

5708

~~3~~
81

~~Habet ad Yuan P. mag. et Laurentius de Fontibus filius, et Procurator
Huius Conventus Sancte Lande Beatae Mariae, Subdit presbiter et capellanus
In quaestione de Yllor Socia.~~

*Habet ad Yuan P. mag. et Laurentius de Fontibus filius, et Procurator
Huius Conventus Sancte Lande Beatae Mariae, Subdit presbiter et capellanus
In quaestione de Yllor Socia.*

S. Dominius Marianus

1
2
3

MORALIS
THEOLOGIÆ
CURSUS,
SCHOLASTICA METHODO CONCINNATUS:

IN QUO,

DECLINATO RECENTIORUM PROBABLISMO,
ad mores spectantia Dubia, Patrum authoritate, Sacrorum Canonum,
& Conciliorum Sanctionibus, atque ANGELICI DOCTORIS præcla-
risimis rationibus exponuntur, & deciduntur.

QUEM, QUOAD DUO PRIORA VOLUMINA,
ELUCUBRavit

R. P. M. Fr. MARIANUS NAVASES,
*Ord. Præd. in florentissima Valentina Academia Sac. Facult. Doct. Professor, & Cen-
sor, atque Valentinæ Diœcesis Examinator Synodalis.*

ILL^{mo}. D. D. ANDREÆ MAYORAL, ARCHIEPISCOPO
VALENTINO DICATUS.

TOMUS II.

TRES COMPLECTENS TRACTATUS.

- I. De Præceptis ad Decalogum præambulis.
- II. De Præceptis Decalogi.
- III. De quinque Præceptis Ecclesiæ.

SUPERIORUM PERMISSU.

Valentia: Typis Josephi Th. Lucas, I.D.E.G.I. Typog. in platea de la Olivera, ann. M. DCC. LIV.

• Е П О Р Т
• А У Г С Т

• КОЛЛЕКЦИОННЫЙ АВИАКОНСУЛЬТАНТ

• АМЕРИКАНСКИЙ АВИАКОНСУЛЬТАНТ
• Авиакомпания Авиаконсультант
• Авиакомпания Авиаконсультант

• Авиакомпания Авиаконсультант

• Авиакомпания Авиаконсультант

• Авиакомпания Авиаконсультант

• Авиакомпания Авиаконсультант

¶ Approbationes Censorum, Licentiæ Illustrissimi D. Archiepiscopi Valentini, & Regii Senatus Castellæ, & R.P. M. Provincialis Aragoniæ Ord. Præd. cædem omnino sunt cum his, quæ habentur in principio Primi Tomi, quia hæc duo priora Volumina simul revisa, & approbata sunt, & facultates ad ipsa edenda simul sunt obtentæ, ut constat in Primo Tomo.

INDEX

Tractatum, Quæstionum, & Articulorum, qui in hoc secundo Tomo continentur.

TRACTATUS I.

De Preceptis ad Decalogum præambulis.

QUÆSTIO I. De Fide divina.

- A**RT. I. *Fidei diffinitio ab Apostolo tradita exponitur.* pag. 1.
Art. II. *Fidei attributa exponuntur.* p. 5.
Art. III. *De credibilitate Fidei catholicæ, & pia voluntatis motione.* p. 7.
Art. IV. *De Symbolo, & Fidei articulis.* p. 9.
Art. V. *De precepto fidei, & ejusdem actus necessitate.* p. 15.
Art. VI. *An aliquorum credibilium explicita fides sit necessaria?* p. 17.
Art. VII. *An post Evangelii promulgationem, sit necessaria, necessitate medit, mysteriorum Verbi Incarnationi, & SS. Trinitatis fides explicita?* p. 19.
Art. VIII. *Quando obliget fidei præceptum, & ad quænam objecta se extendat?* p. 22.
Art. IX. *De externa fidei confessione.* p. 25.
Art. X. *Aliquot difficultates circa præceptum negativum fidei deciduntur.* p. 27.

QUÆSTIO II. De Infidelitate, ejusque speciebus.

- A**RT. I. *Quid, & quotplex sit Infidelitas?* p. 31.
Art. II. *Quot sint Infidelitatis species: & qualiter ad invicem comparentur?* p. 33.
Art. III. *De Apostasia à fide.* p. 35.
Art. IV. *Quid sit Hæresis?* p. 37.
Art. V. *An ignorantia crassa, & affec-*

tata excusat ab hæresi, sive à pertinacia? p. 38.

- Art. VI. *De hæreticorum pœnis, & abolitione hæresis.* p. 40.
Art. VII. *An cum infidelibus possint fidèles disputare, & communicare?* p. 43.
Art. VIII. *An infideles sint compellendi ad fidem Catholicam suscipiendam?* p. 45.
Art. IX. *An Paganorum, & Judæorum pueri baptizandi sint, invitatis parentibus?* p. 49.
Art. X. *De Schismate.* p. 51.
Art. XI. *Quid, & quotplex sit Blasphemia?* p. 54.
Art. XII. *Aliquæ difficultates de Blasphemia resolvuntur.* p. 56.
Art. XIII. *Aliæ difficultates de Blasphemia deciduntur.* p. 58.
Appendix *de Vitiis generantibus hæresis suspicionem, & præsertim de Sollicitantibus in confessione.* p. 58.

QUÆSTIO III. De Virtute Spei, ejus præcepto, & Vitiis oppositis.

- A**RT. I. *Quid sit Spes theologica, & qualis ejus certitudo?* pag. 68.
Art. II. *An actus Spei theologica bonus sit & honestus, divinique amoris perfectioni officiat?* p. 70.
Art. III. *An, & quando liget præceptum sperandi sibi, & aliis beatitudinem?* p. 78.
Art. IV. *In quibus personis sit virtus Spei theologica?* p. 80.
Art. V. *De Vitiis spei theologicae contrariis.* p. 82.
Art. VI. *Quid, & quale peccatum sit Præsumptio?* p. 85.

**QUÆSTIO IV. De virtute, actibus,
& præcepto Charitatis.**

- A**RT. I. Charitatis diffinitio exponitur. p.87.
 Art. II. Aliquæ difficultates brevi-
ter enodantur. pag.89.
 Art. III. Ad quæ objecta se extendat Cba-
ritas? p.91.
 Art. IV. De dilectione inimicorum. p.92.
 Art V. Aliquæ difficultates circa inimi-
corum dilectionem enodantur. p.94.
 Art. VI. An, & qualis sit ordo in Dei di-
lectione relata ad proximum? p.96.
 Art. VII. Qualiter sit intelligendus excessus
dilectionis Dei super omnia? p. 97.
 Art. VIII. An, & quomodo magis se ipsum
quam proximum debeat homo di-
ligere? p.97.
 Art. IX. Variæ circa ordinem in charitate
servandum resolvuntur quæstiun-
culæ. p.100.
 Art. X. De præcepto charitatis erga Deum. p.106.
 Art. XI. De charitatis præcepto erga pro-
ximum. p.110.

**QUÆSTIO V. De Charitatis
Effectibus.**

- A**RT. I. Effectus interni Charitatis re-
censentur. p.112.
 Art. II. Cbaritatis externi effectus expen-
duntur. p.114.
 Art. III. Exponuntur præceptum, & obli-
gatio Eleemosyna. p.115.
 Art. IV. Allqua enodantur difficultates cir-
ca Eleemosyna præceptum. p.118.
 Art. V. De Correctione fraterna secun-
dum se. p.121.
 Art. VI. De ordine correctionis fraternæ. p.124.

**QUÆSTIO VI. De Vitiis Charitati
oppositis.**

- A**RT. I. Quale peccatum sit odium
Dei, & proximi? p.127.
 Art. II. De Acedia. p.129.
 Art. III. Quid sit Invidia? p.132.
 Art. IV. De Discordia, & Contentione. p.135.
 Art. V. An Bellum licitum sit, & ne-
cessarium? p.137.
 Art. VI. Conditiones ad Bellum exactæ
expenduntur. p.139.
 Art. VII. De Belli causis. p.141.
 Art. VIII. Quid jure Belli liceat contra
hostes? p.143.

- Art. IX. Qui possint in bello pugnare: &
de Irregularitate ex bello contra-
cta. pag.147.
 Art. X. De Duello, & pœnis in duellato-
res. p.148.
 Art. XI. De Rixa, & Seditione. p.151.
 Art. XII. Quid, & quotuplex sit Scanda-
lum? p.153.
 Art. XIII. An, & quando scandalum sit
peccatum? p.154.
 Art. XIV. An pro vitando scandalo passivo
sint dimittenda bona? p.157.
 Art. XV. An Comœdiarum bodiernus usus
illicitus sit: an verò ex se actus sit
indifferens in genere moris: &
utrum fœminarum in vestimentis
ornatus censendus sit scandalosus? p.159.

TRACTATUS II.

De Præceptis Decalogi.

PRIMUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO I. De Religione.

- A**RT. I. Quid sit Religio? p.165.
 Art. II. Quinam sint actus eliciti
Religionis? p.167.
 Art. III. De Devotione. ibi.
 Art. IV. Quid, & quotuplex sit Oratio? p.169.
 Art. V. Ad quos sit effundenda Oratio? p.171.
 Art. VI. An, & quomodo Oratio sit ne-
cessaria? p.176.
 Art. VII. Pro quibus debeamus orare. p.177.
 Art. VIII. Difficultates circa Orationem
deciduntur. p.181.
 Art. IX. Quid sint Horæ Canonicae? p.183.
 Art. X. De Attentione ad Officium divi-
num requisita. p.185.
 Art. XI. Quinam teneantur ad Horas
canonicae? 190.
 Art. XII. Difficultates circa pœnas non re-
citantium deciduntur. p.191.
 Art. XIII. De integritate, aliisque circuns-
tantibus, quibus divinum Officium
persolvi debet. p.194.
 Art. XIV. De causis à Breviario excusanti-
bus. p.197.
 Art. XV. De recitatione Officii divini in
choro. p.201.
 Art. XVI. De residentia Canonorum,
Dignitatum, aliorumque in Ecclesiis
Cathedralibus, aut Collegiatis. p.202.
 Art. XVII. Quid, & quotuplex sit Adora-
tio?

<i>tio?</i>	pag. 206.
Art. XVIII. <i>Difficultates circa Latriæ adorationem deciduntur.</i>	p. 207.
Art. XIX. <i>De cultu sacrarum Imaginum.</i>	p. 211.
Art. XX. <i>Circa cultum sacr. Imaginum, Sanctorumque Reliquias difficultates aliquot resolvuntur.</i>	p. 216.

QUÆSTIO II.
De Vitiis Religioni oppositis.

A RT. I. <i>Quid, & quotuplex sit Simonia?</i>	p. 219.
Art. II. <i>De Idololatria.</i>	p. 221.
Art. III. <i>Quid, & quotuplex sit Divinitas?</i>	p. 222.
Art. IV. <i>De Sortium superstitione.</i>	p. 227.
Art. V. <i>De superstitionibus Observantiarum, & de pœnis contra superstitiones.</i>	p. 230.
Art. VI. <i>An, & quale peccatum sit tentare Deum?</i>	p. 232.
Art. VII. <i>Quid sit Sacrilegium?</i>	p. 235.
Art. VIII. <i>Quotuplex sit Sacrilegium?</i>	p. 236.
Appendix. <i>De Immunitate Ecclesiastica.</i>	p. 240.
Art. IX. <i>Quid sit Simonia?</i>	p. 244.
Art. X. <i>An licitum sit pro Sacramentis, & actibus spiritualibus dare, vel accipere pecuniam?</i>	p. 247.
Art. XI. <i>Explicatur pactum, & virtuale premium, seu interpretativum, ostenditurque damnatarum de Simonia thesum falsitas.</i>	p. 251.
Art. XII. <i>Quo jure, & Cui, pretii simoniaci restitutio sit facienda?</i>	p. 256.
Art. XIII. <i>Quotuplex sit Simonia?</i>	p. 258.
Art. XIV. <i>De pœnis in simoniacos.</i>	p. 261.
Art. XV. <i>Qualiter in renuntiationibus, permutationibus, & transactionibus beneficiorum ecclesiasticorum purgetur simonia labes?</i>	p. 264.

SECUNDUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO I. De Voto.

Art. I. <i>Quid sit Votum?</i>	p. 265.
Art. II. <i>Voti materia exponitur.</i>	p. 268.
Art. III. <i>De Voti obligatione.</i>	p. 271.
Art. IV. <i>Quotuplex sit Votum?</i>	p. 275.
Art. V. <i>Quinam vovere possint?</i>	p. 280.
Art. VI. <i>De Voti irritatione, dispensatione, & commutatione.</i>	p. 283.

QUÆSTIO II. De Juramento.

Art. I. <i>Quid, & quotuplex sit Juramentum?</i>	p. 288.
Art. II. <i>An, & quomodo liceat jurare?</i>	p. 291.
Art. III. <i>An omne juramentum liget in conscientia foro?</i>	p. 294.
Art. IV. <i>Traduntur Regulae, quibus in præxi juramentorum innotescit obligatio.</i>	p. 299.
Art. V. <i>De potestate relaxandi juramenta.</i>	p. 300.

QUÆSTIO III. De assumptione divini Nominis per adjurationem, & laudem.

A RT. unic. <i>An homini liceat, & quomodo, alterum adjurare?</i>	p. 302.
--	---------

TERTIUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO unica circa tertium Decalogi Præceptum.

A RT. I. <i>Exponitur Præceptum de sanctificatione Sabbati.</i>	p. 305.
Art. II. <i>Explicatur tertii Præcepti obligatio quatenus affirmativum est.</i>	p. 309.
Art. III. <i>Circa alteram hujus Præcepti partem exponitur quanam opera prohibeantur.</i>	p. 313.
Art. IV. <i>Causæ, quæ excusant laborantes in die festo à transgressione Præcepti.</i>	p. 315.

QUARTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO unica circa hoc Præceptum.

Art. I. <i>Quid sint Pietas, & Observantia?</i>	p. 319.
Art. II. <i>De obligatione filiorum erga parentes.</i>	p. 321.
Art. III. <i>Officia, & munera ad quæ parentes tenentur, exponuntur.</i>	p. 324.
Art. IV. <i>Obligationes mariti ad uxorem, subditorum ad superiores, & minorum ad majores natu referuntur, & declarantur.</i>	p. 326.
Art. V. <i>De Obedientia, & Gratitudine, & Vitiis contrariis.</i>	p. 327.

QUIN-

QUINTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO I. *De Homicidio.*

- A**RT. I. *Quid sit homicidium, & quodnam sit hoc præcepto prohibitum?* pag. 321.
 Art. II. *An, & quando liceat occisio sui indirecta?* p. 334.
 Art. III. *An in aliquo casu liceat interficere innocentem? & de Aborsu.* p. 335.
 Art. IV. *An alicui liceat alium occidere se defendendo?* 241.
 Art. V. *An pro necessaria rerum defensione liceat occidere furem, vel latronem.* p. 344.

QUÆSTIO II. *De Judice.*

- A**RT. I. *Aliqua difficultates circa Judicis authoritatem resolvuntur.* p. 346.
 Art. II. *De modo procedendi Judicis.* p. 349.
 Art. III. *De requisitis ad procedendum viâ inquisitionis.* p. 351.
 Art. IV. *De inquisitione mixta, accusatione, querela, & denuntiatione.* p. 354.
 Art. V. *Difficultates circa denuntiandi obligationem resolvuntur.* p. 357.

QUÆSTIO III. *De Reo.*

- A**RT. I. *An reus, juridice interrogatus de suo crimine, teneatur sub mortali illud manifestare?* p. 359.
 Art. II. *Qualiter reus possit se defendere?* p. 361.
 Art. III. *An reus subire teneatur pœnam determinatam à judice post latam sententiam?* p. 363.
 Art. IV. *Quid, & quotplex sit Appellatio?* p. 365.
 Art. V. *An liceat Ecclesiasticis ad Regis tribunal appellare?* p. 366.
 Art. VI. *An Regularibus liceat ab inferioris Prælati sententia ad Superiorum extra Ordinem appellare?* 368.

SEXTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO unica. *De Luxuria.*

- A**RT. I. *Quid, & quotplex sit Luxuria?* p. 370.
 Art. II. *An simplex fornicatio sit prohibita quia mala, vel mala quia probita?* p. 372.
 Art. III. *An oscula, amplexus, aliique tactus ob delectationem, sint peccata?* p. 374.

- Art. IV. *An in rebus venereis detur paritas materia?* pag. 375.
 Art. V. *Quid sint stuprum, & Raptus, qui bus pœnis puniantur?* p. 376.
 Art. VI. *Quid sit Adulterium, quanta que ejus gravitas?* p. 379.
 Art. VII. *Quid sint Incestus, & Sacrilegium prout sunt specialia luxurie peccata?* p. 380.
 Art. VIII. *De Vitio contra naturam.* p. 381.

SEPTIMUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO I. *De Dominio.*

- A**RT. I. *Quid sit Dominium, & in quo differat à titulo, possessione, feudo, &c.* p. 387.
 Art. II. *Quinam sint dominii capaces, & quae bona subjaceant dominio?* p. 389.
 Art. III. *De dominio Ecclesiasticorum quoad mobilia, & immobilia.* p. 392.
 Art. IV. *De translatione dominii, & de Propriatione, & Donatione.* p. 396.
 Art. V. *Quid sint ultima voluntas, testamentum, codicillus, & legatum?* p. 398.
 Art. VI. *An Fideicomissarius institutus haberes à Patre cum onere tradendi habitudinem filio spurio, valeat eam licet tradere?* p. 401.
 Art. VII. *De Præscriptione, & qualiter per eam transferatur dominium?* p. 403.

QUÆSTIO II. *De Furto, & Rapina.*

- A**RT. I. *Quid sint Furtum, & Rapi na?* p. 407.
 Art. II. *Nonnullæ quæstiunculae circa fur tum resolvuntur.* p. 409.

QUÆSTIO III. *De Restitutione.*

- A**RT. I. *Quid sit Restitutio, & quinam ad eam teneantur?* p. 412.
 Art. II. *An ex sola culpa theologica oriatur obligatio restituendi, non interveniente contractu?* p. 413.
 Art. III. *De restitutione facienda à possessore bonæ, malæ, & dubiæ fidei.* p. 415.
 Art. IV. *Cuinam fieri debeat restitutio?* p. 419.
 Art. V. *Quisnam ordo sit in restitutione servandus?* p. 423.
 Art. VI. *Cujus periculo, expensis, & quod loco sit facienda restitutio?* p. 425.
 Art. VII. *Causæ à restitutione excusantes*

fta-

<i>Ratuantur.</i>	pag.426.
Appendix. <i>De Acceptione Personarum.</i>	p.429.
QUÆSTIO IV. De Contractibus.	
A RT. I. <i>An error, & dolus, metus, ac solemnitatis defectus irritent contractus?</i>	P.434.
Art. II. <i>Quinam possint contractus inire?</i>	P.437.
Art. III. <i>Quid sit Negotiatio: & quibusnam licita?</i>	P.439.
Art. IV. <i>De contraetatu Emptionis, & Venditionis.</i>	P.442.
Art. V. <i>An in dicto contractu pretium augeri, vel minui posse, & quodnam sit servandum?</i>	P.445.
Art. VI. <i>An licita sit venditio, & emptio cum pacto retrovendendi: & de contractu Mobatra.</i>	P.446.
Art. VII. <i>De pretio Chirographi, seu Crediti; reique sub hasta vendite: & de alterius nomine vendentibus, vel ementibus.</i>	P.448.
Art. VIII. <i>An ob dilatam solutionem rem carius vendere, aut ob anticipatam vilius emere licet?</i>	P.449.
Art. IX. <i>An ob periculum amittendi sortem, & ob lucri cessantis causam, pretium augere, vel aliquid ultra accipere licet?</i>	P.450.
Art. X. <i>An Monopolia sint licita?</i>	P.452.
Art. XI. <i>Quid sit Mutui contractus?</i>	P.454.
Art. XII. <i>An Usura sit per se, & intrinsecè mala?</i>	P.455.
Art. XIII. <i>An Mutuans possit aliquando sperare, exigere, vel accipere aliquid ultra sortem absque usuræ labore?</i>	P.457.
Art. XIV. <i>An usurarius restituere teneatur lucrum vi mutui acquisitum?</i>	P.460.
Art. XV. <i>De Deposito, Commodo, Pignore, Precario, & Hypotheca.</i>	P.464.
Art. XVI. <i>De Assurance, Fidejussione, Ludo, & Sponsione.</i>	P.468.
Art. XVII. <i>De Locatione, & Conductione.</i>	P.472.
Art. XVIII. <i>De Societate, & Contractu Trino.</i>	P.473.
Appendix. <i>De Liberalitate, Avaritia, & Prodigalitate.</i>	P.481.

OCTAVUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

QUÆSTIO I. De Judicio.
A RT. I. <i>Exponitur Judicii quidditas.</i> p.485.

QUÆSTIO II. De Veracitate, & Vitiis oppositis.
A RT. I. <i>Exponitur Veritatis, seu Veracitatis Virtus.</i> p.490.
Art. II. <i>Quid, quotuplex, & quale sit Mendacii peccatum?</i> p.491.
Art. III. <i>An licite sint Restrictiones mentales?</i> p.492.
Art. IV. <i>De Simulatione, Hypocrisi, Facitania, & Ironia.</i> p.497.
Art. V. <i>De Affabilitate, Adulatione, & Litigio.</i> p.499.
QUÆSTIO III. De Testibus.
A RT. I. <i>De obligatione Testium.</i> p.500.
Art. II. <i>De numero testium, ac modo ipos repellendi, & de falso teste.</i> p.502.
QUÆSTIO IV. De verborum injuriis extra judicium illatis.
A RT. I. <i>Quid sit Contumelia?</i> p.505.
Art. II. <i>De Detractione, seu Infamia.</i> p.507.
Art. III. <i>De Susurratione, Derisione, & Maledictione.</i> p.512.
NONUM, ET DECIMUM DECAL. PRÆCEP. p.515.
TRACTATUS III.
<i>De quinque Præceptis Ecclesiæ.</i>
QUÆSTIO I. De primo Præcepto.
A RT. I. <i>Præceptum auditionis Missæ exponitur.</i> p.516.
Art. II. <i>Quenam sint causæ ab auditione Missæ præcepte excusantes?</i> p.518.
QUÆST. II. De præceptis Ecclesiasticis Confessionis, & Communionis.
A RT. unic. <i>Confessionis, & Communionis annue præcepta exponuntur.</i> p.516.
QUÆST. III. De quarto Ecclesiæ Præcepto.
A RT. I. <i>Fejunii Ecclesiastici quidditas exponitur.</i> p.524.
Art. II. <i>Aliæ difficultates de Fejunio deciduntur.</i> p.526.
QUÆSTIO IV. & ultima. De quinto Ecclesiæ Præcepto.
A RT. unic. <i>Utrum ad solvendum Primitias, & Decimas Ecclesiæ Prelatis, & Ministris, homines teneantur, & quō jure?</i> p.537.

ER-

ERRATA.

NUm. 24. lin.7. voluntas potest - voluntas non potest. n. 64. l. 3. fidem - finem. Pag. 112.col.2. QUÆSTIO II. - QUÆSTIO V. n.357. l.12. speculativam - speculativum. n.548. l.10. prima - hæc. ibid. l.13. secunda - ostensiva. n.608. l.1. propietate - prosperitate. n. 736. l.45. aliud verò histriónatum - alius verò histriónatus. n.742. l.13. intendat - intendant. n. 813. l.20. fasutem - salutem. n.767. l.8. Principis - Principum. n.927. l.23. ordine 22 - ordine 26. n.1209. l.6. Votum - Vota. Pag.288.col.2. QUÆSTIO III - QUÆSTIO II. n. 1099. l.33. annexum est - annexum consequenter est. n.1313. l.3. eum - cum. n.1315. l.14. ovulum - obolum. n. 1414. l.39. occupare - occupari. n.1443. l.10. Hispitali - Hospitali. n.1771. l.7. casus fit - casus non fit. n.1852. l.14. delictorum - debitorum. n.2097. l.23. remeia - remedia. & l.24. Prddigi - Prodigii. n.2108. l.15. ipsui - ipsi. n.2250.l.20. expedēmus - spectemus. Pag. 562. col. 2. l.9. ab eo non excusat - ab eo excusat.

Este segundo Tomo intitulado: *Moralis Theologie Cursus scholastica methodo concinnatus*, su Author el R. P. M. Fr. Mariano Navases, del Orden de Predicadores de la Ciudad de Valencia, con estas Erratas, está fielmente impresso. Madrid 26. de Noviembre de 1754.

Licenciado D. Manuel Ricardo de Rivera,
Corrector General por S.M.

SUMA DE LA TASSA.

Los Señores del Real Consejo tassaron este Libro à seis maravellidos cada pliego, como mas largamente consta de la Certificación dada por Don Juan de Peñuelas, Escrivano de Camara, y del Consejo por lo tocante à los Reynos de Aragon, en Madrid à 27. de Noviembre de 1754.

TRA-

TRACTATUS I.

De Præceptis ad Decalogum præambulis.

INIS præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, 1.ad Timoth.1.v.5. Omnes enim virtutes (glossat D.Th. q. 44. a.1.) de quarum actibus dantur præcepta, ordinantur, vel ad purificandum cor à turbinibus passionum, sicut virtutes, quæ sunt circa passiones: vel saltem ad habendam bonam conscientiam, sicut virtutes, quæ sunt circa operationes: vel ad habendam rectam fidem, sicut illa, quæ pertinent ad divinum cultum. Et hæc tria requiruntur ad diligendum Deum:: In quolibet autem genere id quod est per se, potius est eò, quod est propter aliud. Et ideo maximum præceptum est de charitate, ut dicitur Matth. 22. Hæc D.Th. Cùm autem ad charitatem presupponantur fides, & spes, ut tradit ipse q. 4. a. 7. & q. 17. a.7. & 8. eaturdem quoque præcepta erunt ad Decalogum præambula, & veluti finis, unde 1. 2. q. 100. a. 4. ad 1. ait: *Præceptum fidei presupponitur ad præcepta Decalogi, sicut præceptum dilectionis.* Verum quidem est, quòd (ut ait S. P. August. in *Enchyrid. cap. 2.*) *Deus colitur fide, spe, & charitate.* Sed hoc intelligendum est, vel causaliter, quatenus virtutes theologicæ, cùm perfectiores sint, causant actum Religionis, D. Th. 2.2. q. 81. a. 5. ad 1.: vel materialiter, ita quòd virtutes theologicæ habeant actus, qui sub aliqua ratione sint Religionis materia: nam (ut optimè explicat Joan. à S. Th. *tract. de Relig. disp. 25. a.8.*) virtutem superiorem, et si absolute, & quoad substantiam non imperet inferior, benè verò quantum ad aliquam illius circumstantiam, vel modum, ut in eo, qui voveret actum elicere charitatis. Adhæc: *Omnia præcepta Decalogi ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi: sed in omnibus (illis) includuntur,* D.Th. 2.2. q.44. a.1. ad 3. Sed non proinde Decalogi præcepta sunt de actibus virtutum theologalium. Decalogus enim omni ex parte pertinet ad justitiam, ut dixi priori p. & amplius dicam infra. Unde merito M. Prado *cap. 12. q. 1. tom. 1.* rejicit Petrum Hurtado, præambula præcepta confundentem cum his, quæ sunt Decalogi.

QUÆSTIO I.

De Fide Divina.

Exordior à fide 1. quia fundamentum est ædificii spiritualis. Et 2. quia nostrum finem manifestat; finis autem in agibilibus rationem habet principii, D. Th. 1. 2. q. 34. a. 4. ad 1. Tria ergo circa fidem excutienda nobis sunt: 1. Quiddit-

tas, & objectum ejus. 2. Præcepta de fide. Et 3. Vitia fidei opposita.

ARTICULUS I.

Fidei diffinitio ab Apostolo tradita exponitur.

Ifidei nomen trahitur 1. *ad voluntatem*, & hoc modo significat idem, quòd *fidelitas*, sive *veracitas*; unde S. P.

A

Au-

2 Tract. I. De Præceptis ad Decalogi. præamb.

August. lib. de mendacio ad Consentium, cap. 22. ait: *Fides appellata est in Latina lingua ex eo quia sit quod dicatur*. Rursus: tribuitur voluntati fides, prout est idem ac fiducia, pluries enim in Scriptura fides ponitur pro fiducia, Matth. 6. v. 30. cap. 8. v. 26. cap. 14. v. 31. Jacobi 1. v. 6. Postulet autem in fide nihil habens. Trahitur quoque fides ad intellectum, & sumitur 1. pro promissione, quæ actus est intellectus, unde 1. ad Timoth. 5. v. 12. dicitur: *Primam fidem irritam fecerunt. 2. pro conscientia: Quod non est ex fide, peccatum est, Roman. 14. v. 23.* Et hoc sensu dicitur possessor bona, vel malæ fidei. 3. pro assensu, vel habitu ad assensum inclinante, quō aliquid creditur, & hoc sensu loquimur in praesenti. Scitatem fidem aliquando accipi pro ipsius objecto, sicut in Symbolo Athanasii: *Hæc est fides Catholica, &c.*

2 Concl. Fides est: *Sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium;* sic Apost. Hebreor. 11. v. 1. Explicatur: Dicitur: *substantia*, non quidem prædicamentalis, fides enim est qualitas; sed quia sicut in naturalibus substantia omnibus substat accidentibus, ita in supernaturalibus fides est fundamentum, cui innititur totum animæ ædificium, est enim 1. inchoatio rerum sperandarum, easque virtute continet. Sicut ergo principia, circa quæ versatur intelligentia, appellamus substantias, sive subjecta scientiarum, quia sunt primum, quod de scientiis habemus, ipsasque virtualiter continent; sic fides dicitur substantia, vel ut in textu Græco habetur: *Subsistens*, quia est basis totius structuræ supernæ. Dicitur: *sperandarum rerum*, & non diligendarum, dilectio enim est visarum rerum, & non visarum, præsentium & absentium; spes autem, sicut fides, determinat est absentium, & non visarum. Rursus: fides quidam est motus, & ad beatitudinem via: *Per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* 2. Corinth. 5. v. 7. Convenienter ergo per beatitudinem diffinitur fides, quia illa est rerum sperandarum summa, unde 1. Petri 1. v. 8. Credentes autem exultabis letitia inenarrabili, & glorifica-
ta: reportantes finem fidei vestre, salutem animarum. Quibus aperte significatur, & motus fidei, & finis, ejusmodi motus declaratur ex his, quæ dicta sunt num. 544. tom. 1. ubi explicuimus, quid sit credere.

3. Argumentum non apparentium ponitur

pro effectu argumenti, per illud siquidem ducitur intellectus ad assentendum, & inherendum veritati: unde constans assensus, & firma intellectus adhæsio vocatur hoc loco argumentum, & in textu Græco legitur, *Elencos*, idest, *convincitio*, quia per autoritatem Dei dicentis convincitur intellectus, ut assentiatur iis, quæ non videt; convincitur, inquam, non necessitate induitus, sed libera, & pia voluntatis motione. Et est ratio, quod argumentum sumptum ex principiis evidenter intellectum necessitat quoad speciem, & quoad exercitium, nam facit conclusionem esse apparentem, sive evidentem; quod verò sumitur ex autoritate Dei liberum relinquit assensum, quia testificatio Dei, aut revelatione non facit rem evidentem, & visam, sicut demonstratio. Recte itaque fidem descripsit Apostolus. *Si quis ergo informam definitionis* (inquit D. Th. hic q. 4. a. 1.) *bujusmodi* Apostoli verba reducere velit, potest dicere, quod fides est: *habitus mentis, quod inchoatur vita aeterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus* :: *Omnis aliae definitiones quæcumque de fide dantur, explicationes sunt bujus, quam Apostolus ponit.* Quorundam autem recentiorum explicationes minus congruae mihi videntur ad propositum, quia in illis non exprimitur ordo, & habitudo fidei Divinæ ad beatitudinem speratam, quod est illi essentiale, & per hoc à fide generatim accepta distinguitur. Et ideo nobis satis est Apostoli diffinitio, prout à D. Th. ad formam dialecticam est redacta.

4 Opp. Si fides est fundamentum, sive substantia, vel est fides solùm formata, aut etiam informis. 1. dici non potest, alias diffinitio non omni conveniret diffinitio. Neque 2. quia D. Th. hic q. 4. a. 7. ad 4. ait: *Fides sine charitate fundamentum esse non potest*, & colligitur ex S. P. August. lib. de fide, & oper. cap. 14. & 15. & ex illo 1. Corinth. 3. v. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, prater id quod est positum, quod est Christus Jesus:* ergo. Resp. Fidem informem, & formatam accidentaliter tantum differre, sive utraque est fundamentum, sed diversimodè. Dupliciter enim aliquid potest dici fundamentum, uno modò ita, quod tantum sit ædificii inchoatio, ejusque 1. pars. Alterò modò sic, quod atque sustineat ædificium, & connectatur cum omnibus ejusdem partibus: fidei ergo for-

Quæst. I. Art. I. Fidei Diffinitio.

3

matæ utrōque modō competit esse fundamen-tum. Cæterū informi solū 1. modō, & imperfectē. Nota, quod charitas, & hu-militas etiam dicuntur fundamentum, sed non eōdem modō ac fides: charitas enim dicitur fundamentum prout informat om-nes virtutes, & cum ipsis connectitur, vis enim connectendi propria est charitatis, & ideo Coloss. 3. v. 14. dicitur: *Vinculum per-fectionis*. Humilitas verò non dicitur per se fundamentum, sed per accidens, & ut re-movens prohibens, quia disponit ad cre-dendum subjiciendo intellectum Deo, & similiiter obedientia.

5 *Sequitur 1.* Quod objectum fidei for-male quō, idest, motivum credendi, est ip-se Deus sub ratione primæ veritatis in di-cendo, & testificando, connotat tamen suam sapientiam, quæ falli nequit. Itaque moti-vum fidei divinæ est divinum testimonium, quod licet diversimodè explicetur à Theo-logis, æquè tamen est infallibile, sive con-stituatur per hoc, vel per illud, unde op-nionum varietas nullum fidei nostræ affert præjudicium. Veritas autem Dei in dicen-do est *ipsius veracitas*; ex hoc enim Dei at-tributō consurgit summa, & infinita au-thoritas dicentis, ex qua movemur ad cre-dendum. Hæc autem veracitas activè con-siderata, est dictio Dei, sive actio Dei libera, quā aliquid in tempore revelat, & hæc est objectum formale fidei. Secùs verò pa-sivè accepta, putè signum, vel lumen, aut quodvis aliud, mediante quō manifestatur Dei locutio, quale fuit sonus in Thabor, & auditus in Jordane: *Hic est Filius meus*, &c. Hæc enim passiva revelatio est conditio necessariò importata in objecto fidei, nisi enim aliquō signō internō, aut externō di-vina locutio nobis denuntietur, movere ne-quit ad assensum fidei.

6 Hoc autem summam Dei sapientiam connotat, ut dixi, quia ad infallibilem fidei assensum opus est, quod credens omni-modè certioreetur de eo, quod testificans nec falli, nec fallere potest; sed illud Deo competit, quia infinitè est sapiens, sicut istud, quia est summè verax: ergo sapientia Dei de cōnotato se habet ad motivum fidei; requiritur enim ut sit infallibile motivum, sed non ut moveat; vel aliter requiritur, tanquam conditio, ut motivum sit, ipsa tamen sapientia motivum non est. Hinc si per impossibile quoad se posset Deus in cognoscendo falli, non tamen posset loqui

nisi vera, adhuc maneret, in hac hypothesi impossibili, sufficiens motivum fidei: ergo veritas 1. in cognoscendo, sive sapientia Dei, non est motivum fidei, sed conditio, ut sit motivum. *Sequitur 2.* Quod objectum fidei formale quod primarium (materiale alii vocant) est Deus sub ratione Deitatis, prout excedit naturalem cognitionem, & obscu-rè cognitus. Ad secundarium autem fidei objectum pertinent omnes veritates creatæ, quas per divinam revelationem discimus, & quatenus ad Deum aliquam dicunt habi-tudinem. *Rat. 1. p.* Objectum fidei idem est, quod futurum est visionis, juxta illud 1. *Corinth. 13. v. 12.* Videlicet nunc per specu-lum in anigate; tunc autem facie ad faciem; sed objectum visionis est Deus sub ratione Deitatis: ergo & fidei, huic enim succedit visio. *Rat. 2. p.* Nihil creatum spectat ad ob-jectum primarium virtutum theologalium: ergo veritates creatæ sunt objectum secun-darium. *Rat. 3. p.* Quilibet actus fidei, etiam si sit de objecto secundario, debet ordina-ri in Deum tanquam in finem ultimum, nam ipse est objectum attributionis: ergo veritates creatæ solū terminant actum fidei, quatenus aliquam habitudinem dicunt ad Deum, ut expressè tradit D. Th. 2.2. q. 1. a. 1. q. 2. & 2. & 5. & q. 4. a. 1. Quare incogitanter hoc negat C. Gotti hic q. 1. dub. 3. num. 7.

COROLLARIUM.

Ubi exponitur Fidei resolutio.

7 *F*ides resolvitur in testimonium Dei revelantis tanquam in rationem formalem credendi: in Ecclesiam verò Ca-tholicam, sicut in organum, instrumentum, & infallibilem regulam proponentem ea, quæ sunt fidei tenenda: & denique in no-titiam humanam, ut dispositionem remo-ventem prohibens ad suaviter recipiendam fidem. Quoad 1. p. constat ex dictis, & con-firmatur ex illo *Deuter. 29. v. 3.* *Viderunt oculi tui signa illa, portentaque ingentia*, & non dedit vobis Dominus cor intelligens. Item *Ioan. 12. v. 37.* dicitur: *Cum tanta signa fe-cisset coram eis, non credebant in eum.* Et *Act. 13. v. 48.* *Crediderunt quotquot erant praordinati ad vitam æternam:* ergo nisi Deus interna inspiratione testimonium per-hibeat spiritui nostro, movendo cor, & illuminando intellectum, non crederemus

4 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

fide Divina, etiamsi à nobis visa fuissent miracula, unde S. P. August. 11. Confess. cap. 3. ait: *Unde scirem, an verum diceret Moyses? Quod si & hoc scirem, num ab illo scirem? Intus utique mibi, intus in domicilio cogitationis: Veritas sine oris, & linguae organis, sine strepitu syllabarum diceret, verum dicit: ergo.*

8 Rat. 2. p. Oportet aliquam esse regulam infallibilem, & generalem, quæ fidelibus proponat veritatem fidei, *ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, Ephes. 4. v. 14.* sed hujusmodi regula est Ecclesia, ideò 1. ad Timoth. 3. v. 15. vocatur: *Columna, & firmamentum veritatis:* unde contra eam errores, aut portæ inferi non prævalebunt, Matth. 16. v. 18.: ergo in Divinam Ecclesiæ authoritatem proponentis credenda, resolvitur nostra fides. Dixi: *Divinam*, nam humana auctoritas consistit in multitudine, gravitate, sanctitate, & eruditione eorum, qui in ea congregantur: hujusmodi autem auctoritas, licet magni ponderis, non tamen transcendit humani testimonii sphæram. Fides ergo resolvitur in auctoritatem Ecclesiæ *Divinam*, quæ consurgit ex assistentia Spiritus S. promissa ipsi, unde Matth. 10. v. 20. dicitur: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

9 Rat. 3. p. Modus recipiendi fidem regulariter est per prædicantium suasiones: *Quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Rom. 10. v. 14. Hujusmodi autem suasiones ex se primum possunt generare fidem humanam: auditor enim attentionem principiò adhibet, juxta illud Act. 16. v. 14. de Lydia audiente: *Cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.* Deinde motiva, & rationes, quibus Præparator fidei mysteria persuadet, considerat; hâc ex consideratione sic convincitur, ut judicet nostram fidem esse evidenter credibilem, quôd judiciò, accedente piâ voluntatis motione, inclinatur intellectus per gratiæ auxilium ad fidei Divinæ assensum, uti Samaritanis videtur accidisse Joan. 4. igitur humana notitia prout in plurimum, & regulariter ad fidem præsupponitur, juxta credentium, inquam, dispositionem; hâc enim viâ removentur dubietatum obstacula, defenditur ab infidelibus fides Catholica, & tanquam vera discernitur à falsa

Protestantium. Videbis Auctorem *de Modernam ingen. in Relig. negot. toto lib. 1.*

10 Opp. Fides ultimò, vel resolvitur in Deum nobis interius loquentem, vel prout exterius per Ecclesiam nobis credenda proponentem? Si primum: ergo resolvitur in privatum, & internum instinctum Spiritus, quod est hæresis Lutheri, & Calvini. Si secundum: ergo postrema fidei resolutio est in Ecclesiæ autoritatem, sive hæc erit ratio formalis credendi, ut vult Michael Medina, contra communem Theologorum sententiam. *Resp. De fidei resolutione triplicem posse institui quæstionem, sive de eo: Cur credis?* 1. Quantum ad motivum subjectivum, & efficiens assensum, & hoc modò ultimò resolvitur in Deum moventem, ut dixi ex S. P. August. num. 7. & colligitur ex illo 1. Joan. 5. v. 10. *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se.* Et de hac fidei resolutione loquitur Cano lib. 2. de locis, cap. 8. in solut. ad 4. male à quibusdam intellectus.

11 Instituitur 2. q. illa de motivo objectivo, quod propriè dicitur formale; objectum enim formam dat, & speciem actui, & hoc modò resolutio fit in *Divinum testimonium.* Demùm eadem illa q. ita proponi potest, ut simul de utroque motivo interrogetur quis; tunc autem necessum est resolvere fidem in Dei revelationem, & in causam interiorum. Itaque ratio formalis movens ex parte objecti, est Divina veritas revelans; sed illa non sufficit ad movendum, nisi adsit causa interior, hoc est, Deus movens per gratiam ad actum fidei, D. Th. bīc q. 2. a. 9. ad 3. Hujusmodi autem causa interior longissimè distat à spiritu sectariorum privatō, quôd, scilicet, ab invocato Spiritu S. ita putant illuminari, ut infallibiliter per se ipsos, etiamsi rudissimi sint, possint credenda discere. Hic quippe spiritus sibimet est contradictorius, 1. quia, ut fatentur ejusdem confitores, quod unus ex interno discerniculo affirmat, alter negat. 2. Spiritus ille per ipsos est *veritatis*, Joan. 16. promissus, sic ut promiscue, & seorsim cunctis obveniat, subindeque cuilibet vetulæ sempiternus adest veritatis spiritus, eique omnia suggestum credenda, & tamen hoc ipsum corpori Ecclesiæ dengant Protestantes; sed non absque contradictione; si enim videt oculus, videt & homo. Et de spiritu discretionis, seu potius confusionis, satis.

Nunc

Quæst. I. Art. I. Fidei Diffinitio.

5

12 Nunc pro praxi adjiciam, quòd rogatus: *Cur credit articulos fidei?* Respondebit: *Quia Deus eos revelavit.* En motivum formale. Ulterius si rogetur: *Cur credis Deum articulos revelasse?* Respondebit: *Quia in Scriptura Sacra continentur;* & hæc est conditio, nam primus Parens, & reliqui fideles usque ad promulgationem legis, absque ulla Scriptura crediderunt. Quòd si adhuc rogetur: *Cur credis Scripturam esse Sacram?* Respondebit: *quia hoc Ecclesia attestatur, proponitque eos libros tanquam Canonicos.* En causam instrumentalem, & medium deferens ad nos relata. Ad extreum, si quaratur: *Cur credis hunc fidelium cœtum esse Ecclesiam Catholicam,* & non potius Synagogam Sathanæ? Respondebit: *Id se prudenter colligere ex miraculis, Historiis, & fide SS.* & Doctissimorum Virorum, & aliis motivis credibilitatis. Ecce causa materialis, & dispositiva, judicium, scilicet, prudens credibilitatis, in quod ultimò resolvitur, absque ullo circulo vitorio, fides nostra, tanquam in motivum, & causam extrinsecam. Sed de hoc judicio, & pia affectione infra.

ARTICULUS II.

Fidei Attributa exponuntur.

13 **C**oncl. 1. *Fides Divina pro omni tempore est una specie.* Rat. Obiectum fidei formale omni tempore est unum, & idem: ergo fides Adami, Abraham, & nostra, est una specificè. Quare art. fidei quoad substantiam, & numerum eorundem, omni tempore sunt idem. Quoad modum autem explicationis, sive quantum ad necessitatem credendi, successu temporis proposita sunt ad credendum explicitè; & distinctè aliqua, quæ prius implicitè solùm, & ut in aliis contenta credebantur, in illis, scilicet, credere enim oportet accendentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerat. Hebr. 11. v. 6. In his enim duabus veritatibus implicitè continentur omnes articuli fidei, ut cum D. Th. q. 1. a. 7. monstrat Joan. à S. Th. hic disp. 6. a. 2. Mensurari autem debet hoc augmentum credendi, scilicet, explicitè aliqua penes accessum, & propinquitatem ad Christi Domini adventum. Post hunc vero nullum articulorum fidei augmentum debet admitti, neque decrementum, sed usque ad fi-

nem mundi plenitudo fidei erit eadem, & numerus articulorum, & notitia Mysteriorum omnium una. Hanc enim notitiam plenissimam speculativam rerum omnium ad fidem pertinentium receperunt Apostoli à Spiritu S. in die Pentecostes, itaut nihil de novo sit postea Ecclesiæ revelatum. Unde quando aliquid diffinitur de novo credendum, non est ob novam revelationem, sed ex his ipsis, quæ Deus revelavit, & constant ex Sacris Litteris, aut ex Divinis traditionibus. Vide D. Th. hic q. 1. a. 6. & Joan. à S. Th.

14 Concl. 2. *Fidei Divina nec per se, nec per accidens potest subesse falsum.* Rat. 1. p. Nulla virtus intellectum perficiens, quatenus speculativus est, & practicus, inclinat in assensum falsum: alias non esset bona qualitas mentis, cum falsum sit malum intellectus; sed fides infusa est virtus perficiens intellectum speculativum, & practicum: ergo in utramque veritatem inclinat ad differentiam prudentiæ, quæ cum tantum sit intellectus practici perfectio, tantum exigit veritatem practicam. Rat. 2. p. quâ, & præcedens confirmatur: Nihil subest potentiae, habitui, vel actui, adhuc per accidens, nisi maneat eorundem ratio formalis; sed ratio fidei formalis est veritas prima in dicendo: ergo fides, nec per accidens aliquid potest attingere, nisi quatenus substat primæ veritati; sed sub hac nihil stat falsum: ergo. Maj. constat, quia implicat potentiam, actum, vel habitum ferri extra suum objectum specificativum. Hinc cui proponeretur de fide quod non est, posset, imo & aliquando teneretur, assentire, sed non per fidem reapsè Divinam, sed existimatè, & putative.

15 Concl. 3. *Fides Divina est simpliciter certior omnibus scientiis naturalibus, imo etiam habitibus supernaturalibus gratiam comitantibus, ut Dono sapientiae, scientiae, &c.* Rat. Certitudo assensus simpliciter talis pendet ex motivo assentiendi; sed hoc est maius in fide, quam in aliis relatis, siquidem illa innititur Divinæ authoritati, & veraciati, quæ efficacior est ad firmandum assensum nostrum: ergo firmior est assensus fidei; unde in Scriptura nominibus scientiae, & sapientiae passim significatur. Verum tamen est, quòd certitudo scientiæ naturalis potest dici secundum quid major, nam fides est obscura, ipsiusque assensus pendet ex voluntatis motione, ratione obscuritatis exsurgunt in

6 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

in nobis dubitationis motus contra fidem, & ratione dependentia voluntate liberè assentimur veritatibus fidei. Scientia autem naturalis, cùm sit evidens, omnem excludit dubitationem, & necessitat ad assensum, & ideo dicitur secundum quid certior fide.

16 Hoc ex discursu disce: motus dubitationis diversò modò oriri in fide, quā in opinione: in ista enim sunt intranei, & essentiales, quia ex ipso motivo, seu ratione assentiendi subnascuntur, unde assensus opinionis infirmus est, & imbecillis, seu cum formidine alterius partis: cæterū in fide Divina motus dubietatis ortum ducunt, non à motivo, & ratione assentiendi, cùm sit efficacissima, sed ab obscuritate objecti, & libertate voluntatis: unde prædictæ dubitationes accidentaliter fidei obveniunt, quinimò tanta est firmitas ejus aliquando, ut omnem prorsus excludat dubitationem, certioremeque reddat intellectum, quā de rebus visis, & scitis, ut appareat in Martyribus, qui cum Apostolo ad Rom. 8. v. 35. potuerunt dicere: *Quis nos separabit à charitate Christi?:: Certus sum (inquam, per fidem) quod neque mors, &c. Scito, quod hæc constans fidei certitudo ab Apostolo 1. Corinth. 12. appellatur fides*, ut notat D. Th. ibi lect. 2. ad illa verba: *Alteri datur fides in eodem spiritu.*

17 Nota, quod dubitationes insurgentes contra fidem, compoſibileſque cum ipsa, non sunt simpliciter deliberatæ, qualibet enim dubitatione deliberata amittitur fides, & hoc genere dubitandi intelligitur proloquium illud: *Dubius in fide, est infidelis*, de quo, ubi de Infidelitate, agemus: motus ergo dubitationum contra fidem, de quibus loquimur, absque consensu libero insurgunt in mentibus fidelium, & in incipientibus solent esse moleſta, sed non solent bonis periculis & esse tales tentationes contra fidem, sed sunt sāpē præfigia futurae amplioris gratiæ, & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices, inquit S. Bonaventura de Profet. Relig. lib. 1. cap. 2. Remedia verò contra hujusmodi dubitantes, & tentationes sunt exercitium, & Oratione, juxta illud Marci 9. v. 23. *Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam*, idest, parvam credulitatem; & *Luc. 17. v. 5. Adauge nobis fidem.*

18 Colliges, assensum fidei esse firmorem Donis sapientiæ, scientiæ, intellectus, & consilii, quia, ut docet D. Th. hic q. 1. a.

6. ad 3. certitudo Donorum procedit à certitudine fidei, sicut certitudo conclusionum à certitudine principiorum; sed hōc ipsō major est certitudo fidei, quā Donorum, cùm principiorum certitudo potior sit conclusionis certitudine: ergo. Colliges 2. Quod fides potest dici major in uno, quā in altero. 1. Ex parte objecti materialis, seu ejus, quod creditur, quatenus unus explicitè potest credere, quod alter ignorat. 2. Ex parte subjecti, nam unus potest majorem certitudinem, & firmitatem habere ex parte intellectus, quā alter; & similiter ex parte voluntatis habere potest majorem promptitudinem ad credendum, sive devotionem, ita D. Th. hic q. 5. a. 4. Unde ex triplici gradu progressum fidei explicant Mystæ, propoſitō, scilicet, fortitudine, & alacritate, de quibus latè Rosignolius de Discipl. Christian. perfect. lib. 3. cap. 4.

19 Concl. 4. *Inevidētia, sive obscuritas est conditio fidei.* Rat. Tota fidei imperfectio consurgit ex subjecto in quo est, ita ut quando dicitur: *Objectum fidei est non visum, tò non visum* provenit à non vidente, sed non ab objecto fidei, quod secundum se est clarissimum: obscuritas igitur non est ratio formalis, & specifica objecti fidei, sed ejusdem conditio, quæ in ipsum redundat à credente. Itaque inevidētia est conditio essentialis, & intrinſeca, ipsi fidei inseparabiliter inhærens; afficit tamen extrinſecè ejusdem objectum.

20 Sed ut res hæc, digna scitu, percipiatur, observa cum D. Th. quod cognitio tripliciter est imperfecta: 1. ex parte objecti, & hoc sensu cognitio Angelorum matutina est perfectior vespertina, quia illa est de rebus secundum quod sunt in Verbo; hæc autem de rebus prout in se ipsis, 2. ex parte medii, unde cognitio per medium demonstrativum dicitur perfecta, & imperfecta, quæ est per medium probabile. 3. ex parte subjecti, & hōc modò appellatur imperfecta fidei cognitio, quia se habet velut medium inter opinionem, & scientiam, opinio enim firmam non habet adhesionem, scientia verò habet evidentiam. Sic ergo fides essentialiter postulat subjectum esse privatum eō quod credit, & ideo assensus fidei est quidam motus, ut dixi n. 7. sicut enim motus requirit mobile non esse in termino, sed esse in potentia ad illum, ita credens (similiter sperans) constitutus est in privatione videndi rem creditam,

Quæst.I.Art.II. Fidei Attributa exponuntur.

7

tam , quare sicut repugnat , quòd lapis in termino A existens moveatur ad ipsum A , ita est impossibile , quòd idem ab eodem sit creditum , & visum ; nam visio beatifica est terminus , & quies fidei Divinæ .

ARTICULUS III.

De credibilitate Fidei Catholice , & pia Voluntatis motione.

21 Concl. 1. Postremum Fidei Catholice attributum est credibilitas ejusdem evidens. Prob. Quod validis innititur argumentis , testibusque idoneis , est evidenter credibile ; sed nostræ fidei veritates sunt hujusmodi : ergo. Maj. constat : *Duae enim sunt , quibus prudenter ducimur ad credendum , ratio , scilicet , & authoritas , ex S. Aug. lib. de vera Relig. cap. 34.* Prob. min. Veritates fidei Catholice constant ex testimonio Christi , qui *Ioan. 18. v. 17.* dicit : *Ad hoc veni in mundum , ut testimonium perhibeam veritati ; Prophetæ eas predixerunt , Apostoli annuntiaverunt , Martyres sunt testati , & Confessores SS. & Sapientissimi docuerunt.* Insuper efficacibus rationibus comprobantur , desumptis ex Prophetarum oraculis , ex mirabilissima mundi conversione , ex veris miraculis , & ex aliis , unde *Hebraeor. 2. v. 4.* dicitur : *Contestante Deo signis , & portentis , & variis virtutibus , & Spiritus Sancti distributionibus :* ergo min. Compendiosò hoc discursu præcipua commonstravimus fundamenta , quibus adnititur Religio Catholica. De hoc tamen arguento consulendus est D.Th. 1. *contr. Gent. cap. 6.* Ven. Ludovicus Granatensis integrò lib. de Symbolo Fidei , Gonet , C. Goti , Concina lib. 1. in Decal. diff. 1. cap. 5. & 6. & alii quamplurimi.

22 Concl. 2. Ad credendum fide reapsè Divinæ judicium exigitur certum , evidens , & supernaturale de credibilitate Mysteriorum fidei : hoc tamen judicium non est aequalē in omnibus , sed juxta diversam personarum capacitatēm. Rat. 1. p. Qui citō credit , levis est corde , Eccles. 19. v. 4. sed qui absque judicio illo assentiret fidei , citō crederet , idest sine prudenti , & sufficienti motivo : ergo requiritur judicium credibilitatis certum. Rat. 2. p. Assensus obscurus innititur judicio evidenti ; sed assensus fidei est obscurus : ergo & innixus judicio evidenti ; sed hoc nequit esse nisi credibi-

litatis : ergo ad credendum requiritur judicium credibilitatis evidens. Maj. in qua potest esse difficultas , prob. 1. Quia omne imperfectum innititur alicui perfecto. 2. Quia si credibilitas esset inevidens , vel constaret nobis per fidem , vel ad fidem deberet subsequi : hoc 2. dici nequit , nam judicium credibilitatis præcedit , præparatque ad fidei assensum. Sed neque 1. potest dici , quia daretur processus in infinitum : ergo.

23 Rat. 3. p. Judicium credibilitatis , licet possit esse naturale , ut in Daemonibus , & in adultis antequam veniant ad fidem , hoc tamen judicium naturale non sufficit ad credendum fidei infusa : ergo. Prob. ant. Judicium credibilitatis in his , qui veniunt ad fidem , initiat , & viam parat ad fidem supernaturalem , ut constat ex C. Araufiano II. Can. 5. & 7. ergo nè cum Semipelagianis dicatur : initium fidei esse ex nobis , afferendum est judicium credibilitatis ad assensum fidei supernaturalem prærequisitum esse supernaturale ; dispositio enim , & forma ad quam disponit , ejusdem sunt ordinis in vulgata Philosophia. Rat. ult. p. Theologi , & Sapientes plura credibilitatis motiva penetrant , & profundiūs , quām rude Christianorum vulgus conquiescentium in fide illorum , dum vident , ea ipsa credi à suis Parentibus , Pastoribus , Episcopis , & quod caput est , ab Ecclesia Catholica , ea proponi : hoc , inquam , motivum nulli deest quantumcumque rudi , & ut nulli deesset , dicitur in Symbolo : *Credo unam Sanctam , Catholicam , & Apostolicam Ecclesiam* ; quotiescumque enim elicetur actus quō hic articulus creditur , habetur saltem virtuiter præfatum judicium : ergo.

24 Concl. 3. Sicut ex parte intellectus ad credendum requiritur judicium de credibilitate , ita ex parte voluntatis necessaria est motio ejusdem pia , sive affectio , & non sufficit non contramotio. Prob. 1. ex 19. propos. damnata ab Innocentio XI. cuius contradictoria , & diffinita est hæc : *Voluntas potest efficere , ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus , quām mereatur pondus rationum ad assensum impellentium ; sed ad hoc necessaria est pia voluntatis motio , etenim non contramotio , cùm nihil aliud sit , quām voluntas merè negativè se habens , utsimum efficere poterit , quòd non impeditur firmitas assensus ex pondere rationum suborta ; ergo necessaria est pia voluntatis*

Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

tis motio, & diffinitur affectus, quō voluntas liberè inclinatur determinandō intellectum, ut assentiat veritatis fidei.

25 Rat. concl. est: Objectum fidei, cū sit obscurum, sufficiens ex se non est ad determinandum intellectum: defectum ergo hunc debet supplere voluntatis motio, & consequenter est requisita non tantum quoad exercitium actus, idest ad actū credendum, sed etiam ad speciem actus, idest ad credendum potius, quam ad discredendum. Profecto, et si movere ad speciem actus motione objectiva, præsentando, scilicet, objectum, solius sit intellectus, D.Th. I. 2. q. 2. a. 1. motione tamen subjectivā voluntati competit movere intellectum ad speciem actus, quoties ab objecto sufficienter non determinatur, ut constat ex dictis, & paſsim tradit D.Th. Hinc, datā hypothesi impossibili, quod Deus homini auferret voluntatem, & ejusdem intellectui fidei habitum infunderet, non posset ipsi præcipere actum fidei, quia tunc illi esset impossibilis: nam quod est ex parte voluntatis, est effientiale fidei, D.Th. de verit. a. 1. ad 3. Q. 9.

26 Opp. Potest quis fidei actum elicere, simulque habere rerum omnium supernaturalium odium, fides enim manet in peccatoribus; sed tunc non esset pia affectio: ergo. Resp. N. maj. nam pia affectio non est purè electiva, alias esset in dæmonibus, quod est falsum, nam ipsi credunt fide naturali, & coactâ; sed est aliqualiter dilectiva objecti propositi, ut loquitur D.Th. loc.cit. Unde à C. Arausiano II. can. 5. appellatur credibilitatis affectus, & à Trident. sess. 6. cap. 8. radix justificationis, & charitatis: requirit ergo pia affectio aliqualem amorem ad res creditas. Dico aliqualem, ut caveas à proposit. 12. damnata ab Alexandro VIII. scilicet: *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiam si videantur credere, non est fides divina, sed humana.* AA. enim hujus propositionis negabant habitum fidei, & universaliter in magnis peccatoribus: nos autem negamus actum in particulari casu argumenti. Insuper: volebant illi, quod deficiente charitate, deficeret habitus fidei, unde ad fidem requirebant amorem charitatis: nos autem ad piam affectionem ponimus necessarium amorem, qui præcedit charitatem.

27 Nota, piam motionem voluntatis ditigi judicio credibilitatis practico, ju-

dicium enim speculativum est insufficiens ex se ipso ad movendam voluntatem, hoc namque proprium est judicij practici. Igitur in proposito duplex concurrit judicium, unum speculativum, scilicet: *Mysteria fidei sunt evidenter credibilia*, quod infertur ex discursu relato init. art. Alterum est practicum, nemp̄: *Conveniens, & honestum est hic & nunc credere Mysteria fidei*: hoc autem judicium infertur ex discursu pratico sequenti: *Conveniens, & honestum est hic & nunc credere quod est evidenter credibile*; sed *Mysteria fidei Catholicæ sunt evidenter credibilia*: ergo conveniens, & honestum est hic & nunc ea credere. Colliges: actum fidei esse liberum utraque libertate contradictionis, & contrarietatis, unde Trident. sess. 6. cap. 6. ait: *Fidem ex auditu concipientes liberè moventur in Deum credentes, &c.* Libertatis contradictionis extrema sunt credere, vel non credere, siue suspendere actum fidei; libertatis autem contrarietatis sunt credere, vel discredere, sive negare, & dissentire veritatis fidei. Libertas hæc contrarietatis non est de essentia fidei, quia Angeli in 1. instanti, & animæ purgantes fidem habent, & non libertatem contrarietatis, quia peccare non possunt. Hinc credere prout est actus fidei formatæ, est meritorius vitæ æternæ, quia est liber, & honestus, & à charitate imperatus, quod requiritur ad rationem meriti vitæ æternæ, D.Th. I. 2. q. 114. De actu vero fidei informis in peccatore, qui amavit gratiam, dicendum est, quod, et si sit bonus, non tamen meritorius Beatitudinis æternæ.

COROLLARIUM.

28 EX dictis evertuntur tres propositiones damnatae ab Innocentio XI. die 2. Martii 1679. sub num. 19. *Voluntas (inquit 1. proposit.) non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Sub num. 20. alteram: *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.* Harum propositionum Author præmittit, ut refert Viva, hanc aliam propositionem tanquam fundamentum: *Judicium credibilitatis, quō judicamus de honestate fidei, ejusque necessitate, voluntati servit, ut firmiter, invictèque assensum imperet, non intellectui, ut certius.*

firmiusque assentiatur. Subditque exemplò prout supra: *Voluntas non potest efficere,* &c. sed hoc fundamentum ruinosum est, & implicitorum: si enim credibilitatis judicium voluntati servit, ut firmiter, invictèque assensum fidei imperet: ergo & servit intellectui, ut eliciat assensum fidei firmiter, invictèque, & consequenter prædictum judicium servit intellectui, hoc est, disponit ipsum, ut certius, firmiusque assentiatur. Prob. i. conf. Quod est causa causæ, est causa causati: ergo si judicium credibilitatis est causa formalis, & directiva motionis voluntatis, hæc autem causat assensum intellectus, quoque illud judicium erit causa talis assensus, et si mediata.

29 *Rursus:* Judicium credibilitatis est causa materialis, & disponens ad assensum fidei, ut patet ex discursu posito num 27. ergo falsum est, quod præfatum judicium intellectui non servit. Ex hac itaque falsitate apparet falsitas duarum propositionum confixarum. Nam ex ipsis sequitur 1. quod pia affectio non sit efficax ad firmandum assensum intellectus, sive Author propositionis reapsè negat piam voluntatis motionem, prout requiritur ad assensum fidei. 2. sequitur, quod assensus fidei unicè pendet ex pondere rationum ad credibilitatem inducentium extrinsecè, quare videtur negare motivum fidei essentiali, & principale, quod est Divinum testimonium, ex quo maximam haurit firmitatem assensus fidei; sed utrumque absurdum est, atque falsissimum, ut ex dictis constat: ergo. *Adhac:* Si quis potest prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem, & consequenter prudentem: ergo assensus supernaturalis, & prudens potest esse imprudens, seu (& eodem redit) prudenter repudiabilis, quō nihil absurdius.

30 Propositio 3. ex damnatis ad propositum sub num. 21. asserebat: *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis; imò cum formidine, quā quis formidet, nè non sit locutus Deus.* Circa præsentem thesim vide dicta p. i. num. 690. Et refutatur ex eo, quod fidei assensus prærequisit judicium credibilitatis non solum certum, sed etiam evidens, ut dixi num. 22. at notitia solum probabilis revelationis, & cum formidine de ipsa, non est judicium credibilitatis certum, & evidens, sed opinativum, & probabile: ergo. *Inde*, licet fide Divina, & Tom. II.

absolutâ credamus verum Christi D. Corpus existere in omni Hostia ritè consecrata; tamen, quod in hac, vel illa Hostia, quæ proponitur adoranda, existat, non credimus fide absoluta, quamvis moraliter, & probabiliter constet de consecratione. Cum enim probabilia possint esse falsa, sequetur, quod fidei posset subesse falsum, quod nequit dici. Itaque Hostia absolute est adoranda, ubi proponitur in Ecclesia; sed non est credendum absolute, sed conditionatè in ipsa contineri Corpus Christi, & ratio est, quod actus, ut sit reapsè fidei Divinæ, opus est, quod sit verus practice, & speculative; ceterum actus Religionis, aliarumque virtutum moralium, postulant solummodo veritatem practicam. Vide p. i. num. 521. & seq.

ARTICULUS IV.

De Symbolo, & Articulis Fidei.

31 **V**Ox græca *Symbolum* multipliciter accipitur, ut habes apud Macrium in *Sacro Dictione*. Ad præsens dicitur: *Dogmatum, & Articulorum fidei Summa, sive Compendium;* unde Author *Serm. de temp. inter opera S. Aug.* ait: *Symbolum est, comprehensio fidei nostræ simplex, brevis, & plena, ut simplicitas ruditati, brevitas memoriae, & plenitudo consulat doctrinæ.* Tria Symbola recipit Ecclesia, licet enim in variis Conciliis editæ sint aliquæ fidei confessiones, non tamen in forma Symboli, neque institutæ, ut fidelibus omnibus sint in usu. Itaque 1. Symbolum dicitur *Apostolorum*, quia ab ipsis acceptum, non scripto, sed per traditionem; ac proinde Scriptura non est Canonica, et si veritates in eo contentæ constent ex Scriptura Canonica. An verò singuli Apostoli singulos contulerint articulos, ut communiter refertur? Non ita certum est, sicut ipsos tale Symbolum edidisse: *Symbolum autem Apostolorum, quod tempore persecutionis editum fuit, fide non dum publicata, occultè dicitur in Prima, & Completorio, quasi contra tenebras errorum præteriorum, & futurorum, D.Th. hic q.i. a. 9. ad 6.*

32 Alterum Symbolum est *Nicænum*, in Nicæna, seu magna Synodo editum anno 325. a. d. byzantibus 318. Patribus. In hoc Symbolo omittitur: *Descensus ad inferos, quia contra hunc fidei articulum nullus erat.*

10 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

exortus error: unde intentio Patrum non fuit Apostolorum Symbolum abrogare, neque aliud condere substantiam diverbum, sed verbis tantum, ut fieret expressa confessio consubstantialitatis Filii Dei contra Arrium, qui dicebat ipsum esse creaturam. Et hinc elicitur alia ratio ab Innocentio III. prædicta omissionis, nè scilicet, putaretur aliquò modò favere Concilium Arrianæ hæresi, cùm descendere ad inferos, videatur sonare inferioritatem. In Symbolo Nicæno additum est: *Ex Patre natum, &c. usque ad: Per quem omnia facta sunt.*

33 Quia tamen nondum erat exorta Macedonii hæresis, postea Concilium Constantinop. I. contra Macedonianos addidit ea, quæ de Spiritu S. ibi confitemur, nempè: *Dominum, & vivificantem, &c. usque ad: Per Prophetas.* Addidit quoque verba illa: *De Spiritu S. ex Maria Virgine: & illud: Cujus Regni non erit finis.* Temporis autem decursu authoritate Ecclesiæ Latinæ accesserunt particulæ illæ: *Passus, secundum Scripturas, & Filioque.* Itaque Symbolum Patrum dicitur *Nicenum, & Constantinopolitanum.* Unde S. Cyrilus lib. I. de *Exposit. Symboli*, exponere instituit Nicenum, & hoc facit juxta formam Constantinopolitani, & in Concilio Ephesino, & Chalcedonensi act. 5. in Decreto Fidei præcipitur: *Nè aliud Symbolum proferatur præter Nicenum,* quod sanè intelligendum est prout explicatur per Constantinopolitanum. *Prohibitio, & sententia Synodi* (loquitur D. Th. hic q. I. a. 10. ad 2.) *se extendit ad privatas personas, quarum non est determinare de Fide.* Non enim per hujusmodi sententiam Synodi Generalis ablata est potestas sequenti Synodo, novam editionem Symboli facere, non quidem aliam fidem continentem, sed eandem magis expositam. Sic enim quælibet Synodus observavit, ut sequens Synodus aliquid exponeret supra id, quod præcedens Synodus exposuerat propter necessitatem aliquius hæresis insurgentis.

34 Præter Apostolorum, & Patrum Symbola recipit Ecclesia tertium Symbolum, quod S. Athanasii, Alexandriae Episcopi, appellatur, & incipit: *Quicumque vult salvus esse, &c.* ut constat ex Decreto unionis Armenorum Eugenii IV. Aliqui eruditii non imperita crisi negant hoc Symbolum esse prædicti Athanasii; illudque attribuunt alteri Athanasio Africano Episcopo, seu Vigilio Tapsensi. Utut sit, Symbolum istud

infallibilis est regula, non quia ab Episcopo particulari propositum, sed quia integrum fidei veritatem ejus doctrina breviter continebat, authoritate Summi Pontificis est recepta, ut quasi regula fidei habeatur, D. Th. loc. cit. ad 3. Constat ergo ex omnibus dictis, doctrinæ substantiam non differre tria Symbola, sed explicatione, articulorumque numerò, quod quidem unitati nostræ fidei non officit. Hoc enim ita factum est, ut una, eademque fides explicaretur per amplius, secundum quod temporum necessitas propter novas insurgentes hæreses expostulabat. Et de Symbolo satis.

35 Circa fidei articulos sciendum, quod aliud est regula fidei, dogma fidei, sive veritas fidei, & articulus fidei. Regula enim dicitur mensura extrinseca, cuius sententiam quis sequens, non errat. Hoc modò Scriptura Sacra, Divinæ Traditiones, Concilia Generalia, authoritate Summi Pontificis approbata, & ipse Supremus Pontifex, etiam extra Concilium loquens, tamen ex Cathedra, sive authoritatibꝫ, appellantur, & sunt regula fidei infallibilis. Vide dicta p. I. num. 658. Dogma verò fidei dicitur quælibet veritas per fidem credenda. Articulus verò, veritas fidei speciale habens rationem non visæ, & ideo, quia Christum D. esse passum, mortuum, & sepultum, unam, & eandem habent rationem obscuritatis, unum constituant articulum fidei, licet sint tres fidei veritates: non enim est major difficultas credendi Deum esse passum, quam mortuum, & sepultum.

36 Non sic autem de morte Christi, & resurrectione: alia enim est difficultas de eo, quod mortuus resurgat, quam de eo, quod sit mortuus; idcirco mors Christi, & resurrectione duos constituent fidei articulos, D. Th. hic q. I. a. 6. Hinc in articulo, quod credimus in unum Deum Creatorem Cœli, & terræ, fidei articulus non est unitas Dei, & absoluta creatio, licet sint veritates ad fidem spectantes; nam cùm haec veritates lumine naturali à sapientibus demonstrantur, non continent speciale difficultatem, ut credantur: igitur fidei articuli in his verbis contenti sunt unitas Dei Authoris gratiæ, ut infra dicam, & quod Deus non ab æterno, sed in tempore creavit Cœlum, & terram, & ita tenentur explicare Parochi suis subditis, inquit Bañes hic q. I. a. 8. dub. I. ad 3. Similiter articulus, qui continetur verbis illis: *Natus ex*

Ma-

Quæst.I. Art.IV. De privatis Revelationib. 11

Maria Virgine, non consistit in eo, quod sit natus: nam si semel creditur, quod est *conceptus ex Maria Virgine*, non est nova difficultas credendi, quod fuerit natus ex Maria: igitur articulô hōc nativitatis temporalis Dei credimus perpetuam virginitatem B. Mariæ ante, in, & post partum, ut optimè observat Catechismus Oriol. editus jussu Ill. D. Acacii March anno 1663. Scito etiam ex D. Th. q. 1. a. 2. quod fidei articuli secundum substantiam, temporum successione non creverunt, sed quæcumque posteriores crediderunt explicitè, ea credidere implicitè præcedentes Patres, ut constat ex dictis num. 13. convenienter autem ab Ecclesia Catholica distincti sunt fidei articuli in quatuordecim, vel duodecim, quorum aliqui ad fidem pertinent Divinitatis, alii verò ad fidem Humanitatis, prout refert, & explicat D.Th. loc.cit. a. 8. Hinc quatuordecim fidei articuli, in Catechismis Hispaniarum numerati, non constituent articulos distinctos ab iis, qui in Symbolo, quod cunctis fidelibus proponit Ecclesia Catholica, continentur. Unde illi quatuordecim articuli prout referuntur in Catechismis Hispanis, Symbolum puerorum à quibusdam appellatur.

APPENDIX

De Privatis Revelationibus.

37 **H**oc argumentum, quod ex instituto, & luculenter tractant Theologi, præterim Mystici, obiter excutiendum nobis est, ut duo extrema à prudenti Confessario vitentur, quorum unum est levis credulitas: & alterum, incredulitas pertinax; & hoc utrumque vitium reprobatur verbis illis 1.Theffal. 5. v.19. *Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est, tenete.* Unde merito de quibusdam (quos vocat *medio Letrados espantadizos*) conqueritur S.V. & M. Theretia mansione 5. cap.1. init. & in fundat. cap.8. & vite sua cap. 34. post medium.

38 Verum quidem est circa privatas revelationes magnam esse adhibendam cautelam, nè falsa pro veris, noxia pro salubribus, & exigua pro eximiis probentur. Et imprimis, sicut non expedit animabus revelationes desiderare, ita & Magistris spiritualibus eas curiosius quærere non

convenit; tales enim inquisitiones curiosas repressit Dominus dicens Apostolis *Aetuum 1. v.7. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, &c.* Quamvis ergo veræ sint, & boni spiritus revelationes, sunt tamen alia quamplura, in quibus fructuosiùs occupari possunt, ac debent, nempè, in extirpatione vitiorum, acquisitione virtutum, & per orationis usum mentem accendere ad veram, & substantialem devotionem. Hæc sunt salubria studia ab ipso, & aliis, qui eum audiunt, exercenda, desideranda, aestimanda, & querenda, & prout in plurimum parvipendere, aut saltem relinquerre in medio, & non appretiare, neque ini nisi particularis personæ revelationibus.

39 Nihilominus ubi ex officio ad examen, discussionemque revelationum particularium descendere opus sit, tria velim observes: 1. personam, cui fit revelatio. 2. rem ipsi revelatam. Et denique 3. ipsius revelationis modum. Quoad 1. scito, quod cum passionum vehementia, temporaliūque rerum occupatio mentis elevacionem impedian ad Divina percipienda, D. Th. 2.2. q. 172. a.4. anima, quæ veras patitur revelationes, virtute temperantiae ornata est, aut saltem efficacissimæ continentia habitu. *Rursus:* Per humilitatem, & timorem custodit secretum, itaut non nisi difficulter, opportunè, & ex fine petendi consilium à sapientibus, tantummodo paucis, & timoratis, revelationes manifestat: refugit enim ex corde, quod hoc sciatur de ipso: nam revelatio ubi à Deo est, adauget humilitatem cordis. Sat scio, Divinam revelationem essentialiter non requirere bonitatem morum, ut tradit D. Th. loc. cit. connaturaliter tamen, & regulariter non nisi bonis, & justis datur ejusmodi cognitio. Et de persona satis.

40 Circa rem ipsi revelatam cumpromis attendi debet: num sit contra fidem, vel bonos mores? Et tunc omnimodè reprobantur, tanquam dœmoniacæ. Ubi vero aliiquid indecens, puerile, & nugatorium contineant, rejiciendæ quoque sunt. Et quod in hac re caput est, revelatio, quæ à Deo sit, falsa esse non potest: nam cognitione addiscientis est similitudo cognitionis docentis, D.Th. 2.2. q.171. a.6. Si ergo Divinæ cognitioni falsum nequit subesse, consequenter neque cognitioni, quæ ab eo est. Cæterum in futurorum contingentium revelatione, quod ad prophetiam propriè

12 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

spectat, discerne cum S. Hieron. & D.Th. ibi q. 174. a. 1. tria revelationum genera, scilicet, *comminationis*, *præscientiae*, & *prædestinationis*, quæ, qui non distinguunt, falsas, & dæmoniacas putant revelationes omnes, in quibus eventus rei non est prout enuntiabatur. Sed ii Theologastri miserè falluntur, nolentes distinguere inter veritatem absolutam, & conditionatam. Hinc anima, cui à Deo revelatur aliquid, prout in suis causis futurum, vera enuntiat, quantum, scilicet, pendet ex illis causis.

41 Et *notandum*, quod veri Prophetæ non omnia cognoscunt, quæ in eorum visis, aut verbis, aut factis Spiritus S. intendit, & ideo aliquando ignorant: num revelatio sit comminatoria, & conditionata? An verò absoluta, & prædestinativa? Et nihilominus absolutè enuntiant, & loquuntur; sed tunc, vel moventur sicut instrumentum deficiens respectu principalis agentis, qui est Deus: vel si ex Deo etiam loquuntur, verè loquuntur, quia ad sensum, quod à Deo sunt verba, debent accipi, & intelligi. Unde regula generalis est, quod omnis revelatio, quæ à Deo est, vera esse debet, sive absolutè, sive conditionatè. Vide D. Th. 2. 2. q. 173. a. 4. *Scendum* quoque ex ipso q. 171. a. 5. quod cùm mens Prophetæ dupliciter à Deo instruatur, per expressam, nempè, revelationem, & per occultissimum instinctum, in iis, quæ secundò modò cognoscunt, aliquando sic se habent, ut non plenè discernere possint, utrum hec cogitaverint aliquò Divinò instinctu, vel per spiritum proprium. Hæc D.Th. Ex quibus colligitur, hæc vià nonnunquam falli animas, non tamen mentiri, subindeque non est illico judicandum personam esse hypocritam, & malum spiritum, ut latè probat N. Sanchez *quodl. 2. à num. 69. usque ad 79.* Hujus deceptionis radix est, quod cùm tempore petitionis sit aliquando ferventior affectus, & fiducia ad Deum, ex hoc fervore constantior, aestimat Spiritum S. eam operari devotionem, & confidit se non decipi, & in concepta spe desiderii sui non confundi: quia testimonium addauit per spiritum devotionis, & fiducia creditur approbasse, ut habetur apud S. Bonavent. de *Profect. religios. lib. 2. cap. 76.*

42 *Adhac:* In visionibus, & revelationibus aliquando nonnihil invenitur opinabile, imò & falsum, ex præconceptis quidem speciebus ipsius animæ ortum du-

cens, non à Spiritu S.; sicut enim in motu claudicationis non tribuitur causæ principali obliquitas motū, sed tibiæ curvæ, quæ est causa instrumentalis, ita in proposito. Et hæc D.Th. doctrinā nitidè appetat, quomodo quarundam Sanctorum revelationes, in quibus, quod sub Theologorum opinione cadit, vel aliquid etiam falsum ad historiam, vel ad facta spectans, manifestatur, excipiendæ sint, quod scilicet, ex proprio sensu affectu, & ex præconceptis speciebus manarunt, ut multis exemplis comprobant *Bollandiani tom. 6. Maji ad diem 25. in Parergon.* Quare inter Theologos nimis certum est, ex privatis hisce revelationibus efficax non peti argumentum, imò posse circa ullum contemptum, & modestè dici: revelationem hujus, vel illius Sanctæ non fuisse à Deo. Et haec tenus de re revelata.

43 Nunc de modo revelationis scito ex D. Th. q. 173. a. 3. & 4. quod tripliciter contingit: 1. Ita ut moveatur mens Prophetæ ad apprehendendum, loquendum, & faciendum: quandoque autem ad duo eorum: quandoque verò ad unum tantum, & quilibet horum contingit esse cum aliquo cognitionis defectu. Aliud triplex revelationum genus solet distingui, intellectualium, scilicet, imaginariorum, & corporalium, sive per formas, seu species purè spirituales, imaginarias, & corporeas. Ex his revelatione purè spiritualis perfectior est. Imaginaria verò abstractionem à sensibus perfectam, vel imperfectam importat semper, ad differentiam intellectualis, quæ perfectissima esse potest, quin impedit sensuum extenorū usum. Corporalis verò necessariò importat exercitium sensuum. Ex his intellectualis visio non nisi à Deo esse potest, & juxta triplicem motum rectum, obliquum, & circularem explicatur à D. Th. q. 180. a. 6. Imaginariæ verò apparitiones, & corporeæ possunt esse à Dæmoni, sicut & quæ fiunt per auditionem vocis, non viso loquente, quæ sub corporalibus revelationibus continentur.

44 Signa autem ad discernendum prædictas revelationes, præter assignata, referuntur quamplurima, ex quibus duo adducam tantum. 1. sit illud Christi D. *Matth. 7. v. 16.* A fructibus eorum cognoscetis eos; quod dictum videtur non solù Magistris spiritualibus, verum etiam ipsis animabus, quæ revelationes patiuntur: nam ut observat S.V. & M. Theresia, fermè est impossibile.

bile animam, quæ habet revelationes, ex ipsarum effectu non cognoscere earundem causam; & ideo, quæ recta intentione, proposito que serio per viam spiritus graditur, nunquam illusa fuit: & si aliquam illusionem passa est, eam agnoscit, discernitque. 2. signum est, quod ubi revelatio fuerit à Deo, principiō timorem incutit, non quidem turbulentum, sed quietum ex verecundia, aut reverentia, ad quam sequitur spes, & fiducia in Deum, finiturque latitudo spirituali, & devota ad promptius agendum, quæ Dei sunt.

45 Hæc transeunter sint dicta; sed qui plura velit, præter gravissimos AA. antiquos, quos refert Araujo *in select. de stat. Eccl. tract. 3. q. 23.* legi possunt Eusebius Amort integrò tomò hâc de re edito, & Eruditissimum C. Lambertini lib. 3. de Beatific. & Canoniz. SS. cap. 40. & sequent. ubi ex veteribus, & modernis DD. multa colligit, & similiter Arbiol *in disp. select. tract. 4.* Hoc solùm circa prædicta vellim observes, quod non inconsultè, ut reor, de revelationibus, visionibus, sive apparitionibus indistinctè loquuti sumus. 1. quia ad rem nostram idem est judicium de omnibus. 2. quia D. Th. indiscriminatim de omnibus disserit. Et 3. denique, quia quod Araujo ait: *Quod revelatio aliquid addit ad visionem, verum non est universaliter: nam revelatio potest esse ex auditu absque visione, & similiter, quæ est ex Divino instinctu.*

46 Petes: *An cui fieret à Deo revelatio privata, & omnimodè certa, de aliqua veritate ab Ecclesia non proposita, proindeque ad fidem communis fidelium non necessaria, possit assentire prædictæ veritati per fidem infusam?* Certum autem est, ab aliis fide Divina non esse credendam talem veritatem, sed ut summum posse ab ipsis credi fide humana, & hōc modō ab Ecclesia proponuntur credendæ, seu potius permittuntur, particulares revelationes, ut scilicet, possint prædicari, & credi fide humana, unde in Lateranensi sub Leone X. prohibetur prædicari has revelationes sine examine, & approbatione Ecclesiæ. Et hoc sensu in Constantiensi Synodo approbatæ sunt revelationes S. Birgittæ. In aliis vero Sanctis in Bulla Canonizationis approbantur clausulæ illâ communi: *Quod (scilicet) Deo revelante multa cognovit, prædixit, secreta cordium revelavit, &c.* Hoc prælibato,

47 *Resp.* Quod si Deus alicui privatim

revelaret aliquid, quod in Deum tanquam in primum credibile revocaretur, posset ab eo cui facta esset revelatio certa, fide Divina illud credere; secus verò, si secus. Resolutio hæc media est inter negantes, & affirmantes absolutè. *Ratio* autem 1. p. est, quod in ea hypothesi nihil deesset ex parte objecti materialis, & formalis ad assensum fidei Divinæ: veritas siquidem revelata initeretur Divino testimonio, relationemque diceret ad primum credibile: ergo posset ille cui fieret revelatio, per fidem Divinam assentire veritati illi. Ex his *rat. 2. p.* colligitur, nam omnis assensus fidei etiam si sit de objecto secundario, sicut in proposito, debet ordinari in Deum, ut dixi num. 13.

48 *Opp. 1.* cum his, qui absolutè affirmant, quod Trident. *sess. 6. canone 16.* diffinit neminem posse scire se habitum perseverantiae donum: *Nisi hæc speciali revelatione diceret:* ergo ubi hoc speciali revelatione cognoverit, poterit fide Divina credere. *Resp.* dist. conf. Fide Divina credere, si non revelatur in ordine ad primum credibile, N. si cum tali ordine, subdist. & hoc est diffinitum à Concilio N. & relictum est Theologorum disp. C. Eō loco Lutheri error damnatur, qui dicebat quemlibet per se ipsum fide Divina cognoscere, se esse in gratia, & prædestinatum: decernit ergo Concilium hoc esse impossibile citra Divinam revelationem. An vero accepta Divina revelatione, sicut in plurimum Sanctorum actis legitur, hoc præcognoscatur certitudine fidei? An vero alio lumine? Non decernit Trident. neque diffinit, sed relinquit indecimum: nam, ut testatur C. Pallavicinus lib. 8. *Hist. Concilii Trident. cap. 12.* cunctæ Catholicorum opiniones, hoc in puncto illibata permanerunt. Diffinitio igitur Trident. neque favet affirmantibus, nec nocet negantibus.

49 *Opp. 2.* Persona cui fit revelatio, tenetur assensum præbere; sed hujusmodi assensus elici non potest nisi à fide Divina: ergo. *Resp.* N. min. nam posset assentire per lumen propheticum, hoc enim est iudicativum rerum, quibus assentit, ut docet D. Th. *hic q. 173. a. 2.* Quare Apostolus 1. *Corinth. 14. v. 29.* dicit: *Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri diuident. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat:* Sentit ergo Apostolus privatas revelationes, quæ eo tempore siebant,

14 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

ad prophetiam posse reduci, & hujus lumine ipsis assentire, quod incautius negat Flores.

50 Alii verò absolutè negantes oppnunt 1. quòd fides Divina innititur revelationibus Apostolorum, & Prophetarum, non autem revelationi, si quæ fuit aliis Doctoribus facta, ut tradit D. Th. 1. p. q. 1. a. 8. ad 2. & hic q. 5. a. 3. ergo. *Resp.* dist. ant. Fides Divina, quæ Catholica, seu universalis est, C. præcisè prout est Divina, & particularis, sive privata, N. Loquitur ergo D. Th. de fide ad quam fidelium coetus obligatur, quæ non solum est Divina, sed etiam Catholica, & publica: quæstio autem præfens est de fide Divina privata, seu particulari, circa quam impossibile non videtur, quòd Deus extraordinariè, & privatim cuiquam revelet aliquam veritatem, quæ etiam hodie sub Theologorum opinione cadit, & quòd eam veritatem ordinet ad se ipsum tanquam ad primum credibile; tunc autem assensus, quem præberet persona, cui fieret revelatio talis veritatis, posset esse fidei Divinæ.

51 Dixi: *extraordinariè*, quia D. Th. hic q. 174. a. 6. ad 3. de hujusmodi privatis revelationibus loquens, scribit: *Singulis temporibus non defuerunt aliqui prophetæ spiritum babentes, non quidem ad novam Doctrinam fidei promendam, sed ad humanorum actuum directionem.* Hæc D. Th. quibus satis apertè indicat privatas revelationes in hac providentia solummodo tendere ad humanorum actuum directionem, non ad diffinitionem opinionum. Hinc concedimus Matthueci in *Præct. Theologo-Canonica ad causas Beatif.* tit. 3. cap. 3. a. 3. num. 6. & sequentibus, non esse limitandam Dei potentiam hâc in re, sed addimus debere attendi ordinatam Dei providentiam, secundùm quam veritates inter Theologos controversias, privatis personis non revelat Deus. Hinc *Extra de Hæreticis*, cap. Cùm ex injuncto dicenti se à Deo missum invisibili missione, publica fides negatur, nisi miraculô, vel specialis Scripturæ testimoniô id confirmet.

52 Quæres autem: *An, cui fieret revelatio, si credere noluerit, dicendus esset hæreticus?* Suppono, quòd durante revelatione solum posset dissentire in sensu diviso, quod ad libertatem assensus sufficit, ut est vulgatum inter Thomistas. Hoc prælibato, *Resp.* Quòd ubi dissensus ille possibilis esset

de veritate ordinata ad Deum, peccatum esset hæresis; sed poenas juris contra hæreticos latus non incurreret persona, etiam si dissensum verbis manifestaret, quia pœnae tantum sunt latæ contra eos, qui doctrinam fidei ab Ecclesia propositam negant. Cæterum ubi veritas non esset illò modò ordinata, formaliter non esset hæreticus dissentiens revelationi: benè verò argutivè, quia ex consequenti judicaret Deum falsum dicere, aut mentiri, quod est hæreticum.

53 Pro complemento hujus Dissertationis libet observare tria privatuarum revelationum genera. Quædam enim circumferuntur, quæ sunt *apochryphæ*, & hujusmodi est revelatio, quæ falso attribuitur S. Catharinæ Senensi, circa Immaculatam Conceptionem B. V. Mariæ, ut latè demonstrat inter alios C. Gotti de *Vera Eccles.* tom. 1. cap. 3. §. 7. num. 15. Aliæ verò sunt certæ, & indubitate inter Scriptores de rebus Ecclesiasticis, & talis reputatur revelatio eidem S. V. Senensi facta voti Gregorii XI. de petenda Urbe. Quare non est auscultandus Gerson, qui *Alphabet.* 18. prædictam revelationem infirmare conatur insigni fabella, quam Arbiol in *Prol. de priv. Revel.* & N. Vidal in *Vit. S. Ludovici Bertrandi* incircumspectè transcribunt. Vide Gravinam, Natalem Alexandrum, & C. Lambertini loc. cit. cap. ultimò, num. 16.

54 Aliæ denique privatæ revelationes dici debent *dubia*, & hujusmodi sunt, quæ non Beatificatis, aut Canonizatis fiunt, nam Urbanus VIII. *Conf. 37. Sacrosanctum*, dicit talium personarum revelationes non esse approbandas, nec imprimendas, neque publicandas, nisi de licentia Sedis Apostolicæ, & cum protestationibus; de quibus videri potest C. Lambertini lib. 2. cap. 11. num. 8. & 9. & in *Append.* afferr Decreta. Similiter dubia debent dici privatæ revelationes, quæ referuntur in lib. cuius titulus est, *Mystica Ciudad de Dios*, non solum propter dicta, sed speciali Decreto SS.D.N. Benedicti XIV. an. 1747. ubi dicitur: *Ex hac tenus deducetis non constare prout oportet in casu, & ad effectum, de quo agitur, quod opus inscriptum: Mystica Civitatem de Dio, sit opus Ven. Servæ Dei Sororis Mariæ à Jesu de Agreda. Ex gratia tamen speciali Postulatoribus indulgeri, ut in Causa Beatificationis, & Canonizationis ejusdem ad ulteriora procedatur. Ita tamen ut dubium super.*

Quæst. I. Art. IV. De privatis Revelationib.

15

per virtutibus non absolvatur, nisi præviō iteratō novō Decretō diffinitivō, aut à Nobis, aut à nostris successoribus præmissis, uti supra, respectivè præmittendis, edendo, in quo vel statuatur, opus prædictum non esse Servæ Dei, vel constitutō esse opus ejusdem, definiatur nihil, vel in eo, vel in aliis operibus ejusdem Servæ Dei reperiiri, quod sit contra fidem, bonos mores, vel quod sapiat Doctrinam aliquam novam, & peregrinam, atque à communi sensu Ecclesie, & consuetudine aliena juxta prescripta in Decretis Urbanis VIII.

55 Colliges 1. Privatis personis illicitum esse actus suos regulare, & dirigere, secundū revelationem particularem contra ea, quæ prohibita sunt, aut præcepta per Legem Divinam, vel humanam. Certa etenim propter incerta non sunt relinquenda; sed quæ sunt conformia legi cuilibet, vel rationabili consuetudini, certè sunt bona: relinquenda ergo non sunt propter privatam revelationem, quæ certa non est moralitatis regula. Qnod si nihil contineat adversum legi revelatio, neque inducat ad aliquid, quod mali habeat speciem, liberum est unicuique de consilio Magistri spiritualis (& non aliter) amplecti, & operari juxta quod sibi, aut alteri revelatum est. Dixi: non aliter, nam si Directoris consilium prætermittitur, periculum est, ut variis diaboli illusionibus decipientur, qui patiuntur revelationes, quique eas audiunt.

56 Colliges 2. Falsas non esse, nec tanquam ridiculas contemni debere revelationes, aut visiones in quibus refertur, diabolus fuisse flagellatum, vel coactum aliquid agere, aut molestiam, & dolorem expressisse, sive similia, quæ non raro in SS. actis leguntur. Hæc, inquam, licet dici possint re ipsa falsa, cùm natura Angeli mali completere sit spiritualis, non minus, quam bonorum Angelorum: tamen figuraliter possunt, ac debent dici vera, quia per illa congruenter significatur dæmonis displicantia de eo, quod subjectus sit per Dei virtutem servis ejusdem. Et hoc sensu accipiuntur à Sapientibus, & absque ulla incongruitate in SS. Historiis referuntur: hæc enim viâ animæ illiteratae facilius prædicatam diaboli displicantiam intelligent, & hoc intendit Deus in prædictis revelationibus: unde quoad intentum Spiritus S. possunt dici veræ. Quare non arridet, quod

lib. II. de locis, cap. 6. §. Prima lex, circa med. sentit sapientissimus M. Cano de hoc revelationum genere.

ARTICULUS V.

De Præcepto Fidei, & necessitate actus ejusdem.

57 **C**oncl. I. *Actus supernaturalis, & internus fidei strictè dictæ necessarius est in adultis necessitate medii ad utramque salutem, primam, scilicet, in justificatione peccatoris, & aeternam, quæ consequitur in beatitudine.* Dixi: *in adultis*, quia in parvulis fidei habitus, qui simul cum gratia per Baptismi Sacramentum ipsis infunditur, sufficiens est, neque indigent ad consequendam salutem eorum, qui ipsos ad Baptismum afferunt, neque parentum, sed sufficit habitus fidei, & fides Ecclesie, quæ infantibus applicatur voluntate illa, quæ Minister Ecclesie Baptismum vult conferre parvulo: hoc enim ipso Ecclesia, ut Mater accipit illum tanquam suum, pro illo credit, ejusque fide merita Christi Domini parvulo applicantur. Hoc prælibatō,

58 Prob. conclus. ex Trident. sess. 6. cap. 7. dicente: *Sine qua (idest, sine fide) nulli unquam contigit justificatio; ubi ponderandum est tò nulli, per quod excluditur omnis persona, & tò unquam, ut omnia includat tempora, & casus.* Unde ibi cap. 8. inquit: *Fides est humanae salutis initium, fundatum, & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, Hebræor. II. ergo necessaria est fides actualis, &c.* Probatione D.Th. 14. de verit. a. II. Fidei acceptio in nobis se habet respectu ultimæ perfectionis, sicut acceptio Discipuli de his, quæ primum sibi à Magistro traduntur, per quæ dirigitur ad anteriora; sed non posset dirigi Discipulus, nisi prius actu cognosceret aliqua prima principia: ergo quilibet fidelis tenetur actu credere saltem prima credibilia, quæ refert Apostolus Hebr. II. v. 6. *Credere enim oportet accidentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remuneratur sit:* Ergo idem.

59 Opp. I. Baptismus in re susceptus non est necessarius necessitate medii: ergo neque actus fidei. Resp. N. conf. quia Baptismus suppleri potest per fidei formatæ actum, in quo continetur: actus vero fidei

sup.

16 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

suppleri non potest, nam est primus, & in nulla cognitione naturali continetur: unde dispar est ratio.

60 Opp. 2. Si actus fidei esset necessarius, adultus in sylvis nutritus, etiamsi esset baptizatus in infantia, salutem non posset consequi æternam, quoniam actum fidei non posset elicere: ergo. *Resp.* Quod si adultus ille in primo instanti morali usus rationis in Deum se converteret, prout tenetur; tunc internâ Dei inspiratione, & illustratione, vel aliquo aliò modò sibi benè viso, ille homo circa fidem instrueretur, sicque posset elicere actum fidei.

61 Concl. 2. *Prædictus fidelis actus quoque est necessarius necessitate præcepti.* 1. quia quod est necessarium necessitate mediis, etiam est necessitate præcepti, cùm istud detur de mediis. 2. quia, ut docet D. Th. hic q. 16. art. 1. fidei præceptum præsupponitur ad omnia alia, hæc siquidem prærequirunt subjectionem hominis, & ideo *Exodi* 20. & *Deuter.* 6. quod est fidei, præmittitur ante legem, cùm dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, O.* *Audi Israël: Dominus Deus unus est:* ergo 1. hominis subjection ad Deum est per fidem, & consequenter datur præceptum credendi speciale, juxta illud *I. Joan.* 3. v. 28. *Hoc est mandatum ejus, ut credamus,* *Marci* 16. v. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, hic salvus erit,* *Eccles.* 2. v. 8. *Qui timetis Dominum, credite illi: & non evanesceret merces vestra.*

62 Opp. 1. In lege naturæ nullum fuit præceptum nisi naturale, propterea enim dicitur lex naturæ: tunc ergo nullum erat præceptum credendi fidei supernaturali. *Resp.* N. ant. ejusque probat. Appellabatur enim lex naturæ, quia nullum erat eo tempore præceptum exterius scriptum, unde præceptum fidei, spei, & charitatis fuit Adamo divinitus inspiratum, & deinceps Seth, Enoch, Noemo, & aliis.

63 Opp. 2. Præceptum non ponitur nisi subditis: supponit ergo subditos; sed præceptum credendi non supponit hominem subditum, quia fides est prima homini subjection ad Deum: ergo non datur præceptum credendi. *Resp.* dist. ant. Præceptum præambulum ad legem, N. præceptum, quod pertinet ad substantiam legis, C. vel aliter, & melius dist. min. subsumptam: præceptum credendi Deum esse, non præsupponit hominem subditum in ordine, inquam, supernaturali, C. præceptum creden-

di alia de Deo, N. & dist. cons. Non datur præceptum credendi, quod sit, vel dicatur præceptum legis, C. quod sit præambulum legis, N. Sic intellecta ratione D. Th. ad ductâ, nulli subest difficultati, hoc enim solummodo vult convincere, præceptum credendi Deum, non esse præceptum legis, sed præambulum ad legem.

64 Concl. 3. *Præceptum fidei est Divinum, & connaturale statui elevationis hominis ad fidem supernaturalem.* Hoc autem præceptum est duplex, affirmativum, scilicet, & negativum. Constat prima pars ex textibus adductis, quibus adde illud *Joan.* 14. v. 1. *Creditis in Deum, & in me credite;* & I. *Joan.* 3. v. 23. *Hoc est mandatum ejus, ut credamus.* Unde S. P. August. tract. 83. in *Joan.* scribit: *De fide quam multa mandata sunt nobis.* *Rat.* 2. p. Homo ad finem supernaturalem elevatus connaturaliter accipit præcepta de mediis ad ipsum; sed Deus misericorditer elevavit hominem ad finem supernum: ergo connaturaliter ipsi dedit præcepta de mediis; sed fides est unum ex mediis ad salutem, ut dictum est: ergo. Itaque hoc præceptum est commune, & universale omni statui, & personæ conveniens, & est duplex, affirmativum, scilicet, & negativum. *Rat.* Omnis fidelis adultus tenet interius credere, exterius confiteri, & addiscere fidei Mysteria. Debet insuper non dissentire interius, & fidem exterius non negare; sed ex his quinque, præceptum constituant affirmativum priora tria, & duo extrema negativum: ergo.

65 Ex dictis rejicitur propositio 1. ab Alex. VII. damnata die 7. Septemb. 1665. dicens: *Homo nullò unquam vita sua tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Et ab Innoc. XI. die 2. Martii 1679. confixa num. 16. quæ dicebat: *Fides non censetur cadere sub præcepto speciali, & secundum se.* Utraque hæc thesis profligatur doctrinâ num. 61. & seq. Sed nota, quod falsitate manifesta P. Viva super primam propositionem num. 1. & 5. eam tribuit Bañes, & Serra, i. quia eos non legit: nam si legislet, verum dixisset. 2. quia *tempus obligationis* hujus præcepti (de quo ipso loquuntur q. 44. a. 1. ut inf. dicam) cum *ipso præcepto* confundit, adjungitque num. 2. alias propositiones damnatas, quorum AA. non negabant præceptum fidei spe-

Quæst. I. Art. V. De Præcep. & necessit. fidei. 17

speciale: unde nihil mirum, quod AA. male distinguat. Prætereo regulam, quam tyronibus Theologiæ facultatis diligenter advertendam proponit num. 6. nam eam reprobata habet priori p. num. 800.

66 Porro ex dictis num. 57. rejecta manet propositio 23. eodem Innocentii Decreto confixa, nempe: *Fides latè dicta, ex testimonio creaturarum, similivè motivo, ad justificationem sufficit.* Nomine fidei latè dīcta, intelligitur fides supernaturalis subiectivè, & terminativè, quæ est assensus ex illustratione gratiæ elicitus circa Deum, non tamen nixus testimonio divinò, sed humanò, aliòve: unde non est fidei theologicæ assensus, quia non nititur testimonio divino. Unde fides latè dicta, juxta defensores propositionis, erat supernaturalis, sed non theologica, & illam sufficere dicebant ad justificationem. Hinc omnino extra rem versatur *Viva hic num. 9.* dum putat fidem latè sumptam, prout in thesi, evidenter esse, consequenterque necessitate ad assensum. Et ex hoc capite rationem format à priori, non contra thesim confixam, sed contra id, quod sibi visum est.

67 Efficaciter ergo reprobatur confixa thesis 1. testimoniis adductis num. 57. quibus alia possunt addi. 2. discursu D.Th. ibi relato, cuius vis in eo sita est: Necessarium esse homini ad scientiam beatam ordinato, ut credat Deo docenti, oportet enim addicentem credere, ut ait Philosophus; sed credere Deo docenti, est credere propter testimonium Dei: ergo necessarium est credere propter hoc testimonium, sicque non sufficit fides latè dicta, &c. Hunc discursum eleganter repetit D. Th. hic q. 2. a. 6. Adhac: quod num. 1. & 3. de Ripalda, & Soto refert *Viva*, non satis circumspectè videtur dictum, ut constabit legenti Prado cap. 7. q. 2. §. 4. & Cardenas super hanc propos. qui Soti, & Ripaldæ sententias similes referunt.

ARTICULUS VI.

Utrum aliquorum credibilium explicita Fides sit necessaria?

68 **S**icut qui principia cognoscit universalia, implicitam de omnibus particularibus conclusionibus cognitionem habet; explicitam verò ubi eas actù consi-

derat; ita dicimus explicitè credere aliqua, quando eis actù cogitatis adhæremus; implicitè verò, si adhæremus quibusdam, in quibus sicut in principiis universalibus continentur. Sic, qui credit fidem Ecclesiæ esse veram, in hoc, quasi implicitè, credit singula, quæ sub fide Ecclesiæ continentur, D. Th. 14. de verit. a. 11. Fides implicita dicitur etiam occulta, abscondita, & in Mysterio; explicita verò appellatur distincta, aperta, & revelata. Hoc prælibatō, sit

69 Concl. 1. *Quilibet fidelis tenetur explicitè credere, & omni tempore Deum esse, & babere providentiam de rebus humanis;* unde illa duo, quæ Apost. dicit Hebr. 11. v. 6. *Credere enim oportet accendentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit,* oportet omnes (tanquam necessaria necessitate medi) explicitè credere. Verba sunt D.Th. loc. cit. Rat. ejus est, quod illa duo sunt prima credibilia, in quibus omnia alia continentur, ut dixi num. 58. ergo in se ipsis, sive explicitè debent credi, alioquin nullatenus crederentur, sicque actus fidei non esset necessarius, contra ea quæ diximus num. 57. *Insuper:* accessus ad Deum necessariò requirit fidem horum articulorum explicitam; *alter enim*, inquit D.Th. *nullus iret ad ipsum;* sed justificatio, & glorificatio sunt quidem accessus ad Deum: ergo requirunt fidem illam explicitam. *Et scito*, quod in his duabus veritatibus comprehenduntur sequentes, quod, scilicet, Deus est Unus, Creator, Justificator, bonorumque Glorificator, & consequenter malorum vindex. Etiam comprehenduntur ut explicitè credi animæ immortalitas, tanquam fundatum, cui prædicta innituntur: igitur omni tempore, & ab omnibus explicitè debent credi omnes prædictæ veritates.

70 *Opp.* Deum esse, potest cognosci scientiâ demonstrativâ: ergo existentia Dei non rectè ponitur primum credibile, sive primus fidei articulus. *Resp.* dist. ant. Deum esse Authorem naturæ, potest cognosci per scientiam, C. esse Authorem gratiæ, & supernaturalem, N. Unitas Divinæ essentiae, quæ ponitur articulus fidei, probari non potest per scientiam evidentem: in illo enim articulo credimus Deum esse Authorem supernum, & hanc fidem diximus semper fuisse necessariam ad justificationem, & glorificationem. Cognitio autem naturalis, & evidens, quam habent sapientes de Deo

18 Tract. I. De Præcep. ad Decalog. præamb.

Authore naturæ, se habet præsuppositivè, & non necessariò ad fidem de existentia Dei Authoris gratiæ. Sic D.Th. de verit. a.9. ad 8.

71 Hinc apparet fallitas propos. 22. in prædicto Innocentii Decretō reprobata, dicebat enim: *Non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Hac damnatione videtur reprobari, non solum opinio eorum, qui nullam fidem explicitam remuneratoris judicabant necessariam; sed aliorum, qui tantum negabant necessitatem fidei explicitè de remuneratore *supernaturali*, necessariam tamen dicebant explicitam fidem supernaturalem remuneratoris *naturalis*. 1. Quia hòc Decretò necessaria statuitur Remuneratoris fides, de qua loquitur Apostolus *Hebr. 11. v.16.* sed Apostolus loquitur de remuneratore supernaturali, ait enim: *Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem:* ergo. 2. Nam priusquam reprobaret illa opinio, variis censuris eam notarunt Theologi, ut prostat apud Prado *cap. 7. q. 3. §.2. num. 15.* signum ergo est damnationi subjacere. 3. Ideò non subjacere, putat Cardenas, quia nota erat hæc quorundam Theologorum opinio, & tamen in damnata, mentio remuneratoris supernaturalis non sit; sed neque sit mentio quòd sit necessaria fides remuneratoris *naturalis* pro omni casu, sive semper, & in omni evenitu, quod tantum negabant Authores prioris opinionis: illorum ergo positio non erit damnata; quod est absurdum.

72 In favorem confixa thesis opp. 1. Charitas haberi potest absque expressa remuneratoris notitiâ, charitas enim non attendit remuneracionem: ergo. Hoc argumentum magnificat Cardinalis Lugo; resp. autem Prado, & Salmant. Schol. hic disp. 6. num. 90. inferri solum esse necessariam fidem remuneratoris, vel aliam eminentiorem illustrationem, quæ in charitate continetur. Hanc doctrinam impugnat Brezemes *super hanc damnatam num. 20.* sed mihi videtur, difficilè inveniri posse, secluso lumine gloriæ, aliam illustrationem, quæ sit eminentior fide, cùm ista præstet donis omnibus, ut dixi num. 18. Quare melius resp. N. ant. & ad probat. dist. Non attendit remuneracionem ut finem, C. ut medium ad magis perfruendum Deo, N. Sed de hoc infra cùm *de Charitate.*

73 Opp. 2. Ad justificationem in Sacra-

mento Pœnitentiæ sufficit detestatio peccati propter ejus turpitudinem; sed incognito Remuneratore haberi potest illa detestatio: ergo. *Resp. dist. maj.* Cum spe veniæ, transeat; absque tali spe, N. Spes autem veniæ concipi nequit absque fide remuneratoris, nam speratur venia mediò Sacramentō, quod tanquam instrumentum causat gratiam, quæ est pignus gloriæ: intelligibile ergo est, quod absque fide remuneratoris, quis habeat spem, quæ ad Sacramenti susceptionem requiritur.

74 Concl. 2. *Mysterium Incarnationis* (& consequenter SS. Trinitatis, illud enim sine isto non potest credi explicitè) aliqualiter oportuit omni tempore ab omnibus esse creditum, diversimodè tamen secundum diversitatem temporum, & personarum, D.Th. hic q.2.a.7. Rat. Fides Incarnationis saltem implicita necessaria est omnino necessitate medii: ergo aliqualiter oportuit, &c. Prob. ant. Via ad consequendam justificationem, & beatitudinem est Christus D. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. *Act. 4.v.12.* Ad Galat. 2. v. 16. Non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: ergo fides in Christum saltem implicita omni tempore fuit necessaria. Diversimodè tamen, ut denunciavi; etenim Adam priusquam peccaret, fidem habuit de Christo venturo, & quidem explicitam, non utique ut Redemptore, & liberatore à peccato, quia præscius non fuit Adam futuritionis sui peccati, unde habuit fidem de Christo, quatenus gloriæ est consummator, & totius generis humani exaltator.

75 Post peccatum autem Adami, fides Redemptoris saltem implicita omnibus fuit necessaria, sicut & redemptionis notitia, unde Rom. 3. v. 22. dicitur: *Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes, & super omnes, qui credunt in eum.* Cap. 5. v. 18. *Sicut per unius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam, in omnes homines in justificationem vitæ;* & 1. Corinth. 15. v. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificantur:* ergo ante promulgationem Evangelii mysterium Christi, quoad munus redemptoris, erat ab omnibus creditum implicitè tanquam necessarium.

76 Hinc de Gentibus scribit D.Th. hic q. 2. a.7. ad 3. *Quod multis Gentilium facta fuit revelatio de Christo, ut patet per ea, quæ praedi-*

dixerunt. Nam Job 19. dicitur. Scio, quod Redemptor meus vivit. Sibylla etiam prænuntiavit quædam de Christo, ut Augustinus (alias Irenæ.) dicit. Invenitur etiam in Historiis Romanorum, quod tempore Constantini Augusti, & Helenæ matris ejus inventum fuit quoddam sepulchrum, in quo jacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua scriptum erat: Christus nascetur ex Virgine, & ego credo in eum. O Sol, sub Helenæ, & Constantini temporibus iterum me videbis. Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia et si non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes, Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos, & secundum quod aliquibus veritatem cognoscitibus spiritus revelasset, secundum illud Job 35. Qui docet nos super jumenta terræ. Hæc D.Th.

77 Jam verò hoc eodem tempore erat proposita fides venturi Messiae explicita Hebræis, hoc enim figurabant sacrificia legis, unde Redemptoris futuritio erat Iudeis magis in propatulo, quam Gentibus, quia illi, et si essent minores plebis, credebant futurum esse Messiam, unde turba Joan. 12. v. 34. dixit: *Nos audivimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & Samaritana* Joan. 4. v. 25. dicit: *Scio, quia Messias venit: ergo Hebræis necessaria fuit Messiae fides explicita quoad an est. Quoad quid verò est, seu quod futurus erat Deus, & homo, & quoad alias circunstan- tias Passionis, Resurrectionis, &c. non fuit necessaria fides explicita Mediatoris omnibus Hebræis, sed majoribus, his, scilicet, qui ex officio, ut Prophetæ, & Sapientes, plebem instruebant, D. Th. in 3. dist. 25. q. 2. a. 2. qq. 2. & S.P. Aug. q. 3. ex 83. ait: Fides, quæ tempore Veteris Testamenti velabatur, tempore Novi Testamenti re- velatur. Sequitur, quod in Ecclesia Dei nunquam defuit fides Incarnationis explicita, nam saltem Sapientes, vel perfecti eam ha- buerunt, & hoc modò interpretandi sunt aliqui PP. quorum testimonia colligit Magister in 3. dist. 25. Vel dicendum, eos po- stulasse in antiquis fidem Christi implicitam. Hæc omnia communi Theologorum senten- tiæ recipiuntur; restat sequens difficultas inter ipsos pugnaciter controversa. Unde sit*

*** ***

ARTICULUS VII.

Utrum post Evangelii promulgationem sit ne- cessaria, necessitate mediis, fides Mysteriorum Verbi Incarnati, & Beatissimæ Trini- tatis explicita?

78 **C**oncl. est affirmativa, probabi- lior, & communior. Prob. 1. ex illo Joan. 3. v. 18. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judica- tus est, quia non credit in nomine Unigeniti Filii Dei. Ubi tò: in nomine, & Unigeniti personam designant, ejusdemque distincti- vum ab aliis. Insuper Rom. 3. v. 23. dicitur: Omnes peccaverunt, & egent gloriæ Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius per re- demptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. His verbis abundè, ut opinor, fidem explicitam requirit Apostolus ad justificationem in lege gratiæ, subdit enim: *in hoc tempore*. Accedit, quod Christus D. Joan. 3. v. 14. dicit: *Sicut Moyses exaltavit serpente in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam: sicut ergo aspectus serpentis visibilis corporaliter medium fuit eo tempore ne- cessarium ad sanandum infirmos corporaliter, ita modò aspectus Mysteriorum Christi per fidem explicitam est necessarius ad curandas, salvandasque animas.*

79 Ex his formatur rat. Necessitas fi- dei Crucifixi explicitæ sufficenter habetur in Scriptura, ut patet ex locis cit. & aliis, quos omitto; sat sit adnotare, quod Marci 16. demandatur Apostolis Evangelium prædicare, ut per ejus notitiam omnis crea- tura salva fiat; unde Evangelium vocatur lux, & lucerna super candelabrum posita: sicut ergo olim, quia Christus in figuris, & umbris apparuit Patribus, & Prophetis, obscure tantum, & implicitè Christi Mys- teria erant credenda, ita, quia novissimè, & diebus istis locutus est nobis in Filio Heb. 1. v. 1. eadem necessitate tenemur explicitè Christi Mysteria credere, unde D.Th. in 3. dist. 25. q. 2. a. 2. qq. 2. ait: *Quia jam My- sterium redemptionis impletum est, corporaliter, & visibiliter prædicatum, omnes tenen- tur ad explicitè credendum.*

80 Opp. 1. Salmant. Moral. hic num. 16. verba D.Th. ex 2. 2. q. 2. a. 7. ad 3. quæ ha- bes

20 Tract. I. De Præceptis ad Decal. præamb.

bes supra num. 76. sed planè extra rem, nam ibi loquitur S.D. pon de tempore gratiæ, & post promulgationem Evangelii, sed de tempore præcedente, ut ex contextu apparet manifestissimè. Majorem videntur habere difficultatem, quæ afferunt alii ex 2. 2. q. 10. a. 4. ad 3. & expressius 3. p. q. 69. a. 4. ad 2. ubi ait: *Ante baptismum Cornelius, & alii similes consequuntur gratiam, & virtutes per fidem Christi, & desiderium baptismi implicitè, vel explicitè. Sed resp. verba illa implicitè, vel explicitè non cadere supra fidem Christi, sed tantum supra desiderium baptismi, ut ex verbis præcedentibus palam colligitur, & ex his, quæ dixerat S.D. ibi q. 68. a. 2. ad quem se remittit.* Unde perspicacissimus M. Prado nobis non objicit hæc testimonia, sed solummodo ex posteriori format argumentum à simili in hunc modum: Ad salutem sufficit desiderium baptismi implicitè, vel explicitè: ergo etiam sufficit fides Christi implicita, vel explicita. Sed resp. Quod baptismus suppletur per fidem Christi explicitam, quantum per charitatem operatur. Ceterum fides Christi explicita per nihil potest suppleri. Et ideo dispar est ratio.

81 Circa factum Cornelii Act. 10. scito, quod Chrysost. & S.P. Aug. intelligunt verba illa: *Erat vir justus, & timens Deum, de justitia imperfecta, orta ex actibus disponentibus ad justificationem, quos appellat S. P. inchoationes fidei, conceptionibus similes, subditque: Non solum concipi, sed & nasci opus est, ut ad vitam perveniantur aeternam, idest, ut jus habeamus ad vitam aeternam, ratione gratiæ sanctificantis.* Alii vero PP. cum D. Hieron. etsi de justitia propriè interpretentur hunc locum, dicantque Cornelium fuisse justificatum; tamen afferunt hoc evenisse ante sufficientem Evangelii promulgationem, etiam in ea Provincia. Si namque ibidem esset sufficienter promulgatum, frustra ad instructionem Cornelii mitteretur Petrus: igitur eo tempore incipiebat per Apostolos promulgari Evangelium apud Judæos, non vero apud Gentiles, ex his enim primus cui publicè fuit manifestum, fuit ipse Cornelius, ut notat Lorinus ibi v. 3.

82 Opp. 2. Homo instructus fide supernaturali Dei remuneratoris, & justificatoris, ignorans tamen per invincibilitatem Christum, potest converti ad Deum per contritionem, cumque charitate diligere,

habet enim sufficientem cognitionem, ut dirigatur ad illos actus; sed per quemlibet illorum disponeretur ad justificationem: ergo. *Resp. dist. maj. Per contritionem imperficiam, & ad justificationem insufficientem, C. perfectam, & ex toto corde, N. Amor ad justificationem extra Sacramentum requisitus, non tantum debet esse finis ultimi complacentia, sed etiam ipsius intentio efficax, quæ inferat mediorum volitionem.* Cum autem unicum medium à Deo constitutum, & ordinatum pro hoc tempore, sit Fides Salvatoris explicita, juxta illud *Joan. 14. v. 6. Ego sum via, & veritas, & vita, & ejusdem Joan. 10. v. 9. Ego sum ostium.* *Per me si quis introierit, salvabitur;* hinc fit, quod homo ille, sic diminutè instructus, contritionem non haberet perfectam, neque ex toto corde diligenter Deum, quia absque ordine ad finem necessarium illum diligenter.

83 Opp. 3. Cathecumeno morienti initio expositionis Mysteriorum fidei, & nondum habenti, ut pono, fidem Christi explicitam, non est salus deneganda: jam ergo datur casus, &c. *Resp.* Hunc casum, & similes posse retorqueri in adversarios, nam non sunt per accidens, sed per se: ipsi autem solum admittunt hos casus per accidens. Pro omnibus tamen dico, quod etsi metaphysicè sit possibilis, moraliter tamen incredibile fit de infinita Dei bonitate, quia extraordinariè sapientis Ministros mittit, ut trahat homines ad agnitionem veritatis, prout oportet ad salutem, ut in Cornelio, Eunicho Reginæ Candacis, Macedonio, ad quem missus est Paulus, *Act. 16.* & aliis. Quod confirmari potest ex his, quæ S. Dionys. 5. de Cœlest. Hier. refert, plures Gentiles per ministerium Angelorum, & illuminationem adeptos esse salutem. Vide circa hanc rem Ven. Joseph à S. Benedito p. 2. declarat. 1. num. 4. & 5. & Censores Salmant. in approbat. ibidem, num. 2.

84 Opp. ultimo: Nutritus in sylvis cum primo pervenit ad usum rationis, tenetur se convertere in Deum; si autem faciat quod in se est, viribus quidem gratiæ supernæ, justificabitur; sin minus, peccabit; sed in illo instanti nequit simul edoceri de singulis articulis per nos requisitis: ergo. Idem argumentum fit de Cathecumeno, qui successivè instruitur; quippè in 1. instanti, quod veritatem Catholicæ Religionis cognoscit, obligatur convertere se ad Deum

Quæst. I. Art. VII. De Præcep. & necessit. &c.

21

Deum per fidem. *Resp.* Instans hujusmodi, sive sit in puerō, sive in Cathecumeno, prout præfertur, non esse metaphysicum, aut physicum, sed morale, & divisibile in terminativum, & initiativum, comprehenditque quamplurima instantia physica, imo diversitatem temporis, ut infra dicam. Præceptum igitur credendi in Christum non instat nisi pro instanti terminativo, in quo jam est sufficienter instructus puer, vel Cathecumenus circa Mysterium Incarnationis.

85 *Sequitur*, fidem prædictorum Mysteriorum explicitam esse necessariam necessitate præcepti, nam præcepta dantur de mediis: ergo si fides explicita Incarnationis, & Trinitatis est necessaria necessitate medii, quoque & præcepti. Hinc merito Innocentius Decretō relatō prescripsit seq. *proposit. num. 64.* *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat Mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D.N. Jesu Christi.* Hæc assertio, ut jacet, referatur à Gonet *dissert. de opin. probabil.* §. 15. *num. 158.* ut reprobata ab Academia Lovaniensi. Sensus autem Authoris hujus propositionis potest esse multiplex. Videtur tamen verosimilius, quod posterior propositionis pars sit prioris declaratio, q.d. *absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia culpabili aliquorum Mysteriorum fidei, imo etiam si per negligentiam culpabilem nesciat, &c.* Hoc præmissō,

86 Contra prædictam propos. facit, quod, qui accedit ad Sacramentum cum affectu ad peccatum mortale, incapax est absolutionis; sed ignorans culpâ suâ Mysteria, sive veritates fidei, præsertim de Trinitate, & Incarnatione, accederet ad Sacramentum cum affectu ad peccatum mortale, non enim vellet ignorantiam depone-re, sicut obligatur sub gravi: ergo incapax esset absolutionis. Circa prædictam thesim excitatur difficultas: Quid agendum esset Confessario, ubi rationabiliter præsumeret, vel etiam si certus esset, moribundum, qui contritionis signa dedit, & confessionem postulavit, ignorare Mysteria Trinitatis, & Incarnationis, propter angustias tamen morbi instrui nequit? Cardenas, & Viva *bic num. 9.* dicunt, teneri Confessarium absolvere sub conditione moribundum. Matheucci vero in *Caut. Confes.*

bic num. 10. resolutionem hanc sub prædicta damnatione comprehendendi vult. Hujus tamen assertum videtur nimis rigidum Mafæo, qui Author est Supplement. ad Reiffenstuel num. 138. quia opinio de notitia Incarnationis, & Trinitatis explicita, tantum necessaria ex præcepto, adhuc est verè probabilis: si ergo Baptismus, & ipsa absolutione impendi potest juxta sententiam tenuiter probabilem, in casu summæ necessitatis, multò magis in proposito, cùm versemur in opinione verè probabili.

87 Mihi tamen considerandum 1. quod opinio verè hodie probabilis dici potest illa, quæ docet notitiam Incarnationis *per se* necessariam esse necessitate medii; *per accidentem* tamen posse dari casum, in quo cum notitia tantum implicita hujus Mysterii salvetur homo. Cæterum, quod notitia Incarnationis explicita solummodo sit necessaria ex præcepto, non ita videtur hoc tempore esse probabile, & ex antiquis paucissimi eam tenuerunt. Has duas opiniones non distinguit Mafæus, cùm sint omnino diversæ. 2. Dato, quod hæc Mafæi opinio adhuc sit verè probabilis, displicet tamen ejus resolutio, nam Sacramentum Pœnitentiæ conferri nequit ignoranti, etiam per invincibilitatem, Sacramenti virtutem; sed qui ignoraret Mysterium Incarnationis, nesciret Sacramenti virtutem, cùm hæc sit ex meritis Christi: ergo illi non posset conferri Sacramentum Pœnitentiæ, & consequenter multò minus ignorantis culpabiliiter. *Prob. maj. 1.* Sacramentum Pœnitentiæ institutum est à Christo in remedium peccati actualis conferendum adultis more humano, & juxta dispositionem pœnitentis, qui materiam Sacramenti necessariam adhibet; sed ignorans per invincibilitatem hujus Sacramenti virtutem non reciperet illud more humano, & cum intentione apponendi veram materiam, prout oporteret, ad valorem, & fructum hujus Sacramentis ergo. 2. Nam Trident. *sess. 6. cap. 5.* ad justificationem adultorum prærequisit fidem Christi: ergo saltem in justificatione per Sacramentum Pœnitentiæ requiritur omnino fides Christi explicita. Ita Salmant. Scholast. *tract. 17. disp. 6. dubio 1. num. 85.* & Lumbier super hanc propositionem, *num. 649.*

AR

ARTICULUS VIII.

Quando obliget Fidei præceptum, & ad quæ objecta se extendat?

88 PRÆcepiti hujus obligatio est duplex: una per se, ratione sui, & directa, quia propter ipsam fidei honestatem tenetur homo actum fidei elicere ex vi præcepti credendi. Altera verò dicitur indirecta, per accidens, & ratione alterius, quia ex aliis præceptis dum instant, egentque actus fidei directione, subnascitur obligatio. De hac, inquam, obligatione regula dari nequit certa, quia quæ sunt per accidens, sub arte non cadunt; tamen dico, quod ubi sub præcepto occurrit actus spei, charitatis, religionis, & similiū, qui absque exercitio fidei nequeunt haberī, obligat quoque, & instat præceptum fidei. Similiter ubi actus externæ confessionis circa fidem instaret, tunc enim deberet homo interius credere. Et de obligatione per accidens satis.

89 Nunc determinandum est de obligatione per se. 1. tenetur homo actum fidei elicere in primo instanti rationis morali; distinguere tamen opus est: nam cum fides sit ex auditu, si tunc ipsi non esset proposita sufficienter fides, solum teneretur per accidens ad actum fidei, ratione quidem præcepti dilectionis Dei, ad quam obligatur, juxta D. Th. communiter à Theologis receptum: unde si converteretur in Deum, prout tenetur, per gratiam Dei supernaturalem disponeretur ad justificationem mediante interna, vel externa illustratione circa fidem, quod varie in Schola exponitur, ubi gravissima hæc difficultas controvertitur. Nobis autem ad propositum facit solummodo, quod omissione actus fidei in eo, qui non convertitur, neque audire potuit Evangelium, non esset peccatum speciale contra præceptum fidei. Ceterum si ipsi in 1. instanti rationis sufficienter promulgatum esset Evangelium, per se, & in vi præcepti fidei teneretur ad actum ejusdem, quia homo initio vitæ tenetur se Deo subjecere: *Prima autem subiectio hominis ad Deum est per fidem*, D. Th. 2.2. q. 16 a. 1. Exinde prima obligatio hujus præcepti propria non consurgit unicè ex eo quod quis pervenit ad usum rationis, ut quidam putant, sed ex prima Evangelii

propositione sufficienter factâ, unde tamen baptizati, quād non baptizati, per se tantum obligantur credere, cùm ipsis propinatur fides Catholica, ut sufficienter, & rationabiliter credibilis, & hic est primus obligationis per se casus.

90 Alter verò est in fine vitæ, qui similiter presupponit sufficientem Evangelii propositionem. Itaque in articulo mortis *per se* urget fidei præceptum, tunc enim instat obligatio accedendi ad Deum: *Accidentem autem ad Deum oportet credere*, Hebr. 11. v.6. Hinc, quod hanc obligationem probent quidam ex eo quod in hora mortis graves occurrere solent tentationes contra fidem, est *per accidens*, non minus quād in vita. Neque semper instat obligatio vincendi temptationes contra fidem determinatè per actus fidei, cùm non raro per aliarum virtutum exercitium propulsentur hujusmodi temptationes, & fortè expeditius, ut notum est inter Ascetas: igitur radix hujus obligationis *per se* non sunt temptationes horæ mortis, sed accessus ad Deum. His ut certis prælibatis, sit

91 Concl. 1. *Homo in vi præcepti credendi, sive per se, tenetur frequenter actum fidei elicere: huic tamen obligationi satisfacit, quando se exercet in aliarum virtutum actibus, qui directione fidei regulantur.* Sic Cardenas, videturque communis veterum Theologorum, qui tempus determinatum, atque fixum hujus obligationis negarunt. *Cum de hoc* (inquit Joannes à S.Th. hic q. 1. a. 2. disp. 4. paulò ante fin.) *neque sit aliqua lex, neque præcisæ consuetudo.* Unde non arridet, quod aliqui Moderni ad labore taxando hujus obligationis tempus: quidam enim volunt semel in mense: alii semel in bimestri: alii semel in anno: & denique alii hoc relinquunt prudentis arbitrio præfigendum. Ad quod fortassis inducuntur (sicut Salmant. Moral. confitetur hic num. 32.) propter damnationem propositionum, quas infra transcribam, existimantes hoc Decretō stabiliri tempus determinatum. Sed miserè falluntur, aut multum fallor. 1. Quia per hanc damnationem confixa non est præstantissimorum Theologorum opinio, sed quorundam Modernorum, antiqui autem Theologi de obligatione *per se* loquentes dixerunt: teneri hominem aliquoties, sapientius, frequenter, & similia. 2. Quia hoc Decretō nec leviter colligitur determinatio mensis, aut bimestris,

Quæst. I. Art. VIII. De Præcep. & necessit. Fidei. 23

stris, vel anni. 3. Quia hujusmodi obligatio est frequens, ut jam probo.

92 Rat. 1.p. Homo tenetur vivere vitâ christianâ; sed hæc requirit frequentiam actus fidei: ergo. Prob. min. Ad vitæ christianæ conservationem, & augmentum maximè necessarium est fidei exercitium: ergo. Prob. ant. 1. Rom. 1. v. 17. ad Galat. 3. v. 11. & ad Heb. 10. v. 38. affert Apostolus verba illa *Habacuc 2. v. 4. Justus meus ex fide vivit*, idest, justificatus à me ex fide vivet, itaut sensus litteralis sit (sicut notat Estius) ita vivit ex fide, ut ex ea vivere non desinat: nam sicut fides est vitæ christianæ initium, ita per ipsam debet esse progressus, & augmentum: ergo. 2. prob. à simili: quia corporale alimentum est medium, quô nutritur vita corporis, & conservatur, oportet frequenter illud sumere: similiter ergo in præsenti. Hæc ratio insinuatur à Joanne à S. Th. loc. cit. & ab ejus Comprofessore Complutensi Ven. & Ill. Tapia tom. 2. lib. 1. q. 2. art. 2. ubi de opinione afferente, hoc præceptum saltem in anno per se obligare, scribit: *Hæc autem supervacantia non videtur admittenda, & maximè in exercitio virtutum admodum utili, & necessariò ad vitam spiritualem nutriendam, & conservandam. Nec videtur verosimile Christum in institutione legis fidet adeo longum terminum præfixisse.* Hæc Ven. Tapia.

93 Rat. 2. p. Unō, eodemque actu potest quis satisfacere diversis præceptis, ut dixi p. 1. num. 751. igitur multò magis actu, qui sit multiplex: sed actus v. g. à poenitentia elicitus, imperatusque à fide, est multiplex: ergo. Prob. min. doctrinâ D. Th. valdè notandâ ex 1.2. q. 17. a. 4. ubi docet, quod licet actus imperans, & imperatus sint unus actus humanus, sicut quoddam totum, sunt tamen multi secundum partes, nam claudunt in se plurimum actuum virtutem, non tamen constituant aggregatum, sed unum totum morale: igitur unus actus poenitentiae imperatus à fide, sunt multi actus, & quidem simpliciter loquendo. Urgeo: Qui tempus credendi taxant ad mensem, vel annum, fatentur cum Salmant. Moralib. hic num. 31. præcepto huic fieri satis exercitio aliarum virtutum, & Sacramentorum susceptione, in quibus semper adest aliquis fidei actus: igitur frequens obligatio à nobis stabilita similiter poterit adimpleri. Neque dicas, quod cùm non habeat intentio-

nem implendi præceptum fidei, illud non observabit, itaut satisfaciat obligationi. Non, inquam, hoc dici potest, quia ad præceptum adimplendum intentio non requiritur formalis, ut dixi p. 1. num. 746.

94 Ex his nonnullorum scrupulus facile excutitur; videbitur enim forsan gravis credendi obligatio prout à nobis statuta. Excuditur, inquam, quia per hunc modum facillimè præceptum fidei impletur à fidelibus, ubi, scilicet, audiunt Sacrum, Eucharistiam adorant, vel sumunt, recitant Rosarium, Sanctos invocant, aliosque virtutum actus exercent, præviâ fidei directio-ne. Hæc enim, & similia cuivis Christiano obvia, dum exercentur, non fiunt absque aliquo actu fidei antecedente, concomitante, aut consequente. Quæ dixi de obligatione per se credendi, pari ratione extendi debent ad præceptum spei, & charitatis, prout infra dicemus.

95 Quare merito Innoc. XI. in supradicto Decreto damnat sequentes propos. 5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condamnare non audemus.* 6. *Probabile est, nè singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.* 7. *Tunc solùm obligat quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quā justificari possumus.* Et 17. *Satis est actum fidei semel in vita elicere.* Omnia harum propositionum falsitas, præsertim ultimæ ex dictis, satis liquet, nam de præcepto charitatis iterum redibit sermo. Monuerim tamen, quod Banes 2. 2. q. 22. a. 1. dicit, spei præceptum aliquoties obligare; sic enim ait: *Qui aliquoties in anno exercet actum spei, tutus esse potest de adimpleitione hujus præcepti.* De præcepto autem charitatis q. 44. a. 1. concl. 3. expressè tradit esse præceptum speciale, & ibidem addit Serra, hoc certum est obligare, ut pluriès in discursu vitæ actus dilectionis Dei, & proximi eliciatur.

96 Sunt nihilominus (prosequitur Serra transcribens verba M. Banes loc. cit. concl. 3. §. Alii,) qui dicant absque scrupulo credi posse speciale præceptum charitatis adimplevisse eum, qui semel in anno quolibet dignè Eucharistiam sumpfit. Hæc ille ex Banes; sed nunquam dixisse invenio: *Præceptum dilectionis semel tantum in anno per se obligare;* hæc enim positio, et si damnata non sit, eamque hodie statuant Salmant. Moral. & alii, longè distat ab illa.

dicto M. Bañes, ut consideranti fiet manifestum. De eo enim, qui semel quolibet anno dignè Eucharistiam sumpsit, creditur, quod in festis Sacro interfuit dignè, & alia virtutum opera exercuit, & ideo absque scrupulo credi potest præceptum charitatis adimpleuisse. Hæc libuit adnotare in defensionem præstantissimorum Theologorum Bañes, & Serra, ut appareat, quām injustè eos vexet P. Viva, ut denuntiavi.

97 Concl. ult. Post promulgatum Evangelium tenentur omnes fideles necessitate præcepti primū scire, & credere, quæ diximus necessaria esse necessitate medii. Insuper quatuordecim fidei articulos, vel Symbolum Apostolorum non quoad subtilitates, sed quoad substantiam, itaut veritates fidei, verborumque significatum percipient. Debent quoque singuli notitiam habere Baptismi, Eucharistiae, & Poenitentiae, quatenus Sacraenta sunt necessaria necessitate medii, & maximè ubi præceptum est ea recipiendi. Aliorum verò Sacramentorum fides explicita solum est necessaria, ubi suscipiantur. Et hæc quoad credenda.

98 In ordine verò ad operandum, omnes scire obligantur, & juxta capacitatem intelligere Decalogi Præcepta. Item quod Deus sit à nobis orandus; unde & obligantur scire Orationem Dominicam. Constant hæc ex usu, & praxi Ecclesiæ. Et est ratio, quod necessaria sunt ad vitam christianam christianò modō gerendam: igitur necessarium est prædicta omnia particulariter, & explicitè credere. Hinc in præfat. Catechis. Rom. num. 12. dicitur: *Sapiensimè maiores nostri hanc vim, & rationem salutaris doctrinæ in quatuor hæc capita redactam distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacraenta, Decalogum, Dominicam Orationem.* Quare auscultandi non sunt, qui nullam esse obligationem addiscendi Orationem Dominicam, dicunt: *In Oratione autem Dominicæ (verba sunt D. Th. hic q. 83. a. 9.) non solum petuntur omnia, quæ rectè desiderare possumus, sed etiam eo ordine, quod desideranda sunt: ut sic hæc oratio non solum instruat postulare, sed etiam sit informativa totius nostri affectus;* sed oratio est in præcepto, unde Catechis. Rom. p. 4. cap. 1. num. 2. inquit: *Hanc orandi necessitatem ipsa etiam illo Dominicæ prectionis procemiò offendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, &c. ergo.*

99 Circa præceptum addiscendi, & docendi Doctrinam Christianam, differui-
mus p. 1. num. 352. quibus adde, quod jure Divino obligantur Parentes, Parochi, & Domini, ut sibi subditos instruant, & Parochis mulctis, vel aliis poenis possunt cogi ad hoc, non tamen per viam excommunicationis majoris. In Laicis verò etiam in casu notabilis negligentia admonitionibus comminatoriis procedendum est absque multis. Neque ob Doctrinæ Christianæ ignorantiam possunt impediri, ut contrahant matrimonium. Ita constat ex variis resolutionibus S. Congregationis apud Prado hic cap. 7. q. 6. §. 3. num. 21. & hoc ultimum circa matrimonium statuitur similiter in Synodo Valentina an. 1657. tit. 9. de Sac. Matrim. conf. 5. celebrata ab Ill. D. D. Fr. Petro de Urbina. Porro: Ecclesiastici proportionatè ad sua officia tenentur scire quatuor prædicta ex Catechismo. Inter eos autem opus est distinguere tres gradus, i. eorum quibus committitur solummodo actus Sacerdotii principalis, nempe, Corpus Christi confidere, & istiusmodi sunt simplices Beneficiati, & Monachi, sive Religiosi: *Et talibus sufficit, si tantum de scientia habeant, quod ea, quæ ad Sacramentum perficiendum spectant, rectè servare posint,* D. Th. in Suppl. q. 36. a. 2. ad 1. Alter gradus est illorum, qui Doctrinam ex officio dispensant, ut Parochi, & ex commissione Confessarii, Prædicatores, Theologiæ Professores, & similes: *Et à talium ore populus legem requirit, unde scientia legis in eis esse debet,* inquam, major, quām in præcedentibus. Gradus ultimus est eorum, qui sunt simpliciter DD. Fidei, ut Episcopi, qui exactè scire tenentur Religionis Mysteria, itaut etiam ea quæ difficultatem in lege facere possunt, sciant, & tanto magis, quantò in majori gradu collocantur, D. Th. loc. cit. Videsis Bañes hic a. 8. dub. 2.

100 Hucusque de actu fidei interno egimus. Clausula vero sit: quod ejusmodi actus est: *Credere Deum, credere Deo, & credere in Deum.* Tria hæc in uno, eodemque actu fidei formatæ reperiuntur, unde non constituant essentialiter diversos actus. Nam credere Deum significat objectum fidei materiale, seu id quod creditur, nempe, aliquod Dei attributum, vel aliqua alia veritas creata in ordine ad Deum. Credere autem Deo, indicat mo-

Quæst.I.Art.VIII. De Præcep.& necessit Fidei. 25

tivum credendi, testimonium, scilicet, Dei q. d. credere Deo loquenti. Postremò credere in Deum, est, amando credere, sive tendendo in ipsum ut ultimum finem, ideoque hoc actui fidei informis non competit: unde existens in peccato mortali, corde perfectō non dicit: *Credo in Deum*, nisi referatur ad Ecclesiæ fidem, in qua semper est viva fides. Dixi corde perfectō, quia ut observat Cajet. *Ioan.* 12. & ex ipso Bañes hic q. 2. a. 2. quando in Scriptura de peccatoribus dicitur: *Credebant in Iesum*, intelligendum est de corde imperfecto. Nota etiam, quod dicitur: *Credo S. M. Ecclesiam*, nam ipsa est objectum materiale secundarium fidei. Dici quoque potest: *Credo Sanctæ Matri Ecclesiae*, non ut motivo credendi, sed tanquam medio nobis proponenti revelata. Non tamen dici potest: *Credo in S. Ecclesiam*, ipsa enim non est noster finis ultimus.

ARTICULUS IX.

De actu Fidei exteriori, scilicet, confessione externa.

101 **F**ides (inquit D.Th. hic q. 3. a. 1. ad 3.) confessionem producit tanquam proprium actum, nulla alia virtute mediante, inquam, ex necessitate, quia etsi confessio fidei possit imperari à charitate, fortitudine, &c. elici tamen potest solum ab habitu fidei, 1. quia ad ejusdem finem refertur, qui est conjunctio mentis ad primam veritatem. 2. quia fidei professio ordinatur ad significandum ejusdem actum interiorum, 2. *Corinth.* 4. v. 13. *Credimus propter quod & loquimur:* sicut ergo actus credendi interior elicitor à fide, ita etiam exterior confessio. An vero elicientia ista sit moralis, vel physica? Quæstio est transcendentis, de qua cum de Religione.

102 Concl. 1. Datur præceptum Divinum affirmativum de confessione fidei externa. Prob. 1. quia *Rom.* 10. v. 10. dicitur: *Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem*, ubi loquitur Apostolus de confessione fidei: nam v. precedenti ait: *Quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris: ergo.* Rat. Quæ sunt necessaria ad salutem, cadunt per le, & ratione sui sub præcepto Divinæ Legis; sed confessio fidei

Tom. II.

est necessaria ad salutem, ut constat ex Apo-stolo: ergo.

103 Concl. 2. Cūm hoc præceptum sit affirmativum, non obligat semper, sed pro loco, vel tempore, quando, scilicet, per di-missionem hujus confessionis subtraheretur hon-or debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda, putà, si aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur à fide, D. Th. hic q. 3. a. 2. Ad hos binos casus impendendi, scilicet, honorem Deo debitum, & promovendi salutem proximi, reducuntur omnes quotquot prolixè recitant alii, & ex eorundem regula diffi-niendum, quandonam fuga sit licita, aut necessaria, sive persecutio sit communis contra fideles omnes, sive specialis contra Pastorem?

104 Rat. autem utriusque casus est, quia tenemur honorem Dei illæsum ser-vare, juxta præceptum diligendi ipsum ex toto corde; qui autem illud negligit, ubi tenetur procurare, tacitè negat Deum. In-super: ex eodem charitatis præcepto, si ad salutem animæ spiritualem proximi ne-cessaria fuerit mea confessio, teneor cum dispendio vitæ corporalis hoc remedium illi impendere: ergo. Hinc appareret falsitas propos. 18. ex damnatis ab Innoc. XI. Decretò relatò: *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei gloriosum consulo; tacere, ut pecca-minosum per se non damno.* Notandum, quod si quis interrogetur à potestate publica, si-ve persecutor sit tyrannus, sive legitimus Princeps, Judex proprius, sive non, vel in-terroget publicè, & juridicè, sive privatim, & extrajudicialiter, tenetur ad confessio-nem fidei externam. In his namque, & similibus casibus instantia præcepti non ori-tur ab authoritate, & modo interrogantis, sed ex debito impendendi Deo honorem, & cultum, vel ex damno, aut scandalo, quod proximis obvenire natum esset ex ta-citurnitate: unde Sancti Martyres saepius à Præfectis extrajudicialiter, & privatim interrogati, Christum confessi sunt, ut ex eorum actis passim appareret. Ob eandem rationem Christianus non contradicens Pa-gano, aut Hæretico Catholicam Religionem iridenti, vel oppugnanti, erubesceret Chri-stum, ac proinde peccaret, modo pru-denter fructum sperare posset ex sua con-

26 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

traditione: nam ubi crederet illos irritatus, & magis blasphematos Deum, teneretur silere, quia minus malum permetteret ob vitationem majoris. Et hæc viâ excusantur Catholici, qui inter Hæreticos, aut Infideles commorantes, non arguunt eos, dūm palam suæ sectæ cæremoniis incumbunt.

105 *Si dicas, quod Judici non legitimo, vel non interroganti juxta ordinem juris, non tenemur respondere: similiter ergo in proposito. Resp. Disparitatem esse manifestam, quia ex illo neque subtrahitur Deo cultus, neque damnum proximo infertur: imò sic fieri expedit bono reipublicæ communis, congruitque juri naturali non prodendi seipsum. In nostro autem casu oppositum contingit, & ideo reprehenditur ille, qui, ut refert Eusebius lib. 8. Hist. cap. 3. urgente Diocletiani persecutione, solus aufugit, aliis liberè consitentibus in circumstantiis, ubi instabat confessionis præceptum. Dixi: in circumstantiis, &c. nam licitum est, imò & quandoque necessarium, declinare persecutionem secundum Christi præceptum Matth. 10. v. 23. Cùm persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Quod & docuit exemplò, ut constat ex cap. 8. & 11. Joan. & Paulus noctu per fenestram dimisus in sporta aufugit, 2. Corinth. 11. v. 33. Quibus exemplis se tuetur S. Athanasius in *Apologia contra eos*, qui ipsum sèpè fuggientem calumniabantur ex doctrina Tertulliani errantis lib. de fuga. Rat. nam talis fuga nullatenus est negatio fidei, quin potius confessio ejusdem virtualis, dūm ob fidem exilium patitur: ergo nisi necessitatis articulus fidei defendenda instet, non possumus huic gravissimæ tentationi nosmetippos objicere, cùm non omnes sint peræquè idonei, sed debemus fugere cum Christo, qui non volebat in Iudeam ambulare, quia quarebant eum Judæi interficere, Joan. 7. v. 1. *Futurum enim erat* (inquit S. P. Augustin. ibi tract. 28.) *ut aliquis fidelis ejus absconderet se, nè à persecutoribus inveniretur. Et nè illi pro crimine objiceretur latibulum, præcessit in capite, quod in membro confirmaretur.* Pastoribus autem non licet in persecutione fugere, quando prudenter ex eorum fuga timeatur dispersio ovium, aut subtractio cultus Deo debiti, D. Th. infra q. 185. a. 5. ubi hoc argumentum late prosequitur.*

106 Præter præceptum Divinum confi-

tendi fidem, de quo hactenus, certum est dari præceptum Ecclesiasticum, quod variis casibus instat, ut constat ex Trident. sess. 24. cap. 12. ex motu proprio Pii IV. *in junctum nobis*, & ex aliis Constitutionibus Apostolicis, ubi præcipitur (& quidem aliquibus per singulos annos, licet non sit in usu) fidei professio, quæ nihil aliud est, quam certa fidei confessio externa sub præscripta à SS. Pontificibus formâ. Qui plura voluerit scire, adeat Rocafull 3. p. lib. 3. cap. 3. à num. 87.

107 Concl. 2. *Datur insuper præceptum negativum de non neganda exterius fide, ita, quod nullo prætextu, & nullo casu licitum sit verbô, aut factò negare fidem, quamvis interius corde retineatur.* Oppositum errorum tenuerunt olim Elchesaitæ, & Priscillianistæ, quibus tempore Gregorii XI. quidam adhæserunt, ut refertur 2. p. Direct. Inquis. q. 10. & hac tempestate sequuntur Libertini in Anglia, Calvinistæ in Transilvania, & vocantur Clancularii, quos etiam cæci Judæi nunc sequuntur. Hujus erroris vires auxit quorundam sæculi præcedentis laxitas, qui restrictionum mentalium usum conabantur honestare, quorum asserta proscripsit Innocentius XI. propos. 25. 26. & 27.

108 Prob. 1. concl. nam Matth. 10. v. 33. dicit Dominus: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis est;* & Luca 9. v. 26. *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet.* 2. ad Timot. 2. v. 12. *Si negaverimus, & ille negabit nos;* sed hoc, quod est à Christo negari, poena est gravissima: ergo propter gravissimam culpam. Rat. concl. Ejusdem virtutis est actum præcipere, ac prohibere ejus oppositum; sed confessionis actum præcipit fides: ergo negationem ipsi oppositam vetat, & quidem pro semper, juxta præcepti negativi generalem regulam.

109 Exinde nusquam licitum est dicere: *Non sum Christianus*, neque affirmare, alterius religionis esse professorem; etenim hujusmodi negationes, etiamsi fides interiorius retineatur, sunt intrinsecè pravæ, & contraria fidei, fortitudini, justitia legali, religioni, ac demum contrariantur Divinæ veracitati, unde S. P. August. lib. de mendacio, cap. 14. scribit: *Primum est ad evitandum capitale mendacium, longèque fugiendum, quod fit in doctrina Religionis,* ad

Quæst. I. Art. X. De Præcep. & necessit. Fidei. 27

ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci; eapropter antiqua Ecclesiæ disciplina gravissimè animadvertisit in *Libellaticos*, idest Christianos, qui urgente persecutione, et si interius non dissidenterent fidei, tamen libellos pecuniâ à Præfectis impetrabant protestativos, quod satisfecissent Imperatorum edictis, unde & *Lapsi* dicebantur. Scio alii quoque adhæsisse nomen *Libellaticorum*, sed *Lapsorum* non, quippe palam se esse Christianos fabebantur, quamvis oblatâ pecuniâ libellum obtinerent, nè ad immolandum idolis, vel ad fidem Christi coram Judice profitendam compellerentur; in hoc quidem non peccabant, quia fidem Christi palam confessi, vitam pretio tantum redimebant, quod est per se licitum: nam & Paulum, & Silam *Actuum* 17. v.9. legimus dimissos accepta satisfactione pecuniaria, ut glossat ad propositum S. Petrus Alex. *Serm. de Pœnit.* per accidens tamen vitiari poterat prædicta redemptio, ubi, scilicet, imminaret periculum fidei, vel Religionis, &c. Vide *Nataliem Alex. Differt. 5. ad Sæculum III. propos. 2. fin.*

ARTICULUS X.

Aliquæ difficultates circa præceptum Fidei negativum deciduntur.

110 **P**riusquam hoc faciam, discerne hæc tria: *Fidem exterius profiteri: eam negare: & ipsam occultare.* Ex quibus primum præcipitur faciendum pro loco, & circumstantiis: secundum verò inhibetur pro semper, & in omni casu: tertium denique pro loco, & tempore licet, putà, si quis me intempestivè interroget: *Esnè Catholicus? Possum illi respondere: Quid tua interest?* Vel aliquid simile, dummodò ex hac mea responsione debitus Deo cultus non subtraheretur, neque instaret proximi utilitas. Unde D. Th. verbis relatis num. 103. sub distincto loquitur quando ex hoc crederetur, quod non haberet fidem, vel, &c. Ita Theologi communiter. Veruntamen circa occultationem, vel simulationem aliqua supersunt inter DD. controversa. Quare,

111 Petes 1. *An liceat, vitæ servandæ causâ, Catholicam occultare Religionem, gestando uestes, vel utendo ritibus, & cæmonis, & Prædictis simulando actiones pro-*

*testativas falsæ sectæ? Resp. negativè, & prob. 1. ex Ecclesiæ praxi, quæ perpetuò abominata est hanc simulationem. 2. prob. exempli Eleazari, qui 2. *Machab.* 6. noluit simulare Ethnicismum, sed elegit nonagenarius mori. 3. prob. Apostoli (in *Concil. Hierosol.* ut refertur *Act. 15. v.29.*) fidelibus præceperunt abstinere ab immolatis simulachrorum, quibus cohærenter *Apost. 1. Corinth. 8. v.7. & cap. 10. v.19.* hoc ipsum mandat. Rat. Omnis simulatio peccatum est, ut docet D. Th. infra q. 111. a. 1. & à mendacio distinguitur tantum, quod mentionis utitur verbis; simulator autem factis, & rebus: ergo sicut in proposito mendacium esset gravissimum peccatum, ut dixi, ita & eadem ratione simulatio, quæ propriè est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens, D. Th. loc. cit.*

112 Hac ratione sæculò proximè elapsò quorundam Missionariorum Sinensium proxim damnavit Sedes Apostolica anno 1643. quia permittebant idolis exhiberi adorationem externam, dummodò interior intentio ad Deum verum & unum, vel ejus Sanctos dirigeretur. Hoc Decretum confirmavit Clemens XI. die 19. Martii 1715. *Constitut.* quæ incipit: *Ex illa die, ubi & præcipit observantiam eorum, quæ alias à sua Sanctitate, & à Sacra Ritu Congregatione fuerant decreta, rejicitque varias propositiones, quas ibidem refert. Tandem SS. D. N. Benedictus XIV. sub die 9. Augusti 1742. prædictam innovavit Clementinam; necnon revocavit, & damnavit permissiones super ritibus Sinensibus, & cæmoniis in *Pastorali Epist.* Caroli Ambrosii Mediobartbi contentas, præscribitque sua Sanctitas novam formulam juramenti per Missionarios Sinensium præstandi. In hac, inquam, *Constitut.* quæ incipit: *Ex quo singulari providentia, hujs gravissimæ controversiæ seriem, finemque adamassim invenies. Legi etiam post C. Luccini in *Examine, & Defensione Decreti C. de Tournon.***

113 Contra resolutionem afferri solent 1. exempla, quæ nihil probant: nam simulatio David non fuit protestativa aliquius sectæ, imò neque fictio illa fuit mala, sed figurativa, ut exponit Glossa. *Simulatio Thamar*, quamvis non sit excusanda à peccato, tamen extra rem vagatur, nam verba illa *Judæ Gen. 38. v. 26. Justior me est*, hunc accipiunt sensum: *Magis ego deliqui.* Quod autem de Jehu dicitur 4. *Reg. 10.* *reapsè fuit*

28 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

fuit mendacium, unde à Deo non commendatur propter simulationem, sed pro zelo, quō destruxit Baal, D. Th. *infra q. 111. a. 1. ad 2.* Vide 1. p. à n. 446. De Naaman Syro, dixi *ibid. n. 310.* & circa legalium observantiam ante Evangelii promulgationem dixi similiter 1.p.num.391.& seq. *Rursum*: falsum est, quod Ecclesia Romana tolerat Abissinorum ritum, qui non solum baptizantur, sed & circunciduntur: sunt enim Schismatici, inherentque eteribus Cerinthi, & Ebionis. Permisso autem, quod Ecclesia hoc toleraret, foret, quia non in protestationē falsæ sectæ, sed tanquam protestativum pietatis fieret; putant enim Abissini exemplō Christi hanc poenā eos subire.

114 *Opp. 2.* Apud S. Ambrosium *Serm. 79.* laudatur Eusebius Vercellensis, quod se Arrianum mentitus sit, ut nomen Dionysii Mediolanensis de Catalogo Hæreticorum deleret: ergo licitum est falsam simulare fidem. *Resp. 1.* Prædictum Sermonem judicio Peritorum non esse S. Ambrosii. *Resp. 2.* Quod intentionem laudat Ambrosius, non electionem. *Resp. 3.* Promissionem Eusebii fuisse ironicam, & si advertere Arriani voluissent, facile detegissent, ut colligitur ex contextu totius orationis. Simili ironiâ Gentiles illusit S. Martina Romana V. & M. ut prostat in ejus Actis apud Bollandianos, *tom. 1. Januarii, pag. 11. num. 4.*

115 *Opp. denique illud 1. Corinth. 9. v. 20.* *Factus sum tanquam Iudæus, ut Iudeos lucrarer::: iis, qui sine lege erant, tanquam sine lege essem::: ut lucrifacerem eos:* ergo falsam Paulus simulavit Religionem. Huic Priscilianistarum argumento abundè respondet S. P. August. (*lib. contra mendac. cap. 12.*) Apostolum nempe omnibus omnia factum esse, ut omnes lucrifaceret compatiendo, sed non mentiendo: non enim condescendit in his, quæ protestationem possent indicare falsæ sectæ, sed charitate compatiebatur, illis se accommodandō in rebus licitis, & non adversis fidei quam prædicabat. Vide eundem S. P. August. *epist. 40.* Hæc in universim dicta, sigillatim expendere oportet, quō facilius percipientur.

116 Prius tamen moneo, quod si Catholico alii non suppeterent cibi, quam immolatii, vel alias vestes non haberet, quam protestativas damnatae sectæ; ei tamen non præcipere tur, ut in protestationem falsæ sectæ ipsis uteretur, neque ex hoc pro-

ximi scandalum, neque subtractio Divini honoris sequeretur: in hoc, inquam, casu posset amplecti Apostoli consilium 1. *Corinth. 10. v. 25.* *Omne, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.* Quō loco Apostolus casum primum resolvit affirmativè, de eo, scilicet, qui non invitatus, & ignorans comedit de idolothyto. Et protinus subjungit alium casum de invitato à Gentilibus, quem resolvit negativè dicens: *Si quis autem dixerit: hoc immolatum est idolis, nolite manducare.* Cujus prohibitionis triplicem exhibit causam, ut ibi observat D. Th. 1. propter proximi scandalum. 2. propter damnationem propriam. Et 3. ob vitandum aliorum blasphemias. Hac ratione, quando cibi, vestes, aut quodvis aliud falsæ sectæ protestativum occurrit faciendum, si ex nostro usu scandalum sequatur, aut Divini honoris detractio, mortis poena potius est subeunda, quam eis utendo, falsam simulare Religionem, exemplō Eleazari jam relatō, Danielis nolentis se inquinare cibis de mensa Regis Babylonis *cap. 1. v. 8.* S. Hermenegildi M. sacrilegæ consecrationis communionem ex manu Arriani Episcopi percipere respuentis, quia in protestationem Arrianismi illi deferebatur, S. Luciani M. cui omni cibo interdicto præter idolothytum, mori potius elegit in carcere, quam pollvere animam suam.

117 In his, inquam, casibus, & aliis similibus, ubi comedio idolothyti talibus sit vestita circumstantiis, ut à cultu idoli saltem extrinsecè, & secundum apparentiam separari nequeat, illicitum est comedere, gestare vestes, &c. secùs autem, quando ex circumstantiis prudenter colligi non potest simulatio fidei, & protestatio falsæ sectæ: in hoc enim casu, quamvis aliquid fiat in vexationem fidelium, possunt isti uti cibis veritis, sicut cum Apostata Julianus aqua lustrali cuncta, quæ in foro venalia erant, contaminari jussit: *Quæ cum viderent Christiani, et si non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impensè detestari, tamen eisdem vescuntur, legi Apostoli obsecuti ita jubenti: Quidquid in macello venditur, comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam.* Theodoret. *lib. 3. Hist. Ecclesiast. cap. 14.*

118 Hoc sensu exponenda sunt SS. PP. testimonia fusè relata à Justiniano 1. *Corinth. 8. & 10.* Videntur enim in universum do-

docere, potius fame pereundum, quam comedere idolothyta. Intelligendi etenim sunt de idolothytis *formaliter*, ubi, scilicet, ex circumstantiis præsumi potest talem comeditionem esse cultum idoli, ut præter exempla relata, apparet ex Actis S. Valerianæ conjugis S. Vitalis M. apud Bollandianos die 28. Aprilis tom. 3. pag. 564. num. 7. Omnis enim actio externa, quæ prudenter judicatur idoli cultus, prava est, ideoque S. Cyrrilla M. ardentes carbones cum thure super manum positos diu tenuit, nè prunas excutiendo, thus obtulisse videretur. Et similiter duo Juvenes, qui (apud Eusebium lib. 9. cap. 12.) cùm immolari idolis convergentur, dixerunt: *Ducite nos ad aras; & adducti, manus suas igni superponentes, iterum dixerunt: Si subtraxerimus, sacrificasse nos credite;* & donec caro manuum deflueret, immobiles perstiterunt. Profectò ii, postquam hoc signum retentæ fidei dederunt, moti quidem speciali Dei instinctu, non poterant facere contra præceptum fidei externum, his attentis circumstantiis.

119 Ubi ergo similes non occurrunt circumstantiæ, licitum est pro vita conservatione comedere, imo necessarium propter præceptum naturale, ut tradit D. Th. in 4. dist. 38. q. 1. a. 4. qq. 3. ad 3. & cum eo Vazquez in 1. 2. disput. 162. num. 32. & est ratio, quod comedio immolati non est per se, & intrinsecè mala: quoties igitur non sit species cooperationis Ethnicæ, neque astantium scandalum, erit licita, imo & debita, si præceptum conservandi vitam instaret. Regula itaque generalis sit, quod secluso scandalô, præmissaque protestatione, quod comeditur idolothyrum non propter cultum idoli, sed unicè ob causam vitæ tuendæ, nullatenus est illicitum, imo aliquando necessarium ex præcepto naturali.

120 Atque ex his resolvitur 1. difficultas in praxi frequens: *Num liceat inter Hæreticos Catholicos degenti vesci carnibus die ab Ecclesia interdicto.* Et quidem absque iusta causa non licere, certum est; sed difficultas est, ubi occurrit casus necessitatis ab intrinseco, vel ab extrinseco. Et quoad 1. p. jam dictum est, posse Catholicum carnes edere, nè fame pereat, vel propter ægritudinem, qui sunt casus necessitatis intrinsecæ, nec opus est, ut tunc protestetur, & fateatur non abstinendi motivum: hujusmodi enim comedio defectum à fide

non significat, essetque proinde passivum scandalum, & pharisaicum, si quis eam acciperet comeditionem tanquam fidei defctionem. Hoc supposito,

121 De necessitate proveniente ab extrinseco dicendum est 1. certum esse, quod si ab Hæreticis conquisitus, aut requisitus, carnes comedere præcipitur Catholicus in contemptum Legis Ecclesiasticæ, ubi comederet, negaret fidem, quia tunc instat præceptum Divinum, & naturale vitandi Religionis Catholicæ contemptum. Si verò nullum urgeat præceptum, nullaque fiat interrogatio, sed solummodo transitus per loca Hæreticorum, ubi omnes eo die carnes vescuntur, poteris quoque comedere, nè si abstineas, te ipsum prodas, & ea de causa pericliteris. Ita communior opinio. Et ratio est: Præceptum Ecclesiasticum cum tanto detimento non instat; naturale verò, aut Divinum, tunc non urget: insuper absque sufficienti fundamento judicabitur comedentem esse Hæreticum, cùm plerique Catholici propter necessitatem à jejunio excusentur: ergo hoc ipsum de comedente possunt suspicari, & crede te Protestantes, imo etiam & Catholici hoc ipsum deberent credere, vel quod comedens illud faciebat non ex contemptu Religionis, sed propter vitandum periculum: sicut ergo hanc ob causam licet Breviarium non deferre, Officiumque Divinum non persolvere, ita in proposito. Sed nota, quod non licet solvere jejunium propter irrisionis periculum, hoc enim est levissimum malum, quia à Catholicis reputandum est potius in honorem, quod servet Ecclesiæ jejunia. Et de cibo satis.

122 De usu vestium infidelium gravior est inter DD. disceptatio. Distingue tamen prius, vestes *infidelium* à vestibus, ut ita loquar, *infidelibus*; illæ significant nationem, & ad Religionem non spectant, sicut inter Turcas cidaris, vulgo *Turbante*, & ad hoc vestimentorum genus reducitur illud quod una gens ab alia distinguitur, sicut Tobalia alba, per quam distinguntur Turcae à Persis. De his autem vestibus consentiunt AA. posse Catholicum ex iusta causa eis uti ad occultandam fidem, ut passim fit à Missionariis per infidelium regiones itinerantibus: hoc enim non est malum, neque falsa sectæ protestativum. Quare Joseph Genn. 41. Daniel cap. 2. ejusdemque socii, alienigenarum indumentis, quæ in camino ignis

30 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

ignis non sunt consumpta , usi sunt. Vedes autem infideles *voco* , quæ sunt *infidelium formaliter* , nam per te 1. institutæ sunt ad professionem falsæ Religionis , ut apud Gentiles vedes cum imagine idoli , vel apud Mahometanos figura Lunæ curvatae , & vedes deservientes cultui proprio damnatae sectæ. De hoc vestimentorum genere afferendum est , nunquam esse licitum eorundem usum adhuc ad conservandam vitam. Rat. Talis usus est virtualis fidei negatio , & falsæ sectæ protestatio , 1. Quia ex hominum beneplacito ad hoc instituuntur. 2. Voces ex se non habent , ut hoc , vel illud significant , sed ab hominum impositione , & similiter actiones externæ genuflectendi , inclinandi caput , &c. & tamen , quia ex hominum impositione institutæ sunt ad significandam falsam Religionem , nunquam est licitum eis uti : similiter ergo in proposito. Nec refert si dicas , vestimenta posse ad alium finem honestum servire , secus voces. Contra enim est , nam particularis utensilis intentio potens non est derogare , sive arrogare significatum vocis primarium , & commune , & ideo quilibet Catholicus prudenter judicabit talibus vestimentis utensilis esse Paganum , aut fidem abnegasse: tunc ergo ad vitandum scandalum illicitus est hujusmodi usus.

123 Opp. 1. Licitum est Catholicis depolare signum lege à Tyranno impositum , ut Catholicis dignoscantur: pariter ergo poterit assumere vedes Paganas. Rursus : Clericus , vel Monachus ex justa causa sacerdotalem possunt assumere habitum: ergo idem. Ad 1. resp. ant. esse verum , modò Catholicus , alias ut talis , non habeatur ab infidelibus , hoc enim positò fidem non negat , sed occultat ex justa causa , cùm aliunde nullum sequatur scandalum , neque subtractio cultus Deo debiti , ut supponitur. Ad 2. dic : Quod illi fidem non negant , sed statum suum , quem non tenentur manifestare , occultant , sicque nec factò mentiuntur.

124 Opp. 2. Si vera esset nostra resolutio , non posset Sum. Pontifex Judæis præcipere , ut signum deferrent Judaismi ; at hoc præcipit: ergo. 2. Licitum est uti vestimentis ad distinctionem institutis : ergo & aliis. 3. In bello contra Turcas uti possunt Christiani vexillis Turcicis: ergo idem. Ad 1. dic : Signum illud non esse protestativum , sed penale , & distinctivum , ut à Judæis cœve-

mus , sicque nullum est inconveniens , quod jubeantur illud deferre. Ad 2. dic : Illud vestimentorum genus non ad protestationem falsitatis , sed ad distinctionem nationum institui , & ideo dispar est ratio. Non tamen negaverim , quod ubi instaret proximi utilitas , sive Dei honor , esset obligatio deponendi utrumque genus eorum vestimentorum. Ad 3. N. cons. Quia factum illud non est mendacium , sed stratagemma bellicum , quod nemo prudenter judicabit fieri protestatione falsæ sectæ.

125 Quæres 2. An liceat Christiano inter Turcas commoranti nomina Turcica , ut Mahometis , Assan , Ali , & similia , sibi imponeat (ut est in praxi apud Albanenses) nè cogatur tributum solvere , si appareat Catholicus ? Affirmo cum C. Gotti , nam Daniel. 1. v. 7. legitur , quod ipsi , & tribus ejus sociis ab Eunuco nomina Chaldaeorum sunt imposita. Rat. Nomina non sunt protestativa falsæ sectæ , sed unicè ex nationum usu imponi solent ad distinguendas familias , & personas : ergo sicut propter hanc rationem vedes nationales possunt deferri , ita nomina accipi , seclusò , inquam , scandalò , & periculò abnegandi fidem ; timeri enim prudenter potest , quod si tentatio urgeret , à fide deficerent , & ideo sapienter laudatus Author existimat , monendos esse Albanenses illos , ut regionem mutent , ubi palam Catholicam fidem profiteri valeant.

126 Denique inquires: Num liceat Hæreticorum aut infidelium Templa adire ? Affirmo , ubi hoc esset ex fine videndi structuram Templi , aut ex alio motivo , nullum præjudicium afferente Religioni Catholicæ. Similiter licitum est famulatus causâ ingredi , ut de Naaman dixi p. 1. num. 310. Eadem ratione , qui in Templum infidelium causâ evadendi supplicium , ut in asylum con fugeret , non peccaret , quia hoc faceret non propter cultum falsæ Religionis , sed amore propriæ vitae , cùm enim talis ingressus ex se sit indifferens , hic & nunc debet inspirari , & regulari à fine , & aliis circumstantiis , & secundum eas judicandum. Atque adeo non licet Hæreticorum Templa adire , ubi Princeps hoc præcipiteret ex contemptu Religionis Catholicæ , vel ex fine confirmandi Hæreticos in falsa Religione , sicut continuit in Anglia. Hoc verum est , etiamsi quis protestetur se invitè hoc facere , non ut profiteatur falsam Protestantum sectam. Prob. Nam Paulus V. in quodam suo Diplomate sic

Quæst. I. Art. X. De Præcep. Fidei.

31

sic declaravit. *Insuper*: Sacra Congregatio Sancti Officii licentiam hanc adeundi Hæretorum Ecclesias, & audiendi eorundem conciones non concessit cuidam Scoto, quinmo alias scripsit Nunciis Apostolicis Galliae, Germaniae, ac Poloniae, quod facultate concedendi licentiam Missionariis, ut Hæretorum concionibus intersint, parcissime uterentur, & planè observatis conditionibus scriptis 27. Januarii 1624. præsertim illa, quod incontinenti debeant hærefes confutare illi, qui ex licentia tales audiunt conciones, *incontinenti*, idest, intra eundem diem, ut declaravit eadem S. Congregatio 15. Martii 1625. Ita refert Pignateli tom. 8. consult. 103. num. 4.

127 Prob. ratione: Qui edicto publico, & ex præcepto Principis ingreditur Templum Hæretorum, ut eorundem conciones audiat, Psalmodiis intersit, &c. facto suo negat fidem, & obedientiam Rom. Pontifici, hoc enim habetur tanquam signum, quod discernuntur Hæretici à Catholicis; sed falsam Religionem facto approbare, est illicitum non minus quam verbō: ergo. *Insuper*: hujusmodi ingressus, & communicatio frequenter contingit cum aliorum scandalo, & periculo propriæ subversionis. Vide Suarez in *Defens. Fid. Cath. lib. 6. cap. 9. num. 16.* Gotti hic q. 4. dub. 6. ¶ 7. ubi varios casus resolvit circa præsentem materiam.

QUÆSTIO II.

De Infidelitate, ejusque speciebus Fidei oppositis.

HOc loco non sumitur Infidelitas, quatenus fidelitati, quæ pars est justitiae, & inclinat ad standum promissis, contrariatur: nam hoc modò infidelis dicitur transgrediens votum, matrimonii fidem non servans, & similiter quamlibet honestam promissionem frangens. Sermo noster igitur est de Infidelitate, quæ fidei theologicæ adversatur.

ARTICULUS I.

Utrum Infidelitas sit peccatum, & quæ ejus gravitas?

128 **I**Nfidelitas dupliciter accipi potest. Uno modò secundum puram negatio-

nem, ut dicatur infidelis ex hoc solo quod non habet fidem. Alio modò potest intelligi infidelitas, secundum contrarietatem ad fidem: quæ, scilicet, aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam, secundum illud Isaiae 53. Quis credit auditui nostro? Ita D.Th. 2. 2. q. 10. a. 1. quem communiter sequuntur Theologi. Unde duplex apud DD. distingui solet infidelitas. Prima dicitur *negativa*, quæ in carentia fidei ob ignorantiam invincibilem, & inculpabilem mysteriorum fidei consistit. Secunda verò *privativa*, quam alii *positivam*, vel *contrariam* appellant, quæ est, positiva repugnantia, seu renitentia, vel contemptus eorum, quæ pertinent ad fidem. Neque his dissonant quæ docet D. Th. 1. 2. q. 89. a. 6. de homine perveniente ad usum rationis, qui cum in Deum tanquam ultimum finem se convertere teneatur, ipsum per fidem cognoscere, necesse est. Hoc enim non repugnat cum infidelitate negativa, quæ laborant, quibus fidei mysteria explicitè, & in particulari non sunt sufficienter proposita; in ingressu enim usus rationis non omnibus hominibus fidei mysteria proponuntur determinatè, & explicitè credenda. Illorum enim infidelitas privativa non est, quia ad hanc requiritur resistentia, seu non acceptatio fidei divinæ sufficienter propositæ in particulari, & explicitè. Et ideo dixi sup. n. 89. quod omissio actus fidei in eo qui non convertitur, neque audire potuit Evangelium, non est peccatum speciale contra præceptum fidei. Omnia ergo consonant; nec ulla est in dictis D.Th. contradic̄tio, ut ostendit Ferrer tom. 3. tract. 3. dub. ult. n. 421.

129 Concl. i. *Infidelitas negativa rationem non habet peccati*. Est communis Theolog. contra aliquos, qui sequuti sunt Adrianum quodl. 4. q. 1. qui pro se adducit Hungarum à S. Victore. Constat ex damnata in Bajo sub n. 68. *Infidelitas negativa in eis, quibus Christus non est prædicatus, peccatum est*. Prob. rat. Infidelitas negativa est carentia fidei in eo, qui assensum fidei nequit habere, quia nihil audivit de Evangelio, propter quod ignorantiam habet invincibilem; sed ignorantia invincibilis excusat à peccato, prout dictum est p. 1. n. 342. ¶ seq. ergo. Hinc S. P. August. Epist. 105. ait: *Ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati*. Eadem haber D. Th. loco proximè laudatō, ubi ait: *Sic*

32 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

autem accipiatur secundum negationem puram, sicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, sed magis pœnae: quia talis ignorantia Divinorum ex peccato primi Parentis consecuta est.

130 Opp. Si infidelitas negativa nullam peccati rationem haberet, plures ex infidelibus salvi fierent absque fide; sed hoc dici non potest, quia sine fide impossibile est placere Deo, ut dicitur ad Hebr. 11. v. 6. ergo. Resp. N. maj. Quia actus fidei supernaturalis est necessarius necessitate medii in adultis ad salutem consequendam. Quæ autem sic sunt necessaria, si desint nobis etiam sine culpa nostra, non excusabunt nos ab æterna morte, quamvis non fuerit in nostra potestate illa assequi, ut tritum est apud Theologos. Dicimus ergo infideles negativè (quos paucissimos reperiri, sentit August. loc. cit.) damnari quidem non propter infidelitatem, sed propter alia peccata: *Qui autem sic sunt infideles* (inquit D. Th. loc. cit.) *damnantur quidem propter alia peccata, que sine fide remitti non possunt: non autem damnantur propter infidelitatis peccatum.* Unde Dominus dicit Joan. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. *Quod exponens Augustinus dicit, quòd loquitur de illo peccato, quòd non crediderunt in Christum.*

131 Concl. 2. Infidelitas privativa (aliás positiva, seu contraria) peccatum est. Est adeò certa, ut de fide tenenda sit. Si enim infidelitas contrariè sumpta est illius, qui repugnat fidei, vel negligit credere cùm poscit, & beat, habemus testimonium apud Joan. 3. v. 18. *Qui autem non credit, jam judicatus est;* & 15. v. 22. *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Marc. ult. v. 16. *Qui verò non crediderit, condemnabitur.* Illam probat D. Th. in sed contra art. cit. sic: Virtuti contrariatur vitium; sed fides est virtus, cui contrariatur infidelitas: ergo. Deinde hac brevi ratione convincitur: repugnantia ad credendum ea quæ sunt fidei, vel contemptus, aut culpabilis negligentia ad credendum, peccatum est, cùm fidei præcepto opponantur; sed infidelitas privativa, aut positiva est repugnativa, vel contemptus, seu culpabilis negligentia ad ea quæ sunt fidei credendum: ergo.

132 Opp. 1. Si privativa infidelitas peccatum esset, reciperetur in intellectu tanquam in subjecto proximo, & in voluntate

ut in causa peccatorum universalis; sed illud est falsum: ergo. Prob. min. *Dubius in fide est infidelis, cap. 1. de Hæret.* sed hujusmodi infidelitas non est in intellectu recepta: ergo. Prob. min. In mente dubitantis nihil est quod sit contra fidem, non enim negat, aut affirmat rem fidei esse incertam; sed tantummodo anceps hæret, in neutram partem propendens, quæ est dispositio dubitantis propria: ergo. Argumentum procedit de dubitante deliberate, qui in omnium sententia peccat mortaliter, nam ubi dubium fuerit indeliberatum, quod ex infirmitate pulsat mentem, & non vincit, non est peccatum lethale, imo aliquando nec veniale, ideoque tentationes minus sunt metuendæ, ut dixi num. 17. His ita præmissis, Resp. N. min. ad prob. N. etiam min. subjunctione probat. Etenim dubitans, et si nulli assentiatur contradictionis parti, judicium tamen efformat semper (non solum regulariter, ut dicit Valentia) quòd dicit: utramque partem non minus esse veram, quam falsam. Quare attingit utramque (directè, vel reflexè, secundum diversa platica) motu rationis, quòd judicat rem esse incertam, seu non minus apparere veram, quam falsam. Et hæc est dispositio dubitantis essentialis, ut dixi p. 1. num. 549. Unde dubius in fide habet judicium fidei contrarium, & ideo rectè dicitur infidelis: *Fides enim ambiguum non habet;* & si ambiguum habuerit, fides non est, S. Bernard. Ep. 190.

133 Opp. 2. Omne peccatum est contra naturam; sed infidelitas etiam positiva, seu fidei contraria, non est contra naturam: ergo. Prob. min. Aug. lib. de prædestinat. Ss. cap. 5. docet, quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est omnium hominum: habere autem fidem, quemadmodum habere charitatem, gratiæ est fideliū: ergo non habere fidem non est contra naturam. Resp. N. min. & ad autoritatem August. respondet D. Th. hic ad 1. Quòd habere fidem non est in natura humana: sed in natura humana est, ut mens hominis non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi. Unde infidelitas secundum hoc est contra naturam. Ut hæc D. Th. doctrina facilius intelligatur, legere oportet Cajetanum in Comment. hujus art. ubi eruditè exponit, qua ratione teneatur homo ad fidem supernaturalem suscipiendam, quamvis donum sit supernaturale.

Opp.

134 Opp. 3. Omnia peccata ad septem capitalia reducuntur: sed infidelitas positiva ad nullum ex his reduci potest: ergo. Resp. N. min. quia, ut ait D. Th. *Infidelitas, secundum quod est peccatum, oritur ex superbia, ex qua contingit, quod homo intellectum suum non vult subjecere regulis fidei,* & *sano intellectui Patrum.* Unde Gregor. dicit 31. *Moral. cap. 31. quod ex inani gloria oriuntur novitatum præsumptiones. Quamvis posset dici, quod sicut virtutes theologicae non reducuntur ad virtutes cardinales, sed sunt priores eis: ita etiam vitia opposita virtutibus theologicis non reducuntur ad vitia capitalia.* Hæc D. Th. q. 10. a. 1. ad 3.

135 Concl. 3. *Infidelitas ex genere suo majus est peccatum omnibus, quæ in perversitate morum contingent; non tamen est majus omnibus, quæ fiunt contra virtutes theologicas.* Ita D. Th. hic art. 3. Rat. 1. p. Quod magis avertit à Deo, majus peccatum est, cùm hoc constituatur per aversionem tanquam per formam; sed infidelitas, si comparetur cum peccatis, quæ fiunt contra virtutes morales, plus avertit à Deo: ergo. Prob. min. Quod per se, & directè elongat à Deo, plus ab ipso avertit, quam quod communiter, & ratione transcendentali distare facit; sed infidelitas per se, & directè elongare facit à Deo, quatenus, scilicet, ipsam Dei veritatem non credit, unde facit intellectum, & voluntatem à Deo discedere: ergo. Rat. 2. p. Infidelitas, desperatio, & odium Dei sunt peccata specialiter opposita virtutibus theologicis; sed ex illis pejus est odium Dei, deinde infidelitas: ergo. Prob. min. Odium est contra Deum immediatè, & prout est in seipso quoad objectum formale, & materiale: infidelitas autem contra divinam veritatem in se, quatenus objectum est materiale fidei: cæterum objectum formale ipsius fidei aliquem habet respectum ad nos, quia est Deus ut revelans nobis. Denique objectum spei tam materiale, quam formale respectum dicit ad nos: ergo. Vide D. Th. *infr. q. 20. a. 3.*

236 Apposite diximus in concl. ex genere suo, quia, ut docet D. Th. q. 10. a. 3. ad 1. nihil prohibet peccatum, quod est gravius secundum suum genus, esse minus grave secundum alias circumstantias. Unde si opponatur, quod peccatum infidelitatis potest esse minus grave, quam peccatum Catholicum: vel quod ignorantia conjuncta cum infidelitate minuere potest peccati gravitatem.

Tom. II.

tatem: aut quod cùm major debeatur pœna fidelibus peccantibus, quam infidelibus, gravius evadere debet peccatum fidelis, quam infidelis: *Dicendum est, hoc esse per accidens, ob aliquam, scilicet, circumstantiam ratione cuius peccatum hæretici alleviari potest, & econversò peccatum Catholicum aggravari.* Ob hanc rationem infidelitas, quamvis habeat rationem peccati gravissimi, potest esse aliquando minus grave, quam alia peccata, quæ fiunt ex malitia. Unde, cæteris paribus, gravius peccat fidelis, quam infidelis, tūm propter notitiam veritatis ex fide, tūm etiam propter Sacramenta fidei, quibus, peccando, contumeliam facit. Sed hoc evenit per accidens, & attentis circumstantiis, non autem per se, consideratō peccati genere.

ARTICULUS II.

Quot sint Infidelitatis species, & qualiter ad invicem comparentur?

137 **C**oncl. 1. *Infidelitas rectè dividitur in Paganismum, Judaismum, & Hæresim.* Prob. 1. ex ritu Ecclesiæ, quæ tantum pro his tribus infidelibus orat in die Parasceves. Rat. Infidelitas consistit in eo, quod quis renitatur fidei; sed hujusmodi renitentia tripliciter contingit. 1. quidem resistendo fidei susceptæ, & hæc est Paganismus, Gentilismus, vel Ethnicismus. 2. resistendo fidei susceptæ in figura, quod est idem, ac non servare promissum, & hoc est proprium Judaismi. 3. resistendo fidei susceptæ in ipsa veritatis manifestatione, & hoc est non servare professionem, quod est proprium Hæresis: ergo. Nota, quod *Pagani*, apud Latinos, & juxta nominis etymologiam, sunt Pagi incolæ, quō sensu in Offic. S. Agathæ V. & M. dicitur: *Paganorum multitudo fugiens ad sepulchrum Virginis tulerunt velum ejus contra ignem; decursu verò temporis consuevit appellari Paganus, qui Militia Christianæ non erat adscriptus, ut notat Baronius in Martyrolog. ad diem 31. Jan. lit. D. Judaismus, & Judæi à Juda filio Jacob, cuius Tribus, quia diuini Regnum obtinuit, toti Populo nomen dedit, qui & Hebraeus dicitur ab Abraham, seu verius ab Heber. S. P. August. 16. de Civit. Dei, cap. 11. Hæresis autem idem significat ac secta, optio, seu electio dogmatis, sive ad Philosophiam, sive ad Fidem spe-*

E

ctan-

34 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

stantis. Cæterum modò apud Christianos hæresis est: dogma adversans principiis Religionis Christianæ. •

138 Opp. Fides PP. Vet. Testamenti est ejusdem rationis cum nostra, ex dictis num. 13. & tamen illorum fides versabatur circa veritatem in figura, & implicitè; nostra verò est de veritatibus explicitè in Evangelio contentis: ergo quòd infidelitas sit renitentia veritatis in figura, vel in manifestatione, non probat quòd Judaismus sit distinctus ab hæresi. Resp. N. cons. Quia fides tendit ad objectum per conversionem, sive assensum; infidelitas verò per aversionem, & dissensum, quò fit, ut fides unitatem excipiat ab objecto, quod quidem unum est formaliter respectu fidei omnium, ut dixi num. 13. Cæterum infidelitas diversitatem accipit ex diversis sententiis non materialiter, sed prout contrariantur figuræ, aut veritati: sicut ergo via charitati opposita diversitatem habent, non ab illius objecto, quod unum est, sed ex conversione ad diversa bona commutabilia, ita in proposito. Pro cuius ampliori declarazione sit

139 Concl. 2. *Prædicta divisio est generis in species.* Rat. Peccata specie distinguuntur per objecta; sed prædictæ infidelitates objecta habent specie diversa: ergo. Prob. min. Objectum cujuslibet infidelitatis, sicut ad quod convertitur infidelis, est sententia falla, quam amplectitur, formaliter quidem accepta, seu prout fundat aversionem à fide; sed hujusmodi objectum in allatis infidelitatibus diversum est formaliter: ergo. Utraque præmissa prob. & quidem maj. quoad 1.p. Pagani existimant nullatenus esse suscipiendam fidem Catholicae: Judæi autem dicunt suscipiendam esse in figura: Hæretici denique Evangelium recipiunt, sed non prout ab Ecclesia Catholica proponitur: ergo objectum cujuslibet infidelitatis sicut ad quod convertitur, &c. Quoad 2.p. prob. Conversio infidelitatis ad falsam sententiam debet considerari in ordine ad fidem à qua recedit: ergo consideranda est formaliter, & quatenus aversionem fundat.

140 Min. verò principalis prob. Objectum terminans diversam conversionem, & aversionem, est formaliter diversum; sed ut appareat ex dictis, objectum trium infidelitatum terminat diversam conversionem, & aversionem: ergo in tribus est objectum di-

versum. Unde D. Th. hic q. 10. a. 5. ait: *Si infidelitas attendatur secundum comparationem ad fidem, diversæ sunt infidelitatis species, & numerò determinatæ:: si vero distinguantur infidelitatis species secundum errorrem in diversis, quæ ad fidem pertinent: tunc non sunt determinatae infidelitatis species. Posunt enim errores in infinitum multiplicari, ut patet per Augustinum in lib. de Hæres. circa fin.*

141 Concl. 3. *Prædicta divisio est adæquata.* Rat. Omnis infidelitas ad prædictas reducitur: ergo. Prob. ant. Athæi, qui nullum Deum colunt: Ethnici, seu idololatræ, qui falsos Deos colunt, & Gentiles appellantur: ac etiam Mahometani, qui Mahometis sectatores sunt, & Agareni, vel Saraceni dicuntur: omnes inquam isti, & quicumque nec Christum venisse, nec venturum fore credunt, infideles sunt infidelitate ad Paganismum spectante: quia etsi distinctos profiteantur errores, omnes tamen uno modò fidem abjiciunt Catholicae, tam, scilicet, in figura, quam in veritate. Judæi autem resistunt fidei in veritate, eam tamen suscipere putant in figura, quia figuræ, & umbras durare judicant, unde resistunt non solùm Christo, & Ecclesiæ, sed & ipsi Legi Moysis, nam profitentur in figura, quod non est figura, proindeque existimatè solùm recipiunt fidem in figura. Postremò Hæretici, licet admittant Evangelii veritatem putativè, nihilominus ipsi reapsè contradicunt, quia non suscipiunt Evangelium, nisi prout ipsis videtur Evangelium, sed non prout ab Ecclesia proponitur: ergo.

142 Opp. Infidelitas Judæorum, qui tempore Sinagogæ dissentiebant alicui fidei veritati, ut Sadducæi, qui carnis resurrectionem negabant, Matt. 22. v. 29. ad nullam ex prædictis speciebus attinet: nam si ad aliquam, maximè ad hæresim; sed hoc est falsum, quia ipsi non restiterunt fidei susceptæ in manifestatione veritatis: ergo divisio non est adæquata. Resp. N. min. nam Act. 5. v. 5. eadem infidelitas in Pharisæis appellatur hæresis, sicut etiam à D. Th. hic q. 11. a. 2. Ad probat. dic: de essentia hæresis solùm esse, quòd sit *resistentia fidei jam susceptæ saltem putativè.* Quòd verò sit in figura, vel in manifestatione veritatis, per accidens convenit hæresi, & consequenter hæresis Sadducæorum, Lutheranorum, & sic de aliis differunt accidentaliter logicè, non

non specie essentiali.

143 Dixi : *saltem putativè*, nam infidelitas non exigit, ut reapsè prius sit suscepta vera fides, & ideo Judaismus, qui modò est, non est diversus ab eo, in quem desciverunt illi, qui tempore adventus Domini culpabiliter noluerunt eum recipere: etenim quamvis isti præ illis verè, & de facto fidem suscepint in figura, hoc tamen non variat Judaismum, cuius ratio formalis est resistentia veræ fidei susceptæ (sive reapsè, sive putativè) in figura. Hac doctrinâ occurreret aliis argumentis, ut de Cathecumeno, qui postquam nostram suscepit fidem, relabitur in Paganismum v. g. hujus enim infidelitas ad speciem hæretis imperfectè, & impropiè talis pertineret, ad Paganismum verò perfectè, & simpliciter : *Nihil tamen probabet hominem in diversis infidelitatibus speciebus errare*, sicut etiam potest unus homo diversis vitiis subjacere, & diversis corporalibus morbis, D. Th. hic q. 10. a. 5. ad 3. Idemque dicendum de eo, qui post baptismum fieret Paganus, aut Judæus, committeret, inquam, duplex peccatum, sicut de Cathecumeno dictum est, cum hac tamen diversitate, quod baptizatus poenis Ecclesiæ subderetur, non verò Cathecumenus. Similiter : filii hæreticorum erroribus parentum nutriti, sunt etiam hæretici, & tamen nunquam fuerunt verè Catholici, sive, quod idem est, fidem Christi reapsè nunquam habuerunt. Ratio autem omnium est, quod sive ante reapsè suscepit fidem Evangelii, sive non, intendit uterque Christo assentire, sed deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiat, quia non elit ea, quæ sunt verè à Christo tradita, sed ea, quæ sibi propria mens suggerit, D. Th. hic q. 11. a. 1.

144 Concl. ult. Comparatis inter se omnibus infidelitatis speciebus, gravior est hæretorum infidelitas Judaismus infidelitate, & hæc infidelitate Paganorum. Ita expresse D. Th. hic q. 10. a. 6. Rat. Infidelitas est resistentia fidei; sed hæc major est in hæresi: ergo. Prob. min. Hæreticus resistit fidei professæ in manifestatione veritatis: Judæus verò tantummodò recedit à fide promissa, & in figura: cæterum Paganus nec fidei professæ, aut promissæ resistit, quia nullatenus eam suscepit: ergo.

145 Opp. Hæresis tantò est detestabilior, quanto in pluribus errat: sed Gentilismus plus errat: ergo gravius pec-

catus est. *Resp. dist. conf.* Gravius quoad latitudinem errorum. C. secundùm habitudinem ad fidem, N. Duo enim sunt consideranda in peccato infidelitatis, unum est corruptio eorum, quæ ad fidem pertinent, tanquam ipsius materia, & hoc modò pejor est Gentilismus. Aliud est, habitudo ipsius ad fidem, quod est formale infidelitatis, quatenus, scilicet, resistit fidei, & hoc modò gravius peccat hæreticus, sicut gravius peccat, qui non implet promissum, quam alter, qui non implet, quod nunquam promisit. Resolutio hæc est communis Theologorum, & juxta prædictum sensum intelligendi sunt SS. PP. August. 21. de Civit. Dei cap. 25. Hieron. super Isaiam, cap. 18. v. 1. Chrysost. hom. 50. ad Pop. Antioch. Isidorus lib. I. Sent. cap. 16. & alii.

ARTICULUS III.

De Apostasia Perfidia, sive à Fide.

146 **A** Postasia secundùm id, à quo nomen imponitur, defectionem significat; Ecclesiæ tamen usu sumitur pro retrocessione, Cap. Benedictus 3. q. 2. unde Apostata dicitur retrò abiens. Contingit autem retrocedere à Deo eisdem modis, quibus ipsis conjungimur, fide, scilicet, mandatorum obedientiâ, statu Clericali, & Professione religiosa. Et licet in Sacris Litarris, ut Proverb. 6. v. 12. & Eccl. 10. v. 14. & apud SS. PP. inobedientia mandatorum appelletur Apostasia: in Schola tamen usus invaluit loquendi, quod Apostasia sit triplex, à Fide, ab Ordine, & à Religione: ex quibus solùm prior nostri est instituti, quam Apostasiam perfidiae vocat D. Th. hic q. 12. a. non verò Apostasiam per fidem, ut mendosè legitur in aliquibus editionibus.

147 Concl. I. Apostasia diffinitur: Temerarius recessus à statu fidei, quam quis professus est tenere. Genus est temerarius recessus, quia imprudenter, & voluntariè retrocedit Apostata. Dicitur: à statu fidei, quia ad apostasiam simpliciter non requiritur, quod sit totius fidei, ut malè quidam putant cum Salmant. Moral. hic punct. 5. cap. 3. nam D. Th. loc. supra cit. ait: Simpliciter, & absolute est apostasia per quam aliquis discedit à fide, & non dicit in totum, seu à tota fide. Insuper: In jure dicuntur Apostatae, qui solùm ex parte resistunt fidei, Cap. Quodam, de Apo-

36 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

statis; nihilominus per antonomasiā, qui omnino Christum negavit, appellatur Apostata, ut Julianus Imperator Cap. Julianus, & Cap. Imperatores 3. q. 7. Qui verò solum ex parte à fide deficiunt, dicuntur Hæretici, ut Constantius, Leo Isaurus, & alii. Ad extremum ponitur in diffinitione: quam quis professus est tenere, in baptismo, scilicet: verum tamen est, quod si ante baptismum recederet à fide jam interius suscepta, esset coram Deo Apostata.

148 Concl. 2. *Apostasia formaliter considerata non est infidelitatis species, sed circumstantia species omnes infidelitatis aggravans, proindeque transcendens.* Prob. ex D. Th. hic q. 12. a. 1. ubi inquirit: Utrum apostasia ad infidelitatem pertineat? Et pro parte negativa sibi objicit 3. argumentum, quod juvat hanc formâ proponere: Quod pertinet ad infidelitatem, quædam est species ejusdem determinata; sed apostasia non est determinata infidelitatis species, alias quatuor essent infidelitates, contra prædicta: ergo apostasia non pertinet ad infidelitatem. Maj. prob. in hæresi, quæ quia pertinet ad infidelitatem, ponit quædam ejusdem species: ergo si apostasia pertinet, &c.

149 Occurrit autem huic argumento his verbis, quæ litis occasionem Discipulis ejus præbuerunt: Ad 3. dicendum, quod species alicujus qualitatis, vel formæ non diversificantur per hoc quod est terminus motus à quo, vel ad quem: sed potius econversò secundū terminos motuum species attenduntur. Apostasia autem respicit infidelitatem ut terminum ad quem est motus recendentis à fide. Unde apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiam aggravantem, juxta illud 2. Petri 2. v. 21. Melius erat eis veritatem non cognoscere, quam post cognitam retroire. Hactenus D. Th.

150 Quæ si absque præoccupationelegantur, videtur S. D. in forma negare maj. syllogismi, & ad probat. negat causalem protinus adhibens rationem, cur etsi apostasia spectet ad infidelitatem, sicut hæresis, non proinde inferatur, quod sit infidelitatis determinata species, sicut est hæresis, quia, scilicet, hujus terminus à quo (& cuiusvis infidelitatis) est fides, & terminus ad quem sententia falsa ad quam convertitur Infidelis. Cæterum apostasia non versatur inter prædictos terminos, sed respicit infidelitatem ipsam ut terminum ad quem est

motus recendentis à fide, & ideo apostasia non importat determinatam infidelitatis speciem, sed quandam circumstantiam aggravantem. Hæc est doctrinæ D. Th. summa: inconsultè ergo Aragonius hanc opinionem tanquam aperte falsam, & S. Th. contrariam rejicit. Quis enim non videat, relatam interpretationem (quam primus, ut sciam, adhibuit Cano 11. de loc. cap. 9.) genuinam esse, ac legitimam S. D. mentem? Mitto, quod Salmant. Moral. loc. cit. falso intellectu referunt sententiam M. Cano.

151 Et ex iis ipsis pro nostra conclusio formatur rat. Omnis infidelitatis species ordinem dicit ad fidem tanquam terminum à quo recedit, & ad falsam sententiam, tanquam terminum ad quem accedit; sed apostasia ex se, & formaliter non est hujusmodi: ergo. Prob. min. Apostasia respicit infidelitatem tanquam terminum ad quem est motus recendentis à fide: ergo min. Ant. præterquam quod est D. Th. prob. seu potius explicatur: Apostasia finit, & terminat motum recendentis à fide prius suscepta; unde est quasi complementum infidelitatis, & circumstantia aggravans ipsam: ergo. Hinc, si propriè, & formaliter loquimur, apostasia debet dici circumstantia infidelitatis, non tamen infidelitas. Nec usquam S. D. hoc dixisse scio, quod est haud leve nostræ resolutionis argumentum.

152 Profundiùs, qui rem hanc profecto difficultem inspiciat, tria in apostasia considerabit: 1. recessum à fide. 2. recessum ab ipsa fide prout prius suscepta. Et 3. conversionem ad falsam sententiam. Ex his autem 1. & postremum constituunt infidelitatis motum, ut ex dictis constat. 2. verò, quod est propriissimum apostasie, advenit infidelitati accidentaliter: unde non est ejusdem species, licet singulas percurrat, hoc modò, ut qui post verè suscepit fidem amplectetur Paganismum, dicetur Paganus, & Apostata: qui Judaismum, Judeus, & Apostata: qui verò ita esset desertor, quod non crederet omnia prout ab Ecclesia credibilia proponuntur, esset Hæreticus, & Apostata.

153 Opp. 1. Sequi ex dictis, quod est posibilis sit infidelitas absque apostasia, impossibilis tamen est apostasia sine infidelitate: ponamus ergo, quod fidei desertor non incidat in Paganismum, & Judaismum; sed hic posset non incurere Hæreticus,

ARTICULUS IV.

Quid sit Hæresis?

sim: tunc ergo apostasia esset species infidelitatis distincta. Prob. min. Talis Apostata posset solummodo assentire veritatibus naturalibus, vel tantum dissentire rebus fidei, ut libertatem suam exerceret, quin erroribus assentiret contrariis; sed hæresis est error, vel assensus fidei contrarius: ergo. *Resp.* N. min. & ad prob. N. maj. Fieri enim non potest, quod quis fidei resistat susceptæ, quin erret, ut ex ipsis exemplis, quibus utitur argumentum, evincitur: in utroque enim casu judicium haberet erro- neum Apostata, & existimaret, fidei nostræ Mysteria esse falsa, alias ipsis non dissentiret; nam intellectus dissentire nequit, nisi judicet quidquam esse falsum, sicut assen- tire non potest nisi vero, quod est ejusdem objectum, alias tenderet extra suum specifi- cativum, quod est impossibile.

154. *Opp.* 2. In Jure Canonico sub eodem titulo loquitur de Hæreticis, & Apo- statis, & quoad pœnas, & processum judi- ciale idem statuitur circa utrumque. Quô ex motivo DD. communiter Apostatam vo- cant hæreticum: datô igitur, quod apo- stasia sit circumstantia, erit tamen determi- nate hæresis. Hoc argumentum nimis pro- bat, nam Jus Canonicum de illis loquitur, qui post baptismum à fide retrocesserunt, de his namque judicat Ecclesia, *qui intus sunt.* *I. Cor.* 5. v. 13. ergo cathecumenus rediens ad hæresim non esset Apostata, quod fal- sum est. *Resp.* tamen, quod cum Hæreticus (theologicè loquendo) intendat Christo af- sentire, & hoc non conveniat omni Apo- stata, ideo phrasî theologicâ non recur- runt hæresis, & apostasia. Cæterum Ca- nones, & eorum Periti hæresim non acci- piunt hac proprietate, sed in ea tantum considerant retrocessionem à fide in baptis- mo suscepta, quod sensu appellant, nec incongruè, omnem Apostatam Hæreticum, large, scilicet, & canonice, non theolo- gicè. Ex dictis *inferes*, quod est citra con- troversiam, in confessione, nempè, decla- randam esse apostasiam, 1. quia quandam continet blasphemiam. 2. magnum causat scandalum; & 3. quia non est circumstantia aggravans unam determinate speciem, sed per omnes vagatur infidelitates. Quare non est eadem ratio, ac in aliis circumstantiis, de quibus probabilis affirmat opinio, non esse per se confitendas.

155. **C**ONCL. Hæresis diffinitur: *Error pertinax Catholicæ fidei manife- stè contrarius in eo, qui Christi fidem profite- tur.* Genus est *error*, idest, judicium erro- neum tam necessarium ad Hæresim, ut abs- que eo nullus sit formaliter Hæreticus, unde baptizare imaginem, Dœmonem invo- care, Altaris Sacramentum conculcare, & similia facinora horrenda, nisi in intellectu adsit error, non faciunt Hæreticum, licet in foro fori præsumeretur suspectus de hæ- resi. Dicitur: *pertinax*, quia sciens contra Ecclesiæ doctrinam esse aliquam sententiam, hanc tenet: unde ad pertinaciam non requi- ritur, quod errans sit inflexibilis, nec quod in errore diu persistat, in instanti enim perficitur hoc peccatum, ubi adfuerit af- sensus deliberatus contra diffinitionem Ec- clesiæ sibi notam. Nec opus est, quod judi- cet se errare, imo potius ex pertinacia exi- stimet, verum se dicere.

156. Ponitur: *manifestè fidei contrarius*, idest, qui doctrinæ Ecclesiæ circa fidem, quæ in S. Script. Divinis traditionibus, CC. & Sum. Pontificum diffinitionibus continetur. Ad extre- dum dicitur: *In eo, qui fidem Christi profite- tur.* Unde non rectè Vvigandt, & Ferrer di- cunt *in eo, qui fidem Christi professus est*, quia ad hæresim non requiritur errantem prius habuisse reapsè fidem, neque quod antea suscepit baptismum, ut alii volunt, sed quod de præsenti existimet se Christi fidem profiteri, ut patet in filiis hæreticorum, & in cathecumeno, ut supra, unde D. Th. hic q. II. a. I. diffinit Hæreticum: *Infidelis, qui fidem Christi profitetur, sed ejus Dogmata corrumpit.* Præterea, diffinitiones Hæresis à prædictis traditæ convenienti Apostatae no- stræ fidei, & baptismi, qui ad Paganismum converteretur: ergo rectæ non sunt.

157. *Opp.* ex S. Hieron. qui, ut referr Mag. in 4. dist. 13. ait: *Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis;* sed hujusmodi prolatio potest esse sine errore intellectus: ergo & hæresis. *Resp.* Axioma illud, etsi frequentissimum, non legi apud Hieronymum, ut observat Cano de Locis, lib. 12. cap. 8. tamen nonnihil ibidem dixit Hieronymus, quod aliqualiter ad rem facit: *Non suffi- cit sensus* (*inquit Epist. ad Damasum*) *ipsum* no-

38 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

nomen efflagitant : quia nescio , quid veneni in syllabis latet. Dixi : aliqualiter , quia ibidem scribit : Non verbis , sed ex verborum sensu incurritur hæresis : igitur juxta Hieron. hæresis non est sine errore. Idcirco proloquio illō tantum significatur , inordinatae verborum prolationi posse periculum subesse , ut generetur error , & consequenter hæresis. Vel , quod in foro externo suspicetur hæresis , quia saepius venenum in syllabis latet , quæ sensum Authoris obliquum præferunt , ut novissimè appareret in plurisque propositionibus Quesnel.

158 Opp. 2. Ad pertinaciam exigitur , ut quis admonitus diu persistat in errore , ut patet ex illo ad Tit. 3. v. 10. *Hæreticum hominem , post unam , & secundam correptionem devita* : ergo. Resp. N. ant. Alias quam pauci possent puniri propter hæresim , quia excusationem haberent , prius non fuisse judicialiter admonitos. Ad probat. dic : ex verbis Apostoli oppositum sequi , nam hominem priusquam corripiatur , vocat hæreticum : solum ergo vult , & præcipit Apostolus , quod facta monitione , vitetur hæreticus ; & hoc tantum probant adducta verba.

159 Opp. 3. Hæc propositio: *D. Jesus Christus non est verus Deus , est hæretica; sed affirmatur , non solum ab Hæreticis , verum etiam à Paganis , & Judæis: ergo istorum error est hæresis.* Resp. dist. maj. Propositio materialiter accepta , C. & hoc sensu intelligenda est divisio in propositionem hæreticam , erroneam , &c. de qua divisione dixi p. 1. n. 666. Si accipiatur propositio relata ad proferentem , subdist. est hæretica ubi profertur ab hæretico , C. si à Paganis , aut Judæo , N. Nam prout ab ipsis proleta , dicitur *perfida , & pagana*. Sicut enim hæc propositio: *terra est rotunda , diversimodè considerata ad diversas pertinet scientias , ita in proposito.*

ARTICULUS V.

Utrum ignorantia crassa , & affectata excusat ab Hæresi , sive à Pertinacia?

160 **S**uppono , ut certum , ignorantiam invincibilem excusare ab hæresi , & propter illam excusatur Abbas Serapio , qui ob suam simplicitatem incidit in errorum eorum , qui arbitrabantur Deum habere formam humanam , ut refert D. Th.

infra q. 188. a. 5. & de B. Joachim Florensi ambigi non potest , aliquos tenuisse errores (quos tamen retractavit antequam è vita excidisset) & tamen non fuit Hæreticus , immo commendatur ab Honorio III. ut habes apud Bollandianos *Disquisit. Histor. die 29. Maii* , §. 3. & 4. Sciendum tamen , quod in foro judiciali ignorantia ab hæresi excusans non admittitur , ubi fuerit eorum , quæ quis tenetur scire , quæque pañsim , & communiter ab hominibus similis conditionis præsciuntur , tunc enim ignorantia non præsumitur *invincibilis* , sive , ut loquuntur Canonistæ , *probabilis* , sed dolosa. In foro tamen animæ potest res hæc aliter se habere , quoad incurendas , nempè , Canonum poenæ , putâ , si ignorans paratus sit corrigi , & promptus recipere doctrinam Ecclesiæ : nam Canones ignorantem non puniunt , subindeque posset absolvî à quolibet Confessario approbato. Ita communiter Canonistæ , & Theologi. Inter hos satis pugnaciter controversatur : an in foro interno , & theologice loquendo , sit reus hæresis , qui ex ignorantia errat culpabili , licet Hæreticorum poenis , ut dictum est , non subjaceat ? Quidam absolute affirmant , & alii negant. Cæteri autem mediâ viâ incedunt , quos omnes accuratè referunt Passerinus Cap. Ut animarum , de Conſt. num. 307. & Delbene p. 1. dub. 3. petit. 1. num. 1.

161 Concl. 1. *Ignorantia crassa , & supina excusant à pertinacia , & consequenter ab hæresi formalis , modò tamen errans sit paratus ab Ecclesia corrigi.* Prob. 1. ex Cathechis Rom. ubi p. 1. a. 6. *Symboli* , dicitur: *Non enim , ut quisque primum in fide peccarat , Hæreticus dicendus est , sed qui Ecclesiæ autoritate negligit , impias opiniones pertinaci animo tuerit ; sed non est hujusmodi , qui errat ex ignorantia crassa , & supina , & paratus est corrigi: ergo. Prob. ex D.Th. qui ad cap. 3. Epist. ad Titum , lect. 2. ut quis sit Hæreticus requirit , quod ex malitia erret. Nec refert , quod ex eodem 1. p. q. 32. a. 4. & Cajet. ibidem opponunt adverfarii , unum esse hæresim , & aliud Hæreticum , & quod ad hunc opus est , quod ex malitia erret , secus vero ad hæresim. Non , inquam , obstat : quia estò hæresis materialiter , secundum se , & præcisim à proferente , errorem ex malitia non dicat , benè vero hæresis formalis , ut constat ex diffinitione : igitur de formalí hæresi , nec D.Th.*

ne-

neque Cajet. prædictō modō distinxerunt; sed tām ad hæresim , quām ad Hæreticum, in sensu formalī requirunt tria , tanquam necessaria. 1. error. 2. quòd sit contra fidem , & 3. pertinacia.

162 Apertiūs, ni fallor, hoc docuit D. Th. in 4. disp. 13. q. 2. a. 1. ad 6. Non discedit , ait, per se loquendo, à fide Ecclesiæ, nisi ille , qui scit , hoc à quo recedit, de fide Ecclesiæ esse ; sed qui ex ignorantia crassa discedit à fide, nescit hoc, à quo recedit , de fide Ecclesiæ esse : ergo. Insuper 8. de mal. a. 1. ad 7. tradit, hæresim addere duo supra errorem , unum ex parte materiæ, quia illa est error determinatè contra fidem : aliud verò ex parte errantis , quia importat pertinaciam , quæ sola facit Hæreticum ; pertinacia autem ex eodem S.D. hic q. 11. a. 2. dicit Electionem contradicentem Ecclesiæ doctrinæ : ergo, seclusa voluntatis rebellione, contra doctrinam Ecclesiæ impossibilis est hæresis formalis. Rat. Hæresis est error directè , & formaliter contrarius fidei Ecclesiæ ; sed error in proposito non est hujusmodi : ergo. Prob. min. Qui ex ignorantia crassa errat , paratus est credere quidquid Ecclesia proponit, unde modò errat , quia ignorat talem veritatem esse ab Ecclesia propositam : error ergo hujusmodi non est directè contra doctrinam Ecclesiæ. Urgeo: Ad fidem requiritur pia voluntatis affectio : ergo ad hæresim necessaria erit prava ejusdem affectio : Contrariorum enim contraria est ratio ; sed qui errat ex ignorantia, non habet pravam affectionem adversus Ecclesiam, imò supponitur piè erga illam affectus : ergo.

163 Opp. 1. D.Th. loc. cit. de malo : Hæresis , inquit , ex simplici ignorantia proveniens , si sit peccatum , ex aliquo prædictorum vitiorum (capitalium) oritur , videlicet , acedia : ergo error ex ignorantia est hæresis. Resp. D. Th. loqui de hæresi materiali , si quidem eo ipso loco ad formalem hæresim duo requirit, ut vidimus , & confirmatur ex eo quod dicit oriri ex acedia : hoc enim verum non est de hæresi formalī, cuius primum est nasci ex superbia , ut ibidem docet D.Th. Solet quoque nobis objici, quod ex S. P. August. refert D. Th. hic q. 11. a. 2. ad 3. & habetur in Decreto 24. q. 3. Cap. Dixit Apostolus : sed incautiūs id nobis opponitur, cùm ibi sit sermo de ignorantia invincibili. Similiter extra rem sunt verba quodlib. 7. a. 7. non enim excusamus à pec-

cato ignorantem supinum , & crassum, sed ab hæresi formalī, quod est valde diversum.

164 Opp. 2. Si crassa ignorantia excusat ab hæresi, vix erit in mundo hæresis formalis : nam Protestantes ignorant hoc, vel illud esse revelatum à Deo , Ecclesiam Catholicam Romanam esse veram , & sic de aliis : ergo formaliter non erunt Hæretici, quod est absurdissimum. Resp. N. ant. ad probat. dic: Eos , qui autoritatem Sedis Apostolicæ , & Primum Ecclesiæ Romanæ rejiciunt, ut Protestantes , non ignorare, sed resistere , & contradicere Ecclesiæ , ut proprium sequantur sensum , quod est hæresis manifesta , & magna superbia , juxta illud 1. ad Timot. 6. v. 3. & 4. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus D. N. Iesu Christi , & ei qua secundum pietatem est, doctrina : superbus est , nihil sciens , sed languens circa quæstiones , & pugnas verborum.

165 Scio , quòd Thomas Schimitz Benedictinus , & Professor Coloniensis refert hic disp. 10. q. 2. qq. 5. in Germania , aliisque Provinciis hæresi infectis , Hæreticos inveniri ita rudes , ac suorum Magistellorum doctrinā imbutos, ut ignorantia laborent invincibili , nedum crassa , & vincibili. Verum hoc resolutioni nostræ non officit ; non enim disputamus factum , sed differimus circa jus ; neque defendimus modò Titium , aut Bertam esse , vel non esse Hæreticos formaliter ; sed affirmamus 1. quod omnes concedunt , eos , nempè , qui ex ignorantia crassa errant , non esse canonice Hæreticos, idest , poenis Canonum non subiacere : unde si convertantur post sufficiētē instructionem , atque editam fidei professionem (coram testibus , si fieri possit) à quolibet Confessario approbato absolvi possunt. 2. Quòd ubi propter ignorantiam crassam à fide Ecclesiæ quis recesserit , ita tamen coram Deo ambulet , ut si fidem suam esse falsam nosceret , statim eam abjuraret , & abjiceret , quamvis per ignorantiam peccet , non tamen pertinaciter, neque sufficienter , ut theologicè dicatur Hæreticus. Hoc, inquam, verum esse, opinione nostra , existimamus. Ad praxim verò observare libet , in his casibus tutius videri ad Inquisidores , aliosvè , qui facultatem absolvendi ab hæresi habuerint , recurrere , præsertim ubi commodè fieri possit , nè forte , qui errasse per ignorantiam

40 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

putatur, pertinax, & ex certa scientia aberrans aliquando extiterit.

166 *Opp. 3.* Voluntarium directum, & indirectum non variant speciem. *Similiter:* quod unum peccatum sit altero magis voluntarium, non mutat speciem; nam peccatorum species ab objectis excipiuntur, & patet in homicidio, quod sive sit ex ignorantia vincibili, sive ex certa malitia, ejusdem est speciei: ergo error circa fidem sub eadem hæresis specie continebitur, sive contingat ex errore, aut ex scientia. Argumentum hoc secundum faciem difficile, assumit ut causam, quod non est causa, unde C. ant. quod aliqui negant, dist. conf. Error circa fidem, &c. ex capite voluntarietatis, C. Ex omni cap. N. Diversa itaque voluntarii ratio non impedit, quod prædicti errores sub eadem contineantur specie, sed ex alio cap. nascitur impedimentum, ex eo, scilicet, quod hæresis pertinaciam requirit, & cum hæc non sit in ignorantia, ideo formaliter non est Hæreticus. *Inquis:* Hujus ignorantis peccatum est infidelitatis; sed non Paganismi, vel Judaismi: ergo hæresis. *Sed N. maj.* Licet enim peccet contra fidem, non tamen est infidelis, sicut nec qui externè fidem negat a sensu fidei internò retentō. Igitur, qui propter ignorantiam errat à fide, peccat, imprimis contra virtutem studiositatis, & rursus contra præceptum addiscendi fidei veritatem.

167 Neque verum est quod nonnulli objiciunt, eum, qui paratus est ab Ecclesia corrigi, & cupit serio ipsi obedire, nihilominus virtualiter, aut interpretativè videotur contemnere Ecclesiam, dum culpabiliter ejus doctrinam ignorat. Verum, inquam, non est, hujusmodi ignorantem contemnere Ecclesiam. Duo enim sunt consideranda in eo, qui est formaliter Hæreticus. Unum est, error circa id, quod credit: alterum vero est, dissensus à ratione credendi, nempe, à doctrina Ecclesiae. Quamvis ergo in primo erret ignorans, unde potest dici, quod virtualiter, vel interpretativè fidei veritatem abjicit, quatenus non curat eam addiscere; minimè tamen autoritatem Ecclesiae contemnit.

168 *Concl. 2.* Ignorantia affectata etiam excusat ab hæresi formali: ubi tamen qui errat, promptus sit obedire Ecclesiae, quod vix contingat. *Rat.* est eadem, ac pro præced. conclus. quod, scilicet, non recede-

ret à motivo credendi, quod est Dei auctoritas, & propositio Ecclesiæ, non enim judicaret Deum, aut Ecclesiam posse falli, vel fallere: ergo. Dixi: *quod vix contingat*, quia sæpè numerō, & regulariter ignorantia affectata ortum dicit ex contemptu, & voluntate liberiū sequendi opinionem propriam, & tunc absque dubio repetitur hæresis formalis.

169 *Opp.* Ignorantia affectata, & scientia æquiparantur, seu, & eodem redit, illa non minuit peccatum, ut dixi p. 1. num. 1660. sed ubi quis scienter diffinitioni Ecclesiæ contradiceret, reus esset hæresis formalis: idem ergo debet dici de ignorantie ex electione, sive affectante. *Resp.* dist. maj. Si tamen scientia, quam ignorantia sint de eodem objecto, C. ubi fecus, N. maj. & concessa min. N. conf. In aliis peccatis, quod est ex ignorantia habet idem objectum, quam si fieret ex scientia, & consequenter pertinent ad eandem speciem, intra quam augent, vel minuunt, ut dixi p. 1. n. 1663. At verò hæresis hoc habet singulare, quod postulat scienter contraire Ecclesiæ, quod nisi cognoscat, ipsam oppositum docere, non verificatur, & ideo nullus error ex ignorantia ad perfectam hæresis rationem pertingit.

ARTICULUS VI.

De Hæreticorum Pœnis, & Absolutione Hæresis.

170 **S**CITO prius poenas non incurri propter hæresim nude mentalem, quia de occultis non judicat Ecclesia. Neque ob hæresim purè externam, nam hæc non importat mentis errorem: requiritur ergo, quod sit mixta, seu, quod internam hæresim verbō, aut signō aliquo sufficienter quis manifestet. Excipit tamen, si apud Confessarium, vel etiam extra confessionem, apud virum doctum internum errorem manifestaret, ut sibi de remedio provideret, ex hac enim manifestatione, cum bona sit, pœnæ non incurruuntur. Hoc prælibato,

171 Hæreticorum pœnæ aliæ sunt spirituales, & temporales aliæ. Prima est: excommunicatio major latæ sententiæ, & Papæ reservata, ut constat ex Bulla Cœna Domini, clausula 1. Secunda est: privatio omnis Dignitatis Ecclesiasticæ, Officii, & Beneficii

Quæst. II. Art. VI. De Poenit. & absolut. Hæresis. 41

cii cum inhabilitate ad ipsa, unde manet irregularis. 3. est, temporalis publicatio, scilicet, omnium bonorum, quibus pravitur à die commissi criminis. Similiter privatio dominii temporalis, & jurisdictionis, & omnis debiti, quod ex fidelitate illis quocumque titulo debebatur. Item privatio patriæ potestatis in filios. Sed hæ, & similes poenæ locum non habent in illis regionibus, ubi ura cum Catholicis fruuntur Hæretici immunitatibus civilibus. 4. est, infamia perpetua, extenditurque ad filios, & nepotes, maximè ad eos, qui nati sunt post hæresim parentum. Quare Hæretici inhabiles sunt ad omnem honorem, dignitatem, officium, & actionem civilem, sive Hæreticus non potest esse testis, actor, Judex, Tabellio, aut quid simile, nam infamibus hæc omnia prohibentur. Ultima poena est, incarceratio, exilium, condemnatio ad tristemes, mortisque supplicium, quo tandem pleantur impoenitentes, vel relapsi, ignique traduntur. Ista sunt poenæ per jus constitutæ, de quibus Canonistæ operosius tractant. Sed ex Theologis vide ri potest Delbene p. 1. dub. 13. & 49.

172 Circa secundum, quod in titulo præfiximus 1. difficultas est: *Quisnam posse absolvere ab hæresi mixta, & excommunicatione eidem annexa?* Resp. Quod Trident. sess. 24. cap. 6. Episcopis (non tamen eorum Vicariis) facultatem concessit absolvendi suos subditos ab hæresi occulta. Et olim Prælati Regulari suos subditos (sed non quoscumque Sæculares, ut ait damnata propos. infra referenda) poterant similiter absolvere ex Privilegio Pii IV. Hodie tamen per Bullam Cœnæ, tam Episcopis, quam Prælati Regularibus hoc est derogatum, quod Gregorius XIII. & S. Pius V. expresse declararunt, & Supremo Poenitentiario tam negarunt facultatem, & nonnisi cum certis modificationibus eam ipsi concederunt, ut refert Navarro in *Manuali*, cap. 27. num. 275.

173 Unde meritò Alexander VII. sequentes confixit theses: Num. 3. *Sententia afferens Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est; anno 1629. die 18. Julii in Consistorio S. Congregationis Em. Card. vifa, & tolerata est.* Et num. 4. *Prælati Regulari posse in foro conscientia absolvere quoscumque Tom. II,*

Sæculares ab occulta hæresi, & ab excommunicatione propter eam incursa. Et quamvis prior propositio factum potius respiciat, indirecte tamen configitur error in ea contentus circa jus, alias Sum. Pontifex non esset sollicitus de damnatione talis propositionis. Cum enim certum sit, declaraciones S. Congregationis nullam mereri fidem, nisi fuerint authenticæ, Prado cap. 3. q. 7. num. 8. tom. 1. adducta vero declaratio ab Authoribus propos. sub forma authentica allegari non posset, quia falsa; nihil, aut parum referebat, quod ipsi eam citarent pro firmando falsa opinione: nam apud sinceros rerum estimatores ex allegatione falsa pondus non additur opinionibus, sed admittitur: igitur prædicto Alexandri Decretō non solum damnatur factum, quod enarrat propositio, sed & jus, id est, opinio illa, præcisim à facto.

174 Moneo tamen, jus in priori propositione datum non respicere illud, quod posterior propositio similiter confixa enuntiat, in quo fallitur Girken. Tridentinum enim dumtaxat loquitur de Episcopis, sed non de Prælati Regularibus, & consequenter de illis solummodo propositio prima, & damnatio intelligenda est. Scio enim DD. Germanos, & Belgas, etiam post damnationem dictarum propositionum, sustinere, quod Episcopi Germaniæ, & Belgii possunt ab hæresi occulta, & nondum judicialiter probata absolvere; & similiter eorum Delegati potestatem absolvendi à reservatis habentes. Hoc ipsum videtur tenere Gallos, nam Thomasinus p. 1. lib. 2. cap. 3. num. 8. inquit: *Absolvunt jam tamen eos omnes Episcopi Galliarum, non contradicente, adeoque, ut ex regulis juris ipsi interpretantur, consentiente Pontifice.* Hæc ille. Sed si verum est (loquitur C. Petra tom. 3. ad Conf. XVIII. Innoc. IV. n. 22.) quod ipse afferit, quod Conc. Turonense anni 1583. & Comitia Clerici Gallicani anni 1585. agnoverunt petendam esse facultatem à Pontifice: & si verum est, quod Pontifex limitate illam concessit uniti Comprovincialium: qui fieri potest, ut omnes Episcopi Galliarum absolvant non contradicente, adeoque consentiente Pontifice? His accedit, quod cum circa annum 1578. ob hæreticorum multitudinem non solum Episcopi sed etiam Parochi in Gallia ab hæresi absolverent: sub rotto dubio super validitate absolutionis, & re ad S. Congr. Concilii delata: hec censuit præfatas absolutiones esse invalidas, & ita

42 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

ita absolutos esse iterum absolvendos. Censuit ulterius esse à Sanctissimo concedendam Nuncio, etiam cum potestate subdelegandi personis Ecclesiasticis Catholicis peritis, & ab cognitis, necnon aliquibus Episcopis Sanctitati suæ benè visis, facultatem absolvendi Hæreticos à quacumque hæresi revertentes, ut babetur in tom. 90. Position. Sacr. Congr. Concil. pag. 763. Unde constat Episcopos Galliæ bujusmodi facultatem non habere, adeo ut hodie passim eam obtineant à Suprema Inquisitione. Hæc ille.

175 Extat tamen hâc de re novum jus, quod constituit Clemens XII. sub die 4. Februarii 1736. Constat. quæ incipit: *Quoniam in Exercitibus*, ubi Capellano Majori, sive Vicario Generali Exercituum Regis Catholicæ conceditur facultas absolvendi ab hæresi occulta, eamque aliis delegandi, exercendam solummodo erga Milites, aliasque utriusque sexus personas ad dictos (Regis Catholicæ) Exercitus (comprehensis etiam copiis auxiliaribus) quomodolibet spectantes. Pro quibus autem casibus prædicto Capellano Majori talem facultatem indulget Pontifex, exponit ibidem num. 2. ubi sic legitur: *Absolvendi*, scilicet, ab hæresi, apostasia à fide, & schismate intra Italiam quidem, & Insulas adjacentes, illos tantum, qui in eis locis, ubi hæresis impunè graffatur, nati sint, nec unquam errores judicialiter abjuraverint, vel S.R. Ecclesia reconciliati fuerint. Extra Italiam verò, dictasque Insulas adjacentes, quo scumque, etiam Ecclesiasticos, tam Seculares, quam Regulares, eadem castra sequentes, non tamen eos, qui ex illis locis fuerint, in quibus viget Officium Inquisitionis adversus Hæreticam pravitatem, nisi inibi deliquerint, ubi hæresis impunè graffatur, nec etiam illos, qui errores judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint, ubi similiter graffatur hæresis, & post judiciale abjurationem illuc reversi in hæresim fuerint relapsi, & hos in foro conscientiae dumtaxat. Prosequitur autem num. 3. sic: *Absolvendi quoque à quibusvis excessibus*, & delictis, quantumcumque gravibus, & enormibus, etiam in casibus Nobis, & eidem Sedi Apostolicae specialiter reservatis, ac etiam contentis in Litteris die Cœna Domini quotannis legi solitis. Hæc estus Clementina. Ubi plura possent adnotari, sed cursim observa duo: 1. Quod Capellanus Major, nec per se, aut per alium, potest ab hæresi absolvere Militem Granatae v.g. natum, qui illic, aut hic Valentia

incurreret hæresim. 2. Prædictam Clementinam fuisse concessam ad septennium à data presentium computandum, &c. quia tamen forte privilegia in ea concessa denuò à Sede Apostolica impetravit, aut obtinebit Rex Hispaniarum, idcirco ejusdem mentionem fecimus, et si celeri calamo.

176 Dicendum itaque est, quod Inquisitores absolvere possunt Hæreticos occultos solummodo juxta stylum S. Officii, nempe, acceptâ judicialiter hæretici confessione, & per Notarium in actis redactâ. Hæc autem judicialis absolutio data sponte comparentibus valet pro utroque foro, non minus, quam quæ confertur delatis ad S. Officium. Ita DD. communiter, & constat ex variis Constitutionibus SS. Pontificum, & praxi S. Officii. Sciendum tamen 1. quod plures AA. existimant, posse Inquisitores postquam juridicè occultum Hæreticum audierint, remittere ad Confessarium, ut ab eo auditâ illius confessione absolvatur: Inquisitores enim possunt vices suas delegare, Clement. 1. de Hæret. 2. Quod facultas absolvendi Hæreticum, quamvis præcipue resideat in toto Tribunal, cuilibet etiam competit Inquisitori, vel quia sibi invicem committunt vices, vel quia Clemens VII. in Bulla: *Cum sicut*, non cum Tribunal, sed cum singulis loquitur Inquisitoribus. Ita Delbene p. 1. dub. 57. et si oppositum sustinent alii cum Passerino cap. Ut Officium, de Hæret.

177 Controversum autem est: An Inquisitores possint extrajudicialiter, & in foro conscientiae sacramentaliter absolvere Hæreticum occultum coram eis non delatum. Resp. juxta probabilem sententiam negativè, quia Inquisitores sunt constituti Juges tantum pro foro externo, nec expedit, quod Inquisitores ut tales sacramentales Hæreticorum confessiones audiant, ut ait Eymericus p. 3. n. 59. Neque obstat Clementis VII. Constit. allata, cui præsertim adnititur opinio affirmans: nam ibi loquitur Pontifex supposito, quod Hæreticus se ipsum judicialiter denuntiet. Et quatenus in alio sensu intelligatur illa Constit. citra dubium est abrogata per Bullam Cœnæ, ut ajunt Passerinus, & Delbene locis citatis.

178 Gravissima superest quæstio, cujus resolutio ad proxim necessaria est: Num, scilicet, in aliquo singulari casu absolvi possit Hæreticus occultus à privato Confessario

Quæst. II. Art. VI. De Poenit. & absolut. Hæresis. 43

approbat? Et consequenter, an ille possit absolvī à quocumque alio criminē similiter reservat? Non procedit difficultas de articulo & periculo mortis proximō, quia de hoc non est controversia, cū Trid. *sess. 14. cap. 7.* dicat, quod in Ecclesiā Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: igitur quæstio instituitur extra hunc casum, cū enim Episcopi, & Inquisitores nolint (& opinione nostra recte) Hæreticum occultum absolvere, quin prius judicialiter fateatur hæresim, dubium est: an casu quō preceptum confessionis, aut communionis urgeat, quod si non impletur, timetur prudenter scandalum, infamia, aut aliud malum grave ipsi delinquenti, vel alteri sequuturum, possit privatus Confessorius, hoc casu, indirecte absolvere Hæreticum, sperans successu temporis posse ipsum directe absolvere habita facultate necessaria? Durissimum enim apparet, compellere Sanctimoniale v. g. aut nobilem Matronam, ut coram Inquisitoribus, & Tabellione compareat.

179 Delbene p. 1. *dub. 69. sect. 1.* cum aliis vult, posse poenitentem hoc casu, & similibus dimidiatē confiteri, itaut taceat hæresis peccatum, quia sufficiens adeſt cauſa, ut à Confessario absolutionem recipiat. Hæc opinio nimis laxa videtur Trullenbach. *7. cap. 3. dub. 7. num. 22.* Alii verò, quos sequitur M. Ferrer in *Summa* *605.* affirman: unicum esse remedium conari ad contritionem. M. Prado hic *cap. 8. q. 9. num. 24.* ait: *Hæreticus sic impeditus validè potest absolvī, directe à non reservatis, & indirecte ab hæresi reservata.* Et melius faciet eligendo hoc medium. Tum quia nemo scire potest, utrum habeat contritionem, & peccatori tam enormi irretito peccato, valde difficile est eam habere. Tum quia à Confessario docto instrui poterit, qualiter directam obtineat absolutionem (ad quam serio procurandam in omnium sententia manet ligatus poenitens, & quamprimum moraliter potuerit, præsertim si fuerit Sacerdos) ab hæresi reservata Papa. Hæc ille. Cui adstipulatur Primarius Salmant. Sap. M. Barrio, qui in *M.S. animadversionibus ad Sum. Ferrer* scribit: opinionem M. Prado sibi esse probabilem, magis verisimilem, & melioris praxis. 1. Quia excommunicatio major non minus privat receptione Ven. Eucharistiae, quam Poenitentiæ; sed juxta contrarios Hæreticus postquam conatus est ad

contritionem, valet accedere ad Ven. Sacramentum, non obstante excommunicatione, quia ex benigna interpretatione judicant ipsi, Ecclesiam separare hunc effectum ab excommunicatione: ergo à fortiori id ipsum debent dicere de Sacramento Poenitentiæ, quandoquidem institutum est ad tollendum communionis impedimentum.

180 Secundò: confessionem communioni præmittere juris est Divini in eo, qui conscientiam habet lethalis culpæ; effectus verò excommunicationis, privatio, scilicet, receptionis Ven. Eucharistiae, iuris est positivi, & Ecclesiastici, & ab Ecclesia separabilis: rationabiliter ergo præsumi potest, quod pro hoc casu urgentissimæ necessitatis separat hunc effectum, ut servetur jus Divinum. 3. Quia, ut ait S. Bernard. *quod pro charitate institutum est, non debet contra charitatem militare;* sed excommunicatione fertur ut medicina: ergo impetrare nequit remedium contra peccatum, quale est Sacramentum Poenitentiæ, ac proinde præsumitur Ecclesiam, tanquam piam Matrem nolle in eo necessitatis casu privare receptione Poenitentiæ.

ARTICULUS VII.

Utrum cum Infidelibus possint Fideles disputare, & communicare?

181 **C**oncl. 1. *Fidelem cum infideli de rebus fidei disputare, licitum est ex se; adhibenda tamen sunt limitationes infra referenda.* Prob. 1. ex 1. Petri 3. v. 15. Parati semper ad satisfactionem, &c. Unde Act. 9. Saulus cum Græcis disputabat, & cum Judæis Stephanus, Act. 6. Denique Christus D. Matth. 22. & Joan. 8. legitur, disputasse, suam probando Divinitatem. Rat. Hujusmodi disputatio firmat alios in fide, nam et si Hæreticus non surgat ex face, Ecclesia tamen confirmatur in fide, S. Bernard. Serm. 64. in Cant. Unde S. Gregorius 2. Pastoral. cap. 4. taciturnitatem eorum, qui pervertentibus fidem non restiterunt, cū deberent, nocivam dixit: ergo.

182 Limitationes autem observandæ sunt: 1. Ut instituatur disputatio ex fine confutandi errores, vel ad exercitium honestum, & utile, sicut fit in Scholis, & non ad ostentationem, inanem gloriam, &c. 2. Quod fidelis sit doctus, & sufficienter instructus, nè forte se, aut alios, periculo

44 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

exponat amittendi fidem: talis ergo sit, qui potens fit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. 3. Ut coram studibus non ineatur disputatio: nam facile possunt ruere in aliquam dubitationem veritatum fidei. 4. Quod sit modesta, absque convitiis, clamoribus, &c. 5. Quod disputans non sit Laicus, Cap. *Quicumque, de Hæreticis in* 6. ubi sub poena excommunicatio majoris ferenda interdicitur disputatio formalis, quam & Synodus VI. General. inhibuit cap. 64. Dixi: *disputatio formalis*, nam hæc duo requirit, sententiarum, nempe, diversitatem inter disputantes, & quod certent ob finem propriam suadendi sententiam, & de hac disputatione intelligitur prohibitio, non de materiali, quæ causâ exercitii initur inter idem credentes. Dixi etiam: *excommunicationis ferenda*, quia ab Alexandro IV. fertur per verbum modi imperativi: *innodetur*. Probabilior autem Canonistarum opinio docet, quod ut incurritur excommunicatio isthæc, necessaria est citatio, monitio, & sententia.

183 Rursus observa: dictum Cap. *Quicumque*, ad Religiosos Conversos (quos vulgus *Laicos* appellat) non extendi, nam personæ sunt Ecclesiasticae, Cap. *Quis quis* 7. q. 4. vi ergo hujus legis non sunt prohibiti disputare, bene vero propter imperitiam, quæ in ipsis est frequens, idemque dicit de Monialibus cunctis. *Præterea*: Laicus, et si doctus, dicto comprehenditur capite, alias nihil speciale ipsis esset prohibitum, quia nec Clerico indocto licet de fide disputare. Nilominus in casu magnæ utilitatis poslet Laicus, præsertim à Clerico missus, disputare verbis, vel scripto, ut fecit Comes Albertus Pechius, & alii.

184 Denique sciendum, quod in Germania, & aliis regionibus hæc lex consuetudine contraria est abrogata, ut testantur DD. moderni. *Adbæc*: cum ex S. Bernard. *Serm. 66. in Cant. num. 12. Hæretici nec rationibus convincuntur, quia non intelligunt: nec autoritatibus corriguntur, quia non recipiunt: nec flectuntur suasionibus, quia subversi sunt*; ideo ab Inquisitoribus (qui advertunt disputantes in casu prohibito procedere valent) jure optimo licentiæ pro publica disputatione denegantur, quia prout in plurimum est inutilis, & periculosa, in ipso enim congressu fatigant firmos, infirmos capiunt, medios cum scandalo dimittunt. Ex Tertulliano de *Præscript. cap. 5.*

Adeas inter alios Gravinam p. 1. *Cathol. præscript. in Methodica Analyti*, ubi conditiones, leges, & cautelas, quibus ineunda sit cum Hæreticis disputatio, sapienter adhibet. Et de Disputatione satis.

185 Quantum ad communicationem, certum est esse illicitam quoad infidelitatis actiones: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*. 2. *Corinth. 6. v. 14. Et Matth. 7. v.* 6. *Nolite sanctum dare canibus*; ubi prohibetur communicatio in Sacramentis, & Sacramentalibus. Quare C. Carthaginense IV. *Can. 84.* statuit: *Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive Gentilem, sive Hæreticum, sive Judæum, usque ad Missam Cathecumenorum, idest, usque ad recitatum Evangelium, & prædicatum. Completo autem sermoni, expellebantur omnes prædicti, sicut & Cathecumeni*. Universaliter ergo est illicita communicatio, ubi subversionis imminet periculum, & quidem jure naturali, & Divino prohibetur juxta illud 1. *Corinth. 5. v. 6. Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Hoc prælibato, sit

186 Concl. 2. *Jure Ecclesiastico infidelibus interdicitur communicatio cum Infidelibus non baptizatis ad cautelam illorum, & non in poenam Infidelium. Cum Infidelibus verò baptizatis, seu apostatis propter utrumque*, D. Th. *bic q. 10. a. 9. Rat. 1. p.* De his, qui foris sunt, non judicat Ecclesia, quia ad eam non pertinent; sed nondum renati non sunt intra Ecclesiam: ergo. *Rat. 2. p.* Excommunicatione est poena; sed Infideles baptizati excommunicantur ab Ecclesia: ergo lex illa non solum fertur ad cautelam fidelium, sed etiam in poenam horum Infidelium.

187 Actiones autem per Canones infidelibus prohibitæ (de quibus latè Passerinus cap. *Contra Christianos*, à num. 33.) sunt: 1. Cap. *Adbæc 28. q. 1.* ubi præscribitur, ne fidelis se addicat continuo Judæorum servitio, non tamen prohibetur Judæis esse Christianorum famulos, quia *magis est probabile, quod servus, qui regitur Imperio Domini, convertatur ad fidem Domini fidelis, quam everso*, D. Th. *ibi ad 3. Duxi: continuo servitio*, nam operas, seu res Judæis locare, domum ipsis construere, agrum per diem colere, & similia, non vetantur, ut colligitur ex Cap. *Multorum*, & praxis est Christianum agere rhedarium, seu vectorem Judæo, ubi omnes indifferenter vehet

Quæst. II. Art. VII. Utrum cū Infid. poss. Fid. disp. 45

fidelis. Eodem Cap. præcipitur 2. nè ulla nutrix Christiana infantes Judæorum alat, adhuc deportando puerum ad domum fidelis, ut declaravit S. Congregatio S. Officii die 15. Martii an. 1612.

188 Interdicitur 3. lavari in eodem balneo fidelem cum Judæo, ex condicto quidem, ita quod uterque petat balneum, non enim tenetur Christianus locum desere, ubi insperato Judæus ingredetur, et si laudabiliter S. Joan. Evangelista pro-fugerit è balneo viso Cerintho Hæretico, ut refert Eusebius lib. 4. Hist. cap. 14. Prohibita sunt 4. convivia, itaut Judæum invitent Christianus, aut econverso, Cap. Omnis deinceps 28. q. 1. casualiter autem, & itinerando permisum est cum Judæis manducare, ut constat à simili ex Cap. Ad mensam 11. q. 3. & Cap. Infidelis 23. q. 4. ubi conceditur cum Saracenis comedere. In his tamen casibus servanda est Apostoli regula 1. Corinth. 10. v. 27. & 28. & videndus est D. Th. leet. 6. Inhibetur 5. eodem Cap. azyma Judæorum manducare, idest, ritu judaico, sive diebus quando illi vescuntur azymis, ut cibo discretivo; minimè autem quando ex necessitate, vel aliquo fine honesto comederentur azyma. Eodem Cap. vetatur 6. Medicos Judæos admittere, & quoscumque Infideles, vel ab ipsis pharmaca recipere. Excipitur autem gravis necessitatis casus; unde Catholicis commorantibus inter Infideles hoc concessit S. Congregat. S. Officii die 3. Decembbris 1619. & die 10. Augusti 1628. Judæum maximè peccatum permisit advocare, cum aliorum Medicorum Catholicorum consortio. Scendum insuper Gregorium XIII. an. 1581. Bullâ, quæ incipit: *Alias piæ memorie, novis poenis, & ex alio fine prohibuisse Medici Judæi advocationem, ut, scilicet, infirmis præcipiant Medici, quod intra 3. diem peccata confessione sacramentali deleant, quod à Medicis Infidelibus sperandum non est.*

189 Ferè omnia prædicta prohibentur sub poena excommunicationis ferendæ: Clericis autem additur depositionis poena. Monachis tamen tria, quæ in proposito debent considerari: 1. obedientia, cui non contravenitur, ubi omnino desit contemptus. 2. finis præcepti, nè, scilicet, periculo subversionis exponatur fidelis. Et 3. dignitas fidelium, quæ inter Infideles est conservanda. His tribus pensatis juxta diversitatem

temporum, locorum, & personarum, potest judicari an, & quale sit peccatum harum legum transgressio. Ex Cajet. in Sum. v. Judæorum conversatio. Adhac: cùm librorum lectio quoddam sit communicationis genus, meritò prohibentur libri Hæreticorum, Judæorum, & Maurorum: *Melius est enim eorum dogmata ignorare, quam experientiam in aliquem erroris laqueum incurvare.* S. Isidorus lib. 3. Sent. reg. 9. Libri tamen Gentilium legi permittuntur hodie, quia nullum ex hoc corruptionis periculum imminet. Hoc argumentum fusè tractat Gretserus de jure probibendi libros. Scito tamen, quod ex licentia speciali possunt legi Hæreticorum libri; hæc autem licentia non nisi viris doctis, & valentibus errores confutare conceditur, quapropter Clemens XII. Bullâ cit. num. 175. Cappellanis (non aliis) Exercituum Regis Catholici facultatem concedit retinendi, & legendi libros prohibitos, exceptis operibus Caroli Molinei, Nicolai Machiabelli, & libris de Astrologia judicaria tractantibus, ibi num. 4. Nota in fine, Jure Canonico non esse prohibitos contractus negotiationis cum Infidelibus, præterquam quod circa merces, actiones, & consilia juvari possunt Infideles, & habetur in Bulla Cœnæ Domini.

ARTICULUS VIII.

Num Infideles compellendi sint ad Fidem Catholicam suscipiendam?

190 Concl. 1. Infideles baptizati posunt compelli, D. Th. hic q. 10. a. 8. post S. Augustinum, qui tamen prius oppositum tenuit, ut testatur Epist. 48. ad Vincentium. Prob. 1. ex illo Lucæ 14. v. 23. *Exi in vias, & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea;* unde S. August. Epist. 50. ad Bonifacium scribit: *Ii qui inviuntur in viis, & sepibus, idest, in hæresibus, & schismatibus coguntur intrare, non quia coguntur, reprobant, sed quod coguntur, attendant.* Et in Concilio Tolet. IV. cui præfuit S. Isidorus an. 633. Judæi post baptismum ad priorem revertentes ritum, variis plectuntur poenis, Cap. 59.

191 Rat. Promittens potest cogi, ut implete promissum; sed baptizatus promisit fidem retinere: ergo sicut Religiosus cogitur ad observantiam eorum, quæ liberè promisit, ita & Hæreticus. Quare licetum

46 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

tum est , bellum inferre , morte punire , vel aliò quovis modò cogere . Tres siquidem causæ , ob quas vitâ privantur malefactores , concurrunt ad justam hæreticorum occisionem , 1. nè aliis noceant , aut contumeliam inferant . 2. ut terrore supplicii alii coercentur . Et 3. nè pejores fiant . Vide Aragon hic , & C. Gotti de vera Eccles. tom. 1. cap. 3. §. 6. num. 24. & cap. 6. §. 3. à num. 16.

192 Opp. 1. illud *Isaiæ 2. v. 4.* *Conflabunt gladios suos in vomeres , & lanceas suas in falces.* Et cap. 11. v. 9. *Non nocebunt , & non occident in universo Montes sancto meo :* ergo contra jus Divinum morte plectuntur Hæretici . Resp. Testimoniō pri-mō loqui Prophetam de pace ab Angelis in Salvatoris ortu annunciatā, ita S. Hieron. In secundo autem , sermo est de Imperatoribus Ethniciis , qui Christianos non resistentes , sed se ipsos ad mortem offerentes , erant persequuntur : stolidissimè ergo Lutherus his textib⁹ conatur probare bellum defensivum , nedum offensivum esse Catholicis prohibitum . Sed de hoc *infra* .

193 Opp. 2. Quod Matth. 18. frater errans , & nollens corrigi , non dicitur interficiendus , sed excommunicandus : *Sit tibi quasi Ethnicus , & publicanus , v. 17.* & Paulus ad Tit. 3. vitare jussit Hæreticum , non verò occidi: ergo . Resp. Hoc argumentū esse negativum , tolumque probare quod ex illis textib⁹ non infertur nostra concl. non verò quod ex nullo textu S. Scripturæ possit evinci .

194 Opp. 3. Ex parabola zizaniorum , Matth. 13. relatā, ubi dicentibus servis patrifamilias : *Vis , imus , & colligimus ea?* Idest , zizania , ait : *Non : nè forte colligentes zizania , eradicetur simul cum eis & triticum ;* ubi ait Chrysost. Hæc dicit Dominus prohibens occisiones fieri hæreticorum ; nec enim oportet interficere Hæreticos : ergo isti compelli non possunt ad fidem . Confirm. ex illo Luc. 9. ubi discipulis ignem de Cœlo descendere cupientibus ad vindictam Samaritanorum nolentium Jesum suscipere , dixit ipse : *Filius hominis non venit animas perdere , sed salvare:* ergo idem . Resp. Chrysostomum in ea fuisse sententia occisionem Hæreticorum , qui sunt Ecclesiæ zizania , prohibitam esse . Eandem sententiam tenuisse aliquando S. Aug. fatetur ipse apud D. Th. 2. 2. q. 10. a. 8. ad 1. Postmodum verò , qualiter eradicationem zizaniorum ,

seu Hæreticorum occisionem prohibitam esse , exposuit in Epist. ad Vincentium , nem-pè , intempestivè , non verò tempore opportuno . Unde paterfamilias absolute non prohibuit zizaniorum eradicationem , sed intempestivam : opportuna autem conceditur verbis illis : *In tempore messis dicam messoribus : Colligit primum zizania , & al-ligate ea in fasciculos ad comburendum , qui bus verbis potius roboratur concl.* Vide D. Th. loc. proximè cit. Ad 2. dic : Domi-nūm increpasse Jacobum , & Joannem , quia studiō vindicandi petierunt illud , aut faltem non eō mansuetudinis spiritu , qui requiritur in Ecclesiæ Ministris , & Prædicatoribus pacis .

195 Concl. 2. *Contra legem Ecclesiasticam , Divinam , & naturalem , est , Infideles adultos nondum baptizatos compellere ad fidem , quamvis subditi fuerint Principibus Christianis.* Prob. 1. p. ex C. Toletan. sup. relato , cap. 57. ubi postquam coactio isthac dicitur esse Religioni Christianæ contraria , adversarique usui , & institutioni Apostolorum , sic statuitur : *Non enim tales (idest , Judæi non baptizati) inviti salvandi sunt , sed volentes , ut integra sit forma justitiae: sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obediens periit ; sic vocante gratia Dei propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur : ergo non vi , sed libera arbitrii facultate , ut convertantur suadendi sunt , non potius impellendi.* Ita ibi: ergo contra legem Ecclesiasticam , &c.

196 Rat. 2. p. Christus Dominus (Matth. 10. à v. 7. ad 16.) tradens modum à Discipulis in prædicatione Evangelii servandum , ipsis prohibet omnem vim , & præcipit man-suetudinem ac tolerantiam . Unde S. Ambrosius (in cap. 10. Lucæ) scribit : *Non virgas in manu jubentur tollere Apostoli :: Quid est virga , nisi proferendæ potestatis insigne , & ulciscendi instrumentum doloris?* Ergo hu-milis Domini præceptum , discipuli ejus hu-militatis officiis exequuntur . Eos enim misit ad seminandam fidem , qui non cogerent , sed docerent : nec vim potestatis exercerent , sed doctrinam humilitatis attollerent : ergo contra legem Divinam , &c. Rat. 3. p. Legi naturæ adversatur compellere hominem ad ea facienda , quæ liberæ sunt voluntatis , per hoc enim ejus læditur libertas ; sed credere , & baptismum suscipere liberæ sunt hominis voluntatis , ut docet D. Th. 2. 2. q. 10. a. 8. ergo contra legem natura-lem

Quæst. II. Art. VIII. An Infid. sint compel. &c. 47

lem est compellere Infideles ad baptismi, & fidei susceptionem. His adde, quod coactio ista faceret odiosam Christianam fidem, de tyrannide suspectam redderet, fistam denique, sacrilegamque Religionis professionem induceret, aliaque incommoda Religioni injuriosa secum involveret.

197 Ultima concl. pars sic prob. Ad compellendum Infideles Christianorum Principum ditioni subjectos nec Ecclesia, neque Principes Christiani authoritatem, seu jurisdictionem sufficientem habent: ergo compelli non possunt. Ant. quoad 1. p. prob. ex eo, quod Ecclesiæ authoritas, & jurisdiction ad Infideles non baptizatos non extenditur, juxta illud 1. Corin. 5. v. 12. *Quid mibi de his, qui foris sunt, judicare?* ergo licet subditi, compelli non possunt. Quoad 2. p. patet etiam ant. Quia Principum Christianorum potestas solum est politica ad finem naturalem, pacem videbit, & felicitatem Reipublicæ temporalem promovendam ordinata: ergo nullam habent jurisdictionem ad sic Infideles non baptizatos sibi subditos compellendos. Tinet cons. quia baptismi, & fidei susceptio finem inspiciunt supernaturalem. Unde quamvis Infideles quoad leges, quæ bonum Reipublicæ prospiciunt, Principibus subdantur Christianis, secus verò in his quæ finem respiciunt supernaturalem, & alterius ordinis, ut accidit in Religionis amplectendæ negotiō.

SATISFIT ARGUMENTIS.

198 **O**pp. 1. S. Gregorius hom. 36. & alii, parabolam cœnæ supra relatam exponentes, de Paganis intelligentiam esse sentiunt: isti ergo ad fidem compelli possunt. Resp. Quod stando huic interpretationi, compulsio non esset coactio, sed efficacia persuasionis, D. Th. 2.2. de verit. a. 9. ad 7. unde Jerem. 23. v. 29. dicitur: *Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petram?*

199 Opp. 2. Deum sèpè minis, terroribus, & calamitatibus, quæ timorem inquiunt, homines trahere ad fidem, ut apparet in Saül Act. 9. & Nabuchodonosore ad feras amandato, Daniel. 4. quam metamorphosim speciali dissertatione exponit Calmet: similiter ergo Reges poterunt compellere, &c. Resp. N. conf. Timor enim à Deo incusus non inducit ad simulatum

fidei professionem, benè verò ubi ab homine inquitur. Et rā. est, nam qui timore Dei ad credendum moverunt, credit, ut Deo, qui cor intuetur, satisfaciat; ac proinde credit omnino voluntariè, sicut attritus: nam, ut dixi p. 1. num. 305. voluntarium ex metu non semper est mixtum ex involuntario. Qui verò cogit ab hominibus, voluntariè quidem credit, sed cum mixtione involuntarii, ut ipsis placeat, unde eos illudere potest conficta fidei professione.

200 Opp. 3. Infideles, quibus sufficienter proposita sit fides nostra, tenentur iure Divino eam amplecti: ergo saltem in eo casu poterunt cogi, maximè à Principibus, qui Divinæ Legis sunt custodes, quō ex motivo blasphemantes etiamsi Infideles castigant: ergo etiam nollentes credere poterunt compellere. Quare Sisibutus Hisp. Rex compulit Judæos ad recipiendum baptismum. Et ipsum laudasse videntur PP. Concilii Tolet. ubi supra. Idem legitur de Carolo Magno Francorum Rege, & de aliis. Resp. Quod legum custodia, Principibus Christianis commissa, non debet esse contraria Religioni Christianæ: huic autem contrarium est, *ut semper invitus, & penitus contradicens ad recipiendam, & servandam Christianitatem aliquis compellatur,* ex Innocentio III. Cap. Majores, de Baptismo, unde S. P. August. Serm. 6. de verb. Dom. cap. 11. ait: *Primi agimus, ut idola in eorum cordibus frangamus: modò orandum est pro illis; non irascendum illis.* Hæc ibi: ubi & alia plura ad præfatam doctrinam roborandam satis opportuna reperies. Ad probat. subjunctione dic, quod blasphemia consistit in actu exteriori, & est contra legem naturæ; Infidelitas verò actu consummatur interno, & est contra legem supernaturalem, ideoque illa potest castigari per potestatem sacerdotalem, quia (ut infra dicam) subditi Infideles compelli possunt ad observantiam legis naturæ.

201 Ad exempla dic: Quod Sisibutum PP. Toletanæ Synodo laudaverunt plurimum, Regem religiosissimum appellantes, non quidem propter ipsius factum, quod PP. improbarunt Can. 56. dist. 45. sed propter zelum. Unde Isidorus in Chron. Gotb. area 651. de Sisibuto ait: *Qui initio regni sui Iudeos ad fidem Christianam movens, emulationem quidem Dei habuit, sed non secundum scientiam; potestate enim compulit quos*

pro-

48 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

provocare fidei ratione oportuit. Concilium ergo Sisibuti fidem laudat, medium tamen quod elegit improbat, sicut Scriptura zelum Jehu, qui destruxit Aram Baal, laudat: minimè verò ejus simulationem, quā idolum colere finxit. Carolus Magnus pœnā mortis mulctavit Saracenos, & Saxones, non quia fidem amplecti noluerunt, sed quia Ecclesiæ erant injuriosi, & Regi rebelles: Baronius anno Christi 772. Idemque dicendum de aliis Principibus fidelibus.

202 *Opp.* denique: Per Ferdinandum, & Isabelam Reges Catholicos ex Hispaniarum Regnis ad 40. Judæorum, & Saracenorum millia expulsi sunt, quia fidem Catholicam suscipere noluerunt: & Carolus V. sub poena perpetuae servitutis Mauros in Regno Valentino degentes coegit ad baptismum suscipiendum, quā pœnā perterriti, plures baptizati fuerunt: ergo. *Resp. ad 1. N. causalem:* Ferdinandus enim Judæos, & Saracenos è ditione sua justissimè expulit ob periculum perversio[n]is fidelium, quod ex cohabitatione cum illis imminebat: & hæc causa redditur in Pragmatica expulsionis Judæorum, an. 1492. promulgata, & in Pragmatica expulsionis Saracenorum, an. 1502. Legelis Gravellonum tom. 6. *Hist. Eccles. colloq. 1. Ad 2. dic:* Carolum V. Mauros Valentinos absolutè non coegisse, sed acceptis Clementis VII. litteris, alterum eligendum ipsis obtulisse, nempe: vel quod fidem susciperent: vel quod è dicto Regno quantocyùs exirent. Justissimum ergo fuit Cæsareum Decretum ob gravissima inconvenientia, quæ ex Maurorum cum Christianis consortio experiebantur.

203 Prædictorum ergo Principum edita justissima fuerunt, nam ex officio tenentur Reges bono consulere Fidelium sibi subditorum, qui ex Infidelium consortio frequentissimè inquinantur. Quod & constat in C. Tolet. VI. cap. 3. ubi statuitur, ut *quisquis succendentium temporum Regni sortitus fuerit apicem, non ante consendat Regiam sedem, quā inter reliqua conditio[n]um sacramenta pollicitus fuerit hanc se Catholicam non permisurum eos (Judæos) violare fidem, sed & nullatenus eorum perfidia favens, vel quolibet neglectu, aut cupiditate ille[ctu]s, tendentibus ad precipitia Infidelitatis, aditum præbeat prævaricationis, sed quod magnopere nostrō est tempore conquisitum,*

debeat illibatum perseverare in futurum. Haec tenus ibi. Hac ratione Clemens IV. scribens ad Jacobum I. Aragonum Regem, ait: *Considera igitur, fili, considera quām familiaria etiam exempla ignorare non sinit, quām gravibus sit res plena periculis Saracenorum in terra tua retentio: qui licet ad tempus occultent iniquitatis sua, necessitate cogente, propositum; illud tamen quām avidè, quām ardenter, imo etiam quām iniqua captata opportunitate revelant, &c.* Adeas Jacobum Bleda, hujus Valentini Præd. Cœnobii alumnum, in suo opere: *Defensio Fidei in causa Neophytorum, sive Moriscorum Regni Valentiae, totiusque Hispaniae.*

COROLLARIA.

204 **C**olliges 1. Eos, qui quocumque metu perterriti baptizantur, validè esse baptizatos, & observantia Religionis Christianæ obligari, ut diffinit Innoc. III. Cap. Majores, de Baptismo. Quod in relato Sisibuti factò decreverat C. Tolet. IV. Cap. 55. Quocirca in Congreg. Gen. S. Officii jussu Imperatoris Caroli V. habitâ an. 1524. decretum fuit, Mauros Regni Valentini, qui baptismum metu gravi, & injustè illato à seditionis (vulgò *Agermanados*) receperant, esse ligatos ad Religionis Christianæ observantiam. *Dices:* Matrimonium carnale metu contractum est nullum, & quidem juxta aliquos jure naturali: similiter ergo matrimonium spirituale baptissimi, ubi anima spiritualiter conjungitur per gratiam sponsi immortali. *Resp. N.* consucus disparitatem assignat D. Th. q. 47. Supp. a. 3. ad 1. ex eo, quod intentio non est causa efficiens Sacramenti in baptismo, sed solum eliciens actionem agentis: sed consensus est causa efficiens in matrimonio; ideoque non est simile. Discremen ergo quod D. Th. inter baptismum, & matrimonium coacte suscepta agnoscit, in eo stare videtur: quod cum coactione, & metu bene componitur intentio sufficiens ad baptismum validè suscipiendum, cum intentio libera non sit causa efficiens Sacramenti in baptismo: coactio autem, sive metus minimè stare potest cum consensu omnino libero, qui necessariò requiritur tanquam causa efficiens in matrimonio: unde non eodem modo requiritur intentio in baptismo, & consensus in matrimonio; ideoque non est pro utroque eadem ratio.

Col-

205 Colliges 2. Non licere Principibus Christianis vi, & armis Infideles ditioni suæ subjecere, ut sic facilius edoceantur, & informentur ad fidei receptionem. Rat. Non sunt facienda mala, ut veniant bona; sed vi, & armis Infideles non subditos Principum Christianorum ditioni subjecere, malum est, alias liceret Principibus Christianis ipsos debellare, ut fidem suscipient: ergo hōc solō titulō non licet Principibus Christianis ditioni suæ subjecere Infideles, ut sic facilius instruantur ad fidem suscipiendam.

206 Colliges 3. Infideles subditos posse cogi à Principe Christiano ad observantiam legis naturæ, secūs verò Infideles non subjectos. Rat. 1. p. Possunt illis prohiberi fursum, adulterium, idolorum cultus, & alia in Decalogo contenta, nam ipsi tenentur ad observantiam totius legis naturæ. Idcirco Constantinus Magnus, Valentinianus, Theodosius Senior, & alii Imperatores Tempa idolorum clauerunt, ob idque laudantur à S. Ambroso Epist. 30. & ab August. Epist. 48. Eandem legem constituerunt plura CC. Carthaginense V. an. 398. Tolet. III. an. 589. & alia. Rat. 2. p. Bella in exteros suscipere solum licet ad depellendam injuriam, ut cum S. Aug. lib. 2. qq. Vet. Test. cap. 10. docent Theologi; sed peccatum contra legem naturæ non est injuria fidelibus illata, alias pro vitando quocumque peccato posset moveri bellum: ergo sicut homo privatus non tenetur omnem injuriam Deo irrogatam vindicare, ita neque Reges. Unde quando Josue delevit gentes Palæstinam incolentes, jure hoc fecit, quia Israelitis concesserat Deus regionis illius possessionem, & dominium, prout promisserat Abraham, ideoque Terra promissionis appellatur. Circa dicta objici poterat bellum Hispanorum contra Barbaros Indiarum. Ceterum quo jure illud suscepereunt Hispani, insinuavimus p. 1. num. 780. hic tamen monendum duxi, communem Theologorum, & Canonistarum sententiam modo relatam deserí non debere ad illius belli defensionem, ut incautiū facit Joannes Gennadius Sepulveda in *Apolo-gia pro libro de justis belli causis*, ubi multa fatis dubia profert, & sententiam D. Th. falsō contorquet interpretamentō, ut constabit cū de Bello.

Tom. II.

ARTICULUS IX.

Utrum Paganorum, & Judeorum pueri baptizandi sint invitis Parentibus?

207 **N** Egativè resp. S. Th. hic q. 10. a. 12. Placet transcribere ejusdem verba ad erroris Jansenistarum confutationem. Respondeo dicendum (inquit) quod maximam habet autoritatem Ecclesiæ consuetudo, quæ semper est in omnibus amulanda, quia ipsa doctrina Catholicorum DD. ab Ecclesia autoritatem habet: Unde magis standum est autoritati Ecclesiæ, quam auctorati, vel Augustini, vel Hieronymi, vel cuiuscumque Doctoris. Hoc autem Ecclesiæ usus nunquam habuit, quod judæorum filii, invitis parentibus, baptizarentur: quamvis fuerint retroactis temporibus multi Catholicæ Principes potentissimi, ut Constantinus, Theodosius, quibus familiares fuerunt Sanctissimi Episcopi, ut Sylvester Constantino, & Ambrosius Theodosio, qui nullò modo prætermisissent ab eis impetrare, si hoc esset consonum rationi. Hæc ille.

208 Ex quibus formatur rat. Circa infantes nulla est potestas, nisi parentum: ergo istis invitis, nequeunt pueri eorum baptizari. Et hoc supponunt Cap. Ex litteris, de convers. conjugat. & Cap. Judæi 28. q. 1. nam in illo statuitur, ut ex consensu solius patris, in isto autem solius matris baptizari possit puer: nam in parentum discordia præferendum est jus illius, qui expedit, quod melius est, & utilius filio. Prob. deinde concl. hāc rat. Per hujusmodi coactiōnem Sacramentum exponeretur periculo irreverentiæ, vel fieri deberet injuria parentibus; sed neutrum licet: ergo. Prob. sequela: Si puer baptizatus sub parentum Infidelium curâ relinquetur, ipsi ritibus infidelitatis instituerent infantem, quod esset contra reverentiam Baptismo debitam. Si verò ad hoc vitandum, subtraheretur infans à cura parentum per violentiam, jus laderetur naturæ; hoc enim expositulat, quod antequam filius usum rationis habeat, sub cura sit parentum: ergo.

209 Postquam autem incipit habere usum liberi arbitrii, jam incipit esse suus, & potest quantum ad ea, quæ sunt juris Divini, vel naturalis sibi ipsi providere. Et tunc est inducendus ad fidem, non coactione, sed per-

50 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

*persuasione: C*o potest etiam invitatis parentibus consentire fidei, *C*o baptizari, non antequam habeat usum rationis. Unde de pueris antiquorum Patrum dicitur, quod salvati sunt in fide parentum, per quod datur intelligi, quod ad parentes pertinet provide-re filii de sua salute, præcipue antequam habeant usum rationis, D. Th. loc. cit.

210 Excipiuntur autem tres casus: 1. ubi puer fuerit in extremo vitae prorsus desperatus, ita tamen, quod si parentis resistat, fiat occulte, & quoad posse, sine violentia. *Rat.* Tunc moraliter cessat patria potestas, quatenus statim per mortem filii expirat: nam quod parum distat, nihil distare videtur. Similiter subversionis periculum sufficienter cavetur: ergo. *Scito:* quod si contra spem superviveret puer, deberet à parentibus separari: hoc enim jus acquirit Ecclesia per baptismum.

211 Casus 2. est: ubi filius jure, siue per injuriam esset à parentibus abstractus, inveniaturque distans, ita ut nulla sit redeundi spes. Dixi: *C*o inveniatur, quia separare puerum ea intentione, ut baptizetur, non licet, proindeque si puer injustè fuerit abstractus, & parentibus possit restituiri ante baptismum, debet sic fieri: nam illa injuria, ut potest, resarcienda est. Cæterum ubi justè fuerit subtractus, putò bellò captus, aut justò pretiò emptus, posset baptizari, & nullatenus restitui. Et hic est tertius casus de filiis Infidelium mancipiorum: possunt enim illi invitatis parentibus baptizari Dominorum suorum autoritate; nam parentes uti libertate, ita & patria potestate (proxima quidem, & expedita) privati sunt, in quorum jus succedunt Domini. Illicitum tamen est absque prudenti cautione illos infantes baptizare. Unde in C. Tolet. IV. & refertur Cap. *Judaorum* 28. q. 1. statuitur, Judæorum filios, vel filias post baptismum à parentum confortio separari, nè parentum ultra involvantur erroribus.

212 Num verò in prædictis casibus, quibus licet baptismum conferre, subsit quoque baptizandi obligatio? Variè resolvitur ab AA. quos refert Prado de *Sacram.* q. 68. a. 10. dub. 7. à num. 45. sed breviter cum eodem dico, quod lex charitatis ad hoc ligat *per se*, ut ex dicendis de *Præcept. Charitatis* constabit. *Per accidens* verò sèpè numerò, & in praxi excusamur, aut quia non est spes mortis certa, ut in 1.

casu, vel non est extrema necessitas, ut in 2. vel nequit perversionis periculum vitari, ut in 3. Et in universum regula generalis sit: quod ubicumque occurrat gravis difficultas, vel incommodum, non instat hoc baptizandi præceptum.

213 Exinde disces, quod etsi Hæreticorum filii contra parentum suorum voluntatem jure possint, ac per se debeant baptizari, ex quo parentes cogi possunt ad servandam fidem in baptismo promissam, ut dixi num. 191. nihilominus quando separari ab eis non possunt, prudenterque timeatur subversionis periculum, non licet eos baptizare. Quamvis ubi sit consuetudo, quod Catholici Hæreticorum filios à parentibus oblatos baptizent, non damnarem, 1. quia si decesserint ante rationis usum, salvi fierent. 2. quia post rationis usum labrabunt ignorantia fortè invincibili, vel facilius convertentur, cùm sciverint à Ministro Catholico se fuisse baptizatos.

214 *Opp.* 1. contra *concl.* Infantibus jure Divino debetur baptismus: ergo potest ipsis conferri contra voluntatem parentum, qui juri superiori resistunt, patetque exemplo Curatoris, & Imperatoris, hujusque Pro-consulis: *Sed quid si illud jubeat* (potestas) *quod non debeas facere?* *Hic sanè contemne potestatem, timendo potestatem,* S. Aug. *Serm. 6. de verb. D. cap. 8.* ergo sicut obediendum est Imperatori, etsi oppositum præcipiat Pro-consul, ita obediendum erit Deo baptismum suscipere præcipienti, etiamsi pro opposito stent parentes. *Resp.* dist. ant. Salvò subjectionis ordine, C. illò neglecto, N. & patet ex doctrina ipsius argumenti; nam ubi superior noluerit sibi esse obediendum, nisi consentiente inferiore, nefas esset huic resistere, & ita contingit in proposito.

215 *Inquis:* Hoc fallere, ubi inferior potestate sibi collatâ abutitur, ut in præfenti, & quidem in præjudicium innocentis: justè ergo privari possunt parentes potestate in poenam transgressionis legis divinæ, & naturalis. Propter hoc argum. Lorca ait: non esse absurdam, aut improbabilem oppositam Scotti sententiam; sed nostram, & communem tuetur num. 19. unde infideliter pro contraria adducitur à Diana p. 8. tract. 1. resol. 1. *Resp.* ergo, quod abusus potestatis non est, antequam filius usum habeat rationis, jus enim divinum, & naturale non præcipit filios ante

Quæst. II. Art. IX. Utrum Paganorum, & Jud. &c. 51

septennium baptizari, sed dumtaxat lege Ecclesiastica, vel consuetudine, quibus non subjiciuntur Infideli, hoc constituitur. Quare ut summum in actu i. & in animi præparatione abutitur jure sibi à Deo commissō, hoc autem non sufficit ut illō privetur.

216 Sed quid faciendum, si casus eveniret, quō puer contra parentum suorum voluntatem baptizari petierit, ambigetur tamen, an liberum rationis usum habuerit? C. Lugo lib. *Respons. Moral. dub. 4.* hæc de re consultus circa puellam hæbream respondit, suspendi debere baptismum, donec certò constaret de deliberato ipsius consensu, interim tamen debere custodiri in Domo Cathecumenorum. Placet hæc resolutio, nihilominus nullum est inconveniens in dubio de consensu, baptismum conferre contra voluntatem parentum, nam in dubio inclinandum est in favorem fidei, & saluti innocentis providendum, ubi sine scandalo posset fieri. Neque hic locum habet regula: *In dubiis melior est conditio possidentis*; quia in hoc casu non est certa parentum possessio, cùm dubitetur an puer sit, quoad hoc sui juris; regula autem intelligitur, ubi certa est possessio.

ARTICULUS X.

De Schismate.

217 **F**requenter Schisma oritur ab hæresi, aut ipsam gignit, & ideo D. Th. hic q. 10. a. 1. ad 3. dicit, quod est via ad hæresim. Et S. Hieron. *Super Epist. ad Galat.* dicit: *Nullum Schisma est, quod non sibi aliquam hæresim confignat, ut rectè ab Ecclesia receisse videatur.* Hinc in foro externo schismaticus regulariter habetur ut suspectus vehementer de hæresi. Unde S. August. lib. 2. ad Crescon. cap. 7. ait: *Hæresis Schisma inveteratum.* Quō ex motivo post dissertationem de Infidelitate pertractare decrevimus de Schismate, quamvis hoc peccatum fidei non opponatur, sed charitati. Itaque nomen *Schisma* græcum est, & à scissura, quæ unitati opponitur, derivatur. Unde divisio cuiuscumque debitæ conjunctionis generali ratione dicitur schisma, & ideo in Scriptura aliquando accipitur pro eodem, ac contentio, *Isaiæ 22. v. 9. Joan. 10. v. 16. & 1. Corinth. 1. v. 10.* Specialiter tamen accommodatum est ad significandam

discordiam, quæ inducit scissionem unitatis Ecclesiarum. Est enim Ecclesia velut Christi vestimentum, quod scissum non fuit. Sed schismatici sunt, qui segregant se metippos, *animales, spiritum non habentes.* Ex Apostolo *Juda v. 19.* Hac ratione schismatici appellantur etiam ruptores, & schisma dicuntur: *Morbus Romanus*, quia ab electione novi Pontificis emanare consuevit, ut constabit legenti apud Coriolanum in *Chronologia 25.* schismata, quibus Ecclesia variis fæculis est vexata.

218 Concl. i. Schisma diffinitur: *Recessus per se, & directè ab Ecclesiæ unitate.* Dicitur: *recessus*, quia hoc peccatum supponit baptismum, per quem incorporamur Ecclesiæ. Ponitur: *per se, & directè*, nam sicut in naturalibus, quod est per accidentem, non constituit speciem, ita neque in moralibus. In his autem, quod est intentum, dicitur esse per se; quod autem præter intentionem sequitur, per accidentem se habet. Ponitur: *ab Ecclesiæ unitate, & hæc est triplex: 1. virtutum theologicarum, & Sacramentorum. 2. capitis non solùm in Cœlo, quod est Christus D. sed etiam in terra sui Vicarii, scilicet, Pontificis Romani; & 3. unitas collectionis omnium fidelium, qui referuntur invicem, ut partes unius corporis, juxta illud Hebr. 10. v. 24.* Consideremus invicem in provocationem veritatis, & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram. Hæc est unitas, cui opponitur schisma, ac proinde esset schismaticus, qui non ut pars illius crederet, speraret, vel Sacraenta ministraret. Similiter, qui à Romano Pontifice, quatenus caput est, se separaret, non recognoscendo ipsum; qui se subtraheret ab unitate corporis Ecclesiæ, nolens cum aliis in eadem fide, & Religione communicare. *Ex quacumque itaque diversitate, vel sententiarum, vel affectionum in tantum aliquis exorbitet, ut velit sanctificare, vel sanctificari, docere, vel doceri, providere, vel provideri non ut pars Catholicæ Ecclesiæ, sed tanquam ipsimet sint velut quoddam totum seorsum, schismatici sunt.* Hæc Cajet.

219 Opp. i. Quolibet peccato mortali separari hominem ab Ecclesiæ unitate, quam charitas facit: ergo. *Resp.* Quod hujusmodi separatio non est per se, & directè à peccatore intenta, sed accidit præter ejus intentionem, ex inordinata ipsius conversione ad commutabile bonum; unde non

52 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

omne peccatum mortale est schisma, D. Th. hic q. 39. a. 9. ad. 1. Inquis: Vel requiritur ad schisma intentio formalis, & expressa recedendi: aut sufficit virtualis, & implicita? Si 1. sequitur, neminem esse schismaticum: nam quilibet, et si recedat, putat se esse partem Ecclesiæ, sicut Hæreticus existimat Divinæ fidei credere. Si 2. infertur, inobedientiam idem esse formaliter cum schismate: ergo. Resp. Schisma exigere formalem recedendi intentionem, non signatam, sed exercitam, idest, ut id fiat, ex quo sequatur abscisio unitatis Ecclesiæ, sicut ad scandalum sufficit, quod ex se ipso ruinam proximi inducat.

220 Dupliciter autem contingit hujusmodi separatio, seu recessus: uno modo quando judicatur Ecclesiam Romanam non esse veram, aut Papam non esse veræ Ecclesiæ caput, aut quid simile, & tunc schisma est cum hæresi. Altero modo ubi seclusa omni Infidelitate, ita se gerit, ac si non esset pars Ecclesiæ, neque ejusdem judicio subjici vult. Inde, qui Concilia Generalia congregare præsumunt, aut jam dissoluta prosequi sine Pontificis Romani autoritate, schismatici sunt. Idemque dicendum de appellantibus à sententia Summi Pontificis ad Concilium Generale, si per hoc intelligent illud, cui authoritate suprema non præsideat Papa. Quippè appellare ad Concilium ut formatum, & vivificatum per Ecclesiæ caput, quod est Pontifex Romanus, est appellare ad ipsum Pontificem, & ideo hoc non est schisma, quamvis prohibitum sit sub excommunicatione majori in 1. Can. Bullæ Cœnæ. Hoc tamen habet saporem schismatis, quia qui sic appellat, videtur sentire, quod Concilium sit supra Papam, & quod liceat à Papa judicio recedere; ita Passerinus lib. 5. de Schismaticis, cap. Ad succidendos un. num. 9. Videndum ibid. num. 13. & 14. ubi inquirit: An, & qualiter schismatici sint de hæresi suspecti?

221 Similiter esset schismaticus, qui in rebus spiritualibus morem gereret Regi Anglia, v.g. itaut videretur recognoscere ipsum tanquam caput Ecclesiæ Anglicanæ. Et licet interius non intenderet à Papa recedere, imo illud ex metu ageret, esset tamen schismaticus, quia metus à culpa non excusat ex toto, ac proinde excommunicationem Bullæ Coenæ incurreret. Inde colliges differentiam hæresis à schismate: ad incurriendam quippè excommunicati-

tionem propter hæresim, non sufficit exterior fidei negatio, sed ulterius requiritur interior mentis dissensus: schismatis autem excommunicatio ex solo actu externo volito incurritur, quamvis interius noluerit se subducere ab Ecclesiæ obedientia.

STATUITUR 2. CONCLUSIO.

222 **C**oncl. 2. Schisma est peccatum mortale: distinctum quidem specie ab hæresi: & genere suo minoris gravitatis. Rat. 1. p. Schisma opponitur unitati Ecclesiæ, quam efficit charitas: ergo est contra charitatem, & consequenter peccatum mortale. Rat. 2. p. Objecta schismatis, & hæresis diversificantur specie, nam hæc opponitur Divina veracitati, & schisma bono unitatis Ecclesiasticæ: ergo distinguntur specie. Rat. 3. p. Bonum Divinum est maius, & excellentius, quam bonum unitatis Ecclesiæ; sed hæresis opponitur illi bono, & huic schisma: ergo genere suo minoris est gravitatis schisma, licet ex circumstantiis possit esse pejus, v.g. propter damnum, &c. Et scito, quod peccatum schismatis veniale esse non potest ex parvitate materiæ, bene verò ex defectu voluntarii.

223 Opp. 1. S. Paschasius Diaconus, & Confessor non recognovit Simachum verum Papam, sed stetit pro Laurentio Anti-Papa, ut refert Baronius in Notis ad Martyrolog. die 31. Maii. Similiter B. Petrus de Luxemburgo sub obedientia Roberti Genevensis Anti-Papæ Clementis VII. dicti, mortuus est in ætate 22. annorum, postquam illum creaverat Cardinalem, & de miraculis à Deo patratis intercessione ejusdem Beati plura habes apud Balluzium in Notis ad Vitas Paparum Avenion. tom. 1. pag. 1320. Similiter Ludovicus Alamannus, sive Almandus, qui in Concilio Basileensi adversus legitimum Pontificem Eugenium stetit, fœlicemque consecravit Anti-Papam, & nihilominus inter Beatos à Clemente VII. vero Pontifice fuit adscriptus, sicut & laudatus Petrus. Denique plures alii, qui in tetroimo schismate inter Petrum de Luna dictum Benedictum XIII. & Angelum Corarium, qui vocatus est Gregorius XII. & Joannem XXIII. adhæserunt uni ex prædictis, fuerunt etiam schismatici; sed neque horum schisma, neque aliorum, qui relati sunt, peccatum fuit mortale: ergo schis-

Schisma non est peccatum mortale.

224 *Resp.* Quod ex errore facti, vel juris potest quilibet invincibiliter incurtere schisma, nec proinde est schismaticus nisi materialiter, & hoc modo errasse relatos in argumento, dubitandum non est, cum gloriose obierint, priusquam deponerent errorem, si excipias Alamannum, qui ante mortem poenituit, ut legitur in *Martyrolog. Gallicano XVI. Kalend. Octobris*: sicut ergo datur haeresis materialis, ita & schisma materiale, quod ad culpam non imputatur. Hoc autem maximè verum est, quando rationabiliter dubitatur, quis è duobus, vel tribus verus sit Papa? Sicut evenit in ultimo schismate, & quod ultimò referatur in argumento, quod extinctum fuit in Concilio Constantiensi, ubi electus fuit Martinus V.

225 *Opp. 2.* Qui ab obedientia unius Episcopi recedit, vel ipsum ejicit à sua Diocesi, aut intrudit alium in Sedem Episcopalem, schismaticus est, ut videtur colligi ex Cap. *Scire debes 7. q. 1.* & tamen recognoscit Pontificem ut caput: ergo. *Si dicas*, illum textum non habere vim legis cum tantum sit S. Cypriani à Gratiano relati. *Insto*, nam Paulus IV. Constitut. suā: *Cum ex Apostolatus*, datā 15. Kalendas Martii 1558. Patrum sententiis in Decreto contentis dat vigorem legis, cum dicat: *Vel SS. PP. Decretis, aut Statutis*: ergo. Quare aliter *resp.* Quod ubi separans se ab Episcopo, ita se gereret, ut reapse cum Papa, & membris Ecclesiæ communicaret, non esset propriè schismaticus, sed inobediens. Quod si ab Episcopi obedientiâ se subtraheret in ea ipsa re, quâ communicearet Episcopus, & Clerus cum Papa, & membris Ecclesiæ, incideret ille in schisma propriè tale, nam exercitè separaretur ab unitate Ecclesiæ. Et hoc modo interpretandus est Cyprianus positō, quod loquatur de schismate simpliciter.

226 Pro solutione aliorum argumentorum sciendum ex Cajet. *bic in resp. ad 2.* quod tripliciter contingit Papæ judicium recusari: 1. Ex parte rei judicatae, quia, scilicet, exequi non vult quis quod Papa præcipit, ut quod hoc, aut illud restituat. Iste profecto peccat, sed non esset schismaticus, nam cum hac inobedientia componitur recognoscere Papam ut caput. 2. Ex parte officii ipsius Papæ ut Judicis universalis, quando, scilicet, recu-

sat quis Papæ judicium, quia non recognoscit hanc personam sibi esse superiorem, & propterea non subditur judicio ejusdem. Hic certè esset schismaticus, licet crederet Papam esse caput Ecclesiæ. 3. Potest recusari ex parte ipsius personæ judicantis, ubi personam Papæ suspectam rationabiliter haberet, & idcirco immediatum ejus judicium fugeret, paratus tamen esset obediens quibuscumque Judicibus ab eodem Papa constituendis; hoc quippe potest fieri in aliquo casu absque ullo peccato, etenim naturale est vitare nociva, & à periculis cavere. Persona enim Papæ tyrannicè potest gubernare, & tanto facilius, quanto est potentior, & neminem in terris agnoscit superiorem.

227 Colliges ex dictis, quod sicut in haeresim, ita in schisma potest incidere Papa, ut si nollet communicare cum Ecclesia tanquam Christi Vicarius, sed gerere se ac si esset Dominus temporalis. Similiter, si totam excommunicaret Ecclesiam; unde S. Cyprianus de Novatiano schismatico, qui cum S. Cornelio Papa contendebat de Pontificatu, ait: *Episcopatum tenere non posset, etiam si Episcopus prius factus, à Coepiscoporum suorum corpore, & Ecclesiæ unitate, desiceret.*

RELIQUÆ CONCLUSIONES stauuntur.

228 *Concl. 3. Potestas Ordinis manet in schismatico: quamvis eā ut nequeat licet.* *Rat. 1. p.* Omnes consecrations sunt immobiles, re consecrata manente, ut patet adhuc in inanimatis: Altare enim consecratum, nisi prius destruantur, iterum non consecratur; sed potestas Ordinis confertur per Ministri consecrationem: ergo. *Rat. 2. p.* Potestas inferior in actum exire non debet nisi ut mota à Superiori, ut constat in rebus naturalibus; sed schismaticus è contra ageret, si potestatem Ordinis exerceret: ergo.

229 *Concl. 4. Schismaticus amittit potestatem jurisdictionis: hæc tamen pena regulariter non incurritur nisi post judicalem sententiam.* *Rat. 1. p.* Potestas jurisdictionis immobiliter non inhæret, sed confertur per simplicem hominis injunctionem: potest igitur eā quis privari, sicut de facto privantur schismatici, *Cap. Novatianos 7. q. 1.* & alibi sūpè. *Rat. 2. p.* In Sy-

54 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

nodo Generali VIII. seu Constantinopolitana IV. an. 869. Act. 10. Can. 10. statuitur: *Nullus Laicorum, vel Monachorum, aut aliquis ex Catalogo Clericorum ante diligentem examinationem, & synodicam sententiam à communione se separat proprii Patriarchæ, licet criminalem quamlibet causam ejus se nosse prætendat.* Et in Constantiensi *eff. 43. an. 1418.* *Ad evitanda scandala, indulget Concilium cum omnibus excommunicatis communicare, nisi sententia, vel censura fuerit à Judice publicata, vel denuntiata specialiter, & expressè; excipitur tamen notoria, & sacrilega Clerici percusio: ergo schismaticus ante Judicis sententiam poterit alios validè absolvere, excommunicare, indulgentias concedere, & similia alia facere.*

230 Dux: *regulariter*, nam ubi fuerit notorium schisma, & scandalum publicum, ex eo quod quis palam ad schismaticorum partes transiret, deserta Ecclesiæ Romana, ipso suò factō manifestaret se juridictioni renuntiasse. Et hac ratione SS.PP. Cyprianus, Ambrosius, & alii laudant eos, qui ante sententiam judiciale penitus defruerunt suum Episcopum, Metropolitanum, Primatem, vel alios, qui notoriè in hæresim, aut schisma prolapsi fuerunt, ut notat Lopus ad prædictum Canonem, subditque: *Attamen & hic discretionis spiritu est opus: nè vitanda maculosa communionis prætextu feriamus Ecclesiam, & pacifici Domini agrum schismaticis contentionum zizaniis vitiemus.* Nam & à Nestorii heretica prædicantis communione, nonnisi post Apostolicæ Sedis sententiam retrocedere voluit, qui populi Constantinopolitani recessum laudabat, Sanctus Cyrilus Alexandrinus. Hec Lopus.

231 Concl. ult. Schismaticorum poenæ sunt excommunicatio, quæ habetur Can. 1. Bullæ Cœnæ. Insuper: *Infamia, & privatio omnium officiorum, bonorum, Dignitatum, jurisdictonis Ecclesiasticæ, inabilitas ad Beneficia, Prælaturas, &c. Puniuntur etiam in filiis, & denique sunt irregulares.* Hæc omnia constant ex variis Canonibus, & præcipue ex Constit. Pauli IV. suprà relatâ, ubi confirmat omnes censuras, & poenas per Sacros Canones latas contra Hæreticos, & schismaticos, & decernit, quod omnes cujuscumque sint Dignitatis, Imperatoriae, Regiae, Cardinalitiae, &c. illis subjaceant poenis, si deprehensi fuerint de schismate, aut hæresi convicti, aut confessi.

232 Dux: *schismaticos esse irregulares, nam licet poena hæc non sit lata directè, & immediatè contra eos, ut observat Suarez de Censuris, disp. 43. secl. 3. num. 7. cùm tamen schismatici sint infames, & de hæresi suspecti, & hujusmodi poenæ respondeat irregularitas, ut ipse Suarez tradit ibid. num. 8. & disp. 48. secl. 2. num. 2. ideo asseruimus, quod schismatici sunt irregulares. Scito tamen in fine, quod schismaticorum fautores non excommunicantur in 1. Canone Bullæ Cœnæ, benè verò in prædicta Paulina. Et de Schismate satis.*

ARTICULUS XI.

Quid, & quotuplex sit Blasphemia?

233 VErbum græcum *blasphemo*, derivatur ex *blapto*, quod est *noceo*, & à *phimo*, quod est, *dico*, aut ex *phimi*, quod est *fama*, quasi dicas, *verbò noceo famæ*; unde blasphemia juxta id à quo nomen imponitur, idem est ac maledictio, seu maledicentia in Deum, vel homines, & hac generali ratione accipitur 1. *Paralipom. 20. v. 7. Isaïæ 51. v. 7. Ezechiel. 5. v. 5. Sophonia 2. v. 8. 1. Machab. 7. v. 18. Ad Roman. 3. v. 8. 1. Corinth. 4. v. 13. & cap. 10. v. 30.* Videsis Lorinum *Act. 6. v. 11.* ubi eruditè hoc confirmat. Cæterum ex communi fidelium usu accommodatum est hoc nomen, ut determinatè significet injuriam, quâ quis derogat, & conviriatur Divinæ bonitati, & rat. traditur à S. P. August. lib. 2. de Mor. Manichæor. cap. 11. per hæc verba: *Est autem blasphemia, cùm aliqua mala dicuntur de bonis.* Itaque jam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere: *de hominibus namque dubitari potest: Deus verò sine controversia bonus est.*

234 Concl. 1. Diffinitur blasphemia: *Locutio falsa contra Deum per modum convitii.* Ponitur: *locutio*, quia blasphemia consistit in verbis, diciturque peccatum linguæ. *Nota* autem, quod locutio est duplex, sicut & lingua: una interior, & in corde; altera verò exterior, & oris. Utraque autem potest esse absque mentis assensu, sèpiùs enim evenit, ut tam corde, quam ore, ea dicamus, quibus non assentimur. Dicitur: *falsa*, ex parte materiae, vel ex intentione blasphemantis, etenim locutio, quæ ex se vera est, potest esse falsa ex parte loquentis, qua-

Quæst. II. Art. XI. Quid sit Blasphemia?

55

quatenus objicere intendit ut turpe, & pro-
brosū, quod tale non est. Reliquæ particulæ
importat differentiā ab infidelitate, quæ hon-
ori Divino non derogat directè, quin potius
putat infidelis obsequium se Deo præstare.

235 Opp.1. Glossa super illud *Roman. 1. Contumeliosos, & superbos, &c.* ait: *Ilos esse, qui dictis, vel factis contumelias inferunt; sed blasphemia est contumelia contra Deum: ergo consistit etiam in factis.* *Resp. dist. conf.* Quatenus facta sunt, N. prout vim habent verborum, C. sèpè namque nutibus loquimur, & signis, imo etiam scripturâ ad conceptum significandum. Et est simile in Sacramentis, quæ ad hunc sensum dicuntur: *in rebus, & verbis confitentes.* Hinc si contumelia facta, prout facta sunt, irrogaretur Deo, potius esset sacrilegium, sicut Christi dehonoratio per sputa, &c.

236 Opp.2. De ratione blasphemiae tan-
tum est falsitas practica judicii, quæ omni
peccato est communis; sed hujusmodi fal-
sitas ad rem non facit: ergo male diffinitur
blasphemia per falsam locutionem. Maj.
constat, nam aliás omnis blasphemia esset
cum infidelitate. *Resp. N. maj. ejusque prob.*
Quia blasphemus sua locutione intendit
proferre ut turpe, & indecorum, quod
reverà non est tale, unde falsus est, non qui-
dem falsitate intellectus, & assensus, sed lo-
cationis, & dictionis. Hæc autem falsitas
non est aliis peccatis communis, sed so-
lummodo est affinis mendacio: ab eo autem
differt, quod mendacium ex parte mentien-
tis, & ex parte materia (existimatè saltem)
importat falsitatem, blasphemia autem sol-
lum ex parte blasphemantis. Vide D. Th.
bis q. 13. a. 1. ad 1.

237 Opp.3. De ratione blasphemiae non
est intentio derogandi Divinæ excellentiæ:
ergo. Prob. ant. Hujusmodi intentio na-
scitur ex Dei odio; sed blasphemia potest
oriri ex ira, vel ex alia quacumque passio-
ne inordinata: ergo. *Resp. dist. ant.* Non
est intentio formalis, expressa, & directa,
C. (& hæc subnascitur ex odio.) Non est in-
tentio virtualis, indirecta, & implicita, N.
Illa dicitur intentio operantis; hæc operis:
nam opus ex se ipso derogat honori Divino,
& hoc est proprium blasphemiae. Et hæc-
nus de diffinitione.

238 Dividitur blasphemia in perfectam,
& formatam, & imperfectam, seu infor-
mem. Prior est cum odio Dei, formalem-

que importat intentionem derogandi Deo,
& hōc modō damnati blasphemant, juxta
illud *Apocalyp. 16. v. 9. Astuaverunt ho-
mines æstu magno, & blasphemaverunt no-
men Dei:* ad quæ Glossa inquit: *In inferno
positi, quamvis sciant se pro meritis puniri,
docebunt tamen, quod Deus tantam habeat po-
tentiam, quod eis plagas inferat.* Posterior
vero blasphemia sine formalī hac intentio-
ne invenitur, ut dictum est. Dividitur 2. in
hæreticalem, & non hæreticalem, sive sim-
plicem, quæ injuriam Deo infert non mis-
cendo aliquam hæresim: ut qui Christi D.
pudenda, sive Sanctorum resonaret. Et in
aliquorum sententia ubi modō optativō, sive
imperativō irrogaretur injuria, v.g. *Pese à
Dios: maldito sea Dios, &c.* Blasphemia ve-
rò hæreticalis quandoque est cum hæresi
interna, & hujusmodi sunt Calvinii blasphem-
iae horribiles: quod Christus in Horto rem
impossibilem sibi petiit: in cruce despera-
vit: sanguinem ejus nihil nobis profuisse: &
sic de aliis, quas refert, refutatque Fevar-
dentius in Theomachia Calvinistica lib. 5.
cap. 1. & seq.

239 Quandoque autem blasphemia hæ-
reticalis absque ulla mentis infidelitate, si-
ve hæresi reperitur: nam licet hæresim si-
gnificet, aut exprimat blasphemia, non
proinde est hæresis, quia, ut dictum est, illa
non consistit *in sentiendo* aliquid contra
Deum, sed *in dicendo* mentaliter, aut sensi-
biliter, ut appareat in damnatis, qui Dei po-
tentiam blasphemant, & tamen credunt,
atque contremiscunt. Dupliciter autem con-
tingit, quod blasphemia sit hæreticalis: 1.
manifestè: & tunc expressam continet hæ-
resim; quia vel denegatur Deo, quod illi
convenit: vel affirmatur de ipso, quod illi
repugnat. Et licet aliqui addant, quod
etiam est blasphemia hæreticalis, quando
creaturæ tribuitur, quod Dei proprium est,
hoc tamen coincidit cum primo, quod est
denegare Deo, &c. ut docet D. Th. *bis a.
1. ad 3.* Secundò contingit blasphemiā
sub dubio esse hæreticalem, quia verba
propositionis sunt ambigua, itaut plures
accipiant sensus, quorum aliquis sit Catho-
licus e.c. *Esto ha de ser, quiera, ó no quiera
Dios: à despecho de Dios he de hazer esto, ó
aqueello.* Quamvis enim certum sit, contra
Baldum, Felinum, & alios, prædictas pro-
positiones esse blasphemias, quia contume-
liam inferunt Deo, non tamen sunt certò
hæreticales. Et est ratio, quia cùm volun-
tas

56 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

tas divina , una sit approbationis , & altera reprobationis , sive abominationis : & similiter , una sit antecedens , & alia consequens , juxta hanc distinctionem , absque hæresi concipi possunt prædictæ propositiones , & similes , ideoque sub dubio dicuntur hæreticales . Idem esto judicium de his propositionibus : *Hoc est verum sicut Evangelium , vel sicut Deus est in Cœlo , vel sicut natus ex B. V. Maria , &c.* Profectò ubi tò sicut , æqualitatem dicat , quasi eadem sit certitudo de eo quod dicitur , quām de veritatibus fidei , blasphemia est hæreticalis : secūs vero quando unicè intenditur quædam similitudo , ut regulariter contingit .

240 Ut autem in praxi tutò dijudices , quandonam sit blasphemia , aut qualis? duas observa regulas : unam ex D. Th. infra q. 73. a. 2. *Peccata verborum* (inquit) maximè sunt ex intentione dicentis dijudicanda . Altera est præcedentis explicatio : ubi in re enuntiata , vel in modo enuntiandi contineatur aliquid , quod Dei , aut Sanctorum censeri possit injuria , vel irreverentia , erit blasphemia ; & si contineat aliquid contra fidem , erit hæreticalis . Scito , quòd blasphemus hæreticalis est suspectus de hæresi , *Cap. Accusatus , & Cap. Officium , de Hæreticis in 6.*

ARTICULUS XII.

Aliquæ difficultates de Blasphemia resolvuntur.

241 **C**oncl. I. *Blasphemia ex genere suo peccatum est mortale.* Ita D. Th. bīc q. 13. a. 2. ubi in *Sed contra hæc utitur ratione: Levit. 24. v. 16. Qui blasphemaverit non men Domini, morte moriatur;* sed poena mortis non infertur nisi pro peccato mortali: ergo blasphemia est peccatum mortale . In corp. art. concl. probat hac brevi rat. Quæcumque charitati repugnat , ex suo genere sunt peccata mortalia ; sed blasphemia secundum genus suum repugnat charitati divinæ ; quia derogat divinæ bonitati , quæ est objectum charitatis : ergo .

242 **O**pp. Omne peccatum lethale opponitur alicui Decalogi præcepto ; sed blasphemia non videtur alicui eorum opponi : ergo . *Resp. N. min.* Quia cùm blasphemia opponatur confessioni fidei , ut probat D. Th. a. 1. prohibetur primò Decalogi præcepto . Pro quo nota cum Bañez : con-

fessionem fidei bifariam accipi posse . Primum , ut est simplex fidei assertio . Secundò , ut est quædam laus divina , & honor . Priori modo infidelitas opponitur confessioni fidei : at secundò modò blasphemia confessio fidei . Unde licet omnis blasphemia opponatur fidei confessioni , non tamen sub eadem ratione , quia blasphemia , si hæreticalis non est , solum opponitur confessioni fidei , quatenus hæc est quædam laus , & honor Dei , non autem ut est simplex fidei assertio . *Responderi potest 2. cum D. Th. ibid.* quòd blasphemia prohibetur secundò Decalogi præcepto , per quod dicitur *non assumes nomen Dei tui in vanum. Magis enim in vanum assumit nomen Dei , qui aliquod falsum de Deo asserit , quām qui per nomen Dei aliquod falsum confirmat.* D. Th. q. 13. a. 2. ad 2.

243 Concl. 2. *Peccatum blasphemiae nequit esse veniale propter levitatem materiae.* Rat. Blasphemia nocet divino honori , in quo non est parva materia : ergo . Conf. Blasphemia pejor est perjurio ; gravior siquidem Deo irrogatur injuria per blasphemiam , per quam de eo asseritur aliquid falsum ; quod quidem non contingit per perjurium : ergo si in perjurio non est parvitas materiae , neque in blasphemia . Solum ergo propter defectum deliberationis (sicut & in omnibus aliis peccatis) contingit blasphemiam esse veniale . Nec proinde inferas cum quodam Casuista , omnem subitaneam blasphemiam esse veniale : stat enim subitò prorumpere in blasphemiam , & deliberate ; quando , scilicet , advertit (aut advertere teneatur) hoc esse blasphemiam , considerans significata verborum , D. Th. bīc a. 2. ad 3. Additum est advertere teneatur , propter eos , qui consuetudinem habent blasphemandi : hi quippe mortaliter peccant , quia in causa saltem sunt volitæ , siue voluntariae prædictæ blasphemiae .

244 *Nota contra Palaum , & Catalanum , juramenta falsa , & injusta non esse blasphemias , ut ex dictis cum D. Th. constat , sed expressius ibi a. 3. ad 2. ubi ait: Quod super illud Epbes. 4. v. 31. Blasphemia tollatur à vobis , dicit Glossa (ex August. lib. contra Mendac. cap. 19.) pejus est blasphemare , quām pejerare. Qui enim pejerat , non dicit , aut sentit aliquid falsum de Deo , sicut blasphemus , sed Deum adhibet testimoniū falsitati : non tanquam aestimans Deum esse falsum testimoniū , sed tanquam sperans , quod Deus super hoc non testificetur per aliquid evidens*

Quæst. II. Art. XII. Difficultates de Blasphemia. 57

Signum. Hæc D.Th. Quare miror prædictos Authores recessisse tam apertè à CL. DD. August. & Thoma. Deinde ex falsa illorum opinione sequitur, perjuros esse denuntiandos S. Officio: si enim perjurium est blasphemia, erit hæreticalis; pejerans enim tribuit Deo (opinione eorum) quæ ipsi competere nequeunt; sed hoc est blasphemia hæreticalis: ergo.

245 *Opp. 1.* cum Villalobos: Qui Sacræ Scripturæ verbis ad jocum abuteretur, & Musicus, qui loco *Kyrie eleison* in Sacrificio Missæ cantinelam resonaret prophanam, blasphemus esset; sed non nisi venialiter: ergo hoc peccatum potest esse leve ratione materiae. *Resp.* N. maj. & min. propriè enim loquendo tales essent sacrilegi, non blasphemari. Prior enim abuteretur Sacrâ Scripturâ, cujus verba sunt res sacræ, juxta illud: *Lex Domini immaculata convergens animas*, *Psal. 18.*: posterior verò contra debitum Deo cultum caneret superstitionem. Meminerint rogo, quod filii Aaron devorati sunt ab igne, quia pro Divino cultu ignem apposuerunt alienum. *Levit. 10.* Quod verò aliqui dicunt: esse veniale, si non serio, sed per jocum verba Scripturæ assumantur, non probo: quia non licet jocus, in quo involvitur Dei injuria; hæc autem non minuitur propter jocum, imo in rebus tanti momenti jocari grave peccatum est.

246 *Opp. 2.* Blasphemia in Sanctos potest esse venialis ex parte materiae; convitium enim quod dicitur homini non Sancto, potest esse leve: ergo etiam si jactetur in Sanctum; sanctitas enim per accidens potest se habere. *Resp.* dist. ant. Si jactatur in Sanctos prout homines quidam sunt, C. quatenus participes sunt Divinæ Sanctitatis, N. & cons. Hæc doctrina infra declarabitur. Nunc observa blasphemos esse, qui stultitiae insimulant pios homines, irridentque virtutum sectatores, ut cum N. Catherino tradit Lorinus *cap. 4. v. 11. epist. Jacobi.*

247 *Concl. 3.* *Blasphemia propriè dicta unius est speciei*, D. Th. *hic a. 1. ad 2. Q. 3. Rat.* Omnis blasphemia cadit sub eadem ratione formalí, quod, scilicet, derogat honori Divino: ergo sicut contumelia, & similiter detractio unius sunt speciei, ita blasphemia. Et scito: quod sicut in aliis peccatis unum alterò est gravius intra eandem speciem, ita contingit in proposito;

Tom. II.

unde blasphemia in Deum est peior, quam quæ in Sanctos. Patet à simili in perjuria, quod unius speciei est, & tamen gravius est peccatum adducere Deum in falsitatis testem, quam Sanctos. 2. Quod sicut in aliis peccatis contingit novam induere speciem, ita in blasphemia: sicut quæ nascitur ex odio Dei diversam induit speciem ab ea, quæ sit ex desperatione v.g. hæresi, &c. Cæterùm hujusmodi blasphemiæ, quæ tales, non diversificantur specie. Quare non placet, quod Vigandt *hic resp. 4.* & Salmant. *num. 123.* aliter loquantur, cum simus labii unius.

248 *Opp. 1.* Contumelia contra B. V. Mariam, vel Sanctos prolata, est simpliciter blasphemia, sed diversæ speciei: nam blasphemia in Deum accipit speciem ex oppositione ad latram; quæ autem jactatur contra B.V. Matiam adversatur hyperdulia, sicut & dulia quæ interrogatur Sanctis; at istæ virtutes sunt specie diversæ: ergo & blasphemiae ipsis contrariae. *Resp.* dist. maj. Si proferatur contra eos, prout in ipsis reluet sanctitas, & excellentia Divina, C. si proferatur solùm ex intentione derogandi sanctitati creatæ, N. & similiter dist. min. cum conseq. Si hòc secundò modò accipiat, & dicatur contumelia, non est propriè blasphemia, sed inobservantia, quæ contraria est dulia, & hyperdulia. Verum tamen est, quod à quibusdam hujusmodi convictia appellantur blasphemiæ: intelligendi tamen sunt non in sensu proprio; si enim hòc modò accipientur, erit blasphemia: quia vix contingere potest in praxi, quod Sanctis inferatur injuria, & non Deo. Quare in confessione exprimenda est contumelia, ut agnoscatur, an duplè habeat malitiam, unam latræ oppositam, & alteram hyperduliam, sive duliam.

249 *Opp. 2.* Blasphemia in Spiritum S. diversæ est speciei, etenim se habet ut genus, quod subdividitur in sex species, ut tradit D.Th. *hic q. 14. a. 2.* sed hoc non convenit aliis blasphemis: signum ergo est quod differant specie. *Resp.* Quod blasphemia in Spiritum S. idem est (phrasí D.Th.) ac peccatum in Spiritum S. istud autem non est idem ac blasphemia propriè talis, nisi ubi quidpiam falsum per ignominiam de Deo dicitur, ut faciebant Pharisei *Matth. 12.* sicque divisio illa est blasphemiæ communiter dictæ, sed non propriæ, de qua loquimur in præsenti.

H

AR-

ARTICULUS XIII.

Aliæ difficultates de Blasphemia resolvuntur.

250 **Q**uæres 1. *Ad quid teneatur blasphemiam audiens?* Resp. Quod tenetur 1. blasphemantem corriger ex charitate, & ex præcepto etiam C. Lateran. sub Leone X. *eff. 6.* ubi Principibus, & Judicibus blasphemos plectentibus, necnon ipsos denuntiantibus elargitus est Pontifex indulgentias decem annorum. Deinde ex præcepto Religionis debet honorem tueri Divinum, quamvis non spectretur blasphemantis emendatio. Demum obligatur denuntiare blasphemum. Pro quo observa: quod blasphemia est crimen mixtifici, & præventioni dat locum; unde ejusdem punitio ad Ordinarium spectat, & similiter ad Judicem Laicum. Denuntiatio hæc facienda est intra triduum ex præcepto Julii III. *Const. In multis,* & est 43. in *Bullario Rom.* Insuper: ubi blasphemia non fuerit hæreticalis, & crimen esset occultum, resipueritque blasphemus, ac speretur emendatio, non datur obligatio denuntiandi. Ceterum de blasphemis hæreticalibus cognoscere solum possunt Inquisitores, & in hoc sunt Judices privativè nedum ad sæculares Júdices, sed etiam ad quoscumque alios Ecclesiasticos. Idecirco intra sex dies S. Officio denuntiandi sunt blasphemi hæreticales, ut colligitur ex mandato Alex. VII. an. 1660. die 24. August. & habetur in *Bullar. tom. 5. pag. 323.* ibi enim præcipit Pontifex, quod leviter suspectus de hæresi denuntietur Inquisitoribus; sed blasphemans hæreticaliter est hujusmodi, imo quandoque est suspectus de vehementi: ergo denuntiandus est, quantumcumque sit emendatus, imo & absolutus in foro conscientiæ, quia denuntiatio judicialis ad publicam delicti punitionem tendit, & non ad proximi emendationem. Et esto contrarium tenuerint quidam AA. tamen post prædictum Alex. Decretum certa videtur nostra resolutio, quam tradit Delbene p. 2. *dub. 218. sect. 21. num. 9.* ubi retractat quod ante dixerat num. 8.

251 Petes 2. *Quanam sint pœna contra blasphemos imposita?* Resp. Quod jure Divino veteris Legis, *Levit. 24. v. 14.* & 16. blasphemus debebat mori lapidibus obrutus; jure autem Justinianeo, etiam mul-

etatur poenâ mortis. Insuper plures gravissimæ poenæ à jure Canonico imponuntur, præsertim à S. Pio V. non tamen sunt usū receptæ, ideoque nunc sunt arbitriæ, ut notat Passerinus *Cap. Ut Inquisitionis, num. 235.* ubi legi poslunt poenæ Canonicae. Et de Blasphemia satis. Hic de mentis cæcitate, & hebetudine sensus erat nobis agendum, quia opponuntur dono intellectus, quod fidei correspondet, ut tradit D. Th. *bis q. 8. a. 4.* & infra *q. 153. a. 5.* quia tamen de ipsis differimus *p. 1. num. 1692.* & seq. ad illum locum remittimus Lectorem.

APPENDIX

De Vitiis generantibus suspicionem Hæresis, & præsertim de Sollicitantibus in Confessione.

252 **H**oc loco præsentem Dissertationem adjicere curavimus, tanquam necessariam pro Confessariis. Principiò autem sciendum, quod etsi hæresis unius sit speciei, vitia tamen, quæ illius suspicionem ingerunt, in plures dividuntur species. Horum peccatorum cognitio spectat quammaxime ad S. Officium; suspicio enim de crimine hæresis sufficit ad inquirendum, *Cap. Accusatus de Hæreticis in 6.* Suspicio igitur est: *Quædam animi declinatio in unam partem, quæ ad opinionis firmatatem, seu gradum non pertingit.* Sicut enim fides est: *Opinio roborata, & firmata,* ita opinio est: *Suspicio non qualiscumque, sed intensa, & firmata.* Duplex autem distinguitur suspicio, una *moralis*, & propria fori interni, de qua ubi agemus de *Judicio infra ad q. 60. a. 3.* Altera vero *judicialis, & legalis*, quæ ad forum attinet externum. Et subpartitur in *levem, vehementem, & violentam.* Prior non dicitur *levis absolute, & simpliciter, sed comparativè ad alias:* nam in se gravis est, alias non posset procedi criminaliter contra suspectum, nam propter suspicionem secundum se *levem* procedi non debet ad graves pœnas. Hinc suspicio *levis* est, quæ inducitur ex dictis, vel factis, quibus raro concluditur hæresis. *Vehemens autem, quibus prout in plurimum concluditur; sapientissime vero, & quasi semper in violenta.* Hanc suspicionum exempla abunde tradit Farinacius de *hæresi, q. 187. a. num. 23.*

254 Sed quoniam præsumptio haud fæ-

semel pro suspicione accipitur, sciendum est, quod illa est: *Suspicio causata ex variis argumentis, conjecturis, & indicitis, que quantum magis urgent, tanto plus firmatur;* & ideo præsumptio addit ad suspicionem, quod illa pluribus innititur suspicionibus. Triplex autem distinguitur præsumptio: *boninis, juris, & de jure.* Prior est, quæ expressè per jus non approbat, benè verò media; sed ultima addit, quod lex super præsumpto, tanquam super comperto, aliquid statuit, quia illud ut verum habet, unde talis præsumptio inducit jus firmum, & appellatur *præsumptio juris, & de jure.*

254. Nota 1. Quod nemo damnatur ut suspectus de hæreti quin prius certò, & plenè constet de delicto, de quo suspicatur hæresis. 2. Quod per se loquendo, ad inquirendum de crimen hæresis, etsi sufficiat suspicio levis, debet tamen esse probabilis, idest, *juris:* nam, ut dicit Peña p. 2. com. 8. lit. f. ob leves hominis suspiciones trahere in judicium, & de fide interrogare virum honestum, & probum, periculosum est. Idecirco considerandum 1. an suspicio sit *juris?* 2. qualis sit persona. Et demum 3. quale sit dictum, vel factum super quo fundetur suspicio. Hæc autem distingui potest in *naturalem, & fictam.* Prima est: quæ ex dicto, vel facto ex natura rei, & per se verisimiliter habetur, putà, quæ oritur ex adoratione idoli, ex pacto explicito cum Dœmone, & ex quocumque alio facto hæreticali. *Ficta suspicio* dicitur: quæ talis est *juris fictione,* quia ex sua natura tantum non infert suspicionem, quantam statuit jus: v. g. polygami jure antiquo non erant suspecti de hæresi, neque de illis cognoscet S. Officium, benè verò jure novo; & tamen polygamia (idem de sodomia, & aliis peccatis, quorum cognitio spectat hodie ad S. Officium) ex sua natura diversa non est ab ea, quæ antea committebatur: ergo solum *juris fictione* dicitur *suspicta de hæresi.*

255. Cum autem de hæresi suspectus abjuratione purgetur; scito, quod abjuratione est: *Solemnis hæresum detestatio cum assertione Catholice veritatis, obligatione, iuramento, & pena munita permanendi in fide.* Triplex autem distinguitur abjuratione: *de levi, scilicet; de vehementi; & denique de hæresi formalí.* Casus verò ex quibus vehemens, aut levis suspicio possit oriri, prope infiniti sunt. Quamplures affert Locatus

v. *Suspicio, à num. 10. usque ad 20.* Carená p. 2. à tit. 4. Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 5. à n. 1. ad 22. & alii, qui de rebus ad S. Officium spectantibus scriperunt. Præ oculis tamen habendum est ad hanc rem Decretum S. Inquisitionis, quod singulis annis legitur, & habet legis vigorem, ut probat Delbene p. 2. dub. 237. petit. 4.

256. Pro coronide tamen notiora aliqua crimina, ex quibus hæresis suspicio suboritur, strictè recensere libet. Sit 1. *Abusus Sacramentorum,* ex quo multiplex subnascitur suspicio, nempe, *ex fine:* ut si quis Sacramentō utatur ad improportionatum, vel illicitum finem, ut faciunt sortilegi. Rursus: *ex parte ejus cui Sacramentum ministratur;* ut si quis mortuum, vel aliquod irrationale baptizet. Deinde: *ex parte Ministri,* quia Ordinis potestatem non habens, audet nihilominus confidere Sacramentum: ut Laicus celebrans Missam, vel confessiones audiens. Hi duo casus expressi sunt in jure, & alii colliguntur ex ratione, quæ utitur Gregor. XIII. in *Const. Officii nostri.* Insuper: *ex parte solemnitatis, & ceremoniarum,* sicut qui baptizat ritu hæreticorum ad horum sectam significandam instituto. Item: *reiterans Baptismi, Confirmationis, & Ordinis Sacraenta.* Eadem hæresis suspicio oritur *ex contemptu Sacramentorum:* ut si quis S. Eucharistiam conculcaret, vel ad irrationem, & ludibrium eam conficeret: idemque in aliis Sacramentis faceret. Similiter, qui Sacras Imagines contemptibiliter spueret, aut percuteret. Postremò: conjugati qui nuptias contrahunt, alterius vivente conjuge: Clerici in Sacris Constituti: Regulares solemniter professi: scholares Societatis Jesu, qui post biennium vota simplicia emiserunt; hi omnes si matrimonium publicè, vel secretò contrahunt, suspecti pariter sunt de fide; sicuti sollicitantes in Sacramentali confessione, in Italia quidem de vehementi, in Hispania verò de levi.

257. Alia etiam, præter allata, crimina sunt, quæ pariter ad S. Officium spectant, qualia sunt divinatio, sortilegium, & hujusmodi, quæ Religioni adversantur: similiter sodomia, & bestialitas, quæ castitati opponuntur. Scito tamen, quod Inquisitores Lusitani crimen nefandum cognoscunt, & puniunt ex concessione Greg. XIII. Inquisitores verò Hispani in Regnis Aragoniæ, Valentia, & Principatu Cathalonia ex pri-

60 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

vilegio speciali Clementis VII. ut testantur Delbene part. 2. dubit. 217. n. 1. & Salmantic. Moral. tom. 5. tract. 21. cap. 4. punct. 2. Scito etiam, quod licet Moura afferat prædicta Pontificum Diplomata loqui de sodomia, & non de bestialitate: nihilosecius quamplures DD. de utroque delicto loqui indubie affirmant. Quocirca nunquam in Tribunali Inquisitionis crematur animal bestialitatis, ne forte ob hoc à denuntiando fideles retardentur, ait Delbene loc. cit. n. 6. & eadem habet Palaus tract. 4. disp. 8. punct. 12. num. 11. ergo signum est, quod crimen bestialitatis ad S. Inquisitionis Officium deferendum est.

258 Petes: Num in criminis suspicionis de hæresi præmittenda sit correctio fraterna. Resp. negat. & quamvis olim contrarium quidam dixerint, modò tamen sustineri nequit: nam Alexander VII. die 8. Julii an. 1660. declaravit nostram resolutionem his verbis: Præterea idem Sanctissimus declaravit præfatos subditos, etiamsi nulla fraterna correctio, vel alia monitio præmissa fuerit, omnino teneri, & obligatos esse accedere ad denuntiandum Ordinariis, vel Inquisitoribus Locorum, quoscumque etiam Confratres, ac Superiores primarios suos ejusdem Ordinis, vel Religionis, quos noverint esse de fide quomodo libet etiam leviter suspectos, ac propterea eosdem debere omnes, & quoscumque etiam alios à se consilium petentes, ut supra, monere, & obligare ad denuntiandum; nec posse illos à denuntiando sub dicta fraternæ correctionis, vel alio quovis prætextu, detrabere, aut retardare, & præfatos omnes, tam Superiores, quam subditos contra facientes, Sanctitas sua voluit, & declaravit subjacere omnibus censuris in dicta Constitut. Pauli V. expressis, necnon privationis quarumcumque Dignitatum, sive Prælaturarum, seu officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ, & passivæ, perpetuaeque inhabilitatis ad eadem, ipsò facto, absque alia declaratione. Decretum habes apud Delbene p. 2. pag. 657.

DE CONFESSARIO SOLlicitANTE.

259 PRæcipuum inter Apostolicas Constit. circa hanc rem est Diploma Gregorii XV. edit. 30. Aug. 1622. Universi Dominici gregis, & prostat in Bulle Roman. n. 34. in quo sic loquitur Pontifex: Statuimus, decernimus, & declaramus, quod omnes, & singuli Sacerdotes, tam

sæculares, quam quorumvis etiam quomodo libet exemptorum, ac Sedi Apostolice immediatè subjectorum Ordinum, Institutorum, Societatum, & Congregationum Regulares, cuiuscumque Dignitatis, & Praeminentiæ, aut quovis privilegio muniti existant, qui personas, quæcumque illæ sint, ad in honesta, sive inter se, sive cum aliis, quomodo libet perpetranda in actu sacramentalis confessionis, sive ante, vel post immediatè, seu occasione, vel prætextu confessionis hujusmodi, etiam ipsa confessione non sequuta, sive extra occasionem confessionis in Confessionali, aut in loco quocumque, ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, sollicitare, vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos, & in honestos sermones, sive tractatus habuerint, in Officio S. Inquisitionis severissimè, ut infra, puniantur. Hæc ibi.

260 Ad prædictarum Litterarum Apostolicarum declarationem emanavit deinceps Decretum Alexandri VII. sub die 24. Septemb. 1665. in eoque sub num. 6. & 7. sequentes damnantur propositiones: Confessarius, qui in Sacramentali confessione tribuit pænitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus. Modus evadendi obligationem denuntianda sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere, absque onere denuntiandi. Postremò: prædictam Gregorii Constitutionem, & Alexandri Decretum confirmat, ampliatque SS. D. N. Benedictus XIV. in sua Bulla Sacramentum Pœnitentia, die 1. Junii 1741. ubi & alia statuit, putâ de Confessario complice, & de falso denuntiante, sive per calumniam. Quæ verò circa Confessarios sollicitantes decernit, sunt sequentia:

261 Qui aliquem pænitentem, quæcumque persona illa sit, vel in actu sacramentalis confessionis, vel ante, vel immediatè post confessionem, vel occasione, aut prætextu confessionis, vel etiam extra occasionem confessionis in Confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato, aut electo, cum simulatione audiendi ibidem confessionem, ad in honesta, & turpia sollicitare, vel provocare, sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut post legendam tentaverint, aut cum eis illicitos,

Quæst. II. Art. XIII. Suspicio Hæresis. 61

tos, & inhonestos sermones, vel tractatus temerario ausu babuerint; & quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circumstantiis severè animadvertant per condignas pœnas, juxta memoratam Gregorii prædecessoris Nostræ Constitutionem, quam hic de verbo ad verbum pro inserta haberi volamus: dantes etiam, si opus sit, & rursus concedentes facultatem, nè delictum tam enorme, & Ecclesiæ Dei injuriosum remaneat ob probationum defectum, impunitum, jam alias in prefata Constitutione tributam, procedendi cum testimonibus etiam singularibus, dummodo presumptiones, indicia, & alia adminicula concurrant.

262 Meminerint præterea omnes, & singuli Sacerdotes ad confessiones audiendas constituti, teneri se, ac obligari suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra, sollicitatos, sedulò monere juxta occurrentium casuum circumstantias de obligatione denunciandi Inquisitoribus, sive Locorum Ordinariis prædictis, personam, quæ sollicitationem commisserit, etiamsi Sacerdos sit, qui jurisdicione ad absolutionem validè impertiendam careat, aut sollicitatio inter Confessarium, & Pœnitentem mutua fuerit, sive sollicitationi pœnitens consenserit, sive consensum minimè præfiterit, vel longum tempus post ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut sollicitatio à Confessario, non pro se ipso, sed pro alia persona peracta fuerit. Caveant insuper diligenter Confessarii, nè pœnitentibus, quos noverint jam ab alio sollicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius denuntiationem prædictam ad effectum perducentes delinquentem indicaverint competenti Judici, vel saltem se, cum primum poterunt, delatueros spondeant, at promittant. Hæc ibi.

263 Quibus plura, quæ antehac inter Doctores erant controversa, modò prædictis Litteris Apostolicis Benedicti determinantur. Hinc reus est hujus criminis, & obnoxius pœnis sollicitantium Sacerdos sollicitans, etiamsi absque licentiis, & jurisdicione caret, audiat confessiones, vel simulet audire, &c. Similiter denuntiandus est Confessarius sollicitatus, posito quod crimen admisserit turpe, & dishonestum: tunc enim esset sollicitatio mutua. Denique etiamsi pœnitens non consenserit sollicitationi, vel longum tempus effluxerit post ipsam sollicitationem, aut sollicitatio à Confessario non pro se ipso, sed pro alia per-

sona fuerit peracta, debet quidem denunciari in his tribus casibus Confessarius non minus quam in præcedentibus. His prælibatis,

264 Circa prædictas Const. mihi videntur consideranda quatuor: I. *Sacerdos sollicitans*, seu quænam personæ hac lege comprehendantur, poenisque in ipsis contentis subjeant? II. *Persona sollicitata*, cui incumbit denunciandi obligatio. III. *Materia*, & *objectum sollicitationis*, seu quænam actiones prædictis Constitutionibus prohibeantur, punianturque. Et IV. *Pœna* quibus subduntur Confessarii sollicitantes. Hæc omnia celeri calamo percurremus ad instructionem Confessarii, non solum ut caveat ab enormi hoc delicto; sed etiam, ut moneat eos, quibus obligatio denunciandi incumbat.

I. SACERDOS SOLlicitANS.

265 **C**irca I. itaque dico: hac lege comprehendendi omnes omnino Sacerdotes cujuscumque sint dignitatis, statu, & conditionis, proindeque Generales Ordinum Regularium non sunt exempti à jurisdictione Inquisitorum, qui contra illos cognoscere possunt in crimen sollicitationis. Imo si evenerit casus, quod intra Confessionem sollicitaret aliquis Inquisitor, esset denuntiandus Supremo Inquisitionis Senatui. Solum ergo excipiuntur Episcopi, & Legati, nam ex Tridentino *sess. 24. cap. 5.* non subjiciuntur S. Officio. Possunt tamen Fidei Quæsitores testimonia, & dicta testium excipere, & remittere ad Sum. Pontificem, Extra. Cum Matthæus, de hæreticis, & consequenter denuntiandi quoque essent Episcopi, ubi fuissent suspecti de hæresi. Non tamen esset denuntiandus Laius vi harum Constitutionum, ubi se fingeret Sacerdotem, & audiens confessiones sollicitaret, quia prædictæ Constitutiones loquuntur de Sacerdote sollicitante, non vero de eo, qui se fingit Sacerdotem. Idemque dicendum de confessionis interprete, et si fuerit Sacerdos, nam quod interpres unicè est instrumentum, & medium defens Confessario pœnitentis peccata, non tamen est Confessarius sollicitans, contra quem procedunt prædictæ Constitutiones. Similiter, qui extra confessionem, & extra Confessionale, nec immediatè, aut simulando, &c. consuleret, sive mandaret, ut intra confessionem sollicitaretur quis,

non

62 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

non proinde ille subjaceret poenis harum Constitutionum, quæ non procedunt contra mandantes, aut consulentes, sed tantum *contra sollicitantes*; & patet à simili in excommunicatione, quæ ubi lata est *contra facientes*, non extenditur ad mandantes. Sed quammaximè notandum est, relatos omnes, nempè laicum, interpretem, consulentem, & mandantem esse denuntiandos S. Officio vi aliarum Constitutionum, quia sunt suspecti de hæresi.

266 Porro de fœmina Confessarium sollicitante certum est, non comprehendi hâc sollicitationis lege. Dubium tamen est: an virtute aliatum Constitutionum sit denuntianda? Et pro parte affirmativa est argumentum, quòd illa abutitur Sacramento Poenitentiæ: ergo est suspecta de hæresi, proindeque denuntianda vi Decreti Alexandri VII. relati num. 259. Dices: Ex hoc majus sequi damnum, quam sit bonum ex denuntiatione speratum, nam retrahentur mulieres à denuntiando, casu quo sollicitatio esset mutua. Præterea hâc viâ, et si perverse, posset quilibet Confessarius denuntiationem contra se faciendam infringere, dicens: *Mulierem ipsum sollicitasse, & non consensisse*, quo fieret, ut non crederetur mulieri, quæ timere posset hanc præventionem. Hac ratione praxis S. Officii non est punire similes fœminas sollicitantes, nec præcipit tales delationes. Ita Nuño in *Medicina Mor. p. 2. q. 4. §. 4.*

267 Sed *infatur* 1. Quòd damnum illud per accidens, & raro sequi potest; leges autem accommodantur ad ea, quæ accidunt frequenter. 2. Ex Confessarii præventione nullum timere potest præjudicium fœmina, ut palam colligitur ex ipsa praxi, quam adducit: ergo imprudenter timeret fœmina. 3. Falsum est, quòd tales denuntiations non præcipiat S. Officium, & quippè mandat deferri omnes in fide suspectos: cùm ergo provocans mulier, prout in casu, sit suspecta, debet denuntiari. An verò puniatur, & qualiter? Fateor me nescire. Hoc tamen certum est, quòd poenis Confessarii sollicitantis non subjecet, quæ ex praxi, & consuetudine possunt esse arbitriæ, ut de Blasphemia dixi. Quare crediderim prorsus impunitas non relinquere Inquisidores, viles illas mulierculas sacrilegè abutentes Sacramentō, sed aliquā poenā tam grande scelus expiare. Addendum eodem, quòd ediverso possem quosdam memorare Confessarios,

qui de consilio prudentum Qualificatorum similes denuntiarunt fœminas: signum ergo est has delationes in illo fidei Tribunalī excipi, & quidem utilissimè ad præcavendas fraudes, dicitur enim *Ecclesiastici 25. v. 17. Omnis malitia, nequitia mulieris.*

268 Restat exutienda difficultas præcedenti affinis: an, scilicet, ubi mulier, si ve Monialis infirma, sub prætextu confessio-*nis* vocaret Confessarium, & ad turpia illum provocaret cum minis, quòd si non consenserit, clamabit sibi à Confessario vim inferri, quare probabiliter timet Confessarius, quòd et si non consentiat, denuntiabitur (licet iniquè) S. Officio, ut reus sollicitationis: Quæritur ergo, an ubi consentiret, esset denuntiandus? Affirmo, quia metus licet minuat voluntarium, non tamen illud impedit, quare non excusat à culpa ex toto, sed ex parte, subindeque mitius esset puniendus. *Rursus*: Metus quamvis esset gravis, & injustus, non tamen cadens in virum constantem; non enim est constans, qui ex timore minoris mali, quale esset denuntiatio per calumniam facta, admittit majus malum, quod est peccatum mortale sacrilegii: ergo sicut in eo casu non excusaretur à culpa luxuriæ, ita neque esset excusandus à culpa sollicitationis, sique esset denuntiandus.

269 Dices: Hujusmodi Confessarium vi, & metu consentientem non esse de hæresi suspectum, quia ubi constat de coactione per metum, cessat juris præsumptio, unde Passerin. Cap. Ut *Inquisit. de Hæret. in 6. n. 131. ait*: *Multum considerari debet, an cognitus sit abjurare de levi*: ergo non est denuntiandus. *Resp. Permissio antecedenti, N. cons.* Quidquid enim sit de suspicione, & abjuratione (circa quod in præsenti negat Soufa, & affirmat Carena) id tamen certum judico, prædictum casum comprehendendi sub Bulla contra sollicitantes, et si ob particulares circumstantias suspectus non sit de hæresi Confessarius. Et addo: teneri fœminam sollicitantem mutuam sollicitationem confiteri, alias injustè gravaret delinquentem. Nec inde timeat contra ipsam esse procedendum; ut ex dictis, & dicendis constabit. Et de 1. fatis.

II. PERSONA SOLlicitATA.

270 Secundam difficultatis partem examinandam suscipio, afferens: Quòd

Quæst. II. Art. XIII. Confessarios sollicitans. 63

Quod omnis pœnitens , sive vir , sive foemina sollicitata , tenetur sub mortali denuntiare S. Officio Confessarium sollicitantem. Hæc denuntiandi obligatio instat intra spatum sex dierum in Hispania , in Italia intra duodecim , & in Lusitania extenditur ad triginta dies , itaut qui omittat denuntiationem intra tempus præfixum , incurrit excommunicationem majorem. Hinc Monialis denuntiare obligatur: si autem per se ipsam facere nequeat , à prudenti Confessario quærat consilium : & per litteras , aut quovis aliò modò prudenti , & secreto denuntiet intra tempus statutum. Edictum enim S. Inquisitionis vim legis habet , ut dixi num. 255. ergo intra spatum sex dierum , computandorum à die notitiae Edicti , & sollicitationis , tenetur pœnitens denuntiare Confessarium. Verum tamen est , quod per accidens potest obligari pœnitens ad denuntiationem statim faciendam , ut si ex dilatatione timeatur damnum publicum , vel fuga Confessarii , qui alibi nocere poterit : vel si prævideat , quod si terminum non præveniat , postea denuntiare non poterit ; & aliis hujusmodi casibus.

271 Nota etiam , quod ex Edicto S. Inquisitionis non alia consurgit obligatio , quam obedientia specialis. Quare denuntiatio relata ad legem positivam Ecclesiasticam actus est obedientiæ , non Religionis , ut falsò quidam putant , confundentes legem humanam , cum obligatione divina , & naturali , quæ pariter instat aliquando ad denuntiandum intuitu boni communis , & Religionis : cum hac tamen diversitate , quod ubi ex præcepto divino , aut naturali teneretur quis denuntiare , constitutus esset hoc facere cum periculo gravis damni , putè mortis , mutilationis , &c. Cæterum ab hujusmodi obligatione denuntiandi , quatenus ex lege Ecclesiastica nascitur , excusat metus gravis cadens in virum constantem , ut dixi p. 1. num. 318.

272 Præter pœnitentem , quicumque sciat (extra confessionem) sollicitationis delictum , tenetur sub eadem excommunicationis pœnâ denuntiare : obligatio ergo isthac universalis est , licet delictum sit occultum , & nequeat probari , vel longum tempus à sollicitatione jam effluxerit , imo etiamsi sollicitans sit emendatus. Hinc denuntiandus est à filia Confessarius sollicitans , etiamsi pater ejus esset carnalis : attentâ enim generalitate verborum Edicti S.

Inquisitionis , & Constitutionum Apostolicarum , procedi debet in hoc sollicitationis crimine quoad denuntiationem , eodem modo ac in hæresi. Et meritò quidem , nam , ut ait D.Th. *Quodlibet. 11. q. 10. a. 1.* Si esset aliquod peccatum carnale (quale est peccatum sollicitationis) seu spirituale , quod vergeret in detrimentum multitudinis , statim est revelandum , cùm præponderet bonum commune ; sed crimen sollicitationis vergit in damnum multitudinis grave , & magnam infert injuriam Religioni : ergo. Prob. insuper ex differentia inter denuntiationem , & accusationem : illa enim non exigit , quod delictum probet denuntiator , quia sua denuntiatione non efficitur judicij pars (benè verò accusator) sed defert tantum Judici crimen , ut ex officio procedat , prout sibi videbitur expedire ; quare denuntiator potest esse testis , & in causis fidei pro teste habetur : ergo. Hæc doctrinæ rejicitur propositio 5. ab Alexandro VII. damnata , nempe : *Quamvis evidenter constet tibi , Petrum esse hereticum , non teneris denuntiare , si probare non possis.*

273 Petes 1. *An cui sollicitationis delictum secreto naturali , vel etiam jurato , fuerit revelatum , teneatur illud denuntiare ?* Affirmo , nisi fortè ob finem petendi consilium revelaretur. *Rat. 1. p.* Contra bonum Religionis , & in præjudicium Sacramenti Pœnitentiarum non ligat juramentum , ex Reg. 69. *In malis promissis fidem non expedit observare :* ergo. *Rat. 2. p.* In Decreto Alexandri VII. relatō num. 258. dicitur: *Debere omnes , & quoscumque etiam alios , à se consilium , ut supra petentes monere , & obligare ad denuntiandum :* ergo ipsis non imponit denuntiandi obligationem ; & quidem congruerter : nam hoc quammaxime conductit ad bonum , quod intendit præceptum denuntiationis , alioqui retraherentur plures à petendo consilio. *Passerinus loc. cit. num. 120.*

274 Petes 2. *Utrum denuntiatio sit facienda quando mibi solum constat de sollicitatione ex persona male famæ , vel ex indiciis levibus ?* Affirmant quidam ex eo , quod in S. Officio admittuntur ad testimonium omnes , exceptis inimicis capitalibus. Alii verò negant , quia propter leves conjecturas exponi non debet vir honoratus periculo amittendi famam. Mihi tamen videtur distinguendum : nam si tām levia fuerint indicia , ut nec dubium exurgeret rationabile de-

64 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

licto , non esset facienda denuntiatio , putà si à persona mentiri assueta dicatur , nam à mendace quid verum dicetur ? Eccles. 34. v. 4. Iecùs verò ubi secùs : nam in dubio tu-tior pars est eligenda, bonum , scilicet, Religionis fidei , & obedientiæ. Unde obiter colliges , quòd perstante dubio rationabili circa denuntiationem,inclinandum est in tu-tiorem obedientiæ partem.

275 Inquires 3. *An puella , & pueri te-neantur denuntiare ?* Affirmo , dummodò sint doli capaces. Rat. Quia etiam ante an-nos pubertatis ligantur præceptis , & legi-bus Ecclesiæ : ergo hoc Edicti præcepto li-gantur. An verò subjaceant poenis ibidem latis , præsertim excommunicationis , non est præsentis instituti excutere. Hic etiam so-let exagitari: *Num teneatur Confessarius sol-liticans admonere pœnitentem de obliga-tione denuntiandi , ubi cum illo confitere-tur ?* Sed hoc nunc controversari jam non po-teat , non solum propter propositionem 7. ab Alexandro VII. confixam , ut supra num. 260. sed quia cùm Benedictus XIV. per Const. *Sacramentum Pœnitentiæ*, prohibeat , nè aliquis Confessarius confessionem sacra-mentalem personæ complicis in peccato turpi excipiat , debet Confessarius mittere sollicitatum ad eum qui de obligatione denuntiandi illum instruat.

276 Quæres 4. *Utrum mulier sollicita-ta , & in articulo mortis constituta , teneatur ad denuntiandum ?* Rat. dubitandi est : quòd ejusmodi foemina , sicut nec Monialis , po-test accedere ad Tribunal S. Inquisitionis: ergo cùm non possit hoc facere per se , vide-tur non teneri ad denuntiandum per alium. Sed hoc non obstanti dicendum est : teneri denuntiare per alium , itaut si nollet , non posset absolviri. Rat. est , quia ex denuntia-tione nullum grave damnum eo casu se-quitur foeminæ moribundæ : ergo tenetur modò quò potest denuntiare , scilicet , per alium. Hoc autem sic videtur facien-dum , quòd Confessarius moribundæ assi-stens , nomine ipsius , & ex licentia ejus, in scriptis , denuntiet. Et ubi fieri posset, Confessarius dicat moribundæ foeminæ , ut coram alio Sacerdote , vel quavis aliâ per-sonâ , secretò delictum sollicitantis mani-festet , non suum , si forte delinquisset , & nomen sollicitantis exprimat , ut judicia-liter constet de testimonio mulieris , quod

scribi debet , & subscribi per Confessarium , & testem , & hòc modò postea deferendum est ad S. Officium. Ita Nuño p. 1. q. 7. §. 3. num. 247.

277 *Sequitur* , quòd etsi consenserit fo-mina sollicitationis criminis , non ideo à de-nuntiando excusatur , neque de suo con-sensu interrogabitur ab Inquisitoribus , quin potius si per simplicitatem , ignoran-tiamvè suum exprimeret foemina con-sensum , non debet scribi. Et hoc exponant pœnitentibus Confessarii , ubi casus occurrat denuntiationis; sciantque , quòd qui denuntia-re intra terminum præfixum omisserit , unam solùm incurrit excommunicationem , et si peccet toties quoties denuò non vult denuntiare , sicut communiter dicitur de nolente restituere : non tamen denuò ex-communicatur , quia excommunicatio lata est contra non denuntiantes intra tempus statutum , non verò contra non denuntian tes toties quoties possunt , ac debent.

278 Observent etiam : quòd ubi pœni-tens , habitâ obligationis denuntiandi noti-tiâ , Confessario promiserit denuntiare in-tra terminum à legè statutum , poterit ab-solviri ante peractam denuntiationem. Ve-rum tamen est , quòd attentis circumstantiis differri poterit aliquando absolutio , imo tenebitur Confessarius non absolvere pœ-nitentem , nisi prius denuntiet. Ita colli-gitur ex verbis Constitutionis SS. D. N. Be-nedicti relatis sub num. 262. in fine : *Ca-veant , insuper , &c.* Quare in praxi abso-lutio est deneganda , differenda , vel imper-tienda ante delationem , secundùm quod cir-cumstantiæ postulent. Nota tamen , quòd si pœnitens propter inobedientiam incurrit in excommunicationem contra non denun-tiantes , nullatenus est absolvendus adhuc virtute Bullæ Cruciataæ , aut privilegiorum Regularium , nisi prius facta denuntiatione , (si per ipsum non stet , ut ea fiat) etsi promittat , spondeatque , quod illico de-nunciabit. Rat. est , quòd prius parti læsæ , nempè , S. Officio , cuius præceptum vio-labit , debet satisfactionem exhibere : sicut ergo non est absolvendus concubinarius ex-communicatus , nisi prius expellat concubi-na , nec sufficit , quòd promittat , & proponat expellere , ita in proposito. Del-bene p. 2. dub. 237. sect. 13. petit. 8. Et ha-ctenus de II.

Quæst. II. Art. XIII. Confessarius sollicitans. 65

III. MATERIA, ET OBJECTUM Sollicitationis.

279 **P**rogradimur jam ad discutendum tertium, nempè, ipsum Sollicitationis crimen: Prius tamen observa, quod sollicitare est: *Adhibere studium, & diligentiam ad aliquid faciendum, vel obtinendum, ex D. Th. 2. 2. q. 49. a. 9.* Unde sollicitare ad turpia erit adhibere studium, *vel provocare, sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut post legendam, ad obtainendum à poenitente, vel ipso mediante, aliquid in honestum.* Sollicitationis itaque materia, siue objectum materiale hac lege prohibitum, est: *Omne peccatum mortale externum contra pudicitiam, vel castitatem.* Dixi: *mortale*, nam quod disquirunt nonnulli: *an sollicitans ad actus turpes venialiter malos comprehendatur bac lege?* Quæstio est de subiecto non supponente, quia in materia luxuriæ non datur peccatum leve ex paritate materiae, & oppositum damnarunt Clemens VIII. & Paulus V. ut inter alios refert Delbene *disp. 237. sect. 3. num. 16.*

280 Hac ergo quæstione missa, obser-vandum, quod ubi tantum mente consentiret sollicitatus Confessarius, exteriùs vero omnimodè resisteret, nihilque ageret inho-nestum: peccaret quidem, sed non peccatò sollicitationis, neque reus esset talis crimi-nis. Quin potius (addit Passerinus *loc. cit. num. 86.*) si postea accederet ad domum mulieris, & cum illa peccaret, non esset sol-llicitans Confessarius: quia nec in confes-sione, nec prætextu confessionis, nec ante, vel immediatè post confessionem foeminam sol-llicitaret, nec cum illa turpes tractatus, aut in honestos sermones haberet, quinimo illius sollicitationi resisteret. Hoc autem ex di-cendis amplius constabit.

281 Ut verò paucis plura complectar, singula Constitutionis Benedictinæ verba breviter percurrere placet. *Qui aliquem poenitentem* (inquit Pontifex) *quacumque perso-na illa sit, vel in actu sacramentalis confes-sionis, idest, postquam poenitens accessit ad confessionale, solitamque confessionem generaalem præmisit, dicendo nimirum: Con-fiteor Deo Omnipotenti, &c. sequitur: vel ante, vel immediatè post confessionem.* I. Illud dicitur alteri immediatum, inter quæ moraliter non mediat actio diversa. Spatium hoc ita de-

scribunt aliqui, ut si sollicitatio Confessarii fuerit postquam poenitens dixit, se cum eo velle confiteri, jam tunc esset immediate ante confessionem. Immediate autem post di-citur illud inter quod, & confessionem non mediat actio diversa. Ideo si post con-fessionem poenitens, vel Sacerdos diverteretur ad aliquid extraneum, ut ad aliquid aliud faciendum, vel loquendum, & poste-a sequatur sollicitatio, hæc non dicitur immediata, nisi hoc diverticulum sit adeò leve, ut pro nihilo debeat computari. Sic etiam, si post sollicitationem mediat aliqua alia actio ante confessionem, sollicitatio non est confessioni immediata. Spatium au-tem hoc intra quod si fiat sollicitatio, in-curruntur poenæ hujus Const. aliqui sic describunt: ut spatium ante incipiat à pe-titione confessionis, & sic sollicitatio facta ante petitionem confessionis non potest dici immediata ante confessionem. Ex par-te autem post, hoc spatium incipit à data absolutione, & definit postquam poenitens recessit à confessionario, & à conspectu Con-fessarii, & genuflectit in Ecclesia, ut fieri solet. Unde poenas hujus Bullæ non incurrit, qui mulierem sollicitat postquam do-mum rediit, imo si illam euntem ad domum sollicitet in itinere. Censeretur verò solli-citatio immediata, si data absolutione statim poenitentem ducat, vel ad Sacristiam, vel in cameram sub prætextu dandi illi chyrogra-phum confessionis, & postea eam ibi solli-citet ad turpia, quia talis actus habet de-pendentiam à confessione. Et hoc quidem dicendum puto, si statim post confessionem sollicitat poenitentem, ut eat ad aliquem locum in quo posset eam sollicitare, & ex intentione habendi cum illa turpia; si po-stea eam sollicitet ibi, vel cum ea turpes a-ctus habeat; quia licet sit consummata ex-tra confessionem, & non immediata, fuit tamen cum injuryia Sacramenti immediatè attentatâ, & inchoatâ, & postea etiam con-summatâ. Et hoc idem dicitur, si Confessarius in confessione invitavit mulierem ad confabulandum extra confessionarium. Hæc Passerinus *loc. cit. num. 93.* post Bordonum *in Trib. S. Offic. cap. 23. num. 35.* quæ ad resolutionem particularium casuum valde sunt notanda.

282 *Igitur, ut sollicitatio dicatur facta immediatè ante confessionem, sat est, quod præcesserit poenitentis petitio ut confiteatur: aut quod Sacerdos ipsum invitet: vel*

66 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

quod ipse sponte accedat ad confessionale cum animo confitendi, licet non sequatur confessio. *Immediatè* vero post dicitur sollicitatio, quando moraliter connectitur cum ipsa confessione. Hinc si poenitens extra confessionale diceret: se velle in crastinum confiteri, Confessarius autem illum de præsenti suaderet ad venerem, sollicitatio non esset immediata, quia tunc in poenitente solum esset propositum confitendi multo tempore disjunctum à confessione. Passerinus loc. cit. num. 94. Similiter ubi non petitam confessionem, nec patefacto confessoris animo, de rebus in honestis tractarent poenitens, & Confessarius extra confessionale, quamvis postea sequeretur confessio, esset per accidens, sicque non fuisset immediata, Delbene p. 2. disp. 237.

283 Prosequitur Pontifex: *Vel occasione aut prætextu confessionis. Occasio differt à causa, quod hæc importat influxum, illa temporis opportunitatem, sive rem, quæ offert motivum ad aliquid agendum. Utroque isto modo confessio potest esse sollicitationis occasio. Prætextus autem est: facere unum sub velamine alterius, quod non est, nec principaliter intenditur: unde sollicitare sub confessionis prætextu, idem est ac sub confessionis colore, figurâ, aut specie, & hoc quidem etiam si postea non sequatur confessio, nam in Const. Gregoriana additur: Etiam ipsa confessione non sequuta. Exinde quandocumque prætextus, aut occasio ex Sacramento Poenitentiae accipitur ad sollicitandum quasi medium ad provocandam foeminam, vel masculum, casus est sollicitationis, et si non intervenierit ante, vel post immediatè confessio.*

284 Quare vocatus ad audiendam infirmæ v. g. confessionem, vel sponte ad hoc vadens, dicensque velle se loqui cum eadē rebus ad confessionem spectantibus, aut quid simile: si eam tunc provocat ad turpia, reus est sollicitationis, licet nihil cum infirma de confessione loquatur, nam *prætextu confessionis* sollicitaret, & occasione accepta ex confessione abuteretur Sacramento. Sed nota, quod ut quis sub prædictis verbis comprehendatur, opus est, ut ipsam personam sit sollicitata, cuius confessionis occasione, aut *prætextu* facta est sollicitatio, unde in Bulla Gregoriana additur tò: *bujusmodi*, sic enim dicitur ibidem *occasione, vel prætextu confessionis bujusmodi.*

Idcirco vocatus Sacerdos, ut domi audiat Joannæ confessionem, quamvis ibidem Franciscā sollicitet, non comprehenditur hac lege. Similiter dicendum, ubi Sacerdos ex foeminæ confessione sciens esse adulteram, post multum verò tempus ab auditâ titâ confessione illam sollicitaret; non, inquam, comprehendetur hæc clausula, quia sollicitatio non esset facta sub colore, aut occasione confessionis facienda, de qua loquitur prædicta clausula.

285 Sequens verò, nempè: *Vel etiam extra occasionem confessionis in confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato, aut electo, cum simulatione audiendi ibidem confessionem, ad in honesta, & turpia sollicitare, vel provocare, sive verbis, sive signis, sive nutibus, sive tactu, sive per scripturam, aut tunc, aut post legendam tentaverint, aut cum iis illicitos, & in honestos sermones, vel tractatus temerario ausu habuerint. Hæc, inquam, clausula gravem continet difficultatem, quam infra excutiemus; modò autem exponendæ sunt aliquæ ejusdem particulæ, ut facilius intelligatur. Circa in honestos sermones, attendi debent circumstantiae, & ex iis res est judicanda, & ubi rationabiliter præsumi possit, quod absque animo provocandi verba sint prolatæ, non erunt formaliter in honesti sermones.*

286 Hinc, foeminam laudare de venustate, & pulchritudine: quidquam ipsi donare, vel dicere: *diligo te*, & alia similia, ex se sunt indifferentia: nam possunt verti in bonum sensum, sed ex circumstantiis dijudicandum est, num sint sermones formaliter in honesti: nam, ut sonant, saltim sunt sollicitationis dubia, & ideo verbis illis, aut similibus uti non debent Confessarii. Ubi autem quis diceret: *Ducerem te in uxorem, si non essem Sacerdos; vel pollutus sum voluntariè, aut involuntariè cum te audiarem, essent verba formaliter in honesta, proindeque sollicitationis: similiter, si intra confessionem objurgaret ex zelotipia concubinam suam.*

287 Non solum sermonibus in honestis incurritur sollicitationis peccatum, sed etiam per in honestos tractatus. Tractatum habet de aliquo, nedum qui aliquid proponit, vel petit fieri; sed qui consentit actioni, de qua agitur, vel eam approbat, datve consilium, vel auxilium. Inde, qui poenitenti foeminæ injungeret, ut nuda ab eodem Confessario verbera acciperet, in honestos tra-

Quæst. II. Art. XIII. Confessionis sollicitans. 67

Etatus haberet: & similiter, si ipsi diceret, ut sibi ostenderet pudenda. Itaque tractatus in honesti possunt esse non solum verbis, sed signis, nutibus, tactu, & per scripturam. Et ex his facillimum erit alios resolvere casus, quos fusè referunt Diana, Delbenius, & alii.

288. Modò ad insinuatam difficultatem accedamus: Num, scilicet, *sollicitatio ex hoc pravisè, quod sit facta in confessionali, & absque simulatione confessionis, excluso que praetextu, & occasione confessionis, subjiciatur poenitentia harum Constitutionum?* Resolutio hujus quæst. pendet ex illa clausula: *simulantes ibidem confessionem, sive, ut legitur in Bulla Benedictina: Cum simulatione audiendi ibidem confessionem.* Si enim hæ clausula referantur ad tres antecedentes casus ibidem relatós, resolutio est negativa: affirmativa verò, si solummodo cadant supra ultimum casum, scilicet, *electo.* Prior opinio negans, mihi verisimilior apparet. Prius tamen, scito, tres casus prædictos esse: Primus, provocare ad turpia extra confessio-nis occasionem, sed in *confessionali.* Casus 2. traditur per illa verba: *Sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato.* Tertius denique per illas particulás, aut *electo.* Certum autem est prædictos tres casus comprehensos esse, ubi interveniat simulatio confessionis: ad hanc enim minime requiritur animus simulandi formalis, & expressus; sed sufficit, quod ipsum factum inducat simulationem, putà ubi Confessarius cum poenitente ita colloquatur in *confessionali*, ut aliis videatur confessio, tunc enim erit simulata confessio. Hinc *inferes*, quid dicendum de Monialium Confessario, ubi in parlatorio, aliave loco ad confessiones non destinato simularet audire confessionem: denuntiandus quidem esset, si ea occasione, vel prætextu provocaret ad venerem. Hoc præmisso,

289. Prob. resolutio negativa, quam graviores Theologi, & Canonistæ ample-xantur, destruendo præcipuum Contrario-rum fundamentum. Ideo simulatio confessionis esset limitanda ad ultimum ca-sum, quia prædicta clausula est declara-tiva, & ampliativa Decreti S. Congregat. sub Paulo V. die 10. Julii 1614. ubi præci-pitur: *Ut contra Confessarios, qui extra occa-sionem confessionis de in honestis in confes-sionario tractant cum fœminis, procedatur in S. Officio; sed ex hoc potius infertur*

oppositum: ergo. Prob. min. 1. Decretum illud loquitur universaliter, & indifferen-titer, itaut intelligi queat in, & extra calum simulationis: igitur Constitutiones Gregori-ii, & Benedicti hoc declarant, & determi-nant, quod, scilicet, necessaria sit simula-tio in tribus prædictis casibus. Secundò cum hoc, quod prædictæ Constitutiones sint extēsivæ illius Decreti, stat quamoptimè quod simulatio sit necessaria in ultimo casu: ergo etiam in duobus prioribus, nam trium casuum eadem est ratio, abusus, scilicet, *Sacramenti.* Unde quamplures ex Contrariis fatentur, quod seclusa simulatione, in nullo ex tribus prædictis casibus intervenit Sa-cramenti abusus. Et jure optimo id affir-mant, nam confessionale secundum se om-nino de materiali se habet ad Sacra-men-tum, neque ex se locus est benedictus, aut consecratus. *Insuper*, quod confessionale sit deputatum, vel electum, nihil refert ad Sacramenti abusum, benè verò confes-sionis simulatio, ubicumque fiat: ergo præ-dictæ Constitutiones loquuntur præcipue de casu simulationis.

290. Nota: quod simulatio confessionis præsumitur, si fœmina flexis genibus loqua-tur cum Confessario in confessorio, et si mulieri dicat, nolle tunc ejusdem confessio-nē excipere. Si verò mulier sedens aut stans alloquitur, non est casus simulationis, ne-que denuntiationis. Circa Monialium Con-fessarios observa: Quod etsi Monialis sedeat in confessorio, aut in loco confessioni-bus audiendis deputatō, præsumitur tunc confessio: non sic autem, si in alio loco sedens, & nulla confessionis similitudine existente colloqueretur. Utriusque tamen casus differentia est: quod in dubio de simula-tione confessionis, præsumeretur simula-tio, si sollicitatio in confessionali, aut in loco deputato fieret, præsertim si facta esset in die ad confessiones excipiendas præstituto. Cæterū, si in alio loco perpe-trata esset sollicitatio, præsumeretur con-trarium in casu dubio. Passerinus loc. cit. u.96. qui concludit dicens: Cæterū in hac parte non interest: an confessio sit vera, vel valida: & an poenitens accedat ad con-fessionarium animo confitendi peccata, vel tractandi alia negotia: & an bonā, vel ma-la fide accedat: & an peccatum aliquod confiteatur, vel non? Sed sufficit, quod sollicitatio fiat in confessorio, vel loco ad confessionem electo, simulata confessio-ne.

68 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

ne. Et imo sufficit, si simulatio sit ex parte Confessarii, contra quem lata fuit lex. Hac ille. Et hæc tenus de III.

IV. CONFESSARII SOLlicitANTIS Pœnæ.

291 Circa IV. dicendum venit: Inquisitores procedere contra hujusmodi sollicitantes veluti contra suspectos de heresi; ut pater his verbis Bullæ Gregorianæ: *Et quos in aliquo ex hujusmodi nefariis excessibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circumstantiis, suspensionis ab executione Ordinis, privationis Beneficiorum, dignitatum, & officiorum quorumcumque, ac perpetuae inhabilitatis ad illa, necnon vocis activa, & passiva, si Regulares fuerint, exilii, damnationis ad triremes, & carceres etiam in perpetuum absque ulla spe gratiae, aliasque pœnas decernant: eos quoque, si pro delicti enormitate graviores pœnas meruerint, debita præcedente degradatione, Curiae Seculari puniendos tradant.* Hæc Pontifex. Ex quibus habetur pœnas sollicitantibus infligendas fore arbitrarias fidei Quæsitoribus, sic tamen ut juxta delicti qualitatem imponantur. Adeas Scriptores de rebus S. Officii. Quid verò dicendum de sponte comparentibus, & quandonam spontaneitatis beneficio gaudeant, tractant Nuñio in *Medic. Moral. p. I. q. 7. §. 10. à n. 320.* Passerinus loc. cit. n. 101. aliisque. Et de Sollicitationis peccato dicta sufficient.

QUÆSTIO III.

De Virtute Spei, ejus Præcepto, & Vitiis illi oppositis.

292 Tsi plurimæ sint Spei acceptiones, aliquas tantummodo indicare lubet. Si etymon spectes, *spes* dicitur: *Est pes, quō nimis per mandatorum viam ad beatitudinem tendimus, juxta illud Psal. 25. v. 12. Pes meus stetit in directo.* Quocirca anchoræ comparatur ab Apost. Hebr. 6. v. 18. *Configimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus tutam, ac firmam, & incidentem usque ad interiora velaminis.* Miram hanc spei cum anchora similitudinem præclare exponunt S. Thom. Aquin. ibi, & S. Th. à Villanov. Serm. de S. Ildephonso, post med. Usur-

patur deinde *Spes pro ejusdem objecto*, ut Tit. 2. v. 13. *Expectantes beatam spem.* Sumitur etiam impropiè pro desiderio boni, & quandoque pro timore mali, juxta illud Judith 13. v. 15. *Sperabant eam non esse venturam, idest, timebant.* Accipitur etiam prout est passio, de qua sic considerata videnda sunt quæ diximus p. I. num. 156. & seq. Theologicè autem sumitur pro actu, vel habitu, quo in summi boni consequitionem tendimus: & de ea sic usurpatâ solummodo erit sermo noster.

ARTICULUS I.

Quid sit Spes Theologica, & qualis ejus certitudo?

293 Concl. I. Spes in rigore dialektico diffinitur: *Virtus theologica tendens in Deum ut beatitudinem nostram, obtentu arduam, sed divino auxiliò affequibtem.* Explicatur: Dicitur *virtus*, quia spes habitualis, de qua est sermo, propriè, & essentialiter est *virtus*, ut probat D. Th. hic a. I. ex eo quod faciat actum hominis bonum, & debitam regulam attingentem, in quo virtutis essentia consistit. Id autem cum nedum spei charitate formatæ, sed informi etiam conveniat, non opus est dicere, quod cum D. Th. afferit de spe esse virtutem, loqui tantum de spe formata. Et licet I. 2. q. 65. a. 4. doceat, quod fides, & spes sine charitate, propriè loquendo, virtutes non sunt; intelligendus non est de virtutis essentiâ, sed de virtutis statu, & perfectione, quæ fidei, & spei, sicut & virtutibus omnibus à charitate præstatur: *Sic igitur (ait in corp. art. I. cit.) fides est quidē sine charitate, sed non perfecta virtus, sicut temperantia, & fortitudo sine prudentia: & similiter dicendum est de spe.*

294 Sequentes particulæ: *theologica tendens in Deum ut beatitudinem nostram*, denotant, quod spes omni ex parte respicit Deum, imprimis tanquam *objectum formale quod*, seu terminativum; nam beatitudo *objectiva* (non verò *formalis*) sive Deus, ut nos beans, est *objectum quod spes*: Deinde *objectum formale quo*, seu motivum sperandi, est ipse Deus sub ratione auxiliantis, & parati ad nos perducendum in vitam aeternam: unde Trident. sess. 6. cap. 13. ait: *In Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent.* Sicuti ergo

Quæst. III. Art. I. Quid sit Spes?

69

go fides ultimò resolvitur in Deum , juxta dicta num. 7. ita spes. Quare fidelis interrogatus : *Cur beatitudinem desiderat?* rectè respondebit : *Quia mibi est bona, proindeque desiderabilis.* Si tamen rogetur : *Cur beatitudinem speret?* respondere debet : *Quia Deus Omnipotens præsto mibi est ut auxilietur ad illam obtainendam.*

295 Additur: obtentu arduam, quia æterna beatitudo ut assequenda , ad quam spes tendit , ob summi boni excellentiam adeò creaturæ excedit virtutem , ut solô divinô auxiliô adipisci valeat. Et licet alia quamplura ardua sint præter æternam beatitudinem , de hac tamen solâ absoluṭe dicitur esse obtentu arduam; quia, ut ait D. Th. a. 2. ad 6. *Homini qui anhelat ad aliquid magnum, parum videtur omne aliud quod est eo minus.* Et ideo homini speranti beatitudinem æternam , habito respectu ad istam spem, nihil aliud est arduum , sed habito respectu ad facultatem sperantis , possunt quædam alia esse ardua. Particula assequibilem significat, quod sperans tendit in beatitudinem, quam judicat haberi possibilem , seu futuram: defectu cuius damnavi sperare non valent. Additur denique: divinô auxiliô, ut agnoscatur differentia spem inter , & magnanimitatem. Licet enim utraque in arduum tendat, diversimode tamen: magnanimitas etenim tendit in arduum, sperans aliquid quod est suæ potestatis; unde propriè respicit aliquorum magnorum operationē. At spes secundū quod est virtus theologica, respicit arduum , alterius auxiliô assequendum , D. Th. q. 17. a. 5. ad 4. Ex dictis nitidè habetur, quod primarium spei objectum est sola æterna beatitudo : alia verò bona ad objectum pertinent secundarium. Spes enim principaliter respicit æternam beatitudinem , & cætera in ordine ad istam : sicut & fides principaliter respicit Deum , reliqua verò quatenus ad Deum ordinantur, D. Th. art. cit. ad 2.

296 Concl. 2. *Spes theologica certitudinem habet.* Illam probat D. Th. in *Sed cont.* a. 4. q. 18. ex illo 2. ad Tim. 1. v. 12. *Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem.* Rat. Certitudo spei consistit in modo tendendi in suum objectum , prout , scilicet , proponit sibi ab intellectu per fidem illuminato ; sed intellectus fide illuminatus proponit beatitudinem ut infallibiliter consequendam quantum est ex parte Dei , qui

paratus est ad dandum auxilium omnibus obicem non ponentibus : ergo. Hanc spei certitudinem vocat D. Th. à fide participatam , quatenus nempè spes à fide mota, certitudinaliter tendit in suum finem , quasi participans certitudinem à fide , quæ est in vi cognoscitiva. Unde certitudo spei est per fidem, sed non fidei: hæc enim speculativè , & practicè certa est; spes verò solum affectivè , & practicè. Dicitur autem certitudo spei per fidem , quia ab ista haurit firmitatem , quatenus sperans credit quod Deus potens est ducere nos ad Patriam. Itaque spei certitudo stat in eo , quod affectus, sive voluntas motivum habet sufficiens ut non retrocedat, neque vacillet, sed tendat efficaciter , moveaturque ad obtainendam beatitudinem. Vide D. Th. loc. cit. ubi exponit quæ sit certitudo essentialis , & quæ participata.

297 Opp. 1. Dari nequit certitudo infallibilis de eo quod deficere potest ; sed multi habentes spem beatitudinis, hanc non consequuntur : ergo. Resp. dist. maj. De eo quod deficere potest ex parte motivi , cui innititur certitudo , C. maj. Ex alio capite, N. maj. & sic dist. min. N. cons. Quod enim aliqui habentes spem deficiant à consecutione beatitudinis, contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obstaculum peccati ; non autem ex defectu divinæ potentiae , vel misericordiae , cui spes innititur. Unde hoc non prejudicat certitudini spei. Certitudo itaque spei ex parte motivi , cui innititur , adeò infallibilis est, ut neutiquam deficere valeat, quamvis per accidens ex parte subjecti ob liberum hominis arbitrium deficere possit. Unde sicut fidei certitudo est omnino infallibilis ex parte motivi , cui innititur , licet ex parte subjecti deficere possit : pariter de spei certitudine dicendum est ob eandem rationem.

298 Dices: Ut spes sit certa , non satis videtur , quod per fidem credat sperans Deum illi offerre auxilia cum beatitudine infallibiliter connexa , sed ultra requiritur , quod judicet infallibiliter velle Deum ea illi de facto conferre , & proinde merita , quibus ad vitam perveniat æternam; sed hoc judicium nullus habet: *Nemo enim de perseverantiae munere sibi aliquid certi absoluta certitudine pollicetur,* inquit Trident. sess. 6. cap. 13. ergo. Resp. N. maj. Illa enim ulterior certitudo est speculativa , eamque negat Tridentinum : certitudo autem spei

70 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

spei est practica. Et licet sperans nesciat an finaliter habiturus sit charitatem, scit tamen quod charitatis merita, quæ vel de præsenti habet, vel ex Dei gratia habere proponit, ad vitam æternam certitudinaliter perducunt: ideoque certò affectivè movetur ad consequendam beatitudinem; & in hoc stat omnimoda certitudo practica actus spei.

299 Opp. 2. Qui timet non est certus; sed spes non excludit timorem, quinimo timoris, & spei pennis advolat anima ad perfectionis culmen: ergo. *Resp. dist. maj.* non est certus certitudine speculativa, C. practica, N. maj. & concess. min. N. conf. Certitudo practica optimè cum timore cohaeret: sic enim formidinem timoris temperat spes, ut spei celsitudinem timor sanctus custodiat. De hac cohaerentia spei, & timoris legendi sunt Interpretes ad v. 18. *Psal. 32.* & ad v. 11. *Psal. 146.* & S. Bernard. Ser. 9. & 15. in *Psal. Qui habitat.*

300 Concl. 3. Spei certitudo non est conditionata, sed absoluta. Rat. Spei certitudo non innitur huic judicio, vel simili: Beatitudinem consequar, si per me non sterterit; etenim desperans hoc judicium habere potest: ergo certitudo spei est absoluta, non ita, ut judicet absolute, quod beatitudinem obtinebit sperans; hoc enim judicium falsum est in reprobo sperante, sed est absoluta, quatenus sperans practice credit sibi beatitudinem non defutaram.

301 Opp. ex Suarez: Eò modò certò speratur beatitudo, quod est promissa; sed promissa est sub conditione gratiae, & meritorum, juxta illud *Matth. 19. v. 17. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata;* unde Trident. *seff. 6. cap. 13. ait: Justis debetri vitam æternam, si bene agendo perseveraverint:* ergo. *Resp. dist. min.* Est promissa sub conditione objectivæ gratiae, & meritorum, C. subjectiva, N. min. & dist. cons. speratur certitudine conditionata ex parte objecti, C. ex parte ipsius spei, N. conf. Cum enim motus spei sit absolutus, certitudo, quæ est motus ejus, non potest esse conditionata, nisi ut summum ex parte objecti.

ARTICULUS II.

Utrum actus Spei Theologicæ bonus sit, & honestus, divinique amoris perfectioni officiat?

302 Circa utramque articuli partem plures proximis elapsis saeculis, & Hæreticorum, qui spei honestatem labefactare conati sunt, & aliorum, qui divini amoris perfectioni officere actum spei senserunt, exorti fuere errores. Lutherus quippe, & Calvinus spei actum dupli ex capite iniciati sunt. 1. Quod sperare ex meritis, sit considerare in nobismetipsis. 2. Quod sic sperare, pravum quemdam involvat amorem, quem mercenarium dixer. Bajus autem, & Quesnel, nullam in statu naturæ lapsæ virtutem agnoscentes præter charitatem, spei informis actum ut vanum, vitiosum, & cupiditatem traduxerunt, ut videre licet in propos. 38. contra Bajum à Pio V. per Bull. *Ex omnibus afflictionibus,* emanatam an. 1567. die 1. Octob. & 55. 56. & 57. aduersus Quesnel per Clement. XI. Const. *Unigenitus Dei Filius*, die 8. Sept. 1713. proscriptis.

303 Hos amplexus fuit errores Michael de Molinos, celeberrimus hypocrita, Quietistarum sectæ post Gnosticos, Beguardos, & Beguinias renovator, & Princeps, qui inter plurima impia, ac foedissima theorematæ, quæ aduersus castitatem, puritatemque excogitavit, spem theologicam, seu mercenariam, quod retributionem æternam expectat, rejicit. Illius opera flammis addicta fuere jussu Innocent. XI. qui 68. propositiones ex ejusdem Molinos libris decerpit, & in Bulla *Cœlestis Pastor*, an. 1687. die 20. Nov. anathemate confixit. Has inter propositiones, quæ communi de spe theologica doctrinæ adversantur, 12. 13. 14. 15. & 16. numerantur.

304 Post proscriptas aduersus spei honestatem propositiones prædictas, liber cui titulus: *Explication des Maximes des Saints sur la vie interieur*, in Galliis apparuit, cuius Author exiterat Franciscus de Salignac Fenelon, Cameracensis Archipræsul. Hic miserè hallucinatus, desiderium, & spem felicitatis æternæ cum charitate viatoris perfectæ pugnare, puritatique, & perfectio ni amoris divini officere judicavit ipse, & qui ejus doctrinam propugnarunt. Innoc.

ve-

Quæst. III. Art. II. Utrum Actus Spei bonus sit? 71

verò XII. die 12. Martii an. 1699. viginti tres propositiones ex præfato libro depromptas, & quæ prætextu amoris puri in Galliis docebantur, jure merito proscriptis, quas ipsarum Author admirabili obedientiæ, & humilitatis exemplö libentissimè retractavit. Hi sunt præcipui, qui adversus spei theologicæ actum hucusque eruperunt errores, quos sequentibus conclusionibus impugnabimus.

305 Concl. 1. Sperare, seu velle beatitudinem adipisci ex Dei gratiâ propter merita nostra, actus bonus est, & unde quaque honestus. Constat 1. ex illo Tob. 4. v. 12. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Psal. 17. v. 21. Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. V. 22. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo. Idemque alibi passim traditur, sicuti à CC. & PP. Consule Controversistas. Rat. Velle beatitudinem illò modò, nihil aliud est: quā opera nostra dirigere tanquam media ad beatitudinis finem; sed hoc honestum est, & ordinatum: ergo. Prob. min. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt; sed quòd merita nostra eò modo dirigantur, est à Deo, unde Luc. 22. v. 29. dicitur: *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, obtinendum utique per merita passionis, & mortis: ergo eodem modo est nobis dispositum, seu à Deo ordinatum, aliàs S. Petrus non diceret: Magis satagit, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciat, 2. Pet. 1. v. 10. neque Paulus ad Philipp. 2. v. 12. Cum metu, & tremore vestram salutem operamini.*

306 Opp. Scriptura, & PP. nos admonent, ut in nobis non confidamus, unde 2. Cor. 1. v. 9. dicitur: *Non simus fidentes in nobis, sed in Deo; sed modò dictò velle beatitudinem, est fidere in nobis: Ergo. Hoc argumentum laborat in æquivoco: supponit enim merita nostra causam esse actus spei, quod falsum est. Resp. ergo in forma, N. min. Motus etenim spei non innititur meritis, quia hæc objectivè se habent, & volita sunt per ipsum spei actum; causa tamen non sunt volendi beatitudinem. Quia verò spes in justis præsupponit merita, ipsisque quodammodo roboratur, alter Resp. dist. maj. in nobis, quasi ex nobis, C. in nobis, quasi ex Deo, N. maj. sicut explicit Apostolus 2. Cor. 3. v. 5. Non*

quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Resp. 3. dist. maj. ut non confidamus in nobis, quasi causa principaliter præbente, vel adjuvante ad beatitudinem consequendam, C. quasi in causa instrumentalis subordinata, & secundariò adjuvante, N. maj. Licet in solo Deo, ut in causa beatitudinis principali, sperandum sit; possimus tamen in nobis dependenter à Dei gratiâ sperare, sicut & in Sanctis speramus, quorum precibus, & meritis juvamur, ideoque ad eos convertimur, ut pro nobis intercedant, D. Th. hic q. 17. a. 4. & videntur 1. p. q. 23. a. 8.

307 Concl. 2. Desiderium, sive amor concupiscentiæ, quòd beatitudinem volumus, tanquam bonum nostrum, actus est honestus, sicut & velle operari, sive operari intuitu retributionis aeternæ. Diffinita est à Trident. sess. 6. cap. 11. & Can. 31. constat etiam ex illo Eccl. 18. v. 22. Nè verearis usque ad mortem justificari: quoniam merces Dei manet in aeternum. Rat. Prædictus amor non est inordinatus: ergo non est vitiosa cupiditas. Prob. ant. Ideo esset inordinatus, quia per illum nobis Deus ordinaretur; sed hoc est falsum: ergo. Prob. min. Ordinatissimè possum concupiscere Deum mihi, & non propter me; sed amore concupiscentiæ, et si velim Deum mihi, non tamen propter me: ergo. Maj. constat, in illo enim actu nulla est inordinatio: per illum siquidem diligo me, non ut finem, sed ut subjectum à Deo perficiendum: quare sponsa in Canticis ter dixit: *Dilectus meus mibi*, q.d. concupisco Deum ipsum, etiam secundum quòd in se est, mihi, sed non propter me: ergo.

308 Declaratur: Tria diversa bona possumus concupiscere. Prima sunt, quæ in nostrum usum, & obsequium, vel commodum unicè veniunt, putè vester, cibaria, servorum famulatus, & sic de aliis. 2. quæ utilitatem nobis afferunt, absque ulla tamen ipsorum inferioritate, aut subordinatione, sed cum omnimoda æqualitate, & tale est bonum amicitiæ. 3. verò, quæ nobis commoda sunt, & utilia, & tamen nos ipsis subjicimur, ab illisque dependemus tanquam per ipsos perfecturi; & hoc modò concupiscimus Principum v. g. protectionem, directionem, &c. Nec propterea eos subordinamus, aut subjicimus nobis, sed potius hoc concupiscentiæ amore illos

72 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

illos reveremur, honoramus, & colimus: igitur ad hoc tertium bonorum genus specat amor concupiscentiæ, qui in actu spei reperitur, & quidem ordinatisimè.

309 Adhuc amplius hoc expenditur: In oratione à Deo petimus protegi in necessitatibus, & in juramento Deum inducimus testem veritatis creatæ, absque ulla quidem inordinatione: nam protectio illa, & confirmatio non sunt fines *cujus gratiæ*, & simpliciter tales illorum actuum, sed *finis effectus*; oratio quippe actus est Religionis, quæ ad Deum ut finem ordinatur, & similiter juramentò reveremur Deum, nam *homines per majorem sui jurant, Heb. 6. v. 16.* Similiter ergo in proposito: Possum concupiscere Deum mibi, ut finem effectum, sed non propter me, quomodo de Filio Dei dicitur: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, &c.* Totâ itaque hallucinatio Authorum reprobata doctrinæ processisse videtur, quod nescierunt, aut noluerunt distinguere inter finem cui, & finem *cujus gratiæ*, sive in finem simpliciter, & secundum quid, quæ distincio inter Philosophos, & Theologos receptissima est. Videsis D.Th. in 2. dist. 15. q. 1. a. 1. in corp. & ad 6. Ex his deducitur ratio 2.p. concl. qua breviter prob. Volitio, sive intentio operandi intuitu æternæ mercedis bona est, & honesta: ergo. Prob. ant. 1. in operariis vineæ, quos sub spe æterni præmii conduxit ad operandum Paterfamilias, & hoc significat conventio facta cum ipsis ex denario, ut habes *Matth. 20. à v. 1.* ergo. 2. Vita æterna bonum est excellens, & maximè consentanea naturæ rationali: ergo.

310 Opp. 1. Imprudenter sperat, qui charitatem non habet, cùm opera sine charitate frustranea sint: unde August. lib. de grat. Chriſti, cap. 26. ait: *Ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec rectè bonum opus vocatur.* Tract. 9. in Joan. post med. scribit: *Quanta est ergo charitas, quæ si defit, frustra habentur cætera: si assit (rectè) habentur omnia?* Et epist. 29. circa med. *Quid autem est pietas, nisi Dei cultus.* Et unde ille colitur, nisi charitate? Sine hac ergo vana est spes, ejusdemque actus vitiosus. Resp. N. ant. nam qui sine charitate sperat, non sperat sine charitate obtinere Beatitudinem, unde non sperat imprudenter. Neque oppositum ex adductis testimoniis colligitur: ex illis enim solùm habetur, ope-

ra ejus, qui charitatem non habet, meritoria non esse de condigno vitæ æternæ. Ceterum, non denegatur prædictis operibus præmium aliquod temporale, quod liberaliter Deus confert, & congruenter, ut fusè tradunt Theologi 1. 2. q. 114.

311 Opp. 2. S. August. in *Enchirid. cap. 8.* ait: *Spes sine amore esse non potest:* ergo absque charitate erit vitiosa. Resp. D. Th. 1. 2. q. 65. a. 4. ad 3. loqui S.P. de spe formata secundum quam quis expectat beatitudinem per merita, quæ jam habet. Si autem quis contenderit August. fuisse locutum indefinite, dic: omnem spem esse cum amore, sed non cum eo, qui est caritas: *Quamvis enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest, ut id non amet* (intellige per charitatem) *sine quo ad id, quod sperat, non potest pervenire.* Tanquam si speret vitam æternam, quamvis non amet iustitiam (en spem informem) *sine qua nemo ad illam pervenit.* Hæc August. ibid. cap. 117. quibus nihil apertius contra modernos errores, quorum AA. discipulatum August. jactant.

312 Opp. 3. Qui mandata servat propter mercedem, habere videtur voluntatem non servandi ea, si non esset merces; sed hujusmodi voluntas est mala: ergo. Hoc argumentum simillimè formâ contra timorē militat servilem, cui relicta solutione P. Viva existimantis, bonum superius posse ordinati ad inferius, dummodo ambo referantur in finem ultimum; relicta, inquam, hæc doctrinâ tanquam adversa illi principio: *Potior est finis* (intellige *cujus gratiæ*) *quam ea quæ sunt ad finem.* Aliter resp. dist. maj. Si tò propter dicat finem *cujus gratiæ*, C. si solùm importat finem effectum, N. Solutio constat ex dictis.

313 Opp. 4. & difficilius: Qui magis diligit se, quam Deum, peccat; sed qui amat retributionem, & propter eam mandatis obtemperat, plus se diligit, est enim hic amor concupiscentiæ, quò quidem magis se amat qui concupiscit bonum, quam aliquid aliud. D.Th. 1. 2. q. 66. a. 6. ad 2. ergo. Resp. dist. maj. Qui plus diligit se, tanquam finem *cujus gratiæ*, & præsertim ultimum, C. tanquam finem cui, N. maj. & sic distinctâ min. N. conseq. Instas: Perversum est, plus se diligere, ut finem cui, quam Deum; sed amore concupiscentiæ magis se diligit amans, ut finem cui: ergo perversè diligit. Resp. dist. maj. Si se aliquo modō referat ad

Quæst. III. Art. II. Utrum Actus Spei bonus sit? 73

ad Deum, tanquam ad finem *cujus gratiæ*, N. securus, C. & dist. min. magis se diligit ut finem *cui*, & tamen hoc ipsum bonum, quod sibi vult, & seipsum refert, quodammodo in Deum, C. & non sic refert, N. & conf. Amor concupiscentiæ, quòd nobis bonum volumus, ab eo, qui est amicitiæ, differt per hoc, quòd in illo subjectum *cui* sumus nos, in isto autem ipse Deus, at utriusque amoris finis *cujus gratiæ* Deus est: hoc autem sufficit, ut amor concupiscentiæ sit bonus. Velle namque sibi bonum, ordinando illud ad Deum tanquam finem ultimum, amor est rectus, et si non tam perfectus, sicut amicitiæ. Unde quando dicitur amore concupiscentiæ magis diligitur amans, quàm aliquid aliud, tò: magis intelligitur præcissivè, non tamen exclusivè ad Deum, quia amor concupiscentiæ non excludit amorem charitatis, sed solummodo non pertingit ad illum, ut protinus dicam.

314 Conclus. 3. *Actus superiori positione präfixi non impediunt perfectionem charitatis, neque cum ea pugnant ut perfecta, subindeque eorum exercitium animabus, quantumlibet perfectis expediens est, & congruum quammaxime in ultimis spiritùs probationibus, & supremis desolationibus.* Prob. 1. ex Script. referente virtus sanctitate præstantissimos similes exercuisse actus, ut de David *Psal. 118. v. 112. Inclinavi cor meum ad facandas justificationes tuas propter retributionem.* De Moyse *Hebr. 11. v. 26.* dicitur: *Eligens affligi, &c. aspiciebat enim in remunerationem.* De Abraham, & aliis Patriarchis scribit: *Qui enim hæc dicunt, significant se Patriam inquirere, &c.:* ergo. *Insuper: Beatitudines sunt quædam operationes virtutum perfectarum & consequenter propriæ animarū in statu perfecto existentium, sed beatitudines respiciunt mercedem, ut patet ex eo, quod ipsis relatis subjungit Dominus *Matth. 5. v. 12. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in Cælis;* quibus verbis Discipulos spe præmii allexit ad eas operationes: signum ergo est, exercitium spei non esse incongruum animabus perfectis, ut existimant AA. proposit.*

315 Quorum Dogma jampridem exposuit D. Th. integrò a. 4. q. 1. dist. 29. in 3. ubi querit: *An in dilectione Dei (loquitur de charitate) possit baberi respectus ad aliquam mercedem?* Deinde hic q. 25. a. 4. inquirit: *Utrum aliquis possit se ipsum ex cha-*

ritate diligere? In his, inquam, locis manifestè refellit confixas per Sedem Apostolicam theses, in quibus versamur. Idcirco missis aliorum rationibus, illis solùm utemur quas elegit S. Th. Sit ergo ratio 1. Charitas quantumcumque perfecta non excludit, neque pugnat cum amore sui, vel concupiscentiæ, nam et si primatiō Deum diligt, ex consequenti tamen quia amicitia est, extenditur ad omnia, quæ Dei sunt; sed ipse homo aliquid est Dei: ergo seipsum diligit ex charitate tanquam quid ad Deum pertinens, subindeque poterit velle sibi bonum, diligit enim se ipsum tanquam amicum Dei, proximum autem tanquam amicum Dei, & suum: ergo charitas quantumcumque perfecta, &c.

316 Rat. 2. Charitas perfecta habere potest oculum ad beatitudinem, ut mercedem: ergo. Prob. ant. 1. Charitas in eo statu quærerit Deo perfici, ipsum videndo: amicorum namque est quòd quærant invicem perfici, juxta illud *Psal. 41. v. 2. Sicutivit anima mea ad Deum fortē vivum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* sed merces nostra est perfici Deo: ergo. Min. negari non potest, nam constat ex variis Scripturæ locis, *Genes. 15. v. 1. Ego (inquit Deus ad Abraham) protector tuus, & merces tua magna nimis.* *Joan. 17. v. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te.* Ad *Colos. 3. v. 4. Cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Prob. 2. ant. Habere oculum ad mercedem, non repugnat charitati quatenus amicitia Dei est: ergo. Prob. ant. Ipsam etiam amicitia, & charitatis ordinatur ex se ipso, & dirigitur ad beatitudinem ut mercedem seu præmium, nam actu charitatis vitam meremur æternam; sed possum velle meam amoris operationem (non obstante amicitia) propter illud ad quod ipsa dirigitur, & ordinatur: possum ergo, salvâ amicitiâ, amare beatitudinem, ut præmium est ipsius amoris amicitiæ: ergo habere oculum, &c.

317 Duplex hæc ratio versatur circa actum spei formatæ, ab ipsa tamen charitate elicatum. Prob. modo concl. de altero actu spei formatæ, qui à virtute spei elicetur, & à charitate imperatur. Actus perfectus, perfectèque in Deum tendens incongruus non est animabus perfectis; sed hujusmodi est actus spei formatæ: ergo. Prob. min. Actus perfectio sumitur ex eo

74 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

quod ratione sui tendat in Deum ut finem ultimum: quod autem perfectè hoc faciat, pendet ex eo quod operantem ipsi Deo subjiciat; sed actus spei formatæ tendit ratione sui in Deum ut finem ultimum, & ratione charitatis sic tendit quod sperantem perfectè Deo subjiciat; qui (infundendo charitatem) *subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus*, *1. Cor. 15. v. 28.* ergo. Hanc rationem videtur tradidisse S. August. *1. de Doctr. Christ. cap. 22.* his præclaris verbis: *Diligens Deum tanquam se ipsum, totam dilectionem sui* & illius (idest, proximi) *refert in illam dilectionem Dei, que nullum a se rivulum duci extra patitur, cuius derivatione minuatur.* Haec tenus dicta reprobati systematis fallitatem perspicue ostendunt: quod Authores proscriptæ propos. 23. eò infeliciter tenuerunt, quia spei formatæ perfectionem non probè scrutati, seu quomodo spes sit ex charitate non intelligentes, omnem amorem sui infamem & mercenarium esse perperam existimarent: quem proinde mortuum in animabus perfectis credentes, ipsius exercitium interdictum esse putaverunt. Hoc planè absurdissimum est, cum amor sui ordinatus sit prima causa dispositiva, radixque bonarum omnium affectionum obvia in Theologia, ut dixi *1. p. n. 48. & seq.*

318 Ultimum in thesi præfixum probandum restat, nimirum: *Spei exercitium in ultimis spiritus probationibus expediens esse;* & prob. 1. Actus conformitatis de condemnatione (ut habetur prop. 12.) est malus, cum sit desperatio, quæ mala est intrinsecè, ut infra dicam: ergo perperam agebat Director permittens talem actum animæ existenti in nocte ultima, sive ultimis probationibus. 2. Talis conformitas est à diabolo, qui nocte passiva spiritus animam crudelissimè tentat, ipsi suam proponendo damnationem ut desistat, ideoque animæ spirituales ut pestilentissimum fugiunt talem actum; ut, missis pluribus exemplis, constat in S. Rosa Limensi apud Bollandianos die 26. Aug. n. 167. ubi S. Virginem poenas damni purgatorii, & inferni quodammodo passam fuisse, præstantissimo stylo refert Hansen. Et in S. Maria Magd. de Pazzis ad diem 25. Maii, ubi n. 72. refertur ab hac tentatione liberata per D. Thomam Aquinatem.

SATISFIT ARGUMENTIS.

319 *O pp. 1. S. August. tract. 3. in Joan. prope fin.* inquit: *Noli ad præmium diligere Deum, ipse sit præmium tuum.* Similia habet bonum. 38. ex 50. Unde in sententiis à S. Prospero ex August. collectis, dicitur sentent. 20. *Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces.* Insuper: S. Bernardus *tract. de dilig. Deo, cap. 7.* ait: *Non enim sine præmio diligetur Deus, et si absque præmii intuitu diligendus sit. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est.* Ex his, inquam, & pluribus aliis testimonii deducitur, congruum non esse pro animabus perfectis Deum diligere mercedis intuitu. *Resp. 1.* Quod eisdem textibus utitur Lutherus, ejusque gregales. Quare ad 1. dicimus, Augustinum loqui de mercede temporali. Ita enim habet ante objecta verba: *Si autem corporalia præmia concupieritis à Deo, abduc sub lege estis, & ideo ipsam legem non implebitis. Quando enim videris abundare ista temporalia in eis, qui Deum offendunt, nutant gressus tui:: Noli ad præmium, &c.* Obiter tamen nota: ex dictis verbis non sequi, illicitum esse operari intuitu temporalis mercedis, sed solum ubi hoc fiat constituendo in ea finem ultimum. Eodem modo exponi possunt alia testimonia. Ut vero omnia complectar, resp. cum D. Th. loc. cit. ex Sentent. dist. conf. Non est congruum diligere Deum intuitu mercedis, tanquam propter finem operantis, seu, ut loquitur D. Th. tanquam finem amati, C. tanquam propter finem operis, sive amoris, N. *Sine intuitu præmii* (ait D. Th. ibi ad 2.) *serviendum est, ita quod præmium non ponatur finis ejus quod amat, & cui servitur, sed quod ponatur finis ipsius servitii, vel amoris.* Hæc S. Doctor, quæ & facto docuit, cum enim ad imaginem Crucifixi oraret, cubiti altitudine à terra sublatus, audivit: *Bene scripsisti de me, Thoma: quam ergo mercedem accipies?* Tum ille: *Non aliam Domine, nisi te ipsum.* Quis autem credat, hunc actum non fuisse perfectissimæ charitatis? Ergo oculum habere ad mercedem charitati perfectæ non repugnat.

320 *Opp. 2. Expectare beatitudinem, & operari intuitu retributionis oritur ex amore servili, & mercenario; sed hic vituperatur Joan. 10.* Et de eo D. Th. *infra q.*

Quæst. III. Art. II. Utrum Actus Spei bonus sit? 75

19. a. 4. ad 3. ait: *Contrariari charitati: ergo merces nequit esse finis amoris.* *Rufus:* Merces est finis eorum, quæ propter mercedem fiunt; sed finis diligitur magis quam ea, quæ sunt ad finem: si igitur Deus propter aliquam mercedem diligitur, aliquid aliud magis diligitur, quam Deus; sed id est contra charitatem saltem perfectam: ergo idem. Ad 1. resp. 1. amorem mercenarium, juxta generalem nominis significacionem, non esse turpem, nam *Lucæ* 15. Prodigus laudat mercenarios, & quidem recte juxta Bedam, & Ambrosium, qui addit: *Si nos quoque mercenarios digneris,* &c.

321 Sed quoniam à S. Gregor. hom. 14. in *Evang.* amor dicitur mercenarius, ubi diligitur Deus propter bona temporalia, non ordinando ea in beatitudinem; ideo aliter resp. N. maj. Actus enim dicitur mercenarius, qui propter mercedem fit, non autem qui est circa ipsam mercedem: quamvis ergo actus spei sit expectare beatitudinem, quæ est merces, non tamen eam expectat propter ipsam mercedem, sed ex inclinatione habitus, sicut in aliis virtutibus contingit: & propterea non expectat eam in quantum est merces, sed in quantum est summum quoddam bonum arduum, habet enim Deum pro principali objecto, D. Th. in 3. dist. 26. q. 2. a. 1. ad 5.

322 Ad 2. dist. maj. Merces est finis, ubi fuerit ab amante intenta, C. ubi solùm est intenta ab amore, sicut in præsenti, N. Non est de ratione mercedis (inquit D. Th. in 3. dist. 29. q. 1. a. 4. in corp.) quod sit intentionis finis, quia plerumque aliquis mercedem ex opere non querit, cui merces datur. Quamvis ergo diligens Deum ex charitate respiciat mercedem, non tamen tanquam finem, sed tanquam medium ad perfruendum Deo, magisque se uniendum cum ipso.

323 Opp. 3. *Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foris mittit timorem, quoniam timor paenam habet,* 1. *Joan.* 4. v. 18. Similiter ergo perfecta charitas foris mittit spem; sicut enim hæc inducit ad charitatem, ita & timor, ut tradit D. Th. hic q. 17. a. 8. Resp. Quod non solùm timor filialis, & castus, verum etiam servilis (tamen absque servilitate) compatitur cum perfecta charitate, licet minuatur quantum ad actum, id est, minus se exerceat anima perfecta in actibus timoris, quam anima imperfecta, quia illa magis de Deo sperat,

ut docet D. Th. hic q. 19. a. 6. & 10. Hoc sensu interpretanda sunt verba *Ioan.* relata. In forma ergo, N. cons. & disparitas traditur à D. Th. loc. ex sent. nuper relato ad 3. quia spes est de bono, quod magis consonum est amori, quam malum, de quo est timor, & ideo quamvis iste, adveniente charitate perfecta, minuatur modò dictò, secùs verò spes, imo hæc augetur, quia de amicis magis speramus, & anima tunc magis confidit de præmio. Perperam ergo eodem modo philosophantur de spe, ac de timore Authores proscripti erroris.

324 Opp. 4. In supremis desolationibus mori debet nostra voluntas, ut firmius, & immediatus Deo uniatur anima, & hæc est mors spiritus amabilissima, quam summe commendant SS. PP. præsertim S. Franciscus Salesius in *Praxi*, lib. 9. cap. 12.; sed nisi omnino pereat amor sui, & interesatus, non potest anima sic fœliciter mori: ergo. Resp. dist. maj. Debet mori nostra voluntas, quantum ad illud, quod habet inordinationis ex peccato, C. aliter, N. & dist. min. nisi pereat amor sui inordinatus, C. ordinatus, N. & conseq. Nota sunt vulnera in nobis ex peccato originali reicta, ex quibus inordinatio nostri appetitus descendit, augeturque per peccata actualia; ut dixi P. 1. n. 1692. & seq. inordinatio igitur ista mediis tribulationibus evanescit, & hæc est mors spiritualis, quam in S. Salesio non intellexerunt AA. propositionum. Neque recto sensu acceperunt sententiam S. Catharinae Januensis, quam refert, approbatque S. Salesius ibi lib. 10. cap. 13. Non enim absolutè reprobatur ibidem actus spei, neque incongruus dicitur, vel impeditivus perfectionis; sed tantummodo affirmatur, quod ubi actus spei perfecta charitate formatus non sit, ad perfectionem zeli non pertingit. Hoc autem verum est, & nullatenus repugnans honestati actus spei, & exercitio ejusdem in quocumque statu existat anima; licet enim ad perfectionis culmen pervenerit, non proinde omnes omnino operationes ejusdem debent esse æqualiter perfectæ, aut intensæ; hæc enim uniformitas agendi propria est cœlestis Patriæ, non hujus exilii: ergo quantumcumque anima sit perfecta, aut in quocumque existat statu, convenienter elicere potest spei actum ex imperfecta, & perfecta charitate.

COROLLARIUM

De Timore moraliter accepto.

325 Epulis jam erroribus circa honestatem honestatemque actus Spei, operæ pretium duxi de Timore moraliter considerato aliqua hinc annexere; nam de illo quatenus *passio* est, & *presupponitur bono* & *malo morali* (ut ait D.Th. *hic a. 2. ad 2.*) egimus p. 1. à num. 168. Timor itaque moraliter acceptus partitur in *filialem*, & *mundanum*. Rat. Quadrimembris hæc divisio est ex parte *objecti*, & motivi; cùm enim timoris *objectum* sit malum, quandoque homo propter mala, quæ timet, recedit à Deo, & iste dicitur *timor mundanus*. Aliquando autem propter mala, quæ timet homo, convertitur ad Deum, eique inhæret: hoc autem tripliciter, nam si hoc facit timore solius poenæ, erit timor servilis: si propter timorem solius culpæ, erit *filialis*: & denique si propter utrumque, erit *initialis*, qui medius est; sed tres dividunt timorem ex parte motivi: ergo. Timor mundanus est, quô à Deo per peccatum recessus homo ratione nocumenti temporalis, quod sibi, vel aliis sibi proximis timet inferri à creatura. Constat hunc timorem esse pravum, venialiter, aut lethaliiter juxta gravitatem recessus. Si quis enim propter mala quæ timet, negat fidem v.g. peccat mortaliter: si verò mendacium officiosum ex metu dixerit, erit peccatum veniale.

326 Quæres autem: *Quandonam timor mundanus*, & illud propter quod aliquid sit inordinatum, sint duo peccata? Ut hæc res, satis implexa, intelligatur, scito: quod timor mundanus ex amore nascitur mundano, sive affectu ad creaturas inordinatō: Discerne ergo: an affectus sit secundum se inordinatus: an verò solum sit talis *ratione effectus*? In priori casu, duo sunt peccata, & in posteriori unum. Exemplum sit in muliere adulterium perpetrante, timore egestatis, & amore pecunia ductâ. Si enim affectus ad pecuniam in ea erat quantitate, quâ ad congruum viatum egebat, unum solum committit peccatum, nimis adulterii. Si verò tendebat affectus ad immoderatas, & superfluas divitias, duplex incurrit peccatum, nempe adulterii, & avaritiae. Et de Timore *mundano* satis.

327 Timor servilis respicit malum culpæ dupliciter: Uno modo, ita ut poena timeatur tanquam principale malum, quod tunc contingit, ubi quis operatur bonum, & fugit malum taliter, ut nec operaretur, nec fugeret, nisi poena urgeret. Timor iste pravus est, diciturque servilis *objectivè*, sive cum servilitate, quia non excludit peccati affectum, & ad hunc timorem tendit, & collimat comparatio illa mulieris adulteræ, & castæ, quam appositiæ affert S. Aug. *Cone. 12. in Psal. 118.* Altero modo dicitur servilis *subjectivè*, sive quoad substantiam, nam poena timetur non ut summum malum, & finis, sed ut medium ad vitandam culpam. Huic timori non inest affectus ad culpam, & reperitur tam in justis, quam in peccatoribus.

328 Hunc Christus timorem suadet *Matth. 10. v. 28. Timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* Hoc eodem timore Präcursor Joannes homines ad poenitentiam provocabat *Matth. 3.* Bonus ergo est timor iste, alioquin hominibus actus non bonos persuasiſſent Christus, & Joannes. Quamplura SS. PP. testimonia adduci possent pro timoris servilis honestate: sed pro omnibus videatur August. qui in *Psal. 127. bonum & utilem, & cap. 5. de Cathec. rud. saluberrimum eum appellat, aliisque in locis maximè illū commendat.* Et si alicubi rejicere videatur, non eo quia malus, sed quia imperfectus, & insufficiens ex se est ad justificationem: quo sensu interpretandus est S. Gregor. *I. Moral. cap. 11. & lib. 4. cap. 24. & 3. p. Pastoral. cap. 14.* aliique SS. PP. *Præterea: Bonum honestumque esse timorem servilem Trident. diffinivit seff. 6. can. 8. Si quis dixerit gehenna metum, per quem ad Dei misericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccato abstinemus, peccatum esse, anathema sit.* Quam doctrinam amplioribus verbis explicat *seff. 14. cap. 4.* Merito ergo Alex. VIII. inter alias, has duas propos. *n. 14. & 15.* proscripsit die VII. *Decemb. 1690. Timor gehenna non est supernaturalis. Attrito, quæ gehenna & pœnaru[m] metu concipitur, sine dilectione benevolentie Dei, propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.*

329 Rat. prob. Objectum timoris servilis est bonum, & supernaturalis: non enim inordinatum est culpam vitare propter poenam, ubi timor hanc non respicit tanquam fi-

Quæst. III. Art. II. Utrum Actus Spei bonus sit? 77

finem ultimum, sed solummodo ordinat culpæ vitationem ad effugiendam poenam; quod quidem rectum, & ordinatum est, ut constat ex dictis de Spe. Neque sic timens magis odit poenam quam culpam, quia tò propter indicat finem effectù, non cuius gratiâ. Pro cuius intelligentia advertere oportet, quòd volens vitare peccatum propter poenam, potest dupliciter se habere. Primo, ut cùm majus malum existimet poenam quam Dei offendam, ita est animo affectus, quòd peccatum committeret non stante poena. Unde hic timor malus est, tanquam ex servilitate procedens, quia comparatò peccatò cum poena, hanc illi præfert, taliter quòd non ob alium finem peccatum committere non vult, nisi quia poenam timet, quod aliàs non stante poena perpetraret. Secundo potest se habere peccare nolens propter poenam, non quia ad invicem comparatis peccato, & ipsius poenâ, eò eligat non peccare, quia præferat poenam peccato, sed quia ex metu poenæ movetur, & disponitur ad culpæ detestationem, & mandata Dei servanda, nullò retentò ad peccatum affectò, nec conditionatò quidem. Qui cùm ex bene ordinato timore actus iste procedat, bonus absolute evadit.

330 Monuerim autem ad servilitatem timoris (idem intellige de amore mercenario, & vituperabili) requiri *formalem*, aut saltem *virtualem affectum* peccandi, qui quidem contrarius est charitati, & consistit, ut dictum est, in voluntate non operandi iustitiam, & non vitandi peccatum, nisi propter poenam. Hæc, inquam, actualis dispositio timorem vitiat: nam si fuerit tantummodo habitualis, non exinde timor esset malus, quia dispositiones habituales non inducunt peccatum, neque homo judicandus est de his, quæ egisset occurrente occasione, sed de his, quæ actu formali, aut virtuali egit ore, opere, vel corde. Ita Serra *bic q. 19. a. 4.*

331 Petes: *An detur habitus pro hujusmodi timore bono?* Affirmo, & videtur hoc supponere D. Th. *bic q. 19. a. 5.* ubi probat timorem servilem, & filialem differre specie, quia actus, & habitus distinguuntur secundum objecta. Et in *3. dist. 34. q. 2. a. 2. qq. 2.* ait: *Cum igitur servilitas timoris habitui accidat, Oꝝ. Rat.* Ubi plures multiplicantur actus, ibi oportet esse habitum; etenim si illi naturales sunt, gene-

rant habitum: si verò supernaturales, requirunt habitum infusum, ut connaturaliter eliciantur; sed actus timoris servilis, tum naturales, tum supernaturales sèpius multiplicantur, ut experientia docet: ergo. Scito tamen hujusmodi habitum ad virtutis culmen non pertingere, nam juxta Philosophum *virtuosus operatur boni gratiâ*, vel propter turpis vitationem; sed timor servilis operatur bonum non propter fugam turpis, sed tristis: ergo deficit à perfectione virtutis, D. Th. *in 3. dist. 34. q. 2. a. 1.*

332 *Rufus*: Aucta charitate augmentur virtutes, earumque exercitium; sed timor servilis diminuitur quantum ad actum crescente charitate, ut tradit D. Th. *bic a. 10.* ergo sicut continentia, perseverantia, & alii similes habitus non sunt virtutes, ut dixi *p. 1. n. 1434.* ita neque habitus timoris servilis. Ex hoc habetur contra Viva super *proposit. 14.* relatam, quòd actus timoris non elicitor à vittute spei, ut ipse putat ibi *n. 8. ex Ripalda: 1. Quia spes augetur cum charitate, timor autem minuitur.* 2. *Quia objectum spei, & timoris est omnino diversum;* & 3. *denique, quia à perfectiori habitu elicetur timor servilis, quam filialis, quod videtur absurdum.* Timor enim filialis, ut mox dicam, oritur ex dono timoris; sed virtutes theologicæ præferuntur donis, ex D. Th. *1.2. q. 68. a. 4. ad 3. Oꝝ art. 8.* ergo. Et haec tenus de Timo-*reservili.*

333 Timor *initialis* ita dictus, quia viam parat ad filialem, competitque statui incipientium, in quibus inchoatur quidam timor per inchoationem charitatis, medius est inter timorem servilem, & filialem, non quia ex æquo respiciat culpam, & poenam, ut putat Durandus, hoc enim Philosophiæ repugnat, cùm sint objecta contraria, nedum diversa: igitur dicitur medius, quia principaliter respicit culpam, sed de connotato poenam, quare secundum substantiam, & entitative est idem cum timore filiali, & differunt solum sicut charitas in statu imperfecto ab ipsa in statu perfecto; timor siquidem initialis competitur servilem, competitque incipientibus: filialis verò foras mittit timorem servilem, & est proprius perfectorum, D. Th. *bic q. 19. a. 8.*

334 Porro: cùm timor initialis, & filialis sint idem secundum substantiam, consequenter unum erit principium, sicut una est

78 Tract. I. De Præceptis ad Decalog. præamb.

est charitas perfecta, & imperfecta. Principium autem illud nequit esse virtus, quia de hujus ratione est respicere bonum; sed timor principaliter respicit malum, quod quis refugit, D.Th. hic a.9. ad 2. q. 3. quod intellige *in sua causa*, non directè, & in se, sed reverendo causam mali, quod respicit de connotato, ut illico dicam: ergo. Deinde, hoc principium non est habitus aliquis imperfectus, nam timor filialis actus est perfectissimus, & initialis absolute, & simpliciter est perfectus, & cum charitate connexus: requirunt ergo pro principio habitum perfectum; sed hic aliis esse non potest, quam donum timoris: ergo hoc donum est principium utriusque timoris.

335 Si autem quæras: *Quisnam ex assignatis timoribus inter Spiritus S. dona numerari debeat?* Resp. Quòd solum timor filialis; mundanus enim est malus: servilis verò, licet sit à Spiritu S. quatenus ab eo animæ infunditur, tamen inter septem Spiritus S. dona non est numerandus, quia voluntatem peccandi annexam habere potest, cum qua Spiritus S. dona minimè conciantur. Relinquitur ergo quòd timor Dei, qui inter septem Spiritus S. dona numeratur, est filialis & castus, à quo cùm initialis non distinguatur nisi penes perfectum & imperfectum, etiam de initiali dici potest quòd donum est Spiritus S. D.Th. 2. 2. q. 19. a. 9.

336 Inde gravissima exorta est Dissertatione inter DD. circa principalem, seu primarium actum hujus doni, seu, & in idem reddit, *quodnam sit ejus objectum primarium?* Quam Scholæ disputationi relinquimus contenti affirmare cum probabiliori sententia, quòd primarius actus hujus doni est reverentialis actus erga Deum, sive circa Divinam eminentiam, ut potentem infligere malum poenæ. Actus verò secundarius est fuga mali culpæ, & separationis à Deo. Scito tamen à dono timoris præter actus relatos elici alios: reprimit enim passiones irascibiles, & hoc modò habet pro actu *paupertatem spiritus*; reprimit etiam passiones concupiscentiales, & quantum ad hoc elicit actum *Beatitudinis luctus*. Et, ut uno verbo dicam, *timor Domini comparatur ad totam vitam humanam Dei sapientiæ regulatam*, sicut radix ad arborem, juxta illud Eccli. 1. v. 25. *Radix sapientiæ est timere Dominum*. Hæc D.Th. hic q. 19. a. 1. ad 2.

337 Timor denique filialis, qui puerus & castus appellatur, ille est: quòd quis timet Dei offendit, vel separationem ab ipso. Unde si quis ad Deum convertitur propter timorem culpæ, timor erit filialis, nam filiorum est timere offendit patris, ut loquitur D.Th. in C. art. 2. q. 19. laudatæ. Ad hujus tamen doctrinæ evidentiam duo adnotare oportet: Primò, quòd timor filialis, etiæ culpam timeat, non eam timeret ut poenam, sicut timor servilis; sed præcisè prout inducit separationem à Deo amato, ut docet D.Th. in 3. dist. 34. q. 11. a. 3. qq. 1. ad 2. ubi ait: *Timor castus non timet separationem in quantum est poena, sed in quantum est elongatio ab amato*. Et si dicitur, quòd separatio & elongatio à Deo, poena est etiam, quam Deus infligere potest propter peccatum, Resp. Quòd hoc modò separatio à Deo considerata, ad timorem servilem spectat, minimè ad filialem, ut notat Cajet. in Com. art. 10. q. cit. §. *Ad evidentiam*. Secundò advertere oportet, quòd cùm dicitur: *timor filialis respicit offendit*, id intelligendum est de connotato; nam ut dictum est, primarium objectum hujus timoris est Deus ut potens infligere malum poenæ. Itaque *timor filialis habet duos actus*, nempe, revereri Deum, & timere malum. Primò modò manet in Patria, & extitit in Christo; non verò secundò modò. Vide D.Th. 3. p. q. 7. a. 6. ad 1. q. 1. 2. q. 67. a. 4. ad 2. Et de Timore satis, de quo plura alia apud Joannem à S.Thoma.

ARTICULUS III.

An, & quando liget præceptum sperandi sibi, & aliis Beatitudinem?

338 **C**onclus. Datur præceptum speciale de actu formalí, & supernaturali sperandi nobis beatitudinem supernam. Prob. 1. ex damnatione proposit. quas retulimus num. 65. Deinde ex S. Scriptura, & PP. qui sèpè simè hoc tradunt præceptum, sicut observat D.Th. hic q. 22. a. 1. unde Oseæ 12. v. 6. dicitur: *Spera in Deo tuo semper*; & Psal. 61. v. 9. *Sperate in eo*, &c. ergo debitum est ad humanam salutem, ut speret homo de Deo, D.Th. ibi ad 3. Prob. à simili, quia homo elevatus est ad finem supernaturalem credendi, & amandi Deum, ligatur speciali fidei, & charitatis præceptis er-

ergo cùm elevatus sit ad beatitudinem à Deo sperandam, tenebitur, &c. Rat. à priori: Omnis actio necessaria ad salutem consequendam est in præcepto; sed actus spei est hujusmodi, nam per ipsum inducitur homo ad mandatorum observantiam, & innititur Dei auxilio, sine quo vita æterna nequit obtineri: ergo.

339 Opp. 1. Quamvis de timore Domini admoneamur in Scriptura, non propterea de illo speciale datur præceptum; & si ponatur, impletur per charitatis actum, cùm de illius transgressione nemo se accusat: ergo similiter dicendum de spe. Resp. N. absolutè ant. Dari enim speciale timoris præceptum docet D.Th. a. 2. q. 22. ubi in *Sed contra* illud probat ex illo *Deuter. 10. v. 12.* Et nunc *Israel*, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum? Quamvis autem in Decalogo expressè non reperiatur, non propterea negandum est dari speciale timoris præceptum, quia hoc, sicut & præcepta fidei, & spei, præambula sunt ad legem. De utroque vero timore filiali, & servili dari speciale præceptum, menti D.Th. conformius opinamur, cùm ratio, quâ ipse in C. art. utitur, de utroque procedat, cum solo discrimine, quod præceptum de timore filiali frequenter obligat, cùm semper instet, quando charitatis præceptum urget. De timore autem servili nonnisi quando homo ob sui cordis duritiam, timore indiget poenæ, ut in Deum convertatur, vel quando aliò modò culpam vitare non potest.

340 Opp. 2. Si daretur præceptum spei speciale, ubi instantे præcepto Pœnitentiæ, homo non pœniteret, omitteret proinde actum spei requisitum ad obtinendum veniam, ut docet Trident. *Seff. 6. cap. 6.* tunc ergo homo ille duo committeret peccata; sed hoc videtur falsum: ergo. Resp. N. conf. quia in eo casu tantum obligat præceptum spei indirecte, idest, ratione præcepti Pœnitentiæ, unde transgrediens utramque obligationem, unum committeret peccatum, quia ubi unum est propter aliud, ibi non est nisi unum.

341 Inquires: Quandonam præceptum sperandi affirmativum obliget? Resp. Quod 1. in principio vitæ, dum homo pervenit ad usum rationis, & sufficienter instructus est de lege, & fine ultimo superno. 2. Quoties vita inchoatur christiana per susceptionem fidei de novo. 3. Quando quis resipisce-

ret à desperatione. 4. Ubi teneretur pœnitente. 5. Quoties gravis tentatio animum pulsat contra spem. Hoc ultimum à plerisque non admittitur, nam ad victoriam tentationis actus ipsi contrarius directè non est necessarius, etenim vincitur per Orationem, aut per exercitium cuiusvis virtutis, imo & cogitationem aliò divertendo. Adidunt aliqui, & quidem fundatissimè, quod cùm imminent mors, instat etiam hoc præceptum, non ex eo unicè, quod tunc Dœmon per representationem peccatorum conatur animam præcipitare in desperationem; sed quia ea occasione opportunissimum est spem omnem in Deo collocare, cùm simus Cœlo appropinquantes. Denique obligat hoc præceptum sibi in anno, eò modò, quod diximus cùm de fidei præcepto num. 90. Unde, qui in observantia mandatorum, & in pœnitendo negligens nimis fuerit, meritò censendus est culpabiliter hoc præceptum omisisse. De quo satis.

342 Modò quæres: An detur præceptum sperandi aliis beatitudinem? Affirmo, & dico, quod hujusmodi præceptum consequitur necessariò ad præceptum sperandi propriam salutem; sperans liquidem alienam salutem quodammodo reputat propriam, ut locupletissimè probat D.Th. bīc q. 21. a. 3. & unic. de Spe, a. 4. Quare miror dixisse Palanco, hoc præceptum esse charitatis, non spei; sed magis miratus sum M. Ferre, qui tale præceptum denegat, et si fateatur dari præceptum non desperandi alienam salutem, unde S. Augustinus librō de verbis Domini, ait: *De nemine est desperandum, dum vivit;* sed omne præceptum negativum in affirmativo fundatur: ergo non satis consequenter negat præceptum sperandi alienam felicitatem.

343 Præterea: Teneor, citra dubium, alienam sperare salutem, ubi desperando mihi periculum afferret desperationis, vel torporem in studio procurandi salutem meam, aut proximi, & in aliis casibus similibus: ergo reipsa datur præceptum sperandi beatitudinem proximo, et si aliqualiter sit conditionatum; habet enim hanc, vel similem tendentiam: *Si erga salutem proximi æternam tua fertur voluntas, debet esse sperando.* Adebat exemplum ex D.Th. infra q. 60. a. 4. quamvis absolutè, & per se non teneat dubium mali de proximo in meliore partem interpretari; si tamen ve-

lim judicare , ligatus sum interpretari in melius. Similiter , licet rudit non teneatur absolute credere Abraham duos filios *babuisse* , supposito tamen , quod velit ferre judicium de hoc , tenetur credere , & ubi discredenter , amitteret fidem: idem ergo dicendum in nostro casu , & hoc modo obligat per se præceptum spei erga alienam salutem.

ARTICULUS IV.

In quibus personis sit Virtus Spei Theologica?

344 Concl. 1. In hæreticis, & damnatis *Spes Theologica non reperitur, bene verò in animabus Purgatorii.* Rat. 1. p. Fides juxta Apost. est: *Substantia sperandarum rerum* , seu fundamentum: ergo fide destructa , deficit spes , non minus quam pereunte principiorum cognitione deest scientia conclusa . sed in hæretico non est fides theologica : ergo neque spes , quæ anchora sit tuta , & firma. Rat. 2. p. In damnatis objectum spei non perseverat: ergo neque ipsa. Prob. ant. Objectum illius est beatitudo , quatenus possibilis assequi ab ipso sperante ex auxilio Dei ; sed beatitudo non ita proponitur damnatis , quin potius in 1. damnationis instanti desperant , quo actu destruitur spes , ut notat Durandus in 3. dist. 27. q. 3. unde Job 15. v. 22. dicitur de damnato : *Non credit , quod reverti possit de tenebris ad lucem* : ergo in ipsis non manet spes. Rat. 3. p. Spes non evacuat , nisi quis actu habeat quod speravit , sicut fides non destruitur , nisi per hoc quod videatur quod credit; sed qui in Limbo PP. steterunt , & ii , qui modò sunt in Purgatorio , nondum habent beatitudinem , de qua est spes , sed adhuc est ipsis futura , & ardua , utpote obtainenda solum post severam atrocemque expiationem , ac poenæ acerbissimæ sensus & damni tolerantiam: ergo spes eorum quoad actum , & habitum perseverat.

345 Opp. 1. Ex illis quos suscitaverunt SS. Apostoli , erant aliqui damnati , utpote mortui in infidelitate , ut tradit Altisiodorensis lib. 4. cap. de Damnatis ; postea vero salvi facti sunt , idque factum esse ab aliis Sanctis tradunt Historici , & inter alios Baronius ad an. 696. unde animam Trajani precibus S. Gregorii Magni ab inferno fuisse erutam , videtur credidisse D. Th. in 4. dist.

45. q. 2. a. 2. ad 5. & in 1. dist. 43. q. 2. a. 2. ad 5. poterant ergo isti sperare. Resp. Damnatos , de quibus loquitur argumentum , non fuisse simpliciter damnatos , sed speciali Dei providentiâ , & extraordina- riâ ad vitam fuerunt revocati , ut per poenitentiam salvi fierent. Ex hoc autem nihil contra nos , etenim si cum infidelitate mortui sunt , certum est ipsis spem defuisse in inferno , vel in eo loco , ubi animæ eorum existebant , antequam per miraculum resurerent. Quod verò attinet ad Trajanum , estò fabellam illam non rejicerit D. Th. non proinde eam sibi persuasit , sed tantummodo hypotheticè voluit intelligi , & juxta suum institutum dixit , quod dici debet , si vera esset Historia : non enim est Theologorum excutere res omnes ad Historiam spectantes. Vide Capitulum controv. 7. Baronium ad an. 604. & præcipue N. Hyacinthum Segura in suo *Norte Critico* , Discurs. VII. §. V.

346 Opp. 2. Animæ piacularibus flammis addictæ omnimodam habent securitatem de consecutione gloriae: igitur eam non sperant. Conseq. videtur bona , nam D. Th. 1. 2. q. 67. a. 4. ad 3. docet , quod bonum cuius jam inevitabilem causam habemus , non comparatur ad nos in ratione ardui , & sic propriè non speratur. Resp. dist. ant. Habent securitatem , quæ ignorantiam , & dubium excludat , C. quæ excludat difficultatem beatitudinis , N. alias in B.V. Maria , & in Sanctis Apostolis , qui juxta D. Th. fuerunt confirmati in gratia , & in plerisque aliis Sanctis , qui certam de ipsis gloriarum futurâ revelationem habuerunt , esset deneganda spes , quod est falsissimum. Quare D. Th. intelligendus est , non unicè de causa inevitabili , sed de ea , quæ ab impedimentis , & difficultate consequendi bonum liberat , ut ex verbis immediate sequentibus colligitur.

347 Concl. 2. In beatis non reperitur virtus , aut actus spei. Prob. 1. ex illo Rom. 8. v. 24. *Spes , quæ videtur , non est spes , nam quod videt quis , quid (seu cui) sperat?* Rat. 1. Ubi deficit objectum specificativum actus , & virtutis neuter permanet ; sed adepta beatitudine deficit objectum specificativum virtutis , & actus spei: ergo. Rat. 2. ex q. unic. de spe , a. 4. Quod ratione sui importat imperfectionem subjecti , stare simul nequit in subjecto opposita perfectione perfecto ; sed spes est hu-

Quæst. III. Art. IV. In quib. pers. sit Virt. Spei? 81

hujusmodi: ergo nequit stare in subjecto per beatitudinem perfectō. Prob. min. Motus essentialiter importat subjecti imperfectiōnem, nam est actus existentis in potentia, prout in potentia; sed spes est motus quidam: ergo.

348 Opp. In beatis reperitur beatitudinis desiderium, juxta illud 1. Petri 1. v. 12. In quem desiderant Angeli prospicere: ergo & spes. Resp. dist. ant. Quatenus desiderium est appetitus boni non habiti, N. quatenus est intensio affectū tollens fastidium, C. Et hōc modō intelligitur textus, quia desiderium in Patria nullatenus habet rationem motū, sed perfectē quietis: *Es un deseo siempre contento, y un contento siempre deseoso.* Verba sunt S. Francisci Salesii in Praxi, lib. 3. cap. 3. Vide D. Th. 1. 2. q. 33. a. 2.

349 Sequitur 1. Beatos non sperare beatitudinis suæ continuationem, aut corporis gloriam, quia ipsis non est ardua, sciunt enim perpetuitatem esse debitam vitæ aeternæ, & gloriam corporis beatitudini perfectæ. Dices: Licet in Christo D. non fuerit spes theologica, quia ab instanti suæ conceptionis fuit comprehensor, tamen dene-ganda non est illi spes rationalis, & propriè talis, nam in eo fuit spes sensitiva, seu quæ passio est: similiter ergo in beatis poterit esse spes rationalis. Resp. Disparitatem esse, quod beati sunt extra statum viæ, subinde gloriam infallibiliter ut certam habent, & ab omni difficultate pro beatitudine adquirenda expediti, quare nec continuitas gloria, neque gloria corporis important arduitatē respectu ipsorum. Cæterum Christus D. fuit etiam simpliciter viator, & quamvis ex gloria animæ per naturalem resultantiam potuerit derivari gloria ad corpus, ut in Transfiguratione, eti transeunter; speciali tamen decretō Æterni Patris impedita est resultantia ejusmodi permanens, & continua; sed proposita sibi gloria corporis infallibiliter quidem obtinenda (idem intellige de aliis bonis, quæ meruit, & speravit) sed non nisi per victoriā maximorum laborum, & difficultatum: unde *Lucæ ult. v. 26.* ipse Dominus dicit: *Nonnè hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?*

350 Petes: Utrum ille, cui absoluta, certa, & extraordinaria fieret à Deo revelatio sua damnationis, posset, & teneretur sperare? Dixi: extraordinaria, quia in hac providentia impossibilis creditur talis revelatio, ut

tradit D. Th. q. 23. de verit. a. 8. ad 2. Quia inquit, talis revelatio cogeret cum desperare; & subjungit documentum: Si alicui talis revelatio fieret (idest de damnatione) deberet intelligi non secundum modum prophetia predestinationis, vel præscientiae, sed per modum prophetia comminationis, quæ intelligitur supposita conditione meritorum. Hoc prælibato, resp. negativè, & prob. 1. à posteriori: qui certò sciret alterius reprobationem, non posset, nec teneretur sperare ipsi beatitudinem; quare nemo sperat Antichristi beatitudinem, & S. August. 21. de Civit. Dei, cap. 24. expressè tradit: *In ea hypothesi non esse orandum pro salute reprobi illius: ergo.*

351 Prob. à priori: In ea hypothesi homo non posset habere judicium necessariò requisitum ad sperandum, quō, scilicet, proponeretur ipsi beatitudo ut possibilis physicè, & non tantum logicè: ergo. Prob. ant. Judicium hominis in ea hypothesi necessariò necessitate suppositionis esset de contradictorio, scilicet: *Beatitudo est mihi physicè impossibilis;* unde voluntati illius hominis proponeretur beatitudo ut ardua arduitate invincibili, prout, nempè, staret sub decreto reprobativo, cui nemo potest contradicere: ergo sicut damnati sperare nequeunt beatitudinem ob defectum judicii regulativi spei, ita homo ille. Cum hac tamē diversitate, quod homo ille viator posset desiderare beatitudinem: secūs verò damnati, quia isti eam odiō habent; cæterum homini illi posset proponi ut bona, & logicè possibilis, quod sufficit ad desiderium.

352 Sequitur: In præfata hypothesi posse hominem illum positivè desperare, seclusā tamen infidelitate, blasphemiam, & quavis aliā circumstantiā pravā. Rat. Positiva desperatio est recessus à beatitudine propter aestimatam impossibilitatem consequendi eam; sed hujusmodi recessus, seu fuga, non esset ad culpam imputabilis homini illi, sicut non imputatur damnatis ad culpam, sed est pars damnationis ipsorum, D. Th. infra q. 20. a. 1. ad 3. ergo. Deinde: Omnis voluntatis actus conformiter se habens intellectui vero est secundum se bonus, sicut omnis actus voluntatis conformiter se habens intellectui falso est malus; nam, quod est verum, & fallū in intellectu, est bonum, & malum in appetitu, & ideo communiter, & verè dicitur, quod omne peccatum procedit ex errore, seu falsitate; sed recessus à beatitudine in illo homine conformiter se

82 Tract. I. De Præcep. ad Decalog. præamb.

haberet ad intellectum verū; conformaretur enim iudicio vero de impossibilitate beatitudinis: ergo. Hæc rat. est D. Th. loc. cit.

553 Opp. Desperatio positiva est intrinsecè mala, seu prohibita, quia mala; sed cō ipso in nulla hypothesi potest esse licita: ergo. Hoc est argumentum, quō convincitur Palanco, & primā quidem facie videtur difficile, nam præmissæ sunt expressæ S. Th. in 3. diff. 47. q. 1. a. 4. & alibi sāpē. Sed resp. solutione, asseclis Palanco fortè placitura, dist. maj. Desperatio positiva, quæ est privatio, est intrinsecè mala, C. quæ privatio non sit, N. & min. similiter dist. cum conseq. In quolibet peccato reperitur privatio rectitudinis debitæ, & quidem constitutivè, juxta opinionem Palanco, & nostram; cùm autem desperatio positiva in hypothesi prædicta non esset privatio, quia rectitudo spei non esset debita illi actui, imò nec possibilis, ut nobiscum tenetur fateri Palanco; sequitur, quod actus desperationis positivè esset absque privatione, & consequenter non esset peccatum: itaque desperatio, quæ intrinsecè est mala, in omni hypothesi est prava, imò apprehendi nequit ut bona, quia est privatio debita spei; desperatio autem nostræ hypothesis licet sit positiva, solum est negatio spei, & ideo non est mala.

ARTICULUS V.

De Vitiis Spei Theologicae contrariis, Desperatione, scilicet, & Præsumptione.

354 **Q**uamvis tripliciter contra spem peccare contingat, nempè: non sperando, desperando, & frustra sperando, seu præsumendo, de quibus ex proposito tractat S. Bernardus Serm. 1. in Psalm. Qui habitat; tamen nonnisi duo sunt peccata commissionis contra spem, desperatio, scilicet, & præsumptio, de quibus præsens instituitur Dissertatio. Desperatio itaque opponitur spei secundūm defectum; præsumptio autem per excessum; illa etenim minus, præsumptio autem plusquam oportet, sperat: diffinitur ergo desperatione spei theologicae contraria: *Fuga, & recessus voluntatis à beatitudine objectiva, ut ardua, futura, & possibili.* Diffinitio hæc constat ex dictis p. 1. num. 166. & ex his, quæ hic diximus circa spem.

355 Sed opp. Ante omnem voluntatis mo-

tum, sive recessum, invenitur in desperante iudicium, quō existimat beatitudinem esse sibi impossibilem; sed hoc iudicium, cùm sit falsum, ut pono, est peccatum, nec videtur esse aliud, quām desperationis: ergo ante voluntatis recessum datur desperatione: hæc igitur non consistit in fuga voluntatis. Hoc Almaini discursu moventur aliqui, sed leviter: nam si quid probat, concludit, omne peccatum præcedere voluntatis actum; nam in quolibet peccato potest simile efformari ratiocinium, & concludit, quod omne peccatum consistit in actu intellectus adversus S. August. sent. à nemine non receptam, quod sola voluntate peccatur, ut habes p. 1. num. 1705. Resp. ergo dist. maj. Invenitur iudicium speculativum, N. practicum, C. & dist. min. Hujusmodi practicum iudicium est peccatum initiative, C. completere, N. & conseq. Itaque omnis peccantis (& non solius desperantis) iudicium practicum, infallibiliter est connexum cum actu voluntatis libero, unde omne peccatum importat completivè actum intellectus, & voluntatis, & consequenter iudicium, sive actus intellectus est initium, seu inchoatio peccati: quid verò ad præsens significant duo illa iudicia, dicam.

356 Concl. 1. *Desperatio potest esse absque infidelitate.* Prob. à posteriori: Fides est prior spe; sed remoto posteriori, non removetur prius: ergo remota spe, non exinde removetur fides. Prob. à priori: Sicut ad actum spei duo concurrunt iudicia, ita pariter ad desperationem, unum, scilicet, speculativum, quod vocat D. Th. hic q. 20. art. 2. *rectam aestimationem in universali;* & aliud practicum, quod ab ipso dicitur, *corrupta existimatio in particulari.* Illud quidem pertinet ad fidem; secus istud. Cum iudicio speculativo recto circa fidem, potest quis desperare, corrupta particulari ejus aestimatione per habitum, vel per passionem; sed in eo casu est desperatione absque infidelitate: ergo illa non includit essentialiter infidelitatem. Prob. maj. Qui fornicatur eligendo fornicationem ut bonum sibi hic & nunc, habet corruptam aestimationem in particulari, & retinet universalem aestimationem veram secundum fidem, scilicet, quod fornicatio est mortale peccatum: similiter ergo desperans. Ant. seu exemplum est D. Th. hic a. 2. in corp. verba tamen illa mendosè leguntur in aliquibus exemplaribus.

Quæst. III. Art. V. De Desperatione, & Præsumpt. 83

357 *Sequitur*: Quod si luxuriosus hoc, vel simile haberet judicium: Fornicatio hic & nunc bona est, & licita, peccaret contra fidem, nam dislentiret etiam propositio universali, in quâ illa particularis continetur: igitur quamvis sciat, quod fornicatio in universali, & in particulari est mala, tamen, ut nunc, corruptam habet estimacionem in particulari, quatenus existimat sibi esse bonam, judicio quidem practicō. Quod, ut profundiūs intelligatur, scito, quod judicium speculativum est de re secundum se, & ab opere præcīsī, & hoc judicium esse potest universale, & particularē, imò istud sub illo continetur, & necessariō connectitur; judicium verò practicū non est de re secundūm se considerata, sed in ordine ad appetitum, & affectum operantis. Exemplum primi: *Omne furtum est malum*: *hoc furtum est malum*; utrumque hoc judicium est speculativum, quod D. Th. vocat existimationem in universali. Exemplum 2. *Hoc furtum mihi est bonum*; hoc judicium est practicū, seu corrupta existimatio in particulari per habitum, vel per passionem, quatenus *sibi utile* existimat fur surripere alienum.

358 Exinde: Qui omnem fidei veritatem retinens, deliberatè existimaret, se esse reprobū, & à Deo derelictū ob sua peccata, peccaret quidem desperando, sed non esset infidelis, illud enim judicium esset difforme appetitui recto, non tamen contra fidem. Hæc applicanda sunt peccato præsumptionis, quod potest esse, & non esse cum infidelitate, qui enim haberet hunc actum: *Volo gloriam sine meritis*, ita quod objectum volitionis esset complexum hoc: *Gloria, & carentia meritorum*, esset præsumptuosus, & infidelis. Cæterū si præsumeret itaut vellet gloriam, simulque haberet voluntatem non poenitēdi sive non acquirendi gloriam per merita, non esset infidelis, sed unicè præsumptuosus.

359 Hic enim actus errorem contra fidem non supponit in intellectu, sed nascitur ex inconsideratione veritatum fidei, & ex affectu ad peccatum. *Rat.* nam ut aliquis beatitudinem velit, sufficit ex parte intellectū, quod existimet bonam esse sibi, & possibilem; cum hoc autem stat, quod ut nunc judicet esse sibi bonum manere in mundi delectationibus, ac proinde nolit à peccato recedere; sed nullum ex his judiciis est contra fidem: igitur cum so-

la inconsideratione rerum fidei, & nimiō mundi affectu (quæ sunt humanæ præsumptionis luctuosa principia) invenitur hoc peccatum absque infidelitate.

360 *Concl. 2. Desperatio est peccatum generis suo mortale*, Prob. 1. ex Scriptura, ubi saepè reprehenditur illa, ut *Hierem. 2. v. 25. & cap. 18. v. 12. Proverb. 24. v. 10. & Ephes. 4. v. 19. SS. PP.* testimonia ad hoc propositum colligit S. Bonaventura lib. 3. *Pharet. cap. 14. Rat.* Motus appetitū falso intellectui conformis est pravus; sed desperatio est hujusmodi: ergo. Maj. supra num. 352. declarata est. Prob. min. Falsa existimatio de Deo est, quod quis judicet cum Novatianis, Deum pœnitenti denegare veniam, vel, quod cùm obduratis peccatoribus dicat, quod ipsi non dabit gratiam, ut convertatur, & justificetur; sed utrumque hoc judicium est falsum, primum quidem contra fidem; secundum autem contra spem, quatenus hæc prærequirit judicium de possibilitate assequendi veniam, & beatitudinem: ergo cùm omnis desperatio conformis sit uni ex prædictis judiciis, vel similibus, necessariō erit peccatum mortale.

361 *Opp. 1.* Omne peccatum importat conversionem ad bonum commutabile, & aversionem à bono incommutabili, ut cum S. August. 1. de lib. arbit. cap. ult. docent Theologi; sed desperatio non importat conversionem, ut ex ejusdem diffinitione apparet: ergo. Hoc argumentum fieri etiam potest in aliis peccatis contra virtutes theologales. *Resp. dist. min.* Principaliter non importat conversionem, C. minus principaliter, & ex consequenti, N. *Conversio*, & aversio in omni peccato reperiuntur, cum hac tamen diversitate, quod peccata virtutibus theologalibus contraria principaliter non dicunt conversionem, idest, per ea non intenditū commutabile bonum, sed ex consequenti, in quantum anima Deum deserens, consequenter necesse est, quod ad bona commutabilia convertatur. Ediversò autem contingit in aliis peccatis; non enim qui fornicatur, intendit à Deo recedere, sed carnali delectatione frui. *Ex quo sequitur*, quod à Deo recedat, D. Th. hic q. 20. a. 1. ad 1. Obiter nota: frustra in favorem, aut rejectionem malitiæ positivæ adduci hunc textum, non enim differit D. Th. de malitia peccati, sed peccantis, quam duplē formalitatem explicuerat q. 10. a. 5. ad 1.

84 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

362 Opp. 2. Quod oritur ex bona radice, peccatum non est, non potest (enim) arbor bona malos fructus facere, Matth. 7. v. 18. sed desperatio procedit ex timore Dei, & horrore magnitudinis peccatorum: ergo. Resp. dist. maj. Quod oritur tanquam actus, aut per se, & directe, C. tanquam materia, & occasionaliter, sive per accidens, N. Desperatio ex luxuria, & accidia per se nascitur, ut dicam; sed ex timore illo, & horrore accipi potest occasio desperandi, in quantum his bonis aliquis male utitur, D. Th. loc. cit. ad 2. Modus autem, quō ex prædictis subnascitur per accidens, & occasionaliter desperatio, exponitur ab incerto Authore inter opera D. Th. Opus. 61. ad 7. amoris gradum, his verbis: *Timor est quedam animi fuga; ubi ille crescit, fit pusillanimitas; hæc autem, si intendatur, tandem in termino sequitur desperatio.*

363 Hac ratione S. Bernardus Serm. de B. Maria Magd. admonet, quod anima pœnitens duos Christi D. pedes exosculetur: *Pedes isti, inquit, sunt misericordia, & judicium, quorum alterum sine altero osculari, vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. Quis enim Dei misericordiam indeſinenter attendens, non statim tepidioris vite, quietem non exoptet?* Et infra: *Quis hæc (iustitiam, scilicet, & potentiam Dei) diutius cogitans, non statim contremiscat, & in desperationis rotetur abyssum? Utrunque igitur inungat pedem animæ pœnitentis affectus.*

364 Inferes: Quod licet infidelitas, & odium Dei graviora sint peccata, quam desperatio, hæc tamen est periculosior, & pejor ex parte subjecti. Rat. 1. p. constat ex dictis. Rat. 2. p. Sicut per spem revocamur à malis perpetrandis, & ad bona prosequenda inducimur, ita, sublata spe, irrefrānatè labuntur homines in vitia, & à bonis retrahuntur, unde Proverb. 24. v. 10. dicitur: *Si desperaveris lapsus in die angustiae, minuetur fortitudo tua.* Glossa ordinaria, ibi: *Nihil est execrabilius desperatione, quam qui habet, & in generalibus hujus vita laboribus, & quod pejus est, in fidei certamine, constantiam perdit.* Unde S. Isidorus lib. I. de sum. bono, cap. 14. ait: *Perpetrare aliquod flagitium, mors animæ est; sed desperare est descendere in Infernum:* ergo.

365 Dices: Infidelitas destruit spem, desperatio autem non destruit fidem: ergo illa est periculosior. Resp. N. cons. nam etsi non speret infidelis spe verè theologicâ, ni-

hilominus qualitercumque sperat benè vivere, & hac spe, etsi frustratoria, fovet animum, nè decidat absque fræno in mala; non sic autem desperans, ut appareat in proditore Juda, quem desperatio traxit ad laqueum, ut appositè inquit S. Leo: nam quod laqueus collo submissus facit, hoc desperatio præstat animæ, intercludens ipsi vitam gratiæ.

366 Petes 1. *An desperatio oriatur ex luxuria, & specialius ab accidia?* Affirmo. Rat. 1. p. Amor delectationum corporalium, præfertim venereorum, impedit saporem spiritualium, reputatque ea quasi vilia bona, subindeque fastidit: ergo non movetur ad ea per spem, sed in turpibus quiescit cum illis, qui Sap. 2. v. 9. dicebant: *Nemo nostrum exors sit luxuriæ nostræ, ubique relinquare signa lætitiae, quoniam hæc est pars nostra, & hæc est fors.* Rat. 2. p. Accidia est quedam animi dejectio, sive tristitia spiritus dejectiva; sed ex hac oritur desperatio: ergo. Prob. min. Tristis non de facili magna, & jucunda cogitat; sed quandiu in affectu dominatur tristitia, videtur ei, quod nunquam possit ad aliquid bonum relevari per se, aut per aliud: igitur desperat, quatenus reputat impossibile sibi bonum arduum: unde 2. Corinth. 2. v. 7. Nè fortè abundantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est.

367 Infertur: Quod luxuria propter affectionem ad carnalia, communis est causa multarum passionum contra bona spiritualia, odii, scilicet, abominationis, tristitiae, & iræ. Acedia verò dicitur causa specialis, quia cum proprium objectum, ad quod tendit spes, sit non solum bonum, & arduum, sed etiam possibile; dejectio acedia recedit ab eo tanquam impossibili, ideoque speciale habet oppositionem cum objecto spei. Nota ut regulam generalem: quod dum dicitur, *unum peccatum sequi, vel oriri ex alio,* intelligendum est, non quidem infallibiliter, & necessariò, sed faciliter, quia, nempè, aliquam inter se habent affinitatem, vi cuius ex uno in aliud facillimum est desciscere.

368 Petes 2. *Quænam sint remedia contra desperationem?* Resp. Primum, & quidem maximum esse Dominicæ Incarnationis, & Passionis memoriam, ut ex S. Aug. 13. de Trinit. c. 10. refert D. Th. hic a. 4. argum. 3. Unde S. Bernardus inquit: *Quid tam ad mortem, quod non morte Christi solvatur?* Secundum est, con-

Quæst. III. Art. V. De Desperatione, & Præsumpt. 85

sideratio magnæ virtutis, quam pœnitentia habet, *Ecclesiastes 10. v. 4.* *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum nè dimisseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.* Tertium est, consideratio infinitæ Bonitatis Dei, & misericordiæ: unde S. Bernard. *Serm. 22. in Cant.* prope medium ait: *Omnino propter mansuetudinem, quæ in te prædicitur, currimus post te, Domine Iesu audientes, quod non spernas paupertatem, peccatores non borreas. Non horruisti confidentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non supplicantem Chananaæ, non deprehensam in adulterio, non sedentem in tellonio, non supplicantem publicanum, non impios crucifixores tuos, ideo in odorem unguentorum tuorum currimus.* Ad idem valet 4. quod legitur *Lucæ 15. v. 7.* *Gaudium erit in Cælo super uno peccatore pœnitentiam agente,* &c. Et quod ibidem referatur de filio prodigo. Attendi 5. potest, quod destrucción peccati plus Deo, quam ipsi peccatori placeat. 6. Quantum Deo displiceat diffidentiæ peccatum, ut colligitur ex poena Moysis, & Aaron *Num. 20.* Legesis D. Chrysostomi Paræneses duas ad Theodorum lapsum.

ARTICULUS VI.

Quid, & quale Peccatum sit Præsumptio?

369 **P**raesumptio, si Rethores consulas, figura est, quâ occurrit adversarii oppositionibus, priusquam objiciantur. Apud Juristas est judicium de rebus ab alio gestis subiectum ex conjecturis. A Latinis aliquando accipitur pro præfigire, & superbire. Sed & inter Theologos vox est aquivoca, nam aliquando accipitur pro vitio opposito magnanimitati, ut dixi *p. I. num. 1411.* Denique in Sacra Scriptura multipliciter sumitur præsumptio: aliquando, scilicet, pro ipsa spe, ut *Sap. 7. v. 15.* *Mibi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere dignaborum quæ mihi dantur;* & *Judith 6. v. 15.* *Non derelinquis præsumentes de te.* Quandoque verò pro timore, ut *Sap. 17. v. 10.* & *11.* ubi *timor appellatur præsumptio,* licet impropriè, ut notat D. Th. *bic q. 21. a. 3. ad 1.*

370 Concl. 1. Datur præsumptio spei theologicæ contraria, & diffinitur: *Inordinata futura beatitudinis expectatio, sive: Vitium theologicum inordinatè tendens in beatitudinem objectivam.* Declaratur: *Inordinatio præ-*

sumptionis stat in eo, quod speratur à Deo aliud, vel aliter, quam Lege Divina statutum est. Qui enim à Deo speraret gradum gloriæ Christi proprium, esset planè præsumptuosus: & similiter, qui sine meritis gloriam, vel absque pœnitentia speraret à Deo remissionem peccatorum. Dixi: *à Deo,* quia hæc præsumptio Dei auxilio, & misericordiæ innititur, licet non prout oportet. Qui verò propriis viribus liberi arbitrii gratiam, aut beatitudinem speraret, esset præsumptuosus cum Pelagio, contra magnanimitatem. Et ratio est: quia magnanimitas, quæ spei passionem moderatur, medium constituit, quod stat in proportione ad propriam sperantis facultatem. Huic autem virtuti directè opponitur præsumptio propriis viribus innixa: etenim sic præsumptuose sperans, tendit in aliquod bonum sibi possibile, quod suam excedit facultatem; subindeque transcendent medium ad ordinatè sperandum.

371 Scio P. Suarez, quem plerique etiam Thomistarum sequuntur, velle præsumptionem Pelagianam directè opponi speinam ex præcepto hujus tenemur sperare à Deo bona spiritualia. Sed in contrariū facit 1. doctrina hujus *a. I. q. 21.* ubi expressè videtur D. Th. tradere nostram sententiam. 2. Si hujusmodi peccatum esset directè contra spem, præsumptio D. Petri (*Marci 14.* & *Lucæ 22.*) fuisset peccatum directè contra spem, quod negat D. Th. *infr. q. 131. a. 2. ad 3.* ergo. 3. Nam, ut perpetuo docet D. Th. præsumptio directè contraria spei attingit ipsius motivum, licet per excessum, sicut desperatio per defectum; sed præsumptio propriis viribus innixa non attingit motivum spei: ergo ipsi non est directè contraria, sed tantum indirectè, quatenus tenemur non solum sperare à Deo, sed etiam in Deo, & per hoc patet ad fundamentum Suarez. Quare concedimus, quod præsumptio, quæ propriis viribus innititur, si esset cum errore speculativo Pelagiæ gratia necessitatè ad opera bona negantis conjuncta, esset directè opposita magnanimitati, & indirectè spei. Sicut præsumptio ejus, qui ab Angelo, vel ab homine, tanquam à causa principali speraret aliquid quod à solo Deo est sperandum, est directè contra magnanimitatem, & indirectè contra spem, quia non inniteretur adhuc inordinatè Divinæ Misericordiæ, & potentiarum, quod omnimodi requiritur ad præsumptionem directè oppositam spei. Vide D. Th.

su-

86 Tract. I. De Precept. ad Decalog. preamb.

supra q. 17. a. 4.

372 Sed contra hoc est argument. Præsumptio propriæ virtuti innixa, pejor est, quām quā divino auxilio innititur, et si inordinatè; sed hoc esset falsum, si illa esset contra magnanimitatem, hæc autem contra spem; nam vitium virtuti theologali oppositum est pejus, quām quod adversatur morali: ergo. Prob. maj. Pejor est præsumptio ubi major reperitur inordinatio; sed in præsumptione propriæ virtuti innixa major reperitur inordinatio, quām in præsumptione divino auxilio innixa, et si inordinatè; quia magis est inordinatum minori virtuti inniti, quām majori: ergo pejor esset præsumptio, &c. *Resp.* N. maj. ad probat. N. min. & dist. probat. adjunctam: ubi ex hoc non sequatur diminutio virtutis majoris, C. si consequatur, ut in proposito, N. Etenim qui inordinatè nititur divino auxilio, quantum est ex se, minuit virtutem divinam: vult enim consequi à Deo quod Deus ipse conferre non potest, servato suæ providentiae ordine; nam sic inordinatè divinæ misericordiæ, vel potentiarum innixus, sperat se obtinere gloriam sine meritis, vel sine poenitentia veniam; quod certè Deus in hac poenitentia facere non potest. Hoc autem maiorem affert inordinationem, quām præsumptio propriis innixa viribus; subindeque pejus est, quām propriam superextollere virtutem.

373 *Dices:* Non est impossibile, quod creaturæ conferat Deus gloriam sine meritis, nam anima Christi D. ab instanti suæ conceptionis fuit beata; nullis præcedentibus ipsius meritis. *Insuper:* Pet hoc videtur magnificari divinam potentiam: ergo sperare illò modō, non diminuit divinam virtutem. *Ad 1. dist.* non est impossibile absolutè, & simpliciter, C. ex suppositione divinæ ordinatio, quā statutum est conferre nobis gloriam propter merita, N. Similiter *resp.* ad 2. per hoc videtur magnificari, *quoad modum faciendi*, permitto; quia tunc sine mediis poneretur finis, & absque dispositione forma: *quoad factum*, N. quia hōc modō mirabilior est dispositio, quā Deus vult dare merita, per quā quis gloriā consequatur, & per poenitentiam remissionem peccatorum.

374 Ex dictis inferes, quamplurimas præsumptiones hæresis speciem præferre, qualis esset præsumptio de neglectu bonorum operum: de prædestinatione, perseverantia, de vita gratiæ, & gloriæ, nullō ne-

gotiō assequenda, quæ sunt præsumptiones Lutheranorum, cum Simone Mago, operum necessitatē pro salute denegantium. Si militer hæretica est præsumptio, divinum sperare auxilium ad tem malam, cum Calvinistis, qui negationem Petri tribuunt Deo, non minus quām conversionem Pauli.

375 Concl. 2. *Præsumptio peccatum est genere suo mortale, & contra Spiritum S. sicut desperatio, hæc tamen gravius est peccatum*, D. Th. hic q. 21. a. 2. Rat. 1. p. ex dictis habetur. Prob. 2. p. Præsumptio tollit, sive contemnit adjutorium Spiritus S. quia præsumens non vult gratiam, ut poeniteat, & mereatur gloriam: ergo. Rat. 3. p. Plus Deo competit (ex modo nostro concipiendi) attributum misericordiæ, quām justitiæ punitivæ, & ideo in Collecta secunda, quæ recitatur post secundos quinque Psalmos Graduales, dicitur: *Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, &c.* Et 2. Corinth. 1. v. 3. Deus dicitur *Pater misericordiarum: Eò magis, quod miserendi causam, & originem sumat ex proprio; judicandi verò, & ulciscendi magis ex nostro*, S. Bernard. *Serm. 5. de Nat. Dom.* ubi piè, & locupletissimè hoc testimonium Apostoli meditatur, ad quod videtur insp̄xisse D. Th. hic, ubi similia scribit: ergo.

376 *Opp.* Peccare sub spe veniæ, ad præsumptionem pertinet; sed hujusmodi spes non est inordinata, imò à culpa excusat; dicit enim Magister in 2. dist. 22. lit. E. Adam minus peccavit, quia sub spe veniæ peccavit: ergo præsumptio genere suo peccatum non est. *Resp.* dist. maj. cum proposito perseverandi in peccato, C. maj. cum proposito abstinenti à peccato, & poenitenti de ipso, N. maj. & sic dist. min. N. conf. Pecans cum proposito, quod mox confitebitur, & poenitentib; minus peccat, quām qui proponit perseverare in peccato, quia ille videatur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum, D. Th. hic a. 2. ad 3. verum tamen est, hac fallaci spe peccatores s̄epiùs ipsa frustrari, ut patet in Amon filio Manasses 4. Reg. 21. de quo legesis lib. 2. Conf. *Apost. cap. 27.* S. Clementi ab aliquibus tributum.

377 *Inquis:* Ubi peccans haberet propositum perseverandi in malo non usque ad finem vitæ inclusivè, sed exclusivè, ita ut sub prætextu, quod in hora mortis Deus dabit ipsi auxilium ut dignam ageret poenitentiam, speraret, & non præsumeret: ergo præsumpt-

Quæst III. Art. VI. Quid sit Præsumptio? 87

sumptuosum non est , peccare cum proposito permanendi , &c. Prob. ant. Peccator ille non speraret veniam sine poenitentia: ergo. *Resp.* Ferre C. ant. N. conf. & addit, quod ille peccator esset temerarius , & imprudentiae reus. Hoc additamentum verum est: solutio tamen displicet, i. quia sine causa limitatur doctrina D. Th. ad propositum perseverandi in peccato usque ad mortem inclusivè ; probatio namque argumenti non cogit , nam est à particulari ad universale negativè sub hac forma : non præsumit hōc modō particulari prout , scilicet , præfertur in argumento : ergo non præsumit.

378 2. Quisquis inordinatè aliquod bonum à Deo sperat , præsumit , etenim contemnit , & quantum est ex se , tollit ordinem statutum à divina Sapientia ; sed differre poenitentiam usque ad mortem exclusivè , præsertim ubi est cum proposito peccandi usque tunc , contrariatur legi à Deo constitutæ , quā sēpissimè in Sacra Scriptura præcipitur in vita , & tempore opportuno poenitentiam agere : ergo dilatio poenitentiæ relata est contemptus divinæ misericordiæ , juxta illud Rom. 2. v. 4. *An divitias bonitatis Dei , & patientiæ , & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?*

379 Quare melius resp. cum Bañez , & Turiano , N. ant. Regula ergo generalis ad hoc peccatum dignoscendum , est: quod quis digna , indignè , sive inordinate à Deo , & de Deo speret. Ex hac regula sequitur præsumere eos , qui denuò peccant , & addunt peccato peccatum , dicentes hoc , vel quid simile: *Idem est confiteri , & conteri de uno peccato , ac de duobus , aut pluribus.* Horum fatuitatem redarguit Ecclesiasticus cap. 5. v. 5. & 6. Adeas Peraldum in Sum. tom. 2. tract. 5. cap. 5. ubi affert 12. motiva , cur istorum conversio sit difficilior.

380 Petes: *An præsumptio defruat spem , sicut desperatio?* Affirmo , ubi illa fuerit completa , & perfecta; secùs verò de imperfecta , & incompleta. Rat. 1. p. Præsumptio illa destruit motivum spei , vel quia est cum infidelitate , aut faltem existimat præsumens , quod Deus illum miraculosè salvabit , & potentia extraordinaria , idest , sine meritis , & absque poenitentia. Rat. 2. p. Præsumptio imperfecta , qualis est eorum qui poenitentiam differunt ad horam mortis , non opponitur directè motivo spei , nam per media à Deo ordinata vult salvati: ergo.

381 Sequitur: Quod præsumptio nascitur ex superbia , nam tanti se facit præsumens , quod etiam se peccantem existimet Deum non punitur , neque eum à gloria exclusurum ; sed hoc directè oritur ex superbia : ergo & præsumptio spei contraria. Indirectè autem potest nasci ex ignorantia , negligentia , & vitiis carnalibus , quorum delectationes impediunt timorem , juxta illud Prov. 14. v. 16. *Sapiens timet , & declinat à malo: stultus transit , & confidit , de impunitate , ut ait Glossa Interlinealis.*

QUÆSTIO IV.

De Virtute , Actibus , & Precepto Charitatis.

Vox *Charitas* à Græco nomine *Charis* , quod gratiam sonat , aut Latino *Charus* , quod significat amicum , vel *Carus* , quod vili contrariatur , & rebus magni pretii competit , derivatur. Hoc nomen vix , aut nunquam in Scriptura accipitur in malum , nam illud Judith 9. v. 13. *Percuties eum ex labiis charitatis meæ*, licet in Græco videatur sumi in malum , sic enim habet: *labia fraudis* ; tamen per labia *charitatis* , & *fraudis* intelligitur gratia sermonis , quæ bona est. Hinc Clemens Alexand. lib. 2. *Pedagog.* eos reprehendit , qui epulas carnales vocabant *charitates* , & Tertullianus in *Apolo-* *log. cap. 39.* Christianas laudat *agapes* , five epulas , & *charitates* , unde in omnibus Scripturæ locis , in quibus *Agape* ponitur in Græco textu , Latinus vertit : *Charitatem* , ut obseruant Bañez , & Lorca.

ARTICULUS I.

Charitatis Diffinitio exponitur.

382 Concl. Diffinitur *Charitas* : *Virtus theologia* , per quam voluntas hominis existentis in gratia inclinatur ad diligendum Deum propter se , & alia propter ipsum. Ponitur: *virtus* , nam *charitas* dividitur in actualem , & habitualem ; illa est actus , vel *motus animi ad fruendum Deo propter se ipsum* , & se , & proximò propter Deum , S. August. 3. de Doct. Christ. cap. 10. Hæc vero est , habitus , & *virtus theologia* , quia circa Deum omni ex parte versatur , & nobiliiori modo quam cæteræ , quia tendit in ip-

88 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

ipsum , prout est in se. Dicitur : *Per quam voluntas hominis , &c. ut appareat connexio gratiæ , & charitatis ; hæc enim est proprietas illius: unde veteres, qui tres gratias finixerunt, eas appellavut Charites.*

383 Sed , relictis Gentium figmentis, hanc gratiæ proprietatem enucleare conabimur, doctrinâ D.Th. 3. cont. Gent. cap. 157. cuius 4. ratio est hujusmodi: forma, per quam res ordinatur in aliquem finem, assimilat quodammodo rem illam fini, sicut corpus per formam gravitatis acquirit similitudinem, & conformitatem ad locum , ad quem natura liter movetur ; sed gratia justificans est quædam hominis forma , per quam inclinatur in ultimum finem supernaturalem , qui Deus est : ergo per gratiam homo Dei similitudinem consequitur ; at similitudo est dilectionis causa , omne enim simile diligit si bi simile : ergo per gratiam efficitur homo Dei dilector ; sed hoc est media charitate: ergo hæc virtus consequitur ad gratiam.

384 Amplius hoc ipsum , quod est hujus dissertationis fundamentum , declaratur cum ipso S. D. 27. de verit. a. 2. Ad consecutionem alicujus finis in rebus naturalibus tria præxiguntur: 1. natura proportionata cum fine: 2. inclinatio ad finem proxima: & 3. motus in finem: unde terræ natura radicaliter est gravis , ejus naturam sequitur inclinatio terræ, ut appetat esse in medio, cùm extra ipsum violenter detineatur , & ideo nullo prohibente , deorsum movetur. Similiter ergo homo naturâ suâ proportionatus est ad finem naturalem , quem appetit , & secundum vires naturales operari potest ad consecutionem illius finis , qui est aliqua contemplatio divinorum , qualis est homini possibilis secundum facultatem naturæ, in qua Philosophi felicitatem ultimam posuerunt.

385 Præter finem naturalem est alius, ad quem homo præparatur , excedens proportionem naturæ humanæ , scilicet , vita æterna , seu beatitudo supernaturalis : unde oportet , quòd homini detur aliquid , per quod operetur , & inclinetur ejus appetitus ad hunc finem, seu per quod ipsa natura hominis elevetur ad quandam dignitatem secundum quam talis finis sit ei competens, & ad hoc datur gratia. Ad inclinandum verò affectum in hunc finem datur charitas. Et denique ad exequendum opera, quibus prædictus finis adquiritur , dantur aliæ virtutes. Et ideo sicut in rebus naturalibus tria hæc

distinguntur : natura , ipsius inclinatio , seu appetitus , & ejusdem motus ; ita & in gratuitis : gratia , charitas, virtus , & ipsius motus , D. Th. ex S.Dionys. 2. de Cœlest. Hier. ubi ait : *Non potest alius habere spirituale operationem , nisi prius esse spirituale recipiat, sicut nec operationem alicujus naturæ, nisi prius habeat esse in natura illa.*

386 Quomodo autem hoc esse spirituale filiis adoptivis præbeat Deus , conferendo ipsis gratiam , profundæ est speculationis, & mira subtilitate consideratur à Cajet. in Fentac. 2. q. 2. ad verba Joan. 1. v. 13. Qui non ex sanguinibus , neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri , sed ex Deo nati sunt. Summa ejus doctrinæ est. Filii hominum secundum esse naturale nati sunt ex sanguinibus: filii verò hujus sæculi , & mundani nati sunt in esse morali ex voluntate carnis, idest, ex electione eorum, quæ carni sunt consona. Viri autem quoque hujus sæculi , egregiæ tamen vita secundum ordinem rationis, nati sunt ex voluntate viri , idest, ex electione eorum , quæ intellectus , & animus virilis dictant æmulanda. Filii autem Dei non dicuntur hòc modò geniti , vel nati , sed ex Deo nati sunt, idest , ex voluntate Dei, affecta ad ipsos , tanquam ad cognatos suos, & ele-vatos ad confortium ipsius.

387 Sequitur 1. Quòd charitas conjungit nos Deo quoad affectum , quatenus, scilicet , diligit Deum secundum se ipsum. Quare Hugo Victorinus ad cap. 7. Cœlest. Hier. ait : *Quod plus diligitur Deus , quam intelligatur à viatoribus; intrat enim dilectio , ubi scientia foris manet.* Etenim illa non sistit in effectibus, sed usque ad ipsum Deum transit , & incipit ubi fides desinit, idcirco desiderat involucra tollere , ut plenè satietur ipso Deo in se : cùm autem hoc in statu viæ, secundum rem, & effectum esse nequeat, nam omnis effectus , & species creata insufficiens divinam representat essentiam, minus quam umbra corpus; oportet, quòd Deo uniatur immediate quoad affectum, non enim unitur ipsi , prout in effectibus repræsentatur , sicut fides , nec prout est absens , ut spes , sed prout in se ipso , non quidem viso , sed videndo.

388 Dices : Fidem , & spem quoque immediatè conjungi Deo, nam illa Deo immediatè credit , & ista ejusdem inititit auxilio , alias virtutes non essent theologicæ: ergo nulla est differentia ipsas inter , & charitatem. Resp. dist. ant. Immediate immedia-tio,

Quæst. I. Art. I. Charitatis diffinitio exponitur. 89

tione specificationis, C. immediatione contactus virtualis, N. Nihil creatum mediat, quod specificet fidem, & spem; mediat tamen obscuritas, & absentia, tanquam essentialie illis. Non sic in charitate, quæ essentialiter non postulat obscuritatem, neque absentiam, aut præsentiam, quia charitas est habiti, & non habiti secundum rem: unde quando est non habiti, sicut in hac via, ponderat, inclinatque in Deum prout in se vindendum. Ubi verò est habiti, sicut in Patria, quietatur in ipso Deo. Videsis D. Th. in 4. dist. 49. q. 1. a. 1.

389 Sequitur 2. Quod charitas est una virtus secundum speciem atomam, quâ primò diligitur Deus, & secundariò proximus propter Deum, idest, propter divinam bonitatem: unde S. August. 8. de Trinit. cap. 7. observat, in S. Scriptura duo charitatis præcepta sub uno quandoque comprehendendi, quia ambo ejusdem sunt virtutis, & mutuo se se inclidunt. Rat. Charitas est quædā amicitia hominis ad Deum; sed hæc amicitia est unica: ergo. Prob. min. Ubi amicitiae finis unus est, unaque communicatio, unica etiam est amicitia; sed hujusmodi est charitatis amicitia, ipsius enim finis est divina bonitas propter se amabilis, & communicatio est convenientia in unico beatitudinis bono: ergo. Quod ab opposito confirmatur in amicitia consanguineorum, & concivium aut peregrinorum, quæ differunt specie, quia singulæ habent diversum finem, & communicationem: prima namque fundatur super communicatione naturali; alia verò super communicatione civili, aut peregrinationis, ut ex Arist. tradit D. Th. hic q. 23. a. 5. omnino videndus. Contra hanc charitatis unitatem difficile militat argumentum, dissolendum ubi de Religione.

390 Nunc scito: Quod charitas est vera amicitia hominis ad Deum: quod probat D. Th. hic a. 1. hac brevi ratione ad formam redactâ. Amicitia est mutuus benevolentiae amor, qui fundatur super aliqua bonorum communicatione; sed charitas importat mutuum benevolentiae amorem inter Deum, & homines, juxta illud 1. Cor. 1. v. 9. Fidelis Deus, per quem vocati etsi in societatem filii ejus: ergo. Hæc autem charitatis amicitia est excellentiæ, vel superabundantiæ, ad quam æqualitas proportionis sufficit, quæ Deum inter & hominem reperitur: satis ergo est ad amicitiam, ut servata proportione, unus alteri præstet quod potest; nam etsi minus

creatura diligat, quoniam minor est, tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est, ex S. Bernard. Serm. 38. in Cant. ubi alia plura ad rem dicit. Sed nota, quod dum ait, quod amor reverentiam nescit, accipit reverentiam pro timore. Adeat D. Th. hic q. 23. a. 1. & in 3. dist. 27. q. 27. a. 1. qui sigillatim percurrere velit quatuor conditiones ad amicitiam exactas, nimirum, quod amor sit non qualiscumque, sed benevolentia: non tollitarius, sed mutuus, & fundatus in bonorum communicatione.

ARTICULUS II.

Aliquæ Difficultates breviter enodantur.

391 Concl. 1. Si homo conditus esset in pura natura, vel cum dono integratæ naturalis, inter ipsum, & Deum Authorum naturæ dari posset amicitia naturalis, saltē imperfecta. Ita D. Th. 8. Ethic. cap. 12. & in 3. dist. 29. q. 1. a. 3. in corp. Rat. In tali casu daretur inter Deum, & homines mutuus benevolentiae amor super communicatione bonorum fundatus; sed in hoc stat amicitia: ergo. Prob. maj. In tali casu homo esset ordinatus ad beatitudinem naturalem ut sibi proportionatam, quam Deus ipsi tribueret, sicut modò supernaturalem confert: ergo. Adde: præceptum dilectionis Dei super omnia Authoris naturæ esse legis naturalis, ut tradit D. Th. 1. 2. q. 109. a. 1. ad 1. & a. 6. Hoc autem præceptum ligaret hominem in statu integratæ, vel in puris naturalibus conditum: ergo in utroque statu posset Deum diligere.

392 Ex hucusque dictis, benè perpendicularis, evertes propositiones in Bajo confixas, nimirum: Num. 23. Absurda est eorū sententia, qui dicunt hominem ab initio dono quodam supernaturali, & gratuito supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut Fide, Spe, & Charitate Deum supernaturaliter coleret. Num. 34. Distinctio illa duplicitis amoris, naturalis videlicet, quod Deus amat ut Author naturæ; & gratuiti, quod Deus amat ut beatificator, vana est, & commentitia, & ad illudendum Sacris Litteris, & plurimis veterum testimoniosis excogitata. Num. 38. Omnis amor creature rationalis, aut vitiosa est cupiditas, quæ mundus diligitur, quæ à Joanne prohibetur, aut laudabilis illa charitas, quæ per Spiritum Sanctum in corde diffusa, Deus amat. Has propositiones recoxit Cornelius Jansenius tri-

90 Tract. I. De Precept. ad Decalog. præamb.

bus libris inscriptis: *De statu naturæ puræ*. Vide p. 1. num. 342. & seq. Sed circa hoc præceptum scito, quod regulariter impletur per dilectionem Dei supernaturalem: qui enim Deum diligit, ut Author est gratiæ, consequenter ipsum diligit, quatenus est Author naturæ, non tamen econversò. Fidelibus itaque sola charitatis dilectio sufficit, caditque sub præcepto, ac proinde præceptum dilectionis Dei Authoris naturæ includitur in præcepto charitatis, de quo infra; & regulariter hoc impletur, & illud. Si quis tamen invincibiliter ignoraret Deum ultimum finem supernaturalem, præcepto speciali de diligendo Deo Authore naturæ ligaretur, sicuti dicitur de pueri primū perveniente ad usum rationis, & de nutrito in sylvis.

393 *Sequitur*: Quod charitas distinguitur ab amore naturali: 1. ex parte cognitionis, seu regulæ: nam illa regulatur fide supernaturali; amor verò naturalis dirigitur per cognitionem naturalem. 2. ex parte principii quod elevantis voluntatem, quod facit charitas, & non virtus aliqua naturalis. 3. ex parte communicationis: nam in charitate est communicatio in bonis gratuitis, in consortium, & participationem divinæ naturæ; secùs verò in amore naturali. 4. ex parte subjecti: quia charitas non est amor hominis, ut hominis, sed ut filii Dei. 5. ex parte objecti formalis: quia objectum charitatis est bonum divinum perfectè beans; objectum verò amoris naturalis imperfectè.

394 Concl. 2. *Charitas est omnium virtutum forma*. Primus, qui charitati hoc tribuit epitheton, fuit Magister in 3. disf. 23. quem sequuntur omnes Theologi, & congruentissimè ad Sacram Scripturam, & PP. hac voce utuntur, quidquid garriant Lutherus, & Melanthon, nam *Coloffen*. 3. v. 14. charitas dicitur: *Vinculum perfectionis*, *Ephes*. 3. v. 17. *fundamentum*, & *radix*, & 1. *Corinth*. 13. quod sine charitate nihil prosunt virtutes ad consecutionem vitæ æternæ, quia sicut forma dat esse composito, ita charitas virtutibus. Similiter Gregorius lib. 4. Epist. 40. appellat charitatem virtutum matrem. Alia testimonia vide apud Lorca.

395 *Rat.* ex D. Th. Charitas 1. perficit virtutes inferiores ordinando eas, ut perfectè attingant finem ultimum; sed in moralibus, quod ordinat ad finem, dicitur forma, quia in genere moris principaliter attenditur finis: ergo. 2. Charitas tribuit virtutibus esse meritorias vitæ æternæ: ergo ad hunc effe-

ctum eas format. Denique ad omnes virtutes comparatur charitas, ut motor, ut finis, & ut forma, quod locupletissimè expendit D. Th. in 3. disf. 27. q. 2. a. 4. qq. 3. Vide etiam S. Salesium *toto lib. 11. Praxis amoris*.

396 Concl. 3. Convenienter distinguuntur in una, & eadem virtute charitatis, tres gradus *Incipientium*, scilicet, *Proficientium*, & *Perfectorum*, D. Th. hic q. 24. a. 9. Prob. 1. ex August. sup. 1. Can. Joan. ubi ait: *Charitas cum fuerit nata, nutritur; cum fuerit nutrita, robatur; cum fuerit roborata, perficitur*; sed tria haec correspondent triplici statui relato: ergo. *Rat.* Charitas in 1. statu studet principaliter recedere à peccato, & resistere concupiscentiis, quod pertinet ad Incipientes, in quibus charitas est nutrienda, seu fovenda, nè amittatur. Huic studio succedit, quod intendat in bono proficere, & hoc pertinet ad Proficientes. 3. autem studium est, ut homo intendat Deo inhærere, & ipsò frui, & hoc pertinet ad Perfectos, qui cupiunt dissolvi, & esse cum Christo: ergo divisio haec non est penè majorem, vel minorem charitatem; sed penè curam, & studium ipsius charitatis, & ideo non repugnat, quod charitas alicujus Incipientis sit magis intensa, quam alterius Proficientis, immo & Perfecti.

397 Petes: *An sit actus charitatis immediatè ad justificationem non disponēs?* Affirmant quidam de actu charitatis imperfecto; alii verò negant, & pro se adducunt censuram proposit. Baji 70. & 71. quibus asseritur charitatē posse esse sine remissione peccati. Mihi tamen haec difficultas videtur non parum de nomine: nam affirmantes non loquuntur de actu charitatis theologicæ, & propriè talis, qui propriè, & simpliciter est amicitia, & solummodo volunt dari actum benevolentiae erga Deum, quem appellant charitatis imperfectæ. Hunc autem actum benevolentiae non esse ultimam dispositiōnem ad gratiam, certum est: nam hujusmodi actus est *principium amicitia* (ut cum Philosopho tradit D. Th. hic q. 27. a. 2.) non amicitia: quare nihil mirum, quod nec connectatur cum gratia sanctificante, neque ad eam ultimò disponat extra Sacramentum. Num verò ad justificationem in Sacramento sit omnino necessarius actus benevolentiae erga Deum? Cū de *Sacramento Pœnitentiae* agemus, dicam.

Quæst. I. Art. III. Objectum Charitatis.

91

ARTICULUS III.

Ad quæ objecta se extendat Charitas?

398 Non solum in objecto Charitatis primariō, quod est bonitas di-
vina secundūm se, distinguitur id cui volu-
mus bonum, & ipsum bonum, quod personæ
volumus; sed etiam in secundario objecto, di-
stinguitur quod est bonum creatum, & proxim-
mus, cui hoc bonum volumus. Idcirco juxta
duplicem hanc considerationem, sanè mora-
lem, de extensione Charitatis differemus.
Prius tamen scito ex D. Th. q. unic. de Cha-
rit. a. 7. ad 17. quod cùm dicitur aliquid *ex*
charitate diligendum, præposit. *ex* designa-
re potest 1. causam finalem, in quantum, scilicet,
dilectio proximi, & cujuscumque boni
ad Dei dilectionem ordinatur, juxta illud
1. ad Tim. 1. v. 5. *Finis præcepti est charitas.*
2. causam efficientem, quia habitus chari-
tatis efficit dilectionem, sicut calor calefa-
tionem. 3. causam formalem, quatenus
actus speciem accipit ab habitu charitatis,
sicut calefactio à calore.

399 Concl. 1. *Quatuor sunt diligenda:* (in-
tellige ex charitate, & tanquam objectū cui)
unum, quod supra nos est, Deus, scilicet. Alterum,
quod nos sumus, idest, nosmetipsi. Tertium,
quod juxta nos est, nempè, proximus. Quartum,
quod infra nos est, videlicet, corpus nostrum, S. August. de Doct. Chriſt. cap. 27. relatus à D. Th. hic q. 25. a. 12. Rat. Illud ex charitate diligi potest, quod natum
est beatitudinis bonum habere; sed solummodo
quatuor relata sunt hujusmodi: ergo. Maj. constat: nam Deus, quatenus est ob-
jectum beatitudinis, est ratio formalis, & ob-
jectum charitatis. Min. verò prob. Deus
habet beatitudinem per essentiam, unde est
prima causa beans; per participationem au-
tem omnis creatura intellectualis est capax
beatitudinis. Et denique, corpus nostrum
per quandam redundantiam potest illam ha-
bere, quia est glorificabile: ergo quilibet
potest ex charitate diligere Deum, se ipsum,
proximum, & corpus proprium, tanquam ea,
quibus vult beatitudinem, licet diversimo-
de, ut dictum est.

400 Hac ratione possumus per charita-
tem diligere omnes homines viatores, sive
justos, sive injustos. Similiter omnes Sanctos
Beatos, & Angelos; minimè verò Dœmo-
nes, & damnatos, quia ipsis beatitudo est im-

possibilis, & ideo Isaiae 38. v. 18. reprehen-
duntur, qui cum morte, & Inferno pactum
inierunt, unde S. Aug. 8. de Trinit. cap. 6.
ait: *Qui amat homines, aut quia justi sunt, aut*
ut justi sint, amare debet. Et D. Th. in 3.
dist. 27. q. 1. a. 5. concedit in hominibus
justis amorem amicitiae respectu peccato-
rum, *nam quamvis actū non redament, tamen*
nati sunt redamare. Additque: hanc amici-
tiam ex parte iustorum esse indissolubilem
secundūm se, ad differentiam amicitiae hu-
manæ, quia charitas attendit ordinem divi-
num, juxta quem nullus viator, etsi obsti-
natisimus, insanabilis est.

401 Sed notandum, quod quamvis nos
ipsos, & corpus nostrum ex charitate dili-
gamus, non tamen amore formaliter amici-
tiae, quia ista ad se ipsum formaliter non est:
igitur aliquid majus amicitia habemus ad
prædicta duo. Cùm enim amicitia causet
unionem, & ad se ipsum sit unitas, non unio;
ideo formaliter hæc dilectio non est amici-
tiae. Dici tamen potest talis aliqualiter *in*
quantum amor, quem quis habet ad alterum,
procedit à similitudine amoris, quem quis ha-
bet ad se ipsum. D. Th. in 3. dist. 28. q. 1. a.
6. & videndus hac q. 25. a. 4.

401 Concl. 2. *Omnia bona creata natura-
lia, & supernatura, quatenus sunt bona eorū,*
qui possunt beatitudinem habere, diligi
possunt ex charitate, tanquam id quod volu-
mus. Rat. Prædicta eatenus sunt bona illo-
rum, quatenus ordinabilia sunt in bonum
beatitudinis eorundem; sed hōc modō ex
charitate amari possunt: ergo. Hinc dilec-
tio charitatis sub se comprehendit omnes
humanas dilectiones, putà consanguineo-
rum, concivium, comilitonum, & sic de
aliis, si excipiās amicitiam, quæ in peccato
fundatur, quia hoc non est ordinabile in
beatitudinem, & illa non est vera amici-
tia.

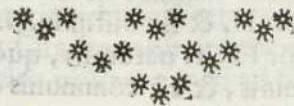
402 Opp. Non tenemur diligere, quod
odisse jubemur; sed nos ipsos, sive animam
nostram, & corpus nostrum præcipimur
odisse, unde Sancti refugint corpus, juxta
illud Rom. 7. v. 24. *Quis me liberabit de cor-*
pore mortis bujus? Et Philip. 3. v. 23. dicit
Apost. *Coarctor è duobus: desiderium habens*
dissolvi: ergo. Resp. dist. maj. Quod odisse
jubemur absolute, C. quatenus ex corrup-
tione appetitus inclinat in bona exteriora
ultra modum, N. & sic dist. min. N. conf. Tri-
plex est amor sui: 1. naturalis, quō diligitur
natura hominis, & est communis bonis, &

92 Tract. I. De Precept. ad Decalog. præamb.

malis. 2. honestus, & justorum proprius, quō diliguntur ipsimet justi secundūm quod in ipsis est principale, scilicet, secundūm mentem, seu, ut loquitur Apost. *Ad Roman. 7. v. 22. Secundūm interiorem hominem.* 3. denique est pravus, & proprius peccatorum, qui naturam sensitivam putant esse principalem, & secundūm eam diligunt se ipsos. Et hic amor vituperatur non solū in Scriptura, sed etiam à Philosopho 9. *Ethic.* ut prob. D. Th. *hīc q. 25. a. 7. per tot.*

403 *Opp. 2.* Peccatores non sunt ex charitate diligendi: 1. quia *Psal. 118. v. 113.* dicitur: *Iniquos odio habui.* 2. Quia prohibemur cum illis convivere, 2. *Cor. 6. v. 17.* *Exite de medio eorum;* & 3. quia sancti optant mala malis, *Psal. 100. v. 8.* *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.* Et 67. v. 1. *Exurgat Deus,* & dissipentur inimici ejus: ergo. *Resp. N. ant.* ad probat. *dic,* quōd iniquos odio habuit Propheta, ut iniquos, seu eorum iniquitatem; non verò odit eorum naturam, neque eos ut sunt beatitudinis capaces, quod unō verbō dicit S. August. in *Regula:* *Cum dilectione hominum,* & odio vitiorum. *Ad 2. dic:* Quōd infirmis, seu imperfectis ad vitandum eorum periculum prohibetur convivere cum peccatoribus, nē ab istis subvertantur. Perfectis verò, de quorum corruptione prudenter non timetur, non prohibetur communicatio, & in exemplum hujus veritatis cum peccatoribus manducabat, & bibebat Christus D. Nihilominus convictus quoad consortium peccati inhibetur omnibus, & hoc sensu loquitur Apost. nam subdit: *Et immundum nē tetigeritis,* consentiendo.

404 *Ad 3. dic:* Illas imprecatioes tricliciter intelligi à Sanctis PP. Primo, & præcipue per modum prænuntiationis, & prædictionis, q. d. convertentur peccatores in infernum. 2. per modum optionis, non itaut referantur ad poenam peccatorum, quia Deus nec latatur in perditione vivorum, *Sap. 1. v. 13.* sed in sua justitia: unde desiderium justorum refertur ad justitiam Dei punientis, juxta illud *Psalm. 90. v. 8.* *Retributionem peccatorum videbis.* *Psal. 57. v. 11.* *Lætabitur justus, cùm viderit vindictam.* Et 3. quōd desiderium Sanctorum tendat ad culpæ remissionem, seu ut non committatur culpa.

ARTICULUS IV.

De Dilectione Inimicorum.

405 **C**oncl. 1. *Inimicorum dilectio Lege naturali, Divina positiva Veteris, & Novi Testamenti, tām perfectis, quām minoribus, seu imperfectis est in precepto.* Rat. 1. p. Dilectio inimicorum ex principio naturali deducitur, nempè: *Quod tibi non vis, alteri nē feceris;* sed nemo vult appetitu rationali sibi fieri injuriam, aut reddi malum pro malo: ergo. *Rursus:* Natura inclinat ad diligendum sibi simile; sed inimicus, cūm communicet nobis in natura, est similis: ergo licet possimus, & teneamur odiō habere inimicum, in quantum est dissimilis, idest, quatenus exercet inimicitias, tenemur tamen illum diligere, ut proximum, unde & Gentes solo lumine rationis hoc sunt assequitae, & ideo Plato rejicit procul illud dictum: *Justitia est, quæ amicis utilitates, inimicis detimenta reddit.*

406 Rat. 2. p. *Levit. 19. v. 18.* dicitur: *Non queras ultiōrem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* *Exod. 23. v. 4.* *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum;* ubi minima obsequia in gratiam inimicorum demandantur: ergo potiori jure majora, tanquam magis debita. Nec obest, si diccas, inhibitum esse Hebræo, inimicitias gerere cum Hebræo, sed non cum alienigenis. Non, inquam, obest, quamvis hoc sufficeret ad nostrum propositum, & insuper ex hoc posset formari argumentum ex identitate rationis ad alios, ut in simili de Usura ratiocinatur D. Th. *infra q. 78. a. 1. ad 2.* sed hōc prætermisso, contra solutionem faciunt alii textus V. T. in quibus sine distinctione gentis præcipitur inimicorum dilectio, ut *Proverb. 24. v. 17.* *Cūm ceciderit inimicus tuus, nē gaudeas,* & in ruina ejus nē exultet cor tuum: nē fortè videat Dominus, & dispiceat ei. Et *cap. 25. v. 21.* *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum:* si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi. *Eccli. 28. v. 6.* *Memento novissimorum,* & desine inimicari. Et alibi passim.

407 Denique ubi præceptum illud Exodi repetit Deus *Deuteronom. 22.* loco *inimici habetur fratri,* ut significaret inimicum, etsi alienigenam, esse reapsè proximum, quem jubemur diligere. *Adbæ:* expressa est sententia

Quæst.I.Art.IV. De Dilectione Inimicorum. 93

tia SS.PP. quod legem veterem Christus non correxit, sed sinistras Pharisæorum interpretationes removit, ut tractat August. lib. 19. cont. Faustum, cap. 24. quem imitatur D.Th. I. 2. q. 107. a. 2. & 3. ubi plures illorum expositiones legis dicit esse falsas, & cum S. August. loc. cit. cont. Faustum, cap. 28. loquens de præcep. Moral. sive Decalogi, hanc statuit regulam art. 3. ad 2. cit. Quantum ad ipsam substantiam præceptorum Novi Testamenti, omnia continentur in Veteri Testamento. Vide alia plura apud Lorca hic seet. 3. memb. 2. ubi multis refellit Maldonatum, & Salmeronem.

408 Tertia p. concl. est contra quosdam à Mag. relatos in 3. dist. 3. qui existimabant, dilectionem inimicorum minoribus esse in consilium, contra quos faciunt verba Christi D. Matth. 5. v. 44. *Diligite inimicos vestros*; nam non solum perfectis, sed omnibus denuntiantur, cùm subjungat v. 45. *Ut sitis filii Patris vestri*, quod necessarium est omnibus ad salutem. Rursus: Præcepta legis naturalis omnes ligant; sed hujusmodi est præceptum dilectionis inimicorum: ergo. Insuper: Lege Evangelica tenentur omnes diligere proximum; sed inimicus est proximus, unde S. August. Serm. 26. de diversis, cap. 17. ait: *Dilige proximum tuum, hoc est, omnem hominem*, additque: *Ora pro eis qui te persequuntur, ut scilicet convertantur*: ergo. Quare, qui nolunt reconciliari inimico, jubentur excommunicari in CC. Tolet. II. cap. 4. Arelatensi cap. 31. Vormatiensi I. cap. 41.

409 Opp. 1. Natura inclinat in detestationem contrarii; inimicus est nobis contrarius: ergo. Resp. dist. min. In detestationem contrarii, ut contrarius est, C. quatenus est similis, & proximus nobis, N. *Hæc regula est, quâ, & oderimus inimicum propter id, quod in eo malum est, id est, iniquitatem*: & *diligamus inimicum propter id quod in eo bonum est, id est, socialem, rationalemque creaturam*, S. Aug. 19. cont. Faust. cap. 24.

410 Opp. 2. Inimicos in veteri legi permettebatur odiò haberi, ut dicitur dist. 23. q. 4. cùm in Lege. Hoc ipsum videtur colligi ex PP. dicentibus, quod Christus addidit perfectionem præcepto dilectionis, quam lex vetus non afferebat, nec præcipiebat: ergo. Ad 1. dic: Gratianum verba legis prout habentur in Levit. non transcripsisse, sed falsam Scribarum interpretationem adjunxit, eamque appellat *legem*, sed falsò. Ad 2. dic:

Non intendisse SS.PP. licitum fuisse aliquando inimicorum odium; sed tantum dixerunt, quædam perfectionis consilia superaddidisse Christum D. & hoc verum est, comparatur enim Lex nova ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum, de quo legi potest D. Th. I. 2. q. 107. a. 2.

411 Opp. 3. Christus D. praxim, & doctrinam Pharisæorum appellat loc. cit. Matth. *Justitiam*: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Pharisæorum*, &c. signum ergo est, ipsis esse permisum inimicorum odium. Quod confirmatur ex eo quod interpretationem Pharisæorum appellat Christus D. antiquam, nam ait: *Dictum est antiquis*: ergo non intelligit Pharisæos, qui proximi ad Christi adventum emerserant, ut testatur S. Hieron. ad cap. 8. v. 11. Isaiae. Resp. Nomine *justitiae Pharisæorum* intelligi eō loco falsam justitiam, & oculis hominum apparentem, sicut Matth. 11. eos vocavit *prudentes, & sapientes, & tamen, ut notat S. Chyost. ibi Homil. 39. Non illam veram laudabilem sapientiam intelligit; sed hanc, quæ seculari doctrina praestatur*; quare non dixit eō loco Matth. 5. *legitis*, neque dixit: *scriptum est*, sed: *audistis quia dictum est*, &c. ut significaret doctrinam Pharisæorum aliquid boni continere, sed admixtum pravo intellectui. Ad 2. dic: Pharisæos plus centum annis præcessisse Domini adventum, quod sat is est, ut appellarentur *antiqui*, & ideo Matth. 15. v. 2. dicuntur: *seniores*. Sed quidquid sit de Chronologia Pharisæorum, dic: falsum eorum intellectum à Legisperitis *antiquis* descendisse, & ideo ait Dominus: *Dictum est antiquis*.

412 Opp. ult. Diligere inimicos tantum est perfectionis: 1. quia Matth. 15. v. 48. dicitur: *Estate ergo vos perfecti*, &c. 2. S. August. in Encyrid. cap. 73. tradit: perfectorum esse diligere inimicos; & lib. 1. de Serm. D. in Monte, cap. 21. *Ascendit*, inquit, *aliquem gradum, qui proximum diligit, quamvis adhuc oderit inimicum*. Et S. Hieron. lib. 1. adversus Pelag. cap. 9. reprehendit eos, qui inimicos ut proximos esse diligendos, docebant. Ad 1. dic: August. ibi non agere de dilectione communi, & debita, sed de speciali, quæ sub consilio cadit, & perfectorum est propria, quâ, scilicet, quis erga inimicum adhuc inimicitias gerentem actu bene afficiatur, velitque ipsi bonum extra easum necessitatibus subdit enim ibidem S. P. *Ei, qui tibi malum vult, & si potest, facit*:

94 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

cit: ut bonum semper velis, faciasque, cùm posses. In alio verò loco non loquitur de gradu salutis vero, sed qualicumque, & peccatorib[us] communi: Ille gradus, inquit, tām parvus est, ut cum publicanis etiam posset esse communis. Ex hoc autem nihil contra nos. Ad Hieronymum dic, nostram ibi tradidisse sententiam, reprehendit autem in Pelagianis, quod dicent, inimicos esse diligendos eodem modo ac familiares, amicos, & consanguineos: unde in ordine charitatis errabant illi.

ARTICULUS V.

Aliquæ difficultates circa inimicorum dilectionem deciduntur.

413 **C**oncl. *Inimicis per se solum debetur dilectio communis, tūm interna, cùm externa, quæ omnibus hominibus est debita. Rat.* Inimici dilectio ligat, quatenus ipse est proximus; sed huic tantum debetur dilectio communis, quatenus, scilicet, homo est, & Beatitudinis capax: ergo. *Confirm.* Præceptum de dilectione inimicorum non est distinctum à dilectione proximi, sed hujus explicatio: ergo ad idem ligat dilectio inimici præcepta, ac proximi, ut scilicet, aliquis diligens Deum, & proximum ab illa generalitate dilectionis proximi, inimicos suos non excludat, D.Th. q.25.a.8. Unde præceptum hoc affirmativum obligat pro tempore, & loco; negativum verò odii inimicorum, pro semper.

414 *Inde sequitur:* sic nos debere esse affectos, ut inimicos nunquam odio prosequamur, & multò minus nocumentum aliquod ipsis inferamus; sed cùm necesse fuerit, actu quoque eos diligamus, externeque benefaciamus, & hoc est actu, & specialiter diligere, quantum ad preparacionem animi; oportet autem distinguere duplex necessitatis tempus, unum *per se*, quando, nempè, inimicus existit in necessitate, ipsique tunc subveniendum est ex charitate, sicut cuivis proximo; & de hoc casu Prov. 25.v.21. & Rom. 12. v. 20. dicitur: *Si esufferit inimicus tuus, ciba illum,* &c. Similiter inimico veniam ex corde petenti, & oblata satisfactione, tenemur ex charitate, & consequenter *per se* aliquod benevolentia signum exhibere, ut tradit D.Th. infra q. 83. a. 3. Et colligitur ex illo Matth. 18. v. 35. *Sic & Pater meus cœlestis faciet vobis,*

si non remisseritis, &c. Et Lucæ 17. v. 4. Si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit, te dicens: Pœnitet me; dimitte illi.

415 Alterum necessitatis tempus est, quando hoc præceptum ligat *per accidens*, ad vitandum, nimirum, scandalum aliorum, vel ipsis inimici, nē in pejora ruat; imo & ipsis injuriati, si quo casu prudenter timeat, nē ipse cadat in odium, aut livorem vindictæ, & ideo Hebr. 12. v. 15. monemur contemplari: *Nē qua radix amaritudinis sursum germinans impedit (intellige pacem, & per consequens gratiam, & visionem Dei) & per illam inquinentur multi.* Vide D.Th. ibi lect. 3. ubi alios textus adducit circa hanc rem, & ad proximū sedulō considerandos.

416 Petes: *An quando inimicus, seu qui injuriam intulit, sufficientem offert satisfactionem, teneatur pars laſa omittere actionem coram Jūdice, quam affectu solius iustitiae alias potest exercere?* Affirmat Sylvester. Alii verò communiter negant. Videtur tamen dicendum, quod per se, & in rigore juris naturalis non privatur laſus actione adhuc in casu satisfactionis juridicæ, quia per se licita est. Per accidens tamen eam omittere debet, quia vix contingit in præxi, quod absque animo vindictæ, & sine odio modus ille satisfactionis eligatur, ex quo nihil sibi utilitatis, & proximo grave affert damnum. Et hoc modō exponendi sunt textus juris, qui in proposito afferuntur, si tamen ad rem sunt, ut notat Lorca.

417 Solet quoque esse dubium circa beneficia, & signa tūm specialia, tūm generalia. Et, relictis aliquibus inutilibus distinctionibus à Summistis adduci solitis, dico, quod qui excluderet inimicum ab oratione communi, quæ fit pro populo; & similiter, qui beneficium impenderet communitat[i], excluderet tamen (etiamsi sola mente) inimicum, lethaliter peccaret; hoc enim pertinet ad livorem vindictæ, inquit D.Th. ex quo infert C.Gotti, mortaliter peccare eum, qui eleemosynam subtraheret communitat[i], sive à beneficiendo desisteret, eò quia modo in ea commoratur aliquis ejus inimicus. Mutatio enim sententia est quædam odii executio, & ageret contra verba Christi Matth. 5. v.44. *Benefacite bis, qui oderunt vos,* & orate pro persequentibus; quæ intellecta de beneficio, & oratione generali, habent vim præcepti. Ita ille.

Quæst. I. Art. V. Dilectio inimicorum.

95

418 Mihi tamen certa non videtur hæc doctrina, quia sententia mutatio in eo tunc tantum esset denegatio beneficij particula-ris, & specialis. Quod enim fiat communi-tati, satis non est, ut dicatur *beneficium com-mune*, & *generale*; sed ulterius requiritur, quod ex aliquo debito teneamur illud impende-re, ut patet in oratione pro populo, quæ debita est ex præcepto Religionis: & in eo simili-ter, qui, ut dictum est, eleemosynam tribueret communitati, iste namque age-ret contra distributivam in eo casu, inimi-cus enim ut pars communitatis jus habet ad partem eleemosynæ, ex suppositione quod tri-buat communitati, ut rectè notat Ba-næz. Cæterùm in casu mutationis senten-tiæ, ut præfertur, nullum occurrit debi-tum largiendi eleemosynam huic communi-tati potius quam alteri: ergo citra odium mortale posset injuriatus sententiam muta-re. Quinimò si mutatio sententiæ esset, ut manifestaret justam injuriæ estimationem, ut eò modò petat sibi satisficeri, nullatenus, ut reor, peccaret, quia utitur jure suo in largiendo eleemosynam cui voluerit, & simul inducit injuriantem ad satisfactionem. Hoc tamen est certum, quod ubi ex livore vindictæ mutatio ejusmodi oriretur, mortali-s esse posset, & in praxi timendum est hoc periculum, maximè in condendis testamen-tis, disponendis legatis, & aliis hujus ge-neris; sed non illicò ad mortale conden-nandus est, qui non benefacit eodem mo-do post acceptam injuriam ac antea.

419 Habetur ex dictis, quid sentiendum de allocutione, & salutatione, quæ res-pectu extraneorum sunt signa dilectionis ge-neralia, sed relatè ad propinquos, & con-sanguineos sunt specialia. Et tamen hujus-modi signa non exhibere *per se*, non est pec-catum mortale: imo in delicti punitionem possunt hæc, & similia virtuosè omitti, præ-fertim à Superiore, qui authoritatem ha-bet puniendi, ut fecit David cum Absalone 2. Regum 14. Dixi: *per se*, etenim in omni-bus hisce casibus magnâ opus est circunspe-ctione, & attendi debent circumstantiæ lo-corum, personarum, &c. nè fortè illici-tum sit *per accidens*, quod aliàs fieri poterat. Ad praxim ergo sequentia observare oportet. Primo, quod qui injustè aliquem læsit, tenetur sub gravi culpa veniam ab eo petere, illique reconciliari. Rat. Quia justitia expo-scit compensari injuriam à quocumque fuerit illata, ut æqualitas inter omnes fer-

vetur. Unde et si offendens superioris fuerit conditionis & statûs, ut Princeps, Prælatus, & Pater, tenetur nihilominus injuriam sub-ditis & filiis illatam compensare, modò ta-men ipsorum autoritati congruenti. Quocirca, si Superior, Pater, & Dominus in subditis aut filiis corripiendis modum exce-dentes, ipsos læserint, non tenentur ab ipsis veniam petere; sed tamen aliò modò, quod eorum non frangatur authoritas, com-pensare tenentur correptionis excessum, ip-sisque reconciliari. Subditos autem & filios nulla potest excusare causa à petenda venia injuriæ Superioribus vel Parentibus illatæ; sicut nulla adesse potest, quæ ipsos à con-sueta excuset salutatione.

420 Secundò, inimico veniam petenti non solùm tenemur offendam remittere, sed etiam aliqua benevolentia seu reconciliatio-nis exhibere signa. Hæc enim omissio signum esset odii in corde dominantis, scandalum pateret, violaretque Domini præceptum, quod fratri in nos peccanti, sed veniam pre-canti, ignosci jubet Luke 17. v. 4. Hæc ta-men signa dilectionis, nec eadem, nec eo-dem modo sunt ab omnibus exigenda, sed juxta conditionem & qualitatem persona-rum. Alia enim debent filii Parentibus, sub-di-ti Prælatis, & plebei Nobilibus, &c. Nec quia Pater, Dominus, aut Superior par-ce-re tenentur filio, servo, aut subdito veniam petenti, non propterea, si necesse fuerit, correptionem & disciplinam remittant. Unde S. Aug. (Serm. 5. aliàs 1. ex editis à Sirmondo) ait: *Sicut ergo ille (idest Dominus) diligit, & tamen corripit: sic & tu, si habes aliquem in potestate, quamvis serves affectum dilectionis, noli tamen negare flagellum correptionis.*

421 Prudentia itaque modum præscri-bere debet, quem in veniæ petitione & mu-tua reconciliatione observare debet offendor. Quamvis enim certè & absolutæ regulæ assig-nari nequeant, cùm ex varietate persona-rum, injuriarumque majori, vel minori gra-vitate modum & ordinem in petenda venia variari oporteat: in praxi tamen hæc obser-vanda videntur. Quando duo, ejusdem condi-tionis & statûs, se invicem offenderint æquali injuriæ gravitate, qui prius læsit, ve-niam exposcat prior. Si verò alter dignioris fuerit conditionis, qui minoris est, illi hu-militer se subjiciat. Hoc tamen non tollit, quominus juxta offendæ gravitatem, persa-pè qui gravius offenderit, ab inferiori ve-niam prius petere, & reconciliari teneatur.

Pro

96 Tract. I. De Precept. ad Decalog. preamb.

Pro omni denique eventu quisque oculos ad Christum convertat, & contempta vani honoris præsumptione, quamprimum quæsita occasione, quæ ad pacem obtainendam magis profutura credatur, amoris signa exhibeat, fratrique suo reconcilietur. Hoc enim & tutius, & regulis Evangelicis conformius est.

422 Rogabis denique: *An sit magis meritorium diligere inimicum, quam amicum?* Resp. cum D.Th. hic q. 27. a. 7. Quod istæ duæ dilectiones, amici nempe, & inimici, bifariam comparari possunt: scilicet, ex parte proximi, qui diligitur: & ex parte rationis, propter quam diligitur. Primò modò, dilectionem amici præeminere dilectioni inimici, resolvit S. Doctor, & hanc probat ratione: Amicus & melior est, & magis conjunctus: ergo est materia magis conveniens dilectioni, & consequenter melius, magisque meritorium est diligere amicum, quam inimicum, cum excessus meriti per se desumatur à præstantiori actus bonitate, & non à majori actus difficultate, cæteris paribus, ut existimat Durandus, qui propterea à sententia D. Th. recessit. Si vero amici & inimici dilectiones, ex parte rationis diligendi comparentur, dilectionem inimici præeminere amici dilectioni, concludit D. Th. ex eo quod dilectionis inimici ratio solus est Deus: ad diligendum autem amicum alia potest esse ratio, quam Deus: ergo ex parte rationis diligendi, nobilior, simplicius, magisque meritorium consequenter est, diligere inimicum, quam amicum.

423 Nota autem, quod licet sub alia & alia ratione possit esse magis meritorium diligere amicum, quam inimicum, & econtra; absolutè tamen & simpliciter loquendo, dicendum est: magis esse meritorium diligere amicum, quam inimicum. Rat. Excessus & nobilitas actus meritorii, absolutè & simpliciter loquendo, à præstantiori desumitur objecto; sed dilectio amici est dilectio præstantioris & melioris objecti; nam amicus qui amat, est melior quam inimicus qui odit: ergo. Adeas D.Th. loc. prox. laudatò, cuius rationem optimè expendit Bañez, & aliqua argumenta, quæ adversus ipsam obstat videntur, præclarè disolvit.

ARTICULUS VI.

An, & qualis sit ordo in Dei dilectione relativè ad Proximum?

424 **O**Mnis ordo, qui in aliis virtutibus reperitur, ex charitate, tanquam ex prima radice nascitur, & ideo de illa instituitur præsens Dissertatio, & ex hoc principio facile colligi potest aliarum virtutum ordo, qui charitati appropriatur, quatenus versatur circa ultimum finem secundum se. Hoc præmissò, sit

425 Concl. 1. *In charitate est ordo debitus necessitate præcepti, ita quod debemus magis diligere Deum, quam nosmetipso, & proximum. Rat. 1.p. Ubi est aliquod principium, ibi est ordo prioris, & posterioris; sed charitas tendit in Deum tanquam in primum beatitudinis principium: ergo inter objecta charitatis reperitur ordo, non quidem temporis, sed dignitatis, & consequenter in actibus charitatis, quatenus scilicet, uni personæ debetur major dilectio, quam alteri. Urgeo: Ratio formalis charitatis non æquè, sed ordine quodam participatur ab iis, qui per charitatem diliguntur: ergo idem. Rat. 2.p. Actus virtutis, & modus ipsius substancialis sub eodem cadunt præcepto; sed ordo, per quem unusquisque diligitur juxta suam bonitatem, est modus dilectionis pertinens ad substanciali ejusdem, & perfectionem charitatis: ergo ordo in diligendo cadit sub præcepto, unde Cant. 2.v.4. juxta verf. 70. dicit sponsus: Ordinate in me charitatem; quæ phrasis sonat præceptum, quod colligitur etiam ex illis verbis Matth. 22. v. 37. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* nam in hoc sensu accipiuntur à SS. PP. August. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 27. Ambros. in Lucam cap. 6. Bernardò Serm. 49. & 50. in Cant. & aliis.*

426 Rat. 3.p. Deus diligitur ex charitate, quia est causa beatitudinis proximi; proximus autem, quia capax est beatitudinis: ergo multò magis est diligendus Deus, quia propter quod unumquodque est tale, & illud magis. Hæc ratio similiter probat aliam partem conclus. circa nosmetipso, & utraque constat ex communi fidelium voce: *Deus est super omnia diligendus; juvat tamen sequentem ex D.Th. hic a. 3. subjecere rationem: Unaquæque pars naturaliter plus bonum totius commune amat, quam privatum, &* pro-

proprium; sed Deus est commune omnium bonum: ergo. Maj. constat inductione in partibus corporis humani, communitatis civilis, aut spiritualis.

427 Opp. 1. Joan. 4. arguitur à dilectione proximi negativè ad dilectionem Dei, sic enim dicitur v. 20. *Qui non diligit fratrem suum, quem videt: Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Vel ergo dilectio proximi est major, vel argumentum Joan. est inefficax; argumentum enim negativum debet procedere à majori. Resp. dist. ant. arguitur tanquam à faciliori dilectione, C. tanquam à præstantiori, N. Argumentum Joan. innititur regulæ Topicorum: *Si id, quod magis videtur inesse, non inest, id quod minus videtur inesse, minus inerit.* Itaque motiva dilectionis proximi facilius alliciunt animum visibilibus assuetum, quia per prius occurunt, & repræsentantur, quàm Deus, & invisibilia. Unde ibidem hoc aliud format argumentum: *Mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* q. d. qui existimat se diligere Deum, & fratrem non diligit, fallitur: nam qui non facit quod est facile, minus faciet quod est difficile. Unde Lucae 16. v. 10. dicitur: *Qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.*

428 Opp. 2. Vulgatum axioma est: *Amabile bonum, unicuique autem proprium:* ergo plus nos diligere debemus, quàm Deum. Rursus: Natura rationalis magis inclinat ad sui ipsius dilectionem, quia tantò aliquid est diligibile, quantò est unum; sed majorem unitatem habet homo cum se ipso, quàm cum Deo: ergo. Propter hoc argumentum tenuerunt quidam antiqui, hominem naturaliter magis inclinati ad sui dilectionem; per gratiam autem consequi, quod appetitum supereret innatum. Oppositum autem perpetuò docet D.Th. communiter receputus: 1. Quia gratia non destruit naturæ inclinationem, sed perficit. 2. Quia naturalis inclinatio ad dilectionem est secundum rectam rationem; hæc autem postulat, quòd diligatur Deus super omnia, ac proinde magis quàm ipsa creatura diligens. Quare ad argumentum dist. ant. Unicuique autem proprium, quia bonum commune est partis proprium, C. unicuique proprium ut contradistinguitur à bono communi, N. Pars amat bonum totius tanquam proprium, non ita ut referat bonum totius ad se ipsam, sed econtrà. Hic est verus sensus illius proloquii pravè à permultis accepti. Videsis

Tom. II.

D.Th. 1.2. q.109. a.3. Et Cajet. in Comment. 1. p. q. 60. a.3. Ad 2. N. maj. ad prob. dist. maj. Si cætera sint paria, C. secus, N. In Deo itaque aliæ rationes concurrunt urgentissimæ, quæ nos inducunt ad majorem ipsius dilectionem, et si minus unum simus cum ipso, quàm cum nobis metipis.

ARTICULUS VII.

Qualiter sit intelligendus excessus dilectionis Dei super omnia?

429 **T**ripliciter potest aliquid plus diligi: 1. *objectivè*, ubi nempe, magis bonum alicui volumus. 2. *appreciativè*, quando unum amatum alteri præferimus, ita ut minus velimus ab uno separari, quàm ab altero. Et 3. *intensivè*, ob majorem dilectionis intensionem, sicut cùm unus diligitur amore intenso ut sex, & alter ut quatuor. Conveniunt DD. diligendum esse Deum super omnia duobus primis modis; & Rat. 1. est, quòd Deo volumus bonum simpliciter, & per essentiam infinitum. Rat. autem 2. est, quòd dilectio Dei omnibus est præferenda, & ita ipsi adhærere debemus per charitatem, ut pro nullo alio, imo nec pro creaturarum collectione, ab eo divelli patiamur, unde Rom. 8. v. 35. dicitur: *Quis ergo nos separabit à charitate Christi? &c.*

430 Difficultas ergo ad hoc solùm devolvitur: An amor, quòd Deum ex charitate theologica diligere tenemur, debeat esse nedum appreciativè, sed etiam intensivè major quocumque alio amore, quòd parentes, filios, amicos, & quoscumque alios diligimus? Ut difficultatis resolutio plenè capiatur, omnisque vitetur æquivocatio, adverte opus est: Dei amorem supernaturalem à charitate procedentem comparari posse, & ad amorem supernaturalem, quòd alios ex eadem charitate propter Deum diligimus, & ad naturalem amorem, quòd ex motivo naturali, proximos, ut parentes, filios, consanguineos, & amicos prosequimur. Hæc ut omnino certa supponenda sunt ad propositæ difficultatis resolutionem, quam duabus conclusionibus aperiemus.

431 Concl. 1. *Impossibile est diligere proximum ex charitate intensiori amore, quàm Deum.* Rat. Tota ratio diligendi proximum ex charitate est Deus; sed propter quod unumquodque tale est, & illud magis;

N

er-

98 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

ergo. Id patet in visione corporali: sublucce enim ut duo, nequit elici visio intensa ut tres: & idem de infirmo; qui ubi plus appetit potionem dulcem, quam amaram, non illam appetit propter sanitatem tanquam rationem formalem, sed ob ipsam dulcedinem. Idem ergo in proposito contingit, quod ubi quis intensior actu diligit proximum, quam Deum, hoc non est *ex charitate*, sed *ex motivo naturali*, ut illico dicam; quando enim ex charitate diligitur proximus, Deus in homine diligitur, sive homo in Deo, ut ait S. Salesius lib. 10. cap. 17. Ex his soluta manent argumenta M. Serra.

432 Concl. 2. *Actus dilectionis Dei intensior esse non debet in suo genere actu dilectionis proximi in suo;* & consequenter potest quis amare Patrem suum, filios, consanguineos dilectione naturali intensa, ut sex v.g. *& Deum ex charitate, dilectione intensa ut duo.* Rat. Charitas minima, & remissior implet præceptum diligendi Deum ex charitate, latum hominibus pro statu viæ: non ergo oportet, quod actus dilectionis Dei ex charitate sit intensior amore naturali, alioquin illius præcepti observantia esset difficilima, & mille obtenderet scrupulis timoratorum conscientias. Hinc non peccat, qui ferventiore sentit affectum, dulcedinem, & suavitatem in dilectione proximi, quam Dei, & patet à simili in matre, quæ amoris vehementissimi signis filium amplectitur, osculatur, & lactat; nec inde peccat in consortem, quem *ut maritum* diligit, infantem vero *ut filium*, quod exemplò utitur S. Salesius lib. 10. cap. 7.

433 Oppones contra hanc concl. Proculdubio peccant, qui ferventiori & intensiori amore patrè v.g. aut matrem diligunt, quam Deum: ergo. Prob. ant. Qui sic patrem aut matrem diligenter, Deum amore appretiativo super omnia non amarent: nam amor appretiativus præ aliis erga Deum esse non potest, nisi majorem intensionem & fervorem cuiuscumque alterius amoris intensione & fervore includat: ergo. Resp. N. triplex ant. quod Authores oppositi non probant. Potest enim quis Deum diligere super omnia minoris intensionis amore appretiativo, quin præceptum Deum diligendi super omnia transgrediatur, etiam si alios majoris intensionis amore naturali diligat. Unde potest quis per actum charitatis remissum, seu non ita intensem, & ferventem, quod parentes, filios, vel amicos diligit, Deum amare su-

per omnia amore appretiativo sufficienti ad adimplectionem præcepti, cum ad hoc sat sit, quod Deum omnibus creaturis anteponat, servare intendat omnia præcepta, paratusque sit omnem vitare offendam, quamvis sepiissimè non experiatur fervorem, conatum, sensibilemque teneritudinem, quæ in amore naturali parentum, vel amicorum experiri potest. His benè perpensis, omnia quæ ab Authoribus oppositis objiciuntur, facilè solvi possunt, distinguendo semper inter appretiationem, & intensionem seu fervorem. Illa enim semper in actu dilectionis Dei supernaturalis, quantumvis minimò & remissò reperitur, quod sufficit ad diligendum Deum super omnia, ut præcipitur. Uno verbô dicam: amor naturalis erga parentes & amicos intensior esse potest in sensu philosophico, & ferventior Dei amore supernaturali; sed hic, et si remissus, semper quocumque amore major dicitur in sensu theologicō.

434 Petes: *An intensio charitatis sub præcepto cadat?* Videtur consequenter ad dicta negativè respondendum: nam quolibet actu charitatis, et si remissò, & minimò, adimpletur illud præceptum: ergo intensio charitatis non cadit sub præcepto. Nihilominus dico cum D. Th. quod *perfectio divinæ dilectionis universaliter quidem cadit sub præcepto*, ita quod etiam *perfectio patriæ non excluditur ab illo præcepto*, ut dicit August. (lib. de perfectione just. ante med.) sed transgressionem præcepti evadit, qui quocumque modo perfectionem divinæ dilectionis attingit. *Est autem infimus divinæ dilectionis gradus: ut nihil supra eum, aut contra eum, aut aequaliter ei diligatur.* A quo gradu perfectionis qui deficit, nullò modò implet præceptum. Hæc D. Th. inf. q. 184. a. 3. ad 2.

435 Igitur intensio charitatis cadit sub præcepto ad hunc sensum, quod quilibet dilectio, et si intensissima, sicut beatorum, debita sit: unde hoc modò nunquam dicitur *dilectio supererogationis*, & consilii, sed præcepta, & debita bono infinitè diligibili, & ideo præcipitur dilectio Dei *ex toto corde, ex tota virtute*, &c. Cæterū, si cadere sub præcepto ita accipiatur, ut qui hoc, vel illo gradu intensionis non diligit, præceptum hoc transgrediatur; dici potest, quod hoc modò intensio charitatis non cadit sub præcepto, sic enim præmiserat S. D. Cum id quod cadit sub præcepto diversimodè possit impleri, non efficitur transgressor præcepti aliquis

quis ex hoc quod non optimo modo implet; sed sufficit, quod quocumque modo implete illud. Et hoc posteriori modo intelligendi sunt aliqui Theologi affirmantes, intensionem charitatis sub præcepto non cadere. Monuerim tamen quod, pressè loquendo, nunquam debet dici: *Intensionem charitatis, sive perfectionem cadere sub consilio*, hæc enim phrasis non est in usu apud SS. PP. nec apud D. Th. nam videtur hōc modō excludi debitum, *quod in dilectione Dei universaliter cadit sub præcepto*, ut ait D. Th. Quare non probo epigrapham, quæ apposita est ad cap. 6. Opusc. 18. de perfect. vit. spirit. nimis: *De perfectione Divina dilectionis, quæ cadit sub consilio*; ut enim ex textu S. D. ibidem apparet, non legitur quod ab alio pro titulo inscriptum est.

436 Ex his habetur 1. resolutio illius quæst. *An perfectione charitatis homini in hac via præcipiatur?* Ad quam respondendum est affirmativè, ita ut teneatur ad infimum perfectionis gradum relatum ex D. Th. & nihil supra Deum, aut contra Deum, aut æqualiter Deo diligatur. *Habetur 2. quod modus diligendi Deum, est sine modo diligere*, ut ait S. Bernard. lib. 1. de diligendo Deo, cap. 1. ¶ 6. Hoc autem intelligendum non est per exclusionem modi essentialis ipsius charitatis; sic enim modus diligendi Deum est, ut *ex toto corde diligatur*, ut ait August. lib. de morib. Eccles. cap. 8. excluditur ergo mensura, sive modus, à dilectione Dei interiori, quatenus in ea non potest esse excessus, quia quanto plus diligitur Deus, tanto melior est dilectio. Dixi: *interiori*, quia in actibus dilectionis exterioribus reperiri potest excessus, & ideo sunt per charitatem, & rationem mensurandi, ut observat D. Th. hic q. 27. a. 6. ad 3.

437 *Habetur 3. Quod præceptum perfectionis charitatis impleri potest à viatoribus, non quidem perfectè, sicut à beatis, sed imperfectè; sicut enim miles, qui ad victoriā non pertingit, implet disciplinæ Militaris legem, cùm fortiter certat, et si non ita perfectè implete sicut vīctor; ita quamvis præceptum dilectionis non impleatur in via, sicut in Cœlo, non exinde culpatur viator, dummodo nihil agat contra divinam dilectionem, quod ipsam destruat, D. Th. hic q. 44. a. 6. Habetur 4. Quomodo intelligi debeat hæc propositio: Deus totaliter est amabilis à creatura; nam si modus tota-*

litatis referatur ad Deum, est vera, quia omne quod ad Deum pertinet, debemus diligere. Similiter est vera, si totaliter referatur ad creaturam diligentem: nam quantum potest, debet amare Deum, & quidquid habet ordinare in ipsum virtualiter aut saltem habitualiter, non faciendo aliquid, quod charitatem destruat, sicut dictum est. Ceterū, si totalitatis modus accipiatur ita, ut adæquet modum rei dilectæ, hōc modō est falsa, quia Deus est infinitè diligibilis quomodo nonnisi à se ipso diligi potest, D. Th. hic q. 27. a. 5.

ARTICULUS VIII.

An, & quomodo magis se ipsum, quam proximum debeat homo diligere?

438 **C**oncl. 1. *Homo ex charitate magis se ipsum diligere debet, quam proximum*, D. Th. hic q. 26. a. 4. Prob. 1. nam Matth. 25. hunc servarunt ordinem virginis, quæ proinde dicuntur prudentes, ubi fatuis responderunt: *Ite potius ad vendentes: nè forte non sufficiat nobis, & vobis.* Insuper Eccli. 14. v. 5. dicitur: *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* Rat. Diligere se ipsum ponitur sicut exemplar dilectionis ad proximum, quod significatur verbis illis: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Unde S. August. 1. de Civit. Dei, cap. 20. ait: *Regulam diligendi proximum à semetipso dilector accepit; sed exemplar potius est, quam exemplatum: ergo ex charitate magis se ipsum diligere homo, quam proximum.* Et hoc verum est relate etiam ad B.V. Mariam, non verò comparativè ad Christum D. quia caput est, ex quo pendet charitas nostra in fieri, & conservari, & ideo plus inclinat illa ad diligendum Christum, quam nosmetipso.

439 Ex hac thesi sequitur regula 1. generalis, nempè: quantum ad bona spiritualia, quæ sub obligatione cadunt, cūjusmodi sunt gratia, & gloria, & omnia alia, sine quibus illa conservati nequeunt, ut sunt vitatio peccatorum, observantia mandatorum, &c. tenetur homo plus sibi ea velle, & diligere, quam proximo; & ideo nunquam licet peccare, adhuc leviter, pro ullo proximi bono, vel etiam totius mundi: *Non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.* Rom. 3. v. 8. Et est ratio: quod implicat aliquid esse licitum, & illi-

100 Tract. I. De Precept. ad Decalog. præamb.

citum: contradictionem ergo importat asserere , licitum esse in aliquo casu peccatum veniale , D.Th. *infra q. 43. a. 6. ad 5.* Unde meritò Innoc. XI. die 2. Martii 1679. confixit proposit. 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda , quando causa aliqua utilis , aut honesta non fugiendi occurrit.* 63. *Licitum est querere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali , vel temporali nostro , vel proximi.*

440 Ex harum proposit. damnatione sequitur : illicitum esse ob gravem , honestamque causam , qualis est salus spirituallis proximi , se exponere probabili periculo peccandi ; vel , si jam sit expotitus , periculum non deserere. Oppositum affirmant Salmant. Moral. *bis num. 27.* sed omnino sunt rejiciendi , quia vel comprehenduntur sub prædicta damnatione , vel parum distant à falsitate earundem propositionum; solum enim reperitur diversitas in hoc , quod in damnatis *occasio dicitur proxima;* à Salmant. verò appellatur *probabile periculum;* hoc autem non est remotum ; nam occasionses , & pericula remota nemo tenetur vitare , neque dicuntur *probabilia* , seu per prudentiam prævisa. Fundantur 1. in eo , quod occasio peccati potest aliqua ratione honestari : ergo honestum est , ob salutem spiritualem proximi pericolo probabili peccandi se exponere. 2. Quando adest gravis , & honesta causa , aut necessitas , periculum non est moraliter voluntarium , sed potius illud invitè amplectitur : ergo idem. Ad 1. dist. Occasio proxima , sive probabilis , & voluntaria , N. remota , improbabilis , seu prudenter non approbabilis , C. & N. conseq. Ad 2. N. conseq. in qua notanda est contradic̄tio , quod , scilicet , se exponat probabili periculo peccandi , & quod periculum sit involuntarium , invitèque amplectatur ; hæc enim videntur inter se pugnare.

441 Regula 2. Bona spiritualia , quæ dicuntur supererogationis , omitti possunt (& quandoque debent) propter bonum spirituale , imo etiam temporale proximorum. Rat. 1. p. Omissio illorum operum licita est , & finis honestus , bonum , scilicet proximi , putà si quis omittat Sacrum in die non sacro , ut proximo subveniat in spiritualibus , vel temporalibus , adhuc illis in quibus aliàs per præceptum non ligatur. Neque in hoc aliquod pateretur detrimen- tum spirituale , quia forte plus merebitur

in adjutorio proximi. Quod si aliquando res aliter se haberet , non exinde peccaret omittens opera supererogationis , quia non tenemur ad consilia singula.

442 Rat. 2.p. Tenemur aliquod bonum spirituale nonnunquam prætermittere , ut bona temporalia impendamus proximo , & appareat in filio , qui ut parentibus graviter indigentibus subveniat , debet in sæculo manere , & nequit Religionem ingredi. Similiter , qui infirmo deservit , obligatur aliquando ad fractionem jejunii , omissionem Sacri præcepti , & sic de aliis. Utraque regula ex ordinato sui ipsius amore deducitur. Cæterū pessima , & horribilis est illatio Quesnelii dūm proposit. 71. scribit : *Homo ob sui conservationem potest se dispensare ab omni ea lege , quam Deus condidit propter ejus utilitatem.* Cùm ergo omnis lex Dei propter nostram utilitatem sit lata , aliàs lex non esset , poterit homo , ut vitam corporis corruptibilem conservet , omnia Dei mandata pefundare ? Quid scandalosius dici potuit?

443 Petes: *An liceat optare minus à Deo diligi , ut alter plus diligatur ,* proindeque *an liceat desiderare majorem Dei dilectionem in proximo , quam in se ipso?* Negat M. Soto lib. 5. de just. q. 6. concl. 2. Alii verò affirman. Sed resp. cum dist. Quod si desiderium illud esset , ut non impleretur divinæ prædestinationis ordo , quod unus ad altiorem dilectionis gradum destinavit , quam alios ; illicitum esset , & inhonestum. Cæterū si eō modō concipiatur tale desiderium , quod manente ordine divinæ prædestinationis , optetur quasi conditionatè major dilectio; tunc bonum erit desiderium , & hoc sensu accipio illud V. Servæ Dei Mariæ de Villani responsum , quod dedit Christo D. post trinam ipsius interrogationem: *Amas me? Ita te diligo , quod nulli cedam.* Vide Suazo in *Vita ipsius* , cap. 10. pag. mibi 75.

ARTICULUS IX.

Variae circa ordinem in Charitate servandum proponuntur , & resolvuntur Quæstiunculae.

444 IN iis , quæ ex charitate diliguntur , attendendum esse ordinem quendam , probat D.Th. in *Sed contra art. 1. q. 26.* ex illo *Cant. 2. v. 4.* *Ordinavit in me charitatem.* Quod insuper ratione ostendimus supra num. 425. Cùmque hic ordo præscribat

regulas, quæ servari debent, ut charitatis dilectio ordinata evadat, sciendum est, quod ordo, qui in amando servari debet, est ipsius amoris ordo, qui à majori objecti amabilitate desumendus est; ita quod magis amabile, magis quoque amari debeat. Unde mensura dilectionis, bonitas, quæ in re amata reperitur, esse debet. Ut autem facile resolvi possint difficultates circa præfatum ordinem emergentes, duplex distinguendus est ordo: alter amandi; & subveniendi alter: quorum primus ex objecti dignitate; secundus verò ex egestate personæ, quæ ope nostra indiget, accipitur. Utrumque hunc ordinem cadere sub præcepto, docet D.Th. q. 24. a. 8. Quibus præmissis,

445 Quæres 1. *An homo teneatur sibi velle bona temporalia potius quam proximo, cæteris paribus?* Pro recta quæstori resolutione, distingue primò bona, quorum quis non est dominus, & tenetur ea conservare, ut vita, sanitas, & corporis integritas. 2. Bona, quorum homo est dominus, quæque liberè expendere potest, ut divitiæ, facultates, &c. Deinde discerne personas, conferendo personam privatam cum privata, & privatam cum publica. Tandem necessitatem divide in *levem*, à qua facili negotio potest quis se liberare; in *gravem*, à qua nonnisi cum magna difficultate per seipsum liberari potest: & in *extremam*, à qua sine alterius auxiliò liberari impossibile est moraliter. Quibus prælibatis, affirmativè resp. quæsito, quod nempe: cæteris paribus, idest, sub eadem necessitate, tenerur quis magis sibi velle bona temporalia, quam proximi. Rat. Quia potius tenetur seipsum diligere, quam proximum.

446 Quæres 2. *An homo quantum ad salutem animæ teneatur proximum magis diligere quam proprium corpus;* seu: *An cum vita, bonorumque temporalium jacturæ succurrere extremæ necessitatì spirituali proximi teneatur?* Affirmativè resp. Quod D.Th. tradit 2.2. q. 26. a. 5. Dicendum, quod illud magis est ex charitate diligendum, quod habet pleniorum rationem diligibilis ex charitate. Consociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ est ratio diligendi proximum, est major ratio diligendi, quam participatio beatitudinis per redundantiam, quæ est ratio diligendi proprium corpus. Et ideo proximum quantum ad salutem animæ magis debemus diligere, quam proprium corpus. Unde Joan. 3. v. 16. dicitur: *In hoc cognovimus charitatem*

Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere, intellige, non semper, & pro omni casu, sed ubi tenemur ejus saluti providere, ex D.Th. ibid. ad 2. & 3. Quocirca non tenetur quis extremæ proximi spirituali necessitati cum vitæ corporalis periculò succurrere, si ipsius vita bono Ecclesiæ, vel Republicæ fuerit necessaria, quia salus communis præferenda est unius privati saluti. Nec pariter tenetur succurrere proximo etiam in extrema necessitate spirituali, si auxiliare potens, mortali culpa fuerit infestus, & contritio ipsi fuerit difficilis, aut de ipsa graviter dubitaret, quia in pari periculo propria salus saluti proximi est præferenda.

447 In casu verò necessitatis *gravis*, corporalem vitam exponere pro aeterna proximi tenentur ii, quibus ex officio incumbit animarum saluti providere, ut Episcopi, Prælati, & Parochi. Primò, propter officium: quia bonus Pastor animam suam dat pro ovi-bus suis, Joan. 10. v. 11. Deinde propter stipendum, quod à subditis recipiunt: unde non licet tempore pestis aufugere, neque oves deserere tempore persecutionis ab infidelibus motæ; quâ ex ratione S. Petrus Ord. Minor. inter novemdecim Martyres Gorcomiensis primus, nullatenus adduci potuit, ut relinqueret fratres suos, erat enim Guardianus, ut habes apud Bollandianos die 9. Julii, in *Actis eorundem*.

448 Extra casum autem extremæ, vel gravis necessitatis, nullus cum vitæ, aut amissionis membrorum periculò tenetur subvenire proximo privato in spiritualibus, quia necessitates communes in potestate sunt patientis, variisque modis possunt vitari: unde sibi imputet, qui cum peccato mortali moritur, & damnatur. Jus enim conservandi vitam propriam non amittitur propter necessitates paucim occurrentes, cum charitas per prius inclinet in sui amorem, quam proximi. Cæterum, si communitas pateretur necessitatem gravem, teneatur homo privatus cum vitæ dispendio illi occurtere; bonum enim commune divinus est, quam bonum unius: igitur pro bono communis temporali (& multò magis pro spirituali) deberet homo vitam suam exponere, D.Th. hic q. 31. a. 3. ad 2. Hinc miles stationem deserere nequit, quamvis sciat, se esse occidendum, imò interdùm pro vita Principis, Ducis, aut Comilitonis debet

102 Tract. I. De Precept. ad Decalog. preamb.

se objicere telis: in hoc enim miles impendens Comilitoni auxilium, non impedit ei tanquam privatæ personæ, sed sicuti totam Rempublicam juvans, D.Th. loc. cit.

449 Atque inde *inferes*, quod cum vi-
ta periculo tenebris resistere concionatori,
& cuivis alteri communitatem pervertenti,
ut de S. Fidele, nuper in Albo Sanctorum
adscripto, legitur in Bulla Canonizationis
ejusdem. Inde tamen non inferas, quod te-
nebris proficiisci ad Indos, aliasve regiones
longinquas, ut ibi communitatibus necessi-
tatem patientibus subvenias. *Primò*, quia
alii sunt ad hoc peragendum, & fortè ap-
tiores. *2.* Quia ignoras, an valeas cum
effectu illis succurrere. Regula ergo sit ge-
neralis: quod in æquali necessitate propria,
& communitatis, hujus bonum præferen-
dum sit, nam *charitas communia propriis,*
non propria communibus anteponit, ait S.
Aug. in *Regula*: in pari autem necessitate tua,
& proximi privati, hujus bonum non tene-
ris tuo præferri, non enim obligaris magis
illum, quam te ipsum diligere.

450 Quæres 3. *An liceat se morti expo-
nere pro servanda vita corporali amici, si bique
æqualis?* Exploratum est, quod si utriusque
vita secundum se consideretur, illud non
liceat: esset enim contra charitatis ordinem,
cum plus in eo casu diligeret proximum,
quam se ipsum. Unde S.Aug. lib. de mendac.
cap. 6. ait: *Si quis pro alterius temporali vita
ipsam suam temporalem perdat, non est jam
diligere illum sicut se ipsum, sed plus diligere
quam se ipsum: quod sane doctrina regulam
excedit.* Id ipsum confirmatur ex D.Th. inf.
q. 32. art. 6. prohibente dare eleemosynam
de necessariis ad vitam, *quia hoc est sibi &
suis vitam subtrahere.* Si verò vita proximi
consideretur quatenus materia, & occasio
est virtutis, respondeo: illud licere. Prob.
ex Joan. 15. v. 13. *Majorem hanc dilectionem
nemo habet, ut animam suam ponat quis pro
amicis suis.* Quibus verbis, ut vulgatum est
inter Interpretes, significatur esse laudabile
vitam corporalem exponere pro amico. Ra-
tio quoque suffragatur ex D.Th. in 3. dist.
29. art. 5. ad 3. *Tradere, inquit, se ipsum mor-
ti propter amicum, est perfectissimus actus vir-
tutis.* Unde quod aliquis vitam propriam cor-
poralem propter amicum ponit, non contingit ex
hoc quod aliquis plus amicum quam se ipsum
diligat; sed quia in se plus diligit bonum vir-
tutis, quam bonum corporale. Sicut ergo pro
bonis nostris temporalibus quatenus sunt

virtutis adminicula, & ad statū honestatem
necessaria, possumus vitam exponere, &
ea auferre volentes, possumus interficere, ut
docet D.Th. infr. q. 64. a. 7. ita in propo-
sito. In prædictæ sententiæ confirmationem
plura adducuntur exempla, quæ videre
licet apud Sylvium 2. 2. q. 26. art. 4.

451 *Opp. 1.* Christiani tenentur aliquid
altius honestate morali expectare, vitam ni-
mirum æternam, & ea, quæ ad ipsam con-
ducunt: ergo illicitum est illis ob solam hon-
estatem virtutis moralis vitam dare. *2.*
Inordinatum est se privare profectu in bonis
spiritualibus: ergo. *Resp. ad 1. dist. ant.* In
omni operatione, N. alias semper tenere-
mur ad melius, & ad agendum ex charita-
te, quod est falsum. Aliquando, C. Ad 2.
N. conf. *Quia profundere vitam propter
virtutem moralem, est proficere in melius.*

452 Ex dictis clare colligitur falsitas se-
quentium propos. ab Innoc. XI. die 2. Mar-
tii 1679. confixarum, nempe, Num. 13. *Si
cum debita moderatione facias, potes absque
peccato mortali de vita alterius tristari, & de
illius morte naturali gaudere, illam inefficaci
affectu petere & desiderare, non quidem in
displacentia personæ, sed ob aliquod tempora-
le emolumenntum.* Num. 14. *Licitum est abso-
luto desiderio cupere mortem Patris, non qui-
dem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis,
quia nimirum ei obvenientia est pinguis heredi-
tas.* Num. 15. *Licitum est filio gaudere de par-
ricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato
propter ingentes divitias inde ex hereditate
consecutas.* In omnibus quippe hisce thesi-
bus ordo charitatis pervertitur: præferun-
tur enim, omnino irrationabiliter, bona
fortunæ bono vitæ proximi longè præstan-
tiori. Licitum itaque est desiderare & gau-
dere de bono tibi obveniente post testatoris
mortem: nam hujusmodi actus directè non
fertur, adhuc inefficaciter, in proximi mor-
tem tanquam in medium finis emolumenti
tibi futuri. Cæterum actus in damnatis pro-
pos. expressi, directè tendunt ad proximi
malum, quod quidem nunquam licet, estò
desiderium inefficax tantum sit, modò sit
voluntarium. Et in hoc stetit hallucinatio
AA. proscriptarum thesium, inter quos P.
Viva numerat Cajetanum, sed locum non ci-
tat, ubi similia Cajetanus doceat; quod face-
re debuisset, ut sibi Lectores caverent, pos-
sentque advertere dūm Authores, qui talia
docent, legunt, ut appositè ait Concinat. tom.
I. lib. I. in Decal. cap. 8. n. 3. pag. 464.

Quæ-

453 Quæres 4. *An liceat optare mortem ad evitandas hujus vitæ gravissimas ærumnas, qualia sunt morbus acerbus, grandis infamia, & honoris jactura?* Resp. Licet sub conditione: si Deo placuerit. Prob. ex illo Eccli. 30. v. 17. *Melior est mors, quam vita amara.* Ex Jona 4. v. 3. *Et nunc, Domine, tolle quæso animam meam à me: quia melior est mihi mors, quam vita.* Qui enim (ait Soto) illa prædicta ratione recta mortem desiderant, non cupiunt simpliciter non esse, sed in aliam traduci vitam ab hujusmodi calamitatibus liberam. Frequentius autem timendum est (quod in praxi regulariter contingit) nè ex impatientia, pusillanimitate, vel desperatione hujusmodi mortis desiderium procedat; quo casu iniquum esset, & peccatum genere suo mortale, quia graviter læderet charitatem; vellet enim magnò bono privari, nimis vita, cuius dominus non est, ut vitet temporale malum: per accidens tamen dictum desiderium erit peccatum veniale, si nempe ex indeliberatione aut ignorantia procedat. Quia tamen rudes frequentius mori exoptant impatientia, pusillanimitas, vel desperationis labore percipi, monendi sunt à Confessario, ut christiana patientia & fortitudine ad Christi, Sanctorumque exemplar constanter ferant ærumnas, angustias, & tribulationes, quæ morte amiores sæpè ipsis videntur. Tuti ergo & salubrius, non solùm rudibus, sed & omnibus erit, pro Christi amore, suorumque peccatorum remissione gravissima incommoda æquò animo, & omnimoda conformitate cum Dei voluntate sustinere, quam mortem concupiscere & optare, adhuc sub conditione: si Deo placuerit.

454 Sed pro resolutione variorum causum ad praxim, præhabendum est ex D. Th. super illa verba Apostoli 2. Corinth. 1. v. 8. *Ita ut tæderet nos etiam vivere, quod tribulatio potest considerari dupliciter: vel secundum se, & sic est tædiosa. Vel in comparatione ad finem, & sic est jucunda, in quantum propter Deum, & spem vitæ aeternæ sustinetur.* Quando igitur tribulationes vires naturæ excedunt, ratio naturalis dictat, quod mors est eligibilius, quam sustinentia gravis & diuturnæ calamitatis. Quamvis enim bonum vitæ secundum se inspectum sit superiorius, non tamen si consideretur ejus privatio quatenus medium est, ut homo eripatur à miseria, quia hoc modò recta ratione eligi potest mors, imo & non esse simplici-

ter. Vide Soto in 4. dist. 50. q. unica, a. 5. concl. 5. Et hæc doctrinæ excusari possunt à culpa plerique, qui mori optarunt ex tædio calamitatum hujus vitæ.

455 Quæres 5. *An ordinata debeat esse proximorum dilectio ex charitate?* Resp. Quod certa regula ad omnes casus non datur, sed opus est prudentiâ, ut monet Bañez, colligitque ex S. P. August. de Doct. Christ. cap. 28. ubi circa rem hanc docet esse inspicendas locorum, temporum, vel quarumlibet rerum opportunitates. Nihilominus D. Th. hic q. 26. a. 6. ponit duplarem causam, ob quam unus proximus magis, quam alter diligi debeat, videlicet, propinquitatem ad alterum, vel principium dilectionis objectivum, quod est Deus, & subjectivum, quod est homo diligens. Licet enim tota ratio diligendi proximum ex charitate sit Deus; ordo tamen dilectionis plus pendet inter viatores ex conjunctione cum diligente, quia charitas perficit amorem naturalem, & in isto plus ponderat propinquitas.

456 Dixi: *inter viatores*, quia in Patria licet perseveret charitatis ordo quoad Deum, & aliquiliter quantum ad se ipsum, non tamen quoad proximos. Tunc enim cessabit provisio pro hoc statu necessaria, subiectio, & spes de spirituali propinquorum profectu: *Non enim esurient, neque sitiunt amplius.* Apocalyp. 7. v. 16. Et ideo ibi cessabunt ministeria charitatis, S. P. August. Serm. 27. de verb. Dom. Unde in Cœlo magis diligentur Sanctiores, quam alii, qui fuerunt conjunctiores nobis in via, proindeque magis diligitur extraneus, quam filius, vel pater. Vide D. Th. hic q. 26. a. 13.

457 Ex dictis duplex generalis regula stabiliri potest. Prima: *Ille magis est diligendus absolute, simpliciter, & per se quoad bona debita, & ejusdem rationis, qui omnibus circumstantiis inspectis fuerit ipsi diligenti propinquior, quantum ad illa, inquam, bona, quæ per se pertinent ad majorem cum diligente conjunctionem.* Colligitur ex D. Th. hic a. 7. & 8. Rat. Omnis motus intensionem velocitatis accipit à principio, ex quo procedit; ex termino autem, seu objecto, speciem: motus enim est velox juxta dispositionem mobilis, & virtutem moventis: igitur motus charitatis majori pondere fertur in illud, quod est conjunctius diligenti, nam eō ipso propinquus est diligibile magis dispositum; & diligens efficaciorum habet virtutem, ex regula Philosophiæ: agens prius, & efficacius agit

104 Tract. I. De Precept. ad Decalog. preamb.

in propinquum. Hoc prælibato,

458 Explicatur concl. sive regula. Dictum est: *absolutè, simpliciter, & per se*, nam potest propinquus minus diligi secundum quid, & per accidens, sicut miles, qui plus diligit Dux secundum dilectionem communicationis militaris, quam patrem. Dictum est: *quoad bona debita*, nam quantum ad libera potest quis plus diligere quem maluerit. Præceptum etenim de ordine charitatis supponit præceptum diligendi proximum quoad hoc, vel illud bonum: & huic præcepto absoluto innititur præceptum de ordine charitatis, & hoc est valde notandum; unde licet possim, non tamen teneor velle uni, quamvis sit meus consanguineus, maiorem gradum gratiae, & gloriae.

459 Dictum est: *quoad bona ejusdem rationis*, siquidem quantum ad ea, quæ sunt diversæ rationis, fallit regula. Sit exemplum: Indiget Pater tuus in temporalibus, & frater in re spirituali; si subvenire utique non potueris simul, potius teneris fratri, & hoc ex suppositione quod alioqui, & absolutè ambobus tenearis succurrere. Dictum est: *omnibus circumstantiis inspectis*, id est, ceteris paribus: nam si ex alterutra parte necessitas, vel utilitas præponderaret, in hoc locum non haberet regula, ut si frater tuus carnaлиs esset in gravi necessitate; affinis vero, vel etiam extraneus, necessitatem pateretur extrema, tunc huic debetur assistentia ex charitate.

460 Dictum est: *quoad bona, quæ per se pertinent ad maiorem cum diligente conjunctionem*, cum enim ista sit multiplex, naturalis, scilicet, inter consanguineos, & affines; civilis inter concives, & œconomica ad domesticos, spiritualis inter fideles, & Religiosos ejusdem Ord. vel Monasterii, & sic de aliis; attendi debent bona pertinentia ad uniuscujusque communicationem. Unde de proprio Patrimonio, & de acquisitis lucrolicito benefacere potest consanguineis potius quam aliis, nisi ex alia parte aliquid præponderet, ut indigentia, vel utilitas. In collatione tamen Beneficiorum Ecclesiasticorum, non debet homo attendere propinquitatem ad se, sed ad Deum, & utilitatem Ecclesie, sicut dispensator alicujus familie debet attendere in dispensando res Domini sui, servitium, quod exhibetur Domino suo, & non servitium, quod exhibetur sibi, D. Th. q. unica de Charit. a. 9. ad 14.

461 Hac regulâ in concordiam reducun-

tur Sacrae Scripturæ testimonia, quæ ex una parte reprehendunt amorem erga consanguineos, & propinquos nostros, *Lucæ 14. v. 26. Matth. 12. v. 48.* & alibi, imò *Deuteronomio 33. v. 9.* laudantur, qui dicunt cognatis: *nescio vos*. Idemque tradunt SS. PP. præser-tim August. qui de vera Religione, cap. 36. ¶ lib. 1. Serm. Domini in mont. cap. 15. tradit: *Necessitudines consanguinitatis ortas esse ex peccato*. Ex alia vero parte Scriptura commen-dat propinquorum dilectionem, *Rom. 16. Ephes. 6. Colossem. 3. ¶ 4. Thessalon. 5. ¶ 1. Ad Timot. 5. v. 8.* dicitur: *Si quis suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, si-dem negavit, & est infideli deterior*.

462 Conciliantur, inquam, prædicta te-stimonia, quia in illis non præcipimus odire propinquos, quia propinqui nostri sint, sed tantum monemur, quod cum sapientia impediunt nos, ut mandatis Dei pareamus, præcipimus quantum ad hoc eos odire tan-quam inimicos, nam ut dicitur *Michææ 7. v. v. 6. & Matth. 10. v. 36. Inimici hominis domesti ci ejus*: sicut enim caro concupiscit adver-sus spiritum, *Ad Galat. 5. v. 17.* ita cognati, & amici carnales profectui nostro spiri-tuali frequenter adversantur. Vide Hieron. Epist. ad Paulinum. Et scito S. P. August. 1. retract. cap. 13. retractasse dictum illud, quod necessitudines consanguinitatis orian-tur ex peccato.

463 Scito etiam, quod consanguinei plus diligendi sunt, etiam in bonis spiritua-libus, & quoad hæc debent præferri, ubi cetera sint paria; est enim contra rationem negligere patris tui salutem spiritualem, ut subvenias in æquali necessitate cuivis alteri spiritualiter sibi coniuncto, nam bona spiritualia ad omne conjunctionis genus pertinent. Considerandum tamen est 1. quod inter bona spiritualia, quædam sunt ad salu-tem necessaria, alia vero tantummodo ad conservationem societatis spiritualis: in illis debent præferri consanguinei, secùs vero in aliis, quia bonum commune præponde-rat; & ideo si fuerit Prælatus, aut Parochus, potius debet suis ovibus Sacraenta mini-strare, quam cognatis suis, illud enim exigit munus sui officii, poterit tamen cognatis suis velle ampliorem gratiam, & uberiora auxilia. Considerandum est 2. gradus pro-pinquitatis: nam videtur, plus esse diligen-dos filios, aut patres spirituales quoad spi-ritualia, quam fratres carnales, & alios non valde propinquos.

Sed

464 Sed nota, quod si omnia fuerint paria, existimo, præferti debere in omnibus bonis spiritualibus parentes, filios, & fratres, nam *Levit.* 21. majoris dilectionis signa, & opera præcipit Deus erga illos, quam circa extraneos, quod, scilicet, possint Sacerdotes absque poena contaminationis (idest, cuiusdam irregularitatis, eos impedientis ad tempus à ministerio Tabernaculi) interesse funeribus illorum, & non aliorum.

465 Ex dictis infertur, quod magis diligendus sit quoad spiritualia, & temporalia amicus, à quo quis eximia accepit beneficia, quam consanguinei omnes, si excipias parentes, & filios, quia inter istos major intervenit conjunctio, quam cum ullo amico: non sic autem inter alios consanguineos. Nihilominus si parens fuisse nimis crudelis erga filium, posset amicum præferre, quia circumstantia impietatis in parente obstaret, quominus filius illum præferre teneretur amico beneficentissimo, ut rectè notat Barnes hic a. 8. Et de 1. Regula satis.

466 Regula 2. generalis est: Quod nullius benefactoris beneficium tanti faciendum est, sicut beneficium, quod accepimus à parentibus, qui nos generunt; & ideo in recompensandis beneficiis, omnibus aliis præferendi sunt parentes, nisi necessitas ex alia parte præponderaret, vel conditio, putà communis utilitas Ecclesiæ, aut Reipublicæ, D. Th. infra q. 31. a. 3. ad 3. Rat. 1. p. Jus paternum genere suo est summum: ergo. Hinc etiam si pater injustè vellet occidere innocentem, non teneor hunc defendere, ubi nonnisi necando patrem, illud facere possum, quia etsi tenet ad defensionem innocentis, sed non cum tanta jactura. Rat. 2. p. Licet una virtus sit genere suo major; in individuo tamen actus inferioris virtutis excedere interdum potest superioris officium, vel actum: ergo hoc accidere potest in pietate relatè ad alias virtutes inferiores. Unde *infero*, quod si pater tuus aggreditur filium tuum innocentem, poteris hunc defendere, interficiendo etiam patrem, si opus fuerit, quia pater abutitur jure suo, & tunc non est in necessitate; sed in voluntate inordinatissima. *Infero* 2. conjugem debere postponi parentibus. Unde in vituperium quorundam dicitur 3. *Esdræ cap. 4. v. 25.* *Diligit homo uxorem suam magis, quam patrem, & matrem.* Hic Lib. 3. *Esdræ*, sicut & 4. licet non sit Canonicus, est tamen non exiguae authoritatis, & ideo allegatur à D. Th. 1. p. q. 101.

Tom. II.

a. 6. ad 1. & ab aliis SS. PP.

467 Est tamen difficultas, de qua necessitate sit intelligenda parentum prælatio? Omnes convenient, quod in extrema parentes sint præferendi. In aliis verò necessitatibus non ita explicatè loquuntur DD. videatur tamen distinguendum cum Suarez, quod si filius fuerit jam emancipatus, & extra tutelam parentum, ab ipsis relinqu potest, ut subveniatur parentibus, sive avis, quia tunc pater illius quodammodo jam complevit munus suum, & præceptum 2. *Corinth. 12. v. 14.* thesaurizandi filiis, & ad hoc facit exemplum eiconiæ, quod affert D. Th. in 3. *diff. 29. q. 1. a. 7.* Veruntamen si filii sub cura parentum extiterint, subveniendum est illis, quia filiis magis debetur cura provisionis, D. Th. hic q. 26. a. 9. ad 1. ubi ex instituto differit de excessu dilectionis parentum, & filiorum adinvicem; licet enim pater ex parte diligentis plus diligit filios; ex parte tamen objecti tenetur plus diligere filius parentes ratione excellentioris boni, quod in ipsis relucet, sunt enim principium. Inter parentes autem præferendus est pater matri, quia ille habet excellentiorem rationem principii, quam mater, & aq. ipsum specialiter spectat providentia, & cura filiorum, D. Th. hic q. 26. a. 10.

468 Quæres 6. *An conjux sit præferendus filiis?* Cajet. hic q. 26. a. 12. respondet: Quod quantum ad objectum, uxor plus diligitur, quippè amat ut comprincipium ad generationem filiorum; principium autem habet rationem majoris boni, quam effectus, & ideo magis se invicem honorant conjuges. Cæterum quoad majorem conjunctionem, sive ex parte diligentis, plus amat filius, quam uxor, quia ille est pars substantiæ patris, & non uxori. Unde in extrema necessitate videtur fortius vinculum inter conjuges. Quod si necessitas non ita gravis fuerit, distinguere, sicut supra de filiis emancipatis, & eadem ratione. Videsis D. Th. hic q. 26. a. 11.

469 Denique petes: *An sit genere suo mortale ordinem charitatis inverttere?* Affirmo, ut ex superioribus dilucidè colligitur; exinde tamen quævis inordinatio hæc in parte non debet dici lethalis, nam prætermittere hunc ordinem inter cognatos primi gradus, videlicet, parentes, filios, & uxorem, ex communi DD. tantum esset veniale, quia inter ipsos non est tam ingens excessus,

106 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

ut reatum inducat mortalem. Veruntamen inter eos, & cæteros cognatos manifestus est excessus, & gravis, & ideo posset esse peccatum mortale; & multò magis, si inversio ordinis charitatis esset relate ad extraneos.

470 Sit clausula, quod gradus dilectionis attendi potest, & debet secundum rationem boni, & secundum conjunctionem ad diligentem; priori modo, qui & dicitur ex parte objecti, 1. diligendus est pater. 2. mater. 3. uxor. 4. filii. 5. fratres. 6. alii consanguinei, & affines; & 7. domestici, & familiares. Cæterum posteriori modo, qui dicitur ex parte diligentis, diligendus est 1. conjux. 2. filii. 3. pater. 4. mater. 5. fratres. 6. consanguinei, & affines; & 7. familiares, atque domestici.

ARTICULUS X.

De Præcepto Charitatis erga Deum.

471 Praeceptum diligendi Deum super omnia nullus Theologorum hucusque negavit, cum ex pluribus Scripturæ locis Vet. & Novi Test. apertissimè constet. Deut. 6. v. 4. Audi Israel: Dominus Deus noster, Dominus tuus est. Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi bodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis. Hoc esse maximum & primum mandatum, Christus D. docet Matt. 22. v. 36. Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Pluribus aliis Scripturæ testimoniis prætermisssis, adde quod Apost. 1. ad Cor. 16. v. 22. ait: Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema maranatha. Dari ergo preceptum diligendi Deum super omnia, expressè constat. An autem hoc præceptum speciale sit ad actum formalē, explicitumque amoris per se obligans: num vero solum sit generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfiat, disputant Theologi, quorum nonnulli inter Recentiores esse solum generale sentiunt. Ita P. Antonius Sirmundus in lib. quem inscripti: *Defensio virtutis, tract. II. sect. I. cap. II.* & in alio cui titulum præfixit: *Defensio ad libellum famosum.* Eandem tenuit Andreas Mendo in sua *Statera, dissert. I.*

referens pro eadem Amadeum Guimennium. Ex adverso verò stant ferè omnes Theologi, cum quibus sit

472 Concl. *Præceptum amoris Dei speciale est, non generale, cui per aliorum præceptorum adimpletionem satisfiat: adeoque non effectivus dumtaxat, sed effectivus amor Dei præcipitur hominibus.* Illam expressè docent SS. PP. præcipue August. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 22. & lib. 1. de mor. Eccles. pluribusque aliis in locis apud Natal. Alexand. lib. 4. Theol. moral. a. 10. reg. 1. & 2. D. Bernard. ser. 20. in Cant. ubi vim, & efficaciam hujus præcepti fusè explicat. Traditur etiam expressè à D. Th. q. 44. a. 5. ubi exponens allata verba, quibus præceptum de diligendo Deo imponitur, hæc ait: *Præcipitur nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum, quod est ex toto corde; & quod intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente: & quod appetitus noster reguletur secundum Deum, quod est ex tota anima: & quod exterior actus noster obediatur Deo, quod est ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus Deum diligere.* Idem S.D. actum amoris primō Præcepto mandatum ab observatione aliorum præceptorum distinctum esse, disertè docet ibid. art. 1. ad 1. ubi ait: *Modus dilectionis non cadit sub illis præceptis, quæ dantur de aliis actibus virtutum, putâ sub hoc præcepto: Honora patrem tuum, & matrem tuam, non cadit, quod hoc ex charitate fiat: cadit tamen actus dilectionis sub præceptis specialibus.* Hæc D. Th. de cuius mente dubitari non potest. Valdè ergo miror, quod Sirmundus D. Th. pro opposita stare opinione dixerit: sicut & quod Mendo satis inconsultè scripsit Amadeum Guimennium quid circa hanc quæst. senserit D. Thomas examinasse, & ostendisse non leve fundamentum habere apud D. Th. præceptum amandi Deum non esse speciale, sed generale, cum disertissimis verbis oppositum semper docuerit.

473 Prob. autem hac triplici rat. Prima: Actus, quem Deus à nobis requirit, ut simpliciter necessarium ad salutem, cadit sub præcepto speciali; sed talis est actus dilectionis Dei, juxta illud Deut. 10. v. 12. Quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua? Et Jacobi 1. v. 12. Accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus: ergo actus dilectionis cadit sub speciali præcepto. Secunda: Cha-

Charitas est virtus specialis; sed præcepta dantur de actibus virtutum: ergo. *Tertia:* Id cadit sub speciali, & peculiari præcepto, quod habet rationem debiti per se; sed actus charitatis est hujusmodi: ergo. *Prob. min.* Per se debitum est in unoquoque negotio id quod est finis, quia habet rationem per se boni; sed finis vita spiritualis est, ut homo uniatur Deo, quod fit per charitatem: ergo. Videas D. Th. *ibid.* ad 1. ubi hanc tradit rationem.

474 *Opp. 1.* cum P. Sirmondo testimoniū D. Th. ex 2. 2. q. 44. a. 4. ad 2. ubi docet, quod duplice contingit ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo, in aetū, id est, ut totum cor hominis semper actualiter in Deum feratur. Et ista est perfectio Patriæ. Alio modo, ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur: ita scilicet, quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat. Et haec est perfectio viae, cui non contrariatur peccatum veniale: quia non tollit habitum charitatis, cum non tendat in oppositum objectum, sed solum impedit charitatis usum. Ex quibus sic arguitur: Ad dilectionem Dei in via non requiritur, ut totum cor hominis semper actualiter in Deum feratur, sed sufficit habitualiter, per hoc scilicet, quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat, seu quod idem est, quod nullum Dei transgreditur præceptum; sed hoc non præcipitur à Deo speciali mandato, sed generali, quod omne prohibetur peccatum, ut patet: ergo.

475 *Resp.* Tām longe abesse à mente D. Th. quod prædictis verbis docere intendat, ut opinatus fuit Sirmondus, ad diligendum Deum prout jubetur charitatis præceptō, sufficere ut nihil cor hominis recipiat contra Dei dilectionem adimplendo solum omnia legis præcepta absque ullo Dei amore affectivo, quam quod maximè, cum in laudata *quest.* tribus articulis apertissimè ostendat S. Doctor, actum charitatis cadere sub peculiari præcepto, ut legenti constabit. Aliud ergo longe diversum docet D. Th. in hoc art. 4. in quo non de actu, sed de modo actus amoris Dei loquitur. Cum enim ibi inquirat: an convenienter præcipiatur amor Dei ex toto corde, congruumque esse resolvat, hoc sibi objicit arg. Si in præcepto cadit, quod Deus ex toto corde diligatur, quicumque facit aliquid contra Dei dilectionem, agit contra præceptum, & per consequens peccat mortaliter. Ad quod præfatis verbis

respondet, distinguens inter perfectionem viae, & Patriæ. Unde cum dicit sufficere, ut habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita scilicet quod nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat, solum docere vult, quod ad impletionem modi diligendi Deum, nimirum, ex toto corde, in via quidem, non requiritur quod semper actualiter cor hominis in Deum feratur, sed sufficit habitualiter, per propositum nempe, habituale, animique promptitudinem ad omnia servanda præcepta, nihilque agendum, quod Dei dilectioni opponatur. Ubi quicumque notare poterit D. Th. non dixisse, hoc sufficere ad Dei dilectionem, sed ad modum dilectionis, videlicet ex toto corde: quod longe diversum est ab opinione Sirmondi. Itaque in prædictis verbis speciale divini amoris præceptum, quod præcedentibus articulis edocuit, non negavit; sed solum hunc Dei amorem in via non debere esse perennem sicut in Patria, affirmavit. Ad formam ergo dist. maj. Sufficit habitualiter absque eo quod aliquando præcesserit formalis, affectivus, & explicitus amoris actus, N. maj. Cum eo quod aliquando hujusmodi actus amoris præcesserit, C. maj. & sic dist. min. N. conf. Eodem modo solvenda alia D. Th. testimonia, quæ adduci possunt, tūm ex art. 6. ejusdem q. tūm ex Opus. 18. cap. 5. in utroque enim loco non de actu amoris Dei, sed de modo quod in via, & in Patria habetur, loquitur Ang. Doctor.

476 *Opp. 2.* S. Bernard. *Serm. 5. in Cant.* solum externi operis dilectionem ut præceptam agnovisse, videtur: *Est charitas in aetū,* (ait) *est in affectu,* *de illa quidem,* *quæ operis est,* puto datam esse legem hominibus, mandatumque formatum. *Nam in affectu quis ita habeat ut mandatur?* ergo. *Resp. S. D.* Eo loco per affectum dilectionis intellexisse intentionem charitatis, ejusdem dulcedinem ac suavitatem, quam plerique Contemplativi mira Dei dignatione consequuntur; & haec quidem dilectio non est in præcepto. Bernardus tamen non negat interna dilectionis præceptum, cum subdat: *Neque hoc dico, ut sine affectione simus,* *corde arido solas moveamus manus ad opera,* *&c.* Eodem modo interpretanda sunt, quæ alibi docet, triplicem distinguens affectiōnem, nempe: quam caro gignit: quam ratio regit: quam condit sapientia. Prima est prohibita; secunda præcepta; secūs tertia; nam haec est dilectio suavis, affectualis, &

108 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

intensa, ad quam non tenemur. Media vero dicitur, ratione regi, quatenus mens nostra regulatur lege supernaturali: unde verbis illis: *ratio regit, præceptum dilectionis Dei manifestè significatur.*

477 *Opp. 3.* Præceptum diligendi Deum possunt fideles implere amore Dei naturali: ergo non datur speciale præceptum charitatis. *Prob. ant.* In nostra potestate non est elicere charitatis amorem, neque scire valimus, quandonam illum habeamus, alias seclusa divina revelatione posset quis scire se habere charitatem: ergo. *Resp. N. ant.* nec oppositum alicubi docuit Cajetanus, ut demonstrat Prado. Ad prob. *dic cum D. Th. 1. 2. q. 100. a. 10. in C.* Quod non est impossibile hoc præceptum observare, quod est de actu charitatis: quia homo potest se disponere ad charitatem habendam, & quando habuerit eam, potest eam uti. Et licet nemo certò scire possit se charitatis actum eliciisse, à transgressione tamen hujus præcepti excusat, si bona fide existimet, te illum actum eliciuisse: sicut Sacra mentis trans excusat à peccato, quoties bona fide credit se esse in gratia ad ministrandum. Ex communi sententia.

478 *Instas:* Ecclesia determinat tempus præcepti pœnitentiae, & sanctificationis fabbati quantum ad dies & actiones: cùm ergo præceptum charitatis fortius sit, debuerat similiter determinare tempus; sed hoc non fecit: ergo signum est judicasse non esse præceptum speciale. *Resp.* Post damnationem propositionum, quas habes num. 95. videtur Ecclesiam tempus determinasse, ita ut juxta Ecclesiæ doctrinam, certum sit, opinione nostra, obligari fideles adultos aliquoties in anno actus dilectionis Dei elicere. Motiva vero cur circa hoc præceptum tempus non determinavit Ecclesia, sicut circa pœnitentiam, communionem, & auditionem Sacri, teste Lorca, sunt, i. Quia difficile est (inquit) divinæ dilectionis metas temporaque ponere. 2. Quia pluribus fidelium actionibus includitur dilectio Dei, aut excitatur facile, & ideo non diffidit à fidelibus sufficienter impleri. Nihil ergo desperationis, tristitiae, aut gravis oneris ex hoc præcepto inducitur, quod per Dei gratiam facile non sit implere. Quod vero aliquis hujus præcepti rigorem nimis affectantes, dixerunt: quod quidquid homo facit, ex charitate Dei facere debet, error est, quem in Bajanis, Jansenistis, & Quesnelistis sa-

pius reprobavimus. Designare igitur opus est tempora, quibus hoc speciale divini amoris præceptum urgeat. Pro cuius resolutione recolendum est quod supra num. 98. traditum est discrimen inter obligationem per se, & per accidens. Quod præmissò,

479 *Petes 1.* *Quandonam hoc divini amoris præceptum per se obliget?* *Resp. 1.* Obligate per se in ingressu usus rationis, in quo omnes homines sub poena gravis culpæ fesse in Deum convertere tenentur, illum efficaciter diligendo juxta illorum diversam capacitatem. Sic censem universi Thomistæ cum D.Th. cuius sola authoritas meritò est præferenda Recentiorum opinioni hanc obligationem negantum. Pluribus enim in locis eam exprestè tradit Angelicus, præserit 1. 2. q. 89. a. 6. ubi de homine perveniente ad usum rationis differens, hæc ait: *Cum vero usum rationis habere incepit, non omnino excusat à culpa venialis, & mortalis peccati.* Sed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de se ipso: & si quidem se ipsum ordinaverit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati. Si vero non ordinet se ipsum in debitum finem, secundum quod in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est. Ex his hæc formatur ratio: Cùm primum cognoscit homo, & discerne re incipit inter bonum, & malum morale, qualiter se habet in ingressu usus rationis, tenetur se ipsum, & omnia ad debitum finem ordinare; sed hoc exequi non valet, nisi tunc Deum diligat super omnia: ergo. Maj. ex eo constare videtur, quod homo tunc deliberans de se ipso, instituere incipit vitam rationalem, vivereque incipit ut homo. Min. vero prob. Non potest homo se ipsum, & omnia ad debitum finem ordinare, nisi ex præcedenti debiti finis intentione, eò quod finis intentio præcedere debeat omnia quæ sunt ad finem; aliter enim rectè in finem dirigi non posset; sed dilectio Dei super omnia est finis omnium humanarum actionum, juxta illud Pauli 1. ad Cor. 10.v.31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite: ergo.

480 *Roboratur hæc ratio.* Hoc divini amoris præceptum, quod primum, & maximum est, certissime aliquo vitæ tempore obligat; sed nullum assignari potest tempus huic gravissimæ obligationi opportu nius,

nus, quām dūm homo ad usum pervenit rationis; eo quōd nullum designari possit, in quo magis urgere videatur obligatio in Deum se ei omnia ordinandi, quām in illo rationis ingressu, quōd suā salutis æternæ negotium agere incipit homo: ergo. Ita ratiocinatur D.Th. q. 28. de ver. a. 3. ad 4. dicens: *Cum enim quilibet teneatur peccatum vitare, & hoc fieri non possit, nisi praestito sibi debito fine; tenetur quilibet, cum primò suae mentis est compos, ad Deum se convertere, & in eo finem constituere, & per hoc ad gratiam disponitur.* Fateantur ergo necesse est adversarii hanc esse D.Th. sententiam. Quod P. Viva ad propos. I. Alex. VII. n. 7. testatur dicens: *Inconussa videtur sententia Thomistarum ex Ang. Doctore, quod quilibet teneatur ad actum amoris Dei in primo instanti usus rationis, dummodo ad hanc obligationem advertat.* Hæc Viva, quibus ab inconussa sententia ultimis verbis recedere videtur, quia eti in aliis præceptis inadvertentia excusare posuit, hoc tamen præceptum, si admittitur, exigit necessariò advertentiam, in ipso enim mandato præcipitur advertentia: *Quia tunc est tempus, ut de sua salute cogitet, & ei operam det,* D.Th. in 2. dist. 42. q. 1. a. 5. ad 7. Vide Salmant. Schol. tract. 13. disp. 20. dub. I. §. 3. num. 20.

481 Sed opp. præcipuum adversariorum fundamentum. Si homo dūm primū ad rationis usum pervenit præcepto Deum super omnia diligendi astringeretur, pueri omnes in primo rationis ingressu Deum super omnia diligere tenerentur, nam amor naturalis sufficiens non est pro adimpletione præcepti charitatis; sed hoc est falsum: ergo. Prob. min. Nullus potest Deum charitatis amore super omnia diligere, nisi per fidem supernaturalem Deum agnoscat; sed non omnes pueri ad rationis usum pervenientes, Deum per fidem supernaturalem agnoscent, præsertim pueri barbarorum, & infidelium, qui fide supernaturali sunt destituti, alias infidelitas negativa in nullo reperiaretur: ergo. Resp. N. min. ad prob. dist. min. Deum non agnoscent per fidem supernaturalem pro aliquo instanti physico usus rationis, C. min. pro instanti morali plura instantia physica complectente, subdist. si gratiæ, vel auxiliis à Deo ipsis collatis, impedimentum apponant, C. min. si nullum apponant impedimentum, N. min. & cons. Homini etenim rationis usum ingredienti

hæc contingit: Discernere incipit primò inter bonum, & malum morale, cognoscitque bonum esse amplectendum, malum vero fugiendum. Fortè pro illo rationis momento Deum per fidem supernaturalem non agnoscit, maximè si inter infideles entritus à majoribus non fuerit instructus. Patrum autem progrediens Dei ut Authoris naturæ cognitionem facile assequitur, cùm nullus rationis compos Deum esse ignorare possit. Sic ergo constitutus sufficientem habet cognitionem, ut vitam moralem rectè instituere possit, ad Deumque ut naturæ Authorem se convertere, ipsumque naturali amore diligere valeat. Vel ergo gratiæ auxiliis, quæ Deus ipsi confert, benè utitur, vel non: Si hoc secundum, ex sui culpâ erit, quod Deum non agnoscit ut Authorum supernaturalem. Si primum praestò illi aderit Deus, ut ipsum Authorem supernaturalem, & agnoscit, & diligit, prout tenetur. Ut enim dicitur Joan. I. v. 9. Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, idest, quando moraliter ingreditur mundum, incipitque vivere ut homo. Nihil ergo illi deerit in instanti illo morali usus rationis, sic explicato, ut supremum Numen supernaturali amore diligere possit. Si enim rectè se gerat in prosecutione boni, & fuga mali moralis, Deumque, prout cognoscit, efficaci amore naturali prosequatur, quatenus potest pro sui capacitate, ad Dei providentiam suavem spectat auxilia efficacia non denegare ad conversionem, & amorem supernaturalem, juxta illud commune Theologorum axioma: *Facienti quod est in se Deus non denegat gratiam.* Quod si vero è contra contingenter, ut ad bona sensibilia deflectat, legemque naturæ non servet, mirum non erit, Deum ipsi denegare auxilia. Unde D. Th. 3. contrag. cap. 159. ait: *Illi soli privantur gratiæ, qui in se ipsis gratiæ impedimentum praestant, sicut Sole mundum illuminante in culpam imputatur ei, qui oculos claudit, si ex hoc aliquid malum sequatur, licet videre non possit, nisi lumine Solis illuminante.* Hæc D. Th. Et de primo instanti satis sint dicta.

482 Ut autem tota hæc doctrina aperte intelligatur, advertere oportet, quod eti præceptum convertendi se in Deum omnes ad rationis usum pervenientes astringat; juxta diversam tamen singulorum capacitem, & instructionem alii citius, tardius

alii

110 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

alii ad Deum converti contingere potest, quatenus nempe ob majoris ingenii acumen, vel parentum instructionem, plus temporis pro aliis, minus pro alteris, ut ad explicitam Dei cognitionem perveniant, est necessarium. Quia tamen hæc omnia in unico physico rationis usus momento evenire non possint, sed post plures actus, recto sibi ordine succedentes, ex quibus primum morale rationalis vitæ instans coalescit, propterea dicimus, quod homo in illo rationis momento Deum explicitè non cognoscere, est possibile; sed quod in toto illo morali instanti Deum non cognoscere, impossibile esse asserimus. Si tandem verò continget, quod cùm à Deo protunc de credendis illuminatur, actum fidei non eliceret, imo postea dissentiret, infidelis non maneret positivè, quia ad infidelitatem positivam opus est, quod mysteria credenda, sibi expresse, & clarè proposita, non creditat. Quod tunc non continget. Et de his satis pro Theologo Morali.

483 Secundò: Per se instat præceptum dilectionis Dei in articulo, & pericolo mortis proximo, tunc enim hujusmodi dilectio est maximè necessaria pro fœlici exitu hujus vitæ, unde ad contemptum videatur pertinere omissione dilectionis in eo casu. 3. Obligat per se hoc præceptum, ita quod elicere per se tenemur hunc actum frequenter in anno. Ita tutius, & probabilius, inquit C. Gotti hic q. 3. dub. 1. §. 4. num. 25. præceptum enim maximum, & primum cum tanta Dei cautione latum, sicut diximus (& nos num. 338.) nequit sine piaculo per longum tempus neglegi; idque videatur gratitudini consentaneum ob continua beneficia, quæ quovis momento à Deo accipimus, ut non minus piè quam verè meditatur S. P. August. Soliloq. cap. 18. & 1. de Doct. Christ. cap. 22. Vide Lorca hic sect. 3. disp. 58. num. 7. & dicta à nobis num. 341. Et hæc de obligatione per se.

484 Petes 2. Quandonam hoc præceptum per accidens obliget? Resp. Per accidens multoties hoc instare præceptum. Rat. Cum enim omnes virtutum actus sint debiti ex præcepto, requiranturque ad charitatem, ut probat D. Th. hic q. 44. a. 1. ex verbis 1. ad Timot. 1. v. 5. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non facta; ubi ad eliciendum aliquem cuiusvis alterius virtutis actum ex præcepto debitum necessaria fuerit dilectio Dei, erit

actus ejusmodi debitus per accidens, putà ad justificationem extra Sacramentum, ad vitandas tentationes, & victoriam earundem, ad resistendum blasphemō, ad recipiendam Eucharistiam, & sic de aliis, quæ numerò comprehendi non possunt, nam quæ sunt per accidens, non cadunt sub arte.

ARTICULUS XI.

De Præcepto Charitatis erga Proximum.

485 Præceptum diligendi Primum lex regalis dicitur in Canonica Jacobi cap. 2. v. 8. Traditur autem variis Scripturæ locis, præsertim Matth. 22. v. 39. *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, & tangitur 1. ratio diligendi, cùm dicit: *proximum*, vel *fratrem*, ut 1. Joan. 4. v. 21. vel *amicum*, ut Levit. 19. v. 19. & hæc tria idem significant, nempè, conjunctionem, & societatem secundū naturalem Dei imaginem, & capacitatem gloriae. 2. tangitur dilectionis modus, cùm dicit: *sicut te ipsum*, & designat similitudinem, non aqualitatem. Itaque dilectio proximi est sicut ad seipsum *primo*, ubi est propter Deum, & tunc dicitur *sancta*. Secundò, quando est de re honesta, vocaturque *justa*. Et denique tertio, si attendit proximi utilitatem, & tunc appellatur *dilectio vera*, D. Th. hic q. 44. a. 7.

486 Concl. Primum actu formali, & explicito, tūm interno, tūm externo charitatis per se tenemur diligere, & non tantū per accidens. Oppositum tenuerunt AA. proposit. 10. & 11. ab Innocentio XI. damnatum die 2. Martii 1679. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. Rat. Præcepto charitatis tenemur diligere Deum: ergo & omne quod est in ipsum ordinabile, & quatenus ordinabile; sed proximus est ordinabilis, & diligibilis ad finem supernaturalem: ergo hoc modō tenemur ipsum diligere, proindeque amore supernaturali. Hoc eodem discursu concluditur, duo esse charitatis præcepta, unum, quod inducimur ad diligendum Deum ut finem, & aliud ad diligendum proximum propter Deum, sicut propter finem, ut ratiocinatur D. Th. hic q. 44. a. 3.

487 Prob. 2. ex illis verbis Christi D. Joan.

Joan. 13. v. 34. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, spiritualiter quidem, ita ut invicem velimus bona vitæ æternæ, & ideo addidit: *sicut dilexi vos*, & hæc est nova dilectionis forma in veteri Testamento non tām apertè explicata: unde meritò appellatur *mandatum novum*, quia renovatum in lege Evangelica, aperi-
tiusque declaratum, cūm desuetudine antiquatum videretur, & multis cæremoniis penè obrutum; nam Judæi sibi permisum arbitrabantur, vel potius injunctum, inimicorum odium, sed falsò, ut supra de-
nunciavimus.

488 Quod verò per solos actus externos præceptum hoc non impleatur, apparet ex ipsius mandati tenore, cūm dicit: *diliges, dilectio quippè motum animi significat*, unde 1. *Joan. 4. v. 11. dicitur: Si sic Deus dilexit nos: O nos debemus alterutrum diligere*. De hoc fraternitatis amore, ut vigebat inter veteres Christianos, legendi sunt S. Justinus M. *Apolog.* 2. Clemens Alexand. 2. *Strom.* & Tertulianus in *Apolog.* cap. 39. ubi refert, extitisse usque ad Gentilium stuporem, qui non poterant, quin exclamarent: *Vide, ut invicem se diligant, O ut pro alterutro mori sint parati.*

489 Opp. Charitas est una virtus: igitur non sunt plura præcepta de actibus ejusdem. *Rufus*: De actu fidei interno non sunt duo præcepta: ergo neque charitatis. *Ad 1. N. conseq.* nam stante virtutis unitate potest dari distinctio præceptorum ob utilitatem subditorum, qui minus cognoscunt, quod unus actus in alio contineatur, & sic contingit in proposito. *Ad 2. N. conseq.* quia objectum fidei non sunt veritates, prout sunt in se ipsis, sed quatenus nobis sunt divinitùs annunciatæ, & cūm omnes sint eodem modo annunciatæ, non oportuit de fide dari plura præcepta. Objectum autem charitatis est Bonitas Divina, prout in se ipsa, quæ cūm diversimodè sit in Deo, ac in nobis, oportuit, quod diversis præceptis lex dilectionis nobis imponeretur, D. Th. in 3. *dist. 29. q. 1. a. 2. ad 1.*

490 Concl. 2. *Præceptum dilectionis proximi supernaturale obligat quidem semper, sed non ad semper executioni mandandum, sed quando oportet.* Sic Cajet. quare non rectè Suarez oppositum illi tribuit, ut demonstrat Prado *bis cap. 12. q. 4.* Rat. Ejusmodi præceptum est affirmativum: ergo non obligat, nisi quando oportet. Et quidem 1. ubi

graves insurgant tentationes odii contra proximum, quæ aliter superari nequeant. 2. ubi inimicus veniam petierit, & reconciliationem; affectus enim inordinatio ad debitam rectitudinem non reducitur facile, nisi per actum dilectionis ad proximum. 3. ubi proximus in necessitate extrema fuerit constitutus, & nostra dilectione interna opus haberet, ut salutem consequeretur spiritualem, aut temporalem. Actu verò externo obligat hoc præceptum in extrema, & gravi proximorum necessitate, prout supra habes num. 642.

491 Sed notandum, quod extra hos casus, præcepta non est proximi dilectio in particulari, ita quod teneamus motu dilectionis speciali tendere in hunc, vel illum; sed in universalis, & in confuso, ita ut in universum complectatur omnes, & paratus sit exhibere singulis quidquid dictat charitas. Hujusmodi autem animi præparatio, quasi habitualis, procedit ex aliquo actu præcedente, & terminato ad proximum in universalis, quia omnis conversio quasi habitualis ortum ducit ex motu actuali. Vide D. Th. *bis q. 25. a. 8.* An verò requiritur actus expressus formalis, & distinctus à dilectione Dei, ut homo satisfaciat huic præcepto? Non constat ex prædicta damnatione, & negativam partem communiter tradunt Theologi, quos fideliter more suo refert, & sequitur Prado *bis cap. 12. q. 4. num. 24.* Quare perperam Viva ad proposit. 11. ex damnatis ab Innocentio XI. num. 13. ait: *Quod hæc sententia communiter rejicitur.* Rat. autem ejus sunt inefficaces.

492 Prima est: Quod aliæ non essent duo præcepta charitatis. 2. Quod ad satisfacendum præcepto dilectionis Dei satis non est dilectio ipsius implicita, & inclusa in aliorum præceptorum observantiâ: ergo. *Ad 1. resp. N.* sequelam, vulgata enim est Theologia, quod uno, eodemque actu possunt plura impleri præcepta, ut dixi P. 1. num. 751. *Ad 2. N. cons.* nam præter dilectionem Dei implicitam, & generalem, datur præceptum de actu specialis dilectionis Dei, ut dictum est. Cæterum de actu dilectionis proximi distincto à dilectione Dei non ita constat, sicut de illo.

493 Difficilius autem posset opponere Viva, quod per actum dilectionis proximi non impletur præceptum speciale diligendi Deum ex charitate: ergo neque econverso. Sed occurrit Suarez N. conseq. nam amor Dei

112 Tract. I. De Præcept. ad Dacalog. præamb.

Dei per se est quidam cultus Deo debitus; non sic autem amor proximi: Hæc ille, quæ adduximus ut appareat 1. quod Suarez non negavit præceptum dilectionis proximi speciale, sed solummodo, quod non sit necessarius actus distinctus, quare recte illum defendit Cardenas super allatas propositiones. 2. Ut sciatur, sententiam negativam modo relata nullatenus esse damnatam; & 3. ad excutiendos scrupulos, quisquis enim in se non experitur aliquid adversum dilectioni proximi, existimare prudenter potest se amando Deum, implevisse hoc præceptum.

494 Nihilominus, cum in hominum convictu quamplures occurrant occasiones vindictæ, odii, inadvertiæ, &c. in quibus necessarium est actum formalis dilectionis proximi elicere, ideo saepius instat hoc præceptum juxta frequentiam occasionum, juxta illud 1. Petri cap. 4. v. 8. *Mutuam in vobis metipis* (idest, secundum interiorem hominem) *charitatem continuam habentes.* Quo ex motivo Prælati in particulari diligere sibi subditos magis sunt obligati; sed & subditi saepius tenentur pro invicem orare, salutemque desiderare spiritualem.

495 In finem occurrit dubium satis implexum de eo, qui per annum, vel per annos existit in peccato mortali, an ipse tenetur præceptum implere? Mihi videtur affirmandum, & moveor, quod talis homo si esset in gratia, & justitia, teneretur ad diligendum proximum actu dilectionis internò: ergo etiam tenetur, quamvis existat in mortali, alias ex delicto reportaret commodum minoris reatus. Quoties ergo hoc præceptum instaret ratione propriæ necessitatis, vel alienæ, obligaretur, non minus, quam justus, & hoc præceptum maximè locum habet in his, qui ex officio Sacraenta ministrant, Verbum Dei prædicant, & orare debent pro grege sibi commisso: nam, *qui sibi nequam est, cui aliis bonus erit?* Eccl. 14. v. 5.

496 *Inquis:* Nullus ex peccatoribus de omissione hujus præcepti se accusat, imo neque Confessarii de hoc videntur sedulò inquirere: ergo. *Resp.* 1. Quod ignorantia plures excusat ab obligatione se accusandi de hujusmodi omissionibus. *Resp.* 2. Quod cum se accusant de impoenitentia, sive de inordinata poenitentiæ dilatione, sufficienter manifestant prædictas omissiones. In finem pro omnibus observandum est, quod

circa dilectionem Dei, & proximi contingere possunt omissiones, quæ sint peccata occulta, & ideo viri timorata consciencia semper se accusant de defectibus circa hoc, inquit Bañez *hic q. 44. a. 2. in fine.*

QUÆSTIO II.

De Charitatis Effectibus.

ARTICULUS I.

Effectus Charitatis interni recensentur.

497 **C**oncl. *Actum charitatis consequuntur gaudium, pax, & misericordia, tanquam illius effectus.* Rat. 1. p. Gaudium ex amore causatur propter presentiam amati, vel quia proprium bonum amato inest; sed charitas, cum sit amor, utrumque hoc gaudium efficit, licet diversimode: ergo. Prob. min. Gaudium de Deo in se ipso excellentius est, & perfectius, nam spectat propriissime ad amicitiam; gaudium vero de presentia Dei in nobis habet non-nihil concupiscentiæ, ut superius diximus; unde secundario pertinet ad charitatem, & primariò ad spem. Insuper gaudium de Deo in se ipso permixtionem tristitia non patitur, quia bonum, de quo est Deus, scilicet, ut in se ipso, nullius mali admixtionem habet. Non sic autem posterius gaudium, cui admiscetur tristitia, quamvis per accidens, cum enim sit de bono divino, quatenus à nobis participatur; quæ participatio impediri potest in nobis, & in proximis nostris, ideo hæc ex parte admittit tristitiam: ergo. D. Th. q. 28. a. 1. & 2.

498 *Rat.* 2. p. *Pax omnium rerum* (est) *tranquillitas ordinis.* S. Aug. 19. *de Civit. cap.* 13. sive, ut ait Dionys. 4. *de Div. nom. unio appetitivarum inclinationum:* sed hanc inclinationem, & illam unionem causat charitas: ergo. Prob. min. Unio, & tranquillitas prædicta potest esse cum se ipso, & ad alterum, quatenus, scilicet, appetitus superior, & inferior ordinantur ad unum, nempe, ad Deum; vel quatenus cum proximo concordamus; sed primam unionem facit Dei dilectio, quæ omnia nostra refert in Deum; posteriorem autem unionem causat dilectio proximi; si enim proximum diligis, sicut te ipsum, ejus voluntatem implebis, sicut tui ipsius: ergo.

499 *Rat.* 3. p. *Misericordia est virtus alie-*

aliena miseria sublevativa; sed hujusmodi sublevatio est charitatis effectus, nam per charitatem proximi mala reputamus propria, & ex hoc movemur ad miserandum: ergo misericordia est effectus charitatis. Unde 1. Joan. 3. v. 17. dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?*

500 Opp. 1. Tristitia non est effectus charitatis: ergo neque gaudium, quia contritorum eadem est ratio. Resp. N. ant. Quia cum ejusdem rationis sit gaudere de aliquo bono, ac tristari de his, quæ ei repugnant, in gaudio clauditur tristitia, & utrumque spectat ad charitatem, ut effectus. Sed cum hac diversitate, quod tristitia, sive luctus, ponitur Matth. 5. inter beatitudines; gaudium vero dicitur ad Galat. 5. v. 22. fructus Spiritus S. quia ad fructum sufficit, quod sit opus ultimum, & delectabile, quamvis non sit excellens, & perfectum, sed beatitudines dicuntur perfecta opera, quæ etiam ratione suæ perfectionis magis attribuuntur donis, quam virtutibus, D. Th. 1.2. q.7. a.2. Videſis Cajet. Fentac. 4. ad 3. beat. q. 2.

501 Opp. 2. Isaiæ 32. v. 17. dicitur: *Erit opus justitiae pax*: igitur haec non est effectus charitatis. Resp. Quod indirecte, & removendo prohibens efficit pacem justitia, sed charitas directe, & positivè, cum sit virtus unitiva. Nota, quod gaudium dicitur effectus, & actus charitatis, sicut delectatio ralatè ad amorem, quod enim haec facit in appetitu sensitivo, præstat in rationali gaudium: vide p. 1. n. 106. Pax vero non est formaliter actus charitatis, & sicubi dicitur talis, intelligitur causaliter, quatenus dilectio Dei, & proximi causant unionem, sive pacem, & ideo inter fructus Spiritus S. numeratur pax.

502 Dices: Septima beatitudo est pax; sed beatitudines sunt actus perfectæ virtutis: ergo formaliter est vera haec propositio: *pax est actus*, & non solum causaliter. Resp. Quod septima beatitudo non est pax, quasi passim accepta, sed activè, idest, facere pacem, hoc enim est pacificorum, unde dicitur: *Beati pacifici*; efficiunt enim pacem, non quancumque, sed veram, cœlestem, atque divinam, quam sibi propriam dixit Salvator Joan. 14. v. 17. *Pacem meam do vobis*. Videſis Cajet. Fentac. 4. ad 7. beatitud.

503 Petes: *An misericordia sit virtus, & quidem distincta à charitate?* Affirmo. Rat. 1. p. Virtus est cuius actus est laudabilis, ho-

nestus, & meritorius; sed hujusmodi sunt actus misericordiæ: unde in Scriptura sæpius commendantur: ergo. Rat. 2. p. Virtus, quæ se habet ex additione ad charitatem, & ipsi subordinatur, est distincta à charitate; sed misericordia ita se habet, respicit enim specialem rationem boni, quod superadditur bono charitatis: ergo. Min. traditur à D. Th. bīc q. 32. a. 1. Duo itaque sunt motiva misericordiæ: unum est, miseria proximi, sive malum ipsi aliquiliter repugnans, & ideo peccatum secundum rationem culpæ non est materia misericordiæ; benè vero prout est poena, & contra naturalem hominis inclinationem. Alterum miserendi motivum est, vel quod possibile est miserentem similia pati, & ideo senes, sapientes, & quicunque considerati, sunt misericordes, vel quia alterius mala, ut sua reputat ex affectu amoris, & hoc modò nostri miseretur Deus, sed absque ullo dolore, aut tristitia; in nobis autem misericordia conjugitur cum illis passionibus.

504 Opp. Gaudium, & pax non sunt virtutes: ergo neque misericordia. Resp. N. conf. Nam illa nihil adjiciunt supra rationem boni, quod est charitatis objectum; misericordia vero addit miseriam alienam, ut tollendam, quasi esset propria, & ideo dispar est ratio. Insuper: Gaudium, & pax nullam supra charitatem important specialem difficultatem; benè vero misericordia. Motus etenim appetitus in nobis aliquando plus æquo afficitur, aut retardatur à miserendo, & hunc affectum moderatur misericordia: unde recte ponitur virtus specialis.

505 Exinde consideranda sunt tria in misericordia: 1. operatio exterior, quâ subvenit indigenti. 2. affectus interior, quô appetit misericors proximo subvenire: & 3. motivum miserandi, quod, scilicet, aliena mala facit propria, & ideo ea tollere appetit, & tollit, ubi potest. Hoc ultimum est objectum misericordiæ formale, quô differt à beneficentia: secundum autem est materiale objectum, & 1. convenit misericordiæ accidentaliter. Quare est virtus circa operaciones, & passiones, sicut de clementia, liberalitate, & aliis, dixi p. 1. Unde misericordia recipitur in voluntate essentialiter, & per diffusionem in appetitu sensitivo, sicut clementia, liberalitas, & aliae virtutes, de quibus p. 1.

ARTICULUS II.

Effectus Charitatis exteriores expenduntur.

506 **C**oncl. 1. *Effectus primus charitatis externus est actus beneficentia. Rat.* Benefacere est: facere bonum alicui; sicut benevolentia est: velle bonum alicui: ergo sicut hæc pertinet ad charitatem, ita illa, quæ est executio benevolentia, & comparantur sicut actus exterior, & interior. *Nota* objectum beneficentia esse bonum absolute, nam si contrahitur speciali aliqua ratione, ita ut beneficium fiat ad sublevandam miseriam v. g. pertinebit ad misericordiam, & hoc observa pro distinctione virtutum, quæ charitati affines sunt. Sed in omnibus actibus ad charitatem quomodolibet spectantibus sedulò admonendi sunt fideles ad affectum interiore, ut, scilicet, corde compatiantur, benefaciant, &c. Unde apud Matth. & Marcum priusquam turbæ laesitudinem recrearet Salvator, dixit: *Misereor super turbam.* Quibus autem, & quo ordine beneficiendum sit, dixi supra.

507 Concl. 2. *Effectus secundus charitatis est Eleemosyna. Rat.* Eleemosyna est actus charitatis mediante misericordia, ut ait D. Th. bīc q. 32. a. 1. sed misericordia, ut dictum est, est effectus charitatis: ergo & actus ejusdem exterior, qui est eleemosyna, actus enim exteriores ad illam virtutem referuntur ad quam pertinet id, quod est motivum ad agendum hujusmodi actus, D. Th. bīc q. 32. a. 1. quare rejiciendus est Rocafull, qui p. 3. lib. 2. disput. de Eleemosyna, cap. 2. num. 409. singulariter vult, quod eleemosyna sit actus elicitus simul & imperatus à charitate. Rejicitur, inquam: nam eleemosyna elicetur à misericordia, quæ virtus est specie distincta à charitate, ut dixi num. 503. imò eti regaliter eleemosyna à charitate imperetur, non tamen necessario, nam ubi fieret ex solo motivo sublevandi miseriam proximi, absque ullo respectu formalis, aut virtuali ad Deum, esset actus misericordiae, & non imperatus à charitate. *Similiter* ubi ad redimenda peccata fieret eleemosyna, tunc eam imperaret poenitentia: igitur eleemosyna actus est virtutis intra suam lineam, & præcisim à charitate.

508 Diffinitur ergo eleemosyna: *Opus, quō aliquid indigenti datur ex compassione propter Deum.* Sed notandum 1. quod illa

particula propter Deum, intelligi potest de Deo per charitatem dilectō, & tunc significat actum misericordiae formatum charitate. Si verò tò: per Deum, accipiatur de ipso Deo qualitercumque dilecto per amorem etiam inefficacem, quomodo à peccatore diligitur, denotabitur per particulam illam eleemosynā, prout est actus bonus, & honestus, sed informis, & minimè meritorius vitæ æternæ, imò neque satisfactorius, ut ex alibi dictis satis constat. *Nota* 2. Quod eleemosyna pluries accipitur pro ipsa re, quâ proximi necessitas sublevatur; & tunc potius est materia eleemosynæ, quam eleemosyna; hæc enim est actus, sive opus spirituale, aut corporale, & utrumque septupliciter dividitur, ut significatur his versibus:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo. Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

509 *Visitare infirmum*, non ad cæremoniā, sed ad sublevandam infirmitatem, si opus fuerit. *Potare sitientem, pascere esurientem.* *Redimere captivos*, vel quodcumque aliud auxilium proximo impendere contra quamlibet oppressionem exteriorem. *Tegere*, sive vestire nudum, & necessitatē patientem defectū regumenti. *Colligere*, vel suscipere hospites prabendo ipsis habitaculum. Et mortuos *sepelire*, quod est beneficium defuncto collatum, quatenus vivit in memoria aliorum, & executio affectus, & voluntatis ipsius. Vide Lorcām hīc, ubi piū fideliū sepeliendi morem defendit contra hæreticos. Et hæc de septem generibus eleemosynæ corporalis. Spirituales vero eleemosynæ sunt: *Consulere*, id est, consilium dare dubitanti, & sub illo intelligitur doctrina, sive docere ignorantem. *Castigare*, id est, delinquentem corriger. *Solare*, sive consolare, tristem. *Remittere offensas, & injurias nobis factas.* *Ferre, & subportare* proximorum onera, maximè eorum, qui ex infirmitate peccant, juxta illud Rom. 15. v. 1. *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere.*

510 Sed nota, quod eleemosynæ spirituales per se majoris sunt meriti, & perfectionis; quia actus spirituales, & bona ejusdem generis excedunt simpliciter corporalia: unde magis sublime est animæ proximi providere, quam corpori ipsius. Per accidentem tamen, & secundum quid, præfertur aliquando eleemosyna corporalis; nam melius est pascere esurientem, quam ipsum do-

docere. Et hæc de quatuordecim Misericordia Operibus. Mirum fortasse cuiquam videbitur, quod in illis prætereatur pauperum subventio; sed audiat D. Th. bīc q. 32. a. 2. ad 2. *Divitiae*, inquit, *quibus paupertati subvenitur, non queruntur nisi ad subveniendum prædictis (quatuordecim) defectibus*. Et ideo non fuit *specialis mentio de hoc defectu facienda*. Hæc D. Th. quæ utinam obseruent, qui divites volunt fieri.

511 *Concl. 3. Correctio fraterna est tertius charitatis effectus externus. Rat.* Correctio fraterna est quædam eleemosyna spiritualis; sed hæc est effectus exterior charitatis: ergo. *Insuper*: Removere alicujus malum est ejusdem rationis, quæm procurare bonum ipsius; sed correctio fraterna illud intendit: ergo & istud, subindeque est actus charitatis mediante misericordia. *Scito* tamen, quod correctio fraterna differt à judiciali in eo, quod illa vitat malum, quatenus nocet proximo, unde tendit ad fratribus emendationem. Cæterum judicialis vitat malum, prout nocivum est communitati, unde hæc pertinet ad justitiam, & illa ad charitatem. Et hæc dixisse sufficiat tanquam fundamentum ad præcepta Eleemosynæ, & correctionis fraternali, circa quæ sit

ARTICULUS III.

Exponitur Eleemosyna Præceptum, ejusque obligatio.

512 **Q**uia eleemosyna à charitate imperatur, & frequentissimè pro charitate accipitur, tūm apud vulgus, tūm apud veteres, qui *agapen*, nempe charitatem, vocant, quod nos eleemosynam dicimus; non immerito Ang. Doctor ubi de charitate pertractat, argumentum de eleemosyna prosequitur. Licet etenim omnes aliarum virtutum actus à charitate imperentur, quia tamen in eleemosynæ operibus charitas maximè elucet, cum charitate eleemosyna proximiorem habere videtur affinitatem. Unde cùm in eleemosynæ largitione proximus non lingua tantum, sed opere, & veritate diligatur, charitatis opus appellari eleemosyna communiter solet. Hoc præhabitò, sequentes statuimus conclusiones:

513 *Concl. 1. Datur præceptum naturale, & divinum faciendi eleemosynam; obligans quidem sub gravi. Rat. 1.p. Jure natu-*

rali tenetur pars comparti subvenire, ut constat in membris corporis humani, quæ naturaliter invicem se juvant: ergo. Rat. 2. p. In Sacris Litteris sæpius fit hujus præcepti mentio; sufficient verba Eccles. 29. v. 12. Propter mandatum assume pauperem, & propter inopiam ejus nè dimittas eum vacuum: ergo est præceptum divinum. Rat. 3.p. Præceptum eleemosynæ est affirmativum: ergo tantum obligat pro tempore, loco, & circumstantiis. Rat. ultim. p. Omissio eleemosynæ est contra proximi dilectionem, quam charitas importat, hæc enim non solum vult proximo bonum, sed etiam illud operatur, juxta illud 1. Joan. 3. v. 18. Non diligamus verbō, neque lingua, sed opere, & veritate: ergo eleemosyna est in præcepto graviter ligante. Unde ex Scriptura constat damnari eos, qui eleemosynam omiserunt, Matth. 25. & Luce 16. de divite epulone.

514 Circa hoc præceptum graves occurunt difficultates, ad quarum expeditam enodationem oportet præhabere: 1. tripli-
cem necessitatem, sive indigentiam, quæ distinguitur penè periculum, in quo proximus versatur, amittendi aliquod bonum, vel incurriendi aliquod malum. Prior neces-
sitas dicitur *extrema*, quando, nempe, proximus est in tali dispositione, ut nisi subveniatur, incurrat mortem, vel infirmitatem gravem, & diuturnam, aut sensum amittat, vel membrum aliquod, aut incidat in amen-
tiam, aut alia similia mala incurrat, quæ parum à morte distant; & ideo æquiparan-
tur *extrema necessitas*, & *quasi extrema*, nam in moralibus parum pro nihilo reputatur.
In hac, inquam, necessitate sufficit, quod *ap-
pareat signa probabilia extrema necessitatis futurae*: *Non enim expectanda est ultima ne-
cessitas; quia tunc forte non posset juvari na-
tura, jam fame, vel siti consumpta*, D. Th. in
4. *dīst. 15. q. 2. a. 1. qq. 4. ad 4.*

515 Alia indigentia dicitur *urgens*, sive *gravis*, quando, scilicet, est periculum amittendi statum, vel incidendi in grave malum, putâ in magnum morbum, vel amittendi famam, libertatem, dignitatem, &c. Itaque hæc necessitas est citra extremam, quia periculum mortis, vel quod morti æquiparatur, non importat. Est tamen supra com-
munem, quia malum, quod imminet, est grave, & non est facile illud vitare, nisi ab aliquo subveniatur. Ultimum necessitatis genus dicitur *necessitas communis*, qualis censetur eorum, qui solent mendicare, si-

116 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

ve publicè, sive in occulto, omnium quippe horum indigentia est communis; quia etsi careant necessariis ad vitæ sustentationem commodam, huic tamen malo facile occurritur, quia à permultis petunt, & regulatiter destituti non sunt his, quæ requiruntur ad conservationem vitæ.

516 Huic triplici necessitati tria correspondent bonorum genera. Alia dicuntur necessaria *naturæ*, pro victu, scilicet, & vestitu, sui, & familiæ. Alia bona, etsi videantur naturæ superflua, necessaria tamen sunt honestæ personæ, vel suorum *statui*, habitâ etiam ratione eventuum, qui probabiliter timeri, vel expectari possunt, quoque prudentia, non carnis, sed vera considerat. Demùm alia bona dicuntur *superflua*, naturæ quidem, & *statui*, quia sine illis status personæ conveniens, & proportionatus conservari potest. Igitur de ejusmodi bonorum abundantia firma regula ad proxim pro omnibus dari non potest. Adjiciam tamen hoc monitum, quod unusquisque consulat Virum doctum, & timoratum, ipsiusque consilio diffiniat, quænam bona sint ipsi necessaria pro *statu* suo, & quænam superflua *statui*, & hoc fiet, ut obligationem suam hâc in re perdiscat. His prænotatis sit

517 Concl. 2. *Duae sunt radices præcepti dandi eleemosynam: una est, quod quis habeat superflua statui suo; altera vero, quod proximus sit in extrema, vel gravi necessitate; unde habens superflua status tenetur ea erogare, nedum in extrema, & gravi proximorum necessitate, sed etiam in communi, & ordinaria.* Sic D. Th. cujus mentem latè declarat Cajet. Opusc. de Eleemos. & Capisuchi contrav. 29. q. 2. Probatur 1. ex illo Luca 11. v. 41. *Quod supereft (ideft, quod superfluum est) date eleemosynam.* Et notandum, quod Dominus indistinctè ait: *date*, ut significaret, ex hoc solo capite quod superflua habeantur, debere quemlibet eleemosynam facere.

518 Insuper 1. ad Tim. 6. v. 17. dicitur: *Divitibus hujus saeculi præcipe: facilè tribuere; sed qui expectaret gravem, aut extremam necessitatem ad largiendum superflua, non tribueret facilè: ergo. Rursus 1. Joan. 3. v. 17. dicitur: Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere (non dicit extremè, aut graviter, sed loquitur absolute, indefinite necessitatem habere) quomodo charitas Dei manet in eo? ergo. Rat. à priori: Pauperibus jure natura-*

li debetur sustentatio, ut constat ex dictis num. 513. sed hoc debitum nulli magis comperit, quām habentibus superflua: ergo. Rat. ab inconvenienti, quod alias non esset à Deo sufficienter provisum pauperibus, neque certum esset moraliter ipsis non defuturum subsidium; sed neutrum dici potest: ergo.

519 Sententia hæc SS. PP. est conformis, ut fatetur Toletus, alioqui contrarius; illorum testimonia, brevitati studentes, cogimur prætermittere, contenti observare, quod nobis favet Decretum Innocentii XI. sub die 2. Martii 1679. ubi num. 12. configitur sequens proposit. *Vix in saecularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Profectò si totius proposit. contextus citra præoccupationem inspiciatur, videtur decerni, ex sola superfluitate bonorum priorem subnasci obligationem erogandi eleemosynam: 1. nam AA. proposit. hunc negabant titulum, alium verò necessitatis nobiscum fatebantur. 2. Quia propositio damnata duabus constat partibus, quarum 1. loquitur *de facto*; posterior verò *de jure*. Negabant itaque factum, ut jus everterent, ita arguendo: *Vix in saecularibus invenitur superfluum statui: ergo vix aliquis tenetur ad eleemosynam ex superfluo statui; in quo discursu videtur reprobatum ab Ecclesia antecedens, & consequens, non tamen consequentia.*

520 Quare mirum est, quod Cardenas super dictam damnatam de nostra opinione dicat: *Hæc sententia falsa est, & quæ communiter rejicitur ab AA.* Sic loquitur de opinione, quam Suarez, Valentia, Lorca, & Azorius dicunt, esse veram omnino, & communem Theologorum; Silvius, autem Duvalius, & alii prorsus afferendam, utpote Scripturæ, & PP. omnino conformiorem. Utinam testimonia SS. PP. quæ 1. p. Cris. Theolog. tract. 2. disp. 20. a. 2. congerit, attente consideraret, & in omnibus SS. PP. testimoniorum adverteret (utor verbis illius) eos generaliter loqui de egenis; nec unquam aliquid dicere, quod ad extremam necessitatem debeat coarctari; sed neque ad gravem.

521 Convincitur autem Cardenas hoc discursu: Si sola superfluitas causa esset sufficiens hujus obligationis, cessante omni proximi necessitate, perleveraret obligatio: quod autem genus eleemosynæ esset, dare non indigenti? Resp. 1. Hypothesim esse

moraliter impossibilem, nam Christus D. Matth. 26. v. 11. ait: *Semper pauperes habentis vobiscum; & Deuteron. 15. v. 11. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuae: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi.* Resp. 2. admissa hypothesi, obligationem cessare ex defectu conditionis necessariæ ad ejus executionem.

522 Concl. 3. *Ex simpliciter necessariis statui non tenemur dare eleemosynam privato graviter indigenti; benè verò ex iis, quæ tantum secundum quid necessaria sunt ad statutum conservationem.* Rat. 1. p. Nullus inconvenienter vivere debet, D. Th. ibi q. 32. a. 6. sed si ex simpliciter necessariò ad statutum teneretur quis subvenire gravibus indigentiis, deberet vivere inconvenienter; decisio enim à statu incommodum est grave: ergo. *Rursus: Charitatis ordo non postulat, ut cum æquali damno subveniam proximo potius, quam mihi:* ergo.

523 Unde D. Th. loc. cit. a. 5. ait: *Prius oportet, quod unusquisque sibi provideat, & iis, quorum cura ei incumbit: sicut natura primò accipit cibum ad sustentationem proprii corporis, quod est necessarium ministerio virtutis nutritive; quibus habetur, quod aliquando esset inordinatum, necessaria pro statu largiri, ubi, scilicet, de residuo non posset vitam transfigere convenienter secundum proprium statum, & negotia occurrentia.* Dixi: aliquando, nam qui statutum prudenter mutaret per ingressum v. g. in Religionem, opus faceret perfectionis, omnia relinquens, & se in alio statu ponendo, D. Th. ibi a. 6.

524 Rat. 2. p. Quæ tantum secundum quid necessaria sunt statui, de facili resarciri possunt, & ex eorum subtractione grave non sequitur damnum largienti: tenetur igitur ea tribuere ad vitandum grave proximi damnum. Prob. conseq. Charitatis ordo exigit, ut gravem proximi necessitatem levi incommode nostro præponamus: peccaret ergo aliter faciens; unde D. Th. loc. cit. a. 6. ait: *Sicut laudabiliter prætermitteret aliquis id quod ad decentiam sui status pertinere videretur, ut majori necessitati subveniret,* hæc D. Th. ubi tò: laudabiliter non sumitur, quasi res sit consilii, sed contra vituperabiliter, ut ex epigraphæ articuli, & arguento ejusdem rectè colligit Cajet. Eadem tradit S.D. in 4. dist. 15. q. 2. a. 4. qq. 3.

525 Sed ex ipso ibidem oppon. Illud autem, inquit, quod positi, vel subtracti nihil-

ominus decentia statutus manet, potest eleemosynam dari, & de hoc est consilium, non præceptum. Et similia habet hæc q. 32. a. 6. sed illud, quod positi, vel subtracti, manet decentia statutus, solum est necessarium secundum quid: igitur ex iis consilium est, non præceptum, dare eleemosynam. Resp. explicando maj. Est consilium, non præceptum extra casum gravis necessitatis proximi, C. in casu necessitatis urgentis, N. & hæc est legitima S. D. mens. Sed notandum necessitates graves passim non occurere, neque facile sciri, & plerumque sunt aliis, qui eas subveniant, & hoc modò excusari possunt à mortali aliqui divites, ubi ex secundum quid necessariis ad statutum, pauperibus non elargiantur.

526 Cavendum tamen, nè sub prætextu necessariorum pro statu, effundantur divitiae in vanitates, & insanias falsas, quibus mundus tentat, suaderque, non ridenda, sed gemenda ridicula, quæ deplorat S. Petrus Damiani Opus. 31. cap. 6. ubi post relatas mundanorum quasdam vanitates, vulgo: Modas, subdit: *Fastidium est, tot ambitionis, ac prodigiosæ vesaniae dinumerare portenta.* Tentatio mundi hæc in re reducit ad hoc argumentum, quod convincuntur mundani: Ego inferioris statutus non sum cum illo, & aliis: igitur meus status postulat, ut expendam facultates, sicut ille. Pro regula honestatis assumunt mundum, qui totus in maligno positus est, I. Joan. 5. v. 19.

527 Concl. 4. *In casu necessitatis gravis Reipublicæ, vel communitatæ, tenetur civis eleemosynam facere ex bonis simpliciter necessariis statui.* Prob. 1. ex D. Th. nam locis cit. hunc casum excipit; in Summa sic ait: *Territo (supple, excipitur) quando occurreret extrema necessitas alicujus privatæ personæ, vel etiam aliqua magna (non dicit extrema, quin imò contraponit extremæ) necessitas Reipublicæ: ergo.* Rat. ex eodem in Sententiis: Bonum gentis est divinus, quam bonum unius: ergo cum jactura statutus privatæ personæ debet procurari, & conservari Reipublicæ bonum, ubi aliter periclitaretur Res publica; hoc enim postulat justitia legalis, & ratio boni civis. Sed nota, quod sub hac exceptione comprehenditur persona particularis, non qualiscumque, sed valde necessaria Reipublicæ, tunc enim posset quis, imò & teneretur, subtrahere sibi necessaria simpliciter pro statu ad conservationem illius personæ tam necessariæ Reipublicæ.

Concl.

118 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

528 Concl. ult. *In extrema proximi necessitate tenetur quilibet ad eleemosynam ex simpliciter necessariis statui; non ita, ut prorsus deficiatur à statu, & omnino cedat, sed sic, ut ad illud teneatur cum gravi aliquo damno in exteriori apparatu.* Hac thesi concilian-
tur opinione secundum faciem contrariae.
Prob. 1. ex D. Th. verbis adductis in præ-
cedenti conclusione, ubi calum extremæ ne-
cessitatis personæ privatæ excipit. *Rat. Cha-*
ritatis ordo postulat, ut ponderatâ proximi
necessitate, subveniam illi non cum æquali,
aut majori damno, sed minori; & hæc est
regula generalis in proposito inspicienda,
ut rectè monet Araujo hic dub. num. 5. sed ex
hoc principio apparet veritas conclusi. er-
go. Prob. min. *Decisio à statu totalis dam-*
nūm est majus, quam privati pauperis mors
quandoquidem nec pro vitæ propriæ con-
servatione tenetur quis suum vendere pa-
trimonium cum gravi familiæ, & filiorum
detrimento: ergo. *Insuper: Illud eleemosynæ*
genus esset contra bonum commune,
nam divitiarum abundantia civium condu-
cit ad Reipublicæ defensionem: igitur ex-
pendendæ non sunt pro necessitate privati,
etsi extrema.

529 Jam verò, quod cum aliquo detri-
mento statu, hoc præceptum vigeat in ex-
tremæ necessitate, prob. Necessitas ex-
tremæ præponderat gravi detimento: er-
go illi succurrendum est non obstante dam-
no proprio gravi. *Rursus: In necessitate ex-*
tremæ omnia fiunt communia, itaut sine in-
justitia possit necessitatem patiens inferre
proximo grave damnum, ut, nimirum, sibi
provideat: ergo. *Notandum, quod casus*
præsentis conclusi. differt ab eo, quem stabi-
livimus conclusione 3. in eo, quod illic non
obligat eleemosyna cum gravi damno, bene
vero hic, seu in casu extremæ necessitatis.

ARTICULUS IV.

Aliquæ difficultates circa Præceptum Eleemo-
synæ endantur.

530 **C**oncl. 1. *Ubi necessitas fuerit ab-*
solutè extrema non satisficit quis
præcepto eleemosynæ mutuando; bene verò, si
necessitas tantum fuerit secundum quid ex-
trema. *Rat. 1. p.* Quando necessitas est ab-
solutæ extrema, potest inops sibi necessaria
accipere ex bonis alienis, tunc enim sua
sunt, nam cadunt à dominio particulari

possidentis, subindeque accipiens eo casu
etiamsi in pinguiorem post venerit fortunam,
non tenetur restituere: ergo. *Rat. 2. p.* Ubi
necessitas est secundum quid extrema, non
in statu præceptum eleemosynæ ex capite ne-
cessitatis; eleemosyna enim est liberalis
donatio, sed intrat præceptum charitatis
mutuando, sicut fecit Tobias cum Gabelo,
aut vendendo, sicut Joseph cum Ægyptiis,
Genes. 41. ergo.

531 Ex dictis facillimum erit solvere
multa, quæ prolixè afferuntur contra no-
stram resolutionem, quam videtur expre-
sse tradidisse D. Th. *Quodl. 5.q. 9. a. 1. ad 2.*
ubi ait: *Unusquisque tenetur ad liberandum*
proximum à morte secundum suam condicio-
nem, & modum: & hoc quidem convenienter
implevit ille, qui pecuniam mutuavit; non au-
tem tenebitur eam donare in casu, quo ille pote-
rat per mutuum liberari; & est exemplum in
eo, qui hic Valentia extremitate indigeret, & ta-
men in Aragonia haberet bona sufficientia
ad subveniendum suæ necessitati: hic pro-
fecto per mutuum poterat liberari, quia ne-
cessitas erit respectiva, & secundum quid.

532 Concl. 2. *Obligatio dandi eleemosynæ*
in extrema necessitate, non est justitiæ
rigorosa. Prob. 1. nam D. Th. tot. hæc q. tra-
dit eleemosynam esse actum charitatis, &
quidem in omni casu, nullum enim excipit.
Neque oppositum tradit *infr. q. 118. a. 3.*
ad 2. ubi nihil dicit, quod ad rem faciat. Quod
vero tradit *ibi a. 4. ad 2.* intelligendum est
de debito legali, quod oritur ex pietate, ut
loquitur ipse S. D. 13. de malo, a. 2. ad 4. ubi
exponit eadem Basilius verba. Adhæc: *Debi-*
tum legale vult, D. Th. esse, vel propter nece-
ssitates, vel etiam propter superfluitatem habi-
torum; sed juxta Contrarios, debitum prop-
ter superflua non est rigorosæ justitiæ: ergo
neque ubi fuerit propter necessitatem extre-
mam. Hinc quando SS. PP. justitiæ adscri-
bunt debitum eleemosynæ, intelligendi
sunt de justitia legali, non de commutativa,
& simpliciter tali.

533 Prob. ratione: Licet in extrema ne-
cessitate omnia sint communia, non tamen
eo modō, quod duo sunt domini unius fundi
v. g. sed tantum fiunt communia, & ca-
dunt ab absoluta potestate dominii, quatenus
pauper in extrema necessitate habet jus ad
apprehendendum aliena; sed hoc non sufficit
ut obligatio dantis sit ex justitia: ergo. Prob.
min. Si propter illud jus indigentis esset in
tribuente obligatio ex justitia, teneretur iste

ad damna subsecuta, sicut in homicidio, mutilatione, &c.; sed hoc non admittitur à contrariis: ergo neque illud debet admitti.

534 *Opp. 1.* Qui non dat alteri quod suum est, agit contra justitiam, ut patet in non reddente depositum; sed qui extremè indigenti non tribuit, negat ipsi quod suum est: ergo. *Resp.* dist. maj. Quod suum est quoad proprietatem, C. quoad usum tantùm, N. *Instas*: Qui usum domùs v.g. impediret, contra justitiam ageret: similiter ergo in præsenti. *Resp.* N. conf. quia jus inhabitantis domum oritur ex contractu rigoroso: at verò jus indigentis non esset tale, sed imperfectum, & solummodò ad apprehendendum, & non ut alteri æquale redderetur.

535 *Opp. 2.* Si Deus tribueret pauperi dominium bonorum divitis, & utriusque esset nota Dei dispositio, teneretur ex justitia dives sua bona tribuere pauperi; sed hic est causus necessitatis extremæ, quia tunc constat de Divino beneplacito: ergo. *Resp.* N. min. nam in casu majoris conferret Deus dominium proprietatis, sicut Hebræis, qui spolia verunt Ægyptios. Cæterùm in necessitate extrema non omnimodè transfert dominium, sed quantum sufficit ad liberandum proximum à morte secundùm suam conditionem, & modum, ut loquitur supra D.Th.

536 *Opp. 3.* Divites possunt cogi à Judice, ut necessaria tribuant pauperi extremè indigenti: ergo. *Resp.* Hoc argumentum nimis probare, quia citra extremam necessitatem compelli possunt divites ad dannam eleemosynam, nec proinde tenentur ex justitia rigorosa. Itaque coactio Judicis in similibus casibus est, ut divites legem pietatis, & misericordiae impleant, quod rectè potest præcipere Judex, quatenus custos est legum: ita Sanchez lib. 1. consil. cap. 5. dubit. 5. num. 61. Capituchi, Salmant. & alii magis communiter contra Prado, Ferrer, & alios.

537 *Concl. 3.* Qui prætextu paupertatis eleemosynas extorquet, tenetur ad restitutio nem. Est communior, & probabilior. *Rat.* Donatio eleemosynæ in eo tunc est simpliciter involuntaria: ergo donatarius non transfert dominium in pauperem simulatum, & consequenter vera est conclus. *Prob.* ant. In donatione eleemosynæ datur finis *cujus gratiæ*, Deus, scilicet, propter quem confertur, & finis *cui*, nempè, pauperi: ergo quamvis relatè ad Deum sit voluntaria, & meritoria donatio, minimè verò relatè ad pau-

perem fictum. *Dices* cum Salmant. *hic num.* 33. intentionem dantis esse subvenire miseria verè, aut probabiliter apparenti.

538 *Insto:* Ut miseria probabiliter appartenens sit objectum rectæ intentionis dantis, debet esse approbabiliter apparen, id est, rationabiliter approbabilis; sed facta paupertas non est hujusmodi, sed imò reprobanda, nam mortaliter peccant tales simulatores, injuriat faciunt veris pauperibus, ut ex communi sententia fatentur Salmant. *ibi num.* 32. ergo. Aliæ rationes, quæ contra hanc communem resolutionem afferunt, in ipsis retorqueri possunt: nam concedunt ad restitutionem teneri, qui facta paupertate acciperet centum aureos v.g. *quia ob magnitudinem erogata eleemosyna præsumitur involuntaria*: *hæc illi*; sed parvitas, aut magnitudo doni nihil facit ad voluntarietatem donationis, benè verò *error personæ cui fit*: ergo. Et de hoc satis.

539 Quid verò expediat in Republica observari, atque statui circa pauperes domesticos, & extraneos, tractant Soto *in libello de causa pauperum*, cap. 3. usque ad 7. Vazquez *Opusc. de Eleemosyna*, cap. 3. dub. 2. & 3. & Pignatelli *tom. 8. consult. 64.* ubi de Cingaritis, hispanicè *Gitanos*, qui per Germaniam anno 1417. & in Hispania anno 1584. cœperunt apparere, plura refert à num. 36. usque ad fin. ubi eorum scelera enormia notat.

540 *Hic solet examinari, quinam possint facere eleemosynam?* Sub brevitate *Resp.* Quòd illi, qui possunt res alienare, nam eleemosyna est liberalis donatio. Hinc liberam bonorum suorum, uxoris, filiorum, pupillorum, & minorum, Ecclesiæ, vel Monasterii administrationem habentes possunt dare eleemosynam eò ipso modō, quòd sunt capaces alienare. *Scito* tamen, quòd uxores possunt facere eleemosynas ex licentia mariti rationabiliter præsumpta; præsumitur autem, ubi tribuant, quòd aliæ ejusdem conditionis solent dare, præsertim de iis, quæ ad dispensationem uxoris pertinent, ut panes, oleum, vinum, &c. Similiter ubi ad avertendum aliquod malum, quod sibi, aut marito, vel familiae imminet, aliqua in pauperes distribueret, habitâ tamen ratione necessitatis familiæ. Et unō verbō: cùm rerum familiae uxor sit dispensatrix, non sicut ancilla, sed quasi socia, potestatem habens in res, præsumitur mariti licentia, ubi ipse non est rationabiliter invitus. Ita S. Raym.

120 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

Raym. lib. 2. tit. de negotiis sacerdotalibus, §. 9. ubi addit hæc notanda verba: Solent mariti facere prohibitionem uxoribus absolutè, ut sic temperent eas non à toto, sed ab excessu quem suspicantur. Potest etiam formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitans, quid si maritus illum videret, placceret ei quod illi ficeret eleemosynam. Ita ille.

541 Hæc autem licentia in filiis non ita facile præsumitur, & multò minus in famulis, qui non possunt eleemosynas dare de rebus dominorum sine eorum consensu, nisi panem (intellige de quibusdam frustulis, & fragmentis, ut notat ibi M. Nicolai) & hujusmodi, quæ (ut dictum est) non inferunt sensibile documentum, quia et si sit dispensator rerum, non tamen ponitur dispensator, quasi potestatem aliquam in re domini habens, sed quasi transiens eam ad utilitatem domini, D. Th. in 4. dist. 15. q. 2. a. 5. qq. 3.

542 In finem hujus Dissertationis adjici duo: unum est, mendicationem intra Sacras Aedes antiquo Ecclesiæ usu, etiam Decretis Conciliorum firmatō, esse interdictam, ut probat Baronius anno Christi 57. Quare in exteriori porticu, vel pro foribus Templi, sicut claudus, de quo Actuum 3. stare debent pauperes, & ita: Petitionum gemitus internis Templi cantibus ex adverso respondet, atque adversus mysticas voces miserabilis luctus excitatur, S. Gregorius Nazianz. Orat. de amore pauperum. Vide Chrysost. Homil. 28. ad pop. Antioch. Ut autem solvi queant aliqua, quæ in praxi occurrere possunt dubia circa obligationem elargiendi eleemosynam,

543 Petes 1. *An, qui habet superflua, tenetur huic, vel illi pauperi determinatè dare?* Resp. negat. Sed tenetur distribuere secundum quod sibi visum fuerit opportunum, D. Th. Quodl. 8. q. 6. a. 2. additque Lorca, quod ex superfluis poterit reservare aliqua in alios usus pios. Hoc enim est præceptum affirmativum, & commune ex parte accipientium, & tribuentium, nam singulos divites ligat in solidum, unde Christus D. Matth. 26. v. 11. dixit: *Pauperes semper habentis vobis cum, me autem non semper habebitis;* quibus verbis Magdalena obsequium approbavit, indicavitque præceptum eleemosynæ non ita urgere, quod nihil possit reservari piis usibus.

544 Petes 2. *An liceat ex superfluis secundum præsentem statum aliqua reservare ad consequendum altiore?* Affirmo cum limita-

tionibus adhibendis. Rat. Præceptum de eleemosyna superflui non prohibet mutationem statū: possum ergo reservare superflua secundum præsentem statum, pro emendo, vel conservando statu sublimiori. Limitationes adhibendas sunt: 1. Quod non omnia retineantur pro acquisitione status altioris, sed erogetur aliqua superflui portio, alias nihil unquam esset superfluum, quod est damnatum in relata propositione. 2. Quod is, qui gradum vult ascendere superiorem, eo sit idoneus. Vide Caj. egregiè hoc explicantem infra q. 118. a. 1. & 4. Nunc audi S. Bernard. Hom. 4. super Missus est, n. 9. Videas, inquit, & homines perniciosos ad honores quosque Ecclesiasticos (idem, servata proportione, dici potest de inhiantibus ad honores Sacerdotes) per volare; moxque sibi applaudere sanctitatem, vestium dumtaxat mutatione, non mentium, & dignos se estimare dignitate, ad quam ambiendo pervenerunt, quodque (si audeo dicere) adepti sunt nummis, attribuire meritis. Hæc ille. Et plura alia leges apud S. Petrum Damiani Opus. 31. cap. 5. & 6. Et haec tenus de præcepto Eleemosynæ ratione superflorum.

545 Petes 3. *An dives, qui nullum grave patetur detrimentum in bonis suis, ex quo notabilem pecuniarum summam, decem, scilicet, aut viginti mille aureorum expenderet, ut homo in extrema necessitate constitutus mortem evaderet, ad hanc pecuniae quantitatem elargiendam teneatur?* Resp. Sic posse varias Theologorum opiniones conciliari: Quod si talis summa erogatio non majus præjudicium diviti illi induceret, quam alteri non ita diviti moderata elargitio, ad subveniendum homini, qui aliter mortem evadere non posset, teneretur utique ex præcepto charitatis talem pecuniae summam elargiri. Rat. Quia talis pecuniae summa, et si absolutè excessiva, respectu tamen ditissimi hominis comparari deberet veluti respectu alterius moderata pecuniae quantitas; sed ad hanc elargiendam tenetur quis, si bona habeat superflua, ut proximo succurrat extremè indigenti: ergo. Ex quibus habetur, non posse hominem extremè indigentem tam magnam pecuniarum summam ab homine etiam ditissimo surripere, nisi talis summa, quantumvis absolutè excessiva, exigua reputetur respectu illius, cui proinde parvi momenti datum inferri existimaretur. In hoc eodem sensu pariter dicimus: divitem non teneri ad emendas medicinas maximi valoris, excessivasque pe-

pecuniarum summas expendere ad subveniendum extremo morbo laborantibus, nisi talium pecuniarum effusio nullum, aut leve ipsi afferret incommodum. Hæc autem doctrina non tam generalis censenda est, ut in nullo casu dives ad hoc teneatur: etenim ad liberandam personam Reipublicæ utilissimam, ut Rom. Pontificem, Regem, aut Exercitum Ducem Generalem, ex quorum aut captivitate, aut morte, gravissima imminerent mala, abs dubio ad expendendas maximi valoris divitias teneri, etiam cum gravi detimento in bonis suis, censemus, non minus ac si magna esset multitudo infirmorum, qui ob inopiam viciūs, vel medicinæ defectum perirent: quia & vita personæ ita Reipublicæ utilissimæ, & salus plurimorum anteponendæ sunt gravi incommodo, quod ex illa divitiarum effusione diviti sequi poterant.

546 Petes 4. *An divites elargiri teneantur pecuniarum summam, quæ necessaria foret ad redimendos captivos, qui sub Turcarum potestate detinentur?* Resp. Quod si illa pecuniarum summa tam excelsiva foret, ut divitem in paupertatem redigeret, certè non teneretur. Rat. Quia cum propriæ vitæ, & statūs amissione, aut detimento gravissimo, eleemosynæ præceptum non obligat. Si autem absque gravissimo præjudicio posset captivum in pristinam reducere libertatem, vel ab illa liberare, deberet ex statui superfluis eleemosynam erogare, quæ necessaria foret ad captivum redimendum, cùm alii non fuerint urgentiores necessitates, quibus subvenire opus est. Ratio hujus est: Quia captivitas ex se grave malum est, ad quod tollendum, vel nè in illud proximus incidat, tenemur ex charitate, dum absque gravi possumus detimento. Magis autem hæc charitatis urget obligatio, & quidem ad majorem pecuniarum summam, si periculum immineret proximo amittendi vitam, vel fidem, ut si puer ante rationis usum in captivitatem cideret. Pro omnibus ergo casibus regula unica assignari non potest: inspici debent particulares circumstantiæ, ex quarum diversitate major, vel minor oritur egeno subveniendi obligatio.

547 Et de Eleemosyna satis. Si verò aliiquid nimis rigidum à me dictum quis existimet, respondeo verbis Mag. Soto *cit. Opusc. cap. 8.* ubi, relatis circa eleemosynæ præceptum Theologorum opinionibus, ait: *At ubi*

Tom. II.

SS. Patres attentus lego, existimo, quod neque in pauperibus tam gravem necessitatem, neque in divitibus, tantam super statum redundantiam desiderabant, ut sub peccato mortali eleemosynas exigerent. Alterum, quod præ oculis habendum moneo, est: quod Gregorius XIII. Monialium necessitatibus prospicere volens, præcipit *Constit.* sua, quæ incipit: *Deo Sacris (prosternat apud Cherubin. tom. 2. pag. 368.)* ut dimidium omnium eleemosynarum, à quibuscumque, ubicumque terrarum, quacumque lege, dispositione, vel obligatione pauperibus faciendarum, detur Monialium Monasteriis necessitate pressis, quæ sunt in locis in quibus ille erogandæ sunt; idque sine alio particulari ius-
su Pontificis Romani, vel alterius, & sine ulla Monialium petitione, vel quorumcumque aliorum, dummodo duplex concurrat conditio: 1. nè eleemosynæ sint in pau-
peres certos erogandæ. 2. quod licet erogandæ sint pauperibus incertis, non tamen sint ad alios usus præterquam ad pauperum su-
stentationem, & alimenta destinatae.

ARTICULUS V.

De Correctione fraterna secundum se.

548 **S**i Latina proprietas attendatur, *cor-
reptio* significat reprehensionem, præscinditque ab emendatione; *correctio* verò connotat emendationem, & non est determinatè reprehensio, sed potest esse admonitio, suasio, &c. Unde Theologi cum D.Th. 2.2. q. 33. a. 6. duplē distingunt correctionem: *offensivam* unam, & *coactivam* aliam; discrimen assignantes intet utramque penès hoc, quod *prima* ordinatur ad bonum commune, & habet vim coactivam, ut qui propria sponte emendare non velit, cogatur per poenas, ut peccata dimittat: *secunda* autem solùm ordinatur ad emendationem delinquentis, estque tantum simplex admonitio, nullam habens coactionem. Ex quibus infertur, quod *offensiva* *correctio* est fratribus ad fratrem: *coactiva* autem Prælati ad subditum. Et hoc significare voluit D.Th. dum hanc eandem doctrinam tradens in 4. d. 19. q. 2. a. 1. *in corp.* prædictum discrimen inter utramque correctionem agnoscit. Sed quod *correptio* sit fratribus ad fratrem, & *correctio* sit Prælati ad subditum, in D.Th. non legitur. Quare miramur, quod Salmanticenses tract. 21. de *Præcept.* Dec. cap. 7. punct. 4. D.Th.

tan-

tanquam formalia verba referant, quibus hoc discrimen significavit, quæ M. Concinna bona fide, ut videtur, transcripsit, cùm nec in loco ab ipsis citato, nec in corpore articuli talia verba reperiantur. Nihilominus apud Theologos pro eodem accipitur *correctio*, & *correptio*: & in præsentiarum sermo erit de Correctione, quæ *fraterna* vocatur, de qua sit

549 Concl. 1. *Correctio fraterna* est: *Admonitio fratris de emendatione delictorum ex charitate procedens*. Dicitur: *Admonitio*, quia est actus exterior, & regulariter fit verbis. *Triplex autem est admonitio: simplex, induciva, & denuntiativa*, ut infra dicam. Ponitur: *fratris*, nam *Matth. 18.* dicitur: *Si peccaverit in te frater tuus, id est, quilibet proximus*. Additur: *Ex charitate* (mediante, inquam, misericordiâ) *procedens*, quatenus tendit ad levandam miseriam proximi spirituali, unde *correctio* est eleemosyna spiritualis. Verum tamen est, quod si fieret ex motivo vitandi peccatum, quatenus charitati contrarium, posset esse actus immediatè elicitus à charitate.

550 *De emendatione delictorum* ipsius fratris, in quo differt à correctione juridica, quæ remedium adhibet delinquenti non propter ipsum, sed in quantum nocet bono communi. Hinc alia subnascitur diversitas, quod, scilicet, *correctio judicialis* obligat etiam ubi timeatur, quod reus in pejora prolabatur; secùs vero *correctio fraterna*: nam finis hujus est removere malum proximi privati; cùm autem ejusdem sit rationis, removere malum, quād bonum procurare, utrumque spectat ad charitatem. *Nota*, quod ad correctionem requiritur prudentia, sed hoc intelligitur executivè, & ut ministra dirigendo, sicut dixi p. i.

551 Concl. 2. *Correctio fraterna* est in præcepto non ita, ut quilibet loco, aut tempore debeat corrigi delinquens, sed tantum sub debitissimis circumstantiis. Rat. Præcepta affirmativa inducunt ad actus virtutum; sed *correctio fraterna*, quilibet loco, aut tempore facta, non esset actus virtutis, sed solummodo cùm sit ubi debet, quando debet, & secundūm quod debet fieri: ergo. Debitæ autem circumstantiæ ad tres reducuntur. *Prima* est notitia delicti moraliter certa, aliàs temeraria esset *correctio*; unde illud: *si peccaverit in te*, communiter exponitur: *sciente te*, seu *coram te*; igitur cum dubio, aut le-

vi suspicione delicti nefas est corrigerere, nisi fortè scirem proximum non ægrè laturum meam admonitionem, & grave imminet malum, tunc enim possem insinuare fratri ejusdem delictum eō ipsō modō, quō illud scio. *Secunda* est opportunitas temporis, unde dicitur: *opportunè, importunè*, quā ex ratione differri potest, ac debet sāpiūs *correctio*. Cæterū ubi effulserit emendationis spes, procedi debet ad correctionem, non tantū semel, sed plures, si opus fuerit.

552 *Tertia*, & præcipua correctionis circumstantia est finis, quod, scilicet, spes sit emendationis, aut saltem quod non nocebit: ubi ergo probabiliter estimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, sed ad pejora labatur, est ab hujusmodi correctione desistendum, quia ea, quae sunt ad finem, debent regulari secundūm quod exigit ratio finis, D.Th. hic q. 33. a. 6. Quid vero, ubi dubium esset æquale de profectu correctionis, quād de documento? Existimo desistendum esse à correctione, quia in dubio de duobus malis minus est eligendum; sed in proposito esset æquale dubium circa offensam Dei, & malum proximi: igitur potius illa esset vitanda, quād malum ipsius proximi, sive peccatum, quatenus est ipsius peccatoris miseria, jam contracta, cum hac enim debet fieri comparatio, & hoc modō est efficacior hæc ratio, quād adducta à Salmant. hic num. 67. quod, scilicet, in eo tunc præceptum correctionis non possidet; sed hoc est probandum, non supponendum, ut ipsi faciunt.

553 Opp. 1. Scandalum opponitur præcepto correctionis fraternæ, ex traditis à D. Th. infra q. 44. a. 3. sed illud est peccatum commissionis: ergo præceptum correctionis fraternæ erit negativum. Resp. dist. maj. Opponitur negative, & contradictrio, C. privativè, & contrariè, N. Hoc enim modō tantum opponitur præcepto correctionis fraternæ omisso ejusdem, & ideo dicitur præceptum affirmativum. Resp. etiam potest dist. conseq. Est præceptum negativum, quatenus prohibet scandalum, C. ut præcipit correctionem, N. Sicut enim præceptum amoris Dei prohibet odium ipsius, & ex hac parte dicitur negativum, ita in præsenti dici posset, quod & patet in aliis præceptis affirmativis.

554 Opp. 2. Nequit esse major obligatio in me ad corripiendum proximum, quād in ipso ad resurgendum à peccato; sed proximus

mus in ipso ad resurgendum à peccato; sed proximus non tenetur statim resurgere, & confiteri: ergo. *Resp.* N. maj. Nam proximus potest intamiam voluntariè pati, & tamen non possum illum infamare. Itaque peccans plures habet occasiones, ut pono, ad resurgendum. Cæterùm corripiens, nacta occasione corripiendi, non proinde habebit alteram, & sic dispar est utriusque ratio. Dixi: *ut pono*, nam alias teneretur peccator statim confiteri; & de hoc casu loquitur S. Bonaventura à plerisque falsò citatus, ut dicam cùm de Pœnitentia.

COROLLARIA.

555 **S**equitur 1. Hoc præceptum esse naturale, & divinum, sique omnes comprehendit. *Rat.* 1. p. Lumen naturale dicit hominem rectè se habere ad multitudinem, in qua, sicut in uno corpore, unum membrum ab altero dirigitur, ut pedes ad ambulandum diriguntur ab oculis; ita unus corrigit alterum, nam correctio est quædam ad finem salutis æternæ directio: ergo. *Rat.* 2. p. *Ecclesiast.* 17. v. 12. dicitur: *Mandavit*, Deus, *unicuique de proximo suo;* & cap. 19. v. 13. *Corripe amicum, nè forte non intellexerit, & dicat, non feci.* Insuper constat hoc præceptum ex cap. 18. *Matth.* *Luc.* 17. & 1. ad *Thessalon.* 5. v. 14. *Corripite iniquitates:* ergo.

556 Sequitur 2. Quod subditi tenentur Prælatum aliquando corrigere, ut constat in Paulo, ubi restitit Petro, qui erat Princeps Apostolorum. In hac tamen correctione debet modus congruus adbiberi, ut, scilicet, non cum protervia, & duritia, sed cum mansuetudine, & reverentia corrigitur, unde *Apostolus dicit* 1. ad *Timot.* 5. v. 1. *Seniorem nè increpaveris, sed obsecra ut patrem.* Et ideo *Dionysius* (*Epiſt.* quæ incipit: *Hebræorum hystoria*) redarguit *Demophylum Monachum*, quia *Sacerdotem irreverenter correxerat, eum percuiens, & de Ecclesia ejiciens*, *D.Th.* *bis q. 33. a. 4.*

557 Sequitur 3. Quod eti corrigendi obligatio gravior sit in Prælatis, & Sacerdotibus, ex hoc tamen non cessat aliorum obligatio hæc in parte, ut putant negligentes: nam ubi Superioris omisio nota fuerit, unusquisque tenetur fratrem juvare per correctionem, etenim in naturalibus non solum à superioribus moventur inferiora, sed etiam mutuò inter se agunt, *D.Th.*

bis q. 33. a. 2. Unde *S.Aug.* 1. de *Civit. Dei*, cap. 9. vers. fin. ait: *Quæ in re non utique parrem, sed longè graviorem habent causam, quibus per Prophetam (Ezech. 3.33.) dicitur: Ille quidem in suo peccato morietur; sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.* Ad hoc enim speculatoris, hoc est, populorum *Præpositi constituti sunt in Ecclesiis*, ut non parcant objurgando peccata. Nec ideo tamen ab hujusmodi culpâ penitus alienus est, qui licet *Præpositus non sit: multa monenda, vel arguenda novit, & negligit, &c.* Habetur etiam hæc doctrina *dīſt. 23. q. 5. cap. Tām Sacerdotes.*

558 Scito etiam, quod sicut præceptum eleemosynæ corporalis ligat existentem in peccato mortali, sic quoque correctionis præceptum: cum hoc tamen stat, quod publicus peccator excusat, imò aliquando teneatur, correctionem omittere ad vitandum aliorum scandalum, vel propriam elationem, unde *S.August. lib.2. de Serm. Dom. in monte*, cap. 19. alias 38. hanc exhibet regulam: *Piè, cauteque vigilandum est, ut, cùm aliquem reprobendere, vel objurgare nos necessitas coegerit, primum cogitemus utrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus, vel quo jam caruimus.* Et si nunquam habuimus, cogitemus, & nos homines esse, & habere potuisse. Si verò habuimus, & non habemus, tangat memoriam communis fragilitas, ut illam reprobensionem, aut objurgationem non odium, sed misericordia præcedat: si autem cogitantes nos metipos invenerimus in eo esse vitio, in quo est ille, quem reprobendere parabamus, non reprobandum, neque objurgemus; sed tamen congescamus: & non illum ad obtempandum nobis, sed ad pariter cavendum invitamus.

559 Sequitur 4. Materiam correctionis esse quodlibet peccatum mortale; ex venialibus autem, quæ fiunt ex perfecta deliberatione, & consuetudine: obligatio tamen corrigiendi hæc venialia per se gravis non est, nisi forte in Prælatis. *Rat.* 1. p. Omne peccatum mortale est gravissima proximi miseria: ergo sublevanda per correctionem, nisi jam proximus esset emendatus; etenim deficiente fine, deficiunt quæ sunt propter finem. *Rat.* 2. p. In hoc exilio, quamvis singula possimus vitare venialia, *divisivè*, non tamen *collectivè*, unde *Psalm. 24. v. 17.* peccata venialia dicuntur: *necessitates: ergo venialia, quæ fiunt ex fragilitate, subreptione, &c.* non tenemur corriger. *Rat.* 3. p.

124 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

Venialia deliberata , & per consuetudinem commissa , etsi non perducant ad periculum proximum peccandi lethaliter (alias jam esset mortalis consuetudo) non tamen longe distant ab hoc periculo : igitur saltem sub veniali tenemur ea corriger. Rat. ult. p. Prælatus tenetur subditos ducere , & juvare ad perfectionem statū ; sed consuetudo peccandi venialiter , & venialia deliberata impediunt tendere ad perfectionem , ut dixi p. i. ergo tenetur Prælatus ex officio ea removere quoad posse , & consequenter corriger.

560 In finem pro timoratis conscientiis notanda sunt verba D. Th. hæc q. 33. a. 2. ad 3. ubi ait : *Correctionis omissione est peccatum veniale , quando timor , vel cupiditas tardiorum facit hominem ad corrigendum delicta fratris; non tamen ita quod si ei constaret, quod fratrem posset à peccato retrahere , propter timorem , vel cupiditatem dimitteret , quibus in animo suo præponit charitatem fraternalm. Et hòc modò quandoque Viri Sancti negligunt corriger delinquentes.* Hæc D.Th. ex quibus Cajet. Victoria , & Araujo hanc inferunt regulam : quod omissione correctionis solum est mortalis , ubi quis prudenter crederet , quod proximum à peccato retraheret sua correctione , & nihilominus eam prætermitteret , tunc enim tollitur ordo finis. Secùs verò ubi fuerit omissione defectuosa ex aliis circumstantiis , putà timoris , reverentiae , &c. itaut ex hoc probabiliter crederet , quod nequiret proximum à peccato retrahere.

ARTICULUS VI.

De ordine Correctionis fraternali.

561 **A**dmonitio , per quam diffinitur fraterna correctio , duos alios actus importat , & quidem essentialiter : inductionem , scilicet , testium , & denuntiationem apud Superiorum , ut Patrem ; & ideo supra diximus , quod admonitio una est *simplex* , alia *inductiva* , & demum *denuntiativa*. Dixi : *essentialiter* , non quia semper prærequirantur prædicti tres actus , sed quia à misericordia procedunt singuli ordine quodam , non ita ut semper opus sit inchoare à correctione secreta , progredi ad inductionem testium , & in denuntiatione finire correctionem : nam juxta circumstantias occurrentes , aliquando incipitur ab ultimo , vel à medio , & nonnunquam sistitur in primo

gradu. Igitur frequens , & ordinarius correctionis fraternæ ordo præscribitur à Christo D. Matth. 18. à v. 15. his verbis : *Si autem peccaverit in te frater tuus , vade , & corripe eum inter te , & ipsum solum. Si te audierit , lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit , adhibe tecum adhuc unum , vel duos , ut in ore duorum , vel trium testimoniū stet omne verbum. Quod si non audierit eos: dic Ecclesiæ , idest , Superiori ut Patti , non ut Judici. His prælibatis , sit*

562 Concl. 1. *Prædictus correctionis ordo cedit sub præcepto Divino , & naturali.* Ita D. Th. 2. 2. q. 33. a. 7. ubi in corp. art. distinguens inter publica , & occulta peccata docet : adesse præceptum secretæ admonitionis ex eo , quod sicut Medicus corporalis sanitatem agroto confert , si potest sine aliquo membra abscisione ; si autem non potest , abscindit membrum minus necessarium , ut vita totius conservetur. ita etiam ille , qui studet emendationi fratris , debet , si potest , sic emendare fratrem quantum ad conscientiam , ut fama ejus conservetur , quæ quidem est utilis. Constat i. p. ex verbis adductis , quæ ut præceptiva accipiuntur communiter à SS. PP. & Theologis , videturque diffinita ab Innoc. III. cap. Novit , de judicis , & cap. Cùm ex injuncto , de Hæreticis , & ab Alexandro III. cap. Licet Eli , de Simonia. Rat. 2. p. Ordo naturalis exigit , proximum eripere à miseria peccati per media mitiora , & cum minori ipsius detrimento ; sed prædictus ordo est hujusmodi , nam per illum studet quisque correctioni , & parcit pudori: ergo.

563 Opp. Quod Joseph (Gen. 37.) accusavit fratres suos apud Patrem criminè pessimo. Similiter Actuum 5. publicè denuntiavit Petrus Ananiam , & Sapphiram occultè defraudantes. Et ipse D. Jesus non legitur , secretò admonuisse Judam , antequam eum denuntiaret : igitur ordo præscriptus non est sub præcepto. Resp. Peccatum fratrum Joseph fuisse publicum , vel præcessisse admonitionem , etsi hoc non sit scriptum. Petrus autem tanquam executor sententiæ Dei manifestavit illorum peccatum , quod per revelationem noverat , unde illud egit speciali Dei motione. Dñs autem Jesus poterat , quia Deus , statim publicare Judæ peccatum , & tamen hoc non fecit , sed obscuris verbis eum de peccato suo admonuit , D.Th. hic q. 33. a. 7. ad 2.

564 Concl. 2. *Frequenter illicitum est fratris delictum statim referre ad Prælatum;*
sed

Quæst. V. Art. VI. Ordo Correctionis. 125

Sed observandus est regulariter ordo in Evangelio præscriptus. Nibilominus in quibusdam casibus nullum erit peccatum, statim denuntiare illud Prælato, etiam si credam, quod per me corrigeretur frater. Videtur DD. communis, quamvis quoad modum loquendi non parum dissideant. Rat. 1. p. Tenendum est hoc pro regula, quod in omnibus istis (casibus) semper servanda est charitas, & quod melius, & magis expedire videtur, D. Th. Quodl. 11. q. 10. a. 2. (alias 13.) ubi de correctionis ordine tractat; sed consideratis Prælatorū, & Subditorū communibus circumstantiis, ordo charitatis regulariter exigit, quod prius secretò monetur frater, ut rectè ponderat Bañez hic, & experientia unicuique demonstrat, quod non raro dure moveantur Prælati, & quod Subditi non æquanimiter recipient Prælati correctionem: ergo regulariter est illicitum, &c.

565 Rat. 2. p. Ubi opinans crederem correctionem meam fratri profuturam; fide tamen moraliter certâ existimarem, quod Prælatus pius, & discretus eam melius faciet, idest, cum majori fratri profectu, non esset contra charitatem, delictum fratri statim Prælato deferre: Et si hoc intendat (scilicet, emendam proximi) ac servet, quantum potest, bonum charitatis, tunc denuntiando non peccat, D. Th. cit. Quodl. sed in tali casu intendo fratri emendationem, & servo quoad posse charitatis bonum, etenim cum majori certitudine, & amplioris profectus spe, & ad majorem cautelam denuntiarem: ergo non agerem contra charitatem; oportet ordinem fraternalis correctionis sumere secundum ordinem charitatis, D. Th. loc. cit. a. 1. alias 12.

*566 Urgeo: Testium inductio, quæ est secundus correctionis gradus, potest aliquando inter Regulares prætermitti, ita ut post monitionem secretam statim procedatur ad denuntiationem fraternalis: ergo etiam poterit prætermitti primus gradus. Ant. constat ex Regula S. Aug. Sed antequam aliis demonstretur, per quos convincendus est, si negaverit, (frater) prius Præposito debet ostendi, si admonitus neglexerit corrigi; nè (idest, sic) fortè possit secretius correctus non innotescere ceteris. Favet nostræ resolutioni Humbertus de Romanis in *Exposit. Regulæ S. Aug.* p. 7. quæ est de correctione fraternali, ubi ad illa verba Regulæ: *Si autem, & post admonitionem iterum, &c.* postquam multos casus proponit, & resolvit, sequentem refert, qui ad*

rem nostram facere videtur: *Vel, quia presumitur, quod non proft sufficenter (sua correctione) & tamen non est occasio mali: & tunc (admonitio secreta) potest & dimitti & fieri.* Hec ille, cui libenter subscripto.

*567 Sed opp. 1. Ordo correctionis talis esse debet, ut quantum possit, custodiatur bonum famæ, & conscientiæ; sed in casu prædicto aliter contingere, nam famæ jacturam pateretur frater apud Prælatum: ergo frequenter, &c. Resp. N. vel dist. min. patetur invitus, N. voluntariè, C. Itaque si rationabiliter præsumitur, quod frater ægrè ferat, Prælato statim reportari delictum illius, nefas esset omittere admonitionem. Casus ergo à nobis admissus non est de subdito impatiens, qui ericio comparatur, de quo Isaïæ 34. v. 15. dicitur: *Ibi habuit foream ericus;* sed de subdito, cui regularis vitæ fervor inæstuat: hic profectò Prælati correctionem libenter amplectitur, neque detrimentum putat infamiam apud Prælatum, sed lucrum.*

568 Opp. 2. Nulla adest specialis ratio prætermittendi inter Regulares ordinem correctionis, & non inter sacerdotes; sed relatè ad istos non licet statim deferre Superiori delictum fratri: ergo neque inter illos. Resp. N. maj. cujus falsitas apparebat ex ad ductis Regulæ verbis. Insuper: Cùm Regulares constringantur tendere ad perfectionem statutus religiosi, potest rationabiliter aliquando præsumi, quod si ex fragilitate graviter delinquent, non ferrent ægrè à Prælato discreto, & pio corrigi, ut vel sic resurgent cautores, atque ferventiores. Hoc autem de laicis, & negotiis sacerdibus additæ difficulter credi potest, & ideo non est eodem modo de utrisque philosophandum.

569 Non tamen negaverim, quod si aliquis Laicus tam bona fuisset dispositio nis, sicut de Ecclesiasticis dictum est, posset quoque prætermitti modus correctionis præfixus, nam ejusmodi prætermissio esset secundum ordinem charitatis. Itaque regula generalis pro recta ordinis executione, quæ omnibus præcipitur in Evangelio, excipienda est secundum ordinem charitatis, ut supra nos docuit D. Th. Ubi ergo charitas de vero corde dicit, incipiendum esse ab hoc, vel illo gradu correctionis, sic est exequenda correctio. Hac ratione possumus, ac debemus prætermittere duos priores gradus, & statim denuntiare Prælato delictum fra-

126 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

fratris, ubi rationabiliter præsumimus inutilem fore, & fortassis noxiā secretam admonitionem, vel testium inductionem.

670 Opp. 3. Praxim, & varia Sacrarum Religionum statuta, quæ prædictum correctionis ordinem præscribunt, ut fusè referunt Salmant. hic num. 79. semper ergo servandus est prædictus ordo, ubi spes emendationis ex secreta monitione speretur. *Resp.* Leges respicere, quæ contingunt prout in plurimum, & ideo congruentem Evangelii ordinem statuunt; cum hoc tamen componitur, quod in aliquo casu particulari prætermittatur ex charitate modus præscriptus, & tunc neque esset contra Regulam, neque contra Christi præceptum: nam, ut sæpius dixi cum D.Th. ordo correctionis desumitur ex ordine charitatis.

671 Petes: *An iuri correctionis fraternæ sedere possit quis, sive renuntiare?* Affirmo, nam ejusmodi cessio multipliciter potest esse perfecta, nedum licita. 1. ex fine humilitatis, cum enim quilibet suæ famæ sit dominus, ut dicam *cum de Detractione*, poterit hac cessione sibi parvipensionem parare. 2. ex charitate ad se ipsum, quatenus existimet facilius, & ferventius à culpa, in quam ceciderit, surrecturum, si à Prælato statim corrigatur. 3. ratione boni communis, quod est divinius, & excellentius bono famæ privati. 4. in vindictam sceleris, si quod commiserit, & ad exhibendam Deo ampliorem satisfactionem. *Adhæc:* si prædicta renuntiatio esset illicita, condemnanda esset confessio peccatorum publica, contra definitionem Tridentini *ses.* 14. *cap.* 5. ubi statuit, esse de consilio, non de præcepto: igitur prædicta cessio potest esse bona, & honesta, imò & perfecta.

672 Hoc autem positō, quod incautiū negarunt quidam, restat difficultas, *num in casu cessionis prædictæ maneant cæteri adhuc ligati servare cum cedente ordinem correctionis præscriptum?* Affirmant Araujo, Prado, & Salmant. hic num. 88. Fundantur 1. quod tunc permanet finis hujus præcepti. 2. quod ejusmodi renuntiatio non tribuit aliis jus statim deferendi ad Prælatum delicta cedentis, sicut quod Christus D. voluntariè se morti obtulerit, non proinde poterant justè illum Judæi interficere. Et 3. quia extremè indigenti corporaliter, quamvis cesserit iuri conservandæ vitæ, teneor subvenire: ergo similiter in præsenti.

673 Meo tamen qualicumque judicio,

subobscura, & difficilis apparet hæc resolutio: nam ex ea *sequitur*, quod prædicta juris cessio esset nugatoria, prætextitia, & titulus sine re. Profectò si facta cessione æqualiter tenentur reliqui ordinem correctionis servare cum cedente ac ante cessionem: igitur per hanc nihil ceditur, aut renuntiatur: esset ergo cessio irrigoria. Exemplò dicam. Titius jus proprietatis, & possessionis habens in Villam, vult manere in possessione, cedit tamen proprietatis juri, sed cum pacto, quod nemo ex sua renuntiacione possit acquirere jus adeundi Villæ proprietatem. Ejusmodi, inquam, cessio planè esset nugatoria, & ficta: ergo similiter in præsenti. Cedens namque jus habet proprietatis, & possessionis in suam famam, manet in ejusdem possessione, & vult sic manere; renuntiat verò proprietatem ad famam, cum pacto tamen, quod (ut volunt contrarii) oritur ex præcepto correctionis, ut alii teneantur ad idem, ac si non cessisset ille. Hinc infero hunc modum dicendi recurrere reapsè cum opinione, quæ negat hujus cessionis licitudinem.

674 Quare ad 1. N. ant. Nam finis hujus præcepti excipiendus est penès ordinem charitatis: facta autem juris cessione, secundum ordinem charitatis est, quod delictum statim denuntietur Prælato. Ad 2. N. ant. & probat. ad rem non facit; Christus D. spontè se morti obtulit, non tamen cessit iuri vitæ suæ. Ad 3. *dic*, quod si propter bonum fidei, Religionis, aut alium finem honestum ordinatè veller quis vita detrimentum pati, non teneor (etsi possim) illi subvenire, ut Salmant. fatentur num. 87. Similiter ergo in proposito, & inde in casu cessionis non difiteor posse alios correctionis ordinem servare. Et haec tenus de cessione juris circa Fraternam correctionem.

675 Quid verò de *facto*, an, scilicet, huic iuri cedant Religiösi Societatis Jesu? Affirmant Scriptores, quos ex Prado referunt Salmant. hic à num. 89. sed hujus statuti substantiam, & circumstantias fateor me haud scire. Hoc unum mihi videtur dicendum, quod hanc sibi legem constituerunt gravissimi PP. Societatis, adhibitis modificationibus, quæ cum ab exteris ignorentur, difficilem putant ejusmodi decreti praxim. Id circò supersedendum duxi ab hac facti controversiâ, contentus transcribere Decreti verba, prout habentur in corpore Institutionum

Societatis Jesu, editarum Antuerpiæ anno 1702. ubi tom. ult. qui inscribitur: *Decreta Congregationum*, ibi in tabula pag. 1215. inter Decreta VI. Congregationis, num. 32. dicitur de manifestatione delicti, *est ex substantialibus Instituti.*

576 Decretum autem lego in I. Congregatione, pag. 866. ubi ad marginem ponitur: *Substantialia Instituti.* Et Decretum 58. §. 6. dicitur: *Quarto: contentum esse debere unumquemque, ut omnia, quæ in eo nota- fuit per quemvis, qui extra confessionem ea acceperit, Superioribus manifestentur. Quinto: paratos esse omnes debere, ut se invicem manifestent debito cum amore, & charitate, & alia his similia, à quibus nunc declarandis Congregatio, brevitatis causâ, supersedendum censuit, cum præsertim Generales Præpositi ea pro tempore ad praxim declarare possint, dum in aliis Congregationibus non declarantur. Hæc illi, ex quibus colligitur, quod ea, quæ ex Julio Clemente Scoto, Jesuita, & ex aliis referunt Prado, & Salmant. non esse juxta mentem præfati Decreti.*

QUÆSTIO VI.

De Vitiis Charitati oppositis.

ARTICULUS I.

Quale Peccatum sit Odium Dei, & Proximi.

577 **C**oncl. 1. *Odium Dei est maximum peccatorum.* Rat. Pessimum illud est, quod optimo est contrarium; sed odium Dei directè, & primariò contrariatur dilectioni Dei per charitatem, quæ est inter virtutes optima: ergo. Sed notandum, quod sicut amor dividitur in amorem concupiscentiæ, & amicitiæ, ita & odium: igitur inimicitiæ odium per prius respicit Deum, & pro posteriori malum. Cæterum odium Dei, quod opponitur amori concupiscentiæ, tendit prius in malum, & per posterius in Deum. Quomodo autem possit Deus odiò habeti, dixi p. 1. à num. 176.

578 *Opp. 1.* Odire poenam non est peccatum; sed Deus odiò habetur quatenus est poenarum inflictor: ergo. *Resp.* Quod non est idem odire poenam, & poenarum Authorem: multi enim odiò habent poenam, & tamen eas patienter ferunt ex reverentia Divinæ Justitiae, unde S. August.

10. *Confess. cap. 28.* ait: *Quis velit molestias, & difficultates pati? Tolerare jubet eas, non amari. Nemo, quod tolerat amat, et si tolerare amat. Itaque odire Deum punientem, sive, quod idem est, odiò habere justitiam Dei, gravissimum est peccatum, unde S. Gregorius 25. Moral. cap. 11. ait: Si- cut nonnunquam gravius est, peccatum diligere, quam perpetrare: ita nequius est odire justitiam, quam non fecisse.*

579 *Opp. 2.* Peccatum quod non est contra Spiritum S. nequit esse gravissimum; sed odium Dei non est hujusmodi. 1. Quia non numeratur inter sex species peccatorum in Spiritum S. 2. Quia peccatum in Spiritum S. est cum contemptu bonorum impedientium peccatum; sed hoc non competit odio Dei: ergo. *Resp. N. maj.* Si sermo est de peccatis contra Spiritum S. prout dividuntur à D. Gregorio, & communiter in Schola accipiuntur, non enim dicuntur contra Spiritum S. propter majorem, vel min. gravitatem objectivam, in qua excedit odium Dei, sed quatenus important contemptum bonorum spiritualium, quibus possit impedire peccatum; hoc autem licet faciat ad gravitatem, non tamen tantam, ut pertingat ad malitiam odii Dei, quod pessimum est, quia optimo opponitur. Mitto, quod vere dici potest odium Dei esse peccatum contra Spiritum S. sed diverso sensu, ad quod vide D. Th. hic q. 34. a. 1. ad 3. *& supra q. 14.*

580 *Concl. 2.* *Odium proximi est peccatum mortale, & quidem genere suo gravissimum inter ea, quæ contra proximum committuntur.* Ante probat. nota 1. Quod in omni peccato contra proximum includitur odium ipsius generale; in præsenti autem loquimur de odio proximi speciali, quod dupliciter contingit: 1. ita ut terminetur ad ipsum proximum, tanquam indignum dilectione, & dicitur odium abominationis. 2. ita ut terminetur ad malum, quod proximo desideratur, & appellatur odium malevolentiae. Nota 2. Quod odire in proximo culpam, & defectum boni, pertinet ad fratris amorem; ejusdem enim rationis est, quod velimus bonum alicuius, & quod odiamus malum ipsum, D. Th. hac q. 34. a. 3.

581 *Rat. 1.p.* Proximi odium directè opponitur dilectioni ejusdem: ergo illud semper est peccatum mortale, unde *Levit. 19. v. 17.* dicitur: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo;* & *I. Joan. 2. v. 9.* *Qui odit frater-*

trem

128 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

trem suum, in tenebris est; tenebræ autem spirituales sunt peccata. Rat. 2. p. Culpæ gravitas pendet ex voluntatis deordinatione; sed odium proximi maximam importat voluntatis deordinationem: ergo. Prob. min. Odium proximi deordinat amorem sui ordinatum, nam præcipitur amare proximum sicut seipsum; sed amor sui ipsius ordinatus est primum principium, & maximum in voluntatis ordinatione: ergo cùm deordination in primo principio sit maxima, tūm in practicis, tūm in speculativis, odium proximi erit, &c.

582 *Opp. 1. ex Chrysost. super illud Matth. 5. v. 19. Qui solverit unum de mandatis iis minimis, &c. Quòd peccata contra proximum externa, sive quæ actu exteriori consummantur, sicut adulteriū, furtum, &c. sunt pejora, quām peccata interna; sed odium proximi est peccatum, quod in corde consummatur, quantum ad speciem suam: ergo. Resp. dist. maj. Pejora quoad nocumentum, C. quantum ad deordinationem, N. Malum itaque dicitur, quia nocet, ex S. Aug. in Enchirid. cap. 12. cùm autem peccata externa plus noceant proximo, magis enim nocent opera, quām voluntas, ideo dicuntur pejora, idest, magis nociva.*

583 *Concl. 3. Odium proximi est unum peccatum specie atoma, et si aliarum specierum peccata ipsi frequenter adjungantur. Est communis Thomistarum, quibus adhærent Valentia, Turrianus, Lugo, & alii. Rat. Odium proximi sub una ratione formaliter tendit in malum, quatenus, scilicet, est malum proximi. Unde, quòd malum sit hoc, vel illud, de materiali se habet in odio, & patet ab exemplo in charitate, quæ materialiter versatur circa hoc, aut illud bonum; formaliter verò bonum proximi, quā tale, respicit: ergo. Rat. 2. p. Odium proximi est velle ipsi malum unicè quia malum ejus est: cùm igitur malum varias peccatorum species sortiatur, putà homicidii, detractionis, &c. odium proximi regulariter conjungitur aliis peccatorum speciebus, quæ necessariò debent aperiri in confessione, etiamsi solo affectu fuerint concupita, sunt enim illa mala circumstantiae mutantes speciem.*

584 *Opp. 1. Odium proximi non solum attingit malum in communi, sed etiam in particulari, putà infamiam, mutilationem, &c. ergo juxta diversitatem malorum specificam distinguunt debent specie odia. Resp.*

dist. conseq. Distinguunt debent specie materiali, C. formali, N. Argumenti æquivocatio stat in eo, quòd hæc duo non distinguunt: *Odium proximi, dividitur in varias species: odium proximi vagatur per varias species.* Prima proposit. est falsa, nam sensum facit formalem: secunda verò materialem, & ideo est vera, potestque sexcentis exemplis comprobari.

585 *Instat Catalani p. 1. q. 7. cap. 7. n. 7. si malitia infamia v. g. mutilationis, &c. de materiali se haberet in odio proximi, non deberet aperiri in confessione; sed hoc dici nequit: ergo. Resp. N. sequelam, si talis dici potest, quæ nec apparentem habet connexionem cum antecedenti: nam licet infamia v. g. de materiali se habeat ad odium, tamen peccatum est formale, & malitia specie diversæ ab odio: ergo debet aperiri in confessione. Fortassis Scriptor ille putat, nos velle illa peccata esse materialia, idest, non imputabilia, hoc autem quām extra orbitam sit, nemo non videt. Quare M. Prado hic num. 30. meritò conqueritur de Recentioribus Summis, qui ut sensa venditent propria, aliorum placita depingunt quasi monstruosa.*

586 *Petes 1. Unde oriatur odium proximi? Dico, quòd ex invidia, quia nascitur ex tristitia, sicut amor ex delectatione; sed invidia ex tristitia de bono proximi generatur: ergo odium illud ex invidia nascitur. Sed nota 1. Quòd cùm in appetitu sit quædam circulatio, ex odio proximi potest etiam oriri tristitia, ut quando quis de bono proximi tristatur, quia ipsum odit. Directè tamen, & secundum primum processum contingit econverso, quòd, scilicet, tristitia generat odium, ut constat ex dictis de Passionibus. Nota 2. Quòd odium etiam dicitur nasci ex ira, secundum illud Regulæ S. August. Nè ira crescat in odium. Hæc tamen nativitas non est directa, nec formalis, quia non se tenet ex parte objetti, sed dispositivè, quatenus appetendo proximi malum propter vindictam, disponitur animus ad appetendum malum proximi absolute; illud autem est de ratione iræ: istud pertinet ad odium; unde istud nascitur ex ira secundum quoddam argumentum: nam per iram primò appetitur malum proximo secundum quandam mensuram, quasi limitatè, quia solum appetitur in ratione vindictæ: postea verò permanens ira pervenit ad hoc, quòd malum proximo de-*

sideret absolute, & hoc pertinet ad odium, quod proinde dicitur: *ira inveterata*, D.Th. *bis a. 6. ad 1. & 2.*

587 Petes 2. *Quanam sint remedia contra odium proximi?* Resp. Quòd primum est: Consideratio gravitatis ejusdem, nam est pessimum inter peccata contra proximum, ideoque D.Th. *bis a. 5. & 6.* tradit, quòd odium Dei, & proximi est ultimum peccatum in recessu à virtute, & esto non sit capitale, dicitur *finale*. 2. considera: Quòd odium non est nisi propter malum apparen^s ex corruptione naturæ, tibi enim nemo potest nocere, nisi velis; quare S. Chrysost. liberum verè aureum edidit, cuius titulus est: *Qui seipsum non lèdit, nemo lèdere posse*it. Denique contra utrumque odium valet consideratio eorum, quæ ad Dei, & proximi dilectionem movent, de quibus Ven. Granatensis in *Memoriali*, Peraldus *tom. I. tract. 4. cap. 3. & 8.* & alii.

ARTICULUS II.

De Acedia.

588 **S**icut odium Dei, & proximi opponitur charitati, ita gaudio ipsius contrariantur acedia, & invidia. Cùm enim gaudium charitatis sit de bono Dei, & proximi, illi gaudio opponitur acedia, & huic invidia: igitur duplex hoc peccatum quandam cum præcedentibus habet correlationem. Hoc prælibato, sciendum: quòd et si à quibusdam dicatur *accidia*, & ab aliis *acedia*, à verbo *aceo*, quasi res austeri saporis, tamen propria pronuntiatione dici debet *acedia*, & significat injuriam, torporem, & tedium, quod hominem avertit à quibusdam operationibus, eo quòd insipida, & absque delectatione sibi apparent.

589 Concl. I. *Omnis acedia est intrinsecè mala; sed non omnis est peccatum speciale, nisi ea, quæ directè contrariatur charitatis gaudio de bono Divino.* Ita D.Th. *bis q. 35. à 1. & 2.* Rat. I. p. Acedia est: *Tristitia de bono spirituali*; sed hujusmodi tristitia est intrinsecè mala: ergo. Prob. min. Tristitia de eo, quod est verè bonum, intrinsecè prava est, sicut delectatio de eo, quod est reapsè bonum, intrinsecè honesta est; sed bonū spirituale est verè bonum: ergo. Rat. 2. p. Acedia communiter dicta non est peccatum speciale: ergo non omnis acedia peccatum est speciale. Prob. ant. Acedia illa est tristitia de quolibet bo-

Tom. II.

no spirituali; sed hujusmodi tristitia non est vitium speciale, quia ad omnem actum vitiosum consequitur: unicuique enim tristabile est, quod est sibi contrarium; cuilibet autem peccato contrarium est aliquod bonum virtutis spirituale: ergo sicut delectatio generaliter sumpta est circumstantia peccatorum communis, ita acedia generalis, quod & patet ex dictis de odio. Rat. 3. p. Acedia directè opposita charitatis gaudio, speciale importat dissonantiam: ergo est speciale peccatum. Prob. ant. Specialis hæc acedia diffinitur: *Tristitia de bono divino*; sed hujusmodi tristitia dissonantiam affert speciale, sicut gaudium de bono divino speciali gaudet honestate, vi cuius ad virtutem pertinet speciale, nempè, ad charitatem: ergo.

590 Opp. contra I. p. Tristari de spirituali bono, quatenus est laboriosum, & molestum, sive corporalis delectationis impedivum, pertinet ad acediam; at hujusmodi tristitia non est mala, sed quandoque meritoria, ut si quis ex voto, vel ex obedientia jejunat, & tamen ipsi jejunium affert tristitiam: ergo non omnis acedia est mala. Resp. dist. maj. Tristari refugiendo bonum spirituale, pertinet, &c. C. maj. illud exequendo, N. maj. Nam & Martyres dicuntur in lachrymis seminasse. Nec illa tristitia passionis est acedia, quia non est de interiori bono, sed de exteriori malo, D. Th. q. 11. de malo, a. 1. ad 4.

591 Instas: Recessus à quolibet bono opere non est malus; non enim peccat, qui opera consilii prætermittit: ergo non omnis fuga operis boni est mala. Resp. Quòd acedia non est recessus mentalis à quocumque spirituali bono, sed à bono divino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate, D. Th. *bis a. 3. ad 2.* Ex quibus inferes contra Catalani loc. cit. num. 15. tristitiam de suscep^tto jam clericatu, aut monachatu pravam esse, nedum periculosam, nam quamvis transitus ad illos status sub consilio sit; (quapropter et si quis contrastaretur ex eo quòd cogereatur eligere statum clericalem, vel monachalem, non peccaret) tamen postquam sua sponte, & absque ulla vi unum ex prædictis suscepit statibus, cùm teneatur ad consilia statū propria, nequit licetè tristari circa ejusmodi, quia tristaretur in his, quæ ei imminent facienda propter Deum, ut loquitur D. Th. loc. cit.

592 Opp. 2. Datur acedia, quæ videtur

R

pro-

130 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

procedere ex bona radice, scilicet, ab humilitate: ergo illa non erit prava. Prob. ant. Casianus lib. 10. cap. 2. de acedioso hæc scribit: *Ad omne opus quod intra septa sui cubilis est, facit desidem, & inertem. Non eum in cella residere, nec operam sinit impendere lectioni, nihilque se proficere tanto tempore in eadem commorantem crebrius ingemiscit, nec habere fructum aliquem spirituali, donec fuerit illi confortio copulatus conqueritur, atque suspirat, & ab omni sedet spirituali quaestu inanem, in locoque vacuum consistere, utpote qui cum posset etiam alios regere, ac prodeesse plurimis, nullum edificaverit, nec quemquam institutione sua, doctrinaque lucratus sit. Quamplurima alia, quæ humilitati convenire videntur, ibidem acedioso tribuit: ergo.*

593 *Resp.* Quod acedia non nascitur ex vera humilitate; verus enim humilis, proprios considerans defectus, se ipsum non extollit. Cæterum ingratus, & falsus humilis bona, quæ à Deo habet, reputat parva, & vilia, & ideo aliorum bona, putat scientiam, sanctitatem, & alia magnificat. *Sic ergo necesse est* (verba sunt D. Th. maximè notanda hic art. 1. ad 3.) *ut aliquis aliorum bona extollat, quod tamen bona sibi divinitus provisa non contemnat* (idest non reputet parva, & vilia) *quia sic ei tristitia redderentur*, unde verus humilis non solum dicit: *Magnificavit Dominus facere cum eis, sed etiam: Magnificavit Dominus facere nobiscum*, Psalm. 125. v. 2. & 3.

594 Concl. 2. Acedia genere suo peccatum est mortale. Rat. Quod opponitur charitati, ex genere est mortale; sed acedia est hujusmodi, nam opponitur gaudio charitatis, quod cum ipsa essentialiter connectitur: ergo sub mortali prohibetur in tertio Decalogi Præceptō de sanctificatione Sabbathi, *in quo secundum quod est præceptum morale* (non ut cæremoniale, sicut pulchre explicat D. Th. infra q. 122. a. 4.) *præcipitur quies mentis in Deo, cui etiam contrariatur tristitia mentis de bono divino*, D. Th. hic q. 35. a. 3. ad 1.

595 Opp. 1. Nemo tenetur delectabilius operari, alias peccaret, qui absque ulla delectatione præcepta implet: igitur acedia non est genere suo mortalis. *Resp.* N. cons. Nam etsi sub præcepto non cadat gaudium de quolibet virtutis actu; sed quod delectetur de Deo, hoc cadit sub præcepto, sicut & quod homo Deum diligat, quia delectatio

amore consequitur, D. Th. 11. de malo, a. 3. ad 6.

596 Opp. 2. In Viris sanctis non inventur peccatum mortale; sed acediam magis experiuntur solitarii, & in eremo commorantibus infestior est hostis, ac frequens, ut tradit Casianus lib. 10. cap. 1. ergo. *Resp.* Quod sicut in aliis peccatis defectu deliberationis dantur motus imperfecti, qui sunt peccata venialia, ita contingit in acedia, quæ in viris perfectis, aliquando prætatio dormantibus, invenitur, quia in ipsis manet contrarietas carnis ad spiritum, de qua *Apost. ad Galat. 5. v. 17.*

597 Petes: *An ubi quis de opere præcepto tristaretur, & ex hoc illud negligeret, reus esset duplicitis peccati?* *Resp.* Quod si tristitia esset de opere præcepto secundum se, & absolutè, unum committeret peccatum, tunc enim acedia esset circumstantia generalis, proindeque non traheret illud peccatum ad aliam speciem, ut rectè notat Cajet. in Sum. & in praxi regulariter sic contingit. Cæterum si de opere præcepto tristaretur ex eo, quod est bonum spirituale ad Deum referibile, acediam contraheret speciale, & incurreret duplex peccatum, unum acdæ, & alterum omissionis operis præcepti.

598 Doctrina hæc videtur expressa D. Th. 11. de malo, a. 2. in corp. ubi sic ait: *Opus alicujus specialis virtutis, putat castitatis, potest esse amabile, vel delectabile dupliciter. Unò modò secundum quod est opus talis virtutis, & hoc est proprium castitati. Aliò modò secundum quod ordinatur ad bonum divinum, & sic est proprium charitati. Sic ergo dicendum est, quod de hoc speciali bono, quod est bonum internum, & divinum, tristari, facit acediam esse speciale peccatum, sicut hoc bonum amare, facit charitatem speciale esse virtutem. Hoc autem bonum divinum est tristabile homini propter contrarietatem spiritus ad carnem, quia ut dicit Apost. ad Galat. 5. v. 17. Caro concupiscit adversus spiritum. Et ideo, quando affectus carnis in homine dominatur, fastidit spirituale bonum tanquam sibi contrarium:: talis ergo tristitia, & abominatione, seu tedium boni spiritualis, & divini, acedia est, quod est speciale peccatum. Unde ad hanc repellendam monet Sapiens Eccles. 6. v. 26. Subjice humerum tuum, & porta illam (spiritualem sapientiam) & ne acedieris vinculis illius. Hæc D. Th.*

599 Et bâc q. 35. a. 4. ad 2. dicit: *Spiritualia bona, de quibus tristatur acedia, sunt, & finis, & id, quod est ad finem. Ex quibus fa-*

facilè occurreret difficultati propositæ à Turriano contra doctrinam hujus art. *Sed notwithstanding*, quod diligentia, quæ virtus non est specialis, opponitur acedia generalis; non verò specialis, seu quæ peccatum constituit speciale: nam, ut dictum est, hujusmodi acedia contrariatur gaudio charitatis, quare fallitur Turrianus dicens, speciale acediam opponi diligentia.

600 Concl. 3. *Acedia vitium est capitale, cuius filiae sunt, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, & evagatio mentis circa illicita.* Rat. 1. p. Capitale vitium est, ex quo alia nascuntur secundum rationem causæ finalis; sed hujusmodi est acedia: ergo. Prob. min. & exhibetur rat. 2. p. concl. Ejusdem rationis est querere delectationem, ac fugere tristitiam; sed omnis homo naturaliter querit delectationem, unde Philos. 7. Eth. cap. 5. ait: *Nulus diu absque delectatione potest manere cum tristitia*: ergo hanc naturaliter fugit omnis homo; sed hæc fuga dupliciter contingit: 1. per recessum à contristantibus: 2. per accessum ad delectabilia: ergo utroque hoc modo fugit acediosus. Nunc sic; sed ex his duobus consequuntur ad acediam sex prædictæ filiae: ergo. Prob. min. Quia homo propter tristitiam ad alia, in quibus delectatur, se transfert, sequitur *evagatio mentis circa illicita*, in his quippe animus delectatur carnalis. Unde Philos. 2. Ethic. docet: illos, qui non possunt gaudere spiritualibus delectationibus, ut plurimum transferre se ad corporales delectationes: hæc ergo ex parte erit proles acedie *evagatio mentis circa illicita*. Ex parte verò recessus fugit 1. contristantia, & rursus eadem impugnat: fugit, inquam, à fine per *desperationem*, & à mediis per *rancorem, pusillanimitatem, malitiam, & per torporem*. Diversimodè tamen, nam *pusillanimitate* fugit consilia, quia acedio videtur ardua. Per *torporem* autem negligit præcepta, quæ ad communem pertinent justitiam. Sed hoc non contentus, progreditur nonnunquam ad bonorum spiritualium impugnationem circa Prælatos, vel contra quacumque personas acediosum detinentes in exercitiis spiritualibus; contra eos namque concipit indignationem, & dicitur *rancor; malitia* verò, quando est impugnatio, sive indignatio contra bona spiritualia: igitur ex parte accessus sunt quinque filiae acedie, & sic omnes sunt sex.

601 Ad quas reduci possunt aliæ filiae acedie, quæ designantur à Casiano, & tribuntur S. Isidoro: 1. est *amaritudo*, quæ comprehenditur sub rancore tanquam ejusdem effectus: 2. *otiositas, & somnolentia* reducuntur ad torporem circa præcepta, nam otiosus ea prætermittit, & somnolentus implet negligenter. *Importunitas mentis, instabilitas, verbositas, & curiositas* pertinent ad evagationem mentis circa illicita, quæ quidem prout in ipsa mentis arce residet, volens importunè per diversa se diffundere, vocatur importunitas mentis, & curiositas, quoad eam partem, quæ pertinet ad cognitionem, & quoad partem locutionis, verbositas. Quantum ad corpus, in eodem loco non manere, dicitur *inquietudo corporis*, quæ indicium est evagationis mentis, ob inordinatos membrorum motus; quod si motus est per diversa loca, dicitur *instabilitas*. Nisi fortè aptius dicatur instabilis propter mutabilitatem propositi, D.Th. a. 4. ad 3.

602 Ex jam præmissis discerne tristitias, nam, ut dicitur 2. Corinth. 7. v. 10. *Quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur; facili autem tristitia mortem operatur.* Unde ista est vitanda semper; illa verò aliquando moderanda, nè fortè abundantiore tristitia absorbeatur pœnitens, ut monet Apost. ibi cap. 2. v. 7. Sed nota 1. Quod tristitia secundum Deum non pugnat, imò disponit ad spiritualem lætitiam, cuius est materia, D. Th. 1. 2. q. 35. a. 3. ad 2. & 3. Nota 2. Quod omnis acedia est tedium, & tristitia, non tamen econverso, nam Christus D. Matth. 26. tedium, & tristitiam usque ad mortem voluit pati, & tamen ipsi repugnat acedia. Similiter Job 10. & Paulus 2. Corinth. 1. tediò habuerunt vitam, & non exinde fuerunt acediosi. Hoc tamen non est negandum, quod tristitia, torpor, & tedium solent esse causa acedie, & aliquando ipsius effectus.

603 Petes: *Quenam sint remedia contra acediam?* Resp. Quod primum est oratio, ut monet S. Aug. in Psal. 106. Formam autem orationis optimam affert S. Bernardus Serm. 21. in Cant. ad illa verba: *Trabe me, &c. & Serm. 6. de Ascensione*, ubi depingit acediosos, & diligentes. Remedium 2. ex ipso Bernardo Epist. 78. est, varietas observationum sanctorum, natura enim hominis vicissitudine delectatur, sicut S. Antonio Abbati fuit ab Angelo demonstratum. 3. est, consideratio

132 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

tio malorum ex acedia , & tristitia subnascentium , de quibus locupletissimè tractant S. Antiochus *Hom.* 25. & 26. & S. Nilus *Orat.* 5. *de variis* , & ejus Magister S. Chrysostomus *lib.* 2. & 3. *de Provident.* ad *Stagnum mærentem* , & *Orat.* 2. *de Provident.* & item *Epist.* 7. Postremum remedium est: Frequens cogitatio de bonis spiritualibus; quia, ut ait D. Th. *bic q. 35. art. 1. ad 4.* *Quanto magis cogitamus de bonis spiritualibus, tanto magis nobis placentia redduntur, ex quo cessat acedia.* Vide *Natal. Alexand. de Acedia, cap. 12. art. 4.*

ARTICULUS III.

Quid sit Invidia?

604 **C**oncl. Invidia (sic dicta, quia videt invitè invidus) diffinitur: *Tristitia de bono proximi quatenus propriæ excellentiæ estimatur diminutivum.* Ponitur: *tristitia de bono proximi*, non eo sensu quo quilibet homo dicitur proximus, nam hōc modō spectat ad odium; sed significat proximitatem, propinquitatem, sive indistantiam, unde hōc locō *proximus* idem valet ac *similis*, vel *æqualis*. Dicitur: *diminutivum, &c.* & quidem de præsenti, sed non itaut diminutio propriæ excellentiæ invidi sit efficienda ab eo, qui invidetur; sed ab ipsis invidi apprehensione efficitur, & per hoc differt à timore, qui malum respicit futurum, & inducendum ab eo, qui timetur.

605 Ut autem data diffinitio appareat illiusrior, distingue quatuor tristitiæ modos, quibus bonum alienum nobis appetit tristabile. Primō modō, bonum proximi, sive alienum, terminat timorem, quatenus ex bono alterius veretur quis imminere sibi, vel etiam aliis nocumentum, & hic affectus timoris potest esse bonus, unde *Exod.* 15. filii Israel lætati sunt de submersione Ægyptiorum injustè eos persequentium. 2. bonum proximi appetit nobis tristabile, non quia ipse illud habet, sed quia nobis deest, & hic affectus dicitur *zelus*, vel *æmulatio*. Tristitia hæc æmulativa habet pro excitativo bonum proximi; defectum autem boni in ipso tristante respicit ut objectum: unde quando est circa bona spiritualia potest esse tristitia laudabilis, juxta illud *I. Corint.* 14. v. 1. *Æmulamini spiritualia;* imò etiam si fuerit circa bona temporalia, potest esse bona, & similiter prava, non minus, quam quæ

est de spiritualibus bonis, sicut fuit in Discipulis Joannis Baptiste, male pro eo zelantibus, & dicentibus *Joan. 3. v. 26.* *Rabbi qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce ipse baptizat,* & omnes veniunt ad eum.

606 Tertiō modō, fit nobis tristabile bonum alterius temporale, quatenus cui accedit, eō est indignus. Dixi: *temporale*, nam spiritualia bona, quibus aliquis efficitur justus, nunquam indignis proveniunt, sed dignis, sive dispositis. Hujusmodi tristitia dicitur *indignatio*, & à Philos. 2. *Rethor. Nemesis*, quæ diffinitur: *tristitia de prosperitate indigni, de qua infra.* Quartō autem modō, tristatur aliquis de bono alieno, in quantum alter excedit ipsum in bonis, & hoc est propriè invidia. Hæc D. Th. *bic q. 37. a. 2.* Quibus habetur, alienum bonum apprehendi ab invido, non ut simpliciter diminutivum propriæ excellentiæ, hoc enim est proprium timoris, sed ut diminutivum *similitudinariè*, & *secundum quid*, per hoc, scilicet, quod exceditur, vel quia singulritatem suæ gloriæ amittit invidus, D. Th. 10. *de malo, a. 2. ad 1.*

607 Sit exemplum: Invidia perculsus Saul 1. *Regum 18. v. 8.* dicebat: *Dederunt David decem millia, & mibi mille dederunt.* Non conqueritur, quod suæ fortitudini minus tribuerint, aut quod ei aliquid detraherint; sed de excessu fortitudinis, quem in David laudabant mulieres præcientes v. 7. *Percusit Saul mille, & David decem millia.* Quamvis enim excessus iste nonnullam propriæ fortitudinis claudat diminutionem, minimè tamen dici potest nocumentum, vel damnum, quod timeri possit: 1. quia est de malo præsenti. 2. quia non à David, sed ab ipsomet Saule inferebatur: unde propriè est tristitia de malo. Adde exemplum Cain invidentis innocentiam Abel, *Genes. 4. v. 5.* & Rachelis invidentis foecunditatè sororis suæ Lîx, *ibid. 30. v. 1.*

608 Petes: *Utrum tristitia de proprietate temporali indigni, ex se, & præcisim ab omni alia circumstantia, sit prava?* Affirmo cum D. Th. *bic q. 36. a. 2.* neque oppositum docuit supra q. 30. a. 3. ad 3. & 4. nam illic recitative, prout argumentum requirebat, respondet juxta Philosophi opinionem; hic vero tanquam in proprio loco Aristotelis sententiam reprobat, quia Scripturæ contrariam, quod probat ex v. 1. *Psalms. 36.* & *Psalms. 72.* Rat. Prædicta tristitia oritur ex non

Quæst. VI. Art. III. Quid sit Invidia?

133

non consideratione nihilitatis bonorum temporalium , & justæ dispositionis Dei; sed hujusmodi consideratio est debita : ergo tristitia sequuta erit prava , quia ex indebita consideratione. Unde Naziancenus Epist.66. inquit : *Ubi David ob eos , qui omnibus rebus immerito abundant , æstuat , mæroreque conficitur: posteaque cogitationes suas ad alterius vitæ tribunalia , præmiaque utriusque vitæ recondita mittens , ita demum perturbari desinit , animique molestia medetur.*

609 Alia ratio ex D. Th. 10. de malo , a. 1. Omnis fuga boni est mala , sicut prosecutio mali est mala ; sed tristitia de prosperitate indigni est fuga boni : igitur illa erit mala. *Dices: Quòd etsi omnibus consideratis , ejusmodi tristitia videatur mala , sed non absolute , & secundum se inspecta , quia hujus tristitiae materia se habet , ut monstrum ; tale enim appetet , quòd prospereatur impius. Info: Quod nullatenus habet rationem mali , nequit esse materia , sive materiale objectum tristitiae , hæc enim versatur in malo ; sed juxta solutionem prosperitas malorum secundum se , & præcisim à circumstantiis nullatenus est mala : ergo nequit terminare tristitiam , sed utsummum admirationem , sicut , quando nascitur monstrum. Et hoc fortassis voluerunt Cajet. & Bañez.*

610 Opp. 1. Frequentissimum est viris quoque prudentibus , & bonis de temporali impiorum felicitate tristari: hæc ergo tristitia non est prava. *Resp. Quòd tristari de rebus temporalibus , proprium est imperfectorū , ut observat Bañez; cæterum ubi perfectos quoque pupugerit , non procedit tristitia ex ratione deliberante; sed sunt motus primò primi , aut primò secundi , & in hoc casu erit venialis tristitia. Nec mirum si sancti viri hâc etiam tentatione stimulantur; difficultimum quippè est hujus divinæ dispositionis causam penetrare , juxta illud Psalm. 72. v. 17. Existimabam , ut cognoscerem hoc , labor est ante me , donec intrem in Sanctuarium Dei; q.d. Volui hoc cognoscere , causamque prosperitatis malorum comprehendere ; sed difficultas objicitur mihi magna , quam non vincam , donec assequar beatitudinem.*

611 Opp. 2. Tristitia de eo , quod si in mea esset facultate , possem rationabiliter impedire , non est mala ; sed licitum est mihi impedire indigni prosperitatem: ergo. *Resp. dist. min. Indigni prosperitatem injustè adquirendam ab ipso , C. justè assequen-*

dam , N. Quia nec Reges , nec leges ab indignis auferunt temporalia , sive impediunt , id enim esset subversio pacis in Republica , nam & filius peccator ab hæreditatis consecutione esset amoyendus , quod est absurdum.

612 Concl. 2. *Invidia genere suo est peccatum mortale. Prob. 1. nam ad Galat. 5. v. 26. dicitur : Non efficiamur :: invicem invidentes ; & Prov. 14. v. 30. Putredo osium (idest virtutum) invidia. Rat. Invidia contrariatur directè gaudio charitatis : ergo sicut propter hoc acedia genere suo est mortalis , ita invidia : verum tamen est , quòd aliquando sumitur invidia pro zelo laudabili , unde Hieron. Epist. 7. ad Latam , de instit. filia , ait : Habeat & in discendo socias , quibus invideat , quarum laudibus mordeatur.*

613 Opp. Malum poenæ dividitur contra malum culpæ; sed invidia est malum poenæ: ergo. *Prob. min. ex Hieron. ad cap. 3. Epist. ad Galat. dicente: Legimus in Proverbis: Donum , invidi cruciat oculos. Qui apud nos invidus , in Greco significantius ponitur , fascinator :: quibus docemur exemplis , quod vel invidus aliena felicitate crucietur , vel is , in quo bona sint aliqua , alio fascinante , idest , invidente , noceatur. Quod & alii PP. tradunt , Cyprianus de zelo , & labore , Basilius Hom. 11. de diversis , Gregorius 5. Moral. cap. 34. Unde S. Valerianus Hom. 13. ait: Videtur mihi ipsam invidiam aliquid habere discretio- nis cum authoris sui cor repercutit. Idcirco S. Joan. Chrysost. Hom. 46. in Genes. comparat invidiam teredini , & tinea. Resp. Quòd omne peccatum ipsumet peccatori secundum aliud , & aliud est culpa , & poena , ut dixi p. 1. invidiæ tamen specialiter convenit ratio poenæ: nam invidus suum peccatum regere non vult ; sed potius haberi vult ut odiens , vel irascens , quām ut invidus , hâc quippe retectione proximum exaltaret , & ideo plus intus in animo vexatur.*

614 Concl. 3. *Invidia in proximum est peccatum unius speciei specialissimæ. Dixi : in proximum , nam invidia fraternali gratiæ peccatum est in Spiritum S. & diversæ speciei , quia est contra proximum , & contra Deum , quatenus homo quodammodo invidet Spiritui S. qui in suis operibus glorificatur , D. Th. bâc q. 36. a. 4. ad 2. Rat. concl. Objectū invidiæ formale est unum , nimirum , excellentia proximi , ut diminutiva invidentis excellētia. Quòd autem excellentia sit propter hoc , vel illud bonum: propter hanc , vel illam personam , de*

134 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

de materiali se habet, sicut in odio proximi dictum est: ergo invidia unius est species.

615 Concl. 4. *Invidia vitium est capitale, cuius filiae sunt: odium, susuratio, detractione, exultatio in adversis, & in prosperis afflictio.* Rat. 1.p. Vitium capitale est, ex quo nata sunt oriri secundum rationem causæ finalis alia vitia; sed hujusmodi est invidia, nam propter eam impellitur homo ad facienda mala, ut fugiat tristitiam, vel ut tristitiae satisfaciat: ergo est vitium capitale. Min. constat ex dictis de acedia, & amplius constabit ex dicendis. Sit ergo rat. 2.p. Invidia est tristitia alienæ fœlicitatis, ut quoddam malum invidentis apprehensum ab ipso: ergo inducit invidum, atque excitat, ut inferat proximo mala.

616 In hoc autem conatu considerari debet principium, & terminus. Principio enim invidus proximi gloriam, quæ illum contristat, excludere tentat diminuendo proximi bona, vel exagerando ejusdem mala, nunc latenter per susurrationem, modo manifestè per detractionem, de quo habes exemplum apud Casianum collat. 18. cap. 15. Ex hoc autem principio pervenit invidus ad terminum, sive ad majorem nequitiam: Unò modò respectu ejus cui invidet, nam tristitia alienæ fœlicitatis gignit aliquando odium, itaut invidus velit proximo malum simpliciter, & absolute. Aliò modò respectu invidentis, qui exultat in adversis proximi, tunc enim invidus solum consequitur intentum; quod si non potuerit, tristatur, & sic ponitur filia invidiæ afflictio in prosperis, ex D. Th. 10. de malo, a. 3. in corp.

617 Dices: Odium nascitur ex ira, & illud generat susurrationem, detractionem, & exultationem in adversis: ergo male designantur filiae invidiæ. Resp. dist. maj. Nascitur, & gignit sub diversa ratione, C. sub eadem, N. Itaque odium oritur ex ira, quatenus ille, qui ad iram provocavit, intulit lassionem; ex invidia autem nascitur odium, secundum quod bonum proximi apprehenditur ut impeditivum propriæ excellentiæ: similiter detractione, susurratio, & exultatio in adversis oriuntur ex odio, quatenus odiens procurat omne malum inimico suo, & removet ab eodem omne bonum. Cæterum tria hæc proveniunt ex invidia secundum solam rationem removendi excellentiam propriam, D. Th. 10. de ma-

lo, a. 3. ad 3.

618 Et cum ipso nota, quod afflictio in prosperis est quædam invidia, & quodammodo ipsius filia: nam quatenus quis tristatur de prosperis alicujus, quia adversantur singulari ejus excellentiæ, est formaliter invidia. Quatenus vero quis tristatur de prosperis alterius ea ratione, quia eveniunt contra suum conatum, sic est filia invidiæ. Et similiter philosophandum est de exultatione calamitatis alienæ, quia ejusdem rationis est tristari de bono alieno, ac gaudere de alieno malo. Quod Cajetanus elucidat hoc exemplō: Qui ex invidia conatur proximi famam laedere detrahendo, & nihilominus ab aliis (detractus) aestimatur melior, de hac estimatione tristatur invidus contra suum conatum, & dicitur afflictio in prosperis. Si vero infamia detracto evenierit, exultat invidus, & est exultatio in adversis. Nota tamen ex eodem Cajetano, quod praedicta afflictio, & exultatio sunt unum peccatum cum eo ex quo oriuntur.

619 Colliges ex dictis, contra Raynaldum lib. 4. de virt. & vit. sect. 2. cap. 4. num. 98. & in Discip. Moral. dist. 3. a. 6. num. 238. invidiam non esse prolem odii, neque necessariò, & infallibiliter sequi ex illo, & odium, & invidiam esse peccata moraliter distincta. Rat. 1.p. Nam Scriptura satis aperte insinuat, quod invidia progerminat odium, & non econversò, nam Genes. 37. v. 8. dicitur: *Hæc ergo causa somniorum (Joseph) atque sermonum, invidiæ, & odii somnitum ministravit (fratribus suis.)* Ubi non frustra invidia pet prius exprimitur, quam odium. Rursus: Nostra resolutio est S. Gregorii, & communiter à Theologis recepta propter rationem supra inductam. Rat. 2. p. est manifesta, quia frequenter separantur invidia, & odium, nam eorundem objecta prorsus sunt diversa: igitur potest quis odiò habere proximum absque invidia, & ediversò: non enim legimus Rachel odiò Liam sororem suam, & tamen tristata fuit ex invidia propter ejusdem fœcunditatem. Rat. 3.p. Nam alias sequeretur, exprimi non debere in confessione odium, & invidiam; sed satis esse unum, vel alterum ex illis appetire, juxta propugnantes circumstantias speciem non mutantes necessum non esse confiteri; sed illud est absurdum: ergo & quod invidia, & odium sint unum peccatum.

620 Remedia contra invidiam sunt: 1. nihil rerum humanarum supra modum aesti-

Quæst. VI. Art. III. Quid sit Invidia?

135

mare, non gloriam, potentiam, opes, &c. 2. est, illam diligere hæreditatem, quam co-hæredum numerus non angustat, S. Gregorius 5. Moral. cap. 34. Remedium 3. est, foeditas invidiae: nam invidos comparat S. Gregorius Nicænus lib. de vit. Moysis, milvis, qui cadaveribus pascuntur, & pretiosis unguentis emoliuntur. Postremum remedium est, consideratio malorum ex invidia promanantium: *Invidiæ autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum, Sapientia 2. v. 24.* Et præter exempla ab exordio hujus Dissertationis allata: *Transeamus utor verbis S. Basiliī ad magnam illam invidiam, quam Judæi per insaniam adversus Salvatorem nostrum offendiderunt, &c.* His adde ex S. Nazianeno Orat. 7. de Beatitud. quod invidia simulatione obiecta comparatur illis canibus, quorum latratus iram non præsignificat, neque ex adverso incussus est, &c. Vide S. Vincentium Ferrarium in Serm. sup. Orat. Dom. ubi adversus omnia vitia capitalia, remedia adducit, & Nat. Alex. lib. 3. cap. 9. art. 3. de Invidiæ remediis.

ARTICULUS IV.

De Discordia, & Contentione.

621 Inter Fructus Spiritus S. post gaudium immediatè numeratur (ad Galat. 5. v. 22.) *Pax.* Hinc D. Th. post vitia gaudio charitatis contraria, tractat de illis, quæ paci opponuntur, & sunt quinque, nimirum: discordia in corde, in ore contentio, & in opere (schisma, rixa, & bellum. Quia tamen Contentio (inquit D. Th. bâc q. 38. a. 2. ad 1.) sicut & discordia habet affinitatem cum invidia quantum ad receffum ejus à quo aliquis discordat, vel cum quo contendit; ideo de Discordia, & Contentione primò disputationem instituit.

622 Diffinitur discordia: *Diffensio voluntatis à voluntate proximi circa bonum divinum, vel proximi, quod quis velle tenetur ex charitate.* Ponitur: *diffensio voluntatis à voluntate proximi, non quidem absolutè considerata, sed quatenus proximi voluntas per Dei voluntatem regulatur, & hoc sensu dicitur, quod discordia est diffensio voluntatum, & non opinionum, quia diffensio in opinionibus non efficit discordiam. Dicitur: circa bonum divinum, vel proximi, quibus denotatur materia, seu objectum primarium, & secundarium discordiæ, cùm*

enim ipsa sit ad alterum, principaliter pri-mariò recedit à bono divino, & ex conse-quenti à bono proximi, quatenus non vult implere Dei voluntatem, neque proximi in eo quidem quod quis tenetur ex charitate velle, nam ubi nollet aliquod supererogatio-nis opus, sive consilii implere, & in hoc discordaret à proximo, non peccaret.

623 *Dices: Sequi ex hoc, falsum esse quod initio diximus, discordiam paci contrariari, cùm ex diffinitione habeatur, esse opposi-tam concordiæ. Sed resp.* Concordiam non distingui à pace; omnis enim concordia est ordinata pax, et si non econverso: nam pax est ad se ipsum, & ad alios, subinde-que duplē exigit unionem, unam supe-rioris partis cum inferiori, & alteram cum proximis. Concordia verò unam tantum po-stulat unionem, nempe cum proximo, D. Th. sup. q. 29. a. 3.

624 *Concl. 2. Discordia peccatum est spe-ciale, & genere suo mortale. Rat. 1. p.* Dis-cordia habet objectum formaliter distinctum, separationem, nempe, voluntatis à volun-tate proximi circa bonum divinum, vel ip-sius proximi: ergo est peccatum speciale. *Rat. 2. p.* Discordia opponitur concordiæ, quam efficit charitas: ergo est peccatum mortale. Unde Prov. 6. septimum dete-statur Dominus, eum, scilicet, qui seminat inter fratres discordias, v. 19. & ad Galat. 5. v. 20. ponuntur dissensiones inter carnis vi-tia.

625 *Opp. contra 1. p.* Discordia est cir-cumstantia ferè omnium peccatorum gene-ralis, qui enim Superiori non obedit, dis-cordat, sicut qui dissentit fidei, & sic de aliis: ergo non est peccatum speciale. *Resp.* dist. ant. Discordia communiter accepta, C. specialiter, N. & patet in odio, & acedia, ut dictum est. Itaque discordia est peccatum speciale, ubi voluntatis diffensio est per se intenta formaliter, vel virtualiter; secūs verò ubi secūs. Dupliciter enim contingit dis-cordia: *per se, & per accidens.* *Per se,* ubi fuerit ex formalí intentione, aut virtuali; *per accidens* verò, quando præter intentio-nem operis, & operantis evenit, et si præ-visa sit, & permissa. Unde per se discordat aliquis à proximo, cùm sciens, & ex intentio-ne dissentit à bono divino, & bono proximi, in quo debet consentire, quod, cùm char-itati contrarietur, peccatum est mortale ex suo genere. Cùm autem intentio aliquorum fertur in aliquod bonum, quod pertinet ad ho-

136 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

honorem Dei , vel utilitatem proximi ; sed unus censet hoc esse bonum , alius autem habet contrariam opinionem , discordia tunc est per accidens , idest , præter intentionem contra bonum divinum , vel proximum. Et talis discordia non est peccatum , nec charitati repugnat , nisi conjuncta sit cum errore circa ea , quæ sunt de necessitate salutis , vel pertinacia indebet adhibeatur. Hanc fuisse discordiam inter Paulum & Barnabam , docet D. Th. art. 1. ad 3. & Chrysost. expendit Hom. 34. in Act. Apost. Hanc pariter , & nullam aliam fuisse discordiam judicamus inter Asiae Episcopos circa Pascha celebrationē , Irenæi cū Victore Papa : Cypriani cum Cornelio Pontifice : Chrysostomi cum Theophylo Alexandrino , & Epiphanio : Cyrrilli Alexandrini cum Theodoreto : Augustini cum Hieronymo : Bernardi cum Petro Cluniacensi : quorum aliqui fortè exceperunt , suæ opinioni nimis , quō par erat , adharentes ; ut de Cypriano adversus Cornelium circa hæreticorum rebaptizationem plures affirmant.

626 Hoc tamen certum est , quod piè , & laudabiliter potuerunt certare , licet diversarum opinionum fuerint defensores : nam etiam de Angelis beatis , qui peccare nequeunt , narratur dissensio , Daniel. 10. Rationibus etenim , atque motivis sufficien- tibus in unam partem ducebatur unus , & in oppositam alter Angelus. Non enim in speculativis tantum , sed etiam in practicis potest esse opinionum dissensio absque discordia , ut appareat in Paulo , & Barnaba Act. 15. nam cùm Joannes , cognomento Marcus , ab Apostolis discessisset periculorum metu , vel propter affectum matris , quæ Hierosolymis degebat , ut refertur cap. 13. v. 14. Paulus censuit non esse admittendum iterum in societate , quia dubitabat de constantia Joannis. Barnabas autem aliter discurrebat , non tām consanguinitati indulgendo , quām quod conveniens judicabat solum assumere Joannem poenitentiā dūctum. Has duas rationes Paulo , & Barnabæ suggestis Spiritus S. ut prædicationis fructus esset uberior , & insuper propter bonum ipsius Joannis , cui non solum profuit mansuetudo Barnabæ , sed etiam Pauli severitas , ut scitè observat Chrysostomus ad eum locum.

627 Similiter ergo in aliis rebus practicis lèpitsimè contingere potest , quod , scilicet , de aliqua re agenda dissentiant viri

docti , & timorati , quia uni bona , alii verò videatur mala , vel ex invincibili ignorantia , vel etiam recto dictamine propter differentiam circumstantiarum , quæ ex alterutra parte considerantur ; unde non repugnat , quod diversis rationibus utraque pars rectè appareat conveniens diversis intellectibus ; tunc autem discordia non est formalis , sed materialis , & per accidens. Ex dictis facilè colligitur : à proximo discordare in malo , esse laudabile , nullumque esse peccatum. Sicut enim (inquit D. Th. in resp. ad 2.) voluntas hominis adhærens Deo est quædam regula recta , à qua peccatum est discordare : ita etiam voluntas hominis Deo contraria , est quædam perversa regula , à qua bonum est discordare. Facere ergo discordiam , per quam tollitur bona concordia , quam charitas facit , est grave peccatum. Unde dicitur Prov. 6. Sex sunt quæ odit Deus , & septimum detestatur anima ejus : Et hoc septimum ponit eum , qui seminat inter fratres discordias. Sed causare discordiam , per quam tollitur mala concordia , scilicet , in mala voluntate , est laudabile , & hoc modò laudabile fuit , quod Paulus posuit diffusionem inter eos , qui erant concordes in malo (scilicet , inter Sadduceos , & Pharisæos , ut refertur Act. 23.) Nam & Dominus de se dicit Matth. 19. Non veni pacem mittere , sed gladium. Hæc D. Th. Quod egregie confirmat S. Aug. Serm. 49. alias de temp. 237. cap. 6. Nota cum D. Th. bīc art. 2. quod discordia est filia inanis gloriæ , sive superbiæ , unde Prov. 13. v. 10. dicitur : Inter superbos semper iuria sunt , & apparel in Core , & sequacibus ejus , quibus dixit Moyses Num. 16. v. 7. Multum erigimini filii Levi. Similiter in Absalone 2. Reg. 15. qui ex fine consequendi laudes , & Regnum , excitavit rebellionem , quæ maxima est discordia.

628 Remedium ergo 1. discordiæ , est humilitas , unde Sapiens loc. cit. juxta versionem 70. subdit : Qui autem cognitor est sui , sapiens est. Remedium 2. est , consideratio fœditatis discordiæ , cuius author est diabolus , qui , ut dicitur Joan. 10. v. 12. Dispergit oves. Insuper : Discordia propria est rixosi , & susurrans , ut habes Prov. 17. v. 19. & cap. 26. v. 20. Postremum remedium est consideratio poenæ , quā discordiæ authores punit Deus : Dirupta est terra sub pedibus eorum (scilicet , Core , Dathan , Abiron , & aliorum sequacium) & aperiens os suum , devoravit illos cum tabernaculis suis , & uni-

ver-

Quæst. VI. Art. IV. Discordia, & Contentio. 137

versa substantia eorum, descenderuntque vivi in infernum operti humo, Num. 16. v. 32. Nota, discordiam non esse vitium capitale, quia etsi mala causet gravissima, non tamen ab ea procedunt tanquam ex causa finali, sed prout removens prohibens, nempè, concordiam. Dicitur enim lib. de causis, proposit. 17. inter opera Arist. *Virtus quantò magis est unita, tantò fortior, & per separationem diminuitur*, unde D. Hieron. relatus à D. Th. hic a. 2. ait: *Quomodo concordia parvae crescent, sic discordia maximæ dilabuntur.*

629 Concl. 3. Contentio diffinitur: *Impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Dicitur: *impugnatio formalis*, vel *virtualis*; nam *materialis*, quæ *causa exercitii*, vel ad *explorandam alterius eruditionem*, sive *alio quolibet fine honesto suscipitur*, laudabilis est. Ponitur: *veritatis*, nam *impugnatio falsitatis* est bona, nisi *fortè debitum acrimoniæ modum excedat*; tunc enim posset esse cum *veniali*, & aliquando cum *mortalí peccato*, juxta illud 2. ad Timot. 2. v. 14. *Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium.* Ponitur: *cum confidentia clamoris*, nam est quædam *clamorosa altercatio*.

630 Sequitur, quod contentio genere suo peccatum est mortale. Unde ad Galat. 5. v. 20. numeratur inter opera carnis. Et 1. Corint. 3. v. 3. dicitur: *Cum enim sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Rat. Contentio opponitur paci, subindeque charitati: ergo. Nota, quod impugnatio est triplex: *materialis*, scilicet, *formalis*, & *virtualis*, quæ duplice contingit: uno modo, ubi quis contra aliquam assertionem, sive vera sit, sive falsa, intendit procedere, clauditur enim hac intentione impugnatio veritatis. Altero modo, si ex errore culpabili veritatem, quam quis potest, & tenetur scire, impugnet, sicut faciunt hæretici falsitatem æstimantes ut veritatem.

631 Opp. Inter Apost. Luc. 22. v. 24. *fæta est contentio, quis eorum videretur esse major*, & Paulus ad Philippens. 1. gaudet de eo, quod quidam ex contentione annuntiabant Christum: ergo contentio non est peccatum. Resp. Apost. non animo impugnandi veritatem contendisse, etenim unusquisque, quod sibi verisimilius apparebat, propugnabit. Inordinata tamen fuit contentio, quia erat de re, circa quam non erat contendendum,

Tom. II.

scilicet, de primatu honorario, nondum quippe erant spirituales, ut ait Glossa, & ideo Dominus eos compescuit. Ad 2. dic: Pauli gaudium non fuisse de contentione, sed de fructu ex ea subsecuto, quod, scilicet, Christus annuntiabatur.

632 Sequitur 2. Quod contentio sit filia inanis gloriae eadem ratione, ac discordia, quia tam contendens, quam discors, nimis proprio sensui adhaerent, & aliorum opinioni non acquiescant; sed hoc est proprium inanis gloriae: ergo. Hinc S. August. 12. Confes. cap. 25. exclamat: *O vita pauperum, Deus meus! in cuius sinu non est contradic̄tio, plue mihi mitigationes in cor, ut patienter tales feram, qui:: amant suam (sententiam) non quia vera est, sed quia sua est.* Qualiter autem discriminantur à litigio discordia, & contentio, habes infra ad Octav. Praecep. q. 2. art. 4. concl. 3.

ARTICULUS V.

Utrum Bellum sit licitum, & necessarium?

633 **B**Ellum est, dissensio populorum, quæ arma sibi mutuo inferunt. Differt à *prælio*, & *pugna*: quia *bellum* significat totum tempus, quod homines sunt in militia: *prælium* est, certamen ipsum, vel congressio hostium; & *pugna* fit etiam sine gladiis, imò citra arma nudis verbis. Hinc Livius lib. 9. cap. 18. ait: *Populum Romanum nullò bellò, multis verò præliis vincitum fuisse.* Aliquando verò apud Authores sacros, & prophanos bellum capit pro *prælio*: de quo consule Calepinum v. *Bellum*.

634 Concl. 1. *Non omne bellum est illicitum.* Est de fide contra Manichæos, qui Vet. Testamentum negabant, quia in eo laudantur bella, & contra Julianum Apostatam, Oecolampodium, Lutherum, Erasmus, & alios, arbitrantes bella esse Christianis illicita. Prob. 1. Ex Novo Testamento contra Manichæos, nam *Luc. 3.* militiam esse licitam supposuit Joannes Baptista, quia militibus viam salutis quærentibus dixit, v. 14. *Contenti effete stipendiis vestris: Quibus enim proprium stipendium sufficere præcepit, non prohibuit militare.* S.P. August. relatus in *Decreto, causa 23. q. 1. cap. Paratus.*

635 *Insuper: Non legitur, quod Petrus interdixerit Cornelio Centurioni militiam.* Act. 10. & Paulus Act. 23. permisit Tribuno, ut milites illum custodirent, unde Con-

138 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

cilium Africanum inquit: *Contra furorem possimus non insolita, nec ab Scriptura aliena impetrare praesidia, quando Apost. Paulus, sicut in Apostolorum Actibus fidelibus notum est, factio forum conspirationem militari etiam submovit auxilio.* Et hinc patet licitum esse Ministris Ecclesiae implorare auxilium Brachii secularis, si tamen hoc necessitas exposcatur. Prædictis testimoniis adjungi possunt quamplurima ex V. T. ubi paſſim habetur, bellum Deo esse gratum. Ex SS. PP. ex instituto hanc fidei veritatem probant, Ambrosius lib. de Officio. cap. 40. & 41. Gregorius Naziancenus Orat. 3. de Pace. Gregorius Magnus lib. 12. Epist. 21. August. lib. 22. cont. Faustum, à cap. 74. ad 77. & q. 20. in Josue, & Epist. 7. ad Marcellum, & 201. ad Bonifacium, Isidorus lib. 18. cap. 1. & alii.

636 Neque verum est Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, vel alios priſcos Scriptores impugnasse bella, ut putat Erasmus, contra quem retorqueri possunt illorum testimonia, nam in ipsis sermo est non de bello inter Christianos, quod dicit illicitum Erasmus; sed inter, & contra Infideles, contra quos approbat bellum ipſe Erasmus. Sed ejus error hac efficaci ratione expugnatur: Bellum quoad substantiam est de jure naturæ; forma autem belandi jure gentium est introducta: ergo per se non est illicitum bellare inter Christianos. Prob. ant. ex illo principio jure naturæ noto: *Licet vim vi repellere; hoc, & ratio dei, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa prescripsit*, Cicero pro Milone, & Aristoteles 4. Animal. cap. 10. dixit: *Manu eſſe homini pro hasta, pro ense, & pro armis quibuslibet: ergo.*

637 Contra Catholicam veritatem solet adferri vaticinium Isaiae, quod explicuimus supra. Deinde textus, in quibus docemur injurias non vindicare, inimicos diligere, &c. Prædicti enim textus, quibus Dñi mansuetudo commendatur, & nobis imitanda proponitur, intelligendi sunt, vel de illis, qui nullâ gaudent superiori, aut legitima potestate, ut docet D. Th. hic q. 40. a. 1. ad 1. ubi exponit illud Matth. 26. v. 52. *Omnis qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Vel de animi præparatione, ut nempè, homo sit paratus non resistere, vel se non defendere, si opus non fuerit propter commune bonum, vel etiam illorum cum quibus pugnatur, ut docet ipſe D. Th. loc. cit. ad 2. exponens illud Matth.

5. v. 39. *Ego autem dico vobis, non resistere malo.* Et ad Rom. 12. v. 19. *Non vosmetipſos defendantes, charissimi, sed date locum iræ.* Sic pariter omnes alii, qui adduci possunt, textus interpretandi sunt.

638 Opp. 1. Concilium Nicænum I. damnasse videtur Can. 11. militarem professionem. Concilium autem Triburiense anno 895. Can. 24. poenitentiam imponit militibus, & similiter Rhemense anno 923. Unde Poenitentiale Rom. tit. 1. cap. 28. statuit: *Fecisti homicidium in bello iussu legitimi Principis, qui pro pace hoc facere iusserat, & interfecisti Tyrannum, qui pacem pervertere studuit, tres quadragesimas per legitimas ferias paeniteas: ergo. Resp. Militiam laetiū olim evitasse Christianos ob temporum circumstantias, quæ vix ferebant exerceri sine actibus quibusdam cum Lege Christiana pugnantibus. Milites enim jubebantur per Deos gentium, Jovem, Mercurium, atque alios jurare, ipsisque sacrificium offerre, quod PP. Nicæni satis aperte indicant, dum ajunt: Post haec ad proprium vomitum reversi sunt.* Loquitur enim Canon de temporibus Licinii, de quo scribit Eusebius: *Milites militia exuebat nisi Diis sacrificare vellent, quod prius fecerat Maximianus, ut constat ex actis S. Mauritii apud Eucherium Lugdunensem. Hoc postea imitatus est Julianus Apostata, & ideo Valentinianus Senior Augustus: Militiam sub Juliano, & tribunatos honores amore fidei contempsit, inquit S. Ambrosius in Encomio funebri filii illius.*

639 Ad 2. dic: Quod juxta priscam disciplinam militibus, eti bellō justō pugnaverint, poenitentia injungebatur, quia difficultum, & rarum est milites in omnibus justè, & legitimè se gerere: quosdam enim ambitio, & dominandi voluptas adegit ad bella, ut in Alexandro Macedone: alios dira nocendi crudelitas, ut Tamorlanum: alios inanis gloria, & famæ cupiditas, sicut Julianum Cæsarem: alios denique avaritia, ut de bellis Græcorum, Barbarorumque inter se, aut horum in illos narrat Philo ad Decalogum. Hujus veritatis recens exemplum habetur humillima confessione Christianissimi Regis Ludovici XIV. cognomento Magni, ut prostat in Compendio Historico à P. Daniele Soc. Jesu gallicè scripto tom. 2. ad diem 26. Augusti anni 1715. Unde S. P. August. lib. 22. contra Faustum, cap. 74. ait: *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus, & implacabilis animus, feritas bellandi, libido*

do dominandi, et si quæ sunt similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur.

640 Ex quibus Ven. Porrecta ad a. 1. hujus q. 40. infert: *Ergo ex August. argumentando, omne fermè bellum hodie redditur illicitum: non ex defectu autoritatis in Principe, neque justitiae in causa, sed rectitudinis in intentione.* Nam quilibet intentionis pravitas, ibi narrata, peccatum in bello concernit. Nocendi quidem cupiditas sola, remotâ, scilicet, omni alia pravitate intentionis, reddit bellum illicitum ex parte habentis talem intentionem: ergo de omnibus his, & singulis examinandi sunt Principes bellum indicentes, & quicumque milites mandato ipsorum bellantes, nec siccō, vel quasi siccō pede transendum circa hoc, etiam quod nullus sit ex parte autoritatis, & causæ defectus, ut quorumcumque bellantium conscientia omni ex parte quoad hoc rectificetur, & integra fiat confessio. Hæc ille: unde nihil mirum, quod in Ecclesia antiquitus, tūm in Oriente, cūm in Occidente, illa viguerit disciplina, quam multis illustrat Thomasinus p. 2. lib. I. cap. 7. à num. 1.

641 Opp. 2. Omne bellum contrariatur paci, & ideo hic de eo agimus cum D.Th. ergo omne bellum est illicitum. Resp. N. ant. Nam bellum justum est medium ad pacem: quanquam bellum materialiter acceptum, & quasi genericè habeat speciem mali, sicut negotiatio, beneficiorum pluralitas, & similia; fert enim secum plura mala, & incommoda, etiam ubi est justum: ideo non immerito hic de bello tractat D. Th.

642 Colliges 1. Militiam posse imponi in poenitentiam: unde Concilium Claramontanum ann. 1095. sub Urbano II. celebratum, dicit: *Quicumque pro sola devotione, non pro honoris, vel pecuniae adepitione, ad liberandam Ecclesiam Dei Hierusalem profectus fuerit, iter illud pro omni poenitentia reputetur, Can. 1.* Et hinc sumpsisse initium sacra bella contra Saracenos, vult Graveson tom. 4. Hist. pag. 23. edit. Venet. 1740.

643 Colliges 2. Quod potest institui aliqua Religio ad militandum non quidem propter aliquid mundanum, sed propter defensionem divini cultus, & publicæ salutis, vel etiam pauperum, & oppressorum, D. Th. infra q. 188. a. 3. ad quæ Cajet. notat, quod militia ob divinum obsequium vocatur, & est, quæ opera misericordiae in eisdem quoque materiis Deo offert. Et hæc non interdicitur

Religiosis, neque poenitentibus: ita quod non licet poenitentibus, & Religiosis deputatis ad militandum, esse milites stipendiarios in quocumque bello justo; sed in illo tantum, quod pietatis, & misericordiae, aut Religionis causâ suscipitur, militare possunt, ut offerant Deo hæc ipsa opera misericordiae militando, pro subventione proximorum suorum ob divinum intuitum.

644 Concl. 2. *Quandoque bellum est necessarium, & in præcepto.* Prob. 1. ex Psalm. 81. v. 14. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate,* Prov. 24. v. 11. Erue eos, qui ducuntur (injuste) ad mortem. Rat. Principis est sibi subditos tueri: ergo sicut contra interiores perturbatores tenentur materiali gladio defendere subditos innocentes puniendo malefactores illos, ita & contra hostes exterios. Unde Numer. 31. ex præcepto Domini pugnarunt contra Madianitas Israelitæ, & S. August. 19. de Civ. Dei, cap. 7. ait: *Iniquitas partis adversæ iusta bella ingerit gerenda sapienti, imò & necessaria.* Dixi in conclus. quandoque: Quia eti Præincipes pro iusta subditorum defensione bellum aggredi teneantur, dum ipsos aliâ viâ tueri non possint, à bello tamen, quod pro vindicta injuria eorum irrogatae dignitati, vel pro alicujus Provinciae recuperatione inferre licite poterant, abstinere valent (quod quidem opus foret eximia perfectionis, atque virtutis) juri suo cedendo. Rat. Nam sicut privatam, & justam vindictam, aut defensionem omittere potest quis quandoque, & quidem laudabiliter, ita & publicam, qualis per bellum intenditur. Unde S. Eduardus Angliae Rex, & à Regno pulsus: *Malle se Regnō carere, ajebat, quod sine cæde, & sanguine obtainere non posset.* Quando autem bellum sit in præcepto, discernendum est ex materia, & causa. Sed scito, belandi præceptum extendi ad subditos, eō modō, quod Princeps illud denuntiat, & quoad eam partem, quæ respicit singulos; quilibet enim subditorum pro Republicæ conservatione vitam tenetur quandoque exponere, & expendere, ut cum D. Th. tenuerit communiter Theologi hic q. 27. a. 3.

ARTICULUS VI.

Conditiones requisita ad Bellum expenduntur.

645 Concl. Ut bellum sit bonum, & honestum requiritur legitima au-

140 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

uthoritas, causa justa, & intentio recta. Ita communiter DD. cum D. Th. hic q. 40. a. 1. Rat. Bellum est quoddam judicium publicum, quō punitur injuria, sive recuperatur jus; sed hoc judicium exigit tria prædicta: ergo. Prob. min. In primis exigit autoritatem, nam belli indicatio est actus jurisdictionis, & gubernationis supremæ. Rursus: necessaria est causa tanquam materia: unde Coriolanus apud Halicarnacensem lib. 8. Id primum, inquit, curandum, ut piam, & justam accipiatis belli causam. Postremò requiritur recta intentio pacis tanquam finis: ergo.

646 Opp. Recta intentio est conditio generalis ad omnem virtutis actum: frusta ergo ponitur specialiter in bello. Ductus hoc argumento Coninch aliam ponit conditionem, quod, scilicet, debitō modō geratur bellum; debuit tamen advertere, quod similem ipse patitur instantiam. Quare resp. 1. Quod recta intentio hīc requisita, est conditio specialis, nempē pacis, nam, ut ait Cicero lib. 1. de Offic. Bellum ita suscipiatur, ut nihil aliud, nisi pax quæsita videatur. Deinde permisso, quod esset conditio generalis, debuit adhuc recenseri propter periculum pravæ intentionis, ut constat ex dictis.

647 Colligitur 1. Bellum geri non posse nisi Authore eo, qui summam, aut supremam habet potestatem. Dicitur autem authoritas suprema, quæ alterius juri non subiacet. Rat. Ordo naturalis exponit, ut qui Superiorum habet, coram ipso causam agat, peratque juris sui conservationem, & adversarium conveniat coram illo. Quare Lex Civilis appellat vim quoties quis, quod deberi sibi putat, non per Judicem reposcit. Excipitur tamen casus necessitatis, ita ut sine certo periculo, & damno adi nequeat Jūdex, vel ubi quis versatur in locis non occupatis, ut mari, solitudine, & similibus: *Silent enim leges inter armas; nec se exspectari iubent, cum ei, qui exspectare velit, ante injusta pena luenda sit, quam justa repetenda,* inquit Cicero pro Milone. Et hæc de Subditis.

648 Quando verò causa agitur inter eos, qui nemini subduntur: ipsem et ordo naturalis postulat, quod jus suum propria authoritate prosequantur per bellum puniendo, & vindicando, ut se ipsos, & subditos conservent illæsos. Unde S. August. loc. cit. scribit: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli authoritas, atque consilium penes Principes*

sit. Hinc certum est: Ducibus, Marchionibus, & aliis, sicut & Republicæ imperfætæ Superiorem habenti, non competere jus indicendi bellum. Hoc enim est motus totius communitatis, & supremus justitiae vindicativæ actus, qui ab inferiori, & subdito exerceri non potest. Unde in Codice Justinianæ extat Constitut. Valentiniani, & Valentini, quæ dicit: *Nulli prorsus, nobis insciis, atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur.*

649 Difficultas autem est: *An in casu urgentis necessitatis, inconsulto Principe, queat inferior bellum gerere?* Affirmo, nam ubi sic præsens fuerit periculum, ut tempus non ferat Principem consulendi, præsumitur concessa ab eo facultas. Scio, quosdam extra hunc casum jus bellandi, inconsulto Principe, concedere Civitatibus. Mihi tamen extra casum justæ defensionis, & naturalis, difficile hoc apparet, variisque obnoxium periculis. Nec ad rem facit Israelitarum bellum contra Benjamitas, de quo *Judic. 19. ¶ 20.* Tunc enim Populus Dei perfecta erat Respublica, cui proinde jus indicendi bellum competebat.

650 Colliges 2. Quod cùm in Principum temporalia indirectam habeat Papa potestatem, poterit ad fidei, & Religionis conservationem Principibus Christianis præcipere, nè moveant bellum, & ut à moto desistant, ad hocque censuris compellere. Unde S. Gregorius VII. pro pace Hencicum inter, & Rudolphum Legatos direxit, anathemateque notavit pacem impedire volentes, ut constat ex ejus Brevi apud Bolland. *ad diem 25. Maii, pag. 136.* Plures insuper Pontifices libertatem Ecclesiæ militaribus expeditionibus tutati fuere, ut Leo IX. qui de habendo delectu militum cogitavit adversus Northmannos Campaniam invadentes (Baroni. an. 1074. n. XLIX.) & laudatus S. Greg. VII. expeditionem paravit contra Guibertum Ravennatem Pseudopapam creatum (Baroni. an. 1080. num. XLIX.) Quapropter Schiara tom. 1. *Theolog. Bellic. lib. 1. diffic. 42.* censet Sum. Pontifici licere bellum indicere Principibus Christianis inter se bellantibus, pacem ab ipso propositam acceptare recusantibus.

651 Nihilominus legimus in Historiis Ecclesiasticis alios Sum. Pontifices diversò processisse consiliò, ut S. Leonem, S. Greg. Magnum, Sextum IV. S. Pium V. Paulum III. & quamplures alios. Idcirco Soto in 4. difst.

Quæst. VI. Art. VI. Bellum.

141

25. q. 2. a. I. concl. 5. sapientissimè dixit: *Debet autem via ordinaria antecedere, neque gladio uti temporali, nisi ingruente, exigenteque necessitate, videlicet, dum vires spirituales expertus, cognoscit illas non esse ad rem satis. Imò verò nisi esset in terris propriis, quarum est temporalis Dominus, ad illas defendendum, in reliquis non condecat Papa per se bella gerere; sed quando unus Princeps est Ecclesiae, aut fidei rebellis, & injurius, alteri debet Principi armorum negotium exhibere. Eatenus enim verum est, quod ait Paulus: Arma militia Christiana non esse carnalia, 2. Cor. 10. v. 4. Hæc ille. Cujus quidem doctrina confirmatur exemplō Innoc. III. qui Raymundum Montfortium contra Tolosanum Comitem armavit.*

652 Ex his colliges: Principi justè belligeranti, quamvis infideli, posse Christianos Principes copias auxiliares, & quodcumque aliud subsidium exhibere, illiusque suscipere bellum, ac peragere, ex commissione tamen ipsius. Ita DD. communiter, & videtur sententia S. August. relata cap. *Quid culpatur* 23. q. 1. Per accidens verò, & ferè semper hoc erit illicitum, ubi nempè bellum gerant infideles contra Principem Christianum. Similiter assumere, & vocare milites hæreticos, aut paganos in auxilium belli justi contra Principem fidelem, vix unquam est licitum Principibus fidelibus.

653 Rat. Quia semper timetur nimia infidelium crudelitas adversus fideles, Temporum prophanatio, virginum violatio, & aliæ injuriæ gravissimæ adversus nostram Religionem; sed ubi prædicta mala prudenter timentur per accidens fit illicitum bellum, quod alias, & per se justum est: ergo. Ex qua ratione colligimus, quod in praxi præfatæ cum infidelibus confœderationes ferè semper sunt illicitæ. Unde etsi speculativè loquendo, idest, attentò solo belli justi fine, quem haberent Principes Catholicæ, qui cum infidelibus foedera inirent, dici possit licitas esse hujuscemodi confœderationes; in praxi autem per se, & absolutè illicitæ sunt, quia nunquam mala, eaque gravissima, quæ Catholicæ Religioni obveniunt, arceri possunt. Unde in sensu morali (de metaphysico non curamus) potius dicendum est, quod per se est illicita talis confœderatio. Nullò igitur negotio vana illa distinctio *per se*, & *per accidens*, pseudopoliticis favere potest in praxi ad talia bella, & confœderationes cum infidelibus, ex qui-

bus tot semper proficiscuntur mala, consuendum. Quamvis enim, ut lepidè ait Concina, distinctioni huic (per se, & per accidens) locus interdum sit, dum rerum naturæ ad metaphysicas leges expenduntur; in morum tamen questionibus resolvendis futilis passim est, fucique plena. Adeas ipsum lib. 1. in Decal. cap. 3. de Bello, q. 8. n. X. ubi præfatam distinctionem hic locum nullum habere aperte demonstrat. Videantur Prado hic §. 23. & 24. & Pignatelli tom. 9. consult. 185. qui omnigena eruditione hoc prosequitur argumentum. Prætereundum tamen non est, quod in Bulla Coenæ Domini num. 7. lata est Excommunicatio major contra omnes, qui Religionis Catholicæ inimicos, quales sunt Turcae, & Hæretici, aliquo subsidio belli-cō ad pugnandum contra Christianos juvant, de qua Suarez de Censuris, disp. 2. sect. 2. à num. 51.

ARTICULUS VII.

De Belli Causis.

654 Concl. I. Unica, & sola causa justa inferendi bellum, est injuria accepta. Rat. Omnes aliæ causæ, quæ communiter designantur, ut defensio, punitio, & recuperatio, sub injuria accepta, quæ bellō est vindicanda, & compensanda, comprehenduntur: licet ergo in specie sint plures bellorum causæ, omnes tamen ad unum genus rediguntur, scilicet, acceptæ injuriæ. Unde Rom. 13. ea solummodo videtur recentita, dum dicitur v. 4. Non sine causa gladium portat, Minister enim Dei est vindex in iram ei, qui malum agit. Sed nota, quod etsi fuerit justa belli causa, non proinde alios jam potest oppugnare Princeps, sed prius dignam debet petere satisfactionem, eamque, si offeratur, acceptare tenetur, ut constat ex lege Deuteron. 20. v. 10. & II. quæ juris naturalis est declarativa.

655 Rursus: Non qualiscumque injuria sufficit ad belli inductionem; sed solummodo ubi damnum illatum comparatum cum malis, quæ bellum adferre solet, sit majus. Quare Princeps non suscipere bellum, & à suscepto desistere compellitur, ubi constituit gerendum majori cum Reipublicæ malo, quam bono, quantumcumque aliunde suppetant justissima bellandi motiva, ut scitè post M. Victoria rel. de Jure bell. n. 33. ponderat novissimè Camargo. Qualis verò, & quan-

142 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

quanta debeat esse injuria, ut sufficiat ad justam belli inductionem, discernendum est ex damno, quod Reipublicæ illatum est, seu infertur, vel adhuc imminet; & ex bono, quod adferre potest bellum. Hæc certa sunt.

656 Controversum autem est 1. An Princeps Iesus post bellum justè incepsum, acceptare teneatur satisfactionem, quam offert inimicus seu injurians; statimque à bello desistere? Probabilius affirmo, modò ultra condignam satisfactionem resarciat, qui læsit donna ex bello sequuta. Rat. Bellum non suscipitur, nisi cogente necessitate, unde S. Aug. 7. de Civit. Dei, cap. 15. ait: *Belligerare, malis videtur felicitas, bonis necessitas; sed hæc in casu proposito cessat: ergo bellum cessare debet.* Conf. Princeps in alium Principem vim non habet coactivam, nisi quando hic agit injustè; sed in proposito jam agit justè: ergo nequit bello infestari. Unde cum Ezechias 4. Reg. 18. foederi non stetisset, quod cum Rege Assyriorum majores ejus pepigerant, bellò petitus, fatetur culpam, & Regi Assyrio permittit arbitrium mulctæ. Idque cum fecisset, & postea iterum bellò lacerretur ab eodem Assyrio, bonâ conscientiâ fretus vim hostium sustinuit, & Deum habuit faventem, quia tunc necessitate coatus sumperat bellum.

657 Opp. Judici privato fas est poenam exequi justam, et si reus offerat satisfactionem: idem ergo dici debet de publica sententia justitiæ bellicæ, præsertim ubi agitur de compensatione injuria. Resp. N. conf. Et discrimen est, quòd cum Princeps principaliter, & ex officio publicæ debeat utilitati consulere, ad idque plurimum conducat prædicta acceptatio, sic enim acerba belli incommoda vitantur; ideo constringitur ex justitia desistere à bello, & non solum ex charitate: quare si temerè arma adhuc moveret, resarcire teneretur damna subditis illata. Oppositum autem contingit Judici privato, qui dum non acceptat satisfactionem, bono consult communi.

658 Controvertitur 2. Num Princeps arma sumere queat ad imminuendam Potentiam crescentem, quam auctam timet sibi nocitaram? Resp. negat. præsertim quando Potentia augmentum ex certo jure procedit. Rat. Incertus damni metus non est causa iusta belli, sed in proposito timor ut summum est incertus; rationabiliter enim præsumi non debet, quòd Princeps ille nociturus sit: ergo ad diminuendam Potentiam cres-

centem (seu pro æquilibrio, ut vocant) non licet arma sumere, nisi certò moraliter constet, quòd aucta nocebit. Ita communiter DD. Catholici, quinimò Grosius, et si haereticus, hoc ipsum fatetur lib. 2. de jure belli, & pacis, cap. 1. num. 17. dicens: *Adversus incertos metus à Divina Providentia, ab innoxia cautione, non à vi, præsidium pertendunt est.*

659 Sequitur, quòd bella inferre pro amplificando Imperio est periniquum: nam in hoc nulla continetur vindicanda injuria, & ideo Alexander Macedo meritò appellatur latro, & prædo, ut observat S. August. 4. de Civit. Dei, cap. 6. De hoc argumento fusè tractat Solorzanus lib. de jure Indiarum, cap. 6. Sed nota, Joannem Seldenum haereticum lib. 6. de jure naturæ, & gent. adulterasse verba Philonis, qui lib. 1. de vita Moysis, postquam præclarum facinus Phinees refert, introducit eundem, milites adhortantem his verbis, quæ ad rem nostram faciunt, & fideliter sic se habent: *Non de Imperio (inquit Phinees) nunc certamen instat, nec de invadendis, occupandisque alienis possessionibus, quæ causa belli, vel sola movet alios, vel præcipua, sed pro tuenda pietate, ac sanctimonia, quam nostris cognatis, amicisque, dum hostes eripiunt, paraverunt eis gravissimam perniciem.* Absurdum igitur, & periniquum fuerit, si parcamus sceleratis hostibus, qui domesticis minus noxiis non pepercimus: si magistros impietatis impunè abire sinamus, qui de discipulis pœnas sumpusimus, præsertim, cum totius calamitatis culpa penè authores impietas sit. Hæc ille.

660 Concl. 2. Princeps priusquam bellum indicet, aut suppetias alteri belligeranti ferat, tenetur diligenti examine investigare justam belli causam, adhibitò Senatorum, & Sapientium consiliò; & si opus fuerit, audire rationes adversarii, ubi ex a quo, & bono vellet iste disceptare. Hoc tam exploratum est, ut probatione non egeat, quandoquidem & illud novit Numa Pompilius, qui Collegium Ficialium constituit, penè quos belli, pacisque facienda jus erat. Neque enim licet bellum inferre, nisi ex sententia illorum, & priusquam indiceretur iis, à quibus injurias factas, sciebant, quatuor legatos Ficiales mittebant. Post examen vero non adulatrice trutina factum, si manifestè constiterit de justitia belli, ita ut causa bellandi sit certò iusta, arma tutò moventur.

661 Difficultas autem est in casu dubii
de

de iustitia belli? Et imprimis convenienter DD. posse tunc Principem exigere, ut causa, & jus discutiatur per Judicem competenter; quod si alter renuat hoc facere, jam contra eum, utpote inferentem injuriam, arma poterit movere. Qui verò censeantur Judices competentes, ubi litigantes fuerint Supremi Principes? Non est una DD. sententia, neque Principum exempla uniformia: nam Ferdinandus denunciatus est Rex Aragonæ per Judices Regni. Ceterum Philipus II. Hispaniarū Rex protestatus est se nolle subjecere Regni Portugalliarū Judicibus, quos testamentō suō designaverat Henricus ultimus Lusitanie possessor, ut testatur Araujo in decis. de Stat. Civil. disp. 9. casu 11. n. 11. Expeditior tamen via ad decidendum has gravissimas causas est recursus ad Sedem Apostolicam, ut consentit Soto ad cap. 12. Epist. ad Rom. & fusissimè prosequitur Hurtado Mendoza disp. 169. sect. 4. à §. 33. usque ad 37.

662 Deinde certum est in proposito locum habere Regulam 11. Cùm jura partium sunt obscura, reo potius favendum est, quam actori; & Reg. 65. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis. Quare in casu dubii, bellum contra possessorem justè moveri non potest, cùm iste sit possessor, & reus. Quid verò, quando dubium non esset æquale? Quidam dicunt, rem pro qualitate dubii esse dividendam; sed alii oppositum censem. Mihi tamen considerandum, quod vel motivum ita est grave, ut intellectum in partem alteram propendat, non obstante possessione: vel non est ita grave? Si 1. res jam non est dubia, & sequendum quod judicatur probabilius. Si verò 2. cùm adhuc persistet ambiguitas, judicandum est in favorem possessoris propter dicta ex regulis. Mitto, quod hoc complexum dubium inæquale mihi videtur impossibile: nam ubi est inæqualitas motivorum, cessat dubium, & intrat opinio, aut fides. Hæc celeri calamo percurrimus, quia ex dictis de Conscientia abundè satis, ut reor, manifesta fient. Sed nota, quod licet aliqui apud Prado solam probabilitatem, adhuc in concursu probabilioris opinionis, censuerint justificare bellum; post damnatam tamen proposit. 2. ab Innocentio XI. de Judice, illud sustineri non potest: quia bellum nihil aliud est, quam criminalis sententia Supremi Judicis. Et hæc pro efformanda Principum recta conscientia.

663 Nunc de Subditis, & extraneis pri-

vatim militantibus pauca dicemus. Profecto ii causam belli non tenentur tam diligenter vestigare, sicut Princeps, eorumque Consiliarii: nam plerumque ignota illis est belli causa, nec tenetur Princeps eam singularis manifestare. Hinc sit, posse milites privatos aliena fide bellare, & rectam formare conscientiam. Semper tamen in dubio de iustitia belli, tenetur illud deponere, etiam vassallus, quod potest facere, credendo bellum consilio, & authoritate justè inductum esse, 1. ex regula: *In dubiis tutior pars est eligenda*; in eo autem casu dubitantis vassalli pars tuta est, obedientia nempe ipsius. 2. ex eo, quod sicut licet tenetur in dubio exequi Judicis sententiam, ita & miles subditus, qui executor est sententiæ sui Principis. Ceterum miles non subditus, id est, qui sub illius Principis vexillis nondum militaret, sed tunc adscribi vellet, ubi dubitaret non posse hanc viam dubitationem deponere, nisi aliunde suppetat aliquod motivum, quo deponatur dubitatio, militare non potest, & hinc rectè ait Lorca hic num. 7. *Eos, qui parati sunt in omni sonitu tympani ad bellum currere, & oblato stipendio sine discretione aliqua operam suam locare, temere agere, & in statu damnationis esse.* Quæ notanda sunt pro desertoribus, qui ad aliena castra tam facile transmigrant, ac si bellum esset pila lusoria. Quibus addo, pariter non licere, justè non interveniente causa, à Regis militiæ per fugam discedere tempore, quo militare obtulerant, nondum expletò; quia ad hoc ex fidelitate, imò ex initi contractus iustitiæ tenentur: & alias quia gravissima ex desertione Principi imminere possunt incommoda.

ARTICULUS VIII.

Quid jure Belli liceat contra Hostes.

664 **C**oncl. Omnia, quæ ad rei ablatae compensationem, aut recuperationem, ad injuria illata vindictam, & ad firmam pacem media fuerint apta, & necessaria, licitum est facere adversus hostes directè, & per se, aut saltem indirectè, & per accidens. Hæc positio, à nemine non recepta, est inspicienda tanquam regula ad omnes ferè casus hanc de re occurrentes, decidendos. Rat. Electio, ut sit bona, duo requirit: unum, quod sit finis honesti; & alterum, quod secundum rectam rationem præaccipiatur me-

144 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

media (ex D. Th. 1. 2. q. 58. a. 4. *in corp.*) sed in proposito sic contingit: ergo. Tria itaque consideranda veniunt in antedicta regula: *actio*, scilicet, *res*, & *personæ*.

665 Circa 1. etsi functio bellica per se sit honesta, & justa, infici tamen potest, si quidquam à belli Ducibus, aut inferioribus militibus in progressu belli committatur contra iustitiam, fortitudinem, obedientiam, &c. ac proinde Sanctiones militares servare tenentur circa hominum cædes, eorum captivitatem, bonorumque exspoliationem. Hæc enim milites nonnisi Principis, aut belli Ducis, qui illius vices gerat, imperio, possunt inferre, & quidem eō ipsō modō, quō illis demandatur, quia milites non sunt Judices, sed ministri, & executores, & ideo Joab peccavit Absalonem interficiens, 2. Reg. 18. Similiter peccant milites, si iis, qui non sunt hostes, damna inferant, aut lædant, opprimendo rusticos, & hospitando ad discretionem, imò ad destructionem: *Nec excusantur*, inquit Cajet. quia non datur eis stipendium, quoniam ex hoc rusticorum, & civium res non obligantur illis. Peccant etiam ubi evidenti mortis periculō temerè, & absque ulla utilitate exponunt se, vel exercitum; & sic de aliis actionibus.

666 Scito tamen, quod Christiani, & eorum filii capi quidem possunt, ac detineri; sed non in servitutem redigi, nam hoc in favorem fidei communī usu est receptum, & ideo carent hōc privilegiō hæretici: nam quod in favorem fidei constitutum est, non debet suffragare his, qui eam ejurarunt. Diffidium autem est, *an infidelium infantes, pueri, & quotquot fuerint innocentes, redigi possint in servitutem?* Quā in re convenienti DD. hoc licere saltim per accidens, & indirectè: at communior, atque probabilior opinio affirmat, etiam per se, & directè, 1. propter consuetudinem. 2. ex Regula 23. in 6. *Sine culpa nemo est puniēdus nisi subsit causa;* & hæc in proposito adest, nam cūm sint Reipublicæ partes, puniri possunt hāc poenā propter hujus peccata.

667 Rursus nota, quod detentis jure belli, & servis fuga non est prohibita, nisi forte se mansuros promisserint, tunc enim fidelitatis titulō manere tenerentur, & ubi hoc jurassent, ex motivo Religionis prohibita esset ipsis fuga. Hinc obiter nota, quod cūm promises, contractus, pacta, & foedera jure naturali, & divino obstringant, tenentur Principes, belli Duces, milites, &

in universum omnes, ea servare eōipsō modō, quō alii homines, ubi nempē adsint conditiones necessariæ, putā, quod sint de re honesta, non coacte emissa, & quod hostes prius fidem non fregetint, de quibus suō locō dicam. Quare Josue pacem, quam dererat Gabaonitis revocandam non censuit, nē dum alienam perfidiam arguit, suam fidem solveret, S. Ambrosius 3. de Offic. cap. 10. Hoc tām verum puto, ut & quæ Legati ex vi instrumenti procuratorii promittunt, servi debent, quamvis illi arcana excesserint mandatum. Dixi: *eō ipsō modō, quō alii homines, &c.* nam *Etsi virtutes omnes :: qualis, quantusvē homo sit astruant, atque probent, nulla tamen est quæ ita homines probat ut fides facit.* Ita exorsus est B. Joannes Dominici per Orationem sapienter habitam ad Patres Synodi Constantiensis, eamque referunt Bollandiani ad diem 10. Junii, tom. 2. ejusdem mensis, num. 74. pag. 414. Præter dictas actiones licitum est etiam in bello uti insidiis, ut cum S. August. tradit hic D. Th. a. 3. unde Deus dixit Josue cap. 8. v. 2. *Pone insidias urbi;* & rat. est, quia licet occultare veritatem. Emergit autem hōc locō difficultas:

668 *An in bello justo liceat Principi pecunia, aut largis promissis traditionem arcis, vel urbis, quam obsidet procurare ab illius Gubernatore, vel ab alio Officiali?* Negat absolute Schiara tom. 1. lib. 1. diff. 18. sed incautius, nam distinctione utendum est, sicut in eo, qui mutuum petit ab usurario (casus enim est simillimus) sicut enim usurarius absque usura potest mutuum dare, ita Gubernator, positō, quod bellum sit justum ex parte ob-sidentis, ipsiusque iustitiam certō cognoscat, injustèque à suo Principe inferre bellum illud potest amore iustitiae urbem tradere, nec tenetur fidem servare, quæ in malè promissis rescindenda est. Hōc motivō Josue 2. v. 1. occultatio exploratorum non solum excusat in Rahab, sed & laudatur cap. 2. Epist. Jacobi v. 25. ubi dicitur: *Similiter & Rahab meretrix, nonnē ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens?* Igitur necessitate urgente illud Principi ob-sidenti non prohibetur, nam utitur jure suo, sique alterius peccato non cooperatur, ubi, scilicet propter avaritiam peccaret Gubernator, vel ob quamlibet aliam causam. Verum tamen est, quod extra casum necessitatis age-ret Princeps contra charitatem ex qua impeditre tenetur proximi malum. Et de *actionibus* satis. In rebus vero certum est, omnia

Quæst. VI. Art. VIII. Bellum.

145

mobilia, quæ hostes in prælio, & castris affertunt, cedere victoribus, ut constat ex utroque Jure, traditque D.Th. *infra q. 66. a. 8. ad 1.* Neque per se est illicitum, civitatem hostium militibus tradere in prædam, benè verò per accidens: nam occasione prædæ multa injustè perpetrantur contra innocentes, eorundemque bona, & frequentissima committuntur factilegia. Immobilia autem bona pariter sibi acquirunt vices juri belli, & communiter cedunt Principi, quamvis in hoc standum sit consuetudinibus, & legibus Regni, & pro Hispanis habentur *Partita 2. tit. 26.*

659 Petes: *An Exercitus Capellani hostium spolia sibi accipere, & retinere queant?* Affirmat Schiara *tom. 2. lib. 8. diff. 4.* modò constet de expressa, aut tacita Ducis Exercitus voluntate. Sed limitatio isthæc quæstionem scindit, non solvit: etenim, positâ Principis voluntate, erit donatio Capellanis facta: solum ergo in dubium vertitur: *An Capellani jure belli spolia accipere possint?* Resp. negativè: *primò*, quia spolia pertinent ad milites bellantes, & non ad quoscumque capientes, alias possent advenæ Exercitus prædam capere. Unde *Numer. 31. v. 26.* significanter dicitur: *Dividesque ex aequo prædam inter eos, qui pugnaverunt, egressique sunt ad bellum*, idest, inter eos, qui egressi sunt ad pugnandum, quamvis fortè impediti cum hoste non conflixerint, quâ ex ratione David post partam victoriam dixit *1. Reg. 30. v. 24.* *Æqua pars erit descendantis ad prælium, & remanentis ad sarcinas.* Neque in Scriptura legimus, prædam debeti Sacerdotibus, aut Levitis, et si ad bella processerint; tantum *loc. cit. Numer. v. 41.* præcipitur dari ipsis non tanquam præmium laboris, sed ut primitam: quinimò lex illa peculiaris fuit pro illa expeditione, ut notat Leonardus Marius.

670 Secundò, quia parta victoria officium Capellani est subsidia spiritualia exhibere militibus, ut rectè ponderat N. Salcedo in *Cynsura Capellanorum, cap. 12. & 13. ubi §. 1.* paulò ante finem, quorundam avaritiam reprehendit. 3. spolia sunt præmium laboris militaris, non spiritualis, quem adhibent Capellani. Neque ipsis suffragatur regula 45. *Qui sentit onus, sentire debet & commodum*, quia intelligitur de onere, & commodo correlativis: onus autem Capellani diversæ rationis est ac spoliorum commodum. Mitto, quod non tam facile potest

Tom. II.

Princeps militum spolia Capellanis tribueret; nam, quod unus ferat onus, & alter accipiat commodum, nonnisi ex gravissima causa, ex qua potest Princeps rem privat auferre, fieri potest.

671 Ad bona ergo, quæ sub militum præda cadunt pergentes: scito, quædam gaudere jure postliminii. Hoc autem diffinitur: *Reditus rei ad priorem statum, aut ad priorem dominum, à quo fuerat abstracta.* Postliminii privilegiò, seu jure, fruuntur *primò* homines, qui captivi ab hostibus tenebantur, itaut si prius liberi erant, liberi postea permaneant: si verò erant servi, redeunt ad priorem dominum. 2. bona immobilia: 3. bestiæ: 4. naves, sive onerariæ, sive ad bellum deputatae. Et 5. currus onerarii vehentes commatum. Nota, quod ubi hostes injustè possident aliqua ex prædictis bonis, moxque venerint in dominium victorum, debent restituvi prioribus, & legitimis dominis, qui dominium non amisserunt. Cætera autem bona, etiamsi injustè ab hostibus possideantur, cadunt sub præda justi prælii, & consequenter restituenda non sunt. Hoc eti minus consonum videatur juri naturæ, nihilominus potuerunt illud statuere Legislatores ad vitandas lites, & milites excitandos.

672 Sed observa 1. quod si rem injustè ab hostibus possessam miles pretio sibi compararet, teneretur prior dominus illi pretium persolvere, quamvis res gauderet privilegiò postliminii, quia sic statuitur *L. in Bello, ff. de captivis.* Hoc autem est singulare in hoc casu, nam qui rem furtò ablata recuperat, non tenetur pretium exsolvere ei, qui bona fide emit eam à latrone. Observa 2. quod prior dominus nihil tenetur dare militi pro labore, aut industria; sed in integrum debet restituere miles bona postliminio subjecta: licet enim eo casu egerit domini commodum, non tamen ex intentione, aut pacto, subindeque nullò titulò debet militi quidquam tribuere. Observa 3. quod, ut notat Lorca, postliminium, propriè loquendo, non est privilegium, sed jus gentium, naturali æquitati consonum. Et haec tenus de rebus.

673 Circa personas discernendi sunt nocentes ab innocentibus; illi quippe justè possunt spoliari, & occidi; minimè verò innocentibus, ut tales. Innocentes reputantur præter infantes, pueri, Clerici, Monachi, etiam Conversi, Oratores, sive Legati, mercatores advenæ, si enim domicilia habent

T

po-

146 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

potioris non sunt conditionis, quām cæteri cives, quicumque hospites, & peregrini, agricultoræ, inermes pauperes, & foeminæ; omnes quidem isti Jure Canonico declarantur innocentes quoad personas, & bona, immunesque à damnis belli, & imponitur poena excommunicationis majoris ferendæ illis, qui eos per se, sive ex intentione læserint, nisi intra 30. dies satisfaciant. Dixi: *per se*, & *ex intentione*, nam per accidens, & indirectè damnificari innocentes in bonis, & personis sæpè numerō contingit, maximè in obsidione civitatis. *Scito* tamen 1. hōc privilegiō privari Ecclesiasticos, si arma strinquent ad bellandum: hōc enim factō nocentes fiunt, sicut & cæteri qui militiam exercent. 2. Quod si mala innocentum nihil referant ad finem belli, nequeunt justè inferri, eatenus siquidem damna innocentibus illata dicuntur accidentalia, quatenus ad finem belli ordinantur: deficiente igitur hoc fine, præsumi debent ex intentione volita, *Silvester v. Bellum*, q. 10. Et demū 3. quod Reliquæ Sanctorum asservatae in Ecclesiis Civitatis, quæ justò capitur bellō, nequeunt cadere in potestatem capientis, quia sunt bona, tūm Ecclesiae, tūm Ecclesiasticorum: unde audiendus non est Joannes Ferrando in *Difq. Reliq. lib. 1. cap. 8. a. 3.* dicens oppositum.

674 Denique observa, quod etsi nullò modò licet occidere innocentem, ex D. Th. infra q. 64. a. 6. jure autem belli hoc per accidens est licitum, non quia actio intrinsecè mala, qualis est occisio innocentis, reddi, aut concipi posset bona propter finem honestum, vel ex aliqua alia circumstantia, hoc enim repugnat: quando ergo Theologi dicunt, *occisionem innocentis indirectè, & per accidens esse bonam*, ita volunt intelligi: occisio innocentis facta in bello justo est accidens secutum ad actionem ex se bonam: sive (& eodem redit) occisio innocentis effectus est per accidens secutus ad actionem voluntariam, quam cum non teneantur milites impedire, ipsis non imputatur effectus, ut dixi p. 1.

COROLLARIUM DE REPRESSALIIS.

675 **V**ox barbara *repressalia* à re, & prehendo derivatur, unde Hispani vocant *presa*, Latini verò *pignoraciones*, id est pignoris sumptiones. Aliquando conceduntur contra Regnicolas, & hoc sen-

tu diffiniuntur ab Alexandro Scoto: *Potestas pignorandi contra quemlibet de terra debitoris data creditori pro injuriis, & damnis*. Frequenter tamen adversus extraneos exhibentur, & finiuntur: *Potestas capiendi, & detinendi hostium bona à Principe collata in recompensationem damni, vel injuriarum*. Dupliciter autem de repressaliis loqui potest: *Primò*, quatenus sunt quoddam imperfectum bellum, & hōc modò ad hominum cædes, eorundemque captivitatem non extenduntur. 2. prout ad belli simpliciter talis inductionem consequuntur, vel potius illud comitantur, tanquam proprietas ad justam belli sententiam subsecuta.

676 Igitur repressaliæ primò modò sunt justæ, si exactæ conditions serventur. *Rat.* Servatis conditionibus in bello dictis non pregravatur unus pro alio, neque per se, & directè damnificantur innocentes, sed tantum punitur Civitas, vel Regnum: ergo sicut bellum est justum, servatis servandis, ita repressalia. Sic communiter DD. & licet hoc miretur Lorca num. 15. subscribere tamen videtur *ad fin. num. 16.* in hoc tamen videtur singularis Sapientissimus iste Magister, quod causam ad repressalia justam non invenit, nisi ubi & ad belli inductionem sufficiat, proindeque repressalia à bello separata dicit esse injusta. Hoc tamen falsum puto, si secundum se, & speculando consideratur: nam potest esse causa in bello sufficiens ad majora, vel minora mala hostibus inferenda, ut fatetur Lorca: ergo non repugnat, quod sit causa ad repressalia concedenda sufficiens, quæ tamen ad belli inductionem non sufficiat.

677 Nihilominus practicè, & in individuo vix occurret causa, quæ ad repressalia sufficiens sit, & non ad bellum. Et hinc puto, nudas repressalias in desuetudinem abisse, neque ullus Princeps, ut sciam, hanc concedit potestatem, nisi quando, & contra quos bellum gerit. *Nota*, quod C. anic. *Etsi pignoraciones, de injuriis in 6.* (ubi Gregorius X. in C. Lugdunensi anni 1274. can. 28. dicit: *Repressalias Jure Civili esse probitas, &c.*) loquitur de repressaliis injustis, & quæ fiunt sine conditionibus requisitis, ut notat Cajet. in *Summula, v. Repressalia*.

678 Missis ergo nudis repressaliis, circa eas, quæ bello conjunguntur, observare oportet dicta in superioribus, præsertim circa damna, quæ jure belli possunt hostibus inferri. Sed addendum eodem: bona repres- fa.

saliis capta non ex integro in capientium potestatem venire, sed illis sunt exhibenda, qui auctoritate publica consignavit ea juxta legum præscripta. Rursus: præter exemptos in bello excipiuntur ab hoc jure repressalium, qui alibi habitant, et si nati fuerint in Regno, contra quod concessæ sunt repressaliae. Similiter excipiuntur peregrinantes ad Papam, vel ad S. Jacobum, quia cum suis bonis sub protectione Apostolica existunt. Videsis Passerinum *cit. cap.* & Pignatelli *tom. 7. consult. 82.*

ARTICULUS IX.

Qui possint in Bello pugnare, & de Irregularitate ex Bello contractâ.

679 **C**oncl. Episcopis, & Clericis in bello propria manu pugnare, prohibitum est Jure Ecclesiastico, sed consentaneo Jure Naturali, & Divino. Prima p. constat ex Nicolao I. Cap. Clericum, dist. 50. Cum discreti sint (inquit) milites saceruli à militibus Ecclesiæ, non convenit militibus Ecclesiæ militare bellò, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire. Imò & Clericis arma secum deferre, prohibetur in variis Conciliis, videndis apud Gonzalez de Homicid. Cap. Petitio, & Cap. Clerici arma, de vita, & honest. Cleric. Rat. 2. p. ex D. Th. hic q. 40. a. 2. Bellica exercitia sunt Ecclesiasticis incongrua, 1. quia impediunt, quæ ad illorum pertinent officium plusquam negotiatio, ut optimè ponderat S. Chrysostomus *ad finem lib. 6. de Sacerdot.* 2. Quia eorum ministerium tendit ad repræsentandam Christi Domini mansuetudinem, & ut imitentur opere, quod gerunt officiò. Et 3. quia nulli qui est deputatus ad aliquod officium, licet id per quod suo officio incongruus redditur; sed Ecclesiastici manu propria pugnantes, redduntur inhabiles suo officio, si ve irregulares, ut dicam: ergo.

680 Dixi: propria manu pugnare, nam interesse bello, ut pugnantibus spiritualiter subveniant exhortationibus, absolutionibus, & aliis hujusmodi, non inhibitetur Ecclesiasticis, unde Josue 6. v. 6. dicitur: *Ut sacras buccinas clangerent ad ingressum Jericho.* Veruntamen in ejusmodi exhortationibus utantur Capellani verbis generalibus, itaut in particulari, imò nec in communi, suadeant hostium interfectionem, alioqui contrahent irregularitatem. Normam hujus exhortatio-

nis habent Deuter. 20. v. 2. 3. & 4. Nota 1. quòd ducente Exercitum, aut gubernare, illi præesse, signum prælii exhibere, & similia vetantur, quia omnia prædicta comprehenduntur sub pugnare propria manu. 2. Quòd hæc prohibitio sub gravi ligat Clericos in Sacris constitutos, ut ex ratione conclusionis deducitur, & ex poenis, quibus puniuntur: nam privilegiò canonis privantur, & ideo, qui eos percuserit in bello, non incurrit excommunicationem. Deinde, si decesserint in bello, non juvantur Ecclesiæ suffragiis, nec oblatio pro eis admittitur. Denique contrahunt irregularitatem modò inferius dicendò. Hæc sunt inter DD. certa.

681 Dubitatur autem: *An sub mortali extendatur hæc prohibitio ad Clericos Beneficiarios in minoribus Ordinibus constitutos, ad Monachos Conversos, & ad Episcopos, & Cardinales?* Affirmative resp. quoad omnes. Rat. 1. p. Quòd quis sponte impedimentum ponat, ut suum obeat munus, & quidem spirituale, res est gravis: igitur antequam Clericus nomen det militiæ, tenetur renuntiare Beneficiò; alias mortaliter peccabit militando, sicut ubi cum Beneficio matrimonium contrahere vellet, Gonzalez Cap. Petitio, de homicid. n. 6. ergo pugna prohibetur sub mortali Clericis Beneficiariis, &c. Rat. 2. p. Bellica pugna gravem infert indecentiam statui Monachali, cuius munus proprium est pro se, & populo vota Deo offerre, animarumque spiritualia negotia pertractare: ergo Monachis pugna interdicitur.

682 Quoad Episcopos, & Cardinales, certum est, ipsis pugna non licere absque Sum. Pontificis dispensatione, ubi illa fuerit inter fideles. Certum pariter est, quòd si præliandi necessitas inevitabilis fuerit, omnibus licitum est bellum. Solùm ergo dissidiū est: *An ubi adfuerint alii, qui præliari possint, liceat Ecclesiasticis pugnare contra infideles?* Resp. negative. Prob. 1. Qui tunc bellare præsumperint, si aliquem percuterent, irregulares manerent, ut dicemus: ergo non licet. 2. Quia Ecclesiasticis non competit occidere, vel effundere sanguinem, sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut ait D. Th. loc. cit. ergo ubi adhuc Laici, qui præliari possint, &c. Hæc resolutio ferè communis est inter Canonistas, teste Gonzalez, qui alia pro ea motiva disertè prosequitur.

683 Dices: Quamplures Ecclesiasticos præstantissimos, & piissimos bellum nedum

148 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

defensivum, sed & offensivum contra fidei hostes egisse, ex Historiis constare, quos colligit Raynaudus de Religioſ. loricat. apodix. 7. ergo Ecclesiasticis licita est pugna, &c. *Resp.* Eos, qui citra culpam manu propria pugnabant, voluntate, & dispensatione Sum. Pontificis, sic egisse credendum est. Videsis Epistolam Fulberti Carnotensem Episcopi apud Martene tom. 1. Anecdot. col. 130. ubi Episcopos bella sectantes tyrannos appellat. Vide etiam Raynaudum loc. cit. apod. 8. qui variis exemplis commonstrat bella Ecclesiasticis infoeliciter cecisse.

684 Petes: *Quid desideratur ad contrahendam belli irregularitatem?* *Resp.* Requiri, quod unus de hostibus occidatur, vel mutiletur in prælio, sic tamen ut certo moraliter non constet a quo occisus sit, vel mutilatus. Tunc enim quotquot pugnæ intersunt, sive Laici sint, sive Ecclesiastici, irregularitatem incurront, cum in eo casu omnes sint concausæ. Inde *inferes*: Quod qui omnino certus est, sclopum, sagittam, gladium, sive quocumque aliud armorum genus non adhibuisse, irregularis non est, quamvis militia nomen dederit; adeoque hæc conseq. bona non est: *Est miles: ergo irregularis;* benè verò valet ista: *Pugnavit ut miles: ergo irregularis est.* *Inferes* 2. Quod si pugnandi adest necessitas, non qualiscumque, sed summa, & Laici non sint qui pro patria, vel Ecclesiæ defensione vim hostium repellere possint, Ecclesiastici eo casu manu propria pugnantes irregularitatem non incurront, etiam si hostium cædes sequantur, cum tunc de propria agatur personarum iusta, & naturali tuitione, & in terminis Clementinæ: *Si furiosus, de homicid.* Quæ res adeo certa est, ut de oppositum docentibus dicat Fagnanus, Cap. Petitio, n. 14. *Contra eos stat bæc Decretalis, doctrina D. Thomæ, & unanimis Canonistarum sententia.*

ARTICULUS X.

De Duello, & Pœnis in Duellatores.

685 **Q**uod græcè *Monomachia*, idest, pugna duorum dicitur, latine *Duellum* appellamus, quasi duorum bellum. Communiter diffiniri solet: *Pugna singularis ab utraque parte ex condicione accepta cum periculo occisionis, aut gravis vulneris.* Aptius tamen diffiniri potest: *Pugna corporalis duorum, vel paucorum de-*

liberata, & ex condicione quantum ad locum, & tempus cum periculo occisionis, aut gravis vulneris. Hac secunda diffinitione omnia duelli naturam spectantia significari videntur. Exponitur diffinitio. Dicitur: *pugna corporalis*, quia exterius exercetur. Additur: *duorum, vel paucorum*, quia duellum semper est unius ad alterum, vel duorum, trium, aut quatuor ad duos, tres, aut quatuor. Per quod significatur discrimen bellum inter & duellum, quia illud est pugna communis inter plures sæpenumero inæquales: sed duellum est singulare certamen servata æqualitate in numero pugnatum ex utraque parte. Ponitur: *deliberata*, per quod differt duellum à subitanea pugna, quæ oritur ex ira absque deliberatione. Additur: *ex condicione quantum ad locum, & tempus*, quia duellum non est nisi prius mutuò initò pacto locus, & tempus ad pugnam assignentur. Quod adeò necessarium est, ut si assignetur tempus, & non locus, vel econtrà, duellum propriè non reperitur. Unde si unus alteri dicat: *In agro te expecto, ut ibi pugnemus,* non designato tempore; vel si dicat: *Vespere tecum pugnabo ubicumque te invenero,* non designato loco, duellum non esse certum est. Econtrà verò, si diceret dum esset in platea, Ecclesia, aut navi: *Exeamus hinc, & eamus in agrum, vel ad terram descendamus, ut ibi pugnemus;* aut: *Vade, sume arma; hic te expecto ad pugnandum,* verè duellum esset, quia jam locus assignatur, & tempus, ut optimè notant Salmanticenses tom. 2. tract. 10. cap. 4. punct. 3. n. 33. Dicitur denique: *cum periculo occisionis, aut gravis vulneris,* quia absque tali periculo duellum propriè non est, à quo proinde excusantur qui se invicem provocant ad pugnam absque armis, vel instrumento non periculoſo, sed solum ad vires exercendas, aut pugnis sese tundendos. Unde quamvis graviter peccent qui sese provocant ad pugnandum, sive verbibus, sive propriis manibus, cum intentione grave damnum inferendi, duelli tamen crimen non committunt, ut sentiunt communiter Doctores.

686 Concl. *Duellum Jure Naturæ, Divino, Canonico, & Civili prohibitum est.* Rat. 1. p. Rationi naturali repugnat exponere voluntariè vitam periculo occisionis, aut gravis vulneris; sed in duello exponitur voluntariè vita periculo occisionis, aut gravis vulneris: ergo duellum Jure Naturæ prohibitum est. Rat. 2. p. Homicidium Jure Divino

no prohibetur *Deuter.* 5. ergo & periculum homicidii, quod secum afferit duellum. *Rat.* 3. p. Ecclesia sacerdos vetavit duellum, totò fermè tit. de purgat. *vulgar.* C. *Henricus*, de *Cleric. pugnant.* C. *Monamachia* 2. q. 5. Insuper Tridentinum *sess. 25. cap. 19. de reform.* Pius IV. *Gregor.* XIII. & *Clement.* VIII. gravissimis in transgressores poenis constitutis (de quibus infra) veterunt duellum: ergo Jure Canonico, &c. *Rat.* 4. p. Principes in variis Regnis prohibuerunt duellum, & in Hispania Reges Catholici Ferdinandus, & Elisabeth anno 1480. omnino duella veterunt, adjunctis poenis pugnantibus, mediatoribus pugnæ, & patricis, ut incurvant notam proditorum, & bonorum amissione plestantur fisco applicandorum: pugnantes pariter poenis corporalibus afficiuntur, ut si provocans ad pugnam adversarium occiderit, seu vulneraverit, capitali supplicio puniatur, L. 10. tit. 8. lib. 8. *Recop.* ergo duellum Jure Civili prohibitum est.

687 Nihilominus concors est omnium sententia, licere duellum, ubi veram induat defensionis rationem, putà: si Princeps justum bellum gerens agnoscat se viribus destitutum, ut plenò pugnet bellò, tunc bellum restringi potest ad duos, aut quatuor, ut istorum pugna bellum finem habeat. In hoc quidem casu citra culpam se defendit, certum casum in dubium transferendo, utitur *fure suo*, nulli afferit incommodum, imò plurimorum præcaventur mala, & cædes. Hanc sententiam limitat Suarez (*bis n. 9.*) ad casum in quo Princeps victoriā non trahat ad statum magis dubium, quam per bellum haberet; & addit: *Quoniam verò hæc commoda reductio raro accidit*, prudentiā uti oportet in ea admittenda; quam si fortè Princeps indebet ac temerè admittat, non peccabit quidem contra justitiam Reipublicæ hostium, si alias ipse agit justum bellum: peccabit tamen, & contra jus debitum suæ Reipublicæ, cui ex officio tenetur cautè providere, & consulere; & contra eos subditos, quos exponit periculo duelli sine rationabili causa. Hæc ille. Incircumspectè ergo Raynaudus loc. cit. prædictam reductionis licentiam, nulla adhibita limitatione, concedit, quod & falsò Suarez, & Sanchez tribuit.

688 Duellum acceptare licitum esse, affirmant nonnulli, quando acusator evidenter calumniatur, & contra innocentem prævalet, itaut huic mors sit certa, aut gravis mutilatio. Tunc enim non est propriè

duellum, sed defensio: vult enim accusator injustus innocentem Judicis gladio interficere. Poterit ergo innocens de consensu Principis, & non aliter, se tueri duellō apparenti, cum reapsè hoc non sit aliud quam defensio contra ipsum personaliter invadentem ad mortem, aut gravem mutilationem: perinde namque est eo casu occidere gladio proprio, aut alieno; unde & Nathan dixit ad David 2. *Reg.* 12. v. 9. *Interfecisti eum* (*Uriam*) *gladio filiorum Amon.* Ex Cajet. *infra.* q. 95. art. 8.

689 Audienda non est sententia volentium honestare duellum infamiae vitandæ causâ, quam merito proscriptis Alexand. VII. die 7. Sept. 1665. *propof. 2.* nempe: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, nè timiditatis notam apud alios incurrat.* Falsitas hujus thesis convincitur primò, ex eo quod supponit falsum, nimirum, quod timiditatis notam incurreret recusans duellū. Enimvero non acceptans duellum licet apud idiotas vilis, & degeneris animi reputetur, apud Sapientes tamen ut verè nobilis habetur; quod fusè prosecutus Prado *bis*, & Raynaudus *de virt.* & *wit.* lib. 5. *sect.* 3. *cap.* 3. n. 201. Rursus: Ex damnata thesi sequitur, quod pro eodem ipso fine conservandi honorem, esset quoque licitum indicere duellum. Impugnatur denique ex eo, quod quilibet occisio sine publica potestate facta, est mala, & detestanda, nisi casus defensionis naturalis occurrat; sed confixa thesis casus non est defensio naturalis, quia per provocationem non impetratur actu, & proximè provocati vita: ergo. Hac ultima ratione pariter evertuntur duæ aliæ propos. ab eodem Alejandro damnatae, nimirum *Propos.* 17. *Est licitum Religioso*, vel *Clerico* calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; ut suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. *Propos.* 18. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem à quo iniqua certò imminet sententia, si alia vià non potest innocens damnum evitare.* Prædicta quoque postrema ratione evertitur etiam *Propos.* 30. ab Innoc. XI. damnata, nempe: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignorantia vitari nequit.* Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fu-

150 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

fusse percutiat, & post impactam alapam, vel iectum fustis fugiat.

690 Post quarum propositionum damnationem, illicitum esse probabilius sentimus adversus Salmanticenses loc. *supr. cit. n. 39.* & alios (qui fortè excusandi sunt quod ante damnatas propositiones scriperint) ne- dum indicere, verùm & acceptare duellum ad evitandum periculum vitæ, honoris, aut fortunarum. Si enim non licet occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc calumnia vitari nequit, ut declaravit Innoc. XI. proscribens allatam Propos. 30. quomodo affirmare quis audebit cum Salmanticensibus, quòd si sit periculum vitæ, honoris, vel fortunarum, nisi acceptes duel- lum, illud lítè acceptare poteris? Et mul- tò minus indicere ob præfata pericula, prout opinatus fuit Castro Palao tract. 6. disp. 6. punct. 7. n. 9. Tenetur ergo tunc casus duellum vitare in quantum possit, quia nullà causâ cohonestari potest, eò quòd injustè invasus non valeat nisi sese defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ, intendens semper se defendere, & nunquam per se occidere. Abeant ergo Salmantic. qui nimis confidenter dixerunt, *neminem dubitare de illius duelli justitiā.* Potius dicendum foret, neminem dubitare nunc posse de illius duelli injustitia.

691 Petes 1. *Quodnam duellum prohibeatur à Clemente VIII.* Resp. Quòd prædictus Pontifex in sua Const. quæ incipit: *Illius vices, edita 2. Sept. 1592.* & prostat in Bullar. Che- rubini tom. 3. pag. 13. vetavit duellum judiciale, & extrajudiciale, publicum, & pri- vatū, sive in castris, sive extra castra, & ubique terrarum. Præcipue autem actiones ibidem prohibitæ, sunt tres: *prima,* ipse pugnæ conflictus, etiam sine expressa provocatione ad certamen. *Secunda,* libellum pro- vocatorium, sive præparatorium ad provoca- tionem, dùm nempè per modum epistolæ, libelli, aut publicæ attestationis, &c. im- plícitè denuntiatur. *Tertia,* enarrationes, de- clarationes, testificationes, & similia præ- textu famæ, vel honoris conservandi more militari, vel, ut vulgò dicebatur, *Cavalleres- co;* vel ex simili alio abusu. Vetantur ergo provocatio, & omnia prædicta, sive verbō, aut scriptō fiant. Prohibentur insuper con- sulere, auxilium dare, locum pro duello concedere, scribere narrationes, vulgò *Ma- nifestos,* eas dictare, & quidquid ordinem dicit ad relatas tres causas. Exinde, procu-

ratores ad duellum, istud acceptantes, man- dantes, ratum habentes, suadentes, instigātes, socii, commeatum præstantes, fautores, patri- ni, consulentes, auxiliantes, de industria spe- ciantes, arma, pecunias, vel quævis alia subidia scienter subministrantes, Domini Locorum, Præsides, & quilibet quomodolibet se immiscentes, ut duellum, sive pro- vocatio ad ipsum fiat; subjacent poenæ, etiam si non subsequatur pugna, nisi per tales stet, quòd non sequatur: tunc enim excusantur. Ideoque qui consilium v.g. dedit ad duellum, illud tamen quoad posse re- vocat, impeditque pugnam, poenæ non in- currit. Vide Peregrinum q. 15. n. 12. Adeas p. 1. n. 1845. & seq.

692 Petes 2. *Quænam sint poenæ in provo- cantes, & acceptantes duellum?* Resp. Quòd poenæ recensitæ in laudata Clementina, ubi omnes, quæ impositæ fuerunt à Tridentino, Pio IV. & Gregorio XIII. renovantur, & confitmantur, sunt sequentes: *Prima,* ex- communicatio major, quam prædictus Cle- mens in dicta sua Constitutione sibi & Sedi Apostolicæ reservavit, decrevitque: incurri à provocantibus etiam si (verba sunt Cle- mentis) neque pugna aliqua, nec certamen, aut effectus, nec accessus, aut actus ad pugnam proximus, neque expressa, & aperta provoca- tio subsecuta fuerit. Unde non rectè senti- re videntur Salmanticenses, qui tract. 10. cap. 4. punct. 3. n. 44. afferunt: excommuni- cationem non incurrere eum, qui duellum in- dixit, alterumque diffidavit, si ad locum veniat designatum, & alter non accedat. Li- cèt enim Gregor. XIII. in suo Motu loquatur solùm de his, qui ex condicto statuto tempore, & in loco convento Monomachiam commis- sérunt, & hoc non verificetur nisi de duello, seu pugnâ de facto executâ; Clemens tamen VIII. excommunicationem ad provocantes ad duellum, etiam hòc non executò, exten- dit, ut patet in laudatis verbis. Post Cle- mentinam ergo de hoc amplius dubitari non potest; à qua proinde censura Confessarius inferior, etiam Regularis, virtute Bullæ Cru- ciatæ, & non aliás, absolvere potest, sicut de aliis casibus Sedi Apostolicæ reservatis communiter dicitur. Vide p. 1. de Cen- surarum absolitione, à num. 1849.

693 Poena 2. est: Privatio sepulturæ Ec- clesiasticæ illius, qui in ipso duelli conflictu occubuerit; non sic autem, si non statim, sed alio die obierit, ut nimis rigidè aliqui tenent, cùm Clemens VIII. dicat: *Et si in*

Quæst. VI. Art. X. Bellum.

151

ipso conflietu obierint, sepulturâ Ecclesiasticâ perpetuò privatos esse volumus; quæ verba non verificantur de illo, qui alio die obierit. Quid verò dicendum, si duellator ante mortem signa contritionis ostenderit, vel sacramentaliter fuerit absolutus, & Viaticô referetus? Sepulturâ Ecclesiasticâ privari non debere, sentit Sporer tom. 2. tract. 5. cap. 2. sect. 4. n. 213. Oppositum tuetur Peregrinus q. 7. à n. 4. & probat ex cap. 1. Extra de Torneamentis; ubi morientibus in torneamentis Sacramentum Pœnitentia non denegatur, & tamen sepulturâ privantur, ut ab enormibus hisce delictis alii terreatur, & abstineant, quæ quidem ratio fortius urgeare videtur in duello. In hoc casu adeo gravi prudenter ageret Parochus, Ordinarii consilium exposcens, & sequens; & hoc tuum est.

694 Poena 3. est: Interdictum in civitatibus, terris, locis, &c. ubi permittente Domino, commissum fuerit duellum. 4. est, infamia, & incurritur ipso factō, irregularitatemque inducit ex hoc motivo, ubi Clericus esset confessus, aut convictus in judicio, vel duellum esset notorium. Dixi: *ex hoc motivo*; si enim mutilatio, aut homicidium evenisset, nemo ambigit incurrere irregularitatem. Poena 5. est, confiscatio bonorum: hanc tamen non tenetur subire, nisi post Judicis sententiam declaratoriam criminis, ex dictis p. 1. Privantur 6. testandi facultate, quæ pariter non ligat ante sententiam. 7. Clerici duellatores deponendi sunt: qui verò locum pro duello concesserint, auxilium præbuerint, &c. privantur distributionibus, & omnibus Beneficiis, inhabilesque redduntur ad alia postmodum obtainenda: quæ omnia nonnisi post sententiam ligant. Duellatores tandem tanquam homicidæ, & rebelles ultimō plectuntur suppliciō. Prædictis poenis subjacere solum qui ad duellum propriè dictum, nempe, quod ex condicō statuto loco, & tempore provocant, & acceptant, censemus: etenim his non comitantibus, essentialia duelli non reperiuntur.

695 Petes 3. *An incurvant pœnas, qui non animo mutilandi, & multò minus interficiendi, sed propter honoris causam ex condicō provocant, sive provocati comparent loco, & tempore ad pugnam designatō, ibique aliquibus iectibus, & leviter se vulnerare paciscuntur?* Negat Pignatelli tom. 9. consult. 88. n. 92. Sed oppositum videtur expressum in dicta Clementina, ubi §. 5. expresse statuitur:

Neconon iisdem pœnis, decreto, & constitutio-nibus teneri eos, inter quos pactiones initiae sunt de dirimendo certamine, cum primū alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus iectum numerus utrinque illatus fuerit. Et licet Reisenstuel lib. 5. Decret. tit. 14. de Cleric. pugnant. in duello, n. 16. explicare conetur Pignatelli opinio-nem, concludit tamen: Num verò per hoc sa-tis solvatur textus Clementis VIII. pruden-tiori judicio relinquitur; unde non audet eam opinionem dicere in praxi probabilem. Et merito quidem, nam hujus opinionis pa-troni supponunt adesse moralem certitu-dinem non pervenienti ad perfectum duel-lum. Hoc autem falsum reputo, nam hujus-modi certamina ex se ipsis materiam, & occasionem præbent veniendi cum effectu ad pugnam perfectam; sed ex hoc capite prohibentur scripta, libelli, &c. quia duel-lorum radices sunt, & semina: ergo.

ARTICULUS XI.

De Rixa, & Seditione.

696 **Q**uia Rixa, & Seditio vitia ma-gnam cum Bello vicinitatem habent, & propinquitatem, expletō de Bello tractatu, de Rixa, & Se-ditione quæst. 41. & 42. sermonem instituit D. Thomas, ubi quid, & quænam pecca-ta sint rixa, & seditio tradit; quæ omnia breviter prout ad Theologum pertinent moralem discutiemus. Rixa igitur à ringo derivatur, propter similitudinem pugnæ ca-num, quorum est peculiare ringi dum irascuntur. Unde Isidorus in lib. Etymol. dicit, quod rixosus est à rictu canino dictus. Eam appellat D. Th. ibid. a. 1. bellum privatum, quod inter privatas personas agitur non ex aliqua publica autoritate, sed magis ex inordinata voluntate. Ex quibus sic recte dif-finiri potest: *Bellum privatum ex privata autoritate commissum, quod unus alterum lædere conatur.* Dicitur rixam esse bellum, quia est pugna quædam exterior, quæ cum in-ter privatas personas exerceatur, appella-tur privatum, seu privata autoritate com-missum. Ponitur tandem: *quod unus alterum lædere conatur*, ut distinguatur rixa à con-tentione, quia, ut ait D. Th. in corp. art. 1. sicut contentio importat quandam contra-dictionem verborum: ita etiam rixa im-portat quandam contradictionem in factis.

His

152 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

His præmissis, sit

697 Concl. 1. *Rixa semper est peccatum, & quidem genere suo mortale, saltem ex parte illius, qui alterum invadit injustè. Ita D.Th. hic a. 1. Ex cuius doctrinâ prob. quoad 1. p. quia rixa ex inordinata voluntate procedit; sed inordinata voluntas nunquam reperitur absque peccato: ergo rixa semper est peccatum. Prob. 2. p. Quod directè, & principaliter charitati contrariatur, est genere suo peccatum mortale; sed rixa est hujusmodi, etenim inferre proximo nocumentum etiam opere manuali, qualiter per rixam intenditur, charitati adversatur: ergo genere suo, &c. Unde ad Galat. 5. v. 19. rixæ ponuntur inter opera carnis, quæ qui talia agunt, Regnum Dei non consequentur. Ex consequenti autem, & secundario est contra justitiam vindicativam, nam usurpat rixans judicium publicæ potestatis, & adversus commutativam, quatenus damnum proximo infert. Dixi: *rixa esse genere suo peccatum mortale ex parte illius, qui alterum injustè invadit, quia, ut docet D. Th. in corp. art. In eo qui se defendit, potest esse rixa sine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cum peccato mortali, secundum diversum motum animi ejus, & diversum modum se defendendi. Nam si solo animo repellendi injuriam illatam, & cum debita moderatione se defendat, non est peccatum, nec propriè potest dici rixa ex parte ejus. Si vero cum animo vindictæ, vel odii, vel cum excessu debite moderationis se defendat, semper est peccatum. Sed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii, vel vindictæ se immisceret, vel cum non multum excedit moderatam defensionem. Mortale autem quando obfirmatò animo in impugnantem insurgit ad eum occidendum, vel eum graviter lèdendum. Hæc D. Th. Quibus nihil amplius, nec clarius dici potest ad dignoscendam hujus peccati, & quidditatem, & qualitatem.**

698 Opp. Rixa est quoddam particulare bellum; sed bellum non semper est peccatum, nec est suo genere mortale: ergo. Resp. dist. min. Bellum quod fit authoritate publicæ potestatis, C. min. quod fit privata authoritate, N. min. & cons. Hoc enim modo, & semper est peccatum, & genere suo mortale, quia charitati contrariatur. Itaque, ut docet D. Th. hic ad 3. *Ad hoc quod justum fit bellum, requiritur, quod fiat auctoritate publicæ potestatis, sicut supra dictum est. Rixa autem fit ex privato affectu*

iræ, vel odii. Si enim Ministri Principis, aut Judicis publicæ autoritate aliquos invadant, qui se defendant, non dicuntur ipsi rixari, sed illi qui publicæ autoritati resistunt, & sic illi qui invadunt, non rixantur, neque peccant, sed illi qui se inordinate defendunt. Ex quibus clarè habetur, quod rixa, licet dicatur esse inter duos, potest inveniri absque ullo peccato ex parte alterius, etiamsi iste resistat. Nota autem, quod hoc peccatum quamvis regulariter ex ira nascatur, propterea rixa dicatur filia iræ, potest etiam esse effectus odii, imò & hujus causa, secundum diversam rationem. Quæ omnia exponit D. Th. q. 41. a. 2. ubi diversa Scripturæ loca explicat, in quibus rixæ assignantur diversæ causæ. His de Rixa statutis, quid sit Seditio videamus.

699 Seditio igitur etymologiam dicit à vocibus ex quibus componitur, nempe, à se, hoc est, seorsum, & ito. Unde Cicero lib. 6. de Repub. docet, seditionis proprietatem à dissensione civium dictam esse, quod seorsum erant alii ad alium. Propriè autem seditione est (ut docet D. Th. hic a. 1.) tumultus ad pugnam unius partis Reipublicæ contra aliam. Ex quibus hæc confici potest diffinitio: *Dissensio inter cives bono pacis politice contraria. Unde quod in Christiana Republica dicitur schisma, in civili vocatur seditio. Sic exponitur diffinitio. Genus est dissensio, per quam convenit seditio cum discordia, schismate, & rixa, quæ absque dissensione non reperiuntur. Dicitur: inter cives, per quod differt à discordia, & bello, quæ possunt extendi ad extraneos. Ponitur bono pacis politice contraria, ad differentiam schismatis, quod determinatè adversatur bono Ecclesiæ spirituali; & à rixa, quæ privatum infert damnum, non publicum, sicut seditio. Ex his statuitur*

700 Concl. 2. *Seditio est speciale peccatum, & genere suo mortale. Utraque pars traditur à D. Th. art. 1. & 2. ex cuius doctrina, quoad 1. prob. ex eo quod diverso modo charitati, & paci opponitur seditio, quam schisma, rixa, &c. ergo. Rat. 2. p. Bonum cui opponitur seditio, est gravissimum, nempe, unitas civitatis, populi, vel regni: ergo. Nota autem, quod primo, & principaliter hujus peccati Rei sunt, qui seditionem procurant. 2. qui eos sequuntur perturbantes bonum commune; qui vero illis resistentes, commu-*

Quæst. VI. Art.XI. De Rixa, & Seditione. 153

ne bonum defendunt, non sunt dicendi seditiosi, ut docet D. Th. art. 2. ad 3. ubi ait: *Perturbatio regiminis tyrannici non habet rationem seditionis, nisi forte quando sic inordinatè perturbatur tyranni regimen, quod multitudo subjecta majus detrimentum patitur ex perturbatione consequenti, quam ex tyranni regimine.* Magis autem tyrannus seditiosus est, qui in populo sibi subjecto discordias, & seditiones nutrit, ut tutius dominari possit. Hoc enim tyrannicum est, cum sit ordinatum ad bonum proprium praesidentis cum multitudinis nocimento. Hæc D.Th. Pro cuius doctrinæ intelligentia leges CJ etiam infra. q. 64. art. 3. ubi rectè distinguit duplex tyrannorum genus.

ARTICULUS XII.

Quid, & quotuplex sit Scandalum?

701 **Q**uod græcè scandalum dicitur, nos offenditionem, vel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere, inquit ex Hieronymo D. Th. hic q. 43. art. 1. Sicut ergo quando aliquis obex ponitur alicui in via corporali, cui impingens disponitur ad ruinam, talis obex dicitur scandalum; sic in via spirituali transumptivè appellatur scandalum quidquid minus reæ fit, vel dicitur, cui impingens disponitur ad ruinam spiritualem. Unde idem D. Th. loc. cit. hæc habet: *Similiter in processu viæ spiritualis contingit aliquem disponi ad ruinam spiritualem per dictum, vel factum alterius: in quantum, scilicet, aliquis sua admonitione, vel inductione, aut exemplo, alterum trahit ad peccandum.* Et hoc propriè dicitur scandalum: Quæ de scandalo activo intelligenda esse, est manifestum. De hoc ergo sit

702 Concl. Scandalum sit rectè diffinitur: *dictum, vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis.* Hanc diffinitionem, quam D. Th. tradit a. 1. amplectunt universi Theologi. Ante cujus expositionem nota, quod sub tò: *dictum, vel factum,* intelligitur etiam omissione dicti, vel facti, prout in diffinitione peccati tradita ab August. per illa verba: *dictum, vel factum,* &c. intelligitur quoque omissione dicti, vel facti, ut dixi p. 1. n. 1563. Exponitur diffinitio. Ponitur: *dictum, vel factum,* quia scandalum est peccatum exterius oris, vel operis. *Minus rectum* dicitur, non quia hic & Tom. II.

nunc verè rectum sit, adhuc minus, sed quia ex se, & absolutè potest esse opus in-differens, imò & bonum. Unde tò *minus* non intelligitur *comparativè*, sed *privativè*, seu *adversativè* cum limitatione dicta. Quapropter congruentius dicitur minus rectum, quam malum, vel irrectum. Additur: *præbens occasionem,* &c. ad significandum, quod et si scandalizans causa sit aliquatenus peccati alterius, cum tamen sola voluntas peccantis causa sit efficax peccati, ideo dicitur, quod scandalizans potius occasionem præbet, quam causam, quamvis reapsè causa sit moralis, qualis est, qui suadet, vel consilit. Ex his clarè constat, quod diffinitio tradita soli scandalo activo adaptari potest, quod propriè scandalum est.

703 Dividitur scandalum in activum, & passivum. Activum contingit, quando aliquis verbō, vel opere proximo occasionem præbet ruinæ spiritualis. Passivum verò est ipsa ruina spiritualis illius, qui in peccatum incidit, occasione accepta ex dicto, vel facto alterius. Quod exponit D. Th. hic a. 1. ad 4. dicens: *Dictum, vel factum alterius potest esse dupliciter alteri causa peccandi.* Unò modò per se; aliò modò per accidens. Per se quidem, quando aliquis suò malò verbō, vel factō intendit alium ad peccandum inducere, vel etiamsi ipse hoc non intendat, ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet quod sit inducitum ad peccandum, puta cum aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet similitudinem peccati, & tunc ille qui bujusmodi actum facit, propriè dat occasionem ruinæ: unde vocatur scandalum activum. Hæc D. Th. Ex quibus colligitur, quod scandalum activum tripliciter committi potest. Primò, directè, & formaliter, dum nempe quis verbō, aut opere expresè, & formaliter ruinam proximi intendit, quod ferè nunquam evenit in praxi, appellatique solet diabolicum. Secundò, directè, sed non formaliter, nimis dum quis factō, vel verbō proximum inducit ad peccandum, non quia proximi ruinam intendat, sed ob aliquod temporale lucrum, cuius exemplum inveniri potest in illo, qui ad violandam castitatem inducit fœminam propter delectabile bonum. Tertiò indirectè solum, quando, scilicet, quis prævidet proximum ex tali verbo, vel facto, quod eō ipsō suspendere tenetur, occasionem accepturum peccandi, quamvis hoc non intendat.

704 *Per accidens autem* (prosequitur D. Th.)

I 54 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

Th.) aliquod verbum, vel factum unius est alteri causa peccandi, quando, & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis aliquis male dispositus ex hujusmodi opere inducitur ad peccandum, putà, cum aliquis invideat bonis aliorum. Et tunc ille qui facit hujusmodi actum rectum non dat occasionem quantum in se est, sed alius sumit occasionem secundum illud ad Rom. 7. v. 8. Occasione autem accepta, &c. Et ideo hoc est scandalum passivum sine activo: quia ille qui rectè agit, quantum est de se non dat occasionem ruine, quam alter patitur. Quandoque ergo continet, quòd etiam sit simul scandalum activum in uno, & passivum in altero, putà, cum ad inductionem unius aliis peccat. Quandoque verò est scandalum activum sine passivo, putà, cum aliquis inducit verbò, vel factò alium ad peccandum, & ille non consentit. Hactenus D. Th.

705 Quibus habetur, nomen scandali tribui passivo per quandam analogiam, quia solet esse effectus scandali propriè talis, scilicet, activi: unde prædicta divisio est analogia attributionis, nam scandalum passivum non est propriè tale. Et nota, quòd quando scandalum passivum sine activo reperitur, appellatur *pure passivum*, quod contingit, quando nullà peccandi occasione ab alio data, alter eam sumit. Propterea dividi solet scandalum passivum in *Pusillorum*, & *Phariseorum*. Primum dicitur, quod ex ignorantia, vel fragilitate oritur, ut si quis ex licto foeminæ ornatu in peccatum incidat. Secundum verò est, quod ex passione, vel certa malitia nascitur, quod Phariseorum appellatur, eo quòd ob eorum malitiam ex Christi, & Apostolorum rectis operibus scandalizabantur. Ex his tandem dividi potest scandalum in datum, sed non acceptum; in acceptum, sed non datum: & in datum simul, & acceptum. Quæ quidem scandali partitiones, non tam divisiones, quām scandali tūm activi, cùm passivi explications appellandæ sunt.

ARTICULUS XIII.

An, & quando Scandalum sit peccatum?

706 **C**oncl. Scandalum activum genere suo est peccatum mortale, & speciale. Constat i. p. ex illo Matth. 18. v. 6. Quicumque scandalizaverit unum de pusillis istis :: expedit et ut suspendatur mola as-

naria. Et Malach. 2. v. 8. *Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege.* Rat. Quod per se destruit charitatem, peccatum est mortale ex genere; sed scandalum est hujusmodi, cùm charitatis sit detrimentum: ergo. Rat. 2. p. Quod speciali opponitur virtuti, peccatum est speciale; sed scandalum specialiter contrariatur charitati, juxta illud Rom. 14. v. 15. Si enim propter cibum frater tuus contrastatur, jam non secundum charitatem ambulas: ergo scandalum est speciale peccatum, formaliter quidem acceptum, nam materialiter quodlibet peccatum publicum dicitur scandalum, vel scandalosum, quia se habet ut materia scandali formalis, & specialis, D. Th. hic art. 3. ad 1.

707 Opp. De Christo D. dicitur Isaiae 8. v. 14. *Erit in petram scandali*, quæ verba de illo intelligunt Paulus Rom. 9. & Petrus in 1. cap. 2. v. 7. ergo. *Insuper*, de pueri Jesu Luc. 2. v. 34. dixit Simeon: *Erit in ruinam, & resurrectionem multorum*: ergo. Resp. In prædictis textibus sermonem esse de scandalo passivo, quod peccatum est ex parte ejus qui scandalizatur. Unde tò in, non causalitatem, sed consecutionem significat, quatenus ex Christi D. factis mirabilibus Judæorum scandalum consecutum est. Nota pro aliorum argum. solutione, quòd verbum Domini ad Petrum: *Scandalum tu mihi es*, intelligitur de scandalo largè sumpto, nempe impedimento: Petrus quippè quodam pietatis affectu motus, Christi D. mortem impedire volebat. Rursus, illud Matth. 18. v. 7. *Necessitate est ut veniant scandala*, intellige de necessitate consequentia, & conditionata, minimè verò de absoluta, & consequentis. Vide D. Th. hic a. 5. ad 1. & 2.

708 Concl. 2. *Quotiescumque ex opere unius ex se pravo, sive speciem mali habente, ruina spiritualis proximi per se sequitur, datur in illo peccatum scandalis specialis*, hoc est, *specie distincti, seu speciem mutantis: & consequenter ad scandalum speciale non exigitur intentio formalis, & expressa nocendi proximum spiritualiter.* Est communis inter Thomistas, & colligitur satis ex verbis D. Th. num. 703. relatis, quæ conferri debent cum illis quæ 1. 2. q. 73. a. 8. scripserat: *Si nocumentum per se sequatur ex actu peccati, licet non sit intentum, nec prævisum directè, aggravat, quia quæcumque per se consecuntur ad peccatum pertinent quodammodo ad ipsam speciem peccati, putà, si aliquis publicè fornicietur,*

tur, sequitur scandalum plurimorum, quod quamvis ipse non intendat, nec forte prævideat, directè per hoc aggravatur peccatum. Hæc D.Th. in quibus consideranda est clausula: *pertinent quodammodo ad ipsam speciem peccati*, in qua profectò non denotatur, ut visum est contrariis, præsertim Conrado, quod pertineant ad ipsam speciem peccati directè intenti.

709 Etenim licet peccata luxuriæ ex publica fornicatione sequuta (ut eodem D. Th. exemplò) publico peccatori tribuantur: hoc tamen non sufficit dici ad intentum S. Doct. qui profundiùs locutus est. Si enim illud tantum significare vellet, dixisset: *pertinent ad ipsius speciem peccati*; non vero dicaret: *pertinent quodammodo ad ipsam speciem peccati*. Itaque, verbis istis denotatur secundarium determinativum fornicationis, q.d. quæ per se secuntur ad actum peccati, volita sunt, non in se, formaliter, expressè, & directè: sed in sua causa per se, & virtualiter, sive indirectè; & hòc modò speciem peccati constituunt, non quidem primariò, & principaliter, sed secundariò, & minus principaliter. Quare tò *speciem* idem valet ac *specificationem*. (Hoc nomen *specificatio*, nunc in Schola frequens, & usitatum, apud D. Thomam non reperio, & ejus locô nomine *speciei* utitur S. Doctor.) Unde sensus mihi planus, videtur esse: *pertinent quodammodo*, idest, secundariò ad ipsam specificationem peccati.

710 Rat. concl. Ut proximi ruina malitiam scandalī specialis præbeat, sufficit quod sit secundariò, & indirectè volita, sive voluntaria: ergo. Prob. ant. Ad peccatum sufficit voluntarium indirectum: ergo. Dices cum Montesinos: Licet ad contrahendam malitiam in aliis peccatis, sat sit circumstantiam esse indirectè volitam: ceterum in scandalō singularis est ratio ad oppositum, cùm illud sit circumstantia generalis (sicut inobedientia, & ingratitudo) nata convenire omni peccato externo. Quare nisi expressè intendatur, non pertingit ad rationem peccati specialis, sed generalis manet circumstantia. Hæc est summa totius doctrinæ laudati Authoris ad q. 73. ex 1. 2. & ut fatetur ipse, pro firmanda sua opinione nulla alia est ratio à priori.

711 Sed contra eam facit primò: Quod ingratitudo, & inobedientia sunt circumstantiae omnium omnino peccatorum; non sic autem scandalum, quod determinatè est exter-

norum. 2. Quòd intentio virtualis, & indirecta scandalizandi habet quidquid requiritur ut sit peccatum speciale: ergo. Prob. ant. Prædicta intentio per se ipsam adversatur charitati, quatenus hæc inclinat ad proximi ædificationem: ergo. Rursus: Plus requiritur ad actum virtutis, quām peccati: ergo licet ad correctionem fraternalm exigatur expressa intentio corrigendi, non propterea idem sentiendum est de scando. Atque ex his manet eversum fundatum à priori laudati Montesinos. Quod verò ait Vazquez: scandalum esse peccatum interius consummatum, falsum est, ut apparet ex diffinitione. Quod autem alii obiciunt de scando passivo, quod nempe in specie peccati determinata non est; etsi verum sit, nimis tamen probat, nimis, quod scandalum activum nunquam sit peccatum speciale, & hoc nullus dicit. Missis itaque his argumentis,

712 Argues 1. Ab inconvenienti quod ex nostra sequitur sententia, videlicet: quod plus peccaret, qui suò exemplò proximum induceret ad perpetrandum homicidium v.g. quām ipse homicida: ille si quidem reus esset scandali, & homicidiis homicida verò solius homicidii; at hoc videtur absurdum: ergo. Resp. dist. maj. plus peccaret secundum quantitatē discretam, C. maj. continuam, N. Itaque homicida esset causa totalis, & adæquata immediate inferens proximo nocumentum: inducens verò nonnisi mediante alio noceret corporaliter, adeoque hujus peccatum etsi duplum induat malitiam, non tam grave reputatur sicut homicidium, etiam ubi ipsi non obvenit alia peccati malitia. Vide D.Th. I. 2. q. 73. a. 8. ad 3.

713 Opp. 2. Quamvis publicè peccans reus sit scandalī specialis, scilicet verò qui proximum in occulto sollicitat ad peccandum: ille enim est causa per se alieni peccati; iste verò solùm per accidens: ergo. Ant. non obscurè tradi videtur à D.Th. loc. relat. ex 1. 2. nihilominus prob. Publicitas tollit unum ex retrahentibus, nimis, verecundiam peccandi; cùm enim publicè peccatur, minus indecens, & verecundabile ab aliis apprehenditur peccatum, quòd fit ut magis ad illud provocentur, & irritentur: non sic autem est de sollicitante in occulto, nam hòc ipso proponit peccatum ut erubescibile. Ita discurrit, & fundatè satis, Joantes à S. Thoma loc. cit. Sed resp. N. ant. ad 1. prob. die:

156 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

D. Thomam eō locō absolutē non dixisse, *ille qui ad peccatum inducit non est causa per se*; sed addidisse: *sufficiens*, ut vel sic significaret, quod per alium causat malum, & non per se ipsum, qui in occulto scandalizat. Ex hoc autem nihil contra nos. Ad 2. prob. *dic*: Quod licet verum sit antecedens, efficacior nihilominus est sollicitatio ad inducendam proximi ruinam, plusque influit in aliorum peccata, quam pravum exemplum absque sollicitatione. Et ratio ex eo desumitur, quod qui ad furtum v.g. sollicitat, tenetur ad recompensationem damni proximi illati: ceterum qui solo exemplō occasionem furandi proximo præbet, non proinde restitutioni obnoxius est. Signum ergo est quod sollicitans magis dat occasionem ad peccandum, quam præbens malum exemplum publicè peccando: ergo si iste scandalizat, etiam ille.

714 *Opp. 3. ex D. Th. hic art. 3. ubi expressè asserit scandalum non esse speciale peccatum, cum aliquis factō suō, vel verbō inordinatō non intendit alteri dare occasionem ruinæ, sed solum suæ satisfacere voluntati.* Quod probat ex eo, quia quod est præter intentionem agentis *est per accidens*, quod non constituit speciem: ergo nostra conclimenti D. Th. non consonat. Fateor hæc D. Thomæ verba occasionem dedisse nostræ Scholæ Doctoribus circa hoc diversimodè opinandi. At cum Ang. Doct. a. 1. in sol. ad 4. expressè dixerit, quod propriè dat occasionem ruinæ (in quo stat scandalum speciale) qui verbum dicit, vel factum exequitur, quod de sui ratione habet similitudinem peccati, etiamsi ipse hoc non intendat; dicendum videtur: quod quando D. Th. in hoc articulo 3. dicit, scandalum activum non esse speciale peccatum, nisi adsit intentio dandi alteri occasionem ruinæ, excludit omnem intentionem etiam virtualem, & interpretativam, quæ nunquam deest in illo, qui exterius causam deliberate ponit, quam consequi ruinam spiritualem proximi prævidet, aut prævidere tenetur.

715 Hoc ergo modò reperitur scandalum formale, etiamsi non adsit intentio expressa, & formalis proximi ruinæ. Quod quidem expressum videtur in D. Th. inf. a. 6. ubi ait: *Dicendum, quod scandalum activum propriè est, cum aliquis tale aliquid dicit, vel facit, quod de se tale est, ut alterum natum sit inducere ad ruinam.* En quomodo D. Th. non exigit intentionem expressam,

& formalem, & non excludit intentionem virtualem, & interpretativam, inclusam in verbo, vel opere inducentibus ad ruinam. Unde juxta mentem D. Thomæ, ut apparet, qui sic tale dicit, vel facit coram proximo, etsi formaliter, & expressè proximi ruinam non intendat, benè verò virtualiter, & interpretativè. Hoc autem non est omnino per accidens, & præter intentionem agentis, quod D. Thomas dicit non constitutre speciem, qualiter contingere, si verbum, vel factum palam perpetrata, illius generis essent, quod de se non habent alios ad peccandum alicere, nulloque modò agens intenderet proximum ad peccandum inducere, sed præcisè suæ satisfacere voluntati. In hoc quippè casu, cum verbum, vel factum de se non essent inductiva peccati, & alias essent præter omnem agentis intentionem, adhuc virtualem, & interpretativam, scandalum profecto, si inde sequeretur, esset omnino per accidens. Et sic scandalum activum non esset speciale peccatum, ut loquitur D. Thomas, cuius doctrina in hoc articulo sic intellecta, optimè conciliatur cum ea, quam articulô 1. tradit; ut omnia benè perpendenti constabit.

716 *Nota 1.* Quod scandalum licet per se sit mortale, potest tamen esse veniale non non solum ex parvitate materiae, sed etiam ex deliberationis defectu. Unde si quis intenderet proximum inducere ad peccandum venialiter, scandalum eo tunc veniale esset, ut docet D. Th. in 4. dist. 38. q. 2. a. 2. qq. 3. Nec officit, quod in spiritualibus documentum leve excedat temporalia quæcumque damna. Non, inquam, obstat: quia ille excessus oritur ex eo quod bona spiritualia diversæ sunt rationis; unde ab ipsis ad temporalia, aut econverso, non rectè arguitur, quia in hoc arguendi modò fit transitus, nihil concludens.

717 *Nota 2. ad praxim:* Quod etsi deficiente expressa intentione inducendi proximum ad peccandum in eo, qui verbum inordinatum, vel factum minus rectum exqueretur, prævidens sequendam esse proximi ruinam, scaldi peccatum *speciale* non foret, ut aliqui DD. opinantur: nihilominus hanc circumstantiam in confessione aperiendum esse, docent etiam Theologi, qui præfatam tuerunt sententiam. Cujus ratio est: quia peccatum illud foret ut minus numerò distinctum; qui enim furtō ad furandum, vel fornicatione ad fornicandum induceret

pro-

ARTICULUS XIV.

An pro vitando Scandalo passivo bona dimittenda sint?

719 **Q**uestio ista non habet locum de scandalum activo: quia cum scandalum activum sit dictum, vel factum minus rectum, nihil est cum scandalum activo faciendum. Habet autem locum questio, si intelligatur de scandalo passivo. Sic D. Th. hic art. 7. qui, ut ait Bañez: *Totus hic articulus aureus est, & plenus divinæ sapientia, atque prudentiæ. His præmissis, sit*

720 Concl. 1. *Bona, seu opera, quæ necessariò omnino sunt ad salutem, nunquam sunt propter scandalum dimittenda. Sic D. Th. in corp. laudat. art. quam sic probat: Ea ex quatum omissione, omittens peccat mortaliter, non debent ab eo omitti propter scandalum vitandum; sed ex omissione eorum, quæ necessaria omnino sunt ad salutem, omittens peccat mortaliter: ergo. Maj. est manifesta, quia nullus debet mortaliter peccare, ut peccatum alterius impedit, cùm secundū ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere, quam alterius. Min. etiam constat, quia omissione eorum, quæ sunt de necessitate salutis, absque culpa mortali esse non potest. Notanda hic veniunt, quæ tradidit idem S.D. in 4. dist. 38. q. 11. a. 4. qq. 3. ad 2. Dicendum, quod peccatum veniale committere, nè alius peccet mortaliter, non tenetur, nec bene facit committendo: Nullus autem debet Deum offendere parum, nè alius offendat multum. Quia homo debet in infinitum plus diligere Deum, quam proximum: & ideo nullus debet facere peccatum veniale ad vitandum scandalum. Hæc D.Th.*

721 Concl. 2. *Opera spiritualia, quæ sub consilio cadunt, ut scandalum pusillorum viterunt, aut occultanda, aut differenda sunt, donec redditia ratione scandalum cesseret: secus autem ob vitandum scandalum pharisaicum. Sic expresse D.Th. loc. cit. Rat. 1. p. Charitas obligat ob vitationem scandali pusillorum prætermittere quæ alias licite fieri possunt, imo & quæ alioquin melius esset fieri; nam illud est quoddam misericordiæ perfectum opus: ergo ut scandalum pusillorum viterunt, &c. Rat. 2. p. Nemo tenetur sollicitus esse de malo proximi, quod iste ex certa malitia, sponte, nullaque data occasione in-*

CUR-

proximum, duplex certè peccatum, saltem numero distinctum, furti, aut fornicationis committeret: qui enim talia committeret, reus esset furti, vel fornicationis, quæ propria voluntate committeret: & furti, vel fornicationis ad quæ suō pravō exemplō proximum provocaret. Discrimen ergo inter has duas opiniones solum stat in eo, quod peccatum illud nos speciale scandalum esse dicimus, quod generale oppositi DD. appellant. Omnibus tamen consentientibus, duplex adest peccatum, vel numerō, vel specie distinctum, juxta diversum in Schola opinandi modum, ad praxim minimè necessarium, cùm duo esse peccata necessario in confessione aperienda omnes fateantur.

718 Petes: *An in viris perfectis regulariter inveniatur scandalum passivum, & activum? Negativè resp. Quoad 1. p. prob. ex D.Th. hic a. 5. Scandalum passivum importat animi commotionem in eo qui illud patitur; sed viri perfecti nec facile, nec frequenter commoventur, quia per amorem firmiter inhærent soli Deo, qui est immutabilis bonitas: ergo licet quandoque appropinquent ad scandalum, juxta illud Psal. 72. v. 2. Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei, de facto tamen minimè ruunt; non enim commovebitur in æternum, qui habitat in Ierusalem, Ps. 124. v. 1. adeoque in viris perfectis regulariter non inveniatur scandalum passivum. Quoad 2. p. probat D.Th. in Sed contra art. 6. Plus repugnat perfectio scandali activum, quam passivum; sed scandalum passivum non potest esse in viris perfectis: ergo multò minus scandalum activum. Insuper prob. ex traditis in corp. cit. art. Externæ perfectorum actiones sunt ordinatae, juxta illud Pauli 1. Cor. 14. v. 40. Omnia honestè, & secundū ordinem siant; & siquidem in perfectorum manifestis dictis, vel factis aliquid ab hac moderatione desit, hoc provenit ex infirmitate humana secundū quam à perfectione deficiunt; quod tamen non est tam magnum, ut ex hoc rationabiliter possit ab alio sumi peccandi occasio: ergo in viris perfectis regulariter non inventur scandalum activum, nisi ut summum veniale; unde 1. Joan. 2. v. 10. dicitur: Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.*

158 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

currat; sed hujusmodi est scandalum pharisaicum: ergo ob vitandum hoc non sunt, &c. Hoc docuit Christus D. cùm Discipulis Matth. 15. v. 12. dicentibus: *Scis quia Pharisæi, auditò verbò hòc, scandalizati sunt, respondit v.14. Sinite illos: cæci sunt, & ducos cæcorum.*

722 Opp. cont. 1. p. Ex ea sequi, quòd aliquod consilii opus, v.g. ingressus in Religione, prætermittendum esset, nam ex tali opere scandalum sequi potest; sed illud videtur inconveniens: ergo. Resp. N. maj. ad prob. dic: Quòd licet ad vitandum scandalum necesse sit aliquando opus consilii differre: omnino tamen prætermittere non tenemur. Etenim si post redditam rationem vocationis ad statum regularem, adhuc aliqui scandalizarentur, jam videtur ex malitia esse, ut loquitur D. Thomas; adeoque puerilla, redditia ratione Parentibus de sua vocatione, curare jam non debet de illorum, aliorumque scandalò. Unde S. Hieron. Epist. ad Paulin. ajebat: *Festina quæso te, & barentis in falso naviculæ funem magis præscinde, quam solve. Qui autem de Vocationibus rectum examen subire velit, legat quæso D. Thomæ art. ult. ex 2. 2.*

723 Opp. 2. Petrus Apostolus ut Judæorum scandalum vitaret, se subtraxit à Gentilium convictu; sed propter hoc à Paulo fuit reprehensus: ergo ob vitandum scandalum non licet prætermittere non necessaria, quælia erant Legalia. Resp. dist. conf. Si nullum majoris mali periculum immineat, N. si immineat, ut in eo casu imminebat, C. conf. Nam ex subtractione Petri à convictu Gentilium, horum scandalum subsequutum est, quod pejus fuit. Hinc Cajetanus rectè notat, quòd aliquando oportet vitare etiam scandalum pharisaicum, prætermittendo interdum opera non necessaria, sive consilii, putà, si contingat redundare in populis ruinam, schisma, rebellionem à fide, & Religione, sive quodvis aliud gravissimum malum: quinimo aliquando oportebit abstine-re ab his, quæ alioquin essent necessaria; pro quo sit

724 Concl. 3. *Scandali vitandi causa licet, ac debet, quandoque prætermittere quod aliás caderet sub præcepto positivo naturali di-vino, aut humano.* Conclusio certa est, licet inter Doctores dissidium sit circa particulares casus, de quibus infra. Ratio generalis pro concl. est: Præcepta affirmativa non obligant pro semper: ergo quod hic & nunc

cadit sub præcepto affirmativo naturali, di-vino, vel humano, potest aliás non cadere, imò in aliis circunstantiis debet executio prætermitti: ergo non repugnat quòd ex fine vitandi scandalum, liceat ac debeat interdum prætermitti, quæ aliás caderent, &c. Declaratur exemplis. Restitutio, eleemosyna, punitio, & id genus alia, jure naturali præcipiuntur: & tamen ubi prudenter timeretur, quòd dominus rei homicidium commissurus esset, differenda esset restitutio: eleemosyna similiter subtrahenda est ei, qui male utitur eâ: inflictio denique poenarum prætermittenda est, quando plura, & majora peccata sequentur, ut multis ostendit S. Aug. lib. cont. Epist. Parmen. Adhæc: Verbi Divini prædicatio, Sacramentorum administratio, & receptio, & hujuscemodi alia, sèpè cadunt sub Divino præcepto; & nihilominus ubi sequentur schismata, seditiones in populo, blasphemiae, aliave enormia peccata, consultius est, imò & debitum, ea aliquando prætermittere, modò periculum non immineat existimandi quippiam falsum de Religione Catholica, aut plurimorum spiritualis subversio. Sacrum denique facere, audire, jejunare, decimas solvere, aliaque præcepta Ecclesiastica dimittenda interdum sunt, ut vitetur scandalum, quia præcepta juris positivi non se extendunt ultra intentionem præcipientis, quæ est finis præcepti: hac autem est charitas secundum Apostolum. Verba sunt D. Th. in 4. dist. 17. q. 3. a. 3. qq. 4. ad 5.

725 Ex hucusque dictis nitidè appetet, idem dici debere de bonis temporalibus, quæ propter vitandum scandalum pusillorum dimitti possunt, & interdum debent, juxta dicta de charitatis ordine. Sed jure optimo considerandum est cum D. Th. hic a. 8. Num bona sint nobis commissa; & an eorundem simus domini: & utrum scandalum sit pharisaicum, vel non? Unde in S. Thoma Cantuariensi laudat quòd cum scandalo Henrici Angliæ Regis jura, & bona Ecclesiæ repetiit. Ad praxim ergo consideranda est regula ab eodem S. Doct. tradita in 4. dist. 38. q. 2. a. 4. qq. 2. *Attendenda est (ait) quantitas scandali, & boni quod contingit ex consilio servato.* Et secundum hoc aliquando consilia sunt prætermittenda propter scandalum pusillorum, vel scandalum contemnendum propter consilium. In quibus verbis, pro consiliis prætermittendis, tria considerat: primum, quantitatem scandali; secundum, bonitatem,

Quæst. VI. Art. XIV. Scandalum.

159

sive utilitatem ex consilii observantia : tertium denique , qualitatem scandali.

726 Quæ quidem tria spectanda sunt pariter quando occurrent casus observantiae alicujus rei , quæ alias certum est fieri posse , imò & deberi. Et juxta prædicta quandoque respectu talis rei non instat præceptum ob vitationem scandali : aliquando verò contemnendum erit scandalum propter præcepti observantiam. Impossibile namque est , quòd stante unius præcepti obligatione , aliud cum eo pugnante urgeat , sive necessitet. Et hæc est sententia omnino certa , & non *opinio probabilior* , ut non satis consultè ait Vvigandt hic n. CXXXIX.

ARTICULUS XV.

Aliquot circa particularia Scandala quæst. proponuntur.

727 Numeræ ferè sunt quæstiones , quæ circa particularia scandala ab aliquibus Authoribus exagitari solent , quarum plurimæ , attentâ solùm actionis externè prodeuntis naturâ , facili negotio resolvuntur. Cum enim scandalum nihil aliud sit quam peccatum externè commissum , occasiōnem præbens proximo ruinæ , profectò scandalum erit quidquid ob sui inhonestatem proximum ad peccandum provocare potest. Omissis igitur hujuscce quæstionibus , quarum plures decissæ manent p. 1. num. 260. & seq. in præsentiarum solùm aliquot resolvemus dubia , quæ particulares operationes respiciunt , de quibus non liquidò constat an sint ex se pravae , an verò indifferentes in genere moris. Quia ergo circa spectaculorum theatralium (quæ *Comœdia vulgo nunquam* usum , magno animorum æstu disceptatur , an opera sint indifferentia , quæ proinde permitti possint : an verò illicita , prava , & scandalosa ; primam quæstionem instituimus circa honestatem , vel inhonestatem ipsorum .

728 Quæritur ergo primò : *Utrum comœdiarum bodiernus usus illicitus sit : an verò ex se actus sit indifferentis in genere moris?* Sub his terminis præsentem difficultatem proponendam duximus , ut resolutio circa comœdiarum praxim , prout nunc viget , procedat , idest , de comœdiis , quæ & prout hac nostra ætate à venalibus histrionibus representantur. Quæstioni igitur sic propositiæ affirmatiæ respondetur dicendo : *Comœ-*

diarum usum , prout nunc viget , & representationes theatrales , prout & sub illis circumstantiis , quas fieri apud omnes notū est , illisque interesse , & inspicere , peccatum esse lethale ex genere suo. Ut conclusionis veritas manifesta fiat , & æquivocatio , quâ qui contrarias tueruntur partes , laborare videntur , viterunt omnino , notare oportet , quòd *comœdiarum usum illicitum esse , absolutè non firmamus , sed restrictè comœdiarum bodiernum usum , seu comœdiulas prout his nostris temporibus in publicis theatris representantur , non licere asserimus.* In hoc ergo sensu , quæstuti resolutione intellecta , nullus sanæ mentis approbare eas audebit , quas veteres Patres reprobarunt , in quorum libris acres adversus spectacula declamationes passim reperiuntur , quibus apostolicæ eloquentiæ spiritu populum ab eorum inspectione amovere curarunt.

729 Porrò Tertullianus librum integrum adversus spectacula elucubravit , ut demonstraret fugienda esse spectacula , ob id potissimum , quòd , aut ad impudicitiam , libidinem , voluptatem , molitiemque provocent ; aut ad saevitiam , feritatem , vindictam , & superbiam in spectatorum animis concitent. Adeas ipsum præsertim cap. 17. ubi nihil castitati infestius , quam spectaculorum theatra dixisse reperies his verbis , quæ ad moralis corruptæ authores deterrendos sufficere deberent : *Hoc igitur modo etiam à theatro separamur , quod est privatum consistorium impudicitiae , ubi nihil probatur , quam quod alibi non probatur :: Quod si nobis omnis impudicitia execranda est , cur liceat audire , quæ loqui non licet ? Cum etiam scurillatatem , & omne vanum verbum judicatum à Deo sciamus , cur æquè liceat videre , quæ facere flagitium est ? :: Habes igitur & theatri interdictionem de interdictione impudicitiae.* Tertullianus ergo comœdiarum sui temporis spectacula reprehendit eò sanè potissimum , quia inhonesta plura , quæ proinde loqui non licet , representabantur ; sed in comœdiarum spectaculis , quæ hisce temporibus representantur , inhonesta plura & leguntur , & audiuntur , quæ pariter loqui non licet : *comœdiarum igitur bodiernus usus execrandus quoque est ob eandem Tertulliani rationem.*

730 Cyprianus item in lib. de Spectac. quem genuinum esse Cypriani foetum Baronius , Bellarminus , aliquie propugnant , postquam adversus theatrorum patronos in-

ve-

160 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

vehitur, acremque in Christianos declamationem, quā eos à spectaculis avocet, instituit, ad ea improbanda procedit eò potissimum, quod libidinis pestem in oculos ingentunt, in aures immittunt, mentemque obscenis replent cogitationibus. Unde ait: *Sed ut ad scānā jam sales inverecundos transitum faciam, pudet referre quae dicuntur, pudet etiam accusare quae fiunt: Agentium strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurviles jocos, &c.* Pudeat ergo Christifideles nostrae ætatis spectacula adire, ubi plura dicuntur, pluraque fiunt, pro quo testes adduco, & libros comoediarum inscriptos, & comoediarum spectatores, quae referre pudet, adeo obscoena, & ad venerem provocantia, ut cum Cyptiano in Epist. ad Donat. mihi dicere liceat de his, qui hodiernis spectaculis intersunt: *Quae pudica fortasse ad spectaculum Matrona processerat, de spectaculo revertitur impudica.*

731 Concinit Lactantius lib. 6. div. inst. cap. 20. ubi ait: *In scānis quoque nescio, an sit corruptela vitiosior. Nam & comicæ fabule de stupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum: & quod magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finixerunt, eò magis sententiarum elegantia persuadent, & faciliter inbārent audientium memorię versus numerosi, & ornati.* Nonnè Lactantius, si nobiscum vitam ageret, de hodiernis scānis eadem scriberet? Nonnè eadem diceret de histriónibus nostri temporis, quae de sui temporis histriónibus scriperat? Ita sanè, quia, ut ipse prosequitur: *Histriónum quoque impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant? Quorum enervata corpora, & in muliebrem incessum, habitumque mollita, impudicas fœminas inhonestis gestibus, mentiuntur.* Quid de Mimis loquar, corruptelarum præferentibus disciplinam? Qui docent adulteria, dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera? Quid juvenes aut virgines faciant, cūm hæc, & fieri sine pudore, & spectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique, quid facere possint, & inflammantur libidine, quae aspectu maximè concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfigurat, probantque illa, dum rident, & inbārentibus vitiis, corruptiores ad cubicula revertuntur. Si ergo antiqua illa spectacula impudica, inhonestaque meritò judicavit Lactantius, quia de stupris virginum, aut de amoribus meretricum loquebatur, quia histriónum impudicis motibus ad libidines instigabatur, quia

adulteria committere docebatur, quia eorum spectatores ad libidinem inflammabantur? Qua fronde hodierna cohonestare quis audebit spectacula, in quibus eadem impudicè ab histriónibus repræsentantur, & docentur; quidquid enim immunditiarum est, hoc exercetur in theatris nostri temporis, ut de antiquis scripsit Salvianus lib. 6. Quod si quis fortè negare tentaverit, testes adsint comoediæ ipsæ inscriptæ, ubi facile reperiuntur documenta, qualiter committi possunt adulteria infici maritō, ut ex lectione comoediæ, cui titulus adest: *No puede ser el guardar una muger,* patet. Testes quoque adsint illi, qui ex comoediarum lectione, & inspectione perierunt, & quae honestæ ad theatra accesserunt, impudicæ redierunt.

732 Similia reperiuntur in Chrysostomo Hom. 3. de David, & Saule, & Hom. 38. in Matth. aliisque in locis, ubi theatrorum libidinem, & impudicitiam execratur. Adeas quoque Basiliū Hom. 4. ubi spectacula esse lasciviæ officinam affirmat. Et Gregorium Nazianz. ad Sacel. Fambic. 3. ubi theatrum scholam esse feritatis omnis, & lasciviæ prodit. Hoc se expertum fuisse testatur S. Augustinus lib. 3. Confess. cap. 1. dicens: *Rapiebant me spectacula theatrica plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.* En quare antiqui PP. spectacula execrati sunt, comicasque repræsentationes. expobarunt, quia, scilicet, ad lasciviam, impudicitiam, & carnalia desideria provocarent; sed nostri temporis spectacula gestibus impudicis, verbisque amatoriis, quibus carnalia desideria accenduntur, plena sunt: patiter ergo adversus hodierna spectacula declamarent PP. ut ab illis Catholicos avocarent.

733 Veterum PP. doctrinæ adhæsit Theologorum Princeps Ang. Doctor 2. 2. q. 167. a. 2. ad 2. dicens: *Inspectio spectaculorum vitiosa redditur in quantum per hoc homo fit pronus ad vitia, vel lasciviæ, vel crudelitatis per ea, quae ibi repræsentantur.* Unde Chrysostomus (Hom. 6. in Matth.) dicit: *Quod adulteros, & inverecundos constituunt tales inspectiones.* Idem docet q. 168. a. 3. ubi hæc statuit: *In omni eo quod est dirigibile secundum rationem, superfluum dicitur, quod regulam rationis excedit:* *Diratum est autem quod ludicra, sive jocosa verba, vel facta sunt dirigibilia secundum rationem, & ideo superfluum in ludo accipitur, quod excedit regulam rationis.* *Quod quidem potest esse dupliciter.*

Uno

Unò modò ex ipsa specie actionum, quæ affumuntur in ludum; quod quidem jocandi genus secundum Tullium dicitur esse illiberale, pecculans, flagitiosum, obscenum: quando scilicet utitur aliquis causà ludi turpibus verbis, vel factis, vel etiam his quæ vergunt in proximi-
ni nocumentum, quæ de se sunt peccata mortalia. Aliò autem modò potest esse excessus in ludo secundum defectum debitaram circunstantiarum (putà, cùm aliqui utuntur ludò, vel temporibus, vel in locis indebitis, aut etiam prater convenientiam negotii, seu persona) Et hoc quidem quandoque potest esse peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cuius delectationem præponit aliquis dilectioni Dei; ita quòd contra præceptum Dei, vel Ecclesia talibus ludis uti non refugiat. Hæc D. Th. ex cuius doctrina hæc brevis formatur ratio adversus comoediarum vigentem usum. Comoediarum ludus obscenus, & illicitus reputari debet, si ludi causâ turpibus quis utatur verbis, vel factis; sed comoediæ, quæ nunc repræsentantur, turpibus verbis, & factis referuntur: ergo ad mentem D. Th. illicitæ sunt.

734 Tandem, ut luce clarius comoediarum foeditas innotescat, hanc formamus rationem. Illicitæ planè censeri debent, & in honestæ comicæ illæ repræsentationes, in quibus turpes, foedissimæque hominum, & mulierum exhibentur actiones, & gesticulationes, ut oscula, amplexus, saltationes, lascivæque cantinelæ; in quibus prætereà verba amatoria audiuntur, quæ in audentium corda immisæ, ad impudicos provocant amores; in quibus insuper de conjugum adulteriis, de meretricum, lenonum, puellarum, & adolescentum clandestinis arbitris frequentissimè loquitur; sed in nostri temporis comoediis, quæ à venalibus histriobus repræsentantur, viri, & foeminæ in scenam prodeunt hæc agentes, & de his colloquentes: ergo prout repræsentantur nostri temporis comoediæ, illicitæ undequare sunt. Maj. qui negaverit, sanæ morum doctrinæ contradicet; min. veritas profat in comoediarum scriptis, & spectantium oculis est aperta. Videas qualiter poterit esse actus indifferens comoediarum usus. Nec favere potest comoediarum patronis, quòd quæ in scena dicuntur, & aguntur, ficta sint, & ad recreandum animum ordinata; quia si hoc ad verba, & facta honestanda sufficiens foret, liceret profectò, joci caussa, in honesta proferre, impudicasque ima-

Tom. II.

gines inspicere, quia hæc ficta sunt, nec illa exequendi animò, sed recreationis causa peraguntur: quod, nisi insanus, quis dicere audebit? Merito ergo sapientissimus Pontifex Benedictus XIV. (quem Deus diu conservet incolumem) lib. 7. de Synod. cap. 62. hæc ait: *Nimis porrò laxa, nè dicam apertè erronea, & scandalosa, est doctrina, quam tradit Lucius Ferraris :: ubi etsi fateatur non esse Clericis permittendum comedicos agere, seu comediarum actores esse, attamen à gravi culpa eosdem absolvit, comedias spectantes quantumvis turpes, atque obscenas, dummodo ex illarum auditione nullum sibi imminere prævideant probabile periculum lapsus, &c. :: quocirca, etiam mollioris ethicae sectatores ejusmodi comedias damnant, & nedū Clericos, sed laicos quoque eas insipientes vix unquam gravem culpam evadere docent cum D. Th. in 4. dist. 16. q. 4. a. 2. qq. 2. ad 2.* Ex his plane innotescit comoediarum usum prout resolvimus, esse de se illicitum, quia comoediarum praxis, prout viget, nunquam à vitiis, quæ retulimus, expurgantur. Quòd si à circumstantiis, quæ ipsas illicitas reddunt, depuratae fuerint, actus esse indifferentes afferere non trepidaremus, ut ex dicendis in argumentorum solutione apparebit.

735 Opp. i. Comoediarum repræsentationes nihil aliud sunt, quæ quidam theatralis ludus ad solatium hominibus exhibendum deputatus; sed hujusmodi ludus sic deputatus ad hominum solatium illicitus evadere non potest: ergo nec comicæ repræsentationes. Maj. nullus negat. Min. autem expressè traditur à D. Th. 2.2. q. 168. a. 3. ad 3. ubi ait: *Quod officium histriorum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundum se illicitum, nec sunt in statu peccati.* Hoc est præcipuum, imo & unicum, in quo fidunt contraria partis Authores fundamentum, adeò ut dicere audeant pro comoediarum licitudine Ang. stare Doctorem. Sed quæ falsò, magnamque injuriam D. Th. irrogari, ex dicendis apparebit.

736 Resp. ergo, permisâ maj. dist. min. Illicitus evadere non potest, dummodo debita circumstantiæ serventur, videlicet, quòd facta, vel verba ludorum sint honesta, C. min. Non debitis servatis circumstantiis, utendo nempe aliquibus verbis, vel factis in honestis, N. min. & conf. Solutionem tradit D. Th. in eodem loco, ubi textus objicitur. Ait enim: *Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, ludus est necessarius ad conversationem humanae*

162 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

vite. Ad omnia autem, quæ sunt utilia conversationi humanae, deputari possunt aliqua officia licita; & ideo etiam officium bistrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundum se illicitum, nec sunt in statu peccati, dummodo moderatè ludò utantur, id est, non utendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, & temporibus indebitis. Hæc D. Th. verba, si benè perpendantur, comoediarum usum hodiernum non approbant, imo expressè reprobant, eo quod in illis, verbis dishonestis, & factis histriones utantur. Licet enim verum sit D. Th. per hæc verba theatrales ludos tanquam illicitos secundum se non reprobaverit, hoc autem solum probat in metaphysica aliqua præcisione licitos, & honestos esse posse. Hoc autem, & nihil amplius docere voluit D. Th. dum ait, *bistrionatum secundum se non esse illicitum*: minime autem nostri temporis histrionatum, in quo & illicita audiuntur, & dishonesta videntur. Tam malè igitur de hoc histrionatu sensit D. Th. sicut de meretricio, ut constat ex q.87. a. 2. ad 2. ubi habet: *Quædam verò dicuntur malè acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de meretricio, & bistrionatu, & aliis hujusmodi.* Ab ejusmodi hominibus, addit Ang. Doctor, *Ecclesia non debet recipere decimas quandiu sunt in peccato, nè videatur eorum peccatis communicare.* En quomodo D. Th. distinguit duplex histrionum genus: unum, quod præcisè ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, & de hoc dixit, secundum se non esse illicitum; aliud vero histrionatum, qui ex circumstantiis turpis evadit, & de hoc dicit, illicitum esse, sicut & meretricium. Igitur Ang. Doctor, comoediarum hodiernum usum à peccato non excusat; imo ut vestitum vitiosis circumstantiis illicitorum verborum, & aliorum hujusmodi, illicitum esse affirmat, dum ait, *dummodo moderate, id est, non adhibendo verba illicita, utantur.* Si ergo pro hodiernis comoediis Angelicum volunt stare Doctorem Authores oppositi, injuriam tanto Magistro impingunt, qui clarius suam mentem exprimere non potuit. Ex his tantum inferri potest, quod si comicæ representationes ab omni labe impudicitiae, quæ inquinatae sunt, purgarentur, permetti possent tanquam actus indifferentes in genere moris. Sed tunc casus nulla esset quæstio, omnesque unius essemus labii, dicentes comicas representationes illicitas non esse. Sed in praxi hoc querere, est velle deal-

bare æthyopem, vel purpuram inquirere albam.

737 Opp. 2. Sæpesæpius ex inspectione comoediarum aliqui à vitio ad virtutem sequendam reducti sunt: igitur non sunt de se pravae. Præterea, quod quis comoediatum inspectione abutatur, comoediarum vitio tribendum non est, sed malitia insipientis. Ibi enim gesta non repræsentantur, ut exequantur; sed potius ut omni cura adhibita à flagitiosis hominibus plures liberentur: ergo comoediarum usus absolute non est damnandus. Hoc argumento tam futili aliqui sibi blandiuntur, ut blaterare audeant nedum non esse comoedias illicitas, hominesque ab illis revocari non debere, sed potius ut intersint suaderi. Sed abeant sanioris Ethicæ corruptores. Si qui enim ad veram frugem redierunt, certè non ex theatalibus repræsentationibus, ubi de meretricum amoribus, & aliis dishonestis histriones colloquuntur; alias Deus conversionem peccatoris decrevisset ad inspectionem dishonestæ actionis, sicut illam prædissinavit ad auditionem sacræ concionis, quod nefas est dicere. Si qua ergo conversio adhiberi possit, fortè ex aliqua pia repræsentatione provenit, quæ in se revertens homo, intus aspergit, quod foris vidit. Ex his ad 2. solutio patet, utrique enim in peccatum lapsus tribuendus est, & propriae fragilitatis, seu malitia, ad quam comica dishonesta repræsentatio allexit, quam proinde ex se tanquam ad malum inducтивam, vitiosam esse sentiendum est, sicut de dishonestis verbis, libidinosis gestis, & picturis indecentibus censem omnes.

738 Quæritur 2. Utrum fœminarum in vestimentis ornatus scandalosus censendus sit? Ut quæstionis resolutio plenè innotescat, duplice distingue ornatum, moderatum unum, & immoderatum alium. Ille stat in debita vestium dispositione, & partium corporis extrinseco ornamento ad humanæ personæ pulchritudinem augendam, vel deformitatem minuendam, aut occultandam. Hic verò est ille superflius ornatua, quæ mulieres utuntur in exquisitis, & splendidis vestibus, capillorum compositione, & gemmarum, moniliisque gestatione: quibus ut compæ appareant, ornari solent. Posse mulieres sobrie, & moderatè se ornare, tradit Apost. 1. ad Tim. 2. v. 9. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se. Unde D. Th. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 4. ait: *Mulieres licet se posse ornare, vel ut conservent decen-tiam*

tiam sui status, vel etiam aliquid superaddere, ut placeant viris. Quapropter illicitum non censetur, quod tam viri, quam fœminæ, juxta sui status, & officii dignitatem, pretiosioribus, & cultioribus præ aliis utantur vestibus, quibus uti inferioris conditio-
nis status non liceret personis, quia illi ut-
pote corporis politici nobiliora membra
splendidius ornandi sunt, ut status nobilitas,
vel officii dignitas manifestentur.

739 Propter hanc rationem, inquit ipse Ang. Doctor, q. laud. a. 1. ad 2. quod illi, qui in dignitatibus constituuntur, vel etiam ministri Altaris pretiosioribus vestibus, quam ceteri, induuntur: non propter sui gloriam, sed ad significandam excellentiam sui ministerii, vel cultus divini. Licitum pariter erit fœminis cultiores, & nitidiores adhibere vestes, gemmisque, & monilibus se ornare, tum ut viris, quibus sunt nuptæ, placeant, eoque ad castum inducant amorem, & ab inhonesto retrahant; tum etiam ut ad nuptias contrahendas facilius viros alliant, si innuptæ fuerint, & ad nuptias convolare desiderant. Hæc certa, & communia sunt apud Authores. Difficultas ergo solùm procedere potest circa superfluum mulierum ornatum; an scilicet absque scandali peccato possint sumptuosis & magnificis vestibus indui, & monilibus, gemmisque pretiosis se ornare, ut pulchræ, & decoræ appareant, etiamsi nulla adsit interior cupiditas ad impudicum amorem provocandi?

740 Quæstioni sub his terminis propositæ, Resp. negativè. Immodicus enim mulierum ornatus passim in Scriptura improbat. Ecclesiasticus cap. 9. v. 8. à compta muliere avertendos esse oculos prædicat: Averte faciem tuam à muliere compta, id est, vanè & pomposè ornata, juxta communem Interpretum expositionem. D. Petrus Epist. I. c. 3. v. 3. mulieribus superfluum ornatum per hæc verba prohibuit: Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus. Similiter Paulus I. ad Tim. II. v. 9. vanum hunc ornatum fœminis interdixit, dum ait: Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel teste pretiosa: sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

741 SS. etiam PP. superfluum fœminarum ornatum semper execrati sunt. Ut enim ait Chrysost. in Ep. ad Coloff. cap. 4. Per se

magnum malum est nimius ornamentorum appetitus, & desiderium, etiamsi nullum aliud inde enaseretur, sed citra periculum id licet habere. Nam ad inanem gloriam, fastumque parat, & instruit. Nemo quippe (ut dicit Greg. Hom. 40. in Evang.) vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam querit, videlicet ut honorabilius ceteris esse videatur. Et apertius Tertullian. lib. de cult. fœmin. cap. 11. muliebris ornatus finem esse, aut vanam gloriam, aut libidinis fomentum, his verbis prædicavit: Propter ipsum enim conventum, & mutuum videre, ac videri, omnes pompe in publicum proferuntur, aut ut luxuria negotietur, aut gloria insolecat. Ex Scriptura ergo, & PP. superfluu vestimentorum ornatus illicitus habetur.

742 Ex his igitur hæc formatur ratio, quæ hujuscemodi vestimentorum ornatus illicitudo theologicè probatur. Actus licitus & honestus esse non potest, cuius finis bonus, & honestus esse non valet; sed dum mulier magnificis, splendidisque vestibus se induit, & gemmis atque monilibus se ornat, ut pulchra, & bene compta videatur, finem non habet bonum & honestum, qui proinde ad Dei gloriam referatur, cum vanè se ornantes non nisi saceruli pompas infectari, aut hominibus placere, & multoties ad libidinem provocare intendat, ut per se notum est: ergo illicitus est hujusmodi vestimentorum ornatus, quem patiter esse scandalosum pro diversitate personarum, & statuum conditione docet D. Antoninus part. 2. tit. 7. cap. 4. §. 4. dicens: Ornatus mulierum tam vanus: quid est nisi magnum scandalum & laqueus animarum? Ecce mulier, inquit Solomon Proverb. 7. in habitu ornata meretricio ad capiendas animas; quasi diceret, ad hoc operatur ille ornatus ad scandalizandum, & capiendum animas peccatò luxuriae.

743 Ex hac Theologorum communis doctrinâ facile quis inferet, hoc vestium, aliorumque tam vano ornamento nunquam absque peccato uti posse mulierem, etiam jubente marito, quia cum conditionem status, & personarum excedere supponatur, sapientissimeque propter hoc proximum in peccatum inducat, nullò titulò cohonestari potest; quibus non stantibus, pomposis, & pretiosis vestibus, aliisque ornamentis uti licebit fœminis, præsertim uxoratis ad obediendum maritis, quorum præceptum arctius quam pomposis non uti vestibus ligat. Ob hanc causam S. August. Ecclitiae scriptit, his

164 Tract. I. De Præcept. ad Decalog. præamb.

posse vestibus uti, ut suo placeret marito, dicens: *Si aliqua dura conditione cogereris, posses habere in superbo cultu cor humile.* Sed hæc intellige juxta expositionem D. Thomæ lect. 2. sup. cap. 2. 1. ad Timoth. ubi omnia quæ ad Theologum spectant moralem, paucis tradidit verbis, scilicet, *servata recta intentione, consuetudine patriæ, & conditio ne statu.*

744 Sed opp. Pulchritudo naturalis mulierum proximum multoties ad peccandum inducit; sed nihilominus ipsa non peccat, dum sublata prava intentione conspiciebam ab aliis se offert, alias teneretur ad sui naturalem pulchritudinem occultandam: ergo nec peccat dum se pomposis, & pretiosis vestibus se ornat, sublata omni prava intentione. Cons. tenet, quia fortius movet naturalis pulchritudo, quam vestimentorum ornatus. Deinde, quia sublata prava intentione, vestimentorum ornatus in viri lapsum non influit, mulier enim ornans se proximi ruinam non intendit, sed solum vel naturalem pulchritudinem juvare, vel patriæ consuetudini se conformare, nè ab aliis despiciatur, & irrideatur.

745 Resp. Quod licet mulier pretiosis, & splendidis vestibus ornans se non intendat proximi ruinam directe & per se, facit tamen aliquid, ex quo prævidere tenetur proximum in peccatum cadere posse occasione ipsi datâ, dum meretricio ornamento ipsum provocat. Nec paritas ulla est in-

ter pulchritudinem naturalem, & vestimentorum ornamenta; quia vestium ornatus ipsi est voluntarius, finemque honestum habere nō potest, proindeque occasionem præstat ruinæ spiritualis; pulchritudo autem naturalis à naturæ Authore est ipsi præstata, non ut ipsâ abutatur, sed potius ut honestè vivens viris placere possit, ipsosque inducere ad castè ineundum matrimonium. Nec suffragari potest patriæ usus, cuius prætextu habitu dissoluto, & immodesto nunquam uti licet. Ut enim S. Antoninus dicit (part. 2. tit. 4. cap. 5. §. 3.) *Si enim de usu patriæ est, ut mulieres deferant vestes versus collum scissas, & apertas usque ad ostentationem pectoris, & mamellarum: valde turpis, & impudicus est talis usus, & ideo non servandus.* Cujus Archipræfus doctrinam egregiè confirmavit Innoc. XI. qui suô Decretô die 30. Novemb. 1683. præcepit, ut mulieres omnes ad collum usque & manum densò ad minus velo cooperata in publico essent, sub excommunicationis reservata poenâ ipso factâ incurrenda, & Confessarii, qui tales mulieres absolvere præsumerent, eadem excommunicatione ligantur. Nulla ergo consuetudo alicubi introducta excusare potest, quod mulieres discooperato incedant pectore, quia hoc prohibitum est ad evertenda plurima, quæ exinde oriuntur peccata. Quæ doctrina nedum probabilior, sed omnino certa nobis videtur, quidquid in contrarium dixerint Salmantenses.

TRA-

TRACTATUS II.

De Præceptis Decalogi.

ECALOGUS græca nomiris origine *decem sermones* significat: antiquo autem Christianorum usu pro *decem Præceptis*, quæ duabus lapideis tabulis insculpta, Moysi in Sinai monte tradidit Deus, *Exodi* 20. accipitur. *Lex naturalis* nuncupatur Decalogus, quia omnia juris naturæ præcepta in Decalogo continentur. Si verò quis quærat: Cur Moysi legem hanc tunc Deus tradiderit, cùm ad ipsam jam antea homines tenerentur? Respondetur cum Catechismo Rom. part. 3. cap. 1. sect. 1. rationem esse: Quia cùm lex naturalis pravis hominum moribus, & diuturna pervertitatem penè esset obscurata, & propemodum deleta, oportuit maximè ea decem præcepta, veluti brevi compendio, scripto tradere, ut in animis reformarentur, & quodammodo resculperentur: unde ait ipse Catechismus: *Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quod per Moysen data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.* Illa ergo lex, Moysi tunc à Deo tradita, non lex de novo condita, sed potius legis naturæ hominum cordibus ab initio inculpæ, renovatio, & explicatio dicenda est. Quocirca Decalogi lex Christi morte non cancellavit, quia non ad solos Judæos, ut Lutherus, cui adhæsit Philippus Melanæthon, deliravit, sed ad universos homines, qui ad naturæ legem omni tempore obligantur, directa fuit. Unde D.Th. 1. 2. q. 100. a. 1. in c. ait: *Cum moralia præcepta sint de his, quæ pertinent ad bonos mores, hæc autem sunt, quæ rationi convenient: omne autem rationis humanae judicium aliqualiter à naturali derivatur, necesse est, quod omnia præcepta moralia pertineant ad legem naturæ.*

746 In duabus tabulis lapideis sculpta fuerunt hæc decem legis præcepta, quæ sic distinguenda sunt, ut Prima tabula tria complectatur Deum spectantia; Secunda autem septem ad proximum pertinentia, ut tenent communiter SS. PP. Primum Decalogi præceptum his verbis concipitur, *Exod. 20.* *Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, ne eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles.* In quibus verbis duplex contineri præceptum, inquit Catechismus Romanus, quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur: *Non habebis Deos alienos coram me*, eam habet sententiam conjunctam: *Me verum Deum coles: alienis Diis cultum non adhibebis.* Ex quo habetur primum Decalogi præceptum circa Religionis actus versari, ac propterea de Religione primam quæstionem instituimus, & deinde de Vitiis ipsi oppositis dissemus.

QUÆSTIO I.

De Religione.

ARTICULUS I.

Quid sit Religio?

747 **R**eligio, omnium virtutum moralium præstantissima, cùm per eam propinquius ad Deum accedamus, etymologiam ducit à relegendo, ut docet D.Th. 2. 2. q. 81. a. 1. dicens: *Videtur dicta à relegendo ea, quæ sunt divini cultus: quia bujusmodi sunt frequenter in corde revolvenda, secundum illud Prov. 3.* In omnibus viis tuis co-

gita illum. *Quamvis etiam possit intelligi religio ex hoc dicta quod Deum reeligere debemus, quem amiseramus negligentes, sicut dicit Aug. in 10 de Civit. Dei. Vel potest intelligi religio à religando dicta, unde Aug. dicit in lib. de vera relig. cap. 4. Religet nos religio uni omnipotenti Deo. Sive autem religio dicatur à frequenti relectione, sive ex iterata electione, ejus, quod negligenter amisum est, sive dicatur à religatione; religio propriè importat ordinem ad Deum. Ipse enim est, cui principaliter alligari debemus tanquam indeficienti principio, ad quem etiam nostra elec̄tio assidue dirigi debet sicut in ultimum finem, quem etiam negligentes peccando omittimus, & credendo, & fidem protestando recuperare debemus.* Hæc D.Th. quibus præmissis, sit

Concl.

748 Concl. 1. Religio est: *Virtus cultum debitum Deo exhibens tanquam primo rerum omnium principio.* Dicitur: *virtus*, moralis quidem, quo genere potior est aliis, quia *Deo exhibet* (qui est illius objectum cui) *debitum cultum*, id est, proprium Dei, importatque servitutem, reverentiam, & subjectionem Deo, *tanquam primo rerum omnium principio.* Hic religionis cultus exprimitur in Greco per *Latriam*, cui latinè respondeat religio, hoc tamen sensu, quod eodem actu servit Deo homo, ipsumque colit, ex D.Th. hic q. 81. a. 3. ad 2. Duplum autem accipitur cultus, activè scilicet, & passivè, & illo modò omnem Religionis actum significat; ceterum passivè est objectum formale quod Religionis terminativum. Motivum autem objectum, seu formale quo est bonitas, & æquitas ipsius cultus passivi à quo movetur voluntas, ut reddat Deo cultum prout ipsi debetur.

749 Ex his apparet, quare inter virtutes Theologales non connumeretur Religio, quia tam cultus passivus, quam ipsius cultus bonitas sunt quid creatum: igitur Deus solum est objectum cui Religionis. Sed observa, quod haec vox *cultus* etsi diversa significet, quam honor, reverentia, veneratio, laus, &c. ut tradit D.Th. infra q. 103. a. 1. ad 3. hic tamen pro eodem accipiuntur: unde tota hac q. 81. utitur ipsem D. Th. quandoque nomine *cultus*, aliquando vero nomine *honoris, adorationis, &c.*

750 Opp. 1. Religio, cum sit pars justitiae, etsi potentialis, debet respicere ut objectum formale æqualitatem imperfectam, sicut justitia perfectam: ergo illius objectum non est cultus. Resp. dist. conf. Non est cultus qualitercumque acceptus, C. quatenus imperfectam constituit æqualitatem inter creaturam colem, & Deum, quem colit, N. Hujusmodi æqualitas consistit in eo quod propter beneficium creationis ex quo alia subsequuntur, reddit creatura Deo cultum, honorem, & subjectionem ut potest; sed cum minus reddat, quam ei debeatur, imperfectam constituit æqualitatem inter acceptum, & redditum.

751 Concl. 2. Religio est una specie athoma. Rat. Objectum Religionis formale est unum nempe Deus, quatenus est principium primum creationis: ergo. Hanc ra-

tionem subtiliter expressit D. Th. in 3. dist. 9. q. 1. a. 3. in corp. dicens: *Quia Deus Crea- tor est in quantum bonus, sapiens, & potens, & secundum omnia hujusmodi: ideo ratione omnium debetur sibi latra, & non secundum unum horum tantum; sicut gratitudo debetur Deo propter beneficia ab ipso accépta, & sic de aliis virtutibus, quæ attributum Dei speciale respiciunt, quare non rectè à quibusdam confunduntur cum Religione.*

752 Opp. 1. Unitas, & distinctio virtutis desumitur ab objecto formalis, & non ab objecto cui: ergo ratio adducta est inefficax. Resp. N. conseq. nam ex unitate formalis ejus, cui tribuitur cultus, resultat debitum formaliter idem, consequenterque unus cultus passivus: cum autem iste sit objectum formale, ut dixi, sequitur, quod Religio sit una specie athoma, & in hoc stat vis rationis adductæ.

753 Opp. 2. Una est virtus charitatis, quam diligimus Deum, & proximum: ergo & quam colitur Deus, Deipara, & Sancti; sed eō ipsō Religio est una genericè: ergo. Resp. D.Th. infra q. 103. a. 3. ad 2. Ratio diligendi proximum (inquit) Deus est: non enim per charitatē diligimus in proximo nisi Deum, & ideo eadem charitas est, quam diligitur Deus, & proximus; & similiter, cum sit alia ratio serviendi Deo, & homini, aut honorandi utrumque (scilicet, propria cuiusque excellentia) non est eadem virtus latra, & dulia, & consequenter neque hyperdulia. Itaque cum objectum latra, & dulia, & hyperdulia sit cultus exhibendus Deo, B. V. Mariæ, & Sanctis, cultus autem illi tribuatur ratione singularis excellentiæ explicantis infinitatem à creatura imparticipabilem; ideo latra respicit formaliter aliquid, in quo non communicat cum dulia, & hyperdulia. Ceterum charitas specificatur à Divina bonitate prout in se est, & ex consequenti ut participata à proximo communicante et si finite in bono cum Deo. Inepte ergo adorationem, quæ est actus Religionis, dividunt Summi in eam, quæ est latra, dulia, & hyperdulia; & alii non minus incongruè dividunt Religionem in latram, duliam, & hyperduliam, quod est absurdissimum, & contra communem Theologorum sensum.

ARTICULUS II.

Quinam sint Religionis actus eliciti?

754 **C**oncl. Non modò actus interiores, ut *devotio*, & *oratio*, sed etiam *exteriores*, ut *sacrificium*, *adoratio*, & alii hujusmodi, sunt à Religione eliciti. Rat. Ille actus dicitur à virtute elicitus, qui ex motione ipsius procedit, ejusque objectum attingit; sed omnes actus prædicti sunt hujusmodi: ergo. Maj. est D.Th. 3. p.q. 19. a. 1. & aliis locis, ubi hanc constituit differentiam actum inter imperatum, & elicitum, quod ille ad finem sibi extrinsecum ordinatur à virtute imperante, unde charitas *imperare dicitur omnes actus, quos ad finem suum advocat*, D.Th. q. unic. de charit. a. 5. ad 3. *Actus* verò *elicitus* nullatenus extrahitur; sed ex se ipso habet, quod finem virtutis attingat intrinsecum, seu objectum specificativum. Min. verò prob. Etsi oratio sit actus intellectus, & exteriores actus à potentis eliciantur exterioribus, nihilominus voluntas per virtutem Religionis imprimit in alienis potentis motionem, vi cuius possint objectum Religionis attingere: ergo.

755 *Opp.* Actus à virtute elicitus distinguitur ab ipsius materia; sed actus Religionis exteriores sunt materia inferiorum: ergo. *Resp.* dist. min. Actus Religionis exteriores passim sumpti, C. activè considerati, N. sicut enim distinguitur traditio à re tradita, ita in præsenti discerni debet exhibitio activa, sive actus exhibens rem corporalem, & ipsa res exhibita, hæc est Religionis materia: exhibitio autem actus Religionis. Hinc D. Th. in 3. dist. 9. q. 1. a. 1. qq. 1. ait: *Hoc nomen latria tripliciter sumitur. Quandoque enim pro eo, quod Deo in obsequium exhibetur, sicut sacrificium, genuflexiones, & hujusmodi. Quandoque autem pro ipsa exhibitione. Quanovaque verò pro habitu, quod exhibetur obsequium. Et primò modò latria non est virtus, sed materia virtutis. 2. modò est actus virtutis. 3. modò est virtus.*

756 *Sequitur*, quod actus Religionis adæquatè dividitur in exteriorem, & interiorem, non sicut ex utroque unus in genere moris resultet actus, ut modò dictum est: neque eo sensu, ut actus interior sit elicitus, & exterior sit imperatus: sed accipitur hoc loco actus exterior *pro actu corporaliter exercito*, quem physicè elicit Religio.

Igitur *devotio*, & *oratio* sunt actus Religionis interiores, & illa quidem prior, cùm sit actus voluntatis, ubi residet Religio, & ideo ipsi propinquior est quam oratio. Ad prædictos duos actus reducitur votum, quantum per illud obligamur ad faciendum aliquid propter Deum.

757 Actus verò exteriores sunt in primis *juramentum*, nam in confirmationem veritatis exteriùs manifestatae adducimus Deum in testem. Similiter Sacramentorum administratio est actus Religionis, quantum per ea protestamur, Deum esse Authorum gratiæ, quam continent, & efficiunt instrumentaliter. Deinde *adoratio*, quâ quis corpus suum exhibet ad Dei venerationem, genuflectendo, sese prosternendo, &c. *Sacrificium* quod immediate Deo offertur. Et denique *exhibitio* primitiarum, decimarum, & oblationum, quæ Ministris immediate offeruntur, Deoque mediately. Atque hæ omnes actiones religiosæ ad cultum Dei, qui dicitur *Latria*, spectant. De his omnibus suo loco disputandum erit.

ARTICULUS III.

De Devotione.

758 **D**evotio à *devovendo* dicitur: unde, qui se iplos idolis devovebant ad mortem, appellabantur apud Gentiles *devoti*; sicut de duobus Deciis Patre, & filio narrat Livius lib. 8. Hist. Rom. cap. 9. & lib. 10. cap. 28. Unde inter Christianos devoti dicuntur, qui quodammodo se iplos aliqui devovent, ut ei se totaliter subdant, & ideo in C. Toletano I. can. 16. dicitur: *Devotam peccantem non recipi in Ecclesias*; ubi per *devotam* intelligitur Monialis. Licet autem apud Latinos in bonum, & malum accipiatur *devotio*; tamen in S. Scriptura, & inter Theologos frequenter, quod bonum est significat, ita tamen, ut aliquando effectus *devotionis* dicatur etiam *devotio*, de quo infra. Nunc sit

759 Concl. 1. *Devotio est: Voluntas promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum.* Sic D.Th. q. 82. a. 1. Explicatur. Ponitur *voluntas* pro actu volendi, sive *tradendi se*, idest ipsam voluntatem, sicut enim per adorationem offertur Deo corpus, per sacrificium bona externa, & sic de aliis, ita per devotionem offertur voluntas tanquam res, seu materia *devotionis*, quæ est

est Religionis primogenita, & ideo munus, quod offert, est præstantius inter naturalia: voluntas enim est veluti regina in regno hominis interioris. Dicitur: *promptè tradendi se*, nam voluntatis promptitudo modus est rei oblatæ, seu ipsius voluntatis objectivæ consideratæ, non subjectivæ: etenim promptitudo ex parte subjecti communis est cui libet virtutis actui, nam procedit à potentia prompta, & expedita: igitur materia devotionis adæquata est *voluntas prompta*.

760 *Ad ea, inquam, quæ pertinent ad Dei famulatum*, & per hoc differt à charitate, quæ voluntatem tradit etiam Deo, sed diversimodè: nam charitatis traditio est per modum adhæsionis, & unionis, ad hoc enim tendit charitas, ut Deo inhæreat: traditio autem voluntatis à devotione effecta, est per modum oblationis, quasi redigendo illam in servitutem Deo, cui famulatum præstet. Hæc est devotionis natura, cujus expositio multorum torsit ingenium; sed ut mihi videtur, rem hanc sanè difficultem optima luce collocavit Joannes à S. Thoma, ex quo excerpta est interpretatio diffinitionis adducta.

761 Concl. 2. *Devotionis præceptum per se obligat frequenter: huic tamen obligatio- ni satisfacit homo, ubi se exercet in aliis vir- tum actibus, qui ex devotione, ut imperante, exercentur.* Conformis est hæc resolutio dictis num. 91. & similiter probatur quoad 1.p. contra Salmant. Moral. hic num. 7. Homo non solum in primo instanti usus rationis per se tenetur se convertere in Deum tanquam in primum creationis principium, cui se tradere debet in servitutem; sed etiam frequenter debet hoc facere: quia hoc postulat vita rationalis, ut homo suum velle in Dei obsequium, & famulatum tribuat, juxta illud Prov. 7. v. 2. *Serva mandata mea, & vives, & Ecclesiastes 12. v. 13. Deum time, & mandata ejus observa, hoc enim est omnis homo;* ubi tò hoc, sive in ablativo, sive nominativo sumatur, moralem hominis diffinitionem denotat. Inde Laet. lib. 7. Institut. divin. cap. 6. ait: *Idecirco mundus factus est, ut nascamur: ideo nascimur, ut agnoscamus fa- ctorem mundi, ac nostri Deum: ideo agnos- cimus, ut colamus: ideo colimus, ut immortalita- tem pro laborum mercede capiamus.* Vide infra ubi de adorationis loco.

762 Quoad 2. p. prob. & cumprimis, quando petimus, *ut fiat voluntas Dei, si- cut in cœlo, & in terra,* sufficenter præcep-

to huic satisfacimus: hac enim petitione offertur Deo nostra voluntas, sicut à Beatis offertur in cœlo. Rursus, in aliorum mandatorum observantia hoc ipsum sèpè facimus; nam, ut ait D. Th. hic a. I. ad 2. de- votio invenitur in diversis generibus actuum non sicut species illorum generum, sed sicut mo- tio moventis invenitur virtute in motibus mo- bilium. Hæc D. Th. Unde Exodi 35. v. 20. dicitur, quod multitudo filiorum Israhel obtu- lerunt mente promptissima, atque devota pri- mitias Domino.

763 Concl. 3. *Causa principalis, & ex- trinseca devotionis Deus est: intrinseca verò, & ex parte nostra est meditatio, sive contem- platio, D. Th. hic q. 82. a. 3. Rat. 1. p.* Devotio est actus voluntatis bonus; sed eo ipso est à Deo tanquam à causa principali, & exteriori principio, juxta illud Christi Do- mini Joan. 15. v. 5. *Sine me nihil potestis fa- cere:* ergo *causa devotionis extrinseca & prin- cipalis* (inquit D. Th.) *Deus est: de quo dicit Ambrocius super Luc. cap. 9.* *Quod Deus, quos dignatur, vocat: & quem vult, religiosum fa- cit: & si voluisse, Samaritanos ex indovatis devotos fecisset.* Rat. 2. p. Omnis actus volun- tatis ex aliqua consideratione procedit; sed devotio est actus voluntatis: ergo procedit à consideratione, sive meditatione; una qui- dem ex parte Divinæ bonitatis, & bene- ficiorum ipsius: alia verò ex parte propri- tum defectuum. Duplicem hanc consid- erationem optimè expendit Cajetanus ibidem dicens: *In prima sunt bonitas, misericordia, charitas, &c. Dei erga hominem, & me, be- neficiaque creationis ad imaginem suam, re- demptionis Baptismi, inspirationum, vocatio- num per se, vel per alios, expectationis ad pœ- nitentiam, Eucharistie, præservationis à tot periculis animæ, & corporis, angelicæ custodiae, & reliquorum beneficiorum singularium.* In secunda sunt defectus culpæ, & pœnae, tam in præterito, quam in præsenti, labilitas ad peccandum, dissipatio proprieæ substancialiæ, as- suefaciendo cogitatus, & voluntates, & in- clinationes aliarum suarum virium ad malum, habitatio in regione longinqua ab amictia, & conuersatione Divina, perversitas affectus ma- gis temporalia, quam spiritualia commoda, vel incommoda sequentis, nuditas à virtutibus, vulnera ignorantiae, malitia, infirmitatis, & concupiscentiae: vincula manuum, & pedum, operum, scilicet, & affectuum: in tenebris, in fætoribus, & amaritudinibus esse, nec horre- re: vocem pastoris interius non agnoscere: &, quod

quod omnibus peius est, Deum pro inimico, & hoste toties elegisse mortaliter peccando, & propter eam tantam eidem injuriam fecisse, ut pro Deo refutatus sit, factusque noster Deus sit venter, aut pecunia, aut delectatio, &c. Hactenus Cajetanus.

764 Et protinus subjungit: Ex hujusmodi namque meditationibus, quæ quotidiane esse debent religiosis, & spiritualibus personis, omisso vocalium orationum multiloquio voluntario (N.B. non damnat orationem vocalem, & multò minus necessariam ex præcepto, sed multiloquam voluntariam, sive liberam, & non ex præcepto vocalem) devotio, aliaeque consequenter gignuntur virtutes; nec religiosi, aut religiosæ, seu spiritualis etiam nomine vocari potest, qui saltem semel in die ad hujusmodi se non transfert. Quomodo namque effectus absque causa, finis absque medio, insularis portus absque navigatione baberi nequit: sic nec religio in actu absque frequentatis actibus suarum causarum, mediorum, ac vehicularum. Hæc Cajet.

765 Petes: Quinam sint substantialis devotionis effectus? Dixi: substantialis, nam communiter effectus hujus devotionis solet dici devotio accidentalis. Scito autem appellari effectus, quamvis sint actus eliciti ab appetitu rationali, vel sensitivo, quia non immediatè ab habitu, & potentia oriuntur, sed mediante alio actu, & hoc modò gaudium, & delectatio licet sint actus, dicuntur effectus amoris, ut constat ex p. 1. Hoc prælibato, resp. 1. Quod tristitia, tūm spiritualis, tūm sensitiva, est effectus devotionis per accidens, & quidem dupliciter: unò modò, quia plenè non habetur bonum, quod delectat, unde Psalm. 41. v. 3. dicitur: Sitivit anima mea ad Deum, &c. & postea sequitur: Fuerunt mibi lacrymæ meæ (ex tristitia subortæ) panes die, ac nocte. Aliò modò, quia consideratio proprietum defectuum, quæ per se substantiali causat devotionem, nata est causare per accidens tristitiam, & sub diversa ratione luctitiam propter spem, scilicet, divinæ subventionis.

766 Resp. 2. Quod devotionis effectus per se sunt consolatio, luctitia, delectatio, exultatio, gaudium, & jubilus, tūm spiritualis, tūm sensibilis, unde dicitur Psal. 83. v. 3. Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum. Devotio igitur accidentalis, sive effectus veræ devotionis, sunt per se desiderabiles, nam sunt de Deo, & à Deo, qui

Tom. II.

incipientibus præsertim sensibilem tribuit devotionem, juxta illud Ecclesiastici 39. v. 31. Initium necessaria rei vitæ hominum aqua, &c. Vide S. Bonaventuram processu 7. relig. cap. 15. & 21. & S. Catharinam Senensem tract. 2. Dialog. cap. 3. & 4. Unde meritò confixa sunt in Michaelo de Molinos proposit. 27. Qui desiderat, & amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat, nec querit Deum, sed se ipsum, & male agit, cum eam desiderat, & eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris, quam in diebus solemnibus. Et proposit. 33. Male agit anima, quæ procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitari in se devotum aliquem sensum, quoniam animæ internæ omnes dies sunt aequales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia hujusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

767 Circa prædictam delectationem sensibilem habenda sunt præ oculis dicta p. 1. num. 112. & rursus, quod nonnumquam potest non esse effectus substantialis devotionis, sed ex complexione naturali, imò etiam à Dœmone; semper autem est periculosa, si quis indiscretè utatur eā, ut enim ait D. Th. 2. de regimine Principis, cap. 4. nihil magis ad immoderatum augmentum per quod virtutis medium corrupitur, ducit, quam delectatio. Tùm quia natura delectationis est avida, & modica delectatione sumpta aliquando præcipitatur in turbium delectationum illecebras. Tùm etiam, quia delectatio hæc appetitum non satiat, sed gustata, in sui sitim magis inducit, ut ipse S.D. tradit 1. 2. q. 33. a. 2.

ARTICULUS IV.

Quid, & quotuplex sit Oratio?

768 **C**oncl. 1. Oratio est: *Petitio decentium à Deo.* Sic eam diffinit D. Th. 2. 2. q. 83. a. 3. ex Damasceno lib. 3. fid. cap. 24. quam communiter amplectuntur Theologi. Explicatur diffinitio. Ponitur: *petitio* loco generis, quia oratio est actus intellectus non minus ac imperium. Sicut enim imperium est ultima quasi conclusio practica in his, quæ nostro subjacent arbitrio, ita petitio in illis, quæ per alium sunt facienda. Unde ad utrumque actum prædictum præsupponuntur consilium, & judicium, de præcipiendis nempè, & petendis. Conveniunt autem in eo, quod tam imperium, quam

x

pe-

petitio subsunt voluntati, à qua efficaciam hauriunt. Differunt verò in eo, quod illud cuilibet potentiae inferiori denuntiat: *fac hoc*. Petitio verò ad superiorem, aut aqualem deprecando dirigitur: *fiat hoc*. Igitur petitio quandam importat ordinationem prout scilicet homo disponit aliquid per alium esse faciendum: cùm autem ordinare proprium sit rationis, inde fit, quod petitio sit actus intellectus. Unde 1. Eth. cap. ult. dicitur: *Ad optima deprecatur ratio*.

769 Additur: *decentium*, quod idem est ac *bonorum*, nam malum culpæ à Deo petere, execrabile foret: unde etsi petitio possit esse bona, aut mala; oratio tamen semper est bona. Quocirca incongruè in bonam, & malam orationem divisit Navarrus. Cùm autem bona sint in duplice differentia, alia *simpliciter ad salutem necessaria*, alia verò *secundum quid*, propterea desiderare, & petere illa possumus absolute, determinatè, principaliter; bona verò *secundum quid* petere solum possumus, & debemus sub limitatione, quatenus videlicet ordinantur ad obtainendam beatitudinem. Dicitur à Deo: nam oratio ad solum Deum dirigitur, ut per ipsum implenda, non modo quia est Author, & prima causa omnis boni, verum etiam quia omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam, & gloriam consequendam, quas solus Deus dat, juxta illud Ps. 83. v. 12. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus*. Unde in Concil. Carthag. III. cap. 23. dicitur: *Cùm ad altare assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio*. Sanctis verò portigimus orationem, quatenus per ipsos, ut mediatores, & intercessores speramus à Deo impetrare quod petimus. Et ideo quando oramus Deum, dicimus, ut *miserereatur nostri*. Et licet Christus D. oret pro nobis, nunquam tamen dicimus, ut pro nobis deprecetur, sed quod *exaudiat nos*, vel *miserereatur nostri*, ad vitandos errores Arii, & Nestorii, ut observat D. Th. in 4. dist. 15. q. 4. a. 6. qq. 2. ad 1. & dist. 45. q. 3. a. 2. ad 3. Sanctos verò deprecamur semper, ut pro nobis orient. Quod si aliquando ipsos exoramus, ut nostri misereantur, solum intendimus, ut conditionis nostræ miseriæ permoti, pro nobis intercedant, suaque apud Deum gratia, & depreciatione juvent. Ex quo sequitur, quod sicut res Deo oblata per devotionem est voluntas nostra, ita per orationem offerimus Deo mentem nostram. Non ergo con-

fundas rem oblatam in oratione cum re petita; nam res, seu munus oblatum in orationis cultu, est mens: res verò petita non tam propriè dicitur materia orationis, quam desiderii, cuius oratio est interpres. Unde differunt desiderium, & oratio, seu petitio in eo, quod desiderium principaliiter tendit ad rem desideratam; petitio verò præcipue dirigitur ad superiorem. Et hinc habes, quomodo oratio sit actus religionis, seu qualiter per orationem Deo tribuatur cultus. Unde D. Thom. bīc a. 3. ad 3. ait: *Orando tradit homo mentem suam Deo, quam ei per reverentiam subjicit, & quodammodo presentat*.

770 Concl. 2. *Oratio adæquatè partitur in mentalem, seu interiorem; & vocalē, seu exteriorem*. Prima est, qua purè internè, per actus scilicet intellectus, & voluntatis, divina attributa recognitantur, beneficia à Deo collata recoluntur, & cœlestia bona desiderantur, postulanturque. De hac loquitur David Ps. 26. v. 8. *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea; & Ps. 38. v. 4. In meditatione mea exardescit ignis*. Secunda est, quæ interius latens, per verba manifestatur, quæ etsi necessaria non sint, ut petitiones nostræ innotescant apud Deum, deserviunt tamen, tūm ad excitandos interioris animi affectus, cùm etiam ut homo Deo, & mente, & corpore sese subjiciat. De hac loquitur Apost. ad Hebr. 13. v. 15. *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, idest, fructum labiorum confitentium nomini ejus*. Præter hoc duplex orandi genus, nullum aliud repetiri, ex eo constat, quod oratio non nisi sola mente: vel mente, & verbis simul, confici potest.

771 Nota autem cum D. Th. bīc q. 83. a. 12. quod duplex est oratio, *communis*, & *singularis* (idem est ac *publica*, seu *privata*) *Communis* quidem oratio est, quæ per ministros Ecclesiæ in persona totius fidelis populi Deo offertur: & ideo oportet, quod talis oratio innotescat toti populo pro quo profertur: quod non posset fieri, nisi esset vocalis, & ideo rationabiliter institutum est, ut ministri Ecclesiæ hujusmodi orationes etiam alta voce pronuntient, ut ad notitiam omnium possint pervenire. Oratio verò *singularis* est, quæ offertur à singulari persona cujuscumque sive pro se, sive pro aliis orantis: & de hujusmodi orationis necessitate non est quod sit vocalis. Hæc D. Thomas.

ARTICULUS V.

Ad quos sit effundenda Oratio.

772 **C**oncl. 1. *Ad solum Deum effundenda est Oratio tanquam per ipsum implenda.* Unde in hoc sensu solus Deus est orandus. Sic eam resolvit D. Th. hic q. 83. a. 4. dicens: *Oratio porrigitur alicui duplíciter. Unò modò quasi per ipsum implenda. Aliò modò sicut per ipsum impetranda.* Primò quidem modò soli Deo orationem porrigitus. Ratione generali probari potest conclusio ex eo, quod oratio actus potissimum est religionis, & sub aliqua ratione ad cultum latriæ pertinet, ut expressè tenet D. Th. art. antecedenti; sed religionis, seu latriæ actus ad solum Deum dirigitur, quia religio ad solum Deum terminatur: ergo. Peculiaris autem ratio, quâ in hoc articulo eam probat Angelicus, hæc est: Oratio ordinari debet ad gratiam, & gloriam consequendam; sed hanc solus Deus dare potest: ergo ad solum Deum diriguntur oratio ut per ipsum implenda.

773 *Dices:* Hanc rationem non esse efficacem, quia non solum gratiam, & gloriam, quæ sanè solus Deus præstare potest, sed etiam alia bona petere possumus, pro quibus adipiscendis ad alios orationes nostras effundere possumus: malè ergo reducitur totius rationis vis, quare solus Deus sit orandus, ad hoc quod solus ipse dare potest gratiam, & gloriam. Sed optimè instauratur ratio juxta expositionem Cajetani, quidquid dicat P. Suarez, qui tandem in eundem incidit sensum, ut notat Joan. à S. Th. disp. 27. de Orat. a. 4. Oratio, de qua D. Th. loquitur, quæque religiosa dicitur, est oratio bene ordinata, Deique promissione innixa; sed per hanc solum petere possumus gratiam, & gloriam, nam si quæ alia petimus etiam temporalia, qualia sunt quæ in oratione Dominica continentur, quatenus ad gratiam, & gloriam consequendam ordinata sunt, petimus: ergo oratio propriæ talis, seu religiosa, ad gratiam, & gloriam consequendam principaliter ordinari debet.

774 Concl. 2. *Ad Sanctos in cœlo regnantes effundere possumus orationes nostras, ut pro nobis intercedant apud Deum; subinde que ipsos invocare, ut pro nobis Deum exorent, pium, utile; ac laudabile est.* Dogma

est catholicum, Scripturæ testimoniis, perenni Ecclesiæ traditione, & praxi, Conciliorum definitionibus, & PP. autoritate corroboratum, adversus hæreticos, quorum primus fuit Vigilantius, quem initio saeculi IV. Sanctos neque invocandos esse, neque honorandos spargere incipientem D. Hieronymus celebri, & apud omnes nobili opusculo compescuit. Hunc errorem postea suscitantes Catharos, Vvaldenses, & Vviclefistæ, & nostra ætate Lutheranos, & Calvinistas S. Trident. Synodus anathematizavit.

775 Constat autem concl. ex pluribus S. Scripturæ textibus, Job 5. v. 1. *Voca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere.* Genes. 48. v. 16. ubi Jacob filiis suis benedicens, dixit: *Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedic patres istis: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque Patrum meorum Abraham, & Isaac;* ubi expressè invocantur Angeli, & Patres, qui jam deceperant. Exod. 32. v. 13. ubi Moyses Dominum rogans, has fudit preces: *Recordare Abraham, Isaac, & Israel servorum tuorum, quibus jurasti per te-metipsum.* Ex his ergo, aliisque quos omittimus textibus, apertissimè constat, illos SS. Patriarcharum merita apud Deum interposuisse ad misericordiam ab ipso, ipsis intercedentibus, impetrandam. Cum ergo non absimili modo Catholici Sanctorum merita apud Dei clementiam interponant ad dona petita assequenda: qua fronte dicere audent hæretici moderni, Sanctorum invocationem S. Scripturæ non esse conformem? Constat insuper ex universalii Ecclesiæ usu, & praxi. Denique prob. rat. Ordo divinus hoc exposcit, ut ex superiori excellentia refundatur in inferiora, sicut claritas Solis in aerem: ergo per Sanctos Angelos, & homines beatos, qui perfectio-nis charitate nobis superiores sunt quoad statum, congruit maximè ut disposuerit Deus nobis concedere quæ petimus: invocandi ergo sunt, ut pro nobis etiam singulis orient, prout loquitur Trident. sess. 25.

776 Opp. 1. Sancti in cœlis non cognoscunt ea, quæ in terris apud homines aguntur: ergo orationes nostras exaudire non possunt, & consequenter non sunt invocandi. Ant. prob. ex illo Job 14. v. 21. *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.* Item Eccles. 9. v. 5. Mortui nihil noverunt amplius. Tandem Isaia 63. v. 16. *Abraham nescivit nos, & Israel*

Tract. II. De Præcept. Decalogi.

ignoravit nos. *Resp.* Præfatos Scripturæ textus, quibus frequenter innituntur hæretici, ad rem non facere. Solùm enim probant, quòd vel mortui, qui beati non sunt, non cognoscunt necessitates nostras: vel quòd Beati eas non cognoscunt modò illò humano, & corporeò, quòd illas videbant, gerebantque, dum in terris viverent; non autem eas non videre per revelationem, aut aliquo alio superiori lumine. *Adde*, Isaïæ textum exponi posse ita ut *nescivit* idem sit, ac *non approbavit*, seu non dilexit ut filios, quomodo *Matth. 25. v. 12.* dicitur: *Amen dico vobis nescio vos.* Si autem objiciatur, quomodo Sancti in coelis, quæ apud nos aguntur in terris, agnoscant? *Respondeamus* 1. cum August. cap. 16. de cura pro mortuis agend. dicente: *Res hac altior est, quam ut à me possit attingi, & abstrusior quam ut à me valeat perscrutari.* Cum Scholasticis tamen ex D. Th. 1. p. q. 89. a. 8. dicimus: Sanctos ea cognoscere in Verbo, seu cognitione matutina: vel extra Verbum, seu vespertina. In Verbo quidem omnia, quæ ab initio ad eorum pertinent statum, unde ea cognoscunt simul, non successivè, quia cognitione matutina mensuratur æternitate, quæ nullam habet successionem: extra Verbum autem, per novas revelationes, & illuminationes à Deo ipsis factas, quibus successivè cognoscunt alia, quæ non ab initio, sed tractu temporis ad eorum pertinent statum.

777 *Opp. 2.* Ex C. Carthag. III. ubi *Canon* 23. statutum fuit, preces ad Altare semper ad Patrem esse dirigendas: ergo ad Sanctos non sunt effundenda orationes. *Resp.* Nihil in præfata Synodo adversum SS. invocationem esse ordinatum. Etenim præcepit Synodus illa, preces in Altari ad solum Patrem esse dirigendas, quod in Ecclesia perpetuò observatur, incipiente Missæ Canone: *Te igitur, clementissime Pater, &c.* Sed non proptereà Sanctorum invocationem prohibuit. Aliud enim est, preces ad solum Patrem esse dirigendas: & aliud solum Patrem esse nominandum, & invocandum in orationibus nostris. Primum statuit, sed secundum non prohibuit. Sensus ergo prædicti Canonis est, quòd ad solum Patrem in Altari orationes sunt dirigenda tanquam per ipsum implenda. Verumtamen sicut per hoc non prohibuit, ut in istis imploremus tanquam primum mediatorem Jesum Christum dicentes: *Per Dominum nostrum Jesum Christum*

&c. ita nec prohibemur commemoratio nem facere B.V. Mariae, aliorumque Sanctorum, ut eorum precibus, & meritis orationes nostræ sortiantur effectum. Unde in eodem Missæ Canone addit Ecclesia: *Communicantes, & memoriam venerantes in primis gloriose semper Virginis Mariae, &c.*

778 *Opp. 3.* Si propter charitatem, & superioritatem esset à Deo ordinatum, ut per orationes Sanctorum nostræ impleantur petitiones, sequeretur, quòd majorum Sanctorum oratio esset ad impetrandum efficacior: non ergo deberemus inferiorum Sanctorum suffragium implorare, sed tantum superiorum. *Resp.* N. sequelam, quia non solùm vult Deus per aliqua superiora juvare inferiora, sed per omnia, ideoque oportet singulos implorate. Ratio autem hujus divinæ ordinationis est, *primo*, quia majorem habent devotionem aliqui ad unum Sanctum, quam ad alium: ex devotione autem maximè pendet orationis effectus. *Secundo*, ad vitandum fastidium, quod efficit unius rei assiduitas. Unde variando excitatervor. *3.* Quia quibusdam Sanctis datum est in aliquibus causis specialius patrocinari, sicut Magno Antonio contra ignem infernalem, de quo latissimè Raynaudus tit. *Symbola Antoniana, tom. 1. Agiolog.* *Quartò*, ut omnibus Sanctis debitus exhibeat honor, pro quo implendo instituta est omnium Sanctorum festivitas. *5.* Quia contingere potest, quòd efficacior sit ad impetrandum quod depositur imploratio Sancti inferioris, Deo sic volente hujus sanctitatem manifestare, ut apparuit in obesse illo, quem post imploratum S. Francisci auxilium, non reliquit spiritus malus usquequò ad sepulchrum B. Benedicti XI. tunc in Beatorum albo nondum adscripti, accessit, quòd Deus B. Benedicti sanctitatem ostendere voluit.

779 *Opp. 4.* Injuriam facit supremo omnium Mediatori Christo D. qui Sanctos invocat tanquam Dei mediatores, ut pro ipso intercedant: ergo non sunt invocandi. *Prob. ant.* Nam ut dicitur 1. ad Tim. 2. v. 5. *Unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus:* ergo. *Resp.* ant. esse verum, si Sancti invocarentur tanquam principales mediatores; secùs autem si solùm tanquam ministeriales, quomodo eorum invocatio non obstat unitati mediatoris Christi, qui utique unus est (& non aliis) principalis, & supremus mediator in-

inter homines , & Deum , apud quem Sancti solum sunt ministeriales mediatores absque ulla injuria supremæ Christi mediationis , quomodo etiam Sacerdotes mediatores dicuntur inter Deum , & homines : Sancti ergo non adhibentur ut mediatores apud Deum eō modō , quō Christus , sed modo inferiori , ministerialiter scilicet , & dispositivè , ut loquitur D. Th. 3. p. q. 26. a. 1. In hoc sensu intelligendi sunt Augustinus , Cyrius Alexand. aliisque SS. PP. quorum testimonia paſſim objiciunt hæretici moderni tanquam nostræ conclusioni adverſa.

780 Dices ex Calvinio : Ille est supremus , principalisque mediator , qui pro omnibus interpellat , & pro ipso nullus intercedit , ut Christus D. qui pro omnibus orat , & pro illo nullus ; sed Sancti à Catholicis invocantur , ut apud Deum pro omnibus intercedant , & pro ipsis nullus interpellat , cùm sint in gloria beati , nulliusque egeant intercessione : supremi ergo erunt mediatores eodem modo quo Christus . Resp. dist. min. Pro omnibus intercedunt , interponendo Christi mediationem apud Deum , C. min. Absolutè , & independenter à Christi mediatione , N. min. & cons. Magna etenim est disparitas inter Christi , & SS. mediationem , quia pro Christo nullus intercedit , neque orando pro se , neque orando pro aliis , neque modo , neque antequam esset in cœlo : Sancti verò quando erant in via indigebant mediatore ad orandum pro se , & modo in cœlo ad Christi mediationem recurrent ad orandum pro aliis , juxta illud Joan. 16. v. 24. Si quid petieritis Patrem in nomine meo , dabit vobis ; unde non sunt supremi mediatores.

781 Opp. 5. Nullum est præceptum , vi cuius teneamur Sanctos invocare , & orare : ergo non sunt invocandi . Resp. Permissò ant. N. cons. quia aliud est , pius , utile , & laudabile esse Sanctos invocare , ut pro nobis orent : aliud verò , quod ad Sanctorum invocationem ex præcepto teneamur . Primum catholicè adversus hæreticos propugnamus : secundum verò sub lite pendet inter Theologos , aliis negantibus , affirmantibus aliis ; sed affirmativam opinionem probabiliorem , & menti D. Th. conformiorem centemus . Docet enim A. Doctor in 4. d. 45. q. 2. a. 2. loquendo de ordine à Divina providentia instituto : Quod iste ordo divinitus est institutus in rebus secundum D. Dionysium , ut per media , ultima reducantur in Deum ; unde cùm

Sancti , qui sunt in patria , sint Deo propinquissimi , hoc divina leg's ordo requirit , ut nos , qui manentes in corpore peregrinamur à Domino , in eum per Sanctos medios reducamur : quod quidem contingit , dum per eos divina bonitas suum effectum diffundit . Et quia reditus noster in Deum respondere debet processu bonitatum ipsius ad nos : sicut mediantibus Sanctorum suffragis , Dei beneficia in nos deveniunt ; ita oportet nos in Deum reduci , ut iteratò beneficia ejus sumamus mediantibus Sanctis : & inde est , quod eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus , & quasi mediatores , dum ab eis petimus , quod pro nobis orent : ergo contra ordinem à Divina providentia constitutum ageret , qui nunquam Sanctos in suis necessitatibus invocate vellet . Hanc controversiam attigisse satis sit , quam fuso calamo versatur Mag. Concina lib. 2. in Decal. diff. 1. de Relig. cap. 8. per tot. ubi eam ex instituto à P. Liborio Carmelita omnium primo fuisse discussam testatur .

782 Concl. 3. Animæ in Purgatorio degentes non orant pro nobis : unde superfluum est ad ipsas preces effundere , ut pro nobis orent . Est expressa D. Th. sententia pluribus in locis , præfettim 2. 2. q. 83. a. 4. ad 3. & a. 11. ad 3. Et in 4. d. 15. q. 4. a. 5. ad 2. quem sequuntur , præter omnes ejus discipulos , plures extranei , quos refert Concina loc. cit. c. 10. q. 2. n. 4. inter quos numerandus est Alensis part. 4. q. 91. memb. 3. a. 5. §. 1. quem pro opposita stare sententia falsò afferit Mendio in tract. append. miscellan. Bullæ Cruciat. disp. 4. cap. 2. pag. 536. Hanc Theologorum opinionem , & ratione , & autoritate probabiliorem , eâ quam aliqui sub specie pietatis amplexati sunt , judicamus , rationum D. Thomæ pondere ducti . Hujus veritatem antiquorum PP. silentium , & perennis Ecclesiæ praxis , quæ nunquam animas in Purgatorio detentas invocavit , maximè commendant , & oppositæ falsitatis non leve est fundamentum . Si enim animarum Purgatoriæ precibus nos posse juvari intellexisset Ecclesia , profectò ipsas aliquando invocare non omisisset , sicut assiduas preces pro nostris necessitatibus ad Sanctos omnes effundit . Audiatur ergo D. Thomas loc. cit. ex cuius doctrina theologicè est probanda conclusio .

783 Dicendum (inquit q. 83. a. 4. ad 3.) quod illi , qui sunt in hoc mundo , aut in Purgatorio nondum fruuntur visione Dei , ut possint cognoscere ea , quæ nos cogitamus , vel dicimus : & ideo eorum suffragia non imploramus oran-

orando, sed à vivis petimus colloquendo. Ex quibus hæc formatur ratio: Animæ in Purgatorio degentes pro nobis orare non possunt, nisi ipsis, & necessitates nostræ, & orationes innotescant, ut est manifestum; sed neque necessitates, neque orationes nostræ ipsis innotescere possunt, attenta ratione statûs, in quo sunt: ergo. Prob. min. Orationes nostræ, & necessitates animabus in Purgatorio degentibus innotescere non possunt nisi ex Dei revelatione, vel in visione beatifica, vel mediantibus Angelis; sed neutrò modô ipsis innotescunt: ergo. Min. quoad 1. p. est undequaque certa, quia in Purgatorio existentes Deum non vident. Quoad 2. vero ex eo prob. quod Deum ipsis orationes nostras manifestare nec ex Scriptura, nec ex traditione, nec ex PP. habetur: voluntariè ergo affirmatur hæc per Angelos manifestatio.

784 Quod, si quis insistere vellet ex aliquibus privatis revelationibus, quod Deus orationes nostras Purgatorii animabus manifestat, adhuc pro nobis orare non posse, ex alia D. Thomæ ratione aperè convincitur. Ait enim a. 11. sup. laudato ad 3. Quod illi, qui sunt in Purgatorio, et si sunt superiores nobis propter impeccabilitatem, sunt tamen inferiores quantum ad pœnas, quas patiuntur: & secundum hoc non sunt in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis; igitur etiam si Deo revelante, necessitates, & orationes nostras agnoscerent, pro nobis adhuc tunc non orarent. Quod ita congruere ex eo convinci potest, quia scilicet valde alienum est à reo, qui propter propria scelerâ in carcere detinetur inclusus, ibique acerbissimis flagellationibus punitur ad persolvenda debita ob crimina commissa, ut oret pro aliis, ejusque impetratione pro aliis bona procuret; sed animæ in Purgatorio tanquam in carcere detinentur, acerbissimisque pœnis cruciantur, ad persolvenda debita ob crimina ab ipsis commissa: alienum ergo est, & rationi non conforme credere, quod pro aliis orent. Expendantur ergo juxta solidæ Theologiæ principia istæ Ang. Doctoris rationes, & manifestum fiet quam immerito Bellarminus oppositam amplexus fuerit sententiam, quia D. Thomæ rationes ipsi non efficaces visæ fuerunt.

785 Opp. 1. Quod animæ in Purgatorio degentes Deum non videant, minimè probat, quod pro nobis non orent: ergo. Prob. ant. Antiqui Patres in Limbo degentes

Deum non videbant, cùm beati non essent; sed nihilominus pro vivis exorabant, sicut de Hieremias habetur 2. Machab. ult. v. 14. *Hic est, qui multum orat pro populo, & universa Sancta Civitate, Hieremias Propheta Dei:* ergo. Hoc est unum ex præcipuis oppositæ opinionis fundamentum, ad quod facile resp. ex D. Thoma, cuius rationem adhibet Sapientissimus M. Ferrer, dignissimus antecessor noster, cuius eruditio rem orbi litteratio notissimam in celeberrimo Theologiæ cursu ab ipso edito non semel mirati fuimus, dum nobiscum vitam agentem audivimus multoties de rebus theologicis præclarissimè differentem: Quia nempè antiqui Patres in Abrahæ sinu degentes, erant viatoribus planè superiores, utpote citra poenam damni (utriusque communem) nulli alia subjecti erant. Propter quod animæ in Purgatorio existentes ab orando pro nobis excluduntur, quia ratione pœnarum, quas patiuntur, sunt nobis inferiores, & egentes nostris orationibus. Ex quo habetur, quod etiamsi animæ in Purgatorio degentes necessitates nostras, Deo revelante, agnoscerent, vel ex vi notitia quam habuerunt, dum in vivis erant, adhuc non orarent, sicut orare potuerunt antiqui Patres. Hæc est genuina solutio, quâ abundè satisfit proposito argumento, ex qua secunda D. Thomæ ratio non infringitur. Quod salvari non potest juxta solutionem quam adhibet M. Concina, qui ut præfatum argumentum solvat, admittit, quod animæ defunctorum orant pro populo universo, & in communi, ex notitia, antequam decederent habitâ. Hoc enim admissò, ratio D. Thomæ in statu inferioritate fundata, corruere videtur.

786 Opp. 2. Dives in inferno orabat pro fratribus suis, Luca 16. v. 24. Item, Martyres in tormentis constituti orabant pro se, & pro aliis, ut S. Stephanus Act. 7. v. 59. ergo multò melius id præstabunt animæ in Purgatorio existentes. Præterea, quia Episcoporum, aliorumque superioritas non impediat, quominus pro ipsis oremus: ergo ratio ex inferioritate, quam habent animæ Purgatorii respectu nostri, nihil probat. Tandem, quia purgantes animæ, licet ratione pœnarum sint nobis inferiores, superiores tamen sunt ratione gratiæ, & charitatis, in qua confirmatae reperiuntur; sed oratio, quæ ex charitate procedit, si aliquam superioritatem requirit, hanc solam exposcere videatur: ergo.

Resp.

787 *Resp. ad 1.* Quòd petitio Divitis non fuit oratio religiosa, quia non propter amorem fratrum, sed ex timore augmenti propriarum poenarum, ut ab inferno liberarentur, expostulavit. Poenæ enim damnatorum augentur magis ex suorum propinquorum damnatione, quam extraneorum. Ita D. Th. in 4. *dis. 50. q. 2. a. 1. qq. 4.* Martyres autem orare poterant, quia non erant in statu reorum tanquam læsores divinæ Majestatis, dum torquerentur; benè verò Purgatorii animæ, quæ ibi cruciantur tanquam quæ divinam læserunt Majestatem, quibus proinde non congruit rogare Deum pro aliis, sicut non decet reum, dum poenas luit, pro aliis rogare Regem, quem offendit, ut supra dictum est. *Ad 2. dicimus:* Quòd pro Episcopis, & aliis in dignitate constitutis rogamus, quia licet inferiores simus ratione dignitatis, & gradus, non tamen attento statu viatorum, in quo degimus, dum ad Patriam pergimus: in hoc ergo æquales sumus. Solutio hæc undeque solvit argumentum, sarta tecta manente ratione D. Thomæ, quæ non ita sustineri potest adhibita solutione à M. Concina excogitata; ex eo scilicet, quòd animæ non sunt in statu orandi, quatenus à nobis interpellatae, quia nequeunt nostras agnoscere supplications. *Ad ultimum dicimus:* Quòd confirmatio in gratia, & charitate, quâ gaudent in Purgatorio existentes, eas non liberat à statu reorum, qui simpliciter inferiores sunt eis, qui non ita se habent. Oratio autem, etiæ ex charitate procedat, hanc superioritatem requirit, & illam inferioritatem excludit, ut patet exemplò supra adducto.

788 *Opp. ult.* Pius fidelium usus in Ecclesia vigeret invocandi Purgatorii animas, ut pro nobis orent, Ecclesia scientie, & non contradicente. *Item*, ad impetranda aliqua beneficia etiam temporalia eas invocant, non solum privatim, sed etiam publicè, offerendo Missæ Sacrificium, ut de more habet Ecclesia Valentina, quæ pro congruenti pluvia adipiscenda, cogente necessitate, publicè Missæ Sacrificium offert, ea intentione ut purgantes animæ ad Deum pro nobis intercedant: ergo. *Resp.* Prædictum fidelium usum non obstat, quoniam si ea intentione preces fundunt, ut animæ pro nobis intercedant, tribuendum id est ignorantia ipsorum, quibus videtur animas, cùm in gratia sint constituta, pro nobis intercedere posse, eo quòd certissimam spem habeant vitam æter-

nam assequendi, nulla habita ratione de eo quòd non sunt in statu orandi, sed magis ut oretur pro eis. Ecclesia autem dum publicè Sacrificium offert, prædictam intentionem non habet; sed solum, vel his pietatis operibus divinam implorare clementiam, vel his Sacrificiis animas à Purgatorii poenis liberare, ut ipsas gratitudine cogente, dum ad gloriam pervenerint, quæ postulamus, assequamur. Minimè ergo Ecclesia eas invocat ut pro nobis intercedant. Unde Bellarminus lib. 2. de Purgator. cap. 15. licet probabile judicet animas defunctorum pro nobis orare, ipsas tamen invocandas non esse, ut pro nobis orent, docet per hæc verba: *Sed quanquam hæc vera sint, tamen superfluum videtur ab eis ordinariè petere, ut pro nobis orent, quia non possunt ordinariè cognoscere quid agamus in particulari, sed solum in genere sciunt nos in multis periculis versari:: nec verisimile est eis revelari ordinariè quid agamus, vel petamus.* Hæc ille Theologus piissimus æquè, & sapientissimus, quem si qui sciolli legerent, nostram opinionem non contemnerent; nec ita sentientes notarent; sed potius populum rudem instruerent, qualiter pro defunctorum animabus fundere preces deberet, quæ ipsis prodeßent, quibus earum invocatio, utpote infructuosa, prodeße non potest. Prædicent ergo, quod defunctorum animæ in loco divinæ justitiæ constituta, nostra sollicitudine, & subventione indigent, quam interim sæpè temporalibus etiam beneficiis remuneratur Deus. Juventur ergo pro viribus à nobis, & expectetur ab iis vicissim adjutorium, quando ad beatificum Dei conspectum pervenerint.

789 His autem non adversatur asserere, purgantes animas pro se ipsis orare Deum, ut quantocyùs à poenis liberentur, & Dei visione perfuantur. Nulla enim ex supra dictis rationibus officere potest, quominus animæ defunctorum pro ipsis orent: ad hoc enim sufficit, quòd sint in statu gratiæ, & charitatis, & parentiâ bonorum, quibus indigent, gloriae scilicet animæ, & corporis. Si enim Sancti in coelo orant pro gloria corporis consequenda, juxta sententiam D. Thomæ 2. 2. q. 83. a. 11. eadem ratione pro his adipiscendis orare poterunt Purgatorii animæ. Nec obstat, quòd animæ defunctorum non sunt instatu merendi, aut satisfaciendi, sed solum satispatiendi. Non inquam obstat, quia earum orationes, quin sint meritoria, aut satisfactoria, possunt esse

esse impetratoriæ, qualiter de Beatorum orationibus censem communiiter Theologi.

ARTICULUS VI.

An, & quomodo Oratio sit necessaria?

790 **C**oncl. 1. *In adultis Oratio necessaria est necessitate medii ad salutem.* Est communis Theologorum, ut ait Joan. à S. Th. et si in modo loquendi aliquod sit litigium. Mihi tamen arridet modus dicendi prout stabilitus est, quia videatur conformior modo loquendi Scripturæ, & PP. Nam *Theffalon. 5. v. 17.* dicitur: *Sine intermissione orate. Jacobi 5. v. 16. Orate pro invicem, ut salvemini. Lucae 18. v. 1. Oportet semper orare, & non desicere;* & *Matth. 26. v. 41. Orate, ut non intretis in temptationem.* Unde S. August. lib. de dono persever. cap. 16. Cūm constet (inquit) Deum, alia etiam non orantibus, sicut initium fidei, alia non nisi orantibus preparasse, sicut usque in finem perseverantiam: profectō, qui ex se ipso hanc se habere putat, non orat ut habeat. Similiter Hieronymus ad cap. 7. *Matth. v. 7.* ait: *Si petenti datur, & quarens inventit, & pulsanti aperitur: ergo cui non datur, & qui non inventit, & cui non aperitur, apparel quod non bene petierit, quæsierit, pulsaverit.* Insuper D. Th. in 4. dist. 15. q. 4. a. 1. qq. 3. in c. & ad 1. tradit: orationem esse necessariam, si quis velit ad salutis finem pervenire; sed quod est necessarium ad finis consecutionem, est necessarium necessitate medii: ergo. Quod non obscurè tradidisse videtur Catechis. Rom. p. 4. cap. 1. n. 2. *Docendum est* (inquit) *quam sit oratio necessaria, cuius præceptum non solum consilii causā traditum est, sed etiam necessarii jussi, vim habet, quod à Christo D. declaratum est illis verbis (Luca 18. v. 1.) oportet semper orare.* Hæc ibi, quibus denotatur, non solum dati orationis præceptum, sed quod sit de re necessaria.

791 **Rat.** Quod est à Deo ordinatum, ut medium ad consecutionem finis, est necessarium necessitate medii; sed oratio est hujusmodi: ergo. Min. & constat ex textibus adductis, & prob. ex Catechis. Rom. loc. cit. num. 3. ubi sic dicitur: *Praterea tam multis indigemus bonis, & commodis ad animum, corpusque tuendum necessariis, ut ad preicationem configere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam, & indigentia nostræ*

interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam cūm nihil cuiquam debet Deus: reliquum profectō est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus, quas preces tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum.

792 **Concl. 2.** *Datur præceptum naturale, divinum, & ecclesiasticum orandi Deum.* Rat. 1. p. Naturalis ratio dictat, ut ab eo, qui est fons bonitatis, petamus quod est medium ordinatum ad nostram salutem; sed hujusmodi est oratio: ergo. Rat. 2. p. In Sacris Litteris frequenter fit mentio hujus præcepti, & ab ipso Deo saepius est denuntiatum, ut constat ex textibus adductis: ergo. Rat. ult. p. Ecclesiasticis præcipitur officium divinum; omnibus etiam, qui Ecclesiæ ministerio non funguntur, videtur ab Ecclesia determinatum tempus orandi statutum esse, cūm ex Canonum statuto teneantur diebus festis divinis officiis interesse, ut Ministris pro populo orantibus suam intentionem conformem (præsertim vero Missæ quæ inter Ecclesiæ præcepta specialiter continetur, ut notat Nicolai ad marginem) D. Th. in 4. dist. 15. q. 4. a. 1. qq. 3.

793 Quibus habetur, orationis præceptum secundum se, & quoad substantiam esse naturale, & divinum; quoad determinationem verò temporis esse Ecclesiasticum, & ligare per se diebus festis, ut expressè docet D. Th. colligitque ex Canone: quare perperam Salmant. Moral. hic num. 17. protractant hanc obligationem ad mensem, nec satiis consequenter, nam præceptum publicæ adorationis, tract. 21. cap. 10. punct. 1. num. 6. afferunt instare diebus festis, cūm ad id sint instituti; sed hæc ratio potius urget in oratione: ergo. Non tamen negaverim, sed facto, quod huic præcepto plenè satisfacit, qui devotè Missæ Sacrificio assisteret. Si cuiquam forsitan onerosa nimis, aut rigida videatur obligatio orandi determinata in diebus festis, ita ut ad singulos extendatur fideles: consideret velim priorum sæculorum disciplinam Ecclesiæ. Commune quippe erat prioribus quinque sæculis quotidianum orandi officium (& non semel tantum, sed ter imò, & quinque die noctuque) descendens ex traditione Apostolica; unde Concilia, & PP. non tantum Clero proponebant orationem quotidianam, ut præceptam; sed toti populo, ut monstrat Thomasinus p. 1. lib. 2. à cap. 71. usque ad 74. Et hæc de obligatione per se, & determinata.

Per

794 *Per accidens* verò ligat orationis præceptum in necessitatibus occurrentibus, ex hoc quòd homo tenet sibi bona spirituallia procurare. Quotiescumque ergo ad vitandum peccatum, ad vincendas tentationes, præsertim in mortis periculo; & ad consequendum aliquod bonum spirituale, nobis, vel proximo debitum, necessaria fuerit oratio, tenemur hoc medium applicare: quia sicut eleemosyna corporali constringimur subvenire necessitatibus corporalibus, ita in urgente, & gravi proximorum necessitate spirituali obligamur nostris orationibus eos juvare, maximè quibus fuimus offendiculum, ut caderent peccando. Similiter tenemur orare, ubi necessitas fuerit communis, putà in electione Summi Pontificis, celebratione Concilii, aut si imminet schisma, bellum, &c. In quibus casibus tenentur Superiores, & Prælati præcipere, ut orationes fiant à Subditis; sed isti orationibus communibus satisfacere possunt huic præcepto. Et hæc de obligatione per accidens, seu indeterminata, ut loquitur D.Th.

795 Petes 1. *An hoc præceptum sit determinatè de oratione mentali, vel vocali?* Resp. 1. Quòd præceptum divinum, & naturale est de una, vel altera; utraque enim est cultus Deo exhibitus, qui hoc præcepto speciali intenditur, sive præcipitur. Resp. 2. Dari præceptum Ecclesiasticum determinatè circa orationem vocalem; communis enim oratio, quæ per Ministros Ecclesiæ in persona totius populi Deo offertur, oportet, quod innotescat toti populo pro quo offeratur, & hoc fieri non posset, nisi oratio esset vocalis. Et ideo rationabiliter institutum est, ut Ministri Ecclesiæ hujusmodi orationes etiam alta voce pronuncient, ut ad notitiam omnium possint pervenire, ut supra diximus ex D. Thoma. Sed de oratione vocali operosius infra.

796 Petes 2. *An regulares sub præcepto teneantur mentali orationi vacare?* Resp. Præcepto speciali non teneri, bene verò generali, quod continetur in voto professionis. Sic Theologi communiter, ita ut quoad hoc nullum sit dissidium, ut testantur Suarez, & Prado. Rat. 1. p. Vi professionis, quilibet regularis specialiter tantum obligatur ad trium votorum observantiam, unde hoc omnibus regularibus est commune, nam per professionem constituuntur in statu speciali: ergo. Rat. 2. p. Votum professionis religiose claudit præceptum tendendi in perfectio-

nem, quod inter Theologos est exploratum, & traditur à D. Th. *infra q. 186. a. 1. ad 2.* sed ad illam tendentiam prorsus est necessaria oratio mentalis: ergo. Min. probari potest apertissimis SS. PP. testimoniis, quæ abundè refert Ildefonsus à Jesu Maria *tom. 2. de periculis, & remediis Relig. perfect. p. 1. disc. 7. §. 4. & 5. Lezana de reformat. Regul. cap. 3. & 4. & alii.* Unum tamen non prætermittam, quod excipio ex B. Macario *homil. 40. Perseverare, inquit, in oratione, est caput totius boni instituti, ac vertex omnium honestarum actionum, cuius beneficio reliquas virtutes à Domino obtinemus.*

ARTICULUS VII.

Pro quibus debeamus orare.

797 **C**oncl. 1. *Orandum est pro vitatoriis omnibus;* unde S. Cyprianus *lib. 2. de orat. Dominic.* ait: *Quando oramus, non pro uno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus unum sumus. Deus pacis, & concordie Magister, qui docuit unitatem, sic orare unum pro omnibus voluit, quomodo in uno omnes ipse portavit.* Vide D. Thom. *hic a. 7.* Si verò hujus, vel illius reprobatio nobis certò, & evidenter constaret, sicut de Antichristo novimus, pro illo salus æterna petenda non foret; bene verò alia spiritualia dona pro vitando aliquo malo, vel bono adipiscendo. Inde fit: *Orandum non esse ut omnium hominum collectio salvetur, bene verò singuli; illud enim petere, esset contra divinam ordinationem, secùs autem istud.* Pro excommunicatis etiam denunciatis, etsi privata fieri possit oratio, non tamen publica: hanc enim prohibet Ecclesia *cap. A nobis, & cap. Sacris, de sent. excom.* quamquam prohibitionem hanc suspendit feria sexta in Paracœve, in qua pro Hæreticis publicè orat, quia cùm tali die Christi D. passio, & mors pro totius generis humani salute repræsentetur, à publica oratione eo ipso die neminem vult excludere. Nota verò, quod cùm orare pro alio charitatis est, eodem modo, quò tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare, ait D. Thomas *hic art. 8.* Qualiter autem teneamur inimicos diligere, diximus *tract. de Charit. art. 4. & 5. a num. 405.*

798 Concl. 2. *Pro animabus Purgatorii orandum quoque est,* cùm acerbissimis crucientur suppliciis. Cui autem certò nota es-
set alicujus animæ graviter afflita necesi-
tas

tas, teneretur is pro illa singulariter orare, vel eam aliis juvare suffragiis, juxta illud: Graviter indigenti debemus, in quantum possumus, subvenire. Certum quoque est, quod oratio pro defunctis magis est debita, quoniam per se ipsas juvari nequeunt, sicut inter vivos degentes.

799 An autem opera bona, quæ à fidelibus peraguntur pro Purgatorii animabus, prosint his, ut à poenis, quas pro peccatis lue-re debent, liberentur, etiamsi ab illis in peccato lethali existentibus peragantur: inquirendum est. Ut omnino certum est supponendum: Altaris Sacrificium pro Purgatorii animabus oblatū, æquè prodesse, quantum ad *opus operatū*, sive à justo, sive ab iniquo offertatur Sacerdote. Altaris enim Sacrificium, & omnia novæ Legis Sacra menta, efficaciam habent ex se ipsis absque opere operantis, quam æqualiter explent, per quo cumque fiant. Igitur, quantum ad hoc, suffragia per malos facta prodesse defunctis, nullus dubitat Theologorum. Idcirco præsens dubium de his operibus non procedit, sed de illis dumtaxat, quæ aliam efficaciam, ut fidelibus defunctis prosint, non habent nisi ex opere operantis, qualia sunt jejunia, orationes, elemosynæ, aliaque pietatis opera, quæ communiter in suffragium pro defunctis à fidelibus applicantur, Deoque offeruntur. De his ergo inquirimus: Utrum Purgatorii animabus prosint taliter quod per hujusmodi opera bona, à peccatoribus extra charitatem existentibus facta, juvari possint?

800 Pro resolutione quæsiti prænotari oportet: duo esse suffragiorum, seu bonorum operum genera, de quibus dubitari potest, an mortuis prosint. Alia enim sunt, quæ nomine Ecclesiæ à Ministris extra charitatem existentibus, publicè fiunt pro defunctis; qualia sunt divina officia, & orationes, quæ non proprio, sed Ecclesiæ nomine peraguntur. Alia autem sunt, quæ à privatis personis, in mortali existentibus, Deo offeruntur in satisfactionem, quam purgantes animæ pro se ipsis exhibere non possunt; qualia sunt supra laudata. Hæc insuper in duplice sunt differentia: alia quæ nomine proprio, alia verò quæ nomine alterius fiunt. Primo modo considerantur talia opera prout sunt ejus, qui talia facit suffragia: secundò autem modo, in quantum sunt alterius, qui talia suffragia fieri præcepit. His animadversis, quæ tradit D. Thomas quæst. 71. suppl. art. 3. edicimus.

801 Concl. Ut suffragia, quæ pro defunctis, à fidelibus proprio nomine offeruntur, Purgatorii animabus prosint, adeò necessarius est status gratiæ in illis, à quibus offeruntur, applicantur, quod per illa, in statu peccati mortalib[us] facta, purgantes animæ ad solvendas poenas, quas pro peccatis luere tenentur, neutquam juvari possint. Est expressa in D. Thoma loc. laudat, ubi loquendo de suffragiis quantum ad opus operantis, docet: quod operatio peccatoris, hoc est, in lethali existentis, si consideretur prout est ejus, id est, si proprio nomine fiat, nullò modo meritoria esse potest nec fibi, nec aliis. Ex quibus hæc formatur ratio: Opera, per quæ Purgatorii animabus fideles mereri non possunt poenarum remissionem, nequeunt illis prodesse ad solvendas poenas peccatis ipsarum debitas, consequenterque per illa juvari non possunt; sed per opera facta in peccato lethali fideles mereri non possunt Purgatorii animabus remissionem poenarum, quæ ipsarum peccatis debentur: ergo. Cons. est legitima; minor traditur à D. Thoma, & major, in qua solum potest esse difficultas, sit manifesta ex eo, quod satisfaciens pro poenis, quas reus subire tenet, meretur eo ipso, ut creditor satisfactionem acceptans, remittat poenas, pro quibus ipsi exhibetur satisfactio.

802 Ut autem vis, & efficacia hujus D. Thomæ rationis penetretur, attentè considera, quod ad mentem ipsius, rectè arguitur: Operatio peccatoris suffragia facientis, in quantum est ejus, nullò modo est meritoria, nec fibi, nec aliis: ergo suffragia per peccatores facta, in quantum sunt eorum, nullò modo mortuis prosunt. Tam nota enim visa fuit Ang. Doctori prefata consequentia, ut, posito antecedenti, omiserit consequentiam inferre tanquam notissimam ex illo. Nec dicas, valete consequentiam quantum ad satisfactionem solum, non autem quantum ad impetrationem: quia pariter propter eandem rationem opera, quæ nullò modo sunt meritoria, eo quod non sunt Deo accepta, qualia sunt extra charitatem facta, ex se nec valent ad satisfaciendum, nec ad imprestandum, cum nullius sint valoris apud Deum. Unde A. Doctor, & satisfactionem, & impetrationem pro Purgatorii animabus excludere volens, ex illo antecedenti absolute dixit, non prodesse.

803 Præterea, ut opera bona possint esse satisfactoria pro poenis, quas solvere tenentur purgantes animæ, debent esse Deo

accepta; sed opera facta ab existentibus extra charitatem non sunt Deo accepta: ergo non sunt satisfactoria pro poenis, quas pro peccatis suis luere tenentur purgantes animæ. Ratio hæc sumitur ex D. Th. q. 14. suppl. art. 2. ubi penes finem hæc ait: *Oportet quod, etiam si jam offensa sit dimissa per precedentem contritionem, opera satisfactoria sunt Deo accepta, quod dat eis charitas, & ideo sine charitate opera facta non sunt satisfactoria.* In quibus, et si D. Thomas loquatur de satisfactione pro peccatis propriis, tamen cum non minus requiratur ad satisfaciendum pro se, quam pro aliis, quod opera satisfactoria sunt Deo accepta, seu grata; et quod probat de poenis, & propriis, & alienis peccatis debitibus. Hæc rationes, ex doctrina D. Thomæ desumptæ, adeò efficaces apparent, ut nullus in contrarium opinandi pateat aditus. Hinc fortè hanc D. Thomæ sententiam nullus, quem sciam, Theologorum impugnavit: imò P. Suarez disp. 48. de Suffrag. sect. 8. afferit, esse communem Theologorum, quorum graviores ibidem excipit. Card. Bellarminus lib. 2. de Purgat. cap. 17. eandem firmans sententiam, nullius in oppositum Theologi meminit. Et Petrus Ludovicus Danès p. 1. Inst. Doct. Christ. sec. 2. cap. 15. ut certum, & exploratum relinquit, viventium suffragia mortuis prodesse, dummodo proficiuntur ab iis, qui apud Deum promereri, ipisque satisfacere possint, adeoque qui sunt in Dei amicitia constituti: dempto tantum acceptabili Missæ Sacrificio, quod nulla Ministri impietate polluitur.

804 Cùm dictis tamen stare potest, primum: Quod suffragia nomine Ecclesiæ à Ministris extra charitatem positis facta, defunctorum animabus prosint, sintque pro illis nedum imperatoria, ut opinatus fuit P. Suarez, sed etiam satisfactoria. Quod expressè etiam tenet D. Thomas art. cit. ex cuius doctrina hanc sumimus rationem: Valor enim operis, non solum ad impecrandum, verum etiam ad satisfaciendum, desumitur ex dignitate illius, in cuius nomine fit, quia ille intelligitur facere, cuius nomine, vel vice fit, juxta regulam juris in 6. (de qua p. 1. num. 1248.) *Qui per alium facit, perinde est ac si faciat per se ipsum;* sed Ecclesia, in cuius nomine illa suffragia ab iniquis Ministris offeruntur, est Deo grata: ergo digna sunt ut in satisfactionem pro defunctis à Deo acceptentur.

805 Ex quibus habetur, quod non so-

lùm Missa mali Sacerdotis quantum ad id quod habet ex opere operato, sed etiam quantum ad opus operantis, orationes, nempe, quas inter celebrandum iniquus Minister fundit ad Deum, defunctis prosunt, licet majoris valoris, & efficaciae judicandæ sint, magisque proinde prodesse censeantur, quæ à dignioribus funduntur Ministris quantum ad valorem, quem à privata persona hauriunt. Appositi diximus, suffragia nomine Ecclesiæ à Ministris extra charitatem positis facta, ad differentiam illorum suffragiorum, quæ quandoque facit aliquis Sacerdos tanquam privata persona, quando scilicet recitat privatim vel septem Psalmos poenitentiales, Rosarium B. Virginis, aut hujusmodi.

806 Cum prædictis stat etiam, quod suffragia, quæ nomine alterius pro Purgatorii animabus expenduntur, prosint etiam in ipsarum suffragium, dummodo ille, in cuius nomine fiunt, Dei amicus sit, seu in gratia constitutus, quamvis iniquus sit, & injustus qui ea nomine alterius offert. Quod etiam docet, & probat D. Thomas, laudato art. 3. quia ille, qui agit nomine alterius, se habet ut instrumentum: opus autem instrumenti est magis principalis agentis. Unde inquit: *Quamvis ille, qui agit ut instrumentum alterius, non sit in statu merendi: actio tamen ejus potest esse meritoria ratione principalis agentis: sicut si servus in peccato existens, quodcumque opus misericordiae facit ex precepto Domini charitatem habentis. Unde si aliquis in charitate decedens, præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem habens: illa suffragia valent defuncto, quamvis illi, per quos fiunt, in peccato existant: magis tamen valerent (N.B.) si essent in charitate, quia tunc ex duabus partibus opera illa meritoria essent.* Hec D. Thomas, cujus verba, si bene perpendantur, probant etiam bona opera, proprio nomine facta, pro defunctis non valere, si ab existentibus extra charitatem fiant: alias non dixisset, quod si ambo essent in charitate magis valerent.

807 Opp. 1. ex D. Thoma opusc. 63. cap. 2. ubi oppositum nostræ concl. expressè tradit. Ait enim loquendo de misericordia erga purgantes animas: *Ex immensa misericordia ordinavit, ut quibus propria defunt merita, alienis suffragiis adjumentur.* In hoc appareat maxima ejus misericordia, cum Deus exaudiat peccatores pro se ipsis, sicut dicit in Evangelio: *Omnia tamen valent eis, qui sunt in Purgatorio, quæ à peccatoribus inimicis Dei fiunt.*

Quibus nihil clarius dicere potuit D. Thomas contra nostram concl. *Resp.* Præfata verba expressè militare adversus thesim stabilitam; sed nullius sunt roboris, eo quod laudatum opusculum falsò Ang. adscribatur Doctori; cuius fœtum non esse, demonstravit Sapientissimus Echard *tom. I. Scrip. Ord. Præd. pag. 341.* column. 1. versus fin. ubi ait: *Certo non est S. Thomæ, cui nemo veterum tribuit, & à ejus stylo longè abhorret.* Fortè P. Larraga *tract. 4. de Pænit. §. V.* & si qui forsitan alii sint, existimantes prædictum opusculum esse D. Thomæ, propter tanti Doctoris auctoritatem propugnarunt, opera à peccatoribus facta prodeesse animabus Purgatorii. Verum cùm non sit D. Thomæ, corruit eorum præcipuum, nè dicam unicum fundamentum.

808 *Opp. 2.* Ad lucrandas Indulgentias, quas Rom. Pontifex, adhibitis à fidelibus, aliquibus piis & religiosis exercitiis, concedit pro Purgatorii animabus, opus non est eos in gratia esse constitutos, dum talia opera, v.g. Stationes, jejunia, &c. exequuntur; sed tales Indulgentiae à fidelibus applicantur per modum suffragii pro Purgatorii animabus: ergo ut suffragia Purgatorii animabus à fidelibus impensa prosint, opus non est fideles ea exequentes esse in gratia. *Resp.* aliqui cum Cajetano, Soto, aliisque: Indulgentiam, quæ applicatur per modum suffragii, defunctis non prodeesse, si applicans eam non sit in gratia. Rationem assignant, quia tales indulgentiae defunctis prodeesse non possunt, nisi prius illa pietatis opera exercentes, pro se ipsis lucrari eas possint, & deinde Purgatorii animabus in suffragium applicare. Tum etiam, quia cùm tales indulgentiae mediis illis religiosis operibus applicari debeant, nullum sortiri possunt effectum, eo quod talia opera nullius sint valoris apud Deum ad satisfaciendum pro poenis, quas ipsæ solvere debebant. Hac tamen solutione in sūi probabilitate dimissa,

809 *Resp.* Latum esse discrimen inter indulgentias, quæ ex concessione Papæ pro Purgatorii animabus à fidelibus applicari possunt, & alia laboriosa & poenalia exercitia, quæ fideles sponte in animarum suffragium exequi valent. Valor enim indulgentiarum, cùm sit ex opere *operato*, à fidelium exercitiis pro Purgatorii animarum expensis, non pender. Rom. enim Pontifex tanquam supremus & universalis thesaurorum Ecclesiæ administer concedere potest indulgentias in Purgatorii animarum suffragium, quas

ut Deus acceptet, fieri à fidelibus aliqua pietatis opera in earum satisfactionem sèpè præcipit, non quia indulgentia non valeret, nisi illis pietatis operibus adhibitis: Unde illa pietatis opera solum sunt sèpesèpius conditio, quâ adhibitâ à fidelibus, sive intra, sive extra charitatem existentibus, Romanus Pontifex indulgentias pro Purgatorii animabus applicare vult. Quapropter etiam si Sum. Pontifex, dum tales concedit indulgentias, in statu lethalis peccati existeret, ipsarum valor & fructus non deficerent, quia nec à statu concedentis, nec ab injunctis operibus pendent, sed ex Christi passione & Sanctorum meritis procedunt. Econtra autem contingit in aliis piis fidelium operibus, quæ sponte pro Purgatorii animabus Deo offrunt. Illorum enim valor sumitur solum à statu operantis: Unde, cùm opus in peccato mortali factum nomine proprio nullius sit valoris apud Deum, neutquam in animarum suffragium prodeesse potest. Dispar est ergo utriusque ratio.

810 Adeò hoc visum fuit certum P. Suarez, ut afferere non renuerit, Ecclesiæ suffragia, quæ per malos ministros fiunt, etiam si nomine Ecclesiæ ea facere dicantur, quoad satisfactionem, & consequenter quoad modum suffragii per modum solutionis effectum pro Purgatorii animabus non habere. Opus enim satisfactorium, inquit ipse, quantum poenale est, personale est & proprium talis personæ, quæ per illum patitur. Opus autem, quod fit à ministris Ecclesiæ, relatum ad ipsam Ecclesiam, non habet rationem poenalis operis. Unde concludit, mentem D. Thomæ, dum ait, suffragia à ministris nomine Ecclesiæ oblata, Purgatorii animabus prodeesse, intelligendam esse tantum de orationibus, quæ Ecclesiæ nomine à ministris Deo funduntur: minimè autem de aliis laboriosis & poenalibus operibus.

811 *Opp. 3.* Si Prælatus justus jubeat spirituales filios orare, vel jejunare pro defunctis, & illi filii sint injusti, illa nihilominus defunctis proderunt: ergo. Hujus arg. solutio in conclusionis probationibus est manifesta: opera enim bona nomine alterius facta dignitatem accipiunt ab eo cuius nomine fiunt. Unde D. Thomas *in solut. ad 4. laud. art.* ait: *Quod quamvis opus peccatoris non sit vivum in quantum est ejus, potest tandem esse vivum in quantum est alterius ut dictum est.* Ubi vides A. Doctorem semper exigere, quod opus sit vivum charitatis vitâ,

saltem ut est alterius, cuius nomine sit: si ergo, dum nomine proprio sit, non est vivificatum, ex mente D. Thomæ habetur, quod non prodest.

812 Hic notare oportet quod ait Mag. Soto *in 4. dist. 45. q. 2. a. 2.* ubi aliquod assignat discrimen inter eleemosynam, quam servus de pecunia domini elargitur, & orationem, jejunium, aliaque similia opera: quod quando servus de pecunia domini sui facit eleemosynam, illud opus propriè est domini, non servi; & ideo malitia ministri non vitiat opus. At dum subditus orat, vel jejunat, opus proprie est ipsius subditi; ipse enim suo labore operatur, non labore domini sui. Unde B. Hieronymus lib. contra Vigilantium (apud Bellarm. *loc. cit. cap. 17.*) dicit, melius esse dare eleemosynam pauperi justo, quam injusto, quia ille orans pro benefactore exauditur, alter non exauditur. En qualiter Sap. Soto distinxit adhuc inter eleemosynam (*in qua certè D. Thomas posuit exemplum*) & alia pietatis opera orationum, jejuniorum, &c. quod senserit, illam prodest Purgatorii animabus: hæc autem minimè.

813 Opp. 4. Etsi peccatorum opera satisfactoria esse non possint pro Purgatorii animabus, nihil habent quominus non possint esse impenetratoria: ergo saltem hoc modò poterunt in animarum suffragium deseruire. Prob. ant. Impetratio non exigit statum gratiæ, nec ex radice chatitatis procedit. Hoc argumentum solutum manet ex his, quæ diximus *num. 802.* Præterea *Resp. N. absolutè ant.* Licet enim peccatores, qui peccatum detestantur, pioque desiderio afficiuntur, quod pro se petunt, impetrant à Deo, ut impetrarunt remissionem peccatorum Mannaſe, Publicanus, Latro, & alii; non tamen impetrant quod petunt pro aliis. Quare D. Th. *2.2. q. 83. a. 16.* docet: *Deus audit (peccatorum) non quasi ex justitia, quia peccator hoc non meretur, sed ex pura misericordia; observatis tamen quatuor præmissis conditionibus: ut scilicet, pro se petat: necessaria ad salvem: piè: & perseveranter.* Dum igitur peccatores pro aliis petunt, nec ex pura misericordia exaudit Deus, sicut exaudit cum pro se petunt. Justi autem dum orant pro aliis, quandoque ex Dei liberalitate impetrant quod petunt: quia congruum est Deum exaudire suos amicos pro aliis deprecantes. Sed congruum non videtur Deum exaudire suos inimicos, qui non sibi veniam, sed aliis deprecantur;

sicut Rex non audiret preces quas rebelles effundere auderent pro aliis. Unde vim impenetratam, quam concedimus orationibus justorum pro animabus Purgatorii deprecantium, non concedimus orationibus peccatorum. Hac de causa fideles non peccatorum, sed justorum orationibus se commendant, juxta illud *Job 5. v. 1.* *Voca ergo si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.* Unde S. Gregorius, *Paſt. p. 1. cap. 11.* ait: *Solicitus formidandum nè qui placare iram posse creditur, banc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquidò novimus, quia cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provoeatur.*

814 Tandem opp. Nullus potest scire de altero pro certo, utrum sit in statu culpæ, vel gratiæ. Si ergo tantum illa suffragia prodest, quæ sunt per eos qui sunt in gratia, non posset homo scire per quæ suffragia subveniret suis defunctis: & ita multi à suffragiis procurandis retrahentur. Huic argumento, quod sibi objicit D. Th. *art. 3. q. 71. suppl.* respondet: *Ad quintum ergo dicendum, quod quamvis aliquis pro certo scire non possit de altero, an sit in statu salutis: potest tamen probabiliter estimare de his, quæ exterius de homine videt: ex fructu enim suo arbor cognoscitur, ut dicitur Matth. 7.*

ARTICULUS VIII.

Difficultates aliqua circa Orationem deciduntur.

815 **Q**uæres I. *Quinam sunt Orationis effectus?* *Resp.* Effectus sive fructus orationis justorum sunt meritum: (sub isto satisfactionem comprehendit D. Thomas) mentis refectio: & impenetratio, quæ potior est in oratione. *Rat. 1. p.* Omnis actus bonus, & charitate informatus, est meritorius & satisfactorius; sed oratio est hujusmodi; ergo fructus orationis est meritum. *Rat. 2. p.* Consolatio spiritualis, & devotio sunt quedam mentis refectio; sed utrumque efficit oratio, ut tradit D. Thom. hic *art. 13. & 1. Cor. 14. lect. 3.* ergo mentis refectio, &c. *Rat. 3. p.* Oratio est petitio; sed proprium hujus est impetrare: ergo impenetratio, &c.

816 Nota 1. Quod impenetratio differt à merito: istud enim ordinem ad præmium di-

Tract. II. de Præcep. Decalogi.

dicit, justitiamque respicit distributivam. Cæterum impetratio liberalitati inititur, misericordiamque ex parte donantis attendit: unde meritum potest esse absque impetratio, & è diverso. Justus enim viator orando, semper meretur, & tamen aliquando non impetrat quod petit. Similiter justus comprehensor impetrat, & non meretur, quia extra statum est merendi. Nota 2. quod oratio ad Deum efficaciam habet impetrandi non solum ex Dei liberalitate, sed ex ipsius promissione, & ex hac parte est infallibilis impetratio.

817 Quæres 2. Quænam conditiones desiderantur, ut oratio sit impetratoria? Respondet D. Thomas hic a. 15. ad 2. Ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrentibus semper aliquis impetrat quod petit; ut scilicet: Pro se petat: Necessaria ad salutem: Piè: O Perseveranter. Rat. 1. p. Impetratioi obstare lolum potest, quod is pro quo petitut, non sit idoneus, ut accipiat; sed orans pro se, si adsunt reliquæ conditiones, nequit esse inidoneus ad accipiendum; bene verò si pro alio petat, nam tunc potest alter actu habere, & de præsenti affectum ad mortale: ergo petitio ut sit infallibilis, debet esse pro se, & ideo non dicit absolute dabatur; sed addidit vobis. Rat. 2. p. Omne, quod à Deo impetrare volumus, debet esse ordinatum ad consequendam gratiam, vel gloriam: ergo debet esse simpliciter necessarium ad salutem, vel saltem secundum quid, id est utile, ita quod conducat ad nostram beatitudinem. Rat. 3. p. Pietas ad orationem requisita, sic intelligitur, ut ipsa oratio sit cultus Deo debitus, qualiter describitur à S. Bernardo: serm. 25. de diversis: Quam tremebundus (inquit) quam supplex, quam denique humilis, & sollicitus, & toto intentus animo majestati glorie in præsentia Angelorum, in concilio justorum, & congregatione assistere poterit miser hominio? In cunctis igitur actionibus nostris multa opus est animi vigilantiæ, sed præcipue in oratione. Hæc ille: ergo. Rat. 4. p. Sapientia expedit, statim non conferre oranti quod exoptat, vel quia tunc non erit ipsi utile ad salutem, vel ut res postulata in pretio habeatur, vel propter alios fines, unde S. Isidorus lib. 3. sent. cap. 7. ait: Tardius exaudiuntur quorundam orationes, ut dum differuntur fortius excitata majoribus premiis cumulentur: exemplò pruinatarum, & repressione messium, in quibus quanto tar-

dius sata semina excent, tanto ad frugem cumulatius crescunt. Hæc ille, & huc affertri potest exemplum Chananae Matth. 25. v. 22. & sequentibus: ergo.

818 Opp. Præter aſsignatas conditions ad infallibilem impetrationem requiritur, quod orans sit justus, nam Joan. 9. v. 31. dicitur: Seimus, quia peccatores Deus non exaudit; & Isaiae 1. v. 15. Cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plena sunt, unde in Scriptura sapientis orationes peccatorum dicuntur execrables, & quod oculi, & aures Dei super justos: ergo. Resp. N. ant. Nam prædicti textus loquuntur de peccatoribus quæ talibus, & de petitionibus inordinatis ratione finis, alteriusve circumstantia. Itaque peccatorum oratio, prædictis quatuor conditionibus comitata, est infallibiliter impetratoria; nam Dominus pollicetur, quod omni petenti dabatur, & non limitat ad justum, sed universaliter loquitur. Et hæc est communior Theologorum sententia contra paucos refragantes.

819 Sed obstat difficile argumentum: perseverantiae donum non potest per orationem infallibiliter impetrari: ergo. Prob. ant. 1. Nam alias posset quilibet oratione consequi impeccabilitatem, ita ut esset confirmatus in gratia, quod nonnisi Apostolis, & aliis Viris Sanctissimis concessum dicitur. 2. Quia plerique sanctitate præstantissimi post continuam, & ferventiore orationem donum perseverantiae non sunt consequuti in morte: ergo. Propter hoc argumentum MM. Latorre, & Prado concedunt ant. sed non videtur tam urgens, ut teneamus exceptionem ponere promissioni Christi D. universalissimæ, quodcumque, inquit, petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis.

820 Et ideo cum communiori Theologorum sententia resp. dist. ant. Donum perseverantiae, prout importat fieri, & collectionem auxiliorum omnium ad perseverandum in gratia, C. prout dicit conjunctionem mortis cum gratia, N. Ad 1. probat. dic, procedere in 1. sensu distinctionis, quem non negamus; cum enim principium meriti non possit cadere sub merito, & principium esset gratia, ut perseverans, ideo perseverantia hoc modō accepta non cadit sub impetratio. Ad 2. prob. dist. Post ferventiem orationem ita ut in illa servarent quatuor prædictas conditiones, N. ita ut in aliqua ex justo Dei iudicio deficerent, C.

821 Quæres 3. An oratio, qua fit pro uno de-

determinatè sit magis impetratoria pro illo, quām si fiat pro multis? Resp. affirmativè, & prob. i. ex C. Constantiensi *sess.* 8. ubi damnatur hæc propositio: *Speciales orationes applicatae uni persona per Prælatos, vel Religiosos, non plus profunt eidem quām generales, cæteris paribus.* Rat. Sicut præmium merito proportionatur, & remissio poenæ satisfactioni, ita impetratio petitioni; sed oratio magis proportionatur ad impletandum, quando est pro uno, nam beneficium multis concessum excedit, cæteris paribus, quod uni imputitur: ergo. *Insuper:* Hoc confirmat usus Ecclesiæ orantis aliquando pro personis particularibus, quod frustra ficeret, si oratio in generali esset tam utilis sicut pro uno. *Ad bac:* Oratio, quæ fit à multis, faciliùs exauditur, D. Th. q. 33. a. 7. ad 3. ergo quæ fit pro multis, difficiliùs exauditur, quām quæ pro uno.

822 Quæres 4. An oratio purè mentalis sit præferenda mixta ex vocali, & mentali? Negat Navarrus in *Enchirid.* cap. 18. num. 104. & affirms Suarez lib. 2. de *Orat. Ment.* cap. 4. num. 8. Sed dicendum, quod cùm oratio mixta includat mentalem, si comparatio fiat utriusque in eodem gradu, & intensione, certum est, quod excedit mixta, quia superaddit ad nudè mentalem cultum exteriorem. Veruntamen si comparentur vagè, & indeterminate, ita ut sit sensus, quānam oratio ex illis regulariter sit utilior, & proinde præferenda? Dic, quod mentalis, quia frequenter fit cum majori attentione, & ferventiori affectu, quoniam in illa mens revocatur ab exteriori sensuum exercitatione, unde magis illuminatur anima ad vincendum tentationes in oratione nudè mentali, quām in mixta. Quare hoc sensu intelligendi sunt Abbas Isac apud Cassianum *collat.* 9. cap. 35. & 36. S. Bonaventura *Proces.* 7. *Relig.* & alii.

823 Sequitur, quod oratio vocalis tūm publica, tūm privata, est bona, & honesta in quibuscumque animabus, & oppositum errorem damnavit Ecclesia in Michael de Molinos proposit. 34. *Verbis, & lingua gratias agere Deo non est pro animabus internis, quæ in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis, & quo magis Deo se resignant, experiuntur se non posse orationem Dominicam, seu Pater noster recitare.* Refutatur i. ex eo, quod Christus D. saepius oravit vocaliter, ut patet Matth. 26. v. 30. Joan. 17. v. 1. Hebræor. 5. v.

7. & alibi. Secundò, quia in Patria orabunt Sancti mente, & lingua, ut colligitur ex *Psal. 149. v. 5. & 6.* traduntque S. August. 22. *de Civit. Dei, cap. 30.* S. Gregorius 8. *Moral.* cap. 31. & est communis Theolog. sententia cum D. Th. in 4. *dist.* 44. q. 2. a. 1. qq. 4. Quali vero lingua orabunt in Cœlo, latè disputat Salas *tom. 1. in 1. 2. disp. 4. sect. 14.* & *conclus. 3.* concludit, quod omnium linguarum peritiam habebunt, eisque utentur, cùm libuerint. Tertiò: Oratio vocalis est Ecclesiæ necessaria, alioquin nesciret offerre per ministros orationis cultum, & ideo rationabiliter institutum est, ut *Ministri Ecclesiæ hujusmodi orationes etiam alta voce pronuntiant, ut ad notitiam omnium possint pervenire:* D. Th. q. 83. a. 12. Rursus: Oratio privata vocalis, et si non ex præcepto sit omnibus fidelibus necessaria, tamen est fructuosa, 1. ad excitandam devotionem: 2. ad debiti redditionem, ut scilicet homo corpore, & anima Deo serviat; & 3. ad alleviandam intiorem jubilationem. Vide D. Th. loc. cit.

824 Ex dictis alia rejicitur propositio, quam esse ab Ecclesia confixam refert Mattheucci post *Cathalogum propositionum prædicti Molinos,* & est hujusmodi: *Oratio vocalis respectu mentalis est parvi momenti, & velut furfur respectu farinæ, & sicut palea respectu tritici.* Hujus thesis Author indignè sentit de oratione vocali ignorans fortè, quod illa non contradistinguitur à mentali, sed se habet ex addito, & veluti actus exterior ad intiore, ut dixi. *Insuper:* Oratio vocalis præcepta, de qua statim cùm *de Horis Canoniceis,* citra dubium melior est, & majoris meriti secundùm se, quām nudè mentalis, & non præcepta: ergo illa non est parvi momenti, &c. Itaque contra utramque propositionem dicimus cum S. Aug. *tract. 13. in Joan.* *Orandus est Christus mente, quia Verbum est; lingua vero, quia Verbum caro factum est.* Et de Oratione generatim satis, nam quod attinet ad attentionem, & intentionem in ipsa requisitas, infra commodius, ut reor, dum de *Horis Canoniceis,* agemus.

ARTICULUS IX.

Quid sint Horæ Canoniceæ?

825 **H**Orarum Canonicarum nomen, usu pridem receptō, designat publicas quasdam preces certo ritu, ordine, ac modo, horis tam diurnis, quām nocturnis, jux-

juxta Sacr. Canonum præscriptum ab Ecclesiasticis personis totius Ecclesiae nomine ad Deum persolvendas. Hinc *Canonicae Horæ* appellatae sunt ab obligatione eas persolvendi Ecclesiasticis imposta. Usus ipsarum in Ecclesia antiquissimus est, licet numerus,ordo, modus, & ritus non semper unus fuerit. Ætate enim S. Benedicti, saeculo VI. ineunte, septem Horas canonicas ab Ecclesiasticis persolutas fuisse & publicè, & private, legitur. Eodem enim saeculo Pelagium I. aut II. legem tulisse de ipsis ab Ecclesiasticis persolvendis per singulos dies, tradunt Historici; non quod tunc incepit usus eas recitandi, sed quia antiquam consuetudinem eas persolvendi, Rom. Pontifex præcepto confirmaverit. Dici solent Horæ canonicae *Officium divinum, ecclesiasticum, & canonicum.*

826 Concl. Officium Divinum est: *Oratio vocalis, & publica statutis Horis quotidie à personis ad id deputatis facienda ex præscripto canonum.* Dicitur: *oratio vocalis*, ad differentiam orationis mentalis, quæ mente tantum concipitur; vocalis autem, quia vocibus sensibilibus ab ore exprimitur. Unde Horæ voce distincta pronuntiari debent, & non tantum labiorum murmure. Quocirca in Constitutionibus Ord. Præd. dist. I. de offic. Eccles. cap. I. litt. D. dicitur: *Horæ autem canonicae, quando in privato dicuntur taliter recitari debent, ut ille qui dicit, nisi sit surdus, vocem propriā posse audire.* Neque Regulares huic satisfaciunt obligationi, si mentaliter tantum dicant officium, nam privilegium, quod ad id afferatur, approbantque Salmant. Moral. hic cap. 3. n. 53. sustineri jam (missis aliis) non potest post Bullam Clementis XII. de qua infra erit sermo. Non solum vocalis, sed & publica est hæc oratio, quia per ministros Ecclesiae in persona totius populi fidelis Deo offertur, & ideo oportet, quod talis sit, ut secundum se innotescere possit toti populo, pro quo offeratur: unde tam in choro, quam extra chororum oratio isthac est publica, atque adeo recitans debet dicere (si est Diaconus, sed non excommunicatus) *Dominus vobiscum,* quamvis solus recitet, quia his verbis salutat totum populum, pro quo orat. Vide aureum S. Petri Damiani Opusc. II. super *Dominus vobiscum.*

827 Ponitur: *statutis Horis quotidie*, quia est obligatio diei affixa, & horis determinatis. Disciplina tamen Ecclesiastica, in quibus Divinum officium die, noctuque dicebatur, non est una omnium saeculorum, neque Ec-

clesiarum, ut testantur AA. referendi, & alii. Quid autem hodie servandum sit, infra dicam. Nunc satis erit monere hanc orationem à personis ad id deputatis, Beneficiatis scilicet, Professis in Religione, & Sacris initiatis esse faciendam ex præscripto canonum, quod ex traditione Apostolica derivatur, nam primis Ecclesiae saeculis non tantum Clero, sed etiam populo oratio proponebatur, ut præcepta. Leges autem canonicas, quibus recitandi obligatio non tam præcipitur, quam præcepta supponitur, infra referam. Sed earum originem, tum in Oriente, tum in Occidente latè exponunt Thomasinus p. I. lib. 2. cap. 73. & seq. Martene de antiq. Eccles. rit. tom. 4. ferè toto lib. I. Hic adnotare juvat, quod olim nomine *Breviarii* significabatur liber, in quo tantum continebantur Rubricæ; postmodum autem extensum est, ut sit compendium non solum Rubricarum, sed etiam Horarum canonistarum. De nomine Breviarii, origine, correctione, & fide ipsi adhibenda circa res gestas in eo narratas, confessit accuratè plura C. Lambertini lib. 4. de Servor. Dei Beatif. part. 2. cap. 13. Et fusius J. Grancolas in Comment. Historico Breviarii Rom. è Gallico idiomate in Latinum verso, & Venetiis 1734. edito.

828 Sequitur 1. Quod ubi propter extaticam contemplationem, quis non pronunciaret lingua officium divinum, teneretur postea illud recitare, etiamsi Choro interfuisset tempore, quod ab aliis exsolvebatur hoc officium, quia hæc obligatio recitandi est de oratione vocali. Imo quilibet ad dicendum Horas obligatus, constringitur impedire, quoad posse, animi suspensionem & alienationem à sensibus, ut vel sic satisfaciat prædicto præcepto, Latorre hic disp. 4. n. 1. & Antonius ab Annuntiat. quodlib. 14. a. 3. Unde rectè infert Joseph à Spirit. S. tom. 3. Curs. myst. disp. 18. n. 157. contemplationem, quæ impedit linguâ orare, cum quispiam debet sive in choro, sive extra chorum, esse suspecciam.

829 Sequitur 2. Ad ritè exsolvendum divinum officium necessariam esse intentionem saltem *virtualem*, nam illud officium est actus humanus à virtute Religionis elicitus, quod Deum alloquimur. Cum autem intentione ad ritè orandum sit *actus voluntatis*, quod quis vult orare, opus est distinguere intentionem *formalem*, à *virtuali*: illa reperitur ubi de facto, & reipsa eliciatur actus voluntatis prædictus. Ceterum *virtualis* non

solum dicitur, quandiu manet vis primæ intentionis, sed etiam quando advertenter fit quod moraliter æquivalet formalis intentioni, putâ, cùm aliquis evolvit Breviarium, inspicit Kalendarium, aut similia deliberatè agit, ut recitet: Quælibet ergo ex prædictis intentionibus sufficit ad ritè exsolvendum divinum officium.

830 Ex qua doctrina sequitur, quòd ad hujus obligationis satisfactionem opus non est, quòd quis intendat præceptum implere, quinimò licet intendat pro eo tunc non satisfacere, proponatque iterum recitare, non tenebitur iteratò dicere officium, & propositum exequi. Prior enim intentio satisfaciendi non exigitur (ut dixi p. 1. num. 746. & seq.) posterior autem non satisfaciendi, ut præfertur, non impedit præcepti implementationem, quæ præcisè stat in hoc, quòd res præcepta, officium scilicet divinum, studiosè, & devotè dicatur; sed cum intentione non satisfaciendi stat, quòd quis studiosè, & devotè dicat officium divinum: tunc ergo ponit rem præceptam, & consequenter satisfacit. Hæc opinio est mihi probabilior, & pro scrupulosis ab omnibus in praxi sequenda videtur.

ARTICULUS X.

De Attentione ad Officium Divinum requisita.

831 Pro dicendorum intelligentia præmittenda est Attentionis diffiniatio, quæ his verbis exprimitur: *Consideratio mentis in oratione Dei exhibita*, & præquirit actum voluntatis, quòd quis vult considerare. Hic voluntatis actus sèpius appellatur: *attentio*, nec incongruè: nam licet non sit attentio formaliter, quia hoc est proprium considerationis intellectus; *effectivè* tamen, & *motivè* dicitur attentio, quatenus movet ad considerationem: qui quidem actus sufficiens est ad orationis directionem, ut ex dicendis amplius constabit, unde de hac voluntatis attentione intelligenda est resolutio nostra. Qui enim deliberatè vellet considerationem in oratione adhibere; & tamen in interioribus Dœmonum suggestionibus obte-nebratus, aut quovis alio modò, involunta-riè impediretur à debita consideratione, re-clè tamen oraret, quia voluntatem atten-dendi haberet. Igitur attentio ad Horas requisita, quam maximè consistit in voluntatis actu, quòd quis feriò vult considerare. Ne-

Tom. II.

que oppositum tradunt La-Torre, & Vvigandt, si prout volunt intelligi, intelligantur.

832 Rursus: Attentio una est ad verba, nè quis erret: alia ad sensum verborum: & altera ad finem orationis, ad Deum, scilicet, & ad rem pro qua petitur, quæ quidem est maximè necessaria (id est optima, ut benè interpretatur La-Torre, & exemplò constabit) & hanc etiam habere possunt Idiotæ, D. Th. bīc q. 83. a. 3. Eadem paulò aliter trādiderat in 4. dist. 15. q. 4. a. 2. qq. 5. ubi subjunxit: *Quacumque barum attentionum adfit, non est reputanda inattenta oratio*: igitur attentio ad finem orationis non est sic necessaria, ut obliget; sed dicitur talis, quia optima est. Quare sola attentio ad verba satis est in proposito, ut communiter tradunt DD. juxta sensum, quem infra dabimus.

833 Triple ergo prædicta attentio potest esse *formalis*, aut *virtualis*. Illa est: *Ipsa semet actus, quòd quis considerat, aut considerare vult*. Virtualis autem est: *Effectus attentionis formalis*, sive (& eodem redit) virtus intentionis formalis manens in potentia, & hōc modō durat virtute attentio, *sicut enim motio ejus, qui lapidem projicit, durat per essentiam actus, dum manum lapidi mo-vendo apponit quis, sed virtus motionis manet dum lapis ex vi impulsione primæ movetur*, ita in proposito duplex hoc attentionis genus exponit D. Th. loco ex sent. relato; quod exemplum applicari potest ad intentionem supra declaratam. His prælibatis, sit

834 Concl. *Attentio interna saltem ad verba, & ut minus virtualis, omnino requiri-tur ad officium divinum, subindeque voluntariè distractus, dum horas recitat, peccat mortali-ter, aut venialiter, juxta gravitatem di-stractionis volitæ: nam si est in materia levi, putâ, in uno Psalmo, erit venialis; lethalis ve-rò, si per totam Horam Canonica volunta-riè distraheretur mente. Resolutio hæc in-ter omnes, quæ ad mores pertinent, præstantissima, magnopè necessaria est non solum ad recitationem Horarum, sed etiam ad auditionem Sacri, ad recitationem Rosarii, & ut unō verbō dicam, ad omnem orationem. Cum hac tamen diversitate debet applicari resolutio, quòd distractio volunta-ria in oratione præcepta est ex se peccatum mortale; in oratione verò libera veniale. Contra hanc resolutionem stant, qui docent at-tentionem internam non esse de orationis es-sentia, & consequenter ad divinum officium*

AA

illam

Tract. II. De Præcept. Decalogi.

illam non requiri, ita C. Lugo, quem aliqui sectantur Recentiores. Alii verò, et si ad orationem generatim acceptam, necessariam exposcant attentionem internam: præcepto Ecclesiastico divini officii satisfieri affirmant cum sola externa. Salmantenses denique tract. 16. cap. 3. punct. 5. à num. 28. utrāque relata opinione, Authores conciliare, idemque omnes sentire, solisque verbis discrepare conantur. At ipsi opinioni C. Lugo reapsè subscribunt, ut in eorum verbis num. 32. adductis videre liquet. Quod satis mirari non possum, dum Sapientissima V. Therèsa voluntarias mentis distractiones in Horarum, & Rosarii recitatione tanquam indecentes, & irreverentes, abundè reproba- verit, & efficaciter, cap. 22. & 24. lib. Via perfect. Sed circa eorum mentem adeas M. Concina lib. 2. Decal. diff. 2. de Hor. Canonic. cap. 9. §. 1. à num. XV.

835 Nostra portò resolutio communis est sententia Doctorum non solum de oratione, quæ est in præcepto, sed etiam de oratione, quæ omnino voluntaria est, ait Suarez tom. 2. de Relig. lib. 3. cap. 4. n. 3. & lib. 4. cap. 26. n. 5. affirmat: *Esse omnino veram, & sibi moraliter certam.* Et merito, cùm omnes SS. Patres uno ore eam doceant. S. Cyprianus tract. de Orat. Dominic. Quando stamus ad orationem (ait) vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat: nec quidquam tunc animus quam id solum cogitet quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem p̄fatione premissa parat fratrum mentes, dicendo, Sursum corda; ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud se quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium peccatum, & soli Deo pateat; nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter, & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo avocat, ut aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione sincera Dominum debeat non vocis sonus, sed animus, & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & prophanis, cùm Dominum deprecari; quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui, quando tu ipse memor tui non sis? Hos est ab hoste in totum non cave: hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentiā orationis offendere. Hæc Cyprianus.

836 D. Basilius in Conf. monast. cap. 1. sic eloquitur: *Si propterea, quod à peccato debilior factus, hoc à te ipso impetrare non potes, quin interim dum oras, animo ac mente distrahere: emitere contra, quantum potes, & ipse tibi metipsi vim affer, & coram Deo stare persevera, mentemque tuam in illum defixam tene, ipsamque ad se ipsam advoca.* Si ita feceris, ignoscet tibi Deus: quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate eò modò, quod conveniret, coram Deo stare non vales: ergo distractus ex negligentia, desidia, sive voluntarie, peccat orando. Unde S. Augustinus in Regul. ait: *Psalmis, & hymnis cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore.* Quam sententiam dubio procul hausit S. Parens ex Apostolo ad Ephes. 5. v. 19. Loquentes vobis metipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino. Ad quæ verba scribit Hieronymus: *Audiant hi, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce, sed corde cantandum.*

837 His (& aliis, quæ brevitatis causâ missa facimus) SS. Patrum testimonii, concinit eorum vox Ang. Doctor, qui in 4. dist. 15. q. 4. a. 2. qq. 4. nostram docens sententiam, ait: *Dicendum, quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquò modò: vel ad evitandam transgressionem in illa oratione, quæ est in præcepto: vel ad meritum in illa, quæ non est in præcepto, sed non omnibus modis. Sicut enim dictū est, aliquis actus manet per essentiam, & virtutem quandoque, sed quandoque transit actu, & manet virtute, sicut in exemplo de projectione lapidis patuit; & sic manere actu in virtute est quidam medius modus inter ipsum esse, & in habitu, & in actu: quia quod in habitu est, neque virtute, neque per essentiam actus est.* Secundum hoc ergo dico: *quod attentio in oratione manere debet semper secundum virtutem, sed non requiritur quod semper maneat per essentiam actus.* Manet autem secundum virtutem, quando aliquis ad orationem accedit cum intentione aliquid impetrandi, vel Deo debitum obsequium reddendi, etiamsi in prosecutione orationis mens ad alia rapiatur; nisi tanta fiat evagatio, quod omnino depereat vis primæ intentionis: & ideo oportet, quod frequenter homo cor suum revocet ad se ipsum. Insuper 2. 2. q. 83. a. 13. ad 3. hæc habet: *Si quis ex proposito in oratione mente evagetur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum.* Vide quam à vero abludat La-Croix, dum num. 1341. scribete non erubuerit: *S. Tho-*

Quæst. I. Art. IX.

Horæ Canonice.

187

*mas 2. 2. q. 83. a. 13. docet, solam intentio-
nem esse de essentia (orationis) non autem at-
tentionem, cùm oppositum in laudato ar-
ticulo apertissimè doceat.*

838 Adstipulatur D. Antoninus nostram expressè tradens resolutionem part. 2. tit. 4. cap. 7. §. 3. *Clerici quoque (ait) & Religiosi, quum dicunt officium divinum assumunt testamentum Dei per os suum, quia Psalmi sunt de ipso testamento. Sed si voluntariè mente distra-
buntur, hypocrisis est: quia ex ipso actu osten-
dunt se divinis vacare, cùm tamen mentem
babeant ad inutilia, & vana. Unde D. Jesus Matth. 15. Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias, dicens: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me: Quod utique grave peccatum est, & magna Dei irreverentia. Sicut si quis aliquid pe-
tens ab aliquo magno Domino, cùm secum lo-
queretur, interrumperet sermonem, & cum famulo ejus confabularetur. Orare autem est cum Domino Deo loqui; & ideo magna irre-
verentia est ad alia voluntariè divertiri. Similia docet part. 3. tit. 13. cap. 4. §. 8. ubi transcribens verba D. Thomæ ex sent. supra laudata, immediatè subjungit: Non tamen requiritur quòd attentio comitetur actualiter totam orationem; quia nec hoc requiritur in quibuscumque operibus bonis, nec hoc est possibile propter evagationem mentis humanae. Requiritur tamen quòd orans scienter non distrahat mentem ab oratione: hoc enim non potest esse sine culpa mortali, vel veniali. Evagatio vero, quæ est præter intentionem, & propter occupa-
tionem præcedentem licitam, peccatum non est; secùs si propter illicitam.*

839 Tandem in Constitutionibus Domini-
canorum, dist. 1. de Offic. Eccles. cap. 1. litt.
D. sequentia jübentur: *Debet etiam quilibet dis-
trictè, tractim, & cum debitissimis punctis, &
attentione tam in choro, quam extra chorūm
divinum officium persolvere. Non requiritur
tamen actualis attentio per totum officium, nec
sufficit sola habitualis: sed requiritur virtualis
attentio, quæ ex primo proposito per totum of-
ficiū continuatur; quando scilicet quis ponit
se ad dicendum officium cum intentione atten-
dendi ad illud, vel saltem solvendi suum de-
bitum, quo obligatur ad officium recitandum:
etiam si frequenter intra ipsum officium ex qua-
dam infirmitate, & negligētia distrahatur:
dum tamen contraria attentio (scilicet nullō
modo volendi attendere) non interveniat. Sed
si quis dicendo officium, per magnam ejus par-
tem occupet se in aliquo exercitio manuali di-*

*stractivo, talis non continuaret virtualem
attentionem, nec præcepto Ecclesiæ satisface-
ret.*

840 Antequam rationum momenta pro nostra resolutione proponam, monenda duxi sequentia. Primum, quòd ubi quis deli-
beratè intenderet orare, & hanc intentionem, dum recitat, non retractat, haberet attentionem requisitam ad orandum: inten-
tio enim orandi est volitio attentionis. 2. Quòd similiter attente oraret, & recitaret,
qui vult debitò modō, & ordine recto, verba proferre ex fine colendi Deum, perse-
verante virtualiter hac voluntate. Utrum-
que quidem sine controversia commune est inter Theologos, qui quæstiones de voce
non amant, neque disputant ex contentio-
ne. Tota itaque difficultas in præsentiarū
est: *An evagatio mentis deliberata evertat, de-
struatque, sive retractet virtualiter priorem
illam intentionem, quam quis vult debitò modō,
& ordine proferre verba ex fine colendi Deum?* Hoc caput est, & torius difficultatis summa,
in qua negant contrarii, & nos cum omni an-
tiquitate affirmamus.

841 Et ducimur hac ratione: Deliberata evagatio, ut præfertur, est virtualis retrac-
tatio attentionis necessariæ ad orationem: ergo. Prob. ant. Qui ad alia ex proposito
vult mente attendere, virtualiter vult non
attendere attentione religiosa, seu ex fine co-
lendi Deum; sed hoc ipso retractatur attention
necessaria: ergo. Prob. in primis maj. Nam si
ille, qui ex proposito ad alia vult attende-
re, attenderet religiosè, & ex fine colendi
Deum, pueri addiscentes legere in Brevia-
rio, religiosè attenderent. Min. vero pro-
batur: qui vult mente vagari, dum orat lin-
guā, non vult cum Deo mentaliter loqui,
sed cum alio, aut de aliis à Deo; sed hæc
nolitio destruit priorem intentionem, illa
enim fuit volitio loquendi cum Deo: ergo
destruitur, &c.

842 Hactenus de attentione requisita ad
orationem generatim, & consequenter ad
officium divinum juxta principia opinionis,
quam modo confutavimus, quæque anno
1700. rejecta fuit à Clero Gallicano, sequen-
tem proposit. proscribente: *Horarum præcep-
tos satisfacit, qui voluntariè labiis tantum, non
mente, orat. Ad aliam opinionem pergo,
quæ solummodo negat, dari præceptum ec-
clesiasticum attentionis internæ, contra quam
faciunt verba Cap. Dolentes de celebrat. Mis-
sar. ubi primū externa colloquia, confa-
bu-*

Tract. II. De Præcept. Decalogi.

bulationes, eachinos, aliaque minus decencia, quæ tunc à Canonicis in choro recitantibus peragebantur sub pœna suspensionis inhibens Pontifex, immediaetè subjungit: *Distinctè præcipientes in virtute obedientia, ut divinum officium nocturnum, pariter & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiosè celebrent, pariter & devotè.* Hoc ipsum non obscurè tradit Tridentinum *seff. 24. cap. 12.* dum ait: *Et in choro ad psallendum instituto hymnis, & canticis Dei nomen reverenter, distinctè, devotèque laudare compellantur: ergo.*

843 *Dices 1.* cum La-Croix num. 1342. legem hanc conciliarem non esse sufficienter promulgatam. Hoc reflexistarum effugium *p. 1. num. 602.* satis, ut reor, præclusimus. Nunc velim, scias, illud Concilii Lateranensis IV. ann. 1215. sub Innocentio III. Decretum *Dolentes*, postea ferè omnium Conciliorum Provincialium assensione esse acceptatum, ut probat Thomasinus *p. 1. Discip. Eccles. lib. 2. cap. 85.* Et tandem in Trident. ferè eisdem verbis, ut vidimus, denuntiatum: & adhuc non erit sufficienter promulgatum? Apage nugas.

845 *Dices 2.* cum Medina: Quod Ecclesia non potest præcipere actum internum, subindeque sub præcepto officii divini non cadit attentio interna. *Resp. ex dictis p. 1. num. 1005.* Quod etsi Ecclesia non possit actum omnino, & purè internum præcipere, bene verò illum, qui cum externa operazione aliquam habet connexionem, sicut in præsenti contingit, quod & Fagnanus *Cap. Dolentes*, cumulate comprobat. Atque ex dictis probata manet nostra resolutio: positis namque intentione, & attentione ad verba, prout diximus, habet oratio vocalis quidquid exigit, ut sit religionis actus, sive verus Dei cultus: ergo.

846 *Ad hæc:* Medium attentionem habere non possunt quotquot ad Horas tenentur, ut patet in Monialibus, & quod dolendum est, in aliis vinculo recitationis fortius constrictis: cùm enim linguam non intelligent latinam, ad sensum verborum nequeunt attendere, proindeque incapaces sunt secundæ attentionis. Et quamvis postremam attentionem, ad Deum scilicet, possint habere idiotæ, meliorque sit, tamen necessaria non est ex præcepto, quia homo non tenetur orare meliori modo quo possit: sufficit ergo attention prima, nempè, ad verba, virtualis, & non exigitur formalis: *Mens si-*

quidem humana propter infirmitatem naturæ diu stare in alto non potest, pondere enim infirmitatis humanae deprimitur anima ad inferiora, & ideo contingit, quod quando mens orantis ascendit in Deum per contemplationem (etiam si extaticam) subito evagetur ex quadam infirmitate. Unde Viri Sancti orando quandoque evagationem mentis patiuntur secundum illad Psalm. 39. v. 13. Cor meum dereliquit me, D.Th. his q. 83. a. 13.

SATISFIT ARGUMENTIS.

847 *O pp. 1.* cum La-Croix: Si attentio interior esset necessaria, qui involuntariè mente vagatur, non oraret; sed hoc est falsum: ergo non est necessaria. *Prob. maj.* Licet in illo maneret intentio virtualis, hæc tamen non est nisi intentio præmissa: ergo insufficiens ad orationem, proindeque non oraret. *Resp. N. maj.* ad prob. dist. ant. Non est nisi intentio præmissa, & non perseverans, N. sed permanens virtute, C. Nam per involuntariam distractionem non retrahatur attentio præmissa, ut dictum est.

848 *Opp. 2.* ex eodem: Extrema-Unctio collata cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, est validum Sacramentum, etsi propter distractionem voluntariam absit interna attentio: ergo absque ista stat essentia orationis; nam forma Extremæ-Unctionis est deprecatoria. *Ant. prob.* Illud sufficit in aliis Sacramentis: ergo etiam in Extrema-Unctione. *Resp.* Circa formam Sacramenti Extremæ-Unctionis duplē esse opinionem: una, quæ dicit, formam deprecatoriam non esse de essentia, neque requiri ad valorem Sacramenti. Juxta quem modum dicendi, C. ant. N. cons. & ejus probat. Altera, & communior Theologorum cum D. Th. exigit ad valorem hujus Sacramenti formam deprecatoriam. Juxta hanc resp. ant. esse implicitorum, quod, scilicet, conferatur Sacramentum Extremæ-Unctionis cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, & quod absit attentio interna saltem virtualis; intentio namque faciendi quod facit Ecclesia, est intentio apponendi formam debitam, scilicet, orationem; sed nisi concurrat attentio virtualis non est oratio: ergo vel non intendit facere quod facit Ecclesia, vel attendit saltem virtualiter. Unde ad probat. N. cons. & disparitas est: quod in aliis Sacramentis non est instituta pro forma oratio. Cur vero in Extrema-Unctione sit instituta pro forma ora-

oratio, non est hujus loci discutere, sed videatur D. Th. in *Supplm.* q. 30. a. 8.

849 *Opp. 3.* idem Author: Si attentio interna esset de ratione orationis, qui voluntate distraheretur orando, non peccaret in, sed extra orationem, nam cessaret ab oratione, cum partem ejus essentiali omitteret; sed illud videtur inconveniens: ergo. *Resp.* dist. maj. Non peccaret in oratione intenta, N. in oratione exercita, sive posita in executione, C. vel aliter: peccaret extra orationem quatenus volens prius orare, jam ex negligentia, segnitie, aut alio simili impulsu, non vult orare, C. peccaret extra orationem, alio sensu, N. Hujus argumenti subtilitas, ut ita dicam, militat contra locutiones Scripturarum, & PP. & hoc debent considerare ejusdem Authores.

850 *Opp. 4.* La-Croix: Per attentionem externam, & internam attentionem, veluti per formam adæquatam sufficienter constituitur officium divinum in ratione orationis ex se, & objective religiosæ: ergo. Prob. ant. Qui cum attentione externa, & interna intentione Dœmonem invocat, committit actum idolatriæ, & irreligionis: ergo ediversò, actum latræ, & religionis ponit qui cum externa attentione, & interna intentione invocat Deum, et si distractus voluntariè. *Resp.* N. ant. ad probat. N. conf. Nam cum bonum sit ex integra causa, & malum ex quocumque defectu, nihil mirum, quod antecedens sit verum, & consequens falsum; consequentia autem instari potest sexcentis exemplis.

851 *Sequitur 1.* Defectum internæ attentionis in oratione voluntaria seu non praæcepta, esse peccatum veniale. In hypothesi enim quod quis orare velit, id debitò modo, nempè attente, praestare debet. Patet à simili in eo qui dubium proximi peccatum judicare vult; qui etsi judicium ferre non teneatur; sitamen fert, in meliorem partem ferre constringitur, ut fusè dicam cum D. Thoma *quest. 60.* *Sequitur 2.* Quod voluntariè distractus dicitur, qui sponte in aliis se occupat, quæ mentem distrahunt, putat, si ludat, vel animo litem, aut contractum meditetur. Similiter, si ad oppositum attentioni mens distrahatur, nolendo scilicet attendere, vel ex negligentia non attendit, quia distracti nibus resistere non vult, aut eas sufficienter non depositit, nam præcedens cogitatio, ex qua contingit evagatio talis, in culpa esse dicitur, ait D. Thomas in 4. dist. 15. q. 4. a. 2.

qq. 4. ad 2. tunc enim mentis evagatio voluntaria esset in causa.

852 *Si autem sine hoc quod percipimus (loquitur ibid. S. Doctor) mens ad alia evagetur, vel culpæ caret, vel parvissima culpa est.* Quam doctrinam, si scrupulosi præ oculis haberent, divinum officium non toties iterarent, sed inutiliter: hâc quippè iterata recitatione majores experiuntur distractiones, gravioribusque torquentur angustiis. Si ergo cum proposito, ut supra dixi, mentem in Deum erigant, sique divinas laudes persolvunt, quamquam in fine Psalmi, vel Horæ distractos se fuisse recognoscant, opus non est Psalmum, vel Horam repetere, sed distractionum timorem excutientes, divinum officium ad finem usque perducant. Hoc ipsum præstare convenit, dum non recordantur se omnia dixisse: *Non enim qui multa dicit, recolit omnium, quæ dixit,* ait D. Thom. 3. p. q. 83. art. 6. ad 5.

853 *Sequitur 3.* Pro illis qui orationi mentali assueti non sunt, aut linguam non intelligunt latinam, opportunius esse consiliū, ut attendant ad verba. Ignorare quippè non possunt in officio divino contineri laudes, & petitiones ad Deum: hocque modo facilius impetrare poterunt orationis fructum, qui est refectio mentis. Cæterum orationi mentali assuetis postrema, & optima attentioni consulenda est, ad quam conciliandam faciunt versus Glossæ, Cap. Presbyter, de celebr. Miss.

Hæc sunt septennis propter quæ psallimus Horis.

Matutina ligat Christum, qui crimina purgat:

Prima replet sputis: causam dat Tertia mortis:

Sexta cruci necit: latus ejus Nona bipertit:

Vespera deponit: tumulo Completa reponit.

Ad præcludendas mentis evagationes ea sunt utiliora remedia, quæ nobis Ecclesia ipsa proponit. Quocirca initio Breviarii habetur oratio dicenda ante Officium, cuius initium est: *Aperi Dñe os meum, &c.* Deinde efflagitare nos docet divinum auxilium devotè enuntiando versiculos istos: *Domine labia mea aperies, &c. Deus in adjutorium meum intende, &c.* Si verò inter recitandum aliqua insurgit aliena cogitatio, nos ipsi enti debemus ad ipsam dispellendam, nè forte in causa sit distractionis, ut supra moneremus.

net D. Thomas. Frequentet cor nostrum ad nos revocare , & in Deum mentem erigere , dum pensum divinum solvimus oportet, præsertim ad versum *Gloria Patri* , &c. offerendo tunc Christi Domini merita in gratiarum actionem pro beneficiis, in satisfactionem pro peccatis , & ad impetrationem pro amplioribus gratiis , & favoribus. Hæc & similia, mentali orationi assuetis difficultia non sunt, adeoque brevem præmittere orationem mentalem ad gratiam attentionis implorandam, monet Sacra V. Theresia.

854. Clausula sit , quod qui recitando, ad Dei contemplationem adeo vehementem rapitur , ut ad verba , quæ profert, non attendat, si tamen ea reapse pronuntiat recitandi præcepto satisfacit. Quod verum puto , etiamsi ex animo , & veluti procurando, studeat sese applicare , & tradere ad intensissimam contemplationem, quæ attentionem ad verba quæ proferuntur, impedit. Sic D. Thom. loc. cit. ex Sent. qq. 5, ubi ait: *Prima attentio potest nocere , ut minor sit orationis fructus , si secundam evacuat : vel secunda , si tertiam omnino tollat.* Et de hac tertia attentione , docet 2. 2. q. 83. art. 13. *Hanc etiam possunt habere idiotæ.* Et quandoque in tantum abundat hæc intentio , quæ mens fertur in Deum , ut etiam aliorum omnium mens obliviscatur , sicut dicit Hugo de Sancto Victore.

855. Rat. Orans cum præcissione à prima , & secunda attentione, si tamen postremam consequatur , simulque verba proferat , implet omnimodè recitationis præceptum , quia ore , & mente dicit officium: ergo. Confirm. Postrema attentio est duarum priorum finis: igitur postremâ habitâ , necessariæ non erunt prima , & secunda. Nec officit , quod attentio debet esse vocum directiva , ut modò humano oratio vocalis fiat. Non inquam obstat , nam hoc casu voces etiam diriguntur ab attentione virtualiter perseverante , quandoquidem contemplatus sic orans voluit , ut pono , proferre verba ordinatè , & juxta ritum præscriptum , & hoc sufficit , ut prolatio verborum in eo tunc actio sit humana.

ARTICULUS X.

Quinam teneantur ad Horas Canonicas?

856. **C**oncl. 1. *Sacris iniciati , et si fuerint excommunicati , suspensi , degra-*

dati , ad triremes damnati , per se obligantur dicere Horas. Dixi: *per se* , nam quandoque excusantur *per accidens* propter laborem in remigando , aliove motivo. Rat. 1. p. Quamvis de Subdiaconibus , & Diaconibus expressè non loquantur jura, sed tantum de Presbyteris , generali tamen , & immemoriali consuetudine Ecclesiæ , de illis intelliguntur ex communi sensu Theologorum , & Canonistarum : ergo. Rat. 2. p. Si excommunicati , suspensi , &c. essent liberi ab hac obligacione , ex delicto suo commodum reportarent. Itaque Subdiaconus ipsa die suæ ordinatio- nis tenetur persolvere non integrum diei officium , sed computando à tempore quo ordinem accepit : unde regulatiter tenetur ad Sextam: *An verò satisfaciat , si Horas debitæ anticipatè legisset?* Disputant AA. sed adhæreo affirmantibus , quia manè solvere possum debitum , quod scio vespertinâ horâ esse à me contrahendum. Rursus: Præceptum Ecclesiæ extenditur ad totam diem , quod vero iste teneatur hac , vel illa hora , per accidens est : ergo cùm in die exsolvat , ri- tè faciet.

857. Concl. 2. *Regulares per consuetudinem declarativam Juris Canonici tenentur pariter sub mortali officium divinum dicere extra chorūm.* Rat. Etsi nullo jure expressè cau- tum sit , ut extra chorūm recitent Horas regulares , immemorialis tamen consuetudo , quæ est optima legum interpres , declarat , quod sicut in Subdiaconibus , & Diaconibus jura extenduntur , ita etiam ad regulares: ergo. Ant. constat , nam consuetudo recitan- di cum Monachatu incepit , ut colligitur ex Cassiano lib. 2. de Inst. Monast. Conf. Si obli- gatio recitandi inter regulares , tantum el- set ex consuetudine , quæ vim legis regula- rium haberet , possent Prælati regulares in suis Subditis dispensare in lege recitatio- nis , sicut in aliis legibus , nam omnium es- set una ratio ; sed nequeunt dispensare in officio divino , ut est certum ; alias frustra configunt ad privilegia: signum ergo est , quod obligatio Breviarii in regularibus est de Jure Canonico per consuetudinem exten- so ad illos. Ad Moniales quod attinet , jam dictum est p. 1. num. 1094. Quare excipiendii sunt à prædicta regula , sive conclusione , 1. regulares , qui postquam professi fuerint ad chorūm , transferuntur ad statum converso- rum : jure namque censentur dispensati à Breviario. 2. regulares inter quos vigeat con- traria consuetudo. 3. excipiuntur Jesuitæ , &

& Scholarum Piarum professores, quia instituenda juventuti sunt deputati. 4. Militares Religiosi, qui Militiae (non choro) deputantur, ut Milites S. Joannis in Jerusalem, vulgo *Cavalleros de Malta*.

858 Concl. 3. Omnes Beneficiati, quantumcumque Beneficium sit tenuerit, tenentur ad Horas Canonicas, nisi alicubi contraria vigeat consuetudo legitimè introducta. Hanc adhibeo limitationem, sed conditionatam, non enim audeo diffinire, num sit abusus? an consuetudo? Rat. Obligatio isthac non nascitur, ut quidam male putant, ex eo, quod Beneficiatus jus habeat percipiendi fructus, sed à deputatione, & statu, cui dicatur Beneficium acceptans: *Clericus ex hoc ipso quod est Clericus, & præcipue in Sacris Ordinibus constitutus, tenetur dicere Horas Canonicas*, D. Thom. quodl. 6. q. 5. a. 2. quod & multis illustrat Thomasinus part. 1. lib. 2. cap. 73. Rursus: Beneficiatus non excusat à residentia ob tenuitatem Beneficii, Cap. Conquerente, de Cleric. non resid. ergo neque ab Horis. Prob. conf. Arctior est recitandi obligatio in Beneficiato, quam residendi, nam plura sunt Beneficia, & quidem pinguia, quæ servitium, sive residentiam non postulant, ut Præstimonia; ergo si, &c. Hinc rejiciendus est Salas, qui 1. 2. q. 21. tract. 8. disp. unic. sect. 17. n. 154. dubitantem, an Beneficium sit tenuerit, excusat à Breviario: sed omnino est inexcusabilis, saltem, quia in dubiis tutior pars est eligenda, ut dixi p. 1. n. 562.

859 Adhac: ut Beneficiarii majori assiduitate, & reverentia hanc implent oblationem, Sacri Canones varias constituerunt poenas, & nè ultra circa hoc aliqua esset dubitatio, S. Pius V. edidit Constitutionem, quæ incipit: *Ex proximo Lateranensi Concilio*, & in ea statuitur, ut qui post sex menses ab obtento Beneficio Horas non recitat, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, Beneficiorum fructus non faciat suos, sed teneatur eos in fabricam Ecclesie, ubi est Beneficium, vel in pauperes distribuere, pro rata omissionis, ita ut, qui totum officium omisserit una die, restituere debeat omnes fructus omnium Beneficiorum, quibus gaudet, correspondentes quidem illi diei. Qui verò Matutinum cum Laudibus omisserint, medietatem predictorū fructuum restituant; & aliam medietatem, qui alias sex Horas prætermisserint. Qui verò unam Horam officii diurni dimisserit, debet reddere sextam partem fructuum diei, non verò noctis, id

est officii diurni, non nocturni; quare fructus Beneficii sunt dividendi in duodecim partes, ita ut sex respondeant Matutino, & Laudibus; & aliae sex cæteris diei Horis. Scito tamen quotam fructuum portionem intelligi non de omnibus fructibus universaliter, sed de correspondentibus recitationi. Unde, qui alia onera habet, putat Missatum, docendi, &c. poterit extrahere partem correspondentem prædictis oneribus: hoc enim est conforme æquitati, & sic est receptus Motus proprius, sive Constitutio Extra. S. Pii V. relata.

ARTICULUS XI.

Difficultates circa poenas non recitantium deciduntur.

860 **U**noffenso pede circa proximè relatam S. Pii V. Constitutionem curramus, diligenter est observandum, quod aliud est, Beneficiatum non recitantem teneri restituere fructus ex justitia propriè tali, sive commutativa: & aliud est, quod Beneficiatus non recitans peccet contra prædictam justitiam. Primum est certum, & à nemine ambigitur, quamvis plerique cum Raynaldo in *Miscel. sect. 3. cap. 2. num. 3.* illud confundant cum secundo, quod valde controversum est inter DD. Ratio dubitandi est: quod si Clericus non recitans peccaret contra justitiam commutativam, teneretur ex simili justitia recitare; sed hoc videtur simoniacum: ergo. Hæc eadem difficultas, profecto gravissima, urget in Missæ stipendio, & in omnibus actibus spiritualibus: An liceat pro illis dare pecuniam, vel accipere? Quod diversimodè exponitur à Theologis, & dicam cùm de *Simonia*.

861 Impræsentiarum autem sat sit observare ex traditis à Fagnano *Cap. Significatum*, n. 22. de *Præbendis*, & à Passerino de *Stat. q. 187. a. 4. n. 917.* quod fructus Beneficii, distributiones chori (de quibus infra) & Missæ stipendum pertinent ad Jesu Christi patrimonium, tanquam id, quod datum est ad Dei cultum. Unde sub dispositione existunt Sum. Pontificis, ita ut semel data, jam amplius non sint bona laicalia, & ideo nunquam ei, qui donavit, restitui debent, sed cui Papa disposuerit. Ecclesie namque fit donatio sub modo talium bonorum; hæc autem donatio importat dominii translationem. Cæterum Clerico fit donatio sub conditione, & hæc donatio, nisi ponatur condi-

ditio, non importat rei dominium. Doctrina hæc amplius elucidabitur, cùm de Simonia; quia tamen nunc est necessaria, compendio eam tradidimus, ipsaque utemur in resolutione difficultatum hic occurrentium sit ergo.

862 Concl. 1. In primo semestri non teneatur Beneficiatus ad restitutionem vi Constit. Pianæ, jure tamen naturæ ligatur, propter omisam recitationem in prædicto semestri, eleemosynam facere, aut Missas celebrare, aliave opera pia applicare pro fructibus acquisitis illo semestri. Ita Suarez. Rat. 1. p. ex dictis constat. Prob. p. 2. Fructus Beneficii dantur sub conditione recitandi, aliave opera faciendi: ergo ubi non recitet, tenebitur saltem aliis operibus compensare perceptionem fructuum; hoc namque videtur postulare jus naturale in prædicta donatione, nè donatarius omnimodè privetur retributione.

863 Opp. Officium divinum non recipit functionem, ut loquitur Jurisconsultus, id est, non potest aliquid aliud pro officio divino recitari, cùm teneamus ad Horas juxta formam Breviarii: ergo Beneficiarius in eo casu per auditionem Sacri, recitationem Rosarii, &c. non recompensaret obligationem Horarum. Resp. dist. ant. Non recipit functionem, quantum ad obligationem recompensandi, N. quantum ad obligationem recitandi Horas, C. Cùm enim obligatio recompensacionis non præscribatur ab Ecclesia pro illo primo semestri, recurrentum est ad id, quod æquitas naturalis exigit, & ideo quoad hoc functio est de jure naturæ. Cæterum quantum ad obligationem officii non habet locum functio, quia omittens non excusat à transgressione præcepti recitandi juxta Breviarium.

864 Opp. 2. Sequi ex dictis, teneri Beneficiarium ad restitutionem saltem compensativam, ubi propter oblivionem, aut infirmitatem hoc pensum non exsolveret; sed hoc est falsum: ergo. Resp. N. maj. Quia in casu oblivionis, & infirmitatis facit Beneficiarius fructus suos ex beneplacito Papæ, nam cùm nulla sit tunc culpa in omittente Horas, rationabiliter præsumitur velle Pontificem illi adjudicare fructus. Non sic autem in omittente culpabiliter in primo semestri: non enim præsumitur velle Ecclesiam, quod ex delicto reportet quis commodum, ut malè putant Salmant. Moral. hic n. 52.

865 Concl. 2. Beneficiatus non facit fru-

ctus suos (neque distributiones, de quibus infra) ubi voluntariè distractus officium divinum legeret. Rat. Quæ contra jus fiunt, utique debent haberi pro infectis; (reg. 64. in 6. de qua p. 1. n. 1228.) sed prædicta recitatio est contra jus, ut supra diximus: ergo debet haberi pro infecta, & consequenter tenetur Beneficiatus restituere. Declarat: Perceptio fructuum est propter orationem vocalem; sed illa recitatio non est talis: ergo. Adhuc: Absurdum videtur, quod recitationi mortaliter peccaminosæ adjudicet Ecclesia Jesu Christi bona; sed hoc manifestè sequitur ex opposito nostræ resolut. ergo. Quare damus Salmant. Moral. hic n. 57. præcepta esse duo, unum recitationis, & alterum restitutionis; sed debuerunt observare, quod istud illi inititur tanquam fundamento; sed destructo fundamento, destruitur id quod in ipso fundatur: ergo.

866 Opp. Quod qui unum Psal. v.g. omittet, vel distractus voluntariè recitaret, teneretur aliquid saltem leve restituere: ergo. Resp. N. ant. Quia mens Pontificis Beneficiatum inhabilitans, ut faciat fructus suos, & adjudicantis eos pauperibus, vel fabricæ ob defectum recitationis, censetur esse de re gravi, & ubi mortaliter peccet Beneficiatus. Unde non est simile de furto (ut perperam existimat Pignatelli consult. 69. n. 4. tom. 9.) nam in furto, sicut non excusat fur à levi culpa, ita neque à restitutione sub levi: in nostro autem casu omnimodè excusat Beneficiatus à restitutione propter dicta.

867 Concl. 3. Omittens recitationem feriae secundæ, v. g. etiam si altera die duplex recitaret officium, nimis è feria secundæ, & diei sequentis, non excusaretur à restitutione. Est contra Salmant. hic n. 64. Prob. 1. ex D. Th. quodl. 3. q. 13. a. 2. dicente: Sicut in officiis divinis exsolvendis observanda est congruitas loci, ita etiam congruitas temporis. Quæ quidem observari non posset, si oportere injungere omittenti, quod Horas dicaret, quas omisit. Fortè enim in Compleitorio diceret: Jam lucis orto sidere; & in tempore Paschali diceret officium dominicæ passionis; quod est absurdum. Hæc D. Th. quæ obiter notent, qui horâ noctis undecimâ recitant Primam. Prob. deinde ex quodl. 1. q. 7. a. 1. cuius verba dabimus n. 871. sed ex iplis, & relatis formatur rat. concl. Beneficiatus obligatur Deo, & Ecclesiæ, ut debitas laudes

des exsolvat tempore ab Ecclesia statuto: tenetur ergo officium exsolvere secundum quod statutum est ab Ecclesia; sed statutum est ut officium sit diei fixum: ergo. *Rursus:* Absurdum est Horas diei præcedentis dicere, & ideo non est hoc injungendum à Confessario in satisfactionem omissionis peccaminosa: ergo multò minus erit licitum hoc facere in satisfactionem debitæ restitutionis, quæ actus est bonus, & honestus. *Rat.* à priori: Fructus Beneficii, eō ipsō quod prætermittatur officium, adjudicantur à legitimo Domino Ecclesiæ, vel pauperibus, quibus competit jus ad rem: ergo contra justitiam eos sibi acquireret Clericus importuna, & absurdæ recitatione.

Opp. 1. Cappellanus in tali casu impedit æquale cum debito: ergo. *2.* et si omittens officium hodie, non faciat fructus suos, potest tamen eos facere per aliqua opera pia: ergo. *Ad 1.* N. suppositum, quod recitatio in præsenti casu sit debita, imò juxta D. Th. est absurdæ: ergo nequit esse debita. *Ad 2.* N. ant. & falsum est, illud esse secundum communem DD. sententiam, ut ajunt n. 65. præfati Salmant. Nam Suarez (ut patet legenti illum hic lib. 4. cap. 29. n. 11. ad fin. & n. 12.) & alii loquuntur de primo semestri, quare omnino extra rem, & contra veritatem dicunt Salmant. quod secundum communem DD. sententiam satisfacit huic obligationi, si suffragia alia, vel pia opera, pro defunctis offerat equivalentia pro recitatione, quam omisit, ut dicebamus num. 60. in fine. Hæc illi. Quorum doctrina videtur non posse sustineri post damnationem proposit. 20. per Alexandrum VII. nam juxta hos Authores, operibus piis ipsius omittentis posset restitutio illa fieri, subindeque ante sententiam Judicis nunquam compelleretur Clericus restituere, quinimò prætextu bonorum operum eluderet vim præcepti, & damnationis hoc novo genere Bullæ compositio-

Opp. 2. ex eisdem: Qui ratione Beneficii tenetur hodie Missam celebrare, si altera die hoc facit, liber est à restituzione: ergo similiter. Hoc argumentum, in quo maximè fidunt adversarii, instatur sic: *Cappellanus potest per alterum celebrare: ergo & recitare?* Contra damnatam, de qua infra. *Resp.* ergo, quod disparitas est manifesta: nam stipendium Missæ datur Clerico sub conditione, quod celebret: & ipso non celebrante, donatur alteri sub eadem condi-

tione. *Insuper:* Stipendium pro Missa non adjudicatur Ecclesiæ, aut pauperibus per legitimum, & supremum dispensatorem, qualis est Papa. Oppositum autem contingit in fructibus recitationi correspondentibus, nam dantur sub conditione quod Clericus per se ipsum, & die determinata recitet, & in casu omissionis donantur fabricæ, vel pauperibus.

870 Ex dictis rejicitur proposit. 20. ab Alexandre VII. die 7. Septembris 1665. confixa, videlicet: *Restitutio à Pio V. imposta Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quod sit poena.* Circa quam observa 1. quod non solum damnatur, restitutio nem non esse faciendam ante sententiam, sed etiam, quod prædicta restitutionis lex sit poena, & non inhabilitas, ut constabit exponenti causalem proposit. damnatae juxta regulas Dialecticorum. *Nota 2.* Quod Trident. sess. 13. in Decreto reform. cap. 1. vers. fin. eodem modo loquitur de fructibus Episcoporum, & Curatorum non residentium (aliud statuit de Canonicis non residentibus, ut infra dicam, cùm de Distributionibus) ac loquitur Constitut. Piana de eisdem fructibus relatè ad omnes Beneficiatos non recitantes, quod scilicet non faciunt fructus suos: ergo sicut Episcopi, & Curati non residentes tenentur ad restitucionem fructuum ante sententiam declaratoriam Judicis, ita non recitantes, & quidem eadem ratione, quod non faciunt fructus suos.

871 Concl. 4. *Obligatio Horarum non potest per alium impleri.* Prob. 1. ex proposit 21. damnat. ab Alexandre VII. die 7. Septembris 1665. *Habens Cappellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit sue obligationi, si officium per alium recites.* Prob. rat. Onus Horarum est personale, unde Trident. sess. 24. cap. 12. ait: *Omnes divisa per se, & non per substitutos compellantur obire officia sua: ergo.* Conf. Residentia est onus personale: ergo etiam recitatio. Ant. constat ex Cap. Licet, de Præbendis, & Cap. Conquerente, de Cleric. non resident. Denique roborantur prædicta ex D. Th. quodlib. 1. q. 7. a. 1. ubi ait: *Qui in aliqua Ecclesia Præbendam accepit, duobus obligatur, scilicet, Deo, ut ei debitas laudes exsolvat pro ejus beneficiis & Ecclesiæ, de qua accipit sumptus: Et ideo hoc debitum debet exsolvere secundum quod statutum est, vel per se ipsum (assistendo cho-*

ra) si sit præbenda, quæ requirat residentiam; vel per vicarium, si hoc sufficiat secundum Ecclesia statum ac consuetudinem. Sed debitum, quod debet Deo, per se ipsum debet exsolve-re. Hæc D. Th.

872 Opp. Beneficiati quamdiu publicè in Scholis Theologiam, aut jus Canonicum docent, excusantur à residentia, gaudentque fructibus Beneficiorum, amissis tantummodo distributionibus quotidianis, & similiter per quinquenium excusantur Scholares Cap. Super specula, de Magistris: ergo pariter à recitatione saltem per se ipsos. Resp. 1. Hoc argumentum nimis probare, nam illi nec per alios tenentur residere: ergo neque tenebuntur recitare per alios? Resp. 2. N. cons. & discriben est: quod antecedens statuitur ab Ecclesia; consequens autem est contra statutum Ecclesie. Et ratio esse potest: quod docere, & audire in publicis Academiis est onus per se inconjungibile cum residentia; Horas autem recitare, dicit ad studia literarum, cùm sit orare, unde D. Th. Nunquam se lectioni, aut scriptio dedit nisi post orationem.

873 Concl. 5. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri non potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit. Est diffinita ab Alexandro VII. qui die 18. Martii 1666. contradictriam propositionem reprobavit sub num. 33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit. Rat. quâ evertitur fundamentum AA. proposit. damnata: Ideo restitutio illa possit fieri per quascumque eleemosynas prius factas, quia juxta opinionem probabilem debitor debiti ignarus, cùm eleemosynam facit, censemur velle debito iustitiae satisfacere, si forte huic subjaceat; sed hac dissimulata opinione non sequitur licitam esse restitutionem modò dicto: ergo. Prob. min. 1. Quia in debitore debiti ignaro non est futurum debitum, bene verò in Beneficiario. 2. Quia restitutio virtualis in debitore esset ex bonis suis; at verò Beneficiarius restituit, sive reddit non sua, non enim fecit fructus suos: igitur sequela illa est nulla. Mitto, quod prædicta compensatio ex prateritis eleemosynis esset furtum bonorum pauperum. Unde optimè ajebat Vanranst hic: An enim à restitutione facienda pauperi excusaretur is, qui jam aliquid pauperi surripuit, & eidem tanti antea tribuisset

valoris eleemosynam? Non crediderim.

874 Pro complemento scito 1. Nomine Beneficiati in prædicta S. Pii V. Constitutione, intelligi quoscumque Ecclesiasticos possidentes Beneficium simplex, Curatum, Canonicum, Præbendam, &c. Scito 2. Quod ibidem statuitur pensionarios, qui aliás ad Horas Canonicas non obligantur, teneri ad Officium parvum B. V. Mariae recitandum sub poena restitutionis fructuum pro rata juxta dicta de Beneficiatis. Est tamen verum quod si præfati pensionarii Officium canonicum spontanè persolverent, dictæ obligationi satisfacerent, quia cùm in melius obligationem officii parvi commutarent, rationabiliter præsumitur talem commutationem esse juxta Legislatoris mentem. Scito 3. Quod fructuum propter officii omissionem restitutio fieri potest per Bullam Cruciaræ: & hæc sententia certa est, & non probabilior tantum, ut ait Lumbier. Scito denique, Beneficiarium omittentem divini officii recitationem, non peccare contra iustitiam, cùm ex hac recitare non teneatur, imò nequit ex pacto rigoroso, aliás intercederet simonia, ut dixi. Peccat ergo contra virtutem Religionis, actum hujus præceptum omittendo, & contra fidelitatem suo officio debitam, cùm Beneficium detur propter officium. Unum tamen, & non duo peccata mortalia committeret, nam virtus fidelitatis ex se ipso non inducit obligationem gravem, ut infra dicam.

ARTICULUS XII.

De integritate, aliisque circumstantiis, quibus Divinum Officium persolvi debet.

875 Oncl. 1. *Divinum Officium integrè dicendum est, sive mortaliter peccat omittens partem notabilem.* Rat. Sacri Canones præcipiunt quotidie officium septem Horarum: datur ergo circa hoc Ecclesie præceptum, & quidem in re gravi, qualis est publica Ecclesie oratio. Scito autem 1. Quod quælibet divini officii Hora est pars notabilis, & similiter unum nocturnum Matutini. 2. Quod unicum peccatum est omittere septem Horas; omnes enim unicum constituunt officium, quod est materia præcepti adæquata, tametsi divisibilis: ex quo sequitur omissionem partis notabilis esse mortale peccatum; minimè verò infertur, quod si omnes prætermittantur, sint tot peccata quot Ho-

ræ. Ex his apparet falsitas proposit. 35. ab Alexandro VII. damnatae, nempe: *Unicō officiō potest quis satisfacere dupli præcepto pro die praesenti, & craſtino.* Impugnatur ex dictis. Licet unica actione possit quis duobus, aut pluribus satisfacere præceptis, ut dixi p. 1. n. 751. non tamen ubi materia præcepta est adæquatè diversa; sed in præsentiarum sic contingit, *distinguitur enim unum officium ab alio secundūm diversitatem temporum, & locorum,* ait D. Thom. quodl. 3. q. 13. a. 2. ergo. *In ſuper:* Officium hodiernum v. g. est onus diei præsentis, duo autem officia, hodiernum nempe, & craſtinum, ſunt onera duatum dierum: ergo unicō officiō non potest quis, &c.

876 Concl. 2. Officium divinum persolvi debet ordine kalendarii servato: unde lethaliter peccat, qui ſcienter, & absque iusta cauſa mutat præscriptum officium in aliud, etiā equevalens. Ita S. Antoninus, & quamplures alii. Rat. Ecclesia non ſolūm præcipit Horarum recitationem quaſi genericam, ſed quod dicantur juxta ordinem in Breviařio præcriptum, ut patet in Bullis Sum. Pontificum initio Breviařii appositis; ſed hoc præceptum eſt in re gravi, aliàs ſi pro cuiusque libito variati poſſent officia, magna confuſio, & deformitas in privata recitatione ſequeretur, quod eſt inconveniens, ad quod vitandum Summi Pontifices maximam impenderunt curam, præceperuntque ut uniformitas divini officii ubique, & ab omnibus ſervaretur: ergo.

877 Opp. Variatio unius Missæ privatæ in aliam contra ritum in rubricis præcriptum, non eſt ſubſtantialis, ſed accidentalis: ergo ſimiliter officii divini mutatio. Resp. Non ſolūm in Communitate ſubſtantialeм videri Missæ mutationem, ut communis teñet ſententia; verum etiam in Missis privatibz, ſi mutatio absque cauſa fiat: nam præter præceptum Sum. Pontificum, urget Decretum Trident. ſeff. 7. Canon. 13. de Sacramen- tis: *Si quis dixerit, receptos, & approbatos Eccleſiae Catholice ritus, in ſolemni Sacramen torum administratione adhiberi conſuetos; aut contemni, aut ſine peccato à Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclieſiarum Paſtorem mutari poſſe; anathema fit.* Hec Concilium de Sacramentorum administratione, quæ non incongrue ad Missam, & divinum officium extendi poſſunt. Sed dato ant. N. conf. Nam ex variatione in Missa privatæ non ſequitur inconveniens deformi-

tatis prædictum: benè verò ex mutatione officii divini.

878 Sequitur 1. Ad iteratam recitationem adſtrictum non eſte, qui inculpatè mutavit officium: & ſimiliter, qui ex ſufficienti cauſa, putà ob viſus debilitatem, aut quamcumque aliam infirmitatem, non eō modō recitatet, quō in kalendario præſcribitur. Si tamen officium, quod per errorem involuntarium legeret, multò brevius eſſet, aliqua compensatione eſt facienda, ut monet Suarez, nè notabilis officii pars intermittat̄. Idcirco qui, dūm officium præscriptum eſt de Dominica, recitaret per errorem de Sancto, teneretur legere novem priores Psalms Dominicæ.

879 Sequitur 2. Omnes teneri in, & extra chorū ſe conformare Breviařio ſuo, ita ut qui proprium retinuerunt, ut Benedictini, & Dominicanī, uti nequeunt Breviařio Romano, aut alterō ſine iusta cauſa. Rat. Prædictis prohibetur in choro ſequi formam Breviařii Romani, vel alterius, ut concedunt adverſarii: ergo etiam extra chorū. Prob. conf. Præceptum Ecclesiasticum hac in re non tantum respicit chorū, ut putat Henno, ſed etiam particulares extra chorū recitantes, ut patet ex Bulla Piana, ubi expreſſe dicitur: *tam in choro, quam extra chorū,* & pro N. Ordine in Breviařio Clementis VIII. die 2. Aprilis 1602. quod incipit: *Dilecte fili, ſic dicitur, præterea tibi (alloquitur Pontifex Magistrum Ordinis) ac dilectis filiis Provincialibus, & aliis quibuscumque Superioribus, & Religiosis utriusque ſexus totius Ordinis prædicti, diſtriictè pracipiendo in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis majoris pena mandamus, ut deinceps publicè, ac privatim in choro, & extra, juxta formam Missalis, & Breviařii, & reliquorum librorum choraliū, ſic reformatorum, ac Romæ tantum impressorum precari, celebrare, & pſallere temamini: ergo.*

880 Sequitur 3. Rejiciendam eſte proposit. 34. confixam ab Alexandro VII. die 18. Martii 1666. videlicet, in die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto. Author hujus proposit. & præcedentis fuit Caramuel, qui ingentes paſſus eſt aequivo- cationes, maximè circa Horarum obligationem, eſas refert, reprobatque Cardenas in Crisi, tract. 3. disp. 31. cap. 4. & seq. & tract. 4. de Offic. Canon. disp. 32. & seq. Unde Salmanticenses Scholast. tract. 13. disp. 10. dub. 6. n. 227. tom. 5. poſquam illius animositatem te-

prehendunt, concludunt dicentes: Ergo lector studiosè, dūm Caramuelis scripta evolveris, nè festines credere, sed pedetentim gradere; ubique caute legas, doctrinam examines, opiniones discutias, & quād solidiora principia non firmaverint, tantum quia illius, nè tibi ad sequelam in canonem adscribas. Hec illi.

881 Concl. 3. *Hora Canonice distinctis diei temporibus recitandas sunt in, & extra chorum, ac proinde temporis mutatio erit venialis, sed in choro potest esse mortalis.* Rat. 1.p. Quia ita præcipitur cap. 1. de celebrat. Miss. & in Clementina I. ejusdem tit. & in Concilio Basileensi quoad hoc approbato à Nicolao V. Deinde, constat ex perantiqua Ecclesiæ praxi apud Suarez, Thomasinton, & Martene locis cit. Quibus tamen diei horis recitandum sit officium juxta præsentem Ecclesiæ disciplinam? Certò diffiniti non potest, quia variae sunt consuetudines, & ideo securior regula est, & à DD. communiter approbata, ut in unaquaque provincia, seu regione laudabilis consuetudo servetur, quæ ibidem recepta sit. Dixi: quod extra chorum erit venialis temporis variatio, nam in privata Horarum recitatione nonnisi propter contemptum, vel scandalum potest esse peccatum mortale. Recole dicta p. 1. à n. 1523. ut scias frequentem temporis variationem absque ulla causa in Horis posse esse peccatum mortale ex contemptu. Scito, quod vespertas anticipare, eas primò mane recitando, præsertim extra Quadragesimam, si non est variatio mortalis, erit saltē grave veniale, quia est contra consuetudinem ab omnibus receptam. Hac siquidem in re judicium de gravitate præventionis, & postpositionis, pendendum est ex consuetudine, & communiprudentum estimatione.

882 Prædicta regula, à nemine non recepta, locum etiam habet in choro, ideoque dixi: præsertim in choro. Negligentia enim in observanda temporis congruitate in choro consueta, facilius erit peccatum mortale, quād variatio extra chorum. Ratio est, quia tempora pro recitatione Horarum in choro sunt diffinita ab Ecclesia in favorem publicæ utilitatis, ut scilicet, populus assistere possit: ergo ex se hæc res est gravis, quia bonum respicit commune, & spirituale. Quare non solum Prælatus erit reus, ubi absque causa mutationem inducat notabilem, sed etiam subditi, qui causam dederint hujusmodi mutationi. Mitto, quod inobservantia temporis in choro, consuetudine neglecta, potest

esse per accidens mortalis, ob scandala, perturbationes, & quærelas ex similibus novitatibus nasci solitas. Scito etiam, quod interruptio in una, & eadem Hora non est sine culpa saltē veniali, ubi fiat sine causa, nam unitas Horæ est de forma ejus; sed interruptione tollitur, aut saltē minuitur unitas: ergo. Insuper: Interruptio ad libitum facta est quædam irreverentia species, quæ adhuc in oratione non præcepta est reprehensibilis, ut docent S. Chrysost. hom. 1. de verb. Isaiæ: Vidi Dominum, S. August. Psal. 85. aliique Patres, quorum testimoniosis addi possent exempla S.P.N. Francisci, & S. Catharinæ Senensis, qui ob levissimam inter orandum interruptionem fuerunt à Deo reprehensi.

883 Concl. 4. *Obligatio recitandi divinum officium incipit à media nocte, usque ad medium noctem ejusdem diei:* sicque in horologiis Hispanis computatur ab hora duodecima noctis ad similem horam noctis sequentis. Rat. Officii divini obligatio diem afficit; sed juxta communem Ecclesiæ usum incipit dies à media nocte, & simili hora diei sequentis finitur: ergo obligatio recitandi, &c. Excipiuntur tamen Matutinum, & Laudes, quæ post recitatas Vespertas, & Completorium, possunt dici in sero, juxta consuetudinem ab Ecclesia Romana approbatam, ut testatur Thomas Franc. Rotarius apud Siri Uvadanum in suo S. Antonino Redivivo, tit. 18. cap. 4. part. 3. Qua de causa P. La Croix tom. 1. lib. 4. art. 4. n. 1314. prodidisse refert anno 1706. tabellam typis Cameræ Apostolicæ, designantem præcedentis diei tempus, in quo Matutinum cum Laudibus recitari potest, accommodatque ad horas Hispani horologii modo sequenti:

XX. Januarii, hora 2. cum quadrant. XIII. Februarii, medio 3. I. Martii, hora 2. cum 3. quadr. XVIII. Martii, hora 3. IV. Aprilis, hora 3. cum quadr. XX. Aprilis, medio 4. X. Maii, hora 3. cum 3. quadr. VII. Junii, hora 4. I. Augusti, hora 3. cum 3. quadr. XXI. Augusti, medio 4. VII. Septembri, hora 3. cum quadrant. XXIV. Septembri, hora 3. XI. Octobris, hora 2. cum quadr. XX. Octobris, medio 3. XVIII. Novembris, hora 2. cum quadr. XV. Decembris, hora 2.

884 Dicta sint satis circa temporis congruitatem, quam paulò aliter ex Henno refert M. Ferrer in Sum. num. 855. Juvat tamen in finem circa prædictam horarum præventionem adducere D. Thomæ verba quodl. 5.

q. 14. a. 1. Si enim hoc facit propter lasciviam, ut scilicet quietius somnolentia, & voluptatis vacet, non est absque peccato. Si vero hoc faciat propter necessitatem licitarum, & honestarum occupationum (puta, si Clericus, aut Magister debet videre lectiones suas de nocte, vel propter aliquid aliud bujusmodi) licet potest defero dicere Matutinas, & in aliis Horis Canonicae tempus prævenire, sicut etiam hoc in solemnibus Ecclesiis (nempè Festis Ecclesiarum) fit: quia melius est utrumque reddere, scilicet, & debitas laudes, & alia honesta officia, quam quod per unum, aliud impediatur. Hæc D. Thomas.

885 Eodem addendum: Peccatum esse veniale Missam celebrare, Matutinô non recitatô. Nec oppositum tradit Suarez, ut falso refert Raynaudus in *Heteroclit. Spiritual.* sect. 1. punct. 1. n. 25. Non diximus (ait Eximus Suarez tom. 2. de Relig. lib. 4. de Orat. cap. 24. n. 7.) hoc nullum esse peccatum, si absque rationabili causa fiat, sed tantum dicimus, non esse mortale, secluso contemptu: erit tamen veniale, tunc quia non potest, vel Matutinum, vel Missâ, vel utrumque nunc dici intempestivo tempore, quod (factum sine causa) sufficiat ad veniale culpam: tunc enim propter rubricas Missalis. Hæc ille. Ad privilegium quod attinet à Quintanadueñas circa rem hanc relatum, videlicet M. Prado hic cap. 30. q. 8. §. 6. à n. 64. ad 66. Scito etiam, quod S. Antoninus, aliquique docent, peccatum esse lethale Missam celebrare, non recitatô Matutinô, quia tunc temporis talis vigebat Ecclesiæ consuetudo etiam quoad particulares personas, adeoque rationem subdens S. Præsul, ait ibidem: *Quia faceret contra Ecclesiæ consuetudinem.* Inde fit in communitate etiam nunc fore peccatum mortale Missam Conventualem cantare ante recitationem Primæ; quia licet de hoc nullum extet præceptum, ut P. Arriaga permittimus, adest tamen Ecclesiæ consuetudo in re quidem gravi, ut testatur Suarez loc. cit. disp. 82. sect. 1.

ARTICULUS XIII.

De causis à Breviario excusantibus.

886 **C**ausas omnes à Breviario excusantes ad impotentiam, & dispensationem reduci possunt, cum nulla sit designabilis, quæ sub dictis non comprehendatur. Præmoneo tamen, quod legitimè exempti non tenentur altera die officium

prætermissum recompensare, quia obligatio isthac est affixa diei: neque etiam alias preces subrogare coguntur, quia nullum de hoc invenitur præceptum, nisi forte in dispensatione (ut frequenter concedi solet) aliqua injungatur commutatio, quæ in eo tunc sub præcepto caderet: imò Franciscus Henno vult, & satis quidem congruè, exemptos hujusmodi ad preces aliquas pro benefactoribus fundendas ex æquitate teneri.

887 *Concl. 1. Causa rationabilis, & justa à Breviario eximens est impotentia physica, & moralis.* Rat. 1. p. habetur ex regula 6. (de qua p. 1. n. 1125.) *Nemo potest ad impossibile obligari.* Hæc via excusat cæcus, & quilibet impotens voce orare, aut Horas legere ex quocumque impedimento, puta, quia Breviario inculpatè caret, gravissimè infirmatur, &c. Rat. 2. p. Impotentia moralis adest, ubi nonnisi magna cum difficultate, graveque sanitatis incommodo, aut periculo amittendi ingens bonum spirituale, vel temporale ad vitam necessarium, divinum officium persolvi possit; sed ab hoc eximit impotentia illa: ergo. Prob. min. 1. Prædicta moralis impotentia sèpè excusat, sive in causa est, ut præcepta affirmativa naturalia, & divina non urgeant: ergo potiori jure hoc faciet impotentia in officio, quod est præcepti Ecclesiastici. 2. Metus gravis cadens in virum constantem, & injustè illatus, excusat à recitatione, & ab omni humano præcepto; sed moralis impotentia dicto metui æquiparatur: ergo. 3. Votô professionis non tenetur subditus obedire Prælato ardua, & nimis difficilia præcipienti, quin ad tam gravis oneris impositionem justa ac proportionata causa concurrat, quod credit verissimum Passerinus tom. 1. de Stat. q. 186. a. 8. n. 196. ergo similiter in proposito.

888 *Sequitur 1. Quod occupatio gravis, honesta, & quæ in aliud tempus differri nequeat absque gravi, vel scandalo, vel damno spirituali proprio, aut proximi, à Breviario excusat.* Hæc regula, communis DD. sensu receptissima, patet in eo qui per integrum ferme diem in sedando populi tumultu occupatur, & in illo, qui necdum Horas legit, & insperatò ad audiendam moribundi confessionem vocatur, ad quam perficiendam totum quod superest tempus insumere necessarium sit. His inquam, & similibus casibus optimè aptatur regula prædicta, quia tunc majus præceptum urget, sive prius recitandi officii præceptum cessat. Sed regulam de-

Tract. II. De Præcept. Decalog.

destruunt qui incautiūs , & prorsus indefini-
tē eam extendunt ad Confessarios, Concio-
natores , ad eos etiam qui habituri sunt pu-
blicam lectionem , aut thesium defensionem
ad cathedram , aut lauream acquitendam,
aliosve similiter occupatos. Hanc indiscre-
tam, ampliavē regulā extensionem non pro-
bamus. *Primo*, quia tales occupationes sunt
voluntariæ. *2.* Quia Horarum lectio potest
ac debet ab ipsis præveniri , vel postponi:
die enim præcedenti Matutinum cum Laudi-
bus recitare valent , & intelligi vix potest,
quod integra Hora non supersit, quā minores
illius diei Horas solvere nequeant. *Tertio* de-
nique, quia si Breviarium non omisserint, gra-
viores illæ functiones melius , & facilius ex-
pedientur : ratiōnissimus ergo erit casus in quo
propter illas occupationes excusentur.

889 Sequitur 2. Quod gravis infirmitas
impotentiam constituit moralem, ubi nem-
pē absque notabili salutis dispendio persoīvi
nequit officium. In dubio autem , an infir-
mitas sit gravis ? Judicio Medici standum est:
& hæc est vera devotio, quam à nobis exposi-
tit Deus , dum ægritudine premimur. Si Me-
dicus conveniri non possit , sequatur Prælati
sententia , hocque absente, consulatur Con-
fessarius. Si denique sufficiēt adhibita dil-
ligentia , dubium perstat , omittere Brevia-
riū tenetur ægrotus , quia conservandi sa-
nitatem, vitamque corporis naturale præcep-
tum prævalet Ecclesiastico præcepto de re-
citatione. Si verò infirmitas manifestè gravis
est, judicium Medici non desideratur ad omis-
sionem officii. Medicus ergo tunc solum est
consulendus , cùm dubium rationabile oc-
currit ; & ad ipsum spectat , non pro libito ,
sed juxta medicinæ canones judicare, an
Horarum lectio saluti noxia sit , necnè? Hinc
Moralistas non probō, qui febrim Tertianam,
aut Quartanam esse , vel non esse legitimū
recitandi impedimentum diffiniunt. Nè ve-
rō falcam in messem alienam mittamus , hoc
ce judicium ad Medicorum tribunal revoce-
mus. Hos inter eminet Paulus Zacchias Me-
dicus Romanus , qui *tom. 2. qq. Medico-Legal.* lib.7. tit. 2. de *Divin. Offic.* q.2. rem hanc
dilucide tractat , & singula percurrit de re-
citatione in , & extra chorū: de Sacro au-
diendo, & celebrando : & denique q.6. præ-
cepta medica exhibet servanda ab illis , qui
bus recitatio ob aliquem morbum noxia quo-
quo modo esse possit.

890 Quid sentis de eo, qui solus nequit,
cum socio verò potest divinum solvere pen-

sum , teneturnè socium adhibere ? Respon-
deo, teneri, si commode socij uti potest. Rat.
Tenemur omnia media rationabilia adhibere,
ut superiorum præcepta executioni manden-
tur ; sed illud medium est rationabile , ut po-
te bono obedientiæ consentaneum: ergo qui-
libet , sive secularis , sive regularis, tenetur
divinum officium persolvere, si socium com-
mode habere queat. Inter regulares diffi-
cultas inveniendi locum vix occurre potest;
quod si evenerit, à Prælato vinci debet: quo-
circa V. Humbertus, V. Ord. Præd. Gen. Ma-
gister, lib. de *Instruct. Official.* cap. 27. de
Officio servitoris infirmorum, hæc haberet:
Ipsius etiam interest providere de lumine , &
libris pro officio dicendo , cum eo (infirmo) vel
toram eo, cum ipse non potest. Quod autem qui-
dam dicunt regularem , nedum Clericum
pingue habentem Beneficium , ligari ad con-
ducendum stipendio socium, omni caret fun-
damento, nam non debet imponi majus onus,
quā quod ex jure, & ratione colligitur; sed
nullo jure , aut ratione illud infertur: ergo.
Min. quoad 1.p. est certa, & quoad 2. prob.
Conductio illa inter regulares effet pauper-
tatis voto valde difformis , & in Beneficiato
paupere contra æquitatem , etenim Benefi-
cium onus foret grave, si cum tanto dispendio
postularet officium : igitur ad conducendum
stipendio socium tenebitur , utsumnum, qui
Beneficium pingue possideat.

891 Petes: Num impotens recitare majo-
rem officii partem excusat à minori ? Resp.
Circa hoc damnatam esse proposit. sub num.
54. ab Innocentio XI. die 2. Martii 1679. quæ
dicebat: *Qui non potest recitare Matutinum, &*
Laudes , potest autem reliquas Horas , ad nihil
tenetur , quia major pars trahit ad se minorem.
Et impugnat 1. in eo, qui Sacris initiatur,
de quo dictum est ex communī sententia, te-
neri ad reliquas Horas, & tamen non tenetur
ad Matutinum , & Laudes. 2. Quia sic præ-
cipitur totum officium , ut teneamur ad sin-
gulas Horas. 3. Quia ubi materia præcepti
est divisibilis, qui non potest adæquatam præ-
cepti materiam implere , tenetur tamen ad
partem, ut patet in eo, qui ære gravatus alie-
no, centum solvere nequit, valet autem quin-
quaginta , tenetur solvere partem. Similiter
in eo qui vovit, aut jurauit jejunium, quam-
vis ex infirmitate teneatur cœnare, debet ta-
men abstinere à carnis cùm possit , & si-
militer nequit cœnare , et si possit edere car-
nes , maximè post mandatum SS. D. N. Be-
nedicti XIV. quod suō loco exhibebimus.

Hij

His adde votum visitandi septem Ecclesias, & tamen positō impedimento in parte majori, manet obligatio visitandi reliquas, cūm possit. Et hōc modō non est abs re exemplum, quō propositionis AA. utebantur. Similiter extra rem vagatur Missæ exemplum, quod objiciunt, nam hujus præcepti materia est indivisa, & ideo qui nequit audire maiorem, & principalem Missæ partem, excusat ut ab audiendo Sacro.

892 Opp. quod cap. 1. de his, quæ fiunt à maj. par. dicitur, quōd major pars trahit ad se minorem, & regula 42. in 6. dicit: *Accessorum sequitur naturam sui principalis*: ergo. Resp. Axioma illud habere locum in electionibus, nominationibus, &c. quia ibi plures ad unum concurrunt actum, quare in recitatione, & in aliis, neque ratio, neque axioma rectè accommodatur, nam officium divinum est unus actus à singulis prout singulis exequendus, præceptum enim recitationis diversum est ab illo quod obligat ad canendum, sive residendum in choro. Hinc in prædicta damnatione videtur comprehensa causalis tanquam insufficiens, & importuna. Ad 2. dic, regulam intelligi de accessorio, quod est inseparabile à principali; in officio autem Horæ separabiles sunt à Matutino.

893 Opp. 2. Qui non potest unius Horæ partem recitare, non tenetur ad illam Horam: similiter ergo in præsenti. Resp. dist. ant. Unius Horæ partem minimam, & quæ pro nihilo reputetur in moralibus, C. notabilem, N. Et hæc est sententia Suarez lib. 4. cap. 28. num. 26. Regula itaque generalis in proposito servanda sit: quoties partem Horæ notabilem, v. g. Psalms legere non possis, ad nihil teneris; secùs vero, ubi secùs, quia ubi materia præcepti est divisibilis, rationabiliter præsumitur, Legislatorem præceptō intendisse quamlibet ejus partem notabilem. Quo ex motivo ligatur cæcus ad dicendum ea, quæ memoriter scit, putà Psalms Horarum, Matutini, & Laudum; impotentia enim legendi in Breviario non excusat, cūm non sit simpliciter necessaria Breviarii lectio (etsi consulenda) ad præcepti impletionem.

894 Quid verò de infirmo, qui impotens sit recitare Matutinum, & Laudes? Merati tom. 2. tit. 1. sect. 1. cap. 3. num. 6. vult ad reliquas Horas non teneri, quia major pars trahit ad se minorem. Et Viva super hanc damnatam num. 1. dicit, hanc opinionem non carere solida probabilitate. Primo: quia ad

perplexitatē redigeretur agrotus, si cūm impotens est ad maiorem partem, teneretur ad minorem. 2. quia firmata est hæc sententia per consuetudinem. Sed contra primum, obstat: quod cūm perplexitas sit dubietas quædam, ob quam ad peccandum quis necessitatur; infirmus in eo casu non efficitur constitutus in tali necessitate; nam si certus est, quod potest, vel non potest minorem officii partem recitare, jam non est perplexus. Si autem dubius extiterit, dubium deponere studeat modō superius dicto: ergo perplexitas illa est prætextitia, & ad excusandas excusationes in peccatis. Contra 2. obstat: consuetudinem illam inniti opinioni damnatae, ejusque fundamento; nunc enim consuetudo non debet dici, sed abusus, unde rectè Salmant. Moral. hic ad finem, n. 48. retractant opinionem, quam ibidem num. 45. supposuerant ut certam ex communi sententia, nam plerique, & præstantissimi DD. priusquam proscriberetur, eam validè sunt aggredi, ut Valentia, Lezana, Olivarius, Rocafull, & alii: præterim P. Suarez loc. cit. à n. 23. Unde non rectè P. Viva opinionem Merati relata tribuit Suarez, nam ibi n. 27. tantum vult non ita scrupulosè agendum esse cum infirmo, quām cum impeditis ex alio motivo, v. g. negotiorum, & occupationum; quia de infirmi impotentia judicium tām certum non potest ferri, sicut de aliis, quod etsi impotentes sint ad maiorem officii partem, possunt tamen recitare minorem. Et hoc verum existimo.

895 Concl. 2. *Dispensatio Summi Pontificis quoque est causa à recitatione excusans dispensatum.* Rat. Hæc lex est Canonica: ergo in ea validè, & licitè dispensat Papa uti Legislator. Vide p. 1. n. 856. & tecolantur dicta circa dispensationem à n. 820. Intelligitur conclusio de stricta dispensatione, nam quæ exhibetur in casu dubio per modum interpretationis, non est dispensatio, sed epikia, sive declaratio legis. Quare ambigi non debet, Episcopos, & Prælatos regulares posse hac interpretationis viâ eximere suos Subditos respectivè ab obligatione Breviarii.

896 Quod verò de Prælatis regularibus præterim Supremis credunt aliqui posse in suis subditis strictè dispensare, omnino falsum puto: nam prædicta dispensandi, aut commutandi facultas, vel obvenit Prælato regulari ex privilegio, aut ex jure communis. Primum dici nequit, nam in Bulla Clementis XII. relata p. 1. n. 936. revocantur qua-

quatuordecim indulta, facultates, & gratiae, quæ authenticæ non fuerint eō modo, quō ibidem statuitur, & diximus. Inter ea autem indulta sub num. 11. dicitur: *Officium divinum absque legitima causa non recitandi, illud ve commutandi in alias preces, vel opera pia; sive recitandi unum officium pro alio, aut extra tempus ab Ecclesia statutum, vel super præmissis cum aliis dispensandi.* Hæc ibi; sed privilegia, quæ circumferuntur à Salmant. Mortal. collecta h̄ic, non sunt prædicto modo authenticæ (unō excepto, de quo statim) ut ea legentibus constabit: ergo dissimulatō, citra præjudicium veritatis, quod regulates prædicta facultate olim gaudent ex privilegio, hodie tamen sustineri non potest. Si vero dicatur 2. in contrarium est, 1. quod in prædicta Clementina supponi videtur dispensandi facultatem non competere regularibus jure communi. Et in nostro Ordine nunquam vidimus, aut audivimus concessas à Magistro Generali Ord. similes dispensationes, quamquam à quibusdam postulatæ sint à S. Sede, & obtentæ: ergo. 2. quia, ut dixi, consuetudo vi cuius recitare tenentur regulares, non fuit inducīva legis, sed declarativa præexistentis, & Canonica: ergo.

897 *Opp. Innocentius IV. Conf. XII.* in Bullario Romano, confirmans statuta, & leges pro Monialibus S. Claræ cap. 3. dicit: *Et quæ occasione rationabili non possunt aliquando legendō dicere Horas suas, liceat eis, sicut aliæ Sorores (id est conversæ) dicere Pater noster;* sed hoc est privilegium Bullatum, & in eo communicant Fratres, qui privilegium habent communicationis: ergo saltem vi hujus privilegii valida erit hodie prædicta commutatio à Prælato regulari facta. *Dices: Pontificem concedere fieri commutationem occasione rationabili,* seu ubi occurrat causa justa, & legitima, ad eum modum quō Jesuitis conceditur privilegium præveniendi tempus Horarum ex legitimis, ac justis causis, & non quoties eis placuerit, sicut concessum est Auditoribus Sacrae Rotæ apud Prado h̄ic cap. 30. q. 8. §. 6. n. 66. *In istas:* Ex hoc sequi nihil concedi Monialibus S. Claræ vi privilegii, cum illud cuiquam conveniat ex jure communi: ergo quamvis sine gravi difficultate possit Monialis Horas legere, si tamen fuerit scrupulosa, aut minus expedita in legendō, vel alio quocumque motivo, poterit Horas in preces conversarum commutare, idemque de aliis in privilegio communicantibus. Ante solutionem nota prædictam Bullam esse

confirmativam legum, & statutorum, quæ Monialibus observanda proposuit S. V. Clara, unde ibi de verbo ad verbum referuntur. Hoc præmissō,

898 *Resp.* Illud non esse privilegium strictè tale, sed confirmativum, & declarativum juris communis; privilegia autem hujusmodi non sunt simpliciter talia ex traditis communiter à DD. apud C. Petra tom. 2. Constit. VI. Honorii III. nn. 57. & 58. Confirmat ergo Innocentius IV. obligationem Monialium circa hoc pensum sacrum diurnum, & declarat posse commutari in preces conversarum non sine causa, sed occasione rationabili; hæc autem occasio, seu causa ex minori motivo dicitur rationabilis in Monialibus, quam inter Fratres, quod adeo patens est, ut superfluum sit comprobare. Quare judico, quod illa gratia, sit quomodo cumque privilegium, habet locum tantum ubi Monialis impotens sit moraliter ad personandum divinum officium, & vix, aut nunquam posse Fratres eō uti.

899 Simile præcedenti privilegio concessum invenio Monialibus Ord. Prædicat. Conventū Setubalensis in Lusitania, nam Paulus III. Constitut. sua, quæ incipit: *Sedis Apostolice, sub die 29. Octobris 1540. & haberetur in Bullar. Ord. Præd. tom. 4. num. LXV. pag. 599.* confirmat ordinata, & lancita in Visitatione prædicti Conventus per RR. Mag. Ord. Fr. Joannem de Fenario, & inter alia dicitur ibidem: *Si aliqua infirmitate laborarent (Moniales Setubalenses) dicendo aliquam orationem brevem recitationi divini officii satisfacrent.* Hæc inquam gratia videtur præcedenti simillima, & eodem modo accipienda, alias ob levem dentium, aut capitis dolorem, posset Sanctionalis satisfacere septem Horis dicendo unum *Pater noster*, quod videtur ridiculum.

900 Sed contra dicta est difficile argumentum, quod ex nostra interpretatione sequitur prædictas concessiones potius esse onera, quam Beneficia; sed hoc est inconveniens: ergo. Prob. maj. Prædictæ gratiae solùm haberent locum, ubi concurreret imponentia moralis; sed ut diximus, in eo tunc nulla est obligatio commutandi officium in alias preces: ergo si prædictis privilegiatis imponeretur commutatio in casu moralis imponentia, gratia illa esset onus, non Beneficium. *Resp.* N. sequel. ad probat. dist. maj. Ubi concurreret imponentia moralis certa, N. dubia, & incerta, subdist. & in hoc casu con-

ceditur gratia illa pro sedandis conscientiis, ad evitandum scrupulos, & anxietates, C. & in hoc casu conceditur, ut necessaria, N. Quando enim certa est impotentia moralis, jus naturæ excusat, & ubi constet de dubio, sive ubi certum sit adesse dubium rationabile, resolvendum est, ut supra. Cæterum in praxi sèpius de ipso dubio ambigitur, & idcirco à Sede Apostolica impetrantur hujusmodi indulta, non quòd necessaria sint, sed utilia, & congruentia ad fines prædictos securitatis conscientiæ, unde non sunt reputanda, tanquam onera, nam relatè ad impe- trantes sunt re ipsa Beneficia, haud levia. Vide Suarez hic tract. 4. lib. 4. cap. 27. n. 12.

ARTICULUS XV.

*De recitatione Officii Divini publica,
sive in Choro.*

901 **C**oncl. 1. *Regulares sub mortali te-*
nentur Officium Divinum in choro
persolvere, & similiter Moniales. Prob. ex
Clement. I. de celebrat. Miss. necnon ex com-
muni praxi, & specialibus Religionum statutis. Hujusmodi autem obligatio per se primò afficit Superiores, sed ex consequenti comprehendit subditos, ita ut qui per consuetudinem, & sine justa causa non assistunt choro, peccent mortaliter, quamvis privatim recitent. Sie DD. communiter. Consultò dixi ex consequenti comprehendit, &c. quia subditorum obligatio necessariò sequitur ad Prae- latorum obligationem: Superior enim, & Communitas unum constituunt corpus mysticum, & huic corpori insunt obligationes, quæ sunt propriè communitatis. Unde reji- ciendus est Catalani hic cap. 2. n. 7. dicens op- positum. Et nota, solos Novitios huic obli- gationi non satisfacere; hoc namque esset ip- pos compellere ad debitam recitationem, alias non satisfacerent obligationi chori: ergo, quòd fruantur privilegiis Professorum, non facit ad rem; sed potius hoc esset com- municare in oneribus, non in privilegiis.

902 Concl. 2. *Canonici, & Prabendati*
Cathedralium, & Collegiarum tenentur per
se ipsos assistere choro, psallere, & cantare; si
tamen habuerint Cappellanos, & Cantores Vi-
carios, satisfaciunt huic precepto recitando ibi-
dem, quæ ab aliis cantu figurato cantantur; de-
bent tamen ipsi cantu simplici, & alta voce
Psalmos dicere, & respondere Hebdomadario;
alioquin distributiones non lucrantur. Hæc est

Tom. II.

tutor, communior, & verior sententia, ut ait Trullench. Oppositi autem AA. soli con- suetudini aliquarum Ecclesiarum innituntur, subindeque remota consuetudine, de qua statim, conclusio ut certa ab omnibus DD. recipitur. Et meritò, nam expressa videatur in Tridentino *eff. 24. cap. 12. §. Præterea*, unde S. Carolus in C. Mediolan. I. part. 2. tit. 38. *Qui dignitates, ait, aut personatus in Ecclesiis obtinent, & Canonici nominis, ac institutionis sua memores, ea pietate, & assiduitate divina officia colere debent, ut alii eorum exemplò ad studium, & amorem divini cultus accendantur.* Itaque auctoritate etiam Concilii Tridentini præcipimus, ut cum in choro psallendum est, ip- se quoque quantum honoris gradu ceteris præ- stant, tanto studiosius psalmis, hymnis, & canticis una cum aliis modulantes, Dei laudes concelebrent. Hæc ille.

903 Adde C. Basileense *eff. 21. §. 3.* ubi ait de Canonis: *Qui majori stringuntur one- re, psalmis, hymnis, &c. Deo alacriter modulantur.* Similiter loquitur C. Compostella- num *Aet. 2. Decret. 20. Bononiense tit. 6. de Residentia, §. de his qui, Achisgranense cap. 131.* & alia Concilia Provincialia, videnda apud Natalem Alexandrum, & Genetum, *tom. 2. cap. 7. & 10.* Ita profectò de consue- tudine psallendi in choro quoad Canonicos, loquuntur Sacra Concilia. Ediversò autem discurrunt Salmant. Moral. *hic cap. 4. punct. 1. n. 5.* ubi ajunt: *Certè talis consuetudo (loquuntur de contraria) secum non præfert indecentiam, sed magis decorum, & splendorem in Ecclesiæ Ministris, illiusque extollit auctoritatem, quæ habent varios Ministros, alios ad cantum divi- norum officiorum, alios deputatos ad assisten- dum, suaque presentia decorandum.* Hæc illi- quæ conferas velim cum Conciliorum De- cretis.

904 Probandum nunc superest, consue- tudinem non psallendi in choro esse corrup- telam. Prob. 1. Nam verba Canonum intelligi debent de assistentia formalí, & ut ita loquar, *chorali*; sicut enim non satisfaciunt suæ obli- gationi, neque lucrantur distributiones, tam- et si fuerint præsentes in Ecclesia orando ex- tra chorum, ita neque in choro, nisi psal- lant. Profectò, qui silens existit in choro, sicut non facit chorum, ita censetur esse ex- tra chorum: ergo. 2. consuetudo videtur in- troduceda non ut omnimodè per Mansiona- rios, seu Cantores satisfaciant Canonici, sed ut & isti canant cantu simplici, dum dicun- tur psalmi, hymni, & alia hujusmodi quo-

modo est in praxi in Metropolitana Ecclesia Valentina, & præcipitur sic fieri in Abulensi Cathedrali, ut refert Garcia de Beneficiis, p. 3. cap. 2. n. 524. Denique Sacra Congregatio die 12. Novembris 1592. non obstante consuetudine, decrevit teneri Canonicos Basiliæ S. Petri psallere in choro, ut refert Fagnanus cap. Licet, de Præbendis, n. 89. Quod si dicas: prædictam declarationem ad alios non extendi, cum sit odiosa: Insto, quod cum materia, & ratio omnibus Canonicis sit communis, cunctos comprehendere debet, ex dictis p. 1. tract. de Legibus, n. 248. ubi enim materia, & ratio legis est una idemtate rationis, dispositio generalis fit specialis. Mitto ejusmodi declarationem dici odiosam, nam ut saepius inculcavi, leges in favorem Religionis latæ, favores sunt, non odia.

905 Sequitur: Quod Canonici, & Præbendi per notabile tempus, ultra trimestre, absque legitimo impedimento non assistentes choro, peccant mortaliter: 1. quia Trident. loc. cit. districtè prohibet absentiam: Non licet, inquit, vigore cuiuscumque statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse; quibus verbis sublata est quævis consuetudo in contrarium, ut saepè declaravit S. Congregatio Concilii apud Fagnanum loc. cit. 2. quia prætermissio notabilis in officio sacro personali res est gravissima: ergo. Nec obstat, quod Canonici Valentini sint à residentia exempti per quatuor menses. Non inquam obelt, nam hoc statutum erat à Papa immediate, & ex certa scientia confirmatum, & ideo non est sublatum, et si erga illud non semel Romæ anno 1575. gravis fuerit exorta dubitatio, & in Congregatione Generali suffragia PP. utrinque fuerint æqualia: Sanctissimus tamen iussit servari statutum confirmatum, ut testatur Fagnanus cap. Licet, de Præbend. & Dignit. n. 59.

906 Petes: An submissè chori sui versus recitans, satisfaciat præcepto recitandi officium divinum? Suppono ex communi sententia, illum non satisfacere obligationi chori, nam tenetur ad cantandum cum aliis. Difficultas autem est solùm circa obligationem recitacionis, quam subtiliter excutit Cajet. & Suarez; negat ille, & affirms iste dicens, quod satisfacit obligationi recitationis submissè recitans versus sui chori. Sed ex hoc modo dicendi sequitur posse quempiam. satisfacere præcepto recitationis privatæ audiendo ab alio dimidiā officii partem, & aliam dimi-

diam submissè pronuntiando, quod est contra communem praxim. Nec satis est quod ait Suarez, nempe, hunc non alternare, nam hoc ipsum potest dici de recitante in choro: utriusque enim eadem est ratio quoad alternationem. Deinde incredibile fit, quod unus communicet cum alia parte chori, & quod ea ipsa pars cum illo non communicet: in praxi ergo standum est sententia Cajetani, nam illa recitatio privata in choro prohibita est in variis Conciliis Provincialibus, & in Synodo Valentina sess. 3. cap. 12. ab Illmo. D.D. Martino de Ayala anno 1565. celebrata, & Senonensi 1528. Decret. 18.

ARTICULUS XVI.

De residentia Canonicorum, Dignitatum, aliorumque in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis.

907 Si res hæc ex instituto esset discussa, integrum impleret volumen, quia tamen materia est fermè quotidiana, aliquid breviter de ea dicere necessarium duximus. Cum primis autem moneo, non esse usquequa fidendum hac de re in opinionibus AA. cum plura certam habent diffinitionem per declarationes Apostolicas, quibus standum est. Idcirco rem hanc ferè totam ex responsis Sacræ Congregat. conficiam, quas refert Fagnanus cap. Licet, de Præb. & Dignit. & de verbo ad verbum transcribit Pignatelli consult. 114. & 115. tom. 9. Prius tamen observa, differentiam inter distributiones quotidianas, & fructus Beneficiorum, quod isti, cum sint certi redditus, Præbenda corpus constituentes, dantur residentibus, non habita ratione servitii quotidiani, unde percipiuntur sine facto, & ministerio hominis diurno. Ceterum distributiones sunt emolumenta incerta, & pendent ex actuali ministerio, quod pariter est incertum. Unde distribuuntur pro rata servitii inter eos tantum, qui intersunt choro. Vide Passerinum cap. unic. de Cleric. non resid. in 6. à n. 2. usque ad 18. Hoc præmissò, primum de Fructibus Beneficiorum agam, & dein de Distributionibus.

908 Concl. 1. Obtinentes Beneficia, putà Canonicatus, Præbendas, Dignitates, vel portiones in Cathedralibus, vel Collegiatis, etiam non Insignibus, tenentur in eis personaliter residere, nec in absentia percipere possunt Beneficiorum fructus. Hoc tamen non sic est intel-

ligendum, ut ipso factō fructus amittant: sed privandi sunt, *juxta præscriptum Trident. sess. 24. de reformat. cap. 12. §. Præterea*, ubi decernitur, quod absentes ultra tempus ibi permisum, preventur anno primō dimidiā fructuum parte. Quod si rursus eadēm fuerint usi negligentia, omnibus anni fructibus preventur. Crescente autem negligentia, procedatur contra eos *juxta Canonum Constitutiones*, id est, ad privationem tituli. Atque sic hodie est procedendum, nam post Trident. privari nequit titulō Canonicus, nisi post lapsū trium annorum continuorum; cū enim sit odium, restringi debet.

909 Hæc resolutio ampliatur, ita ut locum habeat non obstante quavis consuetudine, quia, ut dictum est, sublata sunt à Trident. contrariae consuetudines. Ampliatur 2. etiam si alii Canonicī remittere velint, aut præsumant dare licentiam absentiæ, quam Episcopus solum ex rationabilibus causis in jure expressis potest dare. 3. ampliatur ad residentiam formalem; non enim sufficit residentia in Civitate, sed omnino requiritur interestentia divinis officiis per novem menses (et si non continuos, sed interpolatos) non quidem interessendo quotidie illis novem mensibus uni, vel alteri horæ officii, sed prout in plurimum toti divino officio. Quare contra absentes à choro ultra tres menses, et si residenceant in Civitate, procedi potest; residentia enim accipienda est cum effectu. 4. extenditur, ut non solum teneantur intereste choro, verum etiam Capitularibus Congregationibus, quibus regulariter abesse nequeunt turā conscientiā. Denique non excusantur à residentia ob aeris intemperiem, quamvis hoc sit motivum, ut Papa dispenset, seu facultatem dispensandi conferat Episcopo. Unde quod *cap. fin. de Cleric. non resid.* dicitur: *Excusationem rationabilem esse aeris intemperiem*, intelligitur de aeris corruptione, quo casu licet illis abscedere, renuente etiam Superiore, cū periculum sit in mora.

910 Limitanda verò est conclus. in Ecclesiis, ubi statuto, vel consuetudine non sicebat abesse per trimestre; hujusmodi enim consuetudo præservatur à Tridentino, non enim procedit concedendo, ut falso quidam putant, sed prohibendo, non liceat, &c. & addit *salvis nihilominus*, &c. Limitatur 2. si in Ecclesiæ fundatione cautum fuerit, ut abesse possint ultra tres menses: 3. si Ecclesia habuerit statutum immediate ex certa

scientia, & cum causæ cognitione confirmatum à Papa, ut dixi de Canonicis Valentiniis. Limitatur 4. in Canonicis unà cum Canonicatu obtinentibus ex dispensatione Apostolica Ecclesiam Parochiale. Limitatur 5. in obtinentibus Canonicatum, cui perpetuo annexum sit Beneficium, requirens servitium minoris temporis, quām novem mensium. Limitatur 6. in duobus Canonicis Episcopo assidentibus, & in omnibus aliis, qui sunt Papæ familiares.

911 Limitatur 7. in absentibus pro servitio suæ Ecclesiæ: nam si propter servitium alterius Ecclesiæ absfuerint, non excusantur à residentia. Limitatur 8. in absentibus causâ studiorum, ut supra dixi, & eodem addendum privilegium Scholæ Salmanticensis, quod derogatum non est per Trident. nam Eugeniana Salmanticens. concessa, est distincta ab illa, de qua loquitur Tridentinum *sess. 23. cap. 1.* vigore Eugenianæ, &c. ut notat Araujo in *Select. de Stat. Ecclesiast. tract.* 3. *difficul. 3. n. 31.* Limitatur 9. in tribus casibus referendis, quibus lucrari possunt distributiones quotidianæ. Postremo limitatur *In omnibus casibus in jure expressis.* Generaliter enim censuit S. Congregatio, nemini abesse licere, præterquam in causis in jure expressis, quæ an verè subsint, Episcopi est iudicium. Hæc ex Fagnano, qui sic concludit *num. 73.*

912 Quare diminutè procedit Reiffenstuel lib. 3. tit. 4. n. 118. dūm ait: *Quod potest Episcopus ob legitimam causam dare Canonicis suis licentiam, ut abesse valeant quatuor mensibus.* Hæc ille, & prætermittit: *in jure expressam*, nam alias nulla est causa legitima, ut Episcopus extendat licentiam. Declarationes autem, quas ibi refert, plane sunt incertæ, & ea, quam ex Fagnano adducit, est circa ultimam ampliationem dictam de aeris intemperie, quæ potius facit contra Reiffenstuel. Ex his omnibus colliges, quod diverso modō privantur Episcopi, & Curati fructibus ob culpam absentiæ, quām Canonicis, Præbendati, &c. nam illi non faciunt fructus suos, & ideo ante sententiam Judicis tenentur eos restituere; minimè verò Canonicis, Præbendati, &c. qui nonnisi post sententiam ad illud compelluntur, & utrumque constat ex Tridentino *sess. 23. in Decret. reformat.* ubi versus finem statuit de Episcopis, & Curatis. Qui plura cupiat circa Episcoporum, & Parochorum residentiam, & causas ab ea excusantes, adeat Passerinum *tom. 1.*

1. de Statib. q. 183. a. 5. à. n. 13. Et hacten
nus de Fructibus Beneficiorum.

STATUITUR CONCLUSIO DE
Distributionibus.

913 **C**oncl. 2. *Distributiones quotidianas*, qui statim Horis interfuerint, recipiunt; reliqui bis carent juxta Bonifacii VIII. Decretum, quod incipit: Consuetudinem, & habet cap. unic. de Cleric. non resit. in 6. Sic expressè Trident. loc. cit. §. *Distributiones*, ubi in usum revocat Concilium d. Constitut. quam decem regulis cumulate exponit Pafferinus. Itaque prædicta Decretalis in quinque partes dividitur. In prima reprobatur consuetudo tribuendi absentibus distributiones. In 2. statuitur, eas non posse percipi nisi ab interessentibus divinis officiis. In 3. determinatur poena contra facientes. In 4. ponuntur tres exceptiones; & in 5. de funeralium emmolumentis disponitur; de quibus omnibus sigillatim, & breviter agam.

914 Circa 1. Omnis consuetudo, etiam introducta post Bonifacium VIII. reprobatur à Trident. tanquam iniqua, & irrationabilis. Unde per illam particulam *reprobantes*, non solum sustulit præteritas, sed etiam futuras declaravit esse irrationabiles, ut sentiunt nobiliores Canonistæ apud Pafferinum loc. cit. n. 147. & Fagnanum n. 79. ubi testatur saepius respondisse Sacram Congregationem, Decretò Tridentini sublatam fuisse consuetudinem, etiam immemorialem, & ibidem affert plures decisiones circa particulares varia rum Ecclesiarum consuetudines. Idcirco probare non audeo omnes consuetudines, quas admittunt aliqui, quia conditiones requisitas non habent, ad quod recolantur dicta p. 1. n. 1070. & seq. Nihilominus juvat brevi hoc ratiocinio uti: præteritum, & futurum non variant naturā consuetudinis in hac re quam versamus; sed Trident. declarat ut irrationabiles consuetudines præteritas, seu quæ extiterant ante Concilium: ergo etiam declarat ut irrationabiles, quæ post Trident. introductæ sunt contra Decretum Bonifacii VIII.

915 Circa 2. certum est, teneri Canonicos, Praebendatos, &c. adesse personaliter divinis officiis, & ibi alta voce psallere, sicut dictum est. Scito etiam, quod distributiones sunt dandæ juxta euuslibet Ecclesiæ laudabilem consuetudinem introductam, vel introducendam. Duo autem sunt, quæ ordi-

nationi laudabili Ecclesiarum sunt commissa, videlicet: constituere massam distribuendam; & determinare distributionis modum, maximè quoad quantitatem singulis respondentem Horis, de quo legendus est Pafferinus loc. cit. & Moneta de Distribut. quotidian. p. 2. q. 3. Sed nota, non posse statui, ut qui uni Horæ assistit, omnium Horarum distributiones lucretur. Nota etiam, quod nomine Horarum veniunt Missa, Officium parvum B.V. & Defunctorum, Litanie, & Procesiones.

916 An verò hæc teneantur recitare extra chorū, qui ex privilegio Apostolico, etiam cùm absunt, percipiunt distributiones? Resp. cum D. Th. quodl. 6. q. 5. a. 2. Quod in Ecclesiis, ubi ordinariè recitatur Officium defunctorum, aut B. V. Mariae, putâ, semel in septimana, vel qualitercumque aliter secundum certum tempus, tenetur illa recitare extra chorū in Scholis existens (qui utique est privilegiatus cap. Super Specula, de Magistris, ut superius dictum est) ut per hoc satisfaciatur mortuis, quorum recipit bona: hæc D. Th. ergo qui ex privilegio Apostolico, &c. nam ut dixi, plus requiritur ad lucrandas distributiones, quām fructus Beneficiorum.

917 Aliquando verò dicitur Officium mortuorum in Ecclesia extraordinaria propter aliquam causam specialiter emergentem, putâ, ad preces alicujus persona, vel propter aliquid aliud hujusmodi. Et ad hujusmodi officium mortuorum non tenetur Clericus existens in Scholis. Hæc est D. Th. sententia, quam non satis explicate referunt Navarro de Horis, cap. 10. n. 5. & 6. & Moneta de Distribut. quot. q. 3. n. 11. Argumentum autem eorum, quod nempe lex obligans ad illa recitandum, respiciat communitatem, & non singulos communitatis; nihil urget: nam ex hoc tantum infertur, absentes à choro non teneri illa recitare, & hoc non diffitemur, sed dicimus, quod ubi accipiat ex privilegio distributiones mortuorum officio correspondentes, debet illa recitare, quia privilegium non est extendendum cum damno defunctorum, quorum bona percipit.

918 Et notandum de his privilegiatis, qui absentes lucrantur fructus, & distributiones: quod licet in foro externo excusentur, etiam quando absentia est ad otium, ad ludum, vel ad alias res vanas, aut pravas; minimè tamen excusantur in foro animæ, ut ex Paludano tradit Navarrus de Horis, cap. 21. n. 63. nam eo casu absentia per se ipsam esset pec-

catum contra Religionem, & debitum sui officii. *Insuper*: Privilegium ipsis conceditur ad sui, vel aliorum ædificationem, & non ad destructionem, ac subinde, qui abest, ut orietur, ludat, aut aliis rebus vanis principaliter intendat, tenetur ad restitutionem fructuum, & distributionum. Dixi: *principaliter*, quia, quod principaliter intenditur, est attendendum: *L. Si quis, nec causam, ff. de re cre.* Ex quibus constat poena contra absentes lata, scilicet distributionum privatio, quod erat tertium.

919 Pergo nunc ad tres limitationes, quas statuit Pontifex: *Exceptis*, inquit, *illis*, *quos infirmitas, seu justa, & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusare*: ii ergo lucrantur distributiones, etiam si choro non intersint. i. itaque excusat infirmitas impediens Clericum adesse divinis officiis. Quænam autem debeat esse hujusmodi infirmiras, ad Medicos spectat. Videlis Paulum Zacciam *loc. cit. sub num. 889.* Sed nota, quod senectus excusat, ubi reddit impotentem, & inhabilem Clericum, ut adsit divinis officiis, & non aliter, ut saepius declaravit Sacra Congregatio Concilii apud Passerinum *loc. cit. num. 91.*

920 Petes: *An Clericus, qui choro non assistere solet, dum sanus est, distributiones lucretur quando agrotat?* *Resp.* negativè. Ratio: Infirmitas eatenus excusat, quatenus est causa legitima non interessendi: ergo ubi infirmitas non fuerit causa, sicut in proposito, non excusabit. Hac ratione efficaci convincitur, absentem à loco, ex causa non expressa in jure, amittere distributiones. Hac resolutio est non solum communior contra Salmant. Morales, sed pluries declarata per Sacram Congregat. ut testatur Passerinus *loc. cit. num. 92.*

921 Altera causa, ut distributiones lucretur Clericus choro non assistens est: *Necessitas corporalis justa, & rationabilis*; quæ tunc invenitur, quando ex assistentia immineret Clerico grave damnum vitæ, honoris, aut famæ. Quo ex motivo distributiones non amittunt injustè incarcerati, excommunicati, suspensi, vel interdicti, dummodo judicialiter, vel extrajudicialiter, juxta materiæ exigentiam, constet de injusta damnatione ex parte quidem causæ, etenim ubi solum interveniret injustitia, ob non servatum juris ordinem, non acquireret distributiones. Scito i. Quod ut Clericus privetur distributionibus, præcedere debet sententia, quæ

transierit in judicatum. *Rursus*: Quod licet Clericus irregularis nequeat exercere actus ordinis, non proinde privatut distributionibus.

922 *Quid autem de Clerico tempore pestis, aut bello fugiente?* *Resp.* Non deberi ipsi distributiones. *Rat.* Quando periculum damni oritur ex causa communi, ad omnes debet rationabiliter extendi; sed si Clericus fugiens non amitteret distributiones, irrationaliter extenderetur periculum, sive causa periculi, cum eadem esset ratio interessantium cum periculo, & non interessantium cum eodem periculo: igitur ratio dictat, ut iis, qui in communi adsunt periculo, accrescant distributiones eorum, qui ut periculum fugiant, interesse nolunt. Et ex his limitanda est hæc causa, ita ut corporalis necessitas tantum excuset quando est propria alicujus. Circa quod vide declarationem Sacrae Congregat. apud Fagnanum *cap. Licet, de Præbendis, n. 95.*

923 Postrema exceptio ad lucrandum in absentia distributiones, est: *Utilitas Ecclesiæ evidens*, Ecclesiæ, inquam, cuius sunt distributiones, quia dantur pro actuali servitio illi Ecclesiæ præstito. Et hac ratione habetur pro interessente ficto(fictione quidem juris) qui ejusdem Ecclesiæ utilitatem procurat, estò absens sit à loco, causa v.gr. electionis. Hinc Canonicus Theologus eo tantum tempore, quo in Ecclesia legit, habetur ut præsens in choro. Similiter Pœnitentiarius, qui in sua Ecclesia, non extra, confessiones audit; nec sufficit, quod paratus sit confessiones audire: nam (ut constat ex Tridentino *eff. 24. cap. 8.* juxta declarationem Sacrae Congregat. Concilii apud Passerinum *loc. cit. n. 116.*) Pœnitentiarius, qui tempore divinorū officiorum privatim recitat officium in confessionali, aut alibi, vel celebra, aut confabulatur, non lucratur distributiones.

924 Itaque propriæ Ecclesiæ utilitas adeò est necessaria, ut non sufficiat Ecclesiæ universalis utilitas, & ideo, qui sunt in servitio Papæ, quamvis inserviant Ecclesiæ universalis, non tamen percipiunt distributiones, dum absunt. Sed neque Vicarius Episcopi, neque Canonici ipsum associantes, dum extra Ecclesiam celebrat; neque Examinatores Synodales, neque Visitatores, & similes, qui omnes de jure non acquirunt distributiones, quia non absunt propter utilitatem Ecclesiæ, cuius sunt distributiones. Dixi: *de ju*
re,

re, nam ex consuetudine facere possunt suas distributiones. Qualis autem consuetudo rationabiliter introduci potest, colliges ex dictis p. 1. dūm de consuetudine. Videsis Passerinum loc. cit. regula 10. Et de 4. p. Decretalis hactenus.

925 Circa 5. Hoc tantum observa, quod funeralia emolumenta equiparantur distributionibus, in eo, quod illa non debentur absentibus, & quidem ratione particulari, quæ colligitur ex eo, quod dispensatus à Pontifice, ut absens percipiat distributiones, non subinde est dispensatus, ut habeat anniversaria, quæ sunt propriè debita illis, qui pro liberatione animarum fusis precibus divinam implorant clementiam, unde nisi in dispensatione aliter exprimatur, amittunt funeralium emolumenta. Ita communiter DD. quos refert Moneta p. 2. q. 14. n. 22. & Rota decis. 59. n. 7. apud Passerinum loc. cit. n. 132. Et de Horis Canonicis satis.

ARTICULUS XVII.

Quid, O' quotuplex sit Adoratio, deque ejusdem Præcepto.

926 Venerationem quamcumque alteri exhibitam in ipsius excellentiæ testimonium, Adorationem communiter dicimus: quæ si ob humanam, & civilem excellentiam exhibetur, cultus tantum civilis est, & politicus, non tamen religiosus. Hoc modò Abraham adorasse filios Heth, & Bethsabe Davidem, Scriptura Sacra commemorat Genes. 23. & 3. Reg. 1. Quæ autem propter spiritualem excellentiam alicui tribuitur, cultus dicitur spiritualis, & religiosus. Adoratio igitur generatim sumpta, sic diffiniti potest: *Actus externus, quod per convenientem aliquem corporis gestum protestamur nostram submissionem erga alterum.* In praesentiariū autem de adoratione, quæ actus est Religionis externus, differunt Theologi cum D. Th. 2. 2. q. 84. ubi art. 2. adorationem dividit in interiorē, & exteriorē, sive spiritualem, & corporalem. Spiritualem dicit, quæ consistit in interiori mentis devotione; & corporalem, quæ stat in exteriori corporis humilatione.

927 Est insuper adoratio, seu potius religiosus cultus, triplex, *Latriæ*, scilicet, *Hyperduliae*, & *Duliae*. Cultus Latriæ soli Deo exhiberi debet, & potest, ob supremam illius excellentiam, majestatem, & dominium. Hy-

perdulia verò cultus soli Deiparæ, ob singularem illius supra ceteros Sanctos, & Angelos ipsos excellentiam, ex dignitate Matris Dei, & gratiarum plenitudine, tantæ dignitati respondentem, estimandam, tribuitur. Duliae tandem cultus est, quem Angelis, & Sanctis deferimus, non quod ipsorum simus proprietè servi, eisque ut principalibus nostræ salutis causis subjiciamur, sed ut mediatoribus dumtaxat, & Dei ministris, qui nos verbō, & exemplō erudiunt, interceduntque pro nobis. Ex quibus liquidò constat, quod Hyperdulia sic finiri potest: *Actus, quod per convenientem corporis gestum protestamur nostram submissionem erga B.V. Mariam tanquam Dei Matrem, & omnium gratiarum plenitudine ornatam.* Quocirca merito proscripta fuit ab Alex. VIII. propos. ordine 22. *Laus, quæ defertur Mariae ut Mariae, vana est.* Dulie autem, juxta dicta, sic explicari potest: *Actus, quod per convenientem corporis gestum protestamur nostram submissionem ad beatos Angelos, & homines, tanquam singulariter excellentes in beatitudinis honore.* His prælibatis, sit

928 Concl. i. Adoratio Latriæ est: *Actus Religionis, quod externè protestamur nostram erga Deum inferioritatem, & dependentiam.* Per esse Religionis actum, cum oratione, & devotione convenit. Additur, quod externè protestamur, &c. quia etiū adoratio principaliiter consistat in interiori erga Deum reverentia, tamen secundariò saltem importat corporalia humilitatis signa. Unde D. Th. hic art. 2. ad 2. docet: *Quod, sicut oratio primordialiter est quidem in mente, secundariò autem verbis exprimitur: ita etiam adoratio principaliiter quidem in interiori Dei reverentia consistit; secundariò autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis, sicut genufleximus, nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum; prosternimus autem nos quasi profentes nos nihil esse in nobis.* Hinc facile coligitur, quod plus aliud importat adoratio, quam honor: Fratres enim, juxta Apostolum, invicem se honore præveniunt, nec tamen invicem se adorant, ut notavit S. Aug. cont. serm. Arrian. cap. 13. Unde in Synoda VI. *Act. 4. adoratio Latriæ vocatur Emphasis honoris*, quia honori singularem addit excellentiam. Similiter dicendum de reverentia, quæ ad plura se extendit, quam adoratio: illa quippe est principium, & finis honoris, nam reveremur aliquem, ut ipsum honoremus, & ab aliis in honore habeatur, dum sic honorari conspiciunt, D. Th. infra

q. 103. a. 1. ad 1. Adoratio itaque ordinatur ad honorem, & reverentiam ejus, qui adoratur, D. Th. hic a. 1. in c. Quare ineptissime à quibusdam adoratio diffinitur: *Honor, sive reverentia, &c.* confundunt enim officia adorationis, honoris, & reverentiae.

929 Concl. 2. *Cultus latriæ, hyperdulia, & dulia specificè distinguuntur. Ratio:* Excel-
lentia personæ est motivum, & causa adora-
tionis, seu cultus: ergo ubi diversæ fuerint
specificè excellentiæ, erunt diversæ specificè
adorationes, seu cultus; sed in triplici
præfato cultu reperiuntur diversæ specificè
excellentiæ, Dei nimirum, B. Virginis, &
Sanctorum: ergo. Ex hac ratione, certè de-
monstrativa, liquido constat, Sanctorum cul-
tum à Religionis virtute, tanquam secunda-
rium actum, non procedere: non enim est
latriæ secundarius actus, sed primarius vir-
tutis observantiae, quæ specificè à latria, seu
Religione distinguitur, ut inconfessò est pe-
nès Theologos omnes. Fateor ergo, quod
me latet, quo sensu asserere potuit C. Goti,
& dignitate, & sapientia Eminentissimus,
lib. advers. Jacobum Piceninum art. 4. de
vera Christi Eccles. §. 3. n. 14. pag. 454. la-
tin. vers. quod Religio duos habet actus, pri-
marium scilicet, quod Deum unum in se ipso co-
lit :: alterum secundarium, quod honorem de-
fert creaturis, quibus collatum videt à divina
majestate honorem, gratiam, &c. Si enim hæc
vera essent: sicut una sufficit charitas ad di-
ligendum Deum, & proximum; una pariter
sufficeret virtus ad colendum Deum, & San-
ctos, quod nullus Thomistarum admittit.

930 Concl. 3. *Datur præceptum adorandi*
Deum, divinum, & naturale quoad substantiam:
Ecclesiasticum verò quoad determinationem
temporis, obligans per se singulis diebus festis.
Quoad præceptum *divinum*, est certa de si-
de, constatque pluribus Scripturæ textibus,
principiè ex cap. 22. Exod. & cap. 5. Deut. Ego
Dominus Deus tuus :: Non habebis Deos alienos
in conspectu meo. Non facies tibi sculptile. Quod
quidem præceptum affirmativum est, quatenus
cultum præcipit: negativum verò quatenus
aliorum Deorum cultum prohibet. Quod
verò sit *naturale*, ex eo patet, quod nihil no-
bis magis insitum sit à natura, quam eum ve-
nerari, à quo omnia accepimus. Quocirca
D. Thomas id probat hic art. 2. ex Damasceno
lib. 4. Orth. fid. cap. 13. dicente: *Quia ex*
visibili simul, & invisiili, hoc est, ex ea na-
tura, quæ intelligentia percipitur, & ex ea,
quæ in sensum cadit, constamus, duplii quo-

*que proinde adorationis genere illum rerum om-
niū Parentem, & architectum afficiamus: quem-
admodum videlicet, & mente, & corporis
labilis psallimus. Secunda concl. pars constat
ex eo quod ab Ecclesia dies sacri instituti
sunt, ut in eis fideles publicam Deo exhibe-
ant adorationem: cui præcepto satisfaciunt
Missam devote, & religiosè audientes illis
diebus, juxta superius dicta num. 94.*

931 Signa autem adorationis sunt pecto-
ris tensio, genuflexio, prostratio, & sacrifici-
cium, quod latriæ proprium est, solique
Deo exhibetur. Sed & alia signa adferunt
Torte hic art. 2. & Raynerius, v. adoratio,
cap. 14. Et licet Deum, qui ubique præsens
est, ubique adorare possumus, & debemus,
congruentior tamen pro publica adoratione
locus est sacra ædes, sive Templum, primò,
propter loci consecrationem. 2. ob sacra
quæ ibidem celebrantur mysteria. Tertiò de-
nique ob populi concursum ad publicam
adorationem confluentis. Sic D. Thom. 2.2.
q. 84. art. 3. ad 2. Hac doctrinā confutatur
prop. 33. ab Innoc. XI. confixa in Molinos: Ma-
lè agit anima, quæ procedit per hanc viam inter-
nam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu
particulari excitari in se devotū aliquem sensū:
quoniam anima interna omnes dies sunt aequales,
omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia
bujusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

ARTICULUS XVIII.

Difficultates circa Latriæ Adorationem deciduntur.

932 Concl. 1. *Quamvis plures in Christo*
D. concurrant adorandi rationes,
& caue, unica tantum adoratione latriæ
propriè adoratur, non solum, ut Deus, sed
ut Homo, tò ut specificative accepto. Supponit
conclusio quod est fide certum, nempe Chri-
stum D. esse adorandum latriæ, contra Cal-
vinistas blasphemantes non esse Deum ado-
randum in carne humana, nè terrenum ele-
mentum adoretur. Error iste apertis, & ob-
viis Scripturæ testimoniis refutatur, ut pa-
tet in Magis adorantibus Puerum Jesum
Math. 2. in Apostolis Dominum in Galilæa
adorantibus Luc. 14. unde Hebraor. 1. v. 6.
dicitur: *Et cum iterum introducit primoge-
nitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum*
omnes Angeli ejus: Et hunc non adorabunt
homines, nè terrenum elementum videantur
adorare? Vide Fevardentium lib. 3. cap. 9. &

10. Hoc prælibatō,

933 Rat. conclus. sumitur ex D. Th. 3. p. q. 25. a. 1. Quod propriè adoratur est totum subsistens, sive persona: causa verò adorationis sunt ipsius personæ excellentiæ; sed in Christo D. persona est una, & Divina, & excellentiæ plures, putè sapientia increata, & creata, sanctitas creata, & increata, & sic de aliis: ergo. Discerne itaque ad præsens rem adoratam, & causam adorationis, & videbis, quod simpliciter loquendo, sola persona est adorabilis, quia ipsa tantum est res adorata; alia verò sunt adorationis causa, vel adorantur non in se ipsis, sed in persona, seu ipsa adoratione personæ. Unde S. Joan. Damascenus lib. 3. Orthod. fid. cap. 8. ait: *Unus est Christus, Deus perfectus, & homo perfectus, cui unam eandemque adorationem cum Patre, & Spiritu, ac cum immaculata ipsius carnē exhibemus. Neque enim non adorandum ipsum carnem dicimus. Adorarunt enim ea in una Verbi hypostasi, quæ quidem ipsi hypostasis extitit. Quia quidem in re creaturam haudquam adoramus. Non enim eam ut nudam carnem adoramus, sed ut divinitati unitam: & quia duæ ipsius naturæ ad unam Dei Verbi personam, & hypostasin reducuntur. Ac carbonem tangere, ob ignem cum ligno conjunctum, pertimesco.* Et lib. 4. cap. 3. hæc subdit: *Ipsius (Christi) caro suapte quidem natura, si subtili quadam cognitione id quod in oculos incurrit, ab eo quod animo tantum ac ratione intelligitur, distinxeris, haudquam adoranda est, utpote condita: at cum Deo Verbo copulata sit, ob ipsum, & in ipso adoratur. Quemadmodum enim Rex, & nudus, & vestibus induitus adoratur, ac purpura quidem ut simplex purpura obteritur, & contemnitur, postquam autem ad regium indumentum exhibita est, tunc denique honore, & gloria afficitur... ad eundem modum caro quoque suapte quidem natura minime adoranda est: verum in incarnato Deo Verbo adoratur, non quidem vi sua, sed ob Deum Verbum personaliter ipsi copulatum. Neque hoc dicimus, nudam ac simplicem carnem à nobis adorari, verum Dei carnem, sive Deum carne indutum.* Haec tenus Damascenus.

934 Colligitur ex dictis: Quod humana Christi, corpus ejusdem vivum, & mortuum, caro ejus, & sanguis naturalis in Passione effusus, adoranda sunt per latram, tanquam res adoratae, quia hoc modo illa adorare nihil aliud est, quam adorare Verbum incarnatum. Verum etiam est, quod ipsa Christi humanitas, cùm sit perfecta omni

genere gratiarum, est etiam causa, & ratio adorandi ipsam personam Christi, & hoc modo terminat adorationem dulæ excellentiæ, & supremæ, ita quod persona Christi adoratur latra propter suam divinitatem, & adoratione dulæ propter perfectionem humani tatis, quia ipsi Deo Patri debetur honor latræ propter Deitatem, & honor dulæ propter dominum, quod gubernat creaturam, unde super illud Psal. 7. v. 1. *Domine, Deus meus in te speravi*, dicit Glossa Interlinearis: *Domine omnium, per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium, per orationem, cui debetur latræ*, D. Th. 3. p. q. 25. a. 2. Sic ergo Patri Æterno tribuitur dulia ratione potentiae, quæ est honor communicabilis, communicatur siquidem creaturis à Deo, ita Unigenito Patris incarnato, debetur dulia ratione perfectionum, quas humanitati communicavit.

935 Opp. Ex dictis sequi Christum D. duplice adoratione venerari posse; sed hoc non solum est contra dicta; sed etiam damnatum videtur in V. Synodo generali: ergo. Resp. dist. maj. duplice adoratione, per se, N. unâ per se, & alterâ propter aliud, C. maj. & sic dist. min. N. cons. Christus itaque ratione Deitatis adoratur cultu latræ per se: ratione autem Humanitatis, omni gratiarum genere perfectæ, dulili adoratur. Hoc autem duplex adorationis genus longissime distat à duabus illis adorationibus, quas Nestoriani inducere conabantur, duplum configentes in Christo personam, creatam unam, & alteram increatam: indeque binam adorationem inferebant. Prædicta distinctione, quam ex Angelico haurit Cajetanus, omnia dissolves, quæ contra D. Thomæ doctrinam fuscè opponit Vazquez.

936 Concl. 2. Non modò Christus D. in Eucaristia contentus, sed ipsum etiam Sacramentum ratione Christi contenti adorandum est cultu latræ externo, & absoluto. Concl. quoad 1. p. diffinita est à Trid. sess. 13. cap. 5. C. Can. 6. Ratione prob. Christus in Sacramento ratione sui, seu per se, adorari debet ut Deus; Sacramentum verò ratione ejus quod continet, ideoque appellatur Sacramentum divinissimum, Sanctissimum, sacri honoris, venerationisque plenum: ergo. Rat. 2. p. Hostia, quæ publicè in Ecclesia adoranda proponitur, certò mortaliter judicatur consecrata; sed hoc ipso debet absolute adorari: ergo. Neque oppositum tradit D. Thomas in 3. dist. 9. q. 1. a. 2. qq. 6. ad 2. ubi solum vult, quod adorans ita

sit dispositus, ut si sciret Hostiam non esse consecratam, eam non adoraret; & hanc appellat S. Doctor conditionem in habitu, quæ adorationi absolutæ non officit.

937 Concl. 3. *Caro, vel puer in Eucaristia interdum miraculosè apparens, cultu latrīæ adorari debet. Rat.* In casu miraculosæ apparitionis, verè & realiter manet ibi Christi corpus, ut docet D. Thomas 3. p. q. 76. a. 8. sed hōc ipsō puer, vel caro miraculosè apparens debent adorari latrīæ; ratione nempe Christi in Hostia permanentis: ergo. *Rursus: Puer, vel caro eo casu repræsentat Christi corpus; sed eō ipsō adorari debet eodem cultu: ergo.* Videſis Thyrāum lib. 2. de Apparit. Sacram. cap. 24. ubi plurima congeſſit de cultu formis in Eucaristia apparentibus tribuendo.

938 Concl. 4. *Cultu latrīæ adoranda est crux in qua Christus fuit affixus. Ratio:* Crux illa Christi imago est, ipsumque in ea extensem repræsentat: ergo eodem cultu, quod Christus adoranda est. Sic D. Thomas 3. p. q. 25. a. 3. *Dicendum est, quod imagini Christi in quantum est res quadam (puta lignum sculptum, vel pictum) nulla reverentia exhibetur: quia reverentia non nisi rationali creature debetur. Relinquitur ergo, quod exhibeat ei reverentia solum in quantum est imago: O sic sequitur, quod eadem reverentia exhibeat imago Christi, O ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione latrīæ, consequens est quod ejus imago sit adoratione latrīæ adoranda.* Sed cum crux illa, cui Christus fuit affixus, contactum physicum cum ejusdem membris habuerit, pretiosoque sanguine ejus fuerit aspersa; ob hoc etiam adorari debet eodem modo quo Christus ipse. Sic D. Th. loc. cit. art. 4. per hæc verba: *Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est à nobis veneranda: uno scilicet modo in quantum repræsentat nobis figuram Christi extensi in ea: aliò modo ex contactu ad membra Christi, O ex hoc quod ejus sanguine est perfusa. Unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latrīæ.*

939 Colliges 1. Quod etiam si crux, in qua Christus fuit passus, in plures particulas scissa sit, debent iste latrīæ cultu adorari ob physicum contactum cum Christi membris. Cæteræ cruces omnes, quæ fiunt ad primam illam significandam, & repræsentandam, solum imaginis titulō latrīæ adorari debent: omnes quippe sunt signum Filii hominis, seu symbolum Christi personam referens. Collig.

Tom. II.

ges 2. Quod cætera Passionis Christi instrumenta inanimata, ut clavi, lancea, funes, flagella, corona, arundo, spongia, & similia, cultu latrīæ sunt adoranda ob physicum cum Christi corpore contactum, ut explicat D. Thomas loc. cit. ad 3. De cultu singulari erga Dominicæ Passionis inanimata instrumenta, videſis Lambertini lib. 4. de Beatif. part. 2 cap. 14. 25. O 30. ubi eruditissima crisi collectum invenies quidquid de re hac desiderari possit. Nota obiter, quod verba ex Aug. serm. 58. de verb. D. ab Azorio, & Leandro adducta, ut evincant dicta inanimata passionis instrumenta non esse cultu latrīæ, sed dulie adoranda, in præfato sermone (utique suppositio, atque inter opera apocrypha amandato) minimè reperiuntur, ut animadvertis Salmant. Moral. tract. 21. cap. 10. punct. 3. n. 20.

940 Nota tamen cum D. Thoma 3. p. q. 25. a. 5. ad 3. quod licet B. V. Maria fuerit Verbo divino conjunctior quam crux, & cætera passionis instrumenta, non subinde latrīæ adorari debeat; quia Deipara secundū se ipsam, & ob excellentiam propriam, specialis adorationis capax est. Non sic autem crux, & passionis inanimata instrumenta, quæ capacia non sunt alicujus intrinsecæ adoracionis, cum nullam intimam habeant dignitatem. Ad vitandum ergo errorem, admitti non debet, quod B. V. Maria sit per latrīam adoranda, sed cultu speciali, quem cultum hyperdulie vocamus, ut superius dixi. Vide Natal. Alexandr. differt. 26. in bīst. ſaculi V. ubi Patrū cujusque ferè ſaculi testimonia afferr, quibus vetustissimā Deiparæ cultū traditio- nē evincunt. Denique colliges: nomina Dei, Iesu, & V. Mariæ eadem cultu veneranda eſe, quod eorum significata. Nomina enim per- sonas significant: non ergo ratione vocum, sed propter rem per ipsas significatam, venerari debent; ut de nomine Dei docet D. Thomas inf. q. 122. a. 3. ad 5. & de nomine Iesu di- citur ad Philipp. 2. v. 10. Ut in nomine Iesu omne genu flectatur caeleſtium, terrefſtrium, O infernorum.

941 Plura quæ de Sanctorum Beatifica- tione, & Canonizatione fusè disputant Theologi, & Canonistaræ missa facimus, quia si quid difficultatis occurrit, consuli potest Opus auto cedroque dignum à Sapientissimo C. Lambertini quatuor voluminibus digestum. Pro Morali tamen Theologo ea delibabo, quæ in Decretis Urbani VIII. stabilita reperiuntur. Præmoneo tamen, quod licet servos

dd

Dei

Dei publico cultu prosequi non possimus, privatim tamen eos venerari non prohibemus: si enim illos in terris degentes licitum est privatim rogare, ut pro nobis preces ad Deum effundant, licebit idem cum illis peragere post illorum mortem. Id colligitur ex ipsis Urbani Decretis, quibus præcipitur examinari miracula à servis Dei nondum beatificatis post mortem patrata, invocato eorum nomine. In Urbani ergo Decretis habetur, quod cultus publicus est: Translatio corporis ad sublimiorem locum: retentio imaginum in Ecclesia, & inter eas quæ sunt Sanctorum: appensio tabellarum: incensio luminum ad sepulchrum: expositio reliquiarum: festum publicum: commemoratio in divinis officiis: Missa denique in die anniversaria obitus, quamvis sit de SS. Trinitate, vel de omnibus Sanctis.

942 Omnia præfata porrigi Servis Dei nondum beatificatis vetat Urbanus in suis Decretis: prohibet insuper eorum imagines cum radiis, splendoribus, vel aureolis depingi: hæc enim æternam denotant fœlicitatem. Vetus tamen non est, mortem Servi Dei pretiosam depingere, vel insigne aliquod ipsius factum; ut latè probat Pignatelli *tom. 1. conf. 238. & tom. 4. conf. 47.* Est verò prohibitum, quod ad Servi Dei imaginem persona depicta jungatur ad illius genua provoluta; quia hoc publici cultus manifestativum est. An verò Servorum Dei imagines ante Christum, vel Deiparam flexis genibus, in Ecclesia, aut Altari collocari queant? Sub distinctione respondeo: Si enim in publico Altari ita reponantur, ut rationabiliter præsumi possit illud tendere ad aliquem Servi Dei cultum, vetus est prædictis Decretis, quæ per hanc viam eluderentur. Si verò ex circumstantiis aperte constaret hujuscemodi imagines non fuisse expositas, publici cultus erga eas inducendi gratiâ, sed ob aliam causam disparatam, & ad cultum publicum irreferibilem, non videntur esse prohibitas similes picturas, ex traditis à Lambertini *lib. 2. cap. 14. n. 2.*

943 Præcipitur etiam in Urbani Decretis, ut libri virtutes, revelationes, miracula, aut martyrium continent, typis non mandentur absque Ordinarii licentia, & approbatione, coram quo narrata miracula verificari debent; qui & tenentur Theologos, aliosque Viros doctos, & pios adhibere: quod factò, instructum negotium ad Papam mittere, ipsiusque responsum spectare de-

bent. Inhibetur tandem ad Servi Dei sepulchrum votiva suspensio tabellarum ex cera, argento, &c. & lampadum, aut luminum incensio: quia hæc in Dei honorem, Sanctorumque memoriam accenduntur velut juge sacrificium; illa verò in gratiarum actionem appenduntur. Quod vero ad orationes panegyricas spectat, haberi posunt, dummodo intra debitos fines se contineat Orator, & oratio originem non trahat à personis omnem moventibus lapidem pro concilianda opinione circa alicujus sanctitatem, de quo prout in plurimum suspicio subest, ait Lambertini *lib. 2. cap. 13. n. 4.*

944 Circa sepulchrum Servorum Dei præcipit S. Pius V. *Conf. V. §. 6.* quod non sit supra terram elevatum: cenotaphium verò potest esse supra terram, dummodo corpus sub humo sit reconditum. Hæc tamen Constitutio loquitur dumtaxat de retentione cadaveris supra terram in *Ecclesiis*, non tamen extra Ecclesiam: unde prohibitum non est corpus extra Ecclesiam elevatum ponere; quinimò *Sacr. Congregatio Rituum* permisit, quod intra Ecclesiam permaneret corpus, ubi sepultum erat, quamvis esset supra humum elevatum, modò tamen abesset quodlibet cultus signum, aliudve quidpiam, quod ad cultum præstandum invitare posset. Ita refert Lambertini *lib. 2. cap. 12. n. 14.* Scito tamen, quod cultum publicum non inducunt delatio cadaveris super Magnatum humeros: pedum, manuumve osculatio: vestium direptio: corporis, vel partis ejusdem assertatio: reliquiarum ad ægrotos delatio: modò hæc, & similia spontanea devotione fiant. Similiter vetus non est, Servi Dei cadaver pretiosis induere vestibus, in capsa, vel arca cum ipsius nominis inscriptione, separatim collocate. Scito etiam, quod licet elogia *Sancti*, aut *Beati* ex se publicum cultum non inducant, dum supra mores, aut opinionem cadunt; bene verò si ad personam referantur. Quocirca licitum est dicere: obiit non sine magna sanctitatis opinione, vel sanctimoniaz fama conspicuus: prohibitum tamen est dicere: vita Beati, vel Sancti. In his elogiis cautè procedendum est: si enim de illis instituitur disputatio; fortasse impedimentum esse solent circa Processum de non cultu. Adeas Lambertini *lib. 2. cap. 12. n. 14.*

Quæst. I. Art. XIX. Adoratio.

211

ARTICULUS XIX.

De Cultu Sacrarum Imaginum.

945 **U**T facilius quæ circa Sacrarum Imaginum cultum difficultates emergunt, resolvantur, nonnulla ex Ecclesiastica Historia præmittenda esse duximus, quorum notitia non parum juvat, & ad Hæreticorum errores proligandos, & ad scholasticas difficultates dissolvendas. Primi ergo, qui adversus sacrarum imaginum religiosum cultum insurrexerunt, hæretici fuerunt Marcionitæ, Manichæi, & Phantasiastæ, quorum errorem adeò promovit, & propagavit Xenaias, ut oppugnandarum imaginum principis in Ecclesiasticis historiis perhibetur. Adversus Christi, & Sanctorum imagines tempestatem tantisper sedatam, Leone III. Isauro Imperatore palam aperteque promovente anno 723. impii hæretici acrius excitarunt, bellumque fævissimum induxerunt, quod Leone, post exactos in imperio viginti quatuor annos, vitâ functo, Constantinus filius ejus, Copronimus appellatus, paternam æmulatus impietatem, ad illius usque infœlicem obitum perduxit. Cui cum Leo filius ejus, & in moribus similis in imperio succederit, & post annos quinque obierit, Constantinus VI. anno Christi 780. regnare coepit cum Irene matre ejus, fœmina verè catholica.

946 His imperium administrantibus, litteras ad Rom. Pontificem misserunt, ipsum rogantes, ut quantocum generale Concilium congregare, & ad ipsum venire, vel Legatos mittere dignaretur. Convocatur itaque ab Hadriano I. Concilium Constantinopolis celebrandum, quo cum Patres convenissent, ab hæreticis Episcopis militari seditione suborta, Concilii celebratio Nicæam transfertur, ubi præsidentibus Sedis Apostolicæ Legatis, inchoata, & terminata fuit Sacra Synodus generalis VII. à qua imaginum cultus diffinitur, & hæretici imagines respuentes, & confingentes, quos Iconomachos, & Iconoclastas nuncuparunt, damnati, & anathematizati fuere. Hadrianus, adeptâ ab occidentalibus Episcopis de venerandis imaginibus rectâ intelligentiâ, Synodum approbavit, quæ ab omnibus recepta fuit, & venerata. Hæc ex Historia delibasse sufficiat, aliis omis- sis, quæ ad nostri instituti rationem necessaria non sunt, pro quibus aedas Christia-

num Lupum ad VII. Synodum, Capisuchi controv. 26. Natal. Alexand. dissert. 6. facul. VIII. & Dionysium Petavium lib. 15. de Incarnat. cap. 11. qui fusō calamō differunt de sacris imaginibus, earumque in Ecclesia usu, & cultu.

947 Pro intelligentia autem, Morali Theologo necessaria, circa cultum sacris imaginibus deferendum, distinguas oportet inter usum, cultumque, atque usus licitudinem. Primum pertinet ad Ecclesiæ disciplinam, quæ pro temporum diversitate variari potest, & congruit: secundum autem ad catholicæ religionis dogma, quod invariabile est prorsos. Fatendum est quippè imaginum usum titum esse, quem non eodem modo semper observavit Ecclesia. Cum enim imagines non sint ex illis rebus, quæ ad salutem necessariæ sunt, nec ad substantiam religionis attineant tanquam pars essentialis, quâ seclusâ, non stet christiana religio, primis ab ortu christianæ religionis temporibus, non multum frequens fuit ipsarum usus, sicut nec Templorum ac Basilicarum: imò rationabiliter Ecclesia ab usu imaginum, & sculptilium, ob periculum idolatriæ, in quam propendebant gentes, pro tempore abstinere censuit usquequò, qui ad fidem convertebantur, instruerentur circa modum, quò imagines venerari deberent absque ullo idolatriæ periculo, quo celsante, imaginum sacrarum percrebuit usus, et si in aliquibus locis tardius, in aliis vero citius: quem etiam tempore Apostolorum in Ecclesia viguisse negari non potest, ut habetur ex Epiphanio Aet. 6. Synodi VII. His prælibatis, quæ ad disciplinam pertinent Ecclesiasticam, inquirimus: *An sacrarum imaginum Christi, & Sanctorum usus licitus sit, & pius, & supposito usu; an sint veneranda, & quomodo?*

948 Concl. I. *Sacrarum imaginum Christi, & Sanctorum usus licitus est, & pius.* Conclus. veritatem probat ipsarum imaginum antiquitas, quam Concilii Nicenii II. Patres Aet. 6. fatentur. Ex quo aperte ab apostolica traditione descendisse colligunt. Nec desunt exempla, quibus imaginum Christi, & Sanctorum antiquissimus in Ecclesia usus probetur. Eusebius enim Cæsariensis lib. 7. Hist. cap. 18. narrat, Hemorroisam æream statuam erexit in Christi honorem, ut perenniter maneret memoria beneficij à Christo collati, dum ipsam, duodecim annis fluxu sanguinis laborantem, simbriæ tactu curavit. Quam sta-

tuam vidisse, Eusebius ipse affirmat, addens, iuxta illam, herbam prodire adeo mirabilem, ut cùm vestimentorum Christi fimbriam tangenter, efficax esset pro quacumque infirmitate remedium. Refert præterea ad sua usque tempora imagines Jesu Christi, & Apost. Petri, & Pauli reservari, quas ipse vidisse testatur. Insuper Tertullianus lib. de Pudicit. cap. 10. supponit, illorum temporum Christianos in calice pictum habuisse Jesum Christum in figura Pastoris: falsum est ergo quod moderni blaterant hæretici primis quinque sacerulis in Ecclesia nullum extitisse imaginum usum, quem utique Patres in præfata Synodo confirmarunt dicentes: *Sic enim SS. nostrorum Patrum obtinet disciplina, vel traditio Catholica Ecclesie.*

949 Opp. In primo Decalogi præcepto prohibetur imaginum usus, & cultus, ut patet Exod. 20. v. 3. 4. & 5. *Non facies tibi sculptile... Non adorabis ea, neque coles: ergo.* Resp. 1. dist. ant. In primo Decalogi præcepto, secundum quod est cæremoniale, C. ant. secundum quod est morale, N. ant. & cons. Primum itaque Decalogi præceptum prout imagines, & sculptilia respicit, fuisse cæremoniale, docet D. Thomas 1. 2. q. 100. 4. 7. ad 2. ubi hæc dicit: *In quibusdam præceptis additur cæremoniale determinativum præcepti moralis communis, sicut in primo præcepto: Non facies sculptile: Et in tertio præcepto determinatur dies sabbati.* Cùm igitur cæremonialia præcepta ad nos minimè spectent, qua ratione diem sabbati celebrare non tenemur, nec sacrificium offerre; ita neque ab imaginibus abstinere. Resp. 2. dist. idem ant. Prohibetur imaginum usus, & cultus idololatricus, C. ant. religiosus, N. Vetuit enim Deus fieri imagines, quæ tanquam Dii colerentur, sicut faciebant Gentes, unde Septuaginta vertunt: *Non facies tibi idolum.* Non tamen prohibuit omnia sculptilia, nam in tabernaculo fieri præcepit imaginem Seraphim Exod. 25. & Salomon 3. Reg. 6. posuit in Templo præter figuram boum, leonum, & palmarum duas Cherubinorum statuas. Sic docent communiter PP. Si quis autem cum Philone, & Josepho lib. 15. antiqu. cap. 11. contendat, omnem prorsus usum imaginum fuisse Hebreis prohibitum, dicendum est, hoc solùm spectasse Judæos, quia ad idololatriam proclives, minimè autem ad Christianos.

950 Concl. 2. *Sacrae imagines sunt colenda, rectèque à fidelibus venerantur, & in Templis collocantur.* Constat 1. ex Script. Sa-

era, ubi refertur veneratio, quâ res inanimata, putâ Arca Fœderis, quæ Psal. 98. dicitur: *Scabellum pedum Dei, lamina, & vestes sacerdotales, vasa Templi, mensa, propitiatorium, & tabernaculum, colebantur.* Secundò ex definitione Conciliorum, præsertim Niceno II. quod fuit VII. Generale, & Tridentino sess. 25. Constat 3. ex Ecclesiæ traditione, quæ, usu ab ipso Christi D. tempore derivato, imagines est venerata, ut tradit D. Th. 3. p. q. 25. a. 3. ad 4. Constat demùm ex utilitate, quæ ex imaginum cultu habetur; unde S. Gregor. lib. 9. Epist. 9. ait: *Quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus.* Secundò excitant ad imitationem. 3. fovent fidem, spem, charitatem, pietatemque erga Deum, & Sanctos suos. Conservant denique in nobis mysteriorum Christi, & virtutum Sanctorum memoriam: ergo non solùm velut historiae sunt recipiendæ imagines Christi, & Sanctorum, sed etiam ad venerationem, quô modô illis usi est semper Ecclesia.

951 Oppones Canonem 37. C. Illiberitani, qui est hujusmodi: *Placuit, picturas in Ecclesia esse non debere, nè quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur: ergo imaginum cultus, & usus illicitus est.* Præterea: Primis Ecclesiæ sacerulis non licebat fidelibus, ex ipsa Ecclesiæ prohibitione, imagines venerari ob periculum idololatriæ: ergo propter eandem rationem ipsis nunc uiri non licet, cùm plurimi sint fideles imperiti, quibus periculum imminet idololatriæ, dum judicant in imagine vim esse, & virtutem, ut ipsis largiatur quod petunt, in quo videtur esse idololatriæ impietas. Resp. ad 1. aliqui: Ita fuisse tunc ab Illiberitano C. stabilitum, nè in Ecclesia haberentur imagines, quia quo tempore Synodus illa celebrabatur, vigebat idololatria, ob quod nondum expeditissime in Christianorum Templis imagines collocare censuit. Alii verò dicunt, Synodus illam non omnes in universum imagines abrogasse, sed depictas dumtaxat in parietibus, nè forte Christianorum oppugnatores ipsis injuriis afficerent. Melchior Cano sentit: quod Synodus illa non nisi impie ac imprudenter imagines damnaverit, in quo dicta Synodus, utpote Provincialis, errare potuit.

952 Ad 2. dicimus: Non eandem militare rationem nunc ac primis Ecclesiæ sacerulis pro imaginum prohibitione, eodem modo quo censuit Sixtus Senensis rectè prohibuisse Patres Synodi Illiberitanæ sacrarum ima-

imaginum usum, & cultum, quem licitum Synodus nicæna declaravit: *Etsi* (inquit Sextus Senensis) Patres illius Synodi scirent sacramum imaginum cultum Ecclesiæ jam adultæ utilitatem maximam conferre: tamen cum animadvertisserent gentes illas, nuper ab idolorum superstitione ad Christum venientes, adhuc ad pristinam idolatriam inclinari, & divinos honores imaginibus in Ecclesiis Christianorum depictis impendere, ac si illis aliquid inesse dicitur, judicarunt praesenti morbo non posse aliter mederi, quam imaginum interdictione. Proinde cum nunc Christianus populus non sit, ut olim Hispani illi, ad idolatriam pronus; nulla appareat causa, cur imagines de Ecclesiâ auferantur. Nam et si unus, aut alter simplicitate quadam deceptus in colendis imaginibus erreret, non sunt istorum gratia imagines omnino abolenda, sed eorum simplicitas instruenda. Hæc Sextus Senensis, Biblioth. S. lib. 5. annotat. 247. & nos cum illo.

953 Ut ergo Christi Sanctorumque imagines, debito, quam par est, cultu venerantur, nullusque in earum veneratione excessus, qui idolatriam redoleat, committatur, hanc semper habere debent intentionem qui sacras colunt imagines, eas non colendi, quia vis aliqua in illis occulta esse credant, cui confissi, & in ea spem reponentes, petitiones, & orationes suum judicent sortituras effectum. Agnoscant ergo necesse est, sacras imagines, quæcumque illæ sint, etiam eas, quas Angelos fabricasse, piè ab aliquibus creditur, vacuas esse similitudines, quibus unicè mens nostra moverunt ad Dei, & Sanctorum cognitionem. Unde adorantes imaginem, non in istam spiritu vehimur, sed in Deum verum contendimus, sive in semetipso, sive in aliquo ex Sanctis suis. Sciant insuper, qui sacras venerantur imagines, preces, & vota, quæ coram ipsis procumbentes fundunt, illis non esse nuncupanda quasi ab imaginibus exaudiri sperantes, sed solum à Deo, Sancto illo intercedente, qui per imaginem, quam venerantur, eis objicitur. Qua de causa, nec imagines, coram quibus oramus, quæcumque osculum, alloquantur, intelligent; non ipsas enim, sed per ipsas Deum alloquimur, & Sanctos ut intercessores apud Deum. In quo sensu interpretanda est intentio eorum, qui & orationem Dominicam, vel salutationem Angelicam frequentissimè recitant coram sacris Sanctorum imaginibus: intendunt enim, vel intendere debent orationes suas ad prototyp-

pa dirigere, ut intercedentibus Sanctis, qui in illis imaginibus venerantur à Deo, quod petunt, asséqui mereantur.

954 Nec dicas: Ex ipsa fidelium praxi videri in imaginibus aliquam reponere spem: plerumque enim majori afficiuntur devotione erga unam, quam erga altera imaginem, quasi credentes quod una poterit à Deo consequi quod altera non. Hoc inquam non obstat. Ex eo enim quod fideles majori prosequantur devotione unam imaginem præ altera, id non est, quia una potentior sit quam alia credant, sed quia, vel Deo ita volente, fidelium devotionem magis una imago quam altera excitat: vel quia hanc præ illa voluit miraculosè, aut efficere, aut assecurare ad fidelium devotionem excitandam: vel tandem, quia propter Christianorum devotionem ad eorum præsentiam confluentium plura voluit patrare miracula, quibus excitatæ fideles majori devotionis affectu eas præ aliis prosequuntur.

955 Honor itaque, quem imaginibus deferimus, idem esse debet ad quascumque sacras imagines; cum ille totus in Deum, & Sanctos, qui his repræsentantur, ordinetur. Quare S. Gregorius Magnus ad Secundinum inclusum scribens, dicebat: *Scio quidem, quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ob recordationem Filii Dei in ejus amore recalescas, cuius te imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem, aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura, quasi scriptura, ad memoriam Filium Dei reducit animum nostrum, aut de resurrectione lætitiat, aut de passione demulcit.* Hæc Gregor. Epist. lib. 7. Epist. 54.

956 Præcipue tamen in confirmationem eorum, quæ hucusque diximus, præ oculis habenda sunt verba C. Tridentini sess. 25. supra cit. definitis: *Imagines porrò Christi, Deiparae Virginis, & aliorum Sanctorum in Templis præsertim habendas, & retinendas, eisque debitum honorem, & venerationem impertindam; non quod credatur inesse aliqua in ipsis divinitas, vel virtus, propter quam sint collenda: vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam bonos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant; ita ut per imagines, quas osculari,*

Tract. I. De Præcept. Decalog.

*mur, & coram quibus caput aperimus, & pro-
cumbimus, Christum adoremus, & Sanctos,
quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur.
Id quod Conciliorum, præsertim verò secundæ
Nicænae Synodi Decretis contra imaginum op-
pugnatores est sancitum. Hactenus Tridenti-
num. Quantum autem interest sacerdoti populo tradere, & explanare hanc catholi-
cam de usu, & imaginum veneratione do-
ctrinam, ut omnes intelligent, qualiter eas
venerari debent, satis indicat idem Conci-
lium: non enim consultit, sed loco adducto:
*Mandat Sancta Synodus omnibus Episcopis, &
ceteris docendi munus, curamque sustinentibus,
ut juxta Catholice, & Apostolice Ecclesie
usum à primævis Christianæ Religionis tempo-
ribus receptum, Sanctorumque Patrum conser-
fationem, & Sacrorum Conciliorum decreta, de le-
gitimo imaginum usu, fideles diligenter in-
struant. Et Concilii vestigiis inhærendo ejus-
dem Catechismus part. 3. cap. 2. sect. 24. hor-
tatur Parochos, ut si quis fortè circa sacra-
rum imaginum cultum abusus irrepserit, eas
aliter ac licet venerando, corrigere studeant:
& cùm sese offert occasio, Concilii Decretum
populo interpretentur, ac doceant rudes,
qui ipsarum imaginum institutum ignorant.**

957 Præterea Synodus Amerina statuit
pro populi instructione sequentia: *Magnus
sacris imaginibus bonos debetur, sed magna
quoque exhibenda cautio est, nè imperiti modum
excedant. Doceri ergo à Parochis populum ju-
bemus, honorem quidem ac venerationem ima-
ginibus sacris tribuendam; non tamen creden-
dum, divinitatis quidquam illis, aut cælestem
ullam inesse vim, propter quam colendæ nobis
sint, vel à quibus poscendum quid tanquam da-
re ipse, & animi nostri optatis respondere pos-
sint; vel omnino, in quibus ulla nobis spes fi-
duciaque ponenda sit; quod olim impio errore
de simulacbris suis, idolisque Gentes opinata-
sunt, iisque velut Diis sacrificia, votaque fa-
ciebant. Longè ab hac pravitate piorum men-
tes, & Catholice Ecclesie sensus abest, quæ
tributam imagini venerationem omnem, ad ipsū
refert, cuius illa imago est. Ut cùm Jesu Chri-
sti piétati sculptamve speciem intuemur, eique
aut osculum figimus, aut datis ad terram ge-
nibus cultum impartimur, Christum ipsum Re-
demptorem nostrum adoramus, in eumque ab
imagine, quam coram habemus, animum men-
temque dirigimus. Item cùm Sancti alicujus
simulacrum aspicimus, adhibita illi vénéra-
tio, ad ipsum Sancti prototypum omnis defer-
tur. Hæc Synodus Amerina anno 1595. ha-*

bita apud Genettum tom. 6. edit. Ven et. ann.
1736. Si plura circa rem hanc aves, lege Na-
tal. Alexandr. dissert. 6. Hist. Ecclesiast. facu-
li VIII.

958 Concl. 3. *Imagines sacrae adorantur
non ratione sui, sed propter eorum prototypa,
& consequenter unica adoratione coluntur cum
prototypis, sive exemplaribus. Hæc est sen-
tentia D. Th. & Theologorum, etsi non uno
sensu à cunctis accipiatur. Prob. 1. ex Syno-
do VII. ubi in fidei Decreto redditur ratio
cultus imaginum ibidem diffiniti his verbis:
*Imaginis enim honor in prototypum resultat: &
qui adorat imaginem, in ea quoque adorat des-
criptum argumentum, seu exemplar. Conci-
nit Trident. in Decreto sess. 25. supra adducto.
Nunc ex prædictis formatur ratio D. Th. Ina-
go consideratur ut res, & ut imago; sed ut
imago est, adoratur eadem adoratione cum
exemplari: ergo. Prob. min. 1. ex Damas-
ceno 4. de Fide, cap. 17. ubi S. Basilius indu-
cit dicentem: *Imaginis honor ad prototypum
pervenit, 2. ex Philos. lib. de mem. & remi-
nisc. Motus quô quis movetur in imaginem
in quantum imago est, unus & idem est cum
illo, qui est ad rem, sive ad prototypum; sed
adoratio imaginis est motus, quo quis mo-
vetur in imaginem ut talem: ergo motus
adorationis in imaginem ut talem, est unus
& idem cum motu adorationis in prototy-
pum, proindeque vera est conclusio.***

959 Hic est D. Th. discursus, quem 3. p.
q. 25. a. 3. primum ex SS. PP. desumpsit, &
deinde allatā Aristotelis doctrinā comprobat,
& quidem consentaneè ad VII. Synodum, ut
ex verbis relatis apparet. Hanc Synodum
non legisse D. Th. mihi fit verisimile, 1. quia
editio latina illius Concilii correcta, seu po-
tius recta, multò post tempora D. Th. facta
est, ut observat C. Capisuchi *controv.* 26.
q. 1. §. 1. Secundò, nam si Acta illius Syno-
di authentica vidislet D. Th. ejusdem faceret
mentionem, ut aslolet, & recte notat Sua-
rez. Verumtamen CC. Bellarminus lib. 2. de
Imagin. cap. 22. & Baronius apud Lupum *ad Action.* 5. prædictæ Synodi, cùm non satis
consideraverint prædictam D. Th. doctrinam,
ideo affirmant, quod aliter loquutus esset
D. Th. si ad manum habuisset prædicta Con-
cilii Acta. Sed miserè falluntur, sicut & Lu-
pus; nam ratio, quâ utitur Concilium, ea-
dem est cum adducta à D. Th. & doctrina
eadem, quam tuentur S. Bonaventura, S.
Albert. M. S. Dionysius Carthus. Alex. Alen-
sis, Richardus, & ferè omnes antiqui Scho-
la-

Quæst. I. Art. XIX. Adoratio.

215

laſtici , unde Raphael de la Torre inquit:
*Ut piam , veram , & Sacrorum CC. diffinitio-
 ni conformiorem , libenter sequimur , & accep-
 tamus D. Th. sententiam.*

960 Neque officit , quod PP. Concilii dicant A&t. 2. *Dumtaxat in unum Deum verum , latriam , hoc est cultum , & fidem no-
 stram referre , & reponere ; & Act. 6. Quod
 impostura , & assertio Diaboli sit , affirmare
 imaginem Christi vera latraria adorari. Non in-
 quam obest , nam loquuntur de imagine
 Christi , prout res quædam est , putà lignum ,
 aurum , &c. contra eos , qui cum Gentibus
 existimabant inesse imaginibus divinitatem .
 Hoc autem modò imagines , etiam Christi ,
 adorare , planè est hereticum , unde S. Ire-
 næus lib. 1. cap. 24. & August. de hæres. hæ-
 res 7. in Gnosticis damnant usum imaginum
 etiam Christi , quia eas ritu Ethnico , imo &
 magicè colebant , ut de quadam Marcellina
 ibidem refert August. Hunc adorationis mo-
 dum negat D. Th. non tantum loc. cit. ex 3.
 p. sed etiam 3. cont. gent. cap. 17. & lect. 1. ad
 cap. 3. Epist. ad Colos. & hic q. 94. art. 2. ad 1.
 Cæterum imagini Christi , ut imago ipsius
 est , neque Concilium , neque PP. negant ado-
 rationem latræ relativam quidem , & com-
 paratam , nam adoratio absoluta , & inde-
 pendens non imagini , sed prototypo debe-
 tur. Illius adorationis processus stat in eo ,
 quod cùm imago , ut talis , sit una & eadem
 repræsentativè cum exemplari , proponitur
 ab intellectu adoranda uno , & simplici actu ,
 unde voluntatis affectus (& non solum exte-
 num adorationis signum) unus est ad imagi-
 nem , & prototypum cum diversitate sèpius
 inculcata , nos quippe adoramus adoratione lat-
 ræ imaginem Christi , qui est verus Deus , non
 propter ipsam imaginem , sed propter rem , cuius
 imago est. D. Th. loc. cit. ad 2.*

961 Opp. 1. Imago ut imago opponitur
 exemplari , & est ipso inferior : ergo. Resp.
 N. ant. vel dist. Imago ut imago in esse en-
 titativo , & physico , C. in esse repræsentati-
 vo , & intentional , N. nam hòc modò potius
 est una , & eadem cum prototypo. In-
 fias: Latria , quæ exhibetur imagini in esse
 repræsentativo , & propter aliud , vel est
 idem cultus , qui tribuitur Deo , vel alias in-
 ferior ? Si 1. ergo creatura colitur æquè , ac
 Deus. Si 2. non erit latria : ergo. Resp. dist.
 conseq. Creatura colitur æquè ac Deus , &
 eadem ratione , N. diversa , C. Nam imago ,
 etiam ut imago , adoratur propter prototy-
 pom , non propter se ipsam , ut jam dixi , &

amplius dicam. Hic tantum observa , quod
 contrariorum argumenta facile diluuntur ex
 his , quæ in Philol. traduntur de specie intel-
 ligibili , tūm expressa , cùm impressa , quæ
 una est , & idem cum objecto in esse intelli-
 gibili.

962 Opp. 2. Latria est cultus Dei pro-
 prius: ergo non convenit imagini Dei. Resp.
 N. conf. Nam cùm dicitur , latriam soli Deo
 competere , intelligitur per alterius personæ
 exclusionem , sed non ipsius Dei imaginis: si-
 cut cùm pariter dicitur , solus Rex dignus est
 honore regio , ipsius imago non excluditur.
 Potest etiam responderi : quod latria *absolu-
 ta* , & *independens* , solius Dei est propria: *re-
 lativa* verò , & *comparata* convenit ipsius ima-
 gini ; ita quod unus , & idem sit adorationis
 motus , sed quatenus terminatur ad imagi-
 nem , denominatur latria *relativa*: *absoluta*
 verò , prout terminatur ad prototypum.

963 Scio nonnullos esse , qui præsentem
 difficultatem alia viâ terere conantur , sed
 velint , nolint , in sententiam D. Thomæ inci-
 dent , ut observat Cappisuchi §. 18. Sunt
 etiam qui non rectè , & consentaneè D. Thomæ
 exponunt , ut notant idem Card. §. 19.
 & La-Torre dub. 3. Sunt denique alii , qui
 dum D. Thomam sequi existinant , ad aliena
 transeunt castra. Sic accedit Salmantic. Mo-
 ral. hic n. 96. qui ut Durandi sententiam (quæ
 à Schola exulat , & à quibusdam censurâ inu-
 ritur) reprobarent , subjungunt : *Quod sa-
 cræ imagines habent in se relationem similitudi-
 nis , seu representationem rei sacræ , quæ est
 adorationis motivum , licet cum omnimoda de-
 pendentia à re representata. Hæc inquam pro-
 positio , tametsi in eorum principiis , qui ima-
 ginum adorationem dicunt esse honorarium ,
 inferiore , & distinctam à prototypi adora-
 tione , possit dici vera ; minimè verò in via
 D. Thomæ. Primò , quia relatio similitudi-
 nis , sive realis sit , sive rationis , est creata:
 ergo nequit esse motivum adorationis latræ
 adhuc dependenter à prototypo. Secundò:
 Imago , formaliter ut similis , potest esse ob-
 jectum principale affectus ; potest namque
 quis placere de creata similitudinis perfectio-
 ne : ergo hòc modò non est motivum adora-
 tionis latræ. Videsis Cajetanum loc. cit. ex 3.
 p. ubi ait , prædictam interpretationem longè
 esse à vero sensu Aristotelis , & Authoris. Ex
 hactenus dictis rejecta abundè manet pro-
 pos. 25. ab Alex. VIII. proscripta ; nimisrum:
*Dei Patris simulachrum nefas est Christiano in
 Templo collocare. De antiquis SS. Trinitatis**

pi-

picturis, consulendum est S. Antoninus p. 3. tit. 8. cap. 4. & Thyræus lib. 1. de apparit. append. I. cap. 3.

ARTICULUS XX.

Circa cultum S. Imaginum, & Sanctorum Reliquias, difficultates aliquot resolvuntur.

964 Petes 1. *An sicut Imagines adorantur, ita ejdem tribui possint alii religiosi cultus, putat, sacrificium, petitiones, vota, &c.* Negative resp. Ratio: Prædicti, & similes actus, ad differentiam adorationis, ita tendunt, seu deferuntur ad personam, ut per illos personæ dumtaxat colantur: ergo imaginibus nullatenus tribui debent. Idcirco postquam adorandas esse imagines diffinit Tridentinum, subjunxit: *Non quod ab eis sit aliquid petendum.* Hæc inquam Concilii verba non diffiteor intelligi posse cum ibidem sequentibus: *velut olim fiebat à Gentibus, qui in idolis spem suam colloquebant.* Sed ex hoc tantum infertur, resolutionem nostram non esse fide certam, quod ultrò fatemur: contendimus tamen Concilio esse conformiorem. Nec proinde reprehendi debet, ut coram imaginibus fundantur preces, offerantur sacrificia, emittantur vota, &c. tunc enim non ad imagines, sed ad prototypum præfati actus diriguntur: quod quidem ex communi loquendi modo facile colligitur; non enim dicunt: *Celebrese una Missa à la Imagen;* sed ajunt, *delante la Imagen;* & nihilominus simpliciter loquuntur dicentes: *Adoremos efta Imagen.* Nota insuper, allocutiones ad crucem Christi in hymno passionis, *O crux ave spes unica,* & in officio S. Andreæ Apostoli, intelligendas esse per Protopopejam, sicut illud Deuter. 32. v. 1. *Audite cœli quæ loquor.*

965 Petes 2. *An, & qualiter sint adoranda imagines Christi, Deiparae, aut Sanctorum quæ interdum in visionibus imaginariis, aut corporeis apparent?* Ante resolutionem præmonito, personam, cui fit apparitio, tripliciter posse considerari: primò, ita ut certò cognoscat imaginem sibi in visione propositam, formatam esse virtute Angeli boni. Secundò, ita ut certò cognoscat diabolum finxisse imaginem, & in hac illum delitescere. Tertiò denique, ita quod dubitet positivè, aut negativè, num ope Angeli boni sibi fiat apparitio talis imaginis: an verò diabolus sit in Angelum lucis transfiguratus? Quo præliba-

tò, dico: In I. casu: licitam esse absolutā imaginis adorationem. Quia tunc imago proponitur ut prudenter adoranda; ad hoc enim fit apparitio, & instituitur, ut Christum v.g. significet: ergo ubi de hoc constiterit moraliter, licita erit absoluta adoratio. In II. casu: illicita est adoratio sive absoluta, sive conditionata. Tunc enim imprudenter, malitiosè, & temerè proponitur imago; formatur enim non ad repræsentandum prototypum, sed ad deceptionem animæ, & sui complacentiam foventam: ergo. In III. casu: illicita est per se absoluta adoratio, sub conditione tamen posset adorari imago; tamen est omittere tunc adorationē, & confugere ad Dei orationem, & sui contemptum. Ita veteres, & moderni Theologi, exceptis Salmanticensibus Moral. tract. 20. cap. 6. punct. 3. n. 16. & tract. 21. cap. 10. punct. 8. n. 95. Et licet pro se adducant Salmanticenses Scholasticos tom. 10. tract. 21. disp. 37. dub. 3. §. 5. num. 53. in hoc tamen loco expreßè nostram tenent sententiam, sed & nullam ibidem mentionem faciunt verborum Seraphicæ Doctrinis Therese, quibus singularem suam opinionem Salmant. Morales probare conantur.

966 Contra eam facit primò, quod Josue 5. v. 13. & seq. dicitur: *Cum esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenetem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum? Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Josue pronus in terram.* Et adorans ait: *Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* En ubi Josue adorationem distulit, quoisque de veritate certus fieret. Solet enim saepius in visionibus intervenire tentatio, dum nonnunquam spiritus iniquitatis transfigurat se in Angelum lucis. Et ideo subtiliter est agendum, ut discernantur genera visionum. Sicut & Iesu Nave, cum Angelum cerneret, & tentationes aliquando hujusmodi visionibus inesse nullatenus dubitaret, protinus ab eo, qui apparebat, requisivit dicens: *Noster es, an adversariorum?* Hæc S. Petrus Damiani lib. 2. Epist. 7. sive Opus. 32. cap. 4. Eandem doctrinam tradit S. Gregorius Mag. omnino legendus 33. Moral. cap. 22.

967 Secundò, nam D. Thom. in 3. dist. 9. q. 1. a. 2. qq. 6. hoc argumentum proponit: *Opus secundum intentionem judicatur; sed aliquis adorans Angelum, qui in forma Christi apparet, habet intentionem bonam, credens ipsum esse Christum: ergo adorando non peccat.* Refon-

pondet S. Doctor: *Non potest diabolus, in specie Christi apparens, sine peccato adorari, nisi sit conditio actu explicita; non enim sufficit solo habitu, quia ipsa novitas rei insolite considerationem, & attentionem requirit, sicut dicitur de B. Virgine Luca 1. Quod cogitabat qualis esset illa salutatio.* Hæc D. Th. ubi non loquitur in casu certo quod apparitio à diabolo sit; tunc enim, nec sub conditione, licita esset adoratio: loquitur ergo de apparitione dubia. Nota tamen, quod in adducto exemplo B. Virginis, non intendit S. Doctor similitudinem quoad omnia, sed solum quoad inquisitionem; nam B. Virgo non dubitavit de mysterio, sed modum, quod fieret, requirivit.

968 *Tertiò:* In apparitionis dubio tenetur quis investigare, & discutere veritatem illius, qui apparet: ergo non est protinus adorandus absolute. Ant. constat, nam Scriptura nos admonet, quod ipse Satanus transfiguratus in Angelum lucis. 2. Corinth. 11. v. 14. & 1. Joan. 4. v. 1. dicitur: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.* Hoc ipsum confirmant Sanctorum exempla, qui non adorando imaginem apparentem, sed Deum orando, & sui contemptu vicerunt deceptorem dicentes: *Neque is sum, qui Christum videre merear.* *Quartò:* Nulla imago est prudenter adorabilis absolute, nisi certò moraliter constet, proponi ad significandam personam, quæ digna sit adoratio; sed in proposito non constat: ergo prudenter non est adorabilis absolute. Maj. constat i. in speciebus sacramentalibus, quæ ut absolute adorentur latrâ, requiritur saltem moralis ritæ consecrationis certitudo. 2. ex D. Th. in 3. dist. 9. q. 1. a. 2. qq. 5. ad 2. *Imagines pietæ,* inquit, *non sunt imagines per similitudinem in natura, sed per institutionem ad significandum.* *Quintò* ad hominem: nam Salmant. Moral. ibi num. 24. docent, crucis ex paleis fortuitò in terra formatas non esse adorandas, cum tales crucis non sint institutæ ad Christum, aut ejus crucem repræsentandum.

969 Opp. Salmantenses testimonium S. V. Therese mans. 6. cap. 9. & lib. fundat. cap. 8. Sed omnino quidem extra rem, nam ibi sermo est, non de dubia apparitione, sed ubi verè, & reipsa, aut saltem existimatae credatur apparitio subita virtute Angeli boni effecta; præmittitur enim (mans. 6. cap. 9.) *Aunque mas la dixeessen lo contrario, entonces no la podrian poner temor, de que puede*

Tom. II,

aver engaño, &c. & quamvis aliquæ clausæ prædicti testimonii extendi velint ad casum dubium; intelligi tamen non debent, ita ut licita sit tunc adoratio absoluta; sed sic, ut non sint licitæ in dubio subsanationes imaginis, quod libenter fatemur: nam sicut in absoluta adoratione agnoscimus periculum idololatriæ, ita in convitiando imaginem videmus periculum irreverentiae, & hoc est, quod Sapientissimus Mag. Bañez docet, approbatque S. Theresia, & observari vult in praxi: hæc est genuina expositio, nam, ut ait Jurisconsultus, quod principaliter intenditur est attendendum.

970 *Opponunt 2. Christus sub quacumque imagine appareat, est absolute adoratione dignus; sed ibi Christus sub illa imagine apparet: ergo absolute adoratione dignus est.* Quæ ratio est meo videri ad eadem demonstrativa, ut convincat. Rationem assignantes, dicunt: *Et ratio est: quia tunc casus dubium non cadit supra representationem imaginis, sed circa loquitionem delitescentis sub illa.* Hæc illi loc. cit. ex tract. 21. Sed si quid probat dicta ratio, evincit adorationem absolutam, etiam ubi certò constaret apparitionem esse diabolicam: *Resp. ergo dist. maj.* Ubi certum fuerit Christum esse saltem repræsentativè, qui apparet, C. si dubitetur, N. & dist. min. Ibi Christus apparet, & hoc dubitatur, C. & est certum, N. Ad illud, quod subjunctione dic, dubitationem supra utrumque cadere. Mitto, quod sèpissimè à dæmonie proponitur imago absque ulla locutione: tunc ergo juxta Salmant. dubitationem cadere necessum est supra representationem.

971 Maneat ergo, quod in casu proposito, si adorantur imagines, conditione apposita debent adorari, hoc est: *Si es dæmon, ego non te adoro.* Idque faciendum est multis de causis. 1. propter crebram illusionem sensuum. 2. propter varias deceptions, quas passæ sunt à dæmonibus personæ, quæ his visionibus fidem adhibuerunt, de qua plenæ sunt Historiæ Ecclesiasticæ. 3. ex conscientia propriæ vilitatis: quia debet se homo indignum reputare, quod Christus, aut Angelus lucis appareat ei. 4. quod conditio apposita non nocet, & prodesse potest. Hæc ferè ad verbum Sapient. Barth. Medina 3. p. q. 25. a. 3. conclus. 5. subditque infra: *Propter quod ego sic definio, quod qui adorat predictas visiones sine conditione apposita, non facit quod in se est, neque quod debet: quamobrem qui ad visa illa precipitat adoratio-*

ec

nem,

nem, graviter peccat.

972 Quæres 3. *An Sanctorum reliquias sint adorandæ?* Affirmo: nam quemadmodum sacras imagines, ita & sanctorum reliquias dignas adoratione esse, definitum fuit in pluribus Conciliis. Ratio ex D. Th. 3. p. q. 25. a. 6. Corpora Sanctorum ad ipsam naturam hominis pertinent, fueruntque templa, & organa Spiritus S. in eis habitantis, & operantis: unde sunt corpori Christi D. configuranda per gloriosam resurrectionem: ergo. Confir. Deus Sanctorum reliquias convenienter honorat, ad eorum præsentiam miracula faciendo, ut vidisse testantur, inter alios, S. Ambrosius Epist. 85. & S. August. Epist. 137. Alia plura de hoc arguento congesserunt Ferrando in disq. reliq. & Raynaudus in Heterocl. p. 2. punct. 8. tom. 15.

973 Petes 4. *An sit simoniae peccatum exponere sacras reliquias adorandas, ut inde largiores eleemosynæ offerantur?* Resp. Illicitum, & simoniacū esse sacras reliquias adorandas, & venerandas exponere largioris eleemosynæ causā, ita ut quæstus sit finis principalis. Quod sit illicitum, videtur commune inter DD. aliqui tamen negant in eo casu simoniām, sed utrumque confundentes Salmant. Moral. statuunt h̄is num. 115. Quod et si principaliter intendatur expositione reliquiarum, quod eleemosynæ accrescant, dummodo omne patrum deficit, non est illicitum, eas hac intentione exponere. Hæc illi, quæ non coherent cum his, quæ ibidem tradunt: *Quæstus antiquitus prohibitus erat, qui ex se est turpis, qualis est venalis; non verò qui accidentaliter, & ex prava tantum intentione operantis est turpis, qualis est de quo in casu præsenti procedit quæstio.* Hactenus illi: si ergo quæstus casus præsentis ex prava intentione operantis est turpis, quomodo erit licitus?

974 Profecto irreverentia est non modica exponere adorandas Sanctorum reliquias ex fine illo: esset enim inordinata electio ordinans medium superioris ordinis ad finem rei inferioris, & infimæ, quod est planè contra rationem, ac proinde illicitum ex traditis à Cajet. h̄ic q. 148. a. 2. unde Tridentinum sess. 25. Decr. de invoc. Sanct. hæc præcipit: *In reliquiarum veneratione omnis turpis quæstus eliminetur.* Et in Conc. Parisiensi anno 1212. p. I. cap. 8. prohibitum fuit, Collectores eleemosynarum admittere, etiam si reliquias portent. Quod autem Petrus Abbas Cellensis reliquias S. Aigulphi, cuius Ecclesia incensa, & destructa fuerat, circumferre jussit, ut

ad instaurandum Templum eleemosynas reportaret, non favet contrariæ opinioni: nam saeculo X. in quibusdam regionibus vigebat illa disciplina; non tamen est credibile, quod principale intentum gestandi reliquias esset argumentum eleemosynarum; alioqui, & imaginum sacrarum gestatio, quæ in mendicando solet hoc tempore fieri, posset referri ad illum finem, ut principalem. Itaque Cellensis intentio eò collimavit, ut eleemosynam idoneam, quâ Templum instauraretur, S. ipse mendicaret: *Necessæ est* (inquit ille lib. 1. Epist. 18.) *qui non habet, ubi caput reclinet, Aigulphum peregrinari apud amicos, & vicinos, & rogare quod solebat rogatus, & etiam non rogatus præbere.* *Si venerit ad partes vestras, suscipite illum, tanquam illum.*

975 Quod autem simoniaca sit reliquiarum expolitio ex turpi fine prædicto, prob. Ejusmodi exponens rectè dici potest venalis, sicut & mulier fatua, advocatus, & pugil, cum passim se offerunt pecuniæ causâ: hoc enim est quædam larga venditio, ut rectè ponderrat Fagnan. cap. Cùm ex eo, de reliq. & venerat. Sanctor. referens pro nostra sententia nobiliores Canonistas. Ant. amplius constabit infra cùm de Simonia: nunc satis sit dicere, quod et si in proposito abesset pactum explicitum, minimè tamen implicitum, & virtuale, ut appareat in eo, qui choro assistit habens pro motivo principali distributiones, & in aliis similibus.

976 Petes denique: *Quale sit peccatum invitæ reliquiarum subtractio?* Resp. Esse sacrilegium, quia hujusmodi subtractio est furturn rei sacræ. Neque hac in re parvitas materiae est mensuranda, sicut in aliis rebus, nam reliquiae sunt bona adeò estimabilia, ut nullo pretio comparari possint, & ideo facillimum erit lethale peccatum incurrire, etiam si sub prætextu devotionis. Scito, quod reliquiae computantur inter bona Ecclesiæ immobilia, quæ absque Sedis Apostolicæ beneplacito alienari nequeunt. Unde graviter peccant Prælati ea alienantes, quamvis poenas non incurvant latas in Extra. Ambitiosè, ut loc. cit. notat Fagnan. Observa, quod reliquiae Sanctorum injustè ab infidelibus detentæ, licetè à fidelibus pecuniâ acquiruntur, tunc enim non debent dici emptæ, sed redemptæ, & pretiō vindicatae ab injuriis infidelium.

977 Observa etiam, quod, ut reliquiae Sanctorum Canonizatorum de novo inventæ exponantur venerationi publicæ, sufficit & requiritur Episcopi territorii recognitio, ap-

pro-

probatio, & sententia. Hanc tamen debet præcedere Theologorum consilium (non requiritur consensus) ubi scilicet aliqua exorta fuerit dubitatio: nam si ex instrumento authentico constaret de veritate reliquiæ, opus non est consiliō. Dixi: *Canonizatorum*, quippe aliotum, qui non sunt canonizati, præexistit Beatificatio, & licentia Sedis Apostolicæ, ut publicè venerentur: secùs verò privatim, nam ut dictum est, pro adoratione privata illud non requiritur, & sufficit certitudo moralis, quod sit reliquia alicujus Servi Dei. Et de prima Quæst. satis.

QUÆSTIO II.

De Vitiis Religioni oppositis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Supersticio?

978 **C**oncl. 1. Supersticio est: *Vitium Religioni oppositum secundum excessum*. Dicitur: *Vitium*, seu peccatum, nam potest esse habitus virtuosus, vel actus. *Religioni* quidem oppositum privativè, & contrariè, nam est peccatum commissoris. *Secundum excessum*, non quia plus exhibeat, quam vera religio, sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eò modò, quò non debet. Quare hujusmodi excessus est secundum quantitatē proportionis, prout scilicet in cultu divino fit aliquid, quod fieri non debet. Religio siquidem excessum habere nequit secundum quantitatē absolutam, nam Deus, qui per eam colitur, major est omni laude. D. Th. loc. cit. in corp. & ad 3.

979 Concl. 2. *Dividitur supersticio* (tanquam in species subalternas) *in eam, quæ est indebitus cultus ratione modi, & aliam, quæ est cultus indebitus ratione objecti*, seu persona, cui tribuitur. Hæc autem supersticio subdividitur in tres species, *idolatriam*, nempe, *divinationem*, & *vanam observantiam*, de quibus infra. Prob. concl. Inordinatio superstitionis est secundum excessum; sed excessus potest esse *ratione modi*, nam cultus, et si tribuatur verò Deo, non tamen exhibetur eò modò, quò ipsi debetur: vel *ratione personæ*, cui tribuitur cultus divinus, cùm ipsi non debeat: ergo. Quoad 2. p. ex infra dicendis constabit; unde circa 1. sit

980 Concl. 3. *Supersticio indebiti modi subdividitur in superfluam, & perniciosa.* D. Th. hic q. 93. a. 1. & 2. Prob. 1. nam *Ioan. 4. v. 23.* dicit Christus D. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*, nam particulâ *spiritu* excludit superstitionem superfluam: hæc enim non excitat ad internam animi devotionem. Particulâ autem in *veritate*, reprehendit superstitionem perniciosa, quia fallam in significando. Rat. Quod non proportionatur fini cultus divini est *superfluum*; quod verò eidem contrariatur, tanquam oppositum veritati, dicitur *perniciosum*; sed supersticio modi indebiti utroque modo contingit: ergo. Prob. min. quoad 1. p. In cultu divino, seu veri Dei, quandoque evenit, ut secundum se non pertineat ad Dei gloriam, neque ut mens hominis feratur in Deum, aut quod carnis concupiscentiæ moderatè refrænentur, aut etiam quod sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra communem consuetudinem, quæ juxta S. August. Epist. 86. habenda est pro lege, idest pro norma; sed omnia prædicta sunt improportionata cultui veræ religionis, nam hic tendit ad Dei gloriam, ad subjectionem nostræ mentis, & corporis, ut supra dixi: ergo.

981 Exempla cultus superflui, quæ rude vulgus sectatur, innumera sunt, putà: in reverentiam B. V. Mariæ sabbatis non scandere ungues: genuflectere, vel orare decies v.g. & nullò modò pluries: Sacrum non audire nisi à Sacerdote, qui vocetur Joannes, aut cum tot candelis, & non pluribus, nec paucioribus, aut istius, & non alterius coloris, & sic de aliis sexcentis. Regula ergo generalis sit: quod cultus disformis Ecclesiæ usui, institutioni, vel consuetudini fidelium est secundum se superfluuus, etiamsi prætextu devotionis exhibeat. Et hæc de 1. p. minoris. Quoad 2. verò p. prob. resolut. sequenti. Sit ergo

982 Concl. 4. *Cultus perniciosus, unus est ex parte rei significatae; alter verò ex parte colentis.* D. Th. hic q. 93. a. 1. Rat. Cultus dicitur perniciosus, seu mendax, quia veritati repugnat, sicut enim verbō significatur aliquid, ita & factò; sed in cultu veri Dei prædictis modis contingit mendacium: ergo. Prob. min. quoad 1. p. Quando significatio cultus à re significata discordat, mendacium est ex parte rei significatae, putà Judæus utens cætæmoniis Vet. Testamenti, quibus Christus D. significabatur venturus, men-

titur factio, nam illo usu manifestare vult, & opere dicit: *Christum non venisse*. Sicut enim hoc verbis affirmare esset mendacium, ita & factio id ipsum manifestare appellatur mendacium, largè quidem, prout idem est, ac falsitas in opere significata, non enim ad hanc superstitionem requiritur animus fallendi, sed significandi, quod reipsa non est. Quare Aetypum usus (ut refertur) se circuncidantium ad imitationem Christi D. superfluos erat, non perniciosus. Prob. min. quoad 2. p. Qui nomine Ecclesiæ cultum Deo exhibet contra ejusdem institutionem, & usum, falsarius est, sicut nuntius regio nomine aliquid proponens contra commissum sibi à Rege; sed hujusmodi est supersticio perniciosa ex parte colentis: ergo mendax est, sive falsa; et si non necessariò contra mentem, nam ubi talis cultus esset ex ignorantia culpabili colentis, non interveniret mendacium, & tamen cultus esset perniciosus ex parte colentis. Itaque cultus utrōque modō perniciosus, seu mendax, semper est cum falsitate, sed non semper cum mendacio.

983 Circa hoc superstitionis genus dissident Cajetanus, & Suarez; nam ille superstitionem perniciosa ex parte colentis extenit ad cultum privatum; at verò Suarez eam limitat ad cultum publicum, qui à Ministris Ecclesiæ, & ejus nomine exhibetur. Mihi tamen considerandum cum Latorre, hunc cultum semper conjungi aliqualiter cum cultu perniciose ex parte rei significatae, & econverso, ut appareat in ficto Sacerdote, & simulante Sacrificium offerre; falsarius enim est in eo, quod se gerit ut Minister Christi, & rursus verba consecrationis ab eo prolatas falsæ sunt significationis. Similiter concionator miracula prædicans falsa, aut falsas reliquias proponens adorandas, mendax est ex parte colentis, quia ut Christi Minister denunciat ea, quæ reipsa aliter se habent ac significantur.

984 Idem dicendum de illo, qui die Dominico jejunat contra Ecclesiæ prohibitio nem, vel orationem Dominicam privatim recitat excludens alios ab illius participatio ne. Et demum, qui in privatis colloquiis falsas reliquias proponeret adorandas, ut veras. Horum quippè supersticio est perniciosa, primùm ex parte rei significatae, nam jejunio illō falsa significaretur tristitia, quandoquidem ex institutione Ecclesiæ in memoriam Resurrectionis Christi D. exhibenda sunt gaudii signa. Deinde esset pernicio-

sa ex parte colentis, nam esset contra institutionem Ecclesiæ. Recitans, ut supra significaret falsum, cūm diceret Pater noster, da nobis, &c. Denuntiator quoque falsarum reliquiarum, etiamsi privatim, mendax esset ex parte rei significatae, nam res exhibita ad cultum aliter se haberet, quām significabatur. His, quæ mihi videntur vera, prælibatis,

985 Assero, quod differentia inter prædictas superstitiones stat in eo, quod denominatio cultus superstiosi ex parte colentis sumitur ex cultu communi, seu publico, id est ex eo quod fiat nomine Ecclesiæ, sive à Ministro publico, sive à privata persona. Denominatio verò cultus perniciosi ex parte rei significatae desumitur ex significazione ipsius rei, quatenus non correspondet significato. Si enim in eodem actu superstioso semper conjunguntur membra istius divisionis penes rationes diversas: ergo tantum distingui possunt per hoc, quod in uno cultu denominatio primaria erit ex parte rei significatae, & in alio econverso, ita ut in cultu Ministri Ecclesiæ superstiosi dicatur cultus perniciosus ex parte colentis; in eo autem, qui non sit Minister, secundario. Et ratio esse potest, quod in cultu privato, seu quem exhibet persona particularis, non tam dilucide apparet falsitas ex parte colentis, sicut in cultu Ministri publico. Et hāc viâ possunt conciliari Cajetanus, & Suarez.

986 Concl. 5. *Supersticio genere suo est mortalis: in individuo autem perniciosa est mortalís, nisi forte damnum fuerit leve: superflua verò regulariter est levís*. Ita DD. communiter. Rat. 1. p. Supersticio intra lineam religionis, cui opponitur, potest esse lethalis: ergo. Rat. 2. p. Supersticio perniciosa est contra Dei, & Ecclesiæ institutionem, unde comparatur mendacio perniciose; sed hoc est mortale, nisi allevietur propter parvitatem materiae: ergo supersticio perniciosa erit mortalís, nisi forte damnum religioni illatum fuerit leve, quod raro continget, nam in materia religionis vix invenitur res parvi momenti. Nihilominus levis censetur superstiosa pernicies illius, qui ut se humiliaret, apponenter mentiendo in confessione peccatum leve non commissum, tanquam materiam Sacramenti partiale. Rat. 3. p. Superflua supersticio propriè loquendo non est *contra*, sed *præter* Dei, & Ecclesiæ institutionem, & contra usum, & consuetudinem; sed hoc ipso regulariter non erit peccatum mortale: ergo.

go. Rat. ultim. p. Hæc ipsa supersticio potest esse cum contemptu formali, aut virtuali institutionis Ecclesiæ, vel consuetudinis fidelium, aut cum scandalo aliorum: ergo potest esse mortalis.

987 Opp. Præter dictas superstitiones dari aliam turpem, ut si quis ex injuste adquisitis cultum Deo exhibeat, & immolantis ex iniquo oblatio est maculata, dicitur Eccles. 34. v. 21. aut votum emittat rei dishonestæ, vel mentiatur in re gravi ob humilitatem in Sacramento Pœnit. & sic de aliis: ergo. Resp. Prædictas, & similes superstitiones ad perniciosas reduci, quatenus gravem Deo inferunt irreverentiam, & insuper ex parte collentis falsam important significationem, nam quodammodo profitetur, turpes illos actus Deo placere. Mitto, quod etli turpis supersticio ponatur distincta ab aliis, nihil contra veritatem, aut contra D. Th. dicetur. Monuerim tamen 1. quod supersticio cuiuslibet sit speciei, debet individualiter exprimi in confessione ex communi sententia apud Latorre. 2. Quod in superstitione solent intervenire alterius speciei peccata, maximè contra fidem, & ejusdem confessionem, tunc autem supersticio inficiabitur pluribus malitiis in confessione aperiendis. 3. Quod superstitione superflua confundunt non pauci cum vana observantia, sed immerito, ut ex dictis, & dicendis satis liquet. Et ex hac impropria loquutione provenit, quod dicant superflua superstitionem non raro esse mortalem. Hoc duxi notandum, ut vigilet Novitus, nam juxta veritatem, & modum loquendi veterū Theologorum, superflua supersticio toto cœlo distat à vana observantia, nam illa tantum dicit cultum præter institutionem legitimam; hæc verò pactum explicitum, aut implicitum cum dœmone importat.

ARTICULUS II.

De Idololatria.

988 **I**Dololatria inde dicta est, quasi *idolatria*, non quidem vera, sed æquivocè talis, sicut prudentia carnis solo nomine dicitur prudentia. Idolum autem idem est, ac simulachrum, & similitudo non qualiscumque, sed monstruosa, nam est rei non subsistentis effigies, unde 1. Corintb. 8. v. 4. dicitur: *Scimus, quia nihil est idolum in mundo.* Hoc modò Ægyptii effingebat Bucephalos, idest homines vultu canino; Græ-

ci verò efformabant Centauros, Tritonas, &c. Quoniam autem sub his effigiebus colabant Deos falsos, omnis cultus *divinus* creaturæ exhibitus appellatur idololatria. Antiquior autem fuit sine simulachris adorando Solem, Lunam, & stellas, tanquam Deos, quæ idololatria incepit secunda mundi ætate, ut colligitur ex cap. 14. Sapientiæ. Unde D. Th. bac q. 93. a. 4. ad 2. ait: *In prima ætate (ab Adam usque ad diluvium) non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vigebat cognitio unius Dei in mente hominum.* In sexta autem ætate (quæ supputatur à Nativitate Christi D. usque ad diem judicii; septima autem à die judicii usque in æternum) *idololatria est exclusa per virtutem, & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphavit.* Hæc D. Th. quibus obiter adde, quod secunda mundi ætas computatur à diluvio, usque ad Abraham: tertia ab Abraham usque ad David: quarta à David, usque ad transmigrationem Populi Dei in Babylonem: & quinta à transmigratione usque ad Christum natum.

989 Concl. 1. Idololatria est: *Supersticio, quæ creatura divinus exhibetur cultus.* Genus est *supersticio*, per quod convenit idololatria cum superstitione indebiti modi. *Quæ creaturæ*, sive in se ipsa, sive in ipsorum imaginibus, juxta triplicem idololatrarum opinionem à D. Th. relatam hac q. 94. a. 1. *Divinus exhibet cultus*, sive honor soli Deo debitus, putâ sacrificium, & servitus, tanquam Supremo Domino. Unde Sapientiæ 14. v. 21. dicitur: *Incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoquerunt.* Præallata diffinitio convenit idololatriæ propriè tali, quæ speciale peccatum est, & prohibetur Exodi 20. Deuter. 5. & alibi sæpiissimè.

990 *Scito* tamen, quod aliis peccatis, præsertim avaritiæ, tribuitur in Scriptura Sacra idololatria communiter dicta, quatenus per peccatum mortale recedit homo à vero Deo, & convertitur ad creaturam. Hac ratione, quodlibet peccatum appellatur fornicatio, sed hoc intelligendum est per metaphoram, seu de fornicatione impropria, aut de idololatria impropria. Ex his facile erit occurrere Protestantibus, qui prædicta diffinitione rejecta, sic finiunt idololatriam: *Cultus Deo exhibitus sine verbo, & mandato Dei.* Sed hæc descriptio tam longè abest ab idololatria, ut neque superstitioni conveniat; sicut apparet in eo, qui ob vanam gloriam tribuit vero Deo cultum aliquem; talis siquidem

Tract. II. De Præcept. Decalog.

dem cultus est sine verbo Dei , & mandato ejus. Sed de tali diffinitione satis. Scio enim excogitatum fuisse, ut notam idolatriæ Catholicis affingerent propter adorationem imaginum, de quo supra.

991 Petes : *An Arriani , & similes hæretici, qui Deo tribuunt falsa , sint idololatre, vel tantum hæretici?* Resp. Quod ubi cultus eorum exterior , aut interior proveniret , & dirigeretur ab infidelitate, esset idololaticus, & talis appellatur à S. Hieron. ad cap. 44. *Isaiae*, à S. August. 4. de Relig. cap. 38. & aliis PP. Cæterum si non ex infidelitate, sed absolute, & præcism ab errore , volunt hæretici Deum verum colere (ut possunt) talis cultus non est idololaticus, imò potest esse bonus, ut constat ex dictis circa opera infidelium.

992 Concl. 2. *Idololatria est peccatum genere suo mortale , & omnium gravissimum.* Rat. 1. p. Dare alteri gloriam , & honorem soli Deo debitum , est gravis injuria , unde *Isaiae* 42. v. 8. dicitur : *Gloriam meam alteri non dabo; sed per idolatriam tribuitur creaturæ honor , & gloria Deo debita: ergo.* Rat. 2. p. Idololatria , quantum est in se, singit alium Deum esse in mundo, affectatque minuere divinum principatum ; sed hoc crimen videtur gravissimum, ut appareat in re publica humana , ubi reputatur enorme , alteri quām vero Regi deferre honorem regium : ergo. Vide p. 1. n. 313. ubi argumentum ex odio Dei petitum contra hanc secundam partem, solutum habes Cajerani doctrinā , in quam nolentes incident Salmant. Moral. hic num. 12.

993 Concl. 3. *Idololatria una est interior, & alia exterior: hæc autem subpartitur in veram , & simulatam.* Colligitur ex D. Th. hic a. 3. ad 1. Idololatria interior est : *Quā quis creature mentem suam (v.g.) interius offert.* Exterior verò consummat , & complet interiorum in cultu exteriori, sacrificium v.g. offrendo creaturæ. Hæc autem est vera idololatria , quando interius vult quis illud offerre ; *sicut autem ubi propter metum , vel ob aliquod aliud motivum , quis exterius sacrificat idolo cum interiori dissensu , & repugnatia.* Nota 1. Quod stricte loquendo sola idololatria mixta dicitur propriè talis , nam hoc peccatum est ex illis, quæ in opere consummantur externo. 2. Quod etsi regulariter idololatria conjuncta sit infidelitati paganismi , hoc tamen essentialiter non postulat , nam potest quis ex odio Dei velle interius , & tribuere exterius creaturæ cultum divinum.

994 In finem scito , quod causa idolatriæ dispositiva ex parte hominis fuit triplex, inordinatus scilicet affectus ipsius ad alios homines: nimia inclinatio ad delectabilia sensus : & ignorantia , ut colligitur ex cap. 14. Sap. Causa verò consummativa idolatriæ fuerunt dæmones , qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt , in idolis dando responsa , & aliqua , quæ videbantur hominibus mirabilia faciendo. D. Th. bac q. 94. a. 4. Contra idololatras Deut. 17. lata est à Deo poena , quod lapidibus obruerentur , & Exodi 22. v. 20. dicitur : *Qui immolat Diis , occidetur.* Contra eum vero , qui alium abstrahit à Dei veri cultu , dicitur Deuteronom. 13. v. 6. *Lapidibus obrutus necabitur.* Quare perperam Salmant. Moral. hic n. 15. loquentes de poenis à Deo latis contra idololatras , scribunt: Nulla lex certa adest, ut constat ex Exodi 32. & aliis Scripturæ locis ; hæc illi. In quibus nota, quod oppositum nostræ resolutioni , nec leviter constat ex cap. 32. Exodi ; & ex aliis Scripturæ locis (ut vidimus) certa lex adest à Deo constituta. Circa poenas contra baptizatos latas ab Ecclesia ob idolatriam, & apostasiam, dixi supra: & similiter de simulante religionem, quando censuras incurrat tam in foro animæ , quām externo.

ARTICULUS III.

Quid , & quotuplex sit Divinatio?

995 Oncl. 1. Divinatio est: *Supersticio, qua dæmonum ope prænuntiantur res naturaliter incognoscibiles.* Dicitur : *supersticio* , quia per divinationem assumitur quod est proprium Dei , unde dis. 26. q. 4. *Causa igitur* , dicitur de divinatoribus : quod divinitate se plenos simulant , & astutia quadam fraudulentia hominibus futura conjectant. Sicut ergo juramentum religionis est actus, quia in illo debite assumitur nomen Dei , ita divinatio est supersticio , quia usurpat futrorum prænuntiationem , quæ Dei propria est , unde *Isaiae* 41. v. 23. dicitur : *Annuntiate , quæ ventura sunt, & sciemus, quia Dii estis vos.* Verum tamen est , quantum ad finem intentum , qui est cognitio occultorum, spectare ad curiositatem hoc peccatum , pertinet tamen ad superstitionem , quantum ad modum operationis , D. Th. bac q. 95. a. 2. ad 1.

996 Dicitur: *Quā dæmonum ope, sive eorum auxiliō prænuntiantur futura , quia ad hoc*

hoc utitur quis pactō exprestō, aut tacitō cum dœmone, & hoc modo aliqualem tribuit cultum ipsi. Ponitur ad extremum: prænuntiantur res naturaliter incognoscibiles, quia estò materia præcipua divinationis sint futura libera, seu quæ ad utrumlibet se habent, tamen materia primaria, & adæquata circa quam versatur divinatio, non solum sunt futura, sed quælibet occulta naturalem hominis cognitionem excedentia. Hinc: *Divinatio non dicitur, si quis prænuntiet quæ ex necessitate eveniunt, ut astrologi eclipses, & alia, quæ necessarias habent causas. Nec ubi quis prænuntiat quæ raro deficiunt, & prout in pluribus contingunt, quomodo Medici prænoscent sanitatem, & morbos, pluviamque, aut siccitatem astrologi; hæc quippe humana ratione cognosci possunt. Neque divinatio est, ubi quis Deo revelante futura libera prænuntiet: Tunc enim non ipse divinat, id est, quod divinum est, facit: sed magis quod divinum est, suscipit.* D.Th. loc.cit. a. I.

997 Conclus. 2. *Divinatio est peccatum generis suo mortale.* Prob. 1. ex poenis, quibus in Scriptura punitur, nam Levit. 20. v. 6. dicitur: *Anima, quæ declinaverit ad magos, Oariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam.* Et v. 27. *Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.* In Jure autem Canonico gravibus plectuntur poenis divini, præsertim in Extra. Sixti V. de qua infra. Rat. Usupare certam prævisionem, quæ (ut dictum est) propria est Dei, gravis est injuria Deo irrogata: ergo.

998 Concl. 3. *Divinatio partitur tanquam in species diversas in eam, quæ sit per expressam dœmonis invocationem, sive cum pactō explicito: & in aliam, quæ absque expressa dœmonis invocatione, aut pactō sit.* Ita Torre, & colligitur ex D.Th. hic q. 95. a. 3. ubi fundamentum contrariorum objicit sibi 1. dicens: *Ubi est una ratio peccandi, non videntur plures esse peccati species; sed in omni divinazione est una ratio peccandi, quia, scilicet, utitur aliquis pactō dœmonum ad cognoscendum futura: ergo divinationis non sunt plures species.* Respondet his verbis: *Quod in omnibus prædictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis.* Multò enim gravius est dœmones invocare, quam aliqua facere, quibus dignum sit, ut se dœmones ingerant. Hæc D.Th. quibus nihil apertius volenti intelligere, nam in forma distinguit S.D. maj. sic:

Ubi est una ratio peccandi generalis, N. ubi est una ratio specialis, C. maj. & dist. min. In omni divinatione est una ratio peccandi generalis, C. specialis, N.

999 Prob. rat. *Doemonis auxilium expressè implorare, dissonantiam affert specialem cum ratione; sed hoc ipso speciem constituit diversam: ergo. Maj. apparet 1. in rapina, & furto, in detractione, & contumelia, quæ specie differunt propter præsentiam, vel absentiam ejus, cui irrogatur injuria. Similiter ergo cultus erit diversus, ubi expressè, & veluti de præsenti imploretur auxilium dœmonis, quam ubi solum fiat aliquid, in quo se occultè ingerat dœmon præter intentionem facientis expressam, ut contingit in divinatione cum pacto implicito. 2. In humanis diversa omnino censemur injuria advocare hostem contra Principem naturalem, quam aliquid facere, quod sit occasio, ut hostis superveniat: ergo.*

1000 Opp. 1. cum Salmant. Moral. hic n. 27. Professio explicita non differt specie à tacita: ergo neque, &c. Resp. N. conf. quia professio specialem non dicit honestatem, sive fiat tacite, sive expressè. Ceterum in pacto explicito, & implicito diversa deformitatis ratio importatur. Inquis: Taciti, & expressi eadem est ratio: ergo ruit solutio. Sed dist. in relativis, C. in disparatis, N. Vocatur à Juristis expressum, quod ex verbis apparet; & tacitum, quod ex facto verbis æquivalenti, significatur: & ideo, ut locum habeat dictum axioma, debent esse relativa tacitum, & expressum, id est, circa idem, quod in præsenti non contingit, nam divinatio cum pacto explicito, ubi non verbis, sed facto contingat, erit tacita juxta modum loquendi Juristarum, & tamen Theologorum phrasii erit expressa, sive cum pacto explicito, & similiter dici potest de divinatione cum pacto implicito; quod ubi verbis constet, erit juridicè expressa divinatio, non theologicè, quare axioma illud, in quo maximè fidunt Salmant. ad rem non est.

1001 Rursus opp. Tacita invocatio differt tantum ab expressa, sicut imperfectum, & perfectum: ergo non differunt specie. Conf. Divinationis malitia stat in prædicta invocatione; sed huic accedit, quod sit expressa, aut tacita: ergo. Resp. Hoc argumento probari, ut summum, hanc divisionem esse analogam, quod non est contra nos. Nihilominus dist. ant. Sicut imperfectum, & perfectum comparative, C. absolute, N. Itaque utraque di-

divinatio est talis simpliciter, quamvis sit multò gravior, qua sit cum pacto explicito. Ad conf. dist. min. accidit logicè, N. physicè loquendo, C. Itaque divinatio cum pacto implicito non est accidens logicum, ut volunt contrarii, sed species, vel quasi species, ita ut pertineat ad essentiam, & hoc sufficit nobis, ut per se debeat exprimi in confessione, & non tantum per accidens, ut volunt Salmant. ibi n. 31. contra sententiam eorum etiam, qui cum ipsis opinantur, non esse species diversas. In nostra autem sententia dubium esse nequit, quod sint explicandæ, cum sint circumstantiæ mutantes speciem.

1002 Sed nota, divinationem cum invocatione dæmonis expressa semper esse lethalem, dummodo sit libera, quia in hoc genere non datur levitas materiae: unde etiam si contingat ex ignorantia crassa, & supina, erit mortalis, & talem creditur fuisse ignorantiam Presbyteri, de quo cap. *Ex tuarum, extra de Sortilegiis*. Cæterum divinatio cum invocatione dæmonis solummodo implicira, multipliciter excusari potest à mortali. 1. Ob ignorantiam venialiter culpabilem, ita tamen, ut ignorans ita sit animo dispositus, quod si ambigeret adesse ibidem virtutem dæmonis occultam, illud certè non faceret; tunc enim peccaret propter ignorantiam dictam, & ubi ea fuisset omnino invincibilis, nullum esset peccatum, & hoc modo credimus accidisse C. de Lugo, & Sporer, ut ipsimet referunt. 2. Ubi per jocum utatur quis rebus vanis ad aliquem effectum, tunc enim erit peccatum curiositatis leve. Sed in praxi cavendum est, nè vanitas in superstitionem transeat mortiferam. 3. Ex parvitate materiæ, quæ pensatur ex levi societate cum dæmonie, ut in eo, qui ab energumeno, seu dæmoniaco interrogaret de rebus inutilibus: peccaret quidem venialiter, ubi citra scandalum, & cum animo non assentiendi dictis diaboli, de illis sciscitaretur. Ita Cajet. Torre, & alii.

1003 Concl. 4. *Divinatio cum invocatione dæmonis explicita, multipliciter subdividitur, quia dæmones expressè invocati solent variis modis futura prænuntiare.* 1. quidem præstigiosis apparitionibus se offerendo, & dicitur *præstigium*, quia perstringuntur humani oculi. 2. per somnia, & appellatur *Divinatio somniorum*, quæ est lamiarum propria. 3. per mortuorum apparitionem, aut loquitionem, & dicitur *Aeromantia*. 4. per homines vivos, ut in æreptitiis, & illi vocantur

Pythones. 5. prænuntiant dæmones medianibus aliquibus figuris in rebus inanimatis apparentes, & in corpore terrestri dicitur *Geomantia*, in aqua *Hydromantia*, in aere *Aeromantia*, in igne *Pyromantia*. Si autem in visceribus animalium immolatorum in aris dæmoniorum, vocatur *aruspicium*. D.Th. hic q. 95. a. 3.

1004 Notandum: Magica præstigia nonnumquam, ut miracula admirari rude vulgus. Certum tamen est, non esse vera miracula; hæc enim sunt vera testimonia ejus ad quod inducuntur. D.Th. infra q. 178. a. 2. ad 3. Unde colligunt Theologi impossibile esse fieri vera miracula in confirmationem falsæ doctrinæ. Quamvis ergo hujusmodi opera dæmonum videantur miracula, non tamen sunt nisi præstigia; aliquando tamen sunt veræ res, & dicuntur vera miracula veritate facti, non veritate miraculi, sicut Magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes, & ranas fecerunt. Et, quando ignis de Cœlo cecidit, & familiam Job cum gregibus pecorum uno impetu consumpsit, & turbo domum dejiciens, filios ejus occidit, quæ fuerunt opera Satanae, pannata non fuerunt, ut Aug. dicit 20. de Civit. Dei, cap. 19. Hæc D.Th. 1.p. q. 114. a. 4. Similiter tempore Antichristi virtute dæmonum fient aliqua miracula, vera quidem veritate facti; reverà tamen erunt mendacia, prout dicuntur 2. ad Theffalon. 2. v. 11. quia ad decipendum fient, ut observat D.Th. in 2. dist. 7. q. 3. a. 1. ad 1. Et 6. de Pot. a. 5. ad ult. de eo tempore loquens, scribit: *Diaboli potestas solvenda dicitur, in quantum ei multa facere permittentur, quæ modò non permittuntur: unde & operabitur multa ad eorum seductionem, qui hoc meruerunt non acquiescendo veritati.*

1005 Quare casu extraordinario, quod Deus permitteret aliqua fieri portenta à Magis virtute dæmonum, non proinde doctrina aliqua falsa fit prudenter credibilis. Nam discernere potest Catholicus signa magica inter, & vera miracula; differunt enim efficaciâ, duratione, utilitate, modò, & fine, ut appositi notat D.Th. in 2. dist. 7. q. 3. a. 1. ad 2. Hinc Gravina in fidei depos. cap. 10. observat miracula per se sola non inducere ad fidem, sed adjuncta cum aliis. Doctrina enim nostræ fidei novis miraculis non est comprobanda, sed potius miracula per fidei regulam sunt metienda: unde sapienter Baronius anno 451. num. CXII. observat, nullam Synodus ad decisionem controversiarum fidei mira-

miracula expectasse, & miraculum à S. Euphemia patratum, quod refert Zonaras tom. 3. post Chalcedonense Concilium evenit. His incidenter intermixtis, quæ non sunt extra rem, sed ex re, ad institutum redeamus.

1006 Concl. 5. *Divinatio, sine expressa dæmonis invocatione, dividitur accidentaliter in duo genera.* Unum est ubi ad prænoscendum aliquid, consideratur dispositio rerum, putat motus, & situs siderum, & dicitur *genethlia- ca*, propter naturalium dierum considerationem. Ad hoc genus reducitur divinatio ex lineamentis manus desumpta, & vocatur *chiromantia*. Si verò ad prænoscendum aliquid considerantur, præsertim motus, aut voces avium, dicitur *augurium*, ab illarum gatitu: & *auspiciu m*, ab inspectione earum. Dixi: *præsertim*, nam hic divinandi modus extenditur ad hominum sternutationes, & membrorum saltus. Alterum genus est, ubi ad futurorum prænitionem attenduntur verba hominum absque intentione prolata, & retorquentur ad futurum, & hoc vocatur *omen*. His adde divinationem *sortilegii*, quia fit per sortes, de quibus infra.

1007 Prædictas divinationis species suggillatim percurrit D. Th. pluribus articulis, eosque eruditè interpretatur Torre. Nos autem, morali Theologo necessaria breviter excutiemus. *Scito itaque: astrologiam unam esse*, quæ versatur in consideratione naturæ cœli, siderum, & astrorum; in explorandis eorum motibus, retrogradationibus, conjunctionibus, oppositionibus, &c. & hæc est scientia, proindeque virtus intellectualis. Altera est judiciaria, ex astrorum motibus, aut positione judicans de futuris eventibus. Hæc subdividitur in diversas partes, juxta diversitatem eventuum futurorum circa quos versatur. Prima est astrologia judiciaria naturalis, quæ prænoscit effectus necessarios, vel saltem prout in plurimum connexos cum causis naturalibus, ut pluvias, tempestates, & eclipses, quæ quidem, sicut & præcedens, licita est, juxta D. Th. 2. 2. q. 95. ubi relatis variis divinandi modis, hæc concludit: *Si verò aliquis utatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura, quæ ex cœlestibus causantur corporibus, putat siccitates, & pluvias, & alia hujusmodi, non erit illicita divinatio, nec superstitionis.*

- 1008 Secunda astrologia judiciaria dicitur *auspicationum*, sive *electionum*, quia judicat quando, & quibus modis facienda sint singula, ut prosperè cedant. 3. est *horoscopum*.

Tom. II.

pum, nam observatō nativitatis punctō, prænuntiat de futuro statu in hujus vitæ decursu. 4. est *sculpendarum imaginum*, quia per istas ad similitudinem cœlestis tauri v.g. iudicat futuros eventus. Et denique 5. ars est divinandi, seu judicandi de rebus furto sublatis. Omnes istæ astrologiæ sunt illicitæ, vanæ, superstitiones, & intrinsecè pravæ, unde prohibitæ, quia malæ; prædicti namque effectus nullatenus subjiciuntur influxui corporum cœlestium. Deinde corpora cœlestia non sunt signa illos effectus demonstrantia; temerè igitur de ipsis præsumunt judicare planetarii, & astrologi: quare similia judicia inducunt confessionem fati hæreticalem, ut rectè ait Torre. Antecedens constat ex illo Gen. 1. v. 14. *Et sint in signa, & tempora, putat bymem, astarem, &c.* ubi non dicit esse signa aliorum eventuum. Videsis D. Th. bīc, & 1. p. q. 115. a. 4.

1009 Petes: *An superstitionum sit ex astrorum motu, aspectu, & situ aliqualiter conjectari futura casualia, & libera?* Affirmo, si judicium absolutè (etsi opinativum, & cum protestatione) cadat supra tales effectus. Si verò feratur de inclinationibus, & propensionibus potest esse licitum. Rat. 1. p. In eo casu prædicit ex non causis effectus liberos, & temerè assentit uni parti, quamvis sit cum formidine alterius; sed hoc est illicitum, & superstitionum, & ideo prohibetur in laudata Sixtina: ergo. Dixi: *ideo prohibetur*, quia in ea Sixtina nihil declaratur illicitum, quod non sit jure divino vetitum, ut ex ipsius tenore apertè colligitur verbis illis Pontificis: *Solum velle damnare, & reprobare omne genus divinationum, quæ diabolo auctore, &c.*

1010 Rat. 2. p. Ex inspectione horoscopi dicere: *Astra portendunt has, vel illas inclinationes, & passiones, quibus cū pauci resistant, nam major hominum pars sectatur delectabilia sensus, suspicari potest, aut timeri puerum istum banc, vel illam inclinationem securum.* Hoc inquam judicium, seu potius ratiocinium, non innititur dumtaxat astris, neque in eo prædicitur quod futurum est, sed quod potest esse futurum. Hic namque prænuntian di modus habet pro objecto connexionem inclinationum, & passionum (ad quas cooperari possunt corpora cœlestia. D. Th. 1. p. q. 115. a. 4. ad 3.) cum effectibus earundem, unde proverbium illud: *Sapiens dominabitur astris*, sic glossat D. Th. ibid. In quantum sci licet dominatur suis passionibus: prædictum ergo judicium innititur motivo rationabili, ac

ff

proin-

Tract. II. De Præcept. Decalog.

proinde non erit superstitionis. Hoc ipsum aliis terminis, ex D.Th. loc.cit. desumptis, solet ab aliis dici, quod astrologi vera prædicunt in communi, non in particulari. Vide Torre hic a.s. disp. 2. cui sine ullo fundamento contrarium affingunt Salmant. Moral. hic n. 47. & tamen ibid. n. 53. illius sequuntur doctrinam modò relatam, quæ videtur Theologorum communis.

1011 Circa divinationem, quæ sit per somnia, observa 1. triplicem eorum causam. 1. Deum, qui ministerio Angelorum aliqua hominibus revelat in somniis, juxta illud *Num. 12. v.6. Per somnum loquar ad illum.* 2. dœmonem, qui quædam revelat in somniis phantasie hominum. Et 3. naturalem, ex parte quidem animæ, quatenus res in vigilia intensius cogitare occurunt dormienti; at ex parte corporis propter inediā v.g. vel crapulam, &c. Observa 2. quod Deo reve lante potest sciri certò, quod somnium sit à Deo, conjecturaliter tamen potest hoc colligi ex variis signis, juxta superius dicta. Igitur somnia à Deo immissa credi possunt, ac debent, semel constituto quod sint divina. Quæ verò à dœmone proveniunt, rejicienda sunt procul; quæ autem ex causa naturali, credi possunt, quoad illos effectus, cum quibus connexionem habet virtus naturalis; secūs verò quoad alios. Ex his habes, quod uti somniō divinō ad prænoscendum aliquid, non est divinatio; benè verò uti somnio diabolico, vel naturali, quoad illos effectus, ad quos non se extendit causa somniorum naturalis. Signa verò ad dignoscendū somniorum causas multiplicita sunt; sed cautissimè in hac re procedendum est, nè fortè illusio diabolica se immisceat: nam præter motiva, quæ dant Theologi Mistæ, ex Philosophia constat incertitudo somniorum, quoniam plures impediuntur similitudines phantasie somniantis propter motus ipsius proprios, sicut contingit in aquis motis, quod idola, sive imagines facile dissipantur in ipsis, & ideo Aristoteles lib. de som. & vigil. appellat artificissimum judicem illum, qui similitudines in somnis repræsentatas inspicere potest. Et de Somno satis.

1012 Ad Salutatores, & Ensalmatores quod attinet, cùm non rarò homines sint va fri, & nequissimi, credendum facilè non est, quod eis annexa sit certa sanandi virtus. Si quid enim operantur insolitum, aut dœ monis arte, cum quo pactum explicitum, vel implicitum solent habere, id præstant, aut

id fortuitò, & naturali vi interdum accidit; & sèpè numerò in suis promissis simplices, & incautos fallunt. Quamvis ergo certum sit, gratiam curationum non esse cum charitate connexam, tamen credi non debet faciliè esse concessam peccatoribus, nam ut optimè ex communi Theologorum sententia ponderat Suarez tom. 1. de gratia, prologom. 3. cap. 4. n. 8. gratiæ gratis datae, ut plurimum non peccatoribus, sed justis conferuntur. Multò autem incredibilis est iure sanguinis, vel nativitatis obvenire illam gratiam hominibus illis, qui frequenter propter pretium sanant. Quare à judicibus ecclesiasticis, & sæcularibus relegandi sunt salutatores, nec ullus permittendus, nisi post exactam discussionem. Neque verum est Christianissimis Galliarum Regibus jure sanguinis, vel innata virtute concessam esse gratiam curandi strumas, sed à Deo ipsis oratione impetravit S. Marculphus, ut plenè demonstrat Gaspar Reyes, *Jucund. qq. Elif. Camp. q. 24. num. 31.*

1013 Non absimiles prædictis salutatoribus sunt alii, quos Hispani vocant *Zahories*, qui thesauros in terra absconditos, aquas subterraneas, cadavera sub sarcophagis latentia, aliaque id genus, se naturaliter vide re mendacissimè jactant. Profectò, si divinis hominibus comperti essent occulti thesauri, sibi acciperent, & non aliis manifestarent. Procul ergo ablegandi sunt, ut minimum tanquam seductores, & alienas opes dilapidantes. Impossibile namque est, oculum corporalem naturali virtute videre, quæ modò dictò sunt latentia, & extra sphæram ejus, imò & cujusvis sensus corporei. Quod si dixerint, illa se eos penetrare per virtutem Dei supernaturalem ipsis communicatam: non sunt tam facilè credendi, juxta illud *Eccles. 19. v.4. Qui credit citò, levis corde est.*

1014 Superest de maleficiis nonnihil dicere, quippè superstitioni sunt, & injusti, nam malis artibus ingentia inferunt mala: & si adorent dœmonem, aut ejus auxilium implorent, num rogando, num imperando ex ordinatione dœmonis superioris virtutis, erit profectò supersticio hæresim sapiens, quia protestatur hoc factò se auxiliò dœmonis egere, quod est ipsum aliqualiter colere. Multiplex autem est maleficium: 1. lethale, seu *veneficum*, alicui personæ mortem, vel damnum corporale in se ipsa, aut rebus suis inferens. 2. *amatorium*, ad carnalem amorem vehementer excitans, sed nunquam voluntatem cogens, ut dixi p. 1. Tertiò *ligaminis*,

cōpulam etiam legitimam , impediens , aut saltem virtutem generandi . 4. *incantatorium* , quia nudis carminibus , aut verbis fit maleficiūm . 5. *fascinationis* , seu *fascinum* , quod solo tactu , aut intuitu nocet .

1015 Observa tamen , quod rudes , & illiterati protinus sibi , & aliis persuadent , infirmitates , quas patiuntur in se ipsis , aut in filiis , ex maleficio , vel fascino suboriri . Profecto ii corrigendi sunt , ut non temerè judicent in re tam gravi , & admoneantur , ut ad Deum orationibus recurrent , & postea ad Medicum , ad quem spectat , non solum remedia adhibere , sed & discernere , num infirmitas sit ex maleficio . Unde *Eccles. 38.v.* 9. dicitur : *Fili, in tua infirmitate nē despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te;* postea autem v. II. subdit : *Et da locum Medico, &c.* Hinc si testimoniū Medici constat de maleficio , recurre potest ad Ecclesiæ exorcismos , sed non aliter : cū enim exorcismi sint verba , quibus imperatur dœmoni , ut abscedat , sive cesser à documento superstitionis illato , imprudenter ageret exorcista , si ea dicaret infirmo , cui neque ex pacto explicito , aut implicito nocuit dœmon .

1016 Scito in finem , illicitum esse opere , & industriā magi uti ad dissolvendum maleficiū , quia rationabiliter præsumitur quod tantummodo scit magica remedia , ac subinde petitio illa esset rei ab intrinseco pravæ , quod non contingit in petente mutuum ab usurario , & juramentum à pejeraturo : hi quippe rem per se justam petunt mutuum , scilicet , & juramentum , ille vero exigeret remedium superstitionis . Vide *Sylvestrum v. Maleficium* , q. 8. ubi gravissimè censurat oppositam sententiam . Verum tamen est , quod ubi rationabilis esset præsumptio , quod modō licitō destrueret maleficiū , non esset inconveniens ab eo hoc exigerre , nam quilibet potest disperdere , & concremare signa , ligaturas , &c. quibus inest maleficiū . Hæc enim actio , tam ex fine , quam ex objecto est bona , ut tradit communis Theologorum sententia , & quæ in contrarium afferit Pignatelli *consult. 59. inter Canonicas consult.* tom. I. parvi sunt momenti , nam finis recuperandi sanitatem est ex se bonus , & ordinabilis ad Deum , imo ex se ipso virtualiter ad Deum tendit .

1017 Quid vero : *si dubites, aut certos sciás, magum non usurum remedio licito?* Resp. In utroque casu fore illicitam petitionem , quia rogans se exponeret periculo proximo

habendi commercium cum diabolo , & ab eodem accipiendi beneficium salutis . Unde in his casibus non est eadem ratio , ac in supradictis de mutuo , & juramento , nam hæc petentes longè distant à præfato periculo , quod considerans Lactoix , tandem propendit in hanc sententiam Cajetani , Delrio , Vvigers , & aliorum apud ipsum in *Ad dit. n. 44.* & fortè idem evenisset Salmant . Moral. si eam rationem serio considerassent hic n. 151 .

ARTICULUS IV.

De Sortium Superstitione.

1018 **S**ors diffinitur: *Inquisitio occulti execendentis humanam industriam , per aliquid à nobis factum , scilicet , rebus humanis ad nos pertinentibus , vel habendis , vel utendis , vel cognoscendis.* D.Th. *opusc. 43.* alias 28. vel 25. cap. 3. Dicitur : *inquisitio occulti* , quia sors formaliter accepta , est actio exterior aliquid mittens , aut jacens , quā intellectus , à voluntate motus , notitiam rei ignorantiae inquirit per id ipsum quod mittit ; hoc autem est effectus externus , & vocatur etiam *sors* , non formaliter , sed materialiter . Ponitur : *execendentis humanam industriam* , id est , cognitionem hominis naturalem , & prudentiam ; non quidem absolutè , & simpliciter , sed secundum quid , nam səpius mittuntur sortes circa res , quæ in aliis circumstantiis possent humanā industriā cognosci . Dicitur : *per aliquid à nobis factum* , sive nostro nomine , nam : *Qui per alium facit, perinde est ac si faciat per se ipsum* , ut habet Reg. 72. Ponitur : *rebus humanis ad nos pertinentibus* , quā homines , vel quia aliquod jus habemus : seu nostra interest illa habere : unde additur : *vel habendis* , sub nostro quidem dominio , aut saltem quoad usum , & ideo ponitur : *vel utendis* . Tandem , quia per sortes quandoque sola rei notitia conquiritur , ideo dicitur : *cognoscendis* . Hinc colliges , quod sors est una ex tribus divinationis speciebus , & in ipsa intervenire potest pactum cum dœmone explicitum , nedum implicitum , quidquid dicat Delrius lib. 4. *disq. mag. cap. 2. q. 7. sect. 1.* Vide D.Th. *bis q. 95. a. 8.*

1019 Sors ex parte causæ materialis , sive materiae , & rerum , quibus utuntur sortientes , multiplex est , neque numerō comprehenditur , nam fieri potest per virgas , schedules , fabas albas , vel nigras , &c. Ex parte

verò causæ veluti efficientis, ex qua nempè fortis eventus expectetur, quadruplex est sors: nam expectati potest à Deo, ab astrotum situ, & motu, à fortuna, & tandem à dæmonie. Ex parte verò causæ finalis partitur sors in divisoriam, consultoriam, & divinatorm. Ubi sors ordinatur ad aliquid habendum, appellatur divisoria: ubi ad agendum, consultoria: & ubi ad cognoscendum, divinatoria: & ideo in diffinitione dicitur: *Habendis, utendis, vel cognoscendis.*

1020 Concl. 1. *Expectare eventum sortis ex astrorum situ, fortuna, aut dæmonie, est superstitiosum.* Rat. Actus sortialis nullam habet cum astrorum dispositione connexionem, aut dependentiam, neque cum fortuna, quæ licet sanè intellecta, sit collectio causalium secundarum incognitatum, & per accidens concurrentium ad effectum, non tamen potest ab illa expectari effectus, tanquam certus, cùm sit omnino casualis respectu talium causalium: ergo. *Præterea:* Astra, & fortuna non sunt signa naturalia effectus, qui inquiruntur, nam effectus naturaliter significatus debet ab una, & eadem causa procedere, ut patet in fumo, qui est effectus, & signum ignis, & in iride, quæ significat serenitatem ab eadem causa provenientem; sed effectus sortium non ab una, & eadem causa procedit: ergo.

1021 Concl. 2. *Sors divisoria licita est, modò concurrent conditiones referenda.* Rat. Sors genere suo non est mala; inficitur autem ex admixta irreligiositate, injustitia, vel imprudentia: igitur erit bona, ubi fuerit religiosa, justa, & prudens; sed concurrentibus conditionibus dicendis est religiosa, justa, & prudens: ergo. Prob. min. Sortis effectus expectari debet à divina providentia. Defectu autem hujus primæ conditionis potest esse culpa mortalis, quia si expectatur à dæmonie effectus, erit superstitione cum pacto dæmonis expresso. Si verò ab astris, vel à facto, ut minus erit superstitione sortitio cū pacto implicito. Si denique à fortuna more gentilico accepta, esset superstitione idolatrica. Quòd si fortuna accipiatur more philosophico, ut dixi, & non certò expectetur effectus, nullum erit peccatum, vel ut summum veniale. Et hæc de 1. conditione.

1022 Altera est, ut fiat sors cum debita reverentia. Unde, qui verbis Sacrae Scripturæ, aut aliis rebus quomodolibet sacris ad temporalia negotia uteretur, ageret irreverenter. 3. quòd sortientes jus habeant æqua-

le, sive pares sint relatè ad honorem, vel ad pœnam, de quibus sors mittitur. Hac ratio-ne in dignitatibus temporalibus, & officiis mundialibus, licita est hæc sors, sed ita, ut soli digni admittantur ad sortitionem, alias sors esset injusta, & imprudens. In electionibus autem ecclesiasticis, quoniam Spiritus S. inspiratione debent fieri, prohibita est sors cap. fin. de Sortileg. Postrema conditio est, quòd finis sortis sit vitare lites, contentiones, discordias, querelas, & similia. Unde Proverb. 18. v. 18. dicitur: *Contradicções comprimit sors.* Hinc habes, quòd ad usum sortis divisoriae de rebus ad nos pertinentiis, sufficit necessitas secundum quid, seu, quòd judicetur melius esse rem committere divino iudicio, ut colligitur ex D. Th. bīc q. 95. a. 8. ubi de sorte divisoria ait: *Non videatur babere nisi forte vitium vanitatis;* sed in casu necessitatis secundum quid vitatur vanitas: ergo.

1023 Ex doctrina data sequitur 1. non retractasse D. Th. bīc a. 2. quod scripsierat laudato Opus. cap. 2. ¶ 5. sed utrobique exegisse ad licitudinem sortis necessitatem, ut minus secundum quid. Quippe necessitas ad sortem exacta est, nè sortitio sit Dei tentatio, dum neglectis mediis prudentibus ad divinum iudicium recurritur, & à Deo solummodo expectatur eventus absque ulla industria humana; sed cùm adeat necessitas secundum quid ad sortem, non incurritur vitium tentationis Dei, nam industria hominis eligitur medium magis opportunum fini: ergo.

1024 Sequitur 2. Consuetudinem, quæ per omnem fermè Christianitatem viget, ut prima die Januarii sorte designentur Sancti, ut sint advocati pro anno, laudabilem esse, quidquid dicant aliqui nimis scrupulosi, aut severi; etenim hic electionis modus ex eo videtur congruentior, quòd Deo, à quo tanquam à principali Authore speramus auxilium, committimus designationem Sancti, cuius intercessione consequamur bona sperata. Hoc illustrari potest ex eo, quòd totam Hispaniam tutelæ S. Jacobi sorte deputavit Dominus N. Jesus Christus, ut ipse S. Apostolus dixit Ramiro I. Castellæ Regi, & constat ex ipsius privilegio Ecclesia Compostellana anno 846. & confirmato ab Innocentio II. Coelestino III. & Alexandro IV. ut testatur Araujo in Select. disp. 3. §. 5. num. 7.

1025 Sequitur 3. In rebus temporalibus ordinariè non mitti absque necessitate sortes divisorias, nam in ludo taxillorum, & char-

tarum, in quibus ludentes partitionem pecuniae, vel rei cuiusvis pretio æstimabilis committunt fortunæ ritè intellectæ, ut dixi, medium hoc sortium conducit ad recreationem animi honestam, qualis exigitur ad eutrapeliam. Nota tamen, quod in hoc sortium generere non committitur Deo eventus, ut causæ operanti particulari per modum signi, seu manifestanti suam voluntatem, sed ut causæ primæ universaliter, & physicæ operanti, cui subordinatur concursus omnium causarum secundarum, tam per se, quam per accidens concurrentium ad effectus nobis ignotos, & in hoc nulla est irreverentia, & ideo per se loquendo licita sunt prædictæ sortes, quamvis ex aliis circumstantiis, & per accidens videntur, non minus frequenter, quam graviter.

1026 *Sequitur* 4. Sortitionem in electionibus ecclesiasticis esse malam, quia prohibitam, & non econversò, nam *Numer.* 17. legimus: sorte factam Aaronis electionem in Summum Pontificatum, & *Actuum* 1. per sortem electus est ad Apostolatus gradum S. Mathias, etsi varient Interpretes in expositione prædictæ sortis. *Insuper*: Ante tempora Honorii non erat omnino reprobata electio ecclesiastica per sortem facta, & ut refert Saavedra in *Chron. Gott.* cap. 15. n. 68. constat que ex Concilio Barcinonensi *Can.* 3. in Hispania anno 599. non reputabatur incongruum, fieri per sortem electionem Episcoporum, servatis servandis, quamvis non legamus hoc esse praxi receptum, quin potius colligitur oppositum ex Concilio Toletano IV. paulò post celebratō, ut observat Gonzalez *cap. fin.* de *Sortileg.*

1027 Occurrit autem hic difficultas: *An prædicta prohibitio sit tantum in electionibus ecclesiasticis: an verò extendi debeat ad alias conventiones, v.g. ad finiendam litem pro collatione Beneficii?* Circa quod discordant AA. eosque componere nituntur Salmant. Moral. post Araujo, dicentes, quod si talis sortitio fiat autoritate privata erit prohibita, & illicita: secùs vero autoritate superioris; hōc enim modō vitatur non solum irreverentia, sed etiam periculum obtinendi Beneficium sine legitimo titulo. Sed hic casus in praxi est fermè impossibilis, nam etsi litigantium jura ex una parte videantur æqualia, ut supponitur, tamen si considerantur regulæ generales, putà ætas utriusque litigantis, nobilitas, doctrina, & alia similia, vix erit casus, in quo integrum sit judici ecclesiastico

recurrere ad sortem, cùm pos sit, ac debeat juxta regulas generales resolvete dubium, ut colligitur ex dictis de *Conscientia*, 1. p.

1028 *Concl. 3. Ad honestatem sortis consultoria pariter exiguntur prædictæ conditiones, quæ raro, & vix in praxi concurrunt, & ideo regulariter est illicita sors hujusmodi. Rat. 1. p.* Ad sortem divisoriam requiruntur illæ conditions: ergo etiam ad consultoriam. *Rat. 2. p.* Sors consultoria succedit loco consilii, ut per eam inquiramus agenda nobis, & judicanda; sed relictis sortibus suppetunt alia media pro agendis, & judicandis sufficientissima, putà Sacrae Litteræ, doctrina Ecclesiæ, SS. PP. superiorum nostrorum, & virorum sapientum, atque timoratorum: ergo vix, & rariissime, &c. Quare reprehendendus est quorundam usus, qui ad electionem Magistri spiritualis sortibus utuntur; sed recurrere debent ad orationem Dei, & consilium virti prudentis: hæc enim sunt media ad finem congruentia, ut scitè ponderat S. Salesius in *Philothea*, lib. 1. cap. 4. Non minus corrigendus est lusus, vulgo dictus *Gitanilla*, non enim ad eutrapeliam exercendam inventus est, sed ad inducendam superstitionem earum, quæ vulgo dicuntur *Gitanas*, idest *Ægyptias*, quæ bonam fortunam solent ignorantibus, & rudibus nunciare.

1029 *Opp. Sanctos Viros sorte consultoria usos fuisse aliquando, ut de se ipso testatur S. Basilius Epist. ad Eustachium Sebasṭæ Episcopum, S. August. lib. 8. Confes. cap. fin.* Et de S. P. N. Francisco hoc ipsum attestatur S. Bonaventura *cap. 13. ipsius vita*: ergo. *Resp.* De Sanctis credendum esse, sortes mississe interdum speciali Spiritu S. inspiracione, quæ sola ad honestandam sortem sufficit. Alii verò, qui pariter hac sorte usi sunt, excusari possunt propter ignorantiam, aut bonam fidem: vel dicendum veniale vanitatis peccatum contraxisse.

1030 *Concl. 3. Sors divinatoria est intrinsecè prava. Rat.* Hujusmodi sors innititur invocationi dœmonis implicitè, aut explicitè; sed hoc est intrinsecè malum, quia nulla societas cum dœmone permitta est homini, cùm sit hostis ejus perpetuus: ergo. Ex his intellegitur axioma in materia sortium commune: *Superstitionem est, velle occultum prænoscere, unde cognosci non potest, nam futura libera ignorat dœmon, & quamvis præsentia quædam nobis ignota aliquando sciat, ab ipso tamen discere ea non possumus, quia omne commercium cum dœmone est illicitum.*

ARTICULUS V.

*De Superstitionibus observantiarum, & de
Pœnis contra Superstitiones.*

1031 **H**oc superstitionum genus com-
muniter appellatur *vana ob-
servantia*, & finitur: *Supersticio*, quæ per me-
dia inutilia à dæmone, explicitè aut implicitè
imploratò, aliquod expectatur opus. Potremus
hac particula appetere differentia à divinatio-
ne, quæ secundum se solummodo tendit ad
cognitionem *occulti*; cæterum observantia va-
na, quamvis cognitionem intendat, non ta-
men solam, nec principaliter, sed *opus expe-
ctat*, putà corporis proprii, vel animi com-
moditatem, nocumentum alienum, fortunia,
& infortunia, &c. Hinc vana observantia
unius est speciei formaliter, quia in fine pra-
etico convenientiunt omnes observantiae, cùm
ordinentur ad opus: secùs verò in divinatio-
ne, quæ non à fine, sed à principiis, ex qui-
bus procedit, speciem sumit, & ideo di-
viditur in varias species, ut observat Torre.

1032 Partitur ergo vana observantia in
quatuor species non essentiales, sed acciden-
tales. 1. est supersticio *artis notoriae*, inde di-
cta, quòd nota facit omnia, ut furtæ, the-
sauros, res perditas, &c. & ad eam capessendam
certæ orationes, & ritus observantur
secundum talis artis instituta ridicula, &
vanissima. 2. observantia utitur quibusdam
ritibus, figuris, imaginibus astronomicis,
litteris, & sic de aliis inutilibus ad finem im-
mutandi corpora, putà sanandum capitis do-
lorem, sistendum sanguinis fluxum, meden-
dum vulnus, &c. 3. est observantia ex præ-
fagiis, quæ ordinatur ad cognoscendum ali-
qua fortunia, vel infortunia propter inci-
dencia: ut cùm quis domum egressus videt
hominem claudicantem, vel canes rixantes,
&c. & protinus ominatur, seu judicat, his
significati bonum, vel malum sibi aut aliis.

1033 Observantia 4. sumitur ex verbis
scriptis, vel quibuslibet rebus ad collum sus-
penulis, quam latini vocant *amuletum* ab amo-
lite, submovere, & depellere, quia omne
mali genus putant per prædicta depelli. Ita-
que his rebus vanis uti, est supersticio vanæ
observantiae, quæ contingere etiam potest,
quamvis verba sacra sint, ubi nempè conti-
neant quidquam vanum, putà characteres
inutiles, aut spes habeatur in quibusdam
punctis, in modo scribendi, ligandi, &c. &

hæ quidem observationes vanæ meritò à D.
Th. hic q. 96. a. 3. appellantur *reliquia Gen-
tilitatis*, quas gravissimis verbis reprehendunt SS. PP. præsertim Chrysost. homil. 21.
ad Pop. Ant. Et S. August. de Doct. Christ.
cap. 20. lepidè enumerat quamplura inanum
observantiarum genera ab Apost. Galat. 4.
v. 10. prius reprobata, cùm ait: *Dies obser-
vatis, & menses, & annos.*

1034 Ad prædictas quatuor species faci-
lè rediges infinitas fermè nugas, quæ p. o-
lixè nimis referunt Gobat tract. 11. à n. 923.
& Pignatelli tom. 1. consult. Canon. à 52. ad
109. Regula autem in proposito spectanda
traditur à D. Th. hic q. 96. a. 2. his verbis:
*In his, quæ sunt ad aliquos effectus particulares
inducendos, considerandum est, utrum naturaliter
videantur posse tales effectus causare: sic
enim non erit illicitum. Licet enim causas na-
turales adhibere ad proprios effectus. Unde si
naturaliter non videantur posse tales effectus
causare, consequens est, quod nec adhibeantur
ad hos effectus causandos, tanquam cause, sed
solum, quasi signa. Et sic pertinent ad pacta
significationum cum dæmonibus inita. Hæc D.*
Th. Ad prædictas quoque præ oculis habenda
est Cajetani regula ad art. 4. q. 96. ubi rela-
tis quibusdam vanis observantiis, subdit:
*Difficile est confutare, quod seniorum tradi-
tione, & authoritate firmatum, vulgares ac-
ceperunt. Non sunt tamen hæc extendenda, sed
prudenter declaranda, ubi fructus speratur, nè
deteriora eveniant. Videntur enim hæc sim-
plici corde ex devotione facta, valde imperfe-
ctè superstitionem sapere. Sicut mendacium jo-
cosum imperfectum est in genere peccati in pro-
ximum. Ita ille.*

1035 Sed quæres quid faciendum, ubi
occurrit dubium: *An effectus sit naturaliter
ex virtute occulta: num verò ex dæmone?*
Resp. Tunc præsumi rationabiliter vim oc-
cultam, quia mirabiles sunt naturæ effectus,
quorum rationem nescimus exhibere; atque
adeò non esset superstitionis in eo casu, uti
tali remedio, præsertim si adfuerit necessitas.
Hinc in dubio, *An impotentia sit naturalis: an
verò ex maleficio?* Præsumptio stat pro cau-
sa naturali, ut ex communi docet Paulus Za-
charias tom. 1. lib. 3. tit. 1. q. 5. n. 43. Quòd si
dubium esset: *An effectus proveniret à Deo
specialiter operante: an verò ex dæmonis pacto?*
Non esset licitum eò remedio uti, aut talem
causam dubiam adhibere; tunc enim præ-
sumptio staret pro pacto, cùm non tam fa-
cile credi debeat fieri à Deo miracula. Cir-
ca

ea cognitionem , punitionemque superstitionum plura Canonistæ controvertunt , ex quibus dicam compendio , quod Theologo Morali appetit utilius , & veritati conformatius . De hoc ergo sit

1036 Concl. 1. *Jure antiquo non cognoscabant Inquisitores de sortilegiis , maleficiis , & aliis hujusmodi , nisi hæresim saperent manifestè* (cap. Accusatus , §. Sanè , de Hæreticis , in 6.) modò autem ex jure novo Sixti V. (Const. 17. alias 21. quæ incipit : Cæli , & terræ) collata est Inquisitoribus facultas cognoscendi , & procedendi contra quascumque superstitiones . Sic docent communiter DD. constatque ex praxi S. Officii . Prædictam Constitut. confirmat Urbanus VIII. Constitut. 114. data die 1. Aprilis 1621. & incipit: *Inscrutabilis* , in qua speciali jure prohibet prædictiones circa spestantia reipublicæ christianæ , Sedi Apostolicæ , sive de vita , & morte Pontificis Rom. aut ejus consanguineorum . Legi etiam potest Constitut. 46. Gregorii XV. edita 20. Martii 1623.

1037 Scito tamen , quod etsi fuerit Inquisitoribus collata facultas prædicta privativè ad judices laicos , ut probat Passerinus ad dict. cap. Accusatus , non tamen privativè ad Episcopos , sed cumulative : quare istis non est detracta facultas cognoscendi super hoc delictum , ubi S. Inquisitionis Tribunal adest , ut putant Salmant. Moral. hic num. 203. Et ratio est , quod facultas de novo aliqui concessa , intelligitur cumulative collata , nisi oppositum manifestè constet ex ipso jure , ut est vulgatum inter peritos iuris , sed nullum est jus Episcopis auferens prædictam facultatem : ergo . Hinc in Hispania , requisitò Episcopò territorii , procedunt Inquisitores in prædictis causis , ut notat Delbene p. 2. dub. 206. pet. 7. & in praxi vides hoc observare , circa quod extat etiam declaratio Congregat. S. Officii die 21. Decembri 1602. apud Passerinum loc. cit.

1038 Concl. 2. *Crimen divinationis , maleficii , & cuiusvis superstitionis , quæ peccatum sit mortale , spectat ad S. Officium , proindeque ipsi denuntiandum est*. Rat. Jure novo nullum est delictum ex prædictis , quod non ingerat suspicione hæresis saltem de levi , & juridicam , quam explicui num. 252. Videatur Passerinus loc. cit. à n. 339. ad 350. quem transcrit Pignatelli conf. canon. novis. conf. 54. Hoc viderut communi praxi receptum , ut denuntientur crima prædicta , & colligitur ex verbis Edicti generalis in Hispania

publicati , quæ referunt Salmant. Moral. hic n. 205. Quod autem ibidem subjungunt : *Si crimen divinationis , aut maleficii , aliquando sit mera superstitione absque hæresis suspicione , tunc ejus cognitio ad Inquisitores non pertinet* , ut cavitur , cap. Accusatus . Ita illi , quibus primò supponere videntur standum esse prædictæ Decretali circa facultatem Inquisitorum ; sed hoc est contra relatum Sixti V. Constit. Secundò: Quod hodie datur divinationis , aut maleficii crimen , quod mera sit superstitione , absque suspicione hæresis ; haec inquam suppositio etiam est falsa , ut modò dixi , & quidem ex communi Canonistarum , & praxi .

1039 Concl. 3. *Prædicta crimina variis puniuntur pœnis per jus canonicum , & civile ; illæ tamen relinquuntur judicis arbitrio : hoc autem non est absolutum , & pro libito , sed juxta qualitatem personarum , delictorum , &c.* Ita DD. communiter , & colligitur ex verbis illis laudatæ Sixtinæ : *Atque eos severius canonicis pœnis , & aliis eorum arbitrii animadvertiscant*. An verò excommunicationem maiorem ipsò factò incurvant malefici ? Dubitant DD. nam cap. Si quis 26. q. 5. cap. 1. ubi dicitur : *anathema sit* , quidam interpretantur anathemate feriatur ; nec incongruè , quidquid dicant Salmant. hic n. 201. nam quæstione illa quinta quærebatur: *Si sortilegi , & divini cefare noluerint , an sint excommunicandi ?* Et ad hoc probandum inducitur decretum relatum : igitur ex contextu colligitur excommunicatione ferenda , non lata.

1040 Rursus : Excommunicatione à Joanne XXII. relata 2. p. Direct. S. Inquisit. q. 43. non invenitur in aliqua ejusdem Constitutione. Neque verba à Torre hic q. 96. a. 4. disp. 4. relata ex cap. Ad abolendum , de Hæreticis , invenio. Quare hoc in medio relinquo , consultius tamen erit in praxi absolvere sub conditione ab hac excommunicatione , quæ juxta omnes nulli est reservata , nam illud nocere nequit , & prodesse poterit. Præterea : Confessarius inquirat à malefico primò: an maleficium sit cum abuso Sacramentorum , aut rei sacræ. 2. de pacto explicito , aut implicito cum dœmone. 3. de cultu eidem exhibito. 4. de tempore , quo in hujusmodi maleficiis extiterit , & de damnis illatis , quæ debet resarcire : non tamen opus est , ut nomina lætorum manifestet Confessario , in quo incogitanter loquitur Ferrer in Summa , n. 724. ut ex his , quæ ipse tradiderat de sigillo confessionis num. 354. facile colliges. 5. in-

ter-

terroget de complicibus , ut poenitenti denuntiet obligationem eos deferendi , sive denuntiandi ad S. Officium. Quod & de se ipso facere potest , & hōc modō sponteñitatis beneficiō fruetur ; spontē enim comparentes pœnis non subjacent ordinatiis. 6. interroget de desperatione ; solent enim perdītae istae animæ in barathrum desperationis incidere. 7. præcipiat , ut libros , scripta , ligaturas , &c. ad Inquisitores deferat maleficus , qui postquam ab illis absolutus fuerit , debet absolvī à Confessario , nam , ut dixi num. 176. Inquisitorum absolutio non est sacramentalis , & ideo post illam adhuc subjacent peccata clavibus Sacramenti Pœnitentiæ. Et de Superstitione satis.

ARTICULUS VI.

An , & quale Peccatum sit tentare Deum?

1041 **U**T discernas omnia temptationum genera , scito ex D. Th. in 2. dist. 21. q. 1. a. 1. in corp. & ad 2. quōd tentare tria dicit , primō : manifestationem ignoti , 2. intentionem prædictæ manifestatioñis ; & 3. quōd ipsem̄ tentans velit cognitionem rei accipere. Hæc itaque tria reperiuntur in temptatione , quā homo Deum , vel alium hominem tentat , & similiter in ea qua dœmon tentat homines. In temptatione autem , quā dicitur Deum tentare homines , duo priora inveniuntur tantū , quia Deus dūm tentat , manifestat aliis aliquid , & hanc intendit manifestationem , ut appareat in temptatione Abrahæ Genes. 22. v. 1. In temptationibus verò à carne , & mundo unum reperitur tantū ex tribus prædictis , quatenus caro corruptione sua , & mundus repræsentatione rerum mundialium impugnant tentatum , ejusque manifestant virtutem , vel infirmitatem , ad modum quō dicitur : *Bellum tentat militem* , idest probat , quia in bello cognoscitur fortitudo , vel timiditas militis.

1042 Concl. 1. Peccatum temptationis Dei diffinitur : *Irreverentia , quā homo , absque ulla necessitate , vel utilitate , explorat divinam potentiam , scientiam , aut voluntatem.* Dicitur : *irreverentia contra virtutem religionis* , & stat in eo , quōd homo querit experimentum , seu periculum facit , & experimentum sumit explorando divinam excellentiam , & ideo dicitur : *quā homo explorat , utique absque ulla necessitate* , quia secundū

rectam rationem suppetunt alia media , vel causæ ad obtainendum effectum , etiam bonum , & recte concupitum. *Vel utilitate* , ita , ut applicet media inutilia ad propriam , vel aliorum salutem obtainendam. Unō verbō : Ille explorat sine necessitate , & utilitate , qui habens quid recte faciat , petit rem à Deo fieri extraordinariè. Dicitur ad extremum : *divinam potentiam* , &c. quia tentans experimentum sumere intendit de aliquo ex tribus prædictis attributis.

1043 Concl. 2. *Tentatio Dei una est formalis , & expressa : & altera virtualis , & interpretativa* , D. Th. bīc q. 97. a. 1. Rat. Tentatio formalis est , quando quis verbō , aut factō expresse intendit experimentum sumere ; interpretativa verò , ubi abest prædicta intentio , nihilominus petit , aut facit aliquid , quod ad nihil aliud utile est , nisi ad probandum aliquam Dei perfectionem : si- cut qui currere facit equum , non ut evadat , vel invadat hostes , sed tantū vult equum currere videtur , & præsumitur solum vel le experimentum accipere de velocitate equi : ergo. Hinc formalis tentatio differt ab interpretativa , quōd illa semper nascitur ex ignorantia , aut dubitatione saltem objectivā alicujus perfectionis Dei. Interpretativa verò tentatio oritur ex præsumptione , seu nimia , & inordinata confidentia Dei , ita ut temerè relinquantur causæ secundæ ad ali- quid obtainendum , & à solo Deo expectetur effectus absque interventu causarum crea- tarum. Sed ut hoc amplius intelligatur , sic

1044 Concl. 3. *Tentatio Dei formalis , & expressa genere suo peccatum est mortale , ita ut ob parvitatem materiæ nusquam sit veniale.* Prob. p. 1. ex illo Deut. 6. v. 16. *Non ten- tabis Dominum Deum tuum* , quod à Christo D. confirmatur Matth. 4. unde Psalm. 77. v. 18. dicitur : *Tentaverunt Deum in cordibus suis.* Ratio sumitur ex diffinitione tentatio- nis jam exposita. Sed ut profundiū intelliga- tur , nota : quōd in hoc genere temptationis formalis invenitur quandoque ignorantia , aut saltem dubitatio culpabilis de aliqua per- fectione Dei in se ipsa , ut de potentia Dei , quomodo plures tentaverunt Deum Hebræi , ut patet ex inductis textibus : aliquando au- tem invenitur ignorantia , vel dubitatio non de excellentia Dei subjectivè , sed objectivè , quatenus tentans ignorat , vel dubitat , quid in hoc , vel illo negotio velit Deus , & inde- bītè explorat voluntatem Dei. In 1. tenta- tionis modō reperitur infidelitas ; minimè ve-

verò in 2. Hocjusmodi fuit illud ad quod inducere conabatur dœmon dicens: *Mitte te deorsum, &c.* Matth. 4. v. 6. sed v. 7. ait illi Jesus: *Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.*

1045 En ubi Dominus vocat tentationem, quod quis velit experiri divinam benevolentiam extraordinariè, & per miraculum, etiam si nulla interveniat dubitatio, vel ignorantia culpabilis alicujus perfectionis Dei; unde non recte Valentia negat hunc temptationis modum. Quærere namque à Deo instructionem, aut notitiam sine rationabili causa, quid nempè velit circa aliquid particolare, ad irreverentiam divinam spectat: *Si enim divine excellentiam voluntatis homo revereretur, non nisi ex rationabili causa præsumeret querere secretum illius velle nosse; ut experimur in hominibus: nullus enim absque irreverentia principis querit absque rationabili causa à principe quid ipse velit, sicut nec quid sciat, aut quid possit.* Cajet. in Sum. v. Tentatio.

1046 Ex quibus omnibus legitimè deducitur 2. p. concl. nam ubi tentatio subnascitur ex ignorantia, vel dubitatione culpabilis alicujus perfectionis Dei in se ipsa, nequit non esse mortalis: ignorare siquidem, aut dubitate de divina potentia, scientia, vel voluntate, & ex hoc experimentum quærere de illis, est gravissima injuria. Cæterum quando dubium est de voluntate Dei objec-tivè, seu de ejus beneplacito, ut dictum est, quamvis tentatio tunc oriatur ex curiositate, quod damus P. Valentiæ, tamē gravis est irreverentia petere, & querere à Deo quid velit, ubi nulla occurrat necessitas sciendi quale sit beneplacitum Dei, ut patet in exemplo vas-falli adducto respectu Regis. Roborari potest hæc doctrina ex facto Abrahami Genes. 18. qui temptationis peccatum vitare cupiens: *Obsecro (inquit v. 32.) nè irascaris Domine, si loquar abhuc semel: quid si inventi fuerint ibi decem?* Igitur irreverentia est gravis, velle absque iulta causa scire voluntatem Dei.

1047 Nec minuit irreverentiae culpam, quod circa rem parvi momenti velit quis directè, formaliter, & expressè divinam explorare voluntatem; quandoquidem hoc maiorem videtur inferrere injuriam, & importat fœdiorem irreverentiam, sperare, scilicet à Deo signum, vel miraculum ad obtainendum notitiam rei levissimæ. Ita DD. communiter, nec in hoc dissentit Valentia, ut falsò putant Salmant. Moral. hic n. 4. quia forte non

distingunt in proposito inter tentationem expressam, & interpretativam.

1048 Contra præcedentem concl. afferri possunt plura Sanctorum exempla, tum ex Sacris Litteris, cùm ex Historia Ecclesiastica, in quibus videtur, viros etiam justos tentasse Deum expressè, & directè: ergo. Sed resp. Quod instinctu Dei propter aliquam necessitatem, vel utilitatem movebatur justi ad aliquem effectum extraordinarium, ut de Abraham legitur Genes. 15. & de servo ejus Eliezer Genes. 24. de Jonatha 1. Reg. 14. Gedeon (Judic. 6.) ex debilitate fidei signum petitisse videtur, & ideo à peccato non excusatur. (D. Th. cum Glossa hic a. 2. ad 3.) *Sicut & Zacharias peccavit, dicens Luc. 1. ad Angelum:* unde hoc sciam? Unde, & propter incredulitatem punitus fuit. (Idem S. Doctor.) Achaz verò reprehenditur Isaæ 7. quia prætextu vitandi temptationis peccatum, noluit petere à Deo quod potuit, & debuit absque ullo peccato. Et universaliter de Sanctis credendū est, quod ubi à Deo aliquid fieri per miraculum petierunt, hoc egisse speciali Dei motione, & non absque utilitate, vel necessitate. Unde ex his factis argumentum nequit desumi, quod est valde notandum ad præximam spiritus ubi vult, spirat. Joan. 3. v. 8.

1049 Concl. 4. *Tentatio interpretativa non est peccatum mortale, nisi magnitudo, seu qualitas temptationis reducat actum in suam formam.* Ita Cajet. in Summa, v. Tentatio, non minus verè, quam profundè. Ad cuius intelligentiam nota: quod tunc qualitas, aut magnitudo temptationis reducit actum in suam formam, id est temptationis, seu temptationem formalem, & expressam, quando ex magnitudine, seu qualitate interpretativæ temptationis, sive materialis judicamus, aut interpretamur adesse virtualiter intentionem formalem, & expressam explorandi divinum posse, nosce, aut velle. Unde in temptatione formalis, & expressa intervenit physica, & realis intentio explorandi Deum; in temptatione autem interpretativa, cuius actus reducitur ad temptationem formalem, seu, ut loquitur Cajet. ad formam temptationis, non invenitur illa intentio actualis, realis, & physica; sed moralis, interpretativa, & virtualis.

1050 Exemplò rem dicam. Qui in rogum se conjiceret, aut per plures menses sumere alimentum nollet, aut se committeret vasto mari absque opportuna navi, vel alia si-

milia faceret , aut omitteret: si ex instinctu Dei speciali illa ageret , ut de plerisque Sanctis legimus , nullum esset tunc peccatum. Si autem prædicta ageret ex fine interficiendi se ipsum , aut incurandi aliquod malum , quamvis id esset gravissimum peccatum , non tamen temptationis , quia non ad explorandum divinū velle , aut posse fierent prædicta; si vero ex intentione explorandi divinum posse , aut velle , aliquid ex prædictis faceret , Deum formaliter expressè , & gravissimè tentaret. Si demum prædicta pericula vellet præsumptuosè experiri , existimans , & confidens , quod Deus per se ipsum , aut Angelorum manibus per miraculum esset liberatus eum à periculo , tunc esset tentatio interpretativa , sed mortal is , quia reduceretur ad formalem temptationem , quatenus interpretamur moraliter , talem actum virtute importare non actu intentionem explorandi divinum velle. Et hæc de Tentatione interpretativa lethali.

1051 Pergo ad eandem , sed venialem , & reperitur in eo , qui ante orationem animam suam non præparat , dimitendo si quid adversum aliquem habet (hanc vocant Mystæ præparationem remotam , quæ consistit in remotione omnis affectus pravi) vel alias ad devotionem se non disponendo: non facit quod in se est , ut exaudiatur à Deo (actibus , scilicet humilitatis , vel pœnitentiæ , & hæc est præparatio proxima ad orationem) & ideo quasi interpretativè tentat Deum. Unde dicitur Ecclesiast. 18. v.23. *Ante orationem præpara animam tuam, O noli esse quasi homo, qui tentat Deum;* & quamvis hujusmodi interpretativa tentatio videatur ex præsumptione , aut indiscretione provenire , tamen hoc ipsum ad irreverentiam Dei pertinet , quod homo , nempè præsumptuosè , & sine debita diligentia se habeat in iis , quæ ad Deum pertinent , D. Th. hic q.97. a. 3. ad 2. quibus veniale temptationis peccatum declaratur , nam irreverentia in casu prædicto esset in ratione temptationis quid imperfectum.

1052 Quod verum puto in oratione tamen spontanea , quām præcepta; nam etsi in hac intervenire possit peccatum mortale ob defectum attentionis , ut superius dixi ; peccatum tamen temptationis non esset tunc mortale , quia in hac ratione esset quid imperfectum. Hoc ipsum extende ad eos , qui pœnitentiam differunt præsumendo de divina misericordia , hi quippè , licet gravissimè peccent contra spem , intra lineam temptationis tamen veniale est peccatum. Similiter fa-

cit , aut verbô dicens : *Qui Deo se sola fide commisserit , tutus agit , liberque est à malis universis , quamvis , ut rectè notat V. Porrecta in Append. ad 1. art. q. cit. esset suspectus de hæreli , quod nempè , fides sine operibus sufficit ad salutem : peccaret insuper contra spem , & prudentiam. Veruntamen ex hoc tantum non incurret grave temptationis peccatum , nisi forte sola fide , sive vanâ Lutherañorum fiduciâ , committeret se periculo amittendæ vitæ , vel incurandi grave damnum : tunc enim actus , seu omissione reduceretur ad temptationem formalem , & expressam.*

1053 *Sequitur primò :* Quod tentatio interpretativa etiam est mortal is ex genere ; cùm intra lineam irreverentia possit esse gravis. *Secundò :* Quod divisio temptationis in expressam , & interpretativam , est univoca ; nam si interpretativa ad suam reducitur formam , est tentatio Dei propriè , & simpliciter talis. *Tertiò :* Quod in temptatione interpretativa potest esse peccatum veniale ex parvitate materiæ propter irreverentia imperfectionem. Et haec tenus de Tentatione Dei.

1054 Supereft nunc aliquid afferre de illis temptationibus , quæ canonica , & vulgares appellantur. *Purgatio igitur est :* Offensio innocentia ab objecto criminis. Canonica dicebatur ea , quæ erat juxta præscripta Canonum , sed decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum Pontificum , ait D. Thomas 3. p. q. 80. a. 6. ad 3. ubi adducit verba Stephani Papæ. In usu autem solum est hodie purgatio , quæ fit mediò juremento pro manifestatione criminis , aut innocentia. Vulgaris purgatio , sic dicta , quia tantum vulgo , & temerè usurpabatur ; alia erat per monomachiam , seu duellum , solius innocentia præsidio indictum : altera vero per judicium ferri carentis , aut aquæ ferventis , vel frigidæ , & sic de aliis. Omnes tamen manifestè continebant Dei temptationem , quia cùm suppeteren media naturalia , quibus veritas manifestari posset , nempè testium probatio , aut spontanea confessio , à Deo miracula expetebant adhibentes illicitum , & inutile medium ad innocentiam manifestandam. *Nec officit* , quod Deus Num. 5. præcriperit , mulierem , quæ de latente adulterio testibus argui non poterat , amarissimis aquis probandam. Non inquam obest , tūm quia præceptum illud , cùm fuerit cæmoniale , cessavit : tūm etiam quia haustus ille amarissimarum aquarum medium erat à Deo

præscriptum, & consequenter nihil contine-
re poterat contra Dei reverentiam.

ARTICULUS VII.

Quid sit Sacrilegium?

1055 **C**oncl. 1. *Sacrilegium, quasi sacri-lesio dictum, diffinitur: Violatio rei sacræ.* Dicitur: *violatio*, largè quidem pro irreverentia, vel exhonoratione. Non tamen requiritur, quod reapsè damnum sa-
cro inferatur; sed lat est, quod sacrilegus quantum est in se ipso rem sacram violet, ut docet D. Th. *bis q. 99. a. 1. ad 3.* *Violatio isthac bifariam contingit: vel directè, sive actu formalī, & intentione inferendi injuriā sacro: vel indirectè (quod in praxi regulariter evenit) aliquid faciendo, ex quo injuria rei sacræ sequitur.* Ponitur *rei*, quatenus res extendit ad personas, & loca. Dicitur *sacræ*, quia sacrilegii materia sunt res lege, benedictione, vel consuetudine ad di-
vinum cultum destinatae. Inde apparet differ-
entia inter sacrilegium, & cætera vitia con-
tra religionem; hæc enim versantur imme-
diatè contra Deum: sacrilegium verò me-
diantre irreverentia contra rem creatam, sed
sacratam.

1056 Nec dicas propterea, quod simo-
nia sit sacrilegium, nam inter sacrilegia nus-
quam, ut sciam, simoniā collocat D. Tho-
mas. Et ratio est: quia simonia versatur in-
ter homines, unde licet per eam injuria fiat
rei sacræ, hoc tamen in ipsa non est, qua-
tenus est ad alterum. At verò injustitia sacri-
legii est inter hominem ex una parte, &
Deum ex altera, cui fit injuria, & ideo li-
cet simonia, & sacrilegium sint contra reli-
gionem, non tamen eodem modo, nam in-
juria sacrilegii fit personæ sacræ v.g. non
quatenus talis est, sed ut res Dei est, seu
quatenus cultui divino dicata. Unde sacri-
legii irreverentia infertur quasi involuntariè,
& invitè: irreverentia verò simoniæ non sic.
Quare hæc duo vitia se habent contra Deū, sicut detractio & contumelia: furtum & ra-
pina contra proximum, de quibus infra, ubi
amplius clarescat pulchra hæc Cajet. doctri-
na, quam reperties in Commentariis super
art. I. q. 99. 2.2.

1057 *Sequitur ex dictis: sacrilegium re-
gulariter esse peccatum commissionis: potest
tamen esse omissionis, ut in eis, qui negli-
gunt debitâ vigilantiâ sacra chrismata, &*

Eucharistiam custodire: qui corporalia, va-
sa sacra, altaria, vestimenta ecclesiastica ni-
tida, & munda non servant, sed maculata,
& foeda non raro ad incruentum sacrificium
peragendum adhibenda porrigit: *Nimis
(enim) videtur absurdum, in sacris fôrdes ne-
gligere, quæ dedecent etiam in prophanis.* In-
noc. III. *relat. cap. 2. de custodia Eucharistie.*
Nota 1. Quod sacrilegium omissionis non est
pratermittere Sacraenta tempore debito, hac enim omissione non violatur res sacra, sed tantum non honoratur. Cæterum con-
servans vestes sacras, &c. absque munditia, & decentia violat eas, seu inhonorat, & non solùm non honorat, unde *cap. Vestimenta, de Consecrat. dist. 1.* dicitur: *Vestimenta ecclesiasti-
ca sacrata debent esse, & honesta.* *Nota 2.* Quod sacrilegium purè internum pendet ex
objecto consensu, & ideo qui vult facere in-
tra Ecclesiam rem sacrilegam, etsi consen-
sum habuerit extra Ecclesiam, committit sac-
rilegium. Secùs verò, qui intra Ecclesiam
vult facere extra Ecclesiam rem, quæ si fieret
in Ecclesia, esset sacrilegium. Quare qui in
platea existens consentit furari in Eccle-
sia, sacrilegus est; minimè verò qui in Ec-
clesia existens vult furari extra, sive in pla-
tea.

1058 *Concl. 2. Sacrilegium est peccatum
speciale contra religionem, & genere suo mor-
tale,* D. Th. *loc. cit. a. 2. Rat. 1. p.* *Sacri-
legium importat speciale deformitatem,
nempè irreverentiam, quæ violatur res sa-
cra:* ergo. *Rat. 2. p.* Religionis est revereri
non solùm Deum, sed etiam divina; at per
sacrilegium violentur hæc, sive res sacræ:
ergo quemadmodum si quis purpuram rega-
lem perforaverit, morte damnatur, quasi
contra Regem agens, ut ait Damascen. *4. fid.*
Orth. cap. 3. ita etiam si quis rem sacram vio-
lat, ex hoc ipso contra Dei reverentiam agit,
& sic per irreligiositatem peccat. *D. Th. loc.
cit. quibus rat. 3. p. habetur, nam irreligio-
sitas ex genere est lethalis.*

1059 *Opp. 1.* Quamplurima sunt sacri-
legia, quæ non sunt contra religionem, ut
percussio Clerici, inhonoratio Sanctorum,
imaginum, & reliquiarum eorum, nam
reverentia, sive veneratio prædictis sacri-
legiis opposita, non ad religionem, sed ad ob-
servantium, vel duliam pertinet: ergo irre-
verentia, seu violatio contraria, erit adver-
sus eas virtutes, sive non contra religionem.
Hæc difficultas certè implexa adeò commo-
dit P. Vazquez, ut dicat, prædicta esse sa-

crilegia noti contra religionem, sed contra virtutem, cui illa opponuntur, nempè duliam, hyperduliam, vel observantiam. Nec huic difficultati fit satis distinctione duplicitis cultus supra exposita; nam injuria imagini alicujus Sancti v. g. facta, quoque potest dupliciter considerari: 1. ita ut ad ipsum terminetur in contemptum propriæ excellentiæ; & 2. in contemptum ipsius Sancti, prout est quid ad Deum pertinens: & hoc posteriori modo non negat Vazquez, esse sacrilegium contra religionem; sed vult, quod 1. modo sit tantum contra duliam.

1060 Tota ergo difficultas devolvitur ad reddendam rationem, quare cultus imagini S. Petri v.g. exhibitus, ut sit religionis, omnino requirat, quod ad ipsum non ratione propriæ excellentiæ terminetur, sed quatenus ipse S. Petrus est aliquid Dei: & ut sit contra religionem, sufficiat, quod ad imaginem quomodolibet fiat irreverentia? Vel clarius: cur adoratio prædictæ imaginis aliquando, imò frequenter, reputatur actus duliae, & non religionis, & tamen irreverentia ejusdem semper debeat esse sacrilegium contra religionem? *Resp.* cum Joann. à S. Thoma in 2. 2. q. 81. disp. 25. a. 1. dub. unic. §. *At verò*, &c. quod a signare rationem hujus quasi speculative non est ita facile. Nihilominus cum ipso resp. quod cum plus requiratur ad bonum, quam ad malum, & illud sit per se appetibile, malum autem nonnisi per accidens: inde fit, quod ut adoratio imaginis relata sit religionis, exigitur quod bonum, seu objectum hujus virtutis sit directè per se, & formaliter intentum. Hoc autem in praxi, & in exercitio non contingit semper, imò regulariter adoratur imago Sancti ratione excellentiæ propriæ ejusdem, cuius est imago, & ideo non semper talis adoratio est religionis, sed frequenter spectat ad duliam. Cæterum, ut irreverentia imaginis prædictæ, hauriat malitiam contra religionem, opus non est, quod per se, & directè ad hoc tendat, sed sufficit, quod talis sit (& talis est semper) quod in se possit admittere malitiam contra religionem, & quod hoc prævideatur, aut debeat prævideri: tunc enim malitia irreligiositatis jam est volita saltem virtualiter, & indirectè, & intenta in ipso quidem opere, ac proinde erit contra religionem.

1061 *Opp.* 2. Peccatum quod est speciale, invenitur distinctum ab aliis; sed hoc non contingit in sacrilegio; ergo. *Resp.* N. min.

Nam etsi sapientius sacrilegium sit peccatum comitatum, non tamen temel separatur ab omni alio peccato, ut appareat in conjugi copulam habente in Ecclesia, vel debitum pente post emissum castitatis votum: insuper in prophano usu valorum factorum: sumptuione, & administratione indigna Eucharistia. In his inquam, & aliis casibus sacrilegium invenitur incomitatum.

ARTICULUS VIII.

Quotuplex sit Sacrilegium.

1062 **C**oncl. *Dividitur Sacrilegium* (tandem in species infimas) *in illud*, quod est irreverentia personæ sacrae, loci sacri, & rei sacrae. Divisio hæc est vulgatissima; etsi aliquale sit dissidium in eo quod aliqui volunt, esse species subalternas. Omnes tamen conveniunt, quod in qualibet prædictarum specierum variii sunt gradus necessarii in confessione declarandi, quia nisi in individuo explicitentur, perfectam peccati notitiam non habebit Confessarius. Hoc prælibato, sit *Rat.* 1. p. Sanctitas tribuitur personis, quia divino cultui dicantur; locis verò, quia deputantur, ut in eis publicus Deo exhibetur cultus; & demum rebus, quia Deo specialiter consecrantur; sed prædictæ sanctitates differunt specie: ergo irreverentia contra eas erunt diversæ speciei. *Rat.* 2. p. Ad tria prædicta reducuntur omnia sacrilegia, nam percussio monialis, & concubitus cum ipsa, sacrilegium est unius speciei, ut docet D. Th. *hic a. 3. ad 2.* *Insuper*: violatio Ecclesiæ non variatur in ratione sacrilegii, etsi contingat effusionem sanguinis, aut potius semenis, quamvis inter se differant specie hujusmodi peccata: ergo sic discurrendum in aliis. *Rufus*: Ideo plures essent sacrilegii species, quia in ipso sunt gradus longè distantes; sed hæc ratio est nulla, nam intra eandem speciem possunt illi gradus distingui, nisi velint esse ionumeras sacrilegii species: ergo rationabilius est sub prædictis tribus omnia colligare. Sed ut in praxi appareat, quandonam committitur sacrilegium, præ oculis habenda est sequens Cajetani regula in *Sum. v. Sacrilegium*.

1063 Considera (inquit) ad quid persona, locus, vel res sanctificata est, & vide si contra illud, ad quod sanctificata dicitur, actum est, v.g. ager Ecclesiæ est sanctificatus, quoad hoc, quod est exemptus a secularibus oneribus, &

jurisdictionibus. Committitur ergo sacrilegium, si gravetur sacerdotali auctoritate, &c. non autem si quis ibi fornicetur: quia non est ab hoc exceptus per hoc quod est Ecclesiæ, & similiter sacrilegium est, si quis in loco sacro fornicetur, non autem, si quis ibi detrahat: quia loci sanctitas est ad exemptionem ab effusione semenis humani, non autem à detractione. Similiter sacrilegium est, si Sacerdos fornicetur: quia sanctificatus est ad castitatem, non autem si blasphemet: quia non est ad ejus oppositum directè sanctificatus, & sic de similibus. Ex his namque habes, unde potes discernere, quæ sunt sacrilegia ab his, quæ non sunt sacrilegia, etiam si sint pejora sacrilegiis.

1064 Hac præmissâ regulâ omnibus, ut opinor, placitura ad notitiam graduum sacrilegii, scito 1. Quod illud, quod est contra personam, gravius est, quam contra locum sacrum; sanctitas enim loci ordinatur ad sanctitatem personæ: *Non enim propter locum, gentem: sed propter gentem locum Deus elegit.* 2. *Machab. 5. v. 19.* In hoc itaque sacrilegii genere gravitas sacrilegii pensanda est non solum secundum differentiam actionum, verum etiam personarum, ut apposite notat D. Th. loc. cit. Inter actiones, primum locum tenet percussio Clerici, quæ pejus est sacrilegium, quam violenta ipsius adductio ad tribunal laicum. Post sequitur violatio immunitatis à solvendis tributis; & tandem sacrilegium, quod est species luxuriae.

1065 Priusquam verò exponam 2. scito, locum sacrum dici, qui destinatus est ad cultum Dei publicum. Quare non solum Ecclesiæ ab Episcopo consecratæ, vel à Sacerdote benedicte, sed etiam coemeteria, oratoria, & heremitoria, quamvis polluta, aut interdicta, imò etiā nondum in ipsis officiis sint celebrata, computantur inter loca sacra. Secùs verò monasteria, cubicula, turris, campanile Ecclesiæ, & alia similia, nam ejusmodi non sunt ad cultum Dei destinata. Sed nota, quod omnia relata, & alia referenda, quoad immunitatem sunt loca sacra: minimè verò quantum ad genericam sacrilegii rationem prout hic loquimur.

1066 Igitur ad hujus sacrilegii speciem attinent, quæ sunt contra loci sanctitatem. Ad hoc genus pertinent sacrilegia aliqua, quæ sunt contra immunitatem ecclesiasticam, de quibus infra; & ideo nunc trium sacrilegiorum mentionem facimus, quæ principaliter huc spectant, nempè homicidium, furtum, & effusio semenis in Ecclesia. Circa 1. plura in

subsequentibus dicam. Furti autem triplex distinguuntur sacrilegium c. *Quisquis 17. q. 4.* videlicet: *Auferendo sacram de sacro: vel non sacram de sacro: sive sacram de non sacro;* hoc ultimum non spectat ad irreverentiam loci, sed rei sacræ. Primum ad utramque pertinet: at verò medium ad solam loci violationem. Et ratio est: *Quia ubi lex non distinguit, ne nobis debemus distinguere.* (*L. de pretio, ff. de publician.*) nisi forte alia lex, aut ratio cogat ad distinguendum, sive limitandum verba legis; sed nulla ab AA. contrariis designatur ratio prædictæ limitationis: ergo verba illa *non sacram de sacro, indifferente, & universaliter sunt accipienda.* 1. quia hoc satis clarè colligitur ex his, quæ ibidem dicuntur: *Si qui deposita, vel alia qualibet exinde (idest de Ecclesiis) abstrahunt, velut sacrilegi canonicae sententia subjaceant:* hæc ibi, & nota dictiones illas alia qualibet. 2. quia etiā res non sit tradita Ecclesiæ, huic tamen sit irreverentia, ut optimè ponderat C. Petra tom. I. *Conf. i. Leonis IX. num. 41.* & 42. ergo relata lege civili, standum est canoni Ecclesiæ hac in re.

1067 Alterum sacrilegium committitur per effusionem semenis in Ecclesia, polluções, scilicet, & fornicationem; imò & tactibus impudicis, etiā occultè fiant. 1. quia talium actuum fœditas, & turpitudo repugnat sanctitati loci. 2. quia publicitas talium actuum exigitur in jure, ut Ecclesia sit polluta, non vero ut sint sacrilegia; quod enim sint sacrilegia prærequisitur, ut polluatur Ecclesia. Ratio igitur formalis sacrilegii non inde haurienda est, ut vult Vazquez, sed aliunde ex sanctitate, scilicet loci. Quod adeo verum puto, ut copula conjugalis, in Ecclesia occultè habita, sacrilegium sit, nisi ex justa, & urgente causa habitare, & dormire in Ecclesia cogantur conjuges. Rat. Copula maritalis, etiā occulta, seclusa necessitate, est virtualis contemptus loci sacri, sicut ejus, qui in Ecclesia ventrem purgaret, construeretve pro bestiis stabulum: ergo. Dixi: *occulta, nam de publica semenis effusione, nemo est qui illud neget.* Dicitur autem *publica,* non quia videatur, sed ubi notum sit, conjuges habita-re in Ecclesia, & eodem toro.

1068 *Adhuc:* Inter sacrilegia contra locum sacrum computatur sepelire in Ecclesia paganum, sive quemlibet non baptizatum, vel excommunicatum non toleratum, publicum usurarium, duellatorem, occidentem se ipsum, & sic de aliis, quos jus canonicum

Tract. II. De Præcept. Decalog.

prohibet sepeliri in loco sacro, ut latè prosequitur Turrecremata cap. Nullus 13. q. 2. Similiter sacrilegium est in Ecclesia exercere, quod ad strepitum laicorum judiciale (placita vocant Canonistæ) spectat, cap. Decet, de immunit. in 6. Insuper, in propugnaculum, seu arcem, vel ad alias usus bellicos convertere Ecclesiam, remota necessitate, esset sacrilegium, necnon supellestilia laicorum admittere, nisi propter hostiles incursum, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes, cap. Reliqui, de custod. Eucharisti. Mercaturam exercere, negotiari, convivia facere in Ecclesia, eorumque coemeteriis, pariter sunt sacrilegia: Nonnè scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Marci 11. v. 17. Et de 2. Sacrilegii specie sat.

1069 Similiter etiā, & tertia species sacrilegii, quæ circa alias res sacras committitur, diversos habet gradus secundum differentiam rerum sacrarum. Inter quas summum locum obtinent ipsa Sacraenta, quibus homo sanctificatur: quorum præcipuum est Eucharistiæ Sacramentum, quod continet ipsum. Et ideo sacrilegium, quod contra hoc Sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia. Post Sacrameta autem secundum locum tenent vas a consecrata ad Sacramentorum susceptionem, & ipse imagines sacræ, & reliquiae Sanctorum, in quibus quodammodo persona Sanctorum venerantur, & honorantur: deinde, quæ pertinent ad ornatum Ecclesiæ, & Ministeriorum: deinde ea, quæ sunt deputata ad sustentationem Ministeriorum, sive sint mobilia, sive immobilia. Quicumque autem contra quodcumque predicatorum peccat, crimen sacrilegii incurrit. Hæc D. Th. hic q. 99. a. 3. in corp. quibus adde cum ipso ibid. a. 2. ad 1. quod irreverentia facta verbis Scripturæ adducendo ea in confirmationem alicujus erroris, vel ad scurrilia, prophana, vel vana, est planè sacrilegium sub hac specie rerum comprehensum, unde gravissimis verbis prohibetur à Tridentino sess. 4. in fin. Quare perperam agunt quidam verba Scripturæ adducentes, quasi per jocum, & lusum in colloquiis temporalibus.

1070 Sed nota 1. quod irreverentia contra Eucharistiam dicitur gravissima, quia etsi in ea primario, & immediatè fiat injuria rei sacræ, idest speciebus consecratis, secundario tamen, & mediatè ipsis personæ divinæ Christi D. irrogatur: idcirco pejus est sacrilegium, quia importat duplēm irreverentiam. Col-

locatur autem in hac specie, & non in 1. quia denominatio primaria hujus sacrilegii sumitur, non ex persona, sed ex re sacra. Verum tamen est, quod qui ex odio irreverenter Eucharistiam tractaret expressè intendens injuriam inferre personæ Christi D. peccaret plusquam sacrilegè (quamvis penuria vorum communiter appellatur sacrilegium, vel irreligiositas) ageret enim non contra personam sacram, sed contra sanctificatorem: sicut ergo irreverentia facta personæ Christi D. in specie visibili, dum inter homines versatus est, gravius erat peccatum, quam sacrilegium, ita in specie invisibili. Videatur Torre hic disp. 7.

1071 Nota 2. Sacrilegia contra Eucharistiam diversos gradus habere, quos expendit D. Th. 3. p. q. 80. a. 5. nam infidelis hoc Sacramentum sumens, plus peccat, quam fidelis indignè communicans, quia ille non credens Christum esse sub hoc Sacramento, quantum est in se, sive affectivè, diminuit sanctitatem Sacramenti, & virtutem Christi operantis, & existentis in eo: Fidelis autem, qui cum conscientia peccati sumit, contemnit hoc Sacramentum, non in se ipso, sed quantum ad usum, indignè accipiens; hæc D. Th. ibi ad 2. quod & confirmat verbis illis 1. Corinth. 11. Non dijudicans corpus D. quæ verba applicat non credenti. Similiter, qui Eucharistiam projecteret in lutum v.g. gravius committeret sacrilegium, quam indignè communicans, 1. quia ille hoc faceret ex intentione injuriam faciendi huic Sacramento, secùs iste. 2. Quia homo, etsi peccator, est gratiæ capax, & ideo magis aptus ad suscipiendum hoc Sacramentum, quam quæcumque alia creatura rationis expers. S. Th. ibi ad 3. Scito etiam, sacrilegium indignè communicantium pejus esse in ratione sacrilegii, quam occidere Papam, ut hic notat Cajet. etsi aliunde hoc peccatum occisionis possit esse gravius ex circumstantiis damni, scilicet illati, scandali, &c.

1072 Petes: Quænam sacrilegia sint pollutionis Ecclesiæ inducīta? Prius ictio, quod pollutio Ecclesiæ diffinitur: Impedimentum ecclesiasticum, nè Missa, aut divinum officium celebretur in aliqua Ecclesia. Hoc autem impedimentum tollitur consecrando eam denuo, si fuerit prius ab Episcopo consecrata; vel per solam Sacerdotis benedictionem, ubi non fuerit consecrata. Resp. ergo ad quæsum: Induci hoc impedimentum 1. per occisionem injustam, sive alias justam, cap. Consulisti, de con-

secreat. Eccles. Unde judex reum plectens mortis suppliciō in Ecclesia , sacrilegus esset , & Ecclesiam pollueret, quia ipsi injuriam faceret , & nedum reo , qui habet jus, ut non in Ecclesia puniatur. Similiter occidens se ipsum intra Ecclesiam, sacrilegus esset , & pollutor. *Nota* tamen , quod homicidium , sive mors contingens in Ecclesia ex causa extra Ecclesiam illata , non polluit eam , neque est sacrilegium, quia tunc mors contingit in Ecclesia , sed non homicidium. Econversò autem dic, si causa homicidii in Ecclesia detur , & tamen mors eveniat extra; & ideo, qui Sacerdoti venenum porrigeret in calice, ex cuius haustu moreretur domi, propinans venenum esset sacrilegus ; sed Ecclesia non maneret polluta, adeo ut reconciliatione indigeret, quia mors etsi ibi fuerit intentata, non tamen ibidem executa.

1073 Polluitur 2. Ecclesia per sacrilegam sanguinis effusionem enormem , idest copiosam , quamvis non sequatur mors, *cap. Ecclesia*, eodem tit. Hoc tamen intellige, ita ut vulnus , ex quo sanguinis effusio sequitur, intra Ecclesiam sit illatum. Polluitur 3. Ecclesia per humani seminis sacrilegam effusionem, ut dictum est. Polluitur 4. propter sepulturam excommunicato non tolerato datam in Ecclesia , aut ejus coemeterio. Et 5. ob sepulturam pagani, seu infidelis, eorumque filiorum non baptizatorum. *Nota* 1. quod etsi inculpatè propter ignorantiam essent in Ecclesia corpora prædictorum sepulta , adhuc illa esset polluta, non propter peccatum , quod tunc non interveniret , sed propter ipsa corpora sepulta , quæ proinde ante reconciliationem Ecclesiæ debent extrahi, *cap. Sacris, de Sepulturis* , & non nisi post reconciliationem possunt ibi divina officia celebrari. *Nota* 2. quod sicut polluta Ecclesia, polluitur coemeterium, quia accessorium sequitur principale, & non econversò , ita reconciliata Ecclesia , coemeterium reconciliatur, *cap. Consulisti, de confessat. Eccles.* *Nota* 3. quod excommunicatus in articulo mortis à quocumque Sacerdote absolutus, non est privandus sepulturā, *cap. fin. de Sepult.* quinimò ubi dedit signa poenitentiæ , & ob Sacerdotis defectum non est absolutus, absolvī debet à censura , & sepeliri in loco sacro, *cap. A nobis, de sent. excommunic.* Quod si contigerit ante absolutionem tumulari , non est exhumandus , sed absolvendus dummodo prius absolutionem petant hæreses, *Glossa cap. Adhac, de Privileg.*

1074 Circa omnia prædicta impedimen-

ta sciendum , quod non inducunt pollutio- nem , nisi fuerint publica. Ita DD. communi- niter , licet eorum aliqui solum loquantur de 1. & 2. impedimento. Sed hæc doctrina merito ab aliis extenditur ad omnia impedimenta relata , quia Ecclesia non judicat de oc- cultis , & non expedit delicta prodere pro reconciliando Ecclesiam. Quocircà si sacrilegium non esset publicum , vel notum majori parti plebis , vel parochiæ , aut non constar- ret juridica probatione, aut confessione Rei, quamvis duo , vel tres vicini illud resceive- rent , dum taceant , polluta non erit Eccle- sia. Quod si ab ipsis manifestetur aliis , & fiat publicum , incipiet violatio Ecclesiæ à publicatione delicti , ex Navarro in *Manuali*, *cap. 27. n. 251.* Hæc autem intellige ante sententiam criminis declaratoriam; hoc enim impedimentum contrahitur hoc ipso , quod sit publicum. Sed nota , quod in casu neces- sitatis urgentis , & de consensu Episcopi, po- terunt sacram , & divina celebrari in Eccle- sia polluta , ut ex *cap. 1. de Confessat.* colli- git D. Th. 3. p. q. 83. a. 3. ad 2. Imò tanta, & tam urgens potest esse necessitas , ut non expectatæ Episcopi licentiâ expressâ, possent divina celebrari ex præsumpta facultate , ut notat Soto in 4. *dist. 32. a. 3.* quia præceptum ecclesiasticum tunc non instaret, ut dixi p. 1. Et hæc doctrina notanda est pro iis , qui de- gunt in regionibus hæresi infectis.

1075 In finem observa sacrilegio imponi à jure poenam pecuniariam 17. q. 4. *cap.* Si quis contumax (ut saltem pœnis temporalibus homines à sacrilegiis revocentur , D. Th. hic q. 99. a. 4.) adduntque Criminalista , quod ad arbitrium judicis possunt aliae pœnae imponi, ita ut morte puniri possit sur pyxidis, in quo servaretur Ven. Eucharistia. *Rursus*: spiritua- libus pœnis , nempè excommunicatione, pu- nitur 1. percussor Clerici , *cap. Si quis suaden- te diabolo.* 2. qui gabellas , tributa , &c. Ec- clesiasticis imponunt, ut habetur in Bulla Cœnæ Dom. & in Trident. *eff. 22. cap. 11.* Demùm effringentes , simulque expoliantes Ecclesiæ, *cap. Conquesti.* Et hæc excommuni- catio est lata , eti non improbabiliter dicat esse ferendam Gonzalez *cap. Conquestus, de foro compet.* n. 2. *Nota*, quod sacrilegium est crimen mixti fori, unde à judice ecclesiasti- co , & laico punitur , daturque locus præ- ventioni. In plerisque Diœcesibus est pecca- tum reservatum , non omne sacrilegium, sed aliquod , & speciale , quod observandum est à Confessariis. Hic Valentia reservatur sa- cri-

crilegum furtum ratione loci , aut rei sacræ; effusio sanguinis , vel seminis in Ecclesia : & violenta extractio Rei immunitate gaudentis.

APPENDIX.

De Immunitate Ecclesiastica.

1076 **C**um omne peccatum contra prædictam immunitatem sit sacrilegium , congruenter hōc locō de illa differere constituimus, quia utilis valdē est Morali Theologo, licet sit Canonistarum propria, tit. 49. ex 3. *Decret.* De origine , & progressu immunitatis , tūm Cleri , cūm bonorum Ecclesiæ, plura confessit Thomasinus 3. p. lib. 1. & cap. 33. ad 44. de immunitate vero Ecclesiarum quoad asylum miserorum delinquentium, tractat locupletissimè p. 2. lib. 3. & cap. 95. ad 100. Et inde nota obiter , immunitatem ecclesiasticam latius patere , quām immunitas Ecclesiarum ; illa enim se extendit ad personas , loca , & res ; hæc verò locorum est propria : & de ista præcipuis erit nobis sermo.

1077 Concl. Immunitas ecclesiastica est: *Jus , quō loca , res , & personæ ecclesiasticae à communi onere , seu obligatione sunt liberæ , & exemptæ.* Dicitur: *jus* , & quidem acquisitum lege humana ecclesiastica ; non enim constat , exemptionem hanc in tota sua latitudine collatam fuisse à Christo D. & ideo ex communi Theologorum sententia immunitas hæc est de jure humano , etsi valdē consentanea juri divino, naturali , & Gentium. Unde Tridentinum *sess. 25. cap. 20. de reformat.* ait : *Ecclesiæ , & ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione , & canonicis sanctionibus constitutam , &c.* Quare lex civilis nequit restringere immunitatem ab Ecclesia constitutam, Fagnanus *cap. Inter alia , de immunit. Eccles. num. 38.* Ponitur: *quō loca , res , & personæ ecclesiasticae , quia immunitas est triplex : localis , realis . & personalis.* Dicitur : *à communi onere , &c.* nam tria prædicta extra sortem aliis communem collocantur. Nomine autem loci intelligitur Ecclesia , quibus adde confinia ipsius Ecclesiæ , ita ut in matrice , seu metropolitana protendatur immunitas ad 40. passus; in aliis verò Ecclesiis ad 30. Gaudet etiam immunitate Palatium Episcopi , etiamsi longè distet ab Ecclesia majori. Similiter hospitalia , & oratoria publica , secùs privata , in quibus ex indulto Papæ celebratur Sacrum. Confu-

giens pariter ad Ven. Eucharistiæ Sacramentum , ita ut tangat vestem Sacerdotis , aut sit saltem *affocians processionem SS. Sacramenti* (cūm ad ægrotum v.g. defertur) *gaudet immunitate* , ut declaravit Sacra Congregat. apud Pignatelli *tom. 6. consult. 4. n. 90.* & videndum *consult. 6. & Fagnanus cap. Ecclesiæ , de immunit.*

1078 Jure asyli gaudent fideles , necnon & infideles , pagani , judæi , &c. Similiter Clerici sacerulares , & regulares , ita ut à suis superioribus extracti nequeant ab Ecclesia , aliovè loco sacro alterius jurisdictionis. Circa jus asyli attendi debet consuetudo legitime præscripta , & non abrogata , nam cūm immunitas lege humana sit introducta , citra dubium extendi potest , aut limitari consuetudine , cui non deficit consensus legalis , ubi aliae concurrent conditiones ad legitimam consuetudinem requisitæ. *Nota* , quod immunitas localis in duobus consistit: 1. ut in locis sacris prophani non fiant actus , quos habes supra , & 2. quod illuc confugientes , immunitatis privilegiō gaudeant.

1079 Hoc autem relatè ad confugientem stat in duobus: 1. quod inde non possit violenter extracti , & ubi de facto , & vi fuerit extractus , valet jure petere , ut pristinæ restituatur libertati ; & judex ecclesiasticus debet compellere extractentem ad restitucionem sub excommunicationis poena. Hinc extractentes per violentiam reum , sacrilegium incurunt , & injustitiæ illud , quia violante Ecclesiam , & istam , quia contra jus Rei agunt. 2. consistit in eo quod reus non possit ad mortem , mutilationem membris , vel aliam quamlibet poenam cum effusione sanguinis damnari. Et hoc intelligendum est de ipsa sententiæ prolatione , & non tantum de executione sententiæ: *Quod bene nota , quia judices laici hoc non servant in perniciem animarum suarum.* Fagnan. *cap. Inter alias , de immunit. num. 14.* Sequitur , quod ecclesiastici debent servare reum in Ecclesia (loquor ubi crimen non fuerit exceptum , de quo infra) nec tradere ipsum possunt judicis sacerulari , donec ipse sub juramento promittat Rei impunitatem , ut habetur *cap. Id constitutus 36. cap. 17. q. 4.*

1080 Petes 1. *Quibus casibus priventur immunitate confugientes ad Ecclesiam?* Resp. Quod numerantur in celeberrima Constitut. Gregorii XIV: *tractu tamen temporis , vel quia multa faridam à Doctribus exposita , vel quia ecclesiasticis ipsis in tribunalibus praxi est observata dif-*

dissimili, quotidiane tantummodo videtur esse fori utriusque judicibus disputationi. Hæc Concilium Rom. anni 1725. tit. 28. cap. 1. quam obrem Benedictus XIII. Constitut. sua, quæ incipit: *Ex quo divina disponente clementia, confirmat, & declarat prædictam Gregorianam, & ad alia etiam delicta, & casus exten-dit, & ampliat.* Necnon Curiis ecclesiasticis formam in reorum extractione præscribit, cum aliis ordinationibus, & derogationibus. Prostat hæc nova constitutio in append. ad d. Concilium, & apud Nicollis tom. 1. *Praxis canon. littera I.* §. 3. & Schmalzgruever in 2. editione anni 1738. tom. 3. p. 5. tit. 49. n. 351.

1081 Itaque in proœmio declarat SS. Pô-tifex Benedictus motiva gravissima, quibus ductus fuit ad promulgationem hujus Bullæ. Rursus §. *Quoniam*, confirmat d. Gregorianam cum omnibus, & singulis in ea contentis, atque dispositis. Et deinde aliquos casus exceptos in dicta Gregoriana declarat, additque novos casus, sive delicta, quæ similiter privantur immunitate his verbis: *Cùm ita-que prædicta Gregoriana Constitutione cautum sit, ut publicis latronibus, viarumque graffatoribus, qui itinera frequentant, vel publicas strataς obſident, aut viatores ex insidiis aggrediu-natur, immunitas ecclesiastica minimè suffragetur; non levis autem inter DD. emerſerit controver-ſia, an quis ex unico actu publicus latro, & graffator dici posſit, vel plures ad id actus requirantur: Nos bujusmodi controversiam dirimere inten-dentes, unicam tantum graffationem in via publica, aut vicinali admissam, ſufficere ad hoc, ut quis publicus latro, & graffator dici valeat; dummodo tamen graffati mors, aut membro-rum mutilatio ſecuta fuerit, tenore præſentium definimus, & declaramus.*

1082 *In ſuper ab ecclesiastica immunitatis beneficio excludimus, atque repellimus, & pro exclusis, atque repulsiſ haberi volumus, ne dum eos, qui homicidii, aut mutilationes membrorum in Ecclesiis, earumve cœmertiis committere audent, quemadmodum in Gregoriana Conſtitutione ſancitum eſt; verum etiam eos, qui ſtant in Ecclesia, vel cœmterio, interficiunt ſtant extra Ecclesiam, vel cœmterium, aut iſis membrum mutilant: necnon eos, qui ſtant extra Ecclesiam, aut cœmterium, occidunt ſtant intra Ecclesiam, vel cœmterium, aut iſis membrum mutilant: ac eos tandem, qui con-fugientibus vim inferunt, atque iſos ab Ec-clesia, aliove loco immuni violenter extrahunt, & abducunt. Declarantes, in quatuor præmis-ſis casibus ejusmodi reos non illius tantum Ec-*

Tom. II.

clesia, quam violarunt, sed cuiuscumque etiam alterius Ecclesie immunitate gaudere nequa-quam poſſe, aut debere.

1083 *Adhæc in criminis affassinii non mo-dò mandatarios, qui in ipsamet Gregoriana Conſtitutione aperte excipiuntur, sed etiam mandantes, qui certum præmium, aut mercede-m, ſive in pecunia, ſive in aliis rebus tradi-derint, aut promiſſerint, quamvis promiſſio nullum habuerit effectum, dummodo affaſ-nium reipsa patratum fuerit, ab ecclesiastice immunitatis beneficio excludimus, ac pro ex-cluſis perpetuò habere volumus, & manda-mus.*

1084 *Excludimus pariter, repellimus, at-que privamus ejusdem immunitatis privilegiō interficientes proximum suum animo præmedi-tatō, ac deliberatō: falsificantes litteras apo-stolicas: Miniftriſ montis pietatis, vel alte-rius publici telonii, aut banchi pro depositis Principis, privataramque personarum deſti-na-ti, furtum, aut falsitatem in prædictis locis committentes, cujus ratione arca pecuniaria ita minuatur, ut poenæ ordinarie locus ſit: con-flantes, adulterantes, vel tondentes quascum-que monetas aureas, vel argenteas: etiam Prin-cipum exterorum, quotiescumque in loco, aut Provincia, ubi crimen admittitur, liberum ha-beat uſum, & commercium: vel iſas monetas conflatas, adulteratas, aut detonatas ſcienter ita expendere, & erogare præſumentes, ut fraudis conſciū, atque participes censi possint: illos demū, qui ſub nomine Curia ſeſe intro-ducunt in alienas domos animo ibidem per-pe-trandi rapinas, easque reipsa committunt cum homicidio, aut mutilatione membrorum alicuius ex domesticis earundem adiūtum, vel etiam ex-tranei, quem ibi forte reperiri contigerit, dummodo homicidium, vel membrorum mutila-tio ſequatur. Et hactenus de criminibus, quæ novo jure privantur asylō.*

1085 Itaque repelluntur ab immunitate 1. latrones publici, viarumque graffatores. Scio quosdam differentiam ponere inter la-tronem, & graffatorem, etſi non concorditer hoc exponant. Cæterū in proposito ſatiſ eſt obſervare, quod tam latro publicus, quam graffator, etiamſi ſemel tantum hoc contraxerint crimen, privantur asylō, dummodo tamen graffati mors, aut membrorum mutilatio ſecuta fuerit; ubi ergo neque mors, neque mutilatio intervenit, requiritur, ut ſit caſus exceptus, quod latrocinium, vel ag-greſio ſit frequens in locis frequentatis, & quod hoc ſit publicum notorietate juris, &

facti. Excipitur 2. Depopulator agrorum, qui nempè segetes in agro depredatur, vel fructus, aut vineas devastat, comburit, aut destruit; & hoc intellige de depopulatore nocturno, & diurno, ut cum Ambros. cap. 4. de immunit. n. 5. probabilior, & communior tradit sententia, i. quia utriusque depopulatoris eadem est ratio. 2. quia Constitutio Gregoriana non distinguit: ergo neque nos debemus distinguere; maximè cùm sit ampliativa juris communis.

1086 Excipitur 3. homicidium, aut mutilatio in Ecclesiis, earumque cœmeteriis qualitercumque contingat, modò sint peccata mortalia. Dixi 1. *homicidium, aut mutilatio*, nam mera sanguinis effusio ex inficta alapa v.g. casus noa est exceptus, subinde que non privatur asylō infligens alapam. Dixi 2. *in Ecclesiis, earumque cœmeteriis*, quod intellige universaliter, quia non solùm privatur asylō illius Ecclesiæ, aut cœmeterii, ubi commissum fuerit delictum, sed in universum, ita ut si ad aliam confugiat Ecclesiam, non proinde fugiet poenam privationis immunitatis. Extendi tamen non debet hic casus ad eum v.g. qui propè Ecclesiam, vel in ejus atrio, scalis, &c. homicidium perpetrasset; nam quod in uno loco est vetitum, eo ipso intelligitur permisum in alio. Unde iste asylō gauderet juxta probabiliorem, & communiores sententias; lex enim privans immunitate est odiosa, & ideo restringi debet, aut saltem non ampliari, præsertim cùm ipsa lex ampliationem non faciat, cùm potuerit.

1087 Dixi 3. *Qualitercumque contingat*, nam si in Ecclesia existens, sclopo v.g. occidat transeuntem per plateam; sive viceversa, per transiens interficiat illum in Ecclesia existentem, est casus exceptus. *An verò, qui non ex proposito, sed ex subita ira, vel excandescientia, & rixando in Ecclesia committit homicidium, possit defendi asylō?* Dubitant DD. & pro affirmativa adducunt varias decisiones S. Congregat. quas refert Pignatelli tom. 2. consult. 38. & Monacelli p. 2. tit. 15. form. 14. n. 2. Nihilominus pro negativa militat ratio satis urgens, quod scilicet Pontifex non distinguit, sed absolute excipit homicidium in Ecclesia; neque ulla est lex, aut momentum grave ad tales distinctionem, præsertim hodie cùm homicidium præmeditatum extra Ecclesiam commissum, sit casus exceptus: ergo in Ecclesia patratum erit exceptum, etiā si non sit præmeditatum, sed tantummodo

voluntarium. Unde ad decisiones Sacrae Congregat. dicendum, loqui in casibus particularibus, in quibus ex circumstantiis colligi potest rationabiliter frui Ecclesiæ beneficium, qui in ea deliquit; & de 3. satis.

1088 Privatur 4. immunitate homicida proditorius, qualis est propinans venenum, & mater interficiens in utero, vel extra infantem. Hujus delicti acceptiones multas excogitarunt DD. ut asylō defenderent quosdam; sed hodie cessant omnino controversiae, cùm enim casus sit exceptus homicidium præmeditatum, consequenter excipitur, qualitercumque sit proditorium: hic enim discursus est juxta omnes legitimus: homicidium est hoc, vel illo sensu, hac vel illa acceptione proditorium: ergo est præmeditatum; sed hoc est exceptum: ergo & illud qualitercumque intelligatur. Quare Schmalzgruever bīc n. 240. meritò retractat opinionem, quam in priori editione edocuerat. Desistitur 5. asylō assassinus, idest, qui pretio quempiam interficit. Et non solùm assassinus excluditur ab immunitate, verum etiam mandans assassinum: *Quamvis promissio nullum habuerit effectum, dummodo assassinum reipsa patratum fuerit.* Ita supra §. Adbuc. Unde fallitur Schmalzgruever, dum bīc n. 253. ait: *Quod mandans privatur asylō (secūs mandatarius) et si in effectu mors non sit secuta; nam hoc est contra decretum relatum, nec ipsi faciet c. Pro humani, de homicidio, in 6. ibi namque de immunit. nihil dicitur, sed solummodo punitur excommunicatione ipso factō incurriendā, sed nulli reservata, mandans (non mandatarius) assassinum, etiamsi mors in effectu non fuerit secuta.* Vide Passerini ibi. Hic scito, quod judex, aut testis falsus ob pecuniam damnantes ad mortem innocentem, sunt assassinii.

1089 Cadit 6. ab immunitate reus criminis hæreseos. Si verò ad Catholicorum Ecclesiam ob alia delicta confugeret hæreticus, probabilius est non privari asylō, quia exceptio est intelligenda formaliter de crimine hæresis. Excipitur 7. crimen læzæ majestatis, quod scilicet in personam Principis supremi, & superiorem non habentis in temporalibus saltem directè, committitur. Excluditur 8. à favore asyli homicidium præmeditatum, & deliberatum, quod, scilicet, ante rixam, & pugnam fuit mente habitum, & resolutum, seu, ut vulgo dicitur: *A sangre fria.* Sicut econtrà dicitur non præmeditatum, quod insperato, & occasione rixæ fer-

vente irâ patratur à sangre caliente , Begnudi in Biblioth. juris, v. Homicidium, n. 22. C. 23.

1090 Repelluntur 9. ab immunitatis privilegio fallificantes Litteras Apostolicas. Et 10. Ministri montis pietatis, vel alterius publici telonii, aut banci pro depositis Principis, privataramque personarum destinati, furtum, aut falsitatem in prædictis locis committentes, cuius ratione arca pecuniaria, ita minuatur, ut pœna ordinaria locus sit. Idest, pœna mortis: hæc enim juxta juristas dicitur pœna ordinaria. 11. privantur immunitate conflantes, adulterantes, vel tondentes quascumque monetas aureas, vel argenteas, etiam Principum exterorum, &c. prout supra §. Excludimus. Demum illos excludit ab immunitate, qui sub nomine Curia sese introducunt in alienas domos animo ibidem perpetrandi rapinas, &c. Ibi eodem §. Ad finem. Et hactenus de casibus exceptis. Sed nota in prædictis Bullis fieri casum exceptorum expressionem per modum formæ, ita ut nulla extensio fieri possit ad casus similes, ex traditis ab Ambrosino de immunit. cap. 1. n. 14.

1091 Nunc formam extrahendi reos prout prescribitur à Benedicto XIII. exponamus verbis ejusdem: Quotiescumque, inquit, curia ecclesiastica à curia seculari fuerit requisita, ut laicum aliquem delinquentem è loco immuni extrahi, ac illi consignari faciat, eaque super delicti excepti qualitate, ac persona reitate subministrata, vel acquisita sint indicia, quæ ad capturam decernendam sufficere videantur; tunc curia ecclesiastica ad ejusdem delinquentis extractionem ab Ecclesia, alijsve locis immunibus, ope, ac medio suorum executorum, imploratò etiam, quatenus opus sit, brachii secularis auxiliò, & cum interventu personæ ecclesiastice, ab Episcopo deputandæ, procedere teneatur, extractumque ad suos carceres asportari, ac ibi sub tutâ custodia detineri curat, & faciat. Ubi verò ex processu informativo desuper conficiendo constet de crimine excepto, ac insuper adversus eundem extractum talia resultant indicia, ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit (quæ quidem indicia juxta regulas juris vocantur ultra torturam) eo tandem casu præfatum extractum Ministris, & Officialibus curia secularis tradere, & consignare possit, ac debeat, exacta tamen, receptaque ab ipsis obligatione in forma juris valida restituendi extractum Ecclesiae sub pœna excommunicationis latæ sententiae, nobis, ac pro tempore existenti Romano Ponti-

fici reservatae, quatenus idem extractus indicia contra ipsum acquisita, in suis defensionibus purget, ac diluat. Quid si ea minimè purgaverit, & verè delinquens repertus fuerit, curia seculari in ipsum tali casu, ut juris esse censuerit, agere, atque procedere liceat.

1092 Præterea considerantes sæpè dictum Gregorium Prædecessorem in sua Constitutione optimo quidem jure sanxisse, ut soli Episcopi, & non alii Episcopis inferiores, etiamsi locorum ordinarii sint, aut nullius diœcesis, aut Conservatores à Sede Apostolica specialiter, vel generaliter deputati, cognoscere, & declarare valeant, an delicta, pro quibus inquisiti ad loca immunia configurerunt, & in eis se receperunt, sint necnè de genere, ac numero exceptorum: Nos providam ejusmodi dispositionem approbantes, & confirmantes, eique inharentes, motu, scientia, ac potestatis plenitudine similibus, tenore presentium quibuscumque Magistratibus, Officialibus, & Ministris secularibus, neconon quibuscumque aliis personis cujuscumque gradus, & conditionis existant, etiam imperiali, regia, ducali, aut alia quavis mundana autoritate præfulgeant, districte interdicimus, ac inhibemus, nè bujusmodi causis, vel conficiendo processus, vel inquisitio extrahendo à locis immunibus, vel declarando criminis ab eis admissa esse de exceptis in Gregorianis, aut in præsenti nostra Constitutione, ullo patet sese ingerant, aut immisceant. Quid si secundus quidquam attentare præsumperint, ex nunc omnia in contrarium præmissorum gerenda, irrita, & inania, nulliusque roboris, vel momenti perpetuò fore, ipsosque attentantes in censuras, & alias pœnas à Sacris Canonibus, & Constitutionibus Apostolicis adversus eos, qui jurisdictionem ecclesiasticam quoquo modo lœdunt, ac violant, inflictas incurrire decernimus, & declaramus: volentes, intendentes, ac expresse mandantes, quid omnimoda cognitio, atque judicium de criminibus in Gregorianis Constitutione exceptis, & à nobis superius explicatis, tum etiam de aliis, quæ in præsenti nostra Constitutione adjicienda, & similiter excipienda duximus, quemadmodum, ut præferatur adjecimus, & excepimus, ad Episcopos tantum privativè quoad omnes alios, perpetuò spectet, atque spectare debeat; & donec ipsi in occurrentibus casibus declaraverint delictum esse de exceptis, & catena omnia à nobis superius constituta adimplerent, inquisitos Ecclesiae, vel alterius loci sacri, ad quem configurerunt, immunitate gaudere tutò debere, ac in ea conservandos, & manutendos esse statuimus, præ-

cipimus, & mandamus. Hæc SS. Pontifex; & de novo jure hæc tenus.

1093 Ex quo habetur *primò*, eos, qui indebet reos extrahunt, vel extrahere attentant, excommunicationem latam, Papæque reservatam incurrere; quod hodie certum videtur, et si à quibusdam olim vertetur in dubium. *Secundò*: Quòd judicium, vel sententia: an crimen sit exceptum, an non, privativè solummodo spectat ad Episcopum loci, ad quem confagit reus, quamvis locus sit exemptus, ut regularium monasteria, ad quæ si confugerit reus, Episcopi judicium spectandum est in casu dubii. Hæc intelligenda sunt, attento jure communis nam in his Aragoniæ regnis, & in insulis Balearibus ad *Judicem*, quem vocant *contentionum*, spectat hæc dubia dirimere ex concessione apostolica Greg. XI. quo tempore inita fuit concordia, et si non executa usque ad annum 1528. quam approbarunt Julius III. Pius V. & Gregor. XIII. ut refert Matheu cap. 7. de regim. Reg. Valent. & Sessè decis. 113. n. 200.

1094 Petes 1. *An si judex ecclesiasticus culpabiliter recusaret reum tradere, posset extrabi ipsò reō invitò?* Affirmo, dummodo servetur forma præscripta in Constitutione Gregoriana, quòd tunc reverentiæ Ecclesiæ, & locis sacris debitæ memores sint ministri laici, & minori quo hoc fieri poterit *cum scandalo*, & *tumultu extrahere carent*. Hæc ibi. Quare in nullo casu præter relatum, fieri potest extractio per judicem laicum, nam Ecclesia non est de territorio Principis sacerdotalis, cap. Postulafti, de foro compet.

1095 Petes 2. *Quam pœnam incurrant violatores ecclesiastice immunitatis?* Resp. Quòd cùm hoc crimen jure civili reputetur lèse majestatis, in eo capitali pœna punitur: iure autem canonico pœnâ pecuniariâ, publicâ pœnitentiâ, & excommunicatione, quæ ipsò factò incurritur, ut colligitur verbis Const. Gregorianæ: *Declaramus eum ipsò factò censuras, & pœnas easdem incurrere.* Nota, supradictas poenas extendi contra quoscumque extractioni quomodolibet cooperantes contra formam præscriptam; qui absolví nequeunt usquequò extractum restituant. Et de Immunitate ecclesiastica dicta sufficient. Ad immunitatem realem, & personalem quod attinet, res est ad Canonistas pertinens. Videlicis de ea quamplures Sac. Congreg. decisiones apud Pignatelli tom. 2. consul. 104.

ARTICULUS IX.

Quid sit Simonia?

1096 **C**onventio, sive paſtio de dando, vel emendo spirituale pro temporali, à Simone Mago, *Simonia* vulgo appellatur, eò quòd Spiritus S. gratiam venalem esse putaverit, & spiritualia dona pecunia comparari posse, crediderit præstigiator ille, ut habetur *Act. 8. v. 18.* Ex illo ergo perverso Simonis exemplo vocati sunt deinceps *Simoniaci* quicunque res spirituales propter temporalia munera dare volunt, vel accipere. Et licet primis Ecclesiæ sacerulis non multum apud fideles simonia crimen viguisse, ex prisorum Patrum silentio deprehendatur: postquam tamen ecclesiasticis beneficiis temporales redditus consignati fuere, nimis serpere, & grassari cœpit simonia lues, ut solita eruditio tradit *Thomasinus part. 3. lib. 1. cap. 49. ad 72.*

1097 Concl. 1. *Simonia est: Studioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Hæc est rectissima simonia diffinitio, quam communiter amplectuntur Theologi cum D. Thoma, & Canonista omnes, qui eti si illi addant: *opere subsecuto, excusandi sunt, eò quòd ipsi simoniā tantum considerant exteriorem, prout Canonis de ea loquuntur.* Salmanticenses tamen Morales superflue addiderunt in prioribus editionibus particulam *ut pretio*, quam, post damnatas ab Alex. VII. VIII. & Innoc. XI. propositiones de simonia, abstulerunt editione quarta. Utinam, & prædictæ diffinitionis tò *sacrilegium*, quod loco generis posuerunt, abstulissent, communemque tradidissent simonia diffinitionem, omni prætermissa novitate, cùm non omnino exploratum sit apud Theologos simoniā propriè esse sacrilegium; ut supra diximus cum Cajetano, num. 1056.

1098 Explicatur diffinitio. Dicitur: *Studioſa voluntas, id est volitio deliberata, sumpta potentia pro actu, primò, quia cùm sit peccatum contra religionem, quæ in voluntate residet, simonia quoque consistit in voluntate.* 2. quia solo affectu, & actu interiori potest esse peccatum simoniae, ut in pure mentali. Et 3. quia prima simonia in Ecclesia Christi patrata à Simone Mago sola studioſa voluntate, & irrito conatu externo fuit exequuta, *Act. 8.* Prædicta simonia,

ut observat D. Th. loc. cit. ad 1. fuit cum hæresi, & hæc fuit prima Ecclesiæ hæresis, ut testatur S. Gregor. Mag. lib. 7. Epist. 50. & S. Gregor. VII. lib. 9. Epist. 34. adeoque communiter dici solet *simoniaca hæresis*, & non quia simonia sit peccatum spectans propriè ad infidelitatem, sed utsummum est contra exteriorem fidei protestationem, ut *ibid.* tradit D. Th. Ponitur: *emendi, vel vendendi*, non quia ad simoniam requiratur contractus emptionis, & venditionis rigorosus, & propriè talis; sed quia omnis contractus non gratuitus, putè permutatio, transactio, renuntiatio, redemptio, & etiam contractus innominati, generali ratione dicuntur emptionis, & venditionis contractus, ut latè probat Tiraq. lib. 1. de retr. §. 2. Ad simoniā ergo satis est quilibet contractus onerosus, & attentatus, licet non sit exequutus.

1099 Dicitur: *spirituale*, idest supernaturale, quod potest esse tripliciter. *Primo* per essentiam, ut gratia, virtutes, & jurisdictione ecclesiastica. *Secundo* ratione effectus, sicut Sacraenta, quæ gratiam, vel potestatem spirituale conferunt. *Tertio* ratione causæ, ut administratio Sacramentorum, quæ est à spirituali potestate, consecrationes personarum, locorum, vasorum, aut quarumcumque aliarum rerum, ecclesiastica jurisdictionis usus, vel gratiarum gratis datarum. D. Th. in 4.d. 25. q. 1. a. 1. ad 3. Sequitur, quod etsi docere, consilium dare, & similia, sint bona spiritualia, cùm tamen sint naturalia, premium eorum potest quis accipere: *Non quasi veritatem, aut scientiam vendens* (hoc enim esset inordinatum, quia bonum superioris ordinis ad inferius ordinaret, non tamen esset ex se simoniacum) *sed quasi operas suas locans*. D. Th. hac q. 100. a. 3. ad 3. Ad extremum ponitur: *spirituali annexum*. Pro quo scias, quod spiritualibus aliquid annexum est dupliciter, nempè *antecedenter*, & *consequenter*. Annexum antecedenter est, quod cùm naturâ suâ materiale sit, præcedit rem sacram, ad quam refertur. Hujus generis sunt calices, altaria, sacra vestimenta, quæ cùm primariò, & ex se materialia sint, spirituale formam induunt ex consecratione illis accedente. Ad hanc etiam classem pertinet *juspatronatus*, quod nominationem, seu presentationem ad beneficia antecedit. Spiritualibus annexum est, quod rem spiritualem sequitur, ab eaque dependet, sicut ecclesiastica beneficia, quæ non competunt ni-

si habenti officium clericale. Ita rem explicat D. Th. 2. 2. q. 100. a. 4.

1100 Ex dictis sequitur, quod res composita ex corporali, & spirituali, non potest emi, aut vendi ex ea parte, quâ spiritualis est, neque pluris æstimari temporaliter, sed solummodo tanti, quantum valet ratione corporalis, alioqui simonia committitur: quare calix consecratus vendi potest, aut locari, non tamen ratione spiritualitatis, neque carius vendi, quâm non consecratus. Similiter *juspatronatus* transire potest cum re vendita, cui alligatur, dummodo ratione illius res carius non vendatur. De pensionibus autem, etsi jure antiquo ambigeretur, an essent materia simoniae? tamen post Bullam S. Pii V. *Ex proximo*, certum est vendi non posse, cùm obligentur pensionarii statui clericali nomen dare, & recitare Officium B. V. Mariæ, ut supra dixi. Et quamvis hæc annexio juris sit humani, eâ tamen suppositâ, redduntur jure divino invendibiles, & consequenter irredimibiles, nam redemptio pensionis est virtualis emptio, & venditio. Hæc est ferè omnium DD. sententia apud Fagnanum cap. *Ad Audientiam, de rescriptis*, num. 82. eam amplexa est Rota ibidem, & ita se habet stylus Curiæ. Quare de hujusmodi pensionibus, licet beneficia strictè non sint, non aliter est philosophandum, ac de fructibus beneficiorum, qui utsummum ex licentia Summi Pontificis redimi possunt, seu vendi, aut locari irrevocabiliter. Vide Fagnanum *ibi n. 95.*

1101 Sequitur: ad simoniā essentialiter exigi premium, non quod determinatè intervenit in emptione, & venditione; sed quod reperitur in quolibet justitiæ commutativæ actu. Triplex autem distinguitur premium, quod in jure frequenter appellatur: *Munus à manu*, scilicet, *ab obsequio*, & *à lingua*. *Munus à manu*, dicitur pecunia, aut alia res pecuniâ æstimabilis, putè mutuatio, solutionis dilatio, ipsa pecuniæ solutio, census, pensio, & alia id genus. Famulatus vero, negotiorum gestio, administratio temporalium, servitium, & similia, *munus sunt ab obsequio*; & denique *à lingua* vocantur preces, laudes, commendationes, &c. Circa prædictam pretii divisionem, nota 1. quod perficere spiritualia, vi, aut metu injustè incusso, reducitur ad illa tria munera: nam liberatio à metu amittendi pecuniam est *munus à manu*; similiter liberatio à metu obsequii negati est *munus ab obsequio*, & *à lingua*, ubi fuerit ad obtainendam immunitatem contume-

liae, detractionis, &c.

1102 Dixi: *injustè incusso*, nam spirituallia conferre ex timore justo, non est illicitum, ac proinde nec simonia; leges siquidem, & canones, non solum inducunt ad opera spiritualia metum incutiendo poenarum temporalium; verum etiam defendunt operantes ex metu, nam decernunt, nullam, & irritam esse professionem religiosam, resignationem beneficij, & similia, ex metu facta. Nota 2. quod licet dare spirituale ob metum amissionis temporalis, tantum sit simonia, ubi adest intentio pretii, vel (& eodem redit) nisi concurrant conventio, & pactum saltem implicitum, ut tradit communis sententia, rarissime tamen in praxi eveniet, quod non interlit pretii intentio, ut colligitur ex cap. *Nemo, de simonia*, & ex D. Th. in 4. dist. 25. q. 3. a. 3. ad 4. Et ratio est, quod qui ex metu injusto, aut vi spiritualia ministrat, accipit, sive consequitur immunitatem, & securitatem de malo corporali, seu ab ejusdem periculo: haec autem securitas est bonum pretio estimabile. Unde Concilium Provin. Benevent. ann. 1378. poenam excommunicationis ipso factò incurriendam imponit impestantibus litteras commendatias, & requirentibus preces Magnatum ad Praelatos, aliosve Patronos, unde contingit, quod Pralati ipsi dominos temporales, & eorum indignationem verentes, saepè indignis beneficia conferunt: quod sine simonia vitiò vix accidit. Sic ibi num. 14.

1103 Nota 3. Simoniam per se non esse, conferre beneficium ratione consanguinitatis, vel propter quamcumque carnalem affectionem, si enim aliquis aliquid spirituale alicui conferat gratis propter consanguinitatem, vel quamcumque carnalem affectionem, est quidem illicita, & carnalis collatio, non tamen simoniaca, quia nihil ibi accipitur. Unde hoc non pertinet ad contractum emptoris, & venditionis, in quo fundatur simonia. Si tamen aliquis det beneficium ecclesiasticum alicui hoc pacto, vel intentione, ut exinde suis consanguineis provideat, est manifesta simonia. D. Th. hac q. 100. a. 5. ad 2. Et similia docuit loc. cit. sent. ad 7. Unde non recte in oppositum adducitur a Barbosa cap. *Nemo, de simonia*. An vero, & quale sit peccatum conferre beneficium ratione consanguinitatis, commodius dicemus, ubi de Acceptione personarum.

1104 Nunc petes: *An sepultura in loco sacro sit res saltem spirituali annexa?* Affirmo, & ideo prohibetur sepulturam in coemeterio,

aut Ecclesia vendi. Et similiter nolle admittere, etiam in communi, sepultura quemquam, ut habetur cap. *Abolenda, de sepulturis*. Unde locus sepulturæ communis, & jam deputatus, simoniacè venderetur pro exercita, & actuali sepultura hujus, vel illius. Hæc citra controversiam traduntur à DD. Difficultas autem est satis gravis: *Num locus pro sepultura, veluti habituali, perpetua, & propria ejus, cui datur, cum alicui conceditur jus sepeliendi, vendi posse absque simonia?* Difficulter enim hic repetitur tempora le, quod vendatur, nam locus Ecclesiae nempe, aut coemeterium, cum sit religiosus, quia benedictus, aut consecratus, pretio nequit estimari. Nihilominus communis AA. sententia affirmat, & quidam recurrent ad locum honorabiliorem, hic enim bonum est corporale. Sed recursus iste graves patitur difficultates, & ideo Suarez, Torre, & alii temporalitatem hic meditantur ex hoc, quod obligatio Ecclesiae, ut in concessa sepultura nullus aliis sepeliatur extraneus sine licentia ementis, bonum sit tempore, quod venditur, nam non est vendere sepulturam, neque jus sepeliendi; sed venditur obligatio non sepeliendi alterum, quæ quidem obligatio est res temporalis, & onus accidentale, subindeque non censetur spirituali annexum.

1105 Dices: Hujusmodi obligatio est quædam servitus loco sacro imposita, & consequenter materia simoniæ: ergo. Propter hoc argument. Passerinus de stat. tom. 1. q. 185. a. 7. n. 397. aliam meditatus est viam, ut salvet praxim communem, & usum vendendi sepulturas, ex quo scilicet hujusmodi venditio fit ratione loci, qui corporaliter alteratur, & mutatur, sic ut non possit ad libitum rectoris Ecclesiae situat alterari, & mutari; hoc autem est pretio estimabile. Hæc ex illo; sed in contrarium militat etiam argumentum factum, nam hujusmodi concessio, quatenus sit ex pacto, seu ex contractu, infert servitutem quandam loco sacro imposiram, ut ipsem facetur ibi n. 393. Et ideo dicendum, quod praedicta servitus cum nullo jure sit prohibita, immo universali conuetudini conformis, non est materia simoniæ.

1106 Sequitur: Simoniam genere suo esse peccatum mortale, cum opponatur religioni triplici ratione: 1. quia in ea venditur bonum spirituale, quod nequit pretio estimari. 2. quia ab eo, qui non est dominus, sed

sed ut summum dispensator, illud venditut bonum. Et 3. quia contra naturam ipsius boni divenditur, nam bonum supernaturale essentialiter exigit gratis dari, cum gratis sit acceptum. Unde *Math. 10. v. 8.* dicitur: *Gratis accepisti, gratis date.* Ex his etiam habetur, simoniam esse peccatum operis, nam consummatur in opere. Unde *D. Th. hic q. 100. a. 1. ad 1.* tradit simoniam importare quandam *protestationem exteriorem* religioni contrariam. Nota: hac in re non esse parvitatem materiæ, nam si hæc se teneat ex parte pretii, magis vilipenditur spirituale; si vero parva videatur res spiritualis, tamen numquam exigua erit injuria, sed magna, quod pretio temporali comparetur.

ARTICULUS X.

An licitum sit pro Sacramentis, & pro actibus spiritualibus dare, vel accipere pecuniam?

1107 **H**æc duo art. 2. & 3. q. 100. per tractat *D. Th.* ubi quæ fusè ab aliis tradantur, mirò complectitur compendiō, resolvitque, quidquid ad rectam spiritualium administrationem spectat, ut vitetur simonia, & cum primis docet: quod accipere temporalia ad sustentationem eorum, qui Sacraenta ministrant, & officia exercent spiritualia, peccatum non est, modò illa recipiant secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudinem approbatam. Unde non sunt ab invitis exigenda temporalia per subtraktionem spiritualium, quæ debeant exhiberi; sed gratis exhibitis prius spiritualibus possunt statutæ, & consuetæ oblationes, aut quicunque alii proventus temporales exigi à nolentibus, & valentiibus solvere auctoritate quidem superioris interveniente: in iis tamen omnibus solicite cavendum est quod habet speciem simonia, & cupiditatis, juxta illud *1. ad Thesal. 5. v. 22.* Ab omni specie mala abstine vos. Hæc *D. Th. ibi a. 2. ad 4.*

1108 Concl. 1. Stipendium temporale nullatenus recipi potest pro collatione spiritualium ex pacto simpliciter tali, seu justitiae commutativa obligationem inducente. Est contra Suarez, Torre, Lugo, & plures alios à Passerino relatós de stat. q. 187. a. 4. n. 891. illosque passim sequuntur moderni, & dicunt interdantem stipendium Missæ, distributiones quotidianas, fructus præbendarum, aliasque similares oblationes; & inter celebrantem, as-

sistentem choro, & beneficiatum, intervenire pactum onerosum, non ut pretium, sed in sustentamentum necessitatis ministrorum, ita quod utrinque adsit justitiae commutativa obligatio, ut insinuatum est supra. Hæc tamen doctrina quoad aliquid vera est, non tamen est sibi consentanea, sed contradictionis; dum ex una parte afferit, quod stipendium accipiatur non ut pretium, sed in sustentamentum ministri; & ex alia vult, quod accipiatur ex justitia commutativa, & pacto. Nam quod accipitur tanquam debitum justitiae commutativa, quamvis sit in sustentationem, essentialiter induit rationem pretii, ac proinde est illicitum, & simoniacum: ergo implicat contradictionem, quod stipendium accipiatur non ut pretium, sed ut sustentamentum ex justitia commutativa, & pacto. Prob. ant. Acceptum ex debito justitiae commutativa, etiamsi fuerit ad sustentationem, importat æqualitatem cum dato, cum proprium sit illius justitiae æqualitatem facere inter datum, & acceptum; sed pretium nihil aliud est, quam æquale alteri datum ratione accepti: ergo. Declaratur exemplò, quo in sui favorem utuntur contrarii. Si pector diceret: velle se gratis pingere, peteret tamen ex justitia, & pacto alimentum, jam non gratis, & liberaliter donaret operas, sed venderet, et si qualicumque pretio, nam alimentum exigeret, tanquam operis sui compensationem æqualem, licet reipsa non esset æqualis; hoc enim nihil refert, dummodo appretiatione dantis, & accipientis æqualitas servetur inter datum, & acceptum, ut tenentur fateri contrarii, nam in hoc consistit simoniæ deformitas: igitur minister petens sustentamentum, ut recompensationem æqualem, seu (& eodemredit) tanquam debitam ex justitia commutativa, jam non gratis spiritualia conferret.

1109 Hæc ratio mihi appareat demonstrativa, unde merito Sacri Canones omnia pacta reprobant in spiritualibus, cap. fin. de patetis; & Trident. sess. 22. in decreto de obser. in celebrat. Missar. vetat fieri conventiones, & pacta pro his, quæ dantur in Missis novis, & *D. Th. hic a. 3. ad 2.* ait: *Si autem hujusmodi (loquitur de rebus spiritualibus) pacto interveniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis, vel venditionis, simoniacum effet.* Et in 4. dist. 25. q. 3. a. 2. q. 1. ad 4. Facere passionem de Missa celebranda, est simoniacum semper. Et ibi q. 2. ad 1. Nullò modo licet pas- cisci pro anniversario celebrando. Quid aperi- tius?

tius? Quare non semel mirari libuit, quomo^d in Scholam, quæ subtiliter Theologiæ veritates speculantur, irrepserint hujusmodi pacta justitiae commutativæ; ipsis enim subscribunt Scholastici nonnulli alioqui dissertissimi.

1110 *Dices*: Ministris Ecclesiæ debetur sustentatio jure naturali, divino, & canonico, ita, quod Dominus ordinavit iis, qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere. *1. Corint. 9. v. 14.* Possunt ergo illi petere alimentum, ut debitum, & consequenter ex justitia commutativa. *Resp.* N. 2. cons. Nam arguitur à superiori ad inferius affirmativè. Latiū enim patet debitum ex genere, quām quod debetur ex illa justitia: pater enim tenet filium sustentare, & tamen non ex justitia commutativa. Similiter, extremè indigenti debes subvenire, sed non nisi ex charitate: ergo licet ministris debeatur alimentum, non inde sequitur, quod debatur ex justitia commutativa, vel, quod idem est, ratione rei datae, & acceptæ, hoc enim esset vendere, & emere saltem virtualiter, & interpretativè. In hoc itaque deficit hæc opinio, quod negat, sustentationem esse pretium eâ ipsâ viâ, quā pretium esse comprobatur, quod & contigisse AA. proposit. confixarum, infra videbimus. Quare sit

1111 *Concl. 2. Licitum est, recipere stipendia temporalia pro spiritualium administratione, quatenus illa donantur ex causa, vel sub modo.* Videtur D. Th. expressa loc. cit. Cajet. ibid. Soto lib. 9. de just. q. 6. a. 1. & communis inter Canonistas apud Fagnanum cap. *Significatum, de Præbend. & Passerinum loc. cit.* cum quibus scito, quod donatio una est sub conditione, sive cōditionata, & significatur dictione si, putà: *si Romam petis, dono tibi Villam;* hujusmodi autem donatio revocabilis est, nam per eam non transfertur dominium nisi purificata conditione. Alia donatio dicitur *ex causa, vel sub modo,* quando ponitur dictio *ut,* vel alia similis finalē causam significans, v.g. si dicatur: *Do tibi librum, ut in illo legas, vel ad legendum.* Hæc donatio semel acceptata est irrevocabilis, quia dominium libri transfert.

1112 *Scito etiam, quod omnes laicorum oblationes pro anniversariis, pro officio divino, pro Missa, processionibus, & quibuscumque aliis actibus spiritualibus, et si possint esse donationes sub conditione, nam potest quis expresse nolle transferri dominium*

nisi purificata conditione, v.g. nisi Missa celebretur, debet tamen exprimi, alioqui omnes præfatæ donationes censentur factæ sub modo, ut habetur *cap. Verum, de conditionibus apponend.* & ratio id suadet, nam oblationes illæ sunt actus religionis, & ad Dei cultum primariò spectantes, licet in ministrorum Ecclesiæ utilitatem cedant; sed do-
natio sub conditione minus est religiosa, nam quasi timendo donatur, nè à Deo, vel ab ejus ministris decipiatur quis: igitur omnes oblationes Ecclesiæ à laicis factæ, accipienda sunt non ut donationes conditionatae, sed tanquam ex causa, & sub modo, nisi appositi-
tum in ipsis aperte exprimatur.

1113 *Præterea*: Sicut populus tenetur ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ ex debito quidem religionis, quô adstringitur cultum Deo exhibere offerendo ipsi sacrificium, & orationes publicas, quæ sunt media ad obtinendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis; ita in Ecclesiæ ministris reperitur obligatio ex virtute religionis subnascens exhibendi actus spirituales tempore, & loco opportuno, & administrandi Sacra-
menta populo, juxta illud *Hebraeorum 5. v. 1. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis.* Mutua hæc obligatio est secundum se generalis, & indeterminata; partim tamen determinatur à jure, à quo indicatæ sunt decimæ, & instituti prælati, & rectores; partim autem relinquitur populi arbitrio, putà, quod dent stipendium pro Missis, & similiter facultatem habent ministri non accipiendo stipendium, neque obligationem Missæ pro particuli-
ris, quæ videntur ad rem necessaria, prælibatis,

1114 Perspicua appetat ratio conclus. Recipere stipendium temporale pro collatione spiritualium, ut præfertur, actus est religionis, non minus, quām dare stipendium temporale pro collatione spiritualium: ergo utrumque est licitum, & procul distans à pretio, & simonia. Declaratur amplius. Valde differunt hæc duo: *Obligationem aliquam inducere: & obligationem, quæ aliundè inest, exprimere:* simonia est, pretiumque importat, velle ex dato, & accepto inducere utrinque obligationem; non tamen est pretium, aut simonia exprimere obligationem, quæ rei inest, aliundè quām ex pacto, & contractu, quia primum est pascisci; secūs vero secundum, ex traditis à Panormitanis *cap.*

cap. Olim, de refit. spol. Silvestro v. Simonia, n. 17. Barbosa cap. Significati, n. 2. de elect. & ab aliis; sed juxta adverfarios in proposito aliqua inducitur obligatio, & pactum rigorosum, & juxta nostrum modum dicendi solummodo exprimitur obligatio, quæ inest aliunde, id est ex religione: ergo.

1115 *Opp. 1. Ministri Ecclesiæ restituere tenentur temporalia, quæ percepérunt, ubi prætermisserint conferre spiritualia; sed obligatio restituendi ex justitia nascitur commutativa: hic ergo intervenit justitia hæc. Resp. ex dictis dist. maj. Tenentur restituere ratione detentionis, aut injustæ actionis, C. ratione rei acceptæ, N. & concessa min. N. conf. Restitutio isthac non ex contractu oritur, neque ex pacto oneroso, sed quia subsidia temporalia ministris suis confert Ecclesia sub conditione, idcirco nunquam in proposito intervenit justitia commutativa, bene verò potest intervenire ejusdem violatio propter injustam detentionem. Sed cùm hujusmodi bona semel oblata, sive data Ecclesiæ, fiant de Christi patrimonio, seu transeant ad dominium Ecclesiæ, restitui non debet laico fundatori, aut donanti stipendium v.g. Missæ, sed Ecclesiæ, aut pauperibus debet fieri restitutio.*

1116 *Opp. 2. Obligatio tradendi spiritualia non est hominis ad Deum, sed ad hominem; sed hæc obligatio non est religionis: ergo hic non intervenit religionis debitum. Prob. maj. Qui dat temporale, dat ut faciat Sacerdos; iste verò facit, quia illud recipit: ergo. Resp. N. maj. ad prob. dist. utramque partem: dat ut faciat, & facit ut recipiat per modum contractus, N. per viam donationis, ut explicuimus, C. Itaque dictio *ut*, denotat causam donationis finalem ex parte dantis, & accipientis, non tamen significat finem contrahendi, aut se obligandi ex justitia commutativa; nam hoc esset planè simoniacum.*

1117 *Instas 1. Laicis fit injuria, si non conferant spiritualia ministri accipientes temporalia: signum ergo est hic intervenire aliquod pactum. 2. si conferens temporalia daret ea liberaliter, & citra omne justitiæ pactum, nulla esset in ministro recipiente obligatio; sed hoc est absurdum: ergo. Ad 1. die, quod cùm religio sit pars justitiæ potentialis, nihil mirum quod reperiatur injuria, ubi prætermittitur religionis debitum: hujusmodi tamen injuria similis est illi, quâ pater omittit alimento dare filio, & quilibet omittit succurrere indigenti, ut supra insinuatum*

Tom. II.

est. Ad 2. N. maj. Verum si quis contentiosè voluerit in proposito admittere pactum, noli verbis pugnare: nam donationes præfatae, prout expendimus, dici possunt aliqualiter pacta, impropiè quidem, & secundum quid; & hōc modō sunt intelligendi plures, qui in spiritualibus non detrectant admittere pactum.

1118 *Concl. 3. Simoniacum est locare operas, seu laborem corporalem actuum spirituallium ex parte agentis, seu, qui dicuntur spirituales ex suo principio; secūs verò in aliis actibus, qui appellantur spirituales ex fine. D. Th. loc. cit. ex sent. Rat. 1. p. assignatur in cap. Si quis objicerit, t. quest. 3. ubi Paschalis Papa dixit: Cùm corporalis Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum (operas corporales, aut spiritualitatem) alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenitum derelinquit. Ex quibus forinatur ratio: Actus spirituales ex parte agentis sunt, qui competunt alicui ratione officii, & potestatis ecclesiasticae ex deputatione scilicet Ecclesiæ; sed hujusmodi actus etiam quatenus corporaliter exercentur, sunt spirituales saltem denominativè, & extrinsecè, eō modo, quō actus externus dicitur moraliter bonus, aut malus: ergo nequeunt vendi, aut locari. Ex his à contrario sumitur ratio pro 2. p. nam actus spirituales ex fine solummodo tendunt ad finem spiritualem; sed in se, & in quantum procedunt à principio nihil habent spiritualitatis adhuc denominativè: ergo in eorum locatione nulla committitur simonia.*

1119 *Hinc Diacohus evangelium pro pretio nequit cantare, nam cantus in illo est spiritualis ex parte agentis, cùm ipsi competit ratione ordinis. Musici verò, & cantores Missas, & divina officia cantant propter premium, quia eorum cantus solum est spiritualis ex parte finis, unde non cantant tanquam deputati, & ex officio ecclesiastico, sed veluti artifices vendunt cantum artificiosum, qui accidentaliter ordinatur ad finem spiritualem. Quare Sacerdotes nequeunt accipere majus stipendium pro cantu Missæ, bene verò pro Missa cantata, nam in illis cantus est spiritualis ex parte agentis, est enim sacra cæremonia; possunt tamen premium recipere propter laborem, & durationem Missæ cantatae, in qua plus temporis consumitur, ita ut impediatur ecclesiastici aliis rebus atten-*

dere ; hoc autem est pretio æstimabile, atque adeò vendibile.

1120 *Opp. quod Num. 18. v. 31.* dicitur Levitis: *Comedetis eas*, idest decimas, *quia pretium est pro ministerio*; sed ministerium Levitarum erat spirituale ex parte agentis, & non tantum ex parte finis, ut putat Alapide, nam ministrare illis competit ex deputatione Dei, & potestate spirituali: ergo. *Conf.* Temporalia, quæ dantur pro actibus spiritualibus ex parte agentis, dicuntur in Scriptura merces, *Matth. 10. Luce 10. Et 1. Corint. 9.* docet Apost. quod sicut militibus stipendia debentur, ita & ministrantibus spiritualia. Hoc ipsum innuunt Sacri Canones, *cap. Clerici 1. q. 2. & cap. Significatum, de Præbend. Resp.* In illo textu accipi pretium communiter, prout idem est ac merces; unde Chaldaeus, Pagninus, Maluenda, & frequenter Interpretes vertunt, *quia merces est*, hæc autem latius patet, quām pretium simpliciter tale, nam istud non est nisi ubi adest contractus, & est debitum ex justitia commutativa: merces autem reperitur in debito ex distributiva, sive alia justitia; unde Beatitudo est merces, non tamen est pretium rigorosum, cùm in Deo non detur justitia commutativa, ex D. Th. 1. p. q. 21. a. 1. Ex his patet ad *conf. nā* textus illi loquuntur de mercede nullo interveniente pæto, quod connectatur cum pretio, sed ut summum cum pacto secundū quid, quale est illud *Genes. 9. v. 9. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos: & ad omnem animam viventem, que est vobiscum, tam in volucribus, quam in iumentis, &c.* cum irrationalibus enim nequit esse pactum, nisi metaphorice, & secundū quid.

1121 Petes: *An Sacerdos, aut Prædicator corpore debilis, aut infirmus, possit ratione laboris specialis pretium accipere pro actibus spiritualibus?* Affirmat Bonacina; negant verò Suarez, Torre, & alii, quia hujusmodi labor hic & nunc est spiritualis ex parte agentis, & inseparabilis ab agente, ut spirituale; unde Giballinus rectè ait, difficillimum esse in praxi, ut absque simonia pretium accipiatur in hoc casu. Vide Passerinum *loc. cit. num. 886.*

1122 Concl. 4. *Omissio alicuius actus spiritualis authoritativa est simoniae materia: secùs verò omissio simplex, & nuda; nisi forte annexa sit alicui bono spirituali.* Rat. 1 p. Omissio illa moraliter censetur actus jurisdictionis, sive usus ejusdem; sed hoc ipso est ma-

teria simoniae: ergo. Hinc verissimè assertur, quod negare ob temporale absolutionem poenitenti eâ digno, simoniacum est propter abusum jurisdictionis, cùm propter pretium liget, quem solvere tenetur. Similiter simoniacus esset Episcopus, qui completo processu, & justitia exigente, reum non privaret beneficium. Parochus etiam ob pretium non denuntians eum, qui non communicat in Paschate, aut desistens à correctione, quæ ex officio illi competit, simoniacus esset, ut notat D. Th. *bac q. 100. a. 3. ad 3.*

1123 *Rat. 2. p.* Nuda omissione non est quid supernaturale, sed potius doni spirituallis privatio, aut negatio: igitur, qui hanc omissionem emit, aut vendit, et si possit peccare contra charitatem, obedientiam, vel justitiam legalem, non tamen contra religionem, proindeque non erit simoniacus, quia non convenit de re spirituali, sed de ejusdem carentia. Quare pretium alicui dare præcisè, ut non oret, non eligat, non celebret, non ordinet, & sic de aliis, non est simonia, quia ejusmodi omissiones non sunt Dei donum. *Rat. 3. p.* Prædictæ omissiones, et si per se, & præcisim, seu omni alio secluso, non sint simoniacæ; at verò per accidens accidere possunt cum simonia, ubi, scilicet, connectantur cum bono spirituali, ut patet in eo, qui daret pecuniam, nè alter opponatur canonicatui, aut vocem renuntiet, vel jure non contradicat eo fine, ut quis certius canonicatum, beneficium, seu prælaturam obtineat. Hoc ipsum appetat in examinatore ad ordines, vel curam animarum ob munus sibi collatum non reprobante indignum: ergo.

1124 *Opp. Quælibet actus omissione, debiti ex præcepto, aut officio, non est donum Dei; nam quod quis omittat ingredi religionem cùm debet ex voto, aut sacram non celebret, vel renuat audire confessionem, ubi ex officio Parochi tenetur, potius est carentia, quam donum spirituale; sed hoc non obstanti hujusmodi omissiones possent esse simoniacæ: ergo omnes omissiones actus debiti dici possunt simoniae ubi pretium interveniat.* *Resp. N. min.* Nam prædictæ omissiones sunt non usus spiritualis jurisdictionis, hoc autem nihil claudit spiritualitatis: cætrum omissionis absolutionis, denuntiationis, & correctionis, ut supra, important usum spiritualis potestatis, vimque habent moralem, ut scilicet poenitens maneat ligatus, vel impunitus. Hæc est sententia inter DD. communior,

Quæst. II. Art. X. Simonia.

251

nior, & probabilius apud Sanchez *tom. 2. consiliorum, lib. 2. cap. 3. dub. 22.*

1125 Petes: *An pretiō redimere vexam injustam sit simoniacum?* Resp. Quod antequam alicui acquiratur jus in Episcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda per electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset, adversantium obstacula pecunia redimere. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtainendam. Sed postquam jus alicui acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere. D. Th. *bac q. 100. a. 2. ad 5.* quibus habetur, quod ut vitetur simonia, necessum est, quod vexatio sit certò injusta, & jus quæsumum sit in re, nec sufficit jus ad rem. Defectu harum conditionum declaratur nulla cuiusdam electionis confirmatio, ut habetur *cap. Mattheus 23. de simonia.* Cæterum hoc titulō injustæ vexæ excusantur aliqui Pontifices, qui paulo ante tempora S. Gregorii VII. pecuniā redimebant tyrannidem Imperatorum, ut colligitur ex *Comment. super 7. Psalm. Pænit.* quod S. Gregorio M. traxit Baronius ann. 590. n. 5. & seq. & ideo credidit, quod illud ipsum egerit cum Mauritio Imperatore Magnus Gregorius. Videsis *Pagium ibi in Not.*

1126 Redeo ad resolutionem circa vexam, quamvis enim apud priscos DD. sit communis, non desunt tamen ex junioribus, qui ab ea recedunt; alii vero limitant dicentes, quod in jure querendo redimere vexam injustam est simonia, ubi qui vexat non solum potest abesse, sed prodere authoritativer. Et hic modus dicendi prævalet apud modernos. Sed contra eos militat ratio D. Th. adducta, quod redimens eo casu per pecuniam sibi pararet viam ad rem spiritualem obtainendum: ergo tunc esset simoniacus, si tantum ad rem haberet jus, & non in re. Prætereà impedimentum, quod pecunia removeari intenditur, et si res sit temporalis, annexa est tamen spirituali, non minus, quam vas argenteum, & benedictum: ergo sicut emere vas ratione benedictionis est manifesta simonia, ita redimere vexam ex fine obtainente spirituale.

1127 Dices fortè: finem emptionis non esse spirituale, sed injustitiae cessationem. Veruntamen similes præcisionses ad metaphysicandum deservire possunt, sed à praxi sunt alienæ, quia defendens se non præscindit, sed respicit vexam, ut impedimentum assecutionis beneficii, quod obtainere intendit. Pro-

fектò, si ad praxim deserviunt hujusmodi præcisionses, planè non video, cur universaliter non applicentur eō ipsō modō quō statuantur ab illis, qui omnino recedunt, ut dixi, non solum à doctrina D. Th. sed ferè omnium antiquorum. Et ideo asserimus cum Passerino *loc. cit. n. 237.* quod pro jure spirituali acquirendo nunquam licet vexam injustam pecunia redimere. Unde nec ad vitandam indigni electionem, aut oppositionem alicujus injustam, neque ad similia, licitum est munera largiri. Prædicta enim temperamenta sunt reipsa excusationes ad palliandas simonias, viamque sternunt ad eas multiplicandas. Idecirco aliqua CC. Provincialia, præter allatas conditiones, requirunt Episcopi consensum, *cujus partes erunt,* & diligenter propicere, an subsit aliqua fraus? & ubi rem fraude carere, & jure permissam esse, cognoverit, non deneget ei, qui petierit facultatem se à vexatione liberandi. Concilium Benevent. an. 1656. tit. 31. n. 2. & in Mediolan. 1. S. Caroli tit. *Quæ pertinent ad collat. benef.* idem statuitur.

1128 Sequitur 1. Quod elector vexam patiens, nè eligat, potest eam pecuniā redimere, quia jus in re habet ad eligendum. Sequitur 2. quod nec elector, neque electus quoad confirmationem; nec denique electus confirmatus, quantum ad possessionem valent pretiō tollere vexam, & ratio omnium est, quod tām confirmatio, quām possessio, procedunt formaliter à potestate spirituali: ergo res sunt spirituales, ac subinde, qui pro illis obtainendis redimeret vexam, pecuniā sibi pararet viam ad spiritualia. Ita Silvester, Soto, Araujo, Passerinus, & alii.

ARTICULUS XI.

Explicatur implicitum pactum, & virtuale pretium, seu interpretativum, ostenditurque damnatarum de Simonia thesaurus falsitas.

1129 **D**iximus ad Simoniam essentialiter requiri contractum, non tamen opus est, quod sit formalis, & expressus, ita ut explicitè intendatur pretium, aut intersit pactum explicitum; sed satis est ad illam implicita contrahendi intentio, sive pactum tacitum, aut quod interveniat pretium interpretativum: nam in moralibus *implicitum,* & *explicitum* pro eodem habentur, ut patet ex dictis de tentatione Dei interpreta-

Tract. II. De Præcept. Decalog.

tiva. Unde Jurisconsultus ait: *Taciti, & expressi eadem est ratio.* Hæc licet omnium ore sint vera, & omnino necessaria ad dignoscendas in praxi latentes, seu ut ajunt, palliatas simonias; difficillimè tamen exponitur virtuallis hæc pretii intentio, etsi nonnulli juniores satis se fecisse putent, dicendo: *Quod tunc est virtualis intentio pretii, quando pactum intervenit saltem tacitum;* hoc quidem verè dicitur, sed non satis, ut reor: nam pactum, & pretium convertibiliter se habent, sive recurrent; unde hoc est per questionem responde-re, & fortè indè nascitur, ut in plerisque casibus excludatur oretenus simonia, non tam reipsa, neque operatione, ut ex dicendis apparebit. Sit ergo

1130 Concl. I. *Quotiescumque datur temporale pro spirituali* (aut econversò) *tanquam propter finem operis principaliter intentum, datur illud virtualiter ut pretium, & proinde intervenit pactum implicitum, & simoniacum.* Passerinus de Elect. can. cap. 7. ubi postquam n. 49. citat pro ea omnes antiquos Theologos, & Canonistas, de ipsis n. 51. ait: *Optime locuti sunt.* Et videtur expressa D.Th. quodl. 8. q. 6. a. 1. ubi querit: *An ille, qui vadit ad Ecclesiam propter distributiones, alias non iturus, peccat?* Et resp. *In praesenti casu distinguendum est. Si enim hujusmodi distributiones recipit, quasi finem sui operis principaliter intentum, simoniā committit, & ita mortaliter peccat.* Rat. Qui recipit temporale pro spirituali, quasi finem sui operis principalem, non dat gratis spirituale: ergo recipit temporale quasi pretium. Prob. ant. Ille dat, aut facit spirituale propter temporale, seu tanquam medium à se ordinatum ad consequendum temporale; sed hoc ipso non gratis dat spirituale, sed propter propriam industriam, & laborem: ergo.

1131 *Explicatur.* Hæc est differentia inter traditionem gratuitam, & onerosam, quod illa cùm essentialiter sit donatio, ex se, & natu-râ suâ retributionem non inspicit adhuc ex gratitudine habendam; sed tolum intendit bonum donatarii, non ejus qui donat, & ideo dicitur *datio irredibilis ex communi Jurisperitorum sententia:* non sic autem traditio one-rofa, quæ cùm pars sit alicujus commutatio-nis, pro fine habet aliquam retributionem, & recompensationem, & ideo hujusmodi traditio tradentis, & accipientis bonum claudit: igitur quotiescumque traditio rei temporalis habuerit pro fine operis principalis aliquid spirituale, non erit donatio, sed aliqua com-mutatio, & traditio onerofa, & per conse-

quens quærens pretium.

1132 Atque ex his detegitur falsitas pro-positionum ab Innocentio XI. confixarum, nempe num. 45. *Dare temporale pro spiri-tuali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tan-quam motivum conferendi, vel efficiendi spiri-tuale, vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra.* Et num. 46. *Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spiri-tuale; immo etiam si sit finis ipsius rei spiri-tualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.* Propositionem num. 22. ab Alex. VII. proscriptam, missam facimus, quia etsi sit de re, non tamen est ad rem, quam expo-nere cupimus. His prælibatis, sit

1133 Concl. 2. *Damnatæ de simonia the-ses sunt scandalosæ, & ut jacent, absolute, & speculativè loquendo falsæ, & ex terminis im-plicatoriaæ.* Rat. 1.p. Præcisionibus illis meta-physicis possent se excusare Simon Magus, Giezi, & quotquot Scriptura ut manifestè simoniacos reprehendit. Similes quoque pos-sent allegare prætextus ad simonias excusandas, qui in temporalium collatione oculum habent dextrum, seu spem ad remuneratio-nem spiritualium, aut econversò in collatio-ne spiritualium dirigentes principaliter intentionem ad compensationem temporalem ex gratitudine obtainendam; sed hoc est plane scandalosum: ergo. Unde non rectè Theophilus Rainaudus tom. 12. (pag. mihi 124.) felicitati suorum temporum putat tribuen-dum, ut, quæ veteres desperabant admitti posse absque exitio animæ, modò per novam Theogiam innoxie fieri potest, *mutata tan-tum voluntate.*

1134 Ratio 2. p. In prædictis thesibus sermo est de fine operis principaliter inten-to, ut magis constat ex verbis 2. proposit. quæ prioris est explicatio: ergo. Conseq. pa-tet ex dictis. Rat. 3.p. Prædictæ proposit. con-tradictionem involvunt, nam ex una parte negant pretium, quod ex alia admittunt in eodem, & secundum idem. Ut enim ex dis-curso superius factò liquet, finis operis prin-cipaliter intentus, seu motivum operis prin-cipale, quod alii vocant intrinsecum, prima-rium, & dans speciem actui, recurrit, seu convertitur cum pretio: igitur contradic-tionem involvit, quod temporale pro spiri-tuali, aut spirituale pro temporali detur, non ut pretium, sed dumtaxat, tanquam motivum, & finis ipsius rei spiritualis. Unde non pla-cet,

cet, quod Salmant. Moral. in sua retractatione dicant: *Licet (temporale) non detur ut pretium, sed solum tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel ut sit gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra, talis elargitio simoniaca erit, ut Summi Pontifices definerunt.* Ita illi n. 6. Et hoc motivo obliniunt *tò pretium*, in sua diffinitione; & tamen Catalani, & Roncaglia, qui post prædictum Decretum scripserunt, eam ipsam particulam ponunt, quam judico superfluam, nonnoxiam, quia *utile non debet per inutile vitiari*, ut habet reg. XXXVII. de reg. jur. in 6. de qua p. I. n. 1187.

1135 Non inquam placet retractationis modus, nam Pontifex non diffinit, quod ubi temporale detur *non ut pretium*, sit elargitio simoniaca; nam, ut dixi, impossibilis est simonia absque intentione pretii saltem virtuali, hoc enim est de essentia simonie, obvia in Theolog. Decernit ergo, quod ubi detur temporale tanquam motivum operis, & finis principaliter intentus sit acquisitio spiritualis, aut econtra, reperitur simonia, & consequenter adest intentio pretii, ut minimum virtualis, & interpretativa. Monuerim etiam, quod licet verè dici possit cum Viva num. 1. in propositionibus confixis: *Supponi, quod temporale pro spirituali detur, cum aliquo pacto saltem implicito, & interpretativo.* Hoc inquam dictum, si accipiatur ita, quod pactum implicitum sit quid præsuppositum, & distinctum ad id, quod præfert propositio, ut jacet, non est recta expositio, ut opinor, & forte hunc indicant sensum, quæ ibidem Viva adducit, approbatque ex Bonacina, & Diana.

1136 Cæterum si *suppositio* intelligatur sic, ut in dictis thesibus *contineatur* (seu, ut loquitur Schola, *intransitivè sit*) pactum implicitum, vera est expositio, nam ubi pretium est reipsa, eti verbis negetur, ibi est pactum saltem implicitum; pretium enim nihil aliud est, quam temporale ex conventione datum; sed in prædictis thesibus reipsa admittitur pretium, eti verbis negetur: ergo. Hæc subnotare libuit, nè novitii in retiaco cadant. Et adhuc amplius insistere duxi necessarium, cum video post decretum Innocentianum quosdam sustinere, atque tueri. Quod simonia non est, dare quodcumque bonum temporale, vel obsequium tribuere sub spe, & intentione animum Patroni conciliandi, ut beneficium v.g. ex gratitudine conferat danti, absque ulla tamen

recipientis obligatione. Adduntque posse hanc intentionem, & spem collatori ante acceptum beneficium explicare; modò tamen absit omne pactum, inquam, determinatum: ubi enim collator promittat se obligationem gratitudinis, & antidoralem observaturum, non determinando gratitudinis genus, non effet simonia. Ita Schmalzgruever tom. 5. tit. 3. num. 53. 60. & 61. ubi pro se adducit alios modernos, quibus adde Catalani, & Roncaglia. Verum doctrina hæc ad præmix excitare potest falsas opiniones, idcirco operiū excutienda nobis est.

1137 Profectò, quod servitium, aut obsequium Patrono beneficii exhibeat cum spe, & intentione explicita animum ejusdem conciliandi, ut conferat illud ex sola gratitudine, modo absit omne pactum, & pretium, implicat contradictionem, non minus quam in damnatis dixi, si sermo est de fine operis intrinseco, principali, aut primario. Cæterum, si doctrina data intelligatur de fine extrinseco, non principali, sed secundario, & operantis, sustineri potest modò serventur, quæ infra dicam cum D.Th. Quod verò attinet ad pactum indeterminatum, ut præferatur, videtur mihi absolutè falsum, sed commodiū rejicietur infra, cùm de fine operantis agam. Certum autem judico DD. illos, quos ut præstantissimos veneror, loquutos fuisse de fine operantis. Nihilominus cùm argumenta, quibus utuntur, æquè militent in favorem proposit. damnatarum, ideò eos expōnere oportet.

1138 Opponit ergo 1. Author ille n. 53. quod in eo casu obsequia non habent rationem pretii, sed solum conciliant benevolentiam, ex qua procedit gratuita beneficii collatio: ergo. *Confir.* Usura non est, mutuum dare cum spe obtainendi ex gratitudine aliquid ultra sortem, ut docet D.Th. bīc q. 78. a. 2. ad 2. & 3. ergo similiter non erit simonia, &c. *Resp.* Quod AA. proposit. damnatarum similiter excludunt in tali casu rationem pretii, & tamen illud nolentes concedunt, dum finem operis, sive obsequii principalem dicunt esse spirituale. Ad conf. C. ant. juxta suō loco dicenda, N. conf. *Alia enim ratio est de simoniaco, & de usurario, quia simoniacus non dat id quod est suum, sed id quod est Christi: & ideo non debet sperare aliquam recompensationem sibi fiendam, sed solum honorem Christi, & utilitatem Ecclesie.* Sed usurarius nihil alteri præstat, nisi quod suum est, unde potest aliquam amicabilem recompensationem sperare per.

per modum prædictum, videlicet non quasi debitum, sed quasi gratuitum, & absque obligatione præstandum. D.Th. 13. de malo, a.4. ad 13. Quare non rectè laudatus A. ibi num. 71. tribuit suam opinionem D.Th. cùm S. Dr. in antecessum argumentum illius Authoris diluit, &c. ut sciam, nusquam dixit D.Th. quod dare temporale pro spirituali ut obtinendum ex gratitudine, non sit simonia; sed de hoc iterum infra.

1139 Opp.2. ex eodem num. 59. Si collatio spiritualium ex sola gratitudine procedens seclusò pactò, ut præfertur, esset simoniaca, committeretur etiam simonia ubi profundatoribus Monasteriorum, & aliis benefactoribus offeruntur sacrificia, & orationes: nam nec ista fiunt sine omni obligatione, scilicet, gratitudinis: ergo. Simile argumentum sibi objicit D.Thomas 2.2.q.100.a.3. quod per hæc verba dissolvit: *Ad secundum dicendum, quod illi, qui dant eleemosynas pauperibus, ut orationum ab ipsis suffragia impetrant, non eo tenore dant, quasi intendant orationes emere: sed per gratuitam beneficentiam pauperum animos provocant ad hoc quod pro eis gratis* & ex charitate orient. Prædicantibus etiam temporalia debentur ad sustentationem prædicantium, non autem ad emendum prædicationis verbum. Unde super illud 1.ad Tim. 5. Qui benè præsunt Presbyteri, &c. dicit Glosa: Necesitatis est accipere, unde vivitur; chatitatis est præbere: non tamen venale est Evangelium, ut pro his prædicetur. Si enim sic vendunt, magnam rem vili vendunt pretiò. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione ecclesiastici officii, sive pro vivis, sive pro mortuis, non quasi pretium, sed quasi sustentationis stipendium. Et eo etiam tenore pro processionibus faciendis in aliquo funere aliqua eleemosyna recipiuntur. Si autem hujusmodi pacto interveniente fiant, aut etiam cum intentione emptionis vel venditionis, simoniacum esset. Unde illicita esset ordinatio, si in aliqua Ecclesia statueretur, quod non fieret processio in funere alicujus, nisi solveret certam pecuniæ quantitatem: quia per tale statutum præcluderetur via gratis officium quietatis aliquibus impendendi. Magis autem licita esset ordinatio, si statueretur, quod omnibus certam eleemosynam dantibus, talis honor exhiberetur: quia per hoc non præcluderetur via aliis exhibendi. Et præterea prima ordinatio habet speciem exactiōnis: secunda autem habet speciem gratuitæ recompensationis. Quibus S. Doct. abundè arg. proposito satisfecit,

& errorem Vvicleff ab Ecclesia damnatum, quod omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, eis in temporalibus subvenientibus, penitus expedit.

1140 Sed nota, quod ejusmodi orandi obligatio potest esse indeterminata in recipiente eleemosynam, putà cùm Monasterio quidquam temporale gratis datur, nullo designato onere; & potest esse determinata, ut fiat v.g. processio, celebretur divinum officium, & sic de aliis; & in utroque casu oratio, seu opus spirituale quocumque, habet speciem gratuitæ compensationis, non quidem ex ullo pacto, ut supra probatum est, sed propter legem ipsius eleemosynæ, vel propter præceptum Canonum hanc, vel illam obligationem religionis statuentium, juxta diversitatem donationis, ut ex dictis appareat. In hoc, inquam, & similibus casibus locum habet gratuitæ compensationis titulus, quia nihil in eis occurrit, quod simoniam sapiat: in aliis verò casibus illecebram simoniis præstant, qui gratuitam compensationem extendent, ampliant, relinquuntque solius voluntatis mutationi.

1141 Opp.3. ex D.Gregorio, & refertur cap. Ecclesiasticus, q.2. c.12. quod ecclesiastici utilitatibus deservientes, ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere; sed hoc videatur spectare ad gratitudinem: ergo. Resp.1. Ibi non agi de re spirituali; sed de mancipio in servitatem concedendo cuidam consilio, nomine Theodoro, qui Ecclesiæ præclara tribuerat obsequia: unde argumentum non est ad rem. Resp.2. cum D.Th. hic art. 5. ad 1. Quod si aliquis Clericus alicui prælato impendat obsequium honestum ad spiritualia ordinatum (putà, ad Ecclesiæ utilitatem, vel ministeriorum ejus auxilium) ex ipsa devotione obsequii redditur dignus Ecclesiastico beneficiò: sicut & propter alia bona opera: unde non intelligitur esse munus ab obsequio; & in hoc casu loquitur Gregor. Si verò sit in honestum obsequium, vel ad carnalia ordinatum (putà, quia servivit prælato ad utilitatem consanguineorum suorum, vel patrimonii sui, vel ad aliquid hujusmodi) erit munus ab obsequio, & est simoniacum. Hæc D. Th. Ubi observa 1. quod obsequium Clerici prælato impensum non extrahit D. Th. à ratione pretii, nisi ordinetur ad utilitatem Ecclesiæ, vel, &c. 2. Quod eatenus tale obsequium est motivum collationis beneficii, quatenus ex ipsa devotione obsequii redditur dignus beneficiò. 3. Quod obsequia ad utilitatem prælati temporalem, aut

aut consanguineorum ejus exhibita, absolute affirmat esse munus ab obsequio, & simoniacum.

1142 Concl.2. *Dare temporale pro spirituali tanquam propter finem extrinsecum, secundarium, & operantis, non est per se illicitum, ac per consequens neque simonia.* Est communis DD. Dicitur dare temporale pro spirituali, & non econverso; nam dare spirituale pro temporali, etiam hoc casu esset inordinatum, quia contra rationem ordinis est spiritualia subordina-re temporalibus ut talibus. Hoc tamen est verum, quia ubi intentio operantis respiceret temporalia non quæ talia, sed prout pote-rant esse medium ad aliquid spirituale prin-cipaliter intentum, jam non esset inordina-tum, cum in finem tenderet honestum ope-rans, ut latè prosequitur Suarez lib.4. cap.44. n.12. de quo nos infra. Nunc prob. conclus. verbis D. Th. ex quodl.8. art.ii. *Si autem ha-bet (inquit) principalem finem Deum in tali actu; ad hujusmodi autem distributiones res-picit secundariò non quasi in finem (utique operis) sed sicut in id, quod est necessarium ad suam sustentationem; constat, quod non vendit actum spiritualem, & ita simoniam non committit, nec peccat. Sic enim acceptio distributionum non erit causa, quare ad Ecclesiam vadat, sed propriè hujusmodi deter-minationis quare nunc vadat, & non alia vi-ce.* Hæc S. Dr.

1143 Ex quibus formatur ratio: Datio temporalium pro spiritualibus, tanquam propter finem extrinsecum, est subordinare temporalia spiritualibus; sed hoc licet, imò justum videtur, dare temporalia pro æter-norum consequitione: ergo. Inde sequitur, quod dare spirituale alicui benefactori tem-porali, aut econverso, ut quis recompensem beneficium, non est simonia, dummodo in aliis serventur honestæ circumstantiæ, & reveren-tia spiritualibus debita: non enim est illici-tum exequi, quod naturali lege debetur; sed naturalis ordo requirit, ut ille qui suscepit be-neficium, per gratiarum recompensationem con-vertatur ad benefactorem secundum modum atriusque, D.Th. infra, q.106. art.3. in corp. ergo.

1144 Fortè dices: hoc contrariari his, quæ cum D.Th. diximus, circa differentiam inter datorem mutui, & spiritualium. Sed resp. Quod diversitas illa intelligitur sic, quod mutuator intendere potest ex parte operis gratuitam recompensationem, cum enim det ex eo quod suum est, ordinare po-

test mutuum (seclusò pacto) ad retributio-nem ex gratitudine, ut amplius exponam cùm de Usura. Cæterum spiritualium dator non dat ex suo, & ideo nullatenus dirigere potest opus ad gratitudinem. Rursus: tradi-tio spiritualium essentialiter est donatio, hæc autem longè distat à mutatione, atque adeò nihil inconvenit, quod hæc primariò, aut ex aequo tendat, semoto omni pacto, ad re-compensationem gratuitam, secùs verò tra-ditio spiritualium. Adhæc: gratitudo debe-tur mutuanti ratione affectus, quo dat, & ef-fectus, licet magis ex illo, quam ex isto: cæ-terum in spiritualibus non debetur gratitu-do nisi ratione affectus, nam effectus est so-lius Dei: ergo non est una, & eadem ratio in traditione mutui, ac rerum spiritualium, ut rectè observat D.Th. loc.cit. de malo.

1145 Observare autem oportet se-quentes limitationes. Prima sit, quod inten-tio non debeat esse, obligare ut ex gratitu-dine reddatur determinatè spirituale pro temporali, quia hoc esset imponere majo-rem obligationem quam gratitudinis, quæ indeterminata est, sic ut recipiens obsequium, aut donum gratuitum, teneatur ad redditionem incertam. Secunda, quod obli-gatio gratitudinis, & antidoralis non deduc-tatur in pactum adhuc indeterminatè: pa-tcum enim onerosum majorem inducit obli-gationem, quam sit gratitudinis; ligat enim ex justitia, quia destruit rationem liberalis promissionis, de cuius ratione est, quod do-netur; sed quod exigitur ex pacto oneroso alterius rei traditæ, vel tradendæ, non dona-tur: ergo traditur ex justitia, ita, quod ip-sa promissio venditur, vel pretium sit pro-missionis. Hinc nec in mutuo deduci potest in pactum debiti antidoralis obligatio, quia hæc esset nova, onerosa, & pretio æstimabili-s, ut suò loco dicam.

1146 Opp. Quilibet potest promittere id ad quod ex jure naturali ligatur, unde vulga-tum est inter Canonistas principium: *Licet exprimere, quod de jure inest:* ergo pactum indeterminatum non est contra rationem gratitudinis. Resp. dist. ant. promittere pasci-cendo, N. exprimendo gratitudinis affectum, C. non enim est contra gratitudinem expli-care desiderium gratitudinis; sed novam in-ducre obligationem, ut in pacto. Ad probat. dic, axioma illud habere locum ubi ex-pressio non inducit majorem obligationem, ut in proposito contingat: nam transiret in debitum justitiae per factum; ita communior sen-

sententia apud Passerinum de elect. cap. 7. n. 204. Unde qui pactum admittunt indeterminatum, explicari debent de pacto imperfectè tali, quod dicitur *nudum à causa, quæ sufficiere potest ad perfectam obligationem.*

1147 Tertia limitatio est, quod tempore, sive munus à manu, obsequio, aut lingua, non detur ante, aut post pro spirituali, cui annexum sit temporale, qualia sunt beneficia, præbenda, prælaturæ, &c. nam hujusmodi donationes inferunt simonia præsumptionem, scandalum generant, & mali speciem habent. Cavendum igitur est ab illis loquendi modis: *Non ero tibi ingratuus, si mibi conferas beneficium, aut si des suffragium in electione,* &c. Ista siquidem loquutiones speciem habent pacti. Non sic autem ubi pro temporali exigitur pure spirituale, sicut pro eleemosynis orationes, quæ passim, & simplici corde absque ullo periculo postulantur.

1148 Petes: *Quanam sint signa, ut in præxi discernatur datum, vel acceptum esse finem operis, & primarium: vel secundarium, & operantis?* Vel aliter: *Quibus signis practicè dignoscatur simonia?* Resp. Quod tria considerant Canonistæ in præsentiarum, qualitatem, scilicet personæ dantis, & accipientis, quantitatem munieris, donationisque tempus. Circa primum, considera: an persona sit dives, pauper, nobilis, ignobilis, sanguinis, vel amicitiae vinculo conjuncta, & maximè num sit honesta, & timorata conscientia. Ex his inquam capitibus vestigari potest finis directus, & primarius. Si enim persona est pauper, moveri potest principaliter ex parvo munere. Si extranea, difficulter creditur donatio. Et in cauteriata conscientia facile præsumi potest intentio pretii, seu affectus simoniacus procedens saltem ex ignorantia crassa, & forte affectata.

1149 Circa 2. inspici debet quantitas munieris absoluta, & respectiva, nam quod uni magnum est, alteri parvum erit; in magnis autem munieribus non præsumitur liberalitatis intentio: nemo enim præsumitur gratis sua bona profundere. Considera etiam materiam munieris: nam ubi fuerit numerata pecunia, pessimam afferit speciem, quamvis mutuo illa detur. Circa 3. attende, utrum ante, in, vel post collationem beneficij v.g. detur munus, nam si datur incontinenti, aut paulo post, signum est labem simoniae irreplisse, & facilius credi potest liberalis donatio facta post multum temporis intervalum. Ubi autem traditio munieris præcedit

collationem beneficij, non censetur innoxia; anticipatio siquidem muneris multum detrahit rectitudini intentionis. Hæc omnia colligunt DD. ex variis Canonibus, ut latè prosequitur Passerinus loc. cit. à n. 79. ad 81.

1150 Addendum eodem ex dictis de temptatione interpretativa, quod traditio, aut acceptio facta absque ulla causa, quæ honesta sit, aut sufficiens ad presumendam donationem, merito interpretatur simoniaca, sicut diximus de tentat. Dei. Quod autem ministri Ecclesiæ vix, aut nunquam divinis intersint officiis, verbum Dei prædicent, &c. nisi occasione magni stipendi, quod ad sustentationem non egent, signum est, intentionem non esse sinceram, & rationabiliter præsumitur finem operum illorum principaliiter esse temporalia. Quorsum enim spiritualia tam promptè, tam insolite pergerent, nisi intenderent collatione spiritualium temporalia sibi proximè, & primò conquirere? Profectò, si gloriam, & laudem Dei in conferendis spiritualibus querunt principaliter, & ex fine operis, ut decet, & debent, quid est, quod rarissimè, vel nunquam illam procurant sine numerata pecunia? Vide celebrem Pastoralem de simonia Ven. & doctissimi Episcopi D. Fr. Joannis de Montalvan. Et de signis Simoniae satis. Cum enim tota ejus malitia in dantis, & recipientis intentione bene depurata locari videatur, necessum est Confessariis ad signa, & conjecturas recurrere, nam estò forum animæ non nitatur præsumptione, non proinde tam facile est in præxi hoc statuere, ut visum est Reiffenstuel hic: decipi enim potest pœnitens, & illusoria cordis intentione, haud semel duci: idcirco muneric est Confessarii examinare circumstantiam dati, & accepti, & intentionem in his, & similibus casibus. Frequenter enim, quod secundum se, & speculando dicitur fieri absque simonia, practicè admittitur sceleratè, & simoniacè.

ARTICULUS XII.

Quo jure, & cui pretii Simoniaci restitutio sit facienda?

1151 **C**oncl. 1. *Pretium simoniacum, sive munus à manu, restituendum est, non quidem ex præcepto juris naturalis, sed Ecclesiastici.* Colligitur ex D.Th.2.2.q.100.a. 6.ad 4. quem ferè omnes Canonistæ cap. 11.40. & fin. de simonia, sequuntur apud Passerinum

num loc. cit. n. 382. Rat. Deus non prohibet in proposito translationem dominii: igitur jure divino non debet restituvi pretium simoniae. Prob. ant. Cùm dicitur: *gratis date, solum prohibetur modus distrahendi rem spiritualem;* & hoc quidem non intuitu justitiae commutativa, sed religionis, ut dixi: ergo distrahens contrariò modò, quò præceptum est, non est injustus, sed irreligious, subindeque non erit obnoxius restitutioni. *Declaratur:* Cùm Deus cuipiam dat temporalia bona, hac lege ea confert, ut rectè expendantur; nihilominus si luxuriando quis ea insumpserit, non inde ligatur restituere: quia hujusmodi lex rectè expendendi bona, non est intuitu justitiae commutativa: sic ergo in præfenti.

1152 *Dices:* In casu antecedentis dari rem temporalem à domino ipsius: in casu verò consequentis datur res spiritualis à ministro, & dispensatore, sed non à domino. Hæc doctrina etià vera, satis non est ad rem, primò, quia licet simoniacus minister, aut dispensator non valeat esse dominus rei spiritualis, potest tamen dominium acquirere pretii temporalis, nisi à Deo impediatur; sed nulla lege Dei impeditur in proposito: ergo. 2. Dominus rei temporalis est absolutus quoad proprietatem, non quantum ad usum, ut dixi cum D. Th. 1.p. sed hoc non obstanii dissipando sua bona non peccat contra justitiam: ergo neque simoniacus.

1153 *Opp. 1.* Vendens spiritualia est injustus, non solum respectu Dei, quia ipso invitò vendit spiritualia, sed etiam respectu empatoris, qui jus habet ut spirituale sibi donetur, & non vendatur: quod & confirmatur in dispensatore frumenti v. g. nam si illud dispensest pro pretio, erit plane injustus. *Resp. N. ant.* & ad prob. dist. Deò invitò quoad modum conferendi spiritualia, C. invitò intuitu justitiae commutativa, N. & similiter dist. 2.p. Empator habet jus ex religione, C. ex justitia commutativa, N. Et ex his patet ad illud de dispensatore, quia tam dominus, quām alii jus habent particulare, & commutativa justitiae, ut bona dispensest absque pretio.

1154 *Opp. 2.* Quia Dei lex est, ut pro mutuo nihil accipiatur, injustus est, & ad restitutionem tenetur, qui pro pretio mutuat: ergo eadē ratione, imò potiori, simoniacus erit, cum res spiritualis non sit pretio estimabilis. *Resp.* dist. ant. Quia Dei lex est, ad justitiam commutativam spectans, C. præcisè quia lex Dei est, N. Itaque dupliciter contingit, quod aliquid non sit pretio estimabile, primò, quia nullius

Tom. II.

est valoris, seu nihil est: & hoc contingit in usura, quia cùm mutuum non valeat plus, quām pecunia mutuata, si plus exigitur, est pro re nullius valoris, unde est injustitia. 2. Quia est superius ad omne pretium, & hoc modò spiritualis res non est pretio estimabilis: unde ipsi rei spirituali sit injuria ubi estimetur vili pretio; sed illi cui confertur nulla sit injustitia, quia dans pretium liberè illud dat.

1155 *Concl. 2.* *Premium simoniae restitutum debet non danti, sed Ecclesiae, aut pauperibus: & hoc quidem ante sententiam judicis.* Constat ex Jure Canonico, & D. Th. loc. cit. & ex illa regula Jurisperitorum: *Turpiter accepta non debent apud recipientem manere.* Et licet aliqui DD. velint, premium ante sententiam judicis esse restituendum danti; oppositum tamen videtur expressum in jure, & in D. Th. loc. cit. & ratio etiam suffragatur: emens namque dat premium pro spirituali, non quidem sub conditione, ut existimant contraria, sed absolutè dat ei ad quem de jure spectet, ut ille accipiat spirituale. Unde Ecclesia non irritat vim contractus simoniaci, per quem transfertur dominium rei temporalis; sed vult, quòd cùm rei spiritualis dispensatio sit principalius Ecclesiae, quòd premium cedat in Ecclesiae utilitatem, quòdque vendens illud non retineat, sicque vi contractus simoniaci, cui supervenit lex ecclesiastica, dominium pretii transfertur ad Ecclesiam, cuius est beneficium pretiò obtentum: in quo tamen erit attendenda consuetudo; ut enim docet Suarez lib. 4. cap. 60. n. 8. rationabilis est consuetudo, ut hujusmodi premium detur pauperibus: sicque alteri eorum restitui debet, Ecclesiae, vel pauperibus. Excipiuntur autem aliqua pretia simoniaca, quæ juxta tenorem Constitutionum tales simonias prohibentium, restitui debent. Unde in simoniaca, & ambitiosa munera largitione à regularibus facta, illicò, & absque alia declaratione debet restitui acceptum non danti, sed Monasterio ejusdem, ut habetur Constit. 28. Clem. VIII. Religiose Congregations, §. 6. & Urbani VIII. Constit. 158. Nuper, in qua declarat, quòd si id commodè fieri non possit, Conventui ejusdem Religionis viciatori loco, ubi petita fuerit absolutio, restituantur munera recepta.

1156 Excipitur etiam restitutio pretii accepti in simonia pro datis, & acceptis ex justitia, vel gratia obtainenda in Curia Romana, juxta Constit. Bonifacii VIII. & Gregor. XIII. confirmatas, innovatas, declaratas, & exten-

kk fas

sas ab Alexandro VII. in Extra. *Inter gravissimas*, die 2. Maji 1656. ubi statuit, delinquentes contra prædictas Constitutiones, absolvit non posse ab excommunicatione, nisi prius tribuant pauperibus quantum dedissent, vel accepissent illi. Excipitur denique pretium propter ingressum religionis acceptum, quod potest retineri, dummodo communi Monasterii, etiamsi opulentissimi, usui applicetur, & non aliter, ut decernit Urbanus IV. alias V. in Extra. *Sanè de simonia*, ita tamen, ut quantum fieri potest, ipsi qui peccaverunt, inde commodum non consequantur, ut notat D.Th. quest. 100. art. 6. ad 4.

1157 Petes: *An solummodo in simonia Ordinis, Religionis, & Beneficiorum pretium sit restituendum ante judicis sententiam?* Affirmo, quia nulla datur lex ecclesiastica, nisi de tribus illis simoniis, unde in aliis transfertur dominium pretii ad venditorem simoniacum. Ita ex communi sententia Sanchez lib. 2. Opus. cap. 3. dub. 113. Quod autem ibidem num. 6. excipiat venditorem Vicariatus Episcopi, non admittitur à Passerino, & merito: quia licet Vicariatus non sit beneficium ecclesiasticum; est tamen officium, quod proinde subditur poenitentiis contra simoniam in beneficio latius. Quid autem de pretio in venditione jurispatronatus, latè exponit Sanchez loc. cit. dub. 79. 82. & 83.

ARTICULUS XIII.

Quotuplex sit Simonia.

1158 **C**oncl. i. *Simonia rectè dividitur in illam, quæ prohibita est jure divino, & naturali, & in eam, quæ solo jure humano vetatur, hac tamen divisio est analoga.* Et quamvis hæc simoniae divisio aliquibus non placeat, existimantibus nullam esse simoniæ, quæ jure tantum humano prohibeatur; verum discordia videtur esse de nomine, inquit Sylvius in 2.2. q. 100. a. 1. quest. II. non enim asseritur, quod aliqua sit simonia, in quam propriè, & perfectè competit ratio simoniae, & tamen solum prohibeatur jure humano: sed dicitur, esse aliquod vitium habens similitudinem, & participans imperfectam rationem simoniae: quod ideo vocatur simonia, non naturali, sed positivo jure prohibita. Sed de nomine litigare nolim, dico cum Natal. Alessandro art. 3. de simonia, modò ea distinctione simoniae duplicitis, unius quæ divino, alterius quæ ecclesiastico tantum jure prohibita sit, ad

laxiores hac in materia opiniones afferendas non abutantur, qui illam usurpant. Rat. 1.p. Simonia potest esse prohibita, quia mala, & econverso: ergo. Prob. ant. Ubi donum reipsa spirituale, aut spirituali annexum venditur, simonia est, & quidem intrinsecè mala, seu prohibita, quia mala: ubi verò res vendita fuerit temporalis, simonia tantum erit mala, quia prohibita: seclusa namque Ecclesia inhibitione, non esset simoniacum illam vendere, ne patet in venditione officiorum Thesaurarii, Sacristariorum, &c. de quibus cap. *Salvator* I. q. 3. ergo.

1159 Rat. 2.p. Simonia solius juris humani, in rigore theologico, non est simpliciter talis, nam ipsi deficit, quod est essentiale in ea, venditio nempè rei spiritualis: ergo. *Urgetur*, simulque evertitur adversariorum fundamentum: quamvis auctoritate juris ecclesiastici, de non sacrilegio possit fieri sacrilegium, & econverso, (ut cum Cajetano supra q. 99. ad 5. fatemur) auctoritate tamen humana effici non potest, ut res temporalis sit, aut reverè habeatur ut spiritualis, sed ut summum juridicè, seu fictione juris; sed ad rationem simoniae propriè talis, essentialiter requiritur emptio, vel venditio rei spiritualis pro temporali pretio: ergo non est propriè simonia illa quæ talis dicitur jure ecclesiastico, & consequenter divisio est analogia. Quare frustrè fatigantur contrarii exempla congerendo: quod enim in sacrilegio, in contratu matrimoniali, & in aliis, facit jus humanum, hoc etiam præstat in simonia, nam calix v.g. per benedictionem, quæ est juris positivi, efficitur materia simoniae, qualis non erat ante benedictionem. Sed ex hoc nihil contra nos, nam hæc simonia est juris divini, quamvis ejusdem materia pendeat à potestate juris humani.

1160 Opp. Facultas Parisiensis 16. Julii 1658. hanc reprobavit proposit. *Simonia rei non sunt viri duo religiosi, qui bunc in modum pacificum suffragare mibi tu, ut sim Provincialis, & tibi suffragabor, ut fias Prior;* sed in hac simonia nihil intervenit temporale: ergo quamvis in simonia juris ecclesiastici non concurrat spirituale, non proinde cedit à ratione simoniae. *Resp.* Jure optimo rejici dictam proposit. quia, ut dicitur cap. fin. de pactis: *In spiritualibus obtinendis omnis pactio, omnisque conventio cessare debet.* & cap. *Quæ situm de permute.* dicitur, quod pactio circa spiritualia, vel annexa spiritualibus labem continet semper simoniae, subindeque pactum, quod minor pars ele-

electorum cedat majori ex tribus partibus concurrentibus ad electionem, est simonia cum: nec abstergitur labes simoniæ ex prætextu pacis, & concordia fine. Igitur hujusmodi simoniæ subjacent pœnis à jure latis, & ideò juridicè loquendo, sunt simpliciter tales: similibus enim pactis spiritualia tractantur ac si essent temporalia, theologicè autem non sunt proprie tales, cùm in ipsis nullum interveniat pretium temporale.

1161 Concl. 2. *Simonia exterior dividitur in mentalem, conventionalem, & realem.* Consultò dixi: *simonia exterior*, 1. quia cùm hoc peccatum sit operis, ut dixi, membra dividentia nequeunt esse purè interna. 2. nam hæc divisio traditur ad explicandum jus simoniæ damnans; sed hoc loquitur de simonia externa, cùm Ecclesia non judicet de occultis: ergo. 3. quia expeditius hoc peccatum explicatur, telicà simoniæ purè mentali, quæ consistit in voluntate, seu consensu deliberato cuiuslibet simoniæ; notum siquidem est pravum consensum externi operis pravum esse peccatum: igitur simonia exponenda, & explicanda per divisionem est, quæ aliquiliter prorumpit in opus externum. *Pasperinus de elec. can. cap. 7. n. 184.*

1162 Prætermisâ itaque simoniæ purè mentali, quæ per tria prædicta membra vagatur, dico: quòd simonia exterior, & *mentalis* est: venditio, aut emptio exterior rei spiritualis, occulta tamen, quia non exprimitur pactum, neque ex facto, vel circunstantiis potest in foro externo probari; ut in eo, qui dicat se gratis donare temporalia bona, nihilominus *ea intentione* (utique occulta) ducatur ut per temporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci: *Innocent. III. cap. Tua nos, de simonia.* Unde D. Th. hac q. 100. a. 2. ad 4. ait: *Si tamen desit intentio emendi, & vendendi, & similia repetit a. 3. in corp. & ad 2.* Hæc autem intentio venditionis sufficit, quòd sit virtualis, ut dixi.

1163 *Simonia conventionalis* est: ubi patrum vendendi, aut emendi manifestatur, ita ut sit in foro probabile; tamen non est consummatus contractus, quia solummodo est datum pretium, & non res spiritualis, aut econtrà, vel neutrum est datum. In 1. & 3. casu, juxta omnes, simonia non egreditur limites conventionalis; in 2. autem quando tempore res spiritualis est tradita, & non pretium, volunt aliqui esse simoniæ realem; sed oppositum cum communiori sententia infra dicam. Simonia igitur *realis* erit, ubi

pactum externè est manifestum, & consummatur traditione rei, & pretii acceptance saltem partialis, seu minimæ partis pretii, de quo infra.

1164 Præter adductas simoniæ divisiones, partiti potest in *veram*, seu quæ talis sit in conscientia, & coram Deo: & *præsumptam*, vel *juridicam*, quia in foro externo præsumptione juris, aut facti habetur, & punitur, ut simoniaca beneficij collatio v.g. in qua coram Deo nullum intervenit pactum. Hæc autem simonia rectè dicitur *ficta*, fictione quidem juris, non tamen *simulata*, nam quæ ficta est per simulationem, itaut absque intentione quis pasciscatur alterum decipiendo, quamvis sit peccatum gravissimum in deceptore, tamen ex parte ejus non est vera simonia, cùm deficiat *studiosa voluntas emendi*, &c. sicut non est votum sine interiori promissione: matrimonium absque vero consensu, &c. Ita DD. communiter contra Navarrum.

1165 Concl. 3. *Simonia confidentialis potest esse mentalis, conventionalis, & realis.* Rat. Illa simonia quandam importat fiduciam, à qua nomen trahit; sed talis confidencia triplici illò modo contingit: ergo. Prob. min. Ubi quis resignat, confert, præsentat, eligit, vel procurat beneficium alicui cum intentione, & confidentia, ut beneficiarius se obligatum intelligat, ut illud suo tempore resignet, aut quidquam ipsi conferat, vel aliis, erit simonia confidentialis, & *mentalis*, quia nullum exterius appetit pactum adhuc tacitum. Quando autem aliqua interstitit conventio expressa, aut tacita confidentiæ, nondum tamen fuerit executioni mandata, simonia erit *conventionalis*; & *realis*, ubi executione compleatur conventio confidentialis. Nota, quòd hæc simonia dicitur à Canonistis *qualificata*, ad differentiam aliarum, quæ appellantur *simplices*, & *communes*. Illum prædammarunt, variisque pœnis subjeerunt Pius IV. Constit. *Romanum*, 16. kal. Novemb. 1564. & S. Pius V. Constitut. *Intolerabilis*, kalend. Jun. 1569. Circa prædictas Constitutiones occurruunt difficultates non contempnendæ, quas sub brevitate conabimus expedire. Quare sit

1166 Concl. 4. *Simonia confidentialis* difinitur: *Simonia fiduciam includens, quam unus in altero, in quem beneficium ecclesiasticum transfert, constituit in accessu, ingressu, & regressu ejusdem beneficii.* Ponitur ut genus simonia, & ut dixi, potest esse triplex. *Fiduciam*

includens, quia innititur spei, & expectationi, quam unus in altero, &c. constituit in accessu, per reservationem, quā quis volens beneficium obvenire Titio, cūm iste modo defectu ætatis, vel alia ex causa sit ejus inhabilis, illud interea confert Cajo, pacto, & conditione, ut Cajus illud dimittat suo tempore apprehendendum à Titio. Dicitur: in ingressu, ubi quis beneficium sibi collatum, & nondum possessum, alteri resignat cum pacto, ut quando iste dimittat beneficium, resignans jus habeat ingrediendi ejus possessionem. Dicitur: in regressu, quando quis beneficium jam possessum alteri resignat eo pacto, quod si illud vacaverit per mortem, professionem religiosam, &c. resignans recuperet beneficium.

1167 Ad extreum ponitur: *ejusdem beneficii*, nam resignatio pensionis, aut beneficii, eo pacto ut resignatus aliud beneficium renuntiet, refundatque in alterum, simoniaca est, & haud incongruē dici potest simonia confidentialis; non tamen est de his, de quibus loquuntur Constitutiones Pianæ, proindeque pœnis earundem non subjicitur, nam ibi tantum est sermo de præsentatione, collatione, aut cessione beneficii iterum recuperandi secundum totum, vel partem fructuum, ut benè colligit Araujo in Selectis, p. 2. de Stat. Civil. disp. 14. a. 5. n. 39. ex illis verbis S. Pii V. vel illud etiam (beneficium) *in even-tum regressus, vel accessus eidem dimittatur, vel alteri postea conferatur, aut illius fru-ctus, vel eorum pars, &c.*

1168 Sequitur 1. Quod materia simoniæ, de qua est sermo in prædictis Bullis, est beneficium aliquod determinatum, aut pensio super idem beneficium tribuenda, non solum alteri, sed etiam ipsi resignanti. Hoc postremum negant Navarro, & Suarez, innixis verbis illis Bullæ: *Aut illius fructus, vel eorum pars alii, vel aliis (non dicit sibi) concedantur.* Ita illi; verum ex hoc tantum sequitur, quod ex prædicta clausula non constat, ut fatemur, nostra resolutio; benè verò ex alia, nempe: *sive ut de eo provisus, fructus illius, vel par-tem ad utilitatem, vel libitum conferentis, vel decendentis (en ubi comprehenditur resig-nans) aut alterius relinquat, &c. ergo. Sic Torre, Araujo, & plures alii.*

1169 Sequitur 2. Quod cūm permutatione beneficiorum simoniaca evenire posset cum fiducia certa, seu pacto de dissolvenda suo tempore permutatione, & concedendo re-gressu ad sic dimissa, vel de his in favorem

aliorum resignandis, vel pensione sibi, aut alteri persolvenda, dubium est inter DD. an permutationes ejusmodi in prædictis Constitutionibus comprehendantur? Certum autem est inter eos, quod ex parte collatoris confidenia in talibus permutationibus commissa, ibi est damnata. Difficultas ergo restat de permutantibus ipsis, & affirmo: nam ad hoc non est opus extensione, ut putant contrarii; led colligitur satis stando verbis ipsius legis, cūm dicat S. Pius V. de suo prædecessore: *Decrevit, omnes & quascumque provisio-nes, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de Ecclesiis, Monasteriis, & beneficiis: cūm interventu confidentia hujus-modi factas, nullius momenti fore, &c. Rur-sus, eadem inconvenientia ob quæ dam-natur confidentia in resignationibus à Pon-tificibus, nempe, quod beneficia ecclesias-tica jure hereditario in aliquibus domi-bus perpetuantur, &c. militant in confi-dentia permutationum: ergo etiam hæc pro-hibita censeretur ibidem.*

1170 Petes: *An qui pro ordinando patri-monium constituit cum fiducia, & pacto, quod-nihil exigetur ab illo, qui ordinatur titulō talis patrimonii, sit simoniacus, saltem confiden-tialis?* Resp. Quod neuter est simoniacus; unde in prædicto contractu, neque est simonia *simplex*, neque *qualificata*, ut declaravit Sa-cra Pœnitentiaria apud Toletum lib. I. cap. 48. n. 7. & S. Congregat. Concilii apud Garciam p. 2. cap. 5. n. 93. Et ratio est, quod consti-tuens patrimonium. Nihil dat spirituale, ne-que jus ad aliquid spirituale, subindeque consti-tutio patrimonii non est veluti præsen-tatio ad beneficium facta, sed solummodo reddit capacem ad Ordines: hoc autem nec est jus ad spirituale, neque quid spirituale, sed naturale, sicut quod quis capax sit fidei, spei, &c. Nota tamen, quod in eo casu ordi-natus diceretur talis ad *titulum fisci* pat-termonii, & consequenter incidet in poenas Conft. Sixti V. & Clement. VIII. ut fusè probat Barbosa ad cap. 37. de Simonia, n. 6. Gibal. q. 16. de Simonia, consequit. 5. & alii. *An vero incurrat suspensionem ipso facto?* Affirmat communis tententia apud relatos, negat ta-men Marchinus de Sacrament. Ord. tract. 2. p. 6. cap. 7. dif. 7. n. 10. Quod ex nullo textu, inquit, probetur talis suspensiō.

1171 Concl. 4. *Simonia ratione muneris, quod pro re spirituali datur, triplex est. nempe: a manu, ab obsequio, & à lingua. Quid fint hæc*

hæc munera tradidimus suprà in expositione diffinitionis simoniæ. Hanc igitur divisionem explicat D. Thomas in 4. d. 25. q. 3. a. 3. dicens: *Simonia consistit in emptione, & venditione spiritualium, vel eorum quæ sunt eis annexa: emptio autem, vel venditio consistit, non solum in datione, & acceptione pecuniae, sed omnium eorum, quorum potest pretium numismate mensurari:: Omnis autem temporalis commodi pretium potest numismate mensurari: & ideo quicumque pro aliquo temporali commodo dat aliquod spirituale, vel annexum, simoniæ committit. Bonum autem temporale, quod potest aliquis ab alio expectare, vel est ex parte animæ, sicut amicitia, aut favor aliquis; & quantum ad hoc est munus à lingua: vel ex parte corporis, sicut aliquis aëtus corporaliter exercitus; & quantum ad hoc est munus ab obsequio, sicut obsequium aliquod exhibitum: vel est aliquid exteriorum bonorum; & sic est munus à manu, quod consistit in exterioribus bonis. Quantum ad primum, committitur simonia per munus à lingua; quia lingua opinionem exprimit, & gratiam conceptam: quantum ad secundum, per munus ab obsequio: quantum ad tertium, per munus à manu.* Hæc D. Th. quæ repetit 2.2. q. 100. a. 5. Ex quibus habetur, simoniæ committere ab obsequio, qui obsequium alicui exhiberet ea lege, vel intentione, ut beneficium ipsi conferatur, ut si quis Episcopi sit Capellanus, eleemosynarius, notarius, &c. ea lege, vel pactio expressa, vel tacita, sive ea spe, & intentione, ut ei beneficium tribuatur. Vel si Nobilis Patronus filiorum suorum præceptor, aut suorum negotiorum procuratori stipendii loco beneficium conferat, vel promittat. Hæc attentè considerent, suamque intentionem discutiant, nè coram Deo simoniaci appareant, quos homines ut tales damnare non possunt.

ARTICULUS XIV.

De Pœnis Simoniacorum.

1172 **U**T detestabile, & perniciosum simoniæ crimen penitus extirpare Ecclesia, diversas, easque gravissimas contra illud perpetrantes assignavit pœnas, quarum timore fideles ab hoc peccato retrahentur. Has ergo in præsenti articulo tradere, & exponere intendimus. Ut autem absque ulla æquocatione moralis Theologus eas perdidere queat, debito ordine assignabimus. Pro quo prius notare oportet, nullas

esse latae à jure pœnas ipso factō incurrendas à simoniacis, præterquam ob simoniæ commissam in collatione beneficiorum, susceptione ordinum, & ingressu religionis, ut unanimiter docent Theologi, & Canonistæ. Advertas tamen, quod nomine *beneficii* impræsentiarum, non solum intelligitur, ut quidam putant, quod est propriè tale, nam pœnae simoniacorum comprehendunt ementes, aut vendentes quacumque officia ecclesiastica, etiam regularium, quæ per provisionem, electionem, postulationem, confirmationem, seu quavis alias dispositiones conferantur, ut legēti Pauli II. Constitutionem manifestum fiet. Quare Prioratus, Supprioratus, Vicariatus, & hujuscemodi officia, ubi acquirātur per simoniæ, subduntur pœnis, & censuris. Passerinus de Elect. Can. cap. 7. n. 277. & Laiman, qui recte excipiunt officium custodis, sindici, &c. quia sunt temporalia officia.

1173 Nomine autem *ingressus religionis*, ut pœnae incurvantur, intelligitur solum professio solemnis, dum vota emituntur. Tunc enim propriè fieret traditio rei spiritualis pro temporali, quamvis alias religionis ingressus possit esse simoniacus. Nomine denique *susceptionis ordinum* intelligenda non venit prima tonsura, quia proprie non est ordo, & lex est odiosa, subindeque non extendenda. Notare insuper oportet, pœnas adversus simoniacos in jure statutas, non procedere de simonia purè mentali, quia Ecclesia de purè internis non judicat. Neque de purè conventionali, sed de reali ex utraque parte completa, & consummata per traditionem rei spiritualis, & acceptiōem pretii temporalis, quod probabilius censemus adversus Salmantenses Morales, & alios apud ipsos. Ad hoc autem satis est, ut aliqua pretii pars tradatur, & quod litteræ pro beneficio v. g. expeditæ sint; imò sufficiet, quod emens det chirographum continens mandatum accipendi pecuniam. Secùs autem, si chirographum tantum contineat pretii promissionem; nam promissio, quamvis sit à tabellione subscripta, nec est pretium, nec pretii pars. Passerinus de Elect. loc. cit. n. 267. & communiter alii Authores.

1174 His igitur animadversis, hoc ordine pœnas adversus simoniæ referemus, priùs recensendo latae contra simoniæ realem; posteà autem quæ adversus simoniæ confidentialē, quæ in jure sunt stabilitæ, indicabimus. Pœnae ergo impositæ contra conferentes Ordines simoniace, sunt sequentes. Prima est, Excommunicatio ipso factō incurrenda,

ab-

absque ulla personarum exceptione, etiam si Cardinalitia dignitate fulgeat. Ex Paulo II. Extra. *Cum detestabile. Secunda est, suspensio à collatione quorumcumque ordinum, & primæ tonsuræ, & executione omnium pontificalium.* Ex Sixto V. constitutione, quæ incipit: *Sanctum & salutare. Tertia est, interdictum ab ingressu Ecclesiæ, quod sicut & suspensio nem à pontificali munere si violaverit, suspensionem incurret à regimine, & administratione suæ Ecclesiæ, & omnium fructuum perceptione, ut habetur in prædicti Sixti V. Bulla.* Et hæc de poenis adversus Ordinum simoniacos collatores.

1175 Poenæ autem, quas incurunt, qui ordines simoniace suscipiunt, sunt sequentes. *Prima est, excommunicatio lata, Pontifici reservata.* Ex eadem Extra. *Detestabile. Secunda est, suspensio ordinum etiam antea susceptorum, juxta nobis probabiliorem sententiam.* Ait enim Paulus II. in prædicta Extra. absque ulla exceptione, quod omnes illi qui simoniace ordinati fuerint, à suorum sint ordinum executione suspensi. Quæ Bulla innovata fuit alia Pii V. Bulla, quæ incipit: *Cum primum Apostolatus.* Quo s insuper Sextus V. ab omni facultate, & spe ascendendi ad alios superiores perpetuò suspēlos declaravit. *Tertia est, infamia, & depositio.* Quæ poena non ipsō factō incurritur, sed post judicis sententiam, ut ex ipso jure cap. *Si quis, ult. I. q. 3.* ubi de hac poena dicitur: *Percellantur :: deponendos esse apostolica authoritate sanximus;* quibus Pontifex poenas esse ferendas aperte significavit. *Quarta est, irregularitas.* Circa quam tamen oblerva, quod per se loquendo, simoniacus non est irregularis, quia nullibi talis aſsignatur poena. *Passerinus de Elect. Can. cap. 7. n. 285.* Si tamen simoniacus declaretur infamis, erit irregularis; sed hoc est per accidens, seu ratione infamiae, quæ poena est ferenda, ut diximus. Et hæc de poenis adversus simoniace ordinatos latit.

1176 Poenæ verò adversus simoniace ad beneficia promotoſ, sunt sequentes: *Prima est pariter excommunicatio ipsō factō incurrenda, & Pontifici reservata.* Quæ poena extenditur ad mediatores, parentes, amicos, & omnes illos, qui adjuvant, & procurant, ut beneficium simoniace detur. Extra. *Cum detestabile, de simonia, & ex Bullis Pii IV.* quæ incipit: *Inter ceteras curas, Pii V. & Sixti V. Secunda est, inhabilitas ad illa beneficia, ita ut collatio, præsentatio, electio, confirmatio, &c. sit irrita, & nulla, nedum irritanda, vel*

annullanda, atque adeo tenetur promotus dimittere sponte beneficium ante omnem judicis sententiam, & restituere omnes fructus ex eo perceptos, imo & distributiones, quæ ipsi datæ fuerint titulō beneficii, ut recte post Suarez notat Passerinus. Cū enim in beneficio per simoniā, etsi occultissimam, collato, nullum adquiratur jus, si fructus ejusdem perciperet beneficiarius, retinet alienū. *Tertia est, infamia, & depositionis poena,* quæ pariter nonnisi post judicis sententiā incurritur; & extūc irregularitas, cap. *Quis simoniacus 1. q. 1.*

1177 Hæc adeo vera sunt, ut quamvis promotus ignoraret simoniā, quia commissa esset à parentibus, vel consanguineis, amicis, &c. adhuc teneretur dimittere beneficium, officium, &c. ut expreſe habetur cap. *Nobis, de simonia, & in D. Th. hac q. 100. a. 6. ad 3.* ubi debile Corradi motivum dissolvit; unde miror, quod Vigant hic q. 3. n. 134. eo convincatur, at ibi q. 8. n. 139. non satis consequenter ait: *Si verò contigerit simonia ipso nesciente, tenetur solum restituere fructus extantes, non verò bona fide consumptos.* Hæc ille, assertque ibidem verba D. Th. quæ ad rem non sunt, nam inibi loquitur D. Th. non de obligatione restituendi, sed de eo, cui facienda est restitutio fructuum ex beneficio simoniace accepto perceptorum; verba autem D. Th. quæ ad rem faciunt, leguntur ibi ad 3. juvatque ea transcribere, nam ex illis plura ad praxim necessaria deducuntur.

1178 Ad hoc, inquit, quod aliquis privatetur eō quod accepit, non solum est poena peccati, sed etiam quandoque est effectus acquisitionis iustæ: putā, cū aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere non potest. Et ideo si aliquis scienter, & propria sponte simoniace accipiat ordinem, vel ecclesiasticum beneficium, non solum privat eō quod accepit, ut scilicet caret executione ordinis, & beneficium resignet cum fructibus inde perceptis, sed etiam ulterius punitur: quia notatur infamia. Et tenetur ad restituendos fructus non solum perceptos, sed etiam eos, qui percipi potuerunt à possessore diligenter. Quod tamen intelligendum est de fructibus, qui supersunt, deductis expensis factis causâ fructuum, exceptis fructibus illis, qui alias expensi sunt in utilitatem Ecclesiæ. Si verò eō nec volente, nec sciente, per alios alicujus promotio simoniace procuratur, caret quidem ordinis executione, & tenetur resignare beneficium quod est consecutus cum fructibus extantibus: non autem tenetur restituere fructus consumptos, quia bona fide possedit, nisi forte inimicus ejus frau-

dulenter pecuniam daret pro alicujus promotione : vel nisi ipse expressè contradixerit. Tunc enim non tenetur ad renuntiandum , nisi forte postmodum pacto consenserit , solvendo , quod fuit promissum. Hæc D.Th.

1179 Quibus habetur , quòd provisio , collatio , electio , confirmatio , promotio , & aliae similes dispositiones circa beneficia , & officia , irritæ sunt ipsò factō , & ante sententiam criminis declaratoriam , quamvis simoniā ignoraverit promotus , & ipse promotor , nili forte ab alio , vel aliis committatur in odium illorum , aut ipsis contradictoribus , vel tandem nisi per triēnum bona fide possideatur beneficium. In his enim casib⁹ , nec in foro conscientiæ tenetur promotus resignare beneficium. Verum tamen est , quòd circa contradictentes , vel repugnantes simoniæ possunt distingui plures casus , quos accurate resolvit Passerinus loc.cit. de Elect. n.317. Alias verò limitationes , si quæ sint , circa promotionem simoniacam , ignorantе promoto , vide apud ipsum ibi n.330. Sed monuerim , valde inter se differre ignorantiam simoniæ , & ignorantiam pœnarum simoniæ , quæ duo in praxi non raro confunduntur , præsertim ab illis , qui putant ad incursum pœnarum , & inhabilitatum exigi earundem scientiam , quod est plusquam falsum , alias qui cum ignorantia culpabili furantur , liberi essent à restituitione , & pœnis , quod est planè absurdum.

1180 Moneo etiam quantum ad dispensationem pœnarum simoniæ , quòd in illis , qui scienter , et si occulte , simoniā commiserunt , rarissimè dispensat Papa inhabilitatem ad idem beneficium , quamvis exponātur causæ gravissimæ. Unde Pius IV. (non V. ut citat Schmalzgruever hic n.317. constitutio ne sua: *In sublimi* , data 4. Maii 1562. decernit , ut Sacra Pœnitentiaria nequeat ab solvere simoniacū , nisi beneficium resignet , fructusque perceptos , & pretium respectivè restituere velit. Et hoc notent recurrentes ad S. Pœnitentiariam , nam plerique putant hanc viâ posse ipsos beneficium retinere , seu , ut propriè loquar , obtinere: nam beneficium simoniacè acceptum vacat , & ideo fructus illius debentur ei cui debentur fructus in vacanti , nisi specialiter componatur cum S. Pœnitentiaria , vel nisi dentur propter consuetudinem pauperibus.

1181 Testatur autem Reinfestuel hic n. 342. quòd nonnumquam dispensat in hoc Pontifex , deserviuntque inter alias causas , quòd timeatur scandalum ex resignatione be-

neficii , & quòd orator sit pauper. Sed cùm ex traditis à Passerino cit. de Elect. n.309. Suarez , & aliis , non desint tituli , & colores , quibus beneficiatus potest beneficium renunciare non prodendo simoniā , & pariter multis modis possit occulte restituere fructus , difficillimas puto dispensationes de inhabilitate , præsertim de dispensationibus circa pœnas simoniæ. Vide Corradum cap.9. 10. & 11. Unum obiter adverte contra eos , qui putant in prædicta simonia solū contrahi inhabilitatem ad beneficium , in quo commissa est simonia ; veritas tamen est , quòd manet etiam inhabilis ad alia obtainenda , ut aperte habetur const.5. S.Pii V. data 1. Aprilis 1566. & incipit: Cūm primum , §.8. Quod verò dicitur (inquit Passerinus , loc.cit.n.376.) de non usu bujus Bullæ ; si solū afferere juvat , ab omni Pontificia constitutione liberi erimus. Hæc ille , & concludit de opposita opinione , quòd non potest tuta conscientia practicari. Et haecenus de pœnis in simoniā communem latis.

1182 Venio jam ad eas , quibus punitur simonia confidentialis ; sed observandum , quòd ex dictis resolvi possunt dubitationes , si quæ exoriantur ex dicendis. Prima itaque pœna in relatis Bullis Pii IV. & V.lata est , excommunicatio Papæ reservata , exceptis Episcopis , & Prælatis iis superioribus , qui non excommunicationem , sed interdictum ab ingressu Ecclesiæ incurruunt. 2. est , annullatio actus , seu quòd resignatio , collatio , & quævis alia dispositio sit ipso jure nulla , & irrita. 3. Inabilitas , non tantum ad idem beneficium , sed etiam ad omnia alia in posterum obtainenda. Ita verò pœnæ incurruunt ante sententiam judicis criminis declaratoriam. Scio à quibusdam circa inhabilitatem ad obtainenda alia beneficia allegari non usum ; sed respondet ut supra cum Passerino. 4. est , privatio omnium beneficiorum , etiam antea habitorum , quæ ipsò factō incurritur : nihilominus ex communi , & vera opinione ad eam incurriendam exigitur sententia criminis declaratoria , cùm sit de re jam possessa , & jure quæsito , & nemo per se ipsum teneatur exigere pœnas , etiamsi fuerint ipso jure interrogatae. 5. denique est beneficiorum sic resignatorum , aut collatorum reservatio , ita ut ab alio , quām Summo Pontifice conferri nequeant , & fructus malè percepti deferantur ad Cameram Apostolicam. At hæc ultima pœna extra Italiam locum non habet propter concordata Regum cum Papa circa provisiones ecclesiasticas. Scito in finem prædictas

etas poenas incurri eō ipso, quod beneficium ab uno sit datum, ab alioque acceptum: tunc enim jam dicitur consummata, seu perfecta simonia confidentialis, licet pensio, aut quidquam aliud non sit solutum. Insuper, quod probatio simoniae confidentialis est privilegiata, ita ut sola conjectura pro plena habetur probatione, Romaguera in *Glossa ad Synod. Gerund. lib. 3. tit. 4. cap. 3.*

ARTICULUS XV.

Qualiter in renunciationibus, permutationibus, & transactionibus beneficiorum purgetur labes simoniae.

1183 Circa primum supponendum est, quod, ut ex dictis habetur, renunciatio cum onere pensionis fieri nequit in manibus Ordinariorum, quia juxta Canones nequeunt Episcopi constituere pensionem, seu beneficia diminutè conferre, nam hoc ad simoniacam spectat pravitatem. At verò si renunciationes beneficiorum fiant in manibus Papæ, licita sunt, etiamsi pensio imponatur beneficiis; cum enim Papa sit supremus bonorum Ecclesiæ dispensator, applicare potest, & separare alicui patrem fructuum non ex motivo renunciationis beneficii; hoc enim esset simoniacum: sed ob aliquam justam causam, qualis est utilitas Ecclesiæ, aut ministrorum ejus necessitas.

1184 Circa prædictam autem beneficiorum renunciationem, præsertim ubi fiat cum reservatione pensionis, notandum: vitiosam esse, & simoniacam tam ex parte renunciantis, quam admittentis renunciationem, si per eam inferatur Ecclesiæ grave damnum: nam ambo tenentur bonum Ecclesiæ promovere, ejusque præjudicium vitare. Idcirco ad honestandam beneficii curati renunciationem opus est, quod non omittatur dignior. Si enim Rector sit senex, & is, cui fit renunciatio, sit juvenis, & non desint digniores, quibus committi poterit cura illius Ecclesiæ in brevi vacatura, non fit renunciatio sine damno Ecclesiæ notabili, & ideò licet per se loquendo non potest fieri. Hæc Passerinus de elect. can. cap. 30. n. 133. post Sotum, Navarrum, Vazquez, & alios ab ipso relatos. Unde renunciationes à senibus Rectoribus factæ in favorem consanguinei, non carent suspicione hæreditatis beneficii curati; immo licet fiant in favorem extranei, non parum suspectæ sunt terrenæ alicujus cupiditatis. Idcirco superior

cui competit examinare, approbare, vel admittere tales renunciationes, debet ex fideliitate, & justitia legali diligenter inquire causam eorum legitimam: nam valde periculosum est, quod ubi jura in creandis Parochis tam diligens præscripserunt examen, remittatur nova provisio ad arbitrium Parochi, qui, forte prætermisso meliori, ruinam suæ Parochiæ parabit.

1185 Circa beneficiorum permutations, primò vitandum est, sicut in renunciationibus, Ecclesiæ damnum, & consideranda ejusdem utilitas, nè prætextu permutandi beneficia nundinentur, & vendantur. Igitur, ut à vitio simoniae purgentur beneficiorum permutations, necessaria est superioris auctoritas, id est Episcopi, in beneficiis suæ Dioecesis, aut Capituli sede vacante, vel Abbatis, aut cujuslibet alterius jurisdictionem quasi Episcopalem habentis respectivè: unde D. Th. hic q. 100. a. 1. ad 5. dicit: *Potest Prelatus ex officio suo permutations hujusmodi facere pro causa utili, vel necessaria;* significanter, inquam, dicit *Prelatus*, nam cap. Conquerenti, de rerum permut. nomine Episcopi, juxta communem interpretationem, intelligitur quilibet, & qualitercumque jurisdictionem habens spiritualem. Procedunt dicta, 1. in beneficiis Papæ non reservatis. 2. In non unitis Ecclesiæ, Monasterio, vel alteri beneficio. 3. In non litigiosis, sed solummodo expectatis; expectatio enim jus non tribuit. Scito etiam, quod superioris approbatio ad permutandum requiritur sub poena excommunicationis majoris, & privationis beneficiorum ipso jure incurrendæ. Videsis Canonistas ad tit. XIX. 3. Decret. & in 6. eod. tit. cap. unic.

1186 Circa 3. nota, quod transactione est: *Quædam pacticio non gratuita in dubiis, & sub certa lite constituta;* nunquam ergo erit licetum, per se, & absolute, transfigere spirituale pro temporali, aut econverso: & ideo si in litem vocatur spiritualis jurisdictionis, vel controvertitur jus præsentandi, simoniacum esset dare pecuniam alteri, ut desisteret. Nihilominus si transactione fiat cessione, aut largitione juris proportionatè, non erit simoniaca tunc enim datur spirituale pro spirituali, vel annexum spirituali pro alio annexo; unde in eo casu transactione esset quædam mutatio, ad quam non requiritur superioris auctoritas. Quare si lis esset circa reliquias, litigantes pacisci queunt, ut dividantur. Similiter in jure præsentandi litigioso, possunt convenire ut alterni præsentent, & sic de aliis. In colla-
tio-

tione autem Beneficiorum ad transactionem exigitur Prælati auctoritas, quâ suppositâ componi possunt litigantes, itaut unus beneficium pacificè possideat, solvat tamen alterius partis expensas, vel quod unus beneficium renunciet, & det alteri Vicariam, &c.

1187 Pensionem autem duraturam ad pensionarii vitam solus Papa imponere potest, ex probabiliori sententia, quam pluries amplexa est S.Rota, confirmatque stylus Curiae. In transactionibus cavendum est, nè collitigantes ante consensum Prælati conventionem inter se faciant, & absolutè consentiant alicui pacto, nam hoc reprobatur, cap. Cum pridem, de pactis. Quòd autem possint inter se de modo compositionis tractare, eumque

supplici petitione ad Prælatum deferre, ut firmet compositionis modum, ubi judicaverit expedire, faciatque transactionem, docent plures DD. & satis probabiliter. Cæterum cùm periculum sit, quòd ad emolummentum temporale respiciant litigantes, & non ad bonum pacis, ut jura volunt, consultius est, quod prætermissa omni conventione inter eos, dimittant compositionem arbitrio, & prudentiæ Prælati, ut habetur ex cap. Nisi, de Præbendis. Et scito, quòd cap. de Cetero, de transactionibus, facultas transigendi datur Clericis, quos elegerint litigantes, ut rem componant tanquam arbitrii; tanti enim jus æstimat pacis bonum, ut ad quoslibet Clericos prædictam extendat facultatem. Satis ergo de simonia, ut ad alia transeamus.

SECUNDUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

ECUNDUM Decalogi præceptum hōc modō exprimitur Exod. 20.
v. 7. *Non assumes nomen Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumperit nomen Domini Dei sui frustra.* Quibus verbis divini nominis contemptus prohibetur, & ipsius honor præcipitur. Convenienter autem post primum Decalogi præceptum, hoc secundum fuisse traditum, ostendit D. Thom. 2.2. q.122. a.3. dicens: *Prius autem est Deum suscipere ad colendum, quād cum suscepimus honorare: & idē præmittitur præceptum, quō prohibetur superstitione secundo præcepto, quō prohibetur perjurium.* Cūm igitur triplici potissimum actu inter alios, quos refert D. Thomas opusc. 14. alias 7. assumatur Dei nomen, Votō nempe ad operis completionem, Juramento ad dicti confirmationem, & Adjuratione ad alicujus rei adeptionem; tria hæc cum D.Th. hic quæst. 88.89. & 90. exponere tentabimus.

QUÆSTIO I.

De Voto.

1188 Quæ de Voto à Theologis hīc disseruntur, & à Canonistis 3. Decret. tit. 34. de Voto, & Voti redēptione, redigi possunt ad sex capita. I. Voti quidditas. II. Materia. III. Obligatione. IV. Multiplicitas. V. Quinam vovere possint. VI. Quibus modis ab obligatione voti liberemur. Multipliciter au-

tem hoc nomen *Votum* sumitur. 1. pro simplici deliberatione. 2. pro firmo proposito, & desiderio, unde dicitur voti compos, qui desiderium suum implet, quo sensu intelligitur illud Canonis Missæ: *Tibique reddunt vota sua,* & in Collecta: *Vota nostra quasumus Domine,* &c. 3. pro matrimonio; unde dicitur *ad alia vota transferre.* 4. denique strictiori significacione sumitur determinatè pro promissione, non homini, sed Deo facta. Unde appositi D.Th. hanc q. 88. instituit his verbis: *De voto per quod Deo aliquid promittitur.*

ARTICULUS I.

Quid sit Votum?

1189 *C*onclus. Votum est: *Deliberata promissio Deo facta de aliquo meliori bono.* Ponitur *deliberata*, idest, cum pleno, & perfecto voluntatis consensu, perfectam rationis advertentiam præsupponente, qualis requiritur ad actum completere humatum. Unde semiplena deliberatio, seu, ut vocant, semiplena libertas, ad votum non sufficit; & plenissima, quæ exposcit nimis matutram, seu diuturnam rei meditationem, non requiritur. Hinc habes 1. promissionem cum semiplena tantum libertate factam nullatenus esse votum adhuc sub veniali ligans, ut quidam putarunt; nam votum naturâ suâ postulat, quod sit actus simpliciter humanus, idest, plenè deliberatus. Habes 2. quod in momento nuncupari potest votum, quippe ad rationem actus simpliciter humani non prærequiritur temporis diuturnitas; alioquin prætextu non exactæ discussionis excusarentur omnia ferè vota; raro enim omnia considerabilia exutiuntur, & cuncta inconvenientia prospiciuntur. Dicitur *promissio*: licet enim ad votum requiratur propositum, hoc tamen non sufficit quantumcumque sit firmum. Propositum namque est quædam voluntatis electio amplectendi, seu faciendi aliquid, orta quidem ex deliberatione, sed per se ipsam determinatio hæc non inducit ullam obligationem, et si aliunde possit ipsis inesse. Unde D.Thomas 2.2. q.88. a.1. ait: *Quod deliberata promissio procedit ex proposito faciendi; propositum autem aliquam deliberationem præexigit, cum sit actus voluntatis deliberatae.* Sic ergo ad votum tria ex necessitate requiruntur. Primò quidem deliberatio; secundò, propositum voluntatis; tertio, *promissio*, in qua perficitur ratio voti.

1190 Promissio isthæc quadrupliciter fit: 1. cum animo se obligandi, & promissum servandi, & hæc est propria voti rectè emissi, de qua ait D.Th. bīc a.1. quod *procedit ex proposito faciendi.* 2. est cum animo promittendi, sed non servandi promissum, & tunc promissio est secundum quid bona, & votum simpliciter validum, quia liberè se per promissionem ligat, illicite tamen, atque demeritorie votet, quia ad id, quod non vult servare, se obligat: unde promissio inficitur à proposito, & ideo illa dicitur propriè, & formaliter pra-

va. 3. fit cum animo non promittendi, neque servandi; & tunc non est votum, etiamsi verbis exprimatur promissio, cum ex nudis vocibus nulla nascatur obligatio. Promissio denique fit cum animo non se obligandi, quoniam ignoratur promissionis natura, quod nempe sit obligationis inductiva. Unde hoc erit tibi signum, ut dicernas in ratiōnibus promissionib⁹ eos votisse, necnē. Nam si credebant se ligatos, ita ut existimarent mortiferam esse promissionis fractionem, certum est votisse; secūs verò, si secūs.

1191 Ponitur *Deo facta*; nam votum soli Deo fit; promissio autem fit etiam homini. Ita D.Th. 2.2. q.88. a.5. ad 3. dicens: *Votum soli Deo fit; sed promissio etiam potest fieri homini:* Et ipsa promissio boni, quæ fit homini, potest cadere sub voto, in quantum est quoddam opus virtuosum; Et per hunc modum intelligendum est votum, quod quis votet aliquid Sanctis, vel prælati, ut ipsa promissio facta Sanctis, vel prælati, cadat sub voto materialiter, in quantum scilicet homo votet Deo se impleturum, quod Sanctis, vel prælati promittit. Ad extremum declaratur materia voti verbis illis *de meliori bono*, seu de bono, quod melius sit ipsum, quam non ipsum, ita ut oppositum materiae voti tam bonum non sit, quam id quod votetur. Sic communiter DD.hanc voti diffinitionis particulam exponunt. Unde non rectè Danès part.3. cap.14. de *Voto*, quest.2. asserit: *S.Thomam competentem voti materiam indicare, cum dicit, votum esse debere de meliori bono, nempe vel in se, vel respectu voventis. Idest nihil votendum est, nisi quod spe etatis omnibus Deo simpliciter gratum sit.* Si enim hoc sufficeret, posset quis indiscriminatim votare, vel religionem ingredi, vel matrimonium inire; quia utrumque Deo gratum est. Rejicienda est ergo propter hanc rationem voti diffinitionis à Danès, & Henno tradita sub his verbis: *Deliberata promissio Deo facta de re ipsis grata;* & tanquam rectissima amplectenda, & omnibus præferenda D.Thomæ diffinitio.

1192 Opp. 1. ex cap. *Statuimus*, & cap. *Consulti, de regulari*. ubi dicitur, quod Novitii ante professionem ex solo proposito ingrediendi religionē, obligantur permanere in religionē: ergo solum propositum voluntatis inducit obligationem voti. Resp. exponendo textus adductos, & si qui alii adducantur: ex solo proposito nude sumpto, N. promissione firmato, C. Ut enim notant Canonistæ (pro quo vide Covarrubias loc. cit.) antiqua fuit consuetudo, ut votum simplex religionis in com-

communi emitterent, qui religionem ingrediebantur. Unde non ex solo proposito, sed ex dicta promissione obligabantur. Et hæc est communis expositio, & necessariò amplectenda, inquit Joan. à S.Th. nè sit, vel apparet aliqua contradictione in decisionibus Pontificum. Nam cap. Litterarum, de Voto, manifestè dicitur, quod ex solo proposito relinquendi sacerdotium, non ligatur homo. Et Innoc. III. super hac re interrogatus, cap. Litteraturam tuam, de Voto, sic respondit: *Quod si plus non est in voto processum (idest præter animi propositum religionem ingrediendi) transgressor judicari non poteris, si non impleas quod dixisti.*

1193 Opp. 2. Quædam sunt vota de rebus arduis, ut religionis, quod ad totam vitam spectat; sed ad ejusmodi aggredienda opus est diuturna deliberatione: ergo. Ad hoc argumentum, ab impugnantibus religionem olim propositum, frequenter in praxi à quibusdam etiam nunc objectū: *Resp. N. min. diuturna enim deliberatio, & multorum consilium requiruntur in magnis dubiis. Circa ingressum autem religionis possunt considerari 1. ipse ingressus secundū se. 2. comparativè ad vires suscipientis; & 3. modus ingrediendi, & quam religionem quis debeat ingredi. Circa duo priora nullum est dubium, nam certocertius est, quod sit bonum, & laudabile religionem intrare; in hoc autem ingressu confidentia est in auxilio Dei, non in viribus nostris. Unde quoad duo priora, necessaria non est diuturna deliberatio, ut putant cæci, & duces cæcorum. Circa 3. autem potest haberi etiam consilium cum iis (N.B.) qui non impediāt. Hæc est summa sententia D.Th. hac in te opusc. 13. cap. 10. &c. 2. 2. q. 189. art. 10.*

1194 Opp. 3. Ad votum requiritur deliberatio formalis, aut saltem virtualis? Neutrū dici potest: ergo. Prob. min. quoad 1.p. Ad valorem Sacramentorum non exigitur formalis Ministri intentio. Similiter ad peccatum mortale non est opus deliberatione formalis, & denique plures, tempore quo sacrificiantur, aut professionem emittunt, de voto non cogitant, & ubi actū cogitent, non tam circa omnes ejus circumstantias, ad quas tenentur: ergo ad votum non requiritur deliberatio formalis. Quoad 2.p. prob. min. 1. si ad votum sufficeret virtualis deliberatio, ebrii votum ante ebrietatem prævisum, esset validum non minus, quam homicidium. 2. jurans ex consuetudine non ligatur: ergo neque votens, quamvis uterque peccet. Unde

votum consuetudinarii, etiamsi fuerit jumentō firmatum, non ligat, dum modo absque formalī deliberatione emittatur.

1195 Pro hujus gravis difficultatis expeditione divisi sunt AA. ex quibus eligam, quod verisimilius visum est. Dico ergo formalem deliberationem necessariò exactam non esse ad valorē voti, ut ex probat. 1.p. min. colligitur. Sufficit itaque deliberatio virtuallis, non qualiscumque, sed quæ importet formalem vovendi voluntatem tacitam, vel expressam. Cum enim deliberatio duo dicat, seu importet, videlicet, collationem rationis, & volitionem formalem, omne votum requirit formalem voluntatis actum præteritum, vel præsentem, quod vovens acceptet obligationem promissionis, non tamen exigitur formalis collatio rationis ad valorem voti propter rationes jam inductas pro 1. p. min. Hac doctrinā, quam credimus inter DD. esse communiorē, plures resolves casus, modo in ea consideres, quod non admittimus votum absque formalī voluntate, benè verò absque formalī deliberatione. Quare

1196 Resp. ad 2. p. min. N. ant. & disparitas est, quod homicidium est volitum in causa, scilicet in ebrietate in quo continetur; scilicet autem votum, quod cum sit actus virtutis, nequit in ebrietate contineri. Hoc tamen non est negandum, quod ubi ante ebrietatem vellit quis se obligare, si promissionem, aut juramentum emitteret dum ebrius esset, purificata conditione maneret ligatus, quia tunc non esset nuda verborum prolatio, ut in casu argumenti, sed humanus actus virtualiter perseverans.

1197 Ad 2. N. ant. Eadem quippè est ratio jurantis, & voventis, modo interveniat actus voluntatis formalis, ut dixi, & repertur quando prævisa consuetudine omittit votens, aut jurans collationem rationis, num scilicet expediat: & nihilominus translit, vultque se promissione constringere; tunc enim omnino liberè amplectitur id, de quo tenebatur collationem facere, quam si prætermisit, sibi imputet, sed non ex hoc excusandus est ab obligatione voti, & juramenti.

1198 Sequitur 1. Fractiones votorum species non differre, cum sint de eodem objecto, nempè contra fidelitatem Deo debitam. Unde in confessione non est per se necesse materiam voti exprimere, nisi fortè alias fuerit præcepta, tunc enim esset duplex peccatum. Scito tamen, quod ubi votum fiat ex aff. atq; ad rem promissam, non exinde duplex con-

surgit obligatio, ut quidam putant; affectus enim, seu voluntas abstinendi v.g. novam non induit obligationem intra propriam lineam ex quo substernatur voto: unde qui ex motivo, & affectu abstinentiae volet jejunium sabbati, quod non est in præcepto, unicō constringitur voti præceptō. Religiosus verò specialiter contra obedientiam agens, duplex incurrit peccatum, inobedientiæ scilicet, quæ ipsi necessaria est ex præcepto, & sacrilegii contra votum; liberè enim se subdidit Praelato, & non qualitercumque, sed ex voto. Regula itaque generalis erit: quòd si materia voti alias sit præcepta, violatio voti erit duplex peccatum; secùs verò, si secùs, ex Cagliano hic a. 5. dub. ult. communiter re-cepito.

1199 *Sequitur 2.* Votum non exigere, ut fiat ex affectu ad rem promissam: plures enim constringitur quis votō, qui magnam experitetur difficultatem, & tristitiam in ejusdem materia, ut vel sic vincat non præsumens de se, sed de auxilio Dei: unde D.Th. 3. *contr. Gent.* cap. 138. rat. 1. concludit sic: *Erit ergo actus continentiae, vel abstinentiae laudabilior in eo, quod ex votofacit, etiamsi non ita delectetur in abstinentia, vel continentia, ex eo quod delectatur in potiori virtute, quæ est religio.* Hæc D.Th. quibus habetur, quod potest materia voti secundū se tristitiam, & difficultatem habere respectu voventis, & tamen propter finem religionis vovendo fit delectabilis. Unde votum tunc non fit ex affectu ad rem promissam, sed ex affectu ad cultum Dei. Videsis Ferratiensem ibi §. *Sed occurrit.*

1200 Inquires autem: *An fractio solius propositi melioris boni fit peccatum saltem veniale?* Resp. Negativè loquendo formaliter, per se ex parte objecti, seu operis, & colligitur ex D.Th. hic a. 1. & infra q. 189. a. 4. ad 1. & 2. Per accidens verò, concomitanter, & ex parte operantis semper, aut ferè semper erit veniale, ubi nempè absque rationabili causa quis resiliat à proposito; tunc enim incurrit peccatum inconstantia, sive imperseverantia, quorum proprium est, *de facili recedere à bono propter difficile*; recta siquidem ratio non patitur, ut bonum, quod semel amplectitur de facili, idest absque causa, prætermittatur. Hac ratione, qui religionem sponte, & non ex voto ingreditur, nisi exeat ex rationabili causa, non erit ab omni culpa immunis, nam hujusmodi retrocessio non esset bona, cùm fuerit absque causa: erit ergo mala, nam non datur actus in individuo in-

differens. Passerinus tom. 3. *de Stat. q. 189. a. 4. n. 28.*

1201 Hoc ipsum, opinor, tradere eos qui in oppositum allegantur, & ex his habetur sensus legitimus illius proloquii: *Non proficere, deficere est*, quod multis illustrat Alvarez de Paz *in vit. spirit.* lib. 5. p. 1. cap. 10. Monuerim tamen pro Magistro spirituali: contingere dupliciter, ut quis retrahatur à proposito melioris boni: 1. sic, quod contradictorium proponat. 2. ita, quod fracto semel, aut iterum proposito, illud ipsum denuò reasumat, ac recuperet. Ex his 1. est impedimentum progressus in via spiritus, & magna tepiditatis signum, atque adeò totis nervis est vitandum. 2. verò non ita; plerumque enim post fractionem propositi ferventior resurgit anima, nedum humilior, unde *Psal. 29. v. 7.* dicitur: *Non movebor in aeternum*; en propositum: sequitur autem: *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus:* ecce propositi fractionem, subditque exemplò propositi renovationem: *Ad te Domine clamabo, inquit, & ad Deum meum deprecabor.*

ARTICULUS II.

Exponitur Voti materia, seu quomodo sit de meliori bono.

1202 **S**icut comminatio est de re, quam contra aliquem quis facere intendit, ita promissio est alicujus, quod pro aliquo facit quis voluntariè se obligando. Res autem hujusmodi subdi debent nostræ voluntati, nam sibi impossibilia, ut volare, vel absolute necessaria, ut mori, non nisi stultus promittit. Vana quoque esset promissio de re alteri ingrata, aut non accepta, & ideò cùm nullum *opus sit Deo acceptum, nisi sit virtuosum, consequens est, quod de nullo illico, nec de aliquo indifferenti (ut tali) debeat fieri votum; sed scilicet de aliquo actu virtutis.* D.Th. hic q. 88. a. 2. Hoc prælibato,

1203 Concl. 1. *Promissio Deo deliberatè facta de re qualicumque illicita, est mortalis.* Rat. Hujusmodi promissio esset blasphemia; sed in hac non invenitur parvitas materiæ, ut dixi num. 243. ergo quamvis mendacium sit ex se veniale, ordinate tamen ipsum in Dei cultum, ut sit in promissione, esset gravis injuria Deo irrogata, nam *immolantis ex iniquo, oblatio est maculata.* Eccl. 34. v. 21. Unde *Malachia* 1. graviter reprehenduntur offertentes victimam cæcam, claudam, &c. Hac ratio-

tione votum Jephete, de quo *Judicum* 11. appellatur à S. Hieronymo stultum, ut refert D. Th. hic a. 2. ad 2. & ut Justinus prodit, Locrenses cùm bello premerentur, turpe nuncuparunt votum, prostituros se filias in festo Veneris, si vñctores forent. De voto emissio propter finem pravum, vide p. 1. num. 452.

1204 Dixi: *promissio deliberatè facta*, nam propter ignorantiam possent hujusmodi promissiones excusari ex toto, aut ex parte. Unde votum nuptæ, si non haberet prolem, et si illicitum, & nullum, quia contra finem matrimonii, excusandum tamen dixi propter ignorantiam. Prædictam resolutionem extende ad votum absolutum de re simpliciter impossibili: nam talis promissio non fieret sine contemptu gravi, & injuria Dei; unde hujusmodi promissio esset prava, nisi fortè eam excusaret ignorantia. Difficultas autem est: *An ubi materia voti non esset totaliter impossibilis, illud ligaret ex parte?* Qua in re certum est, quòd si de voventis intentione constaret, non esset locus dubitationi: *Obligatio enim voti ex propria voluntate, & intentione (voventis) causatur.* D. Th. hic a. 3. ad 3. & infra q. 189. a. 4. ait: *In tantum fertur obligatio voti, in quantum se extendit voluntas, & intentio voventis.* Cæterum ubi de intentione non constiterit, vestiganda est ipsa intentione ex materia voti, animusque voventis explorandus, sive impossibilitas præcedat, sive voto superveniat, eadem namque est utriusque ratio, ut bene notat Prado hic n. 114. & ideo ex dicendis infra de voti obligatione, constabit resolutio.

1205 Concl. 2. Res, sive opus indifferens non est materia voti, nisi ob finem, aliamve circumstantiam transferatur ad ordinem boni operis. Rat. 1.p. Indifferens opus in sua manens indifferentia, non est de genere boni moralis: ergo multò minus erit bonum melius, quòd est materia voti. Rat. 2.p. Indifferens extrahetur ab indifferentia potest esse materia virtutis: ergo & voti. Hinc transire extra muros, quid est indifferens, & secundum se materia voti incapax; si tamen fieret ex fine vietandi occasionem peccandi, votum esset prudè honestum. Considerare autem oportet in hisce votis, quod cessante ejus fine principali, seu cuius gratiæ emissum fuit, cefsat & votum, ut in relato exemplo: nam ubi transitus extra muros non esset occasio peccandi, non ligaret votum, cùm deficeret ejus materia, seu redditus sit ad statu indifferentiae.

1206 Concl. 3. *Necessaria ex præcepto sunt voti materia.* Rat. Quamvis hujusmodi opera

sint debita ex præcepto, tamen velle ea facere nova religionis obligatione, est opus supererogationis; sed hoc ipso sunt materia voti, sicut & juramenti: ergo votum servandi mandata est circa propriam voti materiam, subindeque univocè convenit cum voto, cujus materia sit res consilii. *Nec obstat 1. cap. Quia circa, de bigamis, ubi simplex fornicatio dicitur luxuria in Clerico.* Non inquam officit, quia illud dicitur ad exprimendam bigamiam, non ad excludendum sacrilegium. *Nec obstat 2.* quòd contrarium hujus voti videatur esse malum, quia non servare mandata, malum est: ergo votum servandi mandata, non est de meliori bono, sed ut summum de bono. *Resp.* enim, quòd contrarium prædicti voti non est: *Non servare mandata, sed servare mandata non ex voto;* & hoc quidem bonum est, sed minus, quām ea servare ex voto: unde transgressor hujus voti reus est duplicitis peccati, quia facit contra motiva duarum virtutum, & ideo cap. *Impudicas* 27. q. 1. appellatur sacrilega Monachi fornicatio. Unde contrarium Gersonis opinionem censurâ dignam existimat communiter DD.

1207 Sequitur 1. contra Navarrum, votum non peccandi mortaliter in qualibet materia, & universaliter, esse licitum, & validum, nam est de re Deo grata, & auxilio divino possibili cuicunque homini, quantumvis fragili. Deus enim paratissimus est nobis suam gratiam donare, juxta illud *Apoc. 3. v. 20. Ecce sto ad ostium, & pulso.* Scias tamen, quòd ratiōnē consulendum est hoc votum, ut recte monet Soto lib. 7. q. 1. a. 3. ad 2. & ubi facta fuerint, facilè sunt dispensanda, aut cassanda, nam plerisque sunt occasio gravius cadendi, & ideo illis, qui indiscreto fervore cupiunt hoc emittere votum, dici debet illud *Eccles. 9. v. 20. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis.*

1208 Nota, quòd votum vitandi omnia venialia esset nullum, cùm sit de materia moraliter impossibili, ut colligitur ex Trident. ses. 6. can. 23. Traduntque communiter Theologi, de necessitate gratiæ differentes: quòd scilicet nullus viator, excepta B.V. Mariâ, potest omnia venialia collectivè vitare, seu in omni materia. Nam in determinata materia nonnunquam viris perfectis speciali Dei auxilio conceditur, quòd contra hanc, vel illam virtutem, nec venialiter delinquant; unde de S. Joanne Baptista canit Ecclesia: *Nè levem saltē maculare vitam famine posses; & de-*

Doctore Angelico, quod pestiferæ superbiae numquam persensit stimulum. Arduum votum, quod à Deo edoc̄ta emisit innixa super dilectum suum S.V.Theresia, huic non obest doctrinæ, nam hoc perfectionis genus extra communem legem constitutum est. Simile votum emisso Servam Dei Joannam Franciscam Fremiot, habetur in ejus vita, cap. 21. & de aliis non paucis traditur idem egiſſe, nam non est abbreviata manus Domini. Isai. 59. v. 1. Imò si credimus Auctori Catena Myſticæ, hoc votum nuncupari potest ab animabus proficien‐tibus, quod merito impugnat Joseph à Spiritu S. tom. 4. Cursus Myſt. disp. 28. q. 6.

1209 Concl. 4. Quælibet opera supererogationis sunt propria voti materia, quatenus expeditunt ad consecutionem vita aeternæ. Hanc nota limitationem, ex qua pendet plurimorum casuum resolutio, & deducitur hæc regula generalis: Votum de his, quæ sunt formaliter opposita consiliis irrita sunt, & nullas (idem dic de juramento) unde invalidum est votum non ingrediendi religionem: nam tali promissione poneret vovens obicem Spiritui S. qui ascensiones in corde nostro dispositus, & ideo non obstante ea promissione, posset quis religionem intrare. D.Th. hic q. 89. a. 7. ad 2. & videndus quodl. 3. a. 14. & quodl. 5. a. 27. ubi docet, quod etiā eleemosynam non dare, non jejunare, non mutuare, non ingredi religionem, & alia hujusmodi opera hīc, & nunc sint bona, & honesta, tamen obligatio ad ea prætermittendum est illicita, quia per tales obligationem firmaretur animus contra gratiam Spiritus S. Et hæc de oppositis consilio‐rum ut talibus, & ideo in regula dixi: formaliter: nam si considerentur materialiter res, quæ videntur consiliis contrariae, queunt esse materia voti, si talibus vestiantur circumstan‐tiis, ut formaliter non opponantur consiliis. Quocirca votum non vovendi, nisi de licentia Magistri spiritualis, salubriter à quibusdam emititur, ut cohibeant nimiam vovendi præcipitationem. Attamen neque hoc prorsus consulerem; sed potius, quod absque voti obligatione illud ipsum sibi proponerent, & ita ut expressam habeant voluntatem, quod si forte absque licentia Directoris voverent, non ligaret votum, nisi post ejus approbationem. Hoc enim modō vitatur periculum fractionis voti, & nedum indiscretionis voventis. Nam qui votum emitteret, non vovendi, nisi cum circumstantia approbationis prædicta, ubi contravenerit vovendo absque tali moderamine, peccaret circa dubium; nec

proindè esset à voto exemptus, ut falso quidam putant: nam voti violatio ipsum per se non irritat, sicut nec juramentum; utriusque enim obligatio permanet post plurimas fractiones.

1210 Petes: An votum nubendi possit esse validum? Suppono, quod etsi tempore legis veteris Matrimonium esset materia voti absoluta, quia tunc virginitati præferebatur, 1. ad propagandum Dei cultum. 2. propter expectationem benedicti seminis, ut latè tractat Capiscus controv. 14. §. 8. in lege tamen gratiae longè præstantior est virginitas, ut dixi p. 1. unde matrimonium non est melius bonum, si per se, & absolutè consideretur, & consequenter neque materia voti. Cæterum pro vitando gravi scandalo, vel infamia, aut propter ingens Regni bonum, vel ad firmanda pacis foedera, vel in aliis similibus casibus, poterit esse materia præcepti, & consequenter voti, juxta nuper dicta. Admonendi tamen sunt Principum Consiliarii, ut serio meditentur hunc nuptiarum prætextum, nam continet, ut prætextu boni totius Regni denuncient esse legem Dei, quod est solius hominis placitum. Videsis Acta S. Joannæ Lusitanæ apud Boland. tom. 7. Maji in Append. ad diem 12. cap. 8. Hoc obiter prælibato,

1211 Controversia est: An votum nubendi præcisè in remedium, seu ad compescendam libidinem, licitum sit emittere? Negat Soto, quem non pauci, nec parvi sequuntur, quia votum illo fine emissum impediret melius bonum; sic enim constrictus nequiret ascendere ad statum perfectiorem, imò descenderet ad statum continentia infimum: ergo hoc casu non esset de meliori bono. Si quis autem cum Suarez taliter moderetur hoc votum, ut eo non obstante, liberè possit convolare vovens ad meliorum statum, non refragabor contrariae opinioni, eō quod, tali moderamine adhibitò, tantum ligaret sub conditione, quod nolle alia adhibere remedia contra carnis stimulos, ut rectè infert Prado hic cap. 31. q. 2. n. 51. Hac eadem ratione votum matrimonii intuitu pietatis, ut scilicet removeatur mulier à meretricio, vel puella nubilis à periculo meretricandi proximo, erit validum sub conditio‐ne, si nubat vovens, & non aliter. Regula itaque cuiquam servanda traditur à S. Fulgenti lib. de Fide ad Petrum, cap. 3. Quod scit, inquit, esse licitum, & ad profectum melioris vita pertinere cognoscit, & libenter voveat, & celeriter reddat.

ARTICULUS III.

De Voti obligatione.

1212 **C**oncl. i. Non solum expedit vovere, sed majoris meriti est opus exequi cum voto, quam sine illo. D.Th. h̄c q. 88. a.4. & 6. & videndus Opusc. 17. cap. 11. Opusc. 18. cap. 12. Quoad 1.p. constat ex utroque Testamento, nam Genes. 28. v. 20. Jacob vovit etiam votum dicens, &c. Num. 21. v. 2. Israel voto se Domino obligans, &c. Deuter. 23. v. 21. Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardaberis reddere. Et 1.Regum 1.v. 11. Anna :: votum vovit dicens. In lege autem gratiæ prænunciavit Isaias cap. 19. v. 21. quod fideles vota vovebunt Domino, & solvent. Unde perpetuæ virginitatis votum emisit B.V. Maria antequam esset desponsata Joseph. Et Apostoli similiter perfectionis vota, præsertim pauperitatis, emiserunt, ut communiter observant Interpretes ad cap. 5. A&E. Unde ab eorum tempore fidelium usus nuncupandi Deo vota invaluit, ut testatur Eusebius lib. 1. hist. cap. 24. Hujus veritatis penè innumera sunt PP. testimonia, & aliqua colligit Medina 3.p. q. 28. a.4.

1213 Quoad 2.p. constat: nam vovere est consilium Dei, juxta illud Psal. 75. v. 12. Vovete, & reddite. Unde Christus D. tria religionis vota consulit ad illud Matth. 19. v. 12. Sunt Eunuchi, &c. ut notat ibi Chrysost. alii que PP. sed omne consilium est de meliori bono: igitur vovere est melius bonum. Itaque qui facit opus ex voto, duo implet consilia: alterum operis, alterum voti, quod etiam sub consilio cadit. Rat. 3.p. Opus factum cum majori subjectione ad Deum, & ex majori animi firmitate, est genere suo perfectius, & magis meritorum; sed opus ex voto factum est hujusmodi: ergo, Dixi ex voto, non enim sufficit, quod cum voto fiat opus, id est, à vovente; sed requiritur fieri cum relatione formalis, aut virtuali ad votum. Intentio siquidem justi voventis in duo fertur: 1. in id, quod se factum vovet. Et 2. in immobilitatem, & firmatatem voluntatis, vult enim suam voluntatem esse firmatam, & stabilitam in eo faciendo, ita ut jam sibi non liceat ab illo proposito resiliere, quare non solum actum, sed etiam potentiam offert Deo. D.Thom. 3. contr. Gent. cap. 138. Cæterum intentio agentis, & non voventis tantum fertur in actum, & ideo laudabilior est operatio facta ex voto, quia in ea

manet virtute intentio illa immobilitatis, & firmitatis.

1214 Hinc obiter inferes cum D.Th. h̄c a.4. ad 3. quod Christo D. non congruit vovere, quia in quantum homo habebat firmatam voluntatem in bono, quasi comprehensor existens: sicut ergo beatis non congruit votum, ita nec Christo D. Insuper: votum fit, ut longius à deficiendo in bono quis constituantur, quanto enim magis firmatur in bono, tanto plus distat à malo. Voluntas autem Christi utpote impeccabilis omnino ex unione ad Verbum, & quia à Verbo Divino gubernabatur, indefectibilis erat, ac proinde non egreditur per votum longius ire à malo.

1215 Opp. i. contra concl. Nullus debet se periculis injicere; sed vovens injicit se periculo peccandi: ergo, Resp. dist. maj. periculis, quæ nascuntur ex facto, C. tunc autem factum non est expediens. Periculis, quæ nascuntur ex culpa facientis, N. & dist. min. N. conf. Itaque periculum peccandi non imminent ex ipso voto, sed ex culpa hominis, qui voluntariè transgreditur votum. Unde August. dicit Epist. 45. Non te vovisse pœnitentiam gaude, jam tibi sic non licere quod cum tuo detimento licuisset. D. Th. h̄c a.4. ad 2. & videndus tract. de perfect. vit. spirit. cap. 12.

1216 Opp. 2. Unumquodque est bonum, in quantum liberius agitur; sed quod fit ex voto minus liberè agitur: ergo, Resp. cum D. Th. loc. cit. ex contr. Gent. illos, qui sic arguunt necessitatem rationis ignorare; confundunt siquidem eam cum necessitate coactionis: hæc enim diametrum pugnat cum merito, & demerito; necessitas autem rationis, sive præcepti meritum auget, ut h̄c a.6. ad 1. & 2. tradit. D.Th. & alibi sæpiissimè. Unde 2. Cor. 3. v. 17. dicitur: Ubi spiritus Domini, ibi libertas. Verè enim liber est, qui omnimodiè Deo subjicitur: talis enim subjectionis est perfecta libertas, quæ quisque est dominus sui, & ideo Psal. 61. v. 2. dicitur: Nonnè Deo subiecta erit anima mea? Ab ipso enim salutare meum, quem locum contra Donatistas urget S. August. 3. contr. litt. Petil. cap. 18. & nos adversus protestantes voti religiosi præsertim, ossores; quos imitatus Molinos, dicens proposit. 3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva, quæ ex diætis manifestè rejicitur.

1217 Concl. 2. Obligatio voti est religiosus, & quidem major, quam juramenti. Rat. 1.p. Votum ordinatur in Deum, seu fit in ipsius cultum, juxta illud Isaiae 19. v. 21. Colent eum in hostiis, & in muneribus; & vota vovebunt Do-

Tract. II. Secundum Decal. Præcept.

Domino, & solvent: ergo. Rat. 2. p. Obligatio voti nascitur ex fidelitate Deo debita: jura-menti verò ex reverentia, quā tenemur veri-ficare quod juramentō dicimus, vel promit-timus; sed obligatio fidelitatis ad Deum est major, quām reverentia: ergo. Rursus: per votum obligatur homo Deo, & quidem sem-per, & hoc est illi essentiale; sed juramentō interdum obligatur homini: ergo. Neque of-ficit, quod votum aliquando firmetur jura-mentō, nam hoc non fit ad dandam voto fir-mitatem, quod à deliberatione voventis, & magis à Deo, cui offertur, firmatatem habet; Sed ut per duas res immobiles major firmitas habeatur. D.Th. bīc q.89. a.8. ad 2.

1218 Concl.3. *Obligatio voti genere suo est gravis; parvitatem tamen materiae, et si totalis, potest esse venialis. Est communior, & proba-bilior. Rat. 1. p. Obligatio voti spectat ad re-ligionem: ergo intra propriam lineam potest esse gravis. Rat. 2. p. Ubi materia voti non est totalis, sed pars alterius materiae gravis, non ligat illa sub gravi: ergo neque ubi fuerit to-talis. Insuper: votum se habet ad instar præ-cepti divini; sed hoc non obligat graviter in materia levi: ergo. Gravis tamen posset esse obligatio, si materia voti parva cederet in proximi utilitatem, putà, si quis vovisset stip-pem quotidie pauperi dare; quamvis enim iterata hujus voti fractio per aliquot dies es-set venialis, perveniri tamen posset ad mate-riam gravem continuitate actuum morali, qui-tali voto uniuntur.*

1219 Opp.1. *Vovens quotidiè recitare se-mel orationem Dominicam, non peccaret mortaliter, etiamsi multo tempore illam præ-termineret: similiter ergo in voto eleemosynæ, ut præfertur. Resp. N. cons. nam in voto recitationis, moraliter non uniuntur omissio-nes, quia votum recitantis per se primò, & directè tendit in tempus, & non solum in ma-teriam, & moraliter sic ab omnibus judica-tur. Votum autem eleemosynæ; non cadit sub tempore privative, ita ut transfacto die de-obligetur quis; etenim hac promissione in-tenditur per se proximi utilitas, & ideo dis-par est ratio. Et hæc est sententia communis, ut ait Joannes à S.Th. bīc a.8.*

1220 Opp.2. *Vovens non mentiri, si post mentiatum, peccat mortaliter. 1. quia plus peccat. 2. quia in viro gravi, & religioso res est gravis, indecens, & impeditiva profectus spiritualis. Resp. N. ant. ad 1. prob. dic: tunc mendacium esse contra fidelitatem homini debitam, & contra religionem, & ideo con-*

tra plures virtutes peccaret, sed non morta-liter. Ad 2. dic: Mendacium cum illis circunstantiis posse esse materiam gravem contra votum. Gravitas itaque, aut levitas, hac in re desumitur absolute, & respectivè. Absolute quidem, quia quod in materiis aliorum Præ-ceptorum censemur grave, etiam judicatur materia gravis in voto. Respectivè autem, quia juxta diversitatem locorum, temporum, personarum, &c. potest aliquid esse grave, aut leve. Et ex his habes regulam ad discernendum an materia voti sit gravis, necnè Quod verò ex voventis intentione queat vo-tum ligare tantum sub levi, dixi p. 1. n. 1015.

1221 Concl.4. *Si illud quod quis vovit, ex quacumque alia causa impossibile reddatur, de-bet hoc facere quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi, quod potest. D. Th. bīc a.3. ad 2. Rat. Fidelitas postulat, ut impleatur quoad posse promissio; hoc enim indicat fides, ut fiat dictum: ergo multò magis in his, quæ homo promittit Deo. Si enim debitum justitiæ commutativæ cogimur sol-vere ex parte, ubi non possumus totum: quid-ni ergo in voto, cuius debitum arctioris est vinculi, scilicet religionis? Forsan dices: Illic intervenire damnum proximi. Sed insto: Et hīc adest damnum privandi Deo cultu pro-misso: igitur ad illud quod potest, remanet obli-gatus. D.Thom. in 4. dist. 38. q.1. a.3. qq. 1. ad 1.*

1222 Hac ratione, nubens post emissum castitatis votum, et si consummato matrimo-nio (non ante) possit reddere debitum, non tamen petere, cum debeat quoad posse ser-vare votum. Qui verò nupsit cum religionis voto, cum in hoc non includatur castitatis vo-tum, post consummatum matrimonium pete-re potest, & reddere, cum materia voti ex integro effecta sit impossibilis. Sed con-siderandum est, quod nonnumquam pars mate-riæ voti non cadit sub voto, nisi dependenter à tota materia voti: idcirco, qui culpâ suâ re-ceptus non fuit, vel non perseveraverit in re-ligione usque ad professionem, & ex hoc mo-tivo, aut quovis alio, impeditus est ingredi, non tenetur ad castitatem, sicut nec ad pau-pertatem, vel alia religionis onera, nam hæc proponuntur servanda per illud *votum me-diente* statu religioso, & non aliter: qui enim vovet suscipere statum, non ligatur ad ea, qua sunt talis statu, nisi post ejusdem sus-ceptionem. Unde rectè Fagnanus cap. Por-rectum, de regular. differentiam ponit inter vo-tum profitandi, & professionem,

Opp.

1223 *Opp.* Qui votum religionis solemne emittit, et si nullum propter aliquod impedimentum, manet tamen obligatus ad castitatem, ita ut non possit debitum petere, immo mortua conjugi nequit ad alias nuptias transire, ut statuitur cap. *Quidam*, & cap. *Placet*, de *convers. conjug.* ergo etiam ille, qui vovet religionem ingredi, tenetur ad castitatem. *Resp.* N. cons. quia votum illud, licet nullum quoad professionem, esset tamen validum quantum ad promissionem castitatis (nisi forte aliud constaret ex intentione profitentis) cum in ejus potestate esset non petere, & de nuo non nubere; permanere autem in religione, aut non reddere debitum, non erat in ejus potestate; & ideo quantum ad ipsam tenuit votum, quod post viri obitum tenere non desit, cum ad eum casum redierit, a quo poterat efficax habere principium; cap. *relato*, *Placet*. Cæterum votum ingrediendi in religionem, non includit castitatem, nisi mediante statu, ut dixi, & ideo semper conditionem habet sub intellectam: *Si professionem emittam.*

1224 Dixi: nisi forte aliud constaret, &c. nam, ut ibidem cap. *Placet*, notat Gonzalez ex sententia Petri Blesensis, epist. 19. cum uxor, quæ falso rumore decepta, maritum existimat mortuum, professionem emisisset, reverso marito, egredi coacta fuit; & ipso mortuo, non solùm non fuit coacta redire ad Monasterium, sed permitta est ad alias transire nuptias; quia votum castitatis ab illa muliere emissum, fuit conditionatum, & habita consideratione ad vitam, & professionem monasticam, ut glossat Gonzalez. Hæc expositio confirmatur ex eo, quod licet votum virginitatis regulariter obliget, & permaneat postquam mulier fuerit corrupta, quia in tali voto frequenter incurritur castitatis promissio; tamen ubi ita præcisè votum fieret, ut solùm intenderet quis primum luxuriæ peccatum vitare, si semel peccaret contra castitatem, ad nihil maneret obligatus: similiter ergo, si quis emitteret professionem nullam expressè volens ad nihil se obligare, si forte nulla esset, non maneret ligatus ad aliquid post declarationem nullitatis. Unde textus illi intelligendi sunt, ubi non constiterit de contraria intentione.

1225 Concl. 5. *Votum negativum obligat pro semper; affirmativum vero, quamprimum possit moraliter impliri; unde non debet tardare ultra quam intendit se obligare.* D. Th. hic a. 3. ad 3. insinuans, quod ex voventis intentione pendet tempus obligationis, ita ut si ad cer-

tum tempus, putà intra annum, vel sub tali conditione voeat, non tenetur statim reddere. Cæterum, si absolute voeat, nullum determinando tempus, debet votum implere cum primùm, statim, seu quam cœtiùs, ut loquitur D. Th. *infra q. 189. a. 3.* Rat. Licet votum sit quasi lex privata, differt tamen, quod lex datur communitatì, & ideo ligat juxta occurrentem necessitatem, & utilitatem, non solùm sui, verum etiam proximi; at voti obligatio sponte eligitur à singulari persona: unde non expectat tempus necessitatis, vel utilitatis; sed unicè respicit cultum Dei, quem vovens elegit: ergo juxta ejusdem intentionem obligat; sed intentio absolutè voventis, est ad statim reddendum: ergo. Min. in qua potest esse difficultas, prob. Voventis intentio debet esse conformis rectæ rationi; sed hæc postulat, cum adsit potestas moralis, ut statim implatur votum, unde *Deut. 23. v. 21.* dicitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus, & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum:* ergo.

1226 Quandonam autem temporis dilatatio sit mortifera, non facile determinatur. Aliqua tamen signa adhibet Cajetanus: 1. conscientiæ remorsus de eo, quod votum non sit impletum. 2. modus, quod vovens consuevit implere vota. Et 3. motivum non impletionis; nam ubi non nisi cum gravi incommmodo potuit impleri votum, signum est, dilatationem non fuisse lethalem; nemo enim præsumit se obligare cum gravi damno. Hoc tamen est certum, quod religionem vovens, debet adhibere moralem diligentiam absque simulatione, fraude, & dolo, ut recipiat in aliquo Monasterio sui Regni, aut Provinciæ: tot autem Monasteria debet adire, quot putet necessaria ad moralem diligentiam. Unde rete Prado *cap. 31. q. 7. §. 3. in fin.* dicit aliquando ex uno solo Monasterio potest certificari, quod habet impedimentum, propter quod in nullo Monasterio recipietur.

1227 Rursus est certum, quod qui religionem vovet, & timet rationabiliter perpetuum impedimentum, tenetur ulterius non differre. D. Th. *in 4. dist. 38. q. 1. a. 3. qq. 1. ad 7.* Imo peccaret, si conditions votò intrinsecas, seu quæ naturâ suâ insunt, impediret, putà, quod procuraret dissensum superioris, aut eorum, qui ipsum debent admittere ad religionem, liquide hanc vovens, virtualiter, & tacite obligatur ad ponendas, & non impediendas hujusmodi conditions. Quid vero

de aliis conditionibus extrinsecis, infra cùm de voto conditionato. Interim adeas Passerini tom. 3. de stat. q. 189. a. 3. n. 11. Nunc scias, voto præfigi tempus dupliciter: 1. tanquam onus temporis proprium, v.g. jejunare in die Sabbati, & tunc elapso die, cessat voti obligatio, quod & verum est in voto reali dandi v. g. eleemosynam, modò hæc sit voventis intentio. Nec hoc negat Sotius, sed tantum ponit differentiam, & verè, quod vota personalia plerumque fiunt ad diem finendum; secùs verò realia. Et hic est 2. modus præfigendi tempus, quod scilicet per se, & primariò intendatur obligatio; tempus verò designetur ex consequenti secundariò, & minus principaliter, & in his votis perseverat obligatio, etiam post tempus elapsum. Hæc ex intentione pendent voventis, qui si adeò rudi fuerit, ut declarare nesciat, an tempus fuerit primariò intentum? an verò solum secundariò? Conjecturis est agendum, considerando materiam, & verba voti.

1228 Concl. 6. *Vota ex metu gravi injustè incuso ad illa extorquendum, non obligant.* Rat. Prædicta vota sunt irrita: nam primò videntur non acceptari à Deo, ut ait S. Bonaventura, & colligitur ex v. 108. *Psalm. 118. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine,* quæ verba cum illis *Psalm. 53. v. 8. Voluntariè sacrificabo,* adducit Nicolaus Papa agens de eo, quem coegerant fieri Monachum, c. 20. q. 3. cap. *Præsens.* Secundò, quia Jure Canonico irritantur, non quidem expressè, sed communi DD. interpretatione extendentium nullitatem professionis religiosæ, quæ in jure passim habentur, ad omnia alia vota ex metu facta. Resolutio hæc est DD. communis, licet dissideant, quod volunt quidam vota ejusmodi esse irritata jure naturali, quia ad votum requirunt cum Torre voluntarium immixtum. Hæc sententia est valdè probabilis, innititur motivo priori ex S. Bonaventura relato. Alii verò magis communiter contenti sunt voluntariò simpli citer, & ideo recurrent ad 2. motivum.

1229 Istos tamen pungit alia difficultas sanè gravis, & non dissimulanda: *Num irritatio hæc juris ecclesiastici de voto ex metu facto requirat decretum Judicis irritantis?* Nam in professione religiosa illud exigi, plerique tradunt, & præstantissimi, ita ut Passerinus tom. 3. de stat. q. 189. a. 10. n. 69. hæreat dubius. Igitur vovens eleemosynam dare, religionem ingredi, aut similia facere, etiam in casu metus gravis, non excusabitur in hac secunda sententia ab obligatione voti, nisi post

decretem Superioris, vel (ut loquuntur Canonistæ) votum erit irritum solum ope exceptionis, sicut & juramentum. Hic solet etiam controverti de voto per ignorantiam emiso, sed difficultates inde exortæ decidi possunt ex dictis p. 1. de Ignorantia: nam juxta qualitatem ignorantiae, vel doli, determinanda est voti voluntarietas, & consequenter ipsius obligatio. Nihilominus duplum accipe regulam.

1230 Regula 1. sit, quod vota emissæ per ignorantiam, etiamsi vincibilem (excipe affectatam, quia comparatur scientiæ) quidditatis, seu substantiæ voti, vel conditionis, quæ moraliter censemur spectare ad voti quidditatem, irrita sunt, nullamque inducunt obligationem; secùs verò ubi ignorantia fuerit circa circumstantias levis momenti, aut impertinentes. Rat. Votum perfectam requirit deliberationem; sed hæc non invenitur ubi operatio ex ignorantia etiam culpabiliter elicetur, modò hæc sit circa substantiam voti: ergo. Min. constat ex eo, quod cum ignorantia impossibilis est collatio rationis ad deliberationem requisita. Quare existimans distare aliquem locum sacrum tribus milliaribus, vovet illò ire, non ligatur votò, si multò longius distaret, putà per quadraginta milliaria. At si distet per quatuor milliaria, constringitur votò, quia hæc circumstantia est levis momenti. Communiter autem relinquunt arbitrio prudentis judicium de conditione ignorata, num refundatur in substantiam voti, an non? Hæc regula est circa voti materiam.

1231 Posterior verò regula est circa finem, quod scilicet: ubi conditio ignorata fuerit causa finalis, proxima, & primaria voti, hac deficiente, votum est nullum; secùs verò quando fuerit causa tantum secundariò movens, & alliciens ad vovendum. Exemplum primi. Existimo, Titum esse pauperem, & hoc ex fine dare ipsi eleemosynam voveo; vel existimo, quod frater meus graviter infirmatur, & ex fine sanitatis voveo diem festum agere: comperto igitur, quod ille est dives, & iste erat sanus, non ligat votum, quia deficit ejusdem objectum primarium. Exemplum secundi: Puto Titum esse pauperem, & hac occasione voveo dare quidquam pauperibus, imò & ipsi Titio reipsa diviti; valet promissio quoad illos, non quoad Titum. Hac distinctione explicantur cap. *Ex parte, de convers. conjug.* & cap. *Mag. de voto,* in quibus valida decernuntur vota cum ignorantia cauæ, hæc enim erat secundaria in illis votis, ac

proindè erant cum ignorantia, sed non ex ignorantia. Videsis Prado cap. 31. q. 5. & Passerini tom. 3. de stat. q. 189. a. 10. ubi à n. 85. ad 130, tractat de professione, dolō, aut ignorantia facta.

1232 Petes: *Num voti obligatio permaneat in eo, qui postquam religionem vovit, corruptit virginem, aut viduam voti nescias sub spe, & promissione matrimonii?* Affirmo, nam posterior promissio fuit nulla, cùm prius se dicaverit Deo. Negandum verò non est, quod corruptor tenetur petere, & procurare voti dispensationem, aut commutationem, quā obtentā, nubere, atque adimplere secundam promissionem debet, quia hōc modō sine voti fractione obligationi justitiae satisfacit. Hæc est sententia communior, & probabilior: nam quod dicunt nonnulli, obligationem justitiae esse potiorem, quā religionis, falsum puto, & nec leviter colligitur ex Constitutione 71. Sixti V. Cūm de omnibus, de qua latè Passerini tom. 3. de stat. q. 189. a. 6. inspect. 2. prohibet autem Pontifex ibi ære gravatis ingressum religionis.

ARTICULUS IV.

Quotuplex sit Votum.

1233 **E**X parte rei promissæ dividitur Votum in illud, quod est tale simpliciter, & secundum quid tale. Et hujusmodi est promissio, quam fideles, etiam adulati, in Baptismo faciunt servandi religionem christianam; hoc enim votum est impropriè tale, nullam addens obligationem, ut ex communi traditione, & sententia Scholasticorum, docet hic a. 2. ad 1. D. Th. cuius doctrinam optimè exponit Cajet. Partitur 2. votum in affirmativum, & negativum. 3. in perpetuum, & temporale. 4. in reservatum, & non reservatum; illud est quintuplex, nempè: castitatis perpetuæ, religionis, peregrinationis ad limina Apostolorum Urbis, Compostellam ad S. Jacobum, & Hierosolymam ad loca sacra. 5. in reale, in quo res, v.g. pecunia; personale, in quo actio personæ, ut jejunium; & mixtum, in quo res, & actio promittitur, v.g. jejunium, aut eleemosyna.

1234 Circa hanc postremam voti divisionem nota, quod voti obligatio, quamvis sit personalis, sicut obligatio juramenti, ut tradit D. Th. hic q. 98. a. 2. ad 4. cùm utraque obligatio omnino pendeat ab intentione promittentis, nihilominus ad alios transire potest,

quatenus vovents valet alios obligare. Quō ex motivo ad hæredes transeunt vota realia, ita ut teneantur persolvere id quod sponte votit testator; non tamen tenetur *ex voto* hæres, sed *quia heres*, & non ultra vires hæreditatis, neque ultra partem, de qua liberè potuit disponere testator. Hæc autem jure Hispano est 5. pars bonorum, ubi fuerint descendentes, & 3. in casu solius ascendentis, ut dicam cùm de testamentis. Nota, quod votum legato præfertur, quia istud voluntariè instituitur à testatore: voti autem impletio ex necessitate voti.

1235 In votis autem nudè personalibus alia est ratio, quā in realibus, & ideo non transeunt ad hæredes nisi conditionatè; & hoc solummodo ligant filios vota parentum juramentō etiam firmata, putā de ingressu in religionē; ipsi autem parentes obligantur ad eos bona fide inducendum. D. Th. in 4. dist. 29. q. 1. a. 4. ad 3. Hinc vota ejusmodi parentum sunt reapsè conditionata, transeunt tamen in absoluta, ubi filius consentit in obligationem, eamque ratificat, nam, ut dicitur cap. Scindum 27. q. 1. homines obligantur per votum propriæ sponsionis, & sic evenit in casu cap. Licet, de voto, & in aliis, quæ sic debet exponi.

1236 Dividitur 6. votum in absolutum, & conditionatum, quia hoc, & non illud pendet ab aliqua conditione futura, & contingenti. Hoc loco est gravis controversia inter DD. *Num vota conditionata de materia reservata sint ab Episcopo dispensabilia, & comunitabilia à regularibus?* Sit exemplum: *Vovo ingressum religionis, si corporis sanitatem obtinuero.* Aliqui affirmant, hoc votum posse dispensari ante impletam conditionem. Alii verò, nonnisi post eam purificatam. Alii denique, utrumque negant, & merito: nam præsumptum votum ideo esset dispensabile, quod ab imperfecta oritur voluntate; hoc est unicum contrariorum fundamentum; sed est fallitum: ergo. Prob. min. Voluntas tantum objective conditionata est perfectissima, aliàs non esset in Deo, ac proindè repugnarent ipsi decreta subjectivè absoluta, & objective conditionata, quod est contra omnem Theologiam; sed consensus voventis sub conditione est subjectivè absolutus, licet tendat in objectum conditionatum; tendentia namque hujusmodi voti non est hæc: *Vellem hoc, si sanus fierem;* sed ista: *Volo hoc, si sanus fiam,* in quo actu nulla est imperfectio, nisi dicatur, quod omnes contractus præsertim innominati, sunt imperfecti.

1237 Dices: fortè (& planè nihil aliud video, quod dici possit) voluntatem voventis sub conditione, esse imperfectam comparativè, seu (& eodem redit) non esse ita perfectam, sicut voluntas absolutè voventis. Doctrina hæc vera est, ex ea tamen sequitur: omnia vota, etiam absoluta, & reservata, posse ab Episcopo dispensari, si excipiatur solummodo quæ emissa fuerint ex imperio charitatis. Omnia enim alia vota sunt imperfecta comparativè, seu non ita perfecta, sicut ea, quæ emittuntur propter Deum summè dilectum; sed hæc sequela est absurdæ: ergo. *Rursum: dictio si in voto conditionali accipi debet prout est idem ac quando*, quia non importat conditionem suspensivam voluntatis, sed determinativam objecti: etenim ante impletam conditionem ligat per ipsos contrarios ad eam non impediendam; sed potius expectandam, & procurandam: unde tantum suspendit obligationem executionis voti non ipsius obligationem: hæc igitur est perfecta, & ex perfecta oritur voluntate.

1238 Hac ratione, vovens religionem, aut castitatem sub conditione; si nupserit ante impletam conditionem, peccat contra votum, & non contra castitatem: nam hæc pro illo tunc non cadebat sub voti obligatione, sed pendens erat à conditione; quæ tamen impletâ, & matrimonio stante, non posset debitum petere, quinimò mortua conjugi teneretur ad castitatem, quidquid dicat Passerinus q. 296. n. 8. Ex his solvi possunt omnia argumenta, quæ fiunt contra resolutionem, quam tuentur Soto, Azor, Navarrus, Aragon, Valentia, Corduba, Gutierrez, Rodriguez, Lopez, Vega, Santarellus, & Barbosa, quos sequitur, & refert Passerinus tom. 2. de stat. q. 187. a. 1. n. 644. Illis adjungi debent ex parte Suarez, Bonacina, Tamburinus, & alii, qui tantum concedunt Episcopis facultatem dispensandi in voto conditionato ante impletam conditionem. Unde opinio opposita, quæ à recentioribus Casuistis tuetur, minus nobis probabilis videtur.

1239 Petes: *An votum pœnale de materia reservata ante impletam conditionem, sit ab Episcopo dispensabile?* Exemplum: *Voveo castitatem, si occiderim in peccatum luxuria.* Resp. Hoc votum esse dispensabile ab Episcopo ante purificatam conditionem, quia non est reservatum, sed de materia reservata, est enim votum non peccandi; undè quandiu non purificetur conditio, poterit petere ab Episcopo dispensationem, quia vovens non se ligavit ad castitatem absolutè ex voto; sed si pecaverit, hæc autem materia non est reservata: post impletam verò conditionem, nequit ab Episcopo dispensari, quia votum castitatis tunc jam est absolutum. Distingue ergo hic duo vota, primum conditionatum, cuius materia est: *non peccare*; huic autem materia inest conditio relata castitatis sub voto. 2. est absolutum, quod post impletam conditionem invenitur, & ideo tunc est indispensabile ab Episcopo.

1240 Hoc quoque loco est valdè controversum, *an vovens sub conditione peccet, ubi eam scienter impeditat?* Circa quamplures possunt distingui conditions; aliae enim sunt ex arbitrio alterius pendentes: v.g. *Si pater meus consentiat, aut si non dissentiat.* Aliae verò sunt ponendæ ex causa naturali, cum aliqua tamen voventis cooperatione, putæ: *Voveo religionem, si sanus fuero;* concurrit enim ad finem sanitatis inquisitio, & applicatio remediorum pro illa recuperanda, vel retinenda. Et denique aliae, quæ unicè pendent ex voluntate promittentis. Adhuc autem supradictis conditionibus (loquot de honestis) distingui possunt diversa vota, quæ optimè considerat Passerinus. tom. 3. de stat. q. 189. a. 3. à n. 11. ad 17. Sed nè prolixus videar, edicam regulam, quæ facili negotio possit quis resolutiones practicas deducere.

1241 Regula autem desumitur ex D. Th. infra q. 189. a. 4. ubi ait: *In tantum fertur obligatio voti, in quantum se extendit voluntas, & intentio voventis.* Igitur si vovens habet intentionem expressè, vel tacitè, formaliter, aut virtualiter implendi conditionem, vel eam non impediendi, censetur, quod conditio est promissa, sub votoque cadit. Unde consideranda est voluntas voventis, & ipsius præmissionis virtus, ut statuatur quantum se extendat intentio voventis. Ita laudatus Passerinus ibi num. 16, ubi cum Palao rectè notat contra Sanchez, in voto illo: *Si pater non dissentiat,* quod quamvis pater primò consentiat, postea verò dissentiat, non est conditio impleta, quia hujusmodi conditions negativæ debent pro semper verificari, dum res est integra, seu antequam filius v.g. religionem ingrediatur. Quæ de causa ob dissimilem rationem, patre semel consentiente, et si postea dissentierit, sponsalia à filio sub præfata conditione inita, transirent in omnino absoluta, quia accedente semel patris consensu, res jam non maneret integra; sed altera pars jus ad matrimonium acquireret, à quo per patris dis-

dissensum spoliari non posset absque notabili mutatione.

1242 Partitur 7. votum in expressum , & tacitum : illud est , quod verbis internis , aut etiam externis , vel scripturâ emittitur: aliud verò , quod ex aliquo sequitur facto , & jure præsumitur , ut votum continentiae in eo qui factis iniciatur , & in muliere dante licentiam marito , ut religionem profiteatur , cap. Præterea , de convers. conjug. Similiter cap. Quidam , & cap. Placet , eod. tit. censuerunt Alexander III. & Coelestinus III. votum castitatis emisisse conjuges, de quibus ibi , ut supra est insinuatum. Occasione voti taciti, plura possent exagitari , non solum de professione tacita , quam latè exponunt inter alios Fagnan. cap. Significatum , de regular. Passerinus tom. 3. q. 189. a. 10. à n. 262. ad 296. & C. Petra tom. 5. Conf. Apostolic. conf. 9. Sixti IV. sect. unic. verumetiam de professione nulla , non quidem ex defectu consensū; hæc enim in conscientia per se nullam infert obligationem ; sed de professione nulla propter defectum alicujus solemnitatis ex requisitis à jure , putà ætatis , probationis in Conventu deputato , & unius anni integri , & aliarum , quas præscribit jus , ita ut irritet ipsò factò professionem aliter emissam.

1243 Circa prædictam professionem, tres sunt gravissimæ difficultates , quas excutiunt Theologi tract. de stat. religioso , & Canonista tit. de regular. Nos verò , quæ verisimiliora sunt circa eas , tantummodo statuemus. Prima ergo difficultas est : An professio nulla defectu solemnitatis , vim habeat voti simplicis , & ab Ecclesia irritabilis : ita ut in foro conscientiae teneatur nulliter professus ad onera religiosis , donec per judicis sententiam irritetur professio ? Dico ergo: quòd nulliter professus, ut præfertur , manet ligatus votō professionis simplici , ita ut peccet mortaliter , si ante judicis sententiam dimittat habitum , aut frangat votum. Rat. est , quòd ex omni contratu nullo solum ex defectu solemnitatis , si adsit consensus simpliciter liber, oritur obligatio naturalis ex dictis part. 1. sed professio religiosa est quidam contractus inter professum , & religionem : ergo. Hoc fundamentò adeò convincitur Passerinus , ut tom. 3. de stat. q. 189. a. 10. num. 427. retractet quod dixerat de elect. can. cap. 9. q. 3. n. 30. & Fagnanus cap. Si quis , de regular. a. n. 44. ad 79. validè probat nostram resolutionem , & de contraria , quam tenuit Navarrus , subdit ille n. 80. Porro Navarri au-

thoritas nonnullis , qui post eum scripsierunt , majoris erroris causam præbuit. Nam Sanchez lib. 7. de Matrim. disp. 37. ¶ Et compendiò refert omnia, quæ Sanchez docet, quæque alii modò sectantur, concluditque Fagnanus: Quæ omnia cum pluribus aliis , quæ babentur in eadem disp. 37. non solum frangunt nervum regularis disciplinae , sed funditus etiam destruunt dispositionem Concilii (Trident. cap. 19. sess. 25. de regular.) ¶ directè adversantur sensui , quem Sedes Apostolica hactenus semper admisit in illius Decreti interpretatione. Hæc ille.

1244 Difficultas II. est : An ejusmodi professio vim habeat voti simplicis obligantis ad religionem in communi , vel saltem ad servandam castitatem in sæculo? Hæc difficultas non procedit post judicis sententiam declarantis nullitatem professionis , an scilicet sic dimissus teneatur ad religionem in genere , vel castitatem servandum in sæculo? Prado cap. 31. q. 12. §. 2. Passerinus tom. 3. de stat. q. 189. a. 10. n. 523. & alii negativè resolvunt. Rat. Quia hujusmodi professio includit voluntatem obligandi se ad illa in tali statu , & non aliter : si ergo dimissus fuerit juxta formam Tridentini ob nullitatem professionis, manet jam liber, ut virtuosè vivat in sæculo , & nubat. Hoc inquam procedit in foro externo , nam in conscientia dici debet : vel quòd manet votum castitatis, non quæ solemne , sed ut simplex , ut dictum est , unde eget dispensatione ad contrahendum matrimonium : vel quod vigore Tridentini, judicis sententia declaratoria nullitatis professionis, est dispensatio voti simplicis , quod emisserat nulliter professus ex defectu solemnitatis juris.

1245 Difficultas III. est : An talis professio sit ipsò factò irrita : vel solum irritanda per judicem ? Hanc licet Passerinus loc. cit. n. 429. irresolutam relinquat , loquens de professione nulla propter metum gravem , nihilominus ibi n. 431. diffinit : non esse ipsò factò irritam in conscientia; sed validam esse eō saltem modò , quòd alii contractus , vel quasi contractus sunt irriti, & tamen valent in conscientia. Hoc etsi verum putem, observandum tamen est : quòd hujusmodi resolutio procedit in eorum sententia , qui dicunt: votum ex metu gravi emissum , solo jure humano esse nullum ; nam concessò , quòd jure naturali , & divino votum ejusmodi est nullum, nec in conscientia obligat , ut ibidem fatetur Passerinus. Nec inde putes hoc casu metus gravis, posse nulliter professum tutò propria auctoritate dimittere habitum , & ad sæculum re-

redire; sed constringitur in foro animæ servare formam à Tridentino præscriptam cap. 19. seff. 25. scilicet interim in foro extero gerere se tanquam professum; quia decretum illud Tridentini obligat in foro conscientiae, ut latè probat Fagnanus loc. cit. à n. 40. & est exemplum in excommunicato non tolerato, qui tamen in conscientia fuerit innocens.

1246 Circa voti divisionem in simplex, & solemne, celebres sunt controversiae; prima est: *In quo consistat voti solemnitas.* Resp. Solemnitatem unam esse voto essentialē, substantialem, & initiativam, quia importat non solum promissionem, sed etiam traditionem, & donationem: *Tunc enim est votum solemnē,* quando simul aliquis cum voto consecratur Deo, & ponitur in aliquo statu sanctitatis, vel per susceptionem ordinis, vel per professionem certae regule. D.Th. quodlib. 8. q. 5. a. 3. & similia alibi tradit sāpē. Alia verò est accidentalis extrinseca, modalis, & completiva voti; cùm enim traditio quālibet compleatur acceptance, votum hoc, quō quis se dicat Deo, perfecta gaudet solemnitate post acceptationem Ecclesie sub certis conditionibus, & modis ab ipsa Ecclesia determinatis. Sed observa, quōd solemnitas accidentalis est duplex: una communis, quæ advenit traditioni, cui ex natura sua non repugnat matrimonium, & talis est solemnitas voti castitatis Clericorum, nam ordini sacro non repugnat illud, unde est impedimentum dirimens solo jure ecclesiastico. Altera verò solemnitas est particularis, quæ advenit traditioni particuliari, seu quæ jure divino, & naturali non componitur cum matrimonio, modò quō dicam, & talis est solemnitas voti monachalis. Videsis Passerinum loc. cit. n. 597.

1247 Hac doctrinā à Theologis, præser-tim Thomistis, communiter receptā, solvitur quæstio secunda acriter exagitata: *Num professio religiosa ex natura rei, & jure divino dirimat matrimonium postea contrahendum?* Affirmant D.Th. in Sum. cui adhærent veri ejus discipuli hac q. 88. a. 11. S. Bonavent. B. Albertus M. quos sequitur nobilior Theologorum pars apud Prado hic cap. 31. q. 3. n. 25. & 26. & merito, nam in his quæ sunt juris naturalis, aut divini, sequenda potius est Theologorum doctrina, quam Canonistarum; immerito igitur ab aliquibus vituperantur Theologi, qui hanc amplectuntur sententiam, quæ pro se habet Decretalem Innoc. III. cap. Cūm ad monasterium, de stat. monach. Inniti-

tur etiam motivo planè efficaci, quod scilicet professio religiosa est totalis, & absolute donatio profitentis Deo facta in perpetuum obsequium, & servitutem. Fundatur denique auctoritate præclarissimorum Doctorum.

1248 Neque officit cap. unic. de voto in 6. ubi dicitur: *Voti solemnitas ex sola constitutio-re Ecclesie est inventa*, quod & confirmant Greg. XIII. const. quæ incipit: *Ascendente Do-mino, & Greg. XIV. in sua, cuius initium est: Ecclesie.* Non inquam obest, nam respondeatur, ex hac Pontificum diffinitione tantum inferri, votum professionis monasticæ pendere in fieri ab Ecclesie, sive solemnizari quoad effectum dirimendi matrimonium, quatenus ipsa illud votum acceptat sub his, vel illis circstantiis. Hoc autem benè componitur cum eo, quod tale votum in facto es-se, naturā suā, & jure divino sit irritabile; unde votum monachale jure naturali dirimit matrimonium postea contrahendum, non independenter à constitutione Ecclesie, imo hoc habet de facto ex sola constitut. Ecclesie, quæ modum statuit, ut solemne sit, & matrimonium irritet. Quare D. Th. hic a. 9. significanter dixit: *Solemnizatio voti sub dispensatione Ecclesie cadit.* Doctrina hæc comprobatur ex ipsis Const. utriusque Gregorii relatis. Vota enim biennii emissa à Jesuitis, sive traditio, quæ per hujusmodi vota sit, naturā suā, & jure divino dici potest *solemnis secundum quid*, initiativè, & in actu primo, idque ipsis proinde convenit ante predictas sanctiones apostolicas; post verò quia per Ecclesiam acceptantur vota illa, quæ vulgo dicuntur *simplicia*, induunt solemnitatem simpliciter & completam, matrimoniumque irritant, non irrevocabiliter, ut in aliis religionibus, sed pro tempore quo non dissentiant sic tantum professi. Hoc autem nec cum veritate, neque cum doctrina D.Th. pugnat apud eos, qui verborum pugnas non querunt.

1249 Opp. Quod jure naturali, & divino irritat matrimonium, non cadit sub Ecclesie dispensatione; sed in voto monachali cadit hujusmodi dispensatio: ergo. Quidam è nostris negant min. Sed consulitis peritoribus historiæ Scriptoribus, negari nequit, Romanos Pontifices aliquando dispensasse super votum monachale, ut de Casimiro Polonia Principe, & Cluniacensi Monacho professo fatetur Natalis Alexander saeculo XI. Hist. Eccles. cap. 1. a. 4. n. 1. Thomasinus p. 2. discip. lib. 3. cap. 27. n. 3. Et quantumvis ille infra cap. II. art.

art.4.hoc neget de Ramiro Aragonum Rege, & Monacho; tamen AA. ipsi Ramiro Syncroni oppositam opinionem faciunt verisimiliorum, ex traditis ibidem à Roncaglia *in not.*
 art.5. cap. 2. ejusdem sæculi Alexandrini. Quare hac solutione relictâ, resp. dist. min. Dispensatio Ecclesiæ cadit defacto in voto monachale, C.de jure; subdistingo, quia hic, & nunc judicavit Pontifex oppositam sententiam esse probabiliorem, C.aliter, N.Doctrinâ hujus solutionis sanè perspicuum habes p.1. n.599. Exinde disces, nostrâ sententiâ longissime distare ab irreverentia, quam ut eam de honestaret, affingere conatur Salmant. Moral. tract.15. cap.1. n.42. dicentes: *Videtur à reverentia Sedi Apostolica debita alienum, afferre Pontificem in tali expedienda dispensatione toties repetita, errasse.* Hæc illi, satis aperte indicantes, ex nostra positione sequi irreverentiam Sedis Apostolicæ. Quod verò ipsi ibidem præmiserant de sua, & opposita sententia: *Quam bis temporibus probabiliorem judicamus, falsum est, primò, quia Joannes à S.Th. Theologorum sui sæculi facile Princeps, hic disp.29. a.19. de nostra sententia scribit: sine dubio est certa, vel saltem probabilior.* 2. Quia nulla Pontificis Romani dispensatio afferri potest his temporibus, imò nec à tempore D. Th. quæ probabiliorem efficiat Salmant. opinionem: unde aptius dici potest, quòd his temporibus probabilior est effecta D.Th. & Theologorum opinio, cùm à sæculo XII. nullus Pontificum dispensaverit. Quod enim refert Bartholomæus à S. Fausto lib.3. cap.36. n.8. de quodam Capuccino Provinciali Gallo ad nubendum dispensato à Gregor. XIII. incredibile fit, primò, quia nullum producit testimoniū, aut signum diplomatis pro ea dispensatione. 2. quia ipsi Canonistæ apud Fagnan. cap. Cùm ad Monasterium, de stat. monac. n.56. nonnisi ex magna causa facultatem dispensandi in hoc casu concedunt Papæ; in viro autem Capuccino, qui neque Regni Princeps erat, neque Regiæ stirpis magnam adfuisse causam, nemo prudentum credet. 3. quia si magna occurrisset causa, facilius credi posset, Papam dispensasse in fratre Cardinali, & Clerico, quam in Monacho.

1251 Opp. 2. Votum professionis antiquorum Monachorum, & Sanctimonialium non dirimisse matrimonium subsequens, videtur sensisse PP. sæculi V. ex traditis à Basilio Pontio lib.7. de matrim. cap.14. & seq. à Thomasino p.2. lib.1. cap.11. 14. & 15. à Natali Alejandro in suo sæculo V. Histor. Ec-

cles. cap.6. a.4. & aliis Scriptoribus: ergo votum monachale naturâ suâ, & jure divino non irritat matrimonium. Resp. 1. Eò tempore vota illa solummodò fuisse simplicia, & ut talia habebantur à PP. illius sæculi, ut relati AA. fatentur: unde nihil mirum, quòd matrimonia post contracta censerentur valida, sed illicita. Resp. 2. & melius: Quòd ab initio Ecclesiæ matrimonia Monachorum, & Monialium fuerunt irrita, ut satis manifestè colligitur ex sacris Canonibus, & SS. PP. quorum testimonia plena manu afferit Christianus Lupus tom.4. Concil. dissert. 1. de Latinorum Episcoporum, & Clericorum continentia, cap. 10. ubi latissimè probat monasticam professionem futuras nuptias dirimere ex sententia PP. communi, solvitque argumenta præsertim ex S. August. desumpta, quibus maximè nituntur contrarii.

1252 Petes: *Qualis sit divisio in votum simplex, & solempne?* Resp. D.Th. in 4. d. 38. q. 1. a. 2. qq. 2. *Divisio voti (inquit) in privatum, & solempne, est divisio totius potestativi in partes suas, cuius perfecta virtus est in una suarum partium:: sicut anima dividitur in rationalem, sensibilem, & vegetabilem:* sicut ergo animæ relata divisio est in species differentes, quamvis in homine sit totius potentialis; ita similiter votum secundum se, & essentialiter, partitur in simplex, & solempne tanquam in species diversas; licet hoc, quod est votum simplex solemnizari, sit ad modum totius potestativi, & hoc est intentum S.D. ibidem, ut ex ratione dubitandi, quam solvit, colligitur. Unde ibi ad 2. ait: *Quod dicta divisio datur per ea, quæ sunt essentialia voto, & similia tradit ad 3. & 4. & hoc sensu loquitur Cajetanus,* quamvis in contrarium adducatur. Rat. Prædicta vota diversificantur formaliter, & ex parte objecti, nam intra lineam melioris boni reperitur differentia specifica in eo, quòd votum simplex est promissio absque donatione personæ; votum verò solempne clericale est donatione personæ, sed non totalis, & plenissima, sicut in monachali: ergo hujusmodi vota sunt de materia formaliter diversa, quod sufficit ad distinctionem specificam. Hoc ipsum videtur colligi ex his, quæ D.Th. hac q. 88. a.7. ad 1. tradit, quòd nempe solemnitas est propria conditio voti, & non tantum per accidens ipsi conveniens, ut legenti argumentum, & solutionem fieri perspicuum. Quare circumstantiam solemnitatis esse in confessione exprimendam, certum mihi videtur contra Salmant. Moral. primò, ex praxi. 2. quia quod-

quoddam est adulterii genus in Monacho, præsertim peccatum contra castitatem, ut recte observat C. Lugo, de Pœnit.

ARTICULUS V.

Quinam possint vovere?

1253 **D**uo sunt, quæ voti emissionem impedit possunt: defectus scilicet rationis, & subjectio alterius potestati: illud quippe obstat deliberationi, ad votum maximè necessariæ; hoc autem facultatem adimit quidquam promittendi: nemo enim promittit quod est in alterius potestate. D. Th. hic q. 88. a. 8. & 9. Hinc circa religiosos, qui superioribus per totalem voluntatis abdicationem subjiciuntur, & impuberis, qui naturali jure sub dominio sunt parentum, versantur præsentes controversiæ, quas breviter excutiemus. Sit ergo

1254. Concl. i. Nullum votum religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati; non tamen peccant (Religiosi absque expressa, & formaliter licentia) vovendo, quia in eorum voto intelligitur debita conditio, scilicet, si suis superioribus placuerit, vel non renitantur. D. Th. hic a. 8. ad 3. & 4. Prob. & explicatur 1.p. Religiosus in omnibus suis operationibus subditur Prælati; sed vovere est quædam operatio: ergo in hac illi subditur; sed hoc ipso nullum subditi votum est firmum, nisi sit de licentia Prælati: ergo. Dices, illimitatam hanc resolutionem videri contra D. Th. loc. cit. a. 12. ad 2. ubi ait: Cum potestas Prælati spiritualis, qui non est Dominus, sed dispensator, in ædificationem sit data, & non in destructionem, ut patet 2. ad Corinth. 10. v. 8. Sicut Prælatus non potest impetrare ea, quæ secundum se Deo displicant, scilicet peccata: ita non potest prohibere ea, quæ secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera, & ideo absolute potest homo ea vovere. Hæc D. Th. Quibus innixi quidam Thomistæ volunt cum Prado hic q. 12. n. 28. vota religiosi de obseruanda lege Dei, & suâ regulâ in his, in quibus non cadit Prælati dispensatio, esse absolute, seu firma independenter à conditione: Si Prælatus non contradixerit.

1255 Sed contra primò: nam ibi non loquitur D. Th. de votis religiosi, neque de Prælato ejusdem, ut ex contextu clare apparet verbis illis: Potestas Prælati spiritualis, qui non est Dominus, &c. Potestas autem regularis super subditos est dominativa, & non solum jurisdictionalis; ergo prædictum testi-

monium non est contra nos, imò in nostrum favorem illud retorquet Torre, nec incongruè. Secundò: licet ad observandam Dei legem, & ordinis regulam, non sit necessaria Prælati licentia, ut recte ait Prado; tamen ad illud ipsum observandum ex voto, seu nova religionis obligatione, prorsus necessaria est Prælati licentia ob rationem dictam: ergo.

1256 Prob. & explicatur 2.p. Votum religiosi, illam conditionem expressè, aut implicitè continens, est de opere virtutis, alias esset votum nullum, & irritum: ergo religiosi non peccant vovendo, &c. quinimò tenentur ad talis voti executionem, donec à Prælato irritetur; cum enim vota ejusmodi sint media ad perfectionem obtainendam, præhabent implicitè Prælati consensum, vel saltem non dissensum. Ex his manet dilutum P. Valentia fundamentum, quod, scilicet vota religiosorum (sicut & impuberum) subduntur Prælato, nedum quantum ad materiam promissam, verumtiā quoad potestatem vovendi exercitam: ergo. Resp. enim hujusmodi vota non emitti sine consensu saltem implicito superioris, & hoc sufficit ut valeant donec irritentur: unde D. Th. hic a. 9. ad 2. ait: Vota eorum, qui sunt in potestate aliorum, habent conditionem implicitam, scilicet, si non revocentur à superiori, ex qua licita redduntur, & valida, si conditio extat, ut dictum est, scilicet a. 8. præcedenti.

1257 Opp. 2. cap. Monacho 20. q. 4. ubi dicitur: Monacho non licet vovere sine consensu Abbatis: si autem voverit, frangendum erit. Sed textus hic non est contra nos: nam dicens, esse frangendum, innuit satis, prius fuisse votum validum. Quod vero alii opponunt ex cap. Scripturæ, de Voto, ubi decernitur votum religionis soleme extinguere omnia vota antea emissa: ergo etiam impedit nè nova emittantur post professionem. Hoc, inquam, argumentum est planè inefficax, cum ratio sit omnino diversa: nam omnia alia vota sunt quorundam particularium operum: sed per religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat. Particulare autem in universali includitur; & ideo Decretalis dicit, quod reus voti fracti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis observantiam commutat. Nec tamen religionem ingrediens tenetur implere vota, vel jejuniorum, vel orationum, vel aliorum hujusmodi, quæ existens in saeculo fecit; (quod extende ad tempus Novitiatûs, & ad vota personalia, & realia) quia religionem ingrediens moritur (per professionem) priori vi-

te. Et etiam singulares observantie religioni non competunt, & religionis onus satis hominem onerat, ut alias superaddere non oporteat. Hæc D.Th. bac q. a. 12. ad 1. quæ optima luce collocat Pasterinus tom. 3. de stat. q. 189. a. 10. inspect. 10. n. 554. ad 585. Nota tamen cum ipso contra Sanchez: vota emissæ à religioso professo, transeunte ad aliam religionem, non irritari, aut commutari per professionem in altera religione; hæc enim non est substantialiter diversa ab ea, quam in priori emiserat.

1258 Concl. 2. *Omnia vota impuberum sunt valida, si usum rationis attingant: sed irritabili: sunt à parentibus, & aliis, qui loco parentum succedunt.* Est ferè communis DD. & colligitur ex cap. 30. Num. v. 4. ubi expressa fit mentio de puella impubere, & sumitur ex D.Th. bac q. 88. a. 9. & infra q. 189. a. 5. & opusc. 17. cap. 12. Impubertas ab anno septimo initium dicit, & in foemina duodecimō elapsō terminatur, in viris autem anno decimō quartō pariter expletō. Pubertas foeminarum ab anno duodecimo completo de momento ad momentum, & virorum ab anno quarto-decimo pariter completo incipit. Sic diffinatur in utroque jure, quia tunc regulariter lumen rationis affulget, et si aliquando in aliquibus oppositum eveniat: sed quæ communiter occurunt, sunt attendenda. Scito Trident. nihil innovasse circa tempus pubertatis, quia tantum loquitur de professione religiosa, unde incautiū extenditur ab Ovando ad alia vota.

1259 Rat. 1. p. Votum efficaciam habet ex deliberatione animi: si ergo puer, aut puella ante annos pubertatis attingit usum rationis, poterit quidem, quantum in ipso est, ad illud obligari. Quod adeò verum est, ut extendi debeat ad annos ante completum primum septennium, ut de pluribus Sanctis legitur virginitatem vovisse ante illud. Unde Fagnanus cap. 1. de sponsalibus impuberum, n. 18. ait: *Pubertas, ex vigore naturali, non ex annorum numero comprobatur.* Et D.Th. opusc. cit. scribit: *Ad hoc non potest certum tempus prafigi.* In dubio autem: *An puer, qui vovit, habuerit tempore emissionis voti, usum rationis?* Considerare opus est primò, an votum sit emissum ante, vel post primum septennium: nam moraliter tunc adipiscitur facultas deliberandi, sicut moraliter certum est, arborem suo tempore fructus edere. Attendi debet 2. An eo tempore habuerit de facto puer facultatem deliberandi? Etenim in foto conscientiæ statim ac ma-

Tom. II.

nifestum sit, emissum fuisse ex sufficienti deliberatione, validum est votum propter saepius dicta. Si verò de primo constet, & non de secundo, validum censebitur votum, modò constet fuisse post septennium emissum, quia rationabiliter præsumitur habuisse facultatem deliberandi; secùs verò dicendum ubi constet ante primum septennium fuisse votum emissum. Si denique nec constiterit de septennio, neque de deliberatione, locum habet regula: *In dubiis tutior pars est eligenda;* unde censebitur votum obligare, in hoc enim casu non datur locus præsumptioni, de qua p. 1. n. 565.

1260 Rat. 2. p. Impuberum vota ex duplice capite infirma sunt, & revocabilia à Patre, primò, propter defectum rationis, quia et si post primum septennium usus rationis pueris affulgeat communiter, non tamen plena, perfectaque deliberatione ad voti firmatatem exacta, potiuntur; plus enim exigit firmitas voti, quam ejusdem valor: ad hunc enim sufficit deliberatio ad meritum requisita; ad firmatatem verò necessaria est prudenter, & experientia rerum, & negotiorum, quæ non competunt impuberibus regulariter. Secundò, propter subjectionem: nam ante pubertatem sunt naturaliter sub cura parentum: D.Th. q. 88. a. 9. quamvis jure humano pubertatis tempus determinetur, ut dixi: ergo puerorum vota firmitate carent, ita ut semel irritata, non reviviscant: irritatio enim non est tantum suspensio, sed potius cessatio. Nec est eadem ratio de voto uxoris, aut servi: nam maritus, & dominus solum possunt indirectè vota illorum irritare, quatenus sunt sibi præjudicialia, ideoque reviviscunt mortuò dominò, vel maritò: horum enim irritatio est mera suspensio. Pater verò directè annullat, & cassat votum impuberis, & ideo non reviviscit.

1261 Opp. Votum religionis à puerο, aut puelia emissum infra annos pubertatis, ex perfecto tamen rationis usu, quem illis natura celestis tribuit, firmum est, seu absolutum: nam jam est votum puberis: ergo in hoc casu non poterit à patre irritari. Resp. N. ant. ad cuius adjunctam prob. dist. ant. est votum puberis, attento jure naturæ, C. secundum jus humanum, N. hoc enim statuit terminum pubertati, infra quod patri confert facultatem vota filiorum irritandi. Instas: Hæc lex humana admittit malitiam, discretionem, & prudentiam, si pueri anticipent plenè ætatem: ergo. Sic arguit Pasterinus tom. 3. de stat. q.

189. a.5. n.28. dicens : *Sed ut video, malè citantur tām Canones, quām DD. & sine fundamento afferitur, quōd contraria opinio sit reprobata ab omnibus.* Nihilominus ad instantiam resp. N. ant. Nam D.Th. eō locō docet, quōd potest obligatio removeri per auctoritatem patris, in cuius potestate adhuc existit puer, quia ordinatio legis, quā unus homo subditur alteri, respicit id quod in pluribus accidit. Unde lex hujusmodi humana, de qua ibidem loquitur D.Th. (nam hēc est, quae respicit id quod in pluribus accidit) illam non admittit exceptionem, si pueri anticipent plenē ætatem. Ratio est, quia quod hōc, vel illo casu deficiat finis legis, non infert tunc ipsam deficere, maximē ubi lex non innititur præsumptione facti; sed juris, qualis est hujusmodi conferens patri facultatem irritandi vota impuberum. Caveant autem parentes, nē tali facultate abutantur, quæ ipsis, non ad destructionem, sed ad ædificationem collata est, ut cum Apostolo supradixit D.Thomas. Legimus autem potestatis usus est, ut in salutem exeratur, non in perniciem.

1262 Petes 1. *An vota puerorum adveniente pubertate, sint à patre irritabilia?* Suppono, quōd si votum fuerit expressè confirmatum à pueri post pubertatem, jam non est tam irritabile, modò sit personale, & patriæ potestati non præjudiciale, quia votum expressè confirmatum idem valet ac denuò emissum. Dixi expressè: nam tacitam confirmationem habent omnia puerorum vota, ut rectè notat Suarez tom.3. de relig. lib.4. cap.6.n.6. Quare cum Cajet. infra q.189.a.5. distingue tria hēc in pueri post pubertatem: quōd credit votum obligare: quōd velit rem promissam observare: & quōd votum confirmet. Ex his ultimum addit formalem voluntatis actum, quōd novum accipit robur promissio. In dubio autem: num puer post pubertatem confirmaverit votum? Pro non confirmato habendum est, quia confirmatio est quid facti, & non præsumitur, nisi probetur. His prælibatis, Resp. cum communiori sententia affirmativè, quia votum illud in radice, & naturā suā est conditionatum, nisi pater irritaverit; & per adventum pubertatis non transit in absolutum, nisi à voente confirmetur: manet igitur semper cum dependentia à consensu patris. Hoc ipsum illustratur ex cap.fin. de sent. excommu. ex quo deducunt Panorm. & Felinus, quōd favor factus minori ratione minoritatis, si semel cœpit habere locum, non extinguitur per supervenientiam majoris ætatis; sed votorum

irritatio conceditur parentibus ratione minoris ætatis impuberum: ergo.

1263 Petes 2. *An vota impuberum semel à patre confirmata, aut ex ipsis licentia emissa, possint ab eodem irritari?* Aliqui absolutè affirmant cum Th. Sanchez; alii absolutè negant cum Sairo; alii verò cum Suarez distinguunt inter tempus pubertatis, & impuberatis, & affirmant in hoc tempore: secùs autem quando jam filius est puber. Denique Salmant. Moral. bīc cap.3. n.65. confundunt hēc vota cum votis religiosi respectu Prælati, & uxoris relatè ad maritum, & de omnibus hisce votis idem affirmant; & ut certum supponunt: cùm tamen non sit una omnium ratio, neque eadem DD. resolutio in prædicto casu circa vota puerorum, ac aliorum. Quare

1264 Resp. cum Passerino tom.3. de stat. q.189. a.5. à n.33. ad 37. negative. Rat. Potestas patri tantum est collata ad irritandum impuberis votum debile, & conditionatum ex defectu rationis impuberis; non sic autem in votis religiosi, vel uxoris; at semel confirmatō per patrem votō, jam non est debile, neque conditionatum: ergo. Nec beneficium restitutionis in integrum, minoribus concessum, facit contra nos. Si enim actus curatoris, de consensu judicis factus, non potest ab illo rescindi, multò minus votum à patre confirmatum poterit irritari. Præterea: vovens, ex voto lādi nequit, & ideo impuberi contra votum non convenit restitutio in integrum. Hēc dicta sint quantum ad valorem irritationis voti confirmati; nam quod attinet ad lictitudinem ejusdem irritationis, communior sententia docet peccare mortaliter patrem, prælatum, & maritum irritantes vota ab ipsis confirmata. Unde continentia votum à conjugatis mutuo consensu emissum, nequeunt ipsis invicem irritare. Scito, quōd ut votum sit à superiori confirmatum, non sufficit sola voti notitia, & taciturnitas superioris; sed omnino requiritur consensus ipsius saltem virtualis, & non tantum præsumptus. Nec oppositum colligitur ex cap. Puella 20. q.2. ut putat Sairo in clavi regia, lib.6. cap.10. n.28. nam eō locō tantum decernitur, quōd dissimulatio patris per annum, & diem habetur in illo casu particulari pro confirmationes ex hoc autem nihil contra nos.

1265 Petes 3. *An communitas, vel populus emittere possit votum successores obligans?* Affirmo ex communi DD. apud Prado bīc q.10. n.5. & 6. Diversimodè tamen hanc exponunt obligationem. Quidam enim dicunt ligati

successores vi voti; alii vi contractus, aut pacti; alii ex consuetudine, quæ legis vim habet. Verisimilius tamen dicitur, quod hujusmodi obligatio in successoribus nascitur ex quadam fidelitate, ut sicut participes sunt bonorum communitatis, ita etiam & onerum, ut in simili de juramento tradit D. Th. hic q. 98. a. 2. ad 4. Hoc etiam est certum: illos, qui non consenserunt majori parti, obligari, modò accedit consensus Episcopi, aut Prælati, nam cum yovere sit actus spirituialis, ad jurisdictionem spiritualem attinet determinate hanc, vel illam obligationem.

ARTICULUS VI.

De Voti Irritatione, Dispensatione, & Commutatione.

1266 **D**E Voti cessatione per authoritatem superioris facta, in præsentiarū nobis est sermo, & hoc modo est triplex ut præfixum est. Si vero absolutè loquamur, constat ex dictis cessare quoque voti obligationem decisione materiæ, absentia conditio-
nis, & notabili superveniente mutatione certa (in dubio enim recurri debet ad superioris dispensationem, vel servandum est votum, quia *tutor pars est eligenda*) quæ rem morali-
ter efficiat impossibilem. Si namque in pro-
missione homini facta considerare oportet
impedimenta supervenientia, eaque cum re
promissa conferre, & collatione facta illud
execui, quod recta suadet ratio, ut notat Ca-
jetanus *infra* q. 113. ad dub. 4. in fine; mul-
to magis in promissione facta Deo, qui rigi-
dus non est exactor, obstacula voto supervenientia consideranda veniunt. Vide Suarez
lib. 4. de Relig. cap. 19. n. 15.

1267 **C**oncl. I. *Ad directè irritandum vota, potestas requiritur dominativa.* Est communi-
nis. **R**at. Voti irritatio est ipsius relaxatio, &
annullatio, ita ut irritum, & nullum sit, qua-
si non fuisset emissum; sed ad hoc requiritur
potestas dominativa, nam nullus irritum
facere potest, quod non est sub illius do-
minatione: ergo. Dixi: *directè*, nam si ra-
tione materiæ, quæ alteri subjacet, irritatur
votum, indirecta appellatur irritatio. Hinc
omnia impuberum vota directè irritat pater;
at indirectè potest pater irritare puberum
vota realia, (nisi puber bona habuerit ca-
strensis, tunc enim hujus votum non præju-
dicat patriæ potestati) non personalia, ni-
si præjudicent patriæ potestati, seu impedian-

gubernationem, & regimen domus. D. Th.
in 4. dist. 38. q. 1. art. 1. quæst. ultima, & 2.
2. q. 88. art. 8. ad 2. Scito, quod pubertas
tam in viris, quam in foeminis, finem haber
anno vigesimo quinto completum, & usque
tunc parris in filios perseverat dominatio.

1268 **P**rælatus vero regularis suorum
subditorum vota irritat directè, & indirec-
tè; & multò amplius Papa, qui supremus
est cunctorum regularium Prælatus. Similiter
Congregatio super Episcopos, & regulares,
quia distinctum non constituit tribunal, ut
patet ex Constit. 74. Sixti V. Idem dic de
Nuntiis cum facultate Legatorum à latere,
eadem enim est ratio, ac de Sacra Congre-
gat. ut contra Donatum notat Passerinus *tom.*
I. de stat. q. 186. a. 8. n. 49. quod nempe
consentur Ordinarii regularium in suis Pro-
vinciis. Ad Novitios quod attinet, scito:
quod cum non emiserint obedientiæ votum,
adhuc sunt juris sui, adeoque eorum vota
ante, & post ingressum emissæ, nequeunt ir-
ritari à Prælato; bene vero suspendi, si pro-
bationi officiant, haec enim sufficiens est cau-
sa, ut suspendatur voti executio. V de Bre-
mond *de conf. Bullar. tit. 2. q. 2. n. 46.* & 95.
Circa Moniales vero certum est: Abbatissam,
seu Priorissam irritare posse vota suarum sub-
ditarum, ratione quidem potestatis dominati-
væ, quæ major est in ipsa, quam sit paren-
tum erga filios, cum in professione translata
sit eundem voluntas in voluntatem Prioris-
sæ. Supprios vero, & Vicarii Priorum in
nostro Ordine nequeunt vota irritare, nisi ex
commissione Prioris, quia jure ordinario nul-
la possent jurisdictione.

1269 **C**oncl. 2. *Potestas irritandi vota fi-
liorum competit aliis à patre sub limitationibus
a signandis.* **R**at. Alii succedunt loco patris:
poterunt ergo irritare, sicut pater. Hinc ma-
ter nequit directè irritare vota filiorum invi-
to patre, bene vero pater contradicente ma-
tre, quia ille est familiæ caput: unde hic non
datur locus præventioni, sed recurri debet
semper ad patrem: quocircum votum Annae de
Samuelis oblatione, nuncupatum fuit conser-
tante Elcana. Nec est eadem ratio de Baptis-
mo, quod est Sacramentum necessitatis, ac
de voto, quod est opus supererogationis,
ideoque invito patre poterit filius ex consen-
su matris baptizari, ut quidam volunt. Quid
vero, si vivat pater, absensque sit? **R**esp.
Quod si voti executio intat, & non potest
consuli pater, irritabile est à matre. Si vero
executio non urgeat, vel successiva sit, aut

multò tempore duratura, poterit mater votum suspendere, non irritare: ejus enim potestas est subsidialis, tantumque se extendit ad occurrentia pro præsentि. Mortuo autem patre, cùm mater sit de jure tutrix, cui competit gubernium filii, poterit hujus voti irritare: minimè verò si alius fuerit designatus filii tutor, & curator; tunc enim ad istos pertinet irritatio. Utraque resolutio procedit, si mater transierit ad secundas nuptias.

1270 Regula itaque pro praxi sit: Is, cui de facto competit tutela impuberum, & cura puberum, mortuo patre, potest eorum vota irritare; alii verò nihil possunt. De avio, vel avia, aliisque ascendentibus, idem dic, nempè: quod si ipsis competit tutela, irritare possunt: secùs verò, ubi secùs. Nota, irritandi potestatem à quibusdam, sed non jure, extendi ad magistros. Ad patrem verò, & matrem respectu filii illegitimi, rectè extenditur: et si enim non habeant super eum potestatem civilem, benè verò naturalem; hæc autem potior est in matre, nisi fortè æquali- ter constaret esse filium patris, sicut constat de matre; hoc enim casu philosophandum est eodem ipsis modō quoad voti irritationem, ac de filio legitimo. Hæc ex Passerino tom. 3. q. 189. a. 5. à num. 43. ad 53.

1271 Concl. 3. Non omnia uxoris vota, sed tantum, quæ usui matrimonii, prolixi educationi, aut domesticæ gubernationi præjudicant, irritare potest maritus. Uxor autem, solum quæ usui præjudicant matrimonii. Est communior. Rat. 1. p. Vir tantum potest irritare vota in his, in quibus ei subjicitur uxor, sed solum subditur in tribus recensitis: ergo. Conf. Potestas irritandi vota uxoris oritur ex matrimonio: ergo debet commensurati ejusdem fini; sed si maritus posset omnia indiscriminatim vota irritare, potestas ejus super uxorem esset improporationata: ergo. Adhæc: uxor majus habet dominium suæ voluntatis, quam puber; sed hujus vota non sunt irritabilia, nisi præjudicent patriæ potestati: ergo. Rat. 2. p. Nam ut dicitur 6. 28. q. 5. cap. 6. neque Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum; sed si uxor non posset irritare vota sibi præjudicantia validum esset votum ex alieno: ergo. Idem constat ex aliis Canonibus, quos congerit Turrecremata in nova Decreti ordinat. lib. 4. p. 1. tit. 2. rubric. 13.

1272 Sequitur inde: votum mariti de longa peregrinatione esse ab uxore irritabile. Similiter votum non petendi debitum, si emit-

tatur absque consensu alterius conjugis, quia hujusmodi promissio censemur molesta quam maximè uxori, & sèpius affert incontinentiae periculum; & ideo tale votum non est nuptis consulendum, sed insinuanda Apostoli doctrina 1. Cor. 7. v. 5. ubi juxta D. Th. ibi lect. 1. tria monet observanda circa intermissionem debiti conjugalis: 1. ut fiat ex communi consensu. 2. ut sit ad certum tempus. Et 3. propter debitum finem, ut scilicet aptiores sint ad actus spirituales, putà orationem, & communionem.

1273 Opp. contra 1. p. concl. quod Num. 30. à v. 11. omnia uxoris vota dicuntur à marito irritabilia. Et hoc ipsum videtur tradidisse PP. relati cap. Noluit, cap. Manifestum 33. q. 5. in cap. fin. ibid. ergo. Resp. Ex objectis Numerorum textibus non haberi omnia universaliter vota uxoris irritare posse maritum, sed solum quæ, & quatenus præjudicant juri viororum, inter quæ sunt jejuni, & abstinentiæ vota, quæ ibid. v. 14. tantum recensentur, quia ex hoc afflictionis genere nonnulla possunt sequi incommoda honesti contubernii, atque solatii. Textus quoque canonicus loquitur de votis abstinentiæ, religiosæ conversationis, & similibus, ut legenti constate potest. Neque contra dicta officit, quod D. Th. 2. 2. q. 88. a. 8. ad 3. vota uxoris æquiparant religiosorum votis. Non inquam obest, quia S. Dr. similitudinem ibi intendit, non verò parem omnino rationem inter vota uxoris, & religiosorum. Prædicta de votis uxoris roborantur in votis servorum, seu mancipiorum, quæ quidem irritabilia sunt à domino, quatenus ei subjiciuntur, & non omnimodè, unde servus non potest votō se obligare ad religionem: per hanc enim ab obsequio domini subtraheretur. Similiter vota eorundem realia potest dominus irritare, quia servus nihil habet proprii, immo operæ, artis, & industria sunt domini. Alia verò vota domino non præjudicantia, non sunt ab ipso irritabilia, putà votum non peccandi, servandi castitatem, &c. Hæc quæ communia sunt, non extendas ad famulos, nam horum vota ut summum suspensi possunt ubi prædicent obsequio, & servitio domini.

1274 Concl. 4. Votum obligatio cessat per dispensationem; hæc autem ad sui valorem, nedum ad licitudinem, requirit superioris autoritatem, justam causam, & quod non sit in alterius præjudicium. D. Th. bac q. 88. a. 10. & 12. Rat. 1. p. Votum est quædam lex privata: ergo sicut in hac, ubi communitati fertur, cadit dis-

dispensatio, ita in voto, & quidem eadem ratione, quod scilicet in aliquo particulari casu sit malum, aut inutile, vel impeditivum majoris boni observare legem, aut votum, & ideo utrumque est dispensabile. Nota, quod cum Prælatus Ecclesiæ dispensat in voto, non dispensat in precepto juris naturalis, vel divini (licet obligatio voti sit juris divini, & naturalis:) sed determinat id quod cedebat sub obligatione deliberationis humanae, qua non potuit omnia circumspicere. D. Th. art. 10. ad 2. Unde per dispensationem, quod antea continebatur, sub voto non continetur ultra.

1275 Rat. 2. p. Determinare quid sit nunc Deo acceptum, spectat ad illum, qui vicem ejus gerit in spiritualium distributione; sed talis est Ecclesiæ Prælatus: igitur ejusdem authoritas, sive iurisdictio, necessaria est ad dispensationis valorem. Rursum: cum potestas à Deo collata sit Prælati in edificationem, & non in destructionem, 2. Cor. 10. v. 8. ideo necessaria etiam est justa causa, ut dispensatio sit valida, & quod non fiat in alterius damnum, unde eadem Epist. cap. 2. v. 10. ait Apost. Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi; ad quæ subdit D. Th. Signanter dicit, propter vos, quia omnis dispensatio petita à Prælato, debet fieri ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, vel ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus corpus.

1276 Circa justam dispensandi in votis causam, legendus est S. Bernardus lib. 3. de considerat. cap. 23. Certum enim est inter Theologos, & Canonistas cap. Non est, de voto, & voti redemp. quod dispensatio absque justa causa in voto nulla est, & irrita. Si autem esset causa apparentia, per quam saltem in dubium verteretur (an esset justa dispensandi causa?) posset stare (subditus) judicio Prælati dispensantis, vel commutantis: non tamen judicio proprio, quia ipse non gerit vicem Dei, nisi forte in casu in quo id, quod votit, esset manifestè illicitum, & non posset opportunè ad superiorem recurrere. D. Th. cit. a. 12. ad 2. Notanda quoque sunt circa causam dispensationis votorum verba D. Th. a. 10. Poteſt contingere, quod in aliquo casu sit, vel simpliciter malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum: quod est contra rationem ejus: quod cadit sub voto, ut ex predictis patet. Et ideo necesse est, quod determinetur in tali casu votum non esse servandum. Quibus habetur, quod cum de ratione ejus, quod cadit sub voto, sit melius bonum, ut causa dispensandi sit justa, opus

erit, quod prætermittere votum sit melius bonum, quam illud servare. Idcirco recte notat Cajetanus hic a. 12. dub. 2. quod bonum, quod est causa dispensandi, debet esse majus non solum bono, quod erat materia voti absolute, & secundum se; sed etiam majus quam ipse actus religionis in illa materia, etenim dispensatione cessat actus ille virtutis, & cultus religionis.

1277 Deinde periculum transgressionis præsentis cum difficultate magna implendi votum (sola difficultas non sufficit, nam votum juvat ad rem exequendam) est causa sufficiens ad dispensandum, nam in tali casu materia voti est boni majoris impeditiva. Verum est tamen, quosdam hanc communem sententiam limitare, ut procedat, quando periculum non nascitur ex voventis malitia, nulli enim debet propria malitia patrocinari. Sed hoc intelligo de vovente, qui proponit non servare votum: huic enim non debet patrocinari malitia. De illo autem, qui votum servare proponit, & nihilominus prava ex consuetudine, & fragilitate illud sapientius violat, existimo sufficientem habere causam, ut petat dispensationem, & obtineat. Scito autem, non semper hanc causam sufficientem esse ad dispensandum totaliter in voto, nam si conjugatus votum habeat castitatis, sufficit, ut cum eo dispensetur in petendo, & reddendo debitum, ita quod si fornicetur, contra votum faciat.

1278 Sequitur 1. Levitatem in vovendo, per se, & præcisè non esse ad dispensandum causam, nam illa, si quid obstat, voti emissio obstat, sed non executioni; hæc autem debet attendi pro dispensatione, num scilicet, adsit causa obstantis executioni voti? Ubi enim votum sine impedimento impleri potest, non cederet dispensatio in Dei honorem, & proximi utilitatem. Et hæc est communior opinio, ut refert Passerinus tom. 2. de stat. q. 187. a. 1. n. 744. Sequitur 2. Non esse causam ad dispensandum, quod votum sit emissum metu naufragii, alteriusve similis causæ; sed omnino attendendum est, quod ex D. Th. communiter recepto retulimus.

1279 Petes 1. An ad dispensandum votum certum sufficiat causa dubia. Hæc difficultas procedit de Prælato, non de subdito; unde incircumspectè Salmant. Moral. allegant D. Th. hoc q. 88. a. 12. ad 2. ubi loquitur de dubio subditi super causam dispensationis. Quod prælibato, affirmativè resp. Quia ad dispensandum juramentum sufficit causa dubia: D. Th.

Th. *infra q. 189. a. 9. ad 3.* ergo etiam in voto. *Præterea*: si ad solam causam certam constringitur facultas dispensandi, in magno periculo versarentur superiores; nam *rarisimum est adesse causam adæquatam dispensandi*, inquit Passerinus *loc. cit. n. 759.* & ideo Sedes Apostolica (ut colligitur ex *cap. 2.* & *cap. Magne*, de voto) non consuevit dispensare absque aliqua commutatione; & hoc ipsum Episcopi, & alii dispensatores votorum debent observare, ut securè agant. *Scito autem*, quod cùm obligatio voti sit juris divini, & naturalis, major exigitur causa ad dispensandum in eo, quam in lege humana. Per accidens autem perniciosior esse poterit legis dispensatio, quia ex hac inferri potest damnum bono communis.

1280 Petes 2. *An votum posse dispensari absque consensu ejus in cuius favore factum est?* Affirmo, quia ex vi voti præcise non conferatur jus Ecclesiæ, aut personæ cui factum est. Nihilominus in dispensatione, & commutatione hujusmodi votorum habenda est ratio utilitatis ejus in cuius favorem factum est. Dixi: *ex vi voti præcisè*, nam ubi promissio fuerit acceptata, nequit votum dispensari, aut commutari, absque consensu illius, cui promissio facta est: ratione enim promissionis, & acceptationis, voto adjunctis, acquisitum jus ad rem promissam; quare, nisi necessitate magna, vel utilitate interveniente, nec Papa dispensare potest contra jus alicui quæsumum. Vide Torre *bis disp. 2.* ubi multis, & disertè hanc difficultatem discutit.

1281 Concl. 5. *Solum Ecclesiæ Prælati, & Pastores, & ex eorum commissione, & auctoritate alii, possunt in votis dispensare.* Est certa inter DD. Rat. Dispensatio est: *Ablatio vinculi voti ab eo facta, qui jurisdictionem habet spiritualem in foro externo*; sed solum relativi prædicta pollent jurisdictione: ergo. In de sequitur 1. quod Summus Pontifex universalissimam, & plenariam habet facultatem dispensandi vota. Legati verò à latere, Episcopi, Capitulum Sede Vacante, quod succedit in Episcopi jurisdictione, Abbates, & Prælati regularium, putè Generales, Provinciales, & Priors, relatè ad suos subditos, simili gaudent potestate ordinaria in votis specialiter non reservatis. Quare Principes sacerdotes vota vasallorum, Archiepiscopus vota Episcopi suffraganei, aut subditorum suffraganei, Vicarii Episcopi, seclusâ hujus commissione, & Parochi vota Parochianorum nequeunt dispensare, quia non sunt

Pastores, neque jurisdictione gaudent ad dispensandum in voto. Benè verò Episcopus & Papa confirmatus, modò sit tonsurâ saltem initiatus, sicut potest indulgentias concedere, & censuras ferre, quia hujusmodi actus non pendent à potestate ordinis, sed jurisdictionis ecclesiasticæ.

1282 *Sequitur 2. Regulares non posse dispensare in votis sacerdotalium non reservatis, nam nullum extat privilegium Bullatum, ex quo constet talis facultas*, unde Passerinus *tom. 2. de stat. q. 187. a. r. à n. 598. ad 604.* Bullas, quibus innxi AA. regulares contendunt oppositum, accuratè refert, & concludit: *His statibus, nec ego video solidum fundamentum, quod Confessores regulares possint cum sacerdotalibus in eorum votis dispensare.* Non absimilia tradit Prado *bis q. 14. n. 79.* quibus (post Constitut. Clementis XII. relata p. 1. num. 937.) addo, quod hodie improbabilis est contraria sententia, nam in illa Bulla *num. 6.* aufertur facultas dispensandi, & commutandi quælibet vota, nisi talis potestas constiterit ex litteris Apostolicis, prout ibi notavimus, sed pro facultate dispensandi non extant tales litteræ, quidquid dicant Salmant. Moral. *bis cap. 3. punct. 11. per totum*: ergo regulares nequeunt virtute privilegiorum vota non reservata sacerdotalium dispensare. Possunt tamen ea commutare, quia hoc constat ex variis Pontificum Constitut. Sed amplissimum privilegium, quod sciam, concessum est Jesuitis à Gregorio XIII. Constit. quæ incipit: *Decet Romanum, relata in Bullar. Societatis fol. 137.* & extenditur ad vota jurata ibidem: *Dummodo commutatio hujusmodi in alterius præjudicium non fiat, & exceptis quinque votis reservatis, de quibus infra. Missionariis nostri Ordinis simile, & amplissimum concessit privilegium commutandi vota Innoc. IV. in nostro Bullario tom. 1. Constitut. ejusdem CCCXI. sed tom. 7. ea ipsa Bulla tribuitur Alexandro IV.* Itaque vota omnia sacerdotalium non reservata securè possunt commutare Confessarii regularium, quia, ut dixi p. 1. n. 899. communicant in privilegiis cum Jesuitis, & aliud habent alia privilegia ad commutandum. Vide Passerinus *loc. cit.* & Prado *ibi q. 15. n. 55.*

1283 Petes: *Quanam sint vota Papa reservata?* Resp. Quod quinque tantum sunt, supra memorata, trium scilicet peregrinacionum, & castitatis perpetuæ, ac religionis approbatæ. Hæc enim ex generali Ecclesiæ consuetudine Sedi Apost. reservata sunt, lict

cet tempore Alex. III. non essent adhuc reservata, ut notat Thomasinus part. 2. nov. & discipl. lib. 3. cap. 27. n. 15. Scito 1. quod hæc vota sic dicuntur reservata, ut nec Legatus à latere possit ea dispensare absque speciali Papæ concessione. Panorm. cap. Ex multa, n. 4. de voto. In casu autem magnæ necessitatis, & utilitatis, poterit Episcopus suspendere, vel dispensare in votis reservatis, si de facili adiri nequeat ad Sedem Apostolicam, quia tunc prudenter præsumitur voluntas Papæ, ut dispensetur, commutetur, vel suspendatur votum reservatum, prout necessitas exigit. Prado q. 14. n. 92. & communiter tenent alii.

1284 Scito secundo: quod reservatio non pendet ex voventis intentione: nam quantumcumque quis promittat, ut nullus Summo Pontifice inferior dispenset, commutet, aut suspendat votum, non proinde est reservatum Papæ: reservatio enim pendet ab Ecclesiæ dispositione, non à voventis intentione, ideoque tale votum poterit ab Episcopo dispensari, & per consequens commutari: nam minus est votum commutare, quam in voto dispensare. D.Th. hic q. 88. a. 10. sed cui licet quod est plus, licet utique quod est minus. Reg. juris 53. que ut ibi dixi, intelligitur ubi minus continetur sub eo, quod est plus, sicut in præsenti: ergo qui valet potestate ordinaria, vel delegata dispensare in voto, poterit & commutare, & non è contra. Ita DD. communiter.

1285 Concl. 6. Voti commutatio propria auctoritate fieri potest in melius. Est communior DD. quos refert Prado hic q. 15. n. 9. & 13. Rat. Prælati auctoritas necessaria est in commutatione voti, ut ille vice Dei declaret, & determinet quid sit nunc Deo acceptum; sed quando materia subrogata est bonum evidenter melius, non est necessaria hujusmodi declaratio: nam manifestum est, quod cum voluntas Dei sit rectissima, semper ipsi magis est gratu quod est melius: ergo in hoc casu non est necessaria Prælati declaratio, bene verò in aliis, & de ipsis interpretandis est D.Th. hic q. 82. a. 10. & 12. ubi videtur tradidisse oppositum.

1286 Opp. 1. Votorum commutatio est actus jurisdictionis, sicut dispensatio; sed talis actus non est circa se ipsum: ergo. Rursus: Pœnitens nequit commutare in opera meliora satisfactionem à Confessario injunctam: ergo. Adhac: si vota non reservata queunt propria auctoritate commutari in melius, etiam poterunt vota reservata hoc modō commu-

tari; sed hoc est falsum, si excipiās votum religionis, quod, ut dixi, omnia alia vota continet: ergo. Ad 1. dic: quod hæc determinata commutatio non est actus jurisdictionis, quia non indiget sententiâ declaratoriâ superioris; sed est actus solius prudentiæ, & scientiæ. Ad 2. dic: In nostro casu adesse licentiam formalem, aut virtualem Dei, ut fiat commutatio; minimè verò in casu pœnitentis, qui stare debet præcepto Confessarii. Ad 3. Quamvis quidam negent min. probabilius est oppositum, alias quilibet habens vota reservata, posset sine auctoritate Papæ se ab illis liberare, ut rectè notat Prado hic q. 15. n. 19. & ideo neganda est maj. quia non est eadem ratio de reservatis, ac de non reservatis; reservatio enim non sit ad impedendum melius bonum, sed ut prudenter, & maturè eligatur quod faciendum sit.

1287 Opp. denique: si votum posset propria auctoritate commutari in melius, qui vovit se religionem ingressurum; huic voto satisfaceret Episcopatum acceptando, amplectetur enim bonum majus, & statum meliorem; sed hoc dici nequit: nam cap. Per tuas, de Voto, jubetur eo casu vovens renuntiare Episcopatum, votumque implere: ergo. Resp. cum Valentia tom. 3. disp. 10. q. 2. de stat. perfect. punct. 4. Quod tunc licitum est auctoritate propria votum commutare in melius, quando certò moraliter constat melius esse, non tantum absolutè, sed etiam ei, qui voterat minus bonum: commutatio quippè debet esse in voventis favorem, & utilitatem. Jam verò nemo certè dicere potest, quod sibi melius sit bonum status Episcopi, angelicis humeris formidandus, quam religiosus status; votum ergo religionis non cedit Episcopatu. Plura de hoc arguento Passerinus tom. 3. de stat. q. 189. a. 3. insp. 3.

1288 Concl. 7. Voti commutatio in equale bonum necessariò requirit, tūm ad valorem, cum ad lictitudinem, auctoritatē superioris legitimam. Rat. In commutatione est quidam contractus, qui non potest perfici sine consensu utriusque partis. D.Th. in 4. dist. 38. q. 1. a. 4. qq. 4. sed nisi accedat Prælati auctoritas, non adeat consensus dominicanus Prælatus est, qui vicem Dei gerit; unde Levit. 27. v. 8. Sacerdotum judicio relinquitur votorum commutatio: ergo. Sed nota: quod ad commutationem non exigitur causa, executioni voti obstans, itaut ipsum observare sit malum, aut inutile, vel impeditivum majoris boni; sed sufficit pro causa, ipsius voventis petitio: hanc enim offer-

tur

tur Deo promptior voluntas ad materiam subrogatam, quæ non erat oblata, ideoque Suarez, communiter receptus, docet regulariter non deesse causam pro commutatione. Scito etiam, quod quando delegatur commutandi facultas, ut in jubilao, & per Cruciatam, semper adest causa; quæ enim concurrit ad concessionem jubilæi, & Cruciatæ fatis est ad rectitudinem, & valorem commutationis.

1289 *Sequitur*: quod si commutatio fiat in evidenter melius, hoc ipsum sufficit pro causa, ut colligitur ex cap. *Super his, de voto*; tunc enim manifesta est voventis utilitas. *Sequitur* 2. quod commutatio facta in minus, ab habente solum auctoritatem commutandi, nulla est, & irrita, & consequenter nullum producit effectum, juxta regulam 52. *Non praestat, &c.* de qua p. 1. n. 1207. Unde non liberat voventem ab obligatione voti, neque ipsum excusat materia subrogatae executio. Hoc autem procedit quando materia est indivisibilis: nam ubi fuerit divisibilis, poterit suppleri. *Sequitur* 3. quod ubi commutatio facta est in æquale, aut in aliquid notabiliter melius, non licet voventi propria auctoritate regredi ad prius votum: nam hujusmodi regressus non est licitus, nisi de speciali Dei consensu: nisi ergo accedat Ministri auctoritas, non licebit; huic enim commisit Deus in his suo nomine consentire. *Nec obstat*, quod voti commutatio sit in favorem voventis: considerandum enim est, quod favore isto utendum est, prout oportet ad majorem Dei cultum, & eō modō, seu formā, quā committitur. *Passerinus tom. 2. de stat. q. 187. a. 1. n. 772.*

1290 Petes 1. *Qualiter cognosci possit materia subrogata æqualitas, ut commutatio recte fiat?* Resp. Hoc esse satis difficile, necessarium tamen: nam commutantes vota absque debita æqualitatis investigatione, peccant mortaliter, ubi materia fuerit gravis. Habenda itaque est primò ratio honoris Dei, & utilitatis voventis. 2. consideranda est materia voti secundum se, & præcilius à voto: nam hujus vinculum non relaxatur, sed solummodo nova subrogatur materia. 3. inspicienda est difficultas, magnitudo, & dignitas rei promissæ. 4. utilitas ejus, in cuius favorem votum est emissum. Verum tamen est, quod non requiritur æqualitas physica, & veluti arithmetica; sed moralis, & prudens, ideoque prudentum iudicio remittenda est commutatio. Videnti inter alios Sanchez lib. 4. cap. 56, ubi

novem regulas cum exemplis particularibus adducit, *Passerinus tom. 2. de stat. a. 1. Prado hic q. 15. §. 6.* Melius tamen est, & tutius, in hac re, recurrere ad potentem dispensare, ut dispensando, & commutando simul, *maneat voventis magis securus.*

1291 Petes 2. *An facultas commutandi, & dispensandi vota se extendat per accidens, & indirectè ad vota jurata?* Affirmo, sive juramentum fuerit factum in confirmationem voti, sive concomitanter se habuerit ad ipsum. Rat. Votum, quamvis juratum, suam retinet naturam, unum enim vinculum non mutat naturam ex consortio alterius: si ergo votum naturâ suâ erat dispensabile, aut commutabile, non desinit esse tale, quia juratum: poterit ergo ab habente potestatem commutari, aut dispensari tale votum. Hoc autem positô, indirectè, & per accidens relaxatur obligatio juramenti, quod voto adhæsit. Nec inde inferas, quod habens facultatem ad commutandam, aut dispensandam vota, possit consequenter juramenta commutare, & dispensare, aut è contra, ut quidam opinantur. Sed in oppositum ratio est efficax, quod in gratuïtis delegationibus non valet extensio de casu ad casum, aut de specie ad speciem, adhuc ex regula de majori ad minus, ut dixi cum de *privilegiis*. Sic *Passerinus. tom. 2. de stat. q. 187. a. 1. n. 702. & 704.* Notat verò ibidem n. 703. quod dispensatio voti jurati, tacito juramento, aut juramenti, tacito voto, esset subreptitia, quia major requiritur causa ad dispensandum in prædictis casibus, quam in solo voto, aut solo juramento. Taciturnitas enim, & falsitas circa causam dispensationis, est circa substantialia: nam sine causa nequeunt dispensari vota: igitur talis dispensatio esset subreptitia.

QUÆSTIO III.

De Juramento.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Juramentum?

1292 *Juramentum à jure dictum est tripli ratione:* 1. quia, ut docet S. August. serm. 28. de verb. *Apost.* per juramentum redditur Deo debitum jus, & honor, profitendo eum soli patrocinari veritati. 2. quia quasi pro jure (omnium gentium) introductum est, ut quod sub juramento

to dicitur, pro vero habeatur, ex D.Th. bīc q. 89. a.1. Et 3. quia, ut ipse S.Dr. tradit lect. 4. in cap. 6. Heb. omnis hominum controversia juris est, aut facti; & sicut illa per legem finitur, ita omnis facti controversia, tūm ecclesiastica, cūm civilis, juramento determinatur; unde Exodi 22. v.7.8. & 9. depositarius rem sibi furtō sublatam dicens, remittitur ad eos, idest judices, ut dictum juramento confirmet in hac facti lite.

1293 Concl. i. *Assumere Deum in testem, dicitur jurare.* D.Th. a.cit. Unde juramentum est: *Invocatio divini testimonii ad aliquid confirmandum.* Dicitur *invocatio*, quæ ad cultum, & honorem Dei spectat. Ponitur autem *divini testimonii*, quia in juramento non utimur ejus testimonio jam datō, sicut sit cūm quis, ut aliquid confirmet, aut probet, adducit aliud Scripturæ testimonium; juramento autem assumimus, & imploramus testimonium Dei ut exhibendum, ad confirmandum quidem quod de præsenti asserimus, aut promittimus; sicut ergo conclusiones scientiæ naturalis confirmantur principiis intelligentiæ, ita facta hominum contingentia confirmantur per testes; sed cūm humanum testimonium non sufficiat, cūm sit fallibile, tām in cognoscendo, quām in dicendo, ideo *necessarium fuit recurrere ad divinum testimonium, quia Deus, neque mentiri potest, neque eum aliquid latet.* D.Th. a.1.cit.

1294 Quibus habes i. quod causa juramenti *finalis*, est confirmatio veritatis, ut explicui supra; causa verò *formalis*, testimonium Dei; *materialis* verò ipsa nominis Dei assumpcio, seu *invocatio*, quæ etiā sola mente fieri possit, tamen juramentum necessariò requirit verba, aut aliquid signum sensibile, quia inducit ut alteri innotescat, jurantem dicere verum, aut servaturum promissa: unde juramentum pertinet ad cultum Dei externum, votum autem ad internum. Dixi: *Signum sensibile*, quia subscriptio proprii nominis, manus elevatio, tactus Evangeliorum, & similia, ubi talibus fiant circumstantiis, ut pro juramento sint, & suscipiantur, erit reapse tale, quamvis ore non proferatur: *juro;* solet tamen dici ad majorem securitatem.

1295 *Habetur* 2. quod juramentum actus est religionis, unde Deuter. 6. v.13. dicitur: *Dominum Deum tuum timebis, & ipsi soli ser-
vies* (loquitur de servitute latræ, ut declaravit Christus D. Matth. 4. v.10.) ac per nomen illius *jurabis.* Rat. Quod homo Deum reveratur, & ipsi se subjiciat ratione supremæ ex-

Tom. II.

cellentiæ, quæ in ipso est, actus est religionis; sed juramento homo reveretur Deum, ipsique subjicitur profitendo Deum esse summam veritatem in cognoscendo, & dicendo: ergo. Sed nota, quod licet Deo conveniat jurare, ut passim in S. Scriptura narratur, ejus tamen juramentum non est religionis actus, quia neque sub specie, aut genere collocatur; sed est quædam dictio Dei, qui dicitur jurare, primò: ut ostendat immutabilitatem in suis promissis, unde C.Tolet.VIII.cap.2. (& refertur 22. q.4. C.Incommutabilis) ait: *Jurare Dei, est à se ipso nullatenus ordinata convellere.* Secundò: ut se accommodet stylo hominum, qui res graves juramento confirmant. Et 3.ad tollendam ex corde nostro omnem dubitationem; unde Hebr.6.v.17. dicitur: *Abundantiū volens Deus ostendere pollicitationis hæreditibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatum habeamus,* &c.

1296 Opp. i. Athæi, qui nullum agnoscunt Deum, jurant, & similiter Gentiles, & Pagani, & tamen non adducunt Deum in testem: non ergo consistit juramentum in eo, quod sit invocare Deum ut testem. Ant. constat: nam Genes.21. Abimelech per sua idola juravit, juxta S.August. & refertur 22. q.1. c. *Movet te, & hoc est primum juramentum, quod Scriptura refert.* Laban quoque Genes.31. juravit per lapidem, & per Deum patris sui Nacher: ergo. Resp. Athæos usos non fuissent juramento per modum contestationis, sed cujusdam imprecationis, aut execrationis, sic dicentes: *Ita vivam, aut non vivam, sicut verum est quod dico: hoc autem bonum, aut malum, non à Deo, sed à casu, vel fortuna inferendum, putabant.*

1297 De aliis verò Paganis dicimus, quod licet eorum juramentum non sit reipsa tale materialiter; formaliter tamen ratione intentionis, & animi quō jurabant (unde sumenda est propria ratio, & denominatio juramenti) erat verum juramentum: nam ipsi agnoscebant, & confitebantur esse aliquod divinum numen in Cœlis regnans, quod est summè sapiens, & verus, & quod in testem adductō, debet cessare omnis controversia, ut tradit Cicer. lib.1. de nat. Deor. quamvis ergo errarent existimantes hoc divinum numen reperiti in Jove, aut Mercurio, hic tamen error erat materialis respectu juramenti, cūm intentio eorum fuerit adducere in testem illud divinū numen, quod omnia novit, & mentiri non potest.

1298 *Opp. 2.* Fideles juramus per B. Virginem, per Sanctos, ejusque reliquias, & imagines, & per Evangelia, juxta morem Ecclesiæ antiquissimum; sed in his juramentis non adducitur Deus ut testis: ergo. *Resp.* dist. min. Non adducitur expressè, nec implicitè, N. explicitè semper, C. juramus itaque per Sanctos, & similia, quatenus in ipsis relucet divina veritas, & ideo ipsis invocatis, imploramus simul, & adducimus, implicitè saltem, Deum in testem: sicut ergo votum fit soli Deo, ita & juramentum, quia utrumque ad latram spectat.

1299 Concl. 2. Juramentum est multiplex, nam 1. ex parte materiæ dividitur in *promissorium*, & *assertorium*, cùm enim ea, quæ juramus, sint præterita, præsentia, vel futura, duo priora assertimus, & futura promittimus. Dividitur 2. in illud, quod est per *simplicem contestationem*, & aliud, quod fit per *imprecationem*, & *execrationem*, cùm enim Deo conveniat, ut sit testis fidelis, & iustus judex, *Jeremiæ 29. v. 23.* *Ego sum testis, & judex, dicit Dominus*, quando adducitur Deus solum ut testis, est juramentum simplex, vel per simplicem contestationem, ut cùm dico: *per Deum, vel: testis est mihi Deus.* Quando vero adducitur non solum ut testis, verum simul ut judex, juramentum est per *imprecationem* ut cùm dico: *Sic me Deus adjuvet; vel: ita sit mihi Deus propitius, sicut verum dico; vel: per vitam meam, & filiorum meorum, quomodo Genes. 22.* juravit Joseph per salutem Pharaonis: hæc enim juramenta perinde se habent ac si dicatur: *Sic Deus custodiat vitam meam, filiorum, vel Pharaonis, sicut verum dico.* Quando autem adducitur Deus, non solum ut testis, sed etiam ut judex inferens mala, & pœnas perjurii, dicitur juramentum execratorium, ut cùm dico: *Nanquam me Deus adjuvet, vel dispeream, si mentior.* Vide D. August. lib. I. de serm. Dom. in monte, cap. 30.

1300 Dividitur 3. juramentum ex rebus per quas juratur, in juramentum *per Deum*, vel *per creaturas*, de qua divisione infra, ubi determinabimus, an liceat jurare per *creatures*. 4. dividitur juramentum ex loco *in judiciale*, & *extra judiciale*; illud fit apud aliquem judicem: posterius autem privatim, & extra judicium. 5. dividitur ratione causa moventis in *liberum*, quod propria sponte fit; & *coactum*, quod est duplex, *justum* scilicet, ut cùm judex juridicè procedens compellit testem, aut reum ad testificandum. Aliud vero est *iniquum*, ut cùm judex iniquè

compellit aliquem ad jurandum. Sextò dividitur ex circstantiis juramentum in *prudens*, & *temerarium*, sive *incautum*. Dividitur ultimò ex intentione, & animo jurantis in *verum*, vel *sincerum*, & *fallax*, sive *dolosum*: quando enim jurans habet in ore idem quod in mente, in casibus in quibus debent verba, & animus inter se convenire, verum est juramentum, & *sincerum*. Quando autem in eisdem casibus discordat os à corde, est *dolosum* juramentum, *fallax*, & quoddam perjurium, de quibus infra.

1301 Petes: *Quibus verbis soleat fieri juramentum?* *Resp.* Quòd 1. modus jurandi, qui hodie retinetur, est per Deum, unde *Genes. 21. v. 23.* dixit Abimelech ad Abraham: *Jura ergo per Deum, nè noceas mihi;* & *Fosue 2. v. 12.* dixit Rahab exploratoribus: *Nunc ergo jurate mihi per Dominum, &c.* Alter modus jurandi, & antiquissimus fuit, ut qui aliquid alteri promittebat, apponerebat manum femori illius, unde *Genes. 24. v. 2.* Abraham dixit servo suo: *Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te,* cujus ceremonia duplex affertur explicatio: 1. ut quia femur est pars maximè vicina parti in qua siebat circumcisio; hoc ritu significabant se jurare per sacramentum circumcisionis à Deo institutum. 2. alii dicunt, ita factum ob finem Christi venturi ex progenie Hebræorum, unde jurare in femore alicujus judæi, erat jurare per Christum venturum ex semine Abraham.

1302 Tertius modus jurandi in Sacra Scriptura repetitus, est hujusmodi: *Vivit Dominus*, unde *Jerem. 4. v. 2.* Israelitis præcipit Deus hunc jurandi modum: *Jurabis*, inquit, *vivit Dominus;* quia, ut ait Hieronymus, pagani communiter jurabant per Deos mortuos. 4. est per *imprecationem*, ut dictum est, unde *Daniel. 6. v. 22.* dicitur: *Rex in aeternum vive*, aut per *execrationem* sub illa forma: *Hac faciat mihi, vel tibi, vel hac addat, &c.* ut passim habetur in lib. *Reg. 5.* modus est per verba aperta, quibus adducitur Deus in testem, quomodo jurat Apostolus *Rom. 1. & ad Philipp. 1. v. 8.* *Testis est mihi Deus, & 2. Cor. 1. v. 23.* *Ego autem testem invoco Deum.* Sextus modus est, quando affirmamus Deum scire, quæ dicimus, vel coram ipso nos loqui, quomodo jurat Paulus ad *Galat. 1. v. 20.* *Ecce coram Deo, quia non mentior, & 2. ad Timoth. 4. v. 1.* *Testificor coram Deo, & Jesu Christo.* Sic etiam dicitur: *novit Deus.*

1303 Modus iste jurandi bifariam sumi po-

ARTICULUS II.

An, & quomodo liceat jurare?

poteſt. 1. ita ut diſta locutiones ſint tantum orationes, ſive enunciationes, quibus affe-riamus Deum omnia noſſe. Hoc modō non ſunt juramenta, ſed ſimplices tantum enunciatio-nes, quibus affirmamus Deo omnia eſſe præ-ſentia. 2. ita ut ſimul intendamus addu-cre Deum in teſtem, & non ſolum narrare, ſeu dicere Deum eſſe teſtem, & ſic ſunt juramenta: nam de hujus ratione eſt invocare Deum ut teſtem, & non ſolum dicere Deum eſſe teſtem. Quocircā ad diſcernendum quando hujusmodi locutiones ſint juramenta, inſ-picienda eſt intentio, & animus ita loquentis. In judicio autem fori, ubi ſiat juramentum ſine dolo, interpretandum eſt juxta intentionem jurantis. Cæterū, ſi cum dolo, & arti-ficioſe ſiat, interpretari debet juxta intentionem luſcipientis. Faganus cap. Falcidicus, de crīmine falſi, n. 66. & cap. Veniens, de jure-jurando, n. 28.

1304 Solet autem controverti: *An ba-locutiones in mea conſcientia, in mea fide, ſeu per meam conſcientiam, & fidem, ſint juramenta?* Cum communiori ſententia dices: quod abſolute, & ſimpliciter non ſunt juramenta, quia nomine *fidei*, communiter intelligitur fides humana, & nomine *conſcientia* dictamen ipsiſiſ fidei humanae; ſed neque fides humana, neque dictamen ejus ſunt res ſacra, in qua Deus aliquo modō adducatur in teſtem: ergo prædictæ locutiones non ſunt juramenta, ſicut nec iſtæ: *Tefis eſt mibi conſcientia mea: hoc mibi dictat mea conſcientia: in veritate mea, ſeu abſolute: in veritate dico, &c.* Similiter dicere per fidem Religioſi, aut Clerici, aut Chriſtiani, non ſunt juramenta, quia æquipollent huic orationi: per fidem, quam debeo ſervare, ut Clericus, &c. hæc autem fides intra limites eſt humanae. Cæterū dicere: per fidem Dei, aut Chriſti, ſeu theologicam, eſt juramentum. Nota tamen, quod ubi fuerit dubium practi-cum: an utens prædictis formulis verè juraverit? interrogandus eſt de animo, & intentione, & juxta eam judicandum eſt. Quod si non ſatis valeat explicate intentionem, quam tunc habuit, & res ſemper maneat dubia, censendus eſt in foro extero non juraffe, quia in dubiis favendum eſt ſemper reo; ſed in foro animæ aliter eſt judicandum juxta regulam: *In dubiis tutior pars eſt eligenda, & instruendus eſt poenitens, ut cum deinceps prædictis verbiſ utatur, intentionem habeat, & animum non jurandi.*

1305 Concl. 1. *Fide conſtat juramentum eſſe licitum, & honestum, modò fiat cum debitib⁹ circumſtantib⁹.* Prob. 1. textibus, & exemplis S. Scripturæ adductis. Secundò ex CC. nam PP. Concilii Ephesini non fidentes ſimplici Nestorii confessioni, volebant ipsum jurejurando confessionem fidei emittere. Et in Constantiensi, post damnatum ſeff. 8. errorem contrarium, determi-nat Martinus V. quod hæretici ad poenitentiam venientes, ſub juramento omnes dete-ſtentur errores. Rat. ex D.Th. hic a. 2. Jurejurando profitemur Deum nec fallere, nec falli poſſe, quia ſummè eſt sapiens, & ve-rax. Sed hujusmodi profesſio eedit in Dei cultum, & honorem: ergo & juramentum, ſubindeque eſt bonum, & honestum: un-de Cicero lib. I. officiorum, vocat illud: af-ſertionem religiosam, & Aristot. I. met. cap. 2. rem honorabilissimam. Conf. Origo jurandi eſt ex fide, quâ credimus veracem Deum; fi-nis verò juramenti eſt ad finiendas controver-sias: ergo tam ex radice, quâ ex fine eſſetū (nam finis cuius gratiâ eſt cultus Dei, ut dixi) bonum eſt jurare.

1306 Opp. Quod prohibetur in lege di-vina, licitum non eſt; ſed juramentum prohi-betur Matth. 5. v. 34. Ego autem dico vobis non jurare omnino; & facobi 5. v. 12. Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cœ-lum, neque per terram, neque aliud quodcum-que juramentum: ergo juramentum licitum non eſt. Huic argumento, quod ſibi objicit D. Th. 2. 2. q. 89. a. 2. respondet verbiſ S. August. lib. de mendac. cap. 15. Scriptum eſt etiam: Ego autem dico vobis non jurare om-nino. Juravit autem ipſe Apoſtolus in Epifolos ſuis. Et ſic ostendit, quomodo accipiendum eſ-ſet, quod dictum eſt: Dico vobis non jurare omnino: nè ſcilicet jurando ad facilitatem ju-randi veniatur, & ex facilitate ad conſuetu-dinem, atque ita ex conſuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur juraffe, niſi ſcribens, ubi conſideratio cauтор non habet lin-guam præcipitem. Et in hoc ſenu inter-pre-tanda ſunt PP. testimonia adducta ſigillatim à Velofillo in advert. ad tom. 3. Chryſtoſomi, quæſit. 6. Illi enim jurandi abuſum repre-hendunt; ſed minimè jurandi uſum damnare vo-lunt. Ideoque D. Thomas juramentum non esse

esse per se , & absolutè appetendum , aut frequentandum ; sed per accidens , & ex necessitate , dixit q. 89. a. 5. ubi rectè juramentum comparat medicinæ , cuius in necessitate ita tenendus est usus , ut semper caveatur abusus.

1307 Concl. 2. Ut juramentum sit licitum , & actus virtutis , petit tres comites , nempe , veritatem , judicium , & justitiam . Sic D. Th. bīc art. 3. & probat ex Jerem. 4. v. 2. Et jurabis : Vivit Dominus , in veritate , & in iudicio , & in justitia . Rat. Juramentum non est bonum ei , qui male eō uitetur , sicut Eucharistiam (quamvis panis sit vitæ) sumere indignè , malum est lumenti ; sed ad rectum juramenti usum requiritur 1. ex parte jurantis discretio judicii , ut non leviter , sed ex causa necessaria juret . 2. ex parte materiæ , quæ juramento confirmatur , quòd non sit res falsa , seu mendax , neque illicita : ergo . Nota , quòd veritas sumitur hīc pro veracitate , quæ consistit non in conformitate rei ad rem , sed in adæquatione assertionis cum conceptu interiori , itaut exteriùs proferatur , quod interius creditur . Nomine autem judicij , non intelligitur judicium fori , sed etiam extrajudiciale , quod scilicet adsit causa ad jurandum , ut dixi . Nota etiam , quòd juramentum carens veritate dicitur mendax , carens judicio incautum , carens justitiâ iniquum , & illicitum , juxta D. Th. loc. cit. Verum tamen est , aliquos SS. PP. ut Hieronymus ad cap. 4. Jerem. S. Beda hom. 44. in fest. Decollat. Baptif. & alios , vocare aliquando perjurū omne juramentū , cui deest aliqua ex tribus conditionibus allatis . Sed interpretandi sunt de perjurio reductivè , & secundum quid tali , nam solum mendacium juramento firmatū , dicitur simpliciter perjurū .

1308 Concl. 3. Omne perjurium est mortale , unde juramentum assertorium mendax semper est peccatum lethale , & promissorium similiter , ubi careat prima veritate . Est communis DD. cum D. Th. bīc q. 89. a. 3. per totum . Rat. Adducere Deum in testem mendacii , irreverentia est gravis , & tanto major , quanto materia fuerit ex se levis ; sed omnis irreverentia gravis Deo facta est peccatum mortale : ergo . Maj. constat , nam testis mendacii habetur , sicut mendax : ergo perjurus affectivè facit , seu vult , aut dicit Deum esse mendacem , quod est gravissima Dei injuria . Unde S. P. August. Epist. ad Publicolam (& refertur 22. c. Movet te) ait : Minus malum est (intellige in ratione juramenti) per Deum falsum jurare veraciter , quam per Deum verum falla-

citer ; sed jurare per falsos Deos est peccatum mortale idolatriæ : ergo . Rat. 2. p. eadem est ac pro 1. nam veritas ad juramentum promissorium exacta , ejusdem est rationis , ac quæ requiritur in assertorio : utraque enim consistit in eo , quòd externus sermo conveniat interno conceptui : sicut ergo in assertorio , cui deest veritas , adducitur Deus in mendacii testem , ita in promissorio , quod institutum est prima veritate . Ex his rejecta manet proposit. 24. confixa ab Innoc. XI. Vocare Deum in testem mendacii levis , non est tanta irreverentia , propter quam velit , aut possit dampnare hominem .

1309 Opp. Defectus secundæ veritatis in juramento promissorio potest non esse mortal , ubi scilicet res promissa fuerit levis : similiter ergo defectus primæ veritatis erit venialis in eodem juramento . Resp. N. cons. & discriminis est , quòd in prædicto juramento invocatur Deus ut testis primæ veritatis juramenti : cæterum pro secunda veritate hujus juramenti , non assumitur ut testis , sed tantum quasi fideijussor , ut infra dicam . Imò , presse loquendo , veritas secunda non debet dici veritas , sed executio veritatis promissionis . Cum ergo non exequi , seu non implere promissum in re levi , licet totali , non sit gravis injuria promissario irrogata , cum non importet contemptum ipsius , ideo defectus prædictæ executionis non censetur gravis ex se in juramento promissorio , benè verò defectus primæ veritatis , quia importat contemptum Dei , ut dictum est .

1310 Nota 1. cum D. Th. q. 98. art. 3. ad 2. Quòd ille , qui jocosè perjurat , non evitat divinam irreverentiam ; sed quantum ad aliquid magis auget , & ideo non excusat à peccato mortali . Ille autem , qui ex lapsu lingue falsum jurat , si quidem advertat se jurare , & falsum esse quod jurat , non excusat à peccato mortali , sicut nec à Dei contemptu : si autem hoc non advertat , non videtur habere intentionem jurandi , & ideo à crimine perjurii excusat . Nota 2. cum eodem S. D. ibid. ad 3. quòd qui frangit juramentum promissorium solemniter factum , incurrit infamiam , (ut habetur 6. q. 1. c. Infames) quia in ejus potestate remanet , postquam juravit , ut det suo juramento veritatem : quod non contingit in assertorio . Nihilominus defectus veritatis in isto est maius peccatum , quam defectus executionis solius in promissorio ob rationem dictam .

1311 Concl. 4. Qui temerè , & imprudenter jurat tanquam verum , vel certum , quod re-

reipsa falsum est, aut incertum, decipitur vero, & errat illò juramento, quia non adhibuit examen, & diligentiam sufficientem juxta qualitatem negotii peccabit tantum, quantus fuerit defectus diligentiae, itaut si negligencia arbitrio prudentis sit gravis, erit formaliter perjurium, & consequenter peccatum mortale: si vero negligencia illa sit levis, peccatum erit veniale. Rat. Culpa illius, qui dicto modo jurat, non est sumenda ex animo, & intentione ipsius: nam ipse credit, se jurare verum, & certum, et si decipiatur ob suam negligentiam: ex hac ergo resultat culpa, quam committit in tali juramento: ergo & quantitas ipsius culpæ, siveque vera est utraque pars conclusionis. Conf. Si jurans illò modo diligentiam adhibuisset sufficientem, nullum commisisset peccatum, etiamsi juraret falsum, aut incertum: igitur culpa talis juramenti mensuratur ex sola negligentia. Hinc sequitur, quod qui omisit diligentiam mortaliter peccaminosam, exponit se periculo gravi pejerandi. Cæterum alter, qui solùm negligens fuit leviter, non se exponit periculo proximo, & gravi; sed levi, & remoto.

1312 Concl. 5. Qui jurat quod certò novit verum esse, adhibuitque debitam diligentiam, jurat tamen sine aliqua necessitate, peccat quidem, sed venialiter tantum. Est communis quoad utramque partem: nam ita jurans aliquam facit irreverentiam Deo, cum sine causa ejusdem testimonium interponat. Hæc autem irreverentia non est mortalís, quia tantum importat quandam temeritatem, & imprudentiam, quæ tunc solùm est mortalís, quando per illam homo se exponit periculo peccandi mortaliter, vel nocendi fratrem graviter, vel agit imprudenter ex contemptu, ut tradit D.Th. supra q.53. a.1. Præter hos casus venialis tantum est imprudentia, seu temeritas. In juramento autem, de quo nunc loquimur, nihil eorum, quæ faciunt imprudentiam mortalem, accidit: ergo juramentum, ut præfertur veniale, tantum continet irreverentiam.

1313 Concl. 6. Juramentum promissorium de re, quæ sine peccato mortali exerceri nequit, est lethale: de re vero, quæ solùm eum veniali exercebitur, erit peccatum veniale. Est communis post Cajetanum hic a.1. Rat. utriusque partis: Juramenti malitia sumenda non est ab illius obligatione, cum illud nunquam sit vinculum iniquitatis: sumi ergo debet gravitas malitiæ ab injuria, quæ Deo interrogatur; sed in primo casu thesis, Deo sit inuria gravis, &

levis in secundo: ergo. Min. prob. In juramento promissorio adducitur Deus, quasi fideiijusfor, ut dudum dixi, sed aliter ac in contractibus civilibus: in iis enim, qui fidem pro alio jubar, non solùm reddit securum creditorem; sed etiam constituit se debitorem, ubi iste non persolverit. Non sic autem Deus appellatur fideiijusfor; repugnat enim, quod sit debitor creature, unde dicebat S. Augustinus: Deus reddit debita, nulli debens. Dicitur ergo fideiijusfor, quia jurejurando homo, cui fit ab alio promissio, majorem concepit securitatem promissionis adimplendæ: ergo.

1314 Opp. Si in juramento promissorio interponitur Deus ut fideiijusfor, tale juramento clauderet in se votum; sed votum de re illicita, et si levi, peccatum est lethale, ut superius dixi: ergo juramentum de re sub veniali prohibita est mortale. Prob. maj. Omne juramentum promissorium, vel est accessoriū voti præcedentis, vel claudit in se votum: ergo. Resp. N. maj. & ad probat. N. ant. Licet enim juramentum promissorium *soli Deo factum* sit verè votum potius quam juramentum: at vero juramentum promissorium homini factum non claudit votum, neque accessoriū est voto, cum non sit promissio Deo facta, sed homini, confirmata tamen juramento ad majorem illius securitatem.

1315 Sequitur 1. Eum, qui vovet se dieturum mendacium, confirmatque votum juramento, duplex incurtere peccatum mortale: nam votum de re illicita, et si levi, est peccatum mortale, & rursus materia hujus juramenti, mendacium, scilicet votivum, seu Deo dicatum, sine mortali exerceri nequit. Sequitur 2. Quod adducere Deum in testem mendacii, licet sit peccatum mortale; tamen, quod quis juret se dieturum mendacium, est tantum veniale contra religionem, & fidelitatem, quia in hoc casu non datur perjurium; sed tantum irreverentia levis, sicut si jurasset se furatum ovulum. Sequitur 3. Quod regulares virtute privilegiorum nequeunt dispensare, vel commutare juramentum castitatis, aut religionis, quia hujusmodi juramenta claudunt in se vota reservata; sed hujusmodi vota non possunt commutari, aut dispensari per privilegia (de quo infra:) ergo.

1316 Petes: An juramentum parendi alterius voluntati, licitum sit? Affirmo, quia in hoc juramento promissorio intelligenda est debita conditio: si, scilicet, id quod ei mandatur, licitum sit, & honestum, & portable, sive modicum. D.Th. hac q.98. a.2. ad 3. Quæ quidem do-

Etrina habetur c. Contingit, de jurejurando in 6. ubi Nicolaus III. statuit, juramentum quantumcumque generale, nunquam trahi ad illicita; sed extendi solum ad rationabilia, possibilia, & honesta: qualia sunt, quæ jurans verisimilius potuit cogitare sibi esse mandanda. Vide Passerinum ibi, & Fagnanum, cap. Veniens, eod. tit. n. 16. Scito tamen, quod ubi talibus circumstantiis juraret quis, ut exclusa intelligeretur prædicta conditio, citra dubium peccaret, & quidem gravissime cum Herode, qui cap. 6. Marci pueræ saltanti iniquissime promisit jurejurando quidquid peteret.

1317 Colliges 1. in fine: quod consuetudo jurandi perniciosa est, & damnanda, nam Eccles. 23. v. 9. dicitur: *Jurationi non assuecat os tuum, multi enim casus in illa;* & v. 12. *Vir multum jurans implebitur iniuritate, & non discedet a domo ejus plaga;* & alibi sèpè. Eam deinde Christus reprehendit Matth. 5. v. 23. sicut & Concilia, Patresque Ecclesiæ. Rat. Consuetudo, seu frequentia jurandi constituit hominem in periculo peccati mortalis, aut venialis, juxta qualitatem quidem periculi, ex habitu, seu consuetudine consequenti. Si enim sit facilis ad jurandum cum falsitate, erit consuetudo, seu habitus lethalis; venialis vero, si frequenter cum veritate divinum adducat testimonium. Scito autem, quod licet ejusmodi consuetudo secundum se, distinctum non sit peccatum, quia hoc consistit in actu, consuetudo autem non sit actus, sed actuum frequentia; tamen velle in tali consuetudine perseverare, seu nolle illam extirpare, peccatum est distinctum, & speciale contra charitatem, quæ tenemur nosmetipso diligere, subindeque aperiendum est in confessione.

1318 Colliges 2. Quod habens consuetudinem jurandi sine necessitate, jurans tamen verum, est in statu peccati venialis. Sed notandum, consuetudinem jurandi unà cum consuetudine mentiendi, constituere jurantem in statu peccati mortalis, non minus quam consuetudo jurandi indifferenter, sive verum, sive falsum: quia quoties jurat, exponit se periculo pejerandi proximo. Unde etsi verum quandoque dicat, etiam tunc peccat, juxta illud Eccli. 3. v. 27. *Qui amat periculum, in illo peribit;* sicque non est absolvendus, donec prudenter judicetur ipsum viciisse talem consuetudinem. Res est difficilior in eo, qui quamvis habeat consuetudinem jurandi, curat tamen non jurare cum mendacio. De hoc inquam distinguendum est: nam ubi experitur

curâ suâ sic se vincere consuetudinem, ut raro juret falsum, non videtur existere in statu peccati mortalis ex vi solius consuetudinis. Si autem experiarur, quod frequenter, aut sèpè falsum juret, censendum est existere in statu peccati mortalis; quia in moralibus judicandum est secundum ea, quæ ut in plurimum accidunt.

ARTICULUS III.

An omne Juramentum liget in foro conscientia?

1319 **C**oncl. 1. *Juramentum de re qualitercumque prohibita, seu illicita, non ligat.* Est communis Theologorum contra nonnullos Canonistas, quos refert, & impugnat Covarrubias cap. Quamvis pacatum, p. 2. Prob. 1. ex Reg. 58. in 6. *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum;* sed juramentum de re quomodolibet prohibita est contra bonos mores, omnis enim lex (etiam civilis) respicit bonos mores, quia subditos legis facit virtuosos, ut dixi p. 1. ergo. *Rursus:* post factum juramentum, vel manet res prohibita: vel non? Si 2. cessat quæstio: omnes enim dicunt, rem licitam posse esse juramenti materiam. Si vero dicatur 1. igitur juramentum erit vinculum iniuritatis, quod est planè absurdum. *Adhac:* majus est vinculum voti, quam juramenti; sed illud non ligat ubi emittatur de re qualitercumque illicita: ergo.

1320 In contrarium sunt difficultia argumenta: nam in primis Levit. 5. v. 4. dicitur: *Anima, quæ juraverit, & protulerit labii suis, ut vel male quid faceret, vel bene, & id ipsum juramento, & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat poenitentiam pro peccato:* ergo juramentum de re mala obligat, aliter transgressor illius non deberet agere poenitentiam. *Resp.* In prædicto textu sermonem esse de malo poenæ, & quidem justè illatō, unde ex hoc loco tantum habetur juramentum comminatorium, quod coincidit cum promissorio, obligare, & quidem eodem modo ac istud. Hoc verum puto, etiamsi juramentum comminatorium oriatur ex ira, vel animo vindictæ; nam ubi poena fuerit justa, nec impeditive majoris boni, obligat juramentum, quia ad hoc non attenditur, quod minæ malæ, aut illicitæ sint, sed quod impleri possint absque culpa; sed juramentum prædictum est hujusmodi: ergo obli-

obligat non minus, quām promissorium: unde non satis consequenter Salmant. Moral. hic cap. 2. n. 62. negant primum, & n. 70. concedunt secundum, citantque pro negativa Cajetanum; sed non invenio ubi illud dixerit Cajetanus, quinimò in Sum. v. Minari, scribit: *Hic oportet discernere, an mutatio aliqua supervenerit, ob quam minæ possint, aut debeant remitti. Mine enim justæ intelliguntur, & sunt secundum præsens demeritum, quia scilicet tunc quando fiunt minæ, ille contra quem fiunt, meretur illam punitionem. Et propterea si ante punitionem mutatio aliqua supervenit (puta quia pœnitentiam agit, aut petit veniam, aut alii benemeriti rationabiliter intercedunt, aut melius est non punire, quamvis ille demeratur) non peccatur remittendo minas. Repente, inquit Deus, loquar adversus gentem, si pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam super verbo, quod locutus sum. Et David juravit extincturum se Nabal cum ejus domo, & tamen precibus Abigail placatus remisit. Et hōc modō mater, quæ juravit verbare filium, vel famulam, postea n̄e quietam domus pacem turbet, non exequitur, tanquam executio esset impeditiva melioris boni. Et sic de similibus; si autem omnia immutata sunt, exequenda sunt minæ justæ, alioquin peccatum inconstitutæ est negligentis justitiam. Et juxta naturam causæ, de gravitate ejus judicandum est, si juratæ non sunt: nam juramentum in hoc casu obligaret sub perjurio ad executionem. Hæc Cajetanus.*

1321 Opp. 2. Quod Josue 9. Israelitæ juramentum præstiterunt Gabaonitis de re prohibita præceptō divinō; attamen, quia jurarunt ex ignorantia facti, validum fuit, & obligatorium: ergo juramentum de re prohibita ligat. Resp. Israelitas dato Gabaonitis jure jurando non teneri, quia in promissione per errorem facta nihil operatur juramentum, nam ubi non est consensus, deficit promissio; hac verò deficiente, deficit accessorium juramentum. Nihilominus Principes Israelitarum, et si carent se non teneri juramento, illud tamen servare voluerunt, ut ostenderent quanta esset juramenti religio, non enim erant prohibiti salvos facere Canaanæos, qui vanis idolorum superstitionibus valedicerent, ut mult is probat Serarius ad dictum cap. q. 8.

1322 Opp. 3. Quod 1. Esdræ cap. 10. filii Israel de Babylone reversi jurarunt dimittere mulieres alienigenas, quas duxerant in uxores, & admoniti ab eodem Esdra viro sanctissimo, & doctissimo, illud juramentum,

etsi difficilis executionis, ut obligatorium impleverunt, quod tamen videtur contra jus naturale, juxta quod vinculum matrimonii est perpetuum, & indissolubile: ergo idem. Relictis variis solutionibus, resp. quod cùm Judæis permisum esset libellum repudii ex iusta causa, potuerunt justè repudiare illas uxores, n̄e ipsis essent occasio aversionis à fide: unde juramentum fuit de re justa. Quod verò opponitur ex cap. Cùm quidam, de jurejur. ubi dicitur, absolvendus à juramento, qui juraverat non loqui cum patre, matre, & sorore, neque exhibere illis officia humanitatis, quod est apertè contra jus naturale: non est contra nos, nam ibidem Urbanus III. expressè docet, illud juramentum fuisse iniustum, impium, & non servandum, sed quoniam fuerat factum coram multis rudibus ad tollendum scandalum, & ad cautelam consuluit absolutionem.

1323 Opp. 4. Juramentum firmans contractum jure civili prohibitum ligat, ut habetur cap. Quamvis pactum, de pactis in 6. sed hoc juramentum est de re illicita: ergo. Hoc argumentum percelebrem tangit difficultatem, num, scilicet, juramentum firmet contractum jure civili irritum? Si enim jure naturali, aut divino prohibeatur contractus, certum est non firmari juramento, cùm non sit vinculum iniquitatis. Hoc prælibato, in primis ad argumentum, N. min. jus enim civile non reprobatur, nec corrigitur illo texitu, ut plerique putant, sed declaratur, ut optimè notat Passerinus ibi n. 13. Itaque jus civile pactum illud secundum se, & præcism à juramento prohibet, & irritat, minimè verò ubi ipsi accedat juramentum, & sic est intelligenda prædicta Decretalis. Hinc ad quæst. propositam, quæ fusissimè tractatur à pluribus, breviter dico: quod ubi juramentum accedit contractibus, à jure Pontificio, aut civili non solum irritis secundum se, & præcism à juramento, sed etiam juratis, non ligat, neque licitum est, quia est de re justè prohibita. Cæterum, si contractus solum prohibeatur præcism à juramento, tunc istud firmat contractum, & ligat juramentum, quia est de re licita. Signum autem ad cognoscendum quandonam contractus, ut juratus non sit prohibitus, benè verò secundum se, petendum est ex eo, num prohibeatur ob privatam utilitatem, cui licet potest quis renunciare, ut in casu prædictæ Decretalis. An verò prohibeatur principaliter, etiam quoad executionem, propter bonum communitatiss?

Nam

Nam in 1. casu censetur cōtractus prohibitus præcism à juramento, scūs verò in 2. Addo tamen, ut excutiam cuiusdam scrupulum, quod contractus ipsō factō irritus per jus civile, per sententiam judicis retrotrahitur, itaut nullus censeatur ab eo instanti, quo celebratus fuit, juxta dicta p. 1. Contractus verò aliās ipsō factō irritus eodem jure, sed ratus, quia juratus, si ex nova causa superveniente relaxatur juramentum, non retrotrahitur, quia tota contractus obligatio ex juramento pendet.

1324 Concl. 2. *Juramentum de re, quæ directè formaliter, & nunc majoris boni est impedimentum, non solum non ligat, verum etiam est illicitum.* D. Th. bac q. 89. a. 7. ad 2. Rat. Prædictum juramentum est destitutum justitiæ: ergo. Prob. ant. 1. Juramentum, cùm sit actus religionis, naturâ suâ exigit cultum, & honorem Deo dare meliori modo, quō potest intra suos limites: sed hoc non præstat ubi sit impedimentum melioris boni: ergo. 2. Quod est pro religione institutum, non debet contra religionem militare; sed tale juramentum militat contra religionem, nam impedit meliore Dei cultum: ergo. 3. Juramentum, quod vergit in deteriorem exitum, destitutum est justitiæ, ut habetur 22. q. 4. Can. Si aliquid, & cap. Si verò, de jure jurando; sed prædictum juramentum vergit in deteriorem exitum: nam melius est illud infringere, quam observare, ut patet in eo, qui juraret se non intraturum religionem, vel, quod non fiat Clericus, aut quod non accipiet prælationem in casu quō expediret eam acceptare, & in aliis: ergo.

1325 Sed notandum, quod etsi prædicti peccant jurando inquantum ponunt obicem Spiritui S. qui est boni propositi inspirator, non tamen peccant juramentum servando: nam jurans non ingredi religionem, licetè potest manere in sæculo, imò & nubere; sed multò melius facit, si non servet juramentum. D. Th. ibid. Qui verò Prælaturam in prædicto casu recusaret, ageret contra obedientiam, & justitiam legalem servando jusjurandum. Hæc itaque sit regula generalis, quod non violat juramentum, qui in melius illud commutat.

1326 Opp. Qui jurat mulieri eam in uxorem ductorum, non peccat jurando, imò tenetur implere juramentum, etsi possit ante consummatum matrimonium religionem ingredi, cap. *Commissum, de sponsalibus.* Similiter, qui juraret perpetuò se interviturum Xenodochio, teneretur hoc facere; sed hujusmo-

di juramenta sunt melioris boni impeditiva: ergo. *Resp. dist. min. directè, & formaliter, sunt impeditiva, N. materialiter, & indirectè, C.* Hæc est diversitas, quod istud juramentum: *Juro non ingredi religionem, aut non fieri Clericum, directè, & formaliter ponit obicem Spiritui S.* & ideò nec ligat, nec licet sic jurare. Cæterum, juramenta in argumento relata tendunt solummodo ad præbendam proximo promissionis securitatem, & non emituntur ex intentione adhuc virtuali ponendi obicem Spiritui S. & ideò sunt licita. Ligant verò, quia ex promissione acceptata debitum consurgit justitiæ, quod prius debet exsolvi, ut cum S. Aug. ad verba illa *Matth. 5. Si offers munus tuum, &c.* communiter docent Theologici.

1327 Quæres hic: *An qui juraret mulieri eam ducere, & cum ea permanere, teneatur ad permanentem semper cum ea, sicut tenetur vi juramenti ad eam ducendam?* Resp. cum dist. Si ignorat, sicut plerique fidelium, facultatem quam concedit Ecclesia cap. *Ex publico, de convers. conjugat.* ut possit quivis conjux intra duos menses non consummare matrimonium, sed transire ad religionem; poterit hâc cognitâ facultate, eâ uti, & non servare juramentum, quia privilegia ab Ecclesia fidelibus, vel à Principe suis civibus concessa, ab eo à quo ignorantur, non renunciantur, & ratione ignorantia inculpabilis quidquid, eâ existente, in oppositum promiserit, & juraverit, non privat ipsum illa facultate, & privilegio. Si verò noverat hanc Ecclesiæ legem, & illam sciens, juravit permanere cum muliere, tenetur ad servandum juramentum, quia cùm illam facultatem nosset, per illam promissionem juratam renunciavit dictæ facultati.

1328 Hic explicandum restat: *An juramentum de re indifferenti validum sit, & obligans?* Breviter dico: rem indifferentem bifariam posse se habere: vel ita, ut ex fine, & circumstantiis reddatur actus virtutis, & in Dei cultum: vel sic, ut maneat in sua naturali indifferentia, sicut qui deabulat, potest deambulare honestæ recreationis causâ, ut sic melius v'accet orationi: vel solum deabulare, nullum finem bonum, vel malum sibi propone. Res indifferentis priori modo, materia est juramenti idonea, quia est actus virtutis in Dei cultum, & consequenter tale juramentum obligat; scūs autem posteriori modo propter oppositam rationem.

1329 Concl. 3. *Juramentum extortum por. vim,*

wim, aut metum gravem, obligat in foro anime.
Est communis. Rat. Omne juramentum de re, quæ sine peccato exerceri potest, ligat in foro conscientiæ; sed juramentum promissorium vi extortum est de re, quæ sine peccato potest exequi; conferre enim latroni centum, quod est materia hujus juramenti, potest fieri absque peccato, imò si fiat ut mortis periculum vitetur, est actus prudentiæ, & charitatis erga se ipsum: ergo sicut qui jurejurando promisit usurario fœnus, tenetur in conscientia illud persolvere, ut habetur cap. *Debitores, de usuris*, ita, qui promisit pecuniam latroni sub juramento. *Rursus*: si hoc juramentum non obligaret, transgressor ejus non esset perjurus, neque indigeret relaxatio Episcopi; sed ut habetur cap. *Si verò de jurejurando, & cap. Verum*, qui non adimplet juramentum est perjurus, & ut maneat liber ab obligatione, eget relaxatione Ordinarii: ergo.

1330 Deindè juxta communem Theologorum doctrinam, juramentum de re licita, quæ neque est in detrimentum salutis spiritualis ipsius jurantis, neque vergit in deteriorum exitum, imò est actus virtutis, servandum est propter reverentiam divini nominis interpositi, ita ut instringere tale juramentum in re gravi sit gravis irreverentia; sed conferre latroni centum ad vitandam mortem est res honesta, & actus prudentiæ, & charitatis, ex quo jurans nullum recipit damnum spirituale: ergo obligat tale juramentum. Et hæc est expressa doctrina S. Augustini Epist. ad Severum Episcopum Milevitani, & S. Ambrosii, quem aliquando circa hanc rem consuluisse, idemque sensisse, refert ibidem ipse August.

1331 Opp. Sublatō fundamento, tollitur quod illi innititur; sed promissio per metum iniquè illatum in nullo foro obligat, ut expressè docetur dictō cap. *Debitores*: ergo neque juramentum illi additum obligabit. *Resp.* dist. min. In nullo foro obligat, præcissim à juramento, C. min. quatenus jurata, N. *Instas*: sequi, hoc juramentum relaxari non debere, nisi nova superveniente causa; sed hoc est falsum: ergo. Maj. constat ex regula illa: *Rebus manentibus in eodem statu, promissiones, & juramenta non sunt irritanda*. Sed resp. N. sequelam, & ad prob. *dic*: regulam illam intelligi, quando promissio, & juramentum libere fuerunt facta: si verò per vim, vel metum, est sufficientissima causa, neque alia nova exigitur ad illud relaxandum. Unde d. cap.

Tom. II.

Quamvis pactum, de pactis in 6. dicitur: Si tamē juramentū non vi, nec dolō præstitō firmatum fuerit (pactum) ab eadem (filia) omnino servari debebit. Id est, ubi non interveniat vis, aut dolus (secūs, si secūs) non est justa causa relaxandi juramentum, sed omnino servari debet. Cūm non vergat in eterne salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum. Hæc Pontifex, in quibus duo capita ad dignoscendum juramenti obligationem exponit. Unde merito Paslerin. ibi num. 3. ait: Summè, ut puto, consideranda est determinatio ista Canonici juris.

1332 Concl. 4. *Juramentum promissorium, dolō jurantis factum, est illicitum, sed obligatorium*. Colligitur ex D. Th. hac q. 89. a. 7. ad 4. & in 3. dist. 39. q. 1. a. 3. qq. 3. Rat. In jurante triplex potest inveniri dolus: primus, si juret cum proposito se obligandi, sed non servandi promissum; tunc quidem est perjurus, ac proinde peccat mortaliter. 2. cùm jurat non solum sine proposito servandi, sed cum intentione non se obligandi: & tunc perjurus est dupliciter; unō modō, quia cùm habeat intentionem jurandi, ut supponitur, hōc ipsō proponit, et si non promittat servare, quod non intendit exequi; sed de ratione juramenti promissorii est propositum illud: ergo si vult jurare, consequenter proponit servare quod jurat. Alterō modō, quia mentitur se promittere, ore enim dicit, se promittere, & tamen reipsā non promittit, ut supponitur, *juramentum enim promissorium obligativam vim habet ex natura sua ad duo, scilicet, ad promissionem ut assertam, & ad executionem in se ipsa*. Cajetanus ibi; sed qui mentitur se promittere est perjurus: ergo.

1333 At dices 1. Impossibile appareat, quod jurans, et si dolosè, velit simul duo contradictoria; sed velle servare, & non servare, velle promittere, & non promittere, sunt contradictoria: ergo. 2. Sequitur ex prædicta doctrina, omne juramentum promissorium esse assertorium promissionis, unde idem esset dicere: *Furo me daturum centum, quam juro me promittere daturum centum*; sed hoc est falsum: ergo. Ad 1. dist. maj. Contradictoria, si sunt circa idem, C. si erga diversa, ut in proposito, N. dolosus quippè vult prædictas negationes secundum esse, sed affirmationes secundum dici: nam volendo jurare dicit, seu profert ore promissionem, quam non vult esse.

1334 Ad 2. N. maj. quia juramentum illud: *Furo me promittere*, non est reipsā promissorium, sed assertorium; unde solum obli-

gat ad assertionem veritatis, seu quod verum sit me promittere, & ideo si postmodum poenitet me promisisse, & promissionem non servo, perjurus non sum. Cæterum, quando dico: *juro, me daturum centum*, est juramentum verè promissorium, quod duplēcē habet vim obligandi, ratione scilicet promissionis, & executionis, seu rei ut propositæ. Ex dictis habetur juramentum, quolibet ex duobus modis relatis dolosum, esse peccatum perjurii mortale, & consequenter jurans tenetur non solum ratione scandali, vel contractū justitiae, super quem cadit juramentum, sed ratione ipsius juramenti illud implere, unde S. Isidorus, & refertur 22. q. 5. can. *Quacumque*, ait: *Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientia testis est, ita accipit, sicut cui juratur, intelligit.*

1335 Jam vero postremus jurantis dolus invenitur, ubi quis jurat verum, aut falsum sine animo tamen jurandi; quod esse illicitum, constat 1. ex prop. 25. ab Iunoc. XI. damnata: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.* 2. Dabilis non est causa, quæ dolum, simulationem, & mendaciū honestet, cùm illa sint intrinsecè mala: ergo sicut nunquam datur causa ad blasphemandum externè absque animo blasphemandi, adadolendum thus idolo sine animo adorandi, & sic de aliis, ita neque ad jurandum tantum externè, nam extēnum juramentum quoque ad latrām spectat.

1336 Difficultas tamen est: *An ejusmodi dolus sit mortalit?* Et in primis certum est, quod exterius jurare falsum, sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis, peccatum est lethale; si enim gravis est irreverentia assumere per jocum divinum testimonium, ut cum D. Th. dixi num. 1310. multò magis peccabit, qui dolosè assumit Dei nomen in testimonium falitatis. Lis ergo est de illo, *qui verum jurat, sed absque animo jurandi.* Dico cum Cajetano: illum mortaliter peccare. Rat. Juramentum hoc extēnum, & dolosum licet ex parte materiæ non claudat mendacium, cùm verum sit quod juratur; actus tamen ipse jurandi mendacium est, quia jurat ore, non mente; sed hoc mendacium est injuriosum Deo, & perniciosum toti generi humano: ergo. Min. prob. quoad 1. p. Extērius invocare divinum testimonium, & intērius huic invocationi dissentire, quædam est illusio divini testimonii; sed hæc illusio est gravissima irreverentia, & quantum ad aliquid magis auget, ut loquitur D. Th. loc. cit.

ergo. Quoad 2. p. prob. min. Mendacium illud est contra finem juramenti principalem, scilicet contra veritatis confirmationem; sed hoc ipsō est perniciosum toti generi humano: ergo non solum in contractibus, & in judicio fori; sed in universum est perniciosus factus jurandi modus relatus.

1337 Restat hic alia controversia: *An juramentum sine animo jurandi perse liget?* Negat Cajetanus communiter receptus, & moveretur: quod ubi non est juramentum, neque vinculum, & obligatio ejusdem; sed in casu posito non est juramentum, cùm non sit actus humanus: ergo sicut voyens lingua, & non corde, non ligatur votō, ita neque juramento. Affirmant vero Cano, & Orellana, quos refert, & sequitur Salomon in M.S. quia juramentum est actus latrā exterior, votum autem est actus interior latrā: ergo juramentum, modò fiat à sciente quid sit jurare, erit sufficienter actus humanus, licet interius dissentiat jurans, aderit enim tunc virtualis jurandi intentio, sicut in eo, qui non vult promittere, & tamen jurat promissionem, est voluntas virtualis promittendi.

1338 Verum probabilius dicendum est, quod jurans sine animo jurandi, manet per se ligatus juramento prout acceptatō ab eo, cui fit promissio jurata; non tamen prout ab eo ipso procedit juramentum, & hoc videtur sensisse D. Th. hic q. 89. a. 7. ad 4. Et expressius in 3. dist. 39. q. 1. a. 3. qq. 3. per hæc verba: *Quamvis ergo ex ipsa ratione juramenti, in quantum juramentum, non obligetur ad servandum ipsum, nisi secundum suam intentionem; tamen ex necessitate juramenti, in quantum fuit dolosum, obligatur ad observandum taliter quod ex dolo alius non ledatur.* Et hoc est quando secundum intentionem recipientis (qui jus acquisivit ex promissione jurata) implat juramentum. Hæc D. Th. Ex quibus ad Cajetanum dic: actum illum esse existimare humanum ex parte acceptantis, & hoc sufficit, ut liget jurantem in poenam sui doli. Ad fundamentum aliorum, dic: juramentum non ita esse actum latrā extēnum, ut absque interno possit esse humanus, & talis non est ex præcisa voluntate proferendi voces, nam in ea non includitur voluntas jurandi adhuc virtualiter: benè vero in eo, qui non vult promittere, & vult jurare, quia juramentum essentialiter importat promissionem, ut dixi: voces vero non important necessario juramentum, unde dispar est ratio.

ARTICULUS IV.

Regulae, quibus in praxi Juramentorum innovatice obligatio, traduntur.

1339 **R**egula I. *Juramentum simpliciter factum, absque vi, & dolo, ignorantia, seu errore jurantis, obligat juxta ejusdem intentionem: dolosum vero, amphibologum, seu cum restrictione mentali, & simulatum ligat juxta intentionem ejus cui juramentum praestatur.* D. Th. bac q. 89. a. 7. ad 4. & in 3. dist. 39. q. 1. a. 3. qq. 3. Regula II. *Juramentum ut generaliter prestitum restringi debet quantum possit, ut minus obliget jurantem, quia ubi agitur de obligatione spontanea, facienda est interpretatio stricta, cap. Cum Clerici, de verb. signific.* Unde jurans, contra aliquem non statutum, intelligitur illicite, securus legitimè, etiam pro utilitate propria; & Prælatus, qui juravit Ecclesiæ bona non alienare, potest urgente necessitate, vel utilitate alienare. Similiter restringi debet juramentum, nè sit in præjudicium alterius, quia nunquam illud est vinculum iniquitatis, & ideo non est servandum secretum juratum in præjudicium proximi, aut communitatis.

1340 Regula III. ex cap. *Quemadmodum, de jurejurando: Juramentum in aliquo contratu, dispositione, vel obligatione recipit omnes conditiones, & subauditiones, quas habet contractus, dispositio, & obligatio, cum ab ipsis reguletur, v. g. Promitto, & juro solvere 100. Petro pro merce; postea scio mercem fuisse raptam, non teneo juramento, quia tota hujus vis nitebatur venditioni mercis.* Regula IV. ex cap. *Brevi, de jurejurando: Juramentum intelligitur, rebus in eodem statu permanentibus: etenim si notabiliter mutantur, ita ut temerarium esset juramentum, vel imprudens, aut difficillimæ executionis, non ligat.* Quo ex motivo d. cap. *Quemadmodum, de obligatur a promissione jurata, qui coniugium promisit puellæ, quam scit postea esse fornicatam, leprosam factam, aut incurabiliiter infirmam.* Regula V. *Juramentum interpretatur, ut servari possit in forma generica, & non tantum specifica.* Quare si juro tibi dare decem, & tu mihi totidem debes, possum justa uti compensatione, ubi haec locum haberet seorsim à juramento; quia compensatio est solutio virtualis, & ficta juris fictione. Aliud dicere, si intendissem me obligare ad formalem solutionem prædictæ sum-

mæ, quia juramentum semper est interpretandum, & regulandum juxta intentionem simpliciter jurantis, ut d. in 1. regula.

1341 Ex his quidem haberi potest sufficiens notitia obligationis in singulis juramentis. Itaque quando singulares personæ juramentò firmant statuta Collegii, Universitatis, vel Religionis, non tenetur ex juramento ad servandum futura, nisi intenderit se obligare ad omnia statuta praterita, & futura, D. Th. q. 98. a. 2. ad 4. & immediate subdit: Tenetur tamen ea servare ex ipsa vi statutorum quæ habent coactivam virtutem. Hæc D. Th. ex quibus cum communis sententia inferitur quod jurantes solum obligantur statuta servare novò religionis titulō: attamen eadem obligationis gravitate, putà si statutum ligat ad mortale, quoque juramentum; si ad veniale, similiter; & idem ubi ad solam poenam obligat: unde hoc ultimo casu, ubi à jurante exigeretur poena transgressionis, teneretur ex obedientia, & religione illam subire. Notat autem Passerin. cap. *Contingit, de jurejurando, in fin.* quod jurans statuta servare Collegii, non est impeditus petere, & impetrare litteras statutorum derogatorias, quia non juravit gratiam non petere à Superiori contra illas tenetur tamen juramentum exprimere, nè litteræ sint subreptitiæ, cum tale juramentum magis difficilem reddat imprestationem.

1342 *Quæres: An liget juramentum contra juramentū prius factum?* Hæc quæstio diversa est ab illa: *Num actus contra juramentum prius factum liget, seu valeat?* Et quia has qq. non distinxerunt Salmant. Moral. bīc cap. 2. §. 2. rem, ni fallor, confundunt. Ad utramque ergo quæstionem doctrina Silvestri, v. *Juramentum* 4. q. 12. *Resp. ad 1. negativè, & absolutè, absque ulla distinctione.* Rat. Nullum juramentum de re illicita ligat, cum non sit vinculum iniquitatis; sed omne juramentum contra juramentum prius factum, est de re illicita: ergo nullum juramentum, &c. Hæc ratio procedit in terminis quæstionis de juramentis promissoriis, sed non de uno juramento promissorio, & altero assertorio. Sit exemplum hujus primæ resolutionis: Promittis, & juras contrahere cum una: & postea eā reliquā, promittis, & juras ducere aliam; utrumque hoc juramentum est promissorium; sed secundum non solum est illicitum, sed etiam irritum; nam juramentò priori obligatus es ad contrahendum cum prima.

1343 *Ad 2. quæst. resp. cum distinctione,*
pp. 2. *quod*

quod actus contra juramentum gestus valet, modo lex, aut statutum actui jurato non obstat; secus, si resistat. Exemplum 1. Jurat quis librum non alienare, & tamen postea alienat ipsum, valet alienatio, quamvis sit perjurus. Similiter, jurat quis non mutare testamentum, & mutat: valet posterius testamentum, quia nullo jure cavitur esse nullum. Pariter: jurat quis nunquam se aliquid juramento promissorum, nisi in scriptis; postea vero sine hac circumstantia jurat, & promittit: valet promissio ob dictam rationem, licet sit reus perjurii. Exemplum secundæ resolut. Jurat mulier, vel minor, non alienare quidquam, neque contractum facere; & tamen postea contractum, & alienationem juramento firmat: tunc non solum est illicium hoc secundum juramentum, verum etiam irritus est actus juratus contra primum juramentum; quia actus sine juramento erat ipso jure nullus, cum ipsi obstaret legis prohibitio, quæ impeditur mulier, & minor alienare, & contractum facere sine certa solemnitate.

ARTICULUS V.

De potestate relaxandi Juramenta.

1344 Certeum est secundum fidem, in Ecclesia esse autoritatem ad relaxanda juramenta, alioquin sufficienter non providisset Christus D. necessaria ad salutem fidelium: igitur à Christo inmediatè collata fuit Ecclesiæ hæc facultas, ut habeatur ex cap. 1. *Si vero, de jurejurando, & ex communi DD. consensu.* Insuper, votum est vinculum juramento fortius; sed illud potest dispensari: ergo & istud. Nota hinc: quod sicut dispensatio voti absque ulla causa concessa, censemur nulla, ita & juramenti; & ideo quantum ad hoc recolenda sunt dicta de voto, & huic proposito applicanda.

1345 Concl. 1. *Juramentum homini factum, & in ipsius utilitatem, nequit Papa illò invitò, dispensare, aut relaxare, nisi obset causa communis.* D. Th. bac q. 89. a. 9. ad 3. Rat. 1. p. Papa non est Dominus directus bonorum temporalium omnium fidelium: ergo non potest spoliare aliquem bonis temporibus, præterquam in poenam delicti, cuius cognitio ad Ecclesiam spectet, sicut quando privat hereticum, schismaticum, &c. Patet cons. nam ex promissione jurata ille, cui factum est juramentum, acquisivit jus ad rem;

vinculum enim juramenti non minuit, sed auget obligationem promissione contractam. Rat. 2. p. Bonum gentis divinus, & eminentius est, quam bonum unius: ergo in casu urgentis necessitatis Ecclesiæ, aut reipublicæ, poterit Papa, &c.

1346 Opp. Vota in utilitatem hominis emissâ potest dispensare Papa extra illum casum: ergo & juramenta. Resp. N. cons. & discrimen est duplex, ex parte scilicet objecti *cui*, & ex parte *materiæ*: promissio enim, in qua consistit votum, soli fit Deo. Unde nullum creaturæ ex voto confertur jus. Insuper: propria voti materia sunt consilia, & ideo Papa tanquam Christi Vicarius declarat quid hic & nunc sit Deo magis gratum: at verò, etsi per juramentum honoretur Deus, juramenti tamen promissio fit homini, quare ipsi fieret injuria, si absque ulla causa privaretur re promissa, in qua quidem promissione, ut fiat satis juramento, spectandum est, quid homini sit gratum.

1347 Scito tamen, ad irritanda inferiorum juramenta, non semper exigi dominium possessorum, sed sufficit gubernativum, & administratorium. Unde Num. 30. tribuitur viro authoritas irritandi juramenta uxoris circa bona suæ dotis, in quæ tamen vir non habet, nisi administrationem; & 22. q. 5. can. Pueri, datur tutoribus authoritas irritandi juramenta pupillorum. Hinc Sum. Pontifex potest irritare juramenta facta circa aliqua jura, officia, beneficia, loca, vel bona Ecclesiæ, v.g. juravit Capitulum Valentinum non admittere aliquem in Canonicum ultra certum numerum; potest Papa illi relaxare hoc juramentum. Similiter, Gubernatores, & Magistratus reipublicæ juramenta civium, quæ sunt circa res illorum gubernationi subjectas, possunt irritare. Unde D. Th. bic a. 9. ad 3. hanc adhibet regulam generalem: *Ad unumquemque pertinet irritare juramentum, quod à sibi subditis factum est, circa ea, quæ ejus potestati subduntur.*

1348 Concl. 2. *Ille, cui jurata est promissio, potest illam relaxare, nisi forte intuitu pietatis principaliter facta esset promissio.* D. Th. loc. cit. ad 2. Prior pars diffinita est cap. 1. de jurejurando, ubi præcipitur usurariis, quod remittant debitoribus suis usuras, etiam juramento promissoriō firmatas: & declaratur, quod usurario remittenti usuras, manet relaxatum juramentum, & absolutum. Rat. Recte promissum adimpler, qui de re à se alteri promissa juxta voluntatem ejusdem dispositi;

nit; sed sic contingit in 1. casu conclus. ergo.
Rat. 2. p. Ubi Titius in satisfactionem suorum peccatorum v.g. sub juramento promitteret decem aureos pauperi, teneretur promissioni, non solum relate ad pauperem, sed etiam ad Deum; tunc enim esset juramentum simul cum voto; sed contra istud nihil potest homo, cui sit promissio: ergo.

1349 Ex his colligit recte Silvester v. Sponsalia, q. 10. jurantem mulieri pauperi, vel meretrici ducere illam intuitu pietatis, nè pauper se ipsa abutatur, vel ut meretrice à sua turpitudine cesseret, maneret juramento devinctum, etiam casu quô mulier illam fidem sibi datam remitteret. Similiter, ut recte observat Driedo lib. 2. de libert. Christ. cap. 1. si Collegium aliquod, vel Capitulum juraverit conferre singulis annis certam eleemosynam alicui valetudinario; quamvis possit Collegium, vel Capitulum statuta à se facta mutare, aut revocare; illud tamen statutum conferendi eleemosynam, cùm sit in obsequium Dei juratum, nec mutare, nec revocare potest. Poterit tamen Sum. Pontifex, si ille, in cuius utilitatem juramentum intuitu pietatis factum, remittat, dispensare ex justa causa, quia ut Christi Vicarius remittere potest obligationem, quæ respicit Deum.

1350 Concl. 3. Episcopus relaxare potest suorum subditorum juramenta, si excipias nonnulla infra referenda. D. Th. loc. cit. ad 3. & constat ex cap. Abbas, de bis quæ vi, & cap. Si verò, & cap. Verum, de jurejur. & in aliis fæpissimè statuitur, quòd juramentum, iustū ex parte exigentis illud, debeat ab Episcopo relaxari in odium delicti. Rat. Episcopi autoritate ordinaria possunt relaxare vota: ergo & juramenta. Limitatio autem adhibita est cumprimis propter juramenta, quæ regulariter includunt vota, cuiusmodi sunt quinque reservata; sed hòc ipsò nequeunt ab Episcopo relaxari: ergo. Dixi: regulariter, nam metaphysicè loquendo, potest quis determinatè intendere jurare absque ulla promissione Deo facta, & tunc illa quinque esent profectò juramenta, & non vota, subindeque ab Episcopo possent relaxari, quia nec consuetudine, nec jure canonico detracta est Episcopis facultas relaxandi quælibet juramenta nuda. Unde in jubilæis frequenter excipiuntur vota, & nihil exprimitur de juramentis: signum ergo est, quòd nudum juramentum, & à voto separatum, est relaxabile ab Episcopo. Excipienda etiam sunt, ut satis aperte insinuat D. Th. loc. cit. ad 3. jura-

menta, quæ versantur in distributione rerum ecclesiasticarum, & alia quæ numerantur inter majores causas, nam ejusmodi cause spestant ad Sum. Antistitē, qui habet curam universalis Ecclesiæ, & ideo in juramentis Principium, imò & aliorum insignium virorum, si fuerint de rebus arduis, & maximè dubiis, recurri debet ad Sum. Præfulem. In aliis vero juramentis minoris momenti servanda est regula ex D. Th. superius prescripta.

1351 Concl. 4. Principes sacerdotes directè nullam habent potestatem ad relaxandum juramenta suorum subditorum: benè verò indirectè. Rat. 1. p. Juramentum est quid spirituale, ejusque obligatio spiritualis: ergo. Hinc Innoc. III. cap. Per venerabilem, de elect. ait: *Nemo sane mentis ignorat ad solum judicium ecclesiasticum juramentum spectare.* Rat. 2. p. Juramenta contractibus civilibus adjecta, quamvis sint intelligenda, & interpretanda secundùm jus canonicum, non tamen proinde sunt de foro ecclesiastico, & ideo Episcopus se ingerere nequit in cognitionem causæ laicorum super contractu inter ipsos initio ex eo, quòd in illo appositum sit juramentum, ut tandem fatetur Pignatelli tom. 10. consult. 135. & testatur communis experientia. Non enim est idem, quòd causa sit judicanda ex jure canonico, quam quòd sit de foro ecclesiastico. Vide Seraphin. de privileg. juram. privil. 86. n. 4.

1352 Concl. 5. Facultas relaxandi juramenta omnino diversa est ab autoritate dispensandi, aut commutandi vota. Et ideo, quando in aliquo privilegio, jubilæo, vel indulto conceditur Confessorio facultas dispensandi in votis, & non exprimitur similis facultas dispensandi in juramentis, solum potest Confessarius dispensare in votis, & non in juramentis, quæcumque illa sint. Ita probabilior, & communior, præsertim inter Canonistas, opinio, quam tenet Passerinus de stat. tom. 2. q. 187. a. 1. n. 706. & seq. Rat. In gratuitis delegationibus non debet fieri extensio adhuc ex majoritate rationis, ut constat ex dictis de privilegiis: ergo quòd Confessarius, vel quilibet regularis delegatam habeat facultatem circa vota, non probat ipsis concessam fuisse potestatem circa juramenta. Unde recte Passerinus ibid. docet, juramentum contractui turpi v.g. adjectum, non esse dispensabile, nec commutabile à regularibus, quia nullum habent circa juramenta privilegium.

1353 Rationes verò, quibus in oppositum

tum utuntur aliqui , sunt planè inefficaces. *Prima:* quòd favores sunt ampliandi. 2. quòd qui potest in majus, potest in minus : votum autem est fortius vinculum juramentō. Et 3. quòd juramenta communi hominum aestimatione videntur vota. Sed facile resp. ad 1. Favores esse ampliandos , sed non contra proprietatem verborum, imò datur aliud proloquium dicens, quòd tantum valent, quantum sonant. *Ad 2.* jam dixi in regula juris, quòd procedit, quando majus , & minus non sunt diversarum rationum. *Ad 3. dic,* quòd parum refert humana aestimatio , nisi nitatur principio solido ; nullum autem est fundamentum ad dicendum votum esse juramentum , aut econtrā.

1354 In finem petes : *Quinam prohibeantur jurare?* Resp. cum D.Th. bīc a.10. quòd pueri ante annos pubertatis compelli non possunt ad jurandum, quia propter defectum ætatis, & experientiæ, non habent rationis, & discretionis usum ad illud exactum. Ita statuitur 22. q.5. Can. *Parvuli*, & Can. *Pueri*, quæ decreta servanda sunt etiam jure civili, sicut habet usus omnium Tribunalium apud fideles. Ex dictis sequitur , admittendos non esse ad jurandum amentes, & ebrios, ob eamdem rationem. Excluduntur etiam perjurii propter irreverentiam, quam habuerunt divino nomini, quia præsumitur simili irreverentia usurios in sequentibus. Excluduntur quoque infames, putà usurarii, assasini, & alii.

1355 *Scito* tamen 1. quòd si pueri ultrò se offerant ad ferendum testimonium , & jurandum , admittendi sunt à judice , & testimonium eorum vim habet , dummodo prudenter existimetur pueros habere judicium discretionis, ita ut capaces sint etiā recipiēdi Eucharistiam. *Scito* 2. quòd Clerici, & regulares nequeunt sine licentia suorum superiorū coram judice laico testimonium ferre, neque jurare; cap. 1. de *Juramento calumniæ*. Subsistet tamen testimonium sine licentia præstitum ab illis , quia maneret fundamentum testimonii, scilicet veritas dicentis. Vide Palserinum tom. 2. de stat. q.187. n.79. per tot. *Scito* 3. Non licere Episcopis in visitatione, quando fit inquisitio , quæ dicitur *præparatoria* , juramentum exigere ad detegenda visitandorum crimina , ut pluriès declaravit Sacra Congregat. apud C.Petra tom. 4. *Constit. Apostolic.* *Constit. 3. Joan. XXII.* n.45.

1356 Clausula sit: Quòd tanta erat antiquitas religio, & reverentia juramenti prop-

ter divini nominis honorem , ut sicut ad Sacram Eucharistiam non licet accedere nisi ieiunis , ita quoque neque ad ferendum juramentum licebat, ut habetur 22.q.5. Can. *Honestum*. Hic ritus abiit in dissuetudinem , de quo graviter conqueritur Chrysostomus *hom.* 15. ad *Pop. Antioch.* ex quo eriam colligitur, quòd ejus tempore non siebant juramenta coram judice, nisi in templo, & super altari, librō Evangeliorum tactō , qui ritus modò etiam non est in usu : manet tamen , ut non fiat nisi tactis Evangelii, vel signo Crucis in aliqua tabella, aut manu judicis.

QUÆSTIO III.

De assumptione Divini Nominis per adjurationem , & laudem.

ARTICULUS UNICUS.

Utrum homini liceat , & quomodo , alterum ad jurare?

1357 *A* Djurare in factis litteris sèpissime significat inducere alium, & movere ad jurandum , sive rogando , sive jubendo. Hoc modò Abrahā adjuravit servum suum, Genes. 24. Esdras judæos, cap. 1. & milites Sacerdos Jojadas, 4. Reg. 1. Ad hoc adjurationis genus reducunt quidam adjuratiōnem mulieris in adulterio deprehensæ. Num. 5. Sed longè alio sensu à D.Th. & Theologis accipitur adjuratio in præsenti, & diffiniri potest : *Invocatio divini nominis* , ut alias agat , omittatve aliiquid; unde adjurare est aliquam personam , vel imperando , vel obsecrando inducere ad aliiquid faciendum, vel omittendum propter invocationem rei sacræ , & sic adjuratio actus est à virtute religionis elicitus. Quare sit

1358 Concl. 1. *Homini licita est adjuratio , & quidem dupliciter.* D.Th. hac q.90.a.1. Rat. 1.p. Juramentō promissoriō ordinat se homo, atque ligat ad agendum quidquam, vel omittendum propter reverentiam divini nominis: ergo ex eodem motivo , & ad idem , poterit alium ordinare, absque ulla obligatione, nisi forte fuerit ipsi subditus. Rat. 2.p. Adjuratio una est *deprecativa* , quæ ad superiores , & non subditos dirigitur ; altera vero *imperativa* respectu inferiorum: ergo. Hinc sequitur, posse nos quoque adjurare Angelos bonos, &

Sanctos in Cœlo regnantes , dicendo sic , vel similiter: *Adjuro te, Angele custos , ut per divinam bonitatem me adjuves.*

1359 Concl. 2. *Homo aliter adjurat Deum, aliter creaturas rationales.* Rat. Ad hominem utitur homo adjuratione, intendens ipsius voluntatem immutare ob reverentiam nominis Dei , & hōc modō Apost. *Roman. 12. v. 1.* obsecrat fideles per misericordiam Dei . Non sic autem utitur homo adjuratione ad Deum, cuius voluntas est immutabilis , sed quasi intendens aliquid à Deo obtainere non ex meritis creaturæ , sed propter suam infinitam bonitatem, ad quam recurrat adjuratione deprecativa , sic , vel similiter dicens cum Zacharia *Luca 1.* *Per viscera misericordiae Dei nostri, O.* illuminare his , qui in tenebris , O. quod ad quandam adjurationem videtur pertinere.

1360 Concl. 3. *Nunquam licet adjurare dæmonem per modum deprecationis ; per modum autem compulsionis licet eos adjurare ad aliquid, O ad aliquid non licet.* D.Th. loc.cit. a.2. Rat. 1. p. Modus adjurandi deprecando pertinet ad quandam benevolentiam , & societatem cum ipso; sed hæc est omnino nobis prohibita : ergo. Mitto , quod ineptè rogaretur dæmon ad faciendum aliquid , vel omittendum ob reverentiam divini nominis , nam cùm sit obstinatus in malo , caret omni pia ad Deum affectione. Rat. 2.p. Licitum est per virtutem divini nominis dæmonem tanquam hostem repellere , nè nobis noceat corporaliter , aut spiritualiter, unde *Luca 10. v. 19.* dicitur: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, O scorpiones , O super omnem virtutem inimici , O nihil vobis nocebit.* Rat. 3. p. Non licet dæmones adjurare , ut ab ipsis aliquid addiscamus , vel per ipsis obtineamus , nam hoc pertinet ad societatem cum eis. Limita hoc tamen ubi speciali instinctu Dei , vel divina revelatione utuntur operatione dæmonum sancti Dei homines ad aliquos effectus , ut passim legitur in *Actis SS.* & in veteri legenda , quam hīc refert D. Th. dicitur , quod S. Jacobus per dæmonem fecit Hermogenem ad se adduci. Nota , quod potestas adjurandi dæmones præcipiendo eos exire , nuda , & simplici adjuratione , nulli hominum generi , statui , aut sexui alligata est , sed per omnes vagatur : cæterū potestas solemniter adjungi dæmonia solis Exorcistis concessa est.

- 1361 Concl. 4. *Creatura irrationalis secundum se sumptè non debent adjurari ; bene verò , quatenus moventur à Deo.* D.Th. hic a.3. Rat. Operatio irrationalis creaturæ est ab

aliо principaliter à quo agitur : stultum igitur est adjurare illam secundum se , nè adversus nos aliquid operetur , aut pro nobis. Rursus: adjuratio fit per locutionem , sed hanc non intelligit creatura irrationalis : ergo. Rat. 2. p. Adjuratio creaturæ irrationalis dupliciter contingere potest : 1. per modum deprecationis ad Deum directa , & hoc spectat ad eos , qui divina invocatione miracula faciunt. 2. per modum compulsionis contra diabolum , qui utitur irrationalibus creaturis in nocumentum nostrum , & talis est modus adjurandi in Ecclesiæ exorcismis. Unde Simon , & Judas Apostoli leguntur adjurasse dracones , ut in desertum locum discederent , ut refert hīc D.Th. & latè habetur in Rituall M.S. Ord. Præd. anni 1252. à M. Nicolai relatō. Et hæc de Adjuratione satis.

1362 Inquires in fine : *An liceat assumere Dei nomen ad invocandum per orationem , O laudem ?* Absoluta quæstione de assumptione divini nominis per modum adjurationis , considerandum est (inquit D.Th. q.91.) de assumptione divini nominis ad invocandum per orationem , O laudem. Et de oratione quidem jam dictum est : unde nunc de laude restat dicendum , ait in limine quæstionis ipse D. Thomas , qui duobus articulis eam absolvit. Inquirit in 1. *Utrum Deus sit ore laudandus ? & in 2. Utrum in laudibus Dei sint cantus assumendi?* Pro cuius resolutione sit

1363 Concl. *Conveniens est Deum ore laudare; O in ejus laudibus congruum est cantus assumere.* Rat. 1. ex ipso desumpta. Congruum est , ut nos ipsis , & alios audientes ad Dei reverentiam inducamus ; sed ad hoc necessaria est laus oris: tūm quia affectus laudantis excitatur in Deum ex laude ipsius , secundum illud *Ps. 49. v. 23.* *Sacrificium laudis honorificabit me , O illic iter , quō ostendam illi salutare Dei.* Tūm etiam , quia in quantum homo per divinam laudem affectu ascendet in Deum; in tantum per hoc retrahitur ab his quæ sunt contra Deum , secundum illud *Isaie 48. v. 9.* *Laude mea infrānabo te , nè interreas.* Tūm denique , quia prodest laus oris ad hoc quod aliorum affectus provocetur in Deum. Unde dicitur in *Ps. 33. v. 1.* *Semper laus ejus in ore meo :: audiant mansueti , O latentur : magnificate Dominum mecum:* ergo. Rat. 2. p. Congruenter assumuntur quæcumque utilia esse possunt , ut affectus hominis provocetur in Deum ; sed ad hoc utilis est cantus , quia secundum diversas melodias sonorum animi hominum diversimodè disponuntur , ut docens

Aristot.

Aristot. & Boetius apud D. Th. hic, ubi ad hæc confirmanda autoritatem refert ex Aug. dicente: *Adducor cantandi consuetudinem approbare in Ecclesia, ut per oblectamenta aurium, infirmorum animus in affectum pietatis assurgat; & item de se ipso in 9. Confess. Plevi in hymnis, & canticis tuis suave sonantis Ecclesia tua, vocibus commotus acriter: ergo.*

1364 Quare reprehensione digni sunt, qui propter ostentationem, vel delectationem provocandam cantant in Ecclesia; unde Hieronymus super illud Epbes. 5. v. 19. *Cantantes, & psallentes in cordibus vestris Domino, scribit: Audiant hæc adolescentuli, audiantibi, quibus in Ecclesia est psallendi officium: Deo non voce, sed corde cantandum. Nec in tragœdiarum modum guttur, & fauces medicamine linienda sunt, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica.* Hæc ille, cuius verba exponens D. Thomas art. 2. ad 1. ait: *Quod Hieron. non simpliciter vituperat cantum, sed reprehendit eos, qui in Ecclesia cantant modò theatricò, non propter devotionem excitandam, sed propter ostentationem, vel delectationem provocandam.* Unde August. dicit in 10. Confess. cap. 33. *Cum mibi accidit, ut me amplius can-*

tus, quam res que canitur moveat, penaliter me peccare confiteor, & tunc malem non audire cantantē. Attentè igitur hæc considerent ecclesiastici cantores, musici, & organa pulsantes, qui, ut admonet Cajetanus, piissimus, & sapientissimus, à duobus cavere debent, scilicet, nè ideo cantent quasi ipse cantus secundum se sit Deo gratiō, & nè cantetur causa delectationis nostræ, vel alienæ in ecclesiasticis officiis. Cantus enim, & organorum usus ab Ecclesia adhibetur solum ad excitandam devotionem in Deum. Unde pulsare ex intentione in organis inter officia ecclesiastica sonos sacerdotalium vanitatum, peccatum esse mortale asserimus cum Cajetano. Tùm quia contrariatur actui divini cultus excitativi ad devotionem; tūm etiam, quia opponitur fini divini cultus, subindeque est superstiosus. Ex cuius Cajetani doctrina fit manifestum repellendas esse ab Ecclesia cantinas illas vanas, & sacerdtales, quæ frequenter nocte Natalis Domini inter divina officia, & Missarum solemnia, spiritualis latitiae prætextu, in aliquibus Ecclesiis decantari consuescant. Vana enim sunt, & ab ecclesiastico officio prorsus aliena.

TERTIUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

ERTIUM Decalogi præceptum sic exprimitur Exod. 20. v. 8. 9. & 10. *Memento ut diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, &c.* Quod post duo priora convenienter fuisse traditum, docet D. Th. 1. 2. q. 122. a. 4. ex eo quod remotis impedimentis verae religionis per primum, & secundum præceptum Decalogi, consequens fuit, ut tertium præceptum poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur. Cū autem ad religionem pertineat cultum Deo exhibere, ideo in tertio præcepto Decalogi præcipitur exterior Dei cultus. Dies autem Sabbati mandatur sanctificanda, idest, deputanda ad vacandum Deo, quia Sabbathum græcè, latinè *cessatio* dicitur, sive *requies*, denotataque septimum hebdomadis diem, quod absoluta, perfectaque mundi universitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requievit. Unde Exod. 20. præmissō præceptō de sanctificatione Sabbathi, alsignatur ratio: *Quia sex diebus fecit Deus cœlum, & terram, & in septima die requievit.* Ang. Doctor Opusc. 14. cap. 14. quinque invenit rationes, propter quas latum fuerit hoc præceptum. Prima, ut destrueretur error negantium mundum esse factum in tempore. 2. ut præfiguraretur quies corporis Christi D. in sepulcro absque corruptione. 3. ut roboraretur promissio quietis post laborem, tentationem, & servitutem diaconi, cū per gratiam, tūm per gloriam. 4. ut inflammaretur amor erga Deum per vacationem ad spiritualia præfixo die. Quinta, ut pietatis, & misericordiæ opera studiosè exercere possumus. In observantia autem hujus præcepti duo sunt consideranda, ut notat D. Th. hic q. 122. a. 4. ad 3. quorum unum est sicut finis, videlicet, quod homo rebus yacet divinis,

Quæst.unic. Art. I. Observantia diei festi.

305

nis, & significatur verbis illis: *Memento, ut diem Sabbati sanctifices.* Alterum vero est, ab omni opere servili cessatio, quod indicatur per illa verba: *Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui es.* Juxta hanc igitur duplēm præcepti considerationem, unica quæstione disseremus de hoc præcepto, in quantum affirmativum est, & negativum. Primo itaque erit nobis sermo de cultu Dei exhibendo illi diebus festis, prætermisso tamen quod ad præceptum audiendi sacrum (de quo congruentius juxta nostrum institutum, dum de *Præceptis Ecclesiæ;*) & secundò de cessatione ab operibus servilibus. Sit ergo

QUÆSTIO UNICA.

Circa tertium Decalogi Præceptum.

ARTICULUS I.

*Exponitur Præceptum de Sanctificatione
Sabbati.*

1365 **C**oncl. 1. *Præceptum hoc partim est affirmativum, & partim negativum: partim morale, & partim cæremoniale.* Est certa. *Rat. I. & 2.p.* Hujus præcepti virtute tenetur homo tribuere Deo cultum exteriorem, & cessare ab omni opere servili; sed ex his unum est affirmativum, & aliud negativum: ergo. *Rat. 3.p.* Inest homini naturalis inclinatio, ut pro qualibet re sibi necessaria deputet tempus, v.g. somno, refectioni, &c. Multò ergo magis inclinabitur naturaliter ad deputandum tempus, in quo quietè vacet Deo, subindeque quantum ad hoc erit præceptum morale, & naturale. *Rat. 4.p.* Hoc præceptum quantum ad specialem diem Sabbati solum comprehendebar Judæos: ergo erat cæremoniale. An vero ex Hebræis ad Gentes derivata sit Sabbati observatio? Disputant aliqui, sed propēdo in affirmativam, quidquid dicat Celdenus, Author damnatus, apud Natalem Alexandrum in IV. mundi etate, diff. 2. a. 3. §. 3.

1366 *Opp. I.* Nullus actus positivus exterioris cultus Judæis præcipitur hōc legis mandatō: ergo. *Resp. dist. ant.* Nullus actus positivus præcipitur determinatè, C. indeterminatè, N. Præcipitur itaque aliquis actus exterior. Nec inde inferas, quod talis cultus sit eligendus *ad libitum colentis*, ut volunt Salmant. Moral. hic n. 20. sed juxta ordinationem Moysis, & morem antiquorum Judæorum, qui sabato sacros conventus agere, precibus vacare, scripturas legere, Prophetarum concionibus interesse solebant, aliisque pietatis operibus, quibus dies ille consumebatur exerceri, ut colligitur ex 4. Reg. 4. v. 23. ex 1.

Tom. II.

Marc. v. 21. & Luc. 4. v. 16. & refert Philo Jud.

1367 *Opp. 2.* Sabbati cultus ante Moysen fuit præceptus, ut colligit Alapide, cum aliis Expositoribus. Et rursus, quia *Exodi 16.* ante datam legem prohibetur Hebræis colligere manna in sabbato: ergo non fuit præceptum legis cæremoniale. *Resp. N. ant. nam 2. Esdræ 9. v. 14.* expressè dicitur: *Sabbatum sanctificatum tuum offendisti eis: & legem præcepisti eis in manu Moysi servi tui.* Unde huic sententiæ probabiliori, & communiori suffragantur S. Justinus Mart. S. Irenæus, Eusebius, Theodoretus, & alii, quos refert, & sequitur Pererius cap. 2. *Genes. v. 3.* Neque in Genesi, vel alibi ullum extat præceptum de sabbato ante Moysen. Quod enim Deus quiete sua, & benedictione sanctificavit diem septimum, solum indicat, quod ad ejus exemplum tempore congruo, & à se præfinito erat latus præceptum hoc, ut glossat S. Beda. Potuit autem esse prius notum Moysi hoc præceptum, & ideo cavit nè sabbatum collectio manna violarent Judæi.

1368 *Concl. 2. Observantia sabbati successit in nova lege observantia diei dominice ex constitut. Ecclesiæ, & consuetudine populi Christiani. D. Th. loc. cit. ad 4.* & constat ex variis textibus juris Canonici diff. 3. de consecrat. cap. *Omnes fideles*, cap. *Sabbato*, cap. *Pervenit*, & *de feriis*, cap. *Conquestus*. A tempore insuper Apostolorum perenniter est à fidelibus observata dies dominica; unde *Apoc. 1. v. 18.* tanquam specialis dies inter fideles à Joanne nominatur, & *Act. 20. v. 7.* *Una Sabbati*, ex communi SS. PP. sententiâ, intelligitur dominica dies. *Ratio autem congruentia* hujus translationis optimè assignatur in *Catechis.* Rom. p. 3. cap. 4. n. 19. his verbis: *Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitam eternam nobis aditum patefecit, resurrectione, que eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est: unde & dominicum diem Apostoli dici voluerunt.*

1369 *Opp.* Si translatio prædicta solius eset juris ecclesiastici, posset mutari, & contraria consuetudine abrogari; sed hoc est fal-

sum: ergo. *Resp.* N. min. Quia licet ad hujusmodi mutationem nunquam eveniet occasio, ad eam tamen faciendam residet in Ecclesia potestas. Hujusmodi enim translatio originem non trahit ex divina traditione (ut aliqui non improbabiliter volunt) sed solummodo ex Apostolica; sed adeò commendabili, ut moraliter sit impossibile, Ecclesiam, quæ spiritu Dei regitur, hunc ritum mutare, quod in observantia Quadragesimæ, aliisque appetret.

1370 Concl. 3. In lege nova præceptum hoc est affirmativum, & negativum, extenditurque ad altos dies secundum Apostolicam traditionem ex constitutione Ecclesie. Rat. 1. p. Christiani in diebus festis, & dominica tenentur celebrare Missæ sacrificium, vel illi interesse, & ab omni opere servili cessare; sed ex his unum est positivum, & aliud negativum: ergo. Rat. 2. p. Clemens Roman. (vel qui fuerit author *Conf.*) lib. 5. cap. 13. & 20. in fin. testatur, festa Natalis Domini, Epiphaniae, & Ascensionis introducta esse ex Apostolica institutione; idem refert S. Aug. apud Natalem Alexandrum omnino videndum art. 4. de festorum dierum observatione. Similiter: quod ex ea originem trahat celebratio festorum SS. Martyrum, convincitur ex eo, quod antiquissimi Scriptores Ecclesiastici huic traditioni adstipulantur, ut probat inter alios Baronius ad ann. Christi 58. n. 93. & seq. Non ergo nuperum est, aut recens, ut blaterant protestantes, celebrare festivitatibus Sanctorum natalitia.

1371 Rat. 3. p. Extant variii Canones tit. de feriis, in 2. Decret. ubi designantur alii dies festi præter dominicam. Nunc vero standum est Bullæ Urbani VIII. editæ idibus Sept. 1642. cuius initium est: Universa, in qua præter dies dominicos, & festivitates relatas cap. *Conquestus*, de feriis, aliæ exprimuntur, ut rectè observat Fagnanus ibi n. 22. Cum eodem ibid. n. 25. nota, quod omnes dies festi de præcepto, feriati sunt etiam quoad judicialia, sed non econverso, nam septem dies hebdomadæ majoris, & septem post resurrectionem non sunt festi ex præcepto, et si feriati sint quoad judicialia ex decreto Gregor. IX. cit. cap. *Conquestus*. Quoad hoc enim non est derogata dicta Decretalis: Non intendimus tamen (inquit Urbanus VIII.) per hanc nostram conf. dies feriatis circa judicialia in aliquo immutare, quos ad hunc effectum relinquimus in eiusdem statu, & terminis, in quibus erant ante ejusdem promulgationem.

1372 Concl. 4. Potestas sæcularis indicere nequit, aut præcipere subditis suis observantiam alicujus diei festi: sed hoc spectat solum ad Papam pro universalis Ecclesia, & ad Episcopos respectively ad sua territoria. Est certissima, eamque declaravit Innoc. XI. die 6. Octob. 1653. ut refert Fagnanus d. cap. *Conquestus*, n. 80. Huic declarationi consonat Const. 31. Innoc. XII. in suo particulari Bullario. Rat. Actus indicendi, ac præcipiendi dies festos est propriæ spiritualis ad religionem pertinens; sed potestas sæcularis non extenditur ad actus spirituales, ut habetur 10. *dist.* per tot. constatque ex eo, quod Christus D. ordinatissime potestates discrevit, ut temporalia sæcularibus Principibus, spiritualia vero ecclesiasticis voluerit esse subjecta: ergo. Inde deduces, non pertinere ad potestatem laicam concedere licentiam operandi in festis, & dominicis, & oppositum tanquam abusum sæcularis prætensionis reprobarunt Sacrae Congregat. Concilii, & Immunitatis apud Pignatelli tom. I. conf. 8. n. 3.

1373 Quod vero ad Papam in universa Ecclesia, & ad singulos Episcopos in suis Dioecesibus pertineat instituere dies festos, aperte constat ex can. C. Lugdunensis, relato cap. 1. de consecrat. *dist.* 3. Ex Decretali Gregorii IX. citata, & ex Trident. *seff.* 25. de regular. cap. 12. Nec officit, quod ex const. 5. S. Pii V. incipiente: Cum primum, §. 7. per potestatem laicalem infligi possint poenæ violentibus dies festos ab Ecclesia statutos. Non inquam officit, nam potestatis sæcularis est tueri leges Ecclesiae, ad idque gravissimis verbis admonentur Principes à C. Trident. *seff.* 25. de reformat. cap. 20. unde nihil mitum, quod possit animadvertere in transgressores festorum. Ex hoc autem tantum sequitur, quod sit crimen mixti fori, ac proinde quod præventioni detur locus.

1374 Opp. Potestas sæcularis, et si non posset indicere diem festum, quoad obligacionem audiendi sacrum, potest tamen statuere, ut hac, vel illa die ab operibus servilibus perpetuo abstineant subditi: ergo. Prob. ant. Nam, ut est vulgatum inter Canonistas, feriarum species sunt tres: *solemnies*, scilicet, seu sacra in honorem SS. ab Ecclesia introductæ publicæ, quæ hispanice dicuntur *ferias*, & per judices, vel magistratum indicuntur semel, aut bis in anno; & *repentinæ*, seu *incertæ*, quæ ob publicam gratulationem à solo Princeps indicuntur in die natalis sui, vel coronationis, &c. In his inquam feriis cessatio ab operibus me-

Quæst:unic. Art.I. Observantia diei festi.

307

canticis aliquando præcipitur : ergo.

1375 *Resp.* N. ant. ad prob. dist. ant. Præcipitur absolutè, & omnimodè, N. quantum ad hanc, vel illam circumstantiam, quæ ad finem politicum spectat, putà, quòd manifestè in januis domorum, vel in plateis, & vicis cessent ab opere servili, C. Etenim in Sacris Canonibus nulla sit distinctione inter partem affirmativam hujus præcepti, & negativam; sed simpliciter decernitur, festorum institutionem esse extra sphæram potestatis laicalis, quare audiendi non sunt nonnulli moderni contrarium opinantes. Non minus etiam rejiciendi sunt, qui eisdem frivolis distinctionibus innixi, processionum inductionem aliqualiter spectare ad laicalem potestatem contendebant hinc Valentia anno 1679. Quos tamen convicit Ill. D. D. Joseph de la Torre, Ecclesiæ Valentia tunc temporis Canonicus Doctoralis, dissertatione per celebri, & omnigena eruditione referta, typis Matrii edita ann. 1680. Prostat in hujus Coenobii Præd. Valent. communis Bibliotheca tom. XVII. varior. Quocirca hujus Valent. Dioecesis vigilansissimus Archipræsul D. D. Andreas Mayoral, Festorum abusum, quæ sub devotionis velamine in vicis, & plateis siebant, justissimè prohibuit decretò tenoris sequentis.

1376 Nos Don Andrès Mayoral, por la gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostólica Arzobispo de Valencia, del Consejo de su Magistrado, &c. A los Reverendos Curas, Plebanos, Economos, Vicarios, y demás que regentan la Cura de Almas de este nuestro Arzobispado, salud en nuestro Señor Jesu Christo. Haremos saber, que estando dedicados los Sagrados Templos para celebrarse en ellos, con la asistencia de los Fieles, las Festividades de los Santos; se experimenta, que no obstante las prudentes Constituciones de nuestros Predecesores, no solo existe, sino que ha tomado aumento el abuso de erigir en las Calles, Plazas, Arrabales, y Casas de esta Ciudad, y de otros Pueblos de este Arzobispado, Altares, Piramides, Arcos, y otras invenciones, colocando en ellos con motivo de devoción las Imágenes de los Santos; de que se sigue, que muchos de los Parroquianos no acuden a las Missas mayores, ni sermones de sus Iglesias, por concurrir con demasiada afición a donde están los Altares, en donde, aviendo cantado la Salve, y otras Oraciones, mezclando lo Divino con lo profano, introducen Danzas, Bayles, y otros entretenimientos, de que se originan graves, y notables inconvenientes. Por tanto, deseanndo remediar semejante abuso, de que queda

no poco ofendida la publica honestidad, por el innumerable concurso de hombres, y mujeres, siendo mas detestable por tomar por pretexto un acto de devoción; mandamos en virtud de Santa Obediencia, y pena de Excomunión mayor latæ sententiæ, ipso facto incurrienda, tripla Canonica monitione præmissa, que no se construyan, ni pongan Altares, Arcos, Piramides, y otras invenciones en las Calles, Plazas, ni Casas de esta Ciudad, y Arzobispado con el pretexto de dar culto a los Santos. Y permitimos, que para excitar la devoción, se puedan encender en los nichos, donde están colocadas sus Imágenes, cuatro, ó seis velas de cera en sus días, y vísperas. No siendo nuestro animo prohibir, que se bagan Altares para la Procesión general del Corpus, y particulares de esta Festividad de las Parroquias, y Comunidades, ni para las de los Patronos, ni para las generales, que se hacen con superiores motivos; contal, que los Altares no se iluminen la víspera de la Procesión, y que en el dia solo puedan estarlo hasta las diez de la noche: Ni es nuestro animo innovar por aora en la fiesta del Señor S. Vicente Ferrer, por las razones especiales, que en ella concurren. Y para su puntual observancia, mandamos a los Curas, Plebanos, Vicarios, Economos, y demás a cuyo cargo estuviese la Cura de Almas, y administración de Sacramentos de esta Ciudad, y Arzobispado, que de bajo la misma pena, y de cincuenta libras, no permitan que en el territorio de sus respectivas Parroquias, se practique el mencionado abuso, antes bien procuren el entero cumplimiento de este nuestro Decreto, que publicarán en sus Iglesias en la Missa mayor del dia de Fiesta inmediato, al tiempo del Ofertorio, y fixarán después en el lugar acostumbrado; y si algunas Personas con poco temor de Dios, intentaren contrariar a él, les harán saber su contenido, y excomunión en que incurran; y si no bastare, nos darán parte, para valernos de otros remedios, y tomar otras providencias. Dado en nuestro Palacio Arzobispal de Valencia a 31. de Octubre de 1747. años.

Andrés Arzobispo de Valencia.

1377 Sequitur ex dictis potestatis sacerdotalis non esse ordinare, aut indicere ecclesiasticas functiones, nova instituere jejunia, funeribus defunctorum in Ecclesia celebrandis leges præfinire, vel alia similia facere, quæ certissimo jure ad potestatem ecclesiasticam solum pertinent, cap. Rogationes, de consecrat. dist. 3. quod si aliquando in his excessisse quosdam inventiatur, dicendum est hujusmodi facta, & le-

ges esse nullas defectu potestatis , & ut tales semper ab Ecclesia fuisse rejectas.

1378 Petes: *An Episcopi per seipso absque populo, & Capituli cōsensu instituere possint festa de præcepto?* Resp. cum C.Lambertini lib. 4. de Beatific. & Canonizat. p.2. cap.15. n.12. Quod licet nonnulli velint, consensum populi ex consuetudine amplius non requiri, nemo tamen est , qui excludat consensum Capituli: perperā ergo Salmant.Moral.postquam oppositum tradunt hic n.119.concludunt: *Credimus, quod si antiqui DD. hoc Urbani decretum videre potuissent, nunc nobiscum sentirent.* Sed allucinantur existimantes, supponi tali decreto in Episcopis facultatem , quæ certè ipsis non competit de jure. Non enim tali decretō, neque C. Trident. *seff.25. cap.12.* tribuitur Episcopis major facultas dies festos indicendi, quam sit illa, quæ ipsis competit de jure. Passerin. tom.3. de stat. q.189.a.10. inspect. 10. n.992. Et estò tempore pestis, alteriusve necessitatis gravissimæ, queat Episcopus cum Capituli consensu ad petitionem populi se obligare ad celebrandum quotannis aliquem diem festum de præcepto, ut docet Pignatelli tom.4. consult. 184.tō.1. hoc tamen nō videtur expediens, primò: quia in dicta Urbani Const. §.3.dicitur: *Nē autem dies festos à locorum Ordinariis nimia aliquorum facilitate, aut populum importunitate deinceps iterū multiplicari contingat, eosdem Ordinarios in Domino monemus, ut ad ecclesiasticam ubique firmandam equalitatem, de cætero perpetuis futuris temporibus ab inductione sub præcepto novorum festorum studeant abstinere.*

1379 Igitur omnia festa votiva de præcepto introducta ante promulgationem Cōst. Urbani, non solum non ligant ex voto successores Reipublicæ, vel Communitatis; sed neque ex fidelitate, aut obedientia , ut constat ex declaracione S. Rit. Congreg. quam idem Urbanus approbavit, & refertur à Lambertini cap.15.n.14. Quod si post dictam Constitut. aliqua alia sunt inducta ex voto auctoritate Ordinarii, non auderem dicere , quod non obligant successores: nam memorata Urbani Bulla, quoad futuras festorum inductiones non est præceptiva, sed directiva; quo circa S.Rit. Congregat. aliquando reprobavit inductionem novi festi ab Episcopo factam, ut refert Pignatelli tom.4. consult.79. n.19.

1380 Quod autem festorum de præcepto multitudo non sit expediens, fiet manifestum legenti momenta, quæ Gerson adducit sermone habito in C.Lugdunensi an.1421.& multa

alia colligit Thiers *tract. de fest. dierum immunitatione, cap.42.* An vero expediens sit aliquos dies festos tollere in Urbani Constitut.recensitos? Eruditè, ut solet, tract. *ibidem cap.16.C.* Lambertini, & à n.16. quatuor examinat rationes, quibus id fieri possit , quarum postrema est, quam anno 1727. observarunt PP.Synodi Provinc.Tarragonensis , ut scilicet, per aliquot dies festos de præcepto satisfiat, si sacram tantum audiatur , & deinde vacandi operibus servilibus facultas concedatur. Hanc methodum tanquam tutiorem, minusque implicatam, si aliquid esset agendum, debere amplecti, tradit laudatus Lambertini ibi n.34. Unde nonnulli Hispaniarum Episcopi, ut Pampilonensis, & Pacensis, ab eodem C.Lambertini ad Apostolicam Sedem jam evectō, petierunt, ut ad suas quoque Dioceceses extenderetur Breve Benedicti Papæ XIII. anno 1728. & incipit: *Superabundavimus gaudio, in quo sapientissimum consilium PP. Tarragon. confirmat, & collaudat, cuius extensionem impetrarunt sub die 3. & 22. Septembri anni 1742. ut constat ex Breve ejusdem, quod incipit: Cūm sicut, & prostat loc.cit. n.65.*

1381 Observandum est tandem inter dies, qui ex præcepto servandi statuuntur juxta Urbani Constitutionem, numerari diem unius ex principalioribus patronis in quocumque Regno, sive Provincia; & alterius pariter principalioris, in quacumque Civitate, oppido, vel pago, &c. Consentaneè huic indulto natalitia dies S.Vincentii M. & Levitæ colitur Valentiae de præcepto, quia principalis est patronus Civitatis; & S.Vincentii Ferrerii dies similiter, cùm sit patronus totius Regni. Præter duos patronos posse designari tertium, cuius festum colli debeat sub præcepto, afferunt hic n.104. Moral.Salmant.1. quia particula sive, in dispositionibus favorabilibus est ampliativa.2. quia alias in Regnis Hispaniarum solum esset festum de præcepto dies S.Jacobi Apostoli, qui totius Ditionis Regis Catholici est patronus. 3. quia sic videtur colligi ex Bulla Gregorii XIII. quæ incipit: *Pastoralis officii, edita 30. Decemb. an.1573.*

1382 Sed in oppositum facit 1. quod si illud esset verum, frustra Regnum Navarrae ab Alexandro VII. impretrasset indultum speciale, ut quotannis , tanquam de patronis æquè principalibus dicti Regni ex præcepto colerentur festa SS.Firmini M. & Francisci Xaverrii, ut appareat ex Const.34.ejusdem incipiente: *Sacrosancti, tom.5. Bullarii, & 14. Aprilis 1657. edita.* Simile argumentum sumitur ex

Brevi dato ab Innoc. XI. die 24. Septembbris 1686. (apud Lambertini lib. 4. part. 2. cap. 15. n. 4.) in quo declaravit S. Hyacinthum Confessorem Ord. N. patronum Regni Poloniae æquè principalem ac B. Stanislaum Kostka, ac proinde eorum dies colendos esse, ut de præcepto. 2. particula *sive*, in Decretali Urbani manifestè æquivalet particulae disjunctivæ *vel*: ergo quamvis sit ampliativa, ubi ponitur ut composita *ex si*, & *ve*, tamen prout est disjunctiva debet accipi secundum sensum obvium. Ex quibus patet solutio ad 1. Ad 2. dic: festum S. Jacobi Apost. ex præcepto coli per universam Ecclesiam vi Const. Urbani, unde in Hispania non est dies festus, quia patronus totius Hispaniae. Idcirco, in particularibus Regnis Hispaniarum rectissimè indicuntur, tanquam festi ex præcepto dies patroni talis Regni, *sive* Provinciæ, & dies festus patroni principalis civitatum, vel oppidorum. Ad 3. dic: non rectè adduci illud privilegium; non enim versamur circa recitationem divini officii, de qua loquitur Const. illa, sed circa electionem tertii patroni de præcepto, quam absque indulto speciali Apostolico fieri posse negamus; & de hoc satis.

ARTICULUS II.

Exponitur tertii Præcepti obligatio quatenus affirmativum est.

1383 **C**oncl. i. Quilibet fidelis usum rationis adeptus, per se tenetur sub peccato mortali ad observantiam cuiuslibet diei dominici, & festi de præcepto. Constat 1. nam Innoc. XI. confixit seq. propos. sub n. 52. Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalō, si ab sit contemptus. Proposit. isthac ex eodem putido fonte manare videtur, ac proposit. 23. ab Alexandro VII. damnata, de qua cùm de *Jejunio*. Favet illa errori Bergardorum, quem ab orco revocavit Michael Molinos proposit. 33. post Lutherum in lib. adversus Catharinum; error autem eorum est: Cessasse quoad justos obligationem servandi festa, quia omnes sunt aquales, & liberi ad feriandum, & vacandum. Eiusdem furfuris est proposit. illa: Futurum est, ut verè piis quævis dies sit æquè sacra, si intelligatur de viatoriis: nam accepta de eo, quod futurum est in æterna beatitudine piis cum Christo regnabitibus, verum habet sensum, proindeque admitti potest, ut multis probat Sonnius lib. 3. demonst. relig. Christ. tract. 4. cap. 10. per tot.

1384 Constat. 2. concl. ex supra dictis, quod scilicet ex traditione Apostolica, canonicis sanctionibus consuetudine, praxi, consensu SS. PP. & DD. præceptum hoc sub gravi obligat cunctos Christi fideles, quatenus ecclesiasticum, nedum ut naturale. Quamobrem pueri statim, ac pervenient ad usum rationis tenentur observantiæ festorum non minus quam adulti, tunc enim eos comprehendit hæc lex Ecclesiæ, sicut confessionis præceptum, quod habetur cap. Omnes utriusque sexus, de pœnit. & remis.

1385 Qualiter autem peregrinos constringat hoc præceptum, dixi p. 1. de leg. n. 683. Circa regulares, num Episcoporum jurisdictioni hac in parte subsint? Disputant DD. sed breviter resp. affirmativè, nam Trident. sess. 25. cap. 12. de regular. statuit: *Dies etiam festi, quos in Diœcesi sua servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam regularibus serventur.* Nec solidè à Salmant. Moral. hic n. 189. hoc decretum limitatur, ita ut non comprehendat festa ex voto, aut consuetudine ab Episcopo approbata. Non inquam placet limitatio, nam hujusmodi dies festi propriè, & simpliciter indicuntur in sua Diœcesi ab Episcopo, alias non essent festi de præcepto: ergo juxta obvium Trident. sensum tenentur illos dies servare regulares. Mitto, quod ut amplect Salmant. regularium exemptionem (quam non satis congruè ibid. vocant *immunitatem ecclesiasticam*) volunt, & non probant hoc Trident. decretum esse odiosum, quod difficulter credam, cùm in eo nihil tribuatur Episcopis, quod ipsis de jure communi non competebat.

1386 Sed quoniam post Urbani Decretum cessarunt festa ex consuetudine, & voto introducta, ab inductione, & approbatione novi festi abstinent Episcopi, ideo in praxi raro, vel nunquam casus propositus occurret, quare de illo sufficient dicta. Juvat tamen notare 1. cum Passerino tom. 3. q. 189. a. 10 inspect. 10. n. 992. quod licet regulares in festorum observantia Episcopo subjiciantur, non proinde Episcopus ipsos potest ad id compellere censuris, quia ut saepius declaravit Sacra Congr. Concilii, solummodo in casibus expressis in jure potestatem habent Episcopi coercendi regulares per poenas. Nota 2. quod inter Missarum solemnia dies festos, & jejunia possunt annuntiare regulares, quod tanquam decissum à Sacra Congregat. referunt Barbosa, & Peirinis apud Passerinum loc. cit. ad hoc tamen compelli nequeunt, nam cap.

cap. unic. seqq. 22. loquitur Trident. de Parochis, unde non ligat nisi regulares curam animalium habentes.

1387 Concl. 2. *Obligatio diei festi incipit ab hora noctis 12. horologii Hispaniae ad horam 12. noctis sequentis.* Rat. Consuetudo rationabilis, & legitimè introducta habet legis virtutem; sed ex usu, & consuetudine universalis Ecclesiae coluntur dies festi modò dictò: ergo admissò, quòd juxta aliquos Canones diversa sit quoàd hoc festorum observantia, tamen hujusmodi decreta dissuetudine abrogata sunt. Hoc tamen negandum non est, posse Papam pro tota Ecclesia, & Episcopum pro sua Dioecesi præcipere obseruantiam diei festi à vespera, usque ad vesperam, vel mane usque ad meridiem, vel usque ad Missam auditam, quod, prater decretum Tarragonense relatum, constat ex C. Ratisbonensi sub Clemente VII. celebrato ann. 1524. cui præfuit C. Campegius per universam Germaniam Apost. Sedis Legatus, in qua *cap. 20.* statuitur simile decretum, quod scilicet *Missa audita, ad operas suas redire possint operarii.* Apud Bail tom. 2. CC. pag. mihi 727.

1388 Concl. 3. *Qui diebus festis, auditâ Missâ privatâ, reliquum diei tempus otiosè terunt nugis, choreis, ludis, &c. aliis id genus, peccant mortaliter contra 3. Decalogi Præcep. saltem quantum legem importat naturalē.* Hæc concl. ut ait Henno, verissima, est contra recent. casuistas. Prob. 1. ex Cajetano in Summula v. In festo licita, ubi ad finem scribit: *Qui festos dies post Missâ vanè consumunt ludendo, jocando, otiosèque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, & hujusmodi, licet ex ipsis operibus, utpote non servilibus, mortale non incurvant: ex omissione tam divini cultus, ad quem festa instituta sunt, graviter peccant, quia non reddunt, quæ sunt Dei, Deo: & quia quantum in se est, ridiculo expoununt Christiana festa, juxta illud Thren. 1. v. 7.* Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbathum ejus. Hæc Cajetanus.

1389 Prob. ratione: Hoc præcepto, ut naturale est, jubemur applicare cultui divino externo aliquam temporis partem, ut cum D. Th. dixi; sed semihora (hoc enim tempore ritè celebratur Missa privata) relatè ad septem dies hebdomadæ non est moraliter pars hebdomadæ, nam est tempus modicissimum, & in moralibus pro nihilo reputatur: ergo qui in hebdomada semihoram tantum applicat cultui Dei externo, non satisfacit huic præcepto naturali. Conf. Cultus ex debito naturali Deo tribuendus in festis, talis debet esse, ut per

eum polsitive sanctificetur dies, & non tantum negative: hoc enim significat rō: *sanctifices: hoc enim verbō ostenditur* (inquit Catechismus p. 3. cap. 4. de 3. Præcep. n. 11.) *Sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus, ac sanctis rerum officiis consecratum;* sed incredibile fit, quòd quadragesima octava diei parte totus sanctificetur dies: ergo. Prob. min. duæ horæ non prophantan diem, seu non contaminant festa, ut vulgatum est inter ipsos Summiſtas modernos: igitur dimidia hora non sanctificabit ea.

1390 Pro abundātiori nostræ resolutionis (quæ rigida nonnullis forsan videbitur) comprobatione, allegare possem ferè totum tit. *de feriis*, & varia Concilia, quæ paſsim refertur à DD. sed satis sit dicere, quòd ut testatur Justinus *Apolog. 2. in fin.* Tertullianus in *Apolog. 8. lib. 1. ad Martyr.* & in 2. prope finem, & colligitur ex Apost. 1. Cor. 16. v. 1. & 2. & Jacobi 1. v. 17. veteres Christiani diebus festis se exercebant in diversis religionis, & pietatis operibus, frequentando sacramenta, conciones audiendo, divinis officiis assistendo, visitando infirmos, & in carcere detentos, & in aliis similibus, unde S. Isidorus Pelusiota lib. 2. Epif. 116. suum alloquens Pablum, inquit: *Illud autem nè sis nescius, Deum beneficiorum suorum monumenta festis, & olim, & nunc astrinxisse: ut qui festos dies agitant, eorum memoriam auribus suis insonantem habentes, non ad temulentiam, sed ad gratiarum actionem, & virtutem sese convertant.* Unde C. Romanum ann. 1725. sub Benedicto XIII. tit. XI. cap. 1. ait: *Cum autem Toletani Concilii tertii decreto, (Can. 23.) graviter eos peccare definiatur, qui festis diebus, auditâ tantummodo Missâ, otiosè dedentes, totum diem in aleis, & choreis in honestis, in ebrietatibus, comeditionibus, aliisque peccatis & vanitatibus transfigunt: nè propterea de ipsis apud Deum dicatur: Tempus faciendi, Domine, dissipaverunt legem tuam; illos ex animo monemus, ut diebus omnibus, Deo consecratis, Deo ipsis, ac spiritualibus vacare studeant: Ecclesiæ religiosius adeant: Sacramentis se mundent, communiantque: concionibus, divinisque officiis interfint; ac ferventius se in operibus pietatis exerceant.*

1391 Opp. 1. Sequi ex nostra doctrina, ad actiones frequentandi Sacraenta, conciones audiendi, &c. sub mortali teneri fideles omnes in festis; sed hoc est contra communem DD. sententiam, & praxim: ergo. Resp. N. sequelam: non enim ad opus aliquod præter sacri auditionem dicimus obligari fideles de-

Quæst. unic. Art. II. Observantia diei festi.

311

terminatè , sed ad aliqua ex his indeterminatè , & determinanda pro temporum locorum, & personarum oportunitate. *Idcireò, cum Henno crederem, non esse condemnandum, saltè ad grave peccatū, illum, qui ultra preces manè, & vesperè solitas recitare, v.g. Rosarium, Missam attente, & reverenter audiret, ac postea vesperis interesset, vel tempus vesperis æquivalens orando, meditando, aut aliquid pium legendo insumeret, nam Ecclesiæ Prælati, etiam maximè timorati, non videntur plus exigere.*

1392 *Opp. 2. Cultum diei festi determinavit Ecclesia ad Missam: ergo sine fundamento major ponitur obligatio. Resp. 1. N. ant. nam S. Pius V. Const. 5. dat. 6. kal. Aprilis 1566. quæ incipit: Cùm primum, §. 7. Mandamus, inquit, quòd omnes in diebus præfatis (idest de præcepto) Ecclesiæ frequentent, divinis officiis devotè intendant, &c. Resp. 2. dist. ant. Determinavit in can. Missam, & can. Omnes fideles, de consecrat. dist. 1. C. determinavit in omnibus canonibus, N. Resp. 3. Determinavit, idest voluit determinatè, C. idest, liberavit ab aliis exercitiis spiritualibus, ad quæ naturali lege tenemur, N. Verum quidem est, quòd solam Missam determinat Ecclesia; ad reliquas verò actiones invitat, & admonet, ut quisque proportionatè ad statum, conditionem, alias-vè circunstantias, in illis exerceatur secundum quod dictat ratio, & de consilio timorati Parochi, aut Confessarii, ut enim ait S. Leo serm. 3. de Quadra. Si rationabile, & quodammodo religiosum videtur per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere: si ipsam quoque orationis domum propensiore tunc cura, & ampliori cultu, quantum possumus adoramus: nonnè dignum est, ut anima christiana, que verum, vivumque Dei templum est, speciem suam prudenter exornet, & redemptionis sua celebratura sacramentum, omni circumspectione precatere, nè ulla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicitis cordis ruga dedecoret? Hic annextere juvat Ill. D. D. Andræx Mayoral Edictum pro religiosa festorum observantia, & à servilibus operibus debita cessatione. Decretum sic se habet:*

1393 *Nos Don Andrès Mayoral, por la gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostólica Arzobispo de Valencia, del Consejo de su Majestad, &c. A todos nuestros Subditos de cualquier estado, calidad, y condicion que sean, estantes, y habitantes en la presente Ciudad, y Arzobispado, salud en Nro. Sr. Jesu Christo:*

Considerando la obligacion que reside en todos los Fieles Christianos por especial precepto, y bajo de culpa mortal, de guardar, y santificar las Fiestas: absteniéndose en ellas de todo trabajo, y obra corporal; lo que igualmente les está encargado por los Sagrados Canones, y mereció siempre la primera atencion de los Prelados nuestros antecesores, en los Synodos de esta Diocesis, y con especialidad en el que celebró el Excelentissimo Sr. D. Fr. Pedro de Urbina, en que se hizo constitucion (que es la 2. tit. 18. de Feriis) probibiendo todo genero de trabajo corporal en los Domingos, y Fiestas de precepto, y las ventas de generos de qualquier especie, á excepcion de los comestibles precisos para el humano sustento; y que, siendo su observancia un punto importantissimo de nuestra Religion, en que justamente se funda la felicidad espiritual, y temporal de los Pueblos que logran el inestimable beneficio de ser del gremio de la Catholica Iglesia, y de conocer, y adorar al verdadero Dios; vemos con sumo dolor de nuestro corazon en los de nuestro Arzobispado (donde deviera reconocerse la mas devota piedad en todos, y una emulacion santa en la observancia de los Preceptos Divinos, y Eclesiasticos) quebrantarse frequentemente por muchos de los que tienen Oficio, Facultad, ó Arte, no reparando en trabajar, vender, y comprar publicamente en los dias consagrados al Señor, y en obligar á estas tareas á sus criados, y dependientes, sin que ayan sido eficaces á desarraigar este abuso varias zelosas providencias dadas hasta aqui; hallandonos informados de otros daños, y ruinas espirituales que de esta inobedience se originan, singularmente en dichos criados, á los cuales se les priva hasta del tiempo preciso, para oír en dichos dias Missa devotamente, sujetandoles á vivir abstractos de todo aquello que les puede aprovechar en el camino de la virtud, preponderando mas en los dueños las ganancias, que se prometen de las ocupaciones, á que les destinan; no pudiendo dejar de reconocer, que por este quebrantamiento de la Ley Divina, con que se ofende á Dios Nro. Señor, profanando los dias que reservó del comercio temporal, y en que quiso ser santificado, puede rezelarse, que justamente irritada su Justicia nos ha affligido, y afflige con los repetidos temblores de tierra, que han desolado en todo, ó en parte algunas Poblaciones de esta Diocesis, y reducido otras á un misero, è infeliz estado: Por estas, y otras justas bien premeditadas reflexiones, queriendo, como Prelado, concurrir en quanto esté de nuestra parte á evitar dichos desordenes, y la ruina de las Almas, de que estamos encargado, obligando así á la Divina Bondad, á que

que suspenda el azote de su Justicia , y nos llene de sus misericordias. Mandamos por el presente Edicto à todas las personas , y Subditos de esta Ciudad , y Dioceſis de qualquier estado , calidad , y condicion que fueren , se abstengan en los Domingos , y Fiestas de precepto de todo genero de trabajo , obra , y ejercicio corporal , que pueda en qualquier forma quebrantarles gravemente. Y les exortamos , y encargamos encarecidamente , que en dichos dias festivos se exerciten en actos de Religion , y obras de piedad , asſistiendo à los Divinos Oficios , frequentando los Santos Sacramentos , oyendo la palabra de Dios , visitando los Enfermos en los Hospitales , ó en las casas particulares , venerando el SS. Sacramento en la Iglesia donde está expuesto para el Jubileo de las quarenta horas : exercicios todos faciles de practicar por la oportunidad , que para todos ellos se logra en esta Ciudad , y para muchos de ellos en los Lugares del Arzobispado , y con que grandemente se santifican los dias festivos ; en los cuales , si se prohíben las tareas corporales , no es , para que los Fieles se entreguen à la ociosidad , y conversaciones vanas , ó se dediquen à divertimientos , ó à ocupaciones poco decentes ; sino para que tengan ocasión de venerar al Señor , y emplearse en beneficio de sus proprias Almas : Y proveyendo de oportuno remedio à los abusos hasta aqui introducidos : Mandamos baxo la pena de Excomunión mayor latæ sententiæ, triina Canonica monitione præmisa , que en los dichos dias Domingos , y Fiestas de guardar , ningun Mercader , ó Botiguero de Ropas , Quincallas , ó qualesquier otros generos , de qualquiera calidad que fueren (exceptuados solo los de comestible , que despues se dirán) tenga Botiga , ó Tienda abierta , ni venda , ó compre por mayor , ni menor antes del medio dia ; y si despues se vendiese , ó comprasse , sea por postigo , ó teniendo media puerta cerrada , y sin sacar los generos al publico ; y quando solo aya una puerta necessaria para el servicio de la casa , sea con el recato , y menos publicidad que se pueda ; de suerte , que aun en esto se dé à entender , que solo se permite por necesidad de los forasteros , y jornaleros , que no pueden bazerlo otro dia , sin perder su trabajo , y jornal : Por lo qual exortamos , y encargamos , que las demás personas que puedan comprar , y vender en otros dias sin grave detrimiento , se abstengan en los de precepto , por el exemplo que darán , y mejor observancia en santificar las fiestas. Assimismo mandamos debajo de la misma pena , y conformidad , que los Labradores , Trabajadores del campo , Sastres , Zapateros , Fabricantes de Ropas de seda , Texedores de lana , ó lienzo , ni los Billuteros , aunque sea

con titulo de aviar , ó disponer sus Telares , Alpagateros , Carpinteros , Escultores , Doradores , Cordoneros , Galoneros , Texedores de medias , Pe luqueros , Guanteros , Curtidores , Roperos , Ca xeros , Torneros , Veleros , Tintoreros , Torcedores , Perayles , Zurradores , Corregeros , Espaderos , Bordadores , Plateros , Sombrereros , Libreros , Impressores , Zerrageros , Herreros , Albañiles , Canteros , Alfabareros , y generalmente qualquiera otro Oficial , ó Artista , aunque no venga aqui expressado ; no trabajen , ni manden trabajar en sus cajas , Tiendas , y Obrerias con pretexto alguno : Y si ocurriese caso , ó motivo grave para trabajar los referidos en los expressados dias ; ó los Labradores en sus campos , ó en cosas conducentes à ellos , lo barán saber à nuestro Vicario General , ó al Vicario foraneo de S. Felipe en lo que perteneciere , para que averiguada la necesidad , se conceda la devida licencia : y si la urgencia instasse , y hubiese peligro , ó perjuicio en la tardanza , se acudirá al Parroco , ó al que biziéssse sus veces , quien examinada la causa , podrá conceder dicha licencia. Y exceptuamos de la regla general dada arriba , en conformidad de la citada Constitucion Synodal , à los Tenderos , y vendedores de pan , vino , pescado , azeite , nieve , y frutas , y demás comestibles , Cortantes , Atuneros , y otros que entienden en los abastos del sustento publico , y en las cosas que son precisamente necessarias à él , como son leña , carbon , y otras semejantes. Y mandamos , y encargamos à todos los Curas , Rectores , Vicarios , Plebanos , Economos , y demás que administran la Cura de Almas de este nuestro Arzobispado , cuiden , zelen , y ve len sobre el cumplimiento , y exacta observancia de este nuestro Edicto , y nos den puntual aviso de quanto se executare en su contravencion (sobre que les encargamos sus conciencias) para que procedamos , y mandemos proceder à la declaracion , y agravacion de censuras , y à todo lo demás que hubiere lugar por derecho , y Constituciones synodales de este nuestro Arzobispado. Y mandamos , que este nuestro Edicto se lea en las Iglesias de este Arzobispado , en un dia de Fiesta al tiempo del Ofertorio de la Missa mayor , y despues se fixe en el lugar acostumbrado , para que así llegue à noticia de todos. Dado en nuestro Palacio Arzobispal de Valencia à 15. de Julio de 1748.

Andrés Arzobispo de Valencia.

Por mandado de su Ilustris. el Arzob. mi Señor.
D. Pedro Barrera y Abrev, Secret.

Quæst.unic. Art.II. Observantia diei festi.

313

1394 In finem monendum duxi: quod C. Synodale Val. anni 1657. sub Excel. D.D. Fr. Petro de Urbina tit. 14. Const. IX. strictè prohibet, ut quando Missa solemnis (vulgò *Missa mayor*) celebratur, Sacerdotes à Miltis privatis te abstineant, nè populus à concione distractus, verbi Dei pabulō destituantur, priveturque notitiā rerum necessariarū, quæ tunc promulgantur. Hoc ipsum statuit C. Provinciale Benevent. anni 1693. sub Eminent. D.D. Fr. Vincentio Maria C. Urlino tit. 35. cap. 6. ubi rationem adhibens hujus præcepti, subdit: *Nè populi conventus* (unde *Missa conventualis* dicitur) *contra Patrum instituta dissolvoatur*. Vide hac de re Thomasinum p. 1. lib. 2. cap. 25. n. 1. Scito etiam tripudia, saltationes, & similia, prohibita esse in permultis CC. præsertim tempore divinorum officiorū in diebus festis. Unde merito hoc prohibuit in Dioecesi Vasio-nensi D. Genetus, & licet ab ejus edicto ad Sacr. Congreg. Concilii appellatint quidam Vasionenses, tamen ab Innocentio XI. approbatum fuit edictum illius, sicut ipse refert tom. 6. tract. 4. cap. 2. q. 5. Adeas Natalem Alexandrum in sua *Theologia dogmatica*, & morali, regula 10. ubi plura adducit in hujus sententiæ confirmationem; & Concinna tom. 5. lib. 1. de *Ecclesiasticis præceptis* diff. 3. cap. 6.

ARTICULUS III.

Circa alteram hujus Præcepti partem exponitur quanam opera prohibeantur.

1395 **C**oncl. 1. *Lege naturali, & ecclesiastica prohibetur in festis omne opus servile, sub limitatione tamen adhibenda.* Operis servilis naturam exponit D. Th. bīc q. 122. a. 4. ad 3. ubi docet, quod cùm homo non sit alterius servus secundūm mentem, sed solūm secundūm corpus, omnia servilia ex consequenti sunt corporalia, sed non econverso: nam corporalia dicuntur solūm per hoc, quod requirant organum corporeum, si-ve quod exerceantur corporis motione. Hinc comedere, vivere, ambulare, alloqui, & similia, sunt corporalia opera, non tamen servilia, quia ad id opus eslet, ut fuissent opera in his in quibus unus homo servit alteri, aut subditur secundūm hominem exteriorem, unde opera servilia hīc prohibita finiri possunt cum D. Th. sic: *Opera corporalia in his, in quibus unus homo alteri servit.* Quocircà optimè notat Cajetanus, opus servile à spirituali dif-ferre non tam ex principio, quām ex termi-

Tom. II.

no, itaut servile finem respiciat materialem, & spirituale opus, sive liberale. Tria ergo requiruntur, ut opus sit propriè servile: 1. quod corpore exerceatur. 2. ab iis, qui commoditati serviant alienæ; & 3. quod ad finem materiale proximè, & immediate ordinetur.

1396 Atque ex his, quæ videntur rationi consentanea, deduces: prohiberti hōc præceptō non solūm artes lignatiam, aratoriam, sartoriā, &c. verum etiam picturam, transcriptionem, & impressionem, non solūm quoad ordinationem characterum, sed etiam quoad eorundem impressionem supra chartam, ut omnes concedunt. Similiter interdicuntur venatio, piscatio, & aucupium, cūm omnia prædicta servilia sint, non minus quām opera artis sculptoriae, statuariae, &c. In omnibus enim relatis concurrunt tres conditiones ad servilitatem exactæ, quidquid dicant, qui eas ad culmen artium liberalium gratis extollunt. Hinc D. Th. non exclusit a servilibus scriptiōnem, sed ait significanter: *Si quis doceat verbō, aut scriptō; non ait: si quis scribat.* Igitur scribere docendo, vel per epistolam loquendo, opus non est servile, quia hōc modō scriptura tendit per se immediate, & ex parte operis ad mentis instructionem, & illuminationem; cæterū scribere, ut ita dicam materialiter, tam servile opus est, quām sit pictura, & ideo prohibetur hōc præceptō.

1397 Addendum eodem: ejusdem rationis esse alias actiones, quas nonnulli à servilitate extrahere conantur; vel quia non fiunt propter lucrum, vel quia videntur piæ: unde puellis, & foeminiis licentiam dant ad opera acupictilia, recamaturas, & hujusmodi; Monialibus verò concedunt pariter facere scapularia, aptare rosaria, imagines chartaceas, ex aliave materia conficere, & similia; quia devotionis sunt opera. Benè est; sed statua marmoris, aut lignea N. Salvatoris excitat ad devotionem: poterit ergo fabricari in festo, dummodo absit lucrum; sed hoc est absurdissimum: ergo & id ex quo sequitur. Profecto, quod opus fiat lucri causā, vel ad excitandam devotionem, non variat ipsius naturali, nisi apud illos, qui superficies rerum, non quidditatē prospiciunt.

1398 Jam verò ad conclus. limitationem accedo, & regula sit generalis, ex D. Th. loc. cit. ad quam omnes aliae rediguntur: quod scilicet necessitas corporis, aut bonorum extenorū nonnunquam ab hoc excusat præcepto, nam comedere, ægrotum curare, in-

R.C.

ju-

Tract. II. Tertium Decal. Præcept.

justè damnatum liberare , & vitare damnum temporale sibi , aut alteri imminens, exercendo opera servilia , non violant sabbatum , ut apertis Scripturæ testimoniis , & exemplis demonstrat ibidem D. Th. Idcirco opera coquinae , licet servilissima , non prohibentur in die festo , benè verò pistoria , quia hæc regulariter possunt præveniri. Permittuntur etiam alia opera , quæ ante festum fieri nequeunt , ut sternere lectum , verrere cubiculum , levia lavare , utensilia , & alia , quæ ad nitorem , & decentiam necessaria videntur. In his profecto regionis consuetudo ab Episcopis tolerata , & à timoratis subditis in præsumpta deducta , observanda venit , nè in rigoris , aut laxitatis scopulos impingas.

1399 Nam , quod agasonibus , & mulionibus licitum sit , cum bestiis onustis iter inchoare , nedum incepit persequi: quod agricultæ melsis tempore excusentur ab opere suo servili : quod in festis exerceatur pistoria dulciaria saccharum , & similiter panis usualis coctio: quod inquam omnia hæc , ipsisque similia excusentur ab solutè , & pro semper , quia censentur necessaria ad corporis salutem , & communem victimum , probare non possum , primò : quia contrarium video præcipi à Prælatis timoratae conscientiæ , qui , nonnisi cognitæ causæ dampni , vel periculi , dispensant in illis casibus: ergo indiscriminatim , & absolutè non debent excusari . 2. quia hoc concessō , fermè nullum erit opus servile , quod propter corporis necessitatem non sit permisum in festo. Unde miror , quod ad fin. num. 251. non excusent Salmantic. Morales à transgressione festi eos , qui vespere ante diem festum mittunt bestias , ut sequenti die onusta accedant. Hoc enim non cohæret cum licentiis illimitatis , quas retulimus.

1400 Tensionem barbæ opus esse servile , ambigere nemo potest ; sed quia necessaria aliquiliter est ad corporis sanitatem , & decentiam , excusantur à quibusdam barbitonfores , & barbitoni. Poterunt ergo exculari agricultæ , pastores , iter agentes , aliique pauperes operarii , qui profectis diebus sine gravi in commodo adire barbitonfores nequeunt. Nullatenus tamen excusandi sunt , qui nulla necessitate coacti , & rasuram barbæ commodè prævenire valentes , solemnioribus diebus festis barbitonfores adeunt. Unde Joan. XXII. Literis datis XV. kal. Febr. ann. 1317. (apud Odoricum Raynaldum) sic Philippum V. Galliarum Regem alloquitur : Illud sanè , quod inolevisse in illis partibus dicitur , ut videli-

cet passim in quandam divinam irreverentiam exerceantur judicia die dominico , & radendis ac tondendis barbis atque capitibus intendatur , te dissimulare non decet , cum dies illa divino cultui specialiter dedicata talibus prophani non debeat , quæm censura civilis alienam esse debere à cognitionibus præcipit , & litigantes à controversiis in illa respirare decrevit. Nec ignoras , quod inter præcepta decalogi sanctificatio sabbati ponitur , ad quorum observantiam fidelis quilibet de necessitate tenetur. Hæc igitur sic reformari mandes , & facies , quod uberioris inde tibi gratiam tui Creatoris acquiras. Hæc Pontifex. Concilium etiam Andegavense an. 1282. barbæ tensionem in festis prohibuit.

1401 Concl. 2. Ultra opus servile prohibetur (cap. 1. & ult. de feriis) placitum , & mercatum. alia item illic vetantur , sed sub prædictis intelligi possunt. Itaque omnia quæ ad lites attinent judiciales , in die festo interdicuntur , putat sententia civilis , & criminalis , juramentum publicum extrajudiciale , & judiciale , testium depositio , citatio reorum , & tortura , hisque similia; ex quibus aliqua non solum prohibentur , verum etiam irritantur à jure : tota igitur res forensis , & judicialis tractatio cessare debet in festis , tunc enim vox judicis silet ; nec litigantes possunt renuntiare diebus. Vide plura de hoc apud Canonistas loc. cit. Scito tamen , quod necessitate urgente , aut suadente pietate , concessum est ipso jure prædictas exerceare actiones.

1402 Nomine mercati intelliguntur non solum nundinæ solemnes , quæ bis , aut semel in anno certis locis instituuntur , sed etiam contractus emptionum , venditionum , locationum , & similium. Sed in hac re moderamine est utendum , & observanda est consuetudo , & praxis regionis ab Episcopis approbata. Pro Valentino Archiepiscopatu advertenda est formula supra relata , prout præscribitur in edicto diei 15. Julii 1748. ad illam quippe permissionem adest justa causa prout ibidem dicitur. Hoc tamen scias , quod lex prohibens mercatum non est irritans ; ut de contractus emptionis , & venditionis , etiam ubi illicitè fiant , quia in festo , non possunt irritari.

1403 Concl. 3. Non omne peccatum prohibetur hoc præcepto , subindeque ex hoc præcisè , quod quis peccet in die festo , non incurrit reatum duplicitis peccati. Est hodie communior. Rat. Peccatum nonnisi metaphorice , eu nystice , ut loquitur D. Th. in 3. dist. 37. q. 1. a. 5. qq. 2. ad 2. dicitur opus servile , sicut peccator Joann.

Ioann. 8. v. 35. Servus peccati, per metaphoram quidem, & ratione diversarum potentiarum, propriè namque nemo est sui ipsius servus: talis ergo dicitur peccator, quia in eo appetitus rationalis, seu superior servit, subditurque sensitivo, & inferiori; sed hōc præceptō tantum prohibetur opus propriè, & ad litteram servile: ergo. Prob. min. Solūm prohibetur hac lege speciali opus irreligiositatis, quod divino cultui directè contrariatur; sed non quodlibet peccatum directè contrariatur cultui tunc debito: ergo. Prob. min. Cultus in festo debitus est auditio Missæ, Sacramentorum recepicio, vel administratio, & alia jam memorata; sed istis non opponitur directè omne peccatum, aliàs etiam extra diem festum commissa, peccata essent irreligiositatis: ergo.

1404 *Opp. 1. D. Th. bīc q. 122. a. 4. ad 3.* Magis (inquit) contra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo, quām qui aliud corporale opus licitum facit: ergo. *Resp. dist. ant.* Magis contra hoc præceptum agit, quatenus magis recedit à fine præcepti extrinseco, C. intrinseco, N. Sanctificatio nostra finis est hujus præcepti extrinsecus, cui magis obstat peccatum, quām quodlibet aliud opus corporale. Finis verò intrinsecus hujus præcepti sub præcepto cadens, est, reddere Deo cultum externum: hic autem redi potest etiam à peccante in festo; potest enim reverenter audire sacrum, & concionem, interesse divinis officiis, &c. Igitur quamvis cùm peccat, non reddit cultum Deo debitum, non tamen proinde non reddit cultum debitum in festo, quod requiritur, ut sit peccatum speciale contra hoc præceptum, sive contra religionem.

1405 *Opp. 2. Cap. Consideret, de pœnit. dist. 5.* dicitur: Considerandum peccatum commissum in festivitate Sanctorum; & Synodus Colon. an. 1536. tit. de exteriori pœnit. docet, bis peccare, qui in festo peccant: ergo. *Resp.* Quòd non omnia à peccatore consideranda, debent consequenter ab ipso confiteri: considerare enim expedit circumstantias quomodolibet aggravantes ad excitandum dolorem, & propositum, non tamen est necesse ipsas Confessario aperire. Et ideo Author libri de vera, & falsa pœnit. qui S. Aug. tribuitur (ex quo mutuata sunt verba Canonis adducti) plura dicit consideranda, & confitenda esse, non quia crederentur de necessitate confessionis, ut quòd peccaverit in tempore jejunii: sed solūm ad hoc, ut ex consideratione majoris gravitatis peccati propter cir-

cumstantias aggravantes, ferventius homo excitaretur ad illa defienda, ut cùm cognoverit, quòd peccatum est multum, citò inveniat Deum propitium. Ad aliud dic: vel quòd PP. Concil. Colonensis illam opinionem, quam plures Theologi tenuerunt, judicarunt probabiliorem, & in praxi tutiorem: vel quia cùm peccatum mortale commissum in die festo sit multò gravius quām alia die, & ultra propriam deformitatem, putà furti, vel fornicationis, &c. habeat speciale deformitatem ex circumstantia temporis sancti, quasi æquivalet duplii peccato quantum ad Dei offensam; non tamen quia in rigore metaphysico duplex sit peccatum, prout peccatorum distinctione à Theologis explicatur.

ARTICULUS IV.

Causæ, quæ excusant laborantes in die festo à transgressione præcepti abstinentiæ à servilibus, recensentur, & exponuntur.

1406 *Oncl. 1. Operis, & temporis parvitas excusat à mortali laborantem serviliter in die festo.* Rat. Hoc in præcepto datur parvitas materiæ, sicut in aliis præceptis positivis: ergo ratione parvitatis transgressio potest esse venialis ob eandem rationem omnibus communē. Controversia autem est circa temporis designationem, nam protrahere ad unam horam servile opus, damnant quidam ut mortale, nec omnino incautius, una enim hora non videtur modicum tempus. Alii verò citra culpam mortalem dicunt esse duabus horis laborare. Hæc est opinio Summistarum recentium, qui in Hispania lingua vernacula scripserunt, quæ sic invalluit apud vulgares, ut in praxi sit communissima: enitendum tamen est, ut agnoscant hanc praxim non esse tutam, nam Salmant. Moral. à nemine de severitate notati, docent n. 320. Quòd licet laborare minus, quām duas horas non sit mortale; at si duabus horis quis in festo labori incumbat, absque dubio mortaliter peccat. Ita illi. Hoc unum scito, quòd qui per modica intervalla ita laboraret, ut eodem die tandem constitueretur tempus notabile, circa omnem controversiam peccaret mortaliter, quia moraliter unirentur opera servilia, ut patet à simili ex proposit. 29. ab Alex. VII. damnata, de qua cùm de Jejunio.

1407 *An dominus qui præcipit ut plures sui famuli per integrum diem serviliter laborent ob lucrum percipiendum, sed singuli solūm modico*

tempore, peccet mortaliter? Negativè respondent aliqui, quos sequuntur Salmant. Moral. hic n. 324. Ducuntur primò: quia singuli laborantes solum venialiter peccant: ergo & mandans. 2. Quia si in die jejunii efficeret quis, aut consuleret, ut diversi modicum comederent, non peccaret mortaliter. 3. quia singularū labores nequeunt moraliter uniri, cùm à diversis, & diversæ obligationes personales inconnexæ exerceantur. Has, & similes ratiunculas exploxit jampridem Gonet tom. 3. de opin. probabil. a. 5. n. 112. Natal. Alexand. lib. 4. de Decal. cap. 5. a. 6. reg. 2. ad fin. prædictam opinionem censurā inuitit, ut potè, quæ præceptum de sanctificatione Sabbati absurdis cavillationibus infringat, & Lacroix lib. 3. p. 1. tract. 3. n. 581. ait, quod saltem hoc est graviter scandalosum. Prædictam opinionem esse omnino falsam, hac brevi ratione prob. Qui per alium facit, perinde est ac si faciat per seipsum, reg. 72. in 6. & ut ibi p. 1. dixi, intelligitur de faciente per alium (& non solum pro alio, neque tantum propter alium) ut medium, & instrumentum agendi; sed prædictus mandans hōc modō per alium agit, seu per alios opera servilia in die festo: igitur perinde est, seu eodem modo se habet, ac si ea faceret per seipsum, saltem quoad moralem existimationem. Ex quibus,

1408 *Resp. ad 1. N. cons.* nam singularum labores moraliter sunt diversi, & modici: relatè verò ad mandantem uniuntur morali estimatione, unde in simili dixit S. August. serm. 1. de Sanctis: *Quantum valuerit oratio S. Stephani Martyris, recurrite nobiscum ad illum adolescentem persecutorem nomine Saulum :: qui, cum Stephanus lapidaretur, & ab ipso omnium lapidantium vestimenta servarentur, ut tanquam in manibus omnium ipse lapidare videatur, qui ad lapidandum omnes exertos reddebat.* Et infra: *Sic ergo exauditus est S. Stephanus, ut ejus orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus.* Ad 2. constat ex regula allata, quod consulens comedere, non comedenter per alios; sed solum alii comedenter propter ipsum, tanquam causam efficientem moraliter. Ad 3. dic, quod etsi in singulis obligationes sint personales, & diversæ, tamen in mandante opera eorum servilia moraliter sunt unita, & ad confovendā herorum avaritiam aptissimè uniuntur; sed minimè expediuntur domini, ut divino cultui videntur, ut visum est Salmant. Moral.

1409 *Concl. 2. Opera servilia, quæ immediate, proximè, & simultaneè ad cultum Dei or-*

dinantur, licet exercentur in festis; secūs alia, quæ tantum remotè spectant ad cultum Dei, & veluti præparatoria sunt ad festum, seu non necessariò conjuncta cum divino cultu. Rat. 1. p. Opera illa sunt divini cultus partes. Unde liberalizantur, ut loquar cum Henno, seu potius sanctificantur: ergo gestare cruces, fanctorumque statuas, pulsare campanas, & organa, altaria candelabris, aut imaginibus, floribus, vel aliis rebus ornare, in festis non prohibentur; unde Num. 28. v. 9. in sabbato faciebant Sacerdotes, quæ erant in Templo necessaria, quin reprehendantur à Christo D. Matth. 12. v. 5. Rat. 2. p. Talia opera impeditunt cultum Dei, & ideo prohibita sunt, ut colere agros, turrim ædificare, &c. ergo non eximuntur à servilitate ex hoc præcisè, quod fiant propter Ecclesiam: nam hic respectus est omnino accidentalis, & à cultu Dei valde remotus. Hæc certa videntur; sed controvertitur: *An extra necessitatis casum liceant quoque opera præparatoria, quæ commode ante festum possunt fieri?* Affirmant Salmant. Moral. hic n. 258. sed in oppositum stat communis DD. sententia, fidelium praxis (quam hic Valentia video servari: nam si alicubi aliter sit, ut referunt Salmant. planè ignoror) & ratio militat contra ipsos: nam hujusmodi opera remotè tantum ordinantur ad cultum Dei: ergo seclusa necessitate nequeunt relinquere ut fiant in festo. Hinc ornare aulæis templa, scopis vertere, hostias pro sacrificiis confidere, idque genus similia, veluti opera verè servilia, sunt omnino interdicta, in quibus facilius dispensari potest, quam in aliis, quæ à cultu Dei sunt remotiora.

1410 *Opp. 1. Consuetudinem ab Episcopis approbatam.* 2. Quod si prædicta exerceare non licet, esset peccatum, aut veniale, aut mortale; sed neutrum dici potest: ergo. Min. quoad 1. p. prob. materia hæc de se gravis est, magnamque diei partem consumens: ergo si peccatum est, erit mortale, quod est contra communem DD. & hōc modō probat. 2. p. min. *Tertiò à simili, pulsatione campanarum, &c. quæ quia ordinantur ad cultum Dei externum, signaque sunt interioris cultus, licetè fiunt in festo; sed hoc ipsum verificatur in aliis operibus, de quibus est controversia:* ergo. *Ad 1. jam dixi, & ut summum credidimus, talem consuetudinem ab Episcopis esse toleratam; neutiquam verò hoc fieri videntibus, & consentientibus Episcopis, aliisque Prelatis ecclesiasticis.* Ad 2. dic: *juxta modum negligentiæ mortale esse, aut veniale illa opera*

exer-

Quæst.unic. Art. IV. Observantia diei festi. 317

exercere in diebus festis; quæ doctrina communis est penes Theologos. Ad 3. N. min. Opera enim, de quibus est quæstio, de se conjuncta non sunt cum divino cultu: siveque dispar est ratio.

1411 Concl. 3. *Necessitas laborantes in die festo ab his pracepti observatione excusat.* Conclusionem sic generatim propositam probant Salmanticenses Moral. §. 2. n. 329. hac rat. Praeceptum sanctificandi festa per abstinentiam à servilibus est præceptum humanum; sed ab omni præcepto humano necessitas excusat: ergo excusat necessitas à præcepto abstinendi à servilibus. Ita illi. Sed quis non videat hanc rationem falso inniti principio, nempe, quod præceptum sanctificandi festa per abstinentiam à servilibus sit præceptum humanum? Est enim tertium Decalogi præceptum à Deo latum, & quantum ad hoc, non cæmoniale, sed morale, ab Ecclesia indispensabile, saltem quoad illa festa, quæ sunt de jure divino, qualis est dominica dies, ad quam in nova lege translata est sanctificatio sabbati. Translacio igitur diei est de jure ecclesiastico; sanctificatio vero, de jure divino. Unde præceptum illud divinum, *omne opus servile non facietis in eo*, quod Judæos ligabat ad diem sabbati, nos obligat ad Dominicum ex eodem jure. Ecclesia igitur tale præceptum non instituit, sed solum diem pro sui observantia mutavit. Et in hoc sensu intelligendus est D. Th. q. 122. a. 4. ad 4. ubi ait: *Quod observantia diei Dominicæ in nova lege succedit observantia sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiae, & conconfuetudine populi christiani.* Et quia hujusmodi observatio in nova lege non est figuralis, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege, ideo (inquit S. Dr.) non est ita arcta prohibitio operandi in die Dominicæ, sicut in die sabbati. Sed quædam opera conceduntur in die Dominicæ, quæ in die sabbati prohibebantur: sicut decoctio ciborum, & alia hujusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis, facilius propter necessitatem dispensatur in nova, quam in veteri lege. Ratione ergo illa omissa,

1412 Prob. concl. hac efficaci rat. Praeceptum positivum non obligat, dum urget præceptum naturale in oppositum; sed in causa gravis necessitatis, propriæ nempe salutis, aut proximi, vel vitandi imminentis damnum rei exterioris, sub quibus omnis necessitas comprehenditur, urget præceptum naturale, quod observari non potest multoties, observatio præcepto positivo abstinendi à servilibus

in die festo: ergo tunc casus illud non obligat. Hinc cap. *Quod non est, de reg. jur. lib. 5. Decr. tit. 41. cap. 4. Quod non est licitum in legge, necessitas facit licitum.* Nam & sabbatum custodiri præceptum est: *Machabæi tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant:* Et similiter loquitur cap. *Remissionum 39. caus. 1. q. 1. Necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem.* Quænam autem sit illa triplex necessitas, quæ ab observantia præcepti excusat, sicut latitudinem traditur à D. Th. loc. prox. laud. ad 3. ubi sic ait: *Quilibet autem tam servus, quam liber, tenetur in necessariis providere, non tantum sibi, sed etiam proximo, præcipue quidem in his qua ad salutem corporis pertinent: secundum illud Proverb. 24. (v. 11.) Erue eos, qui ducuntur ad mortem: Secundario autem etiam in damno rerum vitando, secundum illud Deut. 22. (v. 1.) Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo. Et ideo opus corporale pertinens ad conservandam salutem proprii corporis, non violat sabbatum. Non enim est contra observantiam sabbati, quod aliquis comedat, & alia hujusmodi faciat, quibus salus corporis conservatur. Et propter hoc Machabæi non polluerunt sabbatum, pugnantes ad sui defensionem die sabbati, ut legitur 1. Machab. 2. Similiter etiam nec Elias fugiens à facie Jezebel in die sabbati. Et propter hoc etiam Dominus Matth. 12. excusat discipulos suos, qui colligebant spicas in die sabbati, propter necessitatem quam patiebantur. Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra observantiam sabbati. Unde dicitur Joan. 7. (v. 23.) Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato. Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad imminentis damnum rei exterioris vitandum, non violat sabbatum. Unde dicit Dominus Matt. 12. (v. 11.) Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si cederit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam? Hæc D. Th. Sub quibus omnia quæ necessitatis titulo ab observantia hujus præcepti excusat, comprehendit. Ad proxim autem consideret quis, qualis fuerit necessitas. Regula erit generalis: quando hæc talis fuerit, quod non nisi cum gravi incommmodo propriæ, vel alienæ salutis tale præceptum observari non possit, ab observantia excusat.*

1413 Ex dictis inferes, quod ubi necessitas sit evidens, quisque potest propria autoritate laborare ad comparandum sibi, aut familiæ necessaria ad victimum, & vestitum;

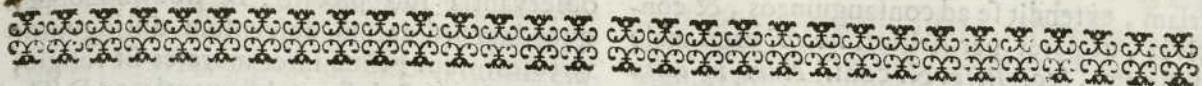
alias

aliás cogeretur mendicare , vel damnum grave pati.Si verò dubium sit circa necessitatem, petenda est à Parocho licentia , vel saltem consulendus est Confessarius, qui dubium resolvat. Adhuc tamen in casu necessitatis, opera servilia fieri debent occulte, ad scandalum vitandum , & quoad posse , post Missam auditam.Necessitas quoque vitandi damnum proprium grave, excusat ab hujus præcepti transgressione. Quocircà famuli , ancillæ, filii , & subditi omnes , qui non ex contemptu festi, sed herorum avaritiâ ad opera servilia compelluntur , non peccant laborando in die festo , si illa peragant , quia ipsis in personis, vel rebus grave imminet damnum , quod aliter vitare non possunt. Pro subvenienda insuper necessitate gravi pauperis determinati, laborare potest is , cui media , aut facultates non sufficiunt ad levamen necessitatis alienæ. Dixi: *gravis necessitatis, & pauperis determinati;* quia si sufficeret communis necessitas , aut pauperis indeterminati, plerique tali prætextu à præcepto excusari vellent in præjudicium observantiæ festorum. Quid verò dicendum, ubi occurrat pauperculæ Ecclesiæ , aut Monasterii necessitas? Sentio , quod ut permittantur tunc casus opera servilia , magna discretione opus est , resque est periculosa , si fiant absque superioris licentia. Primo , quia motivum solius pietatis , hujus præcepti vinculum non solvit , ex communi sententia. Secundo , quia , ut rectè ait Cajetanus , si famuli Ecclesiæ tenentur servare , quomodo licet aliis propter ipsas Ecclesiæ non servare?

1414 Quidam etiam illos excusant , qui ob vitationem peccati , cuius periculum prævident, laborant in festis. Pro quibus excusandis allegant illud S. August. lib. de decem choris, cap. 3. ajentis : *Melius faceret Iudaus in agro suo aliquid utile , quam si in theatro seditionis (aliás desidiosus) existeret , & melius feminæ eorum die sabbati lanam facerent , quam quod tota die in neomeniis suis impudicè saltarent.* Hæc August. quibus nec apparenter licentiam concedit foeminis nendi , sive quodvis aliud opus servile faciendi ; expressè quidem loquitur *adversativè* , qui loquendi modus frequens est , juxta illud Psal. 83. v. 11. *Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam*

habitare in tabernaculis peccatorum. In hoc sensu adversativo intelligit D.Thom. loc. cit. adductum Augustini testimonium , itaut minus peccet , eti mortaliter peccet. Qui ergo tali prætextu in diebus festis laborant , monendi sunt, quod ad vitandum peccatum nullum aptius est remedium, quām severa hujus præcepti observantia , orando nempè , visitando infirmos , &c. Ad vitandas itaque tentationes, avertendasque immundas cogitationes , quas forte virgo honesta diebus festis , servilibus operibus non occupata , adversus castitatem experitur , nec debet , nec potest hujusmodi operibus vacare, adhuc ex fine honesto non incidendi in temptationem. Christus enim D. ad tentationes vincendas, nostræque animæ hostes superandos, non hæc , sed orationis arma assumere præcepit: *Orate nè intretis in temptationem,* ait Luc. 22. v. 40. & 46. Hæc obiter dicere duxi , quia non patum miratus fui dum Catechistam , sensum hujus tertii præcepti populo exponentem, audivi : quod puellam sic à prævis cogitationibus diebus festis propter otium vexatam, in servilibus operibus occupare posse consulebat.

1415 Concl. ult. Superioris dispensatio excusat quoque à lege obligante ad servanda festa, quæ ab Ecclesia sunt instituta. Quare in ea potest dispensare Papa pro universali Ecclesia, Episcopus in suo territorio , & Parochus similiter, ubi saltem facilis non est recursus ad Ordinarium. Confessarii verò , & Prælati regulares nequeunt dispensare in sæcularibus, nam quoad hoc jurisdictionem super illos non habent adhuc delegatam, nisi forte in diebus S. Michaelis, & SS. Innocentum, si bullatum est privilegium , quod refert Portel in dub. regul. v. Laborare, ubi conceditur, quod possint sæculares laborare in Conventibus FF. Minorum duobus illis diebus, modò non veniant in Dominica. Hoc autem privilegium, si (ut dixi) fuerit bullatum , aliis regularibus communicatur. Nota , quod quamvis liceat Episcopo dispensare in festis per Sedem Apostolicam institutis, ubi tamen hoc sine causa faceret rationabili , dispensatio esset invalida , nedum illicita , quia non præsumitur velle Papam, quod temere in sua lege dispenset inferior.

QUARTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

ICUT tria priora Decalogi præcepta , quæ primæ tabulæ dicuntur , eō nos instituunt, ut verum, sincerumque Deo cultum praestemus ; ita reliqua septem , quæ deinde sequuntur, quæque secundæ tabulæ appellantur , nobis præscribunt modum , & officium , quod erga proximum observare debemus. Inter hæc autem primum est præceptum de honore parentibus tribuendo , quibus post Deum debemus quod sumus , & vivimus , quod rectè educati sumus , quod in religione , pietate , studiis , vel artibus sumus instituti , & rectè collocati. His autem verbis expressum est *Exod. 20. v. 12.* hoc præceptum : *Honora patrem tuum , & matrem tuam , ut sis longævus super terram , quam Dominus*

Deus tuus dabit tibi. Huic Decalogi præcepto præmii promissio adhibetur , ut advertit D. Th. 1. 2. q. 100. a. 7. ad 3. quia cùm parentes sint jam in recedendo , ab eis non expectatur utilitas : & ideo præcepto de honore parentum additur promissio. Hoc autem Decalogi præceptum convenienter post tria priora fuisse traditum , docet S. Dr. 2. 2. q. 122. a. 5. in corp. dicens : *Quod præcepta Decalogi ordinantur ad dilectionem Dei , & proximi. Inter proximos autem maximè obligamur parentibus : & ideo immediate post præcepta ordinantia nos in Deum , ponitur præceptum ordinans nos ad parentes.*

QUÆSTIO UNICA.

Circa Præceptum honorandi Parentes.

Hoc naturale mandatum cùm specialiter sit de pietatis , & observantiae virtutibus , exigit ratio doctrinæ , ut eas prius expendamus saltem compendiō , ut possit acquiri notitia præcepti perspicua. Sit ergo

ARTICULUS I.

Quid sit pietas , & observantia.

1416 **P**letatis nomen sumitur aliquando pro omni virtute , & ideo virtuosos appellamus pios. Tribuitur quoque operibus misericordiæ , & ipsi Deo propter quamdam similitudinem. Cùm enim opera misericordiæ , quæ nos facimus , & nobis facit Deus , similia sint operibus , quæ ex pietate exhibemus parentibus , ideo *more vulgi nomen (pietatis) etiam in operibus misericordia frequenter.* August. 10. de Civit. Dei , cap. 1. Differunt tamen , quod pietas impedit opera ex debito justitiae : at misericordia non nisi sub ratione gratuitæ sublevationis. Nec absurdè religio dicitur etiam pietas , cùm Deus prin-

cipium sit universale , nobis tribuens stabilitamentum in esse naturæ , & gratiæ , & hac ratione debetur Deo honor , & cultus religiosus , juxta illud *Malach. 1. v. 6. Si ergo pater ego sum , ubi est honor meus ?* Ceterū impræsentiarū nullò ex prædictis modis accipitur pietas , neque quatenus donum est , sed virtus , quæ refertur tantummodo ad determinatas personas aliquorum hominum , ut docet D. Th. hic q. 101. a. 2. cum quo sit

1417 **C**oncl. 1. pietas diffinitur : *Virtus specialis , quæ parentes , & patriam colimus , quia post Deum principium sunt nostri ortus.* Explicatur: *Virtus moralis , & specialis dicitur , quia ratione speciali respicit pro objecto cultū , scilicet debitum parentibus , & patriæ , & quidem ratione speciali , quæ declaratur postremis verbis diffinitionis , quia post Deum , &c.* Sequitur 1. Parentes , & patriam esse objectum cui pietatis. *Ratio autem formalis sub qua , sive objectum formale quo , est excellētia principii essendi relatè ad nos.* Objectum vero *formale quod , est cultus , honor , reverentia , subventio , laus , & similia , quæ in signis , & factis exterioribus , seu corporalibus consistunt , juxta tradita à D. Th. hic q. 103. a. 1.* Sequitur 2. quod pietas sit pars justitiae potentialis , cùm non reddit ad æqualitatem quod debet , nempe beneficium ortūs , & nutritionis , ut tradit Arist. 8. Ethic. cap. 12.

1418 **O**pp. Pietas præter parentes , & patriam ,

triā , extendit se ad consanguineos , & concives , ut patet per Aristot. loc. cit. ergo malè diffinitur , &c. Resp. N. conf. Nam in cultu parentum includitur cultus omnium consanguineorum , quia etiam consanguinei ex hoc dicuntur , quod ex eisdem parentibus proceſſerunt. In cultu autem patriæ intelligitur cultus omnium concivium , & omnium patriæ amicorum. Et ideo ad hos pietas principaliter se extendit. Hæc D. Th. a. 1. cit. ubi tò principaliter idem valet , ac formaliter , ut aperte colligitur ex iis , quæ ibidem a. 2. ad 3. docet: unde pietas primariò solummodo tendit ad parentes , & patriam ; & secundariò ad consanguineos , & concives , amicosque patriæ. Consultò autem cum D. Th. dixi: amicos patriæ , pietas enim non referatur ad amicos absolutè , neque ad eos , qui qualitercumque nobiscum vivunt in civitate , vel oppido; sed extendit se tantùm ad eos , qui nati sunt in eadem civitate , aut oppido , seu ad compatriotas in quantum communicant in natali solo: D. Th. in 3. dist. 33. q. 3. a. 4. ad 2. quia solum respectu horum , patria est quoddam principium effendi commune , & in hac communicatione fundatur pietas , non verò in aliis , quæ ad amicitiam sufficiunt , sed non ad pietatem. Vide D. Th. a. 1. cit. ad ult.

1419 Dices: Sequi ex dictis , quod etiā officia filiorum erga parentes referantur ad pietatem; scilicet verò parentum erga filios. Similiter , quod inter conjuges non exerceatur pietas ; sed neutrum dici potest: ergo. Maj. constat , nam filii non sunt principium effendi parentum , neque conjuges ad invicem. Resp. Quod filii à pietate parentum respiciuntur in quantum sunt conservatores consanguinitatis à parentibus susceptæ. Similiter conjuges pietate se mutuò colunt , tanquam coadjutores consanguinitatis utriusque , quam à suis parentibus acceperunt , & ideo suò modò ad principium effendi pertinent , tam filii , quam conjuges , ad eosque se extendit pietas secundariò , ut cum D. Th. dixi. Hinc speciali modo colitur à patre filius , & uxor à viro , cuius signum est , quod aliter eos tractant , & honorem eis haberi volunt , curantque.

1420 Observantiæ diffinitionem inferes ex n. 926. ex eaque colliges: pietatem esse longè excellentiorem , nam illa cultum tribuit his , quibus plus sumus constricti , parentibus scilicet , & patriæ , qui nativitatem , nutrimentum , disciplinam , & alia , quæ ad humanæ naturæ perfectionem spectant , nobis contulerunt ; sed hōc ipsō pietas potior est observantiæ : ergo sicut illa ponitur sub religione , ita

observantia sub pietate : & hōc modò per quendam ordinatum descensum distinguuntur virtutes , itaut prima inter morales sit religio , media pietas , & infima observantia , ex D. Th. q. 102. a. 1. Sed est valde notandum , personis in dignitate constitutis , quæ sunt objectum cui observantiæ , dupliciter aliquid exhiberi , unō modò quatenus sunt personæ particulares , seu in his , quæ ad utilitatem , & gloriam eorum personalem spectant , sicut cùm quis ad sublevandum superioris laborem ipsi ministrat , servitium exhibet , vel ut exaltet ejus familiam : Et hoc propriè pertinet ad observantiam secundūm quod à pietate distinguitur. Alio modò quatenus sunt personæ publicæ , & in his quæ respiciunt bonum patriæ commune: Et hoc jam non pertinet ad observantiam , sed ad pietatem , quæ cultum exhibet non solum patri , sed etiam patriæ. D. Th. q. 102. a. 3. in c.

1421 Consultò dixi : in his , quæ respiciunt bonum patriæ commune ; non enim cujuslibet communitatis bonum attenditur à pietate , sed à justitia legali , ut dixi alibi : bonum ergo ad quod refertur pietas est bonum patriæ determinatè , unde terminus cui est patria , seu , ut juristæ locuntur , persona ficta. Itaque sive exhibeatut obsequium Principi ecclesiastico , aut sæculari , Gubernatori , Duci exercitus , ciuitatis Senatori , aut cuicunque alii , qui sit communitatis , aut reipublicæ caput , non proinde à pietate elicetur illud obsequium , sed necessariò requiritur , quod patriæ tribuatur in ea quippè concurrit necessaria conditio pietatis , quod scilicet principium sit nostri esse. Hoc autem in personis supra relatis non repertitur , & ideo ad ipsas pietas non refertur. Hæc omnia si conferantur cum his , quæ hic a. 1. & 3. docet D. Th. conformia sunt veritati , ipsiusque doctrinæ. Nec dicas , necessaria non esse Moralistis : sunt certè subtilia , at utilia ad discretionem virtutum , & vitiorum , functionumque eorundem. Et quantum ad propositum attinet , cogita : agere contra pietatem concives , tūm subditi , cùm præsidentes , qui non gloriam patriæ suæ , sed ignobilitatem ipsius procurant , ut propriam ostentent excellentiam damnificando patriam in privilegiis , honoribus , exemptionibus , &c. Hos non patritios , aut compatriotas appello , sed patriæ destructores , occultosque civium hostes.

1422 Petes 1. An observantia specialiter dicta , sit una virtus specie specialissima? Resp. negativè cum D. Th. in 3. dist. 9. q. 2. a. 2. Prob. Ratio excellentiæ , vi cuius exhibetur cultus per-

personis in dignitate, potestate, &c. constitutis, est formaliter diversa: ergo specificat cultus diversos, quod ex inobservantii clariū percipies, dum irreverentia Principi facta censetur rationi diffinior, quām si fiat Prætori. Scito tamen, quod observantiae species sunt innominatae, & ideò in confessione sat erit manifestare dignitatem personæ, cui facta fuit irreverentia. Et estò ad duo capita reduci possit omne genus observantiae, scilicet, in religiosam, & politicam, ut meditatur Raynaudus de virt. & vit. lib. 4. sect. 3. cap. 8. n. 409. cùm tamen hujusmodi species sint subalternæ, adhuc manet verum Cajetani dictum, quod scilicet species observantiae sint innominatae.

1423 Petes 2. *Ad quam virtutem spectet honor, & cultus eorum, qui licet non sint constituti in dignitate, excellentunt tamen in scientia, virtute, atate, aut aliaibus modi?* Resp. cum D.Th. q. 102. a. 1. ad 2. quod cùm per scientiam, & virtutem, & omnia alia hujusmodi aliquis reddatur idoneus ad dignitatis statum, reverentia, & honor, qui ob quamcumque excellentiam aliquibus exhibetur, ad eandem observantiae virtutem pertinet. Unde ad eam referuntur cultus, & honor, qui ex debito tribuitur virtuosis, doctis, & majoribus; cum hac tamen diversitate, quod ad illos, qui actù sunt in dignitate constituti, refertur primariò observantia, cùm habeant rationem principii gubernationis aliorum, quod aliis relatis non convenit, nisi ut summum in potentia: nam atq; solummodo habent excellentiam in se ipsis, & ideo specialiter quādam virtus (nempè observantia) determinatur ad exhibendum honorem, & cultum his, qui sunt in dignitate constituti; minimè vero aliis, qui solum possunt esse constituti. D.Th. ubi supra.

ARTICULUS II.

De obligatione filiorum erga Parentes.

1424 **C**oncl. 1. *Honor parentibus præceptus in Decalogo consistit in reverentia, obedientia, & subventione, ad quæ tria obligantur filii quæ tales.* Ante prob. adverte hoc Decalogi mandatum præsupponere cunctas leges charitatis, & justitiæ, quibus obstringimur proximo cuilibet, & ultra eas exigere honorem, de quo erit nostra oratio: nam quæ ad dilectionem parentum spectant, excusimus jam supra; & quæ ad justitiam, infra tractabimus, duasque propositiones ex dam-

Tom. II.

natis, quæ solent hic afferti, refutabimus cùm de Homicidio. Rat. 1. p. Reverentia est motivum ad honorandum aliquem, & ut ab aliis in honore habeatur: D.Th. hic q. 103. a. 1. ad 1. sed filii obligantur honorare parentes: ergo, & revereri. Hæc autem reverentia tres importat actus: unum intellectus, qui consistit in vera estimatione, & dictamine excellentiæ paternæ: ex hac autem estimatione suboritur quādam voluntatis fuga, non quidem abominationis; sed reverentialis timoris familiaritatem declinantis. Hic demùm timor progreditur ad exteriora reverentiae signa, putà ad osculum manuum, cessionem loci, genuflexionem, & alia, quæ varia sunt omnino apud varias regiones, & variantur ex concurso circumstantiarum. Extende hos tres actus ad reverentiam, quæ sit observantiae propria: nam eadem est ratio ac de pietate.

1425 Hinc habes 1. quod reverentia hic præcepta oriri debet ex corde: unde huic præcepto non satisfacit, qui solum externam fictam, & simulatam exhibit reverentiam parentibus, idemque de aliis: præcipitur enim actus humanus, sive humanum officium; in officiis autem humanis, quod foris est in operæ, & non prodit sincerè ab intus de affectu cordis, nihil est. Similiter hoc non implet præceptum, exhibens dumtaxat reverentiam intus in corde (quamvis occultè subveniat parentibus) dissimulans tamen in publico esse talium parentum filium: nam hōc mandatō jubetur reverentia interior simul, & exterior, & nullatenus simulata. Quare filios, qui solum exterius dissimularent absque interno contemptu parentum, & occultè in necessariis eis succurrant, non excuso à mortali, ut faciunt Salmant. Moral. hic n. 5. in fin. nisi fortè aliqui interveniret justa dissimulandi causa, & ipsi parentes deberent tacitè consentire: in talibus enim circumstantiis non videtur inhonori parentes. Cæterū absque causa justa, & jure, dissentiente patre, inhonoratio effet ipsius privativa in re gravi, subindèque mortalis. Causa verò sufficiens ad occultandum filiorum natalitia esset, quod cognito patre, graviter damnificaretur filius in honore, aut gravius in bonis fortunæ; cùm enim hæc bona sint inferioris ordinis ad honorem, non sunt tanti facienda, ut minus estimetur honor parentis, quām quælibet jactura gravis pecuniae.

1426 Habes 2. Hoc præceptum esse affirmativum, subindèque obligans pro loco, & tempore congruis. Includit tamen negativum prohibens irreverentiam parentum pro sem-

per. Unde peccant mortaliter, qui parentes exasperant, seu ad gravem provocant iracundiam, qui subsanant, irritant, contumeliis afficiunt, aut famam eorum verbo, vel opere denigrant, adeo perdite vivendo, ut sint dedecori progenitoribus suis. Porro peccant lethaleriter, qui fraudant, vel abligurint parentum substantiam, horum adhuc vultus sudeore manantem, unde Prov. 28. v. 2. dicitur: *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.* Graviter etiam peccant, qui parentes percutiunt, (in hac Valent. Diœcesi casus est reservatus; sed qualiter, suò loco dicam) immo si solùm manum, pedem, baculum, vel quid simile elevat filius, ut patrem percutiat, erit mortale. Unò verbō: quæ contra alterum facta, venialia reputantur; mortalia fere semper censentur, si sint contra parentes.

1427 Hæc etsi dura videantur, vera sunt tamen, quod vel inde colligere debes, præter dicta, quod in foro civili, aut criminali non permittitur filio in jus vocare parentes suos sine permisso Prætoris, & in casibus jure permisso, & hoc quidem ob reverentiam ipsis debitam. Neque cogi possunt filii ad depонendum contra parentes, aut econverso. Neque volentes admittuntur filii, nisi in crimine læsæ majestatis divinæ, quale est hæresis, aut humanæ, & adhuc hæc admissio locum non habet, quando veritas aliter haberi potest: nam quoad fieri possit, debet abstinere judex ab examinando filios contra parentes, aut vice versa, nisi delictum sit atrox, & consulto prius Principe, ut communiter tradunt criminalistæ apud Farin. de test. q. 54. & Catena de Offic. S. Inquis. p. 3. tit. 3. Et de reverentia Parentum satis.

1428 Rat. 2. p. Filios obedire parentibus, vocat Apost. Ephes. 6. v. 1. *justum, & Coloss. 3. v. 20. placitum Domino;* sed justitia illa est pietatis, & Domini beneplacitum exprimitur verbis hujus præcepti: *Honora patrem tuum, &c.* ergo honor hic præceptus includit obedientiam. Unde Christus D. obediendo, honorificavit patrem suum, dicens Joan. 8. v. 49. *Honorifico patrem meum, &c. Quia descendī* (inquit Joan. 6. v. 38.) *de Cœlo, non ut faciam voluntatem meam; sed voluntatem ejus, qui misit me.* Nec solùm obediens fuit usque ad mortem æternō Patri, verum etiam Deiparae Mariæ, & putativo ejus patri Joseph, quibus subditus erat. Habes rursus innumera exempla in Isaac, Genes. 22. qui lubens copiam sui fecit, ut immolaretur a patre: in Joseph Genes. 46. & 47.

qui ad sceptrum Ægypti evectus, summō studiō paruit patri Jacob: in Salomone 3. Reg. 2. in Rechabitis, Jere. 35. qui jussu patris sui Jo. nadab noluerunt vinū bibere in sempiternū.

1429 Si quæras: *Cur in Scriptura utriusque Testamenti tantoperè commendatur filiorum obedientia erga parentes?* Ut vel hinc appareat, inquit Vir eruditus, quanta corruptione labefactaverat naturam nostram peccatum, ut fuerit necesse præcipere tantā curā rem omnium iudicio, omnique jure æquissimam, quam etiam bruta animantia sibi ex naturali suo instinctu inditam habent, & observant: homo tamen non sit observaturus, nisi incitet auctoritas Dei sui, invitet promissio, deterreat poenarum comminatio. Hæc ille, & ad hoc ultimum facit, quod Deut. 21. Filius inobediens lapidibus obrui jubetur, & qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur, Exod. 21. v. 17. Vide Proverb. 19. v. 26. cap. 20. v. 20. cap. 30. v. 17. & Ezechielis 22. v. 7. 10. & 21. Si exemplum terribile scire cupis, adi S. Aug. 22. de Civit. Dei, cap. 8.

1430 Vinculum obedientiæ adeo constringit filios, ut nisi parvitas materiae eos excusat, mortalis erit inobedientia: peccant ergo mortaliter, si non pareant in his, quæ ad bonos mores spectant: in omnibus enim istis subsunt parentibus, & ideo tenentur ipsis obediens, vitando conversationem meretricum, loca scandalosa, ludos prohibitos, aut qui sint in rei domesticæ perniciem. Similiter debent obediens parenti præcipienti Sacramentorum frequentiam, auditionem concionum, catechismi, & similia, quæ sunt necessaria, ducentque ad salutem animæ. Itaque notabilis inobedientia in istis esset citra dubium lethaleriter peccaminosa. Similiter, ubi rebelles fuerint in his, quæ œconomiam familie respiciunt, donando, vendendo, vel alienando triticum, oleum, &c. contra expressam parentum voluntatem, aut tali hora noctis extra domum paternam morando.

1431 Non tamen eosque se extendit patria potestas, ut possint immolare filios suos, & filias suas doemoniis, Psal. 35. v. 37. Sic faciunt parentes, qui male educant proles suas, eisque licentiae fræna laxant, libidini exponunt, vel etiam prostituunt, ut lamentatur Chrysostom. ibi serm. 51. Quare mater præcipiens filiæ impudicum ornatum, quodque frequenter comedias, spectacula, choreas, conversationes periculosas, & loca, non est auscultanda: neque pater est audiendus, qui filio jubet, ut vendat cum usuris, duellum accep-

Quæst.unic. Art.II. Honoratio parentum. 323

ceptet, &c. Tunc enim audienda est D. Iesu vox dicentis *Lucæ 14. v.26.* *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, &c. non potest meus esse discipulus;* Matthæi 10. v.37. *Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus;* plus autem diligit parentes, quam Christum, qui contemptis præceptis, aut consiliis Christi D. impia parentum iussa exequitur. Exinde parentibus impudentibus susceptionem statutus religionis, aut clericatus, obtemperare non debent filii à Deo vocati ad illum statum. Filiorum tamen vocationem examinare possunt, ac debent parentes per se, aut per alios viros idoneos, nè forte ex animi levitate statum eligant tantæ perfectionis; non tamen retrahere, aut impedire possunt filios à prædictis statibus, & multò minus cogere, quia statutus electio competit proli: unde à Trident. *sess.25. cap.18.* excommunicantur cogentes, & auxilium præbentes, consentientes, vel suam interponentes auctoritatem, ut mulier, sive virgo, sive corrupta, sive vidua suscipiat habitum religionis, vel professionem emittat religiosam.

1432 *Rursus:* Obedientia parentibus debita exigit, ut ipsis inconsultis, uxorem non ducat filius, exemplò Isaac, & Jacob; unde S. Ambros. lib.8. *Epist.64.* justam dicit indignationem Sisianii, quod hujus filius uxorem acceperat inconsulto illo; commendatque patris pietatem, quod filio hanc culpam ignoravit; sed nonnisi obsecratus: *Nam antequam rogareris, inquit, non erat ignoscere, sed factum probare.* Et Tertullianus lib.2. ad uxorem scribit, nec in terris sine consensu patrum filii ritè, & jurè nubent: graviter ergo peccant filii matrimonium ineuntes, non petitò parentum consensu. Idemque dico, si petitum, justè denegaverint, quia prævident tale matrimonium graviter damnificaturum familiæ, aut ipsi filio corporaliter, aut spiritualiter. Dixi: justè denegaverint, nam ubi injustè, nulla esset culpa, requisito consensu parentum, & denegato nubere; imò ubi ex levi causa denegaretur consensus à parentibus, gravis non videatur inobedientia. Hoc præmissò,

1433 *Rat. resolutionis* est, quod irreverètia censemur gravis in re tanti momenti, qualis est electio statutus, inconsultis parentibus, pergere præsertim ad ineundū matrimoniu, quod negotiū est difficile æquè, ac grande, juxta illud *Ecclesiast.7. v.27.* *Trade filiam (nuptui) & grande opus feceris, & homini sensato da illum:* igitur sub gravi tenentur filii consilium parentum hac in re querere, & amplecti, ubi

justum fuerit, & citra omnem coactionem. Hac est communior, probabilior, & sequenda sententia contra Salmant. *bis n.8.* nam ex contraria praxi sequuntur rixæ, scandala, maledictiones, &c. quare puto opinionem Salmant. esse practicè improbabilem. Hoc tamen non negaverim, quin fateor, quod si pater distulerit filiam nuptui tradere post 25. filiæ annum, non peccaret ipsa nubendo, illis inconsultis, quia leges canonicae, & civiles infra illud tempus filiarum elocationem præscribunt. Sed multorum parentum error est oculos habere ad temporalia, & caduca, & ideo plangenda impietate captivos faciunt filios, aut filias, vel sic ut negligant eos in statu decenti locare; aut si locant, non tamen liberè, & spontaneè; sed invitatis proles tradunt, unde innumerā sequuntur peccata, & mala. Id factò nostræ ætatis confirmare possumus: equidem juvenculam extremò suppliciō punitam scimus propter homicidium mariti, cui nupserat invitè. Verum missa isthæc faciamus.

1434 Pergo ad subventionem parentibus debitam, quæ tertia pars est honoris, quem debent illis exhibere filii. Circa hoc plura habes supra *n.457.* & seq. Nunc addam, teneri filios subvenire parentibus egenibus, juxta vires, & facultates illorum. Nec id semel dumtaxat & iterum; sed perseveranter pro omni tempore vita parentum, ut præter loca Scripturæ adducta, constat ex eo, quod Pharisæorum traditionem, quâ filii, oblationum templi prætextu, necessaria subsidia denegabant parentibus, reprobat Christus D. *Matth. 15. v.3.* & seq. Unde quamvis morosi sint parentes, aut deliri fiant, non sunt derelinquendi, juxta illud *Ecclesiast.3. v.14.* *Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum.* Querula enim est omnis senectus, ait quidam; sed sive sis magnus, aut excelsus, etiam hoc, vel insignibilissimo patri acceptum ferre debes. Et hæc quoad corporalia. Multò magis debetur parentibus subventio in spiritualibus, & ideo salutis animæ eorum curam gerere debent filii quam maximè in mortis periculo, non protrahendo plus æquo Sacramentorum administrationem, & dum sani fuerint parentes, possunt, ac debent filii cum reverentia illorum vitia corrigere opportunè. Hæc omnia extende ad filios illegitimos, spurious, &c. & comprehendunt similiter avos, atavos, &c. quia omnes ascendentibus veniunt nomine patris, ut est apud omnes inconfessò.

1435 Controversum autem est: *An relieti parentibus in necessitate constitutis possit filius*

Ius religionem intrare? Et an professus teneatur exire? Et ad 1. communis sententia cum D.Th. bâc q. 101. a. 4. ad 4. & integrô a. 6. q. 189. tenet, quod nedum extrema necessitas, verum etiam gravis, impedit filium ab ingressu religionis, ita quod tenetur ad differendum illum, vel ad numquam ingrediendum, si ei necessitati aliter non potest filius subvenire. Et rat. D.Th. est, quod committere Deo curam parentum in hoc casu, esset Deum tentare: *Cum habens ex humano consilio quid ageret, periculo parentes exponeret, sub spe divini auxilii.* Hæc D.Th. quem male quidam limitant ad præsentem necessitatem: nam damnum, quod probabilitet timetur de proximo, æquivalet præsenti, & ideo abstinere debet filius à religionis ingressu, ubi de proximo immineat gravis parentum necessitas.

1436 Ad 2. q. resp. verbis D. Th. loc. cit. ad 4. Ille vero, qui jam est in religione professus, reputatur jam quasi mortuus mundo. Unde non debet, occasione sustentationis parentum, exire claustrum, in quo Christo conseptitur, & se iterum sacerularibus negotiis implicare. Tenetur tamen, salvâ sui prælati obedientiâ, & sua religionis statu, pium studium adhibere, qualiter ejus parentibus subveniat. Hæc D. Th. quibus differentiam constituit inter filium liberum, & professum, quod ille simpliciter, & absolute tenetur patri subvenire, id est absque ulla alterius licentia, beneplacito, dictamine, aut iussione. Ceterum professus non absolute, & simpliciter ad illud tenetur, sed juxta superioris placitum, religionisque statum, & hoc modo quamvis extra claustrum vivat, formaliter non deserit claustrum, neque implicat se sacerularibus negotiis, si per obedientiam Christo conseptus manet spiritu in claustro, quamvis corpore redeat ad sacerulum. Scito autem, quod ubi irrationabiliter omnino à superiori impediat filius subvenire parenti gravem, & evidentem patienti necessitatem, posset iste claustrum exire, ubi aliter ei necessitati non posset occurrere: *Quamvis Prælatus sit superior subdito, tamen Deus, sub cuius præcepti specie ligat conscientia, est major, quam Prælatus.* D. Th. q. 17. de verit. a. 5. ad 3. quod & confirmat ibi ad 4.

1437 Extende prædicta ad ascendentes omnes, qui nomine parentum intelligendi veniunt, ut avus, proavus, &c. pro quorum subventione potest nepos impediri ad religionis ingressum. Si enim ascendentes, deficienibus parentibus, tenentur ad alimenta nepotum, quam obligationem quoad spurious etiam

nepotes fundatissimè extendunt Canonistæ, quos refert, & sequitur Barbosa in 4. *Decret. tit. 15. cap. Cum haberent 5. n. 8.* ergo similiter nepotes ad avorum subventionem obligantur. Scito autem, quod ob fratrum, aut sororum necessitatem subveniendam, nullus impeditur absolute religionem intrare, immo nec ingressum longo tempore differre, nisi forte frater, aut soror adhuc sub cura sint parentum, & ipsis media non suppetant pro illorum alimonia, & sustentatione: tunc enim fratri, aut sororis necessitas, moraliter parentum propria reputatur. Dixi: *longo tempore;* nam ad breve tempus religionis ingressum differre, ut subveniat fratri, aut sororis necessitatì, debebit frater ex debito quidem pietatis, & non charitatis solum, ut incogitanter affirmant quidam: ad consanguineos enim non solum est charitas, sed etiam pietas.

ARTICULUS III.

Officia, & munera, ad quæ Parentes, aliique, quos in parentum loco, colere debemus, tenentur, recensentur, & exponuntur.

1438 **Q**uanquam expressè, & directè hoc Decalogi præcepto non nisi filios honorare parentes, jubeatur; officia nihilominus, & munera ad quæ parentes erga filios tenentur, reductive ad hoc spectare præceptum, pro comperto habetur. Sicut enim filii parentes honorare tenentur, ita etiam ex consequenti parentes filiorum curam obligantur habere. Quia tamen parentum erga filios cura, & amor naturalis est omnino, & frequens, non opus fuit legem ferre de hoc expressam. Licit ergo varia sint parentum munera erga filios exhibenda, præcipua tamen sunt ad quæ omnia alia reducuntur, quæ sequenti conclusione recensentur.

1439 Concl. 1. Tria sunt præcipua munera, ad quæ filiis præstanta parentes obligantur, nempe, *congrua vita sustentatio, in bonis moribus educatio, & in honesto vita statu colloca-tio.* Constat expressè, quia hæc tria præstare jus urget naturæ. Pulchritè, & paucis verbis ea recenset C. Gangrense circa ann. Domini 324. celebrat. & à Leone IV. approbat. can. 15. in quo dicitur: *Si quis suos liberos relinquit, nec eos alit, nec quantum in se est, ad convenientem pietatem, religionemque adducit, sed exercitatio-nis prætextu negligit, sit anathema.* Et Cate-

chismus Romanus 3. p. de 4. Decal. præc. n. 21. eadem tradit. Parentes ergo ab ipsius generationis instanti vitam filiorum corporalem tenentur custodire. Matres quoque, si fieri potest, non extranea nutricis lacte, sed proprio ubere prolem alere debent: nam si agnivum capris lactandi dentur, deteriores evadunt, quanto majus detrimentum subibunt infantes, cùm ab alienis nutricibus semper inferioris conditionis, morumque varietate dissimilibus, lactari curantur? Quòd si id fieri omnino non potest, nutrix non quælibet assumenda, sed honesta, & pudica maturò iudiciorum diligenda est. Necessaria insuper ad vi-
ctum, & vestitum statui congruentem filiis præbere tenentur. Quando jam proles adolefecit, potissimum parentum officium est filios instruere in divinæ legis mandatis, fideique articulis, ad honestatem, pietatem, & sinceritatem & verbō, & exemplō ipsos excitandi. Verum quòd plorandum magis est, non modò negligunt parentes virtutum semina in filiorum serere cordibus, sed vitia opposita iisdem cum nutricis lacte instillant tūm verborum, tūm actionum exemplis. Quocirca eradicanda protinus est quarundam matrum inscitia, quæ errore stultissimo infantulos suos ad vindictam, & alia provocant, affectantes se credere, & plaudere similes infantum actiones, quæ dubio procul pravae essent, si in illis voluntariae fuissent. Quòd fit, ut tenelli pueri sic pessimè imbuti, cùm ad firmiores annos perveniant, ad talia afficiuntur.

1440 Parentes non solum adhortationibus, instructionibus, & persuasionibus imbuant filios, sed virgam etiam adhibeant, ut si verbis, & consiliis obtinere nequeunt effectum, poenis additis assequantur, nam qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem dilit illum, instanter erudit. Prov. 13. v. 24. In hoc tamen iræ, & ignavia extrema sunt vitanda: non enim filios tanquam assellos cædant, sed neque eos veluti catellos, qui deliciarum causâ habentur, tractent; sed mediâ viâ incidentes, nunc severè, nunc blandè, prout eujuisque vel rei, vel loci, vel temporis ratio exigat, moneant, & in correptione Domini erudiant. Tenentur insuper parentes, cùm ad septimum ætatis annum pervenerint filii, quantum per facultates licueit, per se, vel idoneos pædagogos agere, ut legere, & scribere addiscant, ad studia litterarum eos provocando, ut cùm ad annos pubertatis venerint, clericalem, vel religiosum statum,

si maluerint, eligere possint; alioquin coguntur in sæculo manere propter impiam parentum, vel avaritiam, vel negligentiam. Parentes verò, quæ talia ob paupertatem filiis officia nequeunt exhibere, pro viribus curare tenentur, ut filii instruantur in arte, seu officio, quæ eorum statui, capacitati, & conditioni, atque familiæ congruant, ut vel sic vitam honestè transfigere queant.

1441 Sequitur 1. Parentes, qui subsidia ad victum, & vestitum, statui congruentia filiis non procurant, reos esse peccati mortalis: imò tenentur providere in futurum, & thesaurizare, idest, colligere, ut proles tempore opportuno in statu collocetur honesto. Unde parentes in conscientia excusari nequeunt, qui avaritiae æstu perciti, dotem statui congruam filiæ pro ineundo matrimonio constituere renunt, & multò magis, ubi filia sponsum elegerit coelestem, si ad id facultates suppetant. Dixi: *in conscientia*, nam in foro fori hæc res determinatur juxta leges civiles, & patriæ consuetudinem. Plura de doce filiorum, & alimentis exagitant utriusque juris DD. Adeas Surdum *de alimentis*, & Silvestrum *v. dos.* Silere tamen non possum hanc dotandi filios obligationem sic constringere parentes, ut ad filios defunctos extendi debeare, voluerit S. August. *serm. 44. de divers. cap. 10.* ubi parentem cuius filius erat defunctus, alloquitur sic: *Vivit filius tuus?* interroga fidem tuam. Si ergo vivit, quare invaditur pars ejus à fratribus ejus? Consulitque ut per manus pauperum emortuo filio tribuatur pars hæreditatis.

1442 Sequitur 2. Improbandas esse donationes non solum eorum, qui ex hæredato filio, Ecclesiam faciunt hæredem, de quo plura S. August. *serm. 49. de diver. cap. 3.* & Posidius *in vita ejus, cap. 24.* verumetiam sunt aspernādæ largitiones immodicæ, quas divites parentes non satis consulendo bono liborum suorum faciunt: æquissimum est enim servare facultates, quòd sustententur honestè filii, & in statu opportunè collocentur. Hujusmodi consilium insurrabat illustri sc̄emina Ecdiciæ, paulò ulterius hac in re progressæ, S. Aug. *Epiſt. 199. Non ut aliis refectione sit, vobis autem angustia.* Ediversò autem alii parentes præpostera consilia inueniunt: *Etenim permulti in hac una cogitatione, curaque versantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, amplumque patrimonium liberis relinquant, quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad avaritiam, & ad rem familiarem*

augendam cohortantur, nec de filiorum existimazione, aut salute sunt solliciti, dummodò pecuniosi sint, & prædictives: quô quid dici, aut cogitari turpius potest? Ex Catechismo Roman. p. 3. cap. 5. num. 22.

1443 *Sequitur 3. Eos, qui in ludis, spectaculis, comedationibus, & similibus prodigie insunt facultates, quô fit, ut miseris proles relinquant, gravissime peccare, nec non qui filios ad januas ædis sacræ, in xenodochiis, vel aliis locis deserunt, nisi forte hoc faciant, ob vitandam infamiam, vel alia justa causa. Tunc autem tenentur ad restitutionem omnis damni, non enim præsumitur rationabiliter bona donari Hispitali ad sustentationem prolis ex parente divite, nisi casu quo genitor, velut struthio nollet tribuere, ut debet, pro alimentis. Unde contra iustitiam faciunt, qui cum possint, non recompensant damnum. Idem dico de Collegio Orphanorum, quod hic Valentiae magnificum est, & appellatur: Domus Puerorum S. Vincentii Ferrerii: nam injustum est tradere sustentandum Collegio puerum, qui patrem habet, aut saltem matrem, quæ illi commode præbere potest necessaria ad perfectam liberi educationem, & sustentationem.*

ARTICULUS IV.

Obligationes mariti ad uxorem, consanguineorum ad invicem, subditorum ad superiores, & minorum ad maiores natu referuntur, & exponuntur.

1444 **C**oncl. 1. *Conjuges sibi invicem debent debitum conjugale, cohabitationem, & mutuum obsequium. Duo priora spestant ad dissert. de Matrim. Circa postremum scito, quod uxor notabiliter marito inobediens in his, quæ domus administrationem concernunt, & regimen familiæ, peccat contra hoc præceptum, quia contemnit obedientiam marito debitam, ut colligitur ex Apost. Ephes. 5. v. 22. & 1. Petri 3. v. 1. & Colos. 3. v. 18. ubi dicitur: *Mulieres subditæ estote viris, sicut operaretur in Domino. Nota in Domino, non enim debent obedire viris contra præcepta Domini, & consilia suo statui congruentia, quare peccant qui sine justa causa spirituale uxorum bonum impediunt, ut tradunt Sairus in clavi regia, lib. 7. c. 7. n. 7. & Filliuccius, tract. 28. cap. 9. n. 139.* Similiter peccant viri contumeliosa verba, & injuriosa dicentes uxoribus, neque fas est illis acriter eas verberare, & castigare; sed ut summum leviter, & hoc ex causa urgentissi-*

ma, & cum spe emendæ certa, & non alijs. Rat. Vir potestate Deo sibi tradita super mulierem debet uti ad finem ad quem est ordinata; sed ordinata est ad bonum spirituale uxoris: ergo quotiescumque contra bonum uxoris spirituale sua abutitur potestate, peccat mortaliter, aut venialiter, juxta gravitatem materiae.

1445 *Rei quoque sunt peccati lethalis, qui accepta uxoris dote, alimenta non præstant ipsi necessaria: soluta enim dote, tenentur viri ad traductionem, ut loquitur Jurisconsultus. Scito tamen, quod si ducat uxorem absque dotis promissione, tenetur maritus de suo eam alere, quia censetur personam uxoris pro dote accepisse. Similiter ubi uxor indotata ex consensu viri traducatur in hujus domū, & familiam, ita ut in viri obsequio existat, tenetur eam alere pro suo statu, quia non est pejoris conditionis uxor, quam cateri familiares, quibus debet vir necessaria providere. Hæc limita quando maritus esset pauper, & uxor dives: nam tunc ediversò esset obligatio: Quid enim tam humanum est, quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse? L. Si cum dotem, §. Maritus, ff. soluta matrim.*

1446 *Petes: An uxor non notoriè, sed occultè adulteræ teneatur alimenta præstare viri? Affirmo 1. quia adulterium non privat alimentis ipsò factō; sed lata sententia, ff. de Don. L. Post contractum. 2. Quia si ante judicis sententiam privaretur alimentis, tunc ditesceret vir dote mulieris; sed hoc est contra communem juristarum sententiam: ergo. 3. Lite à marito intentata ad divortium propter uxoris adulterium, tenetur ille ad alimenta, litisque expensas in foro externo, juxta Salmant. Moral. hic n. 57. ergo etiam in foro interno: nam ejusmodi lex non innititur præsumptioni, sed æquitati ad vitandos abusus, si propria auctoritate possent hoc facere viri. Adhac: ex privatione alimentorum in casu posito sequeretur practicè non levia scandala, & infamia adulteræ: ergo si propter has causas non licet divortium in proposito juxta Salmant. neque privatio alimentorum propria viri auctoritate.*

1447 *Concl. 2. Consanguinei quoque sunt honorandi ex pietate, & quo majori gradu sunt propinqui, magis illis debemus reverentiam, & obsequium exhibere secundum quod, vel res, occasio, aut necessitas exigit. Constat ex d. Hinc plus urget inter fratres pietas, ita ut alimenta denegare uni fratri gravem patienti necessitatem, cum per facultates licet alteri fratri, sit in isto culpa lethalis. Et hoc commun-*

hiter extendunt DD. ad filios fratriis; ad eos etiam qui ex parte sunt fratres, & estò culpa sua dissipaverint bona paterna, ex quibus poterant honestè sustentari, quia illud exigit naturalis ratio, charitas, & pietas fraterna. Extende similiter ad sorores, & quidem à fortiori propter sexus debilitatem, unde ex bonis ecclesiasticis possunt à fratre clero sustentari sorores inopes, imò & dotari juxta genus tamen suum, & ut vivant honestè, non magnifice: si enim possunt extraneas, quidni consanguineas?

1448 Concl. 3. *Majores natu, dignitate, iurisdictione, seu potestate, vel scientia honorandi sunt per virtutem observantiae.* Quare hòc præcepto includitur honor, & cultus debitus 1. Episcopis, aliisque Pastoribus, 1. ad Timoth. 5. v.17. *Qui benè præsunt Presbyteri, duplice honore digni habeantur.* 2. Sacerdotibus, Ecclesiast. 7. v.33. *Honorifica Sacerdotes.* 3. Magistris, Matt. 23. v.2. &c. 3. *Super Cathedram Moysi sederunt scriba, &c.* 4. Principibus, Magistratibus, Toparchis, Heris, Dominis, Tutoribus, Curatoribus, & quibusvis, quorum subjicimus potestati; 1. Petr. 2. v.13. *Subjecti estote omni humanae creature propter Deum,* id est divinam reveremini auctoritatem, quæ in illis est: idcirco quamvis Principes, aut Pastores sint improbi, obtemperare ipsis debemus, quia Domini præceptum est. 5. Debetur honor senibus, unde Levit. 19. v.32. dicitur: *Coram cano capite consurge, & honora personam senis.* 6. Beneficioribus, quibus per se debetur honor, & reverentia, quia habent rationem principii, & per accidens debetur ipsis subventio, ut Author est D.Th. hic q.106. a.3. in corp.

1449 Denique omnibus debetur honor, juxta illud 1. Petri 2. v.17. *Omnes honorate.* Et Rom. 12. v.10. *Honore invicem prævenientes:* nam in quolibet reperitur aliquid in quo potest quis illum superiorem reputare, juxta illud Philip. 2. v.3. *In humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,* ut dixi p. 1. quo ex motivo à Regibus quoque honoratae sunt privatae personæ, ut Joseph, & Mardochæus propter excellentiam virtutis eorum. Itaque relatæ omnes personæ sunt objectum cui observantiae, quæ hòc præcepto jubetur, cum hac tamen diversitate, quòd his, qui sunt in dignitate constituti, debetur honor ratione sublimioris gradus: timor ratione potestatis, quam habent ad coercendum; obediencia debetur ratione officii gubernandi nos, & tributa, quasi stipendia laboris ipsorum, ex D.Th. hic q.102. a.2. ad 3.

1450 Porrò hòc de singularum personarum obligatione differere, ut faciunt quidam juniores, res est latissima, si prout oportet, esset expedienda; idcirco congruentius vi- sum est expendere virtutes obedienciae, & gratitudinis, & vitia ipsis contraria, quòd vestigiis D.Th. inhærebimur: nam postquam de pietate, observantia, & dulia tractaverat, exemplò subjungit qq. de obedientia, gratitudine, eorumque oppositis, & quidem recta methodo: nam suò modo connectuntur specialiter binæ istæ virtutes cum prædictis, ut constabit ex subsequentibus. Sit ergo

ARTICULUS V.

Expenduntur virtutes Obedientiae, & Gratitudinis, Vitiaque ipsis contraria.

1451 **C**oncl. 1. *Obedientia propriè accepta est virtus specialis.* D.Th. hic q. 104. a.2. *Rat. 1. p.* Virtus est, quæ facit opus bonum, seu perfectum; sed talis est obedientia, cùm actus ejus ex perfectiori procedat voluntate, nempè, ut subdita superiori propter Deum: ergo. Vide supra dict. *Rat. 2. p.* Virtus, quæ objectum habet speciale, specialis est; sed talis est obedientia, cuius objectum formale est præceptum superioris expressum, aut tacitum: ergo est virtus specialis, & diffiniri potest: *Virtus moralis, quæ superioris præcepto expresso, vel tacito subditur inferior.* Hæc diffinatio amplius declarabitur in subsequenti conclus. 3.

1452 *Sequitur 1.* Quòd materia obedientiae sunt omnes virtutes, sed non omnes actus virtutum: nam aliqui eorum non sunt in præcepto, ut virginalem servare castitatem, &c. Unde nec consilia propriè sunt materia obedientiae. *Sequitur 2.* Quòd nunquam per se tenemur operari ex obedientia quatenus specialis est virtus, quia nulla est obligatio agendi ex formalí intentione adimplendi præceptum; sed solummodo ponendi rem præceptam, ut dixi p. 1. num. 746. *Sequitur 3.* Ad obedientiam duo requiri ex parte objecti: unū superioritas, quia par in parem non imperat, & alterum est potestas: nam præceptum non nisi ad subjectos fertur, unde præceptum, quod est objectum obedientiae, est actus intellectus practici, sicque exprimitur: *Fat hoc.*

1453 *Opp. Quædam quandoquè sub præcepto cadunt, quæ ad nullam aliam virtutem pertinent, ut patet in his, que non sunt mala, nisi quia probita.* D.Th. hic a.2. ad 1. ergo ma-

teria obedientiæ non sunt actus virtutum determinatè. *Resp.* explicando ant. Quæ ad nullam aliam virtutem pertinent secundum se, & absolute, C. ex suppositione quod præcipiantur, N. Sit exemplum: jejunare secundum se, & præcissim ab omni alio, ad nullam spectat virtutem; ceterum quatenus præcipitur ab Ecclesia, pertinet ad virtutem abstinentiæ, & hoc eodem modo contingit in omnibus aliis indifferentibus, quod supposito præcepto substernuntur alicui particulari virtuti, quamvis ex se ad nullam spectent.

1454 Concl. 2. Obedientia propriè accepta est una virtus specie athoma. Rat. Obedientia respicit præceptum personæ excellentis. D. Th. loc. cit. ad 4. sed præceptum est unius rationis: nam à quocumque procedat, formaliter non diversificatur: ergo obedientia tam respetu præcepti à Deo immediatè lati, quam immediatè ab homine, unius est speciei. Et hinc apparet discriben obedientiam inter, & observantiam, quod illa respicit præceptum personæ excellentis; ista verò excellentiam personæ præcipientis, & cum excellentiæ sint multæ, ideo observantia species sunt diversæ; sed non obedientiæ formaliter. Dixi formaliter: nam originativè, & causaliter pertinet obedientia ad diversas virtutes, cum enascatur ex reverentia superioribus debita: inquantum ergo procedit ex reverentia Prælatorum, continetur quodammodo sub observantia: inquantum verò procedit ex reverentia parentum, sub pietate: inquantum verò procedit ex reverentia Dei ad religionem, pertinet ad devotionem, qua est principalis actus religiosus. D. Th. hic a. 3. ad 1.

1455 Exinde intelliges 1. quod 1. Reg. 15. v. 22. dicitur: *Melior est obedientia, quam visitatione:* nam obedientia in casu, de quo loquebatur Samuel, erat actus devotionis, unde spectabat ad virtutem obedientiæ, & religionis, & ideo erat laudabilior, quam visitarum oblatione, quæ solummodo pertinet ad religionem, & quidem minus principaliter. Intelliges 2. quo sensu dicatur obedientiam esse maximam virtutum moralium; hoc enim verum non est absolute, & simpliciter loquendo, sed cum limitatione, nempè est maxima inter eas, quæ consistunt in contemptu temporalium; nam per obedientiam propriè dictam, dicatur Deo voluntas nostra, quæ cunctis opibus, & bonis corporis præstat. *Scito*, quod obedientia suò modò dicitur mater, & forma virtutum, sicut charitas, cuius est individua filia, qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei per-

fecta est, 1. Joan. 2. v. 5. differunt tamen, quod charitas facit hominem cum Deo idem velle, & nolle per modum amicitiæ; obedientia verò per modum subditi.

1456 Concl. 3. Inobedientia propriè considerata peccatum est speciale, & unius speciei. Sequitur ex præcedenti, & utraque amplius explicatur. Ad obedientiam propriè talem exigitur formalis intentio implendi præceptum: ergo ad inobedientiam strictè sumptam, requiritur opposita intentio: igitur ut inobedientia sit speciale peccatum, requirit contemptum præcepti formalem, & expressum, quod quis deliberatè vult non subjici: tunc enim constituitur in propria inobedientiæ specie, cuius objectum est præceptum formaliter ut tale prætermissum: *Cum autem facit aliquid contra præceptum, non propter præcepti contemptum, sed propter aliquid aliud: (nimis, propter delectationem v.g.) est inobedientia materialiter tantum (ideat largè talis, seu conditio generalis omnis peccati) sed pertinet formaliter ad aliam speciem peccati, putè furti, homicidii, &c. D. Th. hanc q. 105. a. 1. ad 1. & vide supra n. 710. & seq.*

1457 Porro inobedientiæ gravitatem explicitat D. Th. ibi a. 2. consideratque 1. præcipientis excellentiam. 2. actum, quod res præcipitur; & 3. præceptum, sive rem ipsam ut præceptam. Quantò igitur sublimior est præcipientis excellentia, tanto gravior est inobedientia, cuius signum est, quod præceptum inferioris prætermittitur, si sit præcepto superioris contrarium: hac ratione pejor est inobedientia divini præcepti, quam humani. Rursus: ex parte actus quoque est inæqualis inobedientia: non enim præcipiens æqualiter vult impleri omnia; Deus namque magis vult impleri majus bonus, quam minus, & ideo levior est inobedientia circa præceptum dilectionis proximi, quam Dei. Voluntas autem hominis non semper fertur in melius, & ideo ubi obligamur ex solius hominis præcepto, tunc gravior est inobedientia, quando est magis contra intentionem præcipientis.

1458 Duo isti gradus inobedientiæ sunt ipsi accidentales: essentialis verò pendet ex re ipsa præcepta, seu formalis objecto ad quod fertur intentio præcipientis, & subditi obedientis. Hoc objectum materialiter variatur, seu vagatur ad actus omnium virtutum; formaliter verò est unum, ut dixi. Sequitur, quod obedientia una est necessaria, & sufficiens, quia obedit in his ad quæ obligamur: alia verò est perfecta, quia obedit in omnibus licitis,

& denique alia indiscreta in illicitis obediens, D.Th. hic a.5.ad 3. Huic trimembri divisioni addunt quidam quartum membrum, quod scilicet obedientia debet esse festina, ad quod vide D.Th. Matth. i. in fin. Et de his hactenus.

1459 Accedimus jam ad postremū hujus scalae gradum, quæ constat ex partibus justitiae potentialibus: post religionem enim, quæ cultum Deo impendimus, & pietatem, quæ coluntur parentes, & observantiam, quæ collimus personas dignitate præcellentes, est gratia, sive gratitudo, quæ benefactoribus gratiam recompensat, & distinguitur à præmissis virtutibus, sicut quodlibet posterius à priori, quasi ab eo deficiens, ex D.Th. hic q. 106. a. 1. in corp. quibus colliges, priora tria Decalogi præcepta circa unicam religionis virtutem versari; quartum verò præceptum, quod terimus, circa tres virtutes, pietatem, scilicet, observantiam, & gratitudinem. Sit ergo

1460 Concl. 4. Gratitudo diffinitur: *Virtus specialis gratiæ benefactori reddens*. Dicitur: *virtus specialis*, quia objectum ejus speciale, & diversum est, beneficium scilicet, ut tale, sive gratia, idest donum gratuitum à quocumque impensum; religio enim, & pietas respiquant beneficia, non qualitercumque, sed prout determinatè à Deo, & parentibus derivantur, & ideo tam religio, quam pietas dicuntur gratitudo superexcellens, ex D.Th. loc. cit. ad 1. Et hinc quando Deo gratias agimus pro beneficiis, actus est religionis, seu, & eodem reddit, gratitudinis superexcellentis. Ponitur: *reddens gratiam*, non quidem debito iustitiae, seu legali, sicut religio, pietas, & aliae, sed debito morali, & honestatis; unde gratitudo non est propriè pars iustitiae adhuc potentialis, sed per quandam reductionem. D.Th. loc. cit. a. 5. ad 2. Prædicta debita expli- cuiimus p. 1.

1461 Itaque benefactoris datio debet esse spontanea, & grata, non minus quam redditio beneficiarii. Idcirco in utroque debet considerari cum D.Th. loc. cit. a. 2. & 4. donum, & affectus donantis. Si attendatur affectus, magis ad gratiarum actiones tenetur poenitens, quam innocens, quia donum gratiæ, quod illi confert Deus magis gratis à Deo ipsi datur: *Cum enim esset dignus poenâ, datur ei gratia sanctificans*. Si verò consideratur donum, debet esse magis gratus innocens, quia gratiæ continuitas maius est bonum. Vide Caietanum hic a. 2. optimè, & fusè hoc declarantem. Rursus nota, quod quantum ad affectum debet statim redi beneficiū recipiendo

Tom.II.

illud benignè; sed donum non illicè est reddendum, sed opportunè, nam *qui nimis citè cupit solvere, invititus debet*; & *qui invititus debet, ingratus est*. Seneca in 4. de benef. in fin.

1462 Adhac: cùm gratitudo beneficium respiciat secundùm quod est gratis impensum, non satisficit debito antidorali beneficiarius, si tantundem reddat, sive æquale; nam hoc coactus ex debito gratitudinis reddit: nisi ergo excedat quantitatem accepti beneficii, non videtur gratis aliquid impendere; igitur beneficii recompensatio semper tendit, ut pro suo posse aliquid majus reddatur saltē quoad affectum, & hoc modō filii possunt esse parentibus gratiæ, de quo legendus Seneca in 1. de beneficiis, cap. 29. & 30. Hinc, sicut in justitia cōmutativa æqualitas rerum attenditur, ita in gratitudine æqualitas voluntatum, sic ut conferatur, & reddatur gratia ex præpotitudine affectus dantis, & retribuentis. Verum tamen est, quod in hac retributione non est terminus, nam cùm nascatur ex charitate, obligatio gratitudinis est interminabilis: Roman. 13. v. 8. *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis*. Et in descriptione poetica, de qua Alciatus emblemate 163. gratiæ se se mutuò respiciunt, implexisque manibus tenent.

1463 Concl. 5. *Ingratitudo est peccatum speciale, & genere suo mortale*. D.Th. hic q. 107. a. 2. & 3. Rat. 1. p. Vitium virtuti speciali contrarium per defectum, est speciale; sed ingratitude contrariatur virtuti gratitudinis per defectum: ergo. Rat. 2. p. Ingratitude incurrit potest per omissionem oblivionis beneficii, vel recompensationis, aut per commissiōnem, quia contrarium agitur, seu contra benefactorem; sed utroque modo potest esse mortalis: ergo. Prob. min. quoad 1. p. Omissio illa ubi nascatur ex formalī contemptu, est mortalis, sicut inobedientia; quamvis hæc sit in re, quæ seclusò contemptu non ligat ad culpam: similiter ergo ingratitude. Prob. quoad 2. p. Si quis contra benefactorem rem gravem committat, vel ipsi damnum inferat notabile, ingratitude tunc est mortalis: ergo.

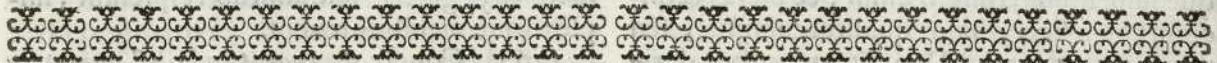
1464 Opp. Si tam omisso, quam commissio esset grave peccatum ingratitudo, vel esset speciale, aut generale? Si 1. videtur falsum, quia nemo se accusat de hoc peccato; si verò dicatur 2. nihil dicitur, nisi quod ingratitude est circumstantia peccatorum generalis: ergo. Resp. Quod sicut gratitudo non est specialis virtus, nisi ubi intenditur formaliter, & expressè beneficii recompensatio; ita neque ingratitude est peccatum speciale, nisi ubi ex-

pressè, & formaliter intenditur beneficii prætermisso, non qualitercumque, sed ex contemptu, aut aliò modò ex relatis. Quando ergo omittitur redditio beneficii ex negligencia, vel aliqua alia indispositione ingrati, solum est peccatum veniale.

1465 *Sequitur*: quòd secundum ordinem graduum gratitudinis debent numerari ingratitudinis gradus. In illa autem primus est, quòd homo acceptum beneficium recognoscat. 2. quòd laudet, & gratias agat. Et 3. quòd retribuat pro loco, tempore, & posse. Sed cùm quod est ultimum in generatione, sit primum in resolutione, ut dicitur 5. *Ethic. vers. fin. cap. 5.* & apud D.Th. *leñ. 8.* ideo primus ingratitudinis gradus, seu infimus, & minus gravis, est quòd homo beneficium non retribuat. 2. quòd dissimulet, aut non demonstret se beneficium accepisse. Tertius, & gravissimus gradus est, quòd non recognoscat, sive propter oblivionem, aut quocumque alio motivo, ex D.Th. *bis q. 107. a. 2.* unde apud Senecam 2. de benef. *cap. 26.* dicit ingratus: *Hoc mibi dedit benefactor, sed quām serò? Sed post quot labores? Quantò plura consequi potuissim, si illum,*

aut illum colere voluissim? Vide ibi alia plura.

1466 Petes: *Num ingratis beneficia sint subtrahenda?* Resp. D.Th. *loc. cit. a. 4.* quod estò ingratus mereatur beneficii subtractionem; convenientius tamen est tantisper ipsi benefacere, ut sic à tali vitio resipiscat: *primò*, quia benefactor non debet esse facilis ad judicandam ingratitudinem: forte enim non reddidit, quia non occurrit ei facultas, vel opportunitas reddendi. 2. *Quia debet tendere ad hoc, quod de ingrato gratum faciat, quòd, si non potest primo beneficio satisfacere, forte faciet secundo: si verò ex beneficiis multiplicatis ingratitudinem augeat, & pejor fiat, debet à beneficiorum exhibitione cessare.* D.Th. *loc. cit.* Hinc in Extra. de donat. cap. Propter, inquit Gregor. IX. Propter ejus ingratitudinem in quem liberalitas est collata, donatoris persona de rigore juris eam potuit revocare; *si forte in ipsum impias manus injecerit, aut sibi atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vita periculum inferre præsumperit.* Hæc ille, quibus quatuor causis adde quintam, ut ibidem notat Glossa ex jure civili: *Si conditionera appositam non adimplevit.*

QUINTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

UINTUM Decalogi Præceptum, in quo hominum occisionem nobis Deus prohibet, illis verbis exprimitur *Exod. 20. v. 13. Non occides.* Quod eodem ordine recitatur *Deuter. 5. v. 17. Luc. 18. v. 20. & Matth. 19. v. 18.* Quod autem aliqui antiqui Patres hunc non fecuti fuerint ordinem in numerandis Decalogi præceptis, quintò collocantes locò *non mæchaberis*, ex eo est, quòd sequuti fuerunt versionem Septuaginta, ubi hoc ordine reperiuntur. Hunc tamen optimum esse ordinem, ostendit D.Th. 2. 2. q. 122. a. 6. in corp. dicens: *Post præcepta tria pertinentia ad religionem, quā redditur debitum Deo, & post quartum præceptum, quod est pietatis, quā redditur parentibus debitum, in quo includitur omne debitum, quod ex aliqua speciali ratione debetur, necesse fuit, quòd ponerentur consequenter aliqua præcepta pertinentia ad justitiam propriè dictam, quæ indifferenter omnibus debitum reddit.* Unde cùm post Deum, & parentes jubeamus diligere proximos, sicut nos ipsoſ, aptissimè inter ea mandata, quæ proximi læsionem prohibent, primum illud est, quod nocumentum summum vetat, & hoc est homicidium. Hoc autem præcepto, plantarum, & arborum occisio non prohibetur, ut Manichæi somniarunt, cùm nūlius sit in eis sensus, & Deus hominibus in escam dederit herbas, leguminas, & fructus. Nec pariter brutorum animantium occisionem prohibuit, imò ex Dei ordinatione vita eorum, & mors à Deo est ordinata usui nostro, juxta illud *Genes. 9. v. 3. Omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Quamvis feræ sit indolis, bruta etiam animantia sine causa occidere, & eorum doloribus delectari, juxta illud *Prov. 12. v. 10. Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.* Unde præcepti hujus materia principalis est homicidium; ad illud tamen reducitur, mutilatio, & quodvis aliud nocumentum saluti, aut vita corporali hominis illatum. Alia vero damna contra

tra salutem animæ, ut scandalum: aut contra honorem, ut contumelia, alio spectant. Sed quoniam in præsenti dissertatione solent exagitari plura, quæ judicem, & reum respiciunt, idcirco de judice, & reo hinc agemus; quæstionem verò circa testes, et si cum prædictis connexam, ad VIII. præceptum amandamus. Quare sit

QUÆSTIO I.

De Homicidio.

ARTICULUS I.

Quid sit Homicidium, & quodnam sit hoc præcepto prohibitum?

1467 Concl. 1. Homicidium diffinitur: *In iusta hominis occiso.* In hac definitione, unica, & non dissimulanda difficultas inest primæ particulæ. Quidam enim volunt homicidium (idem de suicidio) esse contra justitiam commutativam. Hoc tamen videtur falsum: nam homicidii, & suicidii iniustitia est contra Deum, qui Dominus est vitæ, & mortis; contra rempublicam, quæ custos est vitæ civium; & contra proximum, aut se ipsum; sed neque ad Deum, neque ad rempublicam est justitia commutativa, ex dictis p. 1. & videtur expressè tradi à D. Th. hic q. 59. a. 3. ad 2. ad se ipsum autem non est justitia, & licet commutativa sit ad proximum, non tamen in commutatione vitæ: ergo iniustitia homicidii, & suicidii nullatenus est contra commutativam, sed solum contra justitiam legalem relate ad rempublicam; in ordine autem ad Deum, habet quandam modum justitiae commutativæ, nempè quoad rem ablatam, & similiter contra hominem, quatenus si in potestate occisoris esset vitam restituere, tenetur hoc facere. Ita Joan. à S. Th. hic disp. 17. a. 1.

1468 Opp. 1. Salmant. hic à n. 111. ad 113. quod D. Th. docet per homicidium, & suicidium fieri injuriam reipublicæ. 2. quod age ret contra commutativam, qui auferret fructus agri reipublicæ: ergo etiam qui auferat vitam. 3. quod si solum esset contra justitiam legalem, nullum esset, aut leve peccatum homicidii. 4. quod homicida agit contra jus, quod habet civitas custodiendi vitam civis: ergo. Ad 1. dic: quod illis textibus nihil convincitur: nam quæstio non est de iniustitia, sed de commutativa: illud concedimus, hoc verò negamus, & asserimus: fieri Deo maximam injuriam contra jus infinitè superius commutati vâ justitiâ: injuria verò reipublicæ illata est

contra justitiam legalem. Ad 2. N. conf. quia res publica habet dominium fructuum; sed non vitæ civis. Ad 3. N. ant. peccatum enim est gravissimum: non enim penitenda est vita quam auferat sicarius secundum se, sed prout pars est communis, adeoque homicida peccat contra totum corpus politicum. Ad ult. N. conf. nam peccans contra vitæ custodem, non violat ex hoc commutativam, alias ipsi tenetur restituere, & non domino, quod est falso.

1469 Sequitur 1. Quod etsi hoc peccatum sit contra Deum, rempublicam, & proximum, non proinde est triplex peccatum in homicidio; sed unicum cum tribus malitiis, quæ invicem, & intrinsecè connectuntur in illo. Idcirco in confessione satis est aperire homicidium, aut hominis mutilationem, &c. Sequitur 2. Quod homicidium est intrinsecè malum, seu prohibitum, quia malum, unde in nullo casu est licitum, quamvis licita sit quandoque hominis occisio, hæc enim non est intrinsecè mala, nisi sit injusta. Quare à proprietate theologica abeunt, qui querunt: an homicidium sit licitum hoc, vel illo casu, propter hunc, vel illum finem? Et in confirmationem sit

1470 Concl. 2. Præcepto quintō Decalogi prohibetur omne homicidium. Prob. 1. nam Matth. 19. v. 18. declarans Christus hoc præceptum, dixit: *Non homicidium facies.* Rursus: *Non occides,* attenta voce, quæ est in Hebræo, expressè denotat injustam hominis occisionem, ita ut nullibi in Scriptura quidpiam aliud significet, ut observat Lorinus Deut. 5. v. 17. in fin. ergo. Rat. Hoc præcepto prohibetur omnis occisio hominis rationi naturali dissona; sed tale est homicidium, cuius iniustitia est contra rationem naturalem, derivatam ex illo principio: *Quod tibi non vis,* &c. ergo.

1471 Concl. 3. Non prohibetur quintō præcepto occidere malefactores publica auctoritate, & propter bonum commune. Prob. 1. nam in Scriptura paucim præcipitur occisio malefactorum, præsertim Exod. 22. Deut. 21. & 22. & alibi saepissimè. Rat. Medium directè, & per se ordinatum ad bonum, nequit esse malum; sed occisio malefactorum per se, & directè est medium ordinatum ad magnum bonum, nempe ad pacificum reipublicæ statum, civitatem securitatem: ergo non est mala, neque prohibita. Conf. argumento, quod utitur Paulus 1.

Cor. 5. v. 6. ubi agens de quodam malefactore, ait: *Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit?* Et infert: *Auferte ergo malum ex vobis ipsis:* ergo sicut medicus abscondit membrum putridum, ut totum corpus vivat, ita justum est, ut iniqui tanquam membra putrida tollantur, quia bono particuli præferendum est commune; cùm autem cura boni communis commissa sit solum habentibus potestatem publicam, sicut ad solum medicum pertinet. præcidere membrum putridum, quando ei commissa est totius corporis cura; ideo solum publicæ auctoritati licet malefactores occidere, non autem privatis personis. D.Th. huc a.3.

1472 Petes 1. *Quem malefactorem liceat occidere?* Scotus in 4. dist. 15. q. 3. de secundo, iis tantum in casibus occidendos homines docet, qui in divina lege sunt expressi, cujusmodi sunt homicidæ, blasphemi, &c. Unde infert, quod non licet nunc adulteram, aut simpli- cem furem interficere, quia non est expreßum in jure divino: nam etsi de adulterio fuerit mādatum in Vet. Test. revocatum est à Domi- no *Ioan. 8. v. 10.* dicente: *Nemo te condemnavit mulier? :: Nec ego te condemnabo.* Hanc Scoti opinionem emollire, atque excusare conatur Henno. Laudo hujus docti Scottiæ stu- dium, sed deficit in eo, quod prædictam Scotti sententiam non solum confundit cum opiniōne Alensis, cùm sit omnino diversa, verum etiam illam affingit M. Soto, & quod magis demitor. D.Th. Vide *Salon. q. 66. controv. 4. a. 6.* ubi accurata, & fideli crisi examinat DD. hac de re sententias. Quod autem idem Henno ibidem dicit, fuisse Sanctum Thomam discipu- lum, & contemporaneum Alensis, etsi utrumque sit falsum, ut demonstrat Natal. Alexand. in Append. ad *secula 12. & 13.* tom. 8. nobis tamen nec minimum præjudicat.

1473 Cajetanus aliam adhibet regulam, quod nempe ubi occisio judicetur mala se- cundūm lumen rationis, illicita tunc erit au- thoritati publicæ; secūs vero, ubi secūs. Hæc tamen regula, quamvis verissima, nimis est generalis. Quare cum D.Th. loc. cit. ad 2. dico, quod cùm poenæ temporales ab æternis diffe- rent in eo, quod istæ tantum sint punitivæ, & retributivæ; temporales vero, *magis sunt me- dicinales, quam retributivæ*, ut poena mortis rationabiliter censeatur justa, non tantum debet ponderari culpæ gravitas; sed insuper an expediatur ad incutiendum timorem delinquenti, & aliis, ita ut per poenam mortis latam viten- tur reipublicæ perturbationes, & consequan-

tur civium quietes: tunc enim, etsi delictum per se poenâ mortis non judicetur dignum, tamen, ut nunc, & quatenus circumstantiatum, seu practicè condigna erit illa poena.

1474 Colliges ex allata regula: legem sus- pendendi fures, & multò magis latrones, esse justam prout lata est. Experiētia siquidem compertum est per quascumque alias poenas non cessare furta, & latrocinia, quæ damnum reipublicæ inferunt irreparabile homicidio- rum, sacrilegiorum, &c. & ideo pragmatica sanētio à Philippo II. edita, quā mitiori poenâ multabuntur fures, revocata est in Hispania, ut habes in nova Recop. legum Regni, p. 2. lib. 8. tit. 11. 1. 8. Dixi: *prout lata est*, nam oportet judicem prudentiā, & maturitate uti ad rectam harum legum executionem. Sed hoc juristis missum facimus, concludentes: quod justè ferri potest poena mortis propter simplex fortum, & similiter propter adulterium: nam falsum est legem illam fuisse revocatam, de quo vide *Victoriam relect. de homicidio*, n. 11. §. Contra.

1475 Petes 2. *An cuilibet liceat tyrannum interficere?* Resp. cum D.Th. in 2. dist. 44. q. 2. a. 2. ad 5. quod cùm tyrannus unus sit talis gubernatione sola, quia plus æquo subditos gravat, & crudeli regimine eos vexat: alter vero sit tyrannus, qui injustè occupare, aut retinere dominium, & regimen subditorum nititur; primum nulli privato licet occidere, quia justè solium tener, ideoque non est puniendus, nisi post sententiam ab habente au- toritatē latam: quō sensu ajebat Joannes Hus, in Constantiensi ses. 15. damnatus: *Quilibet tyrannus licet potest à quocumque subdito in- interfici.* Tyrannum autem secundō modō, si non esset recursus ad superiorem, quilibet privatus potest occidere: nam cuilibet natura con- fert jus repellendi vim, quam patitur sua res- publica, nam quod ista patitur, etiam patitur membrum, & pars illius. Unde *Judicium 3. laudatur Aod*, quia interfecit Eglon Regem Moab hoc posteriori modō tyrannum. Qua- liter autem gerere se debeat respublica, ut se à tyranno defendat, optimè expendit D.Th. 1. de Regin. Princip. cap. 5.

1476 Petes 3. *An vir uxorem in adulterio deprehensam posset occidere?* Resp. negativè 1. quia à Nicolao Papa, can. *Interfectores 33.* diffinitur esse homicidium: à S. August. 2. de adult. conjug. cap. 15. appellatur *res nefaria*, & à D.Th. in 4. dist. 37. q. 2. a. 1. *injusta*. Secun- dō, quia Alexand. VII. confixit hanc propos. n. 19. *Non peccat maritus occidens propria au-*

Etoritate uxorem in adulterium deprehensam.
Rat. In hoc casu occiso, vel fieret propria auctoritate: vel publica? Si 1. non excusat à culpa, ut dictum est: Si vero dicatur 2. est falsum; lex namque civilis talē non dat facultatem, immo nec potest, poena siquidē mortis non ex ira, & furore est infligēdā; sed post sententiā consilio, & maturitate latā: ergo. Leges itaque Cæsareæ sunt permisivæ, itaut in foro externo maritus (& similiter pater filiam adulteram interficiens) non sit puniendus, tanquam uxoricida propter maximum incitamentum, quod habet vir in tali facto ad occisionem uxoris, ut ait D.Th. loc. cit. Hac eadem ratione cap. Alma mater, de sent. excom. liberantur, non à culpa, & homicidio in foro Dei; sed ab excommunicatione, irregularitate, aliisque censuris, occidentes Clericos turpiter agentes cum matre, sorore, aut filia, ut ibid. Doctores, præcipue Covarrubias, tradunt. *Sequitur* jure damnatā esse opinionem dicentū, licere marito uxorem adulteram occidere auctoritate publica, quam à legibus civilibus habet, per quas statuit minister justitiae, quod diximus esse falsum.

1477 Opp. Potest Princeps, aut lex concedere facultatem privatæ personæ, ut licite interficiat malefactores, putà bannitos: similiter ergo marito, & patri. Resp. dist. ant. post judicis sententiam, & in aliquibus casibus, C. ante processum, & sententiam, N. Itaque omnem condemnationem juridicam præcedere debet juridica cognitio, & sententia, unde Aet. 25. v. 16. dicitur: *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam qui accusatur, presentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat;* & hoc modō intelligitur lex Numer. 35. ut propinqui possent occidere interfactorem, post sententiam nempe judicis. Videbis Abulensem ibi q. 13.

1478 Concl. 4. *Hoc præceptō probibetur etiam omnis occiso sui ipsius directa, seu per se intēta, & ex certo proposito.* Est de fide, & prob. à S. August. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 20. verbis ipsius præcepti: *Non occides: non alterum: ergo nec te.* Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. D.Th. hic a. 5. Idem probat ex eo, quod talis occisor injuriam infert primo Deo, qui Dominus est vita, Sap. 16. v. 13. *Tu es Domine, qui vita, & mortis habes potestatem.* 2. reipublicæ, cuius est pars: nam hæc, quod est, totius est. 3. sibi ipsi, hoc enim est contra naturalem rationis inclinationem. Unde caritas, quæ eam perficit, inclinat ad proprii corporis dilectionem, ut dixi: ergo. Hinc non li-

cet homini se ipsum interficere, ut ad foliciorem transeat vitam, neque urvit etiam quilibet vitæ præsentis miseria, neque in poenitentiam sui peccati. Similiter etiam honestet pueræ se ipsam occidere, nè ab alio corruptatur, neque ob timorem cujuslibet alterius percati, quia non sunt facienda mala, unde eveniant bona; & præterea incertum est: at quis in futurum consentiat in peccatum: *Potens est enim Deus hominem, quacumque tentatione superveniente, liberare à peccato.* Ex D.Th. a. 5. ad 3. Quocirca viri sancti, qui sibi mortem conciverunt, id peculiari Dei instinctu peregere. *Nec Sampson aliter excusat, quod seipsum cum hostibus ruina domus opprescit, nisi quia spiritus latenter hoc iussicerat, qui per illum miracula faciebat.* S. Aug. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 21. Hoc eodem divino impulsu permota, sese in ignem conjecit S. Appollonia, & S. Pelagia Antiochena virgo, cum matre, & sororibus se in fluvium præcipitem dedit, ut integrum custodiret pudicitiam, ut refert S. Ambros. lib. 3. de Virginib. Ethnicorum plures, ut Brutus, Cato, Decius, & si qui sint alii, manus in se injecerunt mundanæ gloriae studiō succensi, neque eorum ignorantia invincibilis esse potuit. Leges S. August. lib. 1. de Civit. Dei, cap. 19. circa prædicatam Lucretiam.

1479 *Scito, occisorem sui ipsius voluntarium ecclesiastica sepulturā privati,* cap. Placuit 23. q. 5. Quod si dubium est, an à se ipso, vel ab alio sit occisus, non est illi neganda sepultura, quia delictum tam atrox, & contra naturalem inclinationem, non præsumitur, nisi evidenter indicis. Quocirca sepulturā non, est illico privatus reperitus in puto mortuus, aut suspensus, quia non præsumitur præcipitem se ipsum dedisse, aut suspendisse. Similiter non esset excludenda ab Ecclesiæ sepultura puella, quæ ob pudoris defensionem se ipsum præcipitaret, vel interficeret: nam deberet præsumi, id perpetrasse ex ignorantia inculpabili. Ita DD. communiter. Cæterū in dubio, an quis ex furore, vel repentina amētia mortem sibi intulerit, sepulturā privatur, quia secundum opus externum præsumitur voluntariè factum, nisi forte ex circumstantiis aliud colligatur. Hinc si quis semper fuit sanæ mentis, & paulo ante mortem bona fortuna amiserit, vel gravem pertulerit infamiam, se ipsum voluntariè occidisse ex talibus circumstantiis, vehementer præsumitur, sive deneganda est illi sepultura ecclesiastica. Ita Molina, Laymar, Tamburinus, & alii. Neque oppositum docet Covarrubias falsò citatus à Sal-

Salmanticens. bīc n. 107. nam ille loquitur in casu prioris dubii.

ARTICULUS II.

An, & quando liceat occiso sui indirectas?

1480 **C**oncl. I. Aliquando licitum est morti se tradere (hanc vocant indirectam sui occisionem) propter finem honestum. Est certa. Rat. Ad procurandum magnum reipublicæ bonum, aut ipsius ingens malum vitandum, licet, imo & saepius est debitum, corporalem profundere vitam: sic miles ob justam ultiōnem exponit periculo vitam: sic pastor pro ovibus suis ponit animam suam tempore pestis, nedum persecutionis; sic amicus pro vita alterius; sic justus, ut liberet proximum in extrema, vel gravi salutis necessitate: in hujusmodi enim, & similibus casibus eligitur mors non propter se ipsam, sed ratione alicuius boni, quod ex se sufficit ad honestandam propriæ vitæ amissionem: ergo. Quamplures sunt casus, præter allatos, à DD. controversi, sed aptiores pro præsenti differentiatione feligemus.

1481 Petes ergo I. *An matrona honesta, præsertim virgo, in pudendis periculo morbo laborans, manum chirurgi sustinere teneatur, alioquin certò breviter moritura, nisi à chirurgo curetur?* Etsi à plerisque tractetur hæc quæstio, non tamen omnes accuratè satis loquuntur. Certum enim est, quod si morbus levis esset, vel etiam gravis, & ab alia foemina remedia opportuna applicari possent, non solum licitum, sed & debitum esset manus, & aspectum chirurgi vitare. Difficultas ergo solum procedit, quando morbus adeò periculosus est, ut certò breviter moritura credatur, nisi à chirurgo curetur; an tunc casus, pudore non obstante, manum chirurgi sustinere debeat? Affirmo cum Genover in *Select. disp. 11. n. 5.* Et sub his terminis pauci refragantur. Rat. Ex duobus malis minus est eligendum; sed minus horribilis est curatio chirurgi, prout in casu, quam mors, quæ est ultimum terribilium: ergo. Utraque præmissa videtur consona principiis luminis naturalis rationis.

1482 *Quod si dicas, reperi virginē tam pudicas, ut malent mori, quam tangi, aut videri à viris, Resp. Hoc verè dici, sed non satis ad rem. Non enim idem est pudor, ac pudicitia: hæc est virtus, pro qua tuenda, rectè mortem eligeret virgo casta; cæterū pudor, sive erubescētia est passio timoris, quæ per ra-*

tionem est regulanda, ut dixi p. I. tract. de Passionibus: in te verò, quam terimus, nec leviuscula esset macula contra pudicitiam: ergo non verè pudicitia amor talem incuteret horrorem; sed phantasia, quæ proinde esset corrienda, considerando talem morbum à Deo ordinatum fore, ad humiliandum infirmam per curationem chirurgi. Itaque falsus pudor fugit humiliationem, quia nascitur ex inordinato sui amore, ideoque hoc prætextu resistit obedientiæ: at verò religiosa, & christiana verecundia vincit per humilitatem, & obedientiam passionis inordinationem, quæ gravis esset in re tanti momenti, qualis est bonum vitæ.

1483 *Hanc sui victoriā, facile obtinebit ægra meditando nuditatem, quam Christus pro nobis in cruce pertulit, de qua per Prophetam ait: Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me. Psal. 43. v. 16. Referam ad præsum verum nostræ ætatis factum de prudentissima Moniali, quæ in simili constituta periculo, humili, & patienti animo chirurgi manum tandiù tulit, quandiu ad pristinam valetudinem assequendam opus fuit: hac tamen lege à cæteris Monialibus servatâ, ut operto infirmæ vultu, ejus nomen chirurgo, aliisque extra Monasterium celarunt; siveque prudentissimè naturali pudori cautum fuit. Hæc, aut similia media, prout rei circumstantiæ exigant, eligi debent, alias non erit laudabilis pudor; sed animi pertinacia nolentis vincere passionem. Roboratur resolutio doctrina Mag. Victoria relect. de temperant. in fin. quam communiter sequuntur DD. Esto non teneamur prolongare vitam, non tamen licet cuiquam eam abbreviare per abstinentiam, vel aliis mediis: illud enim importat curam salutis corporalis solicitam, quæ plerisque impedimento est ad profectum vitæ spirituallis; hoc autem solum importat commune studium, ad quod singuli tenemur; sed prætermissio curationis, prout in casu esset vitæ abbreviatio: nam illud remedium est commune, & à Deo singulis ordinatum Eccli. 38. v. 12. Da locum medico: ergo.*

1484 *Sequitur: quod ad vitam conservandam nemo exequi tenetur remedia extraordinaria, ut maximi valoris medicinas, itinera ad regiones salubriores valde dissitas, divitiarum omnium profusionem, & cætera id genus: rectè enim vita conservatur, dum quisque adhibet remedia ordinaria, quibus communiter uti homines solent. Quocirca aptior ad id regula est quam tradit S. August. verbis*

illis: Carnem vestram domate jejuniis, & abstinentia escæ, & potus, quantum valetudo permittit. Quid verò de his, qui vigiliis, & aliis mortificationibus vitam suam abbreviare videntur? Resp. In hoc reperiri posse culpam levem, gravem, & nullam: nam considerandæ sunt obligationes statut personæ, officii ipsius; facultates, & verus fervor. Unde Cassianus col. 2. cap. 16. ait: *Vigilia quoque, & pernoctationes irrationabiles dejecerunt, quos somnus superare non potuit.* Vide inter alios Pinamonti in *Direc.* cap. 14.

1485 Petes 2. *An pro conservanda corporis vita teneatur quis pati alicujus membra incisionem?* Resp. negativè, si abscisio nequeat fieri sine vehementi, & extraordinario dolore, & cruciatu; quia nemo tenetur pro vita, & salute corporis tuenda adhibere remedia extraordinaria. Inde sequitur: quod neque Prælatus subditum constringere possit, ut talem abscissionem toleret: votum enim obedientiæ extenditur ad moderata, non verò ad maximè difficilia. Excipe tamen ubi necessaria esset bono communi vita infirmi; tunc enim ex iustitia legali deberet tantum subire dolorem, si hoc modò probabiliter credatur evasurum se mortem.

1486 Petes 3. *An navigantibus liceat ignem in pulvrem tormentarium propria navis injicere ad pereundum, si aliter hostium manus effugere nequeant?* Lefsius, quem aliqui sequuntur, affirmat licere, modo illud fiat animo enervandi hostes, privandique eos prædā. Hæc opinio est probabilis, si reapsè interveniat gravis causa boni communis, quod raro eveniet: tunc enim præponderat bono privato viæ publicū cōmunitatis. Cæterū ob periculum servitutis, aut nè præda veniat ad hostes, siantque audaciores, ut regulariter accidit, illicitum est omnino ignem navi applicare, vel resistere hosti temerè ad mortem usque, ut mos est Turcis, & Mauris. Quod & refertur, & à quibusdam commendatur de aliquibus militibus christianis in bello contra infideles. Sed non laudo, imò consulerem, nè ista fierent, quæ apud mundanos magnam habent speciem fortitudinis, cùm plerumque sint temeritatis effectus.

ARTICULUS III.

Utrum liceat in aliquo casu interficere innocentem? Et de Homicidio aborsus.

1487 **C**Oncl. 1. Nullatenus licet occidere innocentem. Rat. Homo considerari potest secundū se, & relatè ad bonum commune: si primò modò consideretur, neque licet occidere peccatorem, in quolibet enim homine natura est diligenda: igitur multò minus licebit occidere innocentem ut homo est. Sed neque 2. modò, & quatenus pars communis: nam *vita justorum est conservativa, & promotiva boni communis, quia ipsi sunt principalior pars multitudinis: ergo nullò modò licet occidere innocentem.* D.Th. hio a.6. Inde neque ex fine subeundi martyrium licet provocare tyrannum, nisi hoc fiat instinctu Spiritus S. de quo legesis C. Lambert. de Canonizat. lib.3. cap. 17. n.1. & 2.

1488 Quid autem juris, ubi à tyranno Civitas sit obessa, peteretque innocentis caput: an pro salute totius multitudinis licuerit tunc tradere innocentem? Resp. Quod nec respublica potest tradere innocentem, neque is licite posset se ipsum tradere. Rat. Traditio est actio intrinsecè mala: ergo ex fine boni communis non honestatur. Insuper: medium per accidens (ex malitia, scilicet tyranni) necessarium ad bonum commune, non est eligibile; sed traditio innocentis est medium hōc solū modò necessarium ad bonum commune: ergo. Mitto, quod inconsequenter negatur respublicæ facultas tradendi innocentem, & huic conceditur, cùm tam respublica, quam innocentis queat sibi præstituere finem boni communis: igitur si hoc sufficit, vel pro utroque, aut pro neutro sufficiet. Ita Joan. à S.Th. & graviores Thomistæ.

1489 Opp. 1. Respublica eo casu non tenetur innocentem defendere, quia cum gravia iactura boni communis, non debet privatum defendere civem: imò ipse innocens defendere se non posset, aut fugere; sed potius teneatur mortem subire, quia tunc cessaret præceptum conservandi vitam, & urgeret illud de conservando bono communi: ergo similiter poterit innocens se tradere occidēdum. Resp. N. conf. nam defendere innocentem, & hunc se defendere, aut fugere, toto cœlo distant à traditione innocentis: hæc enim importat influxum in mortem innocentis, quod semper est malum, & ut dixi, medium per accidens ne-

cessarium, seu ex malitia: veruntamen defensionis, aut fugæ negatio, prout in casu, non est mala, ut dixi, mediumque esset necessarium per se ad conservationem boni communis, & ideò non sequitur conseq.

1490 Opp. 2. Si aggressor injustus objiciat infantem, quasi pro scuto, ut post illum tutus sit, & me occidat, possum infantem illum occidere, ubi aliter nequeam residuare aggressoris vim: ergo jam in aliquo casu est licitum, &c. Resp. dist. ant. possum occidere indirectè, C. directè, N. Instas: hoc ipsum posset dici in casu precedentis: ergo. Resp. N. ant. & dispartitas est, quod in calu tyranni, nec respública, neque innocens acquirunt jus ad traditionem innocentis, & cum aliundè tale jus non habuerint, indè sit, quod traditio semper est utriusque prohibita, quia esset directa. Ceterum ego jus habeo naturale defendendi vitam propriam contra injustum aggressorem; hoc autem jus ex illa infantis interpositione non amitto, & ideò occisio ejus esset indirecta, & medium per se necessarium ad defensionem meam.

1491 Opp. 3. Ubi quis mihi mortem minaretur, nisi manum v.g. ipsi offerrem abscondendam, possem eam tradere, esto sit medium ex malitia alterius necessarium ad meam salutem: similiter ergo posset respública civem suum tradere. Resp. N. conf. quia manus nullum modo est propter se, sed propter totum, & insuper ratione sui incapax est juris, vel injuria: homo vero, et si pars sit reipublicæ, est nihilominus persona privata propter seipsum existens, atque adeò per se capax injuria, quam respública non potest illi irrogare. Insuper: manus separata à corpore, nullius actionis est capax, totumque ejus bonum pendet ab eo, quod sit corpori unita: ceterum innocens extra illam rempublicam habet sui dominium, & alibi agere potest, quod ibi in civitate sua.

1492 Sequitur: mutilationem esse semper illicitam privatæ personæ, nisi toti corpori expedit: *Si ergo membrum sanum fuerit, & in sua naturali dispositione consistens, non potest praescindi absque totius corporis detimento.* D. Th. bāc q. 65. a. 1. in corp. sed abscissio, quæ fit cum detimento totius corporis, est contra rationem: ergo. Indè constat 1. graviter peccare, qui se ipso, aut filios, vel servos castrant tantum ex fine conservandi, vel acquirendi vocis suavitatem, ut tradit communis Theologorum sententia, paucis refragantibus, apud Prado, cap. 20. q. 5. n. 10. & 11. Unde in C. Nicæno I.

can. 1. puniuntur sponte se castrantes; & in Decretis dist. 55. cap. *Si quis, & cap. Hi, qui se,* dicitur *homicida sui, castrans seipsum.* Constat 2. illicitum esse se castrare ob servandam castitatem, aut propter vitandum quolibet peccatum. Rat. est: quod saluti animæ semper possit aliter subveniri, cum peccatum subjaceat voluntati, unde castratio non est medium per se necessarium; & ideò factum Origenis meritò fuit reprehensum à Demetrio Episcopo, quidquid dicat Eusebius lib. 6. hist. cap. 7. Et de 1. satis, nam de innocentis interfectione per judicem, infra cum D. Th.

1493 Concl. 2. Abortus, seu aborsus dicitur, quasi venter abactus pro foetu vi educto, & rectè diffinitur: *Maleficium contra naturam, quod violenta foetus inanimati, vel animati procuratur ejectio.* Dicitur maleficium, juxta D. Th. in 4. dist. 31. in expos. litter. Hoc peccatum, inquit, inter maleficia computandum est: reducitur tamen ad homicidium perfectum, ubi foetus anima rationali fuerit animatus; & ad imperfectum, quando adhuc plenè non vivat, sed tantum in via sit ad vitam rationalem. Dicitur: *contra naturam, quia bestia foetus exceptant.* D. Th. loc. cit. Sequitur: quod aborsus procuratus ante, vel post foetus animationem, sit peccatum mortale contra justitiam, quia impedit vita, vel tollitur ab eo, qui jam eam habet, simulque interficit huic privatio beatitudinis æternæ. Adde, quod si procurans aborsum sit pater, aut mater, peccat etiam contra pietatem, & ideò à Mag. loc. cit. appellatur: *Libidinosa crudelitas, vel libido crudelis.* Et Minutius in Octavio n. 53. ait: *Parricidium faciunt antequam pariant.*

1494 Dixi, quod reducitur ad homicidium: nam in rigore aborsus non est homicidium, ut cum Magistro tradit ibi D. Th. dicens: *Hoc peccatum est minus, quam homicidium,* & per juristas, occidens partum in utero non tenetur de homicidio, quia non occidit hominem nisi tales in spe, unde actas hominis non computatur ab animatione; sed à nativitate. Fagnanus cap. *Cum in cunctis, de elect. n. 135.* Et si quis in Ecclesia procurat aborsum, absque aliqua vi externa, non privatur immunitate, etiam si foetus esset animatus. Quare ubi aborsus appellatur homicidium, intelligi debet de homicidio morali, non physico, ut observat Natalis Alexander.

1495 Concl. 3. *Illicitum est omnino, procurare expulsionem foetus, etiam inanimati, propter sanitatem tuendam:* subindeque mulier prægnans, infirmaque ad mortem, nequit pro salute

Quæst.I. Art.III. Homicidium.

337

Iute adipiscenda sumere medicamenta directè ad abortum tendentia. Hæc sententia non solum est probabilior, ut fatetur Cardenas num. 28. super proposit. 34. referendam, sed etiam mihi videtur certa hōc ex motivō: Non licet procurare abortum ante animationem fœtūs, nē puella deprehensa gravida occidatur: ergo neque licet, nē vi morbi decedat. Ant. est diffinitum ab Innoc. XI. damnante propos. 34. contradictriam nempe: *Licet procurare abortum ante animationem fœtūs, nē puella deprehensa gravida occidatur, aut infameretur.* Prob. ergo cons. Ideò casus consequentis esset licitus, quia, ut ait *Viva hic n. 11.* tunc fœtus se habet ut invasor vitæ matri; sed hæc ratio in primis est falsa, & deinde insufficiens: ergo. Prob. 1. p. min. Invasor vitæ matri est morbus: ergo non fœtus. Prob. 2. pars: dissimulatō, quod fœtus sit invasor, at non est injustus; sed non licet se defendere nisi ab injusto invasore, alias posset reus se defendēs interficere executorē justitiæ: ergo.

1496 *Rursus:* non licet puellæ, quæ omnino invita, & inculpabiliter passa est violentiā à vīto, effectaque gravida, aborsum fœtūs inanimati procurare ad vitandam mortem ipsi à consanguineis certō inferendam, & oppositum comprehenditur in prædicta damnata, ut *ibi n. 39.* contra Lumbier docet Cardenas: ergo neque licebit in nostro casu. Cons. videtur bona, nam non vindetur, quod possit assignari ratio cur in casu antecedentis fœtus non sit injustus invasor, benè verò in casu consequentis: igitur sicut in priori casu fœtus innocenter se habet ad mortē genitricis innocentis, ita innocēter se habet ad mortem in casu consequentis.

1497 *Adbæc:* Pro vita corporali conservanda non licet procurare pollutionem: ergo multò minus aborsum. Patet cons. quia utrumque est intrinsecè malum, & nocivum speciei humanæ, ipsiusque multiplicationi, & reducitur ad occisionem innocentis directam. Dixi: *multò minus*, quia, ut rectè ait Lessius, pejor est aborsus, quam pollutio, & magis contra naturam, nam fœtus proximiùs accedit ad naturam humanam, quam semen pollutum. *Præterea:* in pollutione expellitur unius generis semen, idque ex sede non ultima, sed instrumentaria: cæterū in aborsu expellitur semen geminum, commixtum elaboratum, idque ex sede finali à natura ad hoc destinata: ergo pejor est aborsus prout in casu, quam pollutio.

1498 *Opp.* Puer, qui in angusto ponte

obstet equiti fugienti persequenterem hostem à quo absdubio confodiendus sit, nisi equum urgeat, quod tamen faciens, infantem equinis pedibus obtinet, vel deturbabit in subiectum flumen; quamvis inquam talis puer nequeat dici injustus invasor, quia tamen occupando viam, ponit obicem conservandi vitam equitis, potest iste sine injustitia fugam continuare, infante, si res ferat, obtritō, vel dejectō in flumen; quamvis ergo fœtus inanimis non sit injustus invasor vitæ genitricis, cùm tamen sit obex conservandi vitam matri, poterit ex hoc solum directè intendi expulsio fœtūs inanimati. *Resp.* N. cons. nam intantis occisio in casu antecedentis, ut summum esset intenta indirectè sicut ejus, qui per agrū transiens, ut citissimè vadat ad homicidium, *infert nocumentum bis, quæ sunt semi-nata in agro scienter, licet non animo nocendi.* *O* sic etiam quantitas nocumenti aggravat peccatum, sed indirectè. D. Th. I. 2. q. 73. a. 8. in corp. Cæterū in casu consequentis nocumentum fœtui illatum esset directè intentum, ut supponit quæstio, & ideo dispar est ratio.

1499 *Instas:* Si prædicti infantis conculcatio esset tantum indirectè, & per accidens intenta ab equite, non huic, sed hosti insequenti tribueretur homicidium; sed hoc videtur falsum: ergo. Prob. min. Si eques esset mortis reus, & à ministris justitiæ, eō ipsō casu insequeretur, non posset istis tribui occisio infantis à fugiente equite facta: ergo neque in casu priori hosti insequenti tribui debet. *Resp.* N. cons. nam licet reus absolutè possit fugere, minimè tamen in casu posito, tunc enim prævalet jus innocentis in via obstantis innocentem, quippè eques culpâ suâ insequitur à ministris justitiæ, unde meritò illi tribueretur homicidium; secùs verò in priori casu.

1500 *Sequitur* I. Meritò esse proscriptam propositionem nuper relatam 34. *Licet procurare abortum ante animationem fœtūs,* *O*c. Extenditur autem hæc damnatio, quamvis fama unius communis periclitaretur. 1. quia Pontifex absolutè, & universaliter damnat opinionem, quæ dicebat licere procurare aborsum ad vitandam infamiam. 2. quia procurare aborsum est intrinsecè malum: ergo pro conservanda quorumlibet fama, non redditur honestum. Unde S. Hieronymus Epist. 22. loquens de virginibus corruptis virginitatem ementientibus, ait: *Nonnulla, cùm se senserint concepisse de scelere, abor-*

Tom. II.

tii venena meditantur, & frequenter etiam ipsa commortua, trium criminum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, nec dum nati filii parricidæ.

1501 *Sequitur 2.* Esse quoque illicitum fœtus inanimati abortum procuratum, quia experta sit mulier in alio partu difficultatem pariendi, mortisque periculum: ut enim sæpius dixi, directa fœtus expulsio contra naturam est, & prohibita quia mala, atque adeo in nullo casu honesta erit. *Mitto*, quod ut rectè arguit Mateucchi, ad vitandum periculum mortis in matre probabile, non est assumendum pro medio certa expulsio fœtus. *Sequitur 3.* quod matri periclitanti ex gravi morbo licet applicatur medicamentum, directè tendens ad mattis sanitatem, licet indirectè noceat fœtui inanimato, ubi scilicet prudenter existimatur, quod alias peritura sit mater simul cum fœtu: etenim in pari casu, & necessitate debet prius sibi proficere mater, quam fœtui, & hoc exigit charitatis ordo. Quale autem medicamentum directè sit nocivum fœtui, aut tantum indirectè, Medicorum est diffinire, & non Theologorum.

1502 *Dixi 1. fœtui inanimato*, nam ubi estet animatus, spesque probabilis foret, quod abstinentे matre à remediis, posset baptizari proles, teneretur illa etiam cum mortis periculo abstinere à remediis: nam vita proximi æterna præferenda est vitæ corporali, ubi constitutus sit ille in extrema illius necessitate, sicut in proposito. *Dixi 2. matri periclitanti ex gravi morbo*: nam ad vitandam infamiam injustam, vel occisionem violentam, nefas est sumere pharmacum ad abortum procurandum, quia licet remedium indirectè tenderet ad expulsionem fœtus, ut pono, tamendantis, vel accipientis intentio directè illam expulsionem respiceret, & hoc semper est malum, sive sit, aut non, fœtus animatus.

1503 Petes: *Quando fœtui anima rationalis infundatur à Deo per ipsius creationem?* Exstat hac de re proposit. 35. ab eodem Innocentio confixa, scilicet: *Videtur probabile omnem fœtum, quandiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.* Prior hujus thesis pars reprobatur 1. ex eo, quod *Luce 1. v. 44.* de Joanne dum esset in utero, dixit Elisabeth: *Exultavit in gaudio;* & Angelus ad Zachariam: *Spiritu S. replebitur adhuc ex*

utero matris sua; sed nec gaudium, neque sanctificatio competit non habenti animam rationalem: ergo. Quod si dicas Joannis animationem fuisse miraculosam: reponam, quod ut defendatur falsitas, recurritur ad miracula. *Insuper Genes. 25. v. 22.* & *Rom. 9.* de Jacob, & Esau dicitur: *Collidebantur in utero matris sua*: ergo non videtur probabile, &c. His adde, infantes in uteris maternis propter Christum occisos dici Martyres, & gratiam ipsis infundi, ex communi Theologorum sententia, ut latè probat C. Capisuchi *controv. 27. q. 1. §. 3. per tot.*

1504 Posterior proposit. pars rejicitur 1. quia adhuc permitta antecedentis falsitate, consequens est falsum, & consequentia nulla: nam abortus procuratus esset homicidium imperfectum, & peccatum lethale, ut dixi. 2. quia juxta mentem Auctoris proposit. *tò probabile*, idem valet ac *non certò constat*; directè quidem, quia datur probabilitas, quod non infundatur anima nisi in momento partus; sed ex hoc antecedenti sequitur oppositum: ergo inconsequenter dicendum eset. *Prob. min.* Qui sagittam projicit in dubio, fera an sit, vel homo in quem projicitur illa, homicidii est reus: ergo similiter, qui in dubio an fœtus sit animatus, procurat, &c. ergo ex illo antecedenti inconsequenter, &c.

1505 Relicta itaque hac opinione absurdâ, ad quæst. dico: AA. maximi nominis de tempore animationis, sicut & nativitatis dubitare, cum nemo proferat certas rationes, sed dumtaxat probabiles, & qui hoc negat (inquit Verde *tract. 1. de fœtus animat.*) non distinguunt scientiam ab opinione, nec inter libros priorum, & posteriorum. Hoc ipsum tradidit S. August. in *Enchirid.* cap. 85. *Ac per hoc (inquit) scrupulosissem quidem inter doctissimos queri, ac disputari potest, quod utrum ab homine inveniri possit, ignoror: quando incipiat homo in utero vivere?* Hæc August. Unde miror, quod novissime Rodriguez in suo *Aspecto nuevo Moral*, tom. 1. paradoxa 4. hoc tam præfidenter determinet, velitque n. 2. contumni absolute, & pro nihilo haber sententiam receptissimam; sic enim loquitur: *Para esto es preciso despreciar absolutamente, y no bazer caso de la comunissima corriente opinion, &c.*

1506 Miseranda, nedum miranda, est novi Inspectoris præfidentia, dum *ibid. n. 18.* audet, & dicit: *Respondo, que si los Canones, Leyes, y Moral, han determinado hasta aqui la animacion, como que precisamente no se baga bas-*

basta estos terminos (de los noventa, y quarenta dias) avràn en adelante el Moral, las Leyes, y Canones de mudar la resolucion. Porque la probabilidad altissima de mi opinion, contestada por graves Autores, y fundada sobre repetidas, y exactas experientias, aventaja sin comparacion al fundamento, que tuvieron aquellas decisiones; que mirando por su origen, solamente consistia en la mal entendida autoridad del Estagirita. Audacia certe est hominis, qui de seipso testatur, (tom.2. Paradox. pag.429. n.3.) neque Preceptores ne quidem pro Grammatica addiscenda audivi, neque Academiam, Collegium, aut Cathedram uspiam salutavi ad an. usque 1741. pro obtinenda duntaxat doctorali laurea, & nihilominus ex pharmacopola factus est Theologus, & Sacrorum Canonum Corrector. Ejusdem verba latio donare duxi, ut exteris nota sit Hispani Inspectoris contemnda opinatio: Respondeo (inquit) quod deinceps resolutionem debent mutare Moralis Theologia, & utrumque jus, quoniam mea opinionis altissima probabilitas per graves AA. asserta, ex actis, atque iteratis experimentis innixa, excedit incomparabiliter fundamentum, quo admitebantur decisiones utriusque Juris, & Theologiae Moralis. Radix vero, & origo vulgarissimæ hujus opinionis fuit solummodo auctoritas Stagirita pravè intellecta. Hæc ille.

1507 Quibus excelsit 1. quia vult, decisiones mutare utrumque Jus, nedum Theologiam, ut vel sic ipsum sequantur. 2. quia ratiunculæ pro sua opinione jampridem à permultis dilutæ sunt, tūm Philosophis, cùm Medicis. Experimenta vero eò devenerunt, ut sciremus secunda, aut tertia die à conceptione foetus, effusum fuisse ex utero mulieris frustrum carnis, quod acu punctum ostendebat signa sensus, & motus. Sed etiam si hoc credamus, quid inde? Embrio namque prius vivit vitâ vegetativâ, deinde sensitivâ, & tandem rationali, ut cum D.Th.1.p.q.67. a.4. docet communis Peripateticorum opinio; quam sequutus est S.August. licet non fuerit Peripateticus, ut refert D.Th. Joan.3. lect.3. lit. C. Idemque videtur tenuisse August. 5. de Trinit. cap.5. unde excessit 3. Inspector noster, quod pravè intellectam dixit Aristotelis sententiam, quandoquidem non solum Augustinus, & Thomas; sed omnium Sapientum calculo tribuitur Aristoteli communis sententia, quam impugnat Inspector.

1508 Excessit 4. quod ibid.n.9. falsitate minimè occulta, allegat pro sua opinione Natalem Alexand. lib.4. Theolog.Dogmaticæ,

cap.7. addo (ut lectori serviam, & discat citare Inspector) a.4. regul.13. vers.fin. & Cardenas quem similiter male citat, & legendus est tract.1. disput.14. cap.3. n.28. etenim Natalis Alexand. post relatam absurdam opinionem, & jam damnatam in propos.35. ante dicta sic loquitur: *Ac nisi communem opinionem sequi mallemus, cuius veritatem supponunt utrumque jus, & Constitutiones Pontificie (Sixti V. & Gregorii XIV.) longè probabilior videretur sententia Sennerti Medici doctissimi, qui animam rationalē infundi statim probat, &c.* Hæc ille. Cardenas vero loc.cit. dicit omnino incertus est dies, incerta hora animationis, unde ibi tantum vult esse probabilem opinionem Sennerti; sed hoc retractat super predictam damnatam 35. cap.1. n.9. igitur paucis verbis plures complexus est falsitates noster Inspector. Sed de hoc satis, nam parendum est homini, qui voluit mittere falcam in messem alienam.

1509 Dico itaque: quod speculativè loquendo, sententia communis juxta quam focus masculinus animatur spatiō quadraginta dierum, vel circa, & foemeninum octoginta, vel nonaginta, verisimilior est, sed non certa; veruntamen in praxi omnino sequenda ad morales resolutiones; subindeque ubi procuratio abortus contigerit infra 40. dies à conceptione, in nullo foro incurritur irregularitas: si vero abortierit prægnans post prædictum tempus, subditus erit malefactor poenæ irregularitatis, nisi fortè constituerit certò foetum expulsum esse foemineum. In dubio autem num foetus sit masculinus? Vel an contigerit abortus ante, vel post 40. dies? In foro animæ, cùm ibidem agatur de culpa, putari se quis debet irregularis: ceterum in foro fori ubi agitur de poena, in mitiore partem debet factum interpretari. Ita communiter Theologi, & Canonistæ.

1510 Et commonstratur adversus Inspectorem, qui Paradoxa 16. declarat propria auctoritate, irregularem omnem qualiter, cumque procurantem abortum, etiamsi abortierit mulier tertia die à conceptione foetus. Hoc autem mihi videtur omnino improbabile, quia irregularitas, & reliquæ poenæ contra procurantes abortum latæ, comprehendunt solum eos, qui juxta mentem Sum. Pontificum ipsis poenis debent subjacere, tūm in foro animæ, cùm in contentioso; sed juxta mentem Summorum Pontificum poenis predictis non subjacent omnes, qui quolibet tempore post conceptionem foetus procurant

rant ejusdem aborsum: ergo non omnes, &c.
Maj. est evidens scienti quid est lex. Min. vero non solum Theologis, & Canonistis est acceptissima, verum etiam Rodriguez, qui ultrò concedit Gregorium XIV. tulisse hanc legem (cui hodie standum est, ut dicam) quatenus innitebatur opinione cōmuni: vult tamen, & contendit Inspector, quod hodie lex sit mutata; sed nisi nobis ostendat Bullam, non possumus ei credere, etiamsi assentirem opinioni ejus circa animationem fœtūs: nam adhuc in hoc modo dicendi vera est nostra, & communis resolutio circa irregularitatem, unde nodum in scirpo invenit Rodriguez hōc syllogismō convictus: *Procurans aborsum fœtus animati est irregularis; sed fœtus est animatus à principio conceptionis: ergo.* Huic argumento occurtere potuit minimō digitō, distinguendo maj. fœtus animati juxta meam opinionem, N. juxta opinionem communem secundūm quam lata fuit lex, C. Viden quomodo sententia Inspectoris de re physica componitur cum veritate moralis?

1511 Præter irregularitatem istam, in qua dispensare nemo potest, nisi qui facultatem habet dispensandi irregularitatem ex delicto, procurantes aborsum, mandantes, auxiliantes, consiliantes, & qualitercumque complices hujus facinoris (nec excipitur prægnans, sumensque potionem ad aborsum, juxta probabiliorem sententiam, & praxi receptam:) puniuntur excommunicatione majori ubi fœtus fuerit animatus, & effectu sequuto, à qua absolvere possunt Lectorum Ordinarii, nisi fortè crimen fuerit deductum ad forum fori; tunc enim ubi constaret de delicto aborsus fœtus animati, revertendum esset ad Papam: nam facultas absolvendi prædicta datur *in foro conscientię tantum.* Similiter potest absolvere Confessarius ab hac censura; sed non sufficit, quod sit approbatus, neque quod facultatem habeat generalem absolvendi à reservatis Episcopilibus; sed omnino requiritur, quod ad hujus criminis absolutionem specialiter ab Ordinario deputetur Confessarius, ut ex verbis Constit. probabilius colligitur.

1512 Quare ut regulares ab hoc delicto à Confessario sui Ordinis absolvantur in foro conscientię, exigitur quoque, quod sit Confessarius specialiter deputatus à suo Prælato regulari, & auctoritatem quasi Episcopalem habente. *Scito* tamen, quod ex privilegio Clementis VIII. & Pauli V. de quo uterque Rodriguez apud Dianam p.7. tract. 5. resolut.

16. Prælati regulares absolvete possunt suos subditos ab hac censura, etiam in foro exteriori. *Insuper:* per Cruciatam poterit quis absolvī ab hac excommunicatione, & similiter in Jubilæis: nam in ipsis regulatiter conceditur facultas absolvendi qualitercumque reservata, excepto hæresis crimine.

1513 Opp. cum Rosignollo, quem sequitur novissime Thomas de S. Maria tom. 2. de Cens. in Append. select. 2. dub. 1. §. Verum, quod Gregorius XIV. nullam tollit excommunicationem latam à Sixto V. sed in hujus Constitutione feriuntur excommunicatione majori procurantes aborsum fœtus inanimati, & dantes venena sterilitatis: ergo non solum puniuntur excommunicatione procurantes aborsum fœtus animati. Prob. maj. clausula: *Illa in eisdem casibus deliquerint,* quæ legitur §. 2. Constit. Gregorianæ, relativa est, & repetit qualitates in præcedenti dispositione expressas. *L. A filio, §. Testat ff. de alim. & cibar. leg.* & casum sequentem a qui parat præcedenti: ergo sicut in præcedētibus casibus excommunicatio erat lata contra procurates aborsum fœtus inanimati, & animati, ita in casibus sequentibus extendi debet excommunicatione. Urgeo: Gregorius, §. 3. tollit, & reducit ad terminos juris communis omnes poenas, de quibus ipse antea non disponuerat speciali clausula; sed de poena excommunicationis disposuerat §. 2. antecedenti: ergo in 3. & seq. non loquitur de excommunicatione, sed de aliis poenis; alioquin in eadem Constitut. sequeretur juris correctio.

1514 Resp. N. maj ad probat. N. ant. quia in prædicta dispositione manifestè distinguuntur casus, & diversimodè statuuntur poenæ, unde particula *eisdem* in hoc textu non est relativa complete, cùm determinetur ab ipso disponente. Itaque Gregorius refert cùm prius Constitutionem Sixtinam §. 1. in qua comprehenduntur procurantes aborsum fœtus animati, vel inanimati, & similiter pharmaca sterilitatis. Deinde §. 2. specialiter disponit, & solummodo contra procurantes aborsum fœtus animati. Et ad extremum §. 3. statuit poenas contra procurantes aborsum fœtus inanimati, & similiter adversus propinantes pocula sterilitatis: igitur dispositio §. 2. non repetit omnes qualitates in præcedenti dispositione expressas. Indè ad urg. dist. min. disposuerat quantum ad procurantes aborsum fœtus animati, C. quoad omnes, N. Et hæc de hac censura.

1515 Rursus: procurantes aborsum fœtus

tus animati, effectuque sequuto, cooperantes, &c. privatur ipso factō officiō, & beneficio, omnique dignitate ecclesiastica, & redundunt inhabiles ad quascumque in posterū obtinendas. Sed nota, quod hæc inhabilitas contrahitur ante sententiam judicis criminis declaratoriam; beneficiorum vero obtentorum privatio, nonnisi post sententiam. Seito tamen, posse in suis subditis dispensare super hanc inhabilitatem Prælatum regularem, itaut valeat dispensatio, etsi ignoretur inhabilitas ab illo, qui eam contraxit, ut dixi cùm de Censuris. Quæ haec tenus dicta sunt de pœnis adversus procurantes abortum, conformia sunt Constit. Gregorii XIV. anni 1591. ordine 8. & incipit: *Sedes Apostolica*, quæ est moderativa Constit. Sixti V. quæ ordine est 87. & incipit: *Effrenatam*, editaque fuit anno 1588. Quare hodie standum est hac in re prædictæ Constit. Gregorianæ. Vide Prado hic cap. 20. q. 6. §. 3. per tot.

ARTICULUS IV.

Utrum liceat alicui alium occidere se defendendo.

1516 **C**oncl. est affirmativa, modò in defensione personæ observentur 4. conditiones, quas statim expendemus. Colligitur ex D.Th. & rat. ejus est: Defensio cum occisione alterius potest habere duos effectus: propriæ scilicet vitæ conservationem, quæ sit intenta: & alterius occisionem, quæ sit præter intentionem; sed defensio ejusmodi non est per se illicita, nam actus moralis sumit speciem à fine intento, & non ab eo, quod est præter intentionem: ergo finis prædictæ defensionis omnimodè est bonus: ergo & defensio. Hæc ratio est planè efficax, & à priori, ex qua jam effulget 1. conditio in defensione observanda, quod scilicet aggressoris occisio nullatenus fiat ex intentione. Quidam tamen liberimè concedunt occisionem aggressoris posse ab aggresso intendi tanquam medium defensionis; alii vero ut effectum subsecutum, nam in utroque dicendi modo est occisio hominis per accidens, & indirecte, sive non erit homicidium.

1517 Sed contra. rumque dicendi modum semper urget, quod omnis occisio hominis facta auctoritate privata intrinsecè est mala: ergo nec per accidens, aut indirecte

potest appeti ut bona: qui enim transiens per agrum sata conculcat, ut quamcytius vadat ad fornicationem, indirecte, & per accidens infert illud nocumentum, & tamen hoc ipsi imputatur, ex traditis à D. Th. 1. 2. q. 73. a. 8. igitur quod occisio sit indirecte intenta, semel posito quod sit intrinsecè mala, in nullo casu erit honesta. Quare inhabendum nobis est doctrinæ SS. Augustini, & Thomæ, quam levi calamo appellat Raynaudus (*de ortu infant. cap. 9. n. 16.*) *metaphysicam Cajetani*, cùm tamen iste concedat intendi posse, tanquam effectum subsecutum aggressoris occisionem. Sed Raynaudus more suo opiniones confundit. Sciat ergo doctrinam, quam impugnat, huius D. Th. ex S. August. 1. de lib. arbitrio, cap. 5. & Epist. 154. ad Publicolam, & refertur 23. q. 5. cap. de occidendis; juxta quam firmiter afferendum est, occisionem in proposito non esse licitam, nisi fiat præter intentionem, itaut nec directe, nec indirecte, neque per se, aut per accidens sit volita, & intenta occisio hominis, & hoc est certum saltem in via D. Th. & Augustini. Vide Joan. à S. Th. disp. 18. a. 4.

1518 Sed ut excutiamus scrupulos Dia-
ne (*de quo videndus est Prado hic cap. 20. q. 3. n. 9.*) addendum puto, relata scholastica disputatione, aggressum prout in casu peccare tantum venialiter ubi intenderet per accidens, & indirecte aggressoris occisionem, sive ubi ordinaret suam defensionem ad tamē occisionem, tanquam ad finem effectum, modò servaret alias conditiones, de quibus statim. Sic enim nec in minimo præjudicatur doctrinæ SS. Augustini, & Thomæ in Can. relatæ, juxta quam illud dicitur illicitum, & non injiciuntur scrupuli, neque perturbatur Theologiae Morali, cùm vix in praxi continat casus justæ defensionis, absque admixtione alicujus venialis, difficillimum enim est irasci, & nec leviter peccare, ut dixi cùm de Ira. Et de 1. conditione satis.

1519 Conditio 2. Quod defensio sit conditionata, & ideo si aliquis ad defendendam propriam vitam utatur majori violentia, quam oporteat, erit illicitum. D. Th. & hōc ex motivo dicitur secundum jura defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ: nam qui aliquo alio medio licito suam vitam defendere potest, occidere nequit invasorem, immo nec ipsum percutere, aut vulnerare. Dixi: mediò licitō, etenim cum jactura v.g. castitatis non licet vitam tueri, quinimò ubi aliter non posset castitatem servare puella contra inva-

sorem teneretur ipsum occidere , ubi aliâ viâ non suppeteret servandi pudicitiam , hoc enim bonum præstantius est bono vitæ propriæ , nedum alienæ , proindeque præferendum . Cùm enim in praxi ferè semper sit periculum consentiendi violentiis hujusmodi ; ideo in defensionem castitatis licitum est cui libet foeminæ occidere aggressorem , quando aliter , putâ fugiendo , clamando , aut vi resistendo , vitare nequit aggressoris violen- tiam .

1520 Conditio 3. est : quod defensio sit in actuali conflictu , & non præventio , aut regressio , itaut nec antequam inferatur vis , nec post eam transactam , propulsetur injuria . Unde cap. Si verò Extra. defensent. ex- com. dicitur : Si incontinenti vim repellat , necessum tamen non est , quod iustum , aut explosionem sclopi expectet aggressus , nam censetur actualis invasor , qui gladium strin- git , aut sclopum dirigit animo occidendi . Quid verò , quando evidenter constat de proxima futura invasione , & injusta ? Resp. Quod in defensione propriæ vitæ , posset tunc interfici aggressor , quia eo casu non esset formalis præventio , sed materialis , quod enim in proximo physicè erit , moraliter censetur præsens , seu recurrat cum præsenti in mo- ralibus .

1521 Idem dic ubi postquam invasor ag- gredi cessavit , & aufugit , sit periculum cer- tum , & evidens novæ invasionis , & injustæ , cum amissione vitæ innocenter aggressi , cùm in tali casu hujus regressio nec vindicta sit , nec præventio iniqua , sed nuda defensio , ser- vatis servandis . Utraque hæc resolutio , etsi speculativæ , & ut præfertur vera sit , ut reor , & inter DD. communis ; in praxi tamen res est nimis periculosa , atque adeo rarissimæ , & vix existimarem hanc præventionem esse ma- terialem .

1522 Opp. Alexand. VII. prescrispsit hanc prop. n. 18. Licet interficere falsum accusato- rem , falsos testes , ac etiam judicem , à quo iniqua certò imminet sententia , si aliâ viâ non potest innocens damnum evitare : ergo . Resp. N. cons. nam etsi casus damnatae thesis , & nostræ resolutionis in eo convenient , quod in utroque opprimitur iniquè innocens , usque ad mortem ; diversimodè tamen , quia in judicio opprimitur non vi , quæ immedi- ate tendat ad mortem , sed per calumniam , & infamiam patitur immediate in honore , & fama ; ad has autem injurias propulsandas medium non est proportionatum occisio ca-

lumniatoris , sed defensio juridica contra illam injuriam ordinata . Cæterum oppressus extra judicium , qualiter procedit nostra re- solutio , immediate invaditur in vita , unde defensio est immediate proportionata , & ab ipsa natura ordinata .

1523 His adde , quod publica securitas hoc exigit . Etenim , si admitteretur ut licitum occidere calumniatores juridicos , lata pateret via ad homicidia , & magna reipu- blicè perturbatio sequeretur ; cùm facillimè rei sibi persuadeant pati vim à judice , te- stibus , tabellione , vel advocatis , ut post Joannem à S. Th. hic a. 7. §. Dico 3. tradit Du- Bois super d. damnatam . Ex dictis elicitor quarta conditio in re subiecta requisita , quod scilicet vis defensionis sit correlativa vi ag- gressoris , quo sensu jura dicunt : Vim vi re- pellere licet : si enim vis illata sit in honore , non debet defendi morte calumniatoris . Nec obest , quod dixi : posse puellam in castitatis defensionem occidere invasorem . Non in- quam officit , nam vita spiritualis vita est , & quidem superioris ordinis ad temporalem , unde nihil mirum , quod in illius defensio- nem possit hæc privari invasor . Ex dictis re- jiciuntur duæ aliae propositiones , hac de re confixa , una ab Alexandro VII. ordine 17. Est licitum Religioso , vel Clerico calumniato- rem gravia criminis de se , vel de sua religione spargere minantem occidere , quando alius mo- dus defendendi non suppetit ; ut suppetere non videtur , si calumniator sit paratus , vel ipse religioso , vel ejus religioni publicè , & coram gravissimis viris prædicta impingere , nisi oc- cidatur . Altera verò ab Innocentio XI. ordine 30. Fas est viro honorato occidere invaso- rem , qui nititur calumniam inferre , si aliter hæc ignominia vitari nequit : idem quoque di- cendum si quis impingat alapam , vel fuste per- cutiat , & post impactum alapam , vel iustum fustis fugiat .

1524 Ex quarum propositionum dam- natione habetur ut certum , nemini licere ob defensionem honoris , aut famæ , etsi fuerit gravis momenti , quemquam occidere ; pri- mò : quia hoc defensionis genus est improportionatum , & vis contra bonum inferioris or- dinis illata , repellitur vi ordinis superioris , morte scilicet calumniatoris ; unde jura nun- quam dant facultatem occidendi aliquem ante sententiam , nisi ob defensionem vitæ , ut dixi . Rursus : medium occisionis non est in proposito necessarium , nam plura suppe- tunt media ad recuperandum honorem , ia- ex-

extra judicium. Hoc denique medium est vanum, solum enim stultorum opinione recuperatur honor per occisionem, etenim si verum sit quod injuste dixit calumniator, ex hujus occisione suum dictum non judicabitur falsum. Si vero dictum calumniatoris reapsè fuisset fallum, non proinde ejus mors argumentum est innocentiae infamati, cum mors illius disparate omnino, & per accidens se habeat ad dictum calumniatoris: ergo medium occisionis est vanissimum. *Dices:* ex his evinci, licetam non esse occisionem pro vitanda contumelia jam facta: ceterum ad vitandam, & impediendam contumeliam, quæ imminet, medium occisionis non est improportionatum. *In isto:* quamvis doctrinâ hujus solutionis enervetur posterior ratio, nam non inferet calumniam, si prius occiditur, quam calumnietur, tamen hoc medium est multò magis improportionatum, & rationi dissimum, quam si eligeretur post impactum calumniam: ergo nulla est solutio. *Prob. ant. I.* ex jam dictis, quod scilicet inhonoratio non est vis, quæ vi occisionis repellere possit. 2. quia ob injuriam futuram omnino injuste, & contra rationem punitur quis de præfenti.

1524. Hactenus de proscripta prop. 17. & de priori parte prop. 30. Pergamus jam ad ostendendam falsitatem secundæ partis ejusdem 30. proposit. nimirum: *idem quoque dicendum, si quis, &c.* Prius tamen observa cum Joan. a S. Thoma bīc a. 8. tripliciter contingere, ut quis occidat, aut repercutiat suum percussorem pro defensione honoris. *Primo:* ubi semel percussus est, percussor adhuc intendit iterum percutere, & ideo in ipsa actuali pugna semel percussus repercutit, aut occidit injustum percussorem. 2. quando quis semel est percussus, sed itaut percussor non intendat iterum repercutere, tamen percussus fervore pugnæ repercutit injustum percussorem. 3. quando percussor injustus postquam semel percussit, fugit, sed tamen percussus ipsum insequitur, atque repercutit, & hic 3. casus est de quo loquitur damnata.

1525. Dicendum ergo est, quod percusso, & aggresso primò modō licitum est repercutere injustum percussorem, non quidem in vindictam percussionis antecedentis, sed in defensionem subsequentis: nam reperclusio in hoc casu non fit ex motivo se defendendi à percussione jam facta, sed à percussione iterum facienda, à qua licet cuilibet se defendere, unde reperclusio aggressi in hoc

casu respicit ut finem aggressoris fugam, nè postquam semel percussit, percutiat iterum: ille autem finis est bonus, & honestus: ergo licet potest intendi cum moderamine in culpa patet tutelæ, idemque dicendum ubi aggressor injustus conaretur primum percutere fuste, aut ferro; tunc aggressus posset utique, si aliter hanc primam percussionem vitare non posset, se defendere percutiendo invasorem, intendens vitare proprium damnum, hic enim finis similiter est bonus.

1526. In secundo vero, & tertio casu nullatenus licet repercutere percussorem. *Rat.* tertii casus. Tum percussus jam passus est in suo honore detrimentum, & percussor non intendit iterum percutere, sed potius fugit: ergo reperclusio tunc nullam potest habere rationem defensionis, sed vindictæ. *Prob. conf.* In eo casu non est defensio offensionis jam factæ, cum jam præterierit, sed neque futuræ percussionis, quia fugiens non vult iterum percutere: ergo. *Conf.* Reperclusio offensi ordinaretur ad recuperationem honoris amissi, juxta AA. proposit. damnata, sed ad illum finem medium non est licitum reperclusio, cum non habeat modum defensionis, immo per se ordinetur ad inferendum proximo nocumentum: ergo est medium intrinsecè malum. Atque ex iis ipsis probatur, quod reperclusio in secundo casu allato est illicita, cum nullatenus sit defensio propter eandem rationem ac in casu tertio.

1527. *Opp.* Licitum est latronem, qui furatus est bona temporalia, persequi, eaque per vim eripere de manu latronis, qui jam cessaverat à furto: similiter ergo postquam quis percussus est alapā, licebit ad recuperandum honorem repercutere percussorem. *Prob. conf.* quia sicut latro aufert bona temporalia injuste, ita percussor bonum honoris. *Resp.* quod dupliciter potest contingere casus antecedentis. *Primo,* itaut dominus persequatur latronem actū fugientem cum rem ablatam, & antequam latro se, remque ablatam constitutat in tuto. *Secundò,* potest furem persequi postquam rem ablatam, & se tuto in loco constituit. *Primo modò,* *resp.* C. ant. N. conf. & disparitas est: Quod cum latro, prout fugiens, rem alienam secum deferrat, è manibus ejus potest dominus per vim eripere, antequam à fure in loco tuto constituantur: tunc enim etsi fugiat fur, adhuc formalis est aggressor. Ceterum, qui semel proximi honorem læsit, ipsum percutiendo, dum fugit, & cessat à percussione, secum non de-

defert honorem ablatum, ac proinde jam non est aggressor; unde si repercutiatur fugiens, non erit defensio viri honorati contra aggressorem, sed vindicta, quæ est intrinsecè mala. In 2. autem casu, postquam latro se, & rem ablatam in tuto constituit, nequit dominus rei propria autoritate eam vi auferre, quia quamvis res illa injustè sit detenta, nihilominus est ipsius latronis secundum quid, sive quantum ad possessionem; unde non potest à vero domino spoliari invitè, cùm hoc pertineat ad publicam potestatem, ut cum D. Th. infra q. 66. a. 5. ad 3. docent communiter DD. Hæc dicta sunt juxta opinionem affirmantium licitum esse in defensionem bonorum temporalium magni momenti interficere furem, aut latronem, si aliter conservari non posseant, de quo statim ex instituto agemus.

1528 In finem scito: quòd etsi liceat invasorem vitæ occidere, cum limitationibus jam expensis, per se tamen nemo tenetur ad hanc defensionem, sed potest ex charitatis motivo, Christi exemplum æmulatus, mortem subire, potius quam invasorem occidere. Unde Dominus ipse Apostolos ad prædicandum mittens, tanquam oves inter lupos futuros esse commendavit; & ideo Matth. 5. v. 39. ait illis: *Ego autem dico vobis, non resistere malo, &c. Rat.* 1529 Etsi ordo charitatis incipiat à se ipso, hoc tamen intelligendum est juxta dicta cùm de *ordine charitatis*, quæ hic recolenda veniunt. Consultò autem dixi: *per se*, nam per accidens, ubi aggressus esset persona publica, vel bono communi pro rursus necessaria, teneretur ex justitia legali se defendere, & occidere injustum vitæ suæ aggressorem, ut rectè, post Sotum, observat Salomon hic controv. 1.

ARTICULUS V.

Utrum pro necessaria rerum defensione liceat occidere furem, vel latronem?

1529 **C**oncl. est negativa, nisi fortè periculum vitæ immineat domino rerum aggresso. Ita communiter Canonistæ, quos refert, ac sequitur Fagnanus cap. *Interfecisti, de homicidio, n. 5.* docens, hac in re constituendam esse differentiam jus canonicum inter & civile; nam jure civili permis- sa est rerum defensio, usque ad occisionem latronis, præsertim si res sit magni valoris, & non ad sit probabilis spes aliter eam recu-

perandi. Cæterùm in foro pœnitentiali, & consentaneè ad jus canonicum, peccat omnis, qui extra periculum propriæ personæ, & solummodo propter conservationem bonorum temporalium occidit furem: *Quinimodo non effet ponere os in cælum* (subdit ille ibi n. 18.) si attentaretur, nec de jure civili licitum esse laico, furem, vel spoliatorem occidere pro rebus tuendis ab invasione, & rapina, nam iura, quibus inititur opinio juristarum, loquuntur per verba denotantia defensionem personæ, non autem rerum, ut accurate observat hic Joan. de Anan. num. 8. Ita ille.

1530 Sed quidquid sit de jure civili, nostra resolutio videtur conformior juri canonico: primò, quia cap. *Si perfodiens, de homicidio,* dicitur: *Hoc etiam in antiquis legibus secularibus* (intellige 12. Tab.) *invenitur, impunè scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem si se telo defenderit: jam enim plus est quam fur.* Secundò, quia cap. *Suscepimus, eod. tit.* dicitur: *Expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus rebus, & transitoriis tam acriter in alios exardescere.* Consonat quoque nostra resolutio verbis *Exodi 22. ubi dicitur: v. 2. & 3.* *Si effringens fur domum, sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Quòd si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetravit. Hæc ibi, quæ sic interpretatur S. August. ibid. q. 84. dicens: *Intelligitur ergo tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur: si autem diurnus, pertinere.* Hoc est enim, quod ait: *si orietur super eum Sol.* Poterat quippe discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset, & ideo non deberet occidi. Hæc August. Quibus apertam indicat rationem, cur occidens invasorem nocturnum, non reputetur homicida; benè verò si diurnum, quia scilicet nocte discerni non poterat, an ad furandum, vel ad occidendum venisset; benè verò si orto jam Sole, illud faceret aggressor: ergo juxta S. August. utraque hæc causalis est vera, 1. quia nocte discerni non poterat, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset fur, ideo ipsum occidens non erat homicida: ergo si nocte illud poterat discernere, non poterat occidere. 2. quia in die poterat discerni, quòd ad furandum, non ad occidendum venisset invasor, non poterat occidi: ergo si potest in die illud discerni, nequit occidi. Utraque cons. est à causalibz ad conditionalem, ac proinde legitima: secluso

igitur personæ periculō propter conservanda solummodo bona temporalia, prohibuit lex vetus occidere latronem.

1531 Ex his dispuo, & tacita præoccuperat solutio: Si esset juxta legem naturæ, ut volunt contrati, diurnum occidere raptorem rerum temporalium, illud non prohiberet lex, nam fuit lata consentaneè, & ex adjectione, & non ad correctionem, & ablatione legis naturæ: ergo secundūm hanc nunquam licet occidere invasorem rerum defensionis causā, & non personæ. *Rursus*: homicidii prohibitio non minus strictè fidelibus impoſita est à Christo, ac per manum Moysis Hebreis; sed in lege Moysis occisio furis diurni, extra personæ periculum, reputabatur homicidium: ergo etiam in lege gratiæ, saltem quoad forum animæ. Maj. constat: nam sit incredibile, quod in lege gratiæ, ubi rerum contemptus magnopè prædicatur, & ovium mansuetudo fidelibus exemplò Christi proponitur, detur ipsis licentia, pro rebus vilibus, tam acriter exardescendi in proximum. *Adhac*: lex Romana 12. Tab. non permittit impunè occidi diurnum furem, nisi telo se defenderit: multò igitur minus hoc permittit lex Evangelica.

1532 Non me latet, à quibusdam ut severam notari hanc resolutionem; sed si res hæc absque præoccupatione inspiciatur, apparebit 1. deduci manifestè, ut reor, ex textu *Exodi* prout ab August. interpretatur; cuius interpretatio hac in parte est authoritativa, seu authentica, quoniam approbatur in Decretali cit. *Si perfodiens*; quare displacebit, quod Gonzalez, alioqui disertissimus, rejicit ibi n. 10. differentiam furis nocturni, & diurni allatam: 2. quod ex Theologis ante Cajetanum nullus, ut sciam, contrarium docuit sententiam, nam quod pro ea referatur D. Th. hic a. 7. ad 2. & in argum. sed contra, satis videtur ridiculum: argumentum enim *sed contra*, ad rationem spectat dubitandi, non ad resolutionem, & sententiam: in solutione autem ad 2. determinat S. Dr. universalem Augustini eodem modo quo ad 1. Ex hoc autem nec leviter colligitur concessisse licentiam occidendi propter solā divitiarum conservationem. 3. quod Theologi, qui pro contraria adduci possunt, diversimodè, & diversis limitationibus loquuntur, ut habes apud Aragon, imò aliqui ex illis, præsertim Salon hic controv. 2. §. *Testimonia* verò, nostram tenuit sententiam, quam novissimè amplexus est Genettus, Heno, &

Tom. II.

alii Theologi.

1533 *Opp. 1.* Quibus licet tendere in finem, licet adhibere media ad illum ordinata; sed divitiae sunt media ad finem conservationis vitæ ordinata: ergo quibus licet tendere in hunc finem, licebit quoque in conservationem divitiarum; sed licitum est occidere latronem in defensionem, & conservationem vitæ: ergo & divitiarum. *Resp.* dist. maj. media simpliciter necessaria ad finem, C. secundūm quid, N. & dist. min. N. cons. Divitiae quamvis abundantes sint, tantum sunt necessariæ ad melius, & magnificientius vivendum. Quod si ex earum jactura in extremam necessitatem se desciscere quis certò cognosceret, tunc pro conservandis illis posset invasorem interficere, quia tunc esset jam periculum personæ, & non tantum rerum.

1534 *Opp. 2.* Pro defensione vitæ propriæ licet occidere invasorem, cum detrimento vitæ spiritualis ipsius: ergo & defendendo bona temporalia. Patet cons. quia longè superioris ordinis est vita spiritualis proximi respectu propriæ vitæ corporalis, quam bona temporalia respectu vita corporalis: ergo si, &c. Hoc argumentum si quid probat, concludit, in omni casu teneri nos plus procurare bonum proximi spirituale, quam rei nostræ temporalis conservationem, quod nemo dicet. Et in forma conc. ant. N. cons. ad probat. dist. ant. & eadem est pro omni casu necessitas utrinque, N. & variatur, C. Itaque spoliator cum non sit in extrema necessitate spirituali, imò voluntariè se constituat in eo damnationis periculo, nulla legi tenetur aggressus vitam pro eo exponere corporalem, subindequè poterit ipsum occidere in defensionem suæ personæ: ceterum cum pro divitiis non militet eadem ratio, comparatio non rectè sit in arguento, unde non tenet paritas.

1535 *Opp. 3.* Ex nostro dicendi modo latam aperiri viam hominibus improbis, ut furentur. *Deinde*: quia nemo tenetur sua bona in proximum expendere extra necessitatem extremam, in qua non est fur: ergo non debet aggressus sua bona prodigere. *Denique*, pro defensione bonorum licet inferre bella; sed bellum plura homicidia comitantur: ergo. *Ad 1. dic*: per leges satis esse provisum ad obvianda furtæ, cum capite plectendos esse latrones, per leges civiles sanctum sit modò supra notatò. *Ad 2.* N. suppositum, quod nempè aggressus expendat, aut prodi-

gat divitias. *Ad 3. dissimulatō*, hanc sequi consequentiam: *Igitur pro defensione bonorum licent homicidia*, quod est absurdum, hōc inquam dissimulatō, dist. min. comitantur per accidens, C. per se, N. *Quòd si fortè arguens nomine homicidii intelligat hominis occisionem*, aliter resp. dist. min. comitantur occisiones hominum factæ authoritate publica, C. privatā, N. & de hac est quæstio.

1536 Ex hucusque dictis efficaciū revertuntur tres proposit. ab Innoc. XI. confixa, nemp̄ 31. Regulariter occidere possum furem, pro conservatione unius aurei. 32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actū possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. Et 33. Licitum est tam heredi, quam legatario contra injustē impedientem, nē vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem injustē impedientem. Dixi: efficaciū, si enim pro defensione eorum, quæ actū possidemus, et si multi ponderis sint, non possumus extra periculum vitæ, furem occidere, multò minus hoc erit licitum pro conservatione unius aurei, vel assecutione rei cuiuslibet, ad quam jus habemus, & non jus in re.

1537 In finem circa homicidii divisionem duo tanquam necessaria duxi notanda: unum est, quod nomine *homicidii casuale* intelligitur à Theologis cum D. Th. hic q. 64. a. 8. homicidium simpliciter involuntarium; non sic autem ab utriusque juris peritis, qui homicidium casuale accipiunt contra *præmeditatum*, seu factum per *insidias*: unde per ipsos homicidium casuale est simpliciter voluntarium, vel in se, aut in causa. Verum quidem est, quod Theologi cum D. Th. loc. cit. homicidium, quod est voluntarium in causa, aliquando appellant casuale, quæ omnia oportet distinguere, nē hallucinemur. Alterum est, quod homicidii peccatum sex modis incurri potest, factō, scilicet, præceptō, consiliō, vel auxiliō, defensione, permissione, & cooperatione. Et de Homicidio dicta sint satis.

QUÆSTIO II.

De Judice.

ARTICULUS I.

Aliquæ difficultates circa Judicis autoritatem resolvuntur.

1538 **J**udex dicitur, quasi *jus dicens*, & est: *Persona*, quæ ex *jurisdictione propria*, vel *delegata*, seu *commisa*, *potestatem* habet ad *causas criminales*, aut *civiles terminandas*. Tria igitur debet habere *judex*, legitimam scilicet *potestatem*, *judicij veritatem*, *rectamque intentionem*. *Judicis veritas*, seu *scientia publica* habetur ex *confessione Rei judiciali*, aut ex *probatione juridica*, vel *facto notorio*. Hinc ad *injustitiam spectat*, non *subditum judicare ex officio defectu* quidem *potestatis*, tunc enim esset *judicium usurpatum*, *proindeque perversum*, & *inustum*, quod reprehendit *Apostolus Rom. 14. v. 4.* *verbis illis: Tu quis es, qui judicas alienum servum?* *Potestas legitima* *judicandi*, una est *absoluta*, & *simpliciter* talis; alia vero secundum quid, & in casu aliquo particulari. Utraque autem quatuor modis acquiritur, ut ex *judicis divisione statim* intelliges.

1539 **J**udex ergo unus est ordinarius, cui à se, seu ex officio quō fungitur, convenit jurisdictione per *jus*, *consuetudinem*, aut *præscriptionem* ad universas causas sibi subditorum cognoscendum. Alter vero est delegatus, sive extraordinarius, qui *potestatem* habet sibi delegatam à *judice ordinario*, qui solus potest alteri delegare *potestatem*, vel ad omnia negotia, vel determinatè ad aliquam causam, seu litem dirimendam, prout ipsi placuerit. Differt ergo ordinarius à delegato, quod ille jurisdictionis *potestatem* habet: *delegatus* vero jurisdictionis *usum*. Datur præterea *judex arbiter*, cui partes se ultrò ad litis compositionem subjiciunt: hoc enim ipso quod quis velit alteri, ut *judici*, parere, sese ad id ligat, & alter quasi quodam *contractu ultrò*, citroque *habito*, *potestatem* acquirit *arbitriam*: *sic ergo & Christus propria sponte humano judicio se subdidit*, Pilati scilicet, non tanquam superiori, cùm propter unionem hypostaticam ab omni jurisdictione humana esset exemptus, quoque

que ut homo; sed quia Pilato præsidenti in Iudæa nomine romani Imperii Christus D. se exhibuit, sicut unum de subditis. Nec Pilatus peccavit judicando Christum peccato usurpati judicii, sicut judicans non sibi subdito, quamvis peccaverit peccato iniqui judicii, damnans innocentem, dicente ipso met: *Ego nullam causam invenio in eo.* Adeas Caj. in comment. a. 1. q. 67. 22. ubi ad exponendum qualiter Leo Papa IV. se judicio Imperatoris subdidit, ut tradit D. Th. in solutione ad 2. triplex excitat dubium, qualiter Papa potest se subjecere Imperatoris judicio, quod eruditè resolvit, & mentem D. Th. cum alibi dictis conciliat.

1540 Prædictis tribus modis adquirendi legitimam potestatem, addit, quod cum quis in alieno territorio delinquit, vel contrahit, subdito ea in re efficitur judicis ordinarii loci illius; & hoc verum est, etiamsi quis alioqui fuerit exemptus ab ordinario loci, nam ratione delicti ibidem commissi subjet judicio ordinarii localis, & ideo milites quamvis ab ordinario loci exempti sint, ratione tamen delicti jubentur ei obedire: unde D. Th. loc. cit. ad 3. ait: *Episcopus in cuius diœcesi aliquis delinquit, efficitur superior ejus, ratione delicti, etiamsi sit exemptus,* &c. His ut certis prælibatis, ad controversias deveniamus.

1541 Controversia 1. est: *An ubi quis communis errore habetur ut judex ordinarius, vel delegatus, cum reapse non sit, valeant gesta per ipsum?* Communior DD. opinio requirit bonam fidem, seu communem errorrem totius, vel majoris partis plebis, & titulum coloratum, putat, quod ab aliquo superiore sit approbatus, esto propter aliquem defectum occultum, v.g. excommunicacionem, approbatio non valeat, seu non deferviat. Nihilominus Basilius Pontius, alii que plures à Passerino relati, tom. 2. de stat. q. 187. a. 1. n. 350. titulum non exigunt coloratum, ut gesta per intrusum sint valida, sed contenti sunt errore communis. Primo, quia ex Authent. de tabellion. immediate ante §. ult. deducitur, quod instrumenta Notarii intrusi possessionem habentis valida sunt cum solo errore communis, ut est vulgaratum inter juristas. Secundò, quia l. Barbarius, titulum non prærequirit, sed tantum utilitatem eorum, qui apud eum (id est intrusum) egerunt, & quod talis intrusus, etsi servus, capax erat potestatis. Similiter Can. In famis 3. q. 7. nihil habetur ex quo, aut le-

viter colligatur titulus coloratus. 3. Quia in proposito consideranda non est intrusi commoditas, cum potius sit puniendus; sed innocentum favor, & communis utilitas, cuius ratione censetur superiorem dare facultatem quoad posse, ut valeant gesta à publico officiali, etsi ficto.

1542 His de causis Passerinus loc. cit. n. 355. affirmat, quod licet prior opinio sit probabilius extrinsecè, tamen pro alia superat rationis vigor, unde concludit: quod ut gesta ratione publici officii valida sint, sufficit possessio pacifica, & indubitate, cum errore communis: talis enim possessio non est sine aliquo colore tituli, nam intrusus est toleratus pro eo tunc à superiore, & ut versus titularis habitus à communitate. Inde que colligit, quod ut absolutio sacramentalis sit valida, sufficit, & omnino requiritur, quod absolvens sit Sacerdos, & in pœnitentiibus adsit bona fides, seu communis error dum vident illum sedere, sicut legitimi Confessarii, in loco ubi administratur sacramentum Pœnitentiae. Hoc enim ipsò intrusus E. C. Sacerdos excommunicatus occultus, est in possessione, concurritque error communis.

1543 Controversia 2. est: *An judex contra veritatem, quam certò novit, debeat judicare, propter ea, quæ in contrarium propounderuntur?* His verbis difficultatem proponit D. Th. hac q. 67. a. 2. & ab aliis strictius disquiritur: *Debeat nè judex secundum allegata, & probata judicare etiam ubi ipsi contrarium innotescat?* Ante resolutionem prænotare summoperè oportet, quod judex, ut innocentem liberet, prudentiam omnem, scientiam, potestatem, &c. adhibere tenetur. Fieri enim vix potest, ut judex si evidenter sciat accusatum de delicto capitali esse innocentem, non habeat unde in sermone capere testes, & accusatores possit, saltem in aliqua circumstantia, quæ sola satis sit ad differendum judicium. Ergo judex primùm sollicitus esse debet, ut avertat ab accusatione actorem: quod si hoc non assequitur, curet ut actor ab intentata causa desistat. Dein, judicium protrahat: testes pluriè examinet circa facti, loci, & temporis circumstantias. Rursus: si profuturum credat, coram populo juret, quod sibi certò constat objecti criminis falsitas, ut hâc viâ ad populi petitionem liberetur innocens. His denique omnibus frustra tentatis, interposita innocentis appellatione, causam ad superiorem judicem remittat, qui ab inferiori informatus supre-

ma sua auctoritate utatur. His, & simili-
bus mediis uti debet iudex ad insontem libe-
randum.

1544 Quid verò, si nihil obtinere possit,
& neceſſarium fit iudicare? Resp. Teneri tām
in casu civili, quam criminali contra verita-
tem sibi notam, juxta allegata, & probata
sententiam pronuntiare. Hanc D. Th. opini-
onem ingens Theologorum numerus pa-
trocinatur, & quod plus est, auctoritas Am-
brosii in *Psal. 118.* & refertur Can. *Judicet*
3. q. 7. August. ad *v. 7. Psal. 57.* & Gre-
gorii Magni, ut habetur c. *Summoperè 11. q.*
3. Rat. efficax: Iudex ut talis est persona
publica, & actus sententiae publicus: de-
bet ergo uti potestate, scientia, & volun-
tate publicis; sed nisi secundum allegata, &
probata iudicaret, non uteretur potestate,
scientia, & voluntate publicis: peccaret er-
go pronuntians sententiam juxta veritatem
sibi privatim notam.

1545 Ratio hæc, ex his, quæ judicio fo-
ri per te convenient, hauritur: iudex enim
jus solummodo habet utendi suō officiō
juxta modum, quem iura ipsi præscribunt;
at iura disponunt iudicem dirigi debere per
allegata, & probata; unde neminem potest
damnare, qui non sit juridicē nocens, quan-
tumlibet iudici evidenter constet esse reum:
ergo idem. Indeque elicies, non teneri iudi-
cem officio suo renuntiare, ut quidam vo-
lunt, quia sententiam ferens in proposito,
injuriam non facit innocentī nisi ut summum
per accidens, non secūs ac belli Dux, qui
licitē civitatem incendit, licet ibidem aliqui
sint innocentes. Eadem ratione minister ju-
dicis privatā notitiā sciens sententiam iudi-
cis in quolibet alio casu esse injustam (op-
positum dico ubi sententia contineat erro-
rem intolerabilem, seu notoriā injusti-
tiam) obediēre potest, præmissis diligentiis, ut
sublevetur ab hac executione, adhibitisque
mediis sibi possibilibus, ut innocentem li-
beret; sed non tenetur cedere officio, uti
docet D. Th. q. 64. a. 6. ad 3.

1546 Omnia contrariorum argumenta
ad quatuor reducuntur, quæ hic sibi objicit
D. Th. Primum est, quod *Deuter. 17. v. 9.*
dicitur: *Indicabunt tibi iudicii veritatem.* Se-
condum est, quod homo in iudicando de-
bet iudicio divino se conformare, & signifi-
catur verbis illis *Deuteron. 1. v. 17.* *Quia Dei*
judicium est; sed Dei iudicium est secundum
veritatem: ergo. Resp. ad 1. Illic per veri-
tatem intelligi publicam, & secundum ea,

quæ judici fuerint proposita, & ideo præ-
mittitur ibi, quod ipsi iudici est proponen-
dum. Ad 2. N. cons. nam Deo competit
iudicare propria potestate, unde non ab
aliis, ut iudicet, informatur, sed secundum
veritatem, quam ipse iudicat: iudices ve-
rò creati testimonio egent alienō ad iudi-
cium, quia publicum, & juridicum.

1547 Argum. 3. prout à Cajet. robo-
ratur, est hujusmodi: Finis, & medium sic se
habent, quod si medium dicit ad contra-
rium finis, jam non est medium ad finem, ne-
que à sapiente mandatur executioni, ut pa-
tet in medicina; sed probationes forenses
sunt veluti medium ad finem innotescendæ
veritatis, ad hoc enim citantur testes, &
alia facti documenta ad forum trahuntur: er-
go ubi constiterit iudici, hujusmodi media
ducere ad contrarium veritatis, insipien-
ter eadem prosequitur iudicando secundum
allegata. Resp. dist. min. ad finem innotes-
cendæ veritatis publicæ, C. veritatis pri-
vatæ, & particularis, N. finis enim justitiae
humanae est veritas facti publica, hæc autem
ordinatè quaritur per probationes juridi-
cas, & non aliter. Unde D. Th. hic ad 3. ait:
Quod si factum fit manifestum iudici, & non
aliis: seu aliis, & non iudici, tunc est neceſſaria
iudicis discussio per probationes; in no-
toriis autem, & manifestis iudici, aliisque, non
requiritur judicialis ordo, & ita intelligitur
illud 1. ad Timoth. 5. v. 24. Quorundam homi-
num peccata manifesta sunt, præcedentia ad ju-
dicium.

1548 Argum. 4. Nomen scientiæ in ju-
dice importat applicationem ejusdem ad
aliquid agibile; sed facere contra scientiam
est peccatum: ergo peccat iudex si senten-
tiā ferat contra scientiam veritatis, quam
habet. Resp. dist. min. agere contra scien-
tiā speculativam est peccatum, N. practi-
cam, C. vel aliter: contra scientiam perti-
nentem ad propriam personam, N. contra
scientiam attinentem ad publicam potesta-
tem, C. Iudex itaque ad præsens non con-
formatur huic scientiæ speculativæ, quam
habet, ut persona particularis: *Hic est inno-*
cens; sed conformatur scientiæ potestatis pu-
blicæ, quā fungitur, quāque rectè iudicat:
Occidendum esse ut nocentem.

1549 Nota 1. quod exemplum ejus, qui
privatā scientiā novit matrimonii impedi-
mentum, ad rem non facit: nam copula ma-
ritalis convenit conjugi ut privata persona,
nusquam ut publica, ideoque etiā in for-

judiciali compelleretur ad coabitandum, non posset uti matrimonio, unde est dissimilis ratio ac in nostro casu. Nota 2. quod ubi judex subornasset testes falsos, quibus mortuis nullum supereret remedium ad liberandum innocentem, teneretur ille officio renuntiare, immo & cum vita periculo à sententia damnationis ferenda ab alio judece liberare innocentem; talem enim obligationem induxit ex injustitia, damnicator enim injustus tenetur cum æquali damno suo reparare injustum proximi damnum. Nota 3. quod judicis notorii excommunicati, aut publici acta tenent; secus vero ubi nominatim fuerit excommunicatus, vel manifestus Clerici percusor, ut latius dixi cum de Censuris.

ARTICULUS II.

De modo procedendi Judicis.

1550 **T**ribus viis communiter procedit Judex, viæ scilicet accusacionis, denuntiationis, & inquisitionis. Prior una est formalis, quâ alterius delictum actu accusatur apud judicem; alia dicitur virtualis, quæ nempè supplet vicem formalis. Unde virtualis est quintuplex: 1. infamia publica, indicia sufficientia, & clamorosa insinuatio. 2. crimen manifestè patratum, & notorium, ut reus nullò modò illud possit inficiari. 3. delictum coram judge, & aliis commissum. 4. rebellio contra Prælatum post fraternalm denuntiationem, ubi enim denuntiatus non emendatur, nec vult obedire, tenetur Prælatus ultra procedere ad punitionem, & tunc rebellio, & inobedientia vim habet accusatoris. 5. juridica denuntatio, ut sit Inquisitoribus, vimque habet accusationis, esto non teneatur delictum probare accusator.

1551 Via denuntiationis duplex est: una evangelica, per quam qui post privatam correctionem non emendatur, defertur Prælato ut patri, tanquam ab ipso efficaciùs corripiendus; altera juridica, quâ nocens bono communi, defertur judici, sicut in criminе hæresis, & læsa majestatis. Prioris denuntiationis finis primarius est fratri emendatio, unde sub fraternalia cadit correctione, de qua supra; posterioris vero finis est delinquentis punitione ob bonum commune. Postrema judecum via est inquisitionis, ubi scilicet nullo accusante, aut denuntiante, inquirunt ex of-

ficio, aut delicta in genere, ut in visitationibus, & publicis edictis, vel criminis authorem, ubi illud constat, & non iste.

1552 Concl. *Judex quin præcedat accusator formalis, aut virtualis, neminem potest damnare, proindeque ubi viæ accusationis pergit, formalis eget accusatore, & virtuali in aliis duabus viis.* Rat. 1. p. Cum justitia sit ad alterum, oportet judicem inter duos dijudicare; sed hoc fieri nequit, nisi unus sit accusator, sive actor, alter vero reus, unde Actuum 25. v. 16. dicitur: *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, praesentes habeat accusatores;* & S. Ambrosius super 1. ad Cor. 5. exponens Apostoli sententiam de fornicatore, docet: *Quod judicis non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Iudam, cum fuerit, quia non est accusatus, minime abjectus:* ergo.

1553 Rat. 2. p. Actus publici natura exigit oriri à publica scientia, & voluntate, alias nec causæ essent sibi invicem commensuratae, ubi potestas esset publica, & scientia privata, neque effectui proportionatae, dum punitio publica à scientia privata exiisset, & ideo Deut. 16. v. 20. dicitur: *Fusse (ideò secundum ordinem publici judicij) quod iustum est persqueris.* Unde Cajet. in Sum. v. Homicidium, tradit: *Homicidii sunt rei occidentes venenō, vel alias secretō de mandato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam si læsa majestatis dicerentur rei:: Nec excusat (quam allegaret Princeps) ratio scandalit vitandi, ajunt enim, persuadere necem conantes, quod illum mortem mereri constat clarissimè: sed ut honor illius, & familiæ, & dignitatis servetur, & ut scandalum vitetur, oportet ipsum sine iudicio occidere cum dexteritate: sunt enim diabolice artes ad excusandas excusationes in peccatis.* Hac ille. Et rectè quidem: pluris enim facienda est infamia Princeps, aut reipublicæ, quam cujuslibet vasfalli; sed secretis occisionibus infamantur illi, quia juris ordinem abjiciunt contra jus administrum omnium gentium, & finem justitiae vindicativæ, quod scilicet puniantur male: ergo tam Princeps, quam Consultores, & executores essent homicidae. Adhuc: si Principi datur jus in proposito ad occidendum hominem imparatum, & fortè ob id peritulum in æternum, quidni ad eum infamandum temporaliter? Nec propterea dicimus, nullo eventu damnari posse inauditum, & non citatum reum, casu enim rarissimo posset

set reus absens damnari, dummodo prius ipsi designetur patronus, qui ejusdem partes diligentissimè agat, & id nonnisi in gravissimis causis fiat, ait C. Lugo *h̄c sēt. 5. n. 52.*

1554 *Sequitur 1.* Confessionem per injuriam, seu prætermisso juris ordine, pro nulla haberi, siveque iustè tunc damnatur reus, quinimò judex, ejusque ministri obligantur resarcire damna inde secuta, nisi aliunde rationes haberet sufficienes, ut juridicè damnet reum, tunc enim à restitutio- ne etiam excusarentur, et si peccarent prætermittendo ordinem juris. *Sequitur 2.* Graviter peccare Reges, & Judices, qui subditum beneficiis, honoribus, aliisve bonis ad nutum non amovilibus, solā privatâ scientiâ absque juris ordine privant: quia in hoc casu rationes adductæ militant, licet non tam efficaciter urgeant, cùm harum rerum magis dominium habeat respublica, transferatque in Principem, quam in vita civium. Duxi: *ad nutum non amovilibus*, nam alia confert Princeps cui vult, ab invitisque auferre potest.

1555 *Petes 1. An liberum sit judici pœnas juris relaxare?* *Resp.* cum D. Th. *h̄c q. 67.a. 4.* quod antequam injuriam remittat pars læsa, nullus judex regulariter (etenim in casu raro locum habere potest epikia, de qua p. 1. n. 812.) pœnas relaxare potest: supremo autem judici postquam pars remitterit, conceditur arbitrium commutandi, vel remittendi pœnas; secùs verò judici inferiori. *Rat.* Ad judicem duo spectant, judicare nempè accusatorem inter, & reum: & ferre sententiam ex publica potestate; sed ex priori impeditur, nè reum possit absolvere à pœna antequam læsus remittat; & ex posteriori impeditur quilibet judex inferior, nam ipsi præscriptus est judicandi modus, ligaturque legibus pœnalibus: judici verò supremo plenariè confertur potestas judicandi, cùm non solum sit legum custos, verum etiam legislator: ergo si viderit expedire publicæ utilitati, poterit reum absolvere, & in pœnis dispensare; secùs autem judex inferior. Sciant ergo isti minimè ipsis licere pietatis colore, terminos legis transilire, neque ipsorum est detrahere in his pœnis, quæ à lege sunt statutæ. Quin verò ait Soto (*lib. 5. q. 4. a. 4. ad 1.*) *Et ille qui pietatis obtenuit nimium procurant malefactores è judicium manibus eripere, non putent egregium pietatis opus exhibere: inferunt enim super justitiae violentiam, imprudentibus interces-*

*sionibus, & importunis: non enim licet semper intercedere, neque pro quibuslibet, neque apud quemvis judicem, ut rectè notat C. Lugo *h̄c disp. 37. sēt. 8. n. 96.* Misericordia enim tunc est verè misericordia, si sic facta fuerit, ut justitiam per eam non contemnatur. Chrysost. hom. 46. in Matth.*

1556 *Petes 2. Quomodo se gerere debeat judex quando probabilitas occurrit propter opinionum varietatem?* *Resp.* Non posse sententiam ferre juxta opinionem sibi minus probabilem, sed secundum illam, quæ omnibus diligenter attentis, & æqua lance libratis, probabilior ipsi coram Deo appetat, prout dixi p. 1. n. 681. & seq. quibus addo, quod cum ex jure ad ferendam sententiam capitalem probationes debeat esse luce meridiana clariores, & tales non sint ubi in causa sanguinis datur una opinio probabilis, & alia probabilior; ideo hoc casu judex sequi potest opinionem, quæ sibi speculativè minus est probabilis, nam ea ipsa opinio practice fit probabilior, efformaturque recta conscientia ex principio allato, quod scilicet probationes debent esse luce clariores; sed hic & nunc non sunt tales: ergo h̄c & nunc non est damnandus ad mortem reus. Et hæc de causis criminalibus.

1557 *Quid verò in civilibus, quando omnibus ritè inspectis, jura utriusque partis apparet aequalia, & neuter possideat?* *Resp.* Non posse totum parti uni adjudicare, sed debere judicem rem, si divisibilis sit, dividere, sin minus compositionem inter partes facere, itaut utrique parti satisfaciat ex æquo. *Rat.* Jus utriusque est tunc propriè dubium: nullam ergo rationem habet judex, ut rem totam uni parti adjudicet, quam alteri: debet ergo, tanquam publicus juris litigantium declarator, rem dividere, ut sententiam corresponteat veritati prout in judicio probatæ. Hæc omnia confirmantur ex damnatione proposit. 2. & 26. ab Alexandro VII. de quibus egimus p. 1. n. 681. & 686.

1558 *Opp.* Ex duobus candidatis, æquè dignis, potest collator beneficii, cui voluerit conferre illud: similiter ergo judex. *Resp.* N. conf. Jus etenim candidatorum natura suâ petit rem uni tantum esse applicandam, unde jus non habent ad divisionem, siveque etiæ æqualiter sint digni, relinquunt ipso suo factō electionem collatori, & ideo nihil mirum, quod sine alterius injuria, alteri integrum conferat beneficium: at in nostro casu omnino aliter res se habet, quia saltem

tem virtualiter dividi potest sortiendo v. g. & insuper neuter celsit juri, sed illud conservant æquale. *Nota* obiter, beneficii collatorem eo casu non tantum injuste, sed simoniæ pretium accipere pro electione unius præ alio: venderet enim arbitrium, & beneficium, cùm utrumque sit invendibile, ut dixi cùm de *Simonia*; quare mérito Alexander VII. confixit sequentem propositiōnem, ordine 22. *Non est contra iustitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

ARTICULUS III.

De requisitis in Judice ad procedendum viâ inquisitionis.

1559 **U**T expedite procedamus præhabendum est, quòd infamia est: *Quidam rumor de aliquo crimine ortus, & sparsus inter multos probos, & honestos. Clamorosa autem insinuatio frequenter pro eodem accipitur ac infamia; differunt tamen, quòd hæc invenitur quando viri probi testantur judicialiter famam esse, & rumorem delicti, & quidem inter bonos, & honestos; illa verò est rumor publicus inter eosdem, sed extrajudicialiter. Numerus ad utramlibet constituendam certò determinari non potest, & ideo relinquuntur prudentis arbitrio, itaut consideretur 1. qualitas communitatis, nam major requiritur numerus ad infamiam in civitate, quam in villa. 2. gravitas criminis, nam in graviori major rumor exigitur inter eos, quibus incumbit scire. 3. authoritas personarum malâ famâ laborantium, nam quòd celsiores sunt, opus est majori rumore. Judex propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos, & graves lata opinio non existit.* Cap. *Inquisit. de accusat.* Unde Soto rectè dixit, ad infamiam requiri, quòd major pars viciniæ, collegii, vel communitatis, in qua quis habitat, rationabiliter suspicetur crimen ex indiciis, & conjecturis sufficientibus, non enim testes oculatos postulat infamia. *Nota* tamen, quòd licet ad causandam infamiam tot, & tales testes requirantur, ut dictum est, ad eam tamen probandam sufficiunt duo testes, ex Farinacio tom. 1. præ. crim. q. 48. num. 33. Indicia sunt, signa, & circumstan-

tiæ, ex quibus aliorum facta solemus judicare, & dicuntur certa, seu expressa, ubi moralem inducunt certitudinem, putà, si quis gladio evaginat, asperisque sanguine deprehendatur juxta suum inimicum occisum. Alia signa sunt *probabilia*, ut si Titius minatus sit Bertam, & post breve tempus occisio ipsius contingat. Alia indicia *levia* sunt, quorum nulla est habenda ratio, ut si inveniatur cadaver in uno vico, & Titius casu illic perambularet.

1560 Publicum crimen dicitur tripliciter: notarium scilicet, quia à pluribus visum est, vel loco publico patratum, itaut nulla tergiversatione possit celari, & hoc est *notarium facti*; *juris* verò, quando per publicam judicis sententiam damnatur quis. Dicitur etiam *publicum*, quia *manifestum*, quando scilicet per sufficiētes testes probari potest, & ideo à contrario, quod sufficientibus testibus non potest probari, dicitur *occultum*, & *secretum*, ex D.Th. hic q. 68. a. 1. ad 3. Denique *publicum* dicitur, quod est *famosum*, & nititur famâ majoris partis orta ex uno sciente, vel ex indiciis, aut præsumptionibus testi oculato æquivalentibus.

1561 Semiplena probatio est: *Dictum unius testis oculati, & jurati, ac omni exceptione majoris.* Testis namque ex solo auditu solū valet ad indicandum, & inquirendum testes oculatos, non ad probandum, & ideo dicitur *oculati*. *Jurati* verò, quia testis dictum sine juramento, nullam in *judicio* vim habet, ac omni exceptioni majoris, idest, qui nullum habeat impedimentum quòd possit dictum ejus, vel ipse repelli juridice. Hac brevi terminorum notitiâ præmissâ, dico, quòd inquisitio est: *Investigatio delicti, aut delinquentis à judice legitimè facta.* Dividitur autem in *generalem, specialem, & mixtam*. Prior fit de crimine, & criminoso vagè, adeoque tantum supponit vagam delicti præsumptionem, & fit à *Prælatis* in *visitationibus*, ab aliisque in *assumptionibus* informationibus de claritate sanguinis, de vita, & moribus ob finem non errandi in electione, seu promotione ad *prælaturas*, dignitates, beneficia, &c. Alia inquisitio est *specialis*, quia de certa persona, & determinato ejusdem delicto, ut si inquiratur: an Titius homicidium commiserit? quia invento cadavere, ignotus est homicida. *Mixta* inquisitio instituitur, quando constat de delicto, & non de delinquente, aut econverso. His prælibatis, sit

1562 Concl. 1. Ad inquisitionem omnina

generalem, nulla præquiritur infamia, ne accuser, aut denuntiatur, ut judex legitimè interroget: subditi verò, etiam si in tali Inquisitione imponantur censura, & præcepta, ne tenentur, nec possunt explicare, nisi delicta quorum AA. infamia laborant, de crimine, aut re circa quam interrogantur. Utraque pars est communis, & prob. i. ex fine, ad quem generalis instituitur inquisitio, ad purgandam nempè communitatem à criminosis, & ut delinquentes (quos nullus curat accusare, aut denuntiare, cum possit aliquando, & debeat) puniantur in visitatione, sicut oportet: igitur necessaria est bono communi generalis inquisitio modo dicto inducta, etiam si non præcedat infamia, &c. Unde superioribus jure præcipitur, ut statim temporibus visitationes faciant.

1563 Rat. 2. p. Subditus tantum ea tenetur explicare, quorum superior legitimus est judex, & de quibus juridicè interrogat; sed præter Deum nullus est judex occultorum: ergo non tenerur occulta manifestare. *Insuper*: Quandiù proximus non laboret infamia, habet jus, ut non detegatur judici suum crimen: signum ergo est, quod subditus non potest illud revelare. Inde merito AA. obligant visitatores, ut quando generalis inquisitio ab ipsis instituitur in loco ubi fuerint subditi imperiti, & ignari, exprimant se non de occultis, & quorum nulla est infamia inquirere: tenentur siquidem superiores, saltem ex charitate, quantum possunt consulere subditorum famæ, & vitare occasionem manifestandi ea, quæ jure naturali debent conservari occulta. *Nota* tamen, quod si per imprudentiam subditi revealent judici delictum occultum, non exinde posset judex contra reum instituere inquisitionem speciale, nam ut colligitur ex cap. *Inquisit. de accusat.* et si duo testes juri crimen occultum testentur, nequit judex, si nulla fuerit infamia, vel accusator, procedere ad inquisitionem speciale de tali criminis.

1564 Sed dices: Judex tenetur procedere contra reum juridicè cognitum; sed in præsenti reus est juridicè cognitus, et si ex notitia testis inique, aut ignoranter loquenter: ergo. *Deinde*: nullam injustitiam, si quæ sit, reo infert judex speciale instituens inquisitionem, supposita testis declaratione etiò inusta: ergo. Ad i. N. min. Quod enim contra jus expressum sit, non est factum juridicè, neque notorium juris est quod inno-

tescit judici per injustitiam, vel ignoratiā testis. Hinc Salmant. ibi num. 138. rete, et si non satis cohærenter, dixerant, quod ubi judex de uno inquirens delicto, detegit aliud, non connexum, sed omnino disparate, de quo alias reus non sit diffamatus, non potest de eo judex specialiter inquirere. *Ad 2. N. ant.* cùm regula sit certa: *In utroque jure infamiam requiri ad speciale inquisitionem.*

1565 *Observa 1.* Quod licet edictum S. Officii, quod præcipitur denuntiari crimina ad Sacrum Tribunal spectantia, comprehendatur sub inquisitione generali, ut notat Carna in *praxi*, p. 3. tit. 1. n. 3. nihilominus debent prædicta crimina denuntiari, etiam si nulli laborent infamia delinquentes, quia in delictis contra bonum religionis, aut fidei alia est habenda ratio, suntque manifestanda sine respectu ad infamiam, prout in ipso edicto præcipitur. *Similiter*, ea quæ sunt in detrimentum commune reipublicæ, vel particulare alicujus, & damnum hujus immeiat, manifestanda sunt, si aliâ viâ commodè illi damno occurri nequit. Quilibet enim tenetur in hoc criminum genere, aut damnum impedire, aut deferre rem ad superiorē, qui damnum impedit, etiam si nulla fiat inquisitio: *Et contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum.* D. Th. hic q. 70. a. I. ad 2.

1566 *Observa 2.* Quod licet informationes, quæ fiunt determinatè, aut indeterminatè ad investigandam idoneitatem, vel dignitatem personæ ex fine non errandi in electione, sive promotione ad prælaturas, beneficia, &c. aliqualiter spectent ad generalem inquisitionem, ut tradit Passerinus; quia tamen in his, & similibus casibus finis non est purgatio reipublicæ, neque delinquentium punitio, ad differentiam alterius inquisitionis generalis, sed evitatio erroris, dannive, quod communitati obveniet ex electione, aut receptione indigni; ideo in adductis casibus possum, & teneor occulta pandere, quia hoc postulat bonum commune, & prælumitur rationabiliter juri suo, si quod habet, renuntiare, qui postulat recipi in tali communitate, vel obtinere dignitatem.

1567 *Concl. 2.* Ut judex legitimè procedat viâ inquisitionis specialis, præcedere debet regulariter infamia, aut clamorosa insinuatio. Dixi: regulariter, quia excipiuntur aliqui causas, in quibus sine ulla præcedente infamia

potest; & tenetur judex inquirere, & interrogatus respondere 1. quidem in crimen hæretis, aut læsa majestatis, ut conspiratio in principem, traditio civitatis, falsificatio monetæ, &c. 2. Quando inquiruntur merita ad aliquod officium, vel beneficium, quia, ut dixi, pertinet ad bonum commune, ut ista indignis non conferantur. 3. Quando frequentantur furtæ, homicidia, &c. aut si committantur in conspectu judicis, & aliorum. 4. Quando crimen deprehenditur in decursu processus, ut falsa accusatio, falsum testimonium, &c. Et demum peccata, quæ in universum fiunt in damnum communis, ut quando quis satagit pervertere fratrem; & ideo subornatio suffragiorum in cathedris, & aliis electionibus, annumerantur inter casus exceptos. Vide Soto de tēgen. sec. mem. 2. q. 6.

1568 Prob. 1. nam Genes. 4. v. 10. & cap. 18. v. 20. non processit Deus adversus Cain, & Sodomitas specialiter inquirendo, nisi postquam præcessit clamor, delictorumque infamia; & Luca 16. v. 1. post villici diffamationem vocavit eum Dominus, inquisivitque de crimine. Rat. Judex sine accusatore saltem virtuali, non procedit legitimè; sed ad præsens nullus est accusator virtualis, si non præcedat infamia, aut clamorosa insinuatio: ergo. Dices: Indicia probabilia, aut certa, eandem vim habere ad inquirendum, quam infamia. Sed contra: nam indicia non ad accusationem, sed ad probationem attinent, sicut testes, unde sicut ex dicto testimoniis aliquando datur tortura, & quandoque damnatur reus, ita ex indiciis; sed testes, licet jurati, & idonei non sufficiunt ad inquirendum specialiter contra non infamatum: ergo ex solis indiciis nequit ritè procedi ad inquisitionem omnino specialem.

1569 Opp. 1. D. Th. hic q. 69. a. 2. loquens de veritate, quam in judicio tenetur quisque manifestare, tradit debere esse illam solum, quam ab eo potest, & debet requirere judex secundum ordinem juris: putà cum præcessit infamia super aliquo crimen, vel (N.B.) aliqua expressa indica apparuerunt: hæc ergo ad inquisitionem sufficiunt specialem. Resp. Quod expressa indica, sive manifesta inducunt infamiam, & ideo nihil mirum, quod ea sufficiant ad inquisitionem specialem: nostra autem resolutio procedit de indiciis probabilibus, & utsummum moraliter certis, non de evidenteribus.

1570 Opp. 2. Indicia per quæ populus ve-

hementer suspicatur, aliquem delinquisse, sicut sunt ad specialiter inquirendum de illo: ergo non requiritur infamia. Resp. Eo casu posse judicem inquirere non præcisè propter indicia, sed ob vehementem populi suspicionem exortam ex gravibus indiciis, nam hujusmodi suspicio æquivalet clamorosa insinuationi. Sed in his casibus maximè desideratur prudentia judicis, ut consideret qualis sit illa suspicio, de qua persona, & de quo delicto.

1571 Opp. 3. Auditores fiscales nullâ præviâ infamia denuntiant delicta, ad hoc enim instituuntur: & tamen judex tunc legitimè procedit ad inquirendum specialiter: De consuetudine passim servatur, quod quilibet accedit ad judicem, & denuntiat injuriam sibi, vel alteri factam: & est bona practica, nè aliquo modo delicta impunita pertranscant; ait Julius Clarus q. 7. præc. trim. n. 7. ergo. Resp. Quod cùm hujusmodi inquisitio sit de jure humano, licet valde congruentè ad jus naturale, potest Papa ex rationabili causa, & similiter Princeps supremus facultatis disponere, ut aliquo casu sine infamia procedatur, unde hoc ipsum consuetudine potest induci: nihilominus debet hoc fieri circumspectè, & in causis gravissimis; hoc enim postulat boni communis ratio.

1572 Opp. 4. Ad denuntianda, & specialiter investiganda regularium delicta, opus non est præcedere infamiam: ergo idem in tribunalibus sæcularium. Resp. dist. ant. ut fraternaliter corripiantur, C. ut puniantur judicialiter, N. quia non est minus æstimabilis regulatum fama, quam aliorum. Idcirco ex litteris secretò missis adversus ecclesiasticum, & regularem, licet in ipsis designentur testes, qui possint interrogari, non debet, nec potest Prælatus moveri ad specialiter inquirendum judicialiter contra denuntiatum; quia ex prædictis litteris (*cartas ciegas*, vulgo vocant) nulla exoritur infamia, & alias reus non est diffamatus, ut pono. Deserviunt tamen nonnunquam litteræ hujusmodi, ubi scilicet malum aliò modò vitari non potest, ut rectè observat Joan. ab Annuntiat. in sua *Aurea Epist. Encyclica* Matriti edita anno 1698. p. 3. §. 5. n. 163. adduciturque opportunè illud Danielis 5. v. 5. Apparuerunt digiti, quasi hominis scribentis, &c.

1573 Petes: An Prælatus de motivo sufficienti ad specialiter inquirendum dubius, posset, aut debeat inquirere? Resp. sub distinctione, cùm enim ipse sit cultus boni com-

munis, in dubio debet potius favere bono publico, quām reo, ubi æqualiter immineat damnum ex utraque parte, nam tunc tutior pars est cavere communitatis periculum. At verò si nullum inde occurat cōmune damnū, nec potest, nec tenetur inquirere, aut interrogare, quia reus est in possessione famæ, & in dubiis justitiae melior est conditio possidentis. *Insuper*: hoc casu præsumptio stat pro reo; nemo enim præsumitur malus, nisi probetur: ergo. Bañez *bic q. 69. a. 2. dub. 2. conclus.* 1. & 2. ubi notat in neutro casu teneri reum respondere: nam in 1. in quo potest esse difficultas, si teneretur respondere, maximè propter malum reipublicæ imminens; sed huic malo posset aliter occurrere reus, ab eo scilicet cessando: tunc ergo non tenetur respondere.

ARTICULUS IV.

*De Inquisitione mixta, Accusatione, Querela,
& Denuntiatione.*

1574 Circa 1. casus controversus est: Liceat nè judici, invento cadavere in platea, interrogare viciniam, aliosque ibi occurrentes, quis hominem occiderit? Cū tamē occisor sit occultus, nullaque sit de homicidii authore infamia? Inquisitio isthac quoad delictum specialis est, & generalis quantum ad delinquentem, tenditque ad puniendos criminosos aliquā laborantes infamia, quos dentutiare nullus curat. Hac in re divisi sunt DD. mihi verò mediā viā, cum Silvest. Salon, & aliis, videtur procedendum. Sed prius nota, quod loquimur de delictis, quæ non sunt in commune damnum, aut particulare imminens, nam ubi essent talia damage, debet judex inquirere, & testis manifestare delinquentem, ut ex supra dictis sufficienter habetur. Sit ergo

1575 Concl. *In proposito casu judex potest, & tenetur interrogare; testis vero, nec potest, nec debet occultum manifestare reum.* Colligitur 1.p. ex Deuteron. 12. v. 1. ubi Sacerdotibus præscribitur modus inquisitionis hujusmodi, & estò nunc non ligent præcepta legis judicialia, indicant tamen, hanc procedendi methodum rationi esse satis conformem, unde *Josue 7. à v. 16.* narratur mixta inquisitio, & tamen nulla præcesserat infamia de Acham. Prob. 2. universali totius orbis consuetudine notissima; sed hæc vim habet abrogandi legem positivam, cui unicè

innititur sententia contraria: ergo. 3. Infamia ad præsens requiritur tanquam accusator virtualis; sed in criminibus notoriis, & publicis delicti evidentia est accusator virtualis, unde cap. *Evidentia, de accusat. dicitur: Evidentia perpetrati sceleris non indiget clamore accusatoris:* ergo sicut in inquisitione generali sufficit ad investigandum evidēntia delicti vagi, & indeterminati, ita evidentia delicti specialis, & determinati sat erit ad inquirendum specialiter, quis hunc hominem occidit.

1576 Rat. 2. p. Inquisitio mixta ex parte delinquentis generalis est: in ea ergo hac ex parte servandum est quod generalis petit inquisitio; sed in hac occultus delinquens, nullaque laborans infamia, non potest manifestari: ergo neque in mixta. Conf. Ubi delicta sunt occulta, & criminosus diffamatus, cùm rumor sit quod est scelestus, nequeunt in particulari exprimi ejusdem crimina, quorum nulla præcessit infamia: ergo idem in nostro casu. Scito tamen, illicitum esse in nostro casu inquirere in particulari dicendo: Titius v.g. occidit hunc hominem? Et hoc est quod colligitur ex textibus S. Scripturæ, & ex utroque jure. Quod si in aliquo juris textu requiratur infamia, ut valeat judex interrogare indeterminate, & in genere, ut præfertur; dic cum Julio Claro: solemnitatem infamiae per jus requisitam recessisse ab aula, contraria consuetudine, & legitima apud laicos, ecclesiasticos, & regulares, ut testatur Passerin. *in trib. q. 8. a. 9. & 10.*

1577 Nihilominus contra prædicta est difficile argumentum: ubi judex juridicè interrogat, debet respondere testis, sed nisi respondeat in particulari manifestando occisorem, non respondet; perinde enim se haberet responsio, ac si non daretur: ergo tenetur in particulari respondere, & consequenter 2. p. concl. non cohæret 1. *Resp. dist. maj.* In via accusationis, C. ubi judex procedit viā inquisitionis, N. cùm enim in via accusationis pars, quæ clamat, læsa sit, sufficit accusator absque prævia infamia, ut tām judex interroget juridicè, quām testis teneatur respondere, dummodo concurrat semiplena probatio, vel indicia manifesta; unde in via accusationis hæc est bona consequentia: *Judex interrogat juridicè: ergo interrogatus tenetur respondere.* Non sic autem in via inquisitionis, quia responsio particularis, ut sit juridica in hac via, prærequirit delinquentis infamiam. Ratio est, quod sicut in

in via accusationis requiruntur duo, ut teneatur respondere interrogatus; accusator scilicet, & semiplena probatio, vel indicia manifesta: ita in mixta inquisitione præexistunt duo, infamia nempè, sive delicti evidētia, quæ correspondet accusatori: & infamia delinquentis, quæ corresponeat semiplenæ probationi, vel indicis: sicut ergo in accusatione non sufficit nudum accusatoris dictum, ut teneatur quis respondere, sic in hac inquisitione non sufficit delicti infamia; sed requiritur, & delinquentis: unde recte Navarrus post D. Th. bīc q. 69. a. 2. observat, nec reum teneri in nostro casu respondere, quia interrogaretur ut testis.

1578 *Dices*: In proposito adest infamia delinquentis correspondens indicis, nam manifestus est sufficienter delinquens, ut testis teneatur respondere, quod enim est probabile in judicio, ibique proponitur ut probandum, dicitur manifestum, ex Alex. Scoto in *Diction*. sed in nostro casu sufficientibus testibus potest probari criminis author: ergo saltem ubi judicium est probabile, tenebitur testis reum manifestare, alias inane esset, & ridiculum judicis jus ad interrogandum. *Resp.* Illam *manifesti* notionem non esse sufficientem, ut constat ex dictis, & latius apud Passerinum de elect. cap. 26. q. 4. n. 18. unde N. maj. nec proinde inane est judicis jus, nam interrogando officium suum implet, ædificat populum, & sè generali interrogatione innotescit delinquens, quia forsitan respetu aliquorum laborat infamia reus circa tale delictum.

1579 Circa 2. quamplurima coacervant DD. itaut per difficile sit ceptum argumentum expeditè prosequi. Ad quod scito, quòd accusatio est: *Delatio rei de crimine in libello ad vindictam propter bonum commune*. Dicitur: *delatio rei de crimine*, ad differentiam inquisitionis, in qua non ex delatione, sed ex infamia, aut evidētia criminis moveretur judex. Ponitur *in libello*, quod accusator portigit judici, vel notarius nomine illius, & subscriptione. Inscriptio autem, quæ scilicet accusator se obligat ad poenam talionis, in dissuetudinem abiit; & meritò, quia nullus accusare vellet. *Ad vindictam*, &c. quia hic est potissimum accusationis finis, & quidem rectus, ubi queratur *propter bonum commune*.

1580 Sed quoniam hodie solemnis accusatio parum est in usu, loco ejus succedit querela, nam hæc quoad substantialia penè

est accusatio, cùm in illa ferè eadem debeant observari, ac in accusatione, si excipias subscriptionem ad poenam talionis; unde diffiniunt querela: *Actio, quæ quis agit apud judicem in foro exteriori, ut jus dicat super delicto*. Quare in his non est necesse diutiùs immorari, quia hodie judices regulariter procedunt inquirendo, sive ex officio. Nihilominus moneo prædicta intelligi de accusatione, & querela *criminali*, nam quæ est delatio tantum ob interesse proptium, dicitur *civili*, respicitque justitiam commutativam accusatorem inter, & accusatum.

1581 Omni autem ex parte accusatio, & querela debet esse justa, itaut vacet calunia; nam ubi crimen occultum accusatur, etiam est injusta accusatio, juridicè enim verum est quod potest probari juridicè: ergo erit falsum juridicè, quod juridicè est improbabile. Per prævaricationem, seu collusionem etiam fit injusta accusatio, ut quando accusator iniquè convenit cū reo, ipsique favet in processu causæ dissimulando, excusando, &c. & hoc peccatum cedit etiam in judicē, advocate, testimoniū, aliosque justitiæ ministros reo faventes contra juris ordinem. *Scito* etiam, quòd accusatio redditur injusta per tergiversationem, ubi nempè accusator desistit à justa, & debita accusatione contra bonum commune. In causa verò particulari, & propria ut plurimum licet desistere parcendo reo, & judex, etiamsi inferior, accusationem poterit abolere, ubi communis obſtiterit bono, concedente parte, vel non concedente ex epikia, cùm judex curam boni communis habere debeat, & maximè.

1582 Certum est autem ex D. Th. bīc q. 68. a. 1. quòd crimen in damnum publicum spirituale, aut corporale vergens, quicumque illud novit, sufficiente testimonio probare potest, tenetur accusare judici. Hoc naturale præceptum indicatur Levit. 5. v. 1. & 1. ad Timoth. 5. v. 24. Rat. 1. p. Unusquisque modò quòd potest, tenetur juvare bonum commune, & avertere à communitate mala spiritualia, & corporalia; sed nisi in proposito accusaret, neutrum exequeretur: ergo. Hinc crimen, quod tantum vergit in damnum particulare, vel quod non est probabile (etsi fuerit contra bonum commune) in judicio nemo tenetur accusare; & ratio 1. est, quòd unusquisque est dominus suorum bonorum, & famæ propriæ: ergo non tenetur accusare crimen in se commissum, imò neque in alterum, ut particularis persona est,

356 Tract. II. Quintum Decal. Præcept.

nam offensus potest remittere, vel accusare: non igitur teneor causam ejus agere. Rat. 2.est: nullus tenetur facere, quod non potest debitō modō perficere; sed si crimen probari non potest, perficere nequit accusator suam actionem debitō modō: ad eam ergo non tenetur. Sed ligatur aliquando denuntiare, ut judex inquirat, & provideat damno communī: nam tenemur omni modo, quō possumus, bono publico favere.

1583 Ex his rarus erit casus, ut fatentur communiter DD. quō quis accusare teneatur: nam hodie sola juridica denuntiatione criminum satis occurritur damnis, & opportunè providetur bono publico; unde ubi quis teneratur accusare, satisfacit præcepto juridicā criminis denuntiatione, quæ diffinitur: *Delatio rei de crimine ad excitandum judicem, ut contra reum procedat, prout sibi placuerit.* Unde querela, & denuntiatio ad privatos homines spectat; at inquisitio à judice ex officio fit solū, non à particularibus, & subditis. Inde colligitur, quod in processu denuntiationis necessaria tantum sunt, quæ faciunt ut judex excitetur, nempè, quod in actis per Notarium redactis constet de denuntiatione, denuntiante, denuntiato, & judge, cui fit denuntiatio, & in S. Officio necessarium est denunciantis juramentum. Potest etiam denuntiatio fieri per litteras. Et per hæc patet distinctio hujus processus ab eo, qui fit in pura inquisitione: nam licet in isto procedat judex aliqualiter excitatus, non tamen exprimit unde, & à quo fuerit motus, sed per clausulam generalem inchoat processum, hac, vel simili forma: *Cum ad aures nostras pervernerit, &c.*

1584 Porro judex diligenter observet qualiter sibi facta sit criminis delatio: nam si fuerit per modum accusationis, aut querelæ, tenetur regulariter procedere contra reum, alias negligeret justitiam. In pura verò denuntiatione, ad arbitrium prudentiæ potest procedere, & non procedere; & cum primis interroget denuntiantem: an testes adsint, vel alia indicia, ex quibus crimen possit in iudicio probari. Rursus, denuntiantis qualitates consideret: non enim de facili contra personā dignitate insignem debet procedi. Insuper: denuntiator, spontaneus saltem, de jure positivo non potest esse testis; benè verò ubi denuntiaret ex præcepto, aut officio: & quicumque falsum denuntiat, debet ad arbitrium iudicis puniri. Verum tamen est, quod ubi desierint probationes, potest judex recipere,

& retinere denuntiationem pro casu probationum, interimque attendere diligentius, num sibi paretur via ad inquirendum, vel ad prosequendam denuntiationem: nam sicut ex justa causa potest cessare accusator ab instantia, & relinquere, ut judex ex officio procedat, ita judex relicta denuntiationis viâ, procedere potest ex officio inquirendo, & hoc casu potest examinari denuntiator, ut testis.

1585 Similiter ex denuntiatione evangelica, (de qua suprà ubi *de correctione fraternali*,) potest judex ad juridicam pergere denuntiationem, & denuntiatum juridicē punire, ubi nempè delictum sit in grave communitatis damnum, aut particularis innocentis, & aliâ viâ occurri non possit damno; quo casu potest superior præcipere denuntianti, ut juridicē denuntiet, vel instituere fiscalem, qui denuntiet, si speret habiturum se sufficientes probationes; alias processus tenderet solummodo ad proximi infamatiōnem. Non debent tamen, nec possunt superiores, ex vi denuntiationis evangelicæ, punire reum aliquā poenā, ad quam inferendam requiritur forma iudicij secundū leges, vel præscriptas consuetudines, ut absolutio Prioris. Unde Passerin. *ad tit. de Appellat.* in 6. n. 585. recte observat, quod ab aliquibus ordinatio (13. N. Cap. General. Romani an. 1629.) *pessimè intelligitur, & practicatur.* Existimant enim, quod sufficiat Visitatorem dare copiam capitum, quæ sunt contra Priorem, illum admonendo pure, ut respondeat, & quod responsione habita possit Visitator etiam ad absolutionem procedere. Sed hic intellectus repugnat legi naturali, ex qua reus non tantum debet audi, ut respondeat affirmando, vel negando, quæ objecta sunt; sed debet audi, ut se defendat. Nam stante objectione cause, si causam reus fateatur, potest deducere ejus insufficientiam ad effectum absolutionis ab officio, eamque probare. Vel si non fatetur causam, potest excipere de falsitate illius, vel excipiendo contra testes, vel etiam probando per alios testes falsitatem objecti criminis, vel etiam excipiendo contra jurisdictionem Visitatoris, vel alias causas nullitatis allegando, tam in facto, quam in jure. Nam nec de facto constare plenè potest, nisi constito, quod testes nullas habeant exceptiones, quod constare non potest iudici non auditore reo super his, quia potest esse, ut dentur exceptiones soli reo nota. Hac Passerinus, alia quamplura congerens, quæ diligentissimè Visitatores considerare debent. Hoc tamen est verum,

rum, posse, & sèpè teneri superiores ex vi visitationis ad aliquam pœnitentiam salutarem devenire; ad hoc enim sat est extrajudicialis delicti cognitio, quæ est propria Visitatoris, nisi ex visitatione pertransferat, ut potest, ad officium judicis exequendum. Vide Passerin. in Tribunal., q.9. a.5.

ARTICULUS V.

Difficultates circa denuntiandi obligationem resolvuntur.

1586 **D**enuntiandi obligatio aliquando nascitur ex justitia legali procurandi bonum commune; quandoque verò ex charitate procurandi bonum spirituale proprium, vel proximi. Hæc autem obligatio oritur ex jure naturæ, quod tenemur mala publica, & privata impedire. Sèpè verò ex præcepto, superiorumque edictis, ex officio visitantium compellimur denuntiare: fieri enim potest, ut ex vi edicti teneatur subditus denuntiare, quod alias non tenebatur, ut patet de blasphemis, publico concubinatu, &c. Hinc, si quis non denuntiat, et si graviter peccet, non tamen tenetur ad damnationem, nisi forte ex officio sit denuntiator, ut custodes nemorum, portarū civitatis, &c. non autem adstringuntur ad pœnam, quæ de jure puniendo tuissent denuntiati, ex traditis à C. Lugo tom. 2. de just. disp. 67. n. 101. & 102.

1587 **R**ursum: ubi ante edictum, aut præceptum illicitum fuisse denuntiare, præcepto superveniente, etiamsi feratur sub excommunicatione, non licet denuntiare; præceptum enim humanum divino, & naturali non est contrarium: si ergo naturali tenebar præcepto celandi crimen proximi occultum, etiam post edictum, & præceptum teneor, adeoque cessat denuntiandi obligatio, ubi quis conscientius est delicti, quoniam ipsi revealatum est sub secreto, causâ petendi consilii, aut remedii, & hoc, etiamsi præcedat infamia, verum est, & hæc viâ à denuntiatione excusantur Advocati, Medici, Obstetrices, &c. Hæc autem limita, ubi ex omissione denuntiationis nullum grave damnum immineat communitati, aut innocentia: nam ubi imminaret, tenerentur prædicti denuntiare, ad quod vide D.Th. hic q. 33. a. 7. ad 5. & q. 70. a. 1. ad 2.

1588 His adde, quod edicta, in quibus præfigitur tempus obligant intra illud quando pervenerint ad notitiam, ita ut non de-

nuntians illo tempore inobediens sit, censuramque incurrat edicto appositam. Quæ verò non præfigunt tempus, & singulis annis innovantur, qualia sunt edicta Inquisitorum, habent vim totò illò anno: nam hoc ipso quod innovantur, ostendit superioris mēs, ut per annum duret obligatio, sicut qui unō anno edictum necsivit, vel crimen non denuntiavit, aliò anno id adimpleat. Denique in delictis accusandis, vel denuntiandis, servanda sunt ad litteram edicta superiorum, nisi evidens sit continere aliquid contra jus divinum, vel naturale: quod si res sit dubia, obediendum nihilominus est, quia hujusmodi edicta vim legis habent, & in dubiis tutior pars est eligenda. Hæc ex communi DD.

1589 Controversum autem est 1. An judicialiter denuntians teneatur fraternalm præmittere correctionem? 2. An per hoc præcisè, quod proximus sit emendatus, debeat quis denuntiationem prætermittere judicalem? Quæstiones hujusmodi agnatae, ut ita loquar, videntur, & ideo simul excutiendæ veniunt. Non loquimur de delictis exceptis, ut heres, solicitatio in confessione, & alia ad S. Officium spectantia, de quibus ex communi, & certa sententia diximus, ut quamprimum absque ulla prævia monitione debeat denuntiari, etiam post delinquentis emendationem. Similiter certum est, delinquentes in damnum publicum, aut privatum innocentis, ita ut eorum punitio videatur necessaria bono communi, ut assasini, viarum aggressores, & similes, posse accusari, vel denuntiari, absque prævia monitione, & etiamsi criminosus sit emendatus, & in universum criminis publica cum scandalo aliorum, quamvis certissima sit emendationis spes, vel etiamsi malefactor coram Deo veram egerit pœnitentiam, licet possunt, prætermissa correctione fraterna, accusati, vel denuntiari, ut qui sunt scandalizati de culpa, adficiantur de pœna. D.Th. in 4. diff. 19. q. 2. a. 3. ad 2. Casus itaque controversus est: an ubi delictum est publicum, quia probabile per duos, aut tres idoneos testes, & necessaria bono communi absolute, & simpliciter non judicetur delatio, certumque sit, reum esse emendatum, possit quis licet ad accusationem, seu querelam procedere? Et similiter: an ubi certa emendationis rei spes affulget, prius sit ex præcepto admonendus, quam denuntiandus per viam querela?

1590 Concl. In primo casu licet ex se ad accusandum procedere per accidentem tamen sèpius illicitè fiet accusatio: in 2. casu per se nun-

nunquam infat correctionis præceptum, benè verò, & quidem haud raro per accidens. Quoad utramque partem videtur mihi ad mentem D. Th. in 4. dist. 19. q. 2. a. 3. qq. 3. ad 4. quodl. 1. a. 16. & quodl. 11. a. 13. & hic 2.2. ubi agit de obligatione accusandi, nequam meminit correctionis fraternæ, imò in disputat. q. de correctione fraterna, a. 2. ad 6. postquam rationem pro nostra conclusione tradit, scribit: *Et ideo in accusatione non oportet quod præcedat denuntiatione; & similia habet loco ex sententiis relativis.* Rat. In utroque casu querelans potest intendere finem justitiae vindicativæ, seu bonum commune in eo confitens, ut alii timore poenæ ab hujusmodi peccatis abstineant; sed licitum est hoc bonum præponere famæ, aut vitæ proximi emendati: ergo poterit quis procedere in utroque casu ad querelandum. Prob. maj. 1. Postquam proximus est in melius mutatus, potest judex intendere finem justitiae vindicativæ, illum puniendo, & præponere bonum commune (etiam extra casum necessitatis simpliciter talis) famæ, & vitæ Rei emendati, ut est certum; sed quod potest judex sua autoritate judicando, potest & subditus apud ipsum querelando: ergo. 2. In hoc processu querelans utitur jure suo, nulli facit injuriam, zeloque justitiae vindicativæ ducitur, ut pono, quæ juxta D. Th. infra q. 108. potius est in accusatore, quam in judge: ergo tam læsus, quam quilibet aliis, zeloque justitiae vindicationis, licet queunt querelam ponere; alias daretur ansa hominibus inquis majora damna inferendi in republica. Hæc quidem ratio procedit per se.

1591 Diligenter namque in rebus moralibus discernere oportet inter ea, quæ per se licent, & per accidens sunt illicita. Diximus enim quid per se, & servato recto justitiae ordine fieri possit: nihilominus fatemur per accidens, sive ratione circumstantiarum, frequenter in utroque casu occurrentium, adhibendam esse correctionem, sive monitionem, & non esse procedendum ad querelam. Rat. Quia cum ex una parte non infat remedium boni communis, & aliunde certa adsit spes emendationis proximi per viam correctionis ex charitate, aliquando tenebitur quis prius ad monitionem, quia forte per viam querelæ perseverabit in malo reus. Rursus: periculum est illis casibus, ut querela sit indignationis, & iræ filia, non zeli justitiae; & ideo his, & similibus casibus haben-

da est præ oculis Apostoli sententia Hebr. 12. v. 15. Contemplantes (inquit) nè quare dix amaritudinis sursum germinans impedit, & per illam inquinentur multi. Idcirco moneo, quod ubi læsor non esset reipublicæ nocivus, nec solitus similia perpetrare, duabusque poenitentiâ sui delicti offerret satisfactionem legitimam, non expediret ad querelam procedere, quia prudenter possit timeri ex odio tales subnasci querelam, & nolle læsum à fratre accipere satisfactionem, ut charitas postulat; itaque in praxi cendum est, nè his casibus sub colore unius præcepti aliud transgrediatur, cùm tamen præcepta Dei nullatenus sibi adversentur.

1592 Opp. 1. Punitio tantum est expetenda ob bonum publicum, aut privatum delinquentis; sed in proposito neutrum verificatur: ergo non erit expetenda punitio. Rursus: bono communi tenemur prospicere, quoad fieri possit, sine detimento, & jactura fratri, sicut gubernator in defensione civitatis debet illam ab inimicis obdidentibus liberare quam minori documento fieri possit: ergo. Ad 1. N. min. Nam licet sit provisum bono communi quantum necesse est, non tamen omni modo quo licet potest provideri. Ad 2. dist. ant. Sine detimento, & jactura injusta, C. justa, & honesta, N. exemplum autem gubernatoris est præter rem, quia civium mala ex officio tenetur ille avertere, bonumque eorum procurare, unde illicitè ageret, si contra ficeret: læsus autem, aut quilibet aliis, non obligatur ex officio ad procurandum bonum Rei, nec per charitatem impeditur justam intendere vindictam, aut punitionem.

1593 Opp. 2. Ex nostra sententia sequi, ferè nunquam esse in præcepto correctionem fraternam; sed hoc est inconveniens: ergo. Resp. N. maj. nam hujus præcepti materia sunt peccata occulta, ut dixi supra. Ceterum ubi crimen est juridice publicum, ita ut sit probabile per duos, aut tres testes, jam non est occultum: Tribus enim modis in criminiibus procedi potest: primò per inquisitionem, quam debet præcedere clamora insinuatio, quæ locum accusationis tenet. Secundò per accusationem, quam debet præcedere inscriptio. Tertiò per denuntiationem, quam debet præcedere fraterna correptio. Verbum ergo Domini (Matth. 19. de correctione fraterna) intelligitur, quando agitur per viam denuntiationis, non quando agitur per viam accusationis (quæ est eadem, ac via querelæ, & de hac loqui-

mur in præsenti) quia tunc non agitur solùm ad correptionem delinquentis, sed ad punitiōnem, propter bonum commune conservandum, quod iustitia deficiente periret. D. Th. in 4. dīs. 35. q. 1. a. 3. ad 6.

1594 Sed observa, quòd si denuntiatio solùm ordinatur ad bonum privatum; si istud media correptione, vel monitione fraterna obtineri potest, hæc præcedere debet, ut in accusatione ob proprium interesse: si enim creditor privata petitione rem suam recuperare valet, irrationabiliter interpellat judicem. Cæterū, quando querela refertur ad bonum publicum, præcedere non debet ex necēitate præcepti correctio fraterna, nam vindicatio potest esse iusta, ex traditis à D. Th. infr. q. 108. Quare non est confundenda evangelica denuntiatio cum judiciali; hæc enim est vera querela, & de hac locuti sumus. Qualiter autem Prælati regulares debeant formare processus in causis suorum subditorum, accuratè tradit insignis Passerinus part. 2. tribun. regular. ubi per decem capita fusō, & eruditō calamō tradit praxim causarum judicia- lium juxta triplicem procedendi modum Inquisitionis, Denuntiationis, & Accusationis.

QUÆSTIO III.

De Reo.

ARTICULUS I.

An Reus juridicè à Judice interrogatus de suo crimine, teneatur illud sub mortali manifestare.

1595 **T**unc Reum legitimè, seu juridicè interrogat Judex, ubi concurrit infamia super delicto, vel manifesta indicia, seu signa, vel semiplena probatio, quam inducit testis omni exceptione major. Opus tamen non est, quòd tria hæc simul concurrant; sed quodlibet eorum sufficit ad juridicam Rei interrogationem, ut cum D. Th. hic q. 69. a. 1. docent communiter DD. adduntque, quòd nisi reo detegatur juridicè probatum aliquid horum trium, itaut certificari possit de legitima contra ipsum probatione, quæ profecto judici confert jus interrogandi, non est in reo obligatio manifestandi delictum præ-

teritum. Et ubi rationabiliter reus dubitaret de legitimitate interrogationis, celare posset veritatem, ex concordi DD. sententia, quia si in dubio favendum est reo, multò magis ipse sibi poterit favere reus. Nota, quod in crimine imminenti, seu quod est in fieri, & in damnum proximi grave, non excusat reus ab obligatione respondendi, etiamsi dubitet de juridica interrogatione, nisi fortè aliā viā possit illud impedire damnum, nam in illo casu potior est conditio innocentis.

1596 Concl. Reus juridicè interrogatus tenetur sub mortali confiteri judici veritatem, quamvis sciat evidenter imminere sibi mortem ex tali confessione. Intelligitur conclus. de criminis criminoso, seu de quo reus est moraliter culpabilis, unde qui per invincibilitatem occidit hominem, vel ob justam sui defensionem, poterit veritatem celare; tunc enim judicis interrogatio non est verè juridica, sed præsumptivè. Probatur concl. hac evidenti ratione: Quod est contra debitum iustitiae, est peccatum mortale ex genere; sed non manifestare delictum in proposito contra debitum est iustitiae: ergo. Maj. sive intelligatur de iustitia superiori debita, quomodo est proprie obedientia, sive de iustitia debita parti læsæ, est certa, cùm ex præcepto iustitiae negativo teneamus non impedire judicem, ut parti satisfaciat læsa. Prob. min. intelleta priori illō modō, quòd facilius probabitur in 2. sensu: Contra debitum est iustitiae, quòd reus non obediens superiori, atque adeo judici in his, ad quæ jus prælationis se extendit; sed reus celans veritatem non obediens judici in illis ad quæ se extendit jus prælationis: ergo. Maj. constat ex illo Rom. 13. v. 2. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Min. verò praterquam quod constat manifestè ex variis utriusque juris textibus, prob. 1. ex eo ipso quod supponitur, nempè, judicem justè, & juridicè interrogare, quòd significatur, tanquam per se notum, seu ex terminis ipsis, jus habere ad interrogandum.

1597 Prob. 2. ex eo, quod cùm judici integrum sit, & læpius necessarium, diversis uti mediis ad justam delictorum punitiōnem, & unum ex illis sit juridica ipsius interrogationis, & confessio Rei, consequenter jus habet interrogandi, quòd proinde usus fuit Josue cap. 7. v. 19. ita ad Acham loquens: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel: G

confitere, atque indica mihi quid feceris, nè abscondas: igitur abscondere hoc casu crimen, est contra Dei gloriam. Et huc afferri potest dictum Ecclesiast. cap. 4. v. 24. *Pro anima tua nè confundaris dicere verum.* Unde S. Gregor. 22. moral. cap. 9. *Ustatum humani generis vitium est, inquit, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & convictum defendendo multiplicare.*

1598 Advertas velim rationem præfamat ex natura rei procedere, & absque dependentia à juramento, adeoque ad manifestandam veritatem tenetur reus, etiamsi non præmitteretur interrogatoriū juramentum. Atque inde reus in veritate neganda perseverans prout in proposito, non esset sacramentaliter absolvendus, quia est indispositus, vultque perseverare in inobedientia, quô fit, ut aliqualiter infamer judicem, commoveatur populus, & scandalizetur putans injustè puniri reum, qui callide subtiliuit. His tamen casibus oportet summoperè maturum esse Confessarium, prudentique diligentia investigare ab ipso Reo, advocate, & judice, an certum sit judicem legitimè interrogasse; & si omnibus ritè libratis compererit certum esse, judicem justè procedere, reum non absolvat, quin prius judici veritatem aperiat.

1599 Opp. 1. Lex humana debet esse de re, humanò modò possibili, & infirmitati nostræ accommodata; sed impossibile est, seu difficile, quòd reus videns, fore capite plebendum si fateatur, & cùm neget, absolvendū esse, velit contra se crimen manifestare: ergo. Resp. 1. Non tantum legis humanæ, sed naturalis, & divinæ esse hanc obligationem, ut appareat ex rat. conclus. Resp. 2. Quòd ubi difficile cadit sub præcepto, non est contra modum humanum obedire: unde tempore necessitatis proximi extremæ, & spiritualis, tenemur mortem subire pro proximo. Resp. 3. Quòd leges humanæ sàpiùs cum vita periculo obligant, unde miles vitam potius fundere debet, quàm stationem deserre, ut jussa Dux exequatur.

1600 Opp. 2. Reus non tenetur comparere, etiamsi hoc præcipiat judex, & jam incarceratus, fugere potest: ergo similiter. Rursus: leges liberant testes ab obligatione ferendi testimonium contra personas sibi conjunctas, aut contra se ipsos, ubi damnum inde grave sibi ipsis imminet: ergo liberant quoque reum contra se ipsum, &

ideò can. *Quis aliquando, de pœnit. dicitur: Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut te apud alios accuses.* Resp. ad argumen. Quòd reus nunquam tenetur facere aliquid ex quo ipsius mors sequatur, sed solum obligatur pati quod justum est; si autem teneretur comparere, vel fugere non posset, constringeretur facere aliquid, unde sequeretur mors ipsius; non sic autem in nostro casu, quod infra amplius declarabimus. Ad aliud resp. Nimis probare, nam in causis civilibus antecedens est verum, & conseq. falsum juxta omnium sententiam. Discriben ergo inter reum, & testem est, quod ille ob commissum crimen incidit quodammodo in servitatem, sic ut de eo fiat quod est utile aliis; testis verò semper manet liber, & ideo perspè jure ipso eximitur à ferendo testimonio: ita D.Th. hic q. 69. a. 1. ad 1. ait de Reo: *Non ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum, cui obedere tenetur.*

1601 Opp. denique: Etiamsi reus non manifestans peccet, sed non mortaliter, mendacium enim, alteri nullatenus perniciosum, est leve peccatum; sed in proposito mendacium Rei, non censetur perniciosum: ergo. Urgetur: Reus, qui semel illicite negavit, postea non tenetur sub mortali veritatem dicere, uti docent plerique ex his etiam qui nobiscum hac in re sentiunt: ergo. Resp. N. min. Nam mendacium eo casu reipublicæ, testibus, & judici esset nocivum: nec propterè volumus, quòd omnis negatio in judicis foro sit mortalís hic & nunc: sed tantùm dicimus, esse tales ex genere, & ideo ex parvitate materiae (seclusò perjurio) potest esse venialis, sicut in aliis peccatorum generibus. Unde opinio Cajetani, quòd omne mendacium in judicio, tam fori, quam poli, mortale est, quia falsificat judicium; non arredit: hujusmodi enim falsificatio ex se, & præcismè à juramento violato, non semper est gravis deformitas, sed ubi fuerit de materia gravi, aut necessaria bono communi, vel valore Sacramenti. Ita Soto frequenter receput l. 5. de iust. q. 6. a. 1. & colligitur ex D. Th. hic q. 70. a. 4. ad 2.

1602 Ad aliud (præter jam dicta ad 2.) resp. Quòd cùm præsumptio stet eo casu pro sententia judicis, nulla inde sequitur infamia testibus, aut judici, & hic, latè sententiâ, functus est officio suo, transitque præceptum de veritate dicenda, & ideo à non nullis excusat reus, qui semel negavit, ma-

Quæst. III. Art. I. Reus.

361

maximè ubi jam fuerit extra judicis potestatem , quia absolutus , vel punitus , aut per fugam de carcere liberatus . Excipe tamen hæreticum negativum , qui ut vitet scandalum , cogitur confiteri quod male negavit : unde non est sacramentaliter absolvendus donec confiteatur , & satisfaciat , ut ex communī sententia tradit Sanchez l.3. in Decal. cap. 7. n. 19. Dixi : maximè , &c. nam ubi reus duceretur ad mortem , aut in carcere detenus esset , non videtur tunc deobligatus à criminis confessione .

1603 *Sequitur* : Quod ubi reus juridicè non fuerit à judice requisitus , poterit modis congruentibus veritatem celare . Poterit enim tunc non solum dicere : *nescio, non memini* ; sed etiam uti verbis absolute contradictoriis , dicendo : *non feci* , sicut & testis dicere potest in simili : *non vidi* , nam responsio hujusmodi mendacium non est , correspondet siquidem judicis interrogationi , quæ nata est hunc sensum habere : *Commisisti crimen, quod juridicè inquiero?* Tunc enim non utitur amphibologiæ reus , sed congrua responsum , quæ & sèpiùs est opportuna etiam extra judicium pro stultis interrogatoribus , ut dicam cùm de Mendacio . Et hoc ferè omnes jam concedunt contra Sepulvedam , & alios .

ARTICULUS II.

Qualiter possit se defendere Reus?

1604 **C**ertum est 1. quod Reus justè reipsà damnatus , etiamsi ad mortem , nequit se defendere . Rat. Judex potest reum impugnare resistentem : ergo hujus resistentia est injusta , alias daretur bellum per se justum ex utraque parte . Quare reum sufficienter de crimine capitali diffamatum , adeoque jussum à judice capi per lectores , possunt isti , si reus armis resistat , nec alias sit via ad capturam , occidere ob eandem rationem . 2. certum est , quod iniquè damnatus à judice iniquo , licetè huic resistere potest , sicut lupo , aut latroni . Unde Ezech. 22. v. 27. dicitur : *Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem.* Si verò scandalum inde , vel gravis reipublicæ perturbatio timeretur , non licet in justè damnato se armis defendere , quia ratio dictat , quod pars jus non habet defendendi se cum gravi communitatis detrimento . D. Th. hic q. 69. a. 4.

Tom. II.

1605 Difficultas tamen supèrest : *An reus, juxta allegata, & probata nocens, possit se defendere?* Resp. Quod si citra scandalum vulnerability judicis , aut ministrorum defenderet se , non peccaret : si verò non posset se protegere , nisi inflictis vulneribus , vel perturbatione reipublicæ , aut scandalô , illicitè se defenderet . Est communis . Rat. 1.p. Innocens jus habet ad se defendendum , per falsas autem allegationes , & probationes non est hoc jure expoliatus : ergo per se illi competit defensio . Rat. 2.p. Innocens in dicto casu justè impugnatur à judice testimoniis , scilicet publicis : ergo judex ut persona publica poterit illum carceri , aut morti tradere , juxta ea , quæ supra diximus . Rat. 3.p. Habetur ex modò dictis , quod scilicet pars jus non habet se defendendi contra bonum publicum , aut privatum innocentis . Neque ex dictis sequitur dari bellum justum ex utraque parte : quia hoc bellum non est circa unum , & idem ; innocens enim se defenderet , quia talis , & ut privata persona , oppugnaretur tamen à judice , ut persona publica ; unde per accidens esset justum bellum utriusque partis . Illustratur hoc exemplò . Dum Princeps innocentes in arce conclusos , quam justè tenet obsecram , impugnat , nec arcem expugnare nequit , nisi omnes aggrediantur : tunc inquam innocentes quæ tales possunt se defendere ; sed quatenus in arce sunt , justè à Principe impugnari possunt .

1606 Certum est 3. licitam esse reo defensionem non solum contra falsum testem , cui mendacii , & calumniæ crimen opponere potest , verum etiam contra testem , qui etsi verum tulerit testimonium , non tamen juxta formam juris : quia si hoc casu potest testis negare judicii veritatem , ut dicam infra , potiori ratione hoc concedendum est reo , cui magis incumbit sui defensio . Difficultas itaque est circa modum , quō possit reus hoc 2. casu se defendere . Ad cujus resolutionem nota : criminis vero objecto , sed contra ordinem juris , contingere posse , ut respondeat reus ; primò , nihil affirmando , aut negando ; sed unicè postulando , quod accusator probet , ut debet , crimen juridicè . Secundò , cum limitatione negando crimen objectum , ut objectum , vel quia juridicè non objicitur , vel quia admixtum est alicui falsitatì : cùm enim ad copulativā requiratur , quod omni ex parte sit vera , verè negavit , si testis aliquid miscuit falsum . 3. simpliciter , & absolute dicenda :

do: se nihil tale commisso; & 4. affirmando crimen confixisse testem, vel accusatorem. His prælibatis, sit

1607 Concl. 1. *Quatuor prædicti modi defensionis liciti sunt, prout præfertur; reus tamen illum debet eligere ex justitia, nedum ex charitate, qui cum sibi satis profuerit, minoris sit nocumenti, & infamia accusatoris, vel testis illegitimi.* Hæc postrema pars prob. principio illo communi, quod scilicet debet unusquisque jure uti suo cum minori, quantum possit, damno proximi: sicut ergo qui me vellet occidere, si possem ipsum minis fugare, nequeo interimer; ita in proposito ex debito quidem, nedum charitatis, sed justitiae, quæ prohibetur justæ defensionis excessus. Prior autem conclus. p. prob. In judicio crimen non probatum habetur pro falso, 2. q. 8. can. *Sciant:* ergo in sensu juridico verè dicaret reus mentitum esse testem, sive non potuisse crimen illi imputare, juxta principium illud: *Id possumus, quod jure possumus.* Conf. Reo licitum est hoc casu crimen testis verum, et si occultum detegere, ut dicam: ergo similiter.

1608 Concl. 2. *Crimen falso objicere testi, peccatum est ex se mortale, & ideo semper est illicitum reo se defendere hanc viam.* Prob. cum D. Th. bic q. 69. a. 2. Non licet reo calumniosè se defendere; sed ubi crimen opponeret falso, per calumniam se defenderet; calumniari enim est falsa crimina imponere: cum igitur non sint facienda mala, unde eveniant bona, non licebit reo hanc viam, quæ ad astutiam pertinet, defendere se. Unde *Theſſal. 1. cap. 5. v. 15.* dicitur: *Nè quis malum pro malo alicui reddat.* Conf. ex proposit. 43. & 44. ab Innoc. XI. damnatis. Una est: *Quidni non nisi veniale sit detrahentis autoritatatem magnam, sibi noxiā falso crimine elidere?* Altera est: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falso crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat.* Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia. His theſſibus cognatae sunt proposit. 17. & 18. ab Alexandro VII. confixa, quas refutavimus num. 1522. & 1523. Notandum verò circa illas, indefinitè, & universaliter procedere de falso testimonio, nec limitant sensum ad testem, neque ad forum judiciale, & ideo earundem confixio intelligenda est, non solùm de falso crimine, quod imponitur in judicio testi falso, sed etiam de eo, quod per detractionem imponitur contra quemlibet extra forum judiciale.

1609 *An verò calumniator ifte contra justitiam peccet commutativam?* Hac damnatione non diffinitur, neque colligitur ex ullo proposit. verbō. Unde opinio affirmans reum in proposito peccare mortaliter, non tamen contra justitiam commutativam, nullatenus subjetat damnationi, ut rectè probat Cardinas p. 4. differt. 26. cap. 3. n. 36. & cap. 4. n. 43. Veruntamen ex ratione nostræ conclus. evincitur hoc casu reum peccare, non solùm contra justitiam legalem, quia talis modus se defendendi in perniciem reipublicæ vergit, verumetiam contra justitiam commutativam. Hæc est communior, & probabilius DD. sententia, & procedit tam de eo, qui in judicio crimen imponit falso, ut resistat falso testi, quam de eo, qui extra judicium similiter agit. Rat. Nullum jus habet reus defendendi se per mendacium: ergo mentiretur, injustè infligeret plagam pro plaga, & repercuteret ex vindicta. Art. constat ex D. Th. bic q. 69. a. 2. Se defendere per alias vias illicitas, & proposito fini incongruas, pertinet ad astutiam, quæ exercetur per fraudem, & dolum. Urgeo: testis falsus jus habet nè auctoritate privata falso infametur criminis; sed hoc ipso injustè objiceretur illi falso testimonium: ergo. Prob. maj. Testis non potest privari illo jure, nisi in casu justæ defensionis, cum moderamine inculpatæ tutelæ; sed in proposito non est casus hujusmodi, nam, ut fatentur AA. oppositi, peccaret reus contra justitiam legalem, contra religionem juramenti, & contra veritatem: ergo. Sed nota, non teneri reum ad restitutioinem damni, quod infert testi, ubi utrinque æquale sit nocumentum; tunc enim quasi intervenit compensatio unius damni pro alio.

1610 Opp. 1. in favorem proposit. damnat. Crimen testis occultum, & verum detegi potest à reo, ubi sic damnationem evaderet: ergo etiam ubi illi objiceret falso crimen, nam differentia hæc videtur venialis. Resp. N. conf. ejusque probat. nam in casu antecedentis utitur reus jure, quod habet defensionis; non enim intendit, ut pono, testis infamiam, sed suam evasionem, & defensionem, & cum debo, seu cogor tuam, vel meam famam perdere, fas est mihi præferre meam, saltem si hæc viam effugio gravem poenam, quæ mihi imminet; & testis imputet suæ malitiæ, ubi scienter, vel suæ stultitiae, si errans processit ad testificandum cum periculo suæ famæ: ceterum in casu consequentis nullum reus habet jus imponendi al-

teri falsum crimen, & ideo hoc, & non illud esset calumniati.

1611 *Opp. 2.* Non peccat mortaliter, qui utitur mendaciō, ut occidat injustum invafōrem, à quo aliter nequit se defendere: ergo neque in nostro casu, etenim in utroque illicite procedit. *Insuper:* perinde est impoñere crimen falsum testi, & negare quod dixit verum; sed hoc potest facere reus aliquando: ergo. *Resp. ad 1. N. cons. & dist.* probat. in utroque illicite procedit, & eodem modo, *N. diversō, C.* In casu anteced. extra periculum illud esset veniale genere suo; in nostro autem casu est perniciosum, & mortale genere suo, unde extra judicium est mortale: nec honestatur per hoc, quod ad repellendum falsum alterius testimonium eligitur, sicut nec mendacium anteced. eximitur à culpa veniali ob finem defensionis. *Ad 2. N. maj.* quia negando, nullatenus mentitur reus, & utitur jure defensionis certō, ut constat ex dictis. Et estò daremus, mentitum esse, non propterea mendacium foret perniciosum; usus enim frequenter habet, & nemo judicat se injustè affectum ex eo, quod reus deneget, neque ab aliis inde testis habetur ut mendax: ergo procul distant inter se illa duo, scilicet, negare veritatem, & crimen imponere falsum. Unde & de ipso teste docet D. Th. q. 70. a. 4. ad 2. quod ubi in judicio injusto falsum tulerit testimonium, ut liberet innocentem, non agit contra justitiam, neque peccat mortaliter ex hoc capite, *sed solum ex juramento violato:* ergo tam in reo, quam in teste sunt valde diversa, *falsum dicere, & crimen falsum imponere*, quæ quia AA. proposit. non distingunt, errant. Primum enim potest esse aliquando absque peccato mortali, præcisim à perjurio: secundum autem semper est mortale, quamvis non violetur juramentum, quia est gravis calumnia, semper intrinsecè mala.

1612 *Opp. 3.* in favorem opinionis, de qua diximus non esse damnatam. Non age ret contra justitiam, qui dolō, & mendaciis rem suam recuperaret: ergo neque contra justitiam peccabit, qui ab iniquo teste suam famam recuperat violatam. *Resp. N. cons.* seu potius suppositum cons. Calumnia enim non vitatur alia calumpiā, nec fama recuperatur justè per injustam calumpiam, nam qui falso testi crediderint, non desinent crede re, et si reus calumniam calumniā pellere velit. Non sic autem in rebus corporalibus, quæ persæpè mediis non injustis, sed tan-

tum illicitis, qualia sunt dolus, & mendacia, possunt recuperari, & ideo sine injustitia, non tamen sine culpa, possunt quandoque eligi. His adde ex Ven. Tapia, quod mendacium infamatorium non est medium proportionatum ad defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ: non enim est inculpata tutela mendacium adeo grave, & infutuōsum; nam, vel potest probari, vel non? Si primum: erit pejerantibus aliis falsis testibus, quod est illicitum. Si 2: nullius foret momenti, & non defensionis, sed vindictæ nomen haberet: laederetur siquidem proximus absque ullo fructu Rei, sique dici posset: *Oderunt me gratis. Psal. 34. v. 19.*

ARTICULUS III.

An Reus teneatur ad subeundam pœnam post latam sententiam à Judice determinatam.

1613 *Concl. 1. Prolatà Judicis sententiā, tenetur Reus pœnam subire.* Rat. Obedientia dictat, quod quis subjiciatur justæ superioris sententiæ: ergo subire tenetur pœnam, imò & aliquando ipsam exequi. Inde tenetur condemnatus scalam ad patibulum ascendere, cervicem gladio supponere, linguam præscindendam tradere; hæc enim, & similia non ita incutunt horrorem, ut justè præcipi nequeant. Cæterū, quod reus se ipsum membratim concidat, laqueo se suspendat, & alia id genus, adhuc deficiente justitiæ ministrō, non potest judex præcipere, nec reus teneretur obtemperare. Hæc certa sunt. Dissident tamen DD. primò circa damnatum, ut fame pereat; & 2. in damnato, ut sumat venenum. Mihi probabilius est, primum teneri cibos clam oblatos edere, & non tantum posse: *Si quis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occultè ministratū sumat: quia non sumere, effet seipsum occidere.* D. Th. 2. 2. q. 69. a. 4. ad 2. Alter verò reus nec teneretur, nec posset deglutire venenum, etiamsi violenter in os infunderetur, sicut nequit se ipsum ferrō interimere, aut sese in flumem præcipitem ferre: hæc siquidem videntur esse contra jus naturæ, & charitatem, & idcirco hujusmodi sententiæ essent iniquæ.

1614 *Concl. 2. Justè damnatus ad mortem potest licite fugam arripere.* Supponitur non teneri, nam potest pœnam expectare ut justam, imò & sese ultrò judici offerre,

ut sententiam dicat, & de suis excessibus jus fiat. Hoc prælibato, Rat. D. Th. loc. cit. est: Reus solummodo tenetur mortem pati, minimè tamen quidquam facere, unde mors ipsius oriatur, ut dictum est; sed manere in carcere est facere aliquid, unde mors ejus orietur, nam ex carcere duceretur ad mortem: ergo non tenetur in carcere manere, sicque poterit fugere. Id ipsum meritò extendunt DD. ad damnatos ad carcerem nimis durum, & perpetuum, vel ad tritemes; nam istæ poenæ morti æquivalent, & ideo licet fugiunt, etiamsi fuerint clerici, vel regulares, ita tamen, quod fugiant non divagandi causâ, sed adeundi superiorem pro petitione venia, & obtinenda remissione: profectò laicis hæc fuga conceditur unicè ob poenæ acerbitatem, quidni ergo concedi debet ecclesiasticis, & regularibus?

1615 Opp. 1. Fugiens è carcere hōc ipsō non vult pati quod justum est, facit enim quod repugnat passioni: ergo facit contra id quod debet. Conf. Ex quo reus non teneatur suæ morti cooperati, solum infertur, ipsum non posse facere contra præceptum affirmativum, quod jubetur, ut patiatur quod debet: ergo. Resp. ad arg. dist. ant. Non vult pati quod justum est, per impatientiam, aliumve modum illicitum, N. quia vult jure uti suo, C. Itaque reus tenetur pati quod justum est, sic ut dum ad supplicium jam ducitur, vel ei infertur, debet se conformari divinæ voluntati, quod abundantiū satisfaciet pro suis criminibus; non tamen ita quod debeat velle occasionem, eamque procurare, quā tandem ducatur ad mortem, sed interim potest jure suo uti, & sese servare omni via licita. Et ex his patet ad confirm. nam reus fugiens non facit contra præceptum negativum, cùm nihil agat quod impedit justitiam, sed unicè omittit facere actum præcepti affirmativi procurandi scilicet justitiam, sed hunc actum non tenetur ponere reus. Unde sicut occultus reus, & in carcere justè detenus, ante accusationem, & ante sententiam, potest fugere, non violatò præcepto negativō, nempè de non impedienda justitia, ita in proposito.

1616 Opp. 2. Condemnato ad necem præcipitur manere in carcere: ergo nequit fugere. Prob. ant. Sententia ut exequatur exigit, quod reus permaneat carceratus: igitur judex volens sententiam executioni mandari, vult efficaciter, & jubet reo, ut in carcere maneat, alioqui sententia esset inefficax.

Resp. N. ant. ad probat. dist. conseq. vult efficaciter, &c. & hoc præceptum dirigitur ad custodes, C. ad reum, N. quia illud sufficit ad efficaciam processus, & tentiæ, quod adeò verum est, ut Cajetanus dixerit: Quidquid mali perinde custodibus inferatur à judece, non esse imputandum fugienti, unde is non teneretur damna custodibus illata resarcire, nam ea intulit reus in extrema necessitate constitutus, cùm sit damnatus ad mortem.

1617 Opp. 3. Nequit reus compedes, & carcerem perfringere: ergo neque fugere. Prob. ant. 1. Lex civilis graviter punit eos, qui effractis carceribus effugiunt. 2. nam pari ratione possent alii carceratos juvare, conferendo ipsis instrumenta, aut effringendo intus, vel extra carceres; sed hoc est absurdum: ergo. Resp. Eisdem casibus, quibus fas est reo fugere, licet ipsi vincula, & carcerem effringere; nam cui licitus est finis, licent media, sine quibus ille non posset obtineri. Ad 1. probat. dic primò, legem civilem illud statuere ex præsumptione, quod parati sunt effractores regulariter vim inferre custodibus, & cæteris justitiæ ministris. Secundo, latas esse illas leges juxta probabilem quorundam sententiam. Quod si poenæ ita sint mitiores, ut magis sint modus coercendi mala, & non perfecta punitio, juxta omnes habentur ut justæ, & ad modum quod dominus fugitivum servum cædit.

1618 Ad aliam probat. dic, quod sicut licitum est dare consilium reo, ut fugam appetiat, nam est de re licita reo, ita licet conferre ipsi limam, funem, &c. illud etenim plus influit in fugam, quam ista: igitur omnia prædicta licent: qui enim mediæ concurrit ad id, quod potest quis licet agere, non peccat. Nec obstat, quod in foro fori puniretur: Quia ibi sine culpa, si adsit causa, potest quis puniri. Excipitur tamen artifex adulterinam clavem conficiens, nam peccaret contra bonum reipublicæ commune, non minus ac ille, qui fallam Principis subscriptionem mitteret reo, ut deciperet ministros. Similiter excipienda est doctrina data circa viarum grassatores, cæterosque homines perniciosos, quos nefas est juvare, nam eorum libertas cedit in gravissimum aliorum damnum. Qua ex ratione est prorsus illicitum, juvare hæreticum, aut quemlibet alium, ut ex Inquisitionis carceribus aufugiat.

ARTICULUS IV.

Quid, & quotuplex sit Appellatio?

1619 **C**oncl. 1. Appellatio est : *De minori ad majorem judicem, ratione gravaminis illati provocatio.* Hæc est genus, per eamque opem implorat appellans, sicut & supplicans. Dicitur : *De minori ad majorem judicem*, majorem inquam jurisdictione, quidquid sit de dignitate, quæ ad rem non facit. Unde in causa per Sedem Apostolicam delegatâ Vicario Episcopi nequit appellari ad Episcopum. His verbis designatur etiam differentia appellationem inter & supplicationem, nam hæc sit ad eundem judicem melius informatum, vel informandum. Ponitur : *ratione gravaminis illati*, quò differt à recusatione, nam etsi non graver, recuso, non tamen appello à judice in quem consensi, nisi gravatus : unde gravamen est fundamentum, & basis appellationis, quod si abfuerit, frivola erit, & injusta, & ideo illicitum est appellare causâ afferendæ moræ, nè contra appellantem sententia proferatur justa : *Facit enim injuriam, & judici, cuius officium impedit, & adversario suo, cuius justitiam, quantum potest, perturbat.* Hæc D.Th. hic q. 69. a. 3. sedulò notanda à litigantibus, & advocatis.

1620 Dupliciter autem contingit judicem gravare reum, vel actorem *ex malitia*, scilicet, aut *ex ignorantia*, proferendo contra jus, vel ordine juris contemptu sententiam, & tunc licet gravato judicium hoc appellatione declinare. Triplex autem distinguitur sententia, *interlocutoria* nempè, quæ fertur super aliquo incidente ante finem litis : *diffinitiva*, quæ versatur circa totum litis negotium: & *mixta*, quæ de utraque participat, quia imponit finem alicui parti substantiali litis. Unde ab omnibus iis tribus sententiis potest appellari. Effectus autem appellationis, unus est devolvere causæ cognitionem ad judicem superiorum, itaut litigans quoad eam causam sit exemptus à jurisdictione judicis inferioris. Alter verò est suspendere inferioris sententiam, non extingue-re. Uterque autem effectus est appellationis propriè talis, nam ubi solùm devolvatur causa, & non suspendatur sententia, presè dicitur recursus, non appellatio.

1621 *Opp. Appellatio interposita judici, qui parem habeat autoritatem, valida est,*

ut cum aliis tuetur Sanchez lib. 3. *Cons. dub. 32. n. 156.* & colligi videtur ex jure civili: ergo. *Resp. N. ant.* nam jus dicere nequit par in parem; unde contrarii fatentur à superiore causam esse cognoscendam. Textus verò juris non loquitur de appellatione propriè dicta, sed prout est idem ac recursus. Atque inde colligitur supremi Principis sententiam esse inappellabilem, non quia ille defensionem impedit; sed quia superiore in temporalibus, qui jus contra ipsum dñe posse possit dicere, non habet. Idcirco, & multò magis, est illicitum appellare à sententia Papæ, qui nullum in terris habet superiore, unde appellantes excommunicantur in Bulla Cœnæ.

1622 Nihilominus à sententia supremi Principis provocatur licet ab eodem, nempè sub una qualitate ad eundem sub alia inspectum, ut fertur de milite, qui à Philippo Macedonum Rege irato, ad ipsum appellavit non perturbatum. Huic autem provocacioni, si justa sit, tenetur Princeps deferre, & similiiter Papa: quando enim à superiore gravatur subditus, omni meliori modo, & jure se defendere potest, sive per modum recursus, aut per viam appellationis. Ex dictis sequitur, quod à Vicario Episcopi ad Episcopum non sit appellatio à diffinitiva, cùm utriusque tribunal, & auditorium sit idem; excipitur tamen causa ab Episcopo delegata suo Vicario, quia à delegato ad delegantem semper valet appellatio. Dixi: à diffinitiva, nam per modum recursus fit appellatio ab interlocutoria Vicarii ad Episcopum.

1623 Concl. 2. *Appellatio quoad substantiam, juris est naturalis, modus tamen ipsius humano jure est introductus.* Supponit concl. appellationem esse licitam, unde *Aet. 25. v. 12.* dixit Paulus Festo : *Cæsarem appello*, cui respondit Festus: *Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibis;* & obiter nota, quod etsi christianis prohibeatur appellare à judice fidi ad infidelem, secùs verò ubi uterque est infidelis, ut in facto Apostoli. *Rat. 1. p.* Omnis justa defensio est de jure naturæ; sed appellatio est justa defensio: ergo appellatio est de jure naturæ, & aliquando necessaria, & debita, ut si quis injustè esset damnatus ad mortem, & aliquando, si privaretur injustè honore, aut fama. *Rat. 2. p.* Modus, & conditiones appellationis à lege humana determinantur, & ideo tempus decem dierum praefixit ad appellandum, nè certitudo judicii in suspenso maneret. Et insuper, quod super eo.

eadem nemo appellat tertio, quia non est probabile, toties judices à recto iudicio declinare. D.Th. bīc q. 69. a. 3. ad 3. ergo.

1624 Opp. 1. Nulla lex ferri potest contra jus naturæ; sed in Ord. FF. Præd. lata est lex contra appellationem, nam in Const. diff. 2. cap. 8. text. 3. dicitur: *Appellationem intra N. Ordinem sub interminatione anathematis fieri inhibemus, cùm non venerimus contendere, sed potius delicta corrigere: ergo.* Resp. Non esse idem appellare à correctione, de qua adductus textus, ac appellare à gravamine; hoc nemini denegari potest, nisi appellatio frivola sit: congruè vero illud negatur. Expedit siquidem religiosis pro levissimo in commodo à iudiciorum strepitu abstinere, alias ipsis cum Apost. (1. Cor. 6. v. 7.) dici possit: *Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis, & hoc fra-tribus.*

1625 Opp. 2. Princeps supremus committere valet causas, *appellatione remota:* signum ergo est appellationem non semper esse de jure positivo. Resp. Clausulam: *remota appellatione, ipsius effectum devolutivum non impedire;* imò nec suspensivum, præsertim ubi expressa fuerit in jure causa appellandi justa. Quare clausulâ illâ solis dumtaxat frivolis appellationibus præcluditur aditus, ut tradit Passerinus *tit. de appellat. a. 18. init.* Scito autem, quod cognitio judicialis, & decretoria validitatis appellationis spectat ad judicem, ad quem appellatur; nam hic actus est jurisdictionis, & in superiorem jus non dicit inferior. Unde, et si appellatio sit frivola, denuntianda est superiori, qui tunc remittere debet partes ad inferiorem.

1626 Petes: *An liceat ad iudicium, & tribunal Dei appellare?* Affirmo, si concurrant (sicut in juramento) veritas, iudicium, & iustitia. Sic enim apparuerunt David, 1. Reg. 24. v. 3. Zacharias filius Jojadæ, 2. Paralip. 24. v. 22. & septem fratres unâ cum matre ab Antiocho, 2. Machab. 7. Rat. Sicut in juramento adducitur Deus ut testis, ita per appellationem invocatur ut judex: ergo sicut juramentum, &c. Unde ubi appellatio esset prava, contra religionem esset hoc peccatum.

1627 Concl. 3. Appellatio quoad modum dividitur in *verbalem*, quia fit voce; in *scriptam*, quæ scripturâ constat, estque frequens, & in *realem*, quæ interponitur facto, artipiendo iter ad superiorem. Unde Barbo-

sa p. 1. *prax. Episcop. vers. Carcer*, §. 10. infert, quod fugiens à carceribus, ut eat ad superiorem, censetur appellare, non fugere. Quoad substantiam appellatio partitur in *judiciale*, & *extrajudiciale*. Hæc est secundum quid talis, & proinde in odiosis non venit nomine appellationis, ex communis sententia contra Panormit. prior autem interponitur in iudicio, vel ante litem contestatam, vel post. Extrajudicialis vero, licet extra iudicium fiat, interponitur tamen ex publico officio, sicut dum appellatur à præsentatione, aut collatione beneficii. Hæc itaque appellatio non dicitur extrajudicialis, quia privata sit, & inter personas particulares; suo enim modo est judicialis, et si minus propriè, & propterea vocatur extrajudicialis.

1628 Differentiae omnes circa divisionem prædictam à Juristis assignatae, ad quatuor reducuntur. Prima est, quod appellatio judicialis requirit præsens gravamen: sed ad extrajudiciale sufficit gravamen futurum, modo sit irreparabile per subsequentem appellationem judiciale, vel damnum fuerit à judge comminatum. Secunda, quod judiciali appellatione, & non extrajudiciali uti potest excommunicatus, quia illud esset defensio jure naturæ competens oppreso; hoc autem esset agere, quod omnino prohibetur excommunicato. Tertia judicialis appellatio prorsus suspendit jurisdictionem judicis à quo appellatur, quoad causam scilicet in qua appellatur; secùs vero extrajudicialis, quæ proinde tantum suspendit, si quid fiat contra ipsam appellationem. Quarta denique quod in judiciali semper peti debent apostoli (sic dicti, nam sunt quasi Nuntii) in extrajudiciali vero solum aliquando. Differentiae autem apostolorum sunt quinque, & continent litteras, quibus iudici superiori denuntiat inferior, an detulerit appellationi, vel non? Et hæc de substantia, & divisione appellationis prælibasse, satis sit.

ARTICULUS V.

An liceat Ecclesiasticis personis ad Regis Tribunal appellare?

1629 Concl. 1. *Licitus est Ecclesiastico-rum recursus ad Tribunal Regium ob causam auferendi violentiam.* Est communis inter DD. Hispanos, & Gallos, & probari potest 1. ex communi praxi Supremo-

morum Senatum Hispaniæ, & Galliæ, in hujusmodi recursibus admittendis. 2. ex privilegio Regibus per Sedem Apostolicam concessò, aut saltè ex tacito consensu, & tolerantia Sum. Pontificum, qui hujus præxis notitiam habent. 3. ex difficiili recursu ad Sedem Apostolicam. 4. ex confuetudine legitimè introducta. Sed quidquid sit de his motivis, duo alia ut probabiliora profert Araujo in *Select. disp. 4. diffic. 2. n. 20.* Unum est, quod ex perenni iuris naturalis fonte derivatur protec̄tio scilicet naturalis, & colligitur ex verbis legis Hispaniæ, tom. 3. leg. 80. tit. 5. lib. 2. Recop. ubi sic habetur: *Que perteneciendo à Nos como Rey, y Señor natural por derecho, y costumbre inmemorial, quitar, y alzar las fuerzas, que hacen los Fuezes eclesiasticos de estos Reynos en las causas de que conocen; y aviendose siempre usado de este remedio por los que han padecido las dichas fuerzas.* &c. Hæc ibi.

1630 Ad quorum penitorem captum, considerandæ sunt in Regibus duæ potestates: altera *jurisdictionis*, & *regiminis*, quam recipiunt immediate à populo; & altera *protectoris*, ac *defensoris*, quæ à Deo authore naturæ ipsis confertur. Illa ergo non extenditur ad exemptos: benè verò quæ oritur ex jure naturæ, in quo nulla datur exemp̄tio. Et estò privatis hominibus naturale defensionis jus (quò usus fuit Moyses, ut ad aquaret oves puellarum, *Exod. 2. v. 17.*) circa proximum competit; hoc tamen jus est privatum, non authorativum, sicut in Regibus, qui mandatò, ac rescriptò vim vi repellunt ex officio, ut protectores, atque defensores reipublicæ temporales. Motivum secundum in eo stat, quod cùm ecclesiastico-rum immunitas sit privilegium à supremis terræ Principibus concessum, & actus agentium ultra eorum intentionem non operetur, potuerunt Principes in hujusmodi privilegii concesione excipere, sibique referbare hunc casum, nimirum quando à Clericis, vel in Clericis non laderetur jus naturale; hic enim est casus recurrendi, de quo sermo noster. Et estò denegent aliqui hoc recursu uti posse regulares, primò, quia jure communi, & municipali est ipsis interdictum appellare extra ordinem, adhuc ad judices ecclesiasticos. 2. quia in professione juri huic naturali spontè cesserunt. Cæterum cùm utrumque hoc motivum satis dubium sit, & opinione DD. communiori falsum; dicendum est: hòc beneficî prorsus non esse

privatos regulares, nam pro ipsis æqualiter stat jus naturale, consuetudo, praxis, & alia motiva dudùm memorata. Unde in Romana Curia approbatus fuit hic tuitionis modus in causa Fratrum Provinciæ Matri Dei in Orientalibus Indiis, ut testantur Emmanuel à Monte Oliveti *in pract. reg. p. 2. a. 7. n. 495.* & Antonius à Spiritu S. part. 2. direct. regular. tract. 3. disp. 6. sect. 5. §. 6. n. 776. & 777. & in Direct. Confess. part. 2. tract. 3. disp. 3. sect. 13. num. 619.

1631 Monuerim tamen, remedium hoc à regularibus, tanquam extremum, debere eligi, & ubi nulla alia suppeteret via ad repellendum damnum grave certum, & notoriū ipsis religionis, nedum solius oppres- si: hòc profectò postulat legalis justitia, quæ Prælatos, & subditos ligat, ut communis bonum privatae præferant commoditatì. Cùm enim certum sit ejusmodi recursum sapientia inferre ingentia religioni, eò utendum erit solum in praedicto casu ad coercendos Prælatorum excessus, qui, dùm delinquent, plus communis nocent, quād ipsi delinquentes subditi. Unde *Jerem. 10. v. 21.* dicitur: *Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quaſiſerunt: propterea non intellexerunt, & omnis gressus eorum dispersus est.*

1632 Favet quoque huic religiosæ exceptioni lex 40. tit. 5. lib. 2. novæ recop. dùm recursum ad regia tribunalia ob violentiam restringit, itaut solummodo supremus Senator queat in hujusmodi providere, ubi contingat expedire, & convenire ecclesiasticis. Sed inquis: Si hoc jus Regibus competit, quia supremi sunt Domini, non licet ab ipsis recurrere ad alium, cùm à supremo Principe nequeat appellari: quid igitur faciet oppressus, ubi violentiam Rex inferret, vel consentire illatæ à supremo Senator? Resp. Quòd cùm Summus Pontif. indirectam in omnes Principes potestatem habeat quoad temporalia, posset tunc recurrere violentiam passus ad Papam, qui est supremus violentiarum vindex, & judex: *Nullus enim, qui sit sanæ mentis ignorat* (verba sunt Innocentii III. cap. Novit, de Judiciis) *quin ad officium nostrum spectet de quocumque mortali peccato corripere quemlibet christianum; et si correptionem contempserit, ipsum per distinctionem ecclesiasticam coercere:* Sed forsitan dicetur, quòd aliter cum Regibus, & aliter cum aliis est agendum. Cæterum scriptum novimus in lege divina: *Ita magnum iudicabis, ut parvum; nec erit apud te acceptio personarum.* Hactenus Pontifex.

ARTICULUS VI.

An Regularibus liceat ab inferioris Pralati sententiâ ad Superiorem extra Ordinem appellare?

1633 Concl. I. *A correctione extrajudiciali, licet publica, quæ solet fieri in visitatione, nequeunt appellare regulares per viam querelæ interpositæ, adhuc ad Sædem Apostolicam.* Rat. Tridentinum *sess. 13. cap. 1. de reformat.* statuit, quod si ob crimen Clerici occultum, quod sibi notum asserit Episcopus, non vult illum ordinare, aut ob ordine suscepito ipsum suspendit, nequit appellare Clericus: unde etiam si appellatio interposita celebraret, non effugeret irregularitatem, ut declaravit S. Congregat. Concilii apud C. Lambertini de Synodo Diæces. lib. 7. cap. 71. num. 5. Similiter, idem Concilium *sess. 24. cap. 10.* circa Clericos hæc statuit: *Nec in his, ubi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad Sædem Apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquo modo impedit, aut suspendat:* ergo à fortiori procedit hoc in regularibus, & jure optimo; nam frivolum esset ob levissimas poenas, ut jejunium, levem flagellationem, & similia, recurrere ad superiores.

1634 Concl. 2. *A correctione fori judicialis licitum est regularibus appellare ad superiores intra ordinem: O ubi gravamen fuerit certum, O manifestum, appellatio devolvit, O suspendit: quod si fuerit probabile, aut dubium, solummodo devolvit.* Rat. 1.p. Appellatio prædicta est defensio jure naturæ cuilibet concessa, quapropter Sac. Cong. Concilii (ut refert Fagnanus cap. *Ad nostram, n. 14. & 15. de Appellat.*) pluriès declaravit sub nomine *correctionis morum*, non comprehendi correctionem judicialem: ergo. Rat. 2.p. Cap. *de priori, de Appellat.* punitur superior, qui contempta appellatione quoad utrumque effectum, tulit sententiam, executionique mandavit. Insuper: subditus non tenetur obedire superiori, si manifestè, & indubitate contra regulam jubet; sed in casu gravaminis certi, & manifesti ageret Prælatus contra regulam: subditus ergo non tenetur obedire, & appellatio valeret quoad utrumque.

1635 Scito autem, quod si Prælatus vellet poenis propriis correctionis judicialis extrajudicialiter corriger subditum, posset is judicium illius per appellationem declinare, quia tunc superior manifestè gravat ex non servato juris ordine præscribentis, ut tales poenæ, quia graves sunt, judiciali correctione imponantur. Unde in Ord. Prædicat. ad poenam gravioris culpæ damnari quis non potest, nisi obseruentur quatuor juris substantia: Primum, ut contra aliquem non procedatur, nisi accusatum, denuntiatum, aut infamatum, juxta tres modos procedendi à jure statutos: per accusationem, denuntiationem, & inquisitionem. Secundum, ut testes examinentur per præceptum formale. Tertium, ut absens vocetur, & per duos ad minus testes, vel per propriam confessionem convincatur. Quartum, ut indefensus non condemnetur ad poenam ordinariam, nisi fuerit contumax; ex N. Constit. dist. 1. de graviori culpa, cap. 18. lit. P.

1636 Opp. Carceris poena est gravis, ut dixi; sed potest extrajudicialiter subditum incarcere Prælatus: ergo poena gravis potest extrajudicialiter imponi. Resp. Illos propriè mancipari carceri, qui per diffinitivam sententiam ad carcerem damnantur; qui verò in carcere detinentur ad finem conquirendæ veritatis, dicuntur separati, & custoditi: non autem ad carceris poenam damnati, ad quam sustinendam obligari non possunt, nisi judicialiter de crimine fuerint convicti. Unde in forma, dist. maj. si imponitur per sententiam diffinitivam, C. si solum ad custodiæ, N. maj.

1637 Concl. 3. Ubi gravamen est dubium, sive ex parte poenæ injunctæ, sive ex forma procedendi, licita est appellatio quoad devolutum. Prior pars à nemine negatur, nam talis appellatio ex justa, & rationabili causa procedit, cùm in dubio jus habeat reus ad se tuendum; tunc enim est defensio naturalis cum moderamine inculpatæ tutelæ. Unde Constitutio nostri Ordinis appellationem ab absolutione prælaturæ prohibens loc. cit. non intelligitur de appellatione devolutiva. Quod enim in regularibus leges improbant, est appellatio ut suspensa, quâ intenditur, quod suspensa maneat jurisdictione superioris punientis, vel absolvientis ab officio; hoc enim appellans resistit Prælati obedientiæ, vultque manuteneri in officio, quod in grave cedit obedientiæ præjudicium: ceterum quando subditus punitus, vel ab officio ab-

solutus, aut suspensus, obedientiam præstat interim, licitum est subdito provocare ad superiorem, ut judicet de gravamine à Prælato inferiori illato. Hoc enim modò superioris authoritati non præjudicatur, & via, quæ aliàs pateret amplissima ad injusticias committendas per inferiores prælatos in præjudicium status religiosi, præcluditur, atque subdito, ut se jultè ab illata fortè calumnia, aut iniqua sententia per appellacionem jure naturæ concessam, se defendat, locus datur.

1638 Et ex his elicitur ratio 2. p. concl. In dubio tenetur subditus obedire Prælato, ut dixi p. I. num. 570. quod verum est non solum in correctione morum, verum etiam, imò & à fortiori, in processu judiciali; nam si ex sola probabilitate, seu in dubio gravaminis suspenderet in regularibus appellatio, periret religionum disciplina, punitiones redderentur difficillimæ, & penè impossibilis: ergo. Ita Suarez, Lugo, & alii contra Thomam Sanchez lib. 6. cons. cap. 8. n. 110. in cuius sententiam videtur inclinare Pasterinus tit. de appellat. n. 556.

1639 Concl. 4. Ubi gravamen est certum, atque manifestum, non prohibetur regularibus appellare propriè. seu appellatione suspensiva. Ita communis DD. sententia, ut testatur Pasterinus loc. cit. n. 526. & 579. Rat. Leges appellationem prohibentes, sive canonicae, sive municipales religionum, non concedunt judici facultatem, ut iniquè subditos gravet, hoc enim est contra jus naturæ; sed illud concederent, si casus gravaminis certi, & manifesti non esset exceptus: ergo casus nostræ resolutionis nullatenus comprehenditur sub legibus appellationem prohibentibus: Erit vero certum gravamen, si sit certum, & manifestum, quod judex Priorem absolvit, vel ex causa falsa, aut frivola, & levi, ut ex causa non probata in actis. Hæc Pasterin. & immediate subjungit ordinationem N. Cap. Romani anni 1629. quam optimâ collocat luce, ut habetur num. 1585.

1640 Concl. 5. Quilibet regularis gravatus potest appellare ad Papam, ad Sacram Congregat. super Episcopos, & regulares, & ad Nuntios cum facultate Legatorum à latere. Rat. I. p. Papa est singulorum fidelium in toto orbe existentium ordinarius judex: ergo.

Rat. 2. p. Prædicta Sacra Congreg. non constituit distinctum tribunal à Papa, ut patet ex Constit. 74. Sixti V. Rat. 3. p. Nuntius cum facultate Legati à latere in sua provincia repræsentat Papam, unde ibidem est ordinarius exemptorum, ipsique subjiciuntur exempti, ut colligitur ex cap. Si Abbat. 36. de eleç. in 6. ubi refert Pasterinus plures Canonistas, & Theologos. Unde hæc sententia est communior, & probabilior.

1641 Difficultas autem est: An appellatio ad prædictos immediata, & non gradatim sit regularibus prohibita? Affirmo, regulariter loquendo; quia etsi quod appellatio fiat gradatim non sit de substantia appellationis, atque adeò contra hunc ordinem præscribi poscit, ut tradunt communiter Canonistæ cum Glossa cap. Romana, de Appellat. in 6. nihilominus cautum est per Summos Pontif. & Sacram Congregat. super Episcopos, & regulares specialibus legibus religionum, ut fiat gradatim, à Ptoire scilicet ad Provinciam, ab isto ad Generalem, &c. Hic quippe ordo præscriptus regulariter est debitus ex quadam æquitate. Nihilominus, quando judex medius est suspectus, aut justitiam denegat, potest omisso mediò, appellare; quia injustè gravatus non debet manere indefensus. Deinde, quando medius superior distat, & nonnisi post longum tempus potest ad ipsum provocare reus, potest tunc iste appellare immediatè ad superiorē, maximè ubi intra provinciam immediatus non adest Jūdex, nam tunc urget necessitas, periculumque imminet ex mora recursum faciendi ad judicem immediatum, & ideo eo casu ad terminos juris naturalis devenitur, in quo prohibitio juris ecclesiastici, quod minoris est vinculi, locum non habet, ac proinde majori debet cedere, ex communi Theologorum sententia. Hæc compendiò dixisse sat sit, non quidem ut frivolis, & intempestivis appellationibus regulares superiorum suorum jurisdictionem declinent, sed ad tutelam innocentum, & nè graves causæ plurimum vere religiosorum pereant, utque reprimatur pravus affectus quorundam judicum non satis regulariter procedentium, ut vel sic oculos aperiant, mentemque ditigant ad legem, & inde multa evitabuntur damna, & scandala.

SEXTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

UM Decalogi præcepta sic fuerint ordinata, ut per tria priora homo debitum Deo cultum exhibere, & per septem posteriora parentibus honorem, & omne debitum proximis reddere teneatur: post quintum præceptum, quō homicidium prohibetur, sextum, quō adulterium interdicitur, recto ordine collocatur. Prius equidem præceptum non occidendi, quām non mœchandi mandatum traditur in Decalogo, quia inter peccata operis gravius est homicidium, per quod tollitur vita hominis jam existentis, quām adulterium per quod impeditur certitudo prolis nascitura: & propter eandem rationem non mœchandi præceptum, priusquam non furandi mandatum, collocatur in Decalogo, quia adulterium gravius est, quām furtum, ut notat D. Th. 1.2. q.100. a.6. Hoc autem præceptum exprimitur Exod. 20. v. 14. *Non mœchaberis*, & Matt. 19. v. 18. *Non adulterabis*. Quod enim græcè dicitur *mœchia*, vocatur latinè *adulterium*. Adulterum autem dicitur ab eo, quod alter conjugatorum vadit ad alterum, transferendo sui corporis usum: unde verbum *adultero*, extenditur ad significandum quidquid arte corruptitur, quinimò ut Græcis mœchari, ita & Latinis adulterare verbum est generale ad omnem corruptionem significandam. Quare præceptō hōc prohibetur omnis concubitus extra matrimonium, membrorumque usus non legitimus, ut notant SS. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 7. Augustinus q. 71. in Exod. Isidorus, & Beda. Licet igitur expreſſe hōc præceptō nonnisi mœchia, seu adulterium interdicatur; implicitè tamen vitii luxuriæ omnes species prohibentur. Dubia ergo hoc luxuriæ vitium obſcenum ſpectantia, majori quā poterimus modestiā, Ang. Præceptoris puritatem emulantes, & ſacrorum Canonum, atque SS. PP. vestigia prementes, refolvere curabimus.

QUÆSTIO UNICA.

De Luxuria.

ARTICULUS I.

Quid, & quotplex sit Luxuria.

1642 **D**iffinitur Luxuria à D. Th. 15. *de malo*, a. 1. *Vitium temperantiae oppositum*, prout hæc moderatur concupiscentias delectabilium tactus circa venerea. Hæc finitio duplē luxuriæ inordinationem comprehendit, quod in aliis diffinitionibus desideratur. Altera est ex parte appetitus interioris, & reperitur in eo, qui immoderatâ concupiscentiâ accedit ad suam uxorem: sicut enim potest quis inordinatè proprias appetere pecunias, ita conjugem suam. Altera est ex parte tactus exterioris secundū se ipsum, & reperitur in quolibet genitalium usu extra matrimonium. Itaque inordinatio luxuriæ aliquando pro-

venit ex sola appetitus interioris immoderantia, quandoque vero ex ea, simulque ex actu exteriori. Prior regulariter est venialis; mortalis tamen effet, si ira inardesceret concupiscentia mariti, ut vellet suam conjugem cognoscere, etiamsi non effet uxor, & hoc peccatum mortale vocatur à D. Th. (hic q. 154. a.2. ad 6.) *Minimum peccatorum* (mortaliū) quæ sub luxuria continentur. In præfenti autem de posteriori illa luxuriæ inordinatione, quæ scilicet extra matrimonium contingit, est præcipiuſ nobis sermo. Unde fit

1643 Concl. 1. *Luxuria peccatum est genere suo mortale, & capitale.* Rat. 1.p. Luxuria hōc modō considerata est usus venereorum inordinatus; sed hōc ipsō est mortalis, nam rectus venereorum usus ad conservationem generis humani est maximè necessarius: ergo. Rat. 2.p. Vitium, ex quo alia vitia tanquam ex fine suboriuntur, capitale est; sed hujusmodi est luxuria: cùm enim finis ipsius sit venereorum delectatio, quæ est maxima, ut dixi p. 1. ex ejus ap-

titu procedit homo ad perpetrandum multa peccata: ergo ex luxuria procedunt alia vita, nempè cæcitas mentis, inconsideratio, præcipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, & horror futuri, de quibus D. Th. 2. 2. q. 153. a. 5.

1644 Concl. 2. Convenienter assignantur à Gratiano (36. q. 1. & à M. sent. in 4. dñs. 4.) sex luxuriæ species, *simplex* nēpè *fornicatio*, *adulterium*, *incestus*, *stuprum*, *raptus*, & *vitia contra naturam*. D. Th. bac q. 154. a. 1. Rat. Luxuriæ species ab objecto sumuntur, cùm illa sit actus moralis; sed objectum cuiuslibet actus moralis est materia: ergo species luxuriæ excipiuntur à materia; sed eō ipso sunt sex: ergo. Prob. min. Materia luxuriæ est venerea delectatio; at ista deordinatur sextupliciter, primò quidem quantum ad venerei actus finem, vel quia non tendit ad generationem, & tunc est *peccatum contra naturam*: vel quia impeditur debita proliis educatione, & promotio, & sic est *fornicatio*. 2. reperitur deordinatio in delectatione illa per comparationem ad personas: & cùm primis ad ipsam fœminam; nam si fuerit consanguinea, aut affinis, non servatur iplis debitus honor, ubi quis cum illis commisceatur, & sic est *incestus*. Deinde relatè ad personam, in cojus potestate est fœmina, & dicitur *adulterium*; si autem est in patris potestate, erit *stuprum*, si non inferatur violentia, *raptus* autem si inferatur: ergo.

1645 Opp. 1. Sacrilegium, quod polluit persona post emissum castitatis votum, species est luxuriæ à prædictis distincta, unde ipsem D. Th. 4. 10. hujus q. specialiter de illo tractat: ergo inconvenienter tantum sex numerantur. Resp. N. cons. Differunt sacrilegium, & adulterium, quod istud, ex suò modò significandi, denotat luxuriæ vitium, nam extra luxuriam non datur adulterium: cæterùm hæc vox *sacrilegium*, non præfert secundùm le significationem luxuriæ, cùm extra hujus materiam plura sint sacrilegia. Idcirco rationabiliter veteres DD. sex tantum luxuriæ species numerarunt; unde D. Th. solitā suā reverentiā, & mira humilitate non tam docuit, quām rationem reddidit, quare hæc solæ species positæ sunt, ut scitè notat Cajet. hic a. 1.

1646 Opp. 2. Conjugatus non solùm peccat in accessu ad alienam fœminam, verum etiam ubi propriâ utatur inordinate; ut dixi; sed hoc peccatum ad nullam ex prædictis speciebus spectat: ergo. Resp. N. min.

Omnia enim conjugatorū peccata ad aliquam luxuriæ speciem pertinent, putà ad sodomitam, pollutionem, &c. quilibet enim actus luxuriæ comprehenditur, aut reducitur ad unam ex prædictis speciebus, ad eam scilicet, sub qua continetur, si actus esset consummatus, unde oscula, amplexus libidinosi, &c. reducuntur ad eam speciem, in qua esset peccatum consummatum, & perfectum, e. c. libidinosè osculans virginem, peccat peccatō, quod reducitur ad stuprum, & sic est discurrendum in aliis actibus luxuriæ imperfectis, et si lethalibus.

1647 Opp. 3. quod Genes. 1. v. 28. dicitur: *Masculum, & fœminam creavit eos*. Benedixitque illis Deus, & ait: *Crescite, & multiplicamini*, &c. ergo non magis à fœmina, quām à viro assumenda est differentia specierum luxuriæ, proindeque irrectè assignatur stuprum inter luxuriæ species. Resp. Quod masculum creavit Deus, ut esset agens in generatione; fœmina vero se habet ut patiens, sive ut materia à qua defumitur formalis specificatio. Hæc constant ex Philosophia. Nunc nota, quod à viro accipit etiam speciem luxuria, quia adulter vocatur non minus quām mulier, ubi ille fidem frangit matrimonii; unde D. Th. solùm dixit: *Diversificantur istæ species magis ex parte fœmina*, quām viri, quia in actu venereo fœmina se habet sicut patiens, & per modum materia: vir autem per modum agentis. Hæc ille, in quibus nota tò magis, & tò per modum; non enim videtur excludi virum à ratione materiae in proposito; sed solùm, quod non se habet tam principaliter in ratione materiae, sicut fœmina, quia hæc est patiens, & vir est agens, ut dictum est.

1648 Petes: *An sacrilegium, & adulterium species sint luxuriæ accidentales?* Consultò reliquas missas facio species, quia nemo ambigit eas esse essentiales, cùm propriæ sint, & intraneæ generi luxuriæ. Resp. ergo, duas illas esse accidentales, et si non omnino per accidens se habeant ad luxuriam. Hac resolutione conciliari possunt varia S. Th. loca secundùm faciem contraria, necnon opiniones discipulorum ejus. Rat. 1. p. In sacrilegio, & adulterio duplex inveniuntur deformitas specie diversa, contra castitatem scilicet, & contra justitiam, aut religionem: ergo. Rat. 2. p. D. Th. bac q. 154. a. 1. ad 2. ait: *Nec deformitas injustitia (& irreligiositatis in sacrilegio) omnino per accidens se habet ad luxuriam: ostenditur enim lu-*

xuria gravior, quæ in tantum concupiscentiam sequitur, quod etiam in injustitiam ducat. Ex quibus sic arguo: In prædictis speciebus hoc est speciale, quod luxuria semper est finis, & se habet veluti formale; *injustitia vero, & irreligiositas se habent ut materiale; finis enim per se, tam adulteri, quam sacrilegi, est venerea delectatio: ergo non omnino per accidens se habent in luxuria.* Prob. conf. In aliis peccatorum speciebus accidentalibus non semper unum peccatum est finis alterius, neque ediverso; aliquando enim quis furatur, ut ludat: quandoque vero ludit, ut furetur. Similiter nonnunquam detrahit, quia invidet; sed aliquando, quia honores ambit, & sic in aliis, in quibus species se habent disparate, & solum connectuntur ex malitia agentis. Ceterum adulterium, & sacrilegium, prout in proposito, connectuntur per se cum luxuria, non qualitercumque, sed eam respicientes tanquam finem, & formam: ergo non omnimode sunt extra genus luxuriæ, seu accidentales.

1649 Non video quid contra hanc doctrinam, quam esse D. Th. arbitror, opponi possit, nisi quod aliquando evenit, ut quis adulterium committat non ob finem venereæ delectationis, sed directe, & ex proposito vindictæ, v.g. ad incutiendam injuriam: igitur universaliter verum non est finem adulteri esse prædictam delectationem. *Resp. dist. conf.* finem per se, & ex parte operis, N. per accidens, & ex parte operantis, C. In casu antecedentis, etsi finis ultioris esset injuria, opus tamen ipsum ex se ordinati petit ad delectationem; unde omnino per accidens inverteretur hæc ordinatio, seu potius inordinatio passionis ab illo: teneretur tamen hanc vindictæ circumstantiam exprimere in confessione; quia licet tale peccatum esset sub specie adulterii, adderet tamen vindictæ circumstantiam. Et hæc generatim de speciebus luxuriæ. Scio S. Albertum M. in Comp. Theol. lib. 3. cap. 21. inter luxuriæ species numerare *meretricium, & concubinatum*, non quia re ipsa sint species à prædictis distinctæ; sed quia gravior est fornicatio, quæ cum his, quæ publicè corpora prostituunt, committitur, propter maiorem, quæ nascituræ proli infertur injuriam. Similiter concubinatus existit gravior, quia fornicationis peccato superaddit statum, & permanentiam in peccato, seu continuam, & quasi uxoriæ cum muliere fornicaria consuetudinem. Et hæc mihi videntur suffi-

cere circa prædicta pro foro pœnitentiæ, nam pœna meretricii, & concubinatus pertinent ad forum judiciale, de ipsisque tractant utriusque Jurisperiti.

ARTICULUS II.

An simplex fornicatio sit prohibita quia mala, vel mala quia prohibita?

1650 **F**ornicatio interdùm sumitur pro idolatria, & infidelitate: quandoque pro quocumque peccato mortali, quod anima à Deo recedit. Quamplures Doctores fornicationis nomen à verbo *fornicor*, sive à nomine *fornix*, repetunt; quoniam meretrices olim in fornicibus ad formam arcus extrectis morabantur, ibique in fornicum prospectu, apposito scortationis nomine, pretium præfinitum ostendebant. Adeas Ambros. Calepin. Alii, ut Sedulius Rom. I. contendunt, quod *fornicatio* dicitur ab eo, quod est à legitimo conjugio foras exire. Sed quidquid sit de nominis derivatione, fornicatio, quæ nostræ subest disputationi, sic finitur: *Vagus soluti cum soluta concubitus.* Hoc præmisso, sit

1651 Concl. I. *Fornicatio est prohibita, quia mala.* Ita diffinitur ab Innoc. XI. damnante thesim seq. n. 48. *Tam clarum videtur fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi consonum videatur.* Eundem tenuerunt errorem aliqui gentiles, necnon judæi quidam, quibus postea adhæserunt aliqui græci, sed in Concilio Lugdunensi coacti sunt hoc revocare, ut refert testis oculatus S. Albertus M. in Summa Theolog. p. 2. tract. 18. q. 122. a. 2. Eos secuti sunt Martinus de Magistris, Durandus, & Caramuel; etsi isti omnes fateantur, fornicationem esse prohibitam lege divina utriusque Testamenti, solumque affirment, non esse contra legem naturæ. Rabbi Moses, ut refert Directorium Inquisit. p. 2. q. 4. dicebat, quod Judas non peccavit cum Thamar, quia vixit ante tempus legis, quod licet erat fornicari. Sed hoc est aperte contra Scripturam, ubi ipsem Judas se ipsum condemnat, producite (inquit Gen. 38. v. 25.) *eam ut comburatur;* unde D. Th. meritò eum non excusat hic q. 154. a. 2. ad 3.

1652 In prædicto art. hac ratione planè efficaci utitur in favorem nostræ concl. quæ sic formatur: *Fornicatio est directe contra vitam*

tam hominis nascituri: ergo & contra legem naturalem. Prob. ant. Fornicatio est contra educationem, instructionem, & promotiōnem prolis; sed eō ipso est contra vitam hominis nascituri, nam vita ejus aliter conservari non poterit per se: ergo. Prob. maj. Educatio, & promotio prolis, ut sit per se, & juxta ordinem legis naturalis, præsupponit naturale vinculum inter matrem, & foemina; sed hoc vinculum non reperitur, nisi in matrimonio: ergo. Prob. maj. Ad prolis educationem, nedum requiritur cura matri, à qua nutritur, sed multò magis patris, à quo filius est instruendus, defendendus, & in bonis tām inferioribus, quām exterioribus promovendus; sed ad hoc prærequisitum vinculum naturale: ergo. Prob. 1. min. à simili in avibus, in quibus cùm ad prolis promotionem requiratur cura matis, & foeminae, non est in eis vagus concubitus; sed ad certam foeminae unam, vel plures. Secūs autem est in canibus, & aliis bestiis, præsertim quadrupedibus; cùm enim in illis sola foemina sufficiat ad promotionem fœtūs, concubitus in illis est vagus: ergo. Prob. 2. min. à priori: Si educatio prolis in natura humana non prærequireret ex se vinculum matis, & foeminae naturale, non inesset maribus in specie humana sollicitudo naturalis de certitudine suæ prolis; sed hæc certitudo naturaliter inest viris conjugatis, unusquisque enim vult cognoscere, & scire, quinam sint filii sui? ergo.

1653 Hæc unica ratio (non multiplex, ut à quibusdam formatur) solida est, proceditque etiam ubi nulla esset actui fornicationis conjuncta foeditas, ut appositi observat Estius in 3. dist. 37. §. 20. in fin. Ratio autem conclus. quæ in sacris litteris magis inculcatur, hujusmodi est: Quod non est intrinsecè malum, absolutè non appellatur crimen, factum immundum, foedium, gravem Deo injuriam inferens, & proprio corpori, inquinando Templum Spiritus S. sed Script. Sac. passim hæc, & similia dicit de fornicatione, ut patet Tob. 4. v. 13. Rom. 1. v. 29. & 1. Cor. 6. à v. 9. ad 20. ubi consulendus est Theodoretus, D. Th. aliisque, turpitudinem hujus virtutis gravissimis verbis exaggerantes. Sat sit adducere luculentum S. Chrysost. testimoniū Hom. 12. ad Pop. Ab initio (inquit) Deus hominem formans, legem ipsi naturalem indidit. Et quid tandem est lex naturalis? Conscientiam nobis expressit, & à natura inditam esse voluit bonorum, & contrariorum scienc-

tiam. Non enim opus habemus discere, quod malum est fornicatio, & bonum continentia, sed ab initio hoc scimus. Hæc ille, quibus nihil apertius. Adhac: Lex evangelica nullum continet præceptum purè morale, quod non sit naturale; sed præceptum non fornicandi est purè morale: ergo & naturale. Dixi: purè morale, propter præcepta virtutum theologiarum, & sacramentorum, quæ non dicuntur moralia.

1654 Pro solutione argumentorum scito 1. quod sicut in Abraham non fuisse homicidium occisio filii Isaac, ita accessus ad fornicariam mulierem relatus Osee 1. non fuit fornicatio, sed copula matrimonialis, cum Deus sit author institutionis matrimonii. 2. Quod in V. Test. ubi legitur quosdam Santos habuisse concubinas, intelligi oportet, eas fuisse illis matrimonio conjunctas, licet familiæ administratio tantum ad unam, quæ uxor dicebatur, spectaret. 3. Quod cap. Is qui, dist. 34. & alibi appellantur concubinae, quæ matrimonium contraxerunt absque solemnitate, vel sine dote, re tamen ipsa legitimæ erant uxores, ut inter alios notat Thomasinus in vet. & novo discip. p. 2. lib. 1. cap. 80. n. III. Alia argumenta, quæ ex Martino de Magistris mutuat Caramuel, in antecedsum dissolvit Cajetanus doctrinā D. Th. a. 2. q. 154. Et gratias agamus (inquit ille) D. Thomæ, qui nos hæc docuit. Immediate autem subjungit: Sed quod multos in hac, & aliis moralibus materiis decipit est, quia non penetrant, quod rectitudo naturalis in humanis actibus non est secundum ea, quæ per accidens contingunt. Summa itaque doctrinæ D. Th. in proposito est, quod etsi in aliquo casu particulari evenire posset fornicatio, in qua sufficienter provideatur fini generationis humanae; hoc tamen est per accidens, subindeque non cadit sub legis naturalis determinatione, quæ attendit id quod communiter accidit. Insuper: inter omnes actiones naturales sola generatio hominis ordinatur ad commune bonum; comedio autem, potatio, &c. respiciunt bonum personale, & ideo solummodo generatio humana determinatur per legem naturalem. Ita D. Th. lect. 3. Epist. 1. Cor. 6. His perspicuis documentis non acquiescit Caramuel, & aliquem Thomistam bene respondentem ab annis plurimis desideravit, sic disputans.

1655 Cessante fine legis adæquatō, etiam si per accidens, & in casu particulari, cessat lex; sed in proposito cessat finis legis

gis extrinsecus adæquatus , etiamsi per accidens , & in casu particulari : in eo igitur casu cessat lex. Maj. est sententia probabilis , & min. conceditur à Thomistis. *Resp. 1.* dist. maj. cessante fine legis extrinseco privativè , C. cessante tantum negativè , N. Vide p. 1. num. 706. Sed age , & permittamus suam Caramueli probabilitatem , & resp. 2. dist. maj. cessante fine legis humanæ , permitto ; legis naturalis , N. & suppositum. *Quis enim cognovit sensum Domini ? Aut quis consiliarius ejus fuit ? Rom. 11. v. 34.* Igitur relatae ad legem naturalem , quæ à Deo nobis naturaliter est indita , scire nemo potest , aut dicere hoc , vel illo casu cessare finem ejus adæquatum , neque ullus ex Thomistis hoc dixit. Itaque sententia probabilis , si quæ sit , de lege loquitur ut humana , unde incircunspectè ad hanc opinionem effugit Caramuel.

ARTICULUS III.

An Oscula , Amplexus , & alii Tactus , habitab ob delectationem , sint peccata?

1656 **C**oncl. *Oscula , tactus , amplexus , & hujusmodi , ubi libidinosi fuerint , peccata sunt specie sua mortalia.* Explicatur: Actus prædicti virum inter , & fœminam peracti , juxta morem patriæ , in mutua benevolentia , & amicitia argumentum , honesti , & liciti sunt. Si vero prædicta ob delectationem carnalem peragantur , & deliberatè fiant , mortalia sunt. Tunc autem ex libidine , ut causa nasci dicuntur , quando ex se ipsis , seu opera ipsa important consensum in delectationem luxuriarum : quare , ut actus libidinosi sint , non requiritur consensus in opus , seu in concubitu , sed sufficit consensus in delectationem , quam importat quilibet luxuriæ actus. Ita D. Th. *bac q. 154. a. 4.* Hoc supposito , prob. 1. concl. ex prop. 40. ab Alex. VII. damnata , nempè: *Est probabilis opinio , quæ dicit , esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem , & sensibilem , quæ ex osculo oritur , seclusò periculò consensūs ulterioris , & pollutionis.*

1657 *Prob. 2. concl.* & damnata impugnatur propositio: Minus est aspectus libidinosus , quæ osculum , amplexus , & tactus ; sed ille est peccatum mortale , juxta illud Matth. 5. v. 28. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam , jam mæchatus est eam in coruæ suo : ergo multò magis osculum libidino-*

sum , & alia hujusmodi , sunt peccata mortalia. D. Th. loc. cit. argum. in sed contra. Rat. à priori ex eodem S.D. formatur sic: Omnis consensus in delectationem peccati mortalis , est mortale peccatum ; sed quilibet actus libidinosus ex prædictis ex se ipso est consensus , seu importat consensum delectationis peccati mortalis : ergo. Prob. min. Quilibet actus ex dictis claudit delectationem coitus , seu concubitus mortaliter , & ex genere prohibiti , alias actus non oriuntur ex libidine , seu ut loquitur D. Th. *Possunt hæc absque libidine fieri , vel propter consuetudinem patriæ , vel propter aliquam necessitatem , aut rationabilem causam;* sed , ut pono , nullò ex his motivis fiunt : ergo oriuntur à libidine , & consequenter tendunt , vel in coitum , aut saltem in ipsius delectationem: actus enim hoc ipsis , quod ex libidine nascatur , natura suâ ordinatur ad concubitum , vel ad ipsius delectationem , ut in bestiis appetat.

1658 Hæc D. Th. ratio est non minus efficax , quam subtilis ; sed in ea discernendi sunt prædicti actus , ubi fiunt inter conjugatos , & solutos , nam in illis ubi fuerint ex libidine , peccata sunt venialia , ut dixi , nam licet ex se ordinantur ad concubitum , hic tamen ipsis est licitus , unde excusantur à mortali : cæterum in solutis natura suâ ordinantur ad concubitum illicitum , unde important consensum saltem in delectationem venereum ; hic autem consensus ex se est mortalis , etiam seclusò periculò consensūs ulterioris in opus , & pollutionis. Atque ex his bene perpensis , facile dissolves argumenta , quæ prolixè congeruntur in favorem thesis confixa , cujus AA. vetustam Martini de Magistris recoxerunt crambem.

1659 *Opp. 1.* Actus illi , vel sunt mortales , quia ex libidine oriuntur : vel quia in solutis ordinantur ad concubitum illicitum ; sed 1. dici non potest , cum in conjugatis , etiamsi nascantur ex libidine , non sint mortales , & 2. videtur falsum , & contra D. Th. loc. cit. ad 2. ergo. *Resp.* Libidinem esse radicem malitia illorum actuum , seu (& coddem reddit) libido est causa , quod mali sint ; præcisè tamen ex hoc non habent quod sint mortales , sed requiritur ulterius , quod ad illicitum concubitum ordinantur: hoc autem contingit in solutis , vel per hoc , quod in opus consentiant ; vel in ipsam operis delectationem ; actus enim illi ordinem necessarium dicunt , vel ad concubitum , vel ad ipsius delectationem : & utroque modo sunt mor-

Quæst. unic. Art. III. Luxuria.

375

mortales, relatè ad eos, quibus illicitus est concubitus. Adeas Cajet. in a. 4. hujus q. 154.

1660 Opp. 2. Quamvis relati actus ex libidine suborti, fiant inter personas illegitimas, sive extra matrimonium, possunt nihilominus non ordinari ad opus venereum, imò neque ad ipsius delectationem, sed ad alium finem v.g. delectationis naturalis; sed cō ipsō non sunt peccata mortalia, nam ut cum D. Th. dictum est, mortal is malitia illorum actuum consistit in ordinatione ad opus venereum, vel ad ipsius delectationem: ergo. Resp. N. maj. implicat enim, quod actus illi ex libidine orientur, & quod ordinentur solummodo ad delectationem naturalem, & non sensualem: quidquid enim sit de fine operantis, ad rem non facit; nam actus illi per se, seu ex se ipsis, ordinantur saltem ad venereorum delectationem, sique important inseparabiliter consensum in ipsam, mortiferum in solutis, & veniale in conjugatis. Hinc D. Th. cit. a. 4. in corp. de prædictis actibus loquens, dicit: *Cum oscula, & amplexus bujusmodi (idest ex libidine) propter delectationem bujusmodi fiant: non dicit: fiunt, sed: fiant, ut notanter significaret hanc conseq. esse legitimam: oscula, amplexus, &c. fiunt ex libidine: ergo fiunt propter delectationem libidinis, seu, quod idem est, ordinantur ad venereum delectationem.* Ex Cajet. ibi ad 4.

1661 Colliges: Oscula, amplexus, &c. etiam ubi fiant ob delectationem naturalem, excusari à peccato, ut in matre puerum osculante, & in aliis personis, si concurrant circumstantiae excludentes libidinem, putà quod fiant in signum benevolentiae, juxta morem patræ, quod occurrat necessitatis articulus, consuetudo, vel aliqua alia rationabilis causa. Pro praxi autem, ut dignosci possit, quandonam istiusmodi actus fiant ob delectationem venereum, & quandonam ob delectationem naturalem; sit tibi 1. signum: qualitas ipsorum actuum; oscula enim furtiva, pudendorum aspectus, & similia, genere suo sunt venerea, adeoque ex libidine, ut causâ procedunt: cæterùm tactus manus, aut pedis, intorsio digitorum, & alia id genus, non videntur esse naturâ suâ libidinosa, cū saepius coram omnibus fiant. Et inde habes signum 2. quod scilicet ubi coram personis timoratis, & prudentibus sine gravi eorundem offensione fiant, indicium est non esse actus impudicos, sed indifferentes, vel

utsummum venialiter malos, quia ex levitate jocosa oriuntur. Signum 3. est conditio personarum: in illis enim, qui proclives sunt ad luxuriam, actus ejusmodi judicari debent impudici, & mortales, nisi manifestissime eos aliquando excusent ex toto, aut ex parte, patriæ mos, necessitas, aliave circunstancia honesta: in aliis verò personis non ita facilè damnandi sunt tales actus, ut lethales, & impudici: cavendi tamen sunt, & ab omnibus, etiamsi ejusdem sexus, vitandi sequentes actus; scilicet: visus incautus, tactus, osculum, amplexus, amatoria colloquia, &c.

ARTICULUS IV.

An in rebus venereis detur parvitas materiæ?

1662 **C**oncl. *In rebus venereis non datur materiæ parvitas extra matrimonium.* Ita communis DD. sententia, quæ deducitur satis ex damnatione propositionis nuper relatæ; nam licet ipsa loquatur determinatè de osculo habito ob delectationem carnalem; eadem tamen militat ratio in aliis actibus deliberatis circa rem venereum, quod sic probo: Si hac in re parvitas daretur materiæ extra matrimonium, aliquis actus deliberatus, & libidinosus in soluto esset peccatum solum veniale ob parvitatem materiæ; sed nullus actus invenitur talis in soluto: ergo. Maj. est certa prob. min. Si aliquis actus deliberatè venereus esset leviter peccaminosus ob materiæ parvitatem, aliquod quoque osculum libidinosum esset similiter peccatum veniale; sed hoc est falsum, & damnatum: ergo. Maj. videtur certa; non enim est ratio cur in aliis actibus sit parvitas materiæ, & non in osculis. Prob. min. Si aliquod osculum venereum, & deliberatum non esset mortale, præsertim illud esset, quod habetur ob solam delectationem carnalem, & sensualem; sed hujusmodi osculum est mortale, ut diffinitum est ab Alexandro VII. ergo omne osculum libidinosum est mortale. Itaque in prædicta propositione osculum ponitur exempli causâ, & non quatenus excludit alios actus libidinosos: quare sententia parvitatem materiæ admittens hac in re, damnata est, ut opinor cum Lumbier, quem referunt, & sequuntur Salmant. hic n. 83. contra Viva ad d. proposit. n. I.

1663 Opp. Non est ratio cur in aliis præceptis detur materiæ parvitas, & non in lu-

xuria: ergo. 2. Intra matrimonium datur parvitas materiae: ergo & extra. Ad 1. satis constat ex dictis solutio: nam tactus e. c. licet physicè appareat levissimus, semel tamen quod sit ex libidine, deliberatum importat consensum, ut minimū in delectationem actus venerei: cùm autem istiusmodi consensus sit de re gravi, quia ex se ordinatur ad generationem hominis, ideo tactus ille est moraliter gravis. Hæc autē ratio in furto, detractione, & aliis non militat; unde est dispar ratio. Sicut etiā in 2. quod objicitur: nam in conjugato consensus in delectationem non est prohibitus, sicut neque in actum conjugalem; sed solummodo ipsi prohibitur immoderantia concupiscentiae, & inordinatio quarendi primum delectationem, quā operationem, & utrumque in ipso est veniale, ut dixi initio hujus dissent. Cæterum in soluto consensus tam in actum venereum, quā in ipsius delectationem, est lethalis. Vide D. Th. 15. de malo, a. 2. ad 17.

1664 Opp. 2. Si non daretur parvitas materiae, nulla esset differentia inter tactus leves, & inter amplexus, & oscula; sed hoc videtur falsum: ergo. Sic contra Cajet. arguit Thomas Sanchez lib. 9. de Matr. disp. 46. n. 17. cui dura videtur Cajetani sententia, quæ expressa est in D. Th. ex quo respondeatur dist. maj. nulla esset differentia, positō quod sint libidinosi, C. si ita sunt leves, ut non ex luxuria, seu libidine; sed levitatis causā, & joco in honesto, ideo indecenti, & nullatenus luxurioso fiant, C. Itaque actiones ex levitate jocosa, ut in choreis contingit, non illico damnandæ sunt, ut mortales; levitas enim, seu inconstantia est vitium non in voluntate, sed in ratione residens, ut dixi p. 1. num. 1348. consistit autem hoc vitium in eo, quod exterius non adhibetur moderatio, ita ut vitentur superflua, quod regulariter est veniale, nisi forte sint jocosæ ad sensum carnarium, qui actiones manifestè obscenas appellant jocosas, cùm tamen ab ipsis fiant ob delectationem carnalem.

ARTICULUS V.

Quid sint Stuprum, & Raptus, quibusque puniantur poenis?

1665 **C**oncl. 1. Stuprum, prout est peccatum luxuriæ speciale, diffinatur: Concubitus consummatus, & perfectus extra matrimonium, cum ea, quæ est prædicta

virginali integritate. Dicitur: concubitus extra matrimonium, quia hōc initō, etiamsi amittatur integritas, non dicitur stuprum; unde immerito ab aliquibus omittitur hæc particula. Ponitur autem: consummatus, & perfectus, quia ad stuprum requiritur corporalis integritatis violatio per effusionem virilis semenis intra virginis vas: si enim virgo saltando, aut digitis, aliove instrumento proprium claustrum virginale violaverit, non exinde amittit virginitatem materialiter consideratam, sive, ut ita loquar, corporalem, & physicam. Et ideo dicitur: cum ea, quia virginitas fœminæ solum est talis, cuius violatio speciale affert deformitatem. Ponitur ad extremum: quæ est prædicta integritate virginali. In quo autem signaculum virginitatis situm sit, argumentum non est theologicum, sed chirurgical, aut medicum. Videlicet Paulum Zachiam lib. 4. qq. Medico-legal. tit. 11. q. 2. Sat est pro Theologo Morali sci-re, quod ad stuprum propriè, & perfectè tale, requiritur violatio virginis claustrum supra explicata. Dixi: propriè, & perfectè tale; nam quilibet virginis impudica actio reducitur ad stuprum, ita quod in confessione aperiri debet virginitatis circumstantia.

1666 Concl. 2. Datur stuprum specie distinctum, dum virili coitu illicite virgo defloratur, sive ipsa, & parentes violationi consentiant, sive non: sive sub cura sit parentum, vel extra illam. Hanc tenent uterque Doctor Angelicus, & Seraphicus, S. Albertus Magnus, S. Antoninus, & quotquot ante Sotum, & Thom. Sanchez scripserunt; quam & defendunt quamplures moderni, quos adducit ipse Sanchez lib. 7. de Matrim. disp. 14. n. 3. Prob. ex D. Th. 2. 2. q. 154. a. 7. in fin. corp. dicente: Stuprum sine raptu invenitur, quando aliquis absque violentia illatione, virginem illicite deflorat. Probatur insuper à priori, ratione ejusdem S. Doct. ibi a. 6. In spontaneo stupro injuria fit virginis, & parentibus: ergo. Prob. ant. Virgo, & parentes nullum habent dominium super integritate virginis: ergo. Prob. ant. Hæc integritas est conditio, sive prærogativa, quam instituit natura, ut virgo facile posset matrimonio conjugi, ipsique occluderetur via ad meretricandum; sed super hanc prærogativam nullum habent dominium ipsa, aut parentes ejus: ergo. Conf. 1. Ultroneus virginis, vel parentum consensus deformitatem non removet speciale, quam essentialiter importat stuprum, imo eam auget intra eandem spe-

speciem, nam hujusmodi consensus specialem cum ratione importat dissonantiam, unde juxta rectam rationem cedit in ignominiam tam virginis, quam parentum: ergo. Conf. 2. Consensus mariti non excludit adulterium, ut constat ex damnata thesi, quam statim adducam: ergo neque excludit stuprum consensus virginis. Conseq. videtur bona, & minimò negotiò retorqueri possunt contra Salmant. ea ipsa, quæ afferunt contra damnatam hic n. 8.

1667 Opp. Stuprum voluntarium, aut distinguitur à fornicatione intra lineam luxuriæ: vel extra? Si 1. erit peccatum contra naturam, hoc enim intra talem lineam variat speciem solummodo, ut est certum; sed hujusmodi stuprum non est vitium contra naturam: ergo intra lineam luxuriæ non variat speciem. Si verò dicatur 2. assignanda est virtus, cui illud contrariatur: hæc autem nulla alia esse potest nisi injustitia; sed hæc non est designabilis, primò ob regulam 27. in 6. Scienti, & consentienti non fit injuria, nec dolus. Secundò, quia sui corporis est domina, habetque jus eō utendi omni modo, qui non sit contra naturam: nam quod in proposito peccat: probat esse intemperatam, sed non injustam. 3. Quia dissimulatò, quod virginis aliquod concedatur jus, parentibus tamen nullatenus hoc competit, cum illa contra parentum voluntatem valeat innupta manere, imò quamvis saltando, aut quolibet instrumento claustrum disrumperet, nullam profectò inferret parentibus injustitiam: ergo. Adhac: si in proposito interveniret injustitia, restitutioni teneretur violator; sed hoc est falsum: ergo.

1668 Hoc argumentum, cui nihil difficultatis dissimulavimus, est fundamentum adversariorum sententiarum. Resp. ad 1. Regulam intelligi de volente jure, seu legitimè, ut dixi p. 1. n. 1171. unde nihil nobis officit. Ad 2. resp. N. ant. & ad prob. dic, quod estò illud peccatum non sit contra naturam hominis, ut communis est brutis; benè verò contra illam ut rationalem, specialemque, ut dixi, claudit deformitatem. Ad 3. N. ant. Jure enim naturali pater est custos virginitatis filiæ, juxta illud Eccl. 42. v. 11. Super filiam luxuriosam, &c. Unde Deut. 22. violatori præcipitur dare 50. sicos argenti patri: signum ergo est aliquid juris parentibus convenire. Cetera in argumento objecta, nihil obsunt; nam primum probat tantum, contra consensum virginis non posse eam à patre deturba-

Tom. II.

ri à possessione virginitatis. 2. autem non est ad rem, quia, ut dixi, virginitas materialis, de qua loquimur, solum amittitur coitu perfecto, & ideo tunc solum parenti irrogatur injuria.

1669 Postremum eo collimat, ut expendumus: *An & quando ex stupro nascatur restituendi obligatio?* Et resp. Quod cum restitutio bonorum corporis æquivalenter sit facienda in alio rei genere ad arbitrium prudentis, ut dicam cum de restitutione, ex stupro qualitercumque violentò duplex oritur obligatio satisfaciendi, una in foro externo; post judicis enim sententiam tenetur violator poenas luere jure decretas, & habentur tit. 16. de adult. & stupro. 5. Decret; altera in foro conscientiæ, æquivalenter resarciendo multiplex damnum virginis seductæ, aut oppressæ illatum. 1. propter violentiam. 2. ob jacturam honoris. 3. ratione amissæ virginitatis. Et 4. propter impotentiam, seu diffi cultatem nubendi, cum minus apta reddatur ad matrimonium: quæ omnia pretiò sunt æstimabilia, & quidem diversimodè juxta qualitatem personarum. Horum itaque omnium habenda est consideratio, necnon si aliquod aliud damnum particulare subsequitur, & secundum omnia prædicta, arbitrio prudentis debet fieri compensatio.

1670 Præterea in duplice casu stupri violenti constringitur aggressor puellam defloratam ducere in uxorem. Primus est, ubi ipse verè, aut fictè promisit matrimonium, nisi fortè vir adeò imparis sit conditionis, ut ex matrimonio prudenter gravia timeantur scandala, de quo consulendus est Navarrus in Manuali, cap. 16. n. 18. Dixi: verè, aut fictè, nam etiamsi non ex animo, sed simulatè promiserit, ad illud tenetur, non quidem vi promissionis, quæ reapsè nulla est, sed vi seductionis. Ita S. Antonin. p. 2. tit. 5. c. 6. Silvester, Navarrus, & cōmuniter Canonistæ. Ratio esse potest, quod præceptum Exodi 22. vi cuius in conscientia tenebatur virginem seductam ducere in uxorem judæus seductor, et si fuerit judiciale, jus tamen canonicum illud adoptavit cap. 1. de stupro, & adulteriis, ut communiter ibi tradunt Canonistæ, & jure optimo, ut enim ajebat Tertulianus lib. de pudicit. cap. 6. Libertas in Christo non fecit innocentie iuriam.

1671 Alter casus est, ubi damnum pueræ illatum nequiret aliter violator resarcire, idque contingit frequenter. Quocircum in præxi, sive interveniat matrimonii promissio, si

ve non , sive sit vera, aut ficta, cogendus est in foro conscientiæ violator, ut violatam ducat, præsertim si paris fuerit conditionis , aut non valde disparis. In dubio autem semper præsumitur seducta puella blanditiis, & suasionibus viri. Gonzalez cap. *Accedens de rap.* n. 4. Et hæc de stupro violento , ita Canonistarum phrasí nuncupato , non quod sit contra voluntatem, seu involuntarium; sed quod aliqua vi , minis , precibus importunis , aut virginis seductione committatur. Intelligenda tamen sunt ubi parentes , vel ipsa deflorata matrimonium expertierit ; sin autem, sufficeret , quod violator pro posse suppeditet corruptæ , quæ necessaria essent ad statum cœlibatus , si ipsa cœlebs permanere vellent.

1672 Circa voluntarium stuprum : ubi non consenserint parentes, citra dubium est, teneri violatorem patri restituere , quantum satis sit , nedum pro injuria, & dedecore ipsi illato, verum etiam ob detrimentum, quod illi afferit tali facinore , difficilius nempe elocandi pueram. Hoc etiam est indubium, quod si parentes consenserint ob dotem, quem à violatore sperant (hos parentes vocat S. Antoninus *loc. cit. pessimos lenones*) ut hâc viâ facilius cum alio nubat filia , obligatur stuprator eam dotare. Difficultas autem est: *An extra hujusmodi casus, & remota omni vi, dolo, & fraude, inducat stuprum obligationem dotandi, autducendi pueram?* Negat communis sententia, quam veram credo, si tam proxax fuerit illa , ut abjecto pudore, meretricum more , juvenem ultrò invitaverit ; nam si blanditiis , aut vultu tantum pueram induceret , existimo adesse obligationem dotandi , autducendi eam , alioqui ferè semper possent cavillari stupratores captos se illecebri pueratum , inquit Gonzalez, cap. *Si se duxerit*, n. 2. *de rap.* Ad poenas quod attinet , ultra jam dicta , sciendum: quod jure pontificio stupratori Clerico in foro interno decem annorum poenitentia injungitur (*cap. Presbyter*, 83. *dist.*) laicis verò septem annorum , cap. *Devotam*, 27. q. 1. cap. *Hoc ipsum*, 33. q. 2. In foro externo Clericus deponitur , aut poenâ pecuniariâ damnatur, cap. *Si quis Clericus*, 81. *dist.* cap. *Lator*, 2. q. 7. Jure cæsareo punitur publicatione dimidiæ partis bonorum , si stuprator persona sit honesta ; fustigatione verò , & exilio , si abjecta sit conditionis. Qui autem non verbis tantum, & dolô ; sed vi etiam externa adhibita virginem defloravit , capite est puniendus : quâ etiam poenâ punitur, qui immatu-

ram virginem, seu ad coitum adhuc non aptam sceleratè stupravit , ut tenet communior opinio. Quid de nostro jure regio ? Adeas Gonzalez *tom. 5. pag. 278. n. 6.* Et hactenus de Stupro.

1673 Concl. 3. Raptus , qui est luxuriæ species subalterna , rectè diffinitur : *Violentia causâ libidinis explenda illata alicui personæ, aut parentibus, sub quorum cura existit.* Dicitur : *violentia* , quia ad raptum maximè desideratur vis , idque manifestat ipsius vocabuli proprietas , rapi enim dicitur , quod vi eripitur. Ponitur : *causâ libidinis explenda* , cùm raptus procedat ex magnitudine concupiscentiæ , quâ quis non refugit violentiam inferre. Dicitur indefinitè: *alicui personæ, aut parentibus, &c. nam qualitercumque violentia adsit, salvatur ratio raptus.* D.Th. *bic q. 154. a. 7.* Hinc ad raptum non requiritur , quod rapta, sit virgo, vidua, conjugata, seu meretrix , &c. sed præcisè, quod vi eripiatur mulier ob finem libidinis. Unde hujus criminis sunt Rei , qui pueros rapiunt , ut habetur cap. *In Archiepiscopatu, de raptoribus*; sed & foemina virum rapiens , quod pluriè contigisse refert Tiraquel. *ll. Connub. lib. 9. n. 112.* imò & poenis raptoris illam subiacere , cum pluribus , & multis probat Gomez in *l. 80. Tauri*, n. 37.

1674 Nota cum eodem D. Th. *loc. cit.* quod stuprum potest esse sine raptu , putâ cùm absque violentia corruptitur virgo ; similiter raptus sine stupro , ubi nempe violentia inferatur virginis : & raptus cum stupro , quod tripliciter contingit : primò , cùm soli virginis violentia infertur. 2. quando ipsa consentiente, parentes resisterent. Et 3. dum fit violentia virginis , & parentibus. Raptus insuper reperitur , quando foemina de uno loco ad alium violenter abducitur , qui similiter potest esse, cum , & sine stupro , cum violentia virginis , & parentum , aut illata foliis parentibus , vel soli virginis. Omnes itaque prædicti raptus propriè sunt tales , diversique specie , subindeque in confessione exprimendi. Hæc tamen interest differentia , quod ubi virgo abducitur de loco ad locum , simulque vi opprimitur , datur raptus virginis , & virginitatis : cæterum si domi suæ opprimitur , folius virginitatis dicitur raptus , & ideo in foro externo in hoc secundo casu non teneretur raptor luere poenas pro foro externo in jure latae. Gonzalez *loc. cit. n. 3.*

1675 Profectò crimen hoc severissime punitur cùm primis jure civili , nam raptores,

res, & ipsis præbentes auxilium, si deprehendantur in raptu, impunè occidi possunt propria authoritate à propinquis, vel cognatis ipsius raptæ: & insuper cujuslibet sit conditionis, & qualitatis raptor, ultimò suppliciō punitur. Scito autem, quod jure Hispano incurrit poenas raptor solo conatu, et si non perficiatur raptus. Jure autem canonico Clerici raptores incurruunt poenam depositionis, laici excommunicationis, & servire jubentur patri puellæ. Item raptores, eorumque filii manent infames, & inhabiles ad dignitates ecclesiasticas. Si cum stu-
pro conjugitur raptus, tenetur raptor ducere, & dotare raptam, juxta Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 6.* Et dicta sint satis de Raptu.

ARTICULUS VI.

Quid sit Adulterium, quantaque ejus gravitas?

1676 **C**oncl. Adulterium est: *Concubitus adversus matrimonii fidem.* Sufficit quod sit ratum; consummatio enim matrimonii nihil refert ad rem quam terimus. Violatur autem matrimonii fides, ubi maritus accedit ad solutam, vel ad alienam uxorem: & similiter ubi uxor violat fidem cum soluto, aut cum marito alterius; ut enim docet D. Th. *in 4. dist. 35. a. 4.* par est in utroque conjugi bonum fidei, & Sacramenti; in uxore tamen damnabilior aestimatur violatio tori ob incertitudinem prolis, infamiamque familie, & quia potius habet vir quoddam jus in foemina, & denique, quia magis illam decet pudor, pudicitiaque, & domi sece continere, nec quid sine viro agere. Hæc etiam sunt de jure divino, & canonico, nam jure civili conjugatus cognoscens mulierem solutam, non est reus adulterii, neque de hoc accusari potest civiliter, aut criminally, ut notat Gonzalez cap. *Si vir de adulteriis, n. 5.* Detestabile hoc scelus inter peccata contra proximum, obtinet locum secundum, nam primus datur homicidio in communi Theologia: unde gravissime omnium ferè nationum legibus vindicatur; de quo, inter alios, Maluenda *lib. 8. de Antichrist. cap. 10.* Præterite autem non debemus, primis Ecclesiae temporibus severissime fuisse puni-
tum, ut constat Sacris Canonibus, quos refert Mendoza *ad cap. 23. C. Iliberitani;* ubi can. 47. communione in fine vitæ relapsis adulteris denegatur. Quid verò communionis nomine significare voluerint Patres Iliberita-

ni? exploratum non est apud historicos. Videatur Sap. Orsi *in diff. de capital. crimin. absolv. sect. 4. cap. 3. num. 4.*

1677 Sed nota, consensum conjugis non excusare ab adulterio, unde Innocentius XI. seq. confixit propositionem sub n. 50. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; ideoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.* In contrarium hujus thesis facit, quod posito prædicto consensu, nihilominus copula illa esset contra bonum prolis, fidei, & Sacramenti: ergo adhuc eo casu non excluditur adulterium. Cons. est bona, nam tota ratio adulterii in illorum violatione consistit. Ant. autem quoad 1. p. constat ex dictis contra simplicem fornicationem: quoad 2. verò, & 3. p. prob. Uxoratus est impotens cedere juri suo, cùm soli ipsi sit concessum uti matrimonio, & quatenus contractus est naturali lege institutus, & prout à Christo D. elevatus est ad rationem Sacramenti: ergo. Nota 2. Post sponsalia valida aliqualem fieri sposo injuriam, ubi sponsa (idem ediversò) cum alio concubaret. Sponsalia enim jus præbent ad rem, licet non in re, ideoque simpliciter hujusmodi copula non esset adulterina, cùm non fuisset accessus ad nuptam; sed ad desponsatam: unde proles ex prædicto concubitu non esset spuria, sed illegitima naturalis. Nihilominus deberet hoc exprimi in confessione ob prædictam injuriam. Postremò nota, copulam sodomitam inter conjuges peccatum esse gravissimum contra naturam, non tamen est simpliciter adulterium, seu adulterii crimen, cùm non sit alieni tori violatio, unde D. Th. *bis q. 154. a. 8. ad 2. ait: Quia ille, qui est ardenter amator uxor, facit contra bonum matrimonii, in honeste eo utens.* (intellige in qualibet specie luxuriae, ut constat ex argumento, cui satisfacit) licet fidem non violet: id est aliqualiter potest adulter no-
minari, & magis quam ille, qui est ardenter amator alterius mulieris: ergo ut summum prædicta copula erit secundum quid adulterina: neque oppositum dixerunt Cajetanus, & Sotus, quos perpetiam citant Salmant. *bis cap. 5. n. 15.*

1678 Opp. Salmant. 1. Quod copula prædicta directe est contra prolis generationem. 2. Quod maritus potestatem non habet seminandi extra vas; & 3. quod hujusmodi copula est formalis accessus ad non suam, cùm pars illa corporis non sit sua: ergo. Pro omnium solutione distingue has propositiones;

Hic actus est contra bonum matrimonii : hic actus est contra fidem matrimonii ; primus non sufficit ad adulterium , nam simplex fornicatio est contra bonum matrimonii ; imò omnis actus venereus extra matrimonium , est contra ipsius bonum. Hoc prælibato , resp. duo priora argumenta solummodo probare primam propositionem, siveque nihil nobis officiunt. Fatemur enim prædictam copulam esse contra bonum prolis , & matrimonii, subindeque prorsus prohibitam esse conjugibus : adulterina tamen propriè non est, cum per illā alienus non violetur torus. Ex his, ad 3. N. ant. Quod non convincit adjuncta probatio ; nam quod pars illa non sit sua , tantum infert , esse accessum ad suam , indebitò tamen modò ; minimè verò probat esse accessum ad non suam, quod requiritur in omnium sententia ad adulterium. Nihilominus explicari debet in confessione, quia , ut dixi, reducitur ad speciem adulterii. Hac eadem ratione , et si copula sodomitica soluti cum uxorata non sit propriè adulterium , quia licet accedat ad alienam, non tamen ad torum alienum , exponi debet similiter in confessione.

ARTICULUS VII.

Quid sint Incestus , & Sacrilegium , prout sunt specialia luxuriæ peccata?

1679 **C**oncl. 1. Incestus, prout est speciale luxuriæ peccatum, sic reète diffinitur : *Illicitus consanguineorum , vel affinium concubitus. Poniturque determinata luxuriæ species , quia rationi repugnat quadrupliciter: 1. in quantum est contra pietatem , & observantiam , quibus honorare debemus parentes , consanguineos , & affines. 2. quatenus tali accessu nimis emollescerent hominum animi propter luxuriam. 3. quia per hoc impediretur amicorum multiplicatio. Et 4. denique, quia si amoris consanguinitatis adderetur amor , qui est ex venerea delectatione, fieret nimius amoris ardor, incentivumque libidinis maximum , quod castitati repugnat. Ita DD. communiter cum D. Th. hic q. 154. a. 9.*

1680 Sed petes : *An incestus sint diversæ speciei? Affirmo cum communiori sententia. Rat. Ibi est diversa species intra lineam luxuriæ , ubi aliquid invenitur usui venereorum specialiter repugnans ; sed intra lineam incestus hoc invenitur: igitur & diversitas spe-*

cierum. Prob. min. ex D. Th. loc. cit. ad 3. Commixtio inter parentes , & filios specialiter repugnat rationi , cùm ex se ipsa major rem afferat indecentiam, quia est immediata; inter alias autem personas sanguine , vel affinitate conjunctas, importat indecentiam per ordinem ad parentes: ergo juxta distantiam, vel propinquitatem ad parentes, variatur species incestus , subindeque in confessione necessarium est explicare gradum consanguinitatis , vel affinitatis , & an sit lateralis, vel rectus.

1681 Contra resolutionem occurrit difficilis textus ex D. Th. cit. a. 9. ubi cùm sibi objecisset, quod incestus non est una species luxuriæ , sed plures ; respondet : *Quod incestus est ejusdem rationis , & consequenter unus specie, non plures. Pro solutione nota, intentum articuli esse , quod incestus est determinata luxuriæ species , ita ut rectè inter alias quinque numeretur , tanquam ab ipsis distinctus. Hic profectò est scopus in singulis articulis hujus quest. ubi post præmissam art. 1. communem luxuriæ divisionem, ut dixi , procedit ad disserendum articulate de singulis , idque videtur à nemine posse negari , quod positò , facile resp. Quod incestus est ejusdem rationis , unus specie , & non plures , genericè quidem loquendo , nam per hoc fit satis argumento , & articulo. Cæterum incestus est diversæ rationis athomæ , non unus , sed plures , ut satis colligitur ex his , quæ ex solutione ad 3. ejusdem art. adduximus.*

1682 Petes : *An copula inter cognatos spirituales , aut legales sit propriè incestus , aut sacrilegium ? Resp. D. Th. hic a. 10. ad 2. Quod si aliquis abutatur personâ conjunctâ sibi secundum spiritualem cognitionem (aut legalem, cùm utriusque eadem sit ratio) committit sacrilegium ad modum incestus : ergo propriè , & simpliciter est sacrilegium , habens tamen modum incestus. Si autem abutatur (prosequitur ibi D. Th.) virgine Deo sacrata, in quantum est sponsa Christi, est sacrilegium per modum adulterii: unde miror, quod Salmant. Moral. contendat , copulam illam esse verè incestum , ut patet ex q. ab ipsis mota hic cap. 5. n. 37. & decisa num. 39. & 40. & tamen ibidem n. 48. ex prædictis S.D. verbis , probant incestum redditivè talem: ergo non legitimè hòc locò ex ipsis verbis inferunt incestum verè talem.*

1683 Hæc omnia confirmâtur ex eodem S.D. qui, ut appositè notat ibi Cajet. diver-

simodè loquitur; nam de copula in cognatos spirituales, inquit, esse sacrilegium ad modum incestus, & similiter de habita cum Christi sponsa: *sacrilegium est*, ait, per modum adulterii; exemplò autem subdit de hac sponsa: *In quantum verò est sub spiritualis patris cura constituta, erit quoddam spirituale stuprum* (non dicit erit sacrilegium ad modum stupri) & si violentia inferatur, erit spiritualis raptus (neque dicit: per modum raptus) qui etiam secundum leges civiles gravius punitur quam alius raptus: ergo juxta D. Th. copulae illæ propriè, & simpliciter non sunt incestus, & adulterium; sed sacrilegia, quæ modum, & similitudinem habent incestus, & adulterii, quod quidem sufficit, ut debant in confessione exprimi omnium sententiā: non enim sunt circumstantiae solummodo aggravantes, sed aliqualiter speciem mutantes, cùm reducantur ad incestum, & adulterium, seu ad has species spectent reducivè. Hoc ipsum extende ad copulam inter patrem spiritualem, & filiam, cùm nonnulla sit inter eos cognatio spiritualis, licet non tam stricta, quam legalis, quæ nascitur ex adoptione, & spiritualis, quæ ex susceptione baptismi, aut confirmationis oritur, de quibus ubi de Matrimonio, tanquam in propria sede.

1684 Concl.2. Sacrilegium, prout est speciale luxuriæ peccatum, sic rectè diffinitur: *Violatio rei, vel personæ, aut loci sacri per actum venereum*. Tripliciter enim potest fieri injuria, nempè: personæ, loco, & rei sacræ. Hoc postremum datur, ubi quis actu venereo injuriam inferat rei sacræ, putà copulam habendo super aram Altaris, emitendo semen in calice consecrato, &c. Similes enim violationes, sive procederent ex odio, sive ex magnitudine concupiscentiæ, citra dubium forent gravissima sacrilegia, subindeque deponenda est in confessione species sacrilegii luxuriæ.

1685 Difficultas autem est: *An violatio voti solemnis castitatis monachalis, & clericalis sit specificè diversa?* Negant Salmant. Moral. hic cap. 6. n. 7. affirmant verò Salmant. Scholastici tom. 7. (non 8. ut illi referunt) tract. 20. disp. 1. n. 60. & prob. cum D. Th. hic a. 10. Sacrilegium virginis Deo per votum solemne sacratæ, est per modum adulterii: similiter ergo sacrilegium virti Deo consecrati; sed hoc ipso variat speciem in confessione deponendam: ergo. Prima conf. est bona; min. autem subsumpta prob. primò ad ho-

minem: juxta Salmant. copula patris spiritualis cum filia mutat speciem, itaut debeat explicari in confessione, quia est ad modum incestus: ergo si in proposito est per modum adulterii, quoque mutabit speciem. Prob. 2. à priori: Per votum solemne dicatur Deo anima interius, exteriusque, & victimam ipsi offert ex divina quidem institutione, seu ex vi voti; non sic autem in voto clericali: ergo speciale affert deformitatem. Hanc sententiam, quam arbitror esse manifestam D. Th. sequuntur nedum Thomistæ, verum etiam insigniores extrates, ut Suarez, Lessius, C. Lugo, Coninch, & plures. Nec inde inferas, Sacerdotem monachum, aut diaconum duplex incurrire sacrilegium, ubi luxurietur, sed unicum: primò, quia in plenisque religiosis, & frequenter etiam postquam fuerint sacris iniciati, non invenitur, neque opus est, ut emittant duplex votum, sed sufficit monachale. 2. quia licet istud aliquando sequatur ad votum clericale, non inde duplex erit peccatum, cùm sint de eadem materia: unde in vanum fatigantur Salmant. ut hoc probent, & satius foret unum cum altero non confundere.

ARTICULUS VIII.

De Vitio contra naturam.

1686 **Q**uanquam peccatum omne, si cut & vitium, sit contra naturam, ut dixi p. 1. hoc tam in luxuria invenitur speciale, quod nonnullæ ejus species sunt contra ordinem naturalem generationis, & nedum contra rationem naturalem, subindeque sunt contra naturam hominis, quatenus communis est bestiis, & non tantum ut rationalis. Dicuntur autem: *contra ordinem naturalis generationis*, quia sunt actus de re venerea, ex quibus per se sequi non potest naturalis generatio; si enim hæc per accidens impeditur, putà, ob infirmitatem, senectutem, &c. non esset contra naturam, imò actus licitus esse potest, ut appareret in senibus conjugatis. D. Th. 15. de malo, a. 2. ad 14. Unde hoc peccatum diffinitur: *Actus venereus naturali generationis humanae ordini repugnans*. D. Th. hic q. 154. a. 11. Quatuor ab eodem S. D. ibidem numerantur species: prima, ubi absque ullo concubitu, sed causâ delectationis procuratur pollutio, & pertinet ad immuniditiam, quam quidam mollitiem vocant. 2.

si concubitus fuerit cum re alterius speciei, & dicitur bestialitas: talis est congressus hominis cum bestia, aut cum dœmone in assepto corpore. Hic concubitus addit malitiam specie distinctam superstitionis, scilicet, quia est societas cum dœmone, & alterius speciei.
 3. ubi fiat per concubitum ad sexum non debitum, putà masculi ad masculum, aut foeminae ad foeminam, & appellatur sodomia. Quarta denique, si non servatur naturalis concubandi modus, aut quantum ad instrumentum non debitum, aut quantum ad alios monstruosos, & bestiales concubandi modos. Ex his solum postrema species est subalterna intra lineam quidem luxuriæ, ut norat Cajetanus ibi dub. 4. Nam ad usum instrumenti naturalis, seu extra vas, movet delectatio instrumenti; sed ad usum modi indebiti intra vas debitum, movet delectatio modi indebiti, qui absolute, & regulariter est deformis, & aliqualiter contra naturam: ex causa tamen potest esse licitus, putà si dispositio corporis non patiatur aliter fieri, nullumque sit periculum polluendi extra vas. Dixi: aliqualiter, quia, ut docet D. Th. hic a. 12. ubi ordinatio est in modo concubandi intra vas, non est tam grave peccatum, sicut extra seminare.

1687 Concl. 1. *Prædicta quatuor peccata Specie differunt essentiali.* Rat. Tot sunt in luxuria species contra naturam, quot sunt in ordinationes innaturales in actu venereo; sed haec sunt quatuor: ergo. Prob. min. Ordo naturalis actus venerei reperitur primò in concubitu; 2. quod sit inter personas humanas; 3. utriusque sexus; & 4. secundum utriusque naturalia ad generationem, tam quoad instrumenta, quam quoad modum concubandi: sed ordinè primi, nempe concubitus, tollit mollities; secundi, bestialitas; tertii, sodomia; & quarti, vitium contra naturam, quod dicitur innominatum defectu vocum, & propter varietatem modorum in tali facinore: ergo. Ex hac Cajetani rat. revertitur proposit. 24. ab Alexandro VII. confixa: *Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.*

1688 Concl. 2. *Peccata contra naturam, genere sunt mortalia:* pejor autem eorum est bestialitas; post eam sodomia; post banc, vitium contra naturam innominatum; & infimum locum habet immunditia vitium. D. Th. hic a. 12. ad 4. Rat. 1.p. Luxuria, quæ est contra naturalem actus venerei ordinem, est morta-

lis, tollit enim finē generationis; sed, ut nūper dixi, omne vitium contra naturam est hujusmodi: ergo. Rat. 2.p. Tantò aliquod peccatum est gravius in hac linea, quanto est magis contra naturam; sed bestialitas est magis contra naturam, cum plus distet à generatione prolis humanæ, & sic discurre descendendo ad alias species: ergo.

1689 Opp. Abulensis: quod *Genesis* 19. & *Deut.* 29. sodomitas punivit Deus igne, quod non legitur fecisse in bestialibus. *Rursus*: in sodomia deturpatur usus agentis, & patientis, & non in bestialitate: ergo illa est pejor. Ad 1. dic: Peccatorum gravitatem ex aliis principiis desumi, ut dixi p. 1. & utsimum colligitur à posteriori ex poenis futuri saeculi, non praesentis. Ad 2. N. ant. quoad 2.p. non enim dicendus est usus, sed abusus: hic enim, non ab agente, & paciente desumitur; sed ab improportione, ut generatio sequatur: improportio autem, seu distantia, major est in bestialitate, & ideo ipsa gravior est sodomiæ.

1690 Concl. 3. *Mollities est intrinsecè mala, & jure naturæ prohibita.* Constat 1. ex damnata sub num. 49. ab Innocent. XI. *Mollities jure naturæ prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, sapè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.* Impugnatur, simulque prob. conclus. Mollities est in naturalis, & voluntaria seminis emissio contra bonum generationis commune, quod maximè necessarium est ad conservationem generis humani; sed hoc ipso est intrinsecè mala, & naturaliter prohibita: ergo non solum jure divino, ut habetur *Genes.* 38.v.8. ubi Ona percutitur propter hoc peccatum, & 1. Cor. 6.v.9. ad Galat. 5.v.19. & alibi reprehenditur; sed & jure naturæ vetatur. Nec obstat, quod, ut dicitur 1. de generat. *Semen est superfluum;* nam ibi additur, quod indigetur ad opus quidem virtutis generativæ: *Aliæ vero superfluitates* (putà sanguinis, lactis, &c.) *sunt quibus non indigetur, & ideo non refert qualitercumque emittantur, salvâ decentiâ convictus humani;* sed non est simile in seminis emissione, quæ taliter debet fieri, ut conveniat fini ad quem eō indigetur. D. Th. hic q. 153. a. 3. ad 1.

1691 Concl. 4. *Mollities propriè, & simpliciter reperitur in mulieribus.* Est inter DD. certa, quos novissime corrigit Rodriguez in suo *Aspectu Morali*, parad. 5. Hanc novitatem egregie depellit noster Oloriz in sua *Apolog.* contra illum, c. 6. adversus quem sic insurgimus

mus ratione in moralibus demonstrativa: Totum molitiae, seu pollutionis malitia stat in voluntaria, & libidinosa emissione semenis à natura destinati, vel ad finem generationis, vel ad prolis pulchritudinem in concubitu; sed in muliere se polluente vera esset voluntaria, & libidinosa effusio semenis à natura destinati ad pulchritudinem, & perfectionem prolis: ergo talis emissio vera esset pollutio. Maj. constat, quia natura non frustra foemina illum prolificum humorem, quem semen in lato sensu dicimus, concessit. Min. etiam patet, quia ob aliquem finem præstitutus est à natura talis humor, & hic aliis esse non potest, nisi perfectio prolis, vel assignet *novus Inspector naturæ*. Deinde, mulier tactibus impudicis intendens carnalem experiri delectationem per illius humoris emissionem, lethaler peccat peccatum luxuriæ, quod dicitur contra naturam, ut inconfesso est apud omnes, nec negare audebit Rodriguez; sed hoc peccatum aliud esse non potest nisi molitiae, seu pollutio, alias præter quatuor peccatorum luxuriæ genera, quæ contra naturam ab omnibus Theologis cum D. Thoma dicuntur, quintum subtilis iste *Inspector* suâ novâ Philosophiâ detegit: ergo voluntaria illa libidinosa emissio dicenda est determinatè molitiae, seu pollutio, & non tantum impudicitiae peccatum in genere, ut somnianit ille, fortè in Scholis peregrinus, neisciens, quod nihil potest esse sub genere, nisi sit sub determinata specie. Abeat ergo Monachus ille, & tantisper à novâ Philosophiâ studio vacans, Logicæ lectioni paululum incumbat, nè hujus defectu, in absurdâ gravissima præceps ruat.

1692 Nec obstarre potest unicum, cui maximè fidit modernus iste Theologus, fundamentum, in dialectica, ut videtur, parùm versatus, sic præfidenter arguens: Pollutio est effusio semenis voluntaria; sed in muliere non est semen: ergo. Syllogismus hic non rectè est dispositus, in quo certè fuit allucinatus. Arguitur enim ab ampio ad restrictum, quasi diceret: Pollutio est effusio cuiuscumque semenis; sed in muliere non est semen simpliciter: ergo. Unde, ut syllogismus teneret, sic construi debebat: Pollutio est effusio semenis, sive à natura destinati ad prolem, vel ad prolis perfectionem; sed in muliere nullum est semen: ergo. Sic igitur dispositio syllogismi, minor est falsa; nam in foemina semen aliquale est, in sententia Peripatetico-rum; & in aliorum sententia verè tale, pro-

quo adeas Paulum Zachiam *lib. 4. tit. 2. q. 4.* & alibi. Sed quidquid sit de hoc, pollutio in foemina verè reperitur, saltem in sensu Theologiae moralis. Non enim stat vera pollutio, prout peccatum est speciale luxuriæ, in veri semenis emissione; sed in vera emissione semenis propriè, vel impropriè talis, quem natura destinavit, vel ad prolis perfectionem, ut Peripateticis placet; vel etiam ad formationem prolis, ut alii volunt. In omnium etenim sententia, emissio illa libidinosa contra naturam est, naturaque abhorret. Ad formam ergo, ut amplius argumenti inefficacia innotescat, dist. maj. Pollutio est effusio semenis propriè, vel impropriè talis, C. præcisè propriè talis, N. & dist. min. N. conf.

1693 Circa pollutionem voluntariam in causa, abundè, ut reor, diximus *1.p.n. 1733.* & ex ibi dictis, facilè solvi possunt aliæ difficultates hic exagitari solitæ. Monendum tamen duxi, quod pollutio prævisa, licet non intenta per se, sed per accidens sequuta, peccatum erit mortale, nisi eam excusat necessitas, vel utilitas ponendi causam. Primo, quia estò sit effectus per accidens sequutus, est tamen perfectè voluntarius; sed hoc sufficit, ut imputetur ad culpam mortalem: ergo. Prob. min. Qui transiens per agrum, conculcat sata, ut citius vadat ad fornicationem, non solum hujus est reus, verum etiam injunctiæ; (*D.Th. 1.2. q.73. a.8.*) sed ille est effectus per accidens, & non intentus per se, sed solummodo prævisus: ergo licet pollutio sit effectus per accidens, &c. Rursus: qui prævidet, etsi non intendat, sequi ex ebrietate pollutionem, habet voluntatem sic propensam ad illam, ut sciens ipsam non fugiat, quamvis sequatur pollutio: ergo reus est directè ebrietatis, & indirectè pollutionis, ut apparet in exemplo conculcantis sata, quod affert *D.Th. loc. cit.*

1694 Denique: licet pollutio hujusmodi non sit voluntaria in se ipsa, est tamen voluntaria in causa; nam ad hoc sufficit, quod in ipsa causa sit volita; sed sic contingit in proposito, cùm liberè non prætermittatur id ex quo facilè posset impediri: ergo. Maj. constat in eo, qui ludere vult, prævidens ex hoc se Sacrum non esse auditurum, ut dixi *p. 1. q.2. de peccatis, a.2. Conf.* Quamvis talis pollutio non sit voluntaria per modum actus, tamen est voluntaria, seu volita per modum objecti; sed hoc sufficit, ut sit mortalis: ergo. Prob. min. Volitio objecti intrinsecè prævi, & graviter prohibiti, est lethalis; sed hu-

jusmodi pollutio objectivè considerata, est intrinsecè mala, & sub mortali prohibita; alias posset intendi, & desiderari: ergo. Hæc doctrina est omnino amplectenda, cum periculorum sit hac in re laxare habendas pro praxi, imò adhuc speculative opus est eas restringere, maximè post damnatas hac in materia proposit. nè in ipsas prolaboramus; licet enim pro contraria aliqui referantur DD. tamen confusè locuti sunt, ut testantur Salmant. Schola. tract. 13. disp. 10. n. 256. quibus addo, quod si AA. illi post præfata Decreta scripsissent, forsitan aliter rem hanc determinassent.

1695 Opp. 1. Salmant. Moral. Quod causæ per accidens pollutionis, ut ebrietas, equitatio, immoderatus cibus, &c. non concurrunt directè ad illam, cum sint extra genus luxuriæ: tantum ergo sunt causæ secundum quid, & quatenus efficiunt, quod natura citius emittat semen, quod ex te emissura est; sed hoc non est peccatum mortale: ergo. 2. Homo solum tenetur ad non ponendum effusionem seminis animastica, idest liberam, & voluntariam; sed seminis effusio, quæ provenit à causis per accidens, & extra genus luxuriæ, non est animastica, cum sit naturalis: ergo. Adhæc, cap. Testamentum, dist. 6. dicitur, quod ubi pollutio ex appetitu gulæ ultra modum in sumendis alimentis nascatur, habet exinde animus aliquem reatum, idest veniale peccatum, ex Glosa ibi: ergo hujusmodi pollutio, ut sumrum erit venialis.

1696 Ad 1. dist. 1. conf. Sunt causæ secundum quid, loquendo physicè, permitto: moraliter, N. Hoc enim modo, neque sunt extra genus luxuriæ; volitæ namque sunt tales causæ, quatenus concurrunt ad pollutionem, alioqui eas non applicaret extra necessitatis, vel utilitatis casum. Signum ergo est, liberè velle effectum subsequutum, & pravum. Ad 2. dist. maj. Solum tenetur ad non ponendum effusionem seminis liberam in se, & in causa, C. solummodo liberam in se, N. Ex hoc tantum sequitur, quod hujusmodi pollutio sit indirectè volita, & voluntaria in causa, non quidem secundum quid, sed simpliciter, ut constat ex his, quæ diximus p. 1. tract. de Peccatis, pag. 47. Hinc ubi peccatum contra naturam esset reservatum, non intellegatur reservari pollutio hæc per accidens sequuta, & mortaliter peccaminosa: cum enim reservatio sit odium, non debet ampliari ad casus non expressos; & ideo refeg-

vatio illa comprehendenter tantum peccata externa, & directè voluntaria; & ideo in nostro casu non cadit sub reservatione pollutio, nisi aliud exprimeretur.

1697 Ad 3. dic: ibi sermonem esse de pollutione nocturna, & in somno contingente, cum autem somnus sit ad vita conservationem necessarius, illa non evenit extra casum necessitatis, unde abs re adducitur hic textus. Nihilominus scito cum D. Th. bīc q. 154. a. 5. quod pollutio nocturna secundum se nunquam est peccatum, cum dormiens liberum non habeat judicium; per comparationem autem ad suam causam, quandoque est sequela peccati præcedentis. Causa vero est triplex: 1. corporalis, superfluitas nempè humoris, quæ si fuerit ex causa culpabili, putat ex nimia cibi, aut potū abundantia, habet rationem culpe ex sua causa. 2. est animalis interior, scilicet, cogitatio in vigilia præcedens, licet fuerit pure speculativa; sed ubi extiterit cum affectione horroris, totaliter excusat pollutio; quod si cum affectione concupiscentiae, habet rationem culpe ex parte sue causæ. Hæc B.N. contra AA. præcedentis opinionis. 3. causa est spiritualis extrinseca quidem, cum videlicet ex operatione dæmonis ad effectum pollutionisphantasma dormientis commoventur, O hoc quidem quandoque est cum peccato præcedente, scilicet negligentia, præparandis se contra dæmonis illusiones. Hic etiam nota, quod non dicit S. D. esse peccatum ex parte sua causa, aut in sua causa, ut appareat, quod ubi pollutio est volita in causa, sicut in præcedentibus, non est sine peccato mortali: tunc enim verificatur, quod cap. Testamentum dicitur: Quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens, O propter talēm pollutionem à sacro mysterio eadie abstinere oportet. Cæterum, ubi non est volita, sed evenit ex negligentia præparandis se, est venialis. Prosequitur S.D. Quandoque vero pollutio est absque omni culpa hominis ex sola nequitia dæmonis, unde cit. dist. cap. 3. dicitur: Non est peccatum, quando nolentes, imaginibus nocturnis illudimur. Et de hoc satis.

1698 Concl. Nefandum sodomia scelus, quæ suam accipit denominationem à Sodomæ civitatis incolis, qui potissimum hoc infami luto hærebant, sic rectè diffinitur: Concubitus inter personas ejusdem sexus; seu, quod idem est: Concubitus ad non debitum sexum, ut masculi ad masculum, vel feminæ ad feminam. Ante diffinitionis expositionem nota, quod

quod licet in viris sodomia sit concubitus determinatè in vase præpostero; in foeminis autem reperitur, sive sit in vase præpostero, sive anteriori: semper enim verificatur, quod est concubitus ad non debitum sexum. Tò concubitus est genus, quò convenit cum aliis luxuriæ speciebus, exceptâ molitie, quæ concubitus non est. Aliae verò particulæ locum habent differentiæ. Ex quibus habes, in foeminis sodomiam esse simpliciter talem, quamvis mediò aliquò instrumento se corrumpant, non verò si id medià tantum fricatione fiat, ut dicit Sousa lib. I. Aphor. c. 59. n. 3. constatque ex diffinitione relata, quæ ab omnibus Theologis recipitur, & conformis est Apostolo *Roman. I. v. 26. ¶ 27.* ubi hoc peccatum primò tribuit mulieribus, quam masculis, fortassis, quia prius ab illis inventum, ut observat Auctor serm. 47. ad fratres in erem. inter opera S. Aug. *Insuper*: mulierum sodomia punitur poenâ ordinariâ, non minus quam inter masculos, ut inter alios testatur Gomez l. Tauri 80. n. 34. *Nec obstat*, quod in muliere non sit verum semen: nam sicut hoc non impedit verum esse in ipsis pollutionis peccatum, ut dixi; ita neque veram sodomiam. Procul ergo abeat novator Rodriguez, oppositum contra omnes affirmans.

1699 *Scito ergo 1.* non induci affinitatem ex copula sodomitica, ut expressè habetur cap. *Extra ordinaria* 35. q. 3. & rat. sumitur ex cap. *Fraternitatis* 35. q. 2. Ut resultet affinitas requiritur, quod ex copula fiant una caro; sed in copula sodomitica non fit una caro, cum sit absque commixtione séruminum, aut sanguinis: ergo. *Scito 2.* quod sicut sacrilegium, quod luxuriæ est species, concurrere potest cum aliis luxuriæ speciebus, ut dixi cum D. Th. hic a. 10. ita & sodomia: cum hac tamen diversitate, quod in prædicto sacrilegio concurrunt alias species propriæ, & simpliciter tales, cum nulla ad hoc deficiat circumstantia essentialiter requisita, unde copula cum sponsa Christi v.g. est propriè incestus, si fuerit consanguinea. Non sic autem in sodomia, quia cum sit copula solum innaturalis, non transfertur cum omni proprietate ad alias luxuriæ species, sed reductivè tantum per eas vagatur; affert tamen specialem deformitatem, quod sufficit, ut exprimatur in confessione, ut jam saepius commonui.

1700 Sequitur, quod concubitus masculi cum foemina vase præpostero non est pro-

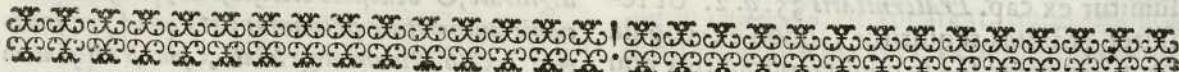
priè sodomia, sed species peccati contra naturam innominata, ut cum D. Th. hic a. 11. docent communiter DD. Nihilominus, quantum ad poenas canonicas reputatur propriè sodomia, ut tradit Sousa loc. cit. & est commune inter DD. additque ibi n. 6. non esse puniendum poenâ ordinariâ, qui tentavit committere actum sodomiticum, non tamen consummavit, sive per eum stererit, sive non. An verò sit è poenâ multandus, qui membris intra anum immisit, extra tamen effundit semen? Sub lite est. Delbene p. 2. dub. 217. n. 8. cum Sousa affirmat, si hujusmodi actus fuerint repetiti, quia quod deficit ad complementum sodomiæ, suppletur ex repetitione actuum in fraudem legis.

1701 Sodomitarum poenas ex S. Scriptura habes Genes. 9. v. 2. Genes. 19. v. 24. Levit. 20. v. 13. & Rom. I. v. 26. ¶ 27. Leges civiles ultimò suppliciò multant sodomitas, & ex consuetudine flammis adjudicantur eorum cadavera. Sacri verò canones excommunicationis anathemati subjiciunt laicos: *Si Clerici fuerint, dejectantur à Clero, vel ad agendam pénitentiam in monasterio detruduntur. Cap. Clerici, de excessu Prelat.* Et S. Pius V. in sua Const. edit. an. 1568. quæ apud Cherub. est 27. in ordine, hæc statuit: *Omnis, & quoscumque Presbyteros, & alios Clericos sæculares, & regulares cujuscumque gradus, & dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico, praesentis canonis autoritate privamus; ita quod per iudicium ecclesiasticum degradati, potestati statim sæculari tradantur, ut de eis illud idem capiat supplicium quod in laicos, hoc in exitio devolutos, legitimis reperitur sanctionibus constitutum.* In utroque insuper jure infamis est sodomita: at poenæ prædictæ ipsum non afficiunt, nisi post sententiam eriminis declaratoriæ, ut communis tenet opinio; sed ad incurram infamiam sufficit sodomiæ notorietas, quæ sententiæ judicis æquivaleret. *Nota 1.* poenas hujusmodi non extendi ad bestialitatem, quia in poenis non fit ampliatio, etiamsi potior concurrat ratio; & ideo, ubi reservata fuerit sodomia, non inde reservatur bestialitas, Delbene p. 2. dub. 236. n. 27. *Nota 2.* non privari immunitate, qui sodomiam committit in Ecclesia, quia licet sit crimen atrox, non tamen est exceptum, ut constat ex d. num. 1077. & bis declaravit S. Congregatio Immunit. apud Pignatelli tom. 2. consult. 14. n. 11. ¶ 12.

1702 Petes: *An qui semel perpetrat sodomitæ crimen, obnoxius sit paenit à S. Pio V. latis?* Affirmo cum Fagnano, Farinacio, Sousa, Pignatelli, Martha, & aliis. Primo, nam qui semel litteras Apost. adulterat, punitur ad præscriptum C. *Ad falsariorum, de crim. falsis;* & tamen ibi dicitur, *vitium falsitatis exercent:* ergo quamvis Bula S. Pii V. procedat contra exercentes sodomitam, &c. 2. Quia exercere non est idem ac frequentare; unus enim actus cuiuslibet potentiae dicitur ejusdem exercitium: ergo ad hoc sufficit unus actus. *Nec obstat, quod qui semel negotiatur, vel artè exercet, non inde dicitur negotiator, & artifex.* Non inquam officit, nam de nomine significante artem, vel actum licitum, ut negotiatio, & artificium, non verificatur exercitium ex solo uno actu; & in hoc casu loquitur regula juris, ut docet Passerinus de stat. tom. 2. q. 187. a. 2. n. 206. In nominibus vero rem intrinsecè pravam significantibus, contraria est regula; & ideo, propter unum furtum absolute, & simpliciter quis dicitur fur, & latro.

1703 Concl. 6. Bestialitas sic rectè diffinitur: *Concubitus in quo non servatur debita species.* Ex qua patet, quod concubitus debet esse cum bestiis; non tamen variatur juxta bestiarum species diversas: sive enim concubitus sit cum equa, sive sit cum asina, est eodem modo contra naturam. Hinc, accessus ad statuam, vel ad foeminam mortuam, be-

stialitas non est, et si peccatum sit sub aliqua luxuriæ specie contentum. *Impiissimum scelus appellatur bestialitas lib. 6. Conf. Apostol. can. 29. & D. Th. 2.2. q. 104. a. 12. ad 4.* Gravissimum autem est (inquit) peccatum bestialitatis, quia non servatur debita species. Unde super illud Genes. cap. 33. Accusavit fratres suos criminе pessimo: *dicit Glossa, quod cum pecoribus miscerantur.* In finem observa, predictas sex species sic numerari à D. Th. in 4. dist. 41. a. 4. ad 3. quest. Fornicatio simplex est minimum peccatum inter ista, quia illi cum qua concubitur, nullum novum impedimentum respectu sequentis matrimonii infertur: Et post hoc est stuprum, per quod inferatur impedimentum mulieri, ut non facile postmodum nubere possit: Et post hoc est adulterium, quod est concubitus ad illam, quæ non potest duci in uxorem, dum vir ejus vivit: Et post hoc est incestus, qui committitur cum illa, quæ simpliciter uxor esse non potest: Et post hoc est raptus, qui matrimonio contrariatur non solum quantum ad effientiam, sed etiam quantum ad causam; Et hic est ordo eorum secundum genus suum consideratorum: tamen potest quandoque hic ordo variari secundum diversas circumstantias: omnium tamen horum gravius est peccatum contra naturam. Hæc S.D. quibus habes gravitatem hujus peccati intra lineam suam desumi ex eo, quod majus, vel minus impedimentum praestet matrimonio; vel magis, aut minus ab ipso distet.

SEPTIMUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Um secundæ tabulæ præcepta in Decalogo eò sint à Deo lata, ut debitum erga proximum servaretur jus, omneque documentum adversus eundem vitaret homo; propterea tali sunt ordine collocata, ut ex majori peccatorum gravitate, quæ adversus proximum committi possunt, singula præcepta suum sint sortita locum, prius nempè, vel posterius. Unde D. Th. 1.2. q. 100. a. 6. ubi ostendit Decalogi præcepta esse convenienter ordinata, loquens de secundæ tabulæ præceptis, ait: *Inter alia vero præcepta, etiam apparet ordo secundum ordinem gravitatis peccatorum.* Qua de causa, quia homicidium gravius est quam adulterium, & adulterium gravius quam furtum, quod pertinet tantum ad bona exteriora; prius tradita sunt præcepta non occidendi, & non adulterandi, quam non furandi: quod propterea in septima sede Decalogi collocatur. Traditur hoc Decalogi mandatum *Exod. 20. v. 14.* per hæc verba: *Non furtum facies;* & eisdem verbis *Levit. 19. v. 11. Deut. 5. v. 19. Matth. 19. v. 18. Luc. 18. v. 20. Marci autem cap. 10. v. 19.* per hæc verba: *Nè fureris.* Et ad *Rom. 13. v. 6.* *Non furaberis.* Supponit autem hoc præceptum divisionem rerum, ac dominium rectissimè esse institutum, nec debere omnia esse com-

munia, ut publicæ tranquillitati consuleretur, sicut olim somniavit Plato, quem imitatus Seneca desiderabat, quod è medio tollerentur hæc duo *meum*, & *tuum*. Hunc errorē ampliati sunt postea hæretici, quos Pseudoapostolicos vocant. Idcirco priusquam quidditatem, malitiam, furtique gravitatem describeret D. Thomas, q.66. duos præmittit articulos, ubi rerum divisionem, ac dominium, juri naturali esse consonam demonstrat. Cum quo, & nos quæstionem de rerum dominio instituere aggredimur, antequam de furto, rerum usurpatione, detentione, ad qua revocantur iusuti contractus, differamus. Sit ergo

QUÆSTIO I.

De Dominio.

ARTICULUS I.

Quid sit Dominium, & in quo differt à titulo, possessione, feudo, &c.

1704 **C**oncl.1. Dominium, quod proprietatis, & propriè tale dicitur, est: *Facultas utendi re ut propria, quoad omnes usus lege permisso in suum commodum*. Genus est: *Facultas utendi re*, & est idem, quòd legitima potestas secundùm leges habita, & convenit hoc possessioni, quæ tribuit etiam similem facultatem. Dicitur verò: *re ut propria*, idest independenter ab alterius voluntate, quòd differt dominium à possessione, & usufructu; & ideo jus usuarii, vel usufructuarii diminutè dicitur dominium, nempè utile, & indirectum, quia usuarius nequit rem vendere, alienare, aut donare. Additur: *Quoad omnes usus lege permisso*, quia usus est permisus, non abusus; illudque verè possumus, quod licite possumus. Ultima particula excludit jus paternum, uxoriū, & quorumlibet superiorum, quorum jura non propriam, sed aliorum utilitatem respiciunt.

1705 Idcirco Prælatis ecclesiasticis non nisi dominium competit jurisdictionis, quod est impropriè tale, quia dominium simpliciter est correlativum servitutis, unde 1. Petri 5. v. 3. de illis dicitur: *Neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo*. Imò Principes sæculares omni proprietate domini non sunt vassalorum; & ideo *Judicium 8. Gedeon normam dans gubernandi Regibus*, inquit v.23. *Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus*. Et 1. *Politic. 3.* distinxit Aristoteles imperium in *civile*, quod est Principis in cives; & dominativum, seu *despoticum*, quod est ad servos. Et hæc de definitione dominii propriè accepti; quæ comprehendit

etiam dominium *secundum quid tale*, quod est: *Facultas utendi re in omnes usus lege permisso*.

1706 **O**pp. Possidens majoratum, habet ipsius dominium, aliàs bona illa carerent domino, nec tenetur ea restituere, qui illa usurparet; sed possidens majoratum non potest bona ejus alienare, vendere, aut dare: ergo malè diffinitur dominium: *Facultas, &c.* Idem fit argument. de pupillis, & minoribus. **R**esp. Quòd prædicti dominium habent propriè tale, unde ad Galat.4.dicitur de pupillo: *Dum sub tutoribus est, nihil differt à servo*, quia non potest uti rebus ad beneplacitum; & in hoc stat tantum Apostoli comparatio, addit enim: *cum sit Dominus omnium*, idest quoad proprietatem. Licet ergo majoratum habentes indigeant facultate Principis ad alienandum, &c. non inde carrent dominiō propriè tali, sed illud habent aliquiliter impeditum.

1707 **S**cito, quòd titulus non est dominium, sed hujus radix, fundamentum, & causa; & ideo, à dicente se habere dominium rei, exigitur titulus, qui est emptio, vel donatio, legatum, successio hæreditatis, aut electio. Duplex autem est titulus, nempè *verus*, & *presumptus*, sive coloratus: ille reverè subsistit; hic autem creditur subsistere. Possessio etiam distinguitur à dominio, & sumitur 1. materialiter pro re possessa, putà agro, villa, &c. & 2. formaliter, & est duplicit generis, scilicet possessio juris, & facti; illa est: *Jus insistendi rei, ut sue non prohibite possideri*. Dicitur *jus contra possessionem facti*. Ponitur: *insistendi*, seu pacificè detinendi, defendendi contra invadentes mediis juridicis. *Insistendi inquam ut sue*, non alterius; & ideo tutor rebus pupilli insistens, non est possessor. Demùm ponitur: *non prohibite possideri*, quia si *jus resistat*, nulla est possessio.

1708 Facti possessio diffinitur: *Rei occupatio corporis, animi, & juris adminiculo*. Occupatio, vel est rei corporalis, ut pecunia, vel incorporalis, quæ animo solùm apprehendi potest, qualia sunt jura adeundi hæ-

reditatem , vel nè quis adficeret in meo fundo. Dicitur autem: *corporis*, quia requiritur actus externus, quô pede , vel manu res apprehendatur: *animi*, quia absque libero consensu non est possessio; & denique: *juris adminicolo* , quia occupatio firma est , & juxta legem ; unde fuit propriè non possidet , sed detinet quod usurpavit. Modò adverte, quòd amittens rei possessionem , non exinde perdit dominium , cùm hæc duo sint valde diversa. Deinde scito , præcipua possessionis privilegia esse quatuor: 1. quòd possessio quandoque parit præscriptionem, & hæc dominium : 2. quòd possessoris non est in judicio probare rem esse suam , sed quòd non sit alterius: 3. quòd possessor bonæ fidei potest armis suam possessionem tueri cum moderamine tutelæ inculpatæ : & 4. quòd in pari delicto , vel causa , potior est conditio possidentis, ut explicui p. I. n. 1229.

1709 Feudum diffinitur: *Contractus*, quòd traditur rei immobilis possessio , & dominium utile sub onere fidelitatis , & obsequii personalis. Si verò traditio sit sub onere pensionis realis, prædicta diffinitio emphyteusim explicat: quòd si utrumque imponitur onus , mixtus erit contractus ex feudo , & emphyteusi; uterque tamen differt à locatione , quæ rem respicit immobilem. Res porrò feudalis , & emphyteutica debet esse fructifera, aliàs utile dominium non traderetur. Emphyteuta annuam pensionem domino directo persolvere debet, quam si per triennium, aut biennium omittat, dominiō utili, juxta commune jus, privatur. In hoc Valentino regno quadriennium exigitur ad hujusmodi commissi poenam, juxta leges municipales, sive Foros Jacobi I. lib. 4. tit. 23. cap. 34. quæ tamen sic intelligenda veniunt, ut non steterit per dominum directum sibi oblatam recipere pensionem. *Commissi* autem executio exigit judicis autoritatem , tūm ut rixæ materia tollatur , quæ in re adeò odiosa facile oriatur, si privatâ domini directi *commissum* exequatur: tūm quia cùm emphyteuta jus possessionis in re emphyteutica habeat, possessione expoliandus non est, nisi judicis præceptum, vel sententia accedat.

1710 Emphyteuta insuper vendere, alienare , permutare , onere aliquo gravare, vel novo opere rem emphyteusi subjectam deteriorem efficere nequit sine facultate domini directi: quòd si aliter egerit, in commissum cadet. Volente emphyteuta dominium utile alicui vendere , fas est domino directo

sub codem pretio illud sibi retinere , prohibereque, nè aliter vendatur. Est enim hæc altera ex conditionibus sub qua res emphyteutica à principio tradita fuit, quæ barbaræ *Fatika* dici solet, cùm *facultas* potius dicenda sit. Pro concessione hujus facultatis tenetur emphyteuta domino directo solvere *laudemium* , ita nuncupatum , quia dominus directus laudat, approbat , & confirmat venditionem. Ex jure communi, & antiquo tenebatur emptor quinquagesimam pretii partem pro laudemio persolvere; usus tamen jam obtinuit, ut nunc vendor ipse *decimam* partem domino directo reddat, emptore à laudemii onere manente libero. Alicubi tamen est minor laudemii portio, juxta varias regionum consuetudines. Laudemium tamen nullibi solvitur , dùm hæres necessarius succedit, ut filius patri, & quando pater rem emphyteuticam in dotem filiæ tradit. An autem laudemium debeat, quando plures emphyteutæ fundos dividunt? Disputant Jurisperiti, aliis ajentibus, negantibus aliis. Laudemium insuper non debetur quoties dissolutò contractu , res emphyteutica ad priorem dominum reddit; cùm tunc nova non sit venditio, sed dumtaxat contractus rescissio. Quamplura hìc dicenda Juristis missa facio, hoc unum addens cum Serra , quòd dominium directum, & utile integrant dominium plenum, seu perfectum, quod prius habebat qui rem in emphyteusim concedit; sed post emphyteusim, plenò dominiō , nec dominus directus potitur, nec utilis.

1711 *Usus*, & *ususfructus* bifariam accipiuntur. Primò , pro ipso actu utendi , & fruendi, diciturque *usus facti*, licitus quidem, aut illicitus. 2. accipitur pro jure, & facultate utendi re possessa , & dicitur *usus juris*, diffiniturque: *Jus utendi*, & *fruendi re aliena*, *salvâ rei substantiâ*. Jus est genus, omni domino commune: dicitur: *utendi*, ut excludantur jura depositarii, & creditoris, qui sine domini licentia uti nequeunt depositò, aut pignore. Ponitur: & *fruendi*, ad distinctionem usus nudi; nam usuarius potest utilitatem sibi percipere ex re aliena, sed non aliis concedere, bene verò usufructuarius. Dicitur: *re aliena*, & in hoc distinguitur à dominio , dominus enim utitur re ut sua. Additur: *salvâ rei substantia*, quia sermo est de usu rerum permanentium; nam in his, quæ unicò consummuntur usu, ut sunt panis, vinum , &c. impossibilis est unus, salvâ rei substantiâ. Usus ergo, prout comprehendit res permanentes con-

sump-

Quæst. I. Art. I. Dominium.

389

sumptibileſ, diffinitur: *Jus utendi re aliena de consensu domini ſui.*

1712 Tenentur uſuariuſ, & uſufructua-
riuſ ſubſtantiam rei conſervare, ipſiuſque
procurationi incumbe, ac proinde ſi ob
eorum negligentia illa deſtruatur, aut diſtra-
hatur, damaſca refarcire tenentur. Scito au-
tem obiter, quod Religioſus dicitur diſtaxat
uſuariuſ, minimè vero uſufructua-
riuſ rerum ipſi ad uſum confeſſarum à Prælatiſ, ut ſunt
libri, vefteſ, &c. Quare earum uſum aliiſ
concedere nequeunt ſine licenția Prælati,
alioqui tranſgreſſořeſ ſunt voti paupertatiſ,
quidquid dicat Caramuel; nam cap. Cūm ad
moaſterium, de ſtat. monach. dicitur: *Si quic-
quam alicui fuerit ſpecialiter deſtinatum, non
preſumat illud accipere, ſed Abbati, vel Prio-
ri, aut Cellario aſſignetur; ubi nedum uſus,*
ſed acceptio ad utendum, declaratur illicita
ſine Prælati licenția.

1713 Solet hic exagitari: *An uſus facti
diſtinguatur à dominio in rebus unico uſu con-
ſumptibiliſ?* In hac quæſtione, ut prolixia-
tatem vitemuſ, Scito: nullam eſſe contradic-
tionem inter Nicolaum IV. & Joan. XXII.
circa hoc. Nicolaus enim loquitur de domi-
nio abſoluto rerum, unico actu conſumpti-
biliuſ, quod quidem ſeparabile eſt ab uſu
facti; Joannes vero decernit, quod uſus facti
prædictarum rerum aliquod impottat domi-
nium, cūm ad ſubſtantiam rei extendatur:
hoc tamen dominium non dicit eſſe abſolu-
tuſ, ſed dependens, & revocabile, quæ duo
minimè opponuntur. Videsiſ Paſſerin. de ſtat.
tom. 3. q. 88. a. 7. n. 70. Hoc prælibato, *Resp.*
Quod dominium abſolutum ſeparabile eſt ab
uſu facti terum, etiam unico actu conſumpti-
biliuſ; uſus tamen iſte inſeparabilis eſt ab
aliquali dominio, & revocabili earundem re-
rum. *Rat. 1. p.* Uſuariuſ prædictuſ pendet
ab alterius nutu: ergo ſeparabilis eſt uſus à
dominio. Patet hoc exemplō: Invitatus non
eſt dominus abſolutus conſemptibiliuſ, quibus
menſa extruitur, non enim potheſt ea auferre,
in domumque propriam reportare ſine inju-
ria invitantiſ: ſignum ergo eſt in invitante
ſemper manere abſolutum dominium.

1714 *Rat. 2. p.* Uſuariuſ juſ habet con-
ſumendi reſ; ſed hoc juſ eſt aliquale domi-
nium, quod inſeparabiliter fert ſecum licen-
tiā utendi rebus uſu conſumptibiliuſ: ergo
licenția iſta aliquod dominium eſt. Unde
quando D. Th. *bīc q. 78. a. 1.* dicit, quod in
rebus, quarum uſus eſt iſparum rerum con-
ſumptio: non debet ſeorsim computari uſus rei

à re ipſa, id eſt à dominio rei, intelligenduſ
eſt de aliquali dominio; nam in hiſ rebus ipſe
uſus absorbet proprietatem, & ideò fa-
cultas utendi ea re, inſeparabiliter eſt fa-
cultas diſponendi de rei ſubſtantia. Obiter au-
tem obſerva, nonniſi imperitè, ac impiè pa-
trocinium uſuriſ ex hac opinione poſſe ac-
cerſiri, quaſi ex ea ſit conſequens uſurarium,
retento pecunię dominiō, pro ejus uſu, quem
diſtaxat alteri concedere intendit, accipe-
re poſſe aliquid ultra ſortem. Hoc namque
eſt vaniſſimum commentum, ex quo duplex
ſequitur contradicſio una, quod muuatariuſ
ratione intentionis uſurarii haberet, &
non haberet ſimplicem pecunię uſum, nam
muuo eam accepit. Altera contradicſio eſt,
quod muuatariuſ uteretur pecuniā, & non
uteretur nomiue ſuo.

1715 *Opp. contra concl.* Ex noſtra poſi-
tiōne ſequi 1. Papam poſſe citra injuſtitiam
à Minoritiſ auferre conſemtibilia. 2. Quod
donanteſ Minoritiſ, non ſatisfacerent præ-
cepto eleemosynæ, cūm non dent pauperi,
ſed diviti, nempe Romano Pontiſ. apud queſ
manet omnium rerum dominium, que Fran-
ciſcani conceduntur; ſed hæc viđentur non
poſſe dici: ergo. *Ad 1. dic:* Quod ſicut Papa
non faceret injuſtitiam, ſi à Minoritiſ aufer-
ret Eccleſiarum ornementa, libros, &c. idem
eſt judicium de aliis. *Ad 2. dic:* Ea bona dona-
ri in uſum pauperum, quod ſufficit ad me-
ritum eleemosynæ: hoc enim conſiſtit in ap-
plicatione rei, eodem autem modō abdicat
res, dans Minoritæ, quām Servitæ. Sed obſer-
va, quod fur à Franciſcanis furripiens bona,
tenetur iſpīſ ſatisfacere; nec ſufficeret, quod
Summo Pontiſ. tanquam domino reſtitueret;
ſed opus erat, quod Papæ innoſceret hu-
juſmodi reſ eſſe confeſſas Minoritiſ, non
enim judicatur velle Pontificem uſum iſpīſ
ſemel confeſſum auferre, unde recta reſti-
tuendi via eſt iſpīſ Minorib⁹, & hoc conſen-
tut velle Summos Pontifices.

ARTICULUS II.

*Quinam ſint Domini capaces, & quanam
bona ſubjaceant Domini?*

1716 *C*oncl. 1. *Homo non eſt dominus
propriæ vita, & membrorum, be-
nè vero propriæ famæ, & honoris.* Rat. *Ho-
mo conſtituitur dominus ſui iſpius per liberum
arbitrium;* D. Th. *bīc q. 64. a. 5. ad 3.* ſed vi-
ta, & membra non ſubjacent arbitrio homi-
nis

nis libero, cùm potius pertineant ad naturalem ipsius constitutionem: fama verò, & honor libero hominis arbitrio subduntur, ut apparet in S. Ambrosio, qui juvenculas in suo cubiculo inclusit, nè Episcopatum acciperet; in S. Augustino delicta juventutis suæ scribente, quem imitatus est sèculo proximè elapso V. S. Dei D. Joannes de Palafox in sua vita interiori; in SS. Hieronymo, & Anselmo, qui amissam virginitatem publicis scriptis deplorant, & in aliis: ergo.

1717 Concl. 2. *Jure naturæ nullus homo alterius est dominus simpliciter; jure tamen gentium, & civili introducta est inter homines servitus.* D. Th. in 4. dist. 36. q. 1. a. 1. ad 3. *Servitus*, inquit, *est de jure positivo, & à naturali proficiscitur, sicut determinatum ab indeterminato, & ideo in statu naturæ integræ nulla erat futura servitus. Conditio quippe servitutis jure intelligitur imposta peccatori:: Nomen itaque istud culpa meruit, non natura,* S. Aug. de Civit. Dei, lib. 19. cap. 15. ergo. Quòd autem libertas humana sit à natura, hac brevi rat. suadetur: Ea dicuntur servire homini à natura, quæ sunt facta propter hominem; sed omnes homines æqua lege sunt conditi, nec ullus alterius causâ creatus est: ergo naturâ nullus est alterius servus. Quamvis enim sola mulier creata dicatur propter virum, & in hujus adjutorium; at nihilominus est naturâ libera, & non ancilla, vel mancipium viri.

1718 Tituli autem, quibus homines efficiuntur servi, sunt: primus *nativitas*, nam ex matre serva, & patre libero nascitur proles serva, quia partus sequitur ventrem, & ideo si tempore partus mater fuisset libera, quoque & proles. Secundus, *delictum*, unde ferentes arma ad Saracenos, vel eorumdem naves gubernantes, fiunt servi, etiam si sint baptizati, cap. 6. de Judæis. Tertius, *bellum*, qui enim capitur bellò justò, fit capientis servus, juxta illud 2. Petri 2. v. 19. *A quo quis superatus est, bujus & servus est;* inter Christianos verò locum non habet hæc servitus, hòc tamen privilegiò non gaudent Apostatae. Scito autem, servos, & milites capti in bello non peccare, si fugiant, quia sic introductum est jure gentium. Scito autem 2. Quòd licet quidam affirment, servos astriktos non esse, hòc belli titulò, dominis tradere quæ ab aliis dono accipiunt, vel quæ licitò ludò lucratur, aut hæreditatio jure adipiscuntur; oppositum tamen proba-

bilius existimo, cùm servus non sit sui juris, sed domini: ergo non sibi, sed domino acquirit quandiu servus est. Ultimus servitutis titulus est *emptio*, & *venditio*, quia cùm homo sit dominus suæ libertatis, potest, urgente fame v. g. vel alia quavis justa necessitate, in mancipium se dare, sicut famulus, & ancilla ad tempus se locant: unde S. Paulinus, ut filium viduæ à servitute liberaret, servituti se subjicit, quod præclarè imitati sunt S. Petrus Paschasius, S. Raymundus Nonnatus, & alii plurimi ex Cl. Ord. B.V. Mariæ de Mercede, cujus professores quartò votò se astringunt manere in pignus sub paganorum potestate, si pro Christianorum liberatione opus fuerit.

1719 Difficultas autem est inter DD. *An parentes in gravi, vel extrema necessitate constituti, filium, aut filiam, ipsis invitit, vendere possint in servitutem perpetuam?* Resp. affirmativè in extrema necessitate, & negativè in gravi. Hoc postremum est commune inter Theologos, & rat. est: quòd in gravi necessitate, nec parentibus licitum est ab invitit filiis surripeire bona castrensis, aut quasi castrensis, de quibus infra, ut colligitur ex proposit. 36. ab Innocentio XI. damnata, de qua infra, ubi *de furto*: igitur multò minus in eadem necessitate licebit filium vendere. Rursus: si hoc esset integrum parentibus, ut solvere Regi tributa justa, ut contendit Joannes de Paz (*in Consult. Hispali editis ann. 1687. resolut. 39. & 40.*) posset quoque Rex vassallum compellere ad prædictam filiorum venditionem, si aliter justum tributum accipere non posset; sed hoc est falsum: ergo. Maj. habetur ex D. Th. b. c. q. 66. a. 8. ad 3. min. verò constat ex Gregorio Mag. in regist. lib. 4. epist. 33. ad Constantinam Augustam, ubi conqueritur de gravamine exactiōnum, quibus premebantur Corsici: *Quid enim gravius, inquit, quid crudelius à barbaris pati possunt, quam ut conscripti, atque compressi suos vendere filios compellantur?* :: *Quæ enim mentes, qualia viscera parentum esse possunt, perpendite, quando filios suos distrahant, nè torqueantur?* Qualiter autem miserendum sit filiis aliorum; hoc benè sciunt, qui habent proprios.

1720 Quoad priorem partem, est contra Genover, sed communis est inter Theologos, & Juristas, cùm jus cæsareum illud concedat parentibus, L. Si vis, Cod. de parentibus, qui; & L. Hispania, p. 4. tit.

17. L. 8. loquens de hac parentum facultate, dicit: *Esto se puede fazer en tal razon, que todos entiendan manifestamente, que así es, que el padre no ha otro consejo, porque pueda estorcer de muerte, si non vendiere, o empenyare al fijo:* ergo. Sequitur ex dictis, quid sentiendum sit de Mercatoribus Lusitanis Æthyopes ementibus. Sunt enim benè multi scribentes, quod miseri illi fraude, & dolo seducti, & jocalibus quibusdam inescati, astu portum versus pelluntur, pluriusque compelluntur, siveque in Hispaniam transmissi, miserimè venundantur. Quæ si vera sunt, affirmo: neque illos capientes, neque à captoribus coementes, neque eos possidentes, tutas unquam habere conscientias, eosque manumittere teneri, etiamsi pretium recuperare nequeant. Quod sic evincit Mag. Soto lib. 4. de just. & jur. q. 2. a. 2. concl. 2. Qui rem alienam possidet, etiam si mercatu, vel aliò justò titulò eam acquisierit, cùm primum alienam esse resciverit, tenetur cum pretii etiam dispendio domino reddere: ergo multò magis liberum natum hominem, per injuriam manu captum, fraude, & dolo seductum, astringitur in suam restituere libertatem. Quod si quis id sibi prætexere cogitaverit, quod præclarè cum illis agitur, dum pro servitute beneficium eis christianismi rependitur, injurium se novit esse in fidem, quæ summâ est libertate docenda, ac persuadenda: tantum abest, ut eorum excusationem Deus admittat. Sic Soto.

1721 Bona uxorum triplicia esse solent, 1. *Paraphernalia*, quæ uxor ultra dotem assert cum animo saltem implicito ea sibi reservandi. 2. *dotalia*, quæ marito traduntur administranda, ut levius supportet onera matrimonii. Et 3. *communia*, quæ post contractum matrimonium, utriusque labore, & industria acquiruntur. Bona quæ ad filiosfamilias pertinere interdum possunt, alia sunt *castrensa*, quæ nimis titulò, & militiae causâ acquirunt, & quæ à parentibus ad bellum, seu militiam proficiscentibus sunt data. Alia *quasi castrensa*, ea nempè quæ illi officium publicum exercentes, ut advocati, tabellionis, medici, judicis, & quarumcumque artium non mechanicarum acquirunt. Inter quæ bona collocantur, quæ filii dono accipiunt à Principe: quæ beneficio ecclesiastico assequuntur: & patrimonium non à parentibus, sed ab aliis pro sacris ordinibus suscipiendis constitutum. Alia dicuntur

tur bona *adventitia*, & sunt quæ filiifamilias hæreditatis, aut legati, non intuitu patris relicti, negotiationis, successionis avorum maternorum titulò assequuntur; sicuti ea quæ casu inveniunt, uti thesauri, munera donata vel ab ipsis parentibus tanquam meritorum præmia. *Profectitia* denique bona sunt, quæ filiis obveniunt parentum intuitu primariò, & immediate, dummodo filii sub patria sint potestate, nam si emancipati sint, bonis profectitiis non accensentur. His præmissis, sit

1722 Concl. 3. *Uxores dominium habent, & administrationem bonorum parapernalium, si ea implicitè sibi reservaverint; dotalium verò, & communium solum dominium.* Rat. I. p. Seclusa reservatione, bona illa reputantur dotalia; sed bonorum dotalium habent uxores dominium, & non administrationem: ergo. Rat. 2. p. Dotalia mobilia, & immobilia, maritò defunctò, debent uxori dari: signum ergo est, illorum esse dominam: sed quoniam vivente marito, de illis non disponit uxor, consequens est administrationem penè illum residere. Scito autem, in aliquibus regnis speciales vigere consuetudines, & leges civiles, quas quilibet tenetur consulere, & sequi. In Hispania nedum medietas bonorum communium, vulgò *gananciales*, sed etiam quasi *castrensem* competit uxori, ita ut non astringatur usumfructum eorum, proprietatemve servare filiis prioris matrimonii, sed liberè potest de ipsis, sicut de dotalibus disponere, L. 5. tit. 9. Recopil. lib. 5. & L. 6. tit. 9. ibi.

1723 Concl. 4. *Filiifamilias, abhuc sub potestate patria, dominium habent, plenamque administrationem bonorum castrensem, & quasi castrensem: adventitiorum verò, tantum dominium: profectitorum autem, nec dominium, nec administrationem.* Quoad singulas p. est communis, & constat ex jure, sicut præcedens. Ex 1. sequitur, teneri parentem restituere, si quidquam ex illis bonis usurpet: filium verò posse pro libito de illis disponere, vendendo, donando, & testando post assequutam pubertatem. Circa bona adventitia in certis casibus conceditur filio usumfructus, ut si sub hac conditione sint donata: si pater concesserit filio usumfructum, vel si filius constituatur heres cum patre. Ex 2. infertur, peccare filios, si bona profectitia sine parentum licentia expenderint. Et hanc est nus de Bonis laicorum.

ARTICULUS III.

*De Dominio Ecclesiasticorum quoad Bona
mobilia, & immobilia.*

1724 **T**RIA bonorum genera in Ecclesiasticis distinguere necesse est. *Patrimonialia*, quæ nimurum jure hæreditatis, aut donationis, vel propriâ industriâ adquisita possident. Alia *quasi patrimonialia* dicuntur, quæ aliqua docendi arte, scribendi, vel aliò justo lucrandi titulô acquirunt, inter quæ recensentur quæ accipiunt propter prædicationem, Sacrificia, Sacramentorum administrationem, divinorum officiorum celebrationem, &c. Postrema denique sunt *bona merè ecclesiastica*, quæ *redditus ecclesiastici* proprio vocabulô appellantur, quia titulô beneficii percipiuntur, puta Canonicatus, Episcopatus, &c. Bonorum patrimonialium, vel quasi patrimonialium absolutō potiri dominiō Ecclesiasticos, non secus ac laicos, certò certius est: si enim pauper eleemosynæ sibi gratis concessæ dominum habet, quidni ecclesiastici stipendii proprio labore præstiti? Bona ergo merè sacra, seu ecclesiastica, quæ Christi patrimonium nuncupari solent, disputandi præbent argumentum. Et quidem Tridentini Patres hanc gravissimam difficultatem indecissam reliquerunt, ut refert C. Pallavicinus *in histor. C. Trid. lib. 24. cap. 3. n. 4.* Primis quinque Ecclesiae saeculis ea bona fuisse communia, certum est; & Episcopi veluti patresfamilias, per se, vel per alios, Clericis, & pauperibus, prout opus erat, illa distribuebant. Postea verò Pontifices Summi, & Concilia, ecclesiastica bona tribui constituerunt in partes quatuor, quæ divisio tanquam usitatissima primò memoratur in Epist. Simplicii Papæ. Prima ergo pars Episcopo assignabatur: reliquo Clero altera: Ecclesiæ fabricæ tertia: & pauperibus quarta. His prælibatis, sit

1725 *Concl. i. Ecclesiastici absolutum habent dominium portionis fructuum, que ad congruam ipsorum sustentationem necessaria est. Rat.* Ideò prælaudati sunt absoluti domini acquisitorum per ministerium ecclesiasticum, quia, ut dixi, justa sunt merces, & laboris stipendum; sed hoc ipsum verificatur de præfata portione: ergo. *Conf.* Quando redditus ecclesiastici erant in quatuor partes divisi, Episcopus, & Clerus domini

erant absoluti, & independentes suarum portionum: ergo etiam modò, cum ex vi subsequentæ permixtionis, naturam non mutavissent portiones illæ.

1726 *Concl. 2. Ecclesiastici ex beneplacito Ecclesiae sunt etiam Domini portionis fructuum, quæ honestam ipsorum sustentationem notabiliter excedit.* Domini inquam, non absolutè, & independentes, sed cum onere, ut eam in pauperes, & alios pios usus erogent; quod si non fecerint, justitiam violant, obnoxiique sunt restitutioni. Resolutio isthac longè probabilius est, & conformior Sacris Canonibus, & SS. PP. quos plena manu refert Thomasinus de vet. & nov. discipl. p. 3. lib. 3. à cap. 20. à 23. Communior est insuper inter Theologos, & Canonistas, quos adducit C. Cappisuchus *controv. 30. §. 5.* additque adversarios impensè commendate nostram sententiam, itaut eorum aliqui oppositum solum speculativè docere videantur, & præticè sententiam nostram velint sequendam.

1727 *Quod verò D. Thomam in hac momentosa difficultate fuisse hypotheticè locutum, lippis, & tonsoribus notum est.* Sic enim 2. 2. q. 185. art. 7. in c. ait: *Si ergo distincta sint bona, quæ habent in usum Episcopū cedere, ab his quæ sunt pauperibus, & ministris, & cultui Ecclesia eroganda, & si aliquid sibi retinuerit Episcopus de his quæ sunt pauperibus eroganda, vel etiam in usum ministrorum, aut in cultum divinum expendenda: non est dubium, quin contra fidem dispensationis agit, & mortaliter peccat, & ad restitucionem tenetur.* Si verò non sunt prædicta bona distincta, eorum distributio fidei ejus committitur. Hæc D. Thomas, eadem docens quodl. 6. q. 7. a. 2. & lect. 5. sup. cap. 12. Epist. 2. ad Cor. ergo in hac re D. Thomæ sententia hypothetica est, quod & nihil amplius volumus cum La-Torre, & Cappisuchi.

1728 Tota ergo, præcipue inter D. Th. discipulos, in eo sita est disceptatio: *An pauperum portio in presentiarum cum Ecclesia redditibus sit permixta, & indivisa?* Parti affirmanti adhæreo, sequentibus conjecturis adductus. Reditus ecclesiastici modò excedunt notabiliter congruam Cleri sustentationem, præsertim in Hispania, ut vel ipse Molina, alioquin oppositus, jam adnotavit. Deinde: antiqua portio pauperibus juxta Sacros Canones eroganda nullibi reperitur, nec in quibus fundata sit prædiis, & incredibile prorsus est, quòd ita evanuerit, ut nec minimum ejus vestigium appareat: ergo mo-

dò indivisa, & permixta est, cùm jam ipsò S. Thomæ tempore talis bonorum divisio non ubique obtinebat, & jam tūm paſſim obſoleverat. *Rursus*: Quarta pauperum portio nulli opportuniū applicari potuit, quām Episcopo, & Rectoribus, quibus concredita erat animatum cura, ut ipsi veluti patres-familias pauperibus, prout opus erat, alimenta impartiarent: ergo ita accidisse verosimilius est; nullibi enim, vel leve antiquitatis vestigium occurrit, quod præter Episcopum, aut Clerum portionis pauperibus assignatae dispensator aliquis institutus fuerit.

1729 Quod enim quidam dicunt, ad Xenodochia, vel ad alios pios usus, pauperum portionem esse applicatam, gratis omnino afferitur. Et contra primum obstat: Hospitalia plerumque suos habere certos fundatores, & esto ab Episcopo, aliove Ecclesiastico comperiantur erecta, inspici debent bona pro fundatione applicata, si nempè sint extracta ex mensa Episcopali, & Cleri, & quota quantitate; aliter enim indivisa, & permixta manet pauperum portio. Contra secundum verò stat, quòd, quinam sint hujusmodi pii usus, assignari non potest: unde est liberè dictum.

1730 Ex his ergo brevis elicitur ratio pro nostra assertione: si quarta pauperum permixta est redditibus ecclesiasticis, resolutio nostra vera est; sed ubi redditus ecclesiastici notabiliter sunt excedentes, permixta est, & confusa pauperum portio: ergo sicut accipiens beneficium cum onere solvendæ pensionis sit dominus omnium fructuum non abſolutus, sed dependens, itaut ex justitia teneatur alteri præbere partem assignatam: ita similiter in proposito, quando introducta est permixtio ex consenſu Ecclesiæ, seu Summi Pontif. dominium acceperunt ecclesiastici bonorum pauperum, & fabricæ, sed cum gravamine, & obligatione justitiæ erogandi superflua in pios usus, qui sunt ea omnia, & sola opera, quæ ad divinum cultum, & pietatem attinent.

1731 Opp. 1. varia jura, quæ manifestè attribuunt Ecclesiasticis fructus beneficiorum, tanquam veris dominis. Sed resp. Hæc jura intelligi de parte fructuum correspondente congruæ sustentationi, de ea quippe fiunt absoluti domini, nisi prætergrediantur leges. Sed contra 1. Sicut privantur omnibus fructibus, si deficiant in aliquo, ita fiunt domini omnium, ubi suo officio satisfiant,

Tom. II.

nam jura indiscriminatim locuntur: ergo. 2. Si de illa sola portione intelliguntur jura, non privarentur beneficiarii fructibus quoad superflua, sed tantum quoad partem congruæ sustentationis, atque adeo partis reliquæ haberent administrationem, & dominium gravatum, non minus quām alii, qui recitant, resident, &c. sed hoc est falsum: ergo. Ad 1. N. ant. ejusque probat. Ob delictum enim justè privantur bonis, congruæ sustentationi designatis, nunquam tamen jura eos declarant dominos veros, & absolutos. Ad 2. dist. maj. Non privarentur quoad superflua, nec supponuntur privati, N. quia supponuntur, C. Unde partis superflua manent administratores, & domini non secus ac illi, qui suo satisfaciunt officio: prælaudata enim decreta mentionem nullam faciunt de portione pauperum in redditibus Ecclesiæ, quia eā nequeunt ipsi beneficiarii privati propter rationes supra positas: unde hoc nobis aper- tè verum, praxi, & menti Summorum Pontif. consonum appetat.

1732 Opp. 2. Quòd si beneficiarii abſolute non facerent fructus suos, etiam quoad notabiliter superflua, invalidè de ipsis disponerent, sicque à Summis Pont. rescinderentur donationes, contractus, testamenta, quibus extra usus pios præfata bona expendunt, & ad restitutionem compellerent quoscumque, & quomodocumque possessores eorundem bonorum; sed nihil horum fit: signum ergo est Ecclesiasticis competere dominium abſolutum. Conf. Ex nullo jure constat dominium gravatum, & cum onere concessum esse Ecclesiasticis: ergo non debet sic præsumi. Resp. Invalidos esse præfatos contractus, donationes, ac testamenta, neque ex quo non rescindatur, infertur validos esse, cùm ſæpè numerō non concedatur actio in foro externo, & tamen in interno obligatio instat justitiæ, ut constat in venditione infra dimidium justi pretii, quam leges civiles non improbant. *Rursus*: non rescinduntur prædicti contractus, quia non constat esse initos ex bonis pauperum, & ideo in foro fori non compelluntur ad restitutionem possessores. Ad conf. dic: Satis illud constare ex dictis, & adhuc diſsimulatō, quod prætendunt adversarii, extat obligatio justitiæ in beneficiariis, quia Ecclesia non aliter fundationes acceptat.

1733 Opp. 3. Sequi ex nostra resolutione 1. poſte quemlibet pauperem à beneficiariis, superflua retinentibus bona, fur-

ripere saltem absque iniustitia, cùm jus habeant ad superflua. 2. eos qui solvunt decimas, posse partem retinere, ut servent pauperes indemnes, ubi prudenter credant Ecclesiasticos non reddituros pauperibus suam portionem. *Resp.* N. utrumque inconveniens, & ad 1. dicimus, quòd licet pauperes generatim habeant jus ad rem, non tamen in re, & ideo nonnisi furando surripere possunt bona illa: Ecclesiastici enim, non tenentur huic, vel alteri pauperi determinatè dare; & insuper in alias pias causas valent superflua expendere. Inconveniens 2. non sequitur, quia jus dispensandi decimas spectat ad Episcopos, & beneficiarios, unde alii nonnisi iniuste possunt se ingerere, qui nec sunt administratores pauperum, neque procuratores: *Decimæ* (inquit D. Th. *bis q. 87. a. 1. ad 4.*) qua ministris Ecclesiæ dantur, per eos debent in usus pauperum dispensari. Et art. 3. ad 1. subdit: *Decimæ* dantur Clericis, non solum propter sui sustentationem; sed etiam ut ex eis subveniant pauperibus: & ideo non superfluunt; sed ad hoc necessaria sunt, & possessiones ecclesiasticae, & oblationes, & primicia simul cum decimis. Hæc D. Th. quibus non parum firmatur nostra sententia.

1734 Sequitur 1. Ecclesiasticum prodigè dissipantem pauperum bona sibi commissa, ut dictum est, teneri ea restituere de bonis patrimonialibus, quibus si careat, sibi subtrahat aliquid de portione in proprium usum deputata. Qui verò ab Ecclesiasticis bona acceperunt, si constat fuisse de superfluo, ad restitutionem etiam obligantur, nisi forte ipsi pauperes sint. Certum autem est, Ecclesiasticos de bonis Ecclesiæ testari non posse adhuc ad causas pias, nisi de licentia Papæ. Controvertitur tamen, an consuetudo Hispanæ, Gallæ, & Germanæ, qua Clerici (in Episcopis autem canonum vigor viget) de fructibus beneficiorum disponunt causâ mortis, etiam ad usus profanos, sit nè rationabilis: an non? Probabilior sententia docet, esse corruptelam, & abusum. Sed datò, quòd hujusmodi testamenta sint valida, nunquam tamen erunt licita. Vide Sanchez lib. 2. consil. dub. 50. cap. 2.

1735 Sequitur 2. Quòd cùm bona Commendatorum S. Joannis in Jerusalem, S. Jacobi, Calatravæ, Alcantaræ, & similium, sint simpliciter ecclesiastica, quia sunt Militiarum in divini cultûs, & Christianæ Religionis defensionem destinatarum, fas non est laudatis Commendatoribus in profanos

usus ea consumere. Idem dic de pensiona-riis; unde per Constitut. Pauli III. Julii III. & S. Pii V. pensiones æquiparauntur beneficiis in materia spoliorum: & su' onere elargiendi superflua, ipsæ, sicut & Abbatiae, etiam Cardinalibus commendantur, ut generaliter fuit statutum à Leone X. in C. Lateran. III. Const. quæ incipit: *Superna*, sicque hæc est universalis regula ab omnibus Theologis, & Canonistis recepta: Quicumque sub quolibet titulo bona possidens ecclesiastica, peccat mortaliter, ea in profanos usus expendens, putà in conviviis, iudis, venationibus, & aliis id genus. Similiter peccant mortaliter, qui ex redditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve augere student, ut decernit Tridentinum *eff. 25. cap. 1. de reform.* Videsis Thomasinum *loc. cit. à cap. 41.* Raynaudum, *tom. 12. opusc. Mala è bonis Eccles.* n. 12. ubi de hoc usu præpostero, & perverso latissimè tractant. Hoc unum adjiciam, teneri prædictos dissipatores confiteri circumstantiam bonorum ecclesiasticorum, peccant enim contra fidelitatem sui officii, abutendo Christi patrimonio ad illicita. Vide inter alios, S. Bernardum *Epist. 8. ad Fulconem.*

1736 Hæc inquam obligatio Ecclesiasticorum largiendi pauperibus superflua instat, omnium sententiâ, in necessitatibus communibus, nedum in gravibus, & quidem titulo speciali, quia scilicet res Dei sunt: unde Bañez *q. 32. a. 6. concl. 6.* ait: *Tenentur semper tam copiosas eleemosynas facere, ut vix habere possint aliquid, quod pauperibus restituant, etiamsi ex iustitia deberent.* Quare C. Lugo meritò, ut nimis singularem, & contra communem DD. rejicit sententiam Hurtadi, & Diana (quos nonnulli Juniores Casuistæ transcribunt) taxantem partem determinatam, quam si in eleemosynas expenderint Ecclesiastici, ajunt illi, eos ultra non teneri de reliquo ad eleemosynam. Oppositum tamen est certum, & indubitatum, quòd nempè omne quod superest beneficiario post congruam sustentationem, expendi debere in pauperes, aut pios usus. Quinimò persæpè obligatio isthæc ad necessaria statu's extenditur, nam, aut semel lupus rapiens oves, est temporalium necessitas, & ideo mercenarius erit Ecclesiasticus, si venientem hòc modo videat lupum, & dimittat oves, & fugiat. Si namque bonus pastor pro salute ovium tenetur vitam dare, quidni opes?

1737 Idcirco Mag. Bañez præceptum
mi-

misericordiæ , & eleemosynæ ampliat , itaut Episcopi , & Parochi ex bonis patrimonialibus teneantur aliquando necessitatibus oviū providere , quodque si non habeant , constringit eos ab aliis petere eleemosynam , collectas indicere , & omni modo possibili suarum ovium necessitati subvenire . Porrò prudenterum judicio relinquuntur , quota bonorum superfluorum portio distribuenda sit pauperibus , aut in pios usus . Considerare enim oportet temporum calamitates , indigentiam pauperum , conditionem dignitatis sublimioris , vel inferioris pro congrua sustentatione Ecclesiastici : quæ optimè inter alios dispicit Passerinus *tom.2. de stat. q.185. a.1. n.78.* Id autem certum existimo , præceptum hoc , siue justitiæ sit , sive solius charitatis , fortius ligare Episcopos , deinde Parochos , & postremo Canonicos , ac Præbendatos . His omnibus cura servandi pro futuris necessitatibus , aut etiam pro redditibus Ecclesiæ augendis , permissa est , si non immineat præsens pauperum necessitas . Hæc limitatio , quam ex Evangelio defumpsit D.Thomas *2.2. q.185. a.7. ad 4.* diligentissimè notanda est . Hucusque dicta sunt de bonis mobilibus Ecclesiasticorum : de eorundem bonis immobilibus aliqua dicenda supersunt . Sit ergo

*1738 Cōcl.2. Papa supremo potitur administrationis dominii in omnibus bonis immobilibus ecclesiasticis . Ecclesiæ verò particulares eoru habent dominium , quæ ipsis donata sunt : Prælati autem earum , dispensatores sunt eorundem bonorum . Unde Papa tanquam Christi Vicarius est supremus bonorum Ecclesiæ administrator : Quamvis enim res Ecclesiæ licet sint Papæ , ut principalis dispensatoris , non tamen sunt ejus ut domini , & possessoris . D.Th. *bis q.100. a.1. ad 7.* Idcirco tanquam bonus administrator alienationem bonorum stabilium omnino interdit Ecclesiasticis , sicut olim erat prohibita Hebreis *Levit.25. v.23.* Adeas Passerinum *tom.1. de stat. q.185. a.7. n.132.* ubi sacros Canones prohibentes hujusmodi alienationem refert . Qui etiam ibid. à *n.127. ad 697.* plures , & graves difficultates excitat , quarum cognitio Ecclesiasticis secularibus , & regularibus apprimè necessaria est . Videſis etiam Donatum *tom.1. p.2. tract.14.* Generalis , & indubitata sit regula : ad validam immobilium Ecclesiæ alienationem duo prorsus requiruntur , causa scilicet justa , & legitima solennitas . Hæc postulat tractatum in capitulo , consensum ejusdem , subscriptionem singularum de capitulo , & auctoritatem , seu li-*

centiam Prælati , qui pro non exemptis est Episcopus ; & Provincialis , aut Generalis pro exemptis . His omnibus jure novo requiritur consensus Apostolicus ; quare alienantes sine causa justa , vel absque licentia Papæ , mortaliter peccant , contractus alienationis invalidi sunt , & ipse alienans , & recipiens alienatum sunt excommunicati .

1739 Assensus itaque Summi Pontif. adeo necessarius est , ut absque illo , nec pro solvendo ære alieno possit fieri alienatio , nec submitti , seu in pignus , aut hypothecam dari , aut solvi annuus census . Similiter dimini nequeunt census ecclesiastici , vulgo perder un tanto del capital , quia hodie prohibita est quævis concessio , per quam transferatur rerum Ecclesiæ dominium , sicque , nec permutatio est valida sine beneplacito Apostolico . An verò legata , hereditas (& quid simile) possint repudiari , absque licentia Papæ ? Dubium est inter DD. & licet negativa sententia sit communior , & probabilior , certum tamen est , peccare Prælatum , qui sine justa causa repudiat hereditatem , cum hoc sit contra fidelitatem boni administratoris : nihilominus poenas juris non incurreret , qui a repudiatio hæc non est alienatio , sed juris non acquisitione , & poenæ infliguntur alienantibus . Justæ causæ repudiandi hereditatem sunt , quod ipsa sit multum litigiosa , aut damnosa , vel quod existant consanguinei testatoris , quibus ex decencia , & charitate relinqui debebant bona . Vide Passerinum *loc.cit. n.258.*

1740 Negandum tamen non est , quod in Hispania vi consuetudinis alienationes bonorum Ecclesiæ fiunt cum sola Ordinatariorum licentia , unde in Const.Synod. sub Illustrissimo D.D. Fr.Petro de Urbina anni 1657. tit. 20. Const. 1. post relatam Bullam Pauli II. Ambitiose , præcipit observari juxta praxim , & legitimam consuetudinem hujus Archiepiscopatus . Inter Regulares verò hanc facultatem concedunt Priors Provinciales de consensu Patrum à Consiliis , sive Discretorum : & hæc est praxis Provinciae Aragoniae Ord. Prædic. Quoad justam verò causam , breviter scito , quod duplex est : utilitas nempè , & necessitas , & utraque ex principiis communibus facile dignosci potest . In casu tamen gravis necessitatis , moram non admittentis , potest fieri alienatio absque Superioris licentia ; necessitas enim legi non subest humanæ , sicque lex hanc inducens solemnitatem , eo casu non instat . Passerinus *loc.cit. n.323.*

1741 Ad hujus dissertationis comple-

mentum, nonnulla addere juvat, quæ regularium dominium spectant. In primis ambi-gi nequit, regularibus competere tempora-lium dominium, & proprietatem in commu-ni, si excipientur Minores strictioris Obser-vantiæ, & Capuccini. In particulari ve-rò regularis professus est dominii incapax, ut expreßè decernit Trident. *sess. 25. cap. 3.* Inde meritò DD. inferunt, regularibus ad Episcopatum assumptis dominium non ob-venire reddituum Episcopaliū; & ideo ju-stitiæ vinculō, citra dubium, astringuntur impendere pauperibus superflua, aut in pios usus. *Religiosus, qui fit Episcopus* (loquitur D. Th. *bū q. 88. a. 11. ad 4.*) *sicut non absol-*
vitur à voto continentiae, ita nec à voto pau-
pertatis: quia nihil debet habere tanquam pro-
prium, sed sicut dispensator honorum commu-
nium Ecclesiae. Similiter etiam non absolvitur
à voto obedientiae, sed per accidens obedire non
tenetur, si superiorem (intra religionem) non
habeat: sicut nec Abbas Monasterii (idem de
Generalibus religionum) qui tamen non est à
voto obedientiae absolutus; tenetur enim ex
obedientia servare regulam, & constitut. sui
instituti: unde Episcopi regulares, nedum
ratione juramenti, in susceptione Episcopa-
tūs præstati, sed etiam vi voti obedientiae,
tenantur Papæ obedire. Vide Paslerin. tom.
2. de stat. q. 185. a. 1. à n. 170. & n. 183. op-
timè expendens, juxta adductam D. Tho-
mæ doctrinam, quod religiosus ad Summi
Pontif. apicem evectus, non est liber à vin-
culo voti obedientiae.

ARTICULUS IV.

De Translatione Dominii, Promissione, *& Donatione.*

1742 **D**ominii translatio est: *Transmis-*
sio rei ab eo, qui prius legitimè
possidebat, in alterum, qui perinde incipit
esse dominus. Hanc mutationem non postu-lat acquisitio dominii, quæ fit venatione, aucupio, piscatione, & per inventionem rerum, circa quæ nulla occurrit gravis diffi-cultas. Translatio dividitur in *voluntariam*, & *legalem*. Illa fit voluntate legitimi domini: hæc autem à lege, vel Principis decre-to; qui sicut impedire, ita & tribuere po-test facultatem transferendi dominium. Cer-tum est etiam, per actum voluntatis interio-rem, quō quis deliberatè statuit rem suam alteri conferre, non transferri dominium,

sed adhuc ille manet dominus rei: nec te-netur alteri suam aperire deliberationem; imò sine ejus injuria potest ipsam revocare, ut colligitur ex his, quæ supra diximus cum D. Thoma.

1743 Concl. 1. *Promissio simplex (nedum legalis, & mutua) præsenti, & acceptanti facta, obligat in conscientia.* Intellige primò de promissione vera; nam facta, quæ fit si-ne proposito se obligandi, licet criminosa sit, non ligat in foro animæ. 2. de delibera-ta à sciente nimirum, & volente facta. 3. de voluntaria; nam si metu, aut vi extorta sit, in nullo foro tenet. 4. de re licita; nam qui promittit quod sine peccato implere non potest, peccat promittendo, sed magis ad-implendo. 5. de promissione, quam rerum, vel statū mutatio non enervat: talis enim mutatio supervenire potest, ut cesset vis promissionis, ad quod optimam regulam af-signat Cajetanus dicens, debere considerari impedimenta supervenientia, & conferri cum re promissa, factaque collatione id eligere, quod recta ratio suasserit, pensatis conditio-nibus locorum, personarum, & negotiorum. Hoc prælibato,

1744 Prob. concl. Simplex promissio est, quæ juris excludit solemnitatem, unde non fit coram testibus, & tabellione, neque pro-prii nominis inscriptione, aut juramento, & ita contingit, quod in judicio forensi probari nequit, unde diffinitur: *Pollicitatio vo-luntaria alteri facta sine juris solemnitate; legalis verò, quæ & onerosa dicitur, aliquò ex prædictis modis celebratur; mutua denique, seu reciproca est, quâ ex parte alterius præstatur fides; sed quælibet ex his promis-sionibus obligat in conscientia,* 1. quia jus naturale hoc exigit, juxta illud *Prov. 6. v.* 1. & 3. *Si sponderis :: temetipsum libera* (intellige ab obligatione) *quia incidisti in manum proximi tui.* 2. nam promissa non implens agit contra fidelitatem, quæ ex Ci-cerone est: *Dictorum constantia, & veritas,* seu verificatio: unde dicitur infidelis, fidei fragus, ac perfidus: ergo. Ita DD. com-muniter.

1745 Petes verò: *An sicut promissio le-galis, & mutua genere suo obligant sub mor-tali, ita promissio simplex præsenti, & ac-ceptanti facta?* In hac difficultate triplex cir-cumfertur opinio, sed negativam absolutè amplectimur, primò, quia talis promissio ex honestate, seu debito morali tantùm ob-li-gat: D. Th. *bū q. 88. a. 3. ad 1.* sed debitum

morale non est simpliciter debitum, quocirca liberalitas, gratitudo, & fidelitas cadunt à ratione justitiae simpliciter dictæ, ex eodem S. D. hic q. 80. a. unic. ergo debitum, seu obligatio simplicis promissionis non est simpliciter talis, subindeque nec gravis in ratione justitiae. 2. Sicut veracitatis est verum dicere, ita fidelitatis dictum verificare, & ideo Tullius fidem per veritatem diffinit, & S. August. serm. 237. de temp. cap. 2. ait: *Fides appellata est ab eo quia fit quod dicitur. Due syllabæ sonant, cùm dicatur Fides. Prima syllaba est à facto, secunda à dicto;* sed veracitas suo genere tantum leviter obligat, unde mendacium peccatum est genere suo veniale: ergo. *Dices: non servare promissa esse mendacium cum injurya tertii, illius nempè ubi fides frangitur.* Sed insto: Ubi non est propriè injustitia, neque gravis est injurya; sed violatio promissionis non est propriè injustitia, ut dixi: ergo. *Insuper: Qui ex fractione fidei injuriam sibi inferri putant, non est, quia censeant violari justitiam, sed veracitatem:* vident enim se privatos spe, quam ex promissione conceperant, & ideo sicut si quis diceret patri, quod filius suus venit ex India ditissimus, & mentiretur, certè non esset absque tristitia patris, cùm veritate perspecta, videt se illusum: similiter ergo in præsenti. Hinc magnates sèpè promittentes res difficiles, & non impletentes, non ideo putant se peccare mortaliter, *nec rationi consonum est* (ait Joann. à S. Th. quæst. 88. de voto, &c. art. 9. n. 6.) tot reos peccati mortalis facere.

1746 Adversæ sententiaz fundamenta sunt, primum: quòd promissio legalis non adauget vim promissionis; sed solummodo efficit, quod validior sit, quàm simplex in foro fori: si ergo *legalis* obligat sub mortali, quoque *nuda* promissio. 2. Promissio jumento firmata ligat graviter, & ita, quòd eam non servans, facit contra justitiam, & religionem: signum ergo est, quòd promissio gravem justitiae obligationem inducit. 3. Promittere non est dicere verum qualitercumque, sed obligando se illi cui promittitur, unde videtur transire in naturam justitiae: ergo. Ante solutionem præmitto, quòd eti promissio homini facta per se solum non inducat justitiae obligationem, si tamen eo animo sit, ut velit promittens in alium transferre dominium, tunc promissio justitiae rectitudinem importat, non quia promissio sit; sed quia adjunctum habet propo-

situm abdicandi à se rem, & transferendi in alterum. *Rursus: Si lex statuit dominii privationem in uno, & translationem ad alterum, tunc pariter transfertur dominium ex justitia, & non tantum ex fidelitate.* Hoc supposito,

1747 *Resp. ad 1. & 2. N. cons. ob rationem dictam, quòd scilicet lex statuit obligationem justitiae in promissione legali, & mutua; minimè verò in simplici, sicque dispar est ratio.* Ad 3. claritatis gratiâ, dist. obligando se illi ex fidelitate, C. ex justitia, N. Ut ergo promissio naturam induat justitiae, opus est, vel quòd tali animo fiat, quòd promittens intendat rem suam alienare; vel quòd per legem dominij rei privetur, transferaturque in promissarium: tunc autem compellitur sub gravi servare promissum, ratione nempè justitiae, quæ genere suo obligat ad mortale. Scito autem, quòd promissio, ut obliget debet esse acceptata, sed non semper consensus requiritur expressus in acceptante, sed sat est, quòd ab alio recipiatur promissio nomine promissarii, hujus enim consensus in re sibi utili, ut certus habetur. Lex autem Hispaniæ disponit omnem promissionem, quæ possit in judicio probari, obligare promittentem tanquam si in ea servata fuisset juris solemnitas.

1748 Hactenus de promissione secundum te disseruimus; modò ad præxim necessarium est addere, quòd sicut mendacium perniciosum sèpè est mortale, ita promissio perniciosa estò simplex: quoties ergo ex promissione non adimpleta grave nocummentum proximo infertur, quòd fortè vitaret, si spes promissionis non effulsiasset, toutes promissio non impleta est lethalis. Sit exemplum: si quis patri puellam dotare promittat, illique fidens pater dotem non querit, si promissum non implet, perverse mentitur, non præcisè, quòd dotem non solvit, sed quia fuit causa, ut pater non esset solicitus circa dotem filiæ. Alia exempla affert hic Cajetanus, & in Summ. v. *Perfidia.* De promissione sub turpi conditione, dixi p. 1. n. 1248. Et de ea satis.

1749 *Donatio diffinitur: Liberalis aliqui rei collatio*, subindeque nullum justitiae debitum supponit in donatore, imò nec gratitudinis, si strictè liberalis sit: scèus verò si latè, & tunc propriè nuncupatur *remuneratoria*, seu *antidoralis*, quia per eam beneficia accepta, obsequia, & officia compensantur. Utraque dividitur in donatio nem

nem *inter vivos*, & donationem *causâ mortis*. Illa transfert continuò dominium in donatarium, etiam vivente donatore: donatio verò *causâ mortis*, nonnisi post mortem. *Rursus*: dividitur donatio in *verbalem*, seu incompletam: & *realem*, seu completam; per hanc sit rei donatio, & traditio; per illam verò donatio sine traditione, subindeque realis donatio confert jus in re, verbalis autem jus ad rem, & actionem in donantem. Solet autem donatio *causâ mortis* fieri conditionatè, ut quando quis instante morte dicit: *si morior, do tibi librum*; & tunc morte non secuta, evanescit donatio; si verò absolutè fiat, & dicat: *do tibi post mortem meam librum*, durat hæc donatio, sicut testamentum, nisi postea revocetur.

1750 Hinc omnis, & solus ille potest donare, qui habet rerum dominium simul & administrationem non impeditam, & hac regula generali discerni possunt particulares donationes quoad valorem. Viginti duo genera personarum, quæ inhabiles sunt ad donationem faciendam numerant Armilla, Prado, & alii. Hoc autem monitum adhibere juvat, quod accipiens dona ab eo de quo prudenter dubitat, aut scit propter donationem fieri impotentem ad solvendum creditoribus, tenetur donatarius restituere, quia accipiendo cooperatur damno creditorum. Moneno etiam, quod ubi donatio solum injusta est ex parte donantis, interim donatarius tutâ conscientiâ rem sibi datam retinet: quod si donans, vel ejusdem creditor, aut hæres in judicio repeatat rem datam, tenebitur eam reddere donatarius post judicis sententiam, quæ ad forum animæ extenditur eo casu. Prætereundum autem non est, illicitam esse donationem uni filio, vel filiæ à parentibus factam, si per eam diminuatur legitima aliis liberis debita. Similiter Magnates dona suorum creditorum largiter, & prodigè expendentes peccant gravissimè, unde Ven.D.Tapia dicit: *Væ illis, & vae illorum Confessariis duplice criminis reis.*

ARTICULUS V.

Quid sint ultima Voluntas, Testamentum, Codicillus, & Legatum?

1751 **U**ltima voluntas est: *Libera dispositio de eo, quod quis post mortem suam fieri vult.* Dividiturque in testamentum, legatum, codicillum, fideicom-

missum, & donationem causâ mortis; de qua dictum est. Missis innumeris disputationibus, quas ad lites dirimendas circa ultimas voluntates versare Juristæ solent, ea dumtaxat edisseram, quæ in condendis testamentis leges Castellæ disponunt. Testamentum ergo, quod est quasi mentis declaratio, seu testatio, diffinitur: *Suprema voluntatis dispositio solemniter facta cum hæredis institutione ordinaria.* Dicitur: *Ultima voluntatis dispositio*, & per hoc convenit cum aliis relatis. Ponitur: *solemniter facta*, quia servanda sunt iura, quæ leges pro bono communi requirunt; alioquin dicitur testamentum infectum, irritum, & injustum: *cum hæredis institutione*, quia testamenta vim ex institutione hæredis accipiunt, & ideò potissimum in testamento est hæredis institutio. Additur autem: *ordinaria*, ut excludatur codicillus, quō milites, aut in castris versantes ex particulari privilegio hæredem instituere possunt.

1752 Duplex est testamentum: unum dicitur *clausum*, & *scriptum*; alterum verò *apertum*, & *nuncupativum*. Primum solâ scripturâ confici potest, debetque esse clausum, & sigillis munitum, & est: quō testator voluntatem suam scriptō propriō declarat, adhibitis testibus, qui subscriptibant, apponantque sigilla. Apertum seu nuncupativum, est, quod absque scriptura, sola verborum nunciatione, formari potest; ut solet fieri, si tempus mortis non concedat solemnam scripturam erigi: quod quidem validum erit, si sit confectum coram testibus ad idrogatis, vel vocatis, & cum institutione hæredis. Utrumque hocce testamentum ex jure communi varias requirit solemnitates, quæ in desuetudinem abierunt. Jure itaque Castellæ testamentum *apertum*, debet conficcoram tabellione, & tribus testibus idoneis, præsentibus, testatorem videntibus, & incolis loci ubi sit testamentum. Testator autem debet voce propria declarare hæredis nomen, nec sat est, cum signis, aut nutibus patfacere, subindeque, qui loquela amisit, nequit testari, nisi scribere sciat, & posset.

1753 *Rursus*: Eodem jure, absque tabellione validè conditur testamentum apertum, sed tunc plures, quam tres requiruntur testes: in testamento verò clauso interesse oportet, ut minus septem testes coram tabellione, qui suum apponat signum: testator autem testamentum scribere debet, vel subscribere, si alteri scribendum tradit: quod

si ineptus sit ad scribendum, unus testium pro eo subscribat. Si verò necessitas urgeat, sufficit ad testandum solemnitas de jure gentium, aut naturali exacta, & ideo testamentum peregrini in itinere, hominumque penuriā factum, valet coram duobus testibus. *Similiter* faciendum est, dum lues, vel pestis grassatur: cùm enim lex ad impossibile non obliget; & quod alias illicitum erat, licitum faciat necessitas, quoties justum adest impedimentum ad observantiam legis, hæc nec ligat, nec irritat, ut latè probat *Passerinus de elect. can. cap. 10. q. 4.*

1754 Codicillus, sic dictus quasi parvus codex, est: *Certa ultimæ voluntatis dispositio, quæ sine hæredis institutione, aut revocatione, quæ sunt in testamento disposita supplerunt, vel mutantur, temperantur, adduntur, aut minuuntur.* Ad codicillum apertum æqualis numerus testium requiritur, ac pro testamento aperto; mulieres possunt esse testes codicilli: secùs in testamentis. Pro codicillo clauso sufficiunt quinque testes, qui subscrivant, in quo lex Castellæ admittit dispositionem juris communis propter illam regulam: *Casus omissus relinquitur dispositio- ni juris communis.* Duo, vel plures fieri possunt codicilli, & omnes validi erunt, si invicem non sint pugnantes, quod si contradicatio adsit, standum est posteriori. Codicillus ante testamentum factus, non revocatur per subsequens testamentum, nisi constet testatore voluisse illum revocare.

1755 Legatum (alias accipitur pro re legata) est: *Donatio rei, quæ testator post obitum præstandam relinquit ab hærede de eo, quod foret hæredis.* Aliud est *purum*, & relinquitur absolute non determinando tempus, onus, aut conditionem; aliud *conditionatum*, pendens scilicet ab onere, seu conditione: & transit in absolutum, primò, quando tempus, onus, vel conditio impleta sunt. 2. quando turpis, aut impossibilis est conditio: tunc enim (sicut in testamento) habetur pro non apposita. Hac ratione, fœmina cui legatum fit sub conditione nuptiarum, potest religionem ingredi, quia cùm matrimonium spirituale prævaleat carnali, debet præsumi talem fuisse testatoris voluntatem. Unde licet aliunde constaret noluisse testatorem relinquere legatum, si elegerit religionem, posset utique ipsi legatum dari, quia ut turpis, & impeditiva majoris boni, talis conditio à jure rejicitur.

1756 Circa legata absoluta ex jure His-

paniæ observa primò, omnia legata pura nonnisi post mortem testatoris, & legatarii acceptationem, acquiri, siveque, & non aliter, jus ad legata transit ad legatarii hæredes. 2. si cuipiam legetur domus vetusta, eamque testator ante obitum reædificet, integrè obvenit legatario, similiter si ipsi legavit fundum, & in eo ædificet, planter, &c. totum incrementum est legatarii, sicut econtrà ipsius est decrementum. 3. si legatum relictum est loco pio, jam destructo, aut pauperi defuncto, alteri dandum est, si testator principaliter intendebat opus pium. 4. valet testamentum, quoad legata, etiamsi hæres (à quo alias legatarii recipiunt legata) hæreditatem non acceptet, imò quamvis in testamento nullus instituatur hæres legitimè, tunc autem per judicis sententiam adjudicabuntur legatariis legata.

1757 *Scito etiam, quod hæredes alii sunt necessarii*, qui nempè, sublata legitimâ causâ, privari hæreditate nequeunt, quodque si eos testator præterit innominatos, nullum, & irritum est testamentum. Alii vocantur hæredes *liberi*, qui nimirum liberè instituuntur à testatore, nulloque jure potiuntur succedendi sive ex testamento, sive ab intestato. Hæredes necessarii respectu parentū sunt filii legitimi, & ipsis defientibus, nepotes, & pronepotes, sed propinquiores remotioribus sunt præferendi. Respectu verò filiorum hæredes necessarii, in defectu descendientium, sunt pater, & mater, avus, proavus, &c. Nota insuper, quod parentes non possunt legitimam filiis debitam onere aliquo gravare. Et si imponatur, à jure profus rejicitur. In parte verò, legitimam excedente, gravamen imponere possunt, illudque tenebitur hæres implere, quia parentibus liberum fuit partem excedentem alteri relinquere.

1758 *Legitima portio* succendentium in bonis parentum, sunt omnia horum bona: parentibus tamen conceditur, ut de sola quinta parte disponere inter extraneos valeant, detractis inde funerum expensis. Inter filios verò, præter dictam partem, possunt parentes aliam tertiam partem tradere uni, cui maluerint, filiorum, in ea eum meliorando. Nota tamen, filium cui tanquam necessarius hæres succedit pater, posse pro libito disponere de tertia bonorum parte: avum verò tertiam partem legare posse nepoti, etiam vivente patre. Pro partitione facienda exemplum. Si cumulus hæreditatis fuerit

quin-

quindecim, primūm extrahenda est quinta pars, nempè tres: deinde ex duodecim remanentibus, quatuor quæ constituunt tertiam partem, tradendam filio meliorato. Reliquæ octo partes dividendæ sunt inter omnes filios per capita, seu viriles portiones: quô fit, ut filio meliorato tres portiones obveniant, nempè, quinta, tertia, & legitima. Quòd si aliquis filiorum quidquam recepit in dotem, aut donationis titulō, produci illud debet in hæreditatis titulum dividendum inter hæredes necessarios: imò si dos, aut donatio legitimam contingentem excesserit, restitui debet excessus, & inter cæteros hæredes pro rata dividi.

1759 Hæredes tam necessarii, quam liberi inventarium conficere tenentur, in quo à publico notario describenda sunt omnia defuncti bona, credita, & debita, actiones tam activæ, quam passivæ, omnesque scripturæ, creditoribus, & legatariis citatis, ad fraudes vitandas. Quæ omnia judicis auctoritate præstanta sunt, nè postea fraudis accusent inventarium: quòd si de bonis defuncti quidquā occultet hæres, in duplo solvere debet, quâ poenâ augetur hæreditas. Intra spatiū nonaginta dierum inventarium perfici debet, & dum illud conficitur, creditores, & legatarii vexare nequeunt hæredem, ut testamentum exequatur. Et licet pro foro externo hæredibus, & testamentariis integer annus concedatur, ut debita, & legata execuptioni mandent, peccant tamen mortaliter, si dum commodè statim possint, dicta non persolvunt; & maximè legata, si pia sint. Cogendi ergo sunt à Confessariis, ut quamprimum testamenta exequantur, alioquin in itatu peccati mortalis voluntariè perseverant. Ratio est: quia annus integer non ita à lege civili aſsignatur, ut eam conscientiæ obligationem auferat, quæ aliàs est de lege naturæ, adimplendi nempè testatoris voluntatem. Admonitio prædicta potissimum locum habet quoad Missas, & suffragia, quorum dilatio defuncto persepe nocet, & hujuscemodi morolos, & negligentes graviter Deus punire solet, ut paſsim testantur historiæ.

1760 Citea testamentarios (hispano idiomate *Albaceas*) prænotandum est in duplice esse differentia, universales nempè, & particulares. Universales illi sunt, qui eliguntur in testamento, in quo non est facta hædis institutio, ut omnia testatoris debita solvant, & bona distribuant juxta testatoris voluntatem; & hos ferè ut hæredes reputat

jus. Particulares testamentarii nuncupantur, quos eligunt testatores, ut ab ipsis validum confectum testamentum exequantur; cuius executio in eo frequenter sita esse solet, quod ad animæ suffragium, & funeralia spectat; nisi ad alia ampliorem à testatore obtinuerint facultatem, quæ ab eis omnino est servanda, nec in aliquo excedenda. Testator quilibet, quem libuerit, testamentarium eligerre potest, unum vel plures assignando, viros, vel foeminas, dummodò decimum septimum ætatis annum expleverint. Regulares verò nonnisi de licentia sui Prælati testamentarii munus exercere possunt: quæ omnia communi Doctorum calculo probantur.

1761 Aliqua supersunt dicenda de testamento ad pias causas quoad sui valorem in foro poli. Testamentum ad pias causas dicitur illud, quod ordinatur ad honorem, cultumque Dei, & ad bonum spirituale animæ. Hujuscemodi est illud, quòd testator hæreditatem destinat Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, pauperibus, & aliis hujusmodi. Neque dicendum est testamentum ad causas pias, quia in eo legatum aliquod pium relinquatur, alioquin cum vix aliquod sit testamentum, in quo aliqua pia legata non designantur, omnia ferè testamenta essent ad causas pias. Pro testamentis ad causas pias necessariæ non sunt solemnitates à jure communi, vel aliquorum regnorum particulari præscriptæ; sed solum illæ, quæ jure naturali, vel gentium requiruntur ad cæteros contractus, videlicet expressus testatoris consensus, qui per duos viros, vel foeminas constare possit. Ita declaravit Alexander III. in cap. relatum I. cap. Cum effe, de testament. revocans quoad hoc omnes leges civiles; & meritò quidem, cum principes sæculares potestatem non habeant aliquid ordinandi circa finem spirituale animæ, quem causæ piæ respiciunt. Et quanquam laudatus Pontifex requirat duos testes ad tale testamentum; at isti in eo non sunt necessarii tanquam forma substantialis, sed dumtaxat ut in foro externo probari posset talis fuisse testatoris mentem. Unde reipsa, coram Deo, & in foro animæ absque testibus validum est. Quocircà si hæres certò sciret, testatorem hoc, aut illud legatum, aut hæreditatem reliquisse piæ causæ, in conscientiæ foro astrictus esset tradere rem legatam, licet hoc probari non posset in foro exteriori, nec adessent testes præsentes, quia

solum ore tenus illi soli suam voluntatem manifestavit testator.

1762 Sed opp. Testamentum sit quandoque partim ad causas profanas, & partim ad causas pias; sed tunc jus civile totum testamentum irritat, si destitutum sit solemnitatibus à jure præscriptis: ergo in conscientia integrè pro infecto haberi debet. Resp. N. min. Jus enim civile unicè irritare potest id ad quod se extendit ejus potestas; adeoque testamentum illud irritare potest quoad causas profanas; non verò quoad causas pias. Quinimo si testator instituat hæredem suum agnatum, vel extraneum, & simul piam causam, careatque testamentum necessariis solemnitatibus; et si nullum sit quantum ad institutionem hæredis consanguinei, vel extranei, validum tamen est quantum ad institutionem causæ piæ. Inde Doctores Decretali prædicti Alexandri innixi tradunt, testamentum prius solemniter factum invalidari per posterius non solemnne quantum attinet ad causas pias, dummodo istud validum sit secundum jus naturæ.

1763 Quid verò dicendum, quando testamentum est ad causas pias, in eo tamen legata sunt profana: valida nè sunt hæc, licet tale testamentum solempne non fuerit? Resp. negativè: quia quod laudatus Alexander III. in favorem causæ piæ testatori concessit, extendi non debet ad causam profanam; neque Pontifex ea lege se immiscere voluit in his, quæ ad potestatem spiritualem, & bonum animæ non spectant. Nec obstat, quod accessorium sequatur naturam sui principalis; quia illud proloquium solum verificatur quando eadem fuerit ratio, non autem si diversa, aut contraria, ut in præsenti contingit. Vide dicta p. I. n. 1194.

ARTICULUS VI.

An Fideicommissarius institutus hæres à Patre cum onere tradendi hæreditatem filio spurio, valeat eam licet tradere?

1764 Ante difficultatis resolutionem præmittere oportet tria esse filiorum genera. Primi enim sunt, qui nempe ex legitimo matrimonio sunt nati: secundi autem, qui geniti sunt à parentibus ante contractum matrimonium, sed nullum habentibus impedimentum ad illud contrahendum: tertii verò, qui à parentibus ali-

Tom. II.

quo impedimento dirimente obstrictis geniti sunt. Primi vocantur *legitimi*; secundi *naturales*, qui per subsequens matrimonium à jure legitimantur, & ad hæreditatem admittuntur; tertii denique vocantur *spurii*, quorum aliqui insuper dicuntur geniti ex damnato concubitu, ut si pater fuerit Sacerdos, aut mater Monialis, & in aliis casibus in jure expressis, ubi de filiorum diversitate, & ad hæreditatē capessendam jure, aut incapacitate fusō calamō pertractant Jurisperiti. Vide *sis inter alios Gonzalez.*

1765 Præmittere insuper, & supponere oportet, parentes ad alimenta filiis spuriis, etiam ex damnato concubitu natis, præstanta teneri: sunt enim debita talia alimenta jure naturæ, præsertim si aliunde filii nequeant sustentari, ut docet D. Th. in 4. *dīst.* 41. q. *unic. a. 3. qq. 2.* Unde merito jus civile talia alimenta spuriis filiis exhibere vetans, correctum est à jure canonico cap. *Cum haberet*, ubi præcipitur, ut parentes filiis etiam spuriis alimenta præstent, &c., ut docent communiter Juristæ, rationi est consonum, quod exhibeantur secundum statū conditionem. Non enim decet, ut ea exhibeantur alimenta filiis spuriis Ducis, aut Comitis, quæ sufficent ad spuriorum ignobilium sustentationem, & statum. Nonnulli concedunt posse patrem quintam bonorum partem designare spurio, cùm de ea ad libitum possit disponere. Quod solum verum judico, attentò juris rigore, si aliunde necessaria alimenta, vel condignum officium ad vivendum absque dedecore filius spurius habere non posset.

1766 Præmittendum est tandem, quod filius spurius præter alimenta omnino est incapax recipiendi bona paterna, etiamsi pater nullum legitimum haberet filium: unde ante judicis intentiam teneretur spurius bona restituere hæredibus, si à patre accepta haberet, cùm per leges tanto rigore declararent inhabiles, ut etiam testamentarii, quibus pater committerit bona sua defectu filiorum in pauperes distribuere, nequeant ex eis amplius spurio tribuere præter alimenta. Hoc solum est verum, quod si pater spurius institueretur testamentarius ad distribuenda inter pauperes bona alterius, poterit ex eis filio spurio, si pauper fuerit, aliquam bonorum portionē ipsi tribuere; quod non posset pater ex propriis bonis, quia in hoc casu, non pater, sed testator, per manus patris bona alterius filio spurio exhibe-

ret,

ret, quod à lege non prohibetur; sicut de hæreditate paterna. His breviter delibatis, præsens quæstio ad hoc devolvitur: an si pater, testamenti, aut donationis viâ, amicum institueret hæredem tanquam fideicommissarium cum onere, sub fide, seu pacto explicito, vel implicito privatim inter illos initio reddendi filio spurio hæreditatem, aut illius partem, teneatur fideicommissarius illam spurio reddere, & hic eandem possit recipere?

1767 Concl. Fideicommissarius, quem pater hæredem institueret cum onere, seu pacto sive explicito, sive implicito reddendi filio spurio hæreditatem, nec tenetur reddere, nec spurius potest recipere: unde uterque tenetur in conscientia illam hæredibus ab intestato restituere: & post judicis sententiam Fisco. Hanc amplectimur opinionem ut probabiliorem, & juri consentaneam, quam tenent plurimi Canonistæ, & ex Theologis Sapientissimi Soto, Salon, & alii apud Salmantenses tom. 3. tract. 14. cap. 5. punct. 5. §. IV. ubi Probabilistarum more trium opinionum fundamenta producentes, tertiae adhætere videntur, cùm pro illa, & rationes proponant, & argumenta solvant. Prob. verò nostra resolutio quoad 1. p. hac efficaci ratione: Hæres sic institutus à parente sub onere, vel pacto tradendi hæreditatem spurio, nullò modò est hæres, nec dominus illius hæreditatis: ergo non potest eam filio tradere. Est legitima consequentia, cùm nullus alteri quod suum non est, dare possit. Ant. autem, in quo stat totius difficultatis cardo, exprensè constat ex Jure cæsareo L. Prædonis, ff. de petit. hæred. ubi talis hæres sic à parente institutus, loco prædonis censemtur, & illa privatur hæreditate, applicaturque Fisco, ubi redditur hæc ratio: *In fraudem legis fieri, cùm quis obligat se ad præstandum fideicommissum et, qui capere non potest: non est ergo dominus, sed potius prædo, qui bona illa iniquè recipit, & furatur.*

1768 Hujus rationis vim non infringit interpretatio legis, quam adhibent qui pro opposita stant opinione, & amplexati fuere Salmantenses loc. laud. dicentes, hæredem sic institutum, à jure non appellari prædorē, sed habendum esse loco prædonis, quia fraudem fecit præstanto tacitam fidem, non quia hæreditatem suscepit à testatore relictam. Sed hoc esse non legis fundatam interpretationem, sed manifestum effugium ad

rationis vim eludendam, nemo non videt. Contra hanc igitur solutionem sic insurgimus, instaurando rationem ex jure deducam: Non tantum prædonis loco habendus est, sed manifestus prædicandus est prædo, qui fraudem fecit tradendi hæreditatem, seu bona parentis ei qui hæc capere non potest, seu qui ex jure incapax est ad hæreditatem capiendam; sed ita se haberet hæres sic institutus à parente sub fide, onere, vel pacto tradendi hæreditatem spurio, quem & leges cæsareæ, & peculiares Castellæ exprensè volunt, neque jure hæreditario, neque ullâ aliâ viâ habere bona parentum præter alimenta, ut diximus: ergo. Addo, quod legibus municipalibus nostri regni Valentini annullantur, & irritantur talia testamenta (ut testatur Salon 2. 2. q. 5. de domin. a. 5. concl. 1.) quæ sub prædicto pacto, aut fide tradendi spurio hæreditatem conficiuntur. Et meritò quidem, quia talia testamenta non sunt excogitata nisi in fraudem legis, seu ad legem eludendam, ut nullum sortiatur effectū, & testator nullum aliud motivum habere potest ad condendum sic testamentum, nisi ad evadendam legem, quod consideranti manifestum fiet. Ex his probata relinquitur secunda resolutionis pars: Spurius enim accipere non potest, quod sibi dari non potuit, seu quod ipsi datur contra omne jus; sed hæres sic institutus spurio dare non potuit hæreditatem, & si dat, facit contra omne jus, cùm nullò modò sit illius dominus, nec ullâ viâ dominium acquirere potuit talis hæreditatis ex vi testamenti, quod nullum & invalidum à jure declaratur, & pro infecto habetur: ergo. Unde talis hæreditas tradenda est, vel hæredibus ab intestato, vel Fisco, juxta legum dispositionem, quæ cùm justæ sint, & in odium adulterii, & sacrilegii latæ, & maximè utiles bono communi, obligant in conscientia, ut optimè notat prælaudatus Salon.

1769 Opp. Hæres prædicto modò institutus à testatore verum acquirit dominium hæreditatis: ergo potest eam spurio tradere. Prob. ant. Nulla est lex hæredem sic institutum inhabilem faciens ad acquirendum dominium talis hæreditatis, sed tantum in poenam præstitæ fidei contra legem privatur ab ipsa lege hæreditate acquisita, quæ applicatur Fisco post judicis sententiam: ergo. Hoc est præcipuum adversiorum fundamentum; ad quod facili negotio resp. N. utrumque ant. quod non facile probare possunt

Sunt Authores oppositi, imò nescio quò iudiciorum dicere potuerint, nullam adesse legem, quæ hæreditem sic institutum inhabilem faciat ad acquirendum dominium: prostant enim, & lex cæfarea, & municipales Castellæ, & regni Valentia supra adductæ. Et certè, si nulla extaret lex, non peccaret pater instituens amicum hæreditem cum pacto reddendi hæreditatem filio spurio, nec amicus fideicommissarius cum tali pacto hæreditatem accipiens, quod nullus dicere audebit, imò omnes tanquam certum supponunt, & ipsi Salmanticenses fatentur, quod tam parentes, quam filii, contra legum tenorem peccant mortaliter, eò quod agant in materia gravi contra leges justas, & sanctas.

1770 Nec oppositæ opinioni prodesse potest, quod prædictæ leges non privant hæreditate fideicommissarium, & consequenter nec dominiō, licet graviter delinquent contra prædictas leges, & testamenta condentes, & acceptantes. Non equidem prodesse ipsis poterit hoc effugium, quia supradictæ leges nedum prohibent, sed prohibendo statuunt, talia testamenta esse nulla, & consequenter pro infectis habenda, ex quo sequitur, quod qui spretis tam justis, & utilibus legibus talia condunt testamenta, & fideicommissarii acceptantes, tradunt bona ei, qui à jure incapax ea acquirendi declaratur, & consequenter privant jure hæreditatem adeundi eos, qui jus habent ad eam acquirendam, quales sunt, vel hæredes ab intestato, vel Fiscus.

1771 *Opp. 2.* & potest esse replica contra prædicta: Leges inhabiles reddentes spuriis hæreditatem adeundi, & testamenta irritantes, sunt poenales; sed lex poenalis non nisi post sententiam judicis in foro conscientiæ obligat: ergo fideicommissarius tunc causus fit incapax ad hæreditatem capeſſendam, & spurius ad illam retinendam, nisi ad summum post sententiam judicis, quam dominiō uterque spoliatur. *Resp.* exponendo maj. sunt poenales, quia tantum obligant ad poenam subeundam, N. poenales, quia pro ipsarum observantia poena taxatur, C. & sub eadem dist. exposita min. N. cons. Latum enim est discrimen inter leges, quæ purè poenales dicuntur, quia tantum obligant ad poenam: & leges poenales, quæ tales dicuntur, quia earum transgressioni, præter culpatum, annexa est poena. Hujusmodi ergo sunt poenæ stabilitæ adversus fideicommissarios, de tradenda hæreditate filio spurio. Tales enim

leges eò latæ sunt, ut incapax declaretur adeundi hæreditatem, & filius spurius, & commissarius in fraudem legis sic institutus. Unde prædictæ leges nedum illicitam reddunt promissionem, sed omnino invalidam tanquam versantem circa rem non suam. Ex quibus assignari potest discrimen inter exemplum adduci solitum de promissione facta meretrici solvendi pretium pro actu in honesto, & promissione de reddenda hæreditate. Illa enim promissio, et si illicita, est de bonis, quorum à jure non privatur dominiō; unde donatio, licet illicita, non est injusta, imò ut graves volunt Theologi, obligatoria ex justitia: hæc autem in nostro casu est promissio de tradendis bonis non suis, sed vel hæredis ab intestato, vel Fisci. Unde nedum illicita, sed injusta est. Et eodem modo dicendum est ad alia exempla, quæ adduci possunt. Cum his tamen stare non pugnat, quod pater intus concepta spe, sed nulla præstata fide, neque tacite, neque expressè de reddenda hæreditate filio spurio, possit bona sua relinquere amico, & sub hac spe illum hæredem instituere eo intuitu, quod vel hæreditatem, vel partem illius filio tradet. Et ratio est: quia nulla lege prohibetur testator, hæredem instituere quem voluerit, modo non instituat sub onere, fide, vel pacto tacito, vel expresso reddendi hæreditatem spurio. Unde tunc casus hæres verè dominus est, & ad spurio hæreditatem, vel partem illius præstandam ex justitia non teneretur; sed ad summum ex charitate, gratitudine, vel benevolentia.

ARTICULUS VII.

De Praescriptione, & conditionibus ad eam requisitis, & qualiter per eam transferatur dominium.

1772 **Q**uanquam nonnulli præscriptionem ab usucapione distinguant in eo, quod præscriptio ad immobilia; & ad mobilia usucapio referatur: quia verò non semel in jure præscriptio ad mobilia extenditur, & usucapio ad immobilia, meritò alii talem differentiam denegantes, præscriptione, & usucapione tanquam synonymis utuntur; quos in hac dissertatione establebimus. Res mobiles dicuntur, quæ loco moveri possunt, ut pecunia, utensilia, naves, & aliæ hujusmodi, ad quas reducuntur debita mobilium, & actiones ad ea obti-

nenda. *Immobiles* verò nuncupantur, quæ loco moveri nequeunt, ut villa, locus, &c. quibus accensentur quæ ad eorum debita, & actiones spectant, & ea etiam quæ ut immobilia estimat jus, putà, census, ususfructus, jupatronatus, cathedra, & beneficium ecclesiasticum.

1773 *Præscriptio* ergo sic rectè diffinitur: *Adquisitio dominii, & juris alieni exceptio per possessionem continuatam tempore à lege requisito.* Loco generis ponitur: *adquisitio dominii*, quia præscriptione transfertur res de dominio in dominium. *Juris alieni exceptio*, seu oppositio adversus actorem, quia nempè, si prior dominus molitur quidquam contra præscribentem, titulum possessionis opponere iste valet. Dicitur: *per possessionem*, quia hujus soli capaces sunt, qui & præscriptionis. Additur: *continuatam*, quia si interrupta fuit posselsio, jam locum non habet præscriptio. Dicitur tandem: *tempore à lege requisito*; sicut enim lex positiva præscriptionem induxit, nè passim rerum dominia essent incerta, vel confusa, vel nè lites protraherentur, & ob alios honestos finies; ita & ad præscriptionem requisitum tempus designavit. Ex qua diffinitione, sic explicata, colliges: quod omnis, & solus præscribere potest, qui nomine proprio possidere valet; præscriptio enim naturam induit possessionis. Hinc cùm religiosi, tutores, servi; aliique nihil nomine proprio possideant; non sibi, sed tantum sub nomine monasterii, pupilli, & domini præscribere queunt. Hac eadem ratione præscriptio negatur locatariis, usufructuariis, habentibus pignora, commodatum, & precarium, quia res ipsi creditas non possident, nam ad præscriptionem non utcumque rem possidere debet præscribens, sed nomine proprio, & ut suam eam habere deberet.

1774 Quia verò humana lege, civili, & canonica, introducta est præscriptio, nullatenus hæc contra legem naturalem, aut divinam prævalere potest, quas humana potestas nec abrogare, nec in eis dispensare valet. Quæ vero sub humana cadunt potestate, præscribilia sunt, si pauca excipias. Præscribi enim non possunt loca sacra, decimæ, juridictio spiritualis, vel quæ publicis usibus sunt deputata, ut pontes, via publica, &c. Similiter præscribi nequeunt obedientia, & visitatio, sic ut nulli quis subsit, à nemine visitetur, &c. sicut nec ea quæ Principi in subjectionis recognitionem sunt debita. Ex

his facilè percipies essentialē differentiam inter præscriptionem, & consuetudinem, quæ sæpè in jure confunduntur, & unam pro altera accipiunt authores. Licet enim utraque jus aliquod ex continuatione resultans importet, inter se tamen essentialiter differunt, quatenus per consuetudinem adquiritur jus legale, seu ipsa consuetudo est lex, actuum frequentiā inducta: præscriptio verò est jus dominii, seu dominium quasi ex actibus continuatis acquisitum. In præscriptione enim ab uno rei dominium aufertur, & præscribenti datur: cæterū in consuetudine nihil à nemine tollitur, & alteri tribuitur nisi per accidens, & consequitivè, dum nempè consuetudo conjunctam habet præscriptionem, & vi hujus aufertur tunc uni, quod alter adquirit. Insuper, ad præscriptionem titulus, & bona fides requiruntur; secùs verò ad consuetudinem. Videsis Passerinum tom. I. *Decretal. cap. Consuetudinem*, q. I. a. I. à n. 39.

1775 Ad legitimam itaque præscriptionem, communī Doctorum calculō requiruntur: possessio, ejusdem continuatio, titulus, tempus lege diffinitum, & bona fides. Exigitur *possessio*, quia juxta Reg. III. *juris in 6.* (de qua p. I. n. 1117.) *Sine possessione præscriptio non procedit.* Possessio debet esse vera, & propria rei, non enim sufficit possessio naturalis, quâ quis rem corpore, & animo possidet; sed requiritur naturalis simul, & civilis, quâ quis rem corpore, & animo ut suam, & propriam detineat. *Possessionis continuatio* necessaria est ad præscriptionem, & quidem *per tempus lege diffinitum*, itaut si per horam interrumptur possessio, inutile sit tempus elapsum ad præscriptionem assequendam. Unde si quis re, quam possidebat, justè privetur, et si ad unam horam ante quam tempus à lege præscriptum compleatum esset, & insuper die sequenti iterum rem in suam recipiat, incipit de novo tempus præscriptionis. Dixi: *justè*; si enim *injustè* re expoliatur, non desinit illam reverà possidere, cùm semper sit illius dominus.

1776 *Titulus* insuper ad præscriptionem exigitur *regulariter*, qui sit probabiliter præsumptus; & validus bona fide credatur, et si reapse talis non sit; si enim titulus esset reipsa verus, & realis, præscriptio necessaria non esset ad continuationem dominii. Consultò dixi: *regulariter*, quia dùm præscriptio ex longiori, aut longissimo tempore procedit, difficile quis ostendere poterit titulum, vi cuius rem possideat, adeoque *titulus* requiri-

ritur ad præscriptionem, quæ tempore ordinatio adquiritur. Sic tenet Theologorum, & Juristarum communis sententia, & meritò; quia in præscriptione ordinaria possessor facile probare potest unde sibi rem acquisierit. Titulus est triplex: naturalis, legitimus, & præsumptus. *Naturalis* is est, qui ex rerum natura desumitur, qualis est contractus, quô verè, & à parte rei transferuntur dominia, ut donatio, venditio, jus hereditarium, dispositio testamentaria, & justa judicis sententia, quæ veritati, & legitimæ testium depositioni nititur. *Legimus* est, qui juxta leges dominium confort, et si reapse falsum aliquid supponat, ut judicis sententia lata juxta allegata, & probata, sed falso nixa testium dicto. *Præsumptus* verò est, sententia judicis lata contra allegata, & probata, quæ et si realiter omnino sit injusta, præsumitur tamen justa, estque executioni mandanda, donec à superiori iudice revocetur.

1777 *Tempus lege diffinitum* requiritur ad omnem præscriptionem. Quoad res mobiles tres anni inter præsentes, & quatuor inter absentes requiruntur, excepta Romana Ecclesia, contra quam sive in rebus mobiliis, sive in immobiliis nulla admittitur præscriptio, nisi post tempus centum annorum. Præscriptio rerum immobilium decem annos inter præsentes, & viginti inter absentes requirit. Præscriptio rerum mobilium pertinentium ad alias Ecclesias, præter Romanam, ad Hospitalia, & ad pias causas exigit annos quadraginta; & quoad immobilia monasterii regulatrum requirit annos sexaginta ex privilegio Eugenii IV. & Julii II. Adversus pupillos, quandiu pupilli manent, nulla currit præscriptio sive mobilium, sive immobilium. Si minor sit, qui non habeat viginti quinque annos expletos, præscriptio requirit triginta annos inter præsentes, & quadraginta inter absentes. Præsentes vocantur, qui domicilium in eadem provincia habent. Alias quamplures exceptiones afferunt Doctores, præsertim Silvester v. *Præscriptio 2.* & Covarrubias *in reg. Possessor.*

1778 Ultima, & potissima ad præscriptionem requisita conditio, est *bona fides*, id est, judicium fundatum, & prudens, quô quis aliquo titulô et si invincibiliter apprehenso, persuasus sit, rem quam possidet, jure ad se pertinere; sicque non sufficit quod ignoret rem esse alienam. Si verò dubitet, an sit sua, omnem diligentiam juxta materiæ exigentiam adhibere tenetur ad dubium de-

ponendum; quod si exequi non curat, culpâ non vacabit. Prædicta bona fides continua sit, oportet toto præscriptionis tempore: quamvis jus civile solum initio possessionis bonam fidem requirebat, secus continuacionis tempore. Hunc errorem correxit Innocentius III. cap. final. de *Præscript.* per hæc verba: *Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio diffinimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica, quam civilis: cum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, qua absque mortali peccato non potest observari.* Unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ. His, quæ communia, & trita sunt, de præscriptione delibatis, disceptatur:

1779 *An, qui ignorantia juris, vel facti laborat, amittat bonam fidem requisitam ad præscriptionem?* Præmoneo, sermonem esse de inculpata, & invincibili ignorantia: criminosam enim, & vincibilem ignorantiam cum bona fide pugnare, certum est. Porro ignorantia invincibilis alia est *juris*, alia *facti*. Illa legem, hæc facti circumstantiam nescit, ut dixi p. I. n. 1145. & alibi; quô prælibato, ad quæsit. resp. *Quod invincibilis ignorantia facti non obest præscriptioni: benè verò similis ignorantia juris clari.* Quoad 1. p. est certa, constatque ex L. *Juris 4. ff. de juris, & facti ignor.* ubi dicitur: *Juris ignorantia in usucaptionibus negatur prodeesse: facti verò ignorantiam prodeesse constat.* Ratio etiam evidens est, nam vix sine tali ignorantia locum haberet præscriptio. Quoad 2. p. prob. Præscriptio est effectus juris canonici, & civilis: ergo si jus resistit, nulla erit præscriptio; sed dum adest ignorantia juris clari, jus civile resistit, ut ex adducto textu, & aliis appareat; nec jus canonicum assistit: ergo nulla erit præscriptio. *Conf.* In tantum prævalet præscriptio, in quantum robur habet à lege positiva, à qua oritur: ergo si lex positiva resistit præscriptioni, hæc non subsisteret.

1780 *Dices: Hoc verum esse in foro externo, in quo, nè fallaciis locus detur, juris ignorantia ad præscribendum non admittitur.* Cæterum in foro conscientiae nullam supponitur tunc subesse fallaciam, sed processisse cum invincibili ignorantia veri; adeoque ignorantia ista usucaptioni non officit, quia, ut est inter Theologos compertum, quando forum fori nititur falsæ præsumptioni, non tenetur forum poli ipsi conformari. Solutio isthæc præcipuum oppositæ nobis

sententiae fundamentum exhibet, & contra eam arguo.

1781 Quamvis forum conscientiae externo, & contentioso conformari non debat, quando istud falsæ nimirum præsumptioni, ubi verò illud solum inniti potest legi positivæ, si hæc approbans, & fons non assit, sed interdicens, & prohibens resistit, nequit dare jus seu dominium in re, aut ad rem; sed in casu prædicto ita contingit: ergo nec in conscientia adquiritur dominium vi præscriptionis. Etenim cum ista ortum ducat à lege canonica, & civili, juxta has judicandum est in conscientia, & nedum in foro contentioso. Dixi: *ignorantia juris clari*, quia si jus ignoratum ambiguum fuerit, eo quod apud peritos controversum sit; observanda tunc est hæc disjunctiva: Vel rationes pro utraque sunt æquales: vel longè fortiores pro altera? In primo casu, facienda est divisio inter possessorem, & rei præscribendæ dominum: in secundo, res integra restituï debet, quia tunc rationes pro altera parte vix sunt ullius momenti; alias effet proportionatè dividendum.

1782 Opp. In militibus, rusticis, minoribus, & mulieribus ignorantia juris certi præscriptioni non obest, quia in illis non præsumitur mala fides: ergo ideo in aliis officit, quia præsumitur: ergo si reapsè mala fides non datur, alii etiam præscribere poterunt. Conf. Prædicta juris ignorantia non impedit perceptionem fructuum vineæ, v.g. quam præscribens ignorans possidet: ergo neque obest possessioni vineæ, proindeque hujus sit dominus vi præscriptionis. Resp. dist. ant. quia in illis mala fides nec juridicæ, nec theologicæ præsumitur, C. theologicæ, N. & dist. conf. Quia præsumitur, juridicæ saltem, C. simul & theologicæ, N. & ult. conf. Mala fides bifariam accipi potest. Primo, pro ea quæ cum peccato est ob notitiam, dubium, vel culpabilem ignorantiam rei alienæ; appellaturque mala fides theologica. Juridica verò dicitur, quia ex jure est reprobata, quatenus destituta est conditionibus à jure, seu lege requisitis. Cum autem leges quæ præscriptionem fundant, malam fidem juridicam excludant; inde fit, ut omnes possessores mala fidei juridicæ à præscriptione cadant. Militibus verò, & aliis in argumento adductis, juris ignorantia favet, quia in foro externo possessores bona fidei dijudicabuntur, & leges præscriptionis non resistunt, nisi ubi in foro externo præsumi-

tur mala fides; ideoque militibus, aliisque memoratis conceditur præscriptio.

1783 Ad conf. N. ant. Quia juris ignorantia æquè impedit vineæ, ac fructuum præscriptionem: quandoquidem in foro externo mala fides præsumitur, etiam quoad fructuum acquisitionem. Sed observa, primo, quod possessor bona fidei theologicæ non tenetur ex fructibus vineæ consumptis reddere, nisi id tantum in quo factus est ditior: unde procedit juris ignorantia, si inculpata, & invincibilis sit. Secundò, quod ex ignorantia juris naturalis non consurgit bona fides juridica, ut si quis noverit rem esse furtivam, ignoret tamen sibi non licere eam emere; tunc enim non præsumitur in foro externo mala fides: ignorantia verò juris humani non obest bona fidei juridicæ, ideoque forum contentiosum talem excusat à mala fide; ut si quis ignoret consensum judicis, vel alterius requiri ad validam emptionem.

1784 Alia quoque solet hic exagitari quæstio, nempe: *An dubium prudens bona fidei superveniens, præscriptionem impedit, aut interrumpat?* Sed eam decissam invenies p. 1. n. 1114. ubi plura de præscriptione dixi à n. 1113. ad 1119. Colliges 1. Eum, qui cum tali dubio incepit poscidere, diligentia non facta ad dubium vincendum, non agere bona fide, sed malâ, peccareque committendo se periculo tollendi rem alienam. Colliges 2. Bonam fidem interrumpi per opinionem, quod res sit aliena: tunc enim locum non habet regula, *in dubiis melior est conditio possidentis*. Nam, ut ait S. Aug. lib. de fid. Operib. c. 7. (relatus cap. Si Virgo 34.q.1. c. 5.) *In jure prædiorum, tandem quisque bona fidei possessor rectissime dicitur, quandiu se possidere ignorat alienum: cum verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc male fidei perhibetur, tunc justè injustus vocatur;* sed opinans vineam v.g. esse alienam, non ignorat se alienum possidere, imò credit, & assentitur, et si cum formidine huic enuntiationi, *vinea est aliena:* ergo bona fidei possessor rectè dici non potest.

1785 Colliges 3. contra Rosellam: illum, qui juxta normam canonum, & legum præscriptis, etiamsi postmodum resciat rem esse alienam, non debere in foro conscientiae eam restituere, sed posse eā uti tanquam suā; alioquin iniqui essent canones, & perversæ leges rem adjudicantes ei qui præscriptis. Nec tantum valida, & licita est in foro conscientiae præscriptio legitima, quando

dominus rei peccavit mortaliter eam negligendo; cum jus præscriptionis nec solum, nec præcipue in poenam negligentiae institutum sit: sed propterea, & maximè, ut rerum dominia non diù maneant incerta. Regula itaque certa est penes Authores: nuncquam restitui debere quæ legitima præscriptione sunt adquisita, si in ea numeratae à nobis concurrent conditiones; secùs verò, si ex illis aliqua desit.

1786 *Colliges* 4. Furis immediatum hæredem, qui bona fide succedit in bonis paternis, non præscribere tempore longo, & usitato, sed longissimo. Ratio primi est: quia hujusmodi hæres nullum habet titulum ad præscribendum tempore longo, adhuc à lege præsumptum; imò præscriptionis leges ipsi resistunt, quia hæres reputatur idem omnino cum patre, ac proinde eodem veluti titulo, nempe *injusto*, quô pater latro, possidet immediatus hæres. Secunda pars constat etiam ex lege civili; & utraque est concorditer recepta penes Jurisperitos. *Colliges* 5. Rem furtivam (*vitiōsam Juristæ vocant*) bona fide emens, aut dono à latrone accipiens, titulum habet ad præscribendum tempore longissimo: secùs verò tempore longo; sicque si in hoc spatio scit rem esse alienam, ipsam retinere nequit. *Nota* tamen, quod si rem ab alio inventam bona fide emis, licet vendens mala fide possideret, poteris eandem tempore longo usucapere, incipiendo computare tempus ab instanti quo bona fide empsisti, quia scilicet res inventa non est furtiva, aut vitiosa.

QUÆSTIO II.

De Furto, & Rapina.

ARTICULUS I.

Quid sit Furtum, & Rapina?

1787 **C**oncl. 1. Furtum, sic diffinitur à D. Th. (hic q. 66. a. 3.) *Rei alienæ occulta acceptio*, non qualiscumque, sed quæ sit species injustitiae determinata, quod sufficienter significatur *tò occulta*: non enim solum denotat intentionem latendi in fure, sed quod acceptio illa fiat contra domini voluntatem, & ideo subterfugit fur domini scientiam, quia prænoscit, & agere vult contra domini volun-

tatem. Cùm autem quoad nocumentum sit unius rationis detinere rem alienam, ideo sub injusta acceptance intelligitur etiam *injusta detentio*. D. Th. loc. cit. ad 2. Ponitur: *rei alienæ*, quia res, quæ accipitur, sub alterius est dominio, custodiâ, vel possessione. Tria ergo in furto considera: primum *injustitiam*, quæ communis est omni peccato contra justitiam. 2. *acceptiōem*, quâ ab aliis distinguitur *injustitiis*, quæ sunt, vel contra personam, ut homicidium, adulterium, &c. vel contra bona superioris ordinis exteriora, ut fama, honor, &c. bona enim, quæ furti sunt materia, infimum locum tenent, ut pecuniae, vestes, &c. Et 3. *occultationem*, quæ complet furtum ad differentiam rapinæ, & est circumstantia illius simplex, & diminuens peccatum: *Tùm quia signum verecundia est: tūm quia tollit scandalum*. D. Th. loc. cit. ad 1.

1788 Furtum ex parte materiæ, seu objecti materialis, quintuplex est, nempe: *furtum simplex*, quô privatus quidpiam alteri privato surripit. *Peculator*, quô pecuniae, & bona reipublicæ dilapidantur. *Plagium*, seu *plagiatus*, quô homo liber, vel servus alienus in servitutem adducitur, venditur, donatur, vel permutatur. Hinc qui alienam servam acciperet occultè ad concubendum cum ea, etiamsi ipsa invita esset, non committeret furtum, sed raptum ad luxuriam pertinentem. *Sacrilegium*, quô res sacra eripitur, vel etiam profana de loco sacro injustè aufertur. *Abigeatus* denique, quô oves, boves, equi, idque genus animalium, ex pascuis, aut armentis subtrahuntur. Qui autem oves aberrantes, aut equos in solitudine relictos, abduxerit, non est *abigeus*, sed *fur*. Omnia tamen prædicta intra lineam furti unius sunt speciei; furtum enim formaliter, & essentialiter species est athoma, licet materialiter varietur secundum res ablatas, vel accidentaliter, quia transferunt ad aliud genus, ut in furto sacrilego.

1789 Concl. 2. Rapina (prout hic de ea loquimur) est: *Ablatio rei alienæ injusta, & violenta*; colligitur ex D. Th. hic a. 4. & 9. In ea verò sciendum nobis tantum restat *tò violenta*: ad cuius intelligentiam observa, rapinam cum furto convenire, quod per utrumque proximo infertur *injuria in rebus*: cùm enim nullus patiatur *injustum volens*, consequens est, quod utrumque peccatum sit contra voluntatem proximi patientis: diversimodè tamen; nam per furtum *injuria fit*

fit domino involuntariè, id est, contra ejus voluntatem, sed non violenter, cùm patiatur ignorans, & ignorantia causet involuntarium, sed non violentum: at verò in rapina res à domino aufertur apertè, ac proinde violenter, & ideo in rapina datur involuntarium per violentiam, & in furto involuntarium per ignorantiam, ex parte quidem objecti cui fit injuria.

1790 *Sequitur*: per rapinam inferri documentum non solum rebus personæ, sed ipsi personæ: huic quidem secundariò, illis verò primariò; quare non rectè differentiam horum peccatorum constituant nonnulli in eo, quod rapina sit injuria personæ, secùs verò furtum: ut enim appositiè observat Cajetanus, diversitas horum peccatorum specifica pensanda non est ex diversa dispositione mentis personæ lœsæ: accidit namque peccato meo qualitercumque disponatur lœsus in mente sua: inspiciendus ergo est raptor: hic enim per propriam potestatem vult rem obtainere; fur verò per astutiam. Rursus attendi debet acceptioris modus per se, putà si apertè, & violenter, tunc enim est rapina, quamvis casu, & per accidens dominus sit absens; si verò clandestinè, & in occulto accipere intendit, erit fur, licet ipsum fortuitò videat dominus. Et hæc benè nōtent Confessarii, ut sciant rectè distinguere peccata.

1791 *Opp. 1.* Raptus mulieris dicitur, etiamsi fiat occultè: idem ergo de raptu rei alienæ. 2. finis furti, & rapinæ est idem, habere scilicet rem alienam: cùm igitur moralia speciem accipient à fine, non erunt species diversa. 3. in aliis peccatorum generibus occultum, & manifestum non variant speciem: ergo neque hic. *Ad 1. dic:* raptum non esse occultum ipsi mulieri, quæ rapitur, unde manet sufficiens motivum ad raptum, & violentiam, etiam ubi alii illud ignorant. *Ad 2. dist.* finis remotus est idem, C. proximus, N. cùm hic sit diversus accipiendi modus, qui in aliis peccatis non causat diversitatem involuntarii, benè verò in proposito, ut dictum est, & ex hoc patet ad 3.

1792 *Concl. 3.* Furtum, & rapina generis suo sunt mortalia, distinctaque specie, hæc autem gravior est. *Rat. 1. p.* Furtum, & rapina sunt contra justitiam, illudque importat fraudem, & dolum, hæc verò in quandam persona ignominiam vergit, D. Th. *bic a. 9.* ergo. *Rat. 2. p.* Injuria per rapinam illata est violenta proximo, & præter dam-

num in rebus, inverecundiam addit, cùm non vereatur personam, non sic autem in furto: ergo diversa est specie utriusque iustitia; & ex his patet *rat. 3. p.* nam injuria raptus est major, raptorisque inverecundia præponderat fraudi, & dolo furis. Verum tamen est, mundanos minus verecundari de rapina, quam de furto, cùm magis gloriantur de virtute exteriori, quæ in rapina ostenditur, quam de virtute interiori, quæ tollitur per peccatum, D. Th. *bic a. 9. ad 2.* sed ex hoc tantum sequitur, quod furtum sit turpius, minimè verò, quod sit gravius, sicut de litigio, & adulacione, quibus comparantur rapina, & furtum, tradit D. Th. *bic q. 16. a. 2. ad 1.* & 3. quod scilicet litigium est gravius peccatum, turpior verò adulatio.

1793 Scito autem, furtum, & rapinam posse esse venialia ratione parvitatibus materiae, nisi forte ex ablatione rei levis damnum proximo grave sequatur, putà ubi sartori auferatur acus, indeque operas perdat, idemque dico, si ex surreptione levi infert gravem injuriam, tunc enim licet furtum sit leve in ratione furti, est tamen mortalis iustitia, unde ad damni restitutionem tenetur, fur tamen non incurrit excommunicationem, ubi lata esset contra fures, quia acceptio rei levis adhuc eo casu non est peccatum mortale furti, sed solummodo iustitia gravis, cum circumstantia furti levis. Azot *tom. 3. lib. 5. cap. 13.* Si tamen quis babeat animalium furandi, & inferendi documentum grave proximo, etiam in talibus minimis potest esse peccatum mortale, sicut & in solo cogitatu per consensum. D. Th. *bic q. 66. a. 6. ad 3.*

1794 Duæ supersunt hac in re difficultates; una est: Num sit veniale racemum uvae unum, vel alterum comedere in aliena vinea? Altera verò: Quota sit quantitas sufficiens, ut mortal is sit acceptio? Ad 1. resp. Ex circumstantiis loci, in quo est vinea, & patriæ consuetudine, illud esse determinandum; si enim vinea secùs viam à multis frequentatam sit plantata, in dubium est peccare saltem venialiter, qui racemum comedet, & similiter ubi consuetudo, aut lex humana illud minimum vetaret. Nec obstat, quod Deut. 23. detur licentia comedendi uvas, spicasque fricandi, nam lex illa erat judicialis, & illi populo determinatè data, unde tribuebat licentiam sumendi quantum tibi placuerit, quod hodie nemo excusat à veniali. Quod dixi de uvis, extende ad accipientes poma, fucus, &c.

1795 *Ad 2.* Relictis multipliciter opinantium tententiis, resp. Quatuor argenteos efficeremus materiam gravem respectu cuiuslibet personæ lœsa, et si ditissimæ, ut Rex. Rat. 1. p. Materia gravis arbitriō boni viri pensatur; sed ut nunc arbitrium existimat, relatam quantitatem esse grave damnum, unde apud omnes fermè in praxi prævaluuit hic modus dicendi: ergo. *Explicatur.* In proposito non debet solum inspici damnum in particulari; sed quid, si generaliter, & pro semper permetteretur? Cùm autem ex hoc sequatur damnum grave, rectè infertur, quod nec femel debet permitti. Et ex his effulget jam rat. 2. p. Non enim attenditur in furto damnum personæ, sed rerum, & quidem relatè non ad personam, sed ad personarum communitatem, & humanum convictum: ergo dicta quantitas per se est gravis, et si leve per accidens diviti inferat damnum. Atque inde rejicies eos, qui à mortali excusant levia furantes à pluribus, quæ tamen ab uno ablata in notabile ipsius esset damnum. Similiter refelles illos, qui majorem exigunt summam, quando domini lœsi sunt plures, & aliis casibus; refutantur inquam ex dictis, cùm nocumentum in prædictis casibus sit per se grave, & morali aestimatione notabiliter noxiūm convictui humano: unde meritò Innoc. XI. proscriptis n. 38. seq. proposit. *Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furtæ, quantumcumque sit magna summa totalis.*

ARTICULUS II.

Nonnullæ Questiunculae circa Furtum resolvuntur.

1796 **C**oncl. 1. *Extra casum necessitatis extremae, acceptio alienæ rei ad subveniendum propriæ, vel proximi necessitati, est furtum.* Dixi: *extra casum necessitatis extremae*, quia hac urgente potest aliquis occulte rem alienam accipere, ut subveniat proximo sic indigenti. D. Th. h̄c q. 66. a. 7. ad 3. Debent tamen concurrere duæ circumstantiae: una, quod indigens se ipso sit impotens accipere; tunc enim ordo charitatis postulat, ut nomine ipsius fiat acceptio ab alio. Altera est, quod iste de suo non habeat unde succurrat inopi; nam si haberet, cùm simul ipse teneatur succurrere, & æquè, ac cæteri, contra ordinem justitiae propria autoritate alios rebus suis privaret. Hoc prælibato, Rat.

Tom. II.

1. p. Jure naturali, & divino constitutum est, ut in necessitate extrema bona sint communia quantum ad usum, et si quoad dominium relinquantur singularibus appropriata; res namque inferiores naturaliter ordinatae sunt, ut deserviant necessitatibus hominum: ergo divisione rerum, quæ per jus humanum inducta est, ordo ille naturalis non est sublatus, sique vera est 1. p. concl.

1797 Rat. 2. p. ex D. Th. loc. cit. In necessitate gravi, & communi commissa est tantum domino superflua habenti distributio propriarum rerum: ergo contra justitiam est, quod per se ipsos illud faciant indigentes. Prob. ant. 1. Inopes sunt multi, nec ex eadem re omnibus potest subveniri; sed si aliis à domino esset commissa distributio superflorum, inconvenienter distribuerentur: ergo. 2. Habens superfluum, et si teneatur dare pauperi, sed non huic, sed cui voluerit, ut cum D. Th. quodlib. 8. q. 6. a. 2. dixi: ergo multò minus poterit pauper accipere: unde cap. *Si quis 3. de furtis, imponitur poenitentia ei, qui citra necessitatem extremam furatus erat*, ut glossat D. Th. loc. cit. ad 1. Cave ergo ab opposita doctrina, cùm damnata sit ab Innoc. XI. sub num. 36. *Permissum est furari* (idest alienum accipere) *non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Qualitercumque sit gravis, modo ad extreamam non pertingat; cùm enim damnata sit indefinita, sique æquivaleat universali, incautiū eam limitant Viva hic n. 2. ad necessitatem communiter gravem, & Lacroix lib. 3. p. 1. n. 957. ad urgentem: *Si necessitas, inquir, gravis sit urgens, licet surripere, &c.* Sed tū dic, illicitam esse prorsus alieni acceptiōnem, in omni necessitate præter extreamam, quod fugies securè damnationem. Prætereo quod Viva exagit h̄c sapient. Mag. Bañez, alios verò contra debitum excusat: lege Concina lib. 9. differt. unic. c. 5. n. 11. tom. 4.

1798 Concl. 2. *Furtum committit maritus, si uxoris dissipet, aut distrabat dotem, & quacumque alia ipsius bona.* Rat. Horum bonorum maritus non est dominus: ergo invita rationabiler uxore, nequit ea distrahere, vel distribuere. In bonis autem communib⁹, cùm maritus sit dominus, administrator, & dispensator, poterit sine uxoris licentia, imò renitente ipsa, donare, & accipere, modo id faciat citra fraudem uxoris, & filiorum, nam si bona post matrimonium acquisita fuerint divisibilia, debet maritus resarcire uxori damnum, si quod intulit, & edi-

fff

ver.

verso: non sic autem in filiis, cùm inter ipsos, & parentes justitia non veretur commutativa, ut dixi supra, & communiter docent Theologi, & Canonistæ; peccant tamen parentes graviter contra pietatem, si in hoc delinquent.

1799 Concl. 3. *Furtum filiorum, & famorum ex genere sunt mortalia, aliquando tamen excusantur ob parvitatem materiae, aut consensum dominorum tacitum.* Rat. 1. p. Prædicti alienum accipiunt: ergo mortali-
ter, si quantitas gravis sit. Rat. 2. p. Tunc enim surripiant prædicti res domini tacite saltem consentientes: ergo non est acceptio rei invitò dominò, nisi ad summum quoad modum accipiendo clam, nisi alias expre-
sè constaret de opposita domini voluntate.

1800 Concl. 4. Compensatio est: *Occulta debiti recuperatio.* Ut sit justa, oportet pri-
mò, quod debitum sit ex justitia commutati-
va, & non tantum ex præcepto charitatis, aut religionis; compensatio enim est ad re-
cuperandum id, quod alter restituere tene-
tur; sed non nisi debita ex justitia sunt obnoxia restitutiō: ergo. Inde, quod alter pec-
cet nos reddendo quæ ex charitate, aut reli-
gione debet, tantum convincit obligari ad satisfaciendum Deo, non verò ad restituendū homini. 2. Quod viā juridicā nequeat debitum ex bonis debitoris (ex alienis siquidem apud debitorem existentibus, certum est, justè non fieri compensationem) recupe-
rari, vel non nisi valde difficulter propter ju-
dicis malitiam, defectum probationis foren-
sis, creditoris inopiam, debitoris authorita-
tem, aut quid simile. 3. Quod debitum sit liquidum, & ideo non licet uti compensa-
tione de præsenti pro debito futuro, ut ex-
pressè habetur *ff. de comp. L. Cùm militi, §. ult.* Denique requiritur debitum esse certum moraliter: in dubio namque probabili, & positivo, nefas est alterum certa privare pos-
sessione, cùm in pari delicto, vel causa potior sit conditio possidentis.

1801 Idcirco non approbo Salmant. do-
ctrinam *bis à n. 319.* de compensatione lici-
tè facienda cum opinione tantum probabili:
primò ob rationem factam. 2. quia, ut jure
habetur, indecens est, & satis abominabile
dederis, ut in re dubia, certa detur senten-
tia. Et 3. quia prop. 37. hac de re damnata
ab Innoc. XI. nempè: *Famuli, & famula do-
mestica possunt occulte heris suis surripere ad
compensandam operam suam, quam majorem
judicant salariò quod recipiunt, loquitur de*

famulis, qui probabiliter credunt, sibi esse licitam compensationem pro salario: incre-
dibile namque fit solummodò damnari famu-
los, qui improbabiliter judicarent majus sibi
salarium deberi: Pontifex enim damnat, quod
aliqui DD. affirmabant; sed nullus licitam
esse dixit famulus compensationem, ubi im-
probabiliter existimarent operam suam esse
majorem salariò: ergo. *Rursus: Judex jux-
ta opinionem probabilem, relata probabili-
ori, jubere non potest compensationem: mul-
to igitur minus poterit famulus, cui proin-
de nulla sit injuria, cùm ipse liberè cum do-
mino convenierit, juxta illud *Matt. 20. v. 13.*
*Amice, non facio tibi injuriam: nonne ex de-
nario convenisti tecum? Tolle quod tuum est,*
*& vade.**

1802 Dubitatur tamen: *An ubi cogente
necessitate adigitur famulus inservire citra in-
fimum pretium, possit occultè sibi aliquid com-
pensare usque ad pretium justum infimum?* Af-
firmat absolutè *Viva hic n. 12.* Primò, quia
hoc ipsum potest facere, qui necessitate pres-
sus offert usuras, solvitque. 2. nam qui ven-
dit infra pretium justum, potest recompensa-
tione occulta accipere justum: ergo patiter
in proposito. Sed hic dicendi modus, nisi ex-
plicetur amplius, aditum patefacit innumeris
furtis sub prætextu necessitatis. Profectò in
necessitate communi famulatum ex pacto ex-
hibens infra pretium justum infimum, præ-
sumitur rationabiliter liberè cedere juri suo,
ideoque occulta cōpensatione uti non potest:
quod extende ad petentem mutuum ab usu-
ratio, & venditorem similiter, si contractum
ineant ob solam communem necessitatem.

1803 Rat. In necessitate communi pos-
sunt famuli absque gravi eorum præjudicio
contractum non inire, vel cum aliis con-
trahere, aut aliò modò sibi ipsis provi-
dere: si ergo id prætermiserunt, signum est,
ipsos spontè juri suo cessisse. *Insuper:* Si in
præfata necessitate liceret compensatio, unus-
quisque in propria causa constitueretur ju-
dex, taxando sibi salarium, pretium rebus
imponendo, & usuras judicando; sed hoc est
laqueos immittere animabus: dicendum er-
go est, quod in necessitate communi nemini
licet propria autoritate recuperare justum
stipendum, pretium infimum, & auctorarium.
Sanè dominus, mutuator, & emptor justas po-
tuerunt habere causas contrahendi illo mo-
dō, quas ignorant famulus, mutuatarius, &
venditor, 1. quia forte illud salarium pre-
mium, & auctorarium juxta circumstantias oc-
cur-

Quæst. II. Art. II. Furtum.

411

currentes, justum est, vel quia abundant famuli, vel quia dominus non eget famulatu, emptor re vendita, &c. 2. Quia tacitè, vel expressè inculcarunt illi se ita egisse contra injustitiam cum famulo, empore, & mutuatario hòc, vel illò titulò, quare posito, ut supponi debet ex requisitis ad compensationem, quòd oclusus sit recursus ad judicem, non exinde jam potest famulus sibi compensationem statuere, sed debet stare pacto, sibique imputare damnum quod sentit. Si enim Sacerdoti denegatur à Viva ibi n. 13. in fin. (quamvis oppositum alibi dicat, ut refert Concina lib. 2. de just. & jure, differt. 2. c. 16. n. 34. tom. 7.) similis compensatio: ergo & laico debet denegari, nam licet Mis- sa sit res sacratissima, stipendum tamen ipsius, in sententia ejusdem Viva, non minus est ex justitia, quam stipendum famuli; inconsequenter itaque huic datur licentia ad compensationem, & non illi.

1804 Hoc tamen non negaverim, eos, qui gravi necessitate presi, coguntur inservire, emere, mutuum accipere infra justum, posse recurrere ad occultam compensationem, modò præter conditions supra expensas de requisitis justæ compensationi, eam faciant de consilio viri docti, & timorati. Nec contradicit Concina loc. cit. n. 29. Rat. Quia de eo, qui gravi necessitate compulsus, prædictos init contractus, prudenter præsumitur non cedere juri suo: poterit ergo repetere jus suum omni via sibi licita. Dixi: *de consilio viri docti, & timorati*, quia ad hos casus in praxi decidendos, doctrinâ non mediocri opus est, & semper prudens timor adest errandi in æstimatione rerum, & circunpectione circumstantiarum, quæ attendi debent ad formationem recti judicii.

1805 Scio doctissimum Elizalde lib. 8. q. 7. §. 4. absolvè improbase compensationem: 1. quia occultam, juxta illud: *Qui male agit, odit lucem. Joan. 3. v. 20.* Rursus: quia lege naturæ sanctum est, ut nullus damnetur in judicatus, prohibeturque cuilibet quòd sit judex in causa propria. Et denique, quia non innititur præsumptione lex repetere jubens in judicio debitum: ergo ligat in conscientia, subindeque nunquam licet compen-

satio extra judicium, sive occulta. Sed hæc non ita urgent, ut cum Concina lib. 9. differt. unic. c. 6. n. 12. tom. 4. perplexi, & dubii hac in re sistamus, nam ad 1. resp. eleemosynam, imò & cuncta bona opera, debere esse occulta: igitur quòd compensatio fit occulta, ipsam non reddit malam. Ad 2. resp. Occulta compensatione reum non damnari inauditum, cum nec sit accusatus, nec delatus; neque innocentem usurpare judicium, sed utitur jure suo accipiendo quod proprium est. Ad 3. dic: legem illam pertingere ad forum conscientiæ, sed extra casum necessitatis exequendi compensationem. Nulla enim lex posuita eam prohibet vestitam debitum circumstantiis, per quas servetur æqualitas. Hæc in defensionem veræ, & communis sententiæ, compendiò dixisse libuit. Non tamen ibo inficias, quod in praxi raro consulatur compensatio. 1. quia vix singulæ concurrunt circumstantiæ. 2. quia fieri nequeunt facile sine damno aliorum creditorum, aut alterius tertii, putà quòd haberetur ut fur, tunc enim esset ut minimum contra charitatem compensatio, quidquid secùs dicant Sporer, & Lacroix lib. 3. p. 1. n. 968. & postremò, quia periculum est, nè debitori inferatur damnum plus justo ab eo accipiendo, vel quòd existimet se teneri adhuc ad restitucionem, cum sit nescius compensationis, & ideo monendus est debitor, sicut & haeredes ubi opus sit. Post executam vero propriò consiliò compensationem vestigare oportet, an prædicta sint servata, & secundum ea judicandum: & hæc est praxis tuta.

1806 Petes in finem: *An litteræ moratoria, sive induciae, aut dilationes pro solvendo, concessæ debitoribus in foro externo, securos eos reddant in conscientia?* Affirmo, sed nonnisi ubi ex causis legitimis impetrantur, absque fraude, & sine allegatione falsi. Rat. 1. p. Litteræ hujusmodi sunt legi conformes, authoritate publica concessæ, & in bonum creditorum latæ: ergo securos reddunt etiam in conscientia debitores, sique in justè eo casu à creditoribus molestarentur ibi. Rat. 2. p. Cessante causa, invalidæ sunt in omni foro prædictæ dilationes, & proflus illiciæ: ergo securos non reddunt, &c.

QUÆSTIO III.

De Restitutione.

ARTICULUS I.

Quid sit Restitutio, & quinam ad eam teneantur?

1807 **C**oncl. 1. Restitutio est: *Actus justitiae commutativa, quō redditur alicui quod ab eo, vel volente, vel invito acceptum est.* Dicitur: *Actus justitiae commutativa, quia restitutio servare debet æqualitatem rei ad rem; hæc autem æqualitas aliquantulum latè accipitur, quia præcisè non est duarum rerū, quarū una non plus, aut minus, quam altera contineat (quæ propriè est æqualitas) sed etiam ejusdem rei ad se ipsam, ut quando redditur eadem omnino res; nec tunc propterea excluditur restitutio à ratione justitiae simpliciter dictæ, nam in illa simul est consideranda alia quædam æqualitas, quatenus scilicet actus restituendi vi sua efficit, ut nec unus habeat minus, quam debet habere, nec alter plus, atque adeo constituit inter utrumque æqualitatem rei ad rem. Cætera verba locum obtinent differentiæ, quia per ea differt 1. restitutio à solutione, hæc enim sit ex proprio solventis; cui namque sit solutio, antea non erat dominus rei solvendæ: restitutio autem sit ex proprio recipientis; quia prius jam erat dominus rei restituendæ in specie, aut in genere, seu in æquivalenti; & inde etiam sequitur pecuniam mutuo datam propriè non restitui, sed solvi. Differt 2. à satisfactione simpliciter dicta, quia in hac, quæ pars est Sacramenti Pœnitentiæ, non impeditur Deo æquale, sed solum pœna debita solvit: in restitutione vero redditur homini tantundem, quantum ab eo acceptum erat. Ex his, ut arbitror, satis percipitur, quam diminuta sit vulgaris illa restitutionis diffinitio: *Actus justitiae commutativa, quō damnum proximo irrogatum reparatur, quia non extendit ad restitutionem rei alienæ justè acceptæ, quæ propriè talis est, ut manifestè ex D. Th. colligitur hic a. 1. 6. & 7.**

1808 Datur autem præceptum naturale, & divinum restituendi, quando restitutio fieri potest; & ille à quo res est accepta, rationabiliter est invitus, dum ipsa caret. Eadem

quippe naturalis lex, quæ vetat rem alienam auferre, præcipit ablatam restituere. Constat insuper præceptum istud variis Scripturæ locis, reduciturque ad 7. Decalogi præceptum: qui enim dixit: *non furaberis, impietè dixit: non retinebis alienum eō invitō.* Disputant Theologi, sit nè affirmativum, aut negativum præceptum istud? Sententia, mihi probabilius, defendit esse primariò affirmativum; jubet namque actum virtutis justitiae, juxta illud ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita, & secundariò, seu ex consequenti negativum, prohibens scilicet iniquam rei alienæ retentionē: unde ibidem dicit Apostolus: Nemini quidquam debeat.* Quoties ergo nova, & peculiaris occasio restituendi occurrat, & negligitur, novum, & distinctum peccatum cōmittitur; sicut & novum peccatum est, denuò rem alienam usurpare cum novo damno proximi: certum namque est, sic denuò violari justitiam, & oportet hoc distinctè Confessario aperiri. Inde etiam restitutionem procrastinantes sine justa causa, in continuo peccato versantur, tenenturque integrum damnum, inde domino proveniens, resarcire. Hic quoque corrigendus est vulgaris ille error putantium animam tamdiu in purgatorio torqueri, quamdiu restitutio, ad quam vivens tenebatur, executioni mandatur: *Quia negligentia unius non imputatur alteri ad pœnam, ut loquitur D. Th. quodlib. 6. a. 13. ad 1.*

1809 Principia unde restitutionis obligatio proficiscitur, tria sunt, nimirum: *vel sola acceptio rei alienæ, etiamsi eandem fortè amplius non habeas, ut in deposito, quod culpa tua amisisti: vel res accepta, quam scilicet habes, licet ipsam à domino non acceptis, sicut is qui à fure alienum bona fide emit, & postea scit rem esse furtivam, vel utrumque, cùm rem, & accepisti à domino, & retines, ut latro, qui rem furtò ablatam apud se habet. Acceptio itaque intelligitur de justa, & injusta; & extendenda est ad quamlibet damnificationem, etiamsi absque emolumento damnificantis fuerit.* Alii alios proferant titulos, & aliter radicem restitutionis expendant, nobis præfati sufficiunt: imò si pressius loqui volumus, nonnisi duos priores titulos considerare oportet, ut dignoscatur quisnam restitutioni obligetur, ex D. Th. *hic q. 62. a. 6. & 7.* quia tamen hæc duo acceptio rei alienæ, & res accepta interdum conjuncta reperiuntur, & interdum separata occurunt, ideo terium distinximus. Ad istas,

istas, inquam, radices, tanquam ad regulam universalem, recurrendum est, ut in particularibus casibus diffiniatur, an quidnam, cuinam, &c. restituendum sit, Hoc prælibato, sit

1810 Concl. *Quicumque est vera causa physica, vel moralis acceptioonis injustæ, seu damni, etiam si absque ejus opera esset futurum damnum, restituere debet, & quidem insolidum ubi totius damni fuerit causa.* Hæc conclusio regula est etiam generalis ad casus particulares; qui, excepta executione (quæ omittitur, quia res est clarissima) in communione comprehenduntur à D. Th. bīc a. 7. ver-
fib. seq.

*Jusio, consilium, consensus, palpo, recur-
fus:*

*Participans, mutus, non obstante, non mani-
festans.*

Ex quibus sex priores directè, & positivè concurrunt, tres verò ultimi indirectè, & privativè. Quid autem significant tres priores, est planè manifestum. *Palpo* eum indicat, qui laudibus, & plausu aliquem ad injustam inducit actionem, aut convitiis, irrisionibus, & aliis hujusmodi ad vindictam capiendam irritat. *Recursus* significat illum, qui recipit, occultat, vel protegit furem quæ talē, vel rem ablatam, ut eò securius damage inferre possit. *Participans* ille est, qui aut aliquid præcipit, aut aliquid auxilium ad furandum, malumque patrandum confert.

1811 *Mutus* judicatur, qui tacet, potest, & ex officio tenetur impedire acceptioinem injustam, loquendo, prohibendo, seu reprehendendo, aut suadendo, ut gubernatores, ministri publici, medici, tutores, & alii. *Non obstante* dicitur is, qui ex officio tenetur impedire non tantum verbo, sed opere, & manu, injustitiis obviando, sicut Jūdices. *Non manifestans* autem vocatur, qui injustam actionem non manifestat dum potest, & tenetur, sicut testis. Duo tamen requiri certum est, ut aliquo ex his modis vera causa quis censeatur. 1. Quod re ipsa damnum sit subsecutum. 2. Quod propter suum imperium, & consilium, damnum sequatur: nam quantumcumque consentias, vel imperes, si aliunde, & non propter tuum consensum res aliena ablata sit, non eris causa physica, aut moralis ablationis ejusdem, siveque liber eris à restitutione.

1812 Prob. 1. concl. nam Innocent. XI. prescripsit seq. proposit. 39. *Qui alium mo-
vet, aut inducit ad inferendum grave dam-*

*num tertio, non tenetur ad restitucionem istius
damni illati: ergo ejusdem contradictria erit
vera: subsumo; sed quicumque est vera cau-
sa physica, vel moralis damni, licet absque
ejus opera futurum esset, movet, & inducit
ad inferendum damnum tertio: ergo tenetur
ad restitucionem istius damni illati: si igitur
est causa totius damni integrè, & insolidi-
um restituet. Ratio autem à priori est: quod
cùm restitucionis obligatio ex injusta actione
proficiscatur, omnis qui aliquo influxu in-
justæ actionis causa extitit, onus restituendi
cùm executore subest: subindeque, qui
suò exemplō præcisè est occasio, & non
causa damni, obnoxius non erit restitucioni.*

1813 Opp. tamen: Sæpè is qui nec physi-
cè, nec moraliter damnum intulit, restitu-
re compellitur, vel quia filius, vel servus est,
aut sua animalia induxerunt damnum abs-
que omni culpa illius, ut constat ex jure ci-
vili: ergo non solum commemorati in con-
clus. restitutio tententur. *Res p. dist. ant. com-
pellitur restituere ante judicis sententiam,*
*N. post sententiam, C. & id non propter in-
justam acceptioinem, quia ubi nulla est cul-
pa theologica, nulla est formalis injustitia;
sed quia leges humanæ præcitatæ illud dispo-
nunt, quæ utique non sunt præcisè poenales,
ut quidā male putant, nec fundantur in præ-
sumptione culpæ, cùm clare dicant non in-
tervenisse culpam: sed sunt leges positivæ, &
ideò judicis sententiae in conscientia standum
est, ut rectè docet Soto.*

ARTICULUS II.

*An ex sola culpa theologica oriatur obliga-
tio restituendi, non interveniente
contractu?*

1814 **C**oncl. *Nullo interveniente con-
tractu, ex sola culpa theologica
oriatur obligatio restituendi; sub gravi, si
gravis: vel sub levi, si levius fuerit culpa.
Rat. 1. p. est: Quia ubi est injustitia forma-
lis, inde consurgit obligatio restituendi; hæc
namque ad injustitiam commutativam for-
maliter sequitur: ergo proportionatè ad in-
justitiam erit obligatio restituendi. Deinde
restitutio est quoddam onus reparandi justi-
tiam in quantum est lœsa; sed per peccatum
mortale graviter lœditur, & non nisi veniali-
ter per veniale: ergo idem. Rat. 2. est: Quia
quando injustitia est venialis tantum, mate-
rialiter potest esse gravis, seu notabilis, for-
ma-*

Tract. II. Septimum Decal. Præcept.

maliter verò levis, est defectu scilicet advertentiæ sufficientis ad mortale: ergo licet sit graviter damnificativa, obligatio restitutio-
nis non erit gravis. *Nota* tamen, raro evenire, ut quis indeliberatè, & venialiter tantum peccet per actionem externam gravi-
ter damnificativam; quia actus externi for-
tiùs animum pulsant, sicque cognitionem
inferunt, & advertentiam, ideoque ordina-
riè loquendo semper præsumendum est actionem
graviter damnificativam fuisse morta-
lem, nisi constet de contrario.

1815 *Opp. 1.* Onus restituendi sequitur nōumentum illatum; sed in casu prædicto istud est notabile, & grave: ergo. 2. Qui ovem consumpsit alienam, invincibiliter credens esse suam, tenetur restituere quantum factus est ditior; sed acceptio non fuit formaliter injusta: ergo. *Ad 1.* dist. maj. Onus restitutionis ratione rei acceptæ sequitur nōumentum illatum, permitto; quia non est semper verum, ut ex dicendis constabit. Ratione injustæ actionis, N. maj. Hoc namque onus potius sequitur formalem injustitiam, quam nōumentum materialiter expectatum. *Ad 2.* similiter dist. Tenetur restituere ratione rei alienæ æquivalenter saltem permanentis, C. ratione acceptio, N. Unde si non esset factus ditior, ille ad nihil tenetur. Inde qui tantum *ex charitate* injustam acceptio, teneretur impedire, non est obnoxius restitutioni, quia non violat justitiam, sed tantummodo non id agit, quod tenetur *ex charitate*.

1816 *Opp. 3.* Confessarii, prælati, consiliarii, advocati, medici, chirurgi, pharmacopolæ, custodes, & artifices, quorum aliqui officium exercent pro stipendio, & alii gratis, aliquando absque culpa theologica restitutioni tenentur ob culpam juridicam; alioquin æqualis esset obligatio ad vitanda damna in his, qui ad hoc ex officio tenentur, ac in aliis; sed hoc est inconveniens: ergo. Ante solutionem moneo, culpam à Theologis usurpari pro peccato, seu malo morali, quod in mortale, & veniale dividunt; at Jurisperiti non considerant, an, vel quale sit peccatum, sed quod aliqua omittatur diligentia, ex qua alterius damnum est sequutum. Unde culpa *juridica*, est quædam incircunspectio, seu negligentia, ex qua damnum proximo obvenit, & quamvis frequenter conjugatur cum culpa theologica, non tamen semper, nec necessariò, sicque potest esse culpa *juridica* sine theolo-

gica. Culpa itaque civilis triplex est: *lata*, *levis*, & *levissima*. *Lata* est: omissio illius diligentia, quam adhibere communiter solent homines prudentes ejusdem professio-
nis, seu statū. *Levis* est: omissio diligentia, quam prudentiores, & diligentiores adhi-
bere consuescant. *Levissima* est: omissio diligentia, quam adhibent solertiissimi, & prudentissimi. Hæc divisio, & subdivisio eò adducitur, ut in foro poli qualitas culpæ theologicæ dignoscatur, an nempe venialis sit, vel mortal is: quò cognitò, infett prudenter Theologus obligationem restituendi in foro conscientia, foro contentioso missis investigatione, & sententiâ ob culpam ju-
ridicam.

1817 Hinc ad argumentum, N. maj. Ibi namque memorati nusquam in conscientia tenentur ad restitutionem, nisi aliqua culpa theologica præcesserit. Nec propterea sequitur inconveniens propositum: etenim omissio diligentia, quæ regulariter adhuc venialis non est respectu cæterorum, in præfatis officialibus esse potest peccatum mortale, ideoque sapienter adnotat Prado, quòd illa obligatio, quæ, seclusò officio, esset levis, ratione officii possit esse culpa mortal is; tunc enim non solum esset obligatio cedendi stipendium (hujus restitutio ob culpam tantum juridicam obligat, quia qui non laborat, non manducat) sed etiam ad resarcienda damsæ secuta. Relinquitur ergo: eos, qui ex officio, seu, ut alii dicunt, *ex delicto*, quandoque ad restitutionem com-
pelluntur, ad id obligari in foro conscientia, etiam ante Judicis sententiam, proportionatè tamen ad culpam, sicut dictum est.

1818 Nec propterea id ipsum in his, qui ratione contractus restituere obligantur, judicandum est: leges enim humanæ manife-
stè statuunt, per contractum aliquando obli-
gari quempiam ex culpa juridica levissima, imò ex casu fortuito, etiamsi nulla intersit culpa theologica: & ratio est, quia tanta est contractus obligatio, quanta sibi formaliter, aut virtualiter imponunt contrahentes; sed isti interdum formaliter, & expressè intendunt se obligare, non interve-
niente culpa theologica; quandoque verò virtualiter, cùm scilicet censemur contractus inire dependenter à dispositionibus legis, qui ante Judicis sententiam ligat: non igitur æqualiter est philosophandum de illis, qui ex officio ad aliquid faciendum tenen-
tur, ac de his, qui ratione contractus, de qui-

quibus diversimodè loqui oportet juxta regulas sequentes.

1819 Regula 1. Si contractus cedat in utilitatem solius recipientis (uti contingit in commodato) oritur obligatio restituendi ex qualibet culpa juridica, non tamen ex casu fortuito, nisi acciderit culpâ commodatarii, aut intercesserit mora, vel pactum. Utraque pars constat ex jure. Et rat. 1. est, quia hoc exigit honestas, & gratitudo, quam alter in re sua commodanda benevolè ostendit. Rat. 2. quia cùm res quælibet domino suo pereat, & casus fortuitus potuerit domino æqualiter accidere, commodanti perit, quia res commodata ipsius est, & non commodatarii. At petes: *Quid si opportunè rem commodatam* (quantum ad hoc, idem est de re locata, aut deposita) *per fidem nuntium remissis?* Ad nihil teneris: tunc enim nulla adest culpa juridica, & ideo res suo domino perit. Oppositum dic in re mutuò accepta, quia per mutuum transfertur dominium, subindeque donec ad mutuatorem perveniat, mutuatario ut domino perit.

1820 Regula 2. Si contractus in utilitatem cedat solius domini (sicut in deposito gratis custodiendo) tantum ex culpa juridica lata ad restitutionem astriclus es, ut constat ex Justiniano lib. 3. *institut. tit. 15.* Ratio est: quia æquitati consonum non videatur, ut quis diligentiores adhibeat vigiliam ad gratis custodienda aliena, quam propria. Regula tercia: si contractus in utriusque accipientis, scilicet & donantis, cedit utilitatem (ut in deposito pro mercede custodito, locatione, & pignorato) tenetur accipiens ex culpa non tantum lata, sed & levii restituere. Sic colligitur ex Justiniano loc. cit. Ratio est: quia quando contractus cedit in utilitatem solius domini, teneor restituere ex culpa lata; quando verò in utilitatem solius accipientis ex levissima, sicut statutum est: ergo æquitas postulat, ut quando in utriusque utilitatem cedit, teneat ex culpa levi, quæ media est; maneat igitur ex contractu sàpè obligationem restituendi oriri ante omnem Judicis sententiam, & estò nulla injustitia theologica intervererit.

1821 Contra hanc resolutionem, quam Mag. Bañez appellat communem Theologorum, & Jurisperitorum, insurgunt Salmant. pro sua, quam favorablem vocant: neque ex jure naturali, inquiunt, neque positivo,

tenetur quis ratione contractus ad restitutionem in foro interno, ubi culpa juridica cum gravi theologica non est conjuncta: ergo. Ant. quoad 1. p. videtur certum, & quoad 2. prob. Jura, quæ solent adduci, vel non sunt recepta quoad conscientia obligationem: vel tantum ponuntur pro foro externo ad tuendam pacem publicam, & ut contrahentes diligentiores sint in custodia alienoru: unde ad restitutionem non obligant jura, nisi post Judicis sententiam; ergo. Ad argumentum, N. ant. quoad 2. p. ejusque integrum probat. Certum namque est per legem humanam posse contrahentes in conscientia obligari ad restituendum, etiamsi nulla intercesserit culpa theologica, ut fatetur C. de Lugo, alioquin contrarius, & cæteri nequeunt hoc diffiteri. Præfata namque obligatio, neque est contra æquitatem, neque contra justitiam contractus. Jura autem quibus innititur nostra resolutio, ita aperta sunt, ut vix alia (quæ possibilia confitentur) expressius hanc obligationem imponerent. Rursus: sensus legis ex communi Theologorum, & Juristarum sententia sumitur, & ex ipsis discernere oportet: an, & quomodo sint leges usu receptæ; sed hi communiter de obligatione in foro interno interpretantur prædicta jura; qui verò ex adverso stant, pauci sunt, locuntur sub formidine, & non eadem sententia: verius ergo dicere potuerint Salmant. præallata jura esse usu recepta. Portò quam Doctorum numerus, & authoritas pro utraque contradictionis parte esset æqualis, verisimiliora, & probabiliora tradentes, oportebat præferre quærentibus favorabiles resolutiones, quæ forsan falsitati favent: unde meritò admonet Lessius nostram sententiam in praxi ordinariè servandam esse.

ARTICULUS III.

De Restitutione facienda à possessore bona, mala, & dubia fidei.

1822 IN dubium vocari non potest bona fidei possessorem de re aliena posse disponere, quamdiu invincibiliter credit esse suam: ubi verò comperit alienam esse, tenetur illam gratis domino reddere prima opportunitate nacta; sin autem, malæ fidei possessor efficitur, subjacetque omnibus eventibus, damnis, &c. quibus iste exponitur, de quo infra. Dixi: *gratis*, quia etiamsi emp-

emprione, e.c. alienum obtinuisset, sine stipendio reddendum est. Dominus enim causa non fuit dationis pretii, & injustum est ut dominus rem suam emat; deduci tamen possunt expensæ, quæ pro rei conservatio-ne fieri debuerunt. Si verò aliena res jam est consumpta, aut distracta, ad nihil te-venitur bona fidei possessor, nisi de facto sit ditior, neque de fructibus in se, aut in æqui-valenti non extantibus, ab eodem facienda est restitutio.

1823 Triplicis autem generis sunt fructus: *merè naturales*, quos spontanè fert natura, nullo, aut modico labore hominum adhibito, ut glandes, foetus animalium, lana, &c. alii dicuntur: *merè industriales*, quos sola hominum industria producit, ut lu-crum ex negotiatione, arte, &c. *Et mixti*, qui partim à natura, partim ab industria profici-cuntur, ut triticum, vinum, &c. Hinc fructus merè naturales in se, aut in æquivalen-ti extantes restituere oportet domino, de-ductis tamen pro labore, & industria expen-sis, itaut nullò modò damnificetur possessor bona fidei. Fructus merè industriales non teneor restituere: fructus denique mixtos obligamur restituere, detractis similiter ex-pensis, & æstimatione laboris: unde si equum alienum locasti, pretium locationis debes domino reddere, etiamsi is non locasset, quia res fructifera domino fructificat.

1824 Adverte tamen, quod si tuā ne-gligentia nulos ex re aliena fructus percepis-ses, nihil foret restituendum; tune enim inde non es factus ditior, & aliunde injuste non egisti, cum bona fide crederes rem es-se tuam: oppositum oppositâ de causa di-cendum de possessore malæ fidei, iste nam-que propter commissam injustitiam, fructus, præsertim naturales, & mixtos, quos domi-nus licet percepisset, restituere tenetur, licet ille propter negligentiam non percepisset: imò et si dominus non fuisset illos perceptu-rus, adhuc deberet restituere, quia censem-tur damnificatus dominus, hoc ipso, quod iisdem privetur. Unde dudum ajebam, ad id quoque obligari possessorem bonæ fidei, si extant fructus; at quando consumpti sunt, quantum factus est ditior. Conveniunt ita-que possessor bonæ fidei, & malæ, in eo quod uterque restituere tenetur rem in indi-viduo, si adhuc extet; si autem res non per-manet, possessor malæ fidei restituat æquia-lens: bonæ verò fidei tantum id in quo fa-cetus est ditior. Hinc vendens librum pro-

decem nummis, quos bona fide credebat esse eamentis, ipsos domino restituat, ubi com-perit esse furtivos, sive interim illos miscue-rit cum suis, sive non: quandoquidem mix-tio illa nihil facit (saltem in conscientia) ad dominium acquirendum sine onere resti-tuendi. Sola igitur mixtio pecuniae, olei, tri-tici, &c. à restitutione non excusat, quid-quid dicat Bonacina, & quidem non satis ca-hærenter, ut bene adnotat Prado.

1825 Dissertatio autem est inter DD. *An rem furtivam bona fide emptam possit quis reddere furi pretium recuperaturus?* Certum namque est domino reddendam esse, si rem à fure gratis acceperisti, quia ipsa dominum suum clamat, & aliunde nullum patiaris in-commodum. Hoc supposito, *Resp.* affirma-tivè, modò intelligatur posse tunc emptorem rem furi reddere, non eo animo, ut ipsam ille retineat, aut usurpet invitò dominò, sed ex fine redimendi suum pretium; ete-nim si possit convenire latronem apud Ju-dicem, aut aliò modò suum recuperare pre-tium, ad id obligatur. Hæc opinio sic intel-lecta nobis probabilius visa est, licet oppo-sita sit multum probabilis authoritate, & ratione. Prob. Si non liceret emptori contra-stum rescindere, & rem illam latroni resti-tuere, neque latro haberet jus ad illam re-cipiendam; sed hoc est falsum, cum latro jus habeat ad faciendam restitutionem, ut diffinitur cap. *In litteris, de restit. ex spol.* & docet D.Th. hic q. 66. a. 3. ad 3. ergo. *Rur-fus:* Quilibet habet jus procurandi bonum suum, quam bonum aquale proximi: poter-it ergo in proposito emptor modò prædi-ctò procurare pretium suum, estò judicet la-tronem non esse restituturum.

1826 *Dices* cum P. Henno ant. esse ve-rum, ubi quis potest sibi consulere medio licito. Sed contra est 1. nam hoc est quod in quæst. vertitur, an propositum medium sit licitum? 2. Falsum est hujusmodi empto-rem rem alienam deteriorare, dum recu-perat suum pretium, sed relinquit in statu, quo eam invenerat, quando accepit, nec tenetur in meliorem statum ipsam reduce-re; ut appareat 1. in eo, qui si rem proximi à loco ubi erat à latronibus abducenda, tol-leret, cum adverteret eam sibi esse nocivam; posset utique pristino loco reponere, nec te-neretur cum proprio domino proximi bonum procurare. Idem ergo erit in nostro casu. 2. in Titio, qui ut domino reddat, tollit à fure librum: fuit autem tunc aufert à Titio aliud li-

librum, poterit Titius alienum librum furi relinquare, si aliter recuperare non potest proprium. Et 3. in eo, qui à possessore bonæ fidei per contractum onerosum, putè emptionem, bona fide accepit alienum: dùm autem postea scit rem non esse venditoris, potest ipsi reddere rem, pretium recuperaturus, estò judicet venditorem non restituturum, ut fatetur ipse Henno: similiter ergo in proposito res non deterioratur, dùm redditur furi animô recuperandi pretium.

1827 Opp. 1. ex D. Th. hic q. 62. a. 6. Circa illum, inquit, qui rem alienam accepit, duo sunt consideranda, scilicet ipsa res accepta, & ipsa acceptio. Ratione autem rei teneatur eam restituere, quamdiu eam apud se habebat: quia quod habet ultra id quod suum est, debet ei substrabi, & dari ei (N.B.) cui deest secundum formam commutativa justitia: ergo. 2. Res ubicumque est, clamat dominum suum: huic ergo, & non furi est restitenda. 3. Fure non comparente, tenetur emptor bonæ fidei rem domino reddere: ergo pariter illo comparente; ob id enim quod reperiri latro possit, nullum jus dominus amissit. 4. Non potest sine domini injuria res ipsius in deteriori statu constitui; atqui si rem furi reddis, ponis in deteriori statu, quam sit apud te: ergo. 5. Illicitè rem furtivam traderes extraneo, ut tuum pretium recuperares: ergo multò minus furi, cùm is non majus jus, &c. 6. In foro judiciali compelleretur emptor domino reddere: ergo. Ad 1. explico ant. cum eod. S. D. ibi a. 5. debet dari ei, cui deest, ubi id sine proprio detrimento fieri potest, C. aliter, N. vel subdist. debet dari ei cum proprio detrimento, ubi emptor nequeat rescindere contractum, C. si possit illum rescindere, N. Ad 2. N. cons. nam ex ant. tantum sequitur, rem alienam obnoxiam esse restitutioni, quod non diffinetur: ut autem tenearis domino restituere, requiritur (inquit Soto, cuius est argumentum) quod id possit absque magno suo detimento facere; sed amissio pretii, præsertim ubi magnum est, magnum erit detrimenntum: ergo.

1828 Ad 3. quō etiam convincitur Ferrer, resp. Emptorem non habere jus recuperandi pretium nisi à latrone, rescindendo, videlicet, contractum, & reducendo rem ad statum quem habebat; id autem non comparente latrone, nequit fieri, & ideo tunc debet rem domino restituere, quia emptor nullum jus habet ad restituendum, aut

Tom. II.

vendendum alienum, quin potius hoc faciendo, contractum ex parte latronis iniqum confirmaret, seque illius cooperatorem efficeret: quando autem præsens est latro, utitur emptor jure suo, ut se indemnem servet. Ad 4. C. præmissis, N. cons. quæ nulla est. Syllogismus enim constat quatuor terminis, & ut concluderet, opus erat in maj. addere tò: *quam apud te sit*, quô modô falsa est. Ad 5. N. cons. & adjuncta probatio ad rem non est: non enim concedimus emptori facultatem reddendi furi, quia iste aliquod jus habeat ad rem, sed quia in pari casu innocentiae, potest emptor potius sibi, quam domino consulere. Ad ult. dic, quod in foro contentioso non crederetur emptorem bona fide emisse, & ubi hoc constaret, & crederetur, juberet quoque judex, ut latro pretium restitueret; si autem fur absens esset, aut ignotus, vel impotens, teneretur emptor in conscientia domino restituere propter rationem dictam in solutione ad 2.

1829 Petes: *Quid, si res furtiva malâ fide empta est?* Probabilius videtur, teneri emptorem ipsam domino restituere, nisi forte omnino certus sit latronem restituturum, tunc enim poterit ille furi reddere. Rat. illius est: quia hujusmodi emptor cooperatus est injustæ acceptioni; sed hoc ipsò tenetur domino restituere: ergo. Nec juvat, quod actio injusta postea ab emptore retractetur, quia semel quod ipse injusta emptione se solum furis effecerit, & iniquæ retentionis cooperator extiterit, perinde est quod pœnitiat, nisi domino restituat: unde ex quo emptor bonæ fidei licite possit pretium repetere, sicut dictum est, non sequitur, ut existimat Prado, hoc etiam licere emptori mala fidei: ille namque neque ratione rei acceptæ, neque injustæ acceptio obligatur; iste verò injusta emptione extirrit causa saltem moralis damni, & ideo debet restituere domino.

1830 Petes etiam: *Quid si Titius bona fide emat à fure rem alienam, & antequam sciat esse alienam, bona fide etiam vendat Petro eandem rem pro eodem pretio?* Resp. Quod si Petrus cognitus videatur rem esse alienam, tenetur Titius ipsi pretium restituere, & quidem ratione rei acceptæ, quæ non est res aliena à Titio vendita; sed pretium acceptum, quod apud se habet Titius, & non est ipsius, sed Petri: etenim is non transstulit in Titium dominium pretii, quia con-

tractus reipsa fuit nullus; unde in foro externo cogeretur Titius indemnam servare Petrum seiturum rem esse alienam, aut si non compareat, non esset opus Titio quidquam restituere, tunc enim nullum Petro imminet damnum. Neque officit, pretium succedere loco rei, quia id non verificatur ubi res bona fide consumpta est, & possessor non est factus ditior, sicut in præsenti; & ideo domino rei non est restituendum pretium, ut nonnulli opinantur. Hinc disces quid sentiendum de eo, qui falsam monetam cum errore accepit, & alteri tanquam veram bona fide tradidit, nam consequenter ad dicta, tenetur postea damnum huic illatum resarcire (si verè qui à te accepit, damnum subiit; secùs si ab eo in alios eodem modo pertransiit) quia si vas æneum alteri vendas putans esse aureum, teneris ad restitutionem: similiter ergo de falsa moneta invincibiliter habita, & tradita, ut legitima. *Rursus*: nemini licet falsam monetam, quam ignorans accepit, aliis in pretium rei scilicet tradere, quia error tuus alteri nocere non debet.

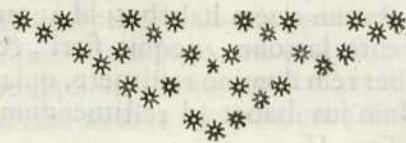
1831 De possesso bonæ fidei cum distinctione judicandum est, quia aliquando dubium fuit ab initio, & aliquando supervenit possessioni pacificæ, & bonæ fidei: ille quippe peccavit mortaliter, quia manifesto periculo se exposuit alienam rem occupandi, & invitò dominò possidendi; unde illi qui à filiisfamilias, & aliis quibusvis personis emunt vestes, fructus, & alia hujusmodi, quæ vident, aut debent videre, vel saltem dubitare furtiva esse, quodque adverte tenebantur, ad omnium restitutionem frequenter obligantur ratione quidem rei alienæ, & acceptioñis injustæ, etiamsi datum pretium non sint recuperaturi. Eadem oneri subsunt caupones illi, & similes eis, qui à juvenculis graves permittunt expensas, quas sciunt, aut prudenter opinantur furtis domesticis esse solvendas.

1832 Igitur, vel præmissa diligenti inquisitione (ad quam teneri possessorem istum nemo ambigit) rem esse furtivam deprehendit: vel iterum dubitat? In 1. casu opus est totum domino restituere, si certus dominus adsit: & ipso incognitò, his quibus restituenta sunt bona inœcta, nempè pauperibus. In 2. casu postulat æquitas, ut res dividatur pro dubii qualitate cum domino, vel cum pauperibus, si ille ignoratur. Et multi DD. contendunt adhuc in hoc casu totum esse re-

stituendum domino, aut pauperibus, sed nostra resolutio videtur conformior æquitati. Alter possessor dubiæ fidei tenetur diligenter inquirere, an res sit aliena, & interim ipsam potest servare veluti depositarius. Si autem facta sufficienti investigatione, & opportuna, adhuc dubius manet, liber erit à restitutione propter illam regulam: *In pari delicto, vel causa, &c.* sicut de præscriptione dictum est. Dixi: *opportuna*, nam ubi culpâ possidentis inquisitio reddita est moraliter impossibilis, proportionatè ad dubium, tenebitur restituere domino dubio, & istò incognitò pauperibus: namque sit inverisimile præfatam regulam voluisse in integrum favere obligationem suam negligentem.

1833 Petes: *Quid dicendum ei, qui dubitat, an suo consensu, mandato, &c. sequutum sit proximo damnum?* Dicendum est illi: quod prius, si fieri potest, inquirat veritatem, & si omnibus inspectis, adhuc dubius manet, restituat pro qualitate dubii, cum verum esse possit, quod intulerit damnum, quam quod non intulerit: æquum ergo est, ut fiat reparatio modò dicto. Nec refert, tunc dubium esse de effectu secuto; quia constat de consilio dato, vel iussione, & ideo ita dubitanti favet, & non favet præfata regula, & quidem sine contradictione: nam dubitans est in possessione suæ rei, & damnificatus in possessione delicti, & damni, cum constet de actione injusta: ergo pro actione dubii reparandum est damnum.

1834 Rogabis: *An peccet, qui sciens, aut dubitans rem alienam esse, emit, aut accipit à fure animò tamen inquirendi dominum, ipsique comparenti restituendi?* Resp. Tantum abesse ut peccaverit, quod negotium domini utiliter gesserit, ideoque is comparens debet ei pretium (supponitur fuisse vilius, vel rem esse gratissimam, aut valde necessariam domino, alioquin utilitatem domini non respexisset) restituere, quia tunc præsumitur rationabiliter hanc fuisse domini voluntatem, & nemo tenetur utilitati alterius cum proprio damno incumbere: unde si postea dominus non compareat, poterit pretium à se datum recuperare, & reliquum pauperibus eroget; quod in utroque foro justum appetit.

ARTICULUS IV.

Cuinam fieri debet Restitutio?

1835 **C**oncl. *Restitutio illi ipsi facienda est, à quo res est accepta.* Ita communiter DD. cum D. Th. hic a. 5. ex cuius sententia adhibenda est quadruplex modificatio, ut recte intelligatur. 1. sit: quod is à quo res accepta est, jus habeat ad eam, aut ad ipsius possessionem, vel tanquam dominus, dispensator, custos, &c. Inde res commodata, deposita, pignorata, locata, &c. reddenda est commodatio, depositario, &c. & non domino; quia si huic fieret restitutio, illi exponerentur periculo amittendi premium laboris, imò periculum esset nè ob præsumptam negligentiam in rebus custodiendis privarentur officiò. Verum tamen est, quod si nullum detrimentum immineat possessori, fieri potest restitutio domino, hæc namque eò tendit, ut jus alienum nullatenus lœdatur.

1836 Inde ordinariè illicita est restitutio facta debitori creditoris, ut quando Titio debeo centum, qui & totidem debet Bertæ, cui illa centum redbo: quia tunc assumo Judicis personam, quod non licet privatis hominibus, & hac de causa forum judiciale irritat ordinem istum restitutionis, nisi certum utrumque debitum ob eandem causam sit contractum; unde si conduxi domum à Titio, qui eum à Berta conduxerat, satisfacio dando huic premium conductionis. Dixi: *illicita*, quia in foro conscientiæ valida esset restitutio, modò tamen inde nullum præjudicium patiatur immediatus creditor, quia tunc censeo æquivalēter Titio restituere. Dixi: *ordinariè*, quia fortè aliud esset, ubi posset creditor clam sibi solutionem facere per viam justæ compensationis, de qua Mag. Prado tom. 2. cap. 22. q. 3. à pag. 254.

1837 Modificatio 2. est, ut intelligatur quando neque is à quo res est accepta, neque alias patiatur, aut passurus putetur aliquod nocumentum spirituale, aut corporale, ex eo quod eidem fiat restitutio, quæ non ad perniciem, sed ad proximi utilitatem est facienda, servato scilicet ordine justitiae, & charitatis; subindeque istam lœdit, qui restituit pecuniam volenti cum ea vivere luxuriose, injustè litigare, beneficium ecclesiasticum emere, &c. quod à fortiori verum

erit de illo, qui in similibus circumstantiis pecuniam mutuaret, quia minus ad mutationem obligatur, quam alter ad pecuniæ solutionem. Ob eandem rationem furioso gladius reddendus non est, & nedum contra charitatem, sed etiam contra justitiam ageret restituens in circumstantiis, quibus prævidetur alicui corporaliter nocitum gladium. Itaque in his, & similibus casibus differenda est restitutio, nisi fortè ex dilatione detrimentum grave immineat differenti.

1838 *Moderatio 3. est, ut intelligatur debere fieri illi ipsi immediatè, à quo res est accepta, vel alii, qui quoad hoc quasi loco illius sit: nam ille, vel est ignotus, incertus, aut in loco admodùm distanti, ad quem omnino, vel non sine magno periculo, aut scandalo res possit deferri, vel denique mortuus sit. Si ergo illi cui fieri debet restitutio sit omnino ignotus, post diligentem inquisitionem debet homo restituere eò modo quod fieri potest, nempe eleemosynas pauperibus erogando in beneficium, & commodum animæ veri domini. Sic D. Th. hic q. 62. a. 5. ad 3. Si ille (ait) cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere secundum quod potest, scilicet dando eleemosynas pro salute ipsius, sive sit mortuus, sive sit vivus; præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, cui est restitutio facienda. Si autem ipsem debitor verus sit pauper, applicare sibi potest bonorum partem, imò omnia, juxta gradum egestatis, præsertim si id fiat de consilio Episcopi, aut docti, & timorati Confessarii.*

1839 *Nota tamen, non esse præceptum, sed consilium, quod ignoti domini bona auctoritate Episcopi inter pauperes distribuantur; cum hoc nulla lege cautum sit; duobus tantum exceptis casibus, nimirum: si bona sint publici usurarii, qui factò testamento decessit, ut habetur ex jure canonico cap. Cùm tu, de usuris. Alter casus est, si bona sint peregrini sine testamento decedentis, ut declaravit Authentica Omnes peregrini, de success. per hæc verba: Si peregrinus intestatus deceperit, ad hospitem nihil perveniet, sed bona ipsius per manus Episcopi loci, si fieri potest, baredibus tradantur, vel in piis causas erogentur. Nota insuper, quod si debitâ adhibitâ diligentiâ, majori, vel minori juxta rei exigentiam, bona inter pauperes effient distributa, non tenetur debitor domino comparenti quidquam restituere, cum jam*

eō modō quō potuit, & astrictus erat, restituerit. Pauperes tamen hoc casu restituere tenentur quæ adhuc extarent bona, aut id in quo facti essent ditiores; quia probabilius est, hujusmodi donationes, sive distributiones fieri debuisse sub conditione: *si verus dominus non compareat*, saltem si bona magni essent valoris. In his enim credibile non fit, dominum aliter donare; adeoque maturè, & prudenter adnotat Henno, bona pretiosa donanda non esse simplicibus pauperibus, sed Xenodochio, aut pauperi Monasterio, vel Ecclesiæ: bona verò viliora absolute expendi posse inter pauperes, quia in his rationabiliter præsumitur domini voluntas.

1840 Denique nota: dominum esse incertum, aut dubium, bifariam evenire posse; primò itaut in particulari sit ignotus, & notus in communi, ut in deprædationibus accidit. Secundò, quando ex duobus, aut tribus, quisnam sit rei dominus, dubitatur. In primo itaque casu, restitutio facienda est, attentis circumstantiis personarum, locorum, &c. & frequenter opportunius erit, ut vastatores Magistratui, aut Episcopo loci bona deprædata restituant. Qui verò fraudarunt mensurâ minutiori, aut staterâ dolosâ, & qui injustâ monopolio rerum auxerunt pretia, astringuntur ad eorum officinam venire solitis vendere deinceps minori pretio, ut paulatim refundant, & restituant, quæ paulatim abstulerunt. Si autem id fieri nequeat, debent pauperibus, aut piis usibus, ablata proportionatè applicare. In secundo verò casu, quod dubium sit quisnam è duabus, vel tribus sit certus dominus, juxta dubii proportionem inter ipsos res est dividenda, vel in sortem mittenda; quia in eo casu non appetet convenientior restitutionis modus: quamvis enim in re dubia melior sit conditio possidentis, si tamen nullus possideat, non videtur convenientior modus, quam divisio rei, vel missio ejus in sortem.

1841 *Inferes* ex dictis, quod bona inventa in via, Ecclesia, aut alibi, quorum post adhibitam diligentiam dominus non cōparet, sunt inter pauperes distribuenda, sicut de ignoti domini bonis dudum ajebam. Sic statuitur in Catechismo Romano part. 3. cap. 8. n. 9. per hæc verba: *Si rerum (inventarum) dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda.* Id ipsum exprelè videtur tradi à D. Th. verbis num. 1838. adductis. Neque opposi-

tum colligitur ex his, quæ docet ibi q. 66. a. 5. ad 2. ubi loquitur de bonis *derelictis*, quorum non est eadem ratio ac de *inventis*, cùm in illis, quia derelicta, non præsumitur voluntas domini, ut inter pauperes distribuantur, sicut de *inventis* præsumitur. Nec refert, quod vetus thesaurus fiat inventoris, sicut & fera per fugam elapsa, plerumque fit primi occupantis; quia hæc sic jura disponunt: secùs autem in rebus *inventis*, subindeque qui has bona fide retinent, in pauperes easdem transferre debent, aut illis æquivalentes, si jam fuerint consumptæ, si tamen ex earum consumptione facti fuerint ditiores.

1842 Petes: *Bona in littore maris post naufragium, sunt nè primi occupantis?* Res p. negativè, sed dominis esse tradenda: non enim istis eadem in mare projiciunt animo abjiciendi à se dominium, sed necessitate pressi, aut vitæ servandæ, aut majoris mali vitandi; adeoque in *Bulla Cœnæ excommunicationi* subjiciuntur illi, qui Christianorum naufragantium bona in littore inventa sibi usurpant animo ea retinendi. Idem dicendum de bonis ex incendio, aut alluvione ereptis, tametsi in totum peritura esent; nam illa portio, quæ eripitur, domini sui est, sicut est domini ovis à fera rapta, & ab ea erepta, sive sit viva, sive mortua. Similiter pauperibus eroganda sunt illa bona, quæ domino reddi nequeunt, quia longissimè abest, & absque magno detimento, periculo, aut scandalo ad ipsum perferriri non possunt. Sed de his iterum redibit sermo, cùm de causis à restitutione excusantibus agemus. Si denique bonorum dominus vivere desit, restituenda sunt ejus heredi, vel ex testamento, vel ab intestato. Hucusque dicta ferè penè omnes certa sunt, ex quibus alia minutiora facile resolvetur.

1843 Limitatio quarta universalis resolutionis est, ut verificetur quando rei datio, & acceptio illicita, & injusta non fuerit. Pro quo diligenter discerne inter dationem *per se illicitam*, & *prohibitam*, & dationem, *qua ex causa illicita oritur*. Prior namque tantummodo conjuncta est cum illicita acceptance, adeoque restituendi obligationem parit; non sic autem posterior. Itaque meretrix, sicut & quælibet uxorata foemina, turpem quæstum ex flagitiolo concubitu acquisitum restituere non tenetur ei, à quo accepit, nisi immoderatus sit, aut violentia, fraude, dolore quæsusus, aut ab illis

illis solutus, qui alienandi jus non habent. Sic D. Th. 2. 2. q. 62. a. 5. ad 2. ubi hæc habet: *Alio modō aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipsa datio non sit illicita: sicut cùm quis dat meretrici propter fornicationem. Unde & mulier potest sibi retinere quod ei datum est. Sed si superflue aliquid per fraudem, vel dolum extorfiasset, tenetur eidem restituere.* Advertas velim, blanda, & illecebrosa meretricum verba per se irritam, & fraudulentam non reddere donationem ipsis factam, cùm omnibus compertum sit, ea esse usitatas meretricum technas: at similes donationes charitatem magnopere lèdere certò certius est, cùm ex eis ansam peccandi, & in peccatis perseverandi sumant mulierculæ istæ vafræ, & effrontes, omni pudore, & honestate destitutæ.

1844 Quando verò datio *per se illicita est*, ex quo contra legem naturalem, aut positivam sit, restitutio facienda non est ei, à quo res accepta fuit, sed alteri; proindeque quæ ob simoniam realem completam in receptione ordinis, beneficii, & ingressus religiosis donata sunt, restituenda sunt Ecclesiæ, vel inter pauperes sunt distribuenda, non expectatæ judicis sententiæ. *Similiter* quæ in Hispania judicibus sacerdotalibus donantur ob justam, vel injustam sententiam, advocatis ob injustam clientum defensionem, testibus ob falsum testimonium, notariis ob manifestationem alicujus scripturæ, & quæ eisdem donantur, ut actionem bonam, quam exercere tenentur, peragant, vel ut abstineant à malo, quod omittere debent; omnia inquam hæc, et si gratiosæ, & libenter à litigantibus donentur, restituenda sunt: stipendiō justō à lege taxatō dumtaxat exceptō, quod notariis debetur. Et ratio est: quia ubi lex quempiam inhabilem reddit ad dominium adquirendum, istud non obtinetur; sed jure hispano cuncti memorati inhabiles redundunt ad prædicta recipienda: ergo eorum non sunt domini; sed hòc ipso ante judicis sententiam talia injustè retinent, & ad restitucionem sunt astricti: ergo.

1845 *An verò præfati iustitiae ministri non tantum peculiari Hispania jure, sed etiam communi, & cæsareo, priventur dominiō eorum, quæ ipsis sunt donata, exercenda iustitiae causâ, vel ab iustitia abstinendi?* Latè disputant Authores, & eruditè inter alios Mag. Prado tom. 4. cap. 17. q. 5. Affirmativa sententia communior, & veritati conformior nobis videtur. Sed quidquid sit

de hoc, judices ad restitutionem tene-ri, certum est jure hispano. Judicibus quoque ecclesiasticis, ordinariis, sive delegatis, eorumque ministris, prohibita pariter est mu-nerum acceptio: & si ea recipiunt, restituere tenentur. Sic constat ex variis constitutionibus apostolicis, quas Alexander VII. confirmat, innovat, declarat, & extendit in sua, quæ incipit: *Inter gravissimas*, data 2. Maij 1656. apud Cherubinum tom. 5. pag. 223. ubi §. 2. hæc statuit: *Nec ad absolu-tionis (excommunicationis à Bonif. VIII. & Greg. XIII. latæ) gratiam admittatur, nisi prius quantum dedit, vel recepit integraliter pau-peribus largiatur, is nimis qui contra te-norem dictæ Constitutionis dedit, vel rece-pit. De hac re fusè tractat Passerinus tom. I. Decretal. cap. 1. statutum, de rescript. II. Si quid q. 5. pag. 230.*

1846 Controvertitur insuper: *An resti-tuendi obligatio per leges canonicas, & civiles inducta, obliget in foro conscientiae ante judi-cis sententiam, saltem criminis declarativam?* Quidquid sit de jure cæsareo, certum est jure communi, canonico, & peculiari hispano, non prærequiri sententiam judicialem, adhuc criminis declaratoriam: primò, quia hujusmodi obligatio potius est *medium*, & *remedium*, ad iustitiae pericula vitanda, quam *pœna*, & ut summum si pœna est, erit medicinalis, & impropiè talis, quæ ligat ante omnem judicis sententiam, ut colligitur ex d.p. 1. Secundò, quia alias parum utiles essent leges de hoc latæ, cùm nunquā, vel ferè nunquam similia crimina ad forum judiciale ducantur. Et 3. quia, ut optimè conside-rat Bañez, fortè in his casibus aderit obli-gatio restituendi ex lege naturali, eò quòd datum non liberè sit, sed coactè tribuitur, ut sic sententiam in sui favorem accipiat, ali-ter non datur.

1847 *Dices 1. Judices etiam timoratos nunquam munera restituere, saltem accepta post latam sententiam. 2. Eodem modo obli-gantur ad munera restitutionem, quam ad alias pœnas à Legislatore positas, imò ad relinquendum officium, leges namque æquè locuntur; sed ante judicis sententiam non subjacent istis pœnis: ergo. 3. Juxta no-stram doctrinam leges illæ durissimæ appa-rent, & nonnisi ad illaqueandas animas in-stitutæ. Ad 1. dic: Ministros iustitiae mune-ra accipientes, & retinentes timoratos esse timore amittendi pecunias, & ignis devora-bit tabernacula eorum, qui munera libenter*

accipiunt. Job 15. v. 34. Ad 2. N. maj. quia leges prohibentes munera, non tām sunt pœnæ, quām inhabilitates, quæ impediunt jus adquirendi. Ad 3. dico, sensum, & interpretationem nostram esse communem inter Theologos, & Jurisperitos; sed aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior. Prov. 9. v. 17.

1848 Hic autem quæri potest: *An liceat dare ubi quis rationabiliter timet judicem injustè contra se judicaturum, nisi eum maneribus detineat?* Ante resolutionem nota, hanc rem periculis esse plenam, quia nimis facile creditur injustum esse, quod fortè justum est, vel saltem ambiguum, sive exigitur, quod inusta vexatio imminet, ubi reverè longè distat. Deinde sàpè inusta vexatio sine notabili detimento aliter impediri potest per recusationem judicis, aut appellationem. Eapropter Confessarii, & Consiliarii non citò credant intervenire vexationem inusta: intervenit autem quando præstò est periculum, ut patens justitia irremediabiliter pervertatur, vel ubi judex prius expedit negotia eorum à quibus munera accipit, aliorum verò protrahit non si ne gravissimis sumptibus, & molestiis ipsorum. Hoc supposito,

1849 *Resp. affirmativè:* quia neque iure naturali hoc est prohibitum, cùm inusta non sit; neque lex positiva extenditur ad hunc casum, in quo justitia non pervertitur; nec denique id est contra charitatem, quia dona exhibens, malitia judicis non cooperatur, sed sibi consulit: sicut solvens usurram nolenti aliter mutuum dare. Idem dicimus de teste, quando is inusta velit tacere veritatem, vel falsum testificari. Similiter licet dare judicis concubinæ, ut hâc viâ, in his quæ judex justè debet facere, redimatur inusta vexatio: quia munera dans in proposito tantùm petit, quod justè fieri debet, & potest sine peccato fieri, licet ex alterius malitia sequatur peccatum: non enim est contra charitatem ad vitandum grave damnum proprium, ita uti operâ alterius: unde licet exigere juramentum pro mea causa necessarium, quamvis timeam testem pejeraturum; nec oppositum docet Mag. Prado, Sanchez, & de Lugo, quia locuntur extra casum inusta vexationis. Nota tamen, non licere promittere, date, aut recipere ad redimendam vexationem inusta pro obtinenda gratia, aut justitia apud Sedem Apostolicam, quia hoc ita decernit

Alexander VII. suâ Const. *Inter gravissimas, de qua supra num. 1845.*

1850 Deinde sciscitaberis: *An ministris justitiae liceat moderata munuscula, & parva xenia recipere?* Resp. verbis legis Solent, §. Non verò, de officio Proconsulis, ubi de xeniis sic loquitur: *Neque omnia, neque quovis tempore, neque ab omnibus: nam valde inhumatum est à nemine accipere; sed passim, vilissimum est: & omnia, avarissimum;* quare consideranda sunt quatuor: qualitas dantis, & recipientis: quantitas munericis: donationis tempus: & ejusdem modus; itaut post sententiam latam, & merè liberaliter sint obligata. Unde cavendum est, nè hujusmodi xeniala directè, aut indirectè à judice petantur, quia cùm animus hominis sit infirmus, si ex modicis non pervertitur, sàpè tamen debilitatur, & ideo judici integro, etiam ab istis munusculis foret abstinentendum.

1851 Tandem hìc quæritur: *Quibus prefata bona sint restituenda?* Aliqui volunt, ei qui dedit; sed hoc tantum est verum, ubi datio non fuit illicita, sicut facta ad redimendam vexationem. Alii ei, qui injuriam passus est; sed hujus reparandum est damnum extra valorem munericis, quæ propter injuriam non fiunt ipsis. Dico ergo: post judicis sententiam fisco esse tradenda: ubi autem per sententiam fisco non adjudicantur, ut ferè semper accidit, applicanda esse pauperibus, aut piis usibus; quia dans fuit privatus dominiō, tūm ipsis legibus, tūm sua voluntate, quâ à se abjecit quod dedit. *Rursus:* recipiens non sibi adquisivit, quia contractus donationis fuit irritus, & nullus, & ille per legem incapax erat recipiendi, sive munera ista, saltem majora, se habent sicut illa, quæ dominum certum non habent. Sic D. Th. a. 5. ad 2.

1852 Pro regularibus advertendum, ipsiis interdictam esse munericis largitionem, tanquam eversivam religiosæ paupertatis, non tantum jure antiquo, & communi, sed novo Clementis VIII. in Bulla, quæ incipit: *Religiosæ Congregat. & Urbani VIII. declarativa Clementinæ prefatae,* ubi decernitur, quod qui quidquam receperint, suum non faciant; sed in utroque foro teneantur restituere non ei religioso, qui donavit, sed monasterio de cuius bonis facta est largitio: vel si de concessis ad usum erogatus est, conventui, in quo dans professus est. Et valde demiror existimantes in disfluetudinem abiisse dictas Constitut. Vide Joannem de la Cruz

Quæst. III. Art. IV. Restitutio.

423

Cruz lib. I. de stat. relig. cap. 3. post 5. dub.
in fin. & Donatum tom. I. p. 2. tract. 15. q.
10.

ARTICULUS V.

Quisnam ordo sit in Restitutione servandus?

1852 **N**ecessarius non est ordo in restitutione, ubi potest omnibus restituui: quando verò non sufficiunt bona ad restitutionem, certus ordo in solvendo præscribitur, idque partim ex jure naturæ, partim ex jure positivo communi, & ex municipali, seu ex particulari, & denique partim ex decreto judicis. *Scito autem contra nonnullos modernos, leges particulares hac de re alicujus regni, aut provinciæ ligare in foro conscientiæ, cùm non sint poenales, neque innixæ facti præsumptione, sed dispositivæ, & declaratoriæ naturalis æquitatis. Scito etiam eos, qui sibi remissionem delictorum viâ compositionis procurant, cùm sint solvendo omnibus, aut aliquibus, peccare mortaliter: unde ipsis denuntiat Cajetanus illud Apost. ad Galat. 6, v. 7. Nolite errare: Deus non irridetur.*

1853 *Concl. 1. Debita certa incertis sunt præferenda, & creditores certi ignotis. Rat. I. p.* Ubi debitum non est certum, seu liquidum, damnum proximi est incertum, sicque absque detrimento omittitur restitutio: inde, qui certus est de debito, & dubitat de solutione à se facta, prius debet solvere alia debita certa; & similiter, qui dubia fide cœpit possidere. *Quoad 2. p. est communis, ut ipse Henno dissentiens fatetur. Rat. Obligatio specifica, & determinata præfertur genericæ, & indeterminatæ: Determinatum enim jure procedit indeterminatum in quantu bujusmodi; sed debitoris obligatio respectu creditorum certorum est specifica, & determinata, secùs verò respectu aliorum: ergo.*

1854 *Opp. 1. Pauperes creditoris habent locum; sed si creditor adesset, vel certus esset, non postponeretur aliis: ergo neque pauperes debent postponi. Resp. dist. maj. Habent locum creditoris indifferenter, & communiter ad Hospitalia, Ecclesiæ, & alia pia loca, C. pauperes determinatæ, & præcisæ habent locum creditoris, N. Profectò si Ecclesiæ dentur bona illa, id ægrè ferre non possunt pauperes, neque econversò: unde colligitur neminem ex prædictis habe-*

re jus ad dicta bona, nisi ut summum remotum, & imperfectum ex præsumpta scilicet voluntate creditoris, aut ex lege ecclesiastica; proindeque strictius est jus creditoris certi, sive magis debitum, quia proximum, & perfectum: neque per hoc præjudicatur creditor ignotus, nam voluntas sua, ut pauperibus elargiantur sibi debita, non præsumitur, quod sit in damnum juris strictioris, quale residet in creditore certo, seu noto. Neque eadem est ratio ubi creditor notus quempiam mitteret, qui suo nomine debitum exigeret, ut ex terminis pater.

1855 *Opp. 2. contra nostram rat. Ubi ad pios usus esset designatum legatum unum, & cuidam particulari personæ alterum, hæres autem non posset legatum particulari conferre, utique ob impotentiam (ut pono) eo quod piis usibus, & in communi à testatore fuit constitutum; atque deberet in eo casu distributio fieri inter legatarios proportione geometrica; (ex traditis à Vazquez de restit. cap. II. num. 8.) sed ex prædictis legatis unum est genericum, & aliud specificum: ergo. Resp. Legatum in pios usus cùm primis esse privilegiatum, unde nihil obest nostræ rat. Deinde dicimus, quod ex parte rei, quæ legatur, formaliter est determinatum, quamvis arbitrio testamentarii relinquatur, in quo pium opus determinatè sit expendum, & ideo nihil mirum, quod huic legato non sit præferendum alterum particulari personæ designatum. Hoc tamen non negamus, quod si res apud iniquum possessorem in specie extat, potius expendi debet in pios usus, quam ut ex ipsa certis aliis creditoribus fiat satis: calix enim v.g. apud iniquum possessorem detentus, reipsa est alienus, non enim per furtum v.g. factus est possessoris, sed mansit sub dominio veri domini, licet ignoti; sed quisquis debitor est, non ex alieno, sed ex propriis restituere debet: ergo possessor ille nequit calicem, aut ejus premium, aliis creditoribus dare, estò certis.*

1856 *Concl. 2. Res, quæ extat (id est, quæ in dominium debitoris non translit) restituenda est creditori, qui eam tradidit, quamvis nihil omnino superfit, quod aliis debitis satisfiat. Prob. Quia cùm dominium rei non fuerit translatum, & res clamet dominum suum, reddenda est ipsi, alioqui ex alieno satisfaceret debitor aliis creditoribus. Hinc pignora, commodata, deposita, inventa, bona fide accepta, acquisita per furtum, aliove delicto, tribuenda sunt dominis suis.*

Di-

Dixi : *acquisita per furtum*, sed intellige priusquam res sit commixta cum aliis bonis furis, itaut discerni queat, nam aliàs furdominium illius acquisivit, etsi cum onere restituendi. Hæc conclusio unicam habet exceptionem, quod nempè hujusmodi debitibus præferti possunt funeris expensæ simpliciter necessariae, & moderatae; tunc enim quasi in extrema necessitate accipi possunt necessaria ad funus.

1857 Concl. 3. *Prius solvenda sunt debita realia, seu hypothecaria, quam personalia, & non hypothecaria.* Rat. Debita illa strictiora sunt, nam ista solum personam obstringunt debitoris simplici scriptura, vel instrumento authenticō: unde creditor non hypothecarius tantum habet actionem in personam immediatè; at verò hypothecarius duplē habet actionem in personam, scilicet, debitoris, & in rem hypothecatam. Hæc rat. adeo urget, ut communiter DD. præferant hypothecarios omnibus, imò & privilegiatis, & hoc etiamsi debitum hypothecatum sit posterius; sed de hoc infra. Excipe quoque ab hac regula, sicut à præcedenti, necessaria pro funere debitoris, uxoris ipsius, filiorum, & aliorum, quorum debitor tenetur sepulturam procurare, *L. penult. ff. de relig. & sump. funer.* quam legem rationabiliter extendunt DD. ad expensas factas pro medico, chirurgo, pharmacopola, tabellione, qui conficit testamentum, inventarium, &c.

1858 Concl. 4. *Inter creditores hypothecarios solummodo præfertur antiquior.* Primò ex Reg. 54. in 6. *Qui prior est tempore, posterior est jure.* 2. Quia res uni jam hypothecata, nequit cum ejusdem præjudicio alteri hypothecari; illi enim primò est obstricta: ergo. Hæc concl. inter DD. communis intelligitur, nisi posterior creditor habeat hypothecam privilegiatam. Uxor enim, ejusque necessarii hæredes 1. præferuntur ex privilegio (quod hæredibus non necessariis negatur) in recipiendo dote, augmentoque ejus tanquam accessorio; in aliorum tamen bonorum receptione, putà paraphernalium, & similiū non conceditur uxori prælatio relata ad creditores hypothecarios. Gaudet 2. præferentia privilegiō, qui aliquid dedit mutuo pro conservatione, aut restauratione hypothecæ. Similiter mutuans pro conductione mercium, aut ædium constructio-ne pro his astervandis: ii quippe omnimodam habent præferentiam, itaut merces ip-

sæ sint ipsis hypothecatæ.

1859 Prædictis adjunge illum, qui militæ causâ dedit mutuum, putà pro emptione armorum, sustentatione castrorum, &c. & hic singulariter anteponitur dotis privilegio. Denique, qui cum fisco contrahit, eidem obligat omnia bona cum præferentia ad hypothecas priores saltem tacitas. Hinc in concursu duarum hypothecarum dotalium, uxoris prioris hypotheca est præferenda, nisi posterioris dos adhuc in specie extet. Scito autem, quòd regula juris præfata: *Qui prior est tempore, & non extenditur ad creditores personales, seu non hypothecarios: ideò enim creditor hypothecarius præfertur, quia jus prioritatis acquisivit in rem ipsam, cui proinde hypothecarius posterior præjudicare non potest;* ceterū creditor personalis tantum in debitoris personam actionem habet; debitor autem saepius potest obligari, quidquid sit de priori creditore, ut expreßè colligitur ex L. 1. §. 2. ff. de separat. Atque inde debita contracta ex delicto, putà usura, furto, &c. & ex contractu oneroso, ut mutui, venditionis, &c. æquè sunt solvenda pro rata ex probabiliori sententia; lex enim non distinguit inter hæc debita: ergo neque nos distinguere debemus.

1860 Disceptatur tamen inter DD. *An creditor necessitate pressus præferendus sit non indigenti?* Et quidem ratione necessitatis extremæ, nulli dubium est, prælationis privilegium illi competere: imò & in necessitate gravi non mihi displicet, quod cum Molina affirmant plures, tunc enim hunc restitutionis ordinem imperat justitia, vel charitatis virtus; cui opinioni in praxi adhærendum puto, præcipue in casibus controversis relatis circa ordinem restitutionis, nam circumstantia hæc indigentia valde gravis probabiliorem facit practicè opinionem, quæ aliàs, & speculativè visa fuisset minus probabilis.

1861 Sequitur, quòd quando nullum jus prælationis inter creditores occurrit, & debitor omnibus solvendo non est satis, debet secundum partes proportionales singulis satisfacere, itant cui plus debetur, major quoque pars persolvatur: æquitas namque naturalis exigit, ut omnibus debitor satisfaciat meliori modo quo potest; sed optimus, & optabilius timoratis creditoribus modus recuperandi res suas est, ut præfertur: ergo. Scito autem, quòd ubi aliquis cre:

creditor repetiverit debitorem, aliis repetitionem sui debiti negligentibus, illi totum debitum licet solvit, imo juxta Lessium ad id tenetur debitor, cum lex civilis propter diligentiam illud concedat vigilanti creditori. Hoc tamen intellige primo, quandin debitor bonis suis non cessit, neque judicis auctoritate sequestrata sunt. 2. itaut nulla interveniat fraus, aut dolus, quare omnino displicet La-Croix, dum lib. 3. p. 2. n. 405. tradit, licitum esse debitori amicum admonere creditorem in proposito, ut petat prior, quod fiet, ut ipsi debitum solvatur integrum. Displicet, inquam, nam hujusmodi admonitio mihi videtur contra charitatem, & justitiam, cum dolosa sit, & in aliorum creditorum detrimentum.

ARTICULUS VI.

Cujus periculò, expensis, & quò loco facienda est Restitutio, exponitur.

1862 **C**oncl. 1. *Rem bona fide acceptam tenetur debitor restituere absque ullo damno creditoris.* Unde si debitum sit remittendum ad dominum absentem, periculo, & expensis debitoris debet remitti. Rat. Restituere est iterato creditorem in possessione rei sua, aut in aequivalenti statuere; sed hoc absque ejusdem damno fieri debet: ergo. Sed nota, quod ubi res minoris esset momenti, quam forent expensæ pro transmissione facienda, & dominus, quia nimis distans, non posset moneri, pauperibus esse erogandam, præsertim domini consanguineis, si pauperes fuerint, cum hæc præsumatur voluntas domini in eo casu. Ubi vero per epistolam domini voluntas investigari possit, hæc viâ debet admoneri, ut de re sua disponat.

1863 Concl. 2. *Qui ratione injüstæ acceptio[n]is, retentionis, aut moræ obnoxius est restitutiōni, expensis suis, & periculo suo tenetur rem ponere in loco ubi dominus eam haberet, si apud ipsum mansisset.* Rat. Debitor injuria, & damno afficit alium, nedum in re sua, verum etiam in incommoditate, quam patitur, non habendo rem in promptu eō loco ubi eget; sed hanc incommoditatem, & injuriam tenetur debitor resarcire: ergo suis sumptibus, & periculo tenetur ad restitutiōnem, idque verum puto, quamvis expensæ facienda pro transmissione superent valorem rei acceptæ. Poterit tamen eo casu

Tom. II.

differri aliquando restitutio, si spes effulgeat, quod minoribus sumptibus transferri possit postea, absque notabili creditoris damno ex tali dilatione, alias sibi imputet debitor, quod restitutio tot expensis sit facienda, ut contra Ricardum docent communiter DD.

1864 Opp. 1. Qui per Confessarium restituit, censetur satisfecisse, esto postea noscat Confessarium fuisse infidelem: ergo cum periculo creditoris satisfacit. 2. fur non tenetur per se ipsum satisfacere: ergo facit satis restituendo per alium. 3. prudenter agit per fidelem nuntium restituens: ad plus igitur non tenetur. 4. Dominus tacite consentit restitutiōnis modo: ergo. Ad 1. N. ant. Quamvis enim illud medium sit aptum, ut observat D. Th. hic q. 62. a. 6. ad 2. constat tamen, quod res ad dominum non pervenit, tenetur denuo debitor restituere, ex communi DD. quos refert Prado cap. 17. q. 8. num. 26. Ad 2. & 3. N. conf. Nam licet prudenter illud quandoque committatur Confessario, nusquam tamen restitutio erit ad aequalitatem, manente eodem domini danno. Ad 4. N. ant. Si enim nullatenus dominus tenetur damnum subire, ut omnes concedunt: igitur non debet existimare consentire, itaut si res pereat, sibi pereat.

1865 Concl. 3. *Debita ex contractu restitui oportet, aut solvi, ubi initus est contractus.* Rat. Hic locus videtur congruentior, nisi forte aliter esset conventum, aut dispositum: generaliter autem loquendo, fit solutio in domo debitoris, ut ex jure civili colligitur, & hæc est mercatorū praxis, unde regula universalis est: Expensæ pro transportatione rei ex contractu debitæ, facienda sunt ab eo in cuius utilitatem factus est contractus: unde si pallium commodato accepisti, ut à frigore te defenderet in via, sumptibus tuis reddere illud in locum à quo accepisti. Scito in finem, quod res ex contractu debita ubi remittitur eadem numerō, ut sit in commodato, deposito, &c. transmittitur cum creditoris periculo; econtrariò autem ubi redditur eadem specie, sicut in mutuo, emptione, &c. nam hoc casu cum debitoris periculo transmittitur. Et rat. est: quod in 1. casu res, quæ transfertur adhuc est creditoris, & in 2. debitoris; sed res domino suo pertinet: ergo. Et de his hactenus, nam quod attinet ad tempus restituendi, satis ex dictis definiri potest: nam debita ob rem acceptam, seu injustam acceptiōnem, restitui debent

Hhh

quam-

quamprimum moraliter, seu data opportunitate; debita vero ex contractu, tempore præfixo restituuntur, si præfixum fuit; alias quando *rationabiliter* urgere potest creditor.

ARTICULUS VII.

Cause à Restitutione excusantes, statuuntur, & exponuntur.

1866 **C**oncl. 1. *Impotentia moralis, nem dum physica, quandiu durat, à restitutione excusat.* Dixi: *quandiu durat*, quia eò præcisè non extinguitur obligatio restituendi, soplitur autem, vim suam rea-sumptura, ubi pinguior fortuna effulserit. *Rat.* est: quia nemo tenetur, aut teneri potest ad impossibile; sed in hujusmodi rebus humanis non solum dicitur impotens, qui omnino non potest, in quo stat *impotentia physica*, sed & qui vix in quo consistit *impotentia moralis*: ergo. Hoc nimis certum est inter DD. at ipsis in præsentiarum negotium facessit edissere: *Quando potentia moralis reperiatur?* Pro qua difficultate expedienda, tria inspici oportet, nempe: *Inopia, necessitas, & damnum grave.* Igitur indubium est: excusari illum, qui non habet unde restituat, sive inops, id est, sine ope; qui, si commodè bona acquirere potest, tenetur, quia quodammodo habet unde restituat, scilicet in virtute; subindeque propriâ industriâ, & labore debet adquirere, ut debita reddat. Quod à fortiori verum est de inope omnibus bonis cedente, quia per bonorum cessionem naturalis obligatio solvendi debita non extinguitur. Nec refert, quod is solverit poenam à lege humana præscriptam, quia hujusmodi poenæ sunt ob præsumptam culpam, & ad alios deterrendos, nè prodigalitate, aut negligentia ad similem statum deveniant. *Nota* tamen, quod si inops post bonorum cessionem legitimè factam, & sine fraude, aliquid de novo acquisierit, non debet de eo conveniri, nisi prius extractis pro sua, & suorum sustentatione necessariis.

1867 *Necessitas* quoque impotentiam efficit moralem, cùm scilicet quis, etsi habeat unde restituat, tamen eò indiget ad sublevandam suam necessitatem, vel extremam, vel etiam gravem, ut conservet decentiam sui status honesti; modò tamen, & honestè sit etiam acquisitus status: nam si quis ambitiosè, & temerè, aut per usuras,

fraudes, & similia statum sibi fecit notabilem, cum statu jacturâ restituere debet, cum hoc non sit de statu suo cadere; sed ab eo, qui non erat suus, ad suum descendere; nec minor est iniquitas ex alienis statu sibi comparare, quam ex eisdem velle illum stabilire. Quod dixi: *excusari necessitatem conservandi statum*, procedit etiam ubi id quod restituendum est, *injustè fuerit acquisitum*, dummodo status honestè alioqui fuerit obtentus, sicut dictum est, quia restitutio cum magno detrimento proprii, & veteris status æquè est moraliter impossibilis debitori in acquisitis *justè*, ac *injustè*, quia utrobique eadem militat ratio.

1868 Controversum autem est inter DD. *An in pari necessitate creditoris, teneatur debitor restituere?* Et quidem in extrema posse debitorem sibi potius consulere, videtur certum contra Scotistas, nisi fortè debitoris culpâ in hanc incideret necessitatem creditoris: quia in necessitate extrema cessat proprietas rerum, & omnia fiunt communia, & ideò eo tempore accepta, immunita sunt postea à restitutione, ex communi opinione contra Navarrum: ergo creditor, qui alias erat dominus rei, eâ non privabitur *injustè*: ergo absque ulla *injustitia* potest debitor ipsam sibi retinere. Neque certum est quod vult Henno, in hac pari causa potiorem esse creditoris conditionem, cùm pro debitore stet regula: *In pari causa potior est conditio possidentis*, & tunc debitor *dominus* est rei, & *possessor*. Quod autem objicit de pane hic & nunc ablato in æquali extrema necessitate domini, & extranei: nihil mirum, quod præferendus sit dominus panis extraneo, non ex quo fuit dominus, sed quia tunc censetur possessio ejusdem, licet dominium sit utriusque propter dicta.

1869 In gravi vero necessitate debitoris, & creditoris, tenetur ille restituere. 1. quia tunc melior est conditio creditoris; manet enim dominus, sicque rationabiliter erit invitus, si debitor ei non restituat. 2. quia alias quoque liceret clam aliena surripere ad sublevandam gravem necessitatem; sed hoc dici nequit post damnatam ab Innocentio XI. proposit. 36. scilicet: *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*: ergo. Nec refert dicere cum Salmant. in proposito meliorem esse conditionem possidentis, quia debitum alienum non possidet, sed proprium cum obligatione tamen restituendi. Non, inquam, refert:

fert: nam ex hac doctrina videtur sequi in nostro casu creditorem privari dominii, quod est absurdum. Deinde jus dominii prævalet juri possessionis etiam justæ. Unde regula prædicta intelligi deberet, ubi incertus est dominus rei, nam eò constituta est, ut ubi iura partium sunt æqualia, possessio dirimat ob præsumptum jus in possidente: frustra ergo dicitur, quod melior est conditio debitoris, ex quo possidet.

1870 Inde clarè scies: quando ex dilatione solutionis aliàs justa, æquè damnificatur creditor, ac ex restitutione debitor, statim esse restituendum, sive debitum contractū ex delicto sit, sive ex contractu procedat: æquum enim non est, ut dominus detrimentum patiatur ex rei suæ carentia, & debitor, ut detrimentum æquale vitæ sublevet, detineat alienum: nam in casu talis damni potior est conditio creditoris. Hinc si non statim restituat, tenebitur compensare damna illata creditori ratione dilationis secundum conditionem personarum, & negotiorum, ut loquitur D. Th. hic a. 4. ubi manifestè docet, in omni restitutione attendendum esse damnum illatum, in actu, vel in spe, quod benè considerat ibi Mag. Bañez, omnino vindendus, in casibus particularibus, & prætermittendi sunt alii incautiùs distinguentes inter debita ex contractu, & ex delicto, apud Salmant. hic punet. 15. in fin.

1871 Ultimum quod impotentiam moralem efficit, *damnum est grave* in rebus propriis, quod ex restitutione debitor incurret. Notanter dixi: *in propriis*, quia etsi damnum esset, quod carebit notabili summa, si ea restituat, vel magno lucro, quod cum aliena pecunia facere poterat, non excusatetur à statim restituendo; ista enim potius sunt *damna in alienis*. Tunc itaque magnum est *damnum in propriis*, quando de alioquin suo deberet quis magnum quipiam amittere de bonis temporalibus, quæ triplicis sunt generis, & in 1. collocantur vitæ incolumentas, & libertas; in 2. fama, & honor; ac in 3. bona, quæ fortunæ appellantur, ut pecunia, instrumenta artis, possessiones terrenæ, &c. In his ergo ponderandum est *damnum* debitoris cum creditoris commodo, & ubi majoris meritò æstimabitur *damnum* illius, potest differri restitutio, imò integrè prætermitti quandoque; secùs autem ubi seculis.

1872 Rat. autem est, quia quando dominus rei debet rationabiliter velle, ut dif-

feratur, vel prætermittatur restitutio, eam potest debitor differre; sed in nostro casu creditor debet velle rationabiliter illud, quia ex charitate tenetur avertere grave *damnum* proximi, si cum nullo, aut modico detimento suo (quomodo procedit resolutio) id potest facere, concedendo debitori solutionis dilationem, aut remissionis, juxta illud Matth. 7. v. 12. *Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, eadem* & vos facite illis: ergo. Sciendum tamen, quod ubi per Confessarium, aut quavis aliâ viâ fieri potest restitutio sine notabili jactura boni temporalis, debet illa exequi, cum tunc cessef ratio dilationis, aut remissionis. Caveat autem diligenter debitor, quod cum per alium facit, ita faciat, quod is recipiat cui debet, & non ille retineat sibi; quia non esset propter hoc à restitutione liber, juxta probabilitatem sententiam. Nec confidat de Prædicatoribus, & Confessoribus, & quæstuaris, qui querunt pecunias non in animarum salutem, ut loquitur S. Antoninus 2. p. tit. 2. cap. 4. §. 1. Regula itaque generalis sit: Cum gravi detimento proprio in bonis superioris ordinis per se non teneri debitorem (nam per accidens aliud dici potest, ut mox apparet) bona inferioris ordinis restituere. Quocirca Notarius, qui scripturam falsificavit, testis falsus, & adultera non tenentur crima sua revelare, nè alii graventur in bonis fortunæ: unde exploratum est apud DD. quod si mater possit, citra revelationem delicti, alios servare filios legitimos indemnes, debet id exequi meliorando ipsos in quinto, seu tertia parte hæreditatis, vel persuadendo spurio, ut hæreditati cedat, si inde scandalum non timeatur; per se autem nunquam tenetur manifestare adulterium.

1873 Posset autem hic queri: *An ubi infamia mulieris non esset valde notabilis, quia aliqui esset suspecta, vel ex aliis circunstantiis judicaretur jaæturam famæ esse levem?* *Damnum autem filiorum legitimorum magnum propter maximam hæreditatem, aut quovis alio titulo: posset adultera ob periculum talis infamia celare proprium crimen?* Resp. N. cum Soto, quamvis enim ex natura sua, & ex genere majus bonum sit fama, quam quodvis bonum fortunæ; tamen istud potest ita crescere, ut attentis circunstantiis prævaleat bono famæ, & pluris sit faciendum illud, quia magnum quam istud, ex quo parvum: quemadmodum etsi natura suâ argentum pre-

tiosius sit stanno, tamen centum libræ hujus longè superant unciam argenti: ergo. Neque officit, quod *Proverb. 22. v. 1.* dicitur: *Melius est nomen bonum, quam divitiae multæ:* nam tantum datur intelligi, quod fama ex genere, & per se sit majus bonum, quam bona externa, quodque servata pari proportione, in utroque hoc ordine majus bonum sit fama; neque aliud fortè voluit Cajetanus. At verò si proportio bonorum diversi ordinis valdè sit ipæqualis, ut in præsenti, pluris æstimabitur bonum ordinis inferioris: quis enim prudens pluris non facit centum millia ducata, quam levem obscuri hominis famam? Ex hoc autem minimè debet fieri conseq. ad bonum vitæ, cùm bona fortunæ in nullo casu possint tanti æstimari, quantum alicujus vita, cùm maxima sit naturæ inclinatio ad ejus conservationem.

1874 Hic excitari posset celebris controversia: *Num scilicet debitor, ut restituere possit, teneatur manere in saculo, fitque impeditus religionem ingredi?* Sed licet apud priscos DD. variè fuerit exagitata hæc difficultas, ut habes apud Passerinum *tom. 3. de stat. q. 189. a. 6. à num. 47.* modò tamen stare debemus const. *Cùm de omnibus,* à Sixto V. editæ anno 1587. Verum tamen est, quod poena nullitatis professionis sublata est per Clementem VIII. die 2 April. 1602. constit. *In suprema, &c.* Summa ergo const. Sixtinæ est, quod ære alieno gravati supra vires facultatum suarum, & obnoxii reddendis ratiociniis, itaut timeatur ex horum ingressu in religionem magna lis, aut molestia, inhabiles sunt, & incapaces ad ingredendum in aliqua religione. Alia plura in prædicta const. notat Passerinus *loc. cit. à num. 124. ad fin.*

1875 Concl. 2. *Domini voluntas interdum totaliter à restitutione excusat* (si nempè creditor liberè donat debitori) *interdum verò à nunc restituendo* (si ille dilationi consentit.) Ratio est, quia tunc alienum non detinetur invito domino; sed consentiente formaliter, aut virtualiter, quia tenetur consentire, ut explicatum est. Non minus est certa præsens resolutio, quam præcedens: sed ut clare discerni possit, quatenus à restitutione excusat causa ista, præhabere oportet sequentia: *condonationem scilicet, compositionem, & compensationem,* quæ restant investigandæ: nam aliæ quæ possent adduci, ex dictis constant. Igitur *condonatio*, seu debiti remissio illud extinguit, vel ad tempus,

vel pro semper, vel in totum, vel in partem, prout concessa fuit remissio, modo tamen libera sit, & simpliciter voluntaria, seu omnino: unde si mixta est ex voluntario, & involuntario, non liberat à restitutione, quia remissio est quædam donatio omnino gratuita, & liberalis; sed de hujus ratione est, quod sit omnino libera: ergo. Ideò invalida erit remissio facta ab ebrio, amente, &c. & ubi intervenit violentia, metus gravis, fraus, aut ignorantia, aut si finxit se pauperē, ut à creditore remissionem totalem accipiat, vel partialem, quia totam summam credit recuperare non posse, subindeque debitor ad Ecclesiam aufugiens, ut creditores contenti sint, aliqua portione, cùm verè totum potuit ille solvere, ab onere restitutio-nis non liberatur, adhuc partis reliquæ.

1876 Petes: *An quandoque sufficiat virtualis, & præsumpta donatio, aut remissio?* Affirmo, dummodo ex certis, & prudentibus conjecturis de voluntate domini constet, tunc enim invitò dominò nihil accipit, aut retinet; & hæc viâ filiifamilias, & ancillæ esculenta, & poculenta sibi accipientes (le-*cūs ut aliis dent*) excusari possunt à culpa, & à restitutione, quia frequenter hujusmodi acceptio non displacet dominis, sed modus tantum, quo clam furripiunt. Et hæc de Remissione, & Condonatione.

1877 Compositio autem potest diffiri: *Quædam condonatio à Summo Pontif. facta, quæ onus restitutionis extinguitur sub certis limitationibus.* In locis Regi Catholico subjectis, quando occurrat compositio-nis necessitas, oportuniùs fieri potest per Bullam S. Cruciatæ, quatenus *Compositionis cognominatur*, de qua egi p. 1. num. 964. Sciant tamen, qui eleemosynis Missarum, vel pauperibus exhibitis restituunt, teneri integrum debitum, seu totam summam restituere: unde Confessarii sincerè poenitentibus utramque viam demonstrent, ut quam malint eligant debitis gravati. Aliud monitum ex S. Antonino, & Cajet. juvat referre, illum scilicet, qui in alia confessione restituere, vel componi neglexerit, absolvendum non esse, priusquam reipsa restituat, aut componatur: *Dicentibus enim,* inquit Cajet. *hac vice pater restituam verè, &c. responderi debet, credo tibi: & propterea modò in ista bona dispositione vade ad restituendum, & postea absolveris;* & hæc de Compositione.

1878 De compensatione supra egimus prout est occulta debiti recuperatio, alio

verò sensu accipitur, quatenus est debiti, cum debito absorptio, unde interveniunt duo debita, & duo debitores. Si ergo utriusque consensu fiat compensatio, indubium est, utrumque excusari à restitutione. Si vero absque unius consensu, cum distinctione est loquendum. Nam si res, quam invicem sibi debent, ejusdem sit naturæ, ut vinum, & vinum, in utroque foro satisfacit unus alteri remittendo debitum, quam remissionem tenet iste acceptare, quia id est perinde atque solvere; nisi forte citius debuisset unus solvere, & inde alter damnum aliquod incurrat: tunc enim opus erit istud resarcire damnum, aut quodvis aliud ex aliena quacumque causa inductum. Si autem debita erant diversarum naturarum, censembitur invalida compensatio in foro judiciario: In conscientia autem excusari potest ab alia restitutione, imò à culpa, modò tamen inde nullum damnum patiatur alter debitor, quia tunc præsumi potest, quòd non est rationabiliter invitus, sicut de priori compensatione supra dictum est. Nota tamen, non raro hujusmodi compensationem invalidam, & illicitam esse, etiam in foro interiori. Sit exemplum: Habes equum Joannis, qui tibi debet quinquaginta scuta argentea, non potes equum totidem valentem pro libito retinere, quia potest Joannes esse erga equum affectus ob speciale servitium: igitur periculosæ sunt in conscientia similes compensationes.

ARTICULUS APPENDIX,

De Acceptione Personarum.

1879 **P**ostquam de restitutione egerat D. Thomas q. 62. in 63. sermonem instituit de acceptione personarum, quæ diffinitur: *Injustitia, quā prater proportionem, agitur in debitis distributionibus.* Ponitur: *injustitia, locō generis, quā prater proportionem*, id est, propter indebitam causam, quidquam confertur; simile namque est hoc peccatum fallaciæ, quam vocant Sophistæ: *positio non causæ, ut causæ:* unde apposite distinxit D. Thomas acceptiōnem causæ, ab acceptione personæ, illa enim est justa, hæc autem iniqua, & ideo dicitur, *prater proportionem in distributionibus debitis*: nam hoc vitium directè militat contra justitiam distributivam, subindeque locum non habet in gratuitis, quæ liberaliter conferuntur, &

hoc ex motivo impossibilis est in Deo personarum acceptio, quia munerum collatio fit à Deo ex gratia, non ex justitiæ debito, ut communiter tradunt Theologi cum D. Thoma I. p. q. 23. Acceptio personarum sumi potest *activè*, ex parte scilicet conseruentis præmium indebitè, & *passivè* ex parte ejus cui tribuitur beneficium, v. g. præter debitam proportionem; & licet utroque modo sit per se peccatum, non tamen una ad aliam consequitur necessariò: & est simile in scandalo, quia sàpè peccat eligens dignum, digniori relicto, & tamen non peccat electus.

1880 Concl. *Acceptio personarum genere suo est peccatum mortale.* Rat. Hujusmodi acceptio diametrò opponitur justitiæ distributivæ, hæc enim sola, & nuda merita attendit, relatè ad id quod tribuitur: cæterum acceptio personam respicit, seu potius ejus conditionem, quæ ad causam, & rem non facit, putà, si aliquis alium promoveat ad prælaturam, quia est amicus, dives, &c. Sciendum tamen, quòd una, & eadem personæ conditio, quæ in uno negotio inducit acceptiōnem personæ, in alio non sic: unde consanguinitas facit aliquem dignum, ad hoc ut instituantur hæres patrimonii, non autem ad hoc quòd conferatur ei prælatio ecclesiastica, D. Thomas hic art. 1. Inde persona hòc locò accipitur per quandam translationem eorum qui in theatris aliorum personas referunt: nam acceptor personarum respicit in persona, quam præfert alteri, merita, & conditiones, quæ in ipsa vere non sunt; sed apparenter, & secundùm exteriorem superficiem, relicta aliâ personâ, in qua reipsâ existunt merita.

1881 Opp. Proverb. 18. v. 5. dicitur: *Accipere personam in judicio non est bonum; & Levit. 19. v. 15. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis.* Justè judica proximo tuo; sed in judicio fori, si delinquitur, est contra commutativam; non enim distribuit judex singulis bona communia, sed unicuique tribuit singulorum bona: ergo personarum acceptio non est determinatè contra distributivam. Confirm. Hoc peccatum reperitur in exhibitione honoris indebiti; sed id non est contra distributivam, cùm non semper tribuatur, aut negetur honor alicui comparativè ad alios: ergo idem. Resp. Lædere distributivam, nedum commutativam Judicem, qui accipit personam, & non causam, contra commutativam agit, quia

430 Tract. II. Septimum Decal. Præcept.

quia accepit ab uno quod injustè alteri confert, & contra distributivam, quia hoc ipsum facit *præter proportionem*, ut loquitur D. Thomas *bīc a. 4. Ad conf. dic:* honoris indebiti exhibitionem esse contra observantiam, & contra distributivam, diversimodè tamen: contra illam quidem sub ratione generali exhibitionis honorificæ gratis impensæ: adversus istam, *quatenus accipitur non causâ honoris debiti, quasi causâ honoris debiti.*

1882 Ex parte materiæ partitur hoc peccatum in quatuor species. Prima versatur in honoris exhibitione. 2. in judicio fori exterioris. 3. in officiis, & bonis communibus reipublicæ civilis. Quarta denique in rebus spiritualibus, quæ media sunt inter bona naturæ, & gratiæ, cùm sint instituta in Ecclesiæ utilitatem, & gubernationem, ut episcopatus, prælatio regularis, presbyteratus, magisterium, &c. Ex his postrema species gravius est peccatum, nam injustitia tantò est gravior, quantò excellentiora sunt bona in quibus committitur; sed spiritualia plurimum temporalibus præstant: ergo hoc peccatum est aliis pejus. Circa primam verò speciem præhabere oportet, quod cùni honor sit præmium, signum, atque testimonium virtutis in eo existentis cui defertur, *ideò sola virtus est debita causa honoris:* si ergo absque ulla habitudine ad virtutem cuiquam tribuitur honor, potest esse iniquitas acceptio. *Sciendum tamen, quod aliquis potest honorari non solum propter virtutem propriam, sed etiam propter virtutem alterius.* Sicut Principes, & Prælati honorantur, etiam si sint mali, in quantum gerunt personam Dei, & communitatis. D. Th. *bīc art. 3.* Eadem ratione parentes, & dominos debemus honorare, ob participationem divinæ dignitatis, cùm Deus sit omnium pater, & dominus: Senes autem sunt honorandi propter signum virtutis, quod est senectus, juxta illud *Sap. 4. v. 9.* *Senectus enim venerabilis, &c.* Verum tamen est, deficere quandoque hoc signum, unde *Dan. 13. v. 5.* dicitur: *Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.*

1883 Nota rursus, quod honor potest esse simpliciter, & absolute debitus, sicut qui exhibetur in Capitulis, Senatibus, & Congregatis, ubi cuiquam pro sua dignitate certus designatur locus. Alter honor dicitur debitus ex suppositione tantum, exhibeturque in epistolis, salutationibus, con-

viviis, & cæteris id genus: quare si aliquem invitaveris, teneris illum honorare secundum patriæ morem, & ideo meritò Christus D. *Luc. 7.* reprehendit Pharisæum, qui eum invitaverat, & tamen Palæstinorum morem prætermisit. Postremus honor appellatur gratuitus, & liberalis, putè, quando alterum vis honorare, & præter consuetum. Hinc certum est, acceptio personarum locum habere relatè ad superiores, patres, dominos, & senes: nam quod alicui commissum est, ut distribuat justè, si hoc præstat propter causam indebitam, vel improportionatè omittit, accipit personam. Itaque in honoribus purè gratuitis locum non habet acceptio personarum, benè verò in omnibus aliis; ut docet D. Thomas *bīc art. 1.* nec dissentit Cajet. ut falsò quidam putant.

1884 *Divites autem honorandi sunt propter hoc, quod majorem locum in communitatis obtinent.* Major autem locus est excellior status, & conditio in republica, præ inopibus, ideoque illis debetur specialis honor publicus, & forensis, qui non solum externa, sed interna estimatione tribui debet, nam justè à republica, quam suis facultatibus juvant, ubi, & quando oportet, conceditur divitibus talis honor. *Si autem divites, loquitur D. Th. solum intuitu divitiarum honorentur, erit peccatum acceptio personarum.* Unde S. Gregorius *Hom. 28. in Evang. ant. med.* super illud *Jacobi 2. v. 2.* *Si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum babens, &c.* scribit: *Superbia nostra retunditur, quia in hominibus non naturam, quæ ad imaginem Dei facti sunt, sed honores, & divitias veneramur.* Nota tamen proposit. D. Th. esse exclusivam: *solum intuitu divitiarum*, q.d. posthabito respectu ad virtutem; si namque divitem honoras, ob divitias, quatenus juvant ad reipublicæ pacem, conservationem, aliumve finem honestum, actus est virtutis, & hōc modō intelligendus est S. P. Aug. *Epist. 29. ad Hieron.* qui super testimonium S. Jacobi relatū, scribit: *Si autem de quotidianis confessibus loquitur, quis non hic peccat, si tamen peccat?* Excusamur etenim, quia præsumitur frequenter reperiri in hac exhibitione honoris aliquam habitudinem ad virtutem. Vide D. Th. *quodl. 10. a. 12.* Inferes, quod ubi filius honorat patrem, non quæ talem, sed quia divitem, potentem, &c. acceptor est personarum, & ideo hīc, de honore pa-ren;

Quæst. III. Art. App. Acceptio.

431

rentibus debitō mentionem fecit D. Thomas, quamvis hic ad pietatem pertineat, alia tamen ratione, ut superius dixi. Et de 1. specie hujus injustitiæ hactenus.

1885 Altera versatur in tribunalibus, & circa eam querunt DD. *Num in iis, quæ per legem non taxantur, sed arbitrio, & prudentiæ judicis relinquuntur, incurri queat personarum acceptio?* Et resp. sub dist. Nam ex his quædam tendunt in favorem, & levamen judicum, putà: quòd diebus festis ad arbitrium audiat, vel non audiat litigantes: & in his citra dubium est per se non committi hoc vitium, tunc enim judex ntitur jure suo, & nulli facit injuriam. Cæterū in aliis, quæ in favorem litigantium, & ut veritas securiùs inveniatur, sunt relata prudentiæ judicis, sicut extendere, aut restringere terminos probationis, admittere, vel excludere hunc fidejussionem, & sic in aliis, peccat judex, si quidquam uni concedit parti, & denegat (nisi justa adsit causa) alteri, etiamsi huic nullum sequatur damnum. *Rat.* Hujusmodi res eatenus arbitrio judicis relinquuntur, quatenus merita causæ postulant: si ergo nulla adest justa causa, agit non juxta merita causæ, sed intuitu amicitiæ, vel ob aliam causam indebitam, proindeque esset acceptor personarum. *Scito* tamen, ad personarum acceptiōnem pertinere, quòd invertatur ordo causarum, nisi justa causa hoc requirat: tenetur enim judex in processibus, & sententiis ordinem naturali ratione præscriptum servare, qui est, ut prius diffiniantur causæ antiquiores, unde lex Hispaniæ tit. 4. L. 9. p. 2. concedens judici facultatem invertendi causarum ordinem, intelligitur ubi id postulaverit justa ratio, quod & satis indicat ipsa lex, si attentè legatur. Et hæc de 2. specie acceptiōnis.

1886 Accedo jam ad 3. & ut dixi graviorē, quæ versatur maximè in electione ad beneficia ecclesiastica. Prius tamen scias, indignum aliquid addere supra inelegibilem; ille quippè simpliciter designat imeritum, privatumque perfectione, unde est intrinsecè inidoneus, putà, criminosus, ignorans, &c. Cæterū ineligibilis appellatur, qui ab extrinseco est impeditus ut eligatur, & hòc modò, unius conventus prælatus est ineligibilis in alio, & tamen indignus non est. Indignitas autem est duplex: Una absoluta, & simpliciter, ut infamia, in honestas morum publica, &c. Alia secun-

dum quid, putà defectus ætatis, legitimitatis, &c. cum hoc discrimine, quòd prior non consuevit dispensari, quinimò electores in eo casu per canones puniuntur; posterior autem solet dispensari, & ideo c. I. 2. O. 3. de postul. dicitur: *Eos posse postulari quorum indignitas est dispensabilis, & à superiori ad quem dirigitur postulatio, dispensari consuet.*

1887 Petes 1. *An existens in peccato mortali, indignus sit ad beneficia ecclesiastica?* Resp. Quòd existens in peccato mortali tempore electionis, aut promotionis, si tale illud fuerit, ut infamiam non inducat, censuram, aut quodlibet aliud impedimentum, non reddit peccatorem indignum, ut tunc promoveatur, & eligatur, nisi forte credatur perseveratus in eo pravo statu. *Rat. 1. p.* Nulla lege cautum est, ut pro acceptandis, vel conferendis beneficiis ecclesiasticis se præparet quis, sicut ad recipienda Sacraenta vivorum; nam Sacri Canones solùm exigunt *morum honestatem*; sed hæc non amittitur per unum, alterumve peccatum mortale; præsertim ubi prudenter præsumitur emendatio: ergo. *Rat. 2. p.* De peccatore habituali, de quo præsumitur quòd perseveratus sit in eo statu, nequit sperari recta prælatura administratio; in peccatore namque non est virtus prudentiæ, sed solùm *prudentia carnis*, quæ *mors est*. *Rom. 8. v. 6.* ergo neque eligi potest, neque licet acceptare.

1888 Petes 2. *An expetere quis possit beneficia ecclesiastica?* Ante hujus gravissimæ difficultatis resolutionem, moneo, tria esse beneficiorum genera. Primum cum animarum cura simpliciter tali, ut episcopatus, & prælatura regulares. Secundū cum animarum cura secundū quid, sicut parochi, qui coadjutores sunt Episcopi in animarum regimine. Et tertium absque hujusmodi cura, appellaturque beneficia simplicia. *Rursus scito:* tria esse in quovis beneficio. 1. finis, qui nihil aliud est, quām ipsam operationem beneficii ecclesiastici, putà, pascere gregem doctrinā, & exemplō, Sacramentorum administratione, & sic de aliis. 2. officii gradus, seu quòd aliis præsit, idque operi relato annexum est inseparabiliter; & 3. bona, quæ circunstant ipsum beneficium, ut honor, reverentia, & divitiae. Ita D. Th. *infra q. 185. a. 1.* Quòd prælibatō, Ad q.

1889 Resp. 1. Piè, & innoxie concupiscere quis potest, & petere quodlibet ex

re-

relatis beneficiis, si non aliter id vult, quām ut laboret ad Dei gloriam, animarumque saluti invigilet; regulariter tamen hoc desiderium est præsumptuosum, & ambitiosa petitio. Unde Apostolus 1. ad Timoth. 3. v.1. *Si quis, inquit, episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Ad quæ S. Hieron. lib. 1. adver. Jovin. *Episcopus, inquit, O Presbyter, O Diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum.* Nec dicit: *Si quis episcopatum desiderat, bonum desiderat gradum, sed bonum opus desiderat,* quod in majori ordine constitutus, poscit, si velit, occasionem exercendarum habere virtutum. Hoc bono flagrasse desideriò Maximianum Nestorii successorem, testatur Cœlestinus Papa: & nostra ætate Benedictus XIII. bona memoria, cùm juvenis in Sacrum Cardinallium Collegium, à Clemente IX. esset ascitus, confessus est in colloquio privato, & Typis edito: se episcopatum desiderasse, sed non nisi propter opus, ut ex eorum actis, non solum in episcopatu, verum etiam in Pontificatu Romano, colligitur manifestissimè. Rat. 1. p. Quilibet absque præsumptione appetere potest hæc, vel illa opera facere bona, si esset Episcopus. Similiter, potest appetere se esse dignum talibus operibus, & episcopatu, seu quovis alio beneficio ecclesiastico: ergo.

1890 Rat. 2. p. Ecclesiastes 10. v. 4. dicitur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum nè dimiseris;* & ideo Sancti, qui spiritu Dei aguntur, gradum celsitudinis fugerunt, ut ex eorum Actis passim habetur, & factò suò abundè demonstrarunt, quod spiritu diaboli, putè, ambitionis, avaritiæ, aut simoniæ, & insipientiæ aguntur illi, qui gradum celsiorem appetunt: unde Hebr. 5. v. 4. dicitur: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:* nam ad inordinationem voluntatis spectat, quod aliquis proprio motu feratur in hoc quod aliorum gubernationi præficiatur; aliorum enim salti intendere, convenit homini ex dispositione alterius potestatem habentis, ex Deo scilicet primariò, & principaliter, & ex arbitrio superiorum secundariò. D. Th. infra q. 185. art. 1. ad 3. & videndus quodl. 5. art. 22. O opusc. 18. cap. 19. ergo. Ex his habetur, eos esse aptiores ad beneficia ecclesiastica, qui terga vertunt dignitatibus, easque refugiant, itaut sola necessitate obsequantur, ut tradit D. Th. infra q. 185. art. 2. ubi cedendum esse superio-

rum præcepto, & non resistendum falsa humilitate, & fucata modestia, docet, nisi fortè quis indignitatis suæ, & improprietatis evidenter fuerit conscius. Videsis Greg. Nicænum orat. 8. Hieron. ad verba illa *Isai. 3.* Nè queras Judex fieri, nè fortè non possis auferre iniquitates, & ad verba Apost. relata: *Si quis episcopatum, O.* Isidorum Pelusiottam lib. 1. epist. 104. & S. Gaudentium in Scholiis, ad illum locum. Ubi perbellè notat, quid appellatione Episcopi, intelligebatur tempore Pauli, & quid hoc tempore.

1891 Scito tamen, quod persona appetens beneficium curatum, vel episcopatum, aut Prælaturam regularem, debet se ipsam mensurare per respectum ad tria, scilicet: ad regimen animarum, nè præsumptuose ad artem artium relatum se inveniat: O ad oves, quibus pascendis vacaturus est, ut tantum distet vita sua ab illis, quantum vita pastoris à grege; O ad alios, quibus tribui potest, aut debet tale beneficium, nè se dignioribus, aut æquè dignis anteponat. Ita Cajetanus in Summa, verbo Benefic. Eccles. subditque: *Hic tertius respectus habet locum etiam in appetitu beneficiorum sine cura;* debet enim secundum rectam rationem appetitum sic moderari, ut absque vitio acceptioonis personarum, appetat sibi provideri de beneficio in communi, vel hoc. Qui plura desideret, audeat Prado in Theolog. Moral. cap. 19. q. 3. Passer. tom. I. de statib. ad q. 135. art. 1. & alios.

1892 Inferes: quod beneficii ecclesiastici, præsertim curati, petitio, tunc solum est illicita, ubi præsumptuosa: unde D. Th. infra q. 100. a. 5. ad 3. *Si verò aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus,* O sic preces sunt pro indigno. Similia passim tradunt SS. PP. maxime Gregorius relatus c. *Sicut is* 1. q. 6. Bernardus ser. 58. O 76. in Cantica, & lib. 4. de considerat. ad Eugenium, & epist. 8. 9. O 24. cui concinnit ejus coevus Joannes Salesber. lib. 7. de nugis Curial. cap. 19. tom. 23. Bibliot. VV. PP. *Votis, sed non re ipsa,* inquit, *plures sunt numero rectores, quam illi quos regunt,* O. Considerandum autem est, quod concursus ad Parochiales Ecclesias, juxta præscriptum Tridentini *Jeff. 24. cap. 18.* ambitus non est, aut petitio præsumptuosa, cùm liceat se offerre ad examen, ut si judicatus fuerit dignior, vel æquè dignus, poscit ab Episcopo promoveri, citra illius præjudicium, & hæc est via fidelissima, & tuta,

tuta ad consequenda beneficia hujusmodi: sanè huic negotio, non se ingerat rogans: *Cōsilio, non prece agendum est*, S.Bern. lib. cit. ad Eugen.

1893 Petes 3. *Num ad beneficia curam animarum habentia, necesse sit semper digniorē eligere?* Supponit q. electionem indigni, seu immeriti, & non habentis conditions jure requisitas, esse illicitam, & irritam, aut saltem irritandam: & ideo, qui eligit publicè indignum, habetur ut inobediens, puniturque poenis Sacerorum Canonum, nisi probet ignorantiam invincibilem, vel metum talem sibi fuisse incussum, ut ipsum valeat excusare à poenis juris positivi humani, de quo latè Passerin. de Elect. cap. 29. per varias qq. Dixi: *ad Beneficia curam animarum habentia, i. quia de simplicibus, non est tam urgens ratio, nisi forte sequatur grave damnum Ecclesiæ, ut in provisione Poenitentiarie, Theologalis Canonicatus, &c. Unde pro aliis beneficiis simplicibus regulariter sufficit servare Decreta Tridentini ses. 7. cap. 3. & ses. 22. cap. 4.* Vide laudatum Passerin. ibi cap. 30. q. 12. *Insuper, ut comprehendantur prælatutæ regulares, quia de iis eadem, vel forte urgentior militat ratio ac in aliis, ut latè probat Prado hic cap. 19. q. 5. §. 2. & Passerin. cap. 30. citat. q. 5.* Hoc prælibato ad propositam q. affirmo, & quidem universalissimè, adeò ut nullus sit, qui hac lege non ligetur: nam & Sum. Pont. tenetur beneficia hujusmodi magis dignis dispensare, solosque digniores promovere. Hæc assertio apud SS. PP. & Theologos (inquit Prado q. 4. num. 5.) *semper in Ecclesia fuit indubitate.* Unde Trid. ses. 24. cap. 1. de reform. novum non imponit præceptum, ut notat C. Lugo hic disp. 35. num. 12. sed ad memoriam reducit quod jam erat: *Meminerint, inquit Concilium se ad Dei gloriam, & populum salutem utilius posse facere, quam si bonos Pastores, & Ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant, eosque alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint :: præfici diligenter curaverint.*

1894 Indè eligere minus dignum, digniori relicto, peccatum est genere suo mortale contra religionem, ut dixi, & adversus justitiam legalem, & distributivam, ex communi DD. Quia est dispensator infidelis, non prospiciens ad Ecclesiæ utilitatem, unde est acceptor personarum: nam propter aliam causam beneficia hujusmodi minus utilibus,

Tom. II.

& dignis confert, contra illud Apost. I. ad Cor. 14. v. 12. *Ad edificationem Ecclesiæ quartæ, ut abundetis.* Dissidium autem est inter AA. *An obligatio eligendi digniorem sit etiam ex commutativa?* Et probabilius nego, maximè quoad beneficia quælibet ecclesiastica, seclusâ quidem lege positiva particulari: nam hujusmodi beneficia non videntur bona communia, & præmia meritorum, ut dixit Rota in Calagurit. Beneficii, 27. Novemb. 1648. coram Bichio. Et hoc idem docuit D.Th. hic q. 185. art. 3. in corp. Non autem, inquit, divina ministeria hominibus committuntur propter eorum remunerationem, quam expectare debent in futurum: ergo in præsenti nullum damnum cuiquam infertur, etiam si sit dignior, & relinquatur. Vide Passerin. de Elect. cap. 30. q. 3. & 19. Judicium autem de eo, quod quis sit dignior in promotione ad parochialia beneficia, non ad Examinatores Synodales; sed solummodo ad Episcopum spectat, ut declaravit Sacra Cong. Concilii anno 1573. apud SS. D. N. Benedictum XIV. lib. 4. de Synodo, cap. 8. num. 6. & clare colligitur ex Trident. ses. 24. cap. 18. ubi ait: *Per actum deinde examine, renuntientur, quotcumque ab his idonei judicati fuerint, etate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem Ecclesiæ gubernandam opportunis, ex hisque (N.B.) Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit: ergo judicium de digno solum est dandum ab Examinatoribus simul congregatis, & judicium de digniori spectat ad Episcopum, potestque ab ipso haberi extra locum examinis, & separatim ab Examinatoribus, qui non tantum sunt Judices doctrinæ; sed omnium aliarum qualitatum ad officium Parochi cumulate obendum necessarium, & oppositum tanquam abusum reprobat in suis litteris Encyclis die 14. Decemb. 1742. ad omnes Episcopos datis prælaudatus SS. & habentur in suo Bullario t. 1. ord. 68. De his plura Thomas Hurtadus lib. 2. tract. 12. Prado loc. cit. q. 6. Passerin. q. 7. & alii.*

1895 Sequitur 1. Patronum beneficij curati laicum teneri similiter ad præsentandum dignorem; quia hæc obligatio est de lege naturæ, quæ omnes ligat, cura enim animarum requirit optimum: & ideo si non potest simpliciter optimus haberi, ad minus petit naturâ suâ optimum inter possibiles haberi. Unde si in fundatione impositum fuisse pactum, ut liceret eligere dignum, reliquo digniori, conditio esset iniqua, & contra

iii

jus

jus naturale, sive tenerentur successores dignorem præsentare, ut aperte decernit Trident. *ses. 24. de reform. cap. 1.* Sequitur 2. quod Episcopus ad quem pertinet renuntiationem, aut permutationem admittere, tenet similiter promovere meliorem, seu dignorem ad beneficia curata, quia in his casibus pariter clamat jus naturale in corde cuiuscumque superioris, & jura humana universalissimè loquuntur: nullatenus igitur isti casus sunt excipiendi, ut quidam falsò putant, ex quo in illis non sit necessarius concursus, ex hoc enim non infertur posse talia beneficia conferri minus digno, sicut nec indigno. Sequitur 3. Quod renuntiationes si fiant liberè in manu superioris, facilius admitti possunt, causa justa existente. Sed si fiant ad favorem alterius, & non parum suspectae sunt terrena alicujus affectionis, & non minuitur in superiore obligatio providendi Ecclesia de novo Rectore, sine ejus notabili damno. Hæc Passerin. *de Elect. cap. 30. q. 9. n. 136.*

QUÆSTIO IV.

De Contractibus.

ARTICULUS I.

Utrum error, & dolus, metus, ac solemnitatis defectus irritent contractum.

1896 **C**ontractus sic dictus, quia est actio trahens simul partium voluntates, simpliciter acceptus dissinitur ab Ulpiano: *Ultrò, citroque obligatio*, quod intellige causaliter, ita quod contractus sit actio inter duos, ex qua utrinque obligatio nascitur ad faciendum aliquid, quod justitiæ equalitas inter contrahentes constituantur. Dicitur: *actio signo externo manifesta*, aliter homines nequeunt inter se convenire. Cum autem ex nudis verbis non exoriatur obligatio, necessum est, quod adsit consensus verus, subindeque ubi deesset animus contrahendi, deesset quoque & se obligandi: igitur actio in proposito idem est ac pactum; omnis enim contractus est pactum, licet non econtrà. Ponitur: *inter duos*, & intellige, ut minus, potest enim esse inter plures. Ad extremum dicitur: *ex qua utrinque, &c.* quia contractus parit obligationem, quæ ad justitiam spectat rigorosam: *Cum sit*

vinculum juris naturalis, quò homo homini in aliquo astringitur, estò enim ante celebratiō nem contractus liber fuerit contrahens, post contractum tamen est ligatus.

1897 Varias hic divisiones enumerant DD. quia contractum accipiunt non omnimoda proprietate. Quare visum est cum D. Th. hic q. 61. a. 3. octo distinguere contractus: primus est *emptio*, ejusque correlativum *venditio. 2. ususfructus. 3. commodatum. 4. mutuum. 5. locatio. 6. conductio. 7. depositum. 7. impignoratio.* Et 8. *fidejusio*, ad quos alii contractus reducuntur: nam *cambium* collocatur sub emptione; *emphyteusis* (non accipitur hic ut suprà de dominio) propriè est ususfructus, vulgo *Arrendamiento*. Similiter *asscuratio* sub fidejusione, aut pignore comprehenditur, & sub locatione *contractus societatis*. Hucusque memorati *contractus nominati* nuncupātur: sunt insuper alii, qui certò vocabulò carent, & *innominati* dicuntur, sive declarantur: *Do ut des: do ut facias, facio ut des*, vel *facio ut facias*. Hoc autem est singulare in his contractibus, quod contrahentes possunt datum repetere, etiam coram judice, quamdiù res non est inchoata: non sic autem in contractibus nominatis.

1898 Contractus unus dicitur *onerofus*, & *respectivus*; alter verò *lucrativus*, & *gratutius*: ex illo in utroque contrahente surgit obligatio; secùs in isto. Deinde contractus dicitur *nudus à Juristis*, qui nihil habet, ut inducat obligationem in foro externo; *vestitus* verò appellatur *econversò*. Rursus partitur in *explicitum*, & *implicitum*: in isto obligatio virtualiter contrahitur, ut si quis tutelam acceptaverit, ligatus censemtur ad omnia, quæ illa exposcit. Insuper dantur contractus *stricti juris*, in quibus rigorem juris debet servare judex, & hujusmodi sunt *promissio, donatio, asscuratio, & stipulatio*. Alii verò *bonæ fidei* dicuntur, quia in eis multa potest judex arbitrari secundùm bonum, & æquum, ut sunt: *emptio, locatio, societas, depositum, & permutatio*, de quibus in *Instituta de actionibus*. Quatuor autem modis perficiuntur contractus, re scilicet, verbis, litteris, & consensu. *Re*, ut in *mutuo, commodato, & deposito*; non enim perfecti censentur, nisi post traditionem. *Verbis*, ut in *stipulationibus: dabis, & dabo. Litteris*, quando quis scriptò confitetur recepisse, quod postea reddet. *Consensu* denique, ut in *societate, emptione, & locatione*, in quibus sufficit contrahentes consentire per se, vel per *nun-*
tium.

tiūm. His prælibatis , sit

1899 Concl.1. Qualiscumque sit error circa rei substantiam, nullum reddit contractum: bunc tamen non semper irritat, si sit circa qualitatem. Rat. 1.p. Sine consensu non datur validus contractus; sed in rem ignoratam nullus consentit: ergo. Indè, etiamsi errans ita esset dispositus, ut si errorem cognovisset, adhuc contraheret, non proinde staret contractus, defectu quidem consensus interioris ad omnem actionem humanam requisiti. Rat.2. p. Error qualitatis , vel est motivum principale contractus: vel tantum excitans ? Sed in priori casu non subsistit contractus, benè vero in posteriori , quia in illo , & non in isto deficit objectum primarium consensus: ergo. Quandonam autem in praxi qualitas falsò apprehensa sit , vel non sit motivum principale, difficilè statuitur. Sed , ut ego quidem arbitror, hæc regula servanda videtur : ubi nec formaliter , nec virtualiter apponitur conditio qualitatis limitans contractum, qualitas falsò apprehensa non censetur motivum principale. Quocirca erit validus contractus, quando emis vinum , quòd credis vetus, etiamsi novum fuerit; non tamen stabit contractus, si apponeres limitationem : Emo vi-num, si sit vetus. Quid verò, si dicas: Emo vi-num, quia vetus? Res certè est dubia : nam tò quia indifferens est ad causam motivam, & impulsivam ; unde in foro conscientiæ mens contrahentis est inspicienda: at in contentioso præsumptio stabit pro contractu, nisi forte ex circumstantiis aliud colligi possit.

1900 Opp. Error, & dolus circa qualitatem, neque jure naturæ, neque humanò irritant contractum: ergo. Prob. ant. quoad 1.p. Error ille non tollit simpliciter voluntaritum, cùm non versetur circa rei substantiam: ergo sicut in matrimonio error qualitatis non irritat ipsum, ita in proposito. Prob. quoad 2.p. In jure dolus , & metus æquiparantur ; sed metus etiamsi det causam contractui, non irritat ipsum: ergo. Resp. N.ant. error namque, de quo procedit nostra resolutio, immediate terminatur ad qualitatem, & nonnisi dependenter ab ea fertur in rei substantiam: impossibile ergo est, quòd ista voluntariè intendantur, ubi in illam non datur consensus voluntarius. Ad 2. prob. dist. æquiparantur quoad omnia, N. in quibusdam, C. Ut enim constat ex dictis de actibus humanis , ignorantia antecedens, & consequens, de quibus nunc loquimur, impedit simpliciter voluntarium; secus verò metus,

1901 Sequitur , quòd si contrahens nullam apponit conditionem circa rei qualitatem in qua decipitur, fraus, & dolus non irritant contractum , cùm non desit consensus in objectum primarium contractus. Scito tamen, dolus posse provenire ex utriusque ignorantia, & tunc est materialis : formalis verò erit dolus , ubi ocurrat certa unius contrahentis notitia. Igitur in priori illa fraude, cùm uterque contrahens sit innocens, nullus habet facultatem rescindendi contractum, & deceptus sibi imputet factum. In secundo verò dolo qualitatis, rescindibilis est contractus ad arbitrium decepti, & quidem propria auctoritate: nam qui sic alterum decipit, injuriā irrogat gravem : ergo jus habet ad rescindendum contractum , idque æquitati , & rationi videtur conformius ; hoc autem in matrimonio, cùm ex se sit contractus indissolubilis, locum non habet. Scito autem, quòd licet non constet, prædictos contractus esse irritandos juxta jus commune, benè vero secundum hispanicum. L.57. tit.5. §.5.

1902 Concl. 2. Jure naturæ validus est contractus ex gravi metu factus, sive metus sit ab intrinseco necessario, sive ab extrinseco libero, modò tamen sit justè illatus. Rat.1. O 2.p. Licet contractus ille involuntarius sit secundum quid, cùm non fieret , si malum non timeretur ; simpliciter autem est voluntarius, quia cum sufficienti advertentia medium contrahendi eligitur ad vitandum malum imminens: ergo contractus ille habet quidquid naturaliter requiritur. Accedit, quòd votum simili metu emissum ligat: ergo. Hinc, si mulier ob metum submersionis in mari promittit liberanti se matrimonium, ad ipsum tenetur. Rat.3.p. est manifesta , alias metus es- sit tunc injustè incusus , non sine contradictione ; & idcirco qui sponsalia contraxit propter metum excommunicationis v.g. compellitur ad matrimonium. Sed cùm libera debant esse matrimonia, monenda est potius puerilla, quam cogenda , cùm coactiones tristes exitus crebro soleant habere, c. Requisivit, de spons.

1903 Concl.3. Metus gravis ab extrinseco libero, & injustè incusus ad extorquendum consensum contractus onerosi , ipsum non reddit de facto invalidum, & hoc verum est jure naturali , & humano. Excipe aliquos particulares contractus; primum nempè sponsalia, & matrimonium. 2.professionem religiosam. 3.dotis solutionem, aut promissionem. 4.Prælati electionem. 5.promissionem , vel traditionem honorum ecclesiasticorum. 6. abso-

lutionem excommunicationis. Et 7. auctori-
tatem Tutorum. Omnes hi contractus (alios
mitto, quia hinc inde controversos) si ex
gravi metu fiant, jure positivo, & de facto
irritantur; si verò ex levi metu, irritandi sunt
à Judice. Hoc prælibatō,

1904 *Rat. 1.p.* Jus naturale tantum po-
stulat, quod contractus sit simpliciter volun-
tarius; sed prædictus contractus est hujusmo-
di: ergo. *Si dicas*, ratione injuriæ illatae esse
naturaliter irritum: Contra est, 1. nam ex in-
juria tantum sequitur, quod eam passus ha-
beat actionem ad rescindendum contractum,
ut in pristinum statum restituatur, & hoc qui-
dem propria auctoritate, sicut dictum est de
contractu, cui causam dedit dolus: minimè ta-
men infertur, quod naturaliter non sit validus
contractus, unde juramentum gravi metu, &
injustè extortum, stat quoque, cum sit volun-
tarium simpliciter. 2. In contractu ex levi
metu, & injusto invenitur pariter injuria re-
stitutionem inducens; sed hoc non obstanti
contractus est validus: ergo. *Quoad 2.p. prob.*
ex L. *Si mulier 11. §. fin.* ubi dicitur: *Metu co-
æctus adii hereditatem, puto me heredem effici,
sed per Prætorem restituendus sum, ut ab-
stinenzi mibi potestas tribuatur.* Unde *L. ult. Cod.*
De bis, qua vi, præcipitur Judicibus, ut infir-
ment venditiones, transactiones, & donatio-
nes extortas: signum ergo est, quod antea
contractus illi erant validi.

1905 Hinc gravem metum injustè passus,
sive ab altero contrahente, sive ab aliquo
tertio, potest rescindere contractum ante Ju-
dicis sententiam in foro animæ: cæterum pro
foro externo requiritur declaratoria Judicis.
Nec obstat dictum de dolo proveniente ab
uno tertio, quia jus ibi non confert actionem,
nisi contra injuriantem: cæterum in contractu
ex metu, datur actio adversus incutientem
metum, & in rem ipsam, ideoque, etiamsi
tertius metum intulerit, adhuc invito altero
contrahente, tam is, quam ille tenetur accep-
tum reddere, gravatumque indemnizare, id-
que ante Judicis sententiam in foro consci-
entiae: nam hoc postulat naturalis æquitas.
Dixi in concl. *ad extorquendum consensum*:
nam contractus cum eo, qui metum non in-
cussit, validus est, ut si captus à latronibus
promittas rustico transeungi decem scuta, si
te ab illis liberaverit, ubi enim liber factus
es, teneris vi promissionis illa dare, quia
non promisisti ex metu, sed cum metu.

1906 *Opp. 1. contra 1.p.* Matrimonium
gravi metu injustè incuso irritum est jure na-

turæ: similiter ergo alii contractus. *Resp.* per-
missio pro nunc ant. N. cons. Quia matrimo-
nium est vinculum naturæ suæ perpetuum,
subindeque naturaliter indissolubile; unde
nihil mirum, quod nullum sit ubi factum fue-
rit ex gravi metu; naturæ enim consonum
est, ut omnino liberè, & absque involuntarii
mixtione fiat, quod in perpetuum durare de-
bet; alii verò contractus non ita sunt indissol-
ubiles: nam accedente utriusque contrahen-
tis consensu, rescindi possunt, & hoc est con-
forme naturæ agentis liberi.

1907 *Opp. 2. contra 2.p.* In his contracti-
bus dominium non transfertur: ergo validi
non sunt. Ant. *prob. 1.* ex eo, quod lex lo-
quens de eo, qui per metum contraxit, di-
cit, *quia res in bonis ejus est.* 2. Quia sine titu-
lo justo non transfertur dominium; sed in
proposito nullus est titulus, quia cum injuria
sit contractus: ergo. 3. Res fructifera, cum
fructibus est restituenda: signum ergo est,
quod non fuit translatum dominium: nam
fructus sunt domini. 4. Hic locum habet oc-
ulta compensatio: ergo cum propria aucto-
ritate alienum non possimus accipere; sig-
num est, quod res erat propria. 5. Nam alias
ubi vexatus anteriores haberet creditores,
ipsi essent præferendi in casu restitutionis,
quod videtur absurdum. *Resp.* N. ant. & ad
1. *prob. dic.* rem esse in bonis ejus æquiva-
lenter, non simpliciter, quia vexatus habet
actionem contra injuriantem, & in rem ip-
sam, sed non jus in re. *Ad 2. dist. maj.* non
transfertur dominium revocabile, & debile,
N. firmum, & irrevocabile, C. Nec inde in-
feras, quod usurarius dominium acquirat re-
vocabile, quia contractus usurarius naturali-
jure, & humano est irritus ipso factō. *Ad 3.*
N. cons. nam metum passus, jus habet restitu-
tionis in integrum, unde nihil ipsi obest, quod
alius qualecumque acquisierit dominium.
Ad 4. N. cons. nam solum infertur, quod qui
metum intulit, non censetur rationabiliter in-
vititus, & ideo vexatus rectè utitur compen-
satione, ubi cæteræ concurrent conditions,
ut sit justa. *Ad ult. dic.*, quod ubi res adhuc
esset integra, præferendus esset vexatus; se cùs
verò ubi secùs, & utrumque postulat ordo re-
stitutionis supra expensus.

1908 *Concl. 4.* *Metus levis injustè incusus*
*dans causam contractui, ita quod alias non es-
set celebrandus, irritat contractum:* unde is re-
scindi potest, attento jure naturæ; excipiuntur
autem matrimonium, & professio religiosa,
quia indissolubilia. *Rat. conclu. est:* Ideo in
foro

foro judiciali non rescinderetur eo casu contractus, quia præsumeretur levem metum non dedisse causam contractui: ergo si in conscientia hoc constat, rescindibilis erit contractus; lex enim fundata in præsumptione facti non ligat coram Deo, si veritas illi non respondeat. *Deinde*, qui alienum obtinuit, alias non obtenturus vi metus levis, obligatur reddere: ergo, qui per metum tradidit, alioqui non traditur, repetere poterit. *Demum*, metum patiens debet suæ libertati restituī, itaut sit tanta in ipso, ac in alio, quō servatur justitiæ æqualitas: jus ergo habet assumendi statum libertatis, adeoque approbandi, vel reprobandi contractum.

1909 *Sequitur*, quod metus reverentialis, si gravis extitit, in utroque foro rescindibilem efficit contractum; si vero fuerit levis, solummodo in foro conscientiae rescindi poterit contractus, cui causam dedit timor injustè incusus, etiamsi modicus. Inde habes primò, in sponsalibus metu levi factis, posse contrahentem absque culpa resilire. 2. Fidejussionem uxoris pro marito, metu reverentiali factam, ut præfertur, non ligare pro foro interno. Petes autem: *Quid de donatione liberali ex metu tamen incuso injustè facta?* *Resp.* Jure naturæ esse irritandam, quia donatio est ad exercendam liberalitatem, & libertatem: ergo natura suâ requirit plenum voluntarium, quod auffert metus, & ideo revocabilis est propria autoritate talis donatio. Nec obstat validum esse votum simili metu emissum, ut aliqui volunt; quia votum non sit ad exercendam libertatem, sed ad placendum Deo, aut quid simile. Et de metu dicta sint sat.

1910 *Concl. 5. Contractus solemnitate iuri substantiali defititus, in foro conscientiae est validus, modò habeat requisita ex jure naturali;* unde qui vi illius possidet, iuste quidem possidet, sed revocabiliter, ita ut per sententiam judicis possit deturbari à possessione. Solemnitas substantialis dicitur, cuius defectu lex decernit nullum esse contractum ipsò factō, seu pro infecto habendum. Hæc est sententia media inter duas extremas, & prob. hac efficaci ratione: ideo contractus minus solemnis esset in conscientia nullus, quia leges ipsum irritantes ligant etiam in foro animæ; sed hæc ratio est planè insufficiens: ergo. Maj. est præcipuum, & fortè unicum contrariorum fundamentum.

Min. vero prob. Stat bene, quod leges illæ obligent in conscientia, & quod contrahens iuste possideat in foro animæ vi contractus minus solemnis: ergo. Prob. ant. Leges illæ obligant contrahentes, ut accedente judicis sententiâ rescindant contractum retrotrahendo rescissionem ad horam, & tempus initi contractus; sed cum hoc stat, quod ante sententiam iuste possideant: ergo. *Insuper*: vi prædictarum legum quilibet ex contrahentibus actionem habet instandi judicem, ut rescindat contractum: ergo idem. Itaque uterque contrahentium potest beneficiò legis uti, quia contractus minus solemnis in ventre portat hanc mutuam conditionem, ut unicuique contrahentium liceat uti legis beneficiò ad recedendum à contractu.

1911 Sed quid dicendum: *Si quis renuntiet huic beneficio, promittatque forte sub iuramento, quod nunquam illo utetur?* *Resp.* Quod cum hoc beneficium sit favor publicus, & principaliter concessus intuitu boni communis, nullus potest illi renuntiare. Quare dicitur, quod in illo casu tutâ conscientiâ possit contrahens uti prædicto legis beneficiò. Ita Passerinus de elect. can. cap. 10. n. 27. Atque ex his cum eodem facile dilues argumenta contraria. *Scito tamen*, quod ubi lex declarat contractum minus solemnem esse nullum, in conscientia haberi debet ut talis; unde collatio parochialis facta, non servatâ formâ Tridentini, dicitur nulla in omni foro; similiter matrimonium clandestinum: minimè vero professio religiosa, ut doctior factus docet ipse Passerinus retractans quod hic dixerat, ut habes supra.

ARTICULUS II.

Quinam possint Contractus inire?

1912 *Q*uilibet rationis compos habens absolutam bonorum administrationem, legitimè contrahit, nisi speciali jure fuerit impeditus. Inde regulares vi voti inhabiles sunt ad contrahendum sine prælati licentia, & conuges mutuo egent consensu respectu aliquorum bonorum. Prodigus similiter jure positivo redditur incapax ad contractus, sed nonnisi post sententiam judicis, quâ ipsi interdicatur bonorum administratio, vel, ut alii volunt, declaretur prodigalitas. Servi quo-

quoque dūm tales perseverant, nequeunt obligari civiliter: benè verò naturaliter, absque præjudicio tamen domini, & tunc contractus stat in conscientia, præsertim ubi cum domino contraxit, quia eo casu censetur hunc cedere juri servitutis.

1913 Supremus Princeps cum vassallis contrahens, naturali ligatur obligatione, & quodammodo civili, quatenus à judice declarari potest constrictus ad aliquid facendum. Tutor, & curator, durante cura, & tutela, nequeunt cum pupillo, aut minore contrahere, & jure Hispaniæ, etiamsi pallam, & bona fide conveniant. Testamentorum executores dominium non acquirunt rerum testatoris, nisi interveniat auctoritas judicis coexecutoris. Negotiorum gestores emere, aliosve contractus habere, prohibiti sunt circa res quas negotiantur. Idemque sancitum est de advocate cum suo cliente durante lite, & tempore infirmitatis de medico.

1914 Scito autem primò, jure communni, illum qui 25. annos nondum implevit, dici minorem; & pupillum, qui pubertatem nactus non est, quæ in viris accidit anno 14. ætatis, & 12. in fœminis. Proximus autem pubertati vocatur ab anno 10. usque ad 14. completum, & fœmella ab anno 9. & dimidio, usque ad 12. Scito etiam 2. bona illa, quæ ultra triennium servari possunt, ut gemmæ, vasa aurea, &c. dici mobilia, quæ servando servari possunt: quæ verò ad triennium non sunt servabilia, ut frumentū, appellantur bona, quæ servando servari non possunt. Certum autem est, pupillos, & minores de immobilibus, & mobilibus, quæ servando servari possunt, contrahere non posse, nisi judicis auctoritate, & tutoris, aut curatoris licentiâ. Valent tamen alios sibi obligare, & quidem in bonis quibusvis, nam illorum privilegium in favorem teneræ ætatis est concessum, & ideo communiter dicuntur, quod contractus pupilli, sicut & minoris, tantum ex una parte claudicat.

1915 Difficultas est: *An minor, vel pupillus pubertati proximus contrahens cum extraneo* (nam cum curatore, & tute nullus est contractus) *sine horum auctoritate, in his quæ absque judicis interventu queunt alienari* (uti sunt mobilia, & quæ servando servari nequeunt) *maneant obligati naturaliter, & in conscientia?* Civiliter namque indubium est, liberos esse à debito justitiae, cùm jus omnino irritet illos contractus, eisque po-

sitivè resistat, maximè contractui iudi, pecunia credita, qui jure hispanico, etiamsi interveniat licentia curatoris, & tutoris, est nullus in foro fori. Nihilominus ad quæst. Resp. affirmativè: unde accipiens à minore non tenetur rem ab ipso acceptam ante judicis sententiam restituere. Constat ex dictis de contractu minus solemnii. Rat. est, quod pupillus proximus pubertati, & minor capaces sunt obligationis naturalis per contractum suscipienda; sed leges positivæ ipsos non declarant talis obligationis inhabiles in conscientia: ergo. Conf. Fidejussor non obligatur, principali non obligato, cùm deficiente debito principali cesse accessorium; sed fidejussor minoris, aut pupilli proximi pubertati manet obligatus naturaliter ex communi sententia: ergo.

1916 Opp. 1. Leges clamant, hujusmodi contractus esse irritos, minoremque non posse sine curatoris licentia ligari: ergo. Conf. Si in conscientia tenentur illi solvere, aut dare quod debent, frustra datur ipsis actio, ut ea ipsa possint auctoritate judicis recuperare: ergo. Hæc argumenta, sicut & sequens, militant pariter contra dicta circa contractum minus solemnem. Quare ad 1. Resp. Contractus illos dici irritos, quia à judice sunt irritandi, minorque potest obligationem elidere utendo beneficio restitutionis in integrum, de qua statim. Et insuper, quia curator potest contractum rescindere. Ad 2. dic: quod sicut qui in ludo perdit, tenetur solvere, & alius retinere potest pecuniam, usquequod à judice irritetur contractus iudi, ita in proposito, & in omni contractu, qui jure naturali sit ratus, nam, ut dictum est, leges irritantes illos contractus, etsi pertingant ad conscientiam (quod malè negant quidam, quos merito impugnat Concina lib. 3. de just. & jure dissert. I. c. 7. n. 6. & 11.) sed nonnisi post sententiam judicis.

1917 Opp. 2. Ubi non posset pupillus rem suam coram judice repetere, uti posset compensatione: an non? Si 1. signum est non transtulisse dominium. Si 2. neque coram judice poterit datum repetere: ergo. Resp. Quod minor tantum habet jus repetendi rem suam juridicè, nec aliud ipsis lex civilis concedit, subindeque compensatio in praesenti omnino est illi vetita, nisi forte per injustam possidentis contradictionem impediretur adire judicem: tunc enim possidens esset debitor certus *ex injuria*, non *ex contraria*.

tractu, quia ad hoc eget sententiâ judicis. *Præterea*, si minor, huic opinioni adhærens, clam posset sibi recompensare, possidens quoque, propter oppositam utique probabilem, non teneretur restituere, possetque Theologus minori consulere compensationem, & possessori retentionem, quod est planè absurdum: sèpè namque ex duabus opinionibus seorsim probabilibus fieri in praxi quoddam monstrum, edocet Prado cap. 15. q. 1. n. 30. atdeoque C. Lugo *disp.* 15. de *Euchar.* sect. 2. n. 49. ostendit debere sequi opinionem probabilem cum omnibus consequentiis, quas secum affert, relictâ aliâ contrariâ, licet probabili: unde *hic disp.* 22. sect. 9. n. 261. probat, non posse hæredem voluntatem testatoris approbare quoad lucrum, & reprobare quoad onera, quidquid dicant reflexistæ moderni.

1918 His obiter prælibatis, de filiis familiæ breviter dico: quòd si puberes sint, aut pubertati proximi, liberè possunt inire contractus de bonis quorum habent dominium, & administrationem, qualia sunt castræ, & quasi castræ, de quibus possunt testamenta condere. Et esto de bonis adventitiis, & profectiis administrationem non habeant, ea tamen possunt alienare ex consensu patris tacito; non enim requiritur expressus: unde si à patre accepit bona in negotiatione expendenda, arbitratu suo poterit contractus inire. Scito præterea, quòd si filius à patre non accipit alimenta, nec cum ipso vivit, poterit uterque obligari contractu innominato *facio*, ut *facias*, locando nempè suas operas patentí non minus, quam extraneo.

1919 Cum verò minoribus beneficium restitutionis in integrum jura concedant, aliqua de ea delibare necessum est. Itaque restitutio in integrum est: *Prioris statûs reintegratio*, subindeque beneficium restitutio- nis in integrum diffinitur: *Remedium juris extraordinarium*, quòd graviter *lesus* autoritate judicis restituitur in statum, & jus quòd fuerat ante *lesionem*. Hoc beneficium conceditur minoribus, ubi ante 25. annum compleatum acceperint damnum vi contractus, etiam validi, sed non satis prudenter celebrati, & ideo locum habet in contractu cùratoris, & judicis autoritate celebratō: si enim ab initio contractus fuit nullus, vel jure ordinario annullandus, datur locus restitutioni in integrum, & opus non est recur- rere ad beneficium restitutio- nis in integrum,

quia hoc est remedium extraordinarium, quod non conceditur ubi aliud suppetit. Conceditur autem minoribus quadriennium, ut hoc exposcant beneficium, sive durat usque ad 29. annum, nisi fortè eō temporis intervallō contractum ratificaverint.

1920 Præterea debet minor gravem pati *lesionem*, & ideo ponitur *graviter lesus*; non enim conceditur ob *damnum* leve, quia *de minimis non curat Prator*. *Lesio* hujusmodi debet ex contractu oriri; nam si aliundè, & per accidens evenit, locum non habet hoc remedium, quod lex tantum concedit minoribus, quia ex contractu graviter sunt *lesi*. Gaudent etiam hòc beneficiò Ecclesiæ, & alia pia loca, ut monasteria, hospitalia, &c. Unde in illis casibus, in quibus possunt minores uti hòc beneficiò, queunt similiter Ecclesiæ intra quadriennium à die factæ *lesionis* computandum. Quòd si *lesio* fuerit enormis, protenditur tempus, & similiter si vivit Prælatus, qui male alienavit, tunc enim numerabitur quadriennium à morte ejusdem, nam antea Ecclesia erat absque legitimo defensore. Extenditur quoque hoc privilegium ad Principes, Republicas, Universitates litterarias, & interdum conceditur rusticis, mulieribus, & militaribus bello detentis. Scito hoc privilegium non esse ita personale, ut ad minores hæredes non transeat. Hæc sufficient dicta circa rem, quæ forum contentiosum magis respiciunt.

ARTICULUS III.

Quid sit Negotiatio, & quibus licita?

1921 **D**iscerne cautè negotium inter, & negotiationem: illud enim ad plura te extendit, nam judicare, advo- care, procurare, tutelam, aut curam exequi, non sunt negotiations, sed negotia, & quidem non omnia interdicuntur Ecclesiasticis, cum enim Apost. 2. ad Timot. c.2.v.4. scribit: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*, in universum non prohibet Ecclesiasticis negotia secularia, sed quod fiant ex cupiditate: unde D. Th. ad eum locum optimè ponderat tò: *implicat se*, non enim dicit Apost. *non exercet negotia secularia*, neque dicit: *non implicatur*, nam qui ex charitate, aut pietate negotia tractat secularia, sc̄ilicet à Deo implicatur, non ille se implicat. Vide etiam D. Th. *hic q. 187. a. 2.*

Di-

1922 Dividitur negotiatio in propriam, impropiam, & in propriissimam: de hac intelligitur illud *Proverb. 31. v. 18. Vedit, quia bona est negotiatio ejus*, quæ constitit in emptione necessariorum, & superflorum venditione. Impropria est, quâ aliquid emitur, ut carius vendatur mutatum, aut melioratum atte, vel industria. Negotiatio propria diffinitur: *Eemptio rei alicujus eō animō facta, ut emens carius illam vendat immutatam, ut lucrum acquirat.* Colligitur ex D. Th. loc. cit. ad 2. unde quatuor conditiones requiruntur ad propriam negotiationem; prima, quod negotiator emerit: nomine autem emptio-nis comprehenditur permutatio. Hinc vendere quæ quis aliò titulò possidet, non est propriè negotiari; adeoque Ecclesiasticus suorum agrorum vinum, aut frumentum vendens, non est negotiatur. 2. Quod emat, ut vendat; nam si rem emat, ut teneat, poterit postmodum eandem vendere carius, absque negotiatione. 3. Quod res empta vendatur immutata, & ideo artificium non est negotiatio: unde veteres Monachi sponte conficiebant, ut venderent. Quarta de-nique, & potissima conditio est, ut carius vendat: negotiatio enim, propter luctum est principaliter instituta, & ideo compendio-sè deterribit à Silvestro: *permutatio lucra-tiva.* His prælibatis, sit

1923 Concl. *Nulla negotiatio est intrinse-cè, & positivè mala; quæ verò propriè talis dicitur, quandam turpitudinis, & mali spe-ciem habet, adeoque jure canonico interdic-tur omnibus Ecclesiasticis.* Rat. 1. p. Luctum, quod est finis proximus strictæ negotiationis (de qua potest esse difficultas) nihil dicit ex se vitiosum, aut virtuti contrariū; sed est quid indifferens specie sua, unde S. August. enarrat. 1. p. *Psal. 70.* ait: *Si malus fuero, non negotiatio mibi facit, sed iniquitas mea: ergo.* Rat. 2. p. Negotiatio stricta servit cu-piditati lucri, quæ in infinitum tendit, ut dic-tur 1. *Polit. 6.* unde periculosa est, pecca-tisque obnoxia, iuxta illud *Eccl. 26. v. 28. Difficile exuitur negotians à negligentia perti-nentium ad animæ salutem: Nam qui volunt divites fieri, incident in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.* 1. ad *Timot. cap. 6. v. 9.* Triplici ergo de causa mali speciem habet negotiatio. 1. quia proximè ordinatur ad lucrum temporale. 2. propter frequen-tia negotiantium vitia. Et 3. quia negotia-

toris animum implicat temporalibus curis, avertitque à spiritualibus.

1924 Hinc colliges, negotiationem interdum exerceri cum peccato mortali, puta si lucrum sit finis ultimus negotiationis, quod infrequens non est in praxi, cum quamplures propter lucrum non recusent fraudes, perjuria, injusticias, & alia peccata com-mittere: unde de hac negotiatione interpretanda sunt loca Sacrae Scripturæ, Can. & SS. PP. ubi reprehenduntur mercatores. Ali- quando verò exercetur cum solo veniali, puta cum negotiator præcisè intendat lu-crum non praesigendo ulteriorem finem ho-nestum, ut oportet scilicet ad sustentatio-nem suæ familiæ, publicam utilitatem, &c. quia non datur actio humana indifferens in individuo. Igitur qui intendunt lucrum tanquam stipendum laboris, & industrie ob finem honestum, landabiliter, & justè negotiantur, unde Patriarchæ Vet. T. hoc ge-nus negotiationis exercuerunt, ut colligitur ex cap. 34. *Gen. v. 21.*

1925 Rat. 3. p. Jus canonicum ob tres causas relatas sub gravibus poenis prohibet Ecclesiasticis negotiationem: unde S. Hiero-nymus *Epist. 2. ad Nepot.* dicit: *Negotiatorem Clericum: quasi quandam pestem fuge.* Vi-de plura apud Raynaudum *in discept. de reli-gioso negotiato.* Poenas Clerici negotiato-ris innovavit, auxitque Trid. *sess. 22. cap. II.* & quamvis excommunicatio major, suspen-sio, & amissio privilegii immunitatis à tri-butis, sint ferendæ sententiæ, denotant tam- men gravissimam prohibitionem. Omnes has poenas, & quascumque contentas in aliis Constit. Apostolicis confirmat SS. D. N. Be-ne dictus XIV. in sua constit. quæ incipit: *Apostolicae*, edita die 25. Februarii anni 1741. Scito autem, quod propter unum, vel alterum negotiationis actum sine scandalo exercitum, non subjacet quis poenis; ju-ra enim potius artem, seu officium nego-tiandi prohibuisse videntur, juxta regu-lam Juristarum: *Nomina significantia artem, vel officium, alias licitum, non verificantur ex uno actu.* Similiter excusaretur Clericus negotiationem exercens, quia ad vitæ sus-tentationem necessaria non haberet, dummodo necessitas non quæsita, sed vera es-set, quæ vix in præsentiarum locum habere potest, cum Clerici ad sacros ordines non promoveantur, nisi habeant unde honestè sustentari queant; & religiosi ad titulum paupertatis ordinentur, unde per eleemo-ni-

Quæst. IV. Art. III. Contractus.

441

synas possunt sibi sufficenter providere. Vide const. Urbani VIII. quæ incipit: *Ex debito*. Et nota: in dubio *an negotiatio sit facta ex necessitate?* judicandum est negativè, ut dixit Barbosa, quia præsumptio fori stat pro cupiditate.

1926 Petes 1. *An sit prohibitum Ecclesiasticis per alium negotiari?* Affirmo. Rat. Qui per alium negotiatur, & per se ipsum negotiatur; sed hoc prohibetur sub gravibus poenis: ergo & illud. Prob. maj. Nisi Ecclesiasticus contractum socieratis ineat cum laico mercatore, non negotiabitur per alium; sed esse socium in negotio est per se ipsum negotiari: ergo. Maj. constat discutrendo per singulos contractus: nam si ineat contractum locationis, commodati, depositi, mutui, & similiter, transfert pecuniæ, aut mercium dominium, siveque jam est impedita negotiatio: tunc ergo solùm dicitur negotiari per alium, quando fit socius negotiationis. Discursus iste adeò evidens est, ut convictus Roncaglia novissimè aufugiat consilio 18. n. 9. & seq. ad consuetudinem: *Sea supervacuum est* (loquitur SS.D.N. Benedictus XIV. lib. 7. de Synod. Diœces. cap. 49. n. 5.) pluribus de hac quæstione differere, quam nos statim ac ad supremum Ecclesiæ Pontificatum electi fuimus, definitivimus: necessarium quippe reputantes novæ legis fræno cobibere insaciabitem Clericorum cupiditatem divitias accumulandi, nostris apostolicis litteris, datis die 25. Februarii 1741. quæ habentur tom. 1. nostrar. Constit. confit. 13. Declaravimus, & ediximus nullam negotiationem, alias Clericis probitam, posse ab iisdem sub alieni nominis velamine exerceri, eique etiam per laicos operam dantes, obnoxios fecimus poenis, quæ à sacris canonibus, & constitut. apostolicis statuta sunt contra Clericos negotiatores. Quocirca cum controversia apostolica Sedis judiciò dirempta jam sit, poterunt Episcopi: Clericos per interpositam personam cambia activa (idemque decernit in qualibet alia negotiatione, alieno nomine exercitâ) contrabere præsumentes ad sacrorum canonum normam punire. Hæc ille.

1927 Petes 2. *Qui nomine Ecclesiastici in sacris canonibus, & const. apost. veniant intelligendi in præsentiarum?* Resp. Quod Monachi, & Moniales omnes, etiam conversi, & conversæ. Similiter omnes Clerici sacris iniciati, aut beneficiati. De aliis verò dubitant aliqui; probabilius tamen est: cunctis, qui gaudent privilegiô clericorum, pro-

hibitam esse negotiationem dum manent in clericatu. Primo, quia negotiatio est sæculare negotium, mali quidem speciem præferens; sed omnibus Clericis interdicuntur negotia sæcularia, cap. 1. dist. 88. per hæc verba: *Decrevit Sancta Synodus nullum deinceps Clericum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, &c.* 2. Quia ratio legis ab Apostolo insinuata 1. ad Thessal. 5. v. 22. *Ab omni specie mala abstinetе vos*, comprehendit omnes Ecclesiasticos, unde Author quæst. vet. & nov. Testamenti (D. August. falso ascript.) cap. 127. prop. fin. ait: *Antequam Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: factō jam, non licet.* 3. Nam quilibet gaudens privilegiis Clericorum propriè est Clericus: subditur ergo illorum poenis, & legibus.

1928 Circa poenas Clerici mercatoris scito, quod S. Pius V. constit. quæ incipit: *Decens esse*, statuit bona cuncta acquisita per negotiationem esse subjecta poenæ spolii; & SS. D. N. Benedictus XIV. Bullâ relata, hanc poenam extendit ad negotiationem per alium. Declarat autem, quod si negotiatio sit à laicis inchoata, & ad Clericos deinde quocumque titulo delata, statim ab his sunt dimittenda. Quod si hoc fieri non possit absque gravi detimento Clerici, permittit continuari negotium ad tempus dumtaxat, & interpositâ laici personâ, necnon de licentia Congregat. Concilii, si Clericus intra Italiam sit; si vero extra Italiam degat, de licentia ejusdem Congregationis, vel Ordinarii sui territorii. Secùs autem faciens subjicitur omnibus poenis canonicis, etiam spolii. Rursus, prædictam spolii poenam quoad bona negotiatione prohibitâ acquisita, ad eos extendit ibidem, qui à Pio IV. constit. Rom. Pontif. & à Paulo V. Bullâ: *In eminenti, eximuntur à tali spolio ad effectum testandi, vel transmittendi facultatem condendi testamentum his, qui sibi sunt propinquiores; unde dictas constitutiones, omnesque alias quoad hoc abrogat, & abolet.*

1929 Petes 3. *An negotiatio, quæ propriissimæ affinis est, vetita sit Ecclesiastici?* Affirmo ex communi DD. sensu; siveque peccant Clerici, & Monachi conducebentes prata, agros, aut vineas, ut fructus vendant: id namque estò negotiatio strictissima non sit, ab hac tamen non longè distat; adeoque specialiter interdicta est in Concil. Carthagin. I. & IV. in Synodo Romana sub Melchiade Papa, ut refertur dist. 88. c. 1. &

Tom. II.

KKK

alii

aliis locis. Licitum tamen est Ecclesiasticis emere animalia, suorum prædiorum pascuis alenda, ut suginata, & mutata postea vendantur: hoc enim aliud non est, nisi propria pascua vendere, & fructus priorum agrorum: sicuti pariter greges habere possunt, ut lac, lanam, & foetus vendant. Peccant tamen ementes animalia in conductis pratis pascenda, ut aucta, & suginata postea per ministros conductos carius vendant, ut declaravit S. Congregatio Concil. die 7. Octob. ann. 1662. apud Passerinum tom. 2. de Statib. q. 189. a. 2. n. 189.

1930 Religiosis insuper licitum est conficer artefacta, statui non sordida, nec indecora, & ea postea vendere: sive posse possunt emere ferrum, argentum, aurum, colores, &c. ad conficienda horologia, crucces, picturas, & alia hujusmodi postea vendenda; modo tamen ea publicè non conficiant, aut apertâ officinâ vendant. Ars vero aromataria, pistoria, lanificium textrinum, aut quælibet alia ars venalis, præterquam pro suis, aut alumnorum usibus, ipsius est interdicta decretô Congregat. Visitationis die 29. Augusti 1637. apud Lezana v. Negotiatio, n. 6. Et quanquam hoc decretum extra Urbem non ligare visum sit Lezanæ: at, ut ego quidem arbitror, oppositum est dicendum. Ducor primò, quia ubique eadem prohibitionis ratio militat. Secundò, quia ita censuit S. Congregat. Immunitatis die 21. Novemb. 1635. Tertiò denique, quia Rota anno 1739. venalem artem pharmacopolæ inhibuit Ecclatribus S. Catharinae V. & M. Barchinon. non obstante consuetudine immemorabili.

1931 Ex hucusque dictis manifestè patet, quid sentiendum sit de pluribus privatis Monialibus, quæ palam, & aperte in ore omnium pistoriæ dulciariam lucri gratiâ exercent, ingentes pecuniarum summas ad id paratas habentes. Finis quippe intentus à lege prohibente negotiationem Ecclesiasticis, & potissimum religiosis strictiori vinculo Deo consecratis, est: nè saecularibus negotiis se se immisceant, nè augendis divitiis operam dent, nè à divino cultu distrahabantur. Sed heu! Virgines Deo sacrae, pistoriæ dulciariam lucri gratiâ exercentes, continua perplexitatibus, curis, sollicitudinibusque anguntur. Sese in multorum familiaritatem, & amicitiam immergere ipsius est necessum, ut confecta, vel conficienda dulciaria venditent. Hinc suspiciones, nè

debito, aut sperato lucro fraudentur: hinc timor jacturæ: illinc spes ingentis lucri earum animos lacerant, mentesque perturbant. His sic stantibus, non video, qualiter divino cultui totas se dedere queant, ut suum Sponsum sibi, & populo propitium reddant. Necesse urgente (ut tacitam objectiōnem præcludam) negotiationem licete Ecclesiasticis, communis fert sententia, dummodo necessitas vera sit, non quæsita: dummodo subveniendi urgenti necessitati, & non necessitatis prætextu conquirendis, augendisque divitiis, non detur opera. Abusus ergo ablegandus est, & usus moderatus absque regularis observantiae jacturâ exerceri potest, & permitti valet. Unde Moniales hujusmodi negotiationi immoderatè implicatas, & lucri intuitu frequenter ab officio persolvendo in choro absentes, à gravi culpa non excusamus: ad id etenim, quod vi suæ professionis implere tenentur hujusmodi negotiationi implicatae, negligentes redundunt, & certè quod promisserunt, non exsolventur. Si necessitas urgeat, audiant Virginum Sponsum promittentem Matth. 6. v. 33. *Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Timendum quippe est, nè in præsentiarum verum sit quod de suo tempore exposulabat Blessensis Epist. 27. *Irruunt laici in Sancta Sanctorum: Sanctuarii verò lapides disperguntur in capite omnium platearum. Convertuntur hodie Claustra in castra, & fora.*

ARTICULUS IV.

De Contractu Emptionis, & Venditionis.

1932 **E**mptio, & Venditio diffinitur: Contractus solo consensu initus, ultrò, citroque obligans de merce pro pretio, seu de pretio pro merce. Dicitur: contractus, & quidem bonæ fidei, solo consensu initus, ad differentiam commodati, mutui, & depositi, essentialiter connotantium traditionem; emptionis autem, & venditionis contractus essentialiter solo consensu perficitur, quatenus ab eo nequeunt amplius redire contrahentes; & ideo gabella, aut tributum solvendum est etiam ante traditionem mercis, & pretii. Nihilominus perfectam integratatem accipit per mercis, & pretii traditionem, & tantummodo, secuta utrinque traditione, adquiritur rei emptæ, & pretii dominium. Idcirco quandiu res non est

est tradita emptori , validè , at non licetè alteri venditur , teneturque venditor primo emptori omne damnum resarcire , quod ex secunda venditione induxit .

1933 Ponitur: *ultra,citroque obligans,nam ex utraque parte consurgit debitum legale, seu justitiæ rigorosæ ; in emptore quidem ad pretium tradendum, & in venditore mercem.* Per hanc autem intellige rem quamlibet pretio compensabilem , sive mobilis sit , sive immobilis , præsens , aut futura : unde vendi possunt futuri fructus arboris , jura , actiones , officia , & alia quæ valent alienari , excepta hæreditate , quæ à vivente expectatur , ob L. I. de baredit. Pro pretio , inquam , determinato , quia si venditur res pro eo , quod voluerit emptor dare , non stat contractus. Nomen autem pretii venit intelligenda pecunia numerata , quare si ista non interveniat , sed merx , pro merce , potius debet dici permutatio. Cæterum si partim detur pecunia , & partim merx , à principaliori accipienda erit contractus denominatio , ita quod si res , quæ datur , notabiliter excedat pecuniam , contractus appellabitur permutatio; at verò si pecunia multum prævaleat , dicuntur emptio. Verùm si valor rei , & pecunia , quæ dantur pro pretio , æquales sint , vel ferè , tunc ab intentione contrahentium fortitut nomen , itaut sit emptio , & venditio , si voluerunt emere , & vendere : permutatio autem si permutare intenderunt ; contractus enim ab intentione contrahentium legem accipit , ubi aliud non est determinatum ex lege , aut ex natura contractus. Rursus : si non constiterit de intentione , dici potest contractus mixtus ex permutatione , & emptione. Hæc omnia attendi debent maximè pro solvenda gabella .

1934 Tria igitur requiruntur ad emptionem , & venditionem : consensus , certa merx , & pretium determinatum. Et quidem primum cuilibet contractui est commune , nec requiritur , quod *consensus* exprimatur per scripturam. Verùm si de hac confienda convenerint partes , non reputatur consensus absolutus , sicque neque contractus , sed conditionatus , usque ad scripturæ confectionem. Si verò partes de hoc expressè non convenient , præsumitur scripturam dumtaxat majoris probationis , & affsecrationis gratiâ fuisse postea adhibitam , & ideo in hoc casu (oppositum dic in præcedenti) gabellæ ratione contractus exsolvendæ adjudicantur gabellario , qui currebat tempore contra-

ctus , non tempore scripturæ ejusdem. Nunc observa , illos posse , aut non posse emere , & vendere , qui possunt , aut non possunt inire contractum , de quibus supra. Jure autem hispano prohibitum est aliquid spectans ad usum , & supellecilem domesticam à famulis , & famulabus , quandiu serviunt , emere ; præcipitque procedi contra eos , qui à prædictis emunt , tanquam furti complices , & occultatores .

1935 Merx potest esse determinata in individuo , pura cùm venditur vestis certa ; vel in specie , ut si dicitur : *Vendo tibi tot oves è grege.* Rursus , merx quandoque venditur ad corpus ubi , nempe , totum quod sensibus objicitur unico pretio venditur , e.c. *Vendo tibi meum prædium mille argenteis.* Aliquando venditur ad mensuram , quia pro unaquaque mensura designatur pretium , v.g. *Vendo tibi triticum , quod est in horreo triginta argenteis pro singulis mensuris , vel iterum : Vendo tibi decem oves ex meo ovili.* Igitur merx determinata tantum in specie , vel si in individuo , venditur tamen ad mensuram , ante traditionem perit venditori , emptore retinente jus , ut alia res ejusdem speciei ipsi tradatur à venditore , nisi fortè ille fuerit in mora , nè res statuto tempore traderetur , aut mensuraretur. Rat. 1. p. Contractus censetur absolutus sub tacita conditione , si res tradatur , aut mensuretur : ergo quandiu conditio non est purificata , periculum erit venditoris . Rat. 2. p. In casu moræ præsumitur fraus in emptore .

1936 Notandum verò , quod licet periculum rei quoad substantiam sit penè venditorem , ut dixi , non tamen periculum pretii ; si namque ante traditionem rei , & pretii solutionem melior merx fiat , aut deterior absque venditoris culpâ , ad emptorem commodum , aut incommodum attinet , quia vendor onus tantum subivit rei tradendæ talis speciei , illamque emptor emit , quatenus tempore contractus erat. Hinc si Titius vendit Petro frumentum horrei sui triginta argenteis pro singulis mensuris ; si contingat triticum perire ob tempestatem , depreciationem , aut quodvis aliud motivum , perit Titio , suisque expensis aliud frumentum Petro procurare debet. Quod si contingat ante traditionem , & mensurationem , pretium tritici augeri , vel minui , nihilominus standum est pretio quod contractus fuit initus ; nam qui sentit commodum , sentire debet opus , ex regula LV. in 6. de qua p. 1. n. 1213.

1937 Contra verò dicendum est, si res vendita fuerit in individuo, seu determinatè; & similiter si vendatur ad corpus: nam tunc perit emptori, ipsique fructificat, quamvis usque ad traditionem rei dominium sit penes venditorem. Rat. est: quod lex humana, (cui standum est etiam in foro animæ) justis de causis hoc statuit, nè contrahentes negligant sibi procurare res emptas, ad vitandas fraudes, & ob alia motiva. Fatendum tamen est, quod si vendor, ob dilatam pretii solutionem patiatur damnum in præsenti, poterit compensationem sibi prætendere, retinendo rei venditæ fructus. Neque diffiteor, posse venditorem ex pacto sibi reservare dominium utile, ita ut fructus ad ipsum spectent, quoad usque emptor solvat pretium. Tunc autem rei venditæ periculum stabit penes venditorem, alioquin contractus erit usurarius: quare vendor domus, aut vineæ injustè pascificitur de pretio locationis donec pretium domus, vel vineæ accipiat, nisi subsit periculo rei venditæ, ut jam dixi; & colligitur ex illo principio: *Illiū est periculum, cuius est com-modum.*

1938 Opp. Contractus venditionis in proposito est conditionatus, sicut supra diximus de re vendita in specie, & ad mensuram: ergo. Deinde, post initium hunc contractum, e. c. *Vendo tibi agrum, si dederis intra annum pretium decem aureorum*, fructus anni illius sunt mei: ergo etiam in nostro casu, præsertim ubi emptor fuerit in mora culpabili solvendi, non enim videtur æquum privari fructibus venditorem priusquam accipiat pretium. Ad 1. resp. N. ant. Sicut enim cum res ad corpus venditur, absoluta est venditio, & non sub conditione, si tradatur pretium, ut contrarii fatentur, ita in præsentiarum, & propter idem motivum, quod scilicet jus civile absolute transfert periculum in emptorem, sicut & rei venditæ emolumenta, commoda, & incrementa. Ad 2. N. conf. nam in casu antecedentis contractus est conditionatus, & consequenter periculum penes me: secùs autem in casu consequentis.

1939 Petes 1. *An contractus sub conditio-ne initus, è impletâ, retrotrahatur ad diem, in quo fuit factus, ac si tunc fuisset absolu-tus?* Affirmo, de contractu conditionato conditione casuali, cuius nempè impletio non est in potestate ejus, cui imponitur; sed pendet ab evenitu fortuito, e. c. *Vendo tibi agrum, si hoc anno vene-rint ab India naves, vel si pluviae fue-rint opportune.* Nego autem de contractu

conditionato conditione potestativa, pendente quidem à voluntate ejus, cui imponitur: v. g. *Vendo tibi agrum, si dederis pretium intra annum.* Rat. Imponens hanc conditionem, intendit emptorem movere ad celerem conditionis impletionem; secùs autem in priori contractu: ergo non debet fieri retrotractio in isto posteriori, dum conditio impletur. Si enim retrotraheretur contractus, nullatenus excitaretur emptor, cum idem eveniret, sive citius, sive tardius adimpleret conditionem: hoc autem in conditione casuali non procedit, meritò igitur dispar est utriusque dispositio.

1940 Petes 2. *Quot sint pacta contractui emptionis adjecta?* Suppono licitum esse contrahentibus specialiter pascisci circa mercis periculum, perceptionem fructuum, pretii dilationem, variaque apponere pacta, modo non repugnant æquitati, & tunc standum est pacto, juxta regulam LXXXV. in 6. (de qua p. 1. n. 1270.) *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.* Hoc prælibato, resp. tria communiter assignari pacta, legis videlicet commissoria, additionis ad diem, & retroven-dendi. Primum est, quod nisi intra tempus cer-tum solvatur pretium, res intelligatur inempta, redditque cum fructibus ad venditorem, quia tempore præfixo non solvit. Et licet vendor acquisierit dominium fructuum, fuit tamen revocabile, & resolubile post contra-ctus rescissionem pro libito vendoris, ac si nunquam fuisset. Pactum 2. est, quod vendori datur facultas rem alteri vendendi, si intra certum tempus ab alio medio offeratur melior conditio, quia dat majus pretium, vel quia per prius offerat solutionem, aut in loco commodiori; & universaliter habetur pro meliori conditione quidquid majorem vendoris utilitatem spectat. Vi itaque hujus pa-ti, si intra tempus præfixum offeratur vendori, ab ipsoque acceptetur melior conditio alterius emptoris, confessim res vendita ad venditorem reddit cum fructibus, accessionibus, & commodis, quamvis fuissent percep-ta à primo emptore; quod si is vellet con-ditionem ab alio oblatam præstare, subsiste-ret prior, & antiqua venditio, et si facta cum pacto suspensivo. Pactum denique retroven-dendi ponitur, ut emptor possit, aut debeat mercem revendere in gratiam alterius, aut solius vendoris, vel emptoris, aut etiam utriusque, vel si ineatur cum facultate am-borum ad rescindendum contractum. Et esto hujusmodi pacta sint licita ex se, cum unus-quis-

quisque rei suæ sit moderator, & arbiter; cavendum tamen est in praxi, nè sub hujus pacti prætextu lateat usuræ labes, sicut in mohatra dicemus.

ARTICULUS V.

An in Contractu Emptionis, & Venditionis pretium augeri, vel diminui possit, & quodnam sit servandum?

1941 **A** Qualitas mercis, & pretii maitilitatis utriusque relata ad venditorem, & emptorem. Pro hac æqualitate pensandum est 1. *industria*, & *labor* venditoris, non quidem quam ipse imprudenter, & superflue adhibuit, sed quæ necessaria sit: non enim debet expensas indiscretas recuperare. Attenditur 2. *rerum copia*, *vel inopia*, sicut & emitorum multitudo, & paucitas: copia enim minuit rerum valorem, cum facilius inventantur, & propter oppositam rationem inopia auget, unde dicitur: *Omne rarum pretiosum*. Copia autem, vel inopia, non ex conventione, aut fraude venditorum consurgere debet: nam hoc esset monopolium; sed temporum injuriâ, aliave simili causa. 3. *augentur*, & minuitur pretium *ratione damni emergentis*, ut si quis vendat frumentum in gratiam alterius, prævidens post tempus plus valitutum, ideoque nolebat illud vendere; potest quidem eo casu aliquid exigere supra pretium obvium, & currens. Observandæ tamen sunt sequentes conditiones: 1. quodamnum reipsa emergat vi venditionis, aut emptionis. 2. quod de pretii augmento, vel decremento moneatur solvens. Et 3. quod in designando pretii augmento labor, & expensæ supponentur.

1942 *Magnus venditoris affectus ad rem*, potest esse causa augendi pretium, raro tamen eveniens in praxi, semperque admonendus est emptor de augmento propter affectum venditoris; emptoris autem affectus nihil facit ad rem, sicut nec damnum ejusdem in casu præcedenti; damnum enim emergens debet esse ex parte ejus, qui pecuniam dat. Solet quoque dici causa minuendi pretia rerum, quod *merces ultroneæ offerantur emptori*; verius tamen puto hoc solum motivum non sufficere, ut res vilescant, quia non prædictum evadit minus utilis. Neque officit vulgariter proverbium: *Merces ultroneæ vilescant*, nam hoc sæpè verum est ratione alicujus cir-

cumstantiæ; solent enim hujusmodi merces esse copiosæ, aut minus utiles, & quandoque onerosæ, & hâc viâ excusari possunt, qui rogati, & in pauperum gratiam ultroneas merces viliori pretio emunt. Et de his satis.

1943 Pretium dividitur *in legitimum*, seu *legale*, quia à Legislatore, sive Magistratu quasi lege præcipitur; & *in naturale*, quod constituitur prudentia naturali peritorum particularium, & ideo appellatur *forense*, *vulgare*, & *arbitrarium*. Dilcriminantur verò in eo, quod legale consistit in indivisibili; scilicet autem *naturale*, seu *forense*, & hoc locum habet solummodo quando illud deficit, unde in pretiis rerum à Republica constitutis, determinationi ejusdem standum est, nisi forte ob ignorantiam, vel malitiam taxa esset iusta: nam tunc eam non teneretur observare venditor, sicut enim lex iusta non ligat, seu non est lex, ita & taxa. In dubio autem præsumenda est justitia taxæ. Lex de servando pretio legali citra dubium comprehendet Ecclesiasticos; ipsi enim Republicæ sunt cives: leges ergo civiles, quæ Sacris Canonibus non repugnant, aut immunitati ecclesiasticae, tenentur servare, cum pro bono omnium ferantur; sed hujusmodi est lex constitutens rerum pretia: ergo. *Dices*: Ecclesiastici solum indirectè, & quoad vim directivam ligantur legibus civilibus: ergo sicut Princeps ob id non peccaret mortaliter, etiamsi ageret contra legem à se latam; ita Ecclesiastici in proposito. Hâc ratiunculâ moventur quidam ad eximendum Ecclesiasticos à lege taxæ; sed omnino incautiū: nam tam Princeps, quam Ecclesiastici, tenentur servare legis taxam, hæc enim est pretium justum rei; sed universi tenentur ad pretium justum: ergo taxa legis indiscriminatum omnes comprehendit. An verò directè, vel indirectè, quæstio est de nomine, ut notavit Soto, & si quid habet de re, est decidenda ex *d. p. i. num. 992*.

1944 *Scito autem, quod taxa ita intelligitur*, ut venditor nequeat majori pretio vendere; benè verò minori, quia censetur legalem pretii designationem constituere summum, & rigidum pretium, unde quamvis de eo aliquid detrahatur, id tamen quod superest, pretium est justum. *Forense* verò pretium cum innitatur prudètiæ, & arbitrio humano, habet latitudinem magnitudinis in favorem venditoris, & parvitatē in favorem emptoris. Distingue ergo triplex pretium forense, *infimum* nempè, seu *pium*, *moderatum*, seu *mediocre*, & *rigidum*, seu *summum*.

Ven-

Vendor enim potest vēdere summo pretio, emptor autem emere infimo. Hæc pretia juxta occurrentes circumstantias debent designari non amore, odio, vel avaritia, sed ob communem utilitatem: pretia enim rerum non ex affectu, & utilitate singulorum, sed communiter figuntur. Vulgare exemplum pro triplicis pretii intelligentia, est: si mediocre sit decem, summum erit undecim, & novem infimum. Si verò moderatum fuerit centum, summum pretium erit centum & quinque, & infimum nonaginta quinque, & sic proportionaliter in aliis pretiis.

1945 Concl. *Illicitum est in foro animæ, & contra iustitiam commutativam agit, qui in emptione, & venditione limites justi pretii transgreditur.* Est certa contra Gerlon, & Minoritam Durandum, constatque ex Apostolo 1. *Theſſal. 4. v. 6.* vetante quemquam in negotio circumvenire, id est, pluris vendere, aut minoris emere, quām res valeat. *Rat.* Extra latitudinem justi pretii non servatur æqualitas inter contrahentes: ergo inter ipsos violatur iustitia; sed non alia quām commutativa: ergo. *Nec obſtat, leges civiles concedere, ut valeat emptio, & venditio citra dimidium justi pretii facta.* Non, inquam, obstat: nam illud non concedunt, seu approbant leges, sed tantum permittunt, & non puniunt negando actionem defraudato, ubi ipsius damnum non sit supra dimidium, & hoc ad vitandas lites permisum est.

1946 Opp. Scienti, & volenti non sit injuria: feclusò igitur dolò nulla sit injuria emptori danti plus, quām valeat res. *Reſp.* Contrahentes in illis casibus nolle dominium transferre eorum, in quibus defraudantur, quamvis ore tenus convenient ad suæ necessitatis subventionem: non secùs ac ille, qui pro vitæ conservatione offert latroni centum. Neque facile recurendum est ad liberaliſſimam condonationem; hæc namque, attentis circumstantiis, imprudenter crederetur, cùm in praxi contrahentes solummodo propriam utilitatem, vel necessitatis subventionem prospiciant, nec de alterius commodo curent, abdicando res à se, quod proprium est liberalitatis; adeoque rationabiliter credendum non est, quòd dare, vel accipere ve- lint extra justi pretii limites.

ARTICULUS VI.

An licita sit Venditio, & Emptio cum pacto retrovendendi, & de Contractu Mohatra.

1947 **C**oncl. I. *Licita est venditio cum pacto retrovenditionis in favorem vendoris: ratione autem bujus oneris aliquantulum de pretio rei venditæ minui potest.* Sit exemplum istius contractus, qui vocabulo hispano *Carta de gracia* nuncupatur. *Vendo tibi domum cum pacto, quòd intra tempus octo annorum v.g. non autem iſtis transactis, eandem domum reemere possim.* Hic quidem contractus, si debitum peragatur circumstantiis, licitus est. Constat primò ex jure canonico, cap. *Cum Joannes, de fide instr.* & ex jure civili, *L. Fundi partem, ff. de contr. empt. & alibi.* Colligitur insuper ex cap. 25. *Levit. v. 24.* *Cuncta regio possessionis vestre sub redemptionis conditione vendetur.* Probatur deinde I. concl. pars. In hoc contractu servatur æqualitas emptorem inter, & venditorem: ergo licitus est. Prob. deinde à simili in censu redimibili, qui cum pacto initur, quòd quandocumque censuarius voluerit, valeat censem redimere, redditio censualis capitali. *Rat. 2. p. est:* Quòd illud onus est pretiō æstimabile: ergo de absoluto rei pretio aliquantulum detrahi, vel minui potest. Quantum verò detrahi possit, non facile stabiliti potest, cùm alicubi vendori redimendi facultas perpetua concedatur: alibi verò præcipue in hoc Valentino Regno paſſim ad solos octo, vel duodecim annos, plus, minusve protrahatur; sicque hic Valentiae minus quām alibi, de pretio rei erit minuendum. Nullibi tamen multum detrahi potest, quia onus conditionis adiectæ in favorem vendoris, non tanti ut plerique putant, æstimari debet: quinimo timoratum praxis est, ut id quod de absoluto rei pretio detractum fuit, vendori traditur quando res vendita in absolutum emptoris dominium transit. Hæc praxis non solum confusa, sed omnino servanda est, cùm magis ad censem redimibilem accedat.

1948 Petes: *An prædicto retrovenditionis pacto licite adjici possit pactum locationis facienda eidem vendori?* Affirmo, modò contractus venditionis sic primò, & reapsè sit initus, ut dominium, & rei locandæ periculum solummodo penè emptorem fieri; alias palliatum esset mutuum. Deinde opus est

est, ut in locatione servetur æqualitas, ita ut non pretium quō empta sit res, supputetur; sed solummodo attendatur valor, sive regularis rei locatæ fructus. Hinc si pretium domus sint mille argentea, & illa pro viginti tantummodo locari solet, nequit emptor tutā conscientiā à venditore locatario quinquaginta accipere; quia sic non solius domus emptæ, & locatæ reportaret fructum, sed pecuniae præstite lucrum perciperet. Eapropter moneo sanam intentionem habendam esse in his pactis, quia cum mutuo nonnullam similitudinem habent. Conditiones verò ut contractus venditionis cum retrovenditionis pacto licitus evadat, sunt sequentes. Prima est, ut bona fide celebretur cum sincero animo vendendi, & emendi; alias usura palliata foret, nimis mutuare pecuniam, quæ sub velamine pretii datur ad percipiendum reapsè lucrum fructuum rei venditæ. Secunda conditio est: quod in retrovenditione pactum non interveniat de augendo pretio ultra id quod in emptione fuit traditum. Tertia denique est: quod res justo vendatur pretio, de quo aliquantulum detrahi potest modò superius explicatō.

1949 Opp. Contractus redemptionis in favorem emptoris initus, est usurarius, nisi tempore redemptionis in partem pretii computentur fructus; v.g. Titius vineam Petri emit mille aureis eō pacto, ut quando Titio placuerit, vel tempore præfixo, Petrus vineam redimat: ergo similiter usurarius erit contractus redemptionis in venditoris favorem, nisi fructus percepti reputentur contra emptorem, sive contractus, vulgo *Carta de gracia*, illicitus erit. Ant. traditur communiter à DD. quamvis illud negent alii, quorum opinio judicata fuit probabilis à quibusdam Theologis in consultatione Romæ habita anno 1581. quam refert, & cui interfuit P. Valentia. Quia tamen hujus opinionis patroni fatentur, pæta hujuscemodi usuræ periculō non carere, & difficile esse in praxi, seriam habere intentionem emendi vineam v.g. additō pacto in favorem emptoris; ideo

1950 Resp. N. conf. Quia in casu antecedentis mutuum reperitur implicitum; illud enim pactum destruit emptionis contractum, ipsique repugnat: unde convertitur in mutuum palliatum, usuram pariens, cùm ni-

hil aliud sit, quād mutuare pecuniam sub pignore fructifero, non computatis fructibus in sorte principali. Et ideo in Extra. Martini V. tit. de empt. & vendit. & à S. Pio V. constit. edita XIV. kal. Februarii 1568. circa census, prohibentur hujusmodi pacta. Ceterū in casu consequentis vera intervenit emptio, & pactum contractui non repugnat, cùm possit vendor rem nunquam redimere; sive ex nullo capite appetet usura. Sequitur ex dictis, pactum retrovenditionis in favorem utriusque esse illicitum, nisi percepti fructus in sortem principalem computentur.

1951 Concl. 2. *Illicita est emptio, & venditio reciproca ejusdem rei cum pacto explicito, aut implicito diversi pretiis.* Exemplum hujus contractus, *Mohatra vulgo nuncupati*, est: *Titius indigena pecuniā numeratā, emit à mercatore merces, quibus non eget, pretiō summo, putā 55. pacto adjecto à mercatore, ut ipsi retrovendantur à Titio pretiō infimo, putā 50. numeratā pecuniā.* Contractus iste duplum celebrari potest, aut cum pacto expresso, vel tacito, aut absque omni pacto, sive explicito, sive implicito, aut cùm eodem, aut cùm diverso mercatore. Nostra ergo conclusio contractum primò modò initum affirmat esse illicitum, & damnatum ab Innoc. XI. in hac propos. n. 40. *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persona, & cum contractu retrovenditionis præviè inito, cum intentione lucri.* Et merito quidem, quia talis contractus mutuum fenebre aperte continet; mercator enim sub pallio facti contractus venditionis, & emptio- nis dat reapsè mutuo 50. ut accipiat 55. Accedit, quod etiamsi intra limites justi pretii summi, & infimi merx venderetur, onus tamen impositum retrovendendi eandem mercem, gravamen est pretiō æstimabile, quod injustum contractum efficit; idcirco Hispaniæ leges gravibus poenis prædictum contractum vetant. Si verò nullum retrovenditionis pactum, adhuc implicitum, intercedat, absitque omnis fraus, & dolus, illicita non erit talis retrovenditio, nec ulla in ea appetet injustitia: vendor quippè non privatur jure emendi pretiō infimo, neque deterioris est conditionis: ergo si alii hujuscemodi merces justè emere possunt pretio infimo ab eo qui eas pretio summo comparavit, poterit etiam & ipse vendor.

ARTICULUS VII.

*De pretio Chirographi, seu crediti, reique sub
basta venditæ, & de alterius nomine ven-
dentibus, aut ementibus.*

1952 **C**oncl. 1. *Credita, seu Chirogra-
pha, vel actiones, debita, &
jura certa possunt minoris emi quam valeant,
ratione difficultatis, periculi, vel expensarum,
aut damni emergentis, vel lucri cessantis; &
non alias. Rat. 1. p. est: quia circumstantiae
allatae sunt onerosæ, & pecuniæ mensurabili-
les: ergo ratione earum potest diminui pre-
mium. Sed quid, si emptori facilis sit crediti
exactio, exclusis allatis circumstantiis? Resp.
Licitam tunc esse crediti emptionem mino-
ri pretio quam valeat, quia per accidens est
quod ejusmodi incomoda cessent respe-
ctu hujus, aut illius emptoris; & crediti
premium, sicut & cuiusque mercis sumitur
non ex utilitate personæ privatæ, sed ex va-
lore intrinseco, & per se, juxta commu-
nem prudentum existimationem. Utilitas
quippè, & commodum emptoris non cadit
sub dominio vendoris, ut cum D.Th. 2.2.
q. 77. art. 1. docent omnes Theologi. Rat.
2. p. In quolibet emptionis contractu servari
debet æqualitas premium inter, & mer-
cem; sed jus ad centum v.g. quod est merx
empta, non est minoris æstimationis quam
centum, alias res ad terminum pluris ven-
di posset, quam numeratæ pecuniæ: ergo.
Conf. In mutuo futura pecunia, nullo peri-
culo, aut difficultatibus exposita, tanti æsti-
matur, quanti si præsens esset, ut constat
ex prop. 41. ab Innoc. XI. damnata, de qua
infra: ergo similiter in casu nostræ conclu-
sionis.*

1953 **O**pp. Pecunia statim, & de præsen-
ti utilis plus valet, quam obligatio nunc inuti-
lis, & postea utilis: ergo haec obligatio mi-
noris pretio quam valeat emi potest, et si nul-
la intersint incomoda in ejus exactione.
Prob. ant. Res statim utilis pluris æstimatur
quam res statim inutilis, & in futurum
utilis; sed prædicta obligatio ad præsens est
inutilis, & pecunia utilis: ergo. Nec inter-
venit hic mutuum, cum vendor non tenea-
tur reddere capitale, sed satisfacit traden-
do emptori obligationem contra alterum.
Resp. N. ant. ad prob. dist. maj. pluris æsti-
matur res utilis, si sit fructifera, C. maj. Si
secus, N. & dist. min. pecunia statim est uti-

lis, attamen non habet usumfructum; cum
in ea usus indistinctus sit à dominio, C. min.
Utilis est, & habet usumfructum, N. min.
Unde mutuum datur virtuale, & implicitum
in casu argumēti, licet vendor non teneatur
reddere capitale: emptor enim vendit usum
pecuniae, ipsamque mutuat, cum nullus aliis
titulus alsignetur, aut alsignari possit, ni-
si mutuum.

1954 Concl. 2. *Justum pretium rei ven-
ditæ sub basta est, quod sine fraude offer-
tur à licitoribus; modò non excedat ul-
tra, nec deficiat citra dimidium pretii le-
galis, aut forensis. Rat. 1. p. Publica pote-
stas in hujusmodi contractibus illud taxat
premium; & quidem justè, cum contrahen-
tes æquali periculo videantur exponi. Rat.
2. p. Hujusmodi contractus nituntur legibus
civilibus; sed istæ rescindunt omnem ven-
ditionem, & emptionem ultra, & citra di-
midium, ut habetur in legibus Hispaniæ tit.
11. Recop. lib. 2. ergo. Dixi: sine fraude, cum
oporeat dolos abesse: fraudes enim simu-
latae sunt, emptores emittere, exiguum, vel
excelsivum premium offerentes, ut alii desi-
stant, vel ad ulterius premium progradian-
tur; sicuti si emptores conspirent de non of-
ferendo nisi vile premium: & denique si mi-
nis, dolō, aut alia quacumque arte impedi-
retur, ne alii majus offerrent premium. In
his itaque, & similibus fraudulentiis, pa-
sim violatur justitia commutativa.*

1955 Concl. 3. *Qui merces vendendas à
domino suscipiant, aliquid sibi retinere ne-
queunt, si pluris vendant, quam fuit à domi-
no præscriptum. Ratio concl. perspicua est:
Quia dominus, sicut dominus est totius mer-
cis, ita & totius ac integri valoris, & pretii
ejusdem: ergo hujusmodi venditores sicut
partem mercium sibi retinere nequeunt, ita
nec pretii, si pluris vendant, quam fuit à
domino præscriptum: nisi forte manifeste
constet de mente domini excessum præscrip-
ti pretii, vendenti voluntariè, & liberè do-
nantis; donatio enim non præsumitur, nisi
clarè constet, ut est vulgatum inter Docto-
res. Servanda igitur est mens domini, qui
licet premium præscriperit, non inde vo-
luisse constat, ut excessus pretii venditori
esset, sed ne merces minori pretio vende-
rentur; quare regulariter loquendo, vendi-
tor excessum præscripti pretii sibi retinere
nequit. Nec dicere juvat: quod venditor
tunc casus merces emit prius à domino pre-
tiō præscriptō, easque deinde quasi proprias
aliis*

aliis vendit. Non inquam juvat: vult enim dominus, ut sufficiens diligentia adhibeatur ad vendendas merces pluris, si fieri possit, ultra prescriptum pretium. Aliud esto judicium, si facta prudenti inquisitione, venditor nullum inveniret, qui vellet pluris emere merces ultra designatum pretium: tunc enim posset emptor sibi emere merces praescripto pretio, & suo tempore eas vendere carius.

1956 Concl. 4. Qui alterius pecunia, & nomine emit, nihil sibi ex tali emptione adipisci valet. Ratio est aperta: nam talis emperor, aut famulus est mercede conductus: aut is est, qui spontaneè, & absque ulla pretii spe offert se empturum? Sed in primo casu nequit sibi aliquid retinere, cum laboris, & propriæ industriae mercedem accipit; in secundo vero injuriam irrogat ei cuius nomine emit, cum is idcirco emptionem committat, quia fidelem fore reputat, & ulterius sese spontaneè ad emptionem offert: ergo. Unde Cicero, orat. pro Sexto Roscio Amerino, tale lucrum damnat præclaris hisce verbis: *Cur mibi te offers, ac meis commodis, officiò simulatò, officiis, & obstatas? Idcirco turpis hac culpa est, quod duas res sanctissimas violat, amicitiam, & fidem.*

1957 Ex dictis minimò negotiò colliges fraudes proxenetarum, rei alienae administratorum, sed præcipue sartorum. Hi quippe pannos ad vestes conficiendas ex commissione dominorum ementes, non sola fragmента vestium, sed & pretii aliquid sibi retinent obtenuit quod minoris suâ industriæ emerint, aut quod cessaverint à labore, damnumque lucti cessantis passi sunt tempore in emptione insumpto, aut denique quia mercatores in eorum gratiam, & favorem pretium diminuerunt, quia sunt illorum parochiani, ut dici solet, & frequenter ab eis emunt. Sed hæc omnia futilia sunt, & inania, & ad latrocinium honestandum adinventa. Sartores quippe rem domini agere fideliter astringuntur, eorumque labor, & industria æqualiter compensatur à domino pretiò quod pro confectione vestium ipsis per solvit. Mercatores communiter, non feriò, sed vel jocosè, vel falsè ajunt, se diminuere pretium ut allicant emptores: cæterùm infra limites justi pretii nunquam diminuunt; & si domini ipsi loco sartorum adirent mercatores, eodem ac sartores pretio emerent, ut experientia compertum est. Sed adhuc concessò, quod mercatores mino-

ris sartoribus vendant, quam dominis; & quum est, ut domini sentiant utilitatem, qui mandantes sunt, & non sartores mandatarii: illa enim pretii diminutio oritur ex magno mandantium numero: ergo istis, & non sartoribus accrescit pretii diminutio.

ARTICULUS VIII.

An ob dilatam pretii solutionem rem carius vendere, aut ob anticipatam vilius emere liceat?

1958 **C**oncl. Vendere res pluris, quam in praesenti valent præcisè ob dilatam pretii solutionem, usura est, sicut vendere minoris unicè propter anticipatam solutionem. Prob. I. ex prop. 41. damnata ab Innoc. XI. nempe: Cum numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit qui non majoris faciat pecuniam praesentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eō titulò ab usura excusari. Contra hanc propos. facit cap. Naviganti, & cap. Consulisti, de usuris, in quibus ut emptio, & venditio ad terminum non sit usuraria, requirit Pontifex, quod dubium sit, an tempore solutionis plus, aut minus res sit valitura: tempus namque per se ad rei, vel pecuniæ valorem nihil facit. Rat. Emptio, & venditio, ut præfertur, reapse est mutuum; nam contrahens virtualiter mutuat rem, & pretium quod dedit; tempus enim est invendibile: ergo.

1959 **O**pp. I. Minus est actionem habere, quam rem; minus solvit, qui tardius, quam debebat, solvit: plus etiam petit, qui præmaturè petit: ergo plus æstimatur ab hominibus pecunia præsens, quam futura. **R**esp. Prædicta axiomata veritatem continere ubi in acquirenda re futura occurruunt difficultates, pericula, damnum, &c. & ideo aliquando pluris æstimatur res præsens, sed non semper, quia utilitas mercis, aut pecuniæ non debet comparari pro eo tempore cum ipsa prout absenti, nam hoc tempore nullam affert utilitatem: igitur pecuniæ præsentis, & futuræ utilitas in proprio tempore est consideranda, id est de præsenti; & facta hoc modò comparatione, ut oportet, rectè dicitur, nullatenus pretiosiorem esse rem præsentem futurâ, nam hodie, & cras idem valet unum scutum. Quod si mihi dicas: hodie uti non possum pecuniâ, mihi solvendâ cras. **I**nsto: poteris tamen crastina die

ea uti, & æqualiter æstimatur res hodie, ac
eras præcism ab omni alia circumstantia, ut
loquimur.

1960 Ex his appareat etiam falsitas proposit. 42. ab Alexandro VII. confixa: *Licitum est mutuanti aliquid supra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Hac damnatione non determinatur tempus, sed statuit Pontifex, quod sive sit breve, sive longum, non sit titulus recipiendi auctarium in mutuo; & est rat. quod de intrinseca hujus ratione, est, ut mutuans careat re mutuata per aliquod tempus. Hæc ratio, sicut & allata contra præcedentem damnatam, displicet P. Viva hic n. X. Quia, inquit, licet sit essentialis mutuò obligatio non repetendi sortem per aliquod tempus congruum, v.g. per mensem, aut annum; at est accidentalis, & extraessentialis mutuò obligatio non repetendi per tempus diuturnum, putà per decennium: ergo solum probac obligatione posset aliquid justè accipi. Hæc Viva, & recurrit ad periculum remotum recuperandi sortem, quod sufficienter compensatur, ex quo si res periret tempore illo diuturno, mutuatario, & non mutuanti periret; hoc autem beneficium, seu emolumenatum, ut loquitur Viva, est sufficiens ad satisfaciendum obligationi non repetendi sortem per decennium. Quod autem hoc emolumenatum sit sufficiens, non probat Viva, quare nihil facit: unde standum est rationibus adductis, quæ communes sunt DD. Et ad argumentum Viva dist. ant. est accidentalis, & pretio æstimabilis, N. & non æstimabilis, C. & hoc propter rationem supra expensam, quod scilicet idem valet pecunia præsens, ac futura, sive posterior ratio adjuvata per priorem, fit certè efficax.

1961 Solent hic exigitari variae qq. circa venditiones lanatum, foliorum bombicū, olei, frumenti, aliosque contractus ad terminum ob dilatam, vel anticipatam pecuniam. Sed brevitati studentes dicimus, quod præfati contractus honestari poterunt aliquando propter damnum, periculum, & laborem, cui alter ex contrahentibus exponitur: his namque, & similibus titulis liciti sunt omnium sententiæ præsati contractus. Quod verò in dubium vertitur, est: *An præcisè, quia merx nequit vendi nisi credito, augeatur ejus pretium?* Et: *Utrum præcisè, quia anticipata solutione emi potest, minuatur pretium.* Et resp. N. ut satis manifeste colligitur ex cap. *Consuluit, de usuris,* & cap. *Naviganti.* Rat.

autem est: nam quod res non nisi credito, vel anticipata pecunia vendi, aut emi possit, secundum se, & ex terminis nullum damnum affert contrahenti, & insuper pecunia, & merx idem valent de præsenti, ac de futuro, justum enim pretium rerum æstimatur ex reipsa dum trahitur, & quando præseps est, sicut dixi.

ARTICULUS IX.

An ob periculum amittendi sortem, & lucrificantis causam, pretium augere, vel aliquid ultra accipere liceat?

1962 **C**oncl. 1. *Periculum amittendi sortem, modò sit morale, & peculiare, titulus est augendi pretium, subindeque in venditione, & mutuo licebit hoc titulò auctarium recipere.* Periculum dicitur *morale*, ubi prudenter timetur; *peculiare* autem, ubi concurrent sequentes conditiones: 1. quod non fiat venditio ad terminum, sive mutuum propter spem lucri. 2. quod venditor, aut mutuans non compellat alterum contrahentem, ut ipse, & non aliis periculum retineat, neque impedit, quod det pignus. 3. quod non recipiat plus justò; & 4. quod manifestet emptori, vel mutuario titulum istum augendi pretium, vel exigendi auctarium. Hanc resolutionem probant nonnulli ex quodam responso S. Congregat. circa Sinenses, circa quod diximus p. 1. num. 623. Prob. ergo rat. Rem suam morali, & peculiari periculo expondere amittendam, gravamen est pretio æstimabile: licet ergo in hujus periculi compensatione exigitur auctarium. Ant. negari non potest à contrariis, nam differentes de rationibus considerandis in taxa pretii, docent, habendam esse periculi rationem in adveniens mercibus, unde hic D. Th. a. 4. q. 77. ad 2. ait: *Potest venditor carius vendere propter periculum, cui se exponit transfrerendo rem de loco ad locum, vel eam ferri faciendo.* Conf. 1. *Lucrum nauticum nullo jure prohibetur, juxta communem DD. sententiam ad cap. Naviganti, de usuris* (de quo infra cum de contractu trino) *sed non ob aliud nisi quia creditor, venditor, vel mutuator citra ullum pactum illicitum in se suscipit periculum amittendi capitale: ergo.*

1963 Conf. 2. *Licet gratis quis debeat mutuare, & similiter gratis expectare solu-*
tio-

tionem, non tamē debet gratis subire periculum grave, & peculiare; sunt enim inter se diversa, & separabilia: ergo quemadmodum fidejussor licet accipit aliquid propter periculum, ita in proposito mutuator, & venditor; non enim propterea efficitur deterioris conditionis, quam fidejussor. *Dices:* hunc non habere utilitatem, benē verō venditorem, qui supponitur vendidisse supremo pretio. *Insuper:* in mutuo periculum est intrinsecum, sive diversa est ratio mutuatoris, & fidejussoris. Sed hæc satis non sunt ad argum. nam vel periculum est pretio estimabile: vel non? Si 1. quamvis vendoriter rigidō pretiō, impeditus non erit venditor auctarium recipere, sicut nec fidejussor. Si verō dicatur 2. ergo neque fidejussor poterit aliquid pro periculo accipere: quod est falsum. *Rursus:* periculum peculiare, & morale non est intrinsecum mutuo, sed omnino extrinsecum, & accidentale, quod scilicet emptor sit homo malæ fidei, &c. ergo.

1964 *Opp. 1.* quod cap. *Naviganti*, & cap. *Consuluit*, de usuris, videtur reprobari hujusmodi contractus. Sed resp. In utraque Decretali casum esse diversum: in 1. quidem, nam mutuans nolebat mutuare (vel saltem præsumitur hoc noluisse, cum in textu dicatur: *censendus est usurarius*, in foro scilicet externo) nisi simul iniret contractum assecurationis cum mutuatario, hoc autem sine labe usuræ fieri nequit, ut dixi. In 2. autem Decretali tantum significatur non licere rem pluris vendere credito propter periculum commune: unde ipse Madalena, qui contra nos adducit prædictos textus, interpretatur eos num. 1034. nostra expositione, quæ communis est, ut dicam in trino contractu.

1965 *Opp. 2.* ex eodem: Periculum in præsenti esset estimabile, prout reducitur ad damnum emergens; sed hoc non nisi forte quod oritur ex mutuo: ergo. *Conf.* Empator in quocumque eventu tenetur creditori solvere capitale: ergo quod ultra hoc recipit, erit ratione mutui. Ad argum. *resp.* N. min. ejusque prob. damnum enim istud non ex mutuo, sed ex circumstantiis, & conditionibus emptoris, vel mutuatarii oritur, ut jam dixi. *Ad conf.* N. conf. quæ nullatenus sequitur. Fatalem enim damni emergentis titulum esse unicum, ut in mutuo possit intervenire auctarium sine usura; sed hunc titulum inspicimus non superficialiter, ne-

que ut sonat grammaticaliter, sed theologicè ut oportet, reducendo ad hoc damni caput alios titulos, qui reipsa foeneratoricii non sunt, quamvis abusus eorum usurarius sit.

1966 *Opp. 3.* varia inconvenientia, quæ ex nostra resolut. sequuntur: 1. quod à pauperre plus posset exigi, quam à divite, cum majus sit in illo periculum. 2. Quod liceret pro periculo auctarii aliquid exigere, sicque deinceps usque ad minimam pecuniam, cuius periculum non sit pretio estimabile. 3. Quod ex hac doctrina aperitur janua usuris, non enim evaditur periculum propter auctarium, sed augetur; sed hæc sunt inconvenientia: ergo. *Resp.* primum non sequi, nam periculum pretio estimabile ex pauperate præcisè non nascitur, minus namque debet exigi à paupere bonæ fidei, quam à divite perversæ conscientiæ. Nec 2. infertur, nam premium periculi pretio estimabilis potest de præsenti exigi, & etiam si hoc non fiat, sufficienter compensatur per solutionem ejusdem suo tempore. Postremo 3. locum non habet, non enim concedimus auctarium pro vitando periculo, ut falso supponit argumentum, sed nè illud gratis sustineatur, & patet à simili in fidejussore, qui non vitat periculum, sed sustinet, ob idque justè accipit premium: similiter ergo in nostro casu.

1967 *Concl. 2.* *Lucrum cessans ex vi contractus cum altero transacti, est verus justitia titulus ad exigendum auctarium, sub sequentibus conditionibus.* Prima, ut pecunia, quæ alteri mutuatur, destinata sit negotiationi, aut proximè exposita, non enim sufficit remota lucri potentia; sed opus est proxima, & quidem lucri honesti, non turpis. 2. Quod alteri sit causa cessationis lucri, & hoc sciat, alias in pactum de compensatione talis detrimenti non consentiet, sicut oportet. Et 3. ut non statim recipiat lucri cessantis interesse, de quo pasciscitur, nam positò, quod mutuator ex centum, quæ mutuat, recipiat de præsenti quinque, jam non esset compensatio ex 100. sed ex 95. Quarta, Quod aliam non habeat pecuniam creditor utique superfluam, nam si esset ipsi aliqui necessaria, putà ad maritandam filiam, ad rei domesticae conservationem, & sic de aliis, non teneretur mutuator indemnem servare mutuariū, & pro ipso detrimentum lucri cessantis gratis subire, & ideo dixi *superfluam*, nam hoc casu prætextitum esset lucrum cef-sans, cum illud posset absque ullo damno

452 Tract. II. Septimum Decal. Præcept.

sibi conquirere mutuator, ex pecunia scilicet otiosa. 5. Quod malit mutuator lucrum ex negotiatione adipisci, quā vi lucri cessantis, & rat. mihi videtur manifesta: *propter quod unumquodque tale, & illud magis*; sed mutuator vult lucrum cessans propter negotiationem, seu quia privatur negotiari: ergo tenetur magis velle hanc; adeoque lucri cessantis exactio tunc solū erit licita, ubi ad petitionem mutuatarii, & ex sincera mutuatoris voluntate succurrenti illius necessitatī, profiscatur. Sed inquit Concinna (tom. 7. l. 3. diff. 3. c. 11. §. 11. n. 2.) *Quando hæc in praxi occurunt?* Resp. Cūm nec iustitiæ, nec luxui, neque ulli affectui usurario servit mercator. Sermo enim Theologi non est pro illis qui per fas, & nefas lucra ex negotiatione conquirunt, sed ad dirigendos pedes eorum negotiantium, qui viam veritatis tenere cupiunt. Audio jam ante negotiationem in praxi esse periculosa: ergo est prædamnanda? ergo cunctis est dehortanda? Absit, ut ob multitudinis culpam durius aliquid statuam contra veritatem, quam seconde salvari potest unus negotiator.

1968 Scio, quosdam velle, ut creditor aliam non habeat in arca pecuniam, & similiter alii requirunt, quod negotiator malit pecuniam negotiationi exponere, quā dare mutuum, ut lucrum acquirat cessans. Sed hæc non videntur necessaria; non 1. quia non tenetur creditor aliam pecuniam prudentibus ex causis servatam negotiationi exponere, ut indemnem servet mutuatarium; neque pro ipso detrimentum lucri cessantis gratis subire cogitur, ex illa ipsa pecunia, quam mutuat. 2. quoque non requiritur, integrum enim est negotiatori hunc, vel illum contractum inite, si uterque sit licitus: ergo dummodo concurrent tres conditiones prædictæ, lucrum cessans titulus est justus, &c. Rat. Qui post tempus præstitutum, in mora est solvendi, tenetur creditori compensare lucrum cessans, quod erat in spe, ut docet D. Th. hic q. 62. a. 4. in corp. & ad 2. ergo similiter ante solutionis moram poterit quis pascisci de lucro cessante, cūm ad iustitiæ æqualitatem nihil referat, quod sit ante, vel post, & patet in compensatione damni emergentis. Conf. Potentia proxima, & spes lucri moraliter certa pretio estimatur, unde passim mercatores pasciscuntur de lucro futuro, neque oppositum tradit D. Th. hic q. 78. a. 3. ad 1. nam ibi loquitur de lucro tantum possibili, seu quod nondum est, &

multipliciter impediti potest: lucrum verò, quod est in potentia proxima, jam aliquo modō est, in via scilicet, & virtute proxima, seu in fieri, & de isto non negat S. D. pretio posse aestimari. Quod & fatetur Concinna tom. 7. lib. 3. diff. 3. cap. 11. §. 5. n. 3. & apud ipsum Nicolaus Gennaro.

ARTICULUS X.

An Monopolia sint licita?

1969 **C**oncl. *Monopolium, nisi fiat auctoritate publica, & justa interveniente causa, injustum est*, monopolisque affert onus indemnizandi læsos, quamvis illi non vendant supra rigidum pretium, neque emant infra dimidium. Itaque monopolium est: *Venditio, aut emptio ab uno, vel à pluribus per modum unius facta*, quod contingit quadrupliciter. 1. publica potestate. 2. privata, efficiendo, nè aliæ merces introducantur, ut suas vendant carius monopolæ. 3. dūm coemuntur merces, ut eas vendant pretio, quod placet monopolis. Et 4. dūm convenient de non vendendo, aut emendo, nisi pretio ab ipsis determinato. Ad hæc reducuntur alia monopolia, ut dūm artifices, vel operarii inter se convenient, quod non perficiunt opus ab alio inceptum, vel non facturos, nisi tali pretio. Rei sunt similiter monopolii, qui falsum spargunt rumorem, aut fingunt epistolas enuntiantes, quod naves mercium sint submersæ, ex fine quidem prædicto. His prælibatis,

1970 *Rat. concl.* Per vim deturbare aliquem à jure suo, injustum est, importatque coactori onus indemnizādi læsum; sed vi monopoliorum deturbantur cives à suo jure, emendi scilicet infimō pretiō, & vendendi summō: ergo. Nec obstat, quod auctoritate Principis fiat licitum monopolium, tunc enim expedit bono communi, & non pro libito taxantur pretia rerum, sicut dūm monopolia fiunt privata potestate, de quibus S. Raymundus tit. de usiris, & pignor. scribit: *Illos credo, tanquam nefandas belluas detestandos, quia ea intentione emunt aureos, vel alias monetas, vel res venales, & præcipue vietualia, ut de talibus carissimam inducant, hoc autem est in damnum civium grave; sed dare alicui occasionem periculi, aut damni, semper est illicitum, & tenetur vendor (non minus, quām emptor) ad damni recompensationem.* D. Th. hic q. 73. a. 3. in corp. ergo.

Concl.

Quæst. IV. Art. X. Contractus.

453

1971 Concl. 5. Nunquam licet men-
tiendo vitium rei contegere; at non sem-
per tenetur ex iustitia venditor illud empto-
ri manifestare; sed quando vitium rei ve-
nalis efficit rem minus valere, quām impos-
sum pretium à venditore, vel ubi aliquod
aliud damnum empori ignorantis affert. Rat.
Qui dat alicui occasionem damni, illicite
agit, illudque debet resarcire, ut cum D.
Th. nuper diximus; sed venditor, ut præ-
fertur, est hujusmodi: ergo tenetur illud
recompensare, juxta regulam: *Qui occasio-
nem damni dat, damnum dedisse videtur.* Hinc
quando vitium rei intentioni emptoris, nec
absolutè, nec conditionatè subjectivè ad-
versatur, & venditor, consideratò vitio, di-
minuit justè pretium, justè vendit dissimulatò
vitiò; tunc enim non violatur impi-
mis æqualitas, cùm minus exigat pretii.
Deinde, non contrahit cum invito; & de-
nique nullum gravamen subest emptor, cùm
res ei utilis existat, intentione ejus spe-
cata: nulla igitur ex parte est injusta ven-
ditio. Sit exemplum nostræ resolutionis in
eo, qui seni, quærenti equum gradarium,
& mitem, venderet equum, senis quidem
usui aptum, & nullò modo noxiū, aliquò
tamen vitiò laborantem, pretiumque dimi-
nueret pro vitii qualitate, & quantitate.

1972 Dicimus ergo, quòd tunc casus li-
cita esset venditio, esto senex solum vellet
equum generosum, & absque vitio, adeo
ut equum non emisset, si rescivisset ejus vi-
tium. Hæc, inquam, voluntas est tantum ob-
jectivè conditionata, quæ nullatenus obstat
consensui ad contractum requisito, sicut ob-
stat voluntas subjectivè conditionata, &
ideò consultè diximus: *conditionatè subje-
ctivè.* Quod, ut intelligas, scito, longè aliud
esse: *Titium velle quidpiam, itaut, si scivis-
set hanc, vel illam circumstantiam, non id
voluisset; & aliud velle quidpiam conditionaliter,*
*si videlicet, talis, vel talis circumstantia
subsistat, & non aliter.* Primum namque vo-
luntas est subjectivè absoluta, & ut summum
conditionata objectivè. Secundum verò vo-
luntas est subjectivè conditionata, etenim
includit expressum actum, quò quis rem
non vult, circumstantiā, vel conditione ali-
ter se habente. Unde hæc conseq. est bo-
na: *Titius vult hoc conditionaliter: ergo si
scivisset aliter conditionem babere, non vo-
luisset.* Econtra verò non valet; alioquin
nulla ferè unquam continget humana vo-
luntas, quæ conditionata non esset subjecti-

vè, semper enim hominem latet aliquid,
cùm rem aliquam vult, quod si scivisset, non
voluisset, ut indicat frequenter illa vox: *Si
scivissim, non fecissim, &c.* Hæc doctrinâ fa-
cile resolves quamplures casus inter DD.
controversos, quorum resolutiones, etsi di-
versæ videantur, tales fortassis non sunt, si
rectè intelligantur. Omnes quippe ad ju-
stitiam contractus præexigunt voluntatium
consensum contrahentium, æqualitatem mer-
cis cum pretio, & quòd propterea emptor
damnum aliquod, vel periculum non su-
beat.

1973 Petes 1. *An venditori liceat dissi-
mulare copiam mercium brevi superventuram,
atque adeo earum pretium diminuendum, &
interim eas pretio currenti vendere?* Affirmo
cum D. Th. 2.2. q.77. a.3. ad 4. dicente:
*Venditor, qui vendit rem secundum pretium
quod invenit, non videtur contra iustitiam
facere, si quod futurum est, non exponat. Si
tamen exponeret, vel de pretio subtraheret,
abundantioris esset virtutis: quamvis ad hoc
non videatur teneri ex iustitiae debito: er-
go.* Insuper, si hoc non licet, neque in
casu contrario esset licitum, ubi nempe spe-
raretur mercium inopia, sicque teneretur
emptor pluris emere; sed hoc videtur esse
falsum: ergo. *Rursum: sicut pretium legale
ex lege, dum perseverat accipitur, ita vul-
gare juxta hominum æstimationem metitur;*
sed in proposito res tanti æstimatur quan-
ti de præsenti, attentis circumstantiis, ap-
pretiatur: ergo cuiquam integrum est pre-
tio vendere currenti, & vulgari. Exinde
non inferas, te librum vendere posse, quem
certò scis esse proximè prohibendum, tunc
enim talis liber reputatur vitiosa merx, cu-
jus vitium tenetur venditor aperire, quia,
ut pono, continet liber doctrinam pernicio-
sam, sicque venditionis tempore causam ha-
bet prohibitionis intrinsecam. Sicut ergo
sciens quòd domus citò ruet, debet mone-
re emptorem, ita ille. Nihilominus, ubi
non propter hæresim, aut quid simile, sed
ob commune pacis bonum prævideatur li-
bri proscriptio, licitè venditur ante prohibi-
tionem, ut tradit Prado, additque pecca-
re venditorem librum vendendo post pro-
hibitionem; sed non teneri ad restitutionem,
quod verum puto, ubi vendatur scienti pro-
hibitionem.

1974 Petes 2. *Quid dicendum de vendi-
toribus, qui plus duplò exigunt, quām valeant
merces prætextu quòd emptores longè mi-
nus*

nus sint oblaturi? *Resp.* Si ita sint dispositi, ut quidquid emptor oblatus est, recipient etiam ultra summum pretium, existunt in continuo statu peccati mortalis, cùm sint parati violare justitiam; secùs verò si aliter fuerint dispositi. Petes 3. *Quid de illo, qui mendaciis, & perjuriis affirmat tanti sibi stare mercem, aut tanti aliis vendidisse, sicque in causa est, ut summum solvat pretium emptor?* *Resp.* Quod ubi iste, seclusus illius mendaciis, non erat illò pretiò empturus, quia ivisset ad aliam officinam, ubi pretiò infimò, aut mediocri emisset, tenetur vendor tan-tum emptori refundere, quantum attulit detrimenti: *Dolus enim, & fraus nemini patrocinantur.*

ARTICULUS XI.

Quid sit Mutui contractus, exponitur.

1975 **M**utuum dicitur: quasi meum tuū, quia, ut inquit Justinianus, ita à me tibi datur, ut ex meo tuum fiat; diffinitur ergo mutuum: *Contractus vi cuius traditur quoad dominium, & usum res usu consumptibilis, sub obligatione similem in specie, & bonitate reddendi.* Dicitur: *contractus vi cuius traditur*, quia mutuum requirit traditionem, sicut donatio, depositum, & commodatum, ad differentiam venditionis, locationis, & aliorum contractuum, qui solo consensu perficiuntur substantialiter. Ponitur: *quoad dominium, & usum*, quia mutuatarius potest de ea uti ad libitum: unde potest illam vendere, donare, destruere, &c. ipisque perit, crescit, aut decrescit. Dicitur: *res usu consumptibilis*, sicut frumentum, & pecunia, hæc siquidem moraliter consumitur, quatenus desinit esse sub dominio mutuantis eodem modo ac si periisset. Ponitur: *sub obligatione, &c.* ad significandum 1. Quod si obligatio fuerit reddendi simile alterius speciei, non est mutuum, sed permutatio; & ubi eadem numerò esset redenda, foret depositum, vel commodatum, quamvis enim aliquando contingat in mutuo, ut reddatur eadem numero res, non tamen hoc est ex debito mutui, sed per accidens. 2. Ut intelligas, quod si accipis frumentum purgatum, non reddas corruptum. Et 3. Quod non statim tradatur res, sed post aliquod tempus, ita ut possit mutuatario proficere. Tempus potest à mutuatore præfigi, & ubi non est præfixum, intelligitur relictum,

& præfigendum arbitrio prudentum, intra quod tempus non solvens, ex mutuatario fiet debitor morosus, & culpabilis. Et hæc de mutuo formaliter, & expresso.

1976 Quod verò *virtuale, & implicitum* vocatur, intervenit quando mutuum palliatur sub alterius contractus velamine, puta, si Titius dilata solutione rem, cuius de præsenti valor sint quindecim, vendat viginti Petro, tunc enim sub venditionis prætextu virtualiter mutuat quindecim, ut postmodum accipiat viginti. Similiter ubi Titius anticipatò pretiò solvit decem pro merce, quam post aliquod tempus, quò valitura est quindecim, à Petro accipiet; palliatur sub specie emptionis mutuum decem aureorum: igitur usura expressa, & formalis oritur ex mutuo simili; quæ verò tacita, & palliata nominatur ex mutuo implicito, seu virtuali. Porrò, *quinam possint mutuum dare, & accipere*, sunt illi, qui alias possunt in iure contractus, nisi adsit specialis juris dispositio: nam Ecclesiæ, Monasteria, & alia pia loca, nisi probaverit mutuans, pecuniam conversam fuisse in Ecclesiæ utilitatem, mutuum reddere non tenentur, & consequenter nec accipere, si propterea immobilia, aut pretiosa Ecclesiæ alienari oportet: Et hoc verum est, etiamsi interfuerit authoritas Prælati, vel Capituli, quia utrique simul ablata est facultas alienandi, saltem ex jure novo. Oppositum judicato, si mutuum possent reddere ex mobilibus, & non pretiosis; quia horum bonorum plenam habet Prælatus cum Capitulo administrationem. Idipsum quidam extendunt ad Civitatis Capitulum, cum eisdem limitationibus: ceterum de hoc iura particularia regni sunt spestanta, quidquid sit de jure communi.

1977 Minores pariter, quæ ipsorum nomine curatores, aut tutores mutuò accepunt, solvere non tenentur, nisi mutuator probet conversa esse in minorum utilitatem. Si verò ipsi minores absque curatoris licentia mutuum acceperint, civiliter non tenentur solvere; in foro autem animæ, & jure naturali, ex supra habitis obligantur, maximè si res mutuata adhuc extet, aut ex ea facti sint ditiōres, *nemo enim ex alieno debet ditescere.* Deinde filiæ, aut filiifamilias mutuum accipientes in utroque foro deobligantur solvere, adhuc postquam facti sint sui juris, ex vi celebris legis Macedonianæ; hæc autem lex cùm sit odiosa, quia aliqualiter obligationi naturali obſistit, locum non habet

bet in seq. casibus. 1. ubi filii habent bona castrensa , aut quasi castrensa , vel adventitia. 2. ubi ipsis datum est , aut quidquam relatum eo fine , ut mutuum solvant. 3. ubi non interfuit deceptio mutuatoris , bona fide existimantis sui juris esse mutuarium. 4. ubi filius ex tali mutuo emisset libros , vestes , & alia suo statui proportionata , quæ à parentibus subministranda erant. 5. ubi mutuum accepit , sciente , & non contradicente patre , & quando is solebat filii debita satisfacere , vel judicatur filius nomine patris negotium gerere , præsumitur patris consensus. 6. ubi filii sint milites , mutuumque acceperint tempore belli: & idem si fuerint nobiles , etiam extra militiam. 7. si post parentis mortem mutui contractum approbaverint , saltem tacite , ut si partem illius solvant. Denique quando mutuum acceptum perseverat *in individuo* , aut saltem *in virtute* , quia scilicet ex illo facti sunt ditiones , reddere tenentur , non vi contractus , sed ex re accepta.

1978 Dixi : *in utroque foro* , nam si filius familias mutuum accepit extra casus proxime exceptos , receptius est inter DD. & verosimilius puto , vi privilegii legis Macedonianæ , nedum ab obligatione civili eximi filios , sed etiam in foro conscientiæ : unde non tenentur restituere. Rat. Lex lata ob publicam utilitatem , & ad mala evertenda , obligat in conscientia ; sed hujusmodi est lex S.C. Macedoniani , cùm in odium feneratorum sit condita , & ut vitaret pericula machinandi mortem parentibus : ergo. Hinc etsi filius familias jurasset , non teneretur restituere , quia juramentum esset de re injusta , & in præjudicium tertii , ut decernit jus Hispaniae L. 21. tit. II. lib. 5. novæ Recop. Unde si filius vivente patre solverit mutuum , cogi potest mutuator ad restitutionem extra casus exceptos.

1979 Petes 1. *Num ratione poenæ conventionalis liceat aliquid supra sortem exigere?* Affirmo dummodo non in fraudem usuræ apponatur poena , sicut ubi propter poenæ lucrum datetur mutuum. Quare mutuator certam pecuniam , moderatam quidem , & culpe proportionatam , potest imponere à mutuatio culpabiliter moroso solvendam. Rat. Morosus mutuarius contra justitiam agit: punibilis ergo est non tantum poena legali , quæ à superiore infligitur , sed etiam conventionali , quæ à contrahentibus jure gentium licet privata autoritate additur ad

stimulandos negligentes : unde talis mutuatoris ante Judicis sententiam expessè , aut tacite requisitus à mutuatore , tenetur poenam solvere ; hoc enim exigit ratio poenæ conventionalis , ad differentiam judicialis , quæ nonnisi post sententiam debetur.

1980 Petes 2. *An in mutuis licitum pactum legis commissoria?* Hoc pactum intervenit quando mutuans accipit à mutuatorio pignus sub conditione , ut si mutuum non reddit statuto tempore , cedat illi pignus. Resp. ergo , quod ordinariè hoc est illicitum , & uiuarium , adeoque merito reprobatur per jus , cùm frequenter pignus excedat debiti valorem. Quod si tempore præfixo mutuum non reddatur , & pignus justo pretio vendatur , aut retineatur , ut de eo debitum ex mutuo solvatur , nulla erit injustitia , si quod supereft , domino pignoris restituatur. Hinc colliges , pactum quo mutuator accipit à mutuatore fructus pignoris , donec mutuum fuerit solutum , esse usurarium ; pignus enim non transit ad dominium mutuatoris : ipsi ergo non fructificat. Excipiendus tamen est catuS dotis , ex cap. Salubriter , de usuris , nam si socer dotem promittat genero , interimque fundum ipsi tradat fructiferum loco pignoris , cum pacto , quod si dotem statuto tempore non solverit , fundum sibi gener retineat loco dotis ; licet gener medio illo tempore fructus percipit , quia socer hoc concessisse videtur tanquam par tem dotis , & ut gener interim matrimonii onera sustineret. Unde si ab hujusmodi onere eximitur , quia uxor mansit in domo paterna , & à marito non alitur , non poterit pignoris fructus retinere. Neque ubi fundum tantum esset concessum in securitatem dotis promissa , & jam constituta. Et hæc de Mutuo.

ARTICULUS XII.

An Usura sit per se , & ab intrinseco mala?

1981 **U**Suræ nomen accipitur 1. pro ejusdem objecto , seu materia , & hoc sensu dicitur : *usura restituenda*. 2. pro ipsa actione , & est peccatum , quod diffinitur : *Mutatio vi cuius aliquid pretio estimabile ultra sortem tanquam debitum exigitur*. Dicitur : *mutatio formalis* , vel *virtualis* , quia fundamentum usuræ est mutuum ; & ideo ponitur : *vi cuius* , nam si aliò titulo justo exigitur *a liquido pretio estimabile ultra sortem* , non erit usura. Ponitur : *tanquam debiti*,

tum,

tum, etenim si ex mera mutuatarii liberalitate, & gratitudine aliquid ultra accipiatur, non erit usura. Profectò, si à quolibet alio id possum, quidni ab eo, cui beneficium impendo? Hoc auctarii pactum est explicitum, ubi mutuator dicit: *Dabis mibi v.g. ultra somtem decem scuta.* Virtuale autem, & implicitum cùm dicit: *Noſti confuetudinem, & usum: non habeo aliundē unde vivam, & idcirco tibi mutuo hanc pecuniam;* in utroque isto caſu, & ſimilibus datur usura realis, & exterior: mentalis autē, si nullum pactum exprimatur, sed aliquod ex prædictis, aut ſimile, verè concipiāt mutuans, ut consentiat in mutationem. Et hæc nunc ſint ſatis, ſed infra operosius.

1982 Concl. *Uſura intrinſecè, & per ſe, eſt mala, & illicta.* Constat ex Scriptura utriusque TT. præſertim ex v.6. psal. 14. quem PP. Concilii Nicæni I. can. 17. ſic interpretatur: *Quoniam multi, qui in canone recenſentur, plura babendi ſtudium, & turpe lucrum perſequentes, divina Scripturae obliti ſunt, qua dicit: Argentum tuum non dedit ad uſuram.* In novo autem Testamento verba illa Christi D. *Mutuum date, nihil inde ſperantes,* præceptum continere quoad hoc, ut de mutuo lucrum non ſperetur, diffinitum eſt in Lateranensi V. ſub Leone X. ergo utriusque Testamenti pagina deteſtatur uſuram, ut loquitur Lateranense III. cap. 25. ſub Alexandro III. Hæc fidei veritas nuperrimè conſirmatur à SS. D. N. Ben. XIV. in ſua pastorali Encyclica, que proſtat tom. 1. ſuarum Conf. conſt. 143. ſummamque ejus habes apud ipſū in opere de Synodo, lib. 7. cap. 47. n. 10. Rat. D. Th. eſt: Vendere quod non eſt, aut bis eandem vendere rem, iuſtitia eſt contra legem naturæ; ſed hoc facit uſurarius: ergo. Ad min. evidentiam ſcito quasdam res eſſe, quarum uſus eſt conſumptio, e.c. vinum conſumitur utendo ipſō ad potum: igitur in eo non debet ſeorsim computari uſus, ſed cuique conceditur hōc ipſō, quod res ipſa conceditur. In pecunia hoc pariter ve- rificatur, quia, ut dixi, proprius ipſius uſus eſt diſtractio: ſi quis ergo vellet ſeorsim vendere vinum, uſumque ipſius, bis eandem rem venderet, uſum nempè vini, & vi- num ipſum, cùm inseparabilia ſint respectu venditionis. Et pariter, ſi quis vellet mutua- re pecuniam, ipſiusque uſum vendere, ven- deret quod non eſt, nam uſus pecunia non eſt extra pecuniam mutuatam: ergo.

1983 Neque verum eſt, uſus civile appro-

bare uſuras, ſed ut ſummu[m] permittit, & non punit uſuratum. Quod ſi olim de jure Cod. aut ff. data fuīt actio uſurariis, fines ſuæ potestatis transgrediſſi ſunt Legiſlatores illi, quos juſ canoniu[m] corrigit, præſertim in Clement. unica, de uſuris. Hoc iſpum dici potest circa Judæos, quibus Deut. 23. v. 19. & 20. videtur permitta uſura respectu alienorum, ut tradit D. Th. bīc q. 78. a. 1. ad 2. Quod ſi velis, auctarium non ſolum permittum fuīſſe Judæis, ſed & confeſſum; dicam cum D. Th. in 3. diſt. 37. q. 1. a. 6. Ad 1. dicendum, quod lex Deuteronomii loquitur de Juſdæis respectu aliarum nationum, quæ terram promiſſionis Juſdæis diuinitus concesſam detinebant: & ideo permittum fait eis, uſuris, & quibuscumque exactionibus extorquere ab iuſtè poſſidentibus, quod eis iuſtè debebatur: ſicut etiam (Exodi 12.) dicitur de ſpoliatione Agyptiorum, qui Juſdæis mercede[m] laboris, quō eis ſervierant, ſubtraxerant. Neque inde inferas cum quibusdam Juriftis, hodie non prohiberi Juſdæos lege divina à Christianis, quaſi alienigenis, auctarium ex mutuo recipere. Hoc, inquam, falſum eſt; nam lex à Christo D. Lucae 6. data, in qua non tantum manum, ſed & mentem abſtinere jussit ab uſuris, citra dubium comprehendit Juſdæos; quippe pro omnibus lata eſt. Nes obſtat, quod Paulus III. conſtit. ſuā 32. diſponat, quod bona ex incertiſ uſuris acquisita, ma- neant apud Juſdæos, ſi noſtram religionem amplexi fuerint. Non, inquam, officit, nam cùm hujusmodi uſura ſint reſtituenda pauperibus, aut piis locis applicanda, recte Pontifex eas Juſdæis applicat per viam eleemosynæ, & ad tollenda impedimenta con- versionis ipſorum, fit enim ipſis diſſicilis re- ſtitutio.

1984 An verò Summus Pontif. Juſdæis noſtram fidem amplectentibus debita ex uſuris certis poſſit condonare, & ſtatuere, ut non reſtituant? Sub lite eſt, ſed negativa com- munior eſt inter Theologos, quia jure na- turæ debetur talis reſtitutio; & insuper Pon- tifex directam, & omnimodam non habet po- teſtatem ſuper bona fidelium tempora lia. Videſis Pignatelli tom. 4. conſult. 75. ubi la- tè tractat juriſdic̄e, politice, & theolo- gice: An publica po- teſtas poſſit permiſſere in- fidelibus ſibi ſubditis uſuras? Hoe tamen vi- detur nunc certum: poſt erectos pietatis Mon- tes nullatenus expedire hujusmodi permiſſionem, nec tolerandoſ eſſe hujuscemodi ne- gotiatores, etiamſi infideles; unde Innocen- tius

tius XI. post seriam hujus rei discussionem, decretum edidit die 3. Octob. 1682. quō re-vocat omnes permissiones, prohibetque deinceps sub pœnis jure statutis omnem, & omni-bus usuram. Pœnæ autem usuriorum sunt: infamia, suspensio ab obtinendo officio, & beneficio, privatio omnium Sacramentorum, & sepulturæ ecclesiasticæ, nisi satisfaciant, aut dent cautionem. Prohibentur quoque testamenta conficere, & confecta pro infe-ctis habentur. Sed istæ, & aliæ pœnæ non astringunt, nisi post judicis sententiam.

1985 Petes denique: *An Montes pietatis sint liciti?* Etsi olim circa rem hanc fuerit inter DD. disceptatio, nulla jam in præsen-tiarum est controversia, cùm à Leone X. in Concil. Lateranensi V. Montes pietatis fue-rint approbati. Perusii enim erectus fuit primus Mons, & deinde aliorum Pontificum decretò alii eructi sunt Bononiæ, Mantua, Veronæ, Ferrariæ, & extra Italiam, præser-tim in Belgio. Quantum ergo ad pauperes mutuatarios, qui ultra sortem principalem, aliquid reddunt Monti pietatis, nulla est dif-ficultas, neque scrupulus, cùm Mons debeat servari indemnus, atque adeo potest exigi à mutuatiis, quidquid judicatur nece-sarium ad sui conservationem. Sed quoniam periculum est, quod à Montis Præfectis ex-i-gatur plus æquo in ministrorum susten-tationem, ideo Sac. Congregat. Conc. die 7. Fe-bruarii 1637. statuit, nihil ultra sortem ex-i-gendum esse, nisi prius consulta Sede Apo-stolica, ut testatur SS.D.N. Ben. XIV. *de Sy-nodo*, lib. 7. cap. 48. n. 2. Scito Trident. *seff.* 22. cap. 8. *de reform.* inter loca pia enumera-isse Montes pietatis, & Episcoporum visita-tionis subjecisse.

ARTICULUS XIII.

An Mutuans possit aliquando sperare, exige-re, vel accipere aliquid ultra sortem abs-que usuræ labe?

1986 **C**oncl. *Quandocumque*, *O* quali-tercumque vi mutui speratur, exigitur, vel accipitur aliquid ultra sortem, sive illud pecunia sit, sive aliud pecuniæ af-simabile, erit usura mentalis, aut realis, si tan-quam debitum ex obligatione civili speretur, exigatur, aut accipiatur? Ad hanc reg. quæ est D.Th. hic q.78. a.2. & ab universis Theo-logis admissam, recurrendum est, ut judice-tur, an aliquo contractu commissa sit usura:

Tom. II.

an non? Tribus ergo concurrentibus condi-tionibus, usura reperitur. Prima est, quando vi, & ratione mutui speretur, &c. 2. quando auctarium exhibitum pretiò sit af-simabile. Tertia denique, quando speretur, ex-i-gatur, aut accipiatur tanquam debitum ex civili obligatione; alias lucrum ex mutuo proveniens, sicuti dicitur in diffinitione, non esset pretium ex communi Theologorum sensu. Conditio itaque prima supponit, in omni usura intervenire mutuum saltem im-plicitum, quod difficulter cernitur aliquan-do. Pro eo tamen cognoscendo, sit signum: ubi qui capitale dedit, illud post recipit cum acce-sione ratione alicujus contractus, in quo non appetit justus titulus peculiaris, pro recipienda accrescione, ibi solet repe-tiri mutuum palliatum, seu implicitum.

1987 Dicitur in concl. vi *mutui*, quia tripliciter potest quis ultra sortem plus ac-cipere velle. *Primo*, ita quod mutuum non sit titulus recipiendi auctarium, sed tantum-modo medium, & motivum, ut conferat mu-tuarius quod alias ex justitia, vel ex chari-tate, aut religione debebat. Hoc modo li-citum est mutuatori mutuarium obligare, v.g. quod alienum restitut, debita solvat, à vindicta desistat, adimpleat votum, Sacrum audiat, & alia hujusmodi; quia similia pa-ta, non onerosa, nec in mutuatoris utilita-tem cedunt, sed mutuarii, qui cogit non deficere suæ obligationi, proindeque licite potest, quis actionem mutui virtuosam, tan-quam medium ordinare, & referre ad ob-tinendum aliquid ex relatis; quia id non est aliquid ultra sortem *ex vi mutui*, sed aliundè. *Secundo*, ita quod mutuum titulus sit re-cipiendi auctarium, non quasi ex justitia dan-dum, sed ex gratitudine, ad quam videlicet spectat acceptum mutui beneficium compen-sare. *Denique*, itaut mutuum sit titulus re-cipiendi auctarium, quasi *ex justitia debitum*, propter usum rei mutuo data: & hoc ultimò modò dumtaxat formaliter committitur usu-ra, petendo scilicet duplē compensatio-nem rei mutuo data. Id tamen intellige ab-sque ullo præjudicio constitut. Innocentii XI. quæ sub num. 42. proscriptis propos. infra re-ferendam.

1988 Conditio 2. est, quod auctarium, exhibendum, sit pretio af-simabile: & po-test esse triplex, *munus à manu*, *ab obsequio*, & *à lingua*. Inde usura est dare mutuum, ut abutatur quis foeminæ mutuariâ: vel ut suò molendino molat: vel obligetur ad re-

mutuandum : vel ut vendat infimo pretio: vel denique, aliis missis , ut emat ex mutuatoris officina: præjudicant enim hæc libertati accipientium mutuum , æstimanturque pretiō. Unde D. Th. Opus. 21. Ad Ducissam Bravantiae art. 5. dub. 2. respondet : *Quod si hoc pacto mutuum dant, ut officium accipiant, absque dubio pactum est usurarium, quia pro mutuo accipiunt officii potestatem. Unde in hoc datis eis occasionem peccandi, & ipsi etiam tunc tenentur resignare officio taliter acqui-sito.*

1989 Ultima conditio negotium facebat, adeoque operosius est nobis investiganda. Discerne itaque in mutuatorio duplicem obligationem , civilem nimirum , seu legalem : & honestatis , seu moralem. Illa infert necessitatem , itaut non spontaneè recompensatio fiat à mutuatorio , sed ex justo debito , quod mutuum causat ; & ideo ipse tenetur debito verè legali ad id recompensandum , quod accepit. Quod si ad plus reddendum quomodolibet necessitetur, erit in-justitia. Altera obligatio dicitur debitum morale , seu honestum , quia mutuatorium inducit ad mutuum recompensandum, quando , & ubi oportet , ex gratitudine quidem , & benevolentia. Sed quia gratia respicit be-neficium secundum quod est gratis impensum , quod quidem pertinet ad affectum : ideo etiam gratiæ recompensatio attendit magis affectum dantis , quam effectum. D. Th. hic q. 106. a. 5. Fit ergo satis huic gratitudinis debito per mutuatorii affectum ; nec ad aliud secundum se tenerut ex debito hujus virtutis , qui be-neficium accepit.

1990 Atque inde quidem detergitur manifessissimè proposit. illa usurarum nutritiva , quam sub num. 42. confixit Innoc. XI. Usura non est , dum ultra sortem aliquid exigitur , tanquam ex benevolentia , & gratitudine debitum , sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum. Hanc thesim disertis verbis reprobat D. Th. hic a. 2. dicens : *Si vero accipiat aliquidibusmodi (pretio scilicet æstimabile) non quasi exigens , nec quasi ex aliqua obligatione tacita , vel expressa ; sed sicut gratuitum donum , non peccat. Hæc D. Th. cuius litteræ obvius sensus est : Si non quasi exigens , sed sicut gratuitum donum accipiat aliquid , non peccat. Quidquid ergo palliando usuram dicat mutuator , exigens aliquid ultra sortem , quod verbis dicit, operibus contradicit : quamvis enim ore tenuis illud exigatur titulo gratitudinis , re tamen*

ipsa tanquam debitum ex justitia postulatur, cùm per tale pactum fucato gratiæ colore proculdubio infertur necessitas , ut non sponte fiat à mutuatorio recompensatio forte major.

1991 Sed eja, demus proposit. AA. tunc ex gratitudine exhiberi auctarium , & ut tale à mutuatoro acceptari , & exigi. Hoc inquam dissimulatō , ponderandus erat potius affectus , & benevolentia mutuatoris , quam mutuata pecunia : hoc enim postulat debitum gratitudinis, ut dixi , quô fieret, ut fœneratores pecuniis inhiantes, prætextu majoris affectus, pro libito peterent recompensationem , quam ex gratitudine vocant proposit. AA. sicque amicitia verteretur in avaritiam , & benevolentia transfiguraretur in concupiscentiam. Igitur thesis confixa quo-rundam fuit Casuistarum inventum , qui vi-dentes de ratione usuræ esse , ut auctarium exigatur , speretur , aut accipiat tanquam debitum ex justitia ; hoc ita sunt interpre-tati : quod si mutuator diceret , se nolle au-tarium , nisi tanquam debitum ex gratitu-dine , jam procul usuram vitabat , & hæc spon-giæ inustitiæ maculam abstergi putabant illi Authores.

1992 Veruntamen miserè sunt hallucinati , etenim quotiescumque mutuator excitat, aut movet , ut mutuatorius det , promittat-ve aliquid supra sortem , qualiscumque sit excitatio , sive dicat mutuatorio : *Spero te gratum fore , sive dicat : Dabis mibi quinque ultra sortem , sed ex gratitudine , obligatio-nem ex justitia prætendit mutuatorio impo-nere , & ideo is tunc ex necessitate , & coactus dat , vel offert dare. Eorundem pro-fecto Casuistarum deceptionem auxit , quod in antiquis Theologis passim legitur : impos-sibile nimirum non esse , absque usuræ vi-tio , quod mutuator auctarium speret , ex-i-gat , imo & accipiat , tanquam gratuitum do-num , & ex benevolentia mutuatorio dan-dum. Unde D. Th. hic a. 2. ad 3. dixit : Si vero munus ab obsequio , vel lingua non qua-si ex obligatione rei (mutuo datæ) exhibetur (mutuatori) sed ex benevolentia , quæ sub asti-matione pecunia non cadit : licet hoc accipere , exigere , & expectare. Ita S. Dr. & commu-niter hoc ipsum alii DD. edocent , quos im-peritè , & pravè intellexerunt proposit. AA. in praxi, dijudicantes de usura secundum id quod metaphysicè , & ex terminis fieri po-test. Verum multa sunt , quæ metaphysicè loquendo verè dici possunt , sed non moraliter.*

Pro-

1993 Profectò veritas illa speculativa, si non lippis oculis inspiciatur, nullum damnatæ opinioni affert patrocinium, quod & ipsis Casuistis hoc casu fiet manifestum. Titius vir timoratus, & liberalis centum aureos mutuat Petro postulanti, & indigenti, nihil inde sperans juxta præscriptum Evangelii. Sed aliquo elapso tempore, egestate pressus Titius accedit ad Petrum rogans, & petens ab ipso aliquid non pro mutuo, sed pro mutui beneficio, quod olim impendit: petit inquam tanquam ex gratitudine (equidem si tanquam ex justitia debitum illud pateret, adhuc tunc esset petitio injusta) quod ipsi remutuet, aut quidpiam pretiō æstimabile det; tunc autem gratus Petrus aliquid rependit postquam jam diu sortem reddiderat mutui præstati à Titio. En ubi practicè mutuator, absque ulla injustitia, plus forte exigit tanquam ex benevolentia dandum, tutèque accipit. Nunc ergo dicit Schola: Si Titius eō ipso tempore quō mutuum dedit, tam feriò, tam sanè petiūset, ut præfertur in casu relato, & similiter Petrus dedisset ex gratia, sicut in casu prædicto, usura utique non esset.

1994 Sed nihil inde in auxilium laxatis: non enim idem sunt philosophandi Schola, & pœnitentium tribunal, cùm toto cœlo distent forum, & Schola. Hinc usuræ quidditus à Theologis examinatur; Confessarius verò, ejusdem existentiam investigare procurat, an in foro eam commisserit negotiator. Attendant ergo Confessarii ad id quod inter negotiatores fieri solet moraliter, id est, prudenter loquendo: eorum conscientias non præproperè, & festinè, sed feriò opportunè importunè scrutentur, invenienteque planè, quod sine præjudicio illius subtilis, & metaphysicæ veritatis, certum sit, quod usura existit, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ut declarat Pontifex. Quare censeo hōc damnationis decretō nullatenus comprehendi veterum Theologorum assertum relatum, si, ut par est, accipiatur, nec ab ullo, qui rem intelligat, hoc negari potest.

1995 Fatendum tamen est, admitti non debere, post relatum decretum, opinionem asserentium, licitum esse à mutuatorio exigere, ut promissione sese obliget ad referendum auctarium ob beneficium mutui acceptum. Non inquam hoc potest admitti: quia, ut ex D. Th. rectè argumentatur Soto, id es-

set obligationem gratitudinis naturalē deducere in pactum; sed hoc gratuitæ repugnat largitioni, obligationemque justitiæ inducit: ergo sine usura fieri nequit. Hoc verum puto etiam speculativè loquendo: & estò promissionem expeteret mutuator, si indiguero; & tu commode potuisses: remuneratio namque verè gratuita excludit omne pactum adhuc implicitum, & ex solo animi affectu expectatur, non ex debito civili, seu legali, & justitiæ, sed ex debito naturali, honestatis ipsius gratitudinis. Inde quando mutuatorius plus forte dedit, sed prudenter præsumitur id fecisse, quia aliàs timebat, ut deinceps non reciperet mutuum, vel præsumitur auctarium dedisse, nè mutuatorio videatur ingratus; in hoc inquam, & similibus casibus non est excusandus ab injustitia mutuator auctarium recipiens, & retinens, quamvis dicat nullum præcessisse pactum. Ratio est: quod eo casu acciperet, & retinet rem alterius, scilicet auctarium, invitò dominō rationabiliter; donatio enim gratuita non censetur, si fit ad obtainendum aliud mutuum, seu propter metum eo ferendum.

1996 Opp. Mutuanti licet aliquod aliud mutuum exigere, e.c. Titius à me petit mutuò pecuniam; possum utique ipsi dicere: *Hoc factam, modò frumentum mihi nunc mutues, aut justò vendas pretiō;* nam æquum videtur postulanti à me amicitiae officium, vicissim ab ipso aliud expetere beneficium: & ita videtur sensisse D. Th. hic a. 2. ad 4, licebit ergo similiter re mutationem exigere, & ad illam obligare mutuatorium. Resp. D. Th. non dixisse licere mutuanti exigere aliud mutuum, sed recipere, additque non autem licet eum obligare ad mutuum in posterum faciendum; quibus verbis aperte fatis ostendit, petitionem futuræ mutationis inducere in mutuatorio civilem obligationem. Verum tamen est, quod ubi petitio futuræ remutationis esset, sicut præmissum est in exemplo Titii, & Petri, non daretur eo casu usura. In forma ergo dist. ant. Licitum est exigere tanquam ex obligatione civili, N. tanquam debitum ex benevolentia, subdist. citra omnem coactionem, quod in praxi est fermè impossibile, C. cum aliqua coactione, N. unde Bañez rectè dicit, mutationem prout in argum. de usura esse suspectam. Nunquam enim licet obligare mutuatorium ad remutuandum, nisi forte ubi reciproca sit obligatio, itaut ad invicem se obligent ad mutuandum hoc, vel illo ca-

su, nam tunc non ex vi mutui, sed pro unius obligatione accipit alter, seu acceptat alterius obligationem, in quo utrinque servatur æqualitas, & in hoc sensu intelligendus est D. Th. loc. cit.

1997 Hinc facile dices: quid sentendum eo casu frequenti, quō mutuator dicit, intentionem suam rectam fuisse: alteri tamen, & non mutuatario dicit, se sperare amici opera, gratumque fore mutuarium, &c. quod & exitus probavit, nam plus forte recepit mutuator, retinuitque putans ex gratitudine datum. Similiter ubi diceret mutuator, quod non vult mutuare uni, quem credit *fore ingratum*, sed *alteri grato*. In his inquam casibus, & similibus, quamvis non reperiatur signum usuræ evidens, speculativè loquendo, ut subtiliter observat Cajetanus, in praxi tamen, & moraliter loquendo, Confessarius prudens suspectam habet horum mutuantium intentionem, quæ vix reperitur sine usuræ infectione; longè enim distant *discurrere*, & *mutuare*. Ratio discurrit, & sèpè usuram non concludit; sed appetitus, sive voluntas mutuat, & facilimè in lucrum fertur: quare ipse Cajetanus in proposito monet, quod DD. tanquam nuntiò perversæ mentis hòc signò aliquando utuntur; & meritò; etenim si in foro judiciali vehementer suspicaretur usura, quidni in tribunali conscientiæ?

1998 Quare DD. communiter docent, hujusmodi mutuatores in praxi habendos esse ut suspectos de usura, adduntque illi prædictas speculationes non esse coram aliis divulgandas, nè inde occasionem nasciscantur captandi lucra usuraria. Unde eos non laudo, qui, quas fortè non capiunt Scholæ præcisiones, pœnitentibus suis communicant, fitque, ut taliter instruti securos se jacent ab usura per virtutem grani salis: *Accepti ex gratitudine*, &c. Nec mirum, *nox enim nocti indicat scientiam*, dum querunt consultores, qui favoribiles, placentesque opiniones hac in re de contractibus ita intelligunt, & accipiunt, ut putent solummodo stupidos, & ignaros committere usuras, sicut & simonias. Verum certè falluntur, & fallunt: legant, & intelligent veteres DD. & planè confitebuntur illas Scholæ præcisiones non esse inventas pro palliandis usuris. Unde nullus, quem viderim, contractum mutui cum illis præcisionibus suadet, imò difficillimum esse, ajunt, rectam habere intentionem in præfatis casibus. Inde Cajetanus

in comment. art. 1. q. 78. post expensas Scholæ speculationes jam relatas, concludit dicens: Sed ideo DD. tam cautè loquuntur, ut nec directè, nec indirectè petatur aliquid: quia fraudes hominum, qui ad malum proni sunt, timent: quia in foro exteriori suspecti essent, quia voluntas proximi, qui gratus dicitur, ignoratur, & putatur, quod quasi redimens vexationem suam rependat. Hac ille; & de hoc difficiili puncto satis, nam argumenta, quæ in favorem proposit. damnatae efformari possunt, diluuntur per distinctionem practici à speculativo: tantùm enim probant fieri posse speculativè, & metaphysicè, quod enuntiat propositio, ut non diffitemur; sed nihilominus dicimus, eam ipsam propositionem esse scandalosam, & practicè loquendo falsam, ut ex dictis constat.

ARTICULUS XIV.

An usurarius lucrum, quod vi mutui acquirit, restituere teneatur?

1999 **C**oncl. 1. *Usurarius usurarii lacri-*deque tenetur illud restituere. Rat. Neque voluntate mutuatarii, neque autoritate legis accipit dominium: nullò ergo modò. Prob. I. pars ant. Voluntatis mutuatarii tantùm potest esse signum *traditio actualis*; sed hæc non potest esse sufficiens signum; tūm ex Leg. *Nunquam, ff. de acquisitarum rerum dominio;* tūm etiam quia alias latro à viatore pecunias accipiens, quas metu extorquet, dominium acquireret: ergo. Quoad 2. p. patet ex eo, quod usuræ receptio potius sit omni lege prohibita, sicut supra habitum est. Confirm. nā ubi quis per leges incapax est translationis dominii, nulla est translatio; sed usurarius incapax est vi legis: ergo nulla erit translatio lucri usuratii: ergo concl.

2000 *Dices: Mutuatorem usurarium acquirere dominium ratione præsumptæ donationis. Sed contra est: hæc namque ratiōnissimè in proposito præsumitur. Primò, propter regulam generalem donationis, quod scilicet ea ex circunstantiis decerni debet; nempè, ex quantitate rei datæ; ex dantis, & accipientis conditione, & qualitate, si sit amicus, dives, liberalis, solitus donationes facere similes; secundus autem, si secundus. Secundò, quia mutuatarius in accipiendo mutuum, suam tantùm expectat utilitatem: ergo ubi non extant aperta signa donationis li-*
be-

beralis, & gratuitæ, prudenter censendus is est, tantum velle sua necessitati providere, exteriū solū dando auctarium; minimè vero velle cedere juri, quod habet ad illud; & hoc verum est, etiamsi scripturā donantis constaret, gratis, & non coacte dedisse; quia similia pacta in usuratum fraudem apponuntur.

2001 Concl. 2. *Lucrum factum ab usurario ex re usuraria fructifera restituendum est;* secūs verò, si id lucrum sit ex re non fructifera, ut pecunia, vinum, &c. Rat. 1. est: Nam cùm dominium hujusmodi rei fructiferæ apud mutuatarium sit, sicut supra dictum est, ejusdem fructus erunt, quia res domino fructificat. Hinc sicut mutuator, accipiens pignus rei fructiferæ, constringitur reddere mutuatario ipsius fructus, et si negligentiâ mutuatoris non colligantur, damnum compensare tenetur, quāvis alioqui mutuarius non esset percep-
turus fructus, ex quo dominus est pignoris; ita in proposito, & eadem ratione. Rat. 2. est: Quia id quod ex tali re acquisitum est ab usurario, non est fructus rei, sed humanæ industriae: ergo non tenetur restituere, nisi quod accepit; nisi fortè per detentionem talis rei alter sit damnificatus; tunc enim tenetur ad compensationem nocumenti. Ita D. Th. hic q. 78. a. 3.

2002 Opp. Ex hoc sequitur usurarium ex una injustitia, quam fecit, accipiendo auctarium non fructiferum, & ex alia, quam modò committit, alterius pecuniam alienando, commodū reportare, quod est absurdum. Confirm. Fructus agri v.g. quoque sunt effectus usurarii colentis; sed hoc non obstanti integrè pertinent ad mutuatarium, deductis quidem expensis, quas in cultura fecisset ille: similiter ergo in præsenti, cùm lucrum ex pecunia usuraria non sit effectus solius pecuniae, sed partim industriae usurarii: ergo licet is possit lucri partem suæ industriae respondentem capere, non tamen integrum lucrum inde proveniens; sed consentaneum erit, quod (sicut in contractu societatis) pro rata dividatur lucrum. Ad arg. dic, usurarii injustitiam præsuppositivè, materialiter, & per accidens in proposito se habere; alienando autem alterius pecuniam injustitiam non committit, quia (ut suppono) mutuarius tacitè id consentire creditur, quandoquidem nullum damnum ipsi obvenit ex hujusmodi alienatione. Adverte nunc, quod si usurarius de novo habet intentionem non restituendi, nova erit injustitia, sed non

novam inducens obligationem restituendi; quia tunc damnum non est novum, led idem: unde auctarium auctarii non fructiferi absolute, & per se non est restituendum.

2003 *Ad conf. N. cons. & est discri-
men, quod lucrum pecuniæ ab usurario factum non
est fructus pecuniæ absolute considerata, qua-
lis est sub dominio mutuarii; sed tantum est
fructus pecuniæ, ut exposita per solam volun-
tatem mutuarii negotiacioni: pecunia enim
nec integrè, nec ex parte parit pecuniam;
sed est velut instrumentum, quod negotiator
utitur, ut lucrum faciat ex sua industria: cæ-
terum fructus agri omnimodè considerati, si-
cū & ager, ad mutuarii dominium perti-
nent, & ideo ipsi sunt restituendi, deductis
culturae expensis. Sit exemplum in fure quid-
piam lucrante per instrumentum furto ab arti-
fice sublatum; & tamen lucrum attinet ad
furem: & per hæc patet ad aliud de con-
tractu societatis, quia in eo pecunia ex vol-
luntate utriusque exposita est negotiacioni;
sicque non est æqua ratio. Et scito, quod
quando dicitur, quod bona fidei possessor
tenetur restituere id in quo factus est di-
tior, intelligitur de possesso rei fructife-
rae.*

2004 Hinc sequitur 1. Usurarios alienare non posse eas res, quæ habent usumfructum, ut domum, equum, &c. Si verò sint usu consumptibiles, ut frumentum, vinum, pecunia, &c. distingue: si aliundè ille ha-
beat, unde restituat, potest alienare; quia nihil interest mutuario recipere eandem, aut distinctam numerò pecuniam; si autem non haberet usurarius alias res, unde pos-
set restituere, iterum distingue: nam per con-
tractus gratosos, ut donatio, dotatio filiæ, &c. nequit illas res alienare; quia omnia bona usurarii sunt obligata restitutioni, sic-
que fieret injuria mutuatio ea ita alienan-
do; per contractus verò onerosos, hoc est,
ex quibus tantundem reciperet, ut per em-
ptionem, &c. potest utique alienare; si quidem non ideo fit minus potens ad restituendū.
Quænam autem causæ usurarium valent à restituzione excusare in toto, seu in
parte? Et quænam ad ipsam licet differen-
dam? Constat ex dictis. Inferes 2. Ad re-
stitutionem obligari, & quidem in solidum,
usurarum cooperatores. Tales sunt consulto-
res foeneratorum, famuli eorundem, vulgo
Factores, & Agentes, qui nomine heri nego-
tium gerunt; qui scienter pecuniam usura-
riam accipiunt, aut custodiunt pro herio usu-
ra-

ratio; Cursores, vulgo Corredores, contractui usurario intercedentes, Tabelliones scripturâ fœnus palliantes; maximè verò Judices (quia ex officio tenentur favere mutuatorio) negantes actionem huic contra usurarium, & unô verbô: *Quotquot physicè, vel moraliter verè influunt in injustam actionem, seu usurariam acceptiōem, quamvis inde nihil utilitatis ipsis accesserit, restitutioni tenentur.*

2005 Neque dicas in favorem famulorum, quod si per illos famulatus ille non fieret, facile alii facerent; nam, ut jam superiori tract. dictum fuit, hoc non impedit, illos esse veram causam physicam, aut moralē: ergo restitutioni obnoxii sunt. *Rursus:* quod alius alias scandalum daret, non tollit à quovis rationem causæ moralis, seu physicæ influentis in ruinam spiritualem proximi. Præterea, ut ratiocinatur optimè Cajet *supra q. 62. a. 7.* Si quis suis famulis præcipere, ut Titium interficerent, & illorum aliquis, alios antevertens, id fecisset, indubie occisor ille causa esset homicidii, non obstante quod alius famulus idem esset facturus, si ille non fecisset: similiter ergo in proposito, & subscribunt Salmant. *tract. 3. c. 1. punct. 5. n. 110.* Notio enim veræ causæ injustæ actionis, & damni non bene explicatur per hoc, quod eō non positō, damnum, & injusta actio non esset subsecuta, sed in eo, quod aliquo influxu physico, aut morali cooperetur injustitiæ, ut manifestè docet D. Th. loc. nuper cit.

2006 Unde meritò Inn. XI sub num. 39. prescripsit hanc thesim: *Qui alium movet, aut excitat ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem illius danni illati.* In qua damnatione comprehenditur etiam is, qui inde nullam utilitatem perciperet, quoniam ratione injustæ actionis excitans, & movens tenetur ad restitutionem damni illati. Eapropter deponens pecuniam apud eum quem scit eā abusurum ad usuras, peccat contra justitiam, nedum contra charitatem, ut apertè docet hic D. Th. q. 78. a. 4. ad 3. de illo liquidem sic scribit: *Daret materiam peccandi (adeoque contra charitatem facit) unde O ipse esset particeps culpa, inquam, usuræ depositarii; non enim est alia culpa assignabilis, cuius ille dicatur particeps, quæ non sit injustitiæ. Dices: participem esse infidelitatis depositarii distrahentis depositum, ut foeneretur. Contra I. nam ideo communicat in infidelitate, quia*

actum custodiae exigit ab eo, quem scit probabiliter abusurum pecuniâ ad usuras: ergo in utroque peccato communicat. 2. Ideò deponens non participaret in injustitia, quia eam is non intendit; sed tantummodò securi depositi commoditatem; at neque intendit (ut suppono) quod depositarius infideliter agat, sed custodire suam pecuniam: ergo in neutro peccato communicaret, quod est contra textum adlatum D. Th.

2007 Quare Mag. Bañez postquam refert, sententiam contrariam Cajet. visam faulē falsam viris doctis, inconsequentiam reperit in eo, quod deponens non communicat in injustitia; bene verò in infidelitate, ut ex instantiis adductis colligitur: & licet tandem inclinet in sententiam Cajet. eam tamen limitat dicens: *Mibi ita videtur, dummodò qui pecunias deponit, non intendat nisi propriam commoditatem securi depositi: subsumo; sed D. Th. loquitur de deponente non id tantum intendente: sic enim scribit: Vel bac intentione committeret (pecuniam) ut inde copiosius per usuram lucraretur; & de isto statuit: dare materiam peccandi: unde O ipse esset particeps culpa: ergo intelligendus est D. Th. etiam ex sententia Mag. Bañez de participatione *injustitiæ*, & non tantum *infidelitatis*. Unde audiendi non sunt Salm. hic punct. 13. num. 116. hunc textum sinistre glosantes, & contra sentientes; imò etiam contra Cajet. qui non loquitur in casu pravæ intentionis, & hac levi ratiuncula ducuntur: quia non judicat mutuatorius, per hoc sibi injuriam fieri, neque agrè fert: peccat ergo deponens contra charitatem, non contra justitiam, quia non influit in actionem injuriosam mutuatorio.*

2008 Resp. N. totum assumptum. Si enim depositarius ipse contra justitiam peccaret, obnoxiusque esset restitutioni, si depositum redderet domino, quem prudenter scit cum illo injuriam alicui tertio illatum, ut cōmuniter tradunt DD. quantò magis deponens in casu proposito? Ille namque jure naturæ tenebatur reddere depositum, nisi relata circumstantia adesset; qui verò in casu nostro deponit, nulla obligatione id facit, sed ultrò deponit, & quidem stante eadem circumstantia: ergo is injuriam facit mutuatoriis, influitque in actionem injustam depositarii; non tecùs ac qui furi parato ad furandum daret clavem, ut arcum adaperiret. Neque arridet, quod his in casibus inculcant Salmant. *Mutuatorios, scilicet, agrè non*

non ferre, & facile condonaturos operatoribus prætactis. Quia nonnisi raro credibilis fit condonatio, si id quod inter homines moraliter solet fieri, attendatur; illa namque debet esse omnino voluntaria, seu immixta involuntariõ, ut ipsi Salm. fatentur tract. 13. c. I. p. 16. & non ita liberales sunt mutuatarii, quod gratis velint suis bonis privari, ut alienæ consulant utilitati.

2009 Colligitur 3. Usurarium mentalem, qui scilicet, suam pravam intentionem nullo signo patefacit, recipit tamen auctarium ex vi mutui, debere id restituere, si putat, aut putare debet, mutuatarium ex vi mutui plus forte deditisse. Ita diffinitum est cap. *Consuluit Extra de usuris.* Et rat. est: Nam debitum restituendi in proposito non est, quia usurarius insinuet, aut non insinuet pravam intentionem, sed quia reipsa injuste quidpiam accipit, sive non acquirit dominium. Unde si mutuatarius non ex vi mutui, sed omnino gratis aliquid ultra fortem retribueret, posset illud mutuans accipere, & retinere, quia in hoc nulla fieret mutuatario injuria, ut patet.

2010 Concl. 3. *Illicitum est directa intentione petere mutuum sub usura, inducendo scilicet mutuatorem, ut ad usuram mutuet;* & hoc verum est, etiam si ad hoc paratus sit mutuator. Rat. 1. est: quia inducere alium ad peccandum, est scandalum activum contra charitatem proximi. Rat. 2. est: quia nunquam licet optare, & approbare alterius peccatum; sed sic directe petens, etiamsi aliis sit paratus peccare, approbat, & desideraret ejusdem peccatum: ergo. Neque proinde si quis fœneratori parato dixerit: *Da mibi mutuum sub usura,* illicet peccaret; sive namque verba hæc non habent vim petendi id, quod præloquitur dicta enuntiatio; sed exponendi, ita ut sensus sit: *Da mihi mutuum; at cum certus sim non daturum absque fœnore,* ego accipiam cum hoc damno: in hoc ergo causa, & similibus revera non exigitur, aut desideratur alterius peccatum; sed exponit petitio quid ipse pro sua parte habeat in animo facere: unde non peccat.

2011 Concl. 4. *Is, qui tantum petit mutuum ab usurario, non peccat.* Rat. Quia non cooperatur usuræ; sed exigit, quod potest effici sine culpa. Nihilominus si absque suo detimento, aut alterius abstinentia potest à petitione mutui ab usurario, indirecte cooperaretur usuræ, ubi peteret; sive lethaliiter peccaret contra charitatem. Rat. Quia

præcepto charitatis tenetur in eo casu vita-re proximi peccatum: unde Eccli. 17. v. 12. dicitur: *Mandavit illis (Deus hominibus) unicuique de proximo suo:* ob quod sive vir, ni uxori scandalum sit, nequit licet domum proximi ingredi; mulier quandoque constringitur domi se continere ad vitandum viri peccatum: Relinquitur ergo illicitum esse petere mutuum ab usurario *absque necessitate sua, vel alterius,* ut aperte docet hic D. Th. in corp. a. 4. Licet (inquit in proposito) propter aliquid bonum, quod est subventio suæ necessitatis, vel alterius; quod in solut. ad 2. confirmat dicens: *si indigeat.*

2012 Nomine autem *necessitatis*, non intelligitur in præsentiarum *extrema*, aut *gravis*, sed *quavis honesta necessitas*, quæ ad decentiam statū pertineat: non enim adeo strictè ligant affirmativa præcepta, ut debeat quis ob illa statum, & honorem negligere: ceterum qui ad ludum, & ad superfluas vanitates mutuum ab usurario peteret, indubie peccaret; imò ubi mutuator non ex mera malitia, sed ex infirmitate esset daturus usuras, deberet quis cum aliquali suo detrimento abstinere à petitione mutui, sicut mulier domi se continere: quia proximus tunc esset in magna necessitate, & ideo strictius obligat præceptum charitatis, quā si *ex mera malitia* esset mutuator peccaturus, & colligitur ex D. Th. hic a. 4. ad 2. unde & DD. communiter docent: majorem necessitatē prærequiri ad petendum mutuum ab eo, qui paratus est dare cum usura, quā ab alio, qui præsumitur absque usura daturum; quia ille præbet non coactus occasio-nem ruinæ spiritualis; secus iste. Sed de his fusè cum de Scandalō.

2013 Concl. ultima: *Lucrum ex contrac-tu reipsa usurario, sed bona fide facto, restituendum est; licet alioqui mutuator per contrac-tum licitum acquirere ipsum potuisset.* Supponit namque, quod si inde non factus sit ditior, *bona fides* mutuantem à restitutione illius lucri liberaret. Rat. concl. est: Quia in eo casu non datur consensus omnino requi-situs ad valorem contractus alioquin liciti; nam et si verum sit, quod *consensisset, si sci-visset*, non tamen verificatur, quod *consensit*: ergo vi alterius contractus, quem *fecisset*, nequit auctarium retinere. Neque hic locum habet titulus damni emergentis, aut lucri cessantis, quia de his monendus erat aliis contrahens. Deinde, ille contractus, qui in thesi supponitur justus, fortè erit cum alio

celebrandus: primus ergo nullò modò debet pati damnum, sed ipsi fiat restitutio: quare admonendi sunt contrahentes, ut in contractibus expressè intendant contrahere quolibet titulo, quō justè possunt, & in hoc causa sententia contraria conclusioni vera est.

2014 Pro complemento quæres: *An ubi mutuatarius juramentò se obstringit, non modò ad usuras solvendas, sed etiam ad eas non repetendas, mutuans teneatur restituere?* Resp. Quod mutuatarius, qui juravit usuras solvere, nec repetere, non obstante juramento, potest ab usurario petere remissionem usurarum, & juramenti: quod si hic nolit, debet quidem mutuatarius usuras dare, cùm id sine peccato possit, sed quia alter injustè illas accipit, potest restitutionem usurarum petere; sic enim statuitur cap. I. de jurejurando, & c. *Debitores, ibidem, &c. Tuas. Rat.* Quia ex fraude, & dolo nemo debet lucrum referre; sed usurarius fraude, & dolo obstrinxit mutuatarium ad juramentum: ergo exinde non debet referre lucrum, ut eximatur ab onere restituendi. *Nec dicas:* Tenetur usuras juramentò promissas solvere, quia sine peccato potest; sed etiam potest sine peccato solutas non repetere: ergo & ad hoc tenetur. *Resp. dist. maj.* Quia sine peccato potest, & non meretur privari obligatione juramenti, C. & privatitur obligatione juramenti, N. & dist. min. N. conf. Propter injustam enim acceptancem usurarii, meretur solvens privari effectu juramenti non repetendi usuras, ut ex supra dictis de *legibus* constat. Et ideo licet teneatur auctarium usurarium dare ob religionem juramenti; postea tamen fas est illi illud repetere; quia per leges vinculò juramenti liber decernitur. Et hæc de Usura.

ARTICULUS XV.

De contractibus Depositii, Commodati, Pignoris, Precarii, & Hypothecæ.

2015 **C**Ontractus re initus, quō aliquid alteri bona fide gratis custodiendum traditur, eo fine, ut illud ipsum deponenti, quando libuerit, restituatur, dicitur *depositum*, & strictius potest diffiniri: *Contractus, quō aliquid alteri traditur gratis custodiendum.* Ponitur: *contractus loco generali, & dicitur gratis, nam debet fieri gratiā solius deponentis;* unde si depositarius pro custodia exigat aliquam mercedem, contractui depositi superadditur *locationis contra-*

ctus, quatenus seilicet censemur depositarius operam suam locare ad rem custodiendam. Hinc ad rationem depositi requiritur *realis depositi traditio*, nec sufficit *sola voluntas*, etiam si verbis expressa. *Deinde*, res deposita in pleno deponentis dominio permanet, & ideo quandocumque illi libuerit, poterit repetrere depositum, etiamsi adjecta esset conditio: v.g. *Trado, ut custodias ad annum; possum enim mutare voluntatem, & ante mortem tuam, quod usque ad mortem tuam deposueram, repetrere.* L. *Depositum I. §. 45. hoc tit.* Secùs esset, si ultrò se obligaret deponens ad non repetendum, cùm liberum cuique sit sibi legem, & obligationem facere.

2016 *Præterea:* Depositarius non potest uti re deposita sine tacito, vel expresso consensu deponentis; tradita enim est ipsi res ad custodiam, & non ad usum; secùs si faciat, furti reus habetur. Censemur autem dominum tacitè consentire in usum, 1. si sit res usu consumptibilis, quæ servando serviari non potest, ut frumentum, vinum, &c. censemur enim dominum potius velle, ut depositarius eâ utatur tanquam mutuô, vel commodatô, quam ut illam perire sinat, aut in aliud tempus servet, quō futura est notabiliter vilius, aut deterior. 2. si dominus pecuniam v.g. numeratam non obsignatam, & clausam, sed liberam deponat, non censemur invitus, ut depositarius illâ pecuniâ utatur: contentus est enim si tantum recipiat, quantum deposituit, adeoque intercessisse putandus est contractus mutui, aut quasi.

2017 *Insuper:* non licet depositario retinere depositum in compensationem alterius debiti, etiam liquidi, ut constat ex loco nuper adducto, & est ratio: quia depositarius sic compensando violat fidem datam, quâ se obligavit custodire, & restituere rem depositam; sed non licet agere contra fidem datam, & obligationem ultrò suscepit: ergo non licet uti compensatione in deposito, idque procedit 1. etiamsi ex utraque parte essent data reciprocè deposita, uterque enim, omni exceptione remota, obligatur restituere, isque primò, à quo prius depositum fuit expostulatum. 2. procedit quoque in deductione, quando pars depositi retinetur propter aliud debitum; hæc enim deductio est vera compensatio contra fidem datam, & à jure damnata, tūm civili, tūm canonico, quibus standum est in foro interno, ut tradit Prado *cap. 22. q. 3. n. 2. & Silvester addit ob eandem rationem, neque in com-*

commodato, neque in pignore compensatiōne propriè dari locum.

2018 Opp. cum Salmantic. *Frangenti fidem non est servanda fides; sed deponens non servat fidem, quia, quod debet, non solvit depositario: ergo is non tenerur fidem depositi illi servare.* Deinde: adducta jura pro foro judiciali loquuntur, & jus naturale non oblitus compensationi, quin potius ex hoc potest quis rem suam dicto modo vendicare: ergo. Ad 1. dist. maj. in uno, eodemque contractu sicut loquitur regula, C. maj. min. similiter distinctam, & cons. Depositum namque est alias *contractus*, qui ex bona fide (utriusque) oritur, & ideo oportet quod ad perfidiam minimè referatur. Verba sunt Greg. IX. cap. *Bona fides, de deposito.* Ad 2. N. antec. pro utraque parte: jus namque illud ob publicam utilitatem bonæ fidei inductum est, sicque in utroque foro ligat, ut ex supra habitis colligitur, neque naturali æquitati dissonum appetat, sed imò fides data restituendi depositum, & obligatio ultrò suscepta ipsum non retinendi exposcit, ut minimè frangatur clanculum in bonum depositarii.

2019 Ex qua autem culpa teneatur depositarius, si res deposita perit, restituere, supradictum fuit. Adnotandum tamen quod si apud Clericum, vel Religiosum res sit deposita, quorum dolo, vel culpa lata perdatur, non tenetur Ecclesia, aut Monasterium restitutioni, nisi inde factum sit ditius, & res deposita in ejusdem utilitatem versa fuerit. Rat. 1. quia *delictum personæ non debet in damnum Ecclesie redundare*, Reg. 76. in 6. Rat. 2. ex Reg. 48. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jaætura.* Neque officit, cum Prælati licentia depositum assumpsisse custodiendum subditum: non enim censetur cum onere restituendi ex bonis Monasterii facultatem dedisse Prælatum. Idem dic: si culpâ filiifamilias, aut servi depositum perierit citra dolum, & culpam patris, vel domini; non enim isti obligantur reddere nisi res deposita in utilitatem ipsorum versa esset.

2020 Quæres 1. An depositarius teneatur potius res depositas quam proprias salvare, dum nequit utrasque? Resp. Negativè, etiamsi aliena essent pretiosiora dummodo ex rei propriæ amissione grave incommodum depositarius sentiret. Rat. Quia cum is gratiâ solius deponentis acceperit depositum, non censetur se voluisse obligare custodiæ alieni

Tom. II.

depositi cum gravi proprio damno. Quod si objicias: commodatarium, & precarium eum gravi damno proprio teneri servare alienum? Resp. Rationem esse diversam, quia isti contractus fiunt in gratiam commoda- tarii, & rogantis, unde æquum est, ut ipsi sentiant onus ex Reg. Qui sentit commodum, debet sentire, & incommodum, quod nedum in præsentiarum verum est, sed etiam quando bona propria cum commodatis paria sunt; adhuc enim in hoc casu, propter datam rationem, deberet potius consulere rebus il- lius qui eas tradidit quam propriis.

2021 Petes 2. An quando reipublicæ de- positarius nomine ipsius, aut Regis, alicui alteri solvit aliquam summam, possit quidam ab eo accipere, præcipue ubi numerata pecunia fit solutio? Resp. negativè: nam vel deberet creditor stipendium dare propter laborem, quem in custodienda pecunia suscepit depositarius, & hoc non licet, quia iste la- bor in gratiam deponentis tantum fuit sus- ceptus: ergo solum is tenetur compensare laborem, non creditor, cui fit solutio: vel deberet illud stipendium reddere ob labo- rem quem depositarius suscepit numerando creditori pecuniam; & neque hoc licet: etenim hunc laborem non tam in credito- ris, quam in sui utilitatem accipit, ne sci- licet, erret plus solvendo; mallet enim cre- ditor solum pecunias numerare: relinquatur ergo depositarios numularios, & thesaura- rios injustè agere, si quidquam à creditori- bus expolcant. Neque verum puto, in eo consentire rempublicam; non enim vult, gravari eos, qui non sunt jure gravandi. Ita Navarrus cap. 17. num. 293.

2022 Ex dictis distingues triplicem de- positi speciem: aliud namque est judiciale, (*sequestrum* dicitur) fitque de re litigiosa au- thoritate Judicis donec decernatur, ad quem pertineat. Aliud est, quod in manus personæ publicæ traditur, ut exinde debita sol- vantur; interdum enim accedit, quod priva- tus debitor, volens debitum creditori solve- re, in varias oppositiones, & contradic- tiones incurrit: quandoque vero ipse creditor solutionem renuit accipere, & in hujusmodi casibus ille summam debitam in manibus pu- blicæ personæ deponit, quo facto a Judice liberatur ab obligatione solvendi. Aliud de- nique est privatum, cum res quedam alte- ri custodienda traditur; & ut dicitur L. *De- positum*: præpositio de auget depositum, ut ostendat totum fidei ejus esse commissum,

NNA

quod

quod ad custodiam rei pertinet. Et hanc est de deposito.

2023 *Commodatum* quasi commodo alterius datum appellatur, & sèpè pro ipsa re commodata accipitur, formaliter tamen, & propriè est contractus qui sic definitur: *Concessio alicujus rei ad aliquem specialem usum gratuitò facta.* Loco generis ponitur *concessio alicujus rei* mobilis, aut immobilis *ad aliquem specialem usum*, quòd differt à *deposito*, & *pignore*, in quibus negatur usus, & etiam à *mutuo*, nam in eo transfertur dominium; in *commodato* autem manet penè *commodantem dominium rei*, & ideo in rebus, quarum usus est inseparabilis à substantia, non habet locum *commodatum*, sed *mutuum*. Observa quòd si usus, ad quem res conceditur à *commodante*, sit determinatus expressè, aut tacitè, non licet *commodatario* ad aliud usum ea re uti, & ideo additur *specialem*; *gratuitò facta*, quia ut dicitur in jure *commodata res tunc propriè intelligitur si nulla mercede accepta res tibi utenda data est.*

2024 Licere autem *commodatum*, imò esse laudabile, & meritotum, constat ex Scriptura *Psalm. 36. v. 26. Tota die miseretur, O' commodat, O' (id est propterea) semen illius in benedictione erit*, subindeque *commodare animo sublevandi proximi miseriā actus est virtutis misericordiæ*, & vi contractus tenetur *commodans rem commodatario relinquare tandiu, donec moraliter potuerit ex ea commodò gaudere: Non enim decipi beneficio nos oportet, sed adjuvari.* Excipe, ubi *commodans* improvissè in egestate constitueretur, aut necessitate rei *commodatæ* ad vitandum suum grave damnum; cùm enim unusquisque magis sibi quam alteri obligetur, præsumitur tunc, in pactum tacitè consenserisse: *si re commodata non egero*, & ideo tunc jus habet quamprimum repetendi *commodatum*, proximi *commodò* non expectato. Elapso autem tempore, quo potuit *commodatarius* ex re *commodum accipere*, tenetur ipsam salvam, ut accepit, restituere. Nec obstat quod filii Israel (ut legitur *Exod. 12.*) id non fecerunt *Ægyptiis*, quia non autoritate propria, sed præcepto Dei transferentis in illos dominium rerum *commodatarum*, sibi reservarunt res *commodato* acceptas ab *Ægyptiis*.

2025 Ex parte rei *commodatum* dividitur in *mobile*, quod servando servari nequit, & *immobile*, quod physicè, aut moraliter

est inconsumentibile, ut ager, domus, &c. Aliud etiam dicitur *incorporale*, v.g. *servitus*, &c. & *corporale*, putà *servus*, *pecus*, &c. Ex parte *usus* partitur in illud, quòd est de rebus fructiferis natura suâ, & illud quòd est tantum de utilibus, ut *veste*, *equo*. Ex parte *finis* aliud est tantum *gratiæ commodatarii*, aliud tantum *gratiæ commodantis*, v.g. *commodo causæ meæ patrono libros ad victoriæ litis mihi intentatæ*; & aliud *gratiæ utriusque*, veluti si *commodum tibi supellefiliem*, ut me tractes in *cœna*. Ratione temporis dividi potest in *certum*, ut ad mensem, annum, &c. & in *incertum*, & tunc tandem licet gaudere *commodo rei*, donec *commodans* revocet *commodatum* expressè, aut tacite.

2026 *Precarii contractus* affinis est *commodato*, & in praxi vix ulla, ut plurimum, inter utrumque differentia reperitur; in iure autem triplici casu reperitur expressus, scilicet in neutro singulari, *precarium*; in fœminino singulari, *precarias* & fœminino plurali, *precariae*: unde versus apud Glos. cap. *Finali, de precario.*

Riae, ria, rium tria sunt quibus est capit unum,

Ria fit ad mortem, nec citra vult revocari,

Riae sunt solitæ per singula lustra renasci,

Rium finitur quando dans vult revocari.

Id est, *precaria* dicitur *concessio rei* ad preces alterius in perpetuum, vel ad longum tempus, ut ad vitam dantis, aut roganter, nec potest revocari, nisi hoc tempore elapso. *Precariae* sunt veluti plures concessiones simul juncta, vel, ut alii volunt, *concessio usus rei ad quinquennium*, quo transfacto renovatur *concessio*, fitque propter periculum oblivionis, aut præscriptionis, & nè à posteris præcisè, inter bona hereditatis numeretur, sive eò ipso, quod non renovetur *concessio*, elapso quinquennio cessat; igitur *precaria*, & *precariae commodati* speciem prorsus habent, ex quo ad certum, & determinatum tempus irrevocabiliter dantur.

2027 Propriè itaque *precarium*, ut ab aliis contra distinctum diffinitur: *Contractus, quo usus alicujus rei petenti conceditur ad nutum concedentis revocabilis.* Genus est: *contractus, quo usus*, & non dominium, *alicujus rei*, non quidem unico usu consumptibilis, quia

quia in his nequit concedi usus absque dominio; potest quandoque pecunia *precariorum*, & *commodari*, non ut est pretium rerum, sub quo respectu dicitur unico usu moraliter consumptibilis; sed ut cuiquam materia ostentationis esse potest, usus enim iste separabilis est à dominio. *Petenti conceditur*, estque species liberalitatis, & gratuitus contractus supponens petitionem. *Ad nutum concedentis revocabilis*, ad differentiam commodati; *precarium* namque ad omnem usum, & tempus indefinitum conceditur, licet revocabiliter, ob idque sibi minorem favorem facit dans *precarium*, quam *commodatum*; illud siquidem ad nutum domini potest revocari; hoc autem non nisi post certum tempus: unde si *commodatum* pereat ex culpa levissima, teneris restituere; in *precario* autem tantum teneris ex culpa lata, quæ dolo æquiparatur.

2028 Rursus: quamvis *precarium* in plerisque cum *emphyteusi* conveniat, differt tamen 1. quia liberaliter conceditur ad preces alterius; *emphyteusis* autem dari potest ex *justitia distributiva* benemerito, & non roganti. 2. *precarium* renovari potest de quinquennio in quinquennium; *emphyteusis* fieri potest ad quodcumque tempus. Observa tamen, contractui *precarii* frequenter admisceri aliquid *emphyteusis*, aut *commodati*, & ideo difficultates, quæ super hos tres contractus possunt excitari, eodem ferme modo possunt determinari, salva tamen uniuscujusque contractus differentia, prout casus requirat. Sed sciscitaberris: *Quot modis precarium finiatur?* *Resp. I.* Obitu ejus, cui concessum est; non tamen morte concedentis, & est ratio: quia respectu *accipientis* est beneficium personale, quod cum persona extinguitur, ex Reg. 7. in 6. respectu vero concedentis est privilegium, & gratia facta; hæc autem licet needum sit in executione, processus morte non perimitur concedentis, intellige, nisi expreßè revocetur ab ejus hærede, nam in hoc casu corruit *precarium*, & gratia.

2029 Resp. 2. Quòd finitur *alienatione*, cùm dominium rei *precario* concessæ à domino translatum est in aliud, qui expreßè contradicit, seu non vult *precarium* continuare. *Rat.* Quia *alienatio* est virtualis revocatione concessionis *precarii*; translatio siquidem dominio in aliud, nequit ipso invito ab altero res possideri, sed facta revocatione concessionis *precariae* solvit, & finitur

precarium: ergo istud per *alienationem rei* finitur. *Denique* solvit libera revocatione ejus, qui *precario* tem concessit; id enim est de essentiâ hujus contractus. Hæc omnia constat ex can. cap. *Precarium*, 3. de *precaris*. Et observandum, quòd revocatio non ita liberè fieri debet, ut nullum emolumennum in recipientem redundet. 1. quia ipsi *precarii* est beneficium, quo oportet nos juvari. 2. quia statim revocans præsumitur concessisse illusoriè, & deceptorè, quod non licet: ergo nec revocare, nisi post moram, itaut aliqualem fructum percipere potuerit recipiens *precarium*.

2030 Pignus à pugno, seu manu dicitur, & plerumque pro re pignorata sumitur. Nobis autem sermo est de eo, ut est: *Contractus, quo traditur res, & acceptatur à creditore pro debiti sui securitate*: differt ergo ab aliis contractibus, quia nisi cum effectu tradatur pignus, non subsistit contractus. Differt à *deposito*, quòd istud tantum ad custodiā traditur; pignus verò ad securitatem. A *mutuo*, quia creditor non acquirit dominium rei oppignoratae. A *commodato*, & *precario*, quia nullum ex pignore debetur *commodum* creditor, & si quid inde percipiat, in sortem venit computandum. Cum hypotheca pignus quandoque jure confunditur, sed tamen propriè discriminatur, non ex quo pignus in re mobili, & hypotheca in immobili constituatur; siquidem potest res immobilia oppignorari; sed in eo, quòd ad hypothecam sufficit designatio rei, quæ alteri obligatur, & nuda conventio absque traditione; pignus verò requirit, quòd de facto creditori tradatur, donec ei debitum solvatur.

2031 Pignus aliud est conventionale, & privatum, quod sola partium conventione fit; aliud *prætorium*, quod ex prætoris decreto ante diffinitivam sententiam fit propter absentiam, contumaciam, aliamve causam debitoris. Aliud *judiciale*, quod Judicis decreto constituitur ad exequendam sententiam latam contra debitorem. Dubia, quæ hic possunt oriri, supra habes determinata. Addere tamen juvat, quòd ubi non intercesserit pactum de non vendendo pignore, si debtor renuat solvere tempore præfixo, postquam creditor ipsum bis monuerit, valet pignus distrahere in conscientia, non expectato fori biennio; si autem designatur tempus pro vendendo pignore, & debtor non solvit, eo elapsō, absque ulla monitione illud

poteſt vendere creditor per regulam juris:
Dies interpellat pro homine.

2032 *Hypotheca materialis* pro re hypothecata non ſemel accipitur; formaliter tamen eſt: *Contractus, quo res quædam creditoris obligatur pro debitiſ ſecuritate, abſque eo, quod ipſi effectivè tradatur.* Cōſtat ergo finē hypothecæ, & pignoris eſſe majorem creditorum ſecuritatem; plus enim cautionis in re eſt, quām in persona, ut loquitur legislator, adeoque in caſu non factæ ſolutionis jus, & actionem habet creditor contra quemcumque poffefforem petendi, ut res ſibi ſpecialiter hypothecata tradatur. Dixi: *specialiter*, propter differentiam inter universalem hypothecam, quæ rēſpicit omnia bona, jura, & actiones debitoris, & ſpecialem, quæ certa tantum bona ejusdem afficit; nam illa non impedit, quòd bona hypothecata vendantur; preium enim ſuccedit loco hypothecæ, & ideò tunc emptor non obligatur venditoris debitum extingueſſe; at ſpecialis hypotheca apud quēcumque poffefforem manet obligata, donec fuerit ſolutum debitum, vel extincta ſolendi obligatio, quia non ſolum prout debitoris ſunt bona, ſed etiam in ſe ipſis devincta ſunt creditoris.

2033 Hypotheca alia eſt *exprefſa*, contrahentium voluntate conſtituta; alia eſt *tacita*, non tam mutuo conſensu, quām Judicis præcepto, aut legis diſpoſitione facta. Tacitè itaque hypothecata ſunt omnia mariti bona pro ſecuritate uxoris dotis, & bonorum paraphernalium, quorum maritus habet administrationem: quod verum eſt quāvis ex delicto, vel aliās expoliandus eſſet maritus bonis ſuis; debitum enim uxoris eſt privilegium, & aliis prælatum, ut communiter tridunt DD. relati à PP. Salm. tom. 3. tract. 13. cap. 1. de Reſtit. punct. 12. §. 5. num. 239. *Praeterea*, omnia bona Prælati, & cujuſvis admiſtratoris, quæſtoris, &c. tacitè obligata ſunt Ecclesiæ, aut Reipublicæ; & licet id expreſſo juris textu non probetur, concorditer truditur à DD. ex quo Ecclesia, aut Communitas gaudet jure minoris, ſeu minorenis, qui 25. annum ætatis non attingit; ſed bona iutorum, & procuratorum obligata ſunt tacitè pupillo, & minori, juxta legis diſpoſitionem propter administrationem negleſtam, aut male ſeſtam: ergo pari ratione bona Prælati, &c. Nota in fine: quod bona ecclesiastica nō ſolum particulari, ſed nec universali quidem hypothecæ ſubjici poſſunt, ut multis oſtendit Paſſerin. tom. 1. de Statibus, q. 185.

a.7. num. 269. etſi illa hypothecantes non incurvant poenias contra alienantes bona ecclesiastica impositas ex laudato Paſſer. cūm lex poenalis ſit odioſa, & reſtrin-genda.

ARTICULUS XVI.

De Affeſcuratione, Fidejuſſione, Ludo, & Sponſione.

2034 **C**ontractus, quo quis in ſe ſuſcipit rei alienæ periculum, obligans ſe ipsum ad eam compensandam, ſi perierit, Affeſcuratio dicitur, quæ præcipuè viget in locis maritimis, ubi naues tranſportando merces ſolent affeſcurari; poſſunt tamen ubi viſis, & alia affeſcurari, ſicut vita, libertas, ſi ſit captivitatis periculum, pecunia, ſi per vias periculoſas transferantur, & alia bujusmodi. Licere autem hunc contractum, commune eſt inter DD. contra Contraudum, modò veſtiatur recenſendis circumſtantiiſ. Rat. Si enim injuſtus foret; vel eſſet, quia periculum ſuſcipitur, vel quia pretium exigitur? Non 1. aliās neque fidejuſſio liceret; in hac quippe datur cautio pro persona, ſicut in illa pro merce: unde affeſcuratio ponitur species fidejuſſionis: ergo. Neque 2. quia ſuſcepſio talis periculi, ſeu obligatio ſolvendi omnes merces (vel earum partem, ſi perierint, ubi tantum ad partem ſe obligat) ſi perierint, aſtimabilis eſt pretio: licitum ergo eſt quidpiam accipere, ut pretium periculi.

2035 Conditiones verò præcipuè requiſitæ ad hujus contractus iuſtitiam ſunt. 1. æqualitas inter periculi ſuſceptionem, & pretium, ita, ut pro illius æqualitate iſtud conſtituat. 2. quòd affeſcurans habeat unde ſolvet, ſi merces perierint; nam ſi non habet, etiamsi merx ſalva conſiſtat, pretium te- netur reddere. 3. quòd periculum verum ſit juxta prudentem contrahentium exiſtimationem. Et 4. quod ferventur conditiones in contractu poſitæ; v.g. ut naues non ineat aliam viam, vel quod non gravetur aliis oneribus, &c. Petes: an valeat, & liceat contractus affeſcurationis, ubi naues v.g. extra periculum rei poſta eſt, bona tamen fide creditur in periculo eſſe; vel è contra: ſi naues de facto perierit, & uterque contrabens ſincere credit adhuc conſiſtere? Resp. affirmativè: quia ratio formalis iuſtitiae hujus contractus eſt periculum non ut verum rei poſta; ſed ut à contrahentibus putatur; conſentur ergo ultrò ſe illis eventibus, ac periculis exponere, niſi forte aliter con- ve-

venerint: ergo in utroque illo casu valida, & licita est assecratio.

2036 *Fidejussio est: Contractus, quo quis fidem, & personam constringit ad solvendum loco alterius, si is deficiat.* Differt ergo ab *Assecratione*, quoniam ista immediatè afficit res, fundatque actionem realem, & in jure civili ponitur species *Stipulationis*, & ut valeat, fieri oportet cum solemnitate; in foro autem conscientiae, nudo pacto, & per consensum verbis expressum, seu scripto ritè sit, juxta illud *Prov. 6. v. 1. & 2.* *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Inde tantum qui se, & sua obligare valent, liberamque rerum habent administrationem, fidejubere possunt; secùs alii: imò cunctis frequentem, & inconsultam fidejussionem dissuadet Sapiens *Prov. 17. v. 18.* *Stultus homo plaudet manibus, cum spoponderit pro amico.* Et *cap. 22. v. 26.* *Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.*

2037 Cogit nequit fidejussor ad debiti solutionem, usquequò principalis debitor repertus sit non habere unde solvat, neque apud Judicem potest conveniri, nisi prius excusso debitore; quia fidejussio natura sua est suppletoria, nisi aliter fuerit conventum, in quo casu servanda essent pacta, & in hoc discriminantur fidejussor, & promissor, quod hic solum manet obligatus, ubi se pro aliò soluturum promisserit; fidejussor vero non nisi in defectu debitoris principalis, & id verum est, quamvis fidejussionem juramento firmaret, aut hypothecam adjiciat. Non tamen obligari possunt fidejussores, ut plus solvant, quam debitor principalis tenetur: *Nam eorum obligatio* (inquit Justinianus) *accessio est principalis obligationis, nec pejus in accessione potest esse, quam in principali re.* At ex diuerso, ut minus debeant, obligari possunt, quando scilicet vades pro parte, & non pro toto debito se offerunt. Non solum autem in quantitate, sed etiam in tempore, modo, & circunstantiis solutionis, variari potest obligatio fidejussionis, quæ ad hæredes transit, cum Dei locum obtineat fidejussor, ut inquit legislator.

2038 Hic autem breviter adnotare duxi: fidejussorem, ejusque hæredem in judicio contra debitorem agere, ut sese ab onere fidejussionis liberet. 1. ubi debitor solutionem debiti multum protraxerit. 2. ubi bona sua dilapidet, & prodigè dissipet. 3. si ad

solvendum pro debitore à Judice fuerit condemnatus fidejussor; tunc enim potest exigere, ut ipsum servando indemnem liberet in posterum ab obligatione. 4. ubi fidejussor causam habet rationabilem proficisciendi, vel ob negotiationem, aut causa litis, &c. 5. & *universaliter*, quandocumque status debitoris notabiliter variatur; ita ut inde majus periculum fidejussori immineat; tunc poterit is apud Judicem intercedere, ut vel debitorem adstringat ad solvendum, aut se à cautione liberet. Et nota, quod ubi creditor culpabili neglexit tempore suo solutionem a debitore expetere, si postea is factus sit impotens, non tenetur post fidejussor solvere: non enim censetur obligare se, nisi posita à creditore sufficienti, & opportuna diligentia ad obtainendam solutionem debitoris; quare si bi imputet, & non fidejussori.

2039 *Difficultas tamen est inter DD. An fidejussor possit à debitore quidpiam accipere titulum fidejussionis, & aeo pacisci?* Resp. affirmativè, ubi fidejussor multis molestiis, aut periculo solvendi moraliter cerro, peculiari, & extrinseco se exponit; quia tam periculum, quam molestiæ, quas probabiliter subiturus est, pretio sunt compensabiles, & æstimabiles: unde etiam in sententia adversariorum ob id à creditore potest aliquid accipere fidejussor: ergo etiam à debitore. *Insuper:* pretio potest redimere fidejussor suam obligationem, vel cum tertio, vel cum ipso creditore, ita ut pro certa summa liber à fidejussione sit: signum ergo est periculum fidejussoris pretio æstimari.

2040 Fateor tamen id non licere ubi debitoris solutio moraliter est certa, & in promptu; tunc enim nullus esset titulus iustus exigendi premium pro periculo fidejussionis. Et obiter adverte, illicitum esse pro alio, qui non habere unde solvat, scitur, fidejubere, & dum etiam scis te non habere unde solvas; nam dares tunc veram occasionem damni, & periculi creditoris, qui sine hac inani fidejussione pecuniam illi non dedisset, aut mercem.

2041 *Dicta, vel facta* (inquit D. Th. 2.2. q.168. a.2. in corp.) *in quibus non quartatur, nisi delectatio animalis, vocantur ludricula, vel jocosa:* & ideo necesse est talibus interdum uti, quasi ad quandam animæ quietem: nam sicut somnus ad refocillandas corporis vires inservit, ita ludus, ut aliquantulum animus à seriis avertatur, ac deinde novis laboribus magis idoneus reddatur. Hac ratio-

tione circa ludos aliqua virtus versatur, quam Philosophus *eutrapeliam* nominat sub mode-
stia contentam, diciturque quis *eutrapelus*
à bona conversatione, quatenus benè con-
vertit aliqua dicta, vel facta in solatium. Lu-
dus ergo, qui honestè causa recreationis af-
sumitur, sanctus est, & licitus; at verò mul-
ti abutuntur ludo ad lucrum capescendum,
& negotiatores per ludum potius appellandi,
quam *eutrapeli*, quia *principaliter propter lu-*
crum ludunt, & hoc semper est peccatum,
non quia intendunt lucrum, sed quia rerum
ordinem pervertunt. Ludus enim non est
propter lucrum, sed *ob delectationem*, & ideo
turpe lucrum esset, seu *inordinatum*, ubi *prin-*
cipaliter intenderetur; si tamen nulla alia de-
formitas immisceatur, non erit mortale, quia
hujusmodi usus esset ex avaritia, ut ex S.
Greg. Mag. docet D.Th. avaritia autem prout
liberalitati opponitur ex genere non est le-
thalis, nisi fortè ultimus finis in pecunia
constituatur: igitur ut actus avaritiae in ludo
interveniens sit mortalis, opus est, quod
adversetur justitiae, ut cum D.Th. tradunt
DD.

2042 Ludus itaque, prout ad præsens
attinet, diffinitur: *Contractus*, quod pretio
solvendo certo inter se convenient ludentes,
ob quandam animi delectationem. Ludus enim
in quadam veluti ludentium pugna consistit,
& cum homo naturaliter refugiat vinci, &
victoriam appetat, ideo appotitio pretii per
se non reddit ludum vitiosum, sed facit, ut
in veritate ludatur, sitque delectabilior vi-
ctoria ex hoc ipso, quod ille, cùm quo ludit,
in veritate præstet, quod potuit, &
tamen succubuit, ut optimè notat Cajet. Ni-
hilominus ex multiplici circumstantia ludus
reddit malus. 1. ex fine, sicut dictum est,
quando principaliter queritur lucrum. 2.
ex persona ludente, & ludi qualitate, de
quibus statim. 3. ex tempore, quia scilicet
diebus festis nimis à divinis abstraheret.

2043 Quartò, ex quantitate pecuniae lu-
do expositæ, itaut si perdatur, grave in-
commodum ludenti, aut suæ familiæ nasce-
retur. 5. ex modo, ut si fraudulenter; &
restituere tenetur, licet in continuatione lu-
di amittat, quod prius fraudulenter acqui-
sierat, nam singulæ sortes sunt contractus
distincti, independentes à subsequentibus, in
quibus uterque lusor novum subiit pericu-
lum. 6. ob periculum blasphemandi, rixan-
di, &c. 7. ex coactione, ut quod aliquis tra-
bat alium ex cupiditate lucrandi ad ludum, ex

D.Th. 2.2. q. 32. a. 7. ad 2. Quomodo autem
id oporteat intelligi, explicat S. Anton. p.2.
tit.1. cap.23. §. 3. Cùm quis (ait) attraxit ali-
quem ad ludum per vim, vel nimiam impor-
tunitatem, sive in principio ludi, sive in me-
dio, cum alius vellet dimittere, & non finit:
tenetur restituere secundum Thomam. Quem,
ut inquit Covarrubias, cateri communiter
sequuntur. Nota autem, quod in proposito
coactus, seu vim passus, lucrum posset reti-
nere, quia adhuc supposita coactione con-
tractus est validus *ex parte cogentis*, & con-
sequenter justè exponitur periculo perden-
di, quamvis claudicet contractus *ex parte*
coacti, quare sibi imputet, quod sit in talem
augustiam redactus, ut perdere, & non lu-
crari possit. Aliud esset sentiendum, ubi at-
tractio ad ludum non coactiva, sed tantum
invitatoria foret.

2044 Tripliciter potest distingui ludus.
1. qui à sola fortuna, aut sorte pendet, ut
ludus taxillorum, & alearum quamvis in
quibusdam ex his parum industriae admiscea-
tur. 2. qui solo ingenio, & industria regitur,
ut lusus tabularum. Et 3. quem partim in-
dustria, partim regulat fors, sicut tabula-
rum cum taxillis. Jure itaque positivo tam
Laicis, quam *Ecclesiasticis*, prohibetur prior
ludi species; verum quantum ad *illos usu re-cep-
ta* non est prohibitio, saltem ubi lu-
sus est moderatus quoad pretium, tempus,
verba, &c. sicut testatur totius orbis pra-
xis recepta. Crediderim tamen, rarò absque
peccato veniali adhuc inter laicos hoc ge-
nus ludi intervenire, & ideo S. Franciscus
Salesius lusum à forte, vituperabilem, &
malum statuit tribus rationibus, quas exem-
plari facto Sancti Ludovici Regis Francorum
confirmat part.3. *Philotbeæ*, cap.32.

2045 Quantum verò ad Ecclesiasticos
dici nequit, præfata jura in dissuetudinem
abiisse; cùm ea expressis verbis confirmave-
rit, & innovaverit Trid. *Jeff. 22. de refor. cap.*
1. Intelligenda tamen sunt ex communi DD.
sensu de Ecclesiasticis ludentibus publicè,
vel cum scandalo, vel frequenter, aut magno
pretio, vel bona Crucifixi exponendo; non ve-
rò de iis, qui solius recreationis, aliquoties,
privatim, pretio modico, sine clamore, aut
contentione ludunt. Sciant Ecclesiastici sola-
tia sua potius in S. Scripturis querere debere
juxta illud 1. *Machab. 12. v. 9. Habentes so-*
latio sanctos libros, qui sunt in manibus no-
stris. Sciant insuper ex Petro Bleffensi super
Psal. 2. v. 10. Quod veniale est plebi, criminale

le est Sacerdoti. Et ex S. Bern. lib. 2. de considerat. cap. 13. Inter sacerulares nugæ, nugæ sunt; in ore Sacerdotis, blasphemæ. Et ideo Trid. loc. cit. monet Clericos: Ut levia etiam delicta, que in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem.

2046 Hinc Clericis nedum prohibentur ludi statui eorum indecentes; sed & assiduitas in ludis cæteroquin licitis; quid autem sufficiat, ut quis dicatur consuetudinariè luctor? Bordonus resol. 33. num. 3. docet, illum appellari consuetudinatum, qui semel in hebdomada ludit. Diana p. 4. tr. 4. miscel. resolut. 183. inquirit: *An Clerici in sacris peccent mortaliter ludendo ludis prohibitis aleæ, & taxillorum?* Et respondet: *Communis, & probabilior sententia affirmat, quando sèpè his ludis ludant, secus autem si citra scandalum semel, vel iterum his ludant. Denique, in regularibus multo magis damnabilius est usus aleatum, maximè ubi per specialia statuta prohibitus perhibetur.* Neque habens à superiori licentiam absolutam, & indefinitam de rebus sibi ad usum concessis disponendi, excusandus est, sed peccat *contra votum pauperatis, & contra iustitiam*, si cum extraneis illico ludat ludo; talis enim licentia ad usus honestos est limitata; neque in generali concessione venit, quod negaretur, si peteretur expressè. Dixi: *cum extraneis, nam ubi colludentes sunt ejusdem monasterii, non violatur iustitia, quia à conventu domino nihil distrahitur; peccant tamen contra obedientiam, rem ad usum unius concessam transferendo per ludum in alterius usum;* & contra votum pauperatis re precaria utendo, ut propria, idque tanto damnabilius, si latus sit à superiori, aut statutis specialiter prohibitus. *An vero Religiosus tenetur extraneo colludenti restituere id, quod est lucratus, ac consequenter extraneus Religioso?* Latè à Pasterino petractatur tom. 1. de statibus, q. 186. a. 7. num. 496. Dixi: *consequenter, quia alteruter, vel neuter debet ad restitutionem astringi, & id exposcit æquitas contractus.* Pasterin. ibi n. 508.

2047 Rogabis 1. *An qui exponit ludo summam, quam in se non habet, seu in animo habet non solvendi si perdat, licet lucretur?* 2. *An qui furatur decem, & bis ludo expositis lacratur viginti, possit retinere lucrum?* 3. *An liceat Ecclesiastico, aut cuiquam preces, vel Missas ludo exponere loco pretii temporalis?* Ad 1. negative, quia in omni contractu, ut sit justus, servanda est æqua-

litas, quæ abest in eo casu. Et hinc qui à filiisfamilias, minoribus, prodigiis, pupillis, uxoribus paraphernalia non habentibus, Religiosis, & Clericis quantum ad bona ecclesiastica lucrum immoderatum ludo acquirit, restituere tenetur parentibus, tutoribus, &c. Secùs verò si fuerit quid modicum, de quo possit præsumi, quod eorum superiores non curarent. *Ad 2. affirmative,* quia lucrum illud fructus est industriae, & fortunæ furis. *Ad 3. negativè,* dedecet enim miscere sacra protanis; excusari tamen utcumque poterunt, si seria fuerit intentio se se invicem hoc medio excitandi ad preces frequentiores.

2048 Petes 4. *An lucrum ex ludo prohibito lege positiva retinere possit laicus?* Resp. Affirmative, donec judicis sententia reddite cogatur, ex quo jura illa positiva non efficiunt, quin contractus sit jure naturæ validus: obligat ergo usque dum lex hanc tollat obligationem, non tantum prohibendo, sed irritando contractum; etenim jura prohibentia ludum hoc ipsò non irritant contractum; qui verò ludo prohibito perdidit, nec adhuc solvit, non tenetur ad solutionem, quia, cum possit lucrum datum repetrere, ut ex jure habetur, poterit etiam, & datum denegare, quia juxta Leg. Invitus 198. de regulis juris: *Cui conceditur actio datum repetendi, datur & exceptio, nè det exigenti.*

2049 *Sponsiones* (vulgò apuestas) determinandas esse dixit Cajet. addit tamen peccata mortalia secundùm se non esse. Probabilior tamen DD. opinio licitas esse in se tradit. 1. quia nullo jure prohibentur; imò videbatur approbari Leg. Si quis. Deinde, quia sponsio nihil aliud est quam: *Contractus, quò duo, aut plures contradictoria sustinentes, de eventu fortuito, & incerto, paciscuntur de certò pretiò ei cessuro, qui veritatè dixisse fuerit compertus;* sed contractus iste licitus est: ergo. Min. à paritate comprobatur: nam ut refert Navarrus consilior. 23. de usuris, num. 3. in Gallia Belgica consuetudo est rationabilis accipiendo centum ab uno sub obligatione reddendi ducentos, si post duos annos, vissa Roma, dans centum, revertatur in patriam. Et in Gallia justificant dote filiæ, quam pater mox ac nata est, constituit, dando mercatori centum, cùm pacto, quod si filia vixerit annos 13. pro ejusdem dote reddit trecentos; si verò ante præfixum tempus mortua fuerit, totum lucretur mercator. Hi quidem contractus, & similes properter incertitudinem eventus futuri censemur ju-

justi: ergo pariter sponsio.

2050 Hæc autem vitiatur ex circumstan-
tiis, sicut in ludo dictum est, & ad restitu-
dinem requirit finem honestum, & materiam
licitam; adeoque res sacræ, ut preces, Mis-
se, &c. illicite spondentur; si namque Trid.
& D. Th. hic q. 160. a. 2. ad 1. improbant,
miseri jocis, & fascetiis verba sacra à for-
tiori non licebit animosis contentionibus res
sacras admiscere. Unde & Greg. XIV. Bulla,
quæ incipit: *Cogit nos*, data 21. Martii ann.
1591. sub pœna excommunicationis latæ
sententia ipsi Papæ reservatæ, prohibet pro
omni loco sponzionem super futura electio-
ne, aut vita, & morte Romani Pontificis,
aut promotionibus S. R. E. Cardinalium; in
utroque foro declarans irritas hujusmodi
sponziones, sique pretium adeptum resti-
tuendum est, quia ex contractu nullo. Insuper,
eventus incertus esse deber utriusque con-
trahenti. Imò si unus ante sponzionem dice-
ret, se certò scire, & nihilominus alter con-
tenderet, & perseveraret in sua sponzione,
nolens credere dicenti; nullus est contractus,
quia ex errore dante causam sponzioni pro-
cedit: credit enim alterum non habere cer-
titudinem, quam jactat, alias certò non spon-
deret, adeoque involuntariè spondet: quid-
quid alii dicant, quibus assentirem, ubi res,
quæ amittitur, esset exigua, ut dum inter
amicos ob solam cuiusdam oblationis cau-
sam peracta, aliquid unà comedendum lu-
ditur: tunc enim juri suo cedere victum, &
victori præmium condonare censetur.

ARTICULUS XVII.

De Locatione, & Conduktione.

2051 **L**ocatione-Conductio, ait Imper-
ator, proxima est emptioni, &
venditioni, iisdem juris regulis consistit. Illa
diffinitur: *Contractus*, quo ad certum tempus
traditur usus, aut fructus rei, vel personæ
pro pretio. Conductio vero est: *contractus*,
quo ad certum tempus accipitur, &c. Ponitur:
Ad certum tempus, quod non debet decen-
nium excedere; alias res transiret in emphy-
teusim. Dicitur: *usus*, quia non transfertur
dominium: aut *fructus*; nam sicut ad usum
elocatur domus, ita ad fructum ager, &
vinea. *Rei*, vel *personæ*, quia non solum res
immobilis, sed & persona locatur ratione
operum, & artificii. *Pro pretio*, ut differat à
commodato, & precario, quæ gratis conce-

duntur. Omnes quippe res, quæ possunt ven-
di, similiter, & locari, nisi in jure prohi-
beantur, idcirco non licet locare domum usu-
ratio publico, lenoni, & meretrici.

2052 Periculum ergo rei locatae manet
apud locantem, & deinde tenetur 1. con-
ductorem, seu locatarium admonere, ipsique
manifestare vitium rei locatae. Si defectum
ejusdem celaverit *scienter*, putâ domum esse
ruinosam, equum claudicantem, seu non fe-
rentem sessorem, vel onera, inest locatori
onus indemnizandi conductorem. Dixi: *scien-
ter*, quia si *bona fide* credebat rem his vitiis
carere, non erit damno reparando obnoxius
in conscientia; quamvis in foro externo ad
id obligabitur; præsumitur enim ex sua cul-
pa damnum accidisse: unde & in jure ff. *Loc-
ati conducti*, L. 19. Addes, diciunt: *Si sal-
tum pascuum locasti in quo herba mala na-
scetatur, & pecora, vel mortua sunt, vel etiam
deteriora facta, quod interest, prætabitur,
si scisti; si ignorasti pensionem non petes, ut
habetur loc. cit. L. 19.* Et nota: locatorem
non peccare, ubi *rem*, v.g. dolia antea con-
ductori dederit probanda, visitanda, &c.
atram nullam locationis mercedem in præ-
dictis, & similibus casibus potest exigere,
quia locatarius uti non potest, sicut opor-
tet, re locata.

2053 Tenetur 2. Locator propriis sum-
ptibus facere necessaria ad rei locatae conser-
vationem, reparationem, & utilitatem; hoc
tamen intelligendum, exclusa conventione
in contrarium; nam ex pacto locatarius po-
test subesse periculo rei, licet dominium sit
penè locantem, quia non repugnat huic
contractui periculum, & expensas assumere
locatarium, modo minori pretio res elo-
cetur, atque inde cum damnum ipsiusmet lo-
catoris culpa lata, aut accedit, v.g. quia no-
luit domum locatam reparare, licet de rui-
næ periculo fuerit monitus, tenetur refarcire.
Id autem quod de locatore dictum est,
extende ad conductorem, dum scilicet res lo-
cata ex sua culpa perditur; nam ex commu-
ni DD. sententia in hoc contractu ad dam-
ni restitutionem invicem obligantur ob cul-
pam latam, & levem; secùs propter levissi-
mam.

2054 Obligatur 3. Locator ad non tol-
lendum conductori rei locatae usum ante
tempus inter ipsos constitutum, & ad resti-
tutionem teneretur damni, quod ea de causa
passus fuerit conductor. Excipiuntur tamen
à jure sequentes casus. 1. si conductor per
bien-

biennium non solvit mercedem locationis, ubi res plusquam ad duos annos locata fuerit, si autem pro breviori spatio facta fuerit locatio, ab ea quovis tempore expelli potest conductor non solvens, & in hoc observandæ sunt regionum consuetudines diversæ. 2. si accidat casus inopinatus, ob quem locator indiget domo locata (lex enim tantum de domo, non de aliis locabilibus loquitur) v.g. si uxorem duxerit, si domus ab ipso inhabitata corruerit, vel ruinam minetur, &c. 3. si conductor re locata male utatur ipsam deteriorando, aut in improbos usus detorquendo. 4. si res conducta reparacione indigeat ob ruinæ periculum; quo casu, & in secundo remittenda est pensio pro rata temporis. In 1. autem, & 3. casu quoque erit remittenda, modo alias reperiatur, qui rem eodem pretio conduceat; secus verò si ob culpam conductoris acciderunt.

2055 Ex dictis facile quisque colliget, ad quæ obligatur conductor: is ergo mercedem tempore convento solvat; re locata utatur eo tempore, & præcisè, ad quod ipsi est conducta, & finita locatione, rem domino incolumem reddat; quod si aliter facit, peccat, & tenetur, si aliquod damnum inde passus est locator, refarcire. Advertendum tamen, pensionem conventam, aut ipsius partem conductori remitti debere ob casus fortuitos, qui rei locata utilitatem ipsi conductori ademerunt; atque hinc si absque culpa aut imperitia conductoris accidat sterilitas tanta, ut nihil, aut ferè nihil fructuum percipiatur, non erit pensio solvenda; si verò modica, nihil erit de pensione minuendum, & si notabilis, pro rata sterilitatis erit diminuenda pensio, & frequenter standum censeo peritorum judicio, & consuetudini. Prædicta ex utroque jure constant, cui stare oportet, nisi loci consuetudo, aut partium conventio contradicat, vel nisi ubertate præcedentis, aut subsequentis anni valeat sterilitas compensari, ut habetur cap. Propter sterilitatem, de locato.

2056 Petes: *An qui operarium conduxisset, & deinde illius opere usus non fuisset, mercedem conventam solvere teneretur?* Resp. Affirmativè, quamvis casu fortuito impeditatur ille uti operibus istius: est enim regula generalis, teneri conductorem per se loquendo ad integrum mercedem solvendam, quando per operarium non stat, quod ipsius opera non utatur ille. Similiter: nullam mercedem operarium consequi debere, ubi ca-

Tom. II.

su fortuito in ipsius persona contingente, nequit id, quod promiserat, præstare; & ita in foto judiciali determinatur casus hujusmodi: at in foro poli puto, non esse summum hoc jure agendum, ut cum Lessio, & Silvestro communiter docent DD. sed ex æquitate rem esse transigendam, prout contractus circumstantiæ postulaverint, itaut si operarius aliás, & similiter conductor, non incurruunt damnum, ad nihil tenerentur: si autem modicum, aliquid esset tribuendum arbitrio prudentis, & ubi integrum, ex integro esset solvendum salarium. In fine nota, obligationem hujus contractus ad hæredes transire, sive à domo locata non potest Titius expelli, etiamsi prior dominus sit mortuus; si verò res locata divendatur, aut legatur, necesse non est stare colono, cui prior dominus locavit, ut habetur ex jure. Et est ratio: quia hæres personam defuncti repræsentat; secus verò emptor, aut legatarius.

ARTICULUS XVIII.

De Societate, & de contractu Trino.

2057 **D**iffinitur societas: *Conventio duorum, aut plurium conferentium aliquid pretio estimabile in ordine ad communem lucrum pro rata.* Ponitur: *conventio duorum, &c.* quia hic contractus solo consensu exterius manifestato perficitur citra scripturam, aliamve solemnitatem. *Conferentium aliquid*, cum enim intendatur lucrum, quod ex nihilo nequit elici, debent quidquam conferre contrahentes in communi, ex quo possint facere commune lucrum. *Precio estimabile*, ut pecunia, industria, opera, navis ad negotiandum necessaria, bestiæ, seu quodvis aliud, dummodo ex honesta ejusdem applicatione licite spectari possint *lucrum commune, & damnum.* Equeum enim est, ut ubi est lucrum commune, idem sit & damnum; *qui namque sentit commodum, debet, & onus;* alias societas non humana, sed belluina, seu leonina esset, ut legitur in jure ex apolo leonis, qui cum in reliquis feris pactum inierat, ut nullo in se suscepto labore, aut periculo, de omnium ipse perciperet.

2058 Ad extremum dicitur: *pro rata, lucri, scilicet, & damni;* quia cum proportione ad id, quod contulerunt in commune, distributio est facienda; itaut si æqualiter contulerint, dividant lucrum æqualiter; si verò

ooo

unus

unus duas tertias, vel unam solum, etiam tantundem, & non amplius accipiat de lucro. Habenda est quoque ratio in lucri distributione ad quantitatem pecuniae, comparativè ad industriam, & opera socii, & non tantum ad periculum pecuniae, ut dicit Soto, quod benè reprobatur Navarrus cap. 97. num. 251. nam pecunia, & non periculum est id, quô per se fit lucrum in societate: ergo hujus distributio ex quantitate pecuniae proportionatè ad industriam fieri oportet; itaut si labor non est admodum auctus, & pecuniae summa maxima, plus dandum esset de lucro ei, qui exponit pecuniam. Deinde: tantum abest, ut ex solo periculo fiat lucrum, ut nè soleat id à sociis compensari ipsi qui expoenens pecuniam, illud subit omnimodè, de quo genere pecuniae loquitur D. Th. hic q. 78. a. 2. ad 5. hodie tamen usitatus est genus societatis, quô dominium capitalis transfertur in societatem, omnesque communiter sustinent fortis, & lucri periculum, finitaque societa te, dividunt lucrum. Tria ergo exposcit societatis justitia.

2059 *Primò*, unusquisque socius aliquid ad lucrum per licitam negotiationem obtinendum consert, sive pecuniam, sive laborem, &c. 2. expensas, & damnum pro rata ejus, quod in societate contulerunt, communes faciunt. 3. proportionaliter dividunt lucrum. Tribus etiam modis initur societas. 1. omnes æqualiter conferunt pecuniam, laborem, & industriam. 2. unus solum pecuniam, alter industriam, & tertius laborem. 3. unus pecuniam, alter laborem, & industriam. Tribus hisce modis licitam esse societatem, nemō dubitat. *Rat.* Quia in quolibet tribuitur cuique æquale, salva charitate fraterna.

2060 Et notandum: eum, qui ponit pecuniam in 1. genere societatis (ex D.Th.) relato duplici substare periculo perditionis, scilicet pecuniae, & negotiationis usus ejusdem; qui verò tantum industriam, aut laborem ponit, perdere solummodo potest industriam, & opera sua, in vanum scilicet laborando; nec propterea quidquam de capitali salvo debetur ei; nam qui posuit pecuniam, non conduxit operam alterius, quasi famuli, & mercenarii, sed conduxit capitale cum industria alterius socii, eo consilio, ut uterque ex re propria lucrū expectaret: ergo ponens pecuniam non tenetur alteri operam compensare, nisi forte hoc pacto celebrata fuisset societas. His tanquam certis præhabitis.

2061 Celebris supereft controversia de

contractu, ut vocant, *trino*, an scilicet, ubi quis pecuniam contulit in societate, liceat nè ei cum sociis, vel ipsorum aliquo pacisci de assecuratione capitalis, & deinde aliquo sumendo lucro certo pro incerto? Triplex igitur intervenit contractus, societatis nimirum, assecurationis capitalis, & assecurationis lucri certi minoris pro majori incerto, & rationabiliter sperato: ex his quidem primum cum ultimo componi posse absque usura, frequenter tradunt DD. unde controversia versatur, & quidem pugnacissime, pri mum inter, & medium. Verum tamen est, quod Prado cap. 29. q. 2. n. 40. & apud ipsum Bañez vult, duos priores contractus ex se non esse foeneratios, secluso postremò. Novissimè autem Concina opusculo Romæ anno 1746. typis edito contractum trinum conatur profligare *omni argumentorum genere*, quod & denuò facit tom. 7. lib. 3. cap. 21. ubi selectiora congerit momenta, ut opinor, nam opusculum videre non licuit.

2062 *Concl.* *Contractus trinus celebratus præcisè sub conditione assecurationis sortis, & non aliter, est injustus.* *Justus autem censem potest, si ille, qui ponit industriam, spontaneè velit taliter inire contractum societatis, ut roget ipsum qui ponit pecuniam, ad sic celebrandum contractum trinum.* *Rat. 1. p.* Qui non aliter inire vult societatem, nisi alias duos contractus celebrando, injustus est, & usurarius: ergo. *Prob. ant. 1.* ex const. Sixti V. edita anno 1586. & incipit: *Detestabilis avaritia*, quæ cum solummodo sit declaratoria juris naturalis, ut deliberavit S. Cong. Romæ habita tempore Clem. VIII. ut testatur SS.D. N. Benedictus XIV. lib. 7. de Synodo, cap. 50. n. 5. ab omnibus recipi debet: in ea, inquam, Bulla pravitatem contractus trini declarans Pontifex dicit: *Eodemque socios cum quibus contrahunt, plerumque pauperes, & egenos, suoque labore, & industria viicitantes, ad sortem, seu capitale restituendum, quicumque tandem casus, & rerum eventus consequatur, pacto, & obligatione obstringunt, simulque etiam certam lucri quantitatem, & summam, veluti tot pro quolibet centenario: durante societe solvendam praefiniunt, ac praescribunt, &c.* *Proinde Nos :: damnamus, & reprobamus, &c.* Hæc Sextus, in quibus notanda est clausula: *Pacto, &c.*

2063 *Prob. 2. ex cap. Naviganti, de usu ris, quod est hujusmodi: Naviganti, vel eundi ad nundinas, certam mutuans pecunie quantitatem, pro eo quod suscipit in se periculum,*

recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus. Casus hujus decrecretalis est: quis certam pecuniaē quantitatem mutuat naviganti, vel eunti ad nundinas, & non aliter vult mutuum dare, nisi suscipiat in se periculum, & hanc vim habet tō, pro eo quod, sed pro tali periculo recipit aliquid ultra sortem, queritur: utrum sit usurarius? Respondet Pontifex, quod sic. Hic est sensus canonis obvius ex S. Antonino p. 2. cap. 7. §. 21. tit. 7. quem ferè omnes Theologi, & Canonicisti laxitoris etiam ethices propugnatores sequuntur apud Fagnano ibi n. 18. & Gonzalez n. 8. D. Th. hanc eandem interpretationem probat opusc. de usuris, p. 3. cap. 4. quod juxta Mag. Pellican verus est foetus D. Th. licet Echard velit esse alicujus discipuli, seu auditoris D. Ang. Hanc eandem expositionem videtur amplecti nuper SS. D. N. Benedictus XIV. loc. cit. Ex hoc textu prob. 2. ant. Qui non aliter vult mutuum negotiatori dare, nisi simul cum ipso ineat assecurationis contractum, usurarius est, ut diffinit Greg. IX. ergo qui non aliter societatem vult iniire, quam celebrando alias duos contractus, erit pariter usurarius. Prob. cons. ideo verum est antecedens, quia pactum illud, & conventio est foeneratitia, non minus ac illius, qui mutuat cum pacto, ut in sua officina emat, &c. cum hujusmodi obligatio sit pretio estimabilis, ut dixi ex communi sententia; sed obligatio ineundi alias duos contractus est etiam pretio estimabilis: ergo nequit socius mercator à socio capitalista constringi ad illud.

2064 Atque ex his rat. prob. eadem concl. p. Societas cum obligatione ineundi alias duos contractus palliata est, & facta: ergo. Prob. ant. vera societas (ut dixi, & colligitur ex diffinitione ejusdem) exposcit, ut unus ponat pecuniam, alter verò laborem, & industriam: vi ergo societatis ad nihil aliud tenetur mercator recipiens pecuniam, quam ad ponendum laborem, & industriam; sed si adstringitur pascisci de assecuratione capitalis, & certi lucri minoris, tenetur vi societatis ad aliquid amplius, & quidem pretio estimabile, cùm non sit designabile aliud principium, ex quo ortum ducat obligatio isthac, nisi societas: ergo. Huic rationi, quæ me penitus convincit, nihil video posse reponi, nisi, quod aliud est cogere ad ineundum alias duos contractus, & aliud nolle societatem iniire, nisi cum eo, qui sic contrahat. Ex his, primum est injustum, at non se-

cundum; & hoc potest quis velle ob vitandam molestiam conficiendatum rationum dati, & accepti, sive ob alias causas; nunquam tamen licet vi societatis cogere, seu obligare.

2065 Subtilis hæc doctrina reapsè effugium est, omnino præclusum cap. Naviganti; ibi enim sermo est de assecuratione libera, & ut summum coacta ex suppositione, quod scilicet, mutuatarius accipere velit mutuum; sed hoc ipsò modō patiter est coacta societas juxta contrarios: similiter ergo erit foeneratitia. Declaratur: qui nollet aliter inire societatem, nisi rejecto in socium periculo fortis, accepta insuper ab eo alicius lucri certi securitate, cogit socium mercatorem ad non ineundam aliter societatem: ergo quamvis iste absolutè sit liber, ex suppositione tamen quod ineat societatem, cogitur suscipere in se periculum fortis, & assecurationem lucri; sed hoc est injustum: ergo. Prob. min. Ut justa sit societas, debet esse inter locios æqualitas; sed hæc in proposito non servatur; nam capitalista, adhuc ex suppositione societatis, est liber, ut celebret, vel non celebret cum socio alias contractus; mercator verò est ligatus, ut illos ineat ex suppositione: ergo inter utrumque non servatur æqualitas.

2066 Jam verò ex his ipsis prob. 2. p. concl. Remota prædicta obligatione, societas manet vera, & justa, quamvis circumscribatur aliis duobus contractibus: ergo. Prob. ant. Ideo non maneret tunc vera societas, quia in mercatorem transfertur capitalis dominium; sed hoc est falsum: ergo. Prob. min. Ideo esset verum, quia cum res ubi perit, domino suo pereat, & eo casu res, seu capitale mercatoris periret, ipse proinde esset dominus; sed hæc ratio est planè insufficiens: ergo. Prob. min. & detegitur æquivocatio: quamvis de ratione domini sit, quod ipsi res pereat, tamen ex hoc perperam infertur dominium: ut patet primò in tertio, qui in hoc ipso societatis contractu fortis periculum suscipiet. 2. in eo, qui lucrum trajectitum, seu nauticum pasciscitur; nam subest periculo fortis, quin sit dominus; & denique 3. quia hæc est bona consequentia: quis est dominus rei: ergo quoad talis est, ipsi perit res, & hoc docet D. Th. hic q. 78. a. 2. ad 5. hæc verò consequentia est nulla: res alicui perit: ergo hoc ipso dominus est rei, ut ex dictis manifeste apparet; sed contrariorum fundamentum innititur posteriori ratioenio: igitur est

476 Tract. II. Septimum Decal. Præcept.

omnino inefficax.

2067 Vedit hujus rationis efficaciam Concina loc. cit. §. 7. n. 2. & fatetur, posse contingere, ut res pereat, & non domino; subdit autem: si tamen stat, (res) non assessori, sed domino stat. Hæc ille; & quidem verissime, sed adjicit: Quamobrem fieri nequit, ut res alicui pereat, & si non pereat, eidem remaneat, & simul dominus non sit; atqui in trino contractu, si pecunia perit, socio mercatori perit, & si stat, eidem stat: ergo verus est ejusdem dominus. Ita ille. Sed minor quoad 2.p.est manifeste falsa; nam in trino contractu, ubi res stet, non eidem socio mercatori, sed socio mercatoris stabit, cuius erat dominium. Inde propositio illa: *Contractus societatis, duabus aliis contractibus circumscriptus, recidit in nudum mutuum, falsa mihi appetet, sicut visa fuit Bañez, & Prado, ut supra retuli.*

2068 Neque aliter probari potest, quam negando dominii diffinitionem, quæ juxta Concina ibi lib. 2. cap. 5. n. 2. est: *Facultas utendi re tanquam propria in omnes usus à lege permisso in suum commodum; subsumo; sed per contractum trinum non acquirit negotiator facultatem ad utendum eâ pecunia in commodum suum pro libito: ergo non fit dominus.* Conseq. est legitima, maj. inconclusa, & min. supponitur ut certa in controversia, quod scilicet pecunia non tradatur ad omnes usus lege permisso in socii assecurantis commodum, sed determinatè ad negotiandum: igitur qui hoc utuntur argumento, aut tenentur negare diffinitionem dominii à nemine non receptam; vel negare, quod ad questionem supponitur; hoc autem est eam scindere, non solvere. Hæc velim seriò considerent hi, quibus demonstrabilis vissa est propositio illa, mihi falsa, & improbabilis.

2069 Prob. 2. eadem concl. p. Mutuator, qui omnino gratis mutuum dat naviganti, quem postea rogat mutuarius, ut subeat fortis periculum, absque usuræ labore lucrum trajectitium accipit ob solam capitalis assecurationem, quoniam mutuator ob mutui beneficium deterioris conditionis non est, ac alias quisque, ita communis DD. sententia, in quam tandem propendit Concina lib. 3. disp. 3. §. 2. n. 5. ergo socius, qui verè pecuniam ponit solummodo ad ineundam societatem, ipsum tamen sponte rogat mercator, ut secum ineat alios duos contractus, non est fitus, injustus, neque usurarius socius; ratione siquidem societatis deterioris conditionis

non fit, ac quilibet alius.

2070 Ex his ruunt omnia, quæ in nos objiciuntur: nam quod attinet ad Bullam Sixtinam, obviis ulnis, ut par est, eam amplectimur, subindeque reprobamus contractum trinum prout in ea damnatur; sed non aliter. Can. 17. Synodi Nicænae I. cum glossa duorum Collectorum saeculi 12. quam ex Genetto afferat Ferrer, extra orbitam producitur; nam est arguere: *Quidam societatis contractus fieri solitus ineunte saculo IV. damnatur in Niceno I. ergo contractus trinus est damnatus?* Quid frigidius? Videsis Lupum ad d. Can. & colliges, illum textum longissime distare à contractu trino. Adducunt præterea decisiones Synodorum Provinciarium, censuram S. facultatis Parisiensis, Caroli V. Imper. legem pro Hispanis anno 1540. aliorumque Principum, ac Prælatorum supplicationem, ut proscripteretur contractus trinus: unde novem Archiep. & Episc. Hispani supplicem Sedi Apost. obtulerunt libellum, precesque suas instaurarunt apud SS. D. N. Bened. XIV. in quo 332. exhibentur propositiones proscribenda, inter quas num. 157. recensetur istiusmodi: *Ex contractu trino aliquid ultra sortem in pactum deducere, non est lethale, ut refert Concina lib. 3. diff. 3. cap. 1. §. 2. n. 5.* testaturque apud se libellum habere typis editum. Quid plura?

2071 *Resp.* Per illos damnari, prohiberi, & reprobari contractum trinum, qui obligationem civilem, seu justitiae contineat, ut supra expendimus, sive aliud pactum qualitercumque usurarium; minimè verò damnari contractum trinum, qui licite, ut potest, celebratur. Itaque omnes relati aversantur in contractu trino omne pactum, omnem coactionem, & obligationem supervestiendo societatem duobus aliis contractibus; nam ut probatum est, talis coactio est contra justitiam æqualitatem, contra cap. *Naviganti*, & damnata à Sexto V. Unde SS. D. N. Bened. XIV. lib. 7. de Synodo, cap. 50. n. 1. proponebat argumentum ex cap. *Naviganti*, sumptum, infert: *Multo magis usurarius erit, qui non aliter vult societatem inire, nisi rejecto in socium fortis periculo, & accepta insuper securitate alicujus lucri:* ergo juxta SS. D. N. contractus trinus, qui illis textibus reprobatur, est ubi non sponte, sed coacte celebratur, & hoc quoque collimat propositio à Prælatis Hispanis relata, si attente considere. Cæterum contractus trinus circa omnem

nem coactionem , & sponte à mercatore initus , quia nimurum pro suo arbitratu , & libere vult in se periculum fortis suscipere , alterique socio pecunias ponenti aliquale assecutare lucrum moderatum ob justas causas , putà , quòd sibi velit utilitatem , quam ex aliis duobus contractibus alii possunt licetè , omnium sententiâ reportare ; quòd velit vitare molestiam conficiendarum rerum dati , & accepti , & sic de aliis causis : hujusmodi , inquam contractus non solùm est conformis cap. Naviganti ; verum etiam optimè cohæret societati christiana.

2072 Sed forsan dicit quis : contractus trinus in praxi est periculosus , & vix quidem sincerè , & citra coactionem initur , quinimò plerumque hoc contrahendi generere opprimuntur pauperes , privanturque nedum suorum laborum fructu ; verum & propriis facultatibus , & constringuntur reddere capitale , quod fortè incendio aut furto amisit pauper locius . Sed resp. Injusticias esse manifestas , etsi fiant sub velamine societas , & contractus trini ; unde SS. D. N. Bened. XIV. loc. cit. in fine , meritò statuit , tuò posse Episcopos in Synodis Dioecesanis hunc contrahendi modum pro viribus impedire . Verùm hoc non est , quod in præsentis in quæstionem vertimus ; num expedit probare contractum trinum ? Neque defendimus , contractum trinum pactionibus foeneratiis fieri solitum , sed modum indicamus , quòd fieri potest justè , & hoc , ut ego quidem arbitror , institutum est vera Theologiae moralis ; hujus namque supremæ scientiæ conclusiones deducuntur à Theologis ad proxim fidelium ; sed non pendent ex praxi fidei , sed ex Scriptura , CC. cæterisque principiis Theologiae .

ARTICULUS XIX.

De Cambiis , & Censibus .

2073 Vox cambium quæ apud Latinos barbara est , idem valet ac permatio , & diffinitur : Permutatio pecunia pro pecunia aliqualiter diversa , secundum quantitatem , nempè , locum , aut speciem . Simpliciter enim loquendo hujus contractus materia tantum est pecunia , & quidem aliqualiter diversa secundum quantitatem , ubi pecuniae sunt diversi ponderis , secundum speciem dicuntur diversæ , ratione qualitatis metalli alterius generis , vel diversæ figuræ , aut for-

mæ . Et secundum locum , quando diverso loco redditur pecunia . Igitur permutans pecuniam in alterius obsequium vocatur campfor , & in S. Scriptura numularius ; qui verò permutationem exigit , & accipit , camparius , sive campuarus : exercitum autem hujus contractus ars , dicitur camporia . Partitur vero cambium in simplex , & mixtum . In illo sola pecuniariū intervenit permutatio ; in isto autē alii contractus occurunt . Dividitur 2. in reale , seu verum , in quo reipsa alteri datur pecunia , vel alia , vel alio in loco , & fictum , seu siccum , quod inanem præfert cambii imaginem ; unde rectè dicitur siccum , quia sicut terra sine humore est infœcunda ; ita absque justo titulo exigitur fructus pecunia infœcunda . Cambium reale dividitur in minutum , & locale ; illud adest , ubi pecunia major cum minori permutatur , aut econverso , & dicitur quoque manuale , quia pecunia de manu in manum eodem loco transfertur , non sic locale , in quō permutatio est cum pecunia localiter distante , & vulgo dicuntur : Letras de cambio .

2074 Concl. 1. Cambium siccum est illicitum ; reale vero simplex , mixtum , minutum , & locale per se justum est . Rat. 1. p. In illo cambio nullus est titulus , quòd lucrum possit acquiri : ergo est usurarium ; unde meritò adversus cambia siccæ statuit plura Card. Lanfredito in sua Synodo Cingulana anni 1726 . Hincque apparet non licere cambium de Medina del Campo , ut vulgo dicitur , in quo litteræ cambii nec mittuntur , nec remittuntur , sed inaniter referuntur , ac si pecunia Metinæ esset tradita , idque cum utriusque contrahentis notitia . Huic similimum est , quod vocant Recursa , Placentium , sive Biffuntinum , dum campfor negat hic Valentiae e.c. pecuniam habere , fingitque Matriti illam habere , & dicit : Si vis per cambium pecuniam , quam habeo Matriti , indeque per meum procuratorem (hispanicè correspondente) tibi remitti , soluto lucro cambii , & recambii , præstosum tuae petitioni annuere , & procurator meus erit tuus . Idque necessitate compulsus acceptat alter , de quo cambio rectè afferit Soto , figmentum esse , & pallamentum , quo campores bona civium deglutiunt : nulla enim in eo intervenit pecuniae numeratio , sed fictè , & sola imaginatione , & ut summum peraguntur calamō nudō cambium , & recambium : ergo utrumque est fictum , & chimericum , adeo ut nulla egeat confutatione . Qui tamen voluerit

rit hujus cambii circuitiones noscere, legat Tamb. lib. 9. tract. 3. de Contractibus, cap. 5. §. 2. & Concinna lib. 3. disp. 4. cap. 2.

2075 Rat. 2. p. Licet ex negotiatione lucrum accipere, ut supra cum D.Th. hic q. 77. a. 4. dixi; sed cambiare est propriè negotiari; unde D. Th. ibidem ait: *Alia verò commutationis species est, vel denariorum ad denarios, &c.* ergo. Rursus, S.Pius V. const. 118. quæ incipit: *In eam*, edita 5. kal. Febr. 1571. damnat cambia sicca, per ea, inquit, depravari cambiorum usum; præscribitque modum veri cambii: supponit ergo licere cambia realia, quod & totius orbis praxi comprobatur. Et de singulis specialiter apparet; nam in *minuto*, vel campori est constitutus publica autoritate, ut olim, quando in foro expositi tenebantur, cuique volenti pecuniam mutuare; vel est quidam particularis, voluntate sua, & liberè camporiam exercens artem? In 1. casu est indubitum ipsi licere lucrum petere, tūm pro obligatione, quam sustinet cambiandi, cùm ob alias illicò enarrandas. In 2. autem casu valet auctarium expetere ob motiva sequentia, & non infrequentia, damni scilicet emergentis, lucri cessantis, laboris numerandi pecuniam, & commoditatis eam conservandi, ac transferendi. His accedit deceptio- nis periculum, cum posset numerando adulterinam pro vera recipere; sed hæc nemo tenetur in gratiam alterius facere sine aliqua lucri recompensatione: ergo.

2076 Si dicas: pecunia superioris metalli æqualiter compensatur per aliam inferioris, modo servetur in permutatione pretium à republica constitutum: ergo injustè pro unius cum altera commutatione accipi- tur lucrum. Resp. dist. ant. Æqualiter com- pensatur, quatenus pecunia est mensura rerum venalium, C. quatenus est res quædam, N. Et hic usus pecuniae est præcipuus, quomodo ordinatur magis ad permutationem numismatum. D. Th. lib. 2. de Regim. Principum, cap. 14. Atque inde campores pretium mone- tæ autoritate Principis constitutum citra culpam variare possunt, cùm Princeps monitarum valorem flatuat prout sunt rerum venalium pretia; minimè verò quatenus sunt res quædam, & veluti merces, & hōc modo à camporibus variantur. Hæc omnia fortius urgent de *cambio locali*; nam campori difficilius recuperare potest pecunias, & transmittere, hoc quidem per se, quidquid sit per accidens; nam ut mercedem accipiat,

satis est, facere actionem per se dignam pre- tii. Et scito, licere campori petere à campario fidejussorem, pignus, aliamve securi- tam, sicut in aliis contractibus factis cre- dito. Nec obstat, cambium fieri intra idem regnum, dummodò enim in diverso loco tra- datur pecunia, & lucrum sit proportiona- tum, licet accipitur.

2077 Prærequisitur autem ad justitiam hujus cambii. 1. ut omnis fraus, dolus, & proximi deceptio absit. 2. quod interesse arbitrio timoratorum, & in arte peritorum taxetur. 3. ut nihil accipiat præcisè ratio- ne dilatae solutionis, sed tantum justis titu- lis supra designatis. Dixi: *præcisè*, licitum namque est cambium majoris lucri, ob cer- tum constitutum diem, & tempus longin- quum, non quidem ratione temporis, sed ex motivo lucri cessantis, aut damni emergen- tis. Sed instas: plus valet pecunia abiens, quām præsens secundum locum: ergo & plus valebit præsens, quām absens secundum tem- pus. Resp. N. cons. Illa enim pecunia ex natura rei (quidquid sit per accidens) expo- sita est periculis, & expensis, ratione qua- rum potest pretium minui, seu lucrum ac- cipi; non sic autem absens pecunia secundum tempus, sicut dictum fuit.

2078 Rursus: S. Pius V. const. relata ve- tat 1. nè casu, quod debitor non solveret, paciscatur à principio, sive deducatur in pa- ctum interesse certum, & determinatum; nam id ab eventu voluit Pontifex pendere, ut vitaret pericula, & occasionses usurarum; non tamen prohibuit justum cambii pre- tiuum. 2. præcipit, nè cambia realia aliter quām pro primis nundinis, ubi sint; ubi verò non sunt, nonnisi ad primos terminos ce- lebrentur juxta consuetum locorum usum. Itæ conditiones tenent in foro conscientiæ, cùm non fundentur in præsumptione facti, sed juris; etenim sunt positæ ad tollendas occasionses usuræ, vitandasque fœnerato- rum fraudes. Mitto novum cambii genus, quod appellant, *obliquum*: & licet in foro externo, qualitercumque sustineatur, quia ibi præsumitur res gesta, prout in stipula- tione describitur; in conscientia tamen sem- per, & ubi pecunia accepta mutuo respon- dens non fuerit in realia cambia erogata, & transmissa, citra dubium censi debet cam- bium siccum, & usurarium, ac propterea è christiana religione eliminandum, ut loqui- tur SS. D. N. Benedictus XIV. lib. 7. de Syno- do, cap. 48. n. 10. Videbis Concinam lib. 3. de

Quæst. IV. Art. XIX. Contractus.

479

de *Justitia*, disp. 4. cap. 6. ubi duo media ad palliandam usuram hoc in cambio excogitata depellit. Rem claudam cum Silvestro v. *usura* IV. q. 9. *Paucis verbis*, inquit, posset viris doctis materia ista tota decidi, unicā brevissimā regulā, bac scilicet: *Quoties arbitrio bonorum, & peritorum in arte campsoaria pars capiens cambium non gravatur, & distantia temporis nihil lucri afferit, nunquam est ibi peccatum; si vero pars nimis gravetur, vel distantia temporis lucrum afferit: semper est ibi peccatum, id est, iniustitia, vel usura. Quæ regula præ oculis est habenda, quamque jure optimo, valde commendant Lude-*

vicus Lopez, & Prado. Et de Cambio sat-

2079 *Census*, prout ad præsens attinet, omisssis aliis acceptioribus, diffinitur: *Jus ad rem pretio estimabilem ex re, aut persona alterius utili, seu fructifera certis temporibus. Locò generis ponitur jus, seu debitum rigorosum, quod in censualista, id est, in eo, qui habet jus exigendi debitum, & percipiendi, est jus attivum, in censuario vero, qui tenetur solvere, passivum. Dicitur: rem pretio estimabilem, ut pecunia, frumentum, aut quidpiam aliud. Regulariter autem pecuniarius est redditus dictus à redeundo, quia semel censu soluto, non extinguitur jus, sed certo elapso tempore revivisicit iterum; vel à reddendo, eo quod pensio ex censu certis temporibus debeat reddi. Ex re alterius, & per id distinguitur census à locatione, commodato, feudo, & emphyteusi, in quibus dominus utilitatem percipit ex re sua, & non alterius, modò quo explicuimus disp. de dominio. Ultimò locò ponitur: vel persona utili, &c. sicut enim ager naturaliter fructificat; ita persona industrialiter.*

2080 Duobus modis constituitur census, unde & dividitur in *reservativum*, & *confignativum*. Ille est, ubi quis rei suæ dominium simpliciter, & irrevocabiliter alteri confert, sibi tamen reservato jure quotannis recipiendi partem quampiam fructuum, & hōc modò Gen. 47. Joseph Ægyptiis reddens possessiones, Regi reservavit determinatam partem fructuum. *Census confignativus* adest, ubi censuarius, retento rei suæ dominio directo, & utili, consignat, transfertque censualistæ jus percipiendi quotannis, vel mensibus certum quid ex fructibus rei, vel suæ personæ. De priori censu, qui jam obsolevit, non loquuntur constit. Pontificiæ, ut adnotavit Card. de Lugo. Subdividitur ergo census

confignativus 1. *ratione rei in qua constituitur, in realem, personalem, & mixtum. 2. ratione rei, quæ percipitur, in pecuniarium, & fructuarium. 3. ratione temporis, in temporalem, & perpetuum. 4. ratione modi constituendi censum, in redimibilem, & irredimibilem. Realis dicitur, pro quo devincta est res aliqua fructifera, cuique inhæret, ita ut ad quemcumque hujus rei dominium transferatur, semper persistat obligatio ex illa solvendi pensionem censualistæ: at vero re non amplius persistente ex toto, aut ex parte, non amplius census persistat, seu pro rata. Personalis census immediatè afficit personam utilem, quæ sibi, suisque hæredibus debitum imposuit ex industria, & labore solvendi censem. Mixtus immediate afficit censuari aliquam rem, & mediatè eundem, cunctasque ejus facultates. Pecuniarius ille dicitur, qui solvendus est pecunia; & fructarius, qui vino, oleo, aliisque fructibus solvit. Perpetuus, qui per se nunquam spirat, nisi vel redimatur, vel res, aut persona, in quibus constitutus est census, pereant. Temporalis, qui ad certum tempus constituitur, v.g. decem, aut viginti annos, vel ad vitam unius hominis, vel plurimum, diciturque census vitalitus. Redimibilis est, qui potest redimi, & aboleri ex toto, aut ex parte, idque, vel arbitrio utriusque, vel alterius ex contrahentibus. Census denique irredimibilis dicitur, qui ex vi contractus nequit aboleri.*

2081 *Concl. 2. Census reales liciti sunt, sive novi constituantur, sive emanant antiqui; in utrisque autem observanda sunt conditiones infra recensenda. Constat ex duplice extravag. videlicet, Martini V. & Calixti III. tit. de emptione, & vendit. & in utroque jure patet: unde est communis sententia DD. demptis paucis. Prob. rat. Jus, quod quis habet ad percipiendam utilitatem ex re sua, pretio potest estimari: ergo & potest vendi; sed id fit in omni censu reali: ergo licite. Neque est aliqua differentia inter antiquum, & novum censem; etenim in utroque cernitur jus percipiendi fructus; sed bac res est apertior, quam ut pluribus egeat probationibus, inquit optimè Mag. Soto. Et unde, quælo, antiqui census facti sunt liciti, si ab initio non fuerint? Non enim firmatur tractu temporis, quod de jure non subsistit, ut haber regula juris in 6. Si itaque licet antiquos emere, licebit instituere, & novos.*

Opp.

2082 *Opp.* Nemo potest emere, quod non est, aut vendere, quod non habet; sed census de novo instituendus non est, dum emitur, nec vendens habet censem; ergo census saltim novi nequeunt emi, vendique. *Confirm.* In emptionis, & venditionis contractu oportet distingui *merx*, & *preium*; at si census non est ante constitutus, minime distinguitur res vendita à pretio, ut clare patet in censu pecuniario; in eo enim censualista vendit pecuniam, simulque emit: ergo. *Ad arg.* N. maj. Vendere namque possum adificandam domum, fructus futuros, jactum pisationis, &c. Sed claritatis gratia dist. maj. quod non est formaliter, aut virtualliter, C. quod formaliter non est, tamen moraliter, & virtualiter est, N. & minorem confirm. Etenim non emitur *pecunia*, sed *jus ad illam tempore futuro percipiendam*: sicut enim *jus transeundi per alienam vineam* non est transitus; neque *jus exigendi pecuniam ex re locata*, pecunia est: ita in proposito.

2083 *Instas:* si *jus percipiendi fructus* venditur ut *merx*, dum de novo instituitur census, utique præexistet ante ejusdem creationem; merx etenim contractui emptionis præexistit; sed non in proposito: ergo neque distinguitur à pretio. *Prob.* min. Illud *jus est obligatio*, quâ censuarius, ut rei dominus ligat se ad pensionem conferendam; sed obligatio ista nullatenus existit ante census creationem: ergo. Hac instantia tota adversariorum difficultas exhaustur. *Resp.* in primis, N. maj. ejusque prob. Quamvis enim demus, hoc in contractu mercem non præexistere, adhuc intelligitur ipsam à pretio distingui; aliud namque est quidpiam non præexistere, aliud non distingui, ut patet in adductis exemplis, ubi merx à pretio distinguitur, & tamen illa non præexistit. *Deinde* dist. min. Non præexistit materialiter, C. formaliter, N. min. Sed absolute potest negari maj. ejusdēque minoris probat. quippe *jus in proposito venditum*, esto illam *connonet obligationē*; formaliter tamen non est obligatio, qua constringatur dominus rei censū pensionem solvere, sed quiddam aliud, *facultas*, scilicet, quādam *emotoris*, aut *censualista ex justitia accipiendi à censuario*, seu *venditore pensionem*.

2084 Sicut in pallii venditione v.g. quod propriè venditur non est obligatio ad dandum pallium emptori, sed ipsum pallium; illa, inquam, *facultas*; quamvis si formaliter, prout oportet, accipiatur, non sit ens

reale extra animam existens, sed tantummodo relatio rationis; tamen moraliter loquendo pretio estimatur, & tanti, quanti pecunia, ut in 2. disp. dictum fuit. *Justitia pretii* non est attendenda secundum res ipsas materialiter, sed formaliter, & secundum estimationem, quam communiter homines habent de rebus, prout ipsorum usui possunt deservire: estimatio ergo est, quæ facit, ut *jus illud sit venale*, seu *facultas illa*, adeo ut propterea census numeretur inter bona immobilia in 1. Clem. de verborum significatione, §. Ut cumque animi redditus.

2085 *Concl.* 3. *Personales census liciti sunt jure naturæ*, modo sint irredimibiles. *Prob.* 1. p. nam Esdræ 2. cap. 10. Hebrei statuerunt sibi legem, ut tertiam partem darent per annum ad opus domus Dei; sed ille erat census personalis: ergo. *Rursus*, Lucius III. cap. *Pastoralis*, de decimis, præcipit: *Ecclesiæ, ubi quis sacra recipit, persolvi decimas*, quæ nihil aliud erant, quam census personales. Et denique Nicolaus V. in *Extra de censibus*, aperte indicat constitui posse in personis, quod & dixisse PP. Concilii, Const. ad instantiam Prioris Carthusiæ Colonensis, refert Biel cap. *Naviganti, de usuris*. *Rat.* Potest quis gratuitè alteri se obligare ad servitatem præstandam, laboremque pretio estimabilem, quotannis subveniendum: ergo & *prelio accepto* potest ad id se obligare. *Prob.* 2. p. *Census personalis utrinque redimibilis* juxta veritatem nihil aliud est, quam constituere censem super usum pecuniarum, salvo capitali, ut contingaret si Cajus daret centum Titio cum obligatione, ut illi serviat, donec restituat capitale; sed hujusmodi census redimibilis est purum, putumque mutuum: ergo foeneratiè exigitur, ultra capitale, industria, vel famulatus. Ita Soto male in contrarium à quibusdam adductus lib. 6. quæst. 5. art. 1. §. *Argumentum autem*. Et in hanc partem propendit SS. D. N. Bened. XIV. lib. 7. de *Synodo*, cap. 48. n. 5. ¶ 6.

2086 *Opp.* In censu personali, vel emitur pecunia, vel persona; neutrum autem licet fit: ergo. *Deinde*: si in persona census constituitur, quemadmodum ager subiectus censi vendibilis est in defectu solutionis, ita esset, & persona; sed hoc non: ergo. *Ad arg.* N. maj. Nam emitur *jus ad percipiendos fructus ex personæ industria*: sicut enim fructus naturales, & mixti vendi possunt; ita & industrielles, quod si sit vetula ad acquirendum inutilis, cessat casus, quia

quia nostra resolutio de persona utili tantum procedit. Ad 2. in primis N. suppositum, quod, scilicet, census personalis constituantur in persona; sed, ut dixi, in ejusdem industria, & utilitate. Deinde, discrimen est censum inter realem, & personalem, quod ille fundat actionem non solum realem contra personam, sed & dat jus immediatum ad rem; census vero personalis dat tantum actionem personalem, vi cuius nec heredes constringuntur solvere. Sed notandum, quod census hic dicitur perpetuus, ubi quis centum v.g. confert alteri in perpetuum, ita, ut ille nequeat hunc obligare ad redemptionem census; nam de hujus ratione est, quod instituantur ad arbitrium censuarii, qui nunquam cogi potest ad ejusdem redemptionem. Et ex his habes, censem vitalitum licere, ut recepta probat praxis, & suadet ratio, cum in eo interveniat vera emptio, & venditio rei pretio æstimabilis.

2087 Metam hujus rei, totiusque differentiationis praefigimus obsermando conditions, quæ ad rectam censum constitutionem prærequiruntur, ex quibus nonnullæ spectant ad jus naturæ; aliæ vero necessariae sunt jure tantum humano. Ex illis 1. est, ut constituantur in re fructifera, & quæ sit in statu fructificandi. 2. quod jus percipiendi pensionem tanti æstimetur, ac ejusdem premium. 3. ut pereunte ex toto, aut ex parte re fructifera, vel redditu sterili, nequeat censualista a censuario pensionem accipere, quia re pereunte, perit census; illa enim est hujus fundamentum. Hoc autem limita, si absque culpa censuarii periret res, alias ob damnum illatum teneretur censuarius pensionem solvere. 4. quod censuarius non alienet rem censi subjectam, transferendo ipsam in alium, à quo esset valde difficile, & periculoso accipere pensionem; nam tunc injuriam censualistæ faceret. 5. ne pactum retroemendi à censualista in sui favorem apponatur, id est, ut non obliget censuarium, ut quando ille velit, teneatur iste redimere censem, reddito eodem pretio, & non computatis pensionibus interim perceptis. Jure autem positivo adjectæ sunt aliæ conditions, praesertim in extra 1. de empt. & vendit. & Callisti III. in extra 2. eodem tit. quas omnes, & plures alias observare præcipit S. Pius V. const. Cum onus, edita 14. cal. Febr. 1568. statuens, 1. ut instituantur census in re immobili. 2. ut verè numeretur pecunia adstantibus Notario, & testibus. 3. ne in pactum deducatur anticipa-

Tom. II.

tæ pensionis solutio. 4. ne ad casus fortuitos ligetur censuarius. 5. ne fiat pactum auferens, aut restringens censuarii facultatem in alienando rem censi suppositam, neque quidpiam solvendi pro licentia alienandi, sicut fit in laudemis. 6. ne fiat pactum, quod teneatur morosus censuarius ad interesse lucri cessantis, aliamve poenam subire. 7. ne institutus census unquam augeatur. 8. ne adsit pactum, ut onerum solutio ad censuarium spectet, ad quæ, scilicet, onera ex natura contractus non tenetur. 9. ut census semper sit redimibilis ex parte censuarii, redditu pretio, & admonito censualista ea de re bimestri antequam census redimatur.

ARTICULUS APPENDIX.

De Liberalitate, & Vitiis ipsi contrariis, Avaritia, & Prodigalitate.

2088 **C**oncl. 1. Liberalitas diffinitur: *Virtus specialis voluntatem inclinans ad rectum pecuniae usum, qui in illius datione consistit.* D. Thom. hic q. 117. art. 1. & seq. Expl. *Virtus specialis*, quia actum, & materiam habet specialem. Dicitur, *voluntatem inclinans*, nam in ea residet, pertinetque ad justitiam, ex quo est ad alterum, sed non est simpliciter justitia, sed pars ejusdem potentialis, cum non constituat aequalitatem, nec importet jus, aut debitum simpliciter tale. Dicitur: *ad rectum pecuniae usum*, quia est actus liberalitatis proprius; nomine autem *pecuniae* significantur omnia bona externa à nobis possesta, seu quæ pecunia mensurantur. Ponitur: *qui in illius datione consistit*, cum sola datio sit propriæ usus pecuniae: usus enim est emissio; sed emissio est propria dationis: ergo & usus pecuniae; hujus enim custodia, & acquisitio, licet aliquiliter sint usus, non tamen cum omni proprietate; nam acquisitio non assimilatur usui, qui est actus, sed potius habitui; acquisitio vero magis assimilatur generationi, quam usui: sola igitur datio est propriæ usus pecuniae. Et ad hunc actum ponitur Liberalitas specialis virtus, quia de ratione virtutis est, quod tendat in perfectius, cum ipsa sit *perfectio quadam*, 7. ethic. tex. 17. sed datio pecuniae est quid perfectius in viu ejusdem; nam per usum emittitur pecunia: emissio autem alicujus rei, quanto sit ad aliquid distantius, tanto à majori virtute procedit, ut patet in projectis: igitur dare est actus per-

perfectus , ad quem requiritur virtus.

2089 Inde materia liberalitatis remota sunt pecuniae ; at proxima , passiones concupisibilis , putâ , desiderii , delectationis , & amoris pecuniae , quas moderatur liberalitas per usum ordinatum , qui voluntatis est actus , ita , ut nec plus , nec minus , quam opus sit , detur : functio igitur hujus virtutis est ponere medium rationis in prædictis passionibus , faciens amare divitias , prout oportet , tempore , quo opus est , &c. Et est simile in virtute humilitatis , quæ licet in voluntate resideat , extenditur ad moderandas irascibilis passiones , ut dixi part. I. n. 1501. Scito autem I. spectare ad liberalitatem , bene uti divitiis , in quantum bujusmodi. D. Th. hic art. 3. ad 1. id est , divitiis absolute consideratis , & præcism ab omni alio. Ad magnificentiam enim pertinent , quatenus magnæ , siveque earum usus est arduus , ut dixi p. I. n. 1423. ad justitiam vero , quatenus ex debito rigoroso utitur quis pecuniis , & sic de aliis. Scito 2. quod voluntas i medio liberalitatis usu passiones illas regit , primò imperando appetitui concupisibili , ut ordinatè exequatur pecuniae usum , & movendo exteriæ membra , manum v. g. 2. removendo prohibens , inordinationem , scilicet , harum passionum erga divitias , & hoc modo intelligendus est D. Th. infra q. 134. a. 4. ad 1. & 1.2. q. 60. a. 5.

2090 Scito 3. actui dationis liberalis opponi , non dare quod convenienter est dandum , & dare aliquid inconvenienter : de utroque tristatur liberalis ; sed magis de primo , cum illud opponatur proprio liberalitatis actui. Movetur igitur liberalis ab honestate , quæ est in hoc , quod est aliis convenienter dare , & in hoc differt à divina datione , quæ provenit ex eo , quod amat homines , quibus dat :: O ideo (divina datio) magis videtur pertinere ad charitatem , quæ est maxima virtutum , quam ad liberalitatem. D. Th. hic a. 6. ad 1. quibus non negat Deo liberalitatem , sed tantum vult excludere ab ea imperfectionem debiti moralis , quod reperiatur in liberalitate creata : igitur Deus est maximè liberalis , ut loquitur D. Th. 1.p. q. 44. a. 4. ad 1. quia sua datio est absque expectatione , & debito , adhuc morali , juxta illud Jacobi 1. v. 5. qui dat omnibus affluerter , O non improferat. Atque ex his ipsis deducitur differentia inter dationem liberalitatis , beneficentiae , misericordiae , & charitatis , adhuc prout reperiuntur in creatis ,

nam harum virtutum datio ex eo procedit , quod dans sit affectus ei cui dat ; id vero non requirit liberalitas , cum tantum importet aliqualem affectum ad pecuniam , non quod illam concupiscat , vel amet , sed convenientem ipsius dationem : unde liberalis non solum amicis , sed etiam ignotis dat , quando oportet. D. Th. hic a. 5. ad 3.

2091 Opp. 1. Materia divinæ liberalitatis non sunt tantum pecuniae , sed bona prætiosiora , nulloque auro æstimabilia : ergo. Convictus hoc argumento Raynaud. lib. 4. de Virt. sec. 2. cap. 19. n. 204. adversus communem sententiæ extendit liberalitatis creatæ terminos ad largitionem cujuscumque boni , quod nec pecunia sit , nec pecunia æstimetur. Sed resp. cum D. Th. 1. p. q. 21. a. 1. ad 1. nihil prohibet , inquit , bujusmodi virtutes (loquitur de justitia , liberalitate , magnificencia , &c.) in Deo ponere , non tamen circa actiones civiles , sed circa actiones Deo convenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deum laudare , ut dicit Philos. 10. ethic. Ex quibus regula inter Theologos vulgata est , quod Deo perfectiones creatæ tribuuntur sublato omni defectu ; sed ad defectum liberalitatis creatæ spectat , quod ejus materia sit limitata : ergo potest tribui Deo , quin extendatur , & varietur contra omnium sententiam.

2092 Opp. 2. Si datio esset actus liberalitatis proprius , posset quis petendo præparare sibi viam , ut daret , cum liceat quærere media ad actum virtutis opportunas sed illud videtur falsum ; nam Ethic. 4. cap. 1. dicitur : Liberalis non est petitivus : ergo. Rursus : ibidem habetur : quod illi , qui non acquisierunt divitias , sed suscepérunt acquisitas ab aliis , liberalius eas expendunt , quia sunt inexperti indigentia : ergo non sola dationis honestas , sed etiam inexperientia inopie , est motivum liberalitatis. Ad 1. N. maj. nam acceptio , quæ petitioni respondet , propria est passionis , & non actionis , ut est dare ; cum autem diversum sit principium actionis , & passionis , ideo liberalitas per se non inclinat ad petendum , sed ad dandum aliquid propriorum possessionum. Ad 2. dic : liberalem non esse , qui solum propter illam inexperientiam dat , sed qui ob honestatem , quæ in datione ordinata reperiuntur , tribuit : unde illis verbis solum voluit Philosophus ostendere , quod passim videmus , expertos , scilicet inopiam , regulariter non esse liberales. 1. quia timent eam iterum experiri. 2. quia cum labo-

re suo pecuniam acquisierint, eam tanquam effectum amant.

2093 *Sequitur* 1. quod liberalitas sit vittus temperantiæ præstantior, quia nobiliorum passionem moderatur, affectionem, scilicet, pecuniæ, quæ præcellit passiones corporales, circa quas est temperantia. 2. quod exceditur à justitia, & fortitudine: unde *Philos.* 1. *Rhet. cap. 9. Fortes*, inquit, *& justi maximè honorantur, & post eos liberales.* Verum tamen est, quod ut inquit Ambros. *lib. I. de offic. cap. 28. Liberalitas est gravior*, & ut loquitur Joan. *Sarib. lib. 8. de nugis Curiarum, cap. 15.* est *Virtus gratissima, eo quod plurimis prodest, & certè ubi facultas deest, effundit viscera, id est, proprium largitur affectum.* 3. quod liberalis non est acceptivus, nec conservativus pecuniæ, nisi quatenus opus est ad consequendam Beatiitudinem; omnis enim virtus ordinatur ad felicitatem. Quod verò quis simul omnes effundat opes cù Eliseo, ad statu pertinet perfectionis, ut cum S. Amb. loc. cit. tradit S. Th. *bis q. 117. a. 1. ad 2.* Et de vera liberalitate sat.

2094 *Concl. 2.* Avaritia, quæ propriè sumpta diffinitur: *immoderatus appetitus habendi*, prout justitiæ opponitur, ex genere mortalis est; secùs vero quatenus liberalitatì contrariatur. D. Th. *bis q. 118. a. 1. 2. & 3.* Dixi, *propriè accepta*, nam communiter solet sumi pro appetitu cuiuslibet rei inordinato. Dixi 2. *habendi*, quia hoc ipso subintelligitur *pecuniam*; nam verbum *hoc habere* propriè non nisi de facultatibus, quæ nomine veniunt *pecuniæ*, dicitur, ut notat D. Th. loc. *nuper cit.* Prob. *concl. in avaritia duplex est inordinatio*, una in acquirendo, aut retinendo, seu conservando pecunias contra justitiæ debitum: altera vero circa affectum interiorem, eas, scilicet, nimis amando, desiderando, &c. etiamsi nolit aliquid contra justitiam facere; sed illud ex se est mortale, & non istud, quia liberalitatis debitum non est simpliciter tale, sicut justitiæ: ergo. *Si ergo in tantum* (verba sunt D. Th. *bis a. 4.*) *amor divitiarum crescat, quod præferatur charitati, ut, scilicet, propter amorem divitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi*, sic avaritia erit peccatum mortale, etiam prout opponitur solùmmodo liberalitati, & tunc dicitur *illiberalitas*. *Sequitur*: quod avaritia, nisi ad aliud genus extrahatur, mortalis non est.

2095 *Concl. 3.* *Avaritia peccatum est spi-*

rituale, & capitale, cujus filiæ sunt: Prodigio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentia, & obduratio. D. Th. *bis a. 7. & 8. Rat. 1. p.* peccatum spirituale consummatum in delectatione spirituali; sed avaritia est hujusmodi; avarus enim delectatur ex hoc, quod se considerat pecunia possessorum: ergo quamvis avaritiæ objectum, seu materia sit corporalis, illa tamen vitium est spirituale, et si non tam completere, sicut ea, quorum & objecta sunt spiritualia: ergo. *Rat. 2. p.* vitium capitale est, ex quo tanquam ex fine alia oriuntur; sed ex avaritia, quatenus superabundat retinendo nascitur obduratio, nam cor avari misericordiæ non emollitur, ut miseris de suo subveniat: in accipiendo autem excedit avaritia: 1. quoad affectum acquirendi, gignitque *inquietudinem*, cum ingrat sollicitudinem, & curas superfluas. 2. quoad effectum, & sic, ut acquirat avarus, utitur quandoque vi, & tunc est *violentia*, aliquando autem dolô, qui, ubi committatur in verbis, dicitur *fallacia*; *perjurium*, si addatur *confirmatio juramenti*, & denique si in opere fiat dolus, dicitur *fraus*, si ille est quantum ad res; at si quoad personas, erit *proditio*, ut patet (*Matth. 26.*) *de Iuda*, qui ex avaritia prodidit Christum. D. Th. *ibi a. 8. in corp. & ad 3.* notat alia vitia, quæ numerat S. Isidorus, sub prædictis contineri, putat, sub fallacia, mendacium, & falsum testimonium; furtum sub fraude; sub inquietudine appetitum turpis lucri; rapacitatem sub violentia; & inhumanitatem sub obduracione. Unde *Ecli. 10. v. 9.* dicitur: *Avaro autem nihil est scelestius.*

2096 Sed notandum cum D. Th. *bis a. 8. ad 4.* *Quod illa quæ ponit Aristoteles* (4. *Ethic. c. 1.*) *Junt illiberalitatis, vel avaritiæ species, magis quam filiæ*: potest enim aliquis dici illiberalis, vel avarus, ex eo quod deficit in dando: & si quidem parum det, vocatur *parcus*: si autem nihil, *tenax*: si autem cum magna difficultate det, vocatur *chimibilis*, quasi chimini venditor; quia de parvis magnam vim facit. Nota insuper cum eodem S. *Dect. a. 5. ad 3.* quod peccatum hoc dicitur insanabile, aliter tamen ac peccata in Spiritum S. quæ irremisibilia appellantur, quia peccator per contemptum divinæ misericordiæ v.g. ponit obicem remissioni, quæ fit per gratiam; non sic autem in avaritia, cujus insanabilitas ex defectu conditionis humanæ provenit, in quem semper procedit homo mortalis, & ideo senectus, & quavis alia impotentia a-

varos facit. Adde cum *Apost. I. ad Thim. ult. v. 10.* quod radix omnium malorum est cupiditas, id est, avaritia, de hac enim ad litteram loquitur textus, ut probat D. Th. I. 2. q. 84. a. 1. subditque: *Videmus enim, quod per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, & adhibendi desiderium cuiuscumque peccati: eo quod ad habenda quaecumque temporalia bona, potest homo per pecuniam juvari, secundum quod dicitur Eccles. 10. v. 19.* Pecuniae obediunt omnia. Hæc ille. Et quod magis est mirandum prodigalitas quandoque ex avaritia nascitur: sicut cum aliquis prodigè multa consumit, intentione captandi favorem aliorum, à quibus divitias accipiat. D. Th. bīc q. 119. a. 2. ad 1.

2097 Concl. 4. Prodigalitas diffinitur: *peccatum avaritiae oppositum per superabundantiam in dando, & defectum in retinendo.* Dicitur: *peccatum*, quia medium liberalitatis, cui etiam contrariatur, corrumpit. Medium autem illius non attenditur solummodo secundum quantitatem dati, sed etiam ex aliis circumstantiis, & ideo liberalis nonnunquam dat majora, quam prodigus, & patet in illis, qui propter Christum omnia relinquunt, quique non sunt prodigi, sed perfecti libe-

rales. D. Th. bīc q. 119. a. 2. ad 3. ponit: avaritia oppositum, & cum hac tamen diversitate, quod avaritia superabundat in retinendo, at deficit in dando: in prodigalitate verò, è diverso contingit, ideoque hoc peccatum est minus grave: 1. quia minus diffat à liberalitate, quam avaritia. 2. quia prodigus utilis est, quibus dat, avarus autem nec sibi. Et 3. quia prodigalitas facile sanatur, cum minus distet à virtute, & insuper ipsa senectus, & egestas, ad quas pervenit prodigus, remeia sunt ipsi, ut appareat ex parabola filii Prddigi *Luca* 15. Atque ex his satis, ut reor, quidditas, gravitas, & turpitudo avaritiae, & prodigalitatis intelligi potest. Nunc convenienter veniendum eslet ad exempla, pœnas, & remedia ex Sacris Litteris, & testimonis PP. adducenda, sed cum hæc sint fermè infinita, facileque possint haberi, missa facimus, simulque rogamus, ut cui per otium liceat, legat declamationem, seu disputationem inter Solem, terram, & aurum, doctissimi Maphei Vegii, Datarii tempore Pii II. & prostat in Bibliot. VV. PP. tom. 26. pag. mihi 777. ubi pulchra prosopopeja auri potentiam declarat.

OCTAVUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

UM in tradendis Decalogi præceptis proximo damnum inferre ventibus ordo præsertim desumendus sit ex gravitate peccatorum, quæ per ipsa prohibentur; meritò post quintum, sextum, & septimum, quibus homicidium, adulterium, & furtum, quæ graviora sunt peccata juxta nocimenti gravitatem proximo irrogati, interdiciuntur: præceptum non mentiendi octavo reponitur loco, quia mendacium, eo quod peccatum sit oris, minoris est gravitatis quam homicidium, adulterium & furtum, quæ peccata sunt operis. Hanc D. Thomas assignat rationem pro congruenti præceptorum ordinatione I. 2. q. 100. a. 6. dicens: *Inter alia verò præcepta etiam appareat ordo secundum ordinem gravitatis peccatorum.* Gravius est enim, & magis rationi repugnans peccare opere, quam ore, quale est mendacii peccatum. Hoc autem Decalogi præceptum paucis exprimitur verbis *Exodi 20. v. 26. & Deut. 5. v. 20.* Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Levitici tamen 19. ubi Decalogi præcepta iterantur, v. 11. his traditum verbis: *Non mentieminis vos, nec decipiet unusquisque proximum suum.* Hoc ergo præcepto, non solum falsa testimonia in judicio, sed etiam omnia mendacia extra judicium prohiberi, nullus ambigit. Hoc denique præceptum affirmativum est, & negativum, quia explesè prohibet, ne falsum feramus testimonium, & dum loquimur, veritatem sectemur jubet. Unde Cathecismus Roman. p. 3. de 8. præc. n. 2. ait: *Hoc præcepto eadem ratione, & via progreendiendum est, quā in ceteris progressi sumus, ut videlicet animadventantur in eo duæ leges: altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium: jubens altera, ut simulatione, fallaciisque sublati*

sublati

tis dicta, & facta nostra simplici veritate metiamur. Juxta hunc ergo ordinem eadem via, quā in præcedentibus, nobis est progrediendum, ut scilicet, prius virtutes, quæ hoc spectant, expendamus, vitiaque rursus excutiamus contraria. Princípio tamen tamquam præambulam exagitamus q. de judicio, deinde agemus de veritate, seu veracitate, cui opponuntur mendacium, simulatio, seu hypocrisis, jaestantia, & ironia. Post verò affabilitatis virtutem, ipsique vitia contraria adulatioñem, & litigium percurremus. Deinde de falsis testibus instituetur disputatio, quæ caput est in hoc mandato. Ac denique ad quinque alia linguae vitia contumeliam, scilicet, detractionem, derisionem, sulurationem, & maledictionem, quæ justitiae adversantur descendemus. Sit ergo

QUÆSTIO I.

De Judicio.

ARTICULUS I.

Exponitur judicii quidditas.

2098 **J**udicium prout ad præsens, diffinitur: *Intellectus practici diffinitio, & sententia circa alterum ad stabiliendam inter ipsos æqualitatem.* D.Th. bīc q. 60. a. 1. Ponitur *intellectus practici diffinitio, & sententia*, quia judicium speculativum de justo ad ethicam, jurisque peritiam spectat. Dicitur *ad stabiliendam, &c.* quia in hoc judicio attenditur rectitudo unius ad alterum, quomodo certum est ad justitiam pertinere: unde contractè dici potest: *diffinitio juris seu justi.* Judicium ergo modo dicto actus est elicitus à justitia, nam versatur circa alterum ad stabiliendam æqualitatem. Hoc autem judicium reperitur tām in judice, quām in privatis hominibus, licet diversimodè; ille quippè tamquam justitia animata, & authoritativer jus dicit, proindeque potestatem habet compellendi partes ad executionem juris diffiniti; in privatis verò hominibus invenitur hoc judicium dum circa alterius probitatem versatur, quatenus, scilicet, stabilitur alicujus cum aliis æqualitas in bono famæ. Privatum hoc judicium absolute, & in exercitio non est debitum, sicut in Judice, sed ex hypothesi, sive ex suppositione quod fiat, vel ratione necessitatis, ut si proximus indigeat testimonio, & judicio alterius ad tuendam famam, vitam, vel bona sua.

2099 **O**pp. Judicium falsum de probitate, non est injustum, ut tradit D. Th. bīc q. 60. a. 4. ad 1. ergo neque judicium verum ac improbitate erit actus justitiae, quia contrariorum contraria est ratio. **R**esp. duo illa judicia, non esse formaliter contraria, nam judicio vero de improbitate opponitur direc-

ctè judicium falsum de eadem; quod autem est falsum circa probitatem, solūmodò materialiter est contrarium, & ex parte rei judicata: convenient siquidem in eo, quod in neutro judicio alicui fit injuria, & ideo judicium probitatis falsum, ex se non est injustum, & judicium de improbitate verum, est per se justum. Inde si is qui verè probus, & dignus est, aliqua dignitate privat, quia alter, verè improbus, & indignus, falso judicatur probus, illi fit injuria, & huic debitum est judicium de improbitate.

2100 **C**oncl. *Tria requirantur, ut judicium Judicis rectum sit.* Primo, ut procedat ex inclinatione justitiae. Secundo, quod procedat ex autoritate præsidentis. Tertio, quod proferatur secundum rectam rationem prudentiae. Quodcumque autem horum defuerit, judicium erit vitiosum, & illicitum. Defectu primæ conditionis erit in justum, & perversum: defectu secundæ, usurpatum: & ex defectu 3. dicitur suspiciosum, & temerarium. Ita D.Th. bīc a. 2. *in corpore.* Legimus sensus primæ conditionis est, quod judicium non sit contra Justitiam, & ideo signanter D.Th. dixit: *ex inclinatione justitiae, & non dicit: ex habitu, aut virtute justitiae,* quia ut sit actus virtutis justitiae, nulla debet circumstantia vitiari, quia bonum ex integra causa; ut autem judicium habeat dictam conditionem, sufficit quod non sit contra justitiam, seu quod Judicis judicium tribuat unicuique quod suum est, quod planè facere potest Judex, licet ipse virtuosus non sit, & nondum habeat justitiae virtutem. Defectus hujus conditionis ex genere suo constituit peccatum mortale; si verò Judex ex odio, avaritia, aut alio pravo fine judicium, seu sententiam proferret, abs dubio peccaret; peccatum tamen ejus malitiam accipit ex motivo, aut fine. V.g. Sententia Judicis ex inani gloria præcipientis suspendi homicidam, est venialiter vitiosa; si antem ex odio, peccabit graviter contra charitatem; in neutro tamen casu, contra justitiam.

2101 Authoritas legitima super Reum,
&

& causam requiritur secundò ad judicij re-
ctitudinem: eam habent Judices ordinatii,
delegati, & arbitri, hi quippè jure gen-
tium potestatem habent in eos, qui se ip-
pos ultrò subjiciunt illis. Observa tamen,
quòd Episcopus, qui fert censuram, ut aliena
bona restituantur, non intendit directè,
quòd innocens rem suam recuperet, hoc
namque foret dicere jus in causa civili, ju-
diciumque usurpare: solummodò ergo in-
tendit, quòd is qui alienum retinet, metu
excommunicationis restituat, exeatque à
peccato, unde in cap. *Novit ille, de judiciis,*
ait Pontifex: *Nullus enim, qui sit sanæ men-
tis ignorat, quin ad officium nostrum spectet
de quocumque mortali peccato corripere quem-
libet christianum, & si correptionem con-
tempserit, ipsum per distinctionem ecclesiastici-
cam coercere.* Non tamen expedit, inquit Sa-
lon, ut pro quibusvis rebus sententia adeò
gravis, qualis est ~~excommunicatio~~, profe-
ratur.

2102 Tertium denique quod postulat re-
ctitudo judicij, est conformitas ejus cum
regulis prudentiæ, ad quam exigitur ut fiat
quando, ubi, quomodo, & secundum or-
dinem, quem leges etiam scriptæ disponunt,
non enim quovis die, nec omni loco ferendū
est judicium, nec quilibet admittendus
est in actorem, aut testem; sed servandæ
sunt in citatione, processu, sententia, ejus-
que executione leges præscriptæ; ita fit,
ut si absit juris ordo, suspectum censeatur
judicium, si autem ex levibus tantum con-
jecturis proferatur, temerarium erit. Hujus
conditionis defectus peccatum est mortale,
quando Judex graves juris circumstantias
prætermittit præsertim si nocumentum gra-
ve alicui inferat. Potest tamen fieri veniale
ex levitate materiæ.

2103 Opp. Præter relatas conditiones,
ut judicium Judicis sit justum, opus est,
quòd ipse in peccato mortali non existat:
ergo. Prob. 1. ant. ex D. Th. in 4. Sent. dist.
19. q. 2. a. 2. qq. 2. ubi expressè illud tradit,
& sequuntur Paludanus, Silvester v. *correctio*,
q. 16. & alii. Prob. 2. Qui indignè utitur
officiō suo publico, peccat; sed ille, qui
est in peccato mortali, indignè utitur offi-
cio prælationis, & judicaturæ, sicut Sacer-
dos ministrans in peccato mortali: ergo
ille peccat corripiendo, vel quidquid aliud
proprii officii exequatur. *Resp.* cum Mag.
Bañez 2. 2. q. 60. art. 2. ad 3. D. Th. hoc art.
expressè retractasse illam sententiam; *Qui*

*sunt in gravibus peccatis (verba sunt art. 2. ad
3. q. 60.) non debent judicare eos qui sunt in
eisdem peccatis, vel minoribus, ut Chrysost. di-
cit (Hom. 24. in Matth.) super illud Matth.
7. Nolite judicare. Et præcipue hoc est intel-
ligendum, quando illa peccata sunt publica;
quia ex hoc generaretur scandalum in cordibus
aliorum. Si autem non sunt publica, sed ocul-
ta, & necessitas judicandi immineat, propter
officium, potest cum humilitate, & timore, vel
arguere, vel judicare. Similia habet 3. p.
q. 64. a. 6. ad 3. Ex quibus infert Bannes,
quod si Judicis peccatum non fuerit scanda-
losum, licet sit publicum, non impedit quo-
minus licet possit judicare. Dicitur autem
scandalosum judicium ex quo sententia Ju-
dicis contemptibilis fiat, & populo irrisoria
e. c. si Judex concubinarius publicus con-
demnet aliquem sibi subditum propter con-
cubinatum, tale quippè judicium merito ir-
rideretur.*

2104 *Ad 2. resp.* Indignitatem illam esse so-
lummodò negativam, non privativam, aut
contrariam; peccatum enim oculum judi-
cio Judicis non contrariatur. Erit tamen ve-
niale peccatum quando tali judicio desit hu-
militas, & timor, prætentatque Judex ostent-
atione zeli justitiæ videri mundus à crimen
sicut hypocritæ: si ergo absque scandalo, &
cum humilitate per quam Judex *congemiscat*, &
ad pariter conandum se invitet (ex
S. Aug. l. 2. de serm. Dom. in Monte, cap. 30.)
judicium proferat, nullatenus peccabit, &
colligitur ex C. Constant. *Jeff.* 8. in art. 8.
damnato contra Vviclef, qui tentantiam Ju-
dicis in lethali existentis esse nullam, alle-
rebat. Nec contra dicta urget paritas pot-
estatis ordinis: hæc namque in quadam con-
sistit consecratione, secùs verò prælatio, aut
judicatura; atque adeo gravis est disformi-
tas indignè illam usurpare, ut fert probabi-
litor tententia, & suò loco dicemus.

ARTICULUS II.

*Quid sunt Judicium temerarium, suspicio, &
dubium, exponitur.*

2105 *E*tsi tria, quæ indicat titulus, non
rarò in moralibus pro eodem
accipiuntur, præsè tamen loquendo diffe-
rent quammamxime, nam temerarium du-
biū contingit dumtaxat, ubi animus le-
vibus motivis innixus, in utramque contra-
dictionis partem æquè movetur, & in neu-
tram

tram determinatur. Suspicio autem est: *opinio mali ex indicis procedens levibus; unde tria requirit.* 1. quod sit opinio mali. 2. ex levibus motivis. Et 3. quod sit assensus formidolosus. Inde suspicio dicitur quasi *sub aspecto*, quia res quasi sub altera latens debiliter cōspicitur. Judicium autem temerarium est, *firma, certaque sententia de alterius malitia ex levibus indicis exorta*: nec propterea omnem omnino formidinem excludit, quia hoc judicium ad fidem humanam pertinet & opinionem, non ad scientiam, vel evidentiam. Diferentia igitur inter judicium temerarium & suspicionem erit, quod illud remotè tantum formidinem importat, verū ista, quoniam opinio est, illam actū claudit, aut saltem in potentia proxima.

2106 Sed distingue tres suspicionis gradus: primus, quando homo ex levibus motivis incipit dubitare. 2. cum pro certo malitiam alterius exprimit similiter ex levibus indicis. Et 3. ubi Judex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum. Ita D. Th. *bac q. 60. a. 3. in c. ubi & præmiserat*, quod hujusmodi assensus suspicioni oriuntur ex aliqua trium causatum. 1. ex eo quod aliquis est malus, & ideo facile de aliis opinatur malum, unde *Eccle. 10. v. 3. In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos estimat.* 2. quia male afficitur erga alterum sicut invidus, & odio habens. 3. quia longam habet defectum experientiam, & ideo frequenter senes sunt suspicioni. Ex his tribus causis, duæ priores pertinent ad affectus perversitatem, & ideo aggravant; postrema vero, diminuit suspicionis malitiam.

2107 Concl. I. *Judicium, suspicio, & dubitatio temeraria, quando cum plena animadversione de gravi aliquo malo proximi babentur, ex suo genere sunt peccatum mortale.* Quoad 1. partem est communis inter DD. & constat ex *Luc. 6. v. 37. Nolite judicare, & non judicabimini.* I. Cor. 4. v. 5. *Nolite ante tempus judicare, additque causalem dicens: quoadusque veniat Dominus.* Similia habet Rom. 14. v. 4. Denique *Fac. 4. v. 13. dicitur: Tu quis es, qui iudicas proximum?* Quibus in locis juxta communem PP. sensum sub gravi prohibetur judicium temerarium. Rat. per hoc judicium gravis fit injuria proximo, cum is jus habeat ad bonam de se existimationem, nisi forte aliud suadeat causa rationabilis. Et hoc verū est etiam, ubi proximus vita cessit, nam tunc adhuc vivit quātū ad famā, ac proinde defunctum graviter lādere mortalis est injustitia.

2108 Quoad 2. vero & 3. partem, gravissimè controvertitur à DD. Sed nostra resolutio est S. Antonini, & videtur colligi aper- tè ex D. Th. eamque tuerunt Bann. Salo, Natalis Alexander aliique. Prob. I. nam I. ad Tim. 6. v. 4. *Suspiciones mala enumerantur inter mortalia, & D. Th. ibi leēt.* I. ita glossat: *Suspiciones, scilicet, Dominorum adversus Christianos quasi libertatem ad lucrum finxerimus.* Vel quod solum tota doctrina Christiana esset inventa, ut servi fierent liberi; sed hujusmodi suspiciones citra dubium sunt lethales: ergo. Rat. hoc ipso, quod malam opinionem absque sufficienti causa deliberatè quis habeat de proximo, injuriam infert ipsui, contēnitque; sed hujusmodi injuria, & contemptus reputatur gravis, ubi grave suspicatur malum: ergo. Prob. min. ex D. Th. *bac q. 60. a. 3. in corp.* ubi postquam præmittit contemptum proximi esse peccatum mortale, subdit de secundo gradu suspicionis, de quo est quæstio: *Et hoc, si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi.* Et ibidem in solutione ad tertium, prosequitur: *Tunc judicium suspiciosum directè ad injustitiam pertinet, quando ad actum exteriores procedit: & tunc est peccatum mortale, ut dictum est (scilicet in corp. ejusd. art.)* Judicium autem interius pertinet ad injustitiam, secundum quod comparatur ad exterius judicium, ut actus interior ad exteriores, sicut concupiscentia ad fornicationem, & ira ad homicidium.

2109 Ex quibus plura suppetunt in confirm. min. assumpta. I. quod sicut judicium suspiciosum exterius pertinet ad tertium gradum, ita simile judicium interius indubie collocatur in 2. gradu. Deinde, juxta S. D. judicium interius, & exterius pertinet ad injustitiam, illud, quidem, directè, seu completere, istud vero incompletè: utrumque ergo, vel nullum erit mortale; nam ubi actus exterior est lethalis, quoque interior, ut patet in exemplis relatis de concupiscentia, & ira; sed judicium exterius suspiciosum, ex sent. S. Th. est peccatum mortale, & nullus, quem vide- rim, hoc diffitetur: ergo pariter internum. Urgeo: judicium quod mihi ex genere non est mortale, neque aliis erit: si ergo mihi absque peccato mortali fas est, opinionem temerariam, sive dubitationem de proximo habere, similiter hoc ipsum aliis licebit: potero igitur sine gravi proximi detimento judicium de ipso perversum aliis ingerere. Quo enim iure bonam opinionem in me depositam habet proximus, & apud alios reponit: si ergo hoc

hoc depositum , & fideicomissum propter le-
via indicia effundere possum absque injuria
gravi , quoque potero aliis insinuare , ut illud
depositum pariter effundant : *Homo enim ille*,
(inquit Ven. Porrecta) *babebat nobilem locum*
in corde istius anteā , in quantum de illo nobi-
lem opinionem babebat : nunc autem contempti-
bilem locum habet in corde istius , in quantum
contemptibilem de illo opinionem concipit . Per
hoc namque dejicit illum de loco alto habito in
corde proprio , & projicit ad locum infimum ,
quod profectō injuriam dicit , ut patet , si absque
causa verē sufficienti :: id faciat . Ita Seraphi-
nus . Hatum rationum pondere moti quidam
ex adversariis fatentur suspicionem , de qua
est lis , lethalem esse , si gravissima suspicantur
de proximo crima : ut si de viro probō , aut
religioso suspicaretur esse hæreticum , aut
impudicum , &c. secūs verō quando ordinaria
peccata suspicantur , etī gravia . Tempe-
rata hæc opinio , quæ perperā communis , &
vera à Salmant. tract. 13. cap. 4. n. 103. ap-
pellatur , principiis Theologiæ adversatur:
impossibile est autem (verba sunt D. Th. 1.2.
q.88. a.5.) quod circumstantia de peccato venia-
li faciat mortale , nisi afferat deformitatem al-
terius generis ; sed circumstantia gravissimi cri-
minis non afferat in suspicione deformitatem
alterius generis ; cum maneat intra genus , &
limites suspicionis : ergo .

2110 Sed ut amplius appareat inconse-
quentia hujus opinionis mediæ , sciscitor: su-
spicio orta ex odio v.g. vel est lethalis præci-
sè quia nascitur ex odio : vel etiam quia su-
spicio temeraria , & gravis est ? si primum ,
erit peccatum mortale odii , sique suspicio
extrahitur ad aliud genus ; sicut si quis ordi-
nat verbum otiosum (exemplum est D. Th.
loc. cit.) ad committendum adulterium , tunc
verbum otiosum fit mortale ex parte agen-
tis , & ex fine ad quem ordinatur ; unde tunc
non est nisi unum peccatum mortale , & aliud
veniale : similiter ergo erit in casu præfato
suspicionis . Si verō dicant secundum , infero:
ergo tunc erunt duo peccata mortalia , vel
unum cum dupli malitia specie distinta ,
odii , scilicet , & injustitiae . Hanc conseq. si
negant Salmant. desciscunt in extremam , &
nostræ oppositam opinionem: frustra ergo fa-
tigantur in temperamentis quærendis . Nullus
enim ausus est negare , natam ex odio suspi-
cionem esse mortiferam .

2111 Practicō hoc exemplō concl. nostra
conf. Vir probus , ac religiosus , de quo nobi-
lem habeo opinionem fortuito casu ipsum vi-

deo cum foemina impudica secretō colloquē-
tem , vel euntē . Repentina hac , & levi no-
vitate commotus , plenē ac deliberatè opinio-
nem muto , adeo ut interrogatus , an illa prior
nobilis existimatio apud me maneat ? Respon-
derem , minimè ; & si rursus à me quærerent ,
quid modò sentis de illo ? Protinus dicrem:
dubito de illius probitate , vel mihi non vide-
tur castus , fortè tamen mea existimatio falsa
erit . Isle , inquam , est casus controversus , in
quo considerare oportet: 1. illud naturæ prin-
cipium : *Quod tibi non vis fieri , alteri ne fece-
ris . 2. quod cap. Ex parte Extra. aescrutinio*,
dicitur : *Illum , quem indignum esse non novit ,*
*dignum beat astimare . Et 3. quod in tribu-
nali mentis argumentum impudicitiae instar*
est actoris , proximus habetur ut reus , & in
*pari delicto , vel causa potior est conditio possi-
denteris . Item cum jura partium sunt obscurā , reo*
favendum est , potius quam actori .

2112 Opp. 1. Ex D. Th. bac q. 60. a.3. &
clariss quoalib. 12. q. 22. a. 2. *Suspicio est quid*
*imperfectum in genere iudicii , & ideo est imper-
fectus motus , & ideo non est mortale ex genere :*
ergo . Resp. D. Th. loqui in 1. gradu suspicionū ,
non enim ait : quando homo dubitat , sed tūc:
cum incipit dubitare . Quibus verbis manifestè
indelibera tam insinuat suspicionem ; de illo
enim , qui ex proposito , & deliberatè dubi-
tat , nemo dicet : *incipit dubitare .* Hinc pul-
chrè adnotat laudatus Porrecta , aliud esse lo-
qui de suspicionibus , & aliud de iudicio ex
ipsis procedente : illæ inveniuntur , quando
ex levibus indiciis incipit quis dubitare , &
hoc dicit esse veniale D. Th. cum S. August.
propter indeliberationem : iudicium verō ex
suspitione ortum , juxta eundem S. D. ibidem
ad 3. genere suo est mortale , quia delibera-
tum . Conferatur argumentum , quod sibi ob-
jicit D. Th. cum solutione ad 3. & constabit
interpretationem nostram esse legitimam . Et
ex his ad locum ex quodlib. dicitur similiter : lo-
qui de suspicione irdeliberata , non de iudi-
cio liberato , quod , nē à communi modo
loquendi recederemus , appellavimus suspi-
cionem delibera tam , sed re ipsa non est mera
suspicio , sed iudicium suo genere perfectum .

2113 Opp. 2. Peccatum genere suo mor-
tale , contrariatur charitati , ita ut cum ipso
consistere nequeat ; sed suspicio non est hu-
ju modi: 1. quia non intert contemptum per-
fectum , & completum , licet sit de re gravi .
2. quia est assensus debilis , in perfectius , &
firmitate carens , adeoque tantum leviter pro-
ximus lœditur: ergo . Resp. N. min. ad 1. prob.
dist.

dist. ant. non infert contemptum perfectum moraliter, & substantialiter, N. qui talis sit physicè, C. Quippè moraliter loquendo judicium illud suspicium deturbat, & quidem perfecte, proximum à possessione boræ opinionis in qua erat, et si ipsum non statuat in ultimo infamiae loco, ut fieret per judicium temerarium; & argumentum videtur nimis probare: nam ex eo sequitur, judicium mente conceptum numquam esse mortale nisi ore proferatur, cum tunc habeat complementum. *Ad 2. prob.* dist. est debilis, &c. comparativè ad judicium temerarium, C. absolute, & simpliciter, N.

2114 *Colliges 1.* tria esse consideranda ad rectum proximi judicium. 1. indicia, seu motiva, quibus illud innititur. 2. persona de qua sit. Et 3. materia circa quam versatur judicium. Indicia itaque, quædam sunt levia, alia gravia, sed non sufficientia: alia verò graviora, & sufficientia. Suspicio ex primis indicis appellatur *temeraria*; ex secundis, *probabilis*; & *violenta*, dum postremis innititur. Scito autem, quod etsi in foro fori *Judex rectè* pergit (& sèpè ad id teneatur) ut inquirat, valeatque purgationem exigere, quando motiva sunt gravia, & non sufficientia: in foro tamen interno, privatisque hominibus, hoc nec licet, neque expedit: 1. quia famæ, nullò certò auctore constanti, nullo modo fides est adhibenda: igitur neque ex hoc tamquam ex motivo alicujus momenti quidquam est judicandum. Vide *Salon* *bic art. 3. controv. 3. §. Quamvis*, col. 221. tom. 1. *Rufus*: quia officium *Judicis* assumere, est gravissimum onus, & periculosisimum. Et 3. quia hoc est peccatum *præsumptionis*, juxta illud *Ecli. 18. v. 10.* *Vidit (Deus) præsumptionem cordis eorum, quoniam mala est.*

2115 Circa personam attendenda est ipsius qualitas: crebro enim contingit judicium de uno non esse illicitum saltem lethaliter, benè verò de alio. Similiter gravitas *materiæ* non est secundum se ipsam expendenda, & ponderanda, sed per respectum ad personam. Ad dignoscendum ergo, quando judicium temerarium, & suspicium sunt mortalia; aspiciendum est ad infamiam, nam inde perpenditur judicij gravitas; ita quod si notabiliter lèditur fama proximi, erit grave peccatum; scimus verò si sectus, & hanc vim habet quod hic a. 3. in corp. scribit D. Th. judicare ex leibus indicis; si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi. Hac unica regulâ facile resolvetur.

Tom. II.

plures casus, qui frequenter ab AA. afferuntur. Sed pro pacandis quorumdam conscientiis hanc aliam regulam audi ex Aragon. Qui *babet curam propriæ salutis, estque timorata conscientia, & minimè propensus ad inquirendum aliorum vitam, & mores non est damnandus regulariter de mortali.* 1. quia frequenter tales existimationes in iis sunt indeliberae. 2. quia etiamsi aliquando sine advertentia adveniant, credendum est, indicia fuisse sufficientia ad suspicandum, ille verò qui negligens suæ salutis, & ut in plurimum est censor vitae aliorum, semper timere debet de peccato mortali, & accusare se saltem sub dubio de illo. 1. quia credibile est eum, qui nihil facit propriam salutem, nihil facere famam proximi. 2. quia istius suspicione ex pravo affectu, aut invidia ferè semper oriuntur, ut appareat in his qui libenter lèdunt, audiunt, & narrant, quæ ad dedecus alicujus viri boni, & religiosi putant pertinere.

2116 *Colliges 2.* Judicium temerarium, ex levibus nempè, & non sufficientibus indicis; etiamsi aliquam formidinem importet, peccatum esse suo genere mortale contra 8. Decal. præceptum, quia per illud judicium gravis proximo irrogatur injuria, immo & aliqualiter hoc peccatum est contra divinum honorem, qui enim de occultis judicat proximum, divinum sibi usurpat judicium. Ex S. August. & refertur 2. q. 1. *can. Nomen*. Sed nota omnia judicia temeraria ejusdem esse speciei, unde opus non est defectum, & multo minus personam de qua sit judicium temerarium, detegere; quia sicut detractiones sunt ejusdem speciei, ut dicam infra, ita & judicia temeraria, cum hac tamen diversitate, quod in detractione, & contumelia aliquando obligari possit quis, etsi per accidens, ut exprimat personam, vel defectum, quia modus servandus in restitutione famæ, aut honoris, illud postulat; hæc autem ratio non procedit in judicio temerario, & ideo sufficit istud deponere, & confiteri nulla addita circumstantia.

2117 *Colliges 3.* regulam illam: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda*, exponi à D. Th. *bic q. 60. a. 4.* juxta hunc modum: Quod in dubio personæ, bonum de ipsa debemus judicare ad vitandam injuriam, sed quoniam in judicio rerum non imminet hoc proximi malum, sed solùmmodo errandi, ideo tunc debent inquiri rationes pro alterutra parte, & inventis motivis urgentioribus, in unam perpendere partem, & ubi non inventian,

niantur, cohiberi debet judicium de alterutra parte: unde S. Aug. 1. de Doct. Christ. cap. 27. *Ille autem justè, & sanctè vivit, qui rerum integer estimator est (in neutrā partem inclinando) :* hæc ultima verba desiderantur in Aug. intelligi tamen debent juxta prædicta, quæ sic denuò explicantur: Dubium de persona sufficienti causa non nixum, interpretari debet in bonam partem, deponendo quidem dubium, quia per illud injuria fit proximo, deponitur autem inclinando in assensum bonæ existimationis de proximo. Dubitatio vero, quæ rationabilem habet causam, deponi debet similiter in meliorem partem, sed non eodem modo. Nam imprimis non licet dubiū illud personæ in deteriorem partem interpretari, quia sic fieret injuria proximo. Ex suppositione autem, quod quis vellet judicium de persona facere, meliorem partem debet amplecti hoc casu dubio, quia aliás injustè contemneretur proximus, & ut habet regula 11. in 6. Cum sunt partium jura obscura, &c. & reg. 65. In pari causa, vel delicto, &c. sed proximus eo casu est in possessione honoris, & famæ: igitur quandiu ratio sufficiens non occurrat ad judicium de malo ipsius, tenemur bonum de ipso, si volumus, judicare.

2118 Inde inferes, ei, qui ex rationabili sufficientique causa dubitat, licitum esse, durante tali motivo, dubitare de proximi persona; quia hujusmodi dubitatio non minus est conformis prudentiæ, ac judicium ex causa rationabili; sed hoc licet, ut dixi: ergo & dubitatio. Nec obstat dicere, quod si dubia interpretentur in pejus, vitatur malum intellectus, error scilicet, & deceptio, cum frequenter contingat, quod homines male agant, quia stultorum infinitus est numerus. Eccles. 1. v. 15. *Sensus enim & cogitatio humanae cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Gen. 8. v. 21. *Rursus, sàpè in deteriorem partem licet interpretari dubia adhuc personæ, ut appareat in Prælatis, Parentibus, & Dominis, qui cautelas, & remedia providè adhibent, nè subditi sint mali:* igitur non omnia dubia personæ debent interpretari in melius. Non inquam hæc officiunt: nam ad 1. resp. quod deceptio, & error intellectus, illo casu, nullum est malum morale, idcirco ubi manifesta non apparent motiva, debemus proximum ut bonum æstimate, si judicare volumus. Ad 2. resp. quod dubia in deteriorem partem interpretari per modum diffinitionis, numquam est licitum, benè verò per modum cuiusdam suppositionis ex prudenti cautela:

hac ratione cum debeamus aliquibus malis propriis, vel alienis adhibere remedium, expedit quod supponatur quod est deterius. Distingue ergo hæc duo: bonam de aliquo habere opinionem; & remedium aut cautelam exhibere, nè fiat malus; illud simplicitatem rectam, hoc autem prudentiam refert.

QUÆSTIO II.

De Veracitate, & Vitiis ipsi contrariis.

ARTICULUS I.

Exponitur veritatis, seu veracitatis virtus.

2119 **V**eritas reperitur in tribus: primò, in re, tamquam in causa efficiēte, & hoc modo virtutis intellectualis est objectum, unde in predicament. de subst. in fin. habetur: ab eo quod res est, vel non est, dicitur oratio vera, vel falsa, quæ veritas appellatur objectiva. Secundò verò est formalis, & in mente ut in cognoscente recipitur, finiturque: ad aquatio intellectus ad rem, sive æqualitas intellectus cum re intellecta. Veritas hæc cum priori necessariò connectitur, aliás non esset ad aquatio, nec rectitudo, & ideo D. Th. hic q. 109. a. 1. in corp. unam cum altera exponit, & de utraque latè differit 1. p. q. 16. & in disp. q. 1. Reperitur 3. veritas in sermone, diffiniturque à D. Th. *Virtus, quæ quis talem se exhibet exterius in verbis, qualis est.* Et contractiùs S. Aug. de vera Relig. cap. 36. dicens: *Veritas est, quæ ostendit id quod est.* Et de veritate hoc modo accepta nunc loquimur. Sit ergo

2120 *Concl. 1. Veritas, quæ verax quis dicitur, virtus est moralis, & specialis ad justitiam spectans tamquam pars potentialis.* Rat. 1. p. Virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit; sed dicere verum, cum debitis circumstantiis actus est bonus, & bonum faciens veracem: ergo. Dixi, *cum debitis circumstantiis,* aliás erit actus vitiosus, ideoque non licet sine causa se ipsum laudare, vel inutiliter vituperare, et si sit manifestando verum, unde dicitur Prov. 27. v. 2. *Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus, & non labia tua.* Et Isai. 3. v. 9. reprehenduntur qui peccatum suum non absconderunt. Rat. 2. p. Ubi est specialis honestatis ratio, quoque reperitur specialis virtus; sed in ve-

racitate invenitur specialis honestas, quod scilicet verba, & facta debitè ordinentur, quatenus sunt signa eorum, quæ in nobis sunt: ergo. Nota, quod licet veracitatis materia sint facta, & res, sed nonnisi quatenus hæc virtualiter sunt verba, quibus exprimitur, & significatur quod mente concipitur: *factis*, inquam, ut nutus, gestus, &c. res verò: cum in obsidione quis positus, igne accenso, significat indigentiam suam illis, qui sunt extra. De solis autem verbis mentionem facimus in diffinit. quia *voces præcipuum locum tenent inter alia signa*, ex S. Aug. relato à D. Th. hic q. 110. a. 1. ad 2.

2121 Opp. cont. 1. p. Veracitas, vel inclinat ad dicendum verum determinatè prout est in re, vel prout solummodo est in mente? Non 1. nam sæpè fallitur verax, affirmatque rem aliter ac est in se. Sed neque 2. quia verum, prout est tantum in mente, potest esse tripla falsum; sed falsum nullam potest specificare virtutem: sicut enim convertuntur verum & bonum, ita malum & fallum: ergo veracitas non est virtus. Resp. Quod actus veracitatis est prolatio veri prout est in mente, & in cognoscente; unde si in ipso fuerit dubia veritas, non exprimitur ut certa; inclinat enim hæc virtus, ut manifestet hominem, qualis est in se ipso: inde quamquam res prolatata aliter sit in re, non ex hoc veracitas cadit à ratione virtutis, cum non specificetur, ut falsò supponit argum. à vero, & falso, sed à dictione veri prout est in mente, quod significavit, licet obscurius, Tullius lib. 2. de invent. dicens: *Veritas est, per quam, immutata ea, quæ sunt, aut ante fuerunt, aut futura sunt, dicuntur.* Tò *immutata* indicat, quod sicut sunt in mente, dicuntur à verace.

2122 Opp. 2. cont. 2.p. Dicere verum extra judicium, pertinet ad fidelitatem, & in judicio ad justitiam: ergo dicere verum non constituit specialem virtutem. Resp. 1. Cajet. infra q. 113. quod veracitas, & fidelitas sola ratione differunt, quoniam illa dicit conformitatem signi, & signati in ordine ad se ipsum, fides autem appellatur in quantum conformat facta dictis. Sed melius cum D. Th. hic q. 109. a. 3. ad 3. Resp. Fidelitatem, & veracitatem realiter distingui, illa enim inclinat ad verum dicendum determinatè in stipulationibus, unde habet comites sicut juramentum promissorum; veracitas autem latius diffunditur ad dicendum verum, in omni, scilicet, conversatione, in congressibus, & colloquiis hominum. Similiter, justitia solum in-

clinat ad verum testimonium, quod dicitur in judicio. Videsis C. Aguirre in *Ethica*, lib. 4. cap. 7. n. 10.

ARTICULUS II.

Quid, quotplex, & quale sit mendacii peccatum?

2123 Concl. 1. Mendacium dissipatur: *Enunciatio falsi cum voluntate ad fallendum prolatæ.* Ex S. Aug. & D. Th. hic q. 110. a. 1. Hac in descriptione mendacii, negotium plerisque facessit tò: *cum voluntate fallendi*, quidam enim requirunt pro mendacio, quod quis intendat alium fallere: sed alii hoc negant. Mihi videtur cum distinctione loquendum, quod, scilicet, mendacium non exigit *essentialiter* intentionem illam, bene vero completivè; nam fallere est effectus mendacii: ergo non est ipsius forma, cum effectus non pertineat ad formam sive speciem suæ culpæ, ut colligitur ex D. Th. loc. cit. Unde Glossa, cap. *Beatus*, q. 2. tò *fallendi* expavit sic: id est *falsum dicendi*, & quidem rectissimè; nam formale, & essentialis in mendacio est *voluntas dicendi falsum*, ut docet D. Th. ibi. Itaque ex tribus quæ concurrunt in mendacio, scilicet, *falsum dicere: velle falsum dicere: & voluntas*, seu *intentio fallendi*, 1. est accidentale in mendacio. 2. omnino essentialis. 3. verò, mendacii complementum. Quare AA. necessariam judicantes in mendacio intentionem fallendi, solum volunt, quod opus, seu verbum natum sit fallere; & colligitur ex D. Th. hic q. 110. a. 3. ad 6.

2124 Concl. 2. *Divisio mendacii in illud quod transcendit veritatem in majus, & quod ab ipsa deficit in minus, est essentialis: accidentalis verò & inadæquata, per quam partitur in perniciosum, jocosum, & officiosum.* Rat. 1.p. mendacium (idem de simulatione) specie sua est genus ad jactantiam & ironiam; sed hoc ipso divisio illa est essentialis: ergo. Rat. 2.p. Mendacium perniciosum fit causâ nocimenti, jocosum, ludi causâ, & officiosum ob propriam, alienamvè utilitatem; sed hæc partitio convenit mendacio accidentaliter ex parte, scilicet, finis intenti à mendaci secundum quam aggravatur, vel diminuitur mendacium, non tamen variatur intra suam lineâ: ergo divisio est accidentalis. Rat. 3. p. qui mentitur ex libidine, id est, propter delectationem mentiendi, mendax est; sed nullo ex tribus modis assignatis: ergo.

2125 Concl. 3. *Omne mendacium intrinsecè est malum, sed veniale ex genere: at perniciosum secundum se est mortale, secus autem jocosum, & officiosum.* Prob. 1. p. Eccl. 7. v. 14. dicitur: *Noli velle mentiri omne mendacium.* Prov. 19. v. 9. *Qui loquitur mendacia, peribit.* Rat. ex D. Th. hic a. 4. Contra legem est naturæ, quod voce quis significet, id quod in mente non habet, nam voces naturaliter sunt signa conceptuum: ergo. Rat. 2. p. Mendacium intra suam lineam non privat gratia, & charitate, cum ex se solùm inferat proximi deceptionem, quæ malum est leve: ergo. Rat. 3. p. Tripliciter mendacium dicitur perniciōsum. 1. ex parte operis, cum nocumentum expreſſe ab operante non intenditur, putat cum quis errore culpabili falsum dicit in rebus fidei, aut morum. 2. ita ut non solùm opus sit nocivum, verūmetiam ut per se intendatur ab operante damnum, sicut cum falsum enunciatur intendendo Dei injuriam, aut proximi nocumentum. 3. ita ut licet mendacium sit per accidens perniciōsum, nihilominus nocumentum est prævisum, & volitum in causa, ut dum aliquis non veretur propter scandalum publicè mentiri; sed triplex hoc mendacii genus est mortale, nisi forte nocumentum sit leve, ut notat D. Th. loc. cit. ergo.

2126 Dixi: *prævisum, & volitum in causa;* nam qui protert mendacium ex quo suboritur grave nocumentum, omnino tamen per accidens, & præter intentionem operis, nedum operantis, ita ut damnum nec in causa sit volitum, seu voluntarium: quamvis inquam formaliter sit mendax, non tamen est formaliter perniciōsus, sed materialiter, unde non peccat mortaliter, ut observat Cajet. hic a. 2. Rat. ult. p. Mendacium jocosum, & officiosum ex ratione communi mendacii, non sunt mortalia, nam ut dixi: mendacium genere suo est veniale. Deinde, neque sunt mortalia in ratione talium, quinimò ex hac parte culpam minuunt: bonum enim additum malo, quamvis id non tollat, tamen minuit; sed mendacium jocosum, & officiosum sunt hujusmodi; nam in illo intenditur delectatio, & in isto utilitas: ergo dicta mendacia sunt venialia, adhuc in viris perfectis, ut contra Mag. tradit A. Dr. hic a. 4. ad 5. Nec oppositum docet S. Aug. nam ut ibidem notat D. Th. sub dubitatione loquitur ille, & fortasè ratione solius scandali. Circumstantia enim personæ nisi mutet speciem, non aggravat mortaliter, ut in violatione voti castitatis; in mendacio autem circumstantia personæ non variat spe-

ciem, benè verò per accidens, ratione, scilicet, scandali, & tunc esset perniciōsum: ergo in viris perfectis non omne mendacium est peccatum mortale; nam etsi constituantur in statu perfectionis, ut conservent veritatem in judicio, & doctrina; in aliis verò rebus minimi momenti, non tenentur sub mortali veritatem conservare, nisi forte ratione scandali. D. Th. loc. cit.

2127 Sequitur, peccare lethaliter DD. Magistros, & Judices dum contra ea, quæ ex suo officio in judicio, & doctrina tradunt, mentiuntur D. Th. loc. cit. Hoc enim ipso, quod ex officio, & scienter falsas tradant opiniones, grave inde auditoribus imminet nocumentum. Hinc prædictor falsa miracula, & indulgentias promulgans, vel reliquias falsas adorationi exponens, reus est peccati mortalis; in causa namque est, ut falsa etiam putentur vera SS. miracula: idemque dicit eadem ratione de illis, qui vitam SS. fingunt, referuntque scienter in concionibus aliter quam fuit. Nota mendacium leve in confessione, quod non sit materia Sacramenti necessaria, non esse peccatum mortale. Nec vallet paritas de judicio fori, cum ibi mendacium sit perjurium. Ita communior, & probabilius sententia cum Soto. Et de hac q. magna satis, ut ad mentales transeamus restrictiones.

ARTICULUS III.

An licite sint restrictiones mentales?

2128 **D**Epulsis è castris Catholicorum restrictionibus per Decretum Innoc. XI. die 2. Martii 1679. in quo prescriptæ sunt propositiones circa restrictiones infra referendas; recruduit pugna inter Theologos etiam primi subselii, pluresque sunt extortæ controversiae. Quidam enim duplex mentalium restrictionum distingunt genus, unum restrictionis puræ, seu strictè mentalis, & hoc esse damnatum ab Innoc. volunt. Aliud verò restrictionis latè mentalis, quod licitum adhuc hodie affirmant plurimi, ita ut Henno disp. 2. a. 9. §. 2. dicat: *Crediderim esse omnium Theologorum, & pro ea refert plures modernos in materia morali strictissimos.* Contra prædictas omnes restrictiones aperta fronte intrepide, & egregie certat nuperimè Concina tom. 3. l. 5. differt. 3. per 20. cap. & tom. 4. differt. 4. per 5. cap. idem prosequitur argumentum, sed descendens ad juramentum do-

losum, deciditque casus confessari, rei, aliosque in particulari. Nostra autem, & communior inter Theologos sententia, sequentibus conclusionibus innoteſcet. Sit ergo.

2129 Concl. 1. Laudato Inn. XI. decreto damnantur restrictiones nudè, sive strictè mentales, decerniturque enunciationes cum bujusmodi restrictionibus prolatas re ipsa esse mendacia, & ubi juramento confirmantur, tamquam perjuria reprobantur. Hæc resolutio communis est; ut tamen sensus illius patefiat, scias: primò, quod restrictio dicitur nudè mentalis, ubi nec in verbis, neque ex circumstantiis negotii, loci, temporis, &c. occulta mentis reflectio penetrari valet: sicut cum quis petenti pecunias, absolute respondet: non habeo, quia mente dicit: ad tibi dandum. Restrictio latè mentalis appellatur, quando ex circumstantiis præfatis deprehendi potest interior loquentis conceptus. Dupliciter autem dicuntur latè mentales: unò modò, quia ipsa verba æquivoca sunt, duplēcēque habent sensum, v.g. si quis dicat: Titius est bonus homo, intelligi potest, quod virtute sit prædictus, aut ediversò, quod cautus non est, & circumspetus. Alterò modò, quia circumstantiæ facti insinuant satis obscurum, & internum loquentis sensum. Exemplum est in reo, qui contra juris ordinem interrogatus, negat se fecisse. His præmissis, prob. concl. ex eo, quod qui sic locuntur, per sua verba id significare intendunt, quod contrarium est veritati, quam agnoscunt, & in corde occultant: unde cum duplicitate cordis loqui videntur; sed id agentes, rerum ordinem pervertunt: quod certè bonæ fidei contrarium est, destruitque illud societatis civilis vinculum, quod valdè inter homines necessarium est: ergo. Hac de causa Innoc. XI. seq. damnavit propositiones, nempe N. 26. Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriasponte, sive recreationis causā, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligentia intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliā viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum: revera non mentitur, nec est perjurus. Propos. 27. Causa justa utendi his amphiboliis est: quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur, tunc expediens, & studiosa. Propos. 28. Qui mediante commendatione, vel munere, ad magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod

de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectus ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

2130 Concl. 2. Amphibologicæ locutiones, sive æquivoca, quæ aut vi verborum, vel ratione circumstantiarum, juxta communem hominū intelligentiam varios excipiunt, saltem implicitè, sensus, sicutque aliqualiter externè intelligibles ab audiente, congruenter dicuntur latè mentales, iisque uti nonnumquam licet. Prior p. est omnino certa, cum apud omnes, tales dici latè restrictiones mentales, inconfessò sit. Prob. ergo 2. p. Licet veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione. S. Aug. à D. Th. relatus bīc q. 110. a. 3. ad 4. sed præfatæ restrictiones nihil aliud sunt, quam prudens occultatio veritatis sub quadam dissimulatione: ergo. Prob. min. Per usum talium restrictionum non decipitur proximus, sed ipse se seducit, dum oscitantia, negligentiā, hebetudine, aut fortè propriā malitiā obcæcatus capitur amphiboliā: ergo. Scito autem, quod ad licitum harum restrictionum usum exigitur. Primò, causa honesta rationabilis, & urgens. 2. quod priusquam, aut saltem tempore quo proferuntur verba, verum sensum, et si mente occultum, habeat proferens. 3. quod verba ex se ipsis, vel propter circumstantias, sensum præferant implicitè verum, & ab audiente, si velit advertere, perceptibilem.

2131 Requiritur inquam primò, causa finalis bona fata, seu justa, id est, quod non ex fine decipiendi proximum amphiboliā utamur, sed ex fine virtutis, & ita ut per se nulli noceat veritatis occultatio. Causa vero quasi efficiens, debet esse rationabilis, id est, gravi ratione innixa, & servata debita proportione quippè ad jurandum cum hac restrictione, necessum est occurrat mortis vitatio, aut perpetui carceris, publicæ infamiae, iacturæ bonorum notabilis, & similiū: at ulti hujus amphiboliæ causam, tām momentosam non exigit, si non adhibeatur juramentum, sed sufficit causa, quæ juxta timoratorum judicium congrua sit, & moraliter gravis, seu prudens. Profectò qui extra judicium absque juramento querit ab alio responsum, non eodem modo hoc accipit, ac si provocaret respondentem ad jusjurandum; nam hoc casu prudenter credit, quod respondens non sit usurpus amphiboliā, nisi ex causa gravissima, & urgenti; nam urgens quoque debet esse motivum utendi iis restrictionibus, equidem ubi alia suppetunt media licita pro tegenda

veritate, nequit auditor quamquam perspicacis sit ingenii, & equivocationem advertere, ideoque incautius decipitur, cum non teneatur præsumere locutionis amphiboliā, unde infra dicā processum hac in re servandum. Et de prima conditione hactenūs. Conditio 2. exigitur, quoniam ubi conceptu mentis interno verum locutionis sensum non habet quis, citra dubium mentitur, cum velit exprimere, & significare, quod mente non tenet. Postrema adhibetur conditio, ut discernas verba & equivoca à mendaciis: etenim si illa proferens, ita sensum verborum internum claudat, ut neque ex ipsis verbis, neque ex alia circumstantia exteriori, valeat colligi & equivocatio, & amphibolia, jam tunc non erunt verba & equivoca, sed restrictio strictè mentalis, & consequenter mendacium. Stabilitis omnium consensione ut opinor, prædictis conditionibus sit.

2132 Concl. 3. Quandocumque præfatae ad sunt conditiones, potest quis amphiboliis uti, quamquam urgeatur ut sine &equivocatione, aut sine amphibolia respondeat. Idque verificatur in Confessatio: in reo, & teste illegitimè interrogatis: in adultera, cui imminet mors, si marito interroganti crimen ipsa revelet: in nuncio mortis filii, ex cujus notitia timetur parentis mors: in eo denique, qui ut vitet proximi homicidium, dicit se nescire quod fecit. Exempla hæc ex S. Aug. tribus ult. cap. lib. contra mend. Ex D. Th. hic, ¶ qq. 69. ¶ 70. Ex S. Raymund. lib. 1. tit. 10. paulo ante fin. Ex S. Antonino p. 2. tit. 10. §. 1. excerpimus, eaque proponunt similiter plerique DD. qui nobis viciniores fuerunt, ut Soto, Covar. Torre, Prado, & alii præstantissimi Magistri, uno labio affirmantes, posse Confessarium, etiamsi expresse percontetur de auditis in confessione, dicere: *non audisse*, patiterque cæteri relati in exemplis, ut respondeant, valent negare crimen commissum, & afferere se nescire quod sciunt; quoniam in prædictis casibus concurrunt conditiones, & circumstantiae, paulo ante expensæ.

2133 Resolutio isthæc est Augustino-Thomistica: 1. quia S. August. cap. 4. ¶ 5. de mend. (cujus doctrinam sibi adoptat, ut solet, D. Th. hic q. 110. a. 3. ad 3.) sic ait: *Quidquid figurativè fit, vel dicitur, non est mendacium.* Omnis enim enunciatio ad id, quod enunciatur, referenda est: omne autem figurativè, aut factum, aut dictum hoc enunciatur: quod significat eis, quibus intelligendum prolatum est. Hæc S. Dr. Hac viâ excusat à mendacio Abraham

regredi promittentem cum Isaac: Jacob dicens Patti, se esse Esau: Judith loquentem cum Holoferne: insaniam Davidis, & alia dicta, vel facta obvia in sacris litteris. Ubi cum non sint mentiti Sancti Dei, mendacium tamen dixisse videntur. Ex his formatur ratio: *Omnis enunciatio ad id, quod enunciatur, referenda est;* sed confessarii, rei, testis, adulteræ, nuntii mortis filii, & aliorum similiūm enunciationes, referuntur saltem virtualiter ratione circumstantiarum exteriorum ad restrictiōnem mentis, si velint advertere interrogantes: ergo non sunt mendacia, nam concordant cum interiori mentis conceptu sufficienter manifesto. Min. in qua potest esse difficultas, prob. Jus, & debitum confessarii (idem de aliis) ad occultandam veritatem notum est, aut saltem innotescere debet interrogantibus, etiamsi rudibus: hi ergo sufficienter valent advertere illum, ut jure suo respondendo &equivocè, & per amphiboliā, nescio, scilicet, ut revelem.

2134 Dices: hoc, ut summum, concedi posse, ubi non urgeatur respondens, quod sine &equivocatione respondeat. Sed insto: interrogantis violentia imprudens, & injusta Confessarium, aliosque non privat jure naturali, & divino servandi sigillum, quamquam percontetur contractè de auditis in confessione; adultera similiter jure naturæ non privatur, ita, ut teneatur se prodere, ne decipiatur maritus, decipi volens: ergo absque mendacio possunt etiam hoc casu absolutâ uti amphiboliā, dicendo: *non feci, nescio.* Rursum: *verba, quæ exiguntur in aliquo foro, suscipiunt interpretationem secundum qualitatem fori,* ita Angelus à nemine non receperus. Inde Soto de teg. sec. memb. 3. quest. 3. concl. 4. infert, verba illa: *nihil scio*, jure ipso esse restricta, ut intelligantur de criminibus, quæ juridicè interrogantur: igitur estò judex iniquus reum, aut testem urgetet, ut sine &equivocatione responderent, possent nihilominus dicere cum amphiboliā: *nihil scimus*; iniquitas enim judicis non est ipso jute potentior, quod nosse ipse ligatur: ergo à se ipso decipiatur, si decipitur.

2135 Ad hæc: qualitercumque urgeatur oppressus, verba iplius possunt, ac debent referri, & intelligi, prout rationabiliter præsumitur esse significativa juxta qualitatem negotii, personæ, temporis, aliarumque circumstantiarum, ut rectè notat Torre hic q. 98. art. 3. disp. 4. sed in casibus propositis rationabiliter præsumitur verba significare, & im-

portare amphiboliam: cum hac igitur, pos-
sunt, ac debent accipi, subindeque vitatur
mendacium, quamvis respondens cogatur si-
ne æquivocatione, & planè loqui. Hæc om-
nia exemplis Sacrae Script. paulo ante relatis,
poterant illustrari: ex quibus id unum affe-
ram ex cap. 27. Gen. ubi v. 19. Isaac prius in-
terrogat: *Quis es tu fili mi?* *Dixitque Jacob:*
Ego sum primogenitus tuus Esau. Quod cum
dubitaret Isaac, rursus querit v. 24. *Tu es fi- lius meus Esau?* Respondit: *Ego sum.* Hæc sa-
cer textus: quæ si sedulò perpendantur, ap-
paret, quod in priori responsione intellexit
Isaac, Jacob loquutum esse aliquo figurato
sensu, quoniam dixit: *Ego sum primogenitus*
tuus Esau, & ideo urget, ut simpliciter, & si-
ne amphibolia ei dicat, nihil addens de pri-
mogenitura: An sit filius suus Esau? *Tu es,* in-
quit, *filius meus Esau?* Ettamen Jacob animo
tenens verum verborum sensum priorem, di-
xit: *Ego sum*: ergo quod ab interrogante ar-
ceatur respondens, ut sine æquivocatione res-
pondeat, non inde prohibetur is amphibo-
liam relinquere.

2136 Opp. 1. quod pro vita tuenda, pudi-
citia, & sigillis custodiendis, S. Aug. alia re-
perire remedia non potuit, nisi silentium, vel
apertam, invictamque significationem veritatis:
nulla ergo alia via occultandi veritatem est
tuta. Resp. dist. ant. nulla alia ex suppositione,
& mente opponentium, C. absolute, & sim-
pliciter, N. Itaque ea, quæ S. Aug. cap. 18.
contra mend. & aliis locis docet, nobisque ob-
jicit Concina, non ex propria S. Doct. mente,
sed quasi ab adversariis mendaciorum defen-
toribus opponerentur, sunt jactata, & summa
doctrinæ S. P. est: quod ne pro conservanda
proximi vita, aut propria, licitum est menda-
ciū, sicut nec stuprum ob vitandam mortem
impudicæ fœminæ, lœvo amore perturbatæ.
Tria ergo illa media, aut mortuus est, aut vi-
vit, aut nescio, tantum ex mente disputantium
adducit: at resolvendo, agnovit planè verbo-
rum amphibologias à Theologis communiter
admissas, ut præfertur, & patet ex his, quæ ibi
præmiserat cap. 10. & de mend. cap. 5. Decep-
tus est ergo Concina, propositiones disputa-
torias non distinguens à resolutoriis: hæc au-
tem discretio est observanda in lectione SS.
PP. præsertim Aug. si falli nolumus. Dispi-
ciendus est insuper controversæ scopus: in il-
lis enim de mend. & contra mend. totus est S.
P. ut ostendat omne mendacium esse pecca-
tum: perperam ergo Concina propos. 2. num.
III. inquit: *Cardo disputationis Augustinianæ*

in duobus recentissimis libris, potissimum in eo ver-
titur, ut rationes præbeantur pro veritatis occul-
*tatione, &c. Ita ille, sed non satis circumspe-
cte, nam S. Aug. eos libros adornavit, 1. ut er-*
torem Priscillianistarum everteret, tanquam
perniciosum; & 2. ut repelleret quorumdam
Catholicorum opinionem falsam, ut supra di-
xi: frustra igitur, & incautius contra restri-
ctiones mentales, assertur Aug. in prædictis;
nisi prius proberet, quod restrictiones sunt
mendacia, & ubi sint, fateor eas expugnasse
S. Aug. Nostra autem quæstio est: num sint
mendacia? idque longè distat à disputatione
Aug. Vide S.D. 1. Retract. cap. ult. ubi reddit
rationem, cur unum librum de mend. & alterum
*contra mend. scripsit, & ait: ad unum tam-
en finem uterque dirigitur, scilicet, ad op-*
pugnationem mendaciæ.

2137 Opp. 2. Testis, ubi à Judice, quam-
vis iniquo interrogetur, ut nequit amphiboi-
liæ, sed debet dicere: nec prodam, nec mentiar.
Fecit hoc Episcopus quondam Tagastensis Ecclesie,
Firmus nomine, firmior voluntate, ex Aug.
de mend. cap. 13. ergo. Hoc testimonio, &
exemplò utitur Concina loc. cit. cap. 3. n. 6. ut
probet, reum præter juris ordinem interro-
gatum, negare cum juramento non posse deli-
ctum occultum, & à se commissum. Sed mis-
so, quod S. P. ibi non loquitur de reo, sed de
teste, nec ullam mentionem juramenti facit,
resp. N. ant. & ad prob. dist. debet dicere, nec
prodam, nec mentiar, ita, quod hæc viâ cer-
tius mendacium vitetur, C. ita, ut nullum
aliud occultandæ veritatis occurrat medium,
N. Argumentum, quod sibi objicit Aug. est
hujusmodi: in prædicto casu, ubi, scilicet, à
satellitibus inquiritur Latro: *Quid facies, fal-*
sus testis, an proditor eris? An in crimen, falsi
testimonii, & proditionis, dubius, incertus que
remanebis? Igitur perplexus eris. Respondet
autem S. P. negando assumptum, nam ait: *An*
tacendo, vel profitendo, te non esse dicturum,
certus utrumque vitabis? Cur ergo non hoc fa-
cias, & priusquam ad judicem venias, ut caveas
etiam mendacium? Evitato enim mendacio, om-
ne testimonium falsum effugies: *Quanto ergo*
fortius, quanto excellentius dices: nec prodam,
nec mentiar. Hæc est S. P. sententia splendi-
dior, ut nulla egeat expositione.

2138 Adjiciam nihilominus circa lauda-
tum Firmi responsum, quod Apparitores for-
tè sciebant, absconditum ab Episcopo homi-
nem ad necem quæsitus, sicque illi non cre-
didissent, etiamsi æquivocè dixisset: *Nescio:*
unde æquivocationis usus eo casu esset va-
nus,

nus, sive opportunè respondit: *Nec prodam, nec mentiar.* Sed estò illud non scivissent satellites, locum tunc non habuit amphibolia, indecens enim valde erat, & indecorum, quòd ab Episcopo Imperatoris Ministri hominem quærerent ad supplicium, idcirco libera mente, fortitudineque invicta temerariam repulit interrogationem, dicens: *nec prodam, nec mentiar*, alioqui maculam intulisset dignitati Episcopali: in illis ergo circumstantiis methodus est non modò securior, & sublimitati ministerii magis consentanea; verum etiam necessaria, abstinere ab omni æquinvocatione. Hac ratione, B. Joan. Nepomucenus apostolicā constantiā aversatus est sacrilegiū Uvenclai, qui sæpius tentavit sigilli sacramentalis legem ab illo violari, necessarium quippè existimavit S. Vir prudenti exprobatione lœvum Principem reprimere: idemque aliquando ex debito esse servandum, ut custodiatur confessionis sigillum, fateor cum Soto de teg. sec. memb. 3. q. 3. concl. 4. vel quia urget correctionis præceptum, aut periculum contemptus fidei, & Religionis Catholicae: unde ipse Soto in 4. dist. 18. q. 4. art. 3. docet, quòd si Tyrannus, Infidelis, aut Catholicus improbisimus exquireret de auditis in confessione, non liceret confessario respondere: *non audivi.*

2139 Methodus isthæc pariter est necessaria confessario, si interrogetur de crimen, notorio interroganti: tunc enim, sive affirmet, sive neget, revelat sigillum, nulla igitur alia tunc suppetit via servandi sigillum, nisi repulso interrogationis, ut tradit La-Croix lib. 6. p. 2. n. 1982. & appositissimò exemplò confirmat Sap. Orsi in sua *Causa veritatis*, cap. 4. Hoc autem est valde notandum pro matre, quæ filiam monet, ut stuprum v.g. illi notum deponat in confessione, sed incondito zelo requirit à confessario, num filia crimen sit confessa? Hoc, inquam, casu, & similibus, nec affirmare, nec negare potest confessarius, sed repellere tenetur stultam interrogationem, sic, vel similiter: *An ignoras sacri sigilli præceptum? Quid ergo me interrogas? Abi, & paenitentiam age, &c.* Verumtamen quamvis modus hic custodiendi sigillum sit non modò optimus, & regulariter debitus; non exinde asserendum est, quòd sit mendacium respondere: *non audivi in confessione, quia universo populo receptum est* (inquit Soto de teg. sec. loc. cit.) ut verba illa excusat à mendacio, & quamvis Sap. hic Mag. ibidem addat: *sed credo nunquam esse necessarium, atque adeò diffi-*

cilè posse excusari à mendacio: hanc, inquam, Soto limitationem, probare non possumus, nam dissimulato, quòd *nunquam sit necessarium*, ex hoc tamen non infertur esse mendacium, nam ad id requiritur, quòd verba exprimant quod non est in mente juxta communem populi usum; sed *universo populo receptū est*, ut verba illa excusat à mendacio, etiam si necessarium non sit ea dicere: ergo adhuc hoc casu non esset mendacium, quamvis peccaret contra charitatem, aliamve virtutem, ut cum Henno q. 2. in *Dec. art. 9. §. 4.* docent alii plurimi. Et de his satis.

2140 Pro recto autem restrictionum usu, regulæ sint. Prima: *quoties sine ulla causa verba amphibologica proferuntur, semper est peccatum, vel quia mendacia sunt, aut saltem superflua, & otiosa.* Quapropter Clerus Gallicanus an. 1700, hanc propositionem: *Patriarchæ, Prophetæ, Angeli, ipse Christus æquivocationibus, sive amphiboliis, & restrictionibus usi sunt*; censuris prænotavit hòc modò: *hæc propositione scandalosa est, temeraria: mysticè, propheticè, parabolicè, sive economicè ad insinuandam alterius veritatem dicta, vel tacita cum vulgaribus gestis confundit: Sanctorum acta ludibrio vertit: ipsi etiam Angelis injuriosa: erga Christum contumeliosa, & impia.* Merito, inquam, notatur, quia sine necessitate uti restrictionibus omnium Theologorum sententiæ peccatum est: igitur extra necessitatis casum formula in loquitionibus servanda ea esse debet, quam Matth. 5. v. 37. præscripsit: *Sit sermo vester, est, est: non, non. Quod autem bis abundantius est, à malo est.*

2141 Reg. 2. Quando ineptus, & curiosus interrogator scire vult, quod non expedit sciri, talis est ordo servandus, ut adhibeat cumprimis silentium, & taciturnitas, juxta illud Prov. 26. v. 4. *Nè respondeas stulto juxta stultitiam suam, nè efficiaris ei similis.* Quòd si taciturnitas appareat periculosa, ad aliam materiam transferatur colloquium, & ubi ne quid deserviat, loquere quod re ipsa non sit æquivocum, et si videatur. E.C. Comedisti obsonium? Responde: *Sapidum certè erat, & benè conditum.* Si rursus, neque iis stultus acquiescit interrogator, modestè eum corripe sic, aut similiter: *tua non interest, nam Prov. loc. cit. v. 5. subditur: Responde stulto juxta stultitiam suam, nè sibi sapiens esse videatur.* Si denique omnibus prudenter pensatis, ex hoc respondendi processu tibi grave infamia malum v.g. re ipsa immineret, ideoque dixisses: *non commissi furtum*; et si in occulto à te sit com-

mis-

missum, non auderem damnare, cum jam adesset tunc causa utendi lata restrictione, habendo, scilicet, in mente: *quod tibi teneat nunc revelare. Reg. 3.* Non est eadem ratio utendi amphiboliis in quotidianis hominum colloquiis, quām in rebus ad sacrum Pœnitentiæ Tribunal spectantibus, vel ad judicium fori. Nec valet argumentum ex his singularibus ad communes, & frequentes conversationis humanæ actus. Idecirco extra judicium poli, & fori rarissimè eveniet, ut opinor, caus utendi licitis amphiboliis, cum vix occurrant circumstantiæ dudum præscriptæ, & alia via non minus facile, quām rationabiliter possint elidi interrogations otiosæ, inutiles, curiosæ, aut verisipelles.

ARTICULUS IV.

*Expenduntur Simulatio, Hypocrisis, Factantia,
¶ Ironia; Veracitati, ¶ Simplicitati contrariae.*

2142 **C**oncl. 1. *Simulatio propriè accepta diffinitur: mendacium quoddam in exteriorum signis factorum confitens.* Dixi: *propriè*, quia tæpius largè sumitur pro quacumque occultatione, sive fictione. Sic Dominus in Evangelio *finxit se longius ire*, quia composuit motum suum, quāli volentis longius ire, ut figurativè significaret, quòd ipse à Discipulorum fide longè erat. S. Gregor. Hom. 23. in Evang. Abraham quoque figurativè loq. uetus est, seu, ut ait S. Amb. ub. de ipso cap 8. prophetavit, quod ignorabat. Fictio pariter David coram Achis, simulatio non fuit stricta, quia communatio ejus fuit figuralis. Simulationem verò Jehu non est necesse excusari à peccato, vel mendacio, quia malus fuit, ut potè ab idolatria Jeroboam non recedens. Commendatur tamen, & tempora-liter remuneratur à Deo, non pro simulatio-ne, sed pro zelo, quòd destruxit cultum Baal, D. Th. hic q. IIII. a. I. ad 2.

2143 Ponitur: *mendacium quoddam*; nam simulatio species est mendacii materialis, non formalis: mendacium enim consistit in verbis; at illa in factis, quod quidem materiale est in mendacio. Ponitur: *in exteriorum factorum signis* ad designandam differentiam inter mendacium dicendi, & faciendi: illud absolutè appellatur mendacium, & istud simulatio, quæ ad plura se extendit, quām hypocrisis, cum de hujus ratione sit, simulare determinat personam justi; simulatio autem est si-

to cuiuscumque rei, ut cum Amnon simulavit languorem 2. Reg. 13. & Giezi simulavit 3. Reg. 4. quòd Eliseus indigeret duplice teste pro duobus adolescentibus: igitur omnis hypocrisis est simulatio, sed non econverso Diffinitur itaque hypocrisis: *Simulatio, quā quis simulat personam justi, aut justioris.* Id est, qua quis cum intus sit malus, bonum, aut meliorem palam se ostendit: *Hypò enim falsum, & crīsis judicium interpretatur.* Porro in hisce tribus mendacio, nempè, simulatione, & hypocrisi duo observa cum D. Th. loc. cit. a. 2. ad 3. quorum unum se habet, ut signum, aliud ut signatum: exteriora etenim opera, verba, vel quævis alia, sensibilia sunt signa, signatum verò mala est intentio, non respondens signo; nam mendax dicit habere in corde, quod non habet. Simulator manifestat factum contra quod intendit, & hypocrita rectam simulat intentionem, quā caret, tantum enim vult apparentiam, & signa virtutis: unde hypocrisis directè, & per se soli veracitati repugnat, quamvis indirectè, & per accidens opponatur humilitati, paupertati, & aliis virtutibus, quatenus finis hypocritæ est, vana mundi gloria, lucrum, &c.

2144 Concl. 2. *Simulatio, ¶ hypocrisis imperfecta, sive incompleta ex genere suo sunt peccata venialia: at hypocrisis perfecta, seu completa est lethalis.* Colligitur ex D. Th. q. IIII. a. 4. Rat. 1. p. est eadem, ac pro mendacio. Rat. 2. ¶ 3. p. Hypocrita dicitur primò, cuius intentio fertur, non solum ad simulandam sanctitatem, sed etiam ut eam non curet habere, ita ut intendat hanc viam male agere, sicut consuevit accipi in Sacra Scriptura. D. Thom. Et hoc modo est peccatum mortale, nam propter hujusmodi peccatum privatur homo gratia, excluditurque à visione Dei juxta illud Job 13. v. 16. Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita. Insuper iram Dei metetur, unde dicitur Job 36. v. 13. *Simulator, ¶ callidi provocant iram Dei.* Et Matth. 23. *Vae vobis :: hypocritæ, ubi tò Væ damnationem significat æternam, ut ibidem notat S. Hier.* Dicitur 2. hypocrita, cuius intentio tantum fertur ad sanctitatis opinionem; is licet à virtute deficiat ob peccatum mortale occultum, ipsa tamen simulatio ex se veniam est, cum intentionem non habeat negligendi sanctitatem. Potest tamen esse mortalis ex fine, ubi, scilicet, repugnet charitati Dei, vel proximi, pura, cum simulat sanctitatem, ut falsam dissiminet doctrinam, ut adipiscatur immunitus ecclesiasticam dignitatem, vel

similia; unde Act. 5. Ananias, & Saphira nontantur de hypocrisi, & Elymas Magus Act. 13. ergo. Sequitur, quod cum quis habitum Clericatus, aut Religionis assumit intendens ad statum perfectionis se transferre, si postea ex fragilitate deficiat, non est simulator, aut hypocrita, quia non tenetur manifestare suum peccatum, sanctitatis habitum deponendo. Si autem ad hoc sanctitatis habitum affumeret, ut se justum ostentaret, esset hypocrita, & simulator. Similiter peccaret, qui habitum sanctitatis assumeret, non intendens veraciter se ad opera perfectionis transferre, ut recte notat ibidem Ven. Porrecta, subditque Evangelii verba: *qui habet aures audiendi, audiat.*

2145 Concl. 3. Jactantia est: ostentatio, quæ quis verbis se extollit, plus de se dicens, quam sit, aut appareat. Colligitur ex D. Th. hic q. 112. a. 1. comprehenditurque duplex jactantiae genus, unum, quo quis de se loquitur supra id, quod est secundum veritatem, & alterum supra id, quod supra hominum opinionem est, sed hæc jactantia non est propriè talis, cum veritati non opponatur, & continget, ubi quis sine necessitate, vel utilitate (alias potest esse actus virtutis) vera de se ostentaret, quæ tamen sunt supra cognitionem, & opinionem aliorum, ut de Assuero habetur Esther 1. Hanc impropriam jactantiam refugiens Apost. 2. Cor. 12. v. 6. Parco, inquit, nè quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me. Cæterum jactantia propriè dicta opponitur veracitati per modū excessus, subinde includit mendacium. Verum si quis falsa de se narret, & supra cognitionem aliorum, utroque modo erit jactator, simpliciter, & secundum quid.

2146 Concl. 4. Jactantia propriè dicta, tūm ex se, cūm ex causa quandoque est mortalis, & aliquando venialis. D. Th. hic a. 2. Rat. 1. p. Jactantia est mendacii species; si ergo fuerit tantum officiosa, aut jocosa, erit ex se venialis; si verò perniciosa contra charitatem Dei, aut proximi, esset lethalis: ergo. Rat. 2. p. Causa motiva, & impellens ad jactantiam, est superbia, inanis gloria, appetitus lucri, vel similiū: ergo si jactantia procedit ex causa mortali, erit quoque mortalis. Et ex his discerne varios casus, in quibus jactantia propriè talis sit mortifera: 1. ubi quis perniciè se jactat contra gloriam Dei, ut de Rege Tiri habetur Ezech. 28. v. 1. & de Pharaone ibi cap. 29. v. 3. & de Rege Assur Isaïa 10. v. 13. In fortitudine manus meæ feci, &c. Similiter, quando aliquis contra charitatem

proximi se jactat perniciè cum Phariseo Luc. 18. vel contra se ipsum, ut cum dicit de se malum, quod non fecit. In his, inquam, & similibus casibus jactantia est lethalis, quia cum mendacio perniciose. In reliquis autem, et si quis multa vana jactet, modò sit cum a ullius præjudicio, veniale erit peccatum, & frequens hominum labes, juxta illud Job 32. v. 17. Ostendam sapientiam meam, &c. Jactantia porrò, quæ non importat mendacium, potest esse mortalis, ut cum quis jactat se de gravi criminè à se perpetrato, idque magis spectare videtur ad inanem gloriam, juxta illud Psal. 51. v. 1. Quid gloriaris in malitia? &c. Ex his regulam habes generalem de jactantia tūm propria, tūm lata, quod ubi fuerit graviter perniciosa, peccatum est mortale; secus vero si secus.

2147 Concl. 5. Ironia est: Mendacium, quo quis de se minora fingit. Ponitur: Mendacium, nam ubi illesa veritate, quæ majora sunt in se, reticet quis, nullum est peccatum, nisi forte ob alicujus circumstantiæ corruptionem, putà, si id facit, ad officium charitatis deterrandum. Dicitur: quo quis, &c. sive negando quod in se est, sive affirmando quod non est, ut faciunt prætextitii, & simulati humiles. Scito, quod ironia intrinsecè est mala, cum sit essentialiter mendacium, & quoad id, paria sunt peccata ironia, & jactantia, nam circa idem mentiuntur, conditionem, scilicet personæ.

2148 Si tamen utrumque hoc vitium ex radice, seu motivo pensatur, gravius peccatum est jactantia, quia ut in plurimū jactantia ex turpiori motivo procedit, scilicet ex appetitu lucri, vel honoris. Ironia verò ex hoc quod fugit (licet inordinate) per elationem, aliis gravis esse. Et secundum hoc Philosophus (lib. 4. Eth. c. 7.) dicit, quod jactantia est gravius peccatum quam ironia. D. Th. 2. 2. q. 113. a. 2. Sed nota 1. quod Quandoque aliquis minora de se fingit ex aliquo alio motivo, putà, ad dolose decipiendum, & tunc ironia est gravior. D. Th. ubi sup. Nota 2. quod ubi quis per verba exteriora, signa, aut vestes ostendere vult suum defectum in rebus exterioribus, simulque manifestare aliquam excellentiam spiritualem, sicut illi, de quibus Matth. 6. v. 16. dicitur: Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes, &c. incurrit jactantia, & ironiæ vitium, quamvis secundum diversa.

ARTICULUS V.

De affabilitate, & vitiis ipsi contrariis, adulatione, & litigio.

2149 **C**oncl. 1. Affabilitas, seu comitas diffinitur: *Virtus ordinans hominem convenienter ad alios in convictu communum in factis, tum in dictis.* Colligitur ex D. Th. hic q. 114. a. 1. Ponitur: *virtus, & quidem specialis, quia ejus materia est particulis nempè componere verba, motus, & facta in seriis (ad differentiam eutrapeliae, quæ versatur in ludicris) secundum quod decet hominem relatè ad eos, cum quibus conversatur, ideoque additur: ordinans, &c. quare affabilis, ut finem habet, delectabilem se aliis exhibere in seriis; medium autem ipsius est componere verba, motusque suos in negotiis seriis: sicut ergo justitia in his, quæ fiunt, facit ut sine alicujus injuria verba, negotiaque fiant, ita in his, quæ dicuntur, & fiunt, affabilis non sit molestus ei, cum quo converatur, nec etiam in modo dicendi, sed in omnibus se delectabilem exhibit juxta occurrentes circumstantias, & bi vulgariter gratiose appellantur.* Caj. ibi, & concludit: non arcet tam affabilitas hominem, quin quandoque ingerat quis tristitiam illi, cum quo converatur, quando, scilicet, oportet, ut dicitur 4. Ethic. Unde 2. Cor. 7. v. 8. *Si contristavos in epistola, non me paenitet.* Et infra: *quia contristati estis ad paenitentiam.* Et ideo (verba sunt D. Th. hic ad 3.) bis, qui sunt proni ad peccandum, non debemus bilarem vultum ostendere ad eos delectandum, ne videamur eorum peccato consentire, & quodammodo peccandi audaciam ministrare. Unde dicitur Eccli. 7. v. 20. *Filia tibi sunt? Serva corpus illarum, & non ostendas bilarem faciem tuam ad ilias.*

2150 Virtus hæc à Græcis appellatur amicitia, sed alio modo sumpta, nam quæ ad charitatem pertinet, consistit in affectu, quod unus alium diligit propter Deum, ut cum D. Th. q. 23. a. 1. dixi; amicitia vero isthæc versatur circa colloquia delectabilia, juxta illud Eccli. 4. v. 7. *Congregationi pauperum affabilem te facito;* ipsaque est pars justitiae potentialis, quia debitum rigorosum non inducit, nec ullam supponit inæqualitatem, sicut in commutationibus: debitum ergo hujus virtutis est naturale, honestatis, & morale, juxta illud Eccli 4. v. 8. *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum,* &

responde illi pacifica in mansuetudine. Fundatur itaque affabilitatis debitum super commensurabilitate actuum hominis ad alium in conversando: ex hoc namque, quod actus mei sunt secundum rationem commensurabiles sociali vita, debo eos componere, prout me decet, & ideo debitum hoc magis se tenet ex parte ipsius affabilis, quam ex parte socii, cum quo conversatur, ut docet D. Th. hic art. 2. unde rectè infert Caj. ibi, quod *omissio affabilitatis extra peccata venialia non est.*

2151 Concl. 2. Adulatio est: *Vitium, quod quis alios verbis, vel factis delectare vult supra debitum virtutis modum in communi conversatione.* D. Th. hic q. 115. a. 1. Ponitur: *vitium affabilitati diametrorum oppositum, licet indirectè sit contra proximi charitatem, ubi nempè huic esset noxia adulatio, ut frequenter contingit, ideoque can. Clericus, d. 46. præcipitur ab officio degradari Clericus vacans adulacionibus, & proditionibus.* Dicitur: *quod quis supra modum, &c. & contingit dupliciter 1. ut fiat sola intentione, & aviditate delectandi, & iste 4. Ethic. 6. appellatur placidus, peccat autem venialiter, cum non intendat obesse, sed solam delectationem temporalem.* Contingit 2. dum quis laudat prava, quæ sunt vituperanda: *vel dubia, & incerta, quæ non sunt ut certa laudanda: vel ut consequatur, aut provocet ad inanem gloriam, ut lucrum obtineat, aut dignitatem, & sic de aliis; turpe namque est, atque rationi dissonum, si pretio id ponatur, sicut foret, si quis vellet sibi solvi, quod in conversatione verum dicit.* Adulatio isthæc tripliciter potest esse lethalis. Primò, ratione materiae, ut dum quis laudat peccatum alterius mortale, nam peccat contra dilectionem Dei, contra cuius justitiam loquitur, & proximi, quem fovet in peccato: unde Isaia 5. v. 20. dicitur: *Va, qui dicitis malum bonum.* Ezech. 13. v. 18. *Va, qua consuunt pulvillo sub omni cubito manus.* 2. ratione intentionis, ut cum quis aliquem laudat, ut ipsi noceat corporaliter, aut spiritualiter, & ideo Prov. 27. v. 6. dicitur: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.* Et Eccles. 2. v. 6. *Melius est à sapiente corripi, quam fultorum aaulatione accipi.* 3. ratione occasiones, sicut cum laus adulatoris præter ipsius intentionem expressam fit alteri occasio peccandi: *Et in hoc considerare oportet, utrum sit occasio data, vel accepta, & qualis ruina subsequatur, sicut potest patere ex his, quæ supra de scandalo dicta sunt.* D. Th. hic a. 2.

2152 Concl. 3. Litigium diffinitur: *Con-*

tradictio in colloquiis, aliiisque actibus ad convi-
*cum humanum spectantibus ex fine contristandi proximum: directè igitur opponitur affabiliati, cum hujus sit functio, delectabiliter aliis convivere. Differt autem litigium à contentione, & discordia secundum finem, & radicem; nam ista oriuntur ex discordia animorum, & finis unius est veritatis impugnatio, alterius verò gaudii charitatis. Cæterum litigium *per se*, ex eo solum oritur, quod quis molestus est, naturā, usu, vel passione, aliis in conversando: finis autem ipsius est, contristare, sive perturbare quietum proximi animum. Quod dupliciter contingit: primò, expressè intendendo proximi molestiam. 2. absque tali intentione hoc facere virtualiter, quia in suis colloquiis pet se infert aliis tristitiam: unde ille litigiosus formalis, hic verò materialis sicut dicitur de detractor materialis, ita neque materialis litigiosus, quoniam voluntarii sunt actus isti deformes, faltem in causa. Scito in finem, quod litigium peccatum est gravius, quam adulatio, quia illud regulariter nocet, manifestè impugnando; adulatio autem occultè decipiēndo; unde illud comparatur rapina, ista verò furto, ut docet D. Th. *bis a. 2. ad 2. C. 3.* Ex quibus infert Caj. quod tutius est hominem, qui vult esse virtuosus, declinare in extremum adulatio, quam litigii, hoc est, attendere, ut in colloquiis magis declinet, ut potius excedat in placendo, quam in contristando juxta illam regul. 2. *Ethic. declinandum est in vitium similius virtuti*, intellige ex suppositione, sicut diximus in illo prologo: *ex duobus malis minus est eligendum.**

QUÆSTIO III.

De Testibus.

ARTICULUS I.

De obligatione testimoniū.

2153 **T**estis est: *Legitimus probator super statum causæ alterius adductus.* Explicatur. *Legitimus*, seu idoneus, omni exceptione major, ita, ut jure nulla ipsi possit opponi exceptio, vi cuius à testificando repellatur. Additur: *probator*, quia ad id adhibetur, ut suō testimoniō inducat judicium moraliter certum, quō

jus ferre possit judex *super statum causæ alterius*: profecto ferre testimonium in propria causa, non est testis proprium, sed actoris, vel rei. Ob quatuor motiva testis fit illegitimus: 1. *ob culpam*, ut infideles, infames, & socii criminis. 2. propter *rationis defectum*, ut amentes, mulieres, & pueri usque ad 26. annum, qui præsertim in criminalibus non admittuntur: testimonium tamen illorum ante prædictos annos, est indicium probabile, quod cum aliis sufficit ad torturam. 3. propter *affectum*, ut consanguinei, affines, domestici, & qui sunt de familia actoris, necnon inimici propter odium repelluntur; & 4. denique, propter *conditionem*, servi, pauperes, & alii, de quibus rationabiliter præsumi potest esse inducitos de facili ad testificandum contra veritatem. Similiter non admittitur laicus contra Clericum in causa criminali. Sequitur, legatarium, & fideicommissarium non esse impeditos testificari, si agatur de hereditate; seculis autem, ubi de sibi legatis, & fideicommissis. Similiter, in causa duabus communis, neuter debet admitti ut testis, cum utriusque sit causa; non tamen negaverim, posse quandoque pro se quempiam testificari, nam in mutuatorio pro se habenti unicum testimoniū, adhibito juramento, defertur, juridicamque facit probationem. His prælibatis. Sit

2154 **C**oncl. *Ubi quis fuerit requisitus à judice suo, interrogatusque juridicè, ferre tenetur testimonium in his, quæ sunt manifesta, vel de quibus præcessit infamia, aut semiplene sunt probata. D. Th. *bis q. 70. a. 1.* Silveller verbo testis, q. 8. & alii communiter. Rat. Proprio judicii obedire ligatur unusquisque in his, quæ justè præcipit, id siquidem est obedientia munus; sed in proposito justè à judice requiritur testimonium subditi: tenetur ergo his veritatem declarare. Sed limita, ubi non nisi cum gravi detimento proprio testificari posset subditus: licet enim hoc præceptum sit naturale, & divinum, non tamen ligat semper cum vita periculo, aut gravi alio damno, ut appareat in restitutione, innocentis defensione, & similibus: unde si hoc damnum subditi resciverit Judex, illum cogere nequit, ut testificetur, nisi forte crimen esset contra bonum commune, & in reipublicæ perniciem; bonum siquidem publicum privato semper præfertur. Hæc sunt certa inter Theologos.*

2155 **O**pp. 1. *Ex nostra ratione sequi: subditum iolunimodò ex obedientia ligati ad fe-*
ren-

Quæst. III. Artic. I. Testis.

501

rendum testimonium: ergo quamvis post citationem fugiat, fraudeve abscondatur, aut coram judice veritatem neget, non tenebitur damna resarcire, cum non ex justitia obligetur ad veritatis declarationem in favorem alterius. *Resp.* N. ant. Sicut enim in reo distinximus debitam justitiam, sive obedientiam te latè ad judicem, & ad partem læsam, ita in præsentि. Itaque juridice interrogatus, prout in argum. peccaret contra obedientiam judicii debitam, & contra justitiam proximi; subindeque teneretur damna resarcire subsequuta, dupli ratione. Prima causa est moralis; ut judex sententiam ferat in alterius dampnum: equidem si alii ita facerent, induceretur judex ad existimandum jus stare pro altera parte. Secunda, quia pars læsa habet jus, ut testis hujusmodi pandat veritatem. Ita omnes DD. teste Valentia: & quamvis Bañez propendat in oppositam, fatetur nihilominus, nostram esse communem, unde incautius eam moderni communiter deserunt, et si fortassis credant probabiliorem.

2156 *Instas:* qui non accersitur à judice, non tenetur lege justitiae adire ipsius tribunal, ut testimonium ferat, sed solummodo ex charitate, idque nonnisi in extrema, aut gravi necessitate; hoc namque testimonium est quoddam eleemosynæ genus, quod debet fieri, quando eget proximus testimonio: unde qui habet scripturam aliquam, ex qua pendet causa, tenetur illam producere ex charitate: pariter ergo, qui accersitur, & citatur. *Resp.* N. conf. & discrimen est: quia in casu nullum jus violat testis, cum ante citationem jus tantum habeat proximus in actu primo, seu ad testimonium postulandum; in casu autem conseq. habet jus in re, & non tantum ad rem, unde ex eo quod testis non se offerat, non deducitur peccare contra præceptum justitiae negativum, quod obligat pro semper; benè verò sequitur in casu conseq. Quod si testis citationem dolosè eludit, nè compareat, & interrogetur, juxta Sotum astringitur damna resarcire; est enim causa moralis, et si indirecta, nocimenti. Oppositum tamen videtur probabilius, nulla enim tunc adest obligatio testificandi ex justitia, ut ex rationibus adductis colligitur: peccaret ergo contra charitatem, sed non contra justitiam. Sicut nec curator, aut tutor nolentes tutelam, & curam suscipere etiam in casu gravis necessitatis pupilli; quamvis enim tunc pecarent contra obedientiam judicii non obtemperantes, & contra charitatem proximi; non

tamen contra justitiam commutativam. Ita Valentia, Salon, & communiter DD.

2157 *Sequitur:* teneri ad reparanda dama na testem citatum, & interrogatum contra aliquem: ageret siquidem contra præceptum negativum justitiae, quod obligamur non impedi re judicem, ut parti læsa satisfaciat, prout oportet. Tenerit similiter ad restitutionem, qui, postquam delictum est probatum falsis testibus, ipse postea testimonium fert fallum, quia tunc non solum consentit, verum etiam causa est moralis damni, non minus ac qui in electione, & in aliis rebus suffragator est contra propriam sententiam. Thomas Hurn. tom. 2. tr. 6. cap. 7. resol. 5. Cæterum qui sine peccato mortali, & absque mendacio falsitatem dixit in judicio, non constringitur restituere, quia dampnum, si subsequitur, nullatenus fuit illi voluntarium. Denique testis, qui à judice interrogatus veritatem iniquè occultat, quavis peccet gravissimè, non tamen tenerit ad poenam pecuniariam, ad quam reus damna retur, si ille verum aperuiisset, & ratio est: quod testis non tenetur ad poenam plusquam reus; sed is non luit poenam legis, nisi actu condemnatus, etiam iniquè, & per mendacium ab ea se exemerit: ergo nec testis. Ita Salon hic a. 1. dub. ult.

2158 *Opp.* 2. De his, quæ sub secreto commissa sunt alicui, sibi hâc dumtaxat viâ nota, non licet testimonium ferre, quamvis manifesta sint, præcedat infamia, vel semi plena probatio; nam qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, cœlat amici commissum. Prov. 11. v. 13. ergo, *Resp.* cum D. Th. hic ad 2. quod circa ea, quæ aliter (id est, extra sacramentalem confessio nem) homini sub secreto committuntur, distinguendum est: quandoque enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, putâ, si pertinent ad corruptionem spiritualem, vel corporalem, vel in grave detrimentum alie cujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando, quia in hoc franget fidem, quam alteri priori, & urgentiori titulo debet, id est, Reip. aut tertiae personæ. Quandoque verò sunt talia, quæ quis prodere non tenetur: unde potest obligari ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur, & tunc nullo modo tenetur (nec potest) ea prodere ex præcepto Superioris, quia tunc servare fidem est de jure naturali; nihil autem potest præcipere judex contra jus naturæ.

At-

2159 Atque ex his , licet à judice interrogetur advocatus , testificari nequit contra fidem secreti quod saltem implicitè creditur ab ipso exegisse partem suam . Neque chirurgi , obstetrices , tabelliones , procuratores , medici , consiliarii , & similes , quibus frequenter humanæ miseriae committuntur sub secreto , saltem virtuali , queunt : debentque occultare veritatem , nisi in damnum sit proprium , vel alterius , quod gravius sit , quam quod reputatur violatio secreti . Limita tamen , ubi quis illud accipit , promittens ejus observantiam cum proprio detrimento ; nam tunc stare debet promissis , scienti , enim , & volenti nulla sit injuria . Quid verò in casu editi à judice denuntiati , quō sub poena excommunicationis præcipit manifestare res furtivas , scripturam , & similia , quæ sub secreto tantum cuiquam sunt nota ? Resp. debere tunc secretum revelare , quia non eit servandum in damnum tertii , adeoque hoc casu mortaliter peccaret nō manifestans , incurritque excommunicationem Quod si fut moraliter impotens est restituere , vel rupta fuerit scriptura , nemo teneretur declarare commissum secretum , nec posset , quia fui nocebat in fama , & alteri nihil proficeret ; idque fortius urget in teste , cui commissum non est secretum .

2160 Casus itaque , in quibus graviter obligamur testificari , compendiosè accipe . Primus , ubi delictum est manifestum . 2. ubi præcessit infamia . 3. si fuerit semiplena probatio delicti . 4. si tuum testimonium sit necessarium ad propulsandum aliquod particulare damnum Reip. vel privati , & interrogatus , ex justitia dabis testimoniū : sed ex charitate , non citatus , & in neutro casu teneris celare secretum . 5. ubi citatis juridicē : quia si delictum non est contra bonum commune , nemo astringitur ultra se offerre ad testificandum ; nam qui se ingerit , habetur in jure ut suspectus . 6. si procedatur viâ accusationis (quæ ut dixi non est jam in usu) & accusator compulsus fuit accusare (quia si sponte accusat , non est curandum ; cum volens , in hoc periculum se ingesserit) & non nisi tuō testimoniō sufficenter potest probari delictum , ut colligitur ex D. Th. in fine corp. art. 1. idque verum est in privilegiis , putat Episcopis , Clericis , Regularibus , Consanguineis , uxore contra virum , &c. ubi enim Iesus eget omnino meō testimoniō , jure naturali , & charitatis lege teneor illi auxiliari , quamvis scirem ex hoc alium , re ipsa nocen-

tem , fore damnandum ; effectus quippè iste es- set per accidens sequutus ad justam innocentis defensionem : hanc potest iste prætermittere , quia valet cedere juri suo excedenti ; non sic testis eo casu , quia jus tueretur alienum .

2161 Exinde facilimum erit elicere pri- mō : quod in casibus impedimenti matrimonii , defectus natalium , aut morum , ubi nimis agatur de officio , aut beneficio conferendo , de contrahendo matrimonio , de ingressu Religionis , posse , ac deberi illa manifestari , etiamsi occulta , & sub secreto commissa , ad vitandum quidem Communitatis damnū , vel alicujus privati . Sequitur . 2. quod ubi quis tenet accusare , vel denuntiare juridicē , consciī astringuntur ad testificandum : ubi verò nullus tenetur ad illa , neque teneris ferre testimonium , ut quis damnetur , nisi fortè à superiore sis requisitus secundū ordinem juris . In hoc igitur negotio discerne primō , testimoniū citatum , & interrogatum ab eo , qui nec evocatur , nec interrogatur . 2. discerne te- stem , qui talis sit ad liberandum innocentem ab illo , qui accessit ad damnandum nocen- tem : hac siquidem discretione non erit diffi- cile occurrentes casus juxta prælibata rela- vere .

ARTICULUS II.

De numero testimiorum , modō ipsis repellendi , & de falso teste .

2162 IN actib⁹ humanis , super quibus con- stituuntur judicia , exiguntur te- stimonia : sufficit certitudo probabilis . D. Th. 2. 2. q. 70. a. 2. & subjungit : Est autem pro- babile , quod magis veritatem contineat dictum multorum , quam dictum unius . Hæc S. D. in quibus obiter nota : ipsum in vero sensu accepisse probabile pro approbabilī (ut dixi de Conscientia) & ideo prosequitur ad rem no- stram S. D. cum reus sit unus , qui negat , sed multi testes afferunt idem cum auctore , rationabiliter institutum est de jure divino , & huma- no , quod dicto testimio stetur . Ex his sit .

2163 Concl. Duorum , vel trium , qui sint idonei , testimonium , regulariter sufficit in ju- dicio , debent tamen esse testes contestes , & non singulares . Pars prior non est de jure divino , nam lex Deut. 17. & 19. In ore duorum , vel trium , statit omne verum , judicialis fuit , ces- savitque proinde ; refertur autem Matth. 18. Joan. 8. & 1. Cor. 13. in confirmationem ju- ris naturalis , juxta quod intelligitur concl. & probatur rat . D. Th. nuper adducta , quæ mo-

ralis est demonstratio, & juvatur ex eo, quod dicitur *Eccles. 4. v. 12.* *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Et *1. Joan. 5.* *Tres sunt, qui testimonium, &c.* Unde *S. Aug. tract. 36. in Joan.* In hoc testium, inquit, numero, est Trinitas secundum mysterium commendata, in qua est perpetua firmitas veritatis. Prob. 2. p. Dicordia testium in aliquibus circumstantiis variat substantiam facti: ergo enervat testimonii efficaciam, ut constat in exemplo *Susannæ Dan. 13.* Inde sequitur, quod ubi variatio fuerit accidentalis tantum, non infringit testimonium, quinimò illud reddit credibilius: quia si in omnibus concordarent, etiam in minimis, videretur ex condicione eundem sermonem proferre ex Chrysost. ut refert *D. Th. hic q. 70. a. 2.*

2164 Notandum verò nullam uique modo latam esse legem, quæ decernat in unoquoque negotio rem absolvi posse, aut debetri duobus testibus, & ideo diximus in concl. regulariter. Regulæ autem ad id statuendum, sunt ejusmodi. Prima, ubi unius testimonium alteri utilitatem affert, nullique præjudicium, sufficenter probat, v.g. circa collationem Baptismi. 2. cum probatio est alicujus facti, in quo nedum difficile, verum etiam quodammodo est impossibile duos reperire, ob idque solicitantis in confessione crimen testibus singularibus probatur, concurrentibus præsumptionibus, indicitis, & aliis adminiculis, ut loquitur *Greg. XV. const.* quæ incipit: *Universi.* Sed ubi ad causas Beatificationis, vel Canonizationis probatur miraculum, exiguntur necessariò, quod testes sint contestes, ut docet *Card. Lambert. lib. 3. cap. 5.* Regula 3. est: quod ubi agitur de gravi condemnatione alicujus, aut cum præjudicio alterius, non sufficit unus testis, idque est adeò verum, quod ubi de ultimo supplicio tractaretur, non sufficeret solius Regis, aut Imperatoris testimonium. In causis autem levibus, etsi agatur de alicujus damnatione, sufficit unus testis, ut habet communis usus, damnans scindentes ligna, fructusque rapientes, ob custodis testimonium. Inter Regulares similiter unius testimonium sat est ad puniendam fractionem statuti sub mortali obligantis, modo secum non afferat infamiam, gravemque punitionem. Et estò id non sit secundum juris rigorem, ubi tamen absque tormentis proceditur, nec tam ad puniendum, quam ad salutem animæ, & in regularis observantiae favorem, videtur rationabiliter tolerabile, præsertim iis, qui mortui sunt mundo. Sed quoniam reus nequirit ad hujusmodi sententiam tolerandam cogi,

posset, ac deberetur ex hujusmodi indiciis per tormenta (*religiosa quidem*) veritas inquiri, ut sententia non feratur, nisi contra confessum, vel convictum juxta Sacros Canones; ita Cajet. *bis a. 2. in resp. ad 2.* qui in contrarium perperam adducitur à quibusdam.

2165 Progredimur expendere modum repellendi testes, sitque regula universalis: ubique testis non est legitimus, idoneus, & omni exceptione major, excludi jure potest: unde omnes relati initio hujus disert. repulsa juridicè pati possunt, si testificantur. Scito autem 1. quod in causis civilibus admittitur Clericus, & Regularis, de licentia tamen superioris, quæ exigi debet ex consuetudine, nullo enim jure id præcipitur; unde quandoque valet testimonium horum absque licentia, quamvis illicitum testimonium. Ita Silverster q. 1. v. *testis.* Scito 2. Judicem non teneri criminia occulta, defectisque testis interrogare, & disquirere, donec à reo testi objiciantur; judex siquidem medius est actorem inter, & reum. Limita tamen, ubi defectus, & criminia, quibus inhabilis redditur testis, notoria sunt, & publica; tunc enim nequit à judge admitti, cum ipse sit custos legis, atque executor; igitur cum lex, & justitia hunc testem repellant, debet id exequi judex.

2166 Concl. 2. *Falsum testimonium in iudicio fori, triplicem habet deformitatem.* 1. perjurii, quia testis non admittitur, nisi juratus. 2. injustitiae, & hoc modo est similiter mortale ex genere, ideoque lex Decalogi sic habet: *non loqueris contra proximum falsum testimonium,* nam ubi id est in favorem proximi, non includit injustitiam contra proximum. Et 3. mendacii, quod genere suo non est mortale. Ita *D. Th. hic a. 4.* & intelligendus est de testimonio, quod falso est formaliter, seu mendacium; nam qui post prudentem reflectiōnem testificaretur quod crederet esse verum, quamvis illud re ipsa aliter foret, nullius peccati esset reus, nec subiret restitutio onus: haec siquidem oritur ex re accepta, vel ex culpabili actione; sed hujusmodi testis non teneatur ratione rei acceptæ, quia, ut pono, nihil sibi acquireret ex testimonio; neque ratione in justæ actionis, quia absque ulla culpa testis fuit falsus: ergo non subjaceret oneri restitutio nis, deberet tamen dictum suum retractare, ubi profutura judicaretur retractatio.

2167 Opp. 1. In jure non admittitur testimonii retractatio, nisi fiat in continenti, &

sine mora: ergo incassum cogitur quis retractare. 2. Ex hujusmodi retractatione damnum sequeretur notabile huic testi: ergo. 3. Qui ex culpabili negligentia, aut ignorantia temerè, & leviter falso testificatur, subit onus restitutionis: similiter ergo, qui ex ignorantia inculpata. *Ad 1. N. cons.* Hac enim viâ prioris testimonii infirmatur virtus, sive que prodest multum, & maximè ubi ageretur de fama, & honore, & retractator esset vir, de quo non esset suspicio prudens formaliter mentitum fuisse: unde tales possunt occurrere circumstantiae, ut posteriori testimonio teneatur judex stare, cum hac in re relinquantur judicum arbitrio multa. *Ad 2. dic:* Ad retractationem non teneri eo casu testem, quia cum haec obligatio in illo esset ex charitate, in illo enim laesa per ipsum esset iustitia, ut dixi, non teneretur cum proprio damno gravi juvare proximum, sed sufficeret observare ordinem charitatis juxta regulas nuper prescriptas. *Ad 3. N. cons.* Quia testis (de quo ant.) culpâ suâ dixit falso, unde sequutum est proximi damnum: ratione igitur iustiae actionis ligatus est restituere, & retractare.

2168 Hoc tamen limitant nonnulli, ubi retractatio innocentii profutura sit, alias sufficeret, quod testis damna subsequuta compensaret. *Rarsus:* in retractatione est considerandum, quod poena ordinaria testis falsi, est tritemium, vel alia gravis: cum autem qui retractat testimonium, quia falso, habeatur confessione sua testis falsus, id judicii constabit ex ipsa retractatione, unde imminet hujusmodi testi grave damnum, quod non vitabit ob metum. *Silvester q. 9. v. testis.* Oportet ergo, quod ubi occurrat retractationis judicialis casus, perpendatur quale sit damnum innocentii imminens, si non fiat retractatio, & quale sit, quod imminet falso testi, si fiat? Et in casu aequalis damni, aut non excedentis notabiliter, obligandus est falsus testis, ut retractet: secus verò ubi non nisi cum notabilitate excedenti, vel cum jactura superioris boni, ut sàpè contingit, fieri nequit retractatio; haec namque licet ex iustitia oriatur in hoc teste ad differentiam ejus, qui citra culpam falso tulit testimonium, non tamen iustitiae preceptum instat, nisi juxta regulas nuper allatas; nam excommunicatione supra preceptum injustum nihil facit.

2169 Supereft hoc loco excutere: *An pretium teneatur restituere, qui illud accepit, ut ferret testimonium?* *Resp.* Quod jure prohibitum est, quidpiam recipi pro testimonio

etiam vero: possunt tamen expensæ pro labore itineris, &c. exigiri, can. *Non sane*, 14. c. q. 5. proindeque litigans posset coram judice repetere quidquid iuste accepit testis proferendo testimonium; quamvis enim ille, ut redimeret vexam, potuerit dare, testis tamen iniquè accepit pretium pro re ad quam saltem ex precepto tenetur: qui ergo accipit pretium, nè falso dicat, debet restituere pecuniam danti; qui verò eam accipit pro falso testimonio, reddere debet acceptum non ei, qui dedit, sed pauperibus, vel ei, in cuius injuriā pecunia sit accepta, idque ultra restitutionem pro damnis illatis. Ita S. Antoninus communiter receptus *tit. 1. p. 2. cap. 19. §. 7.* Testis igitur quatuor modis lethaliter potest peccare. 1. scienter testificando falso, teneturque restituere, ac se retractare. 2. affirmando ut certum, quod sibi est dubium, eo vel magis, quod in judicio interrogantur testes, quomodo sciant. 3. testimonium omittendo, dum iuridice requiritur, vel urget charitas. Et 4. accipiendo pro testimonio pecuniam.

2170 Quæres autem de teste dubitante: *An ipsum legitimè interroget judex, subindeque: an teneatur respondere?* Dico, quod si ex testificatione cuiquam sequatur detrimentum aliquod, & ex silentio nullum, testificari nequit, quia in dubiis tutior pars est eligenda. Similiter tacere ipsum oportet, si ex suo testimonio damnum infertur æquale actori, & reo, quia in dubiis huic potius favendum est, quam illi. Non sic autem, si actori damnum notabiliter excedens imminet ex silentio testis dubitantis; tunc enim intrat proloquium: *ex duobus malis minus est eligendum.* Indeque habemus, quod ubi bonum publicum periclitatur, debet dubitans testimonium ferre, exprimendo suam dubitationem.

2171 Documenta haec extendi debent ad omnes subditos, ubi ambigerint, num Prælatus iuste præcipiat? Eadem enim ratio obedientiæ militat in teste relatè ad judicem, ac in aliis subditis; unde etiamsi sub combinatione excommunicationis majoris quidpiam præcipiat Prælatus, & dubitas, an iuste præcipiat? Teneris obedire, vel non, juxta regulas nuper allatas; nam excommunicatione supra preceptum injustum nihil facit. Vide Soto, *de teg. sec. memb. 3. q. 2.* & pro complemento audi ex Bañez hoc documentum maximè necessarium: *Quotiescumque aliquid præcipit Prælatus, in cuius executione se ba-*

babet subditus, ut instrumentalis causa, etiam si dubitet de precepti justitiâ, tenetur obedire. Hinc miles subditus, & dubitans de justitia belli, debet militare: unde de subdito dubitante, an teneatur ad jejunium, vel recitationem divini officii? Accedente Prælati nolentis præcepto, liberatur ab obligatione jejunii, & officii divini: superioris quippe præceptum in eo eventu est veluti autoritative interpretatio legis; sicut enim militis non est excutere justitiâ belli, ita neque subditus in illis, & casibus similibus detrectate potest Prælati præceptum. Cæterum, quando subditus gerit munus causæ quasi principalis, cum ad ipsum pertineat examinare rem præceptam, non tenetur, nec potest obedire, nisi conscientiam formet moraliter certam. Hinc testis, cum sit causa principalis ad condemnandum, vel absolvendum reum, non tenetur obedire, nisi juxta superius præscripta. Prædicator similiter, Consultor, Professor Theologiæ, & alii id genus, cum sint causæ quasi principales eorum, quæ docent, ubi Prælatus ipsis præcipiteret tradere doctrinam, de qua ipsi dubitarent, an sit vera, vel falsa? sana, aut nociva? tenerentur resistere propter eandem rationem.

QUÆSTIO IV.

De verborum Injuriis extra Judicium illatis.

ARTICULUS I.

Quid sit Contumelia?

IN peccatis verborum maximè considerandum videtur ex quo affectu aliquis verba proferat. Hanc regulam tradit D. Th. hic q. 72. a. 2. in corp. ex qua elicetur differentia peccatorum, quæ in factis, ab illis, quæ in verbis consistunt; etenim priora quacumque fiant intentione, sunt peccata, modò scienter, & voluntarie contra legem committantur, ideoque in ipsis ab objecto tantum accipitur species, ab eoque pendet eorundem gravitas, & levitas; qua ex ratione furtum, etsi ex intentione eleemosynæ fiat, illicitum est, & juxta rei acceptæ gravitatem, vel parvitatem, mortale, aut veniale. Cæterum peccata, quæ consistunt in verbis, cum ista, quatenus quidam sunt soni, nocere nequeant, nisi utsim-

Tom. II,

mùm molestando auditum, lacerare tantum possunt, prout aliquid significant, & hoc modò nocent proximo contumelia, detractione, sultratio, deriso, & maledictio, de quibus pertractat D. Th. hic à q. 72. ad 76. His prænotatis,

2173 Concl. Contumelia (quæ à contumelio dicitur quasi tota tumens verbis injuria, vel à contemptu, ex eo quod in alterius despectum profertur) hoc modò diffiniuntur: Dehonoratio proximi per verba, quibus id, quod est contra ejus honorem, in ipsis deducitur notitiam. Ponitur: dehonoratio proximi, ad differentiam detractionis, quæ est contra famam; contumelia vero adversus bonorem, qui nihil aliud est, quam protestatio quædam de excellentia bonitatis aliorum, ex D. Th. hic q. 72. a. 2. Unde dehonoratio erit: Irreverentia alicui facta contra ejusdem excellentiam. Dicitur: per verba, significantia nimis proximi defectum, significatio enim præsertim verbis tribuitur, ut docet S. Aug. 2. de Doct. Christ. cap. 3. Nonnunquam tamen signa, nutus, & facta vim verborum habent, quo circa nomine verborum significantur quæcumque assumuntur ad significandam aliquid inhonorificum. Ponitur: quibus id, quod est contra ejus honorem; nam contumelia est injuria specialis, id est, contra jus, subinde que peccatum mortale ex genere, contra justitiam commutativam. Additur: in notitiam ipsis deducitur, fitque quadrupliciter: 1. ita ut in faciem proximo quis objiciat illius defectum aperto verbô. 2. non soli ipsis, sed coram aliis, ideoque D. Th. addidit: Et aliorum, non tanquam necessarium, sed ut exprimeret majorem contumelie gravitatem. 3. scripto, aut libello infamatoriō, proprio authoris nomine appositō: nam ubi authoris nomen occultaretur, ad detractionem spectaret; & denique 4. eo absente, qui patitur injuriam, sed in præsentia aliorum coram quibus inhonorifica verba contra proximum eloquitur quis, ea tamen intentione, ut illi innotescant.

2174 Atque ex his gravitatem, differentiamque specificam contumelie disce: major quippe est injuria, ubi quis coram multis aliquem improperat, quam qui de proximo solū dicit defectum. Qui autem eo animo coram aliis detraxit, ut proximus absens intelligat se ab illo contemni, etsi mentem suam non prodat, reus est detractionis, & contumelie, unde utrumque debet confiteri. Atque ex his etiam habes, quod gravius peccatum est

contumelia, quām detractio, sicut rapina est gravius peccatum, quām furtum. D. Th. hic q. 73. a. 3. ad 2. Et rat. est, quod contumelia plus habet voluntarii, & injuriæ; cū enim detractio in absentia fiat, quodammodo detractor reveretur detractum, timetque ipsum: qua ex ratione Job 19. v. 18. dicebat: *Stulti quoque despiciebant me (intellige corde) & cū ab eis recessissem, detrahebant mihi, proferentes ore, quæ, me præsente, loqui verebantur.* Sed nota, quod contumelia, & detractio naturā suā excedunt peccata furti, & rapinæ, quia plus habentur honor, & fama, quām divitiæ: exceduntur tamen ab homicidio, adulterio, & aliis: *Graviora enim sunt peccata, quibus infertur nocumentum corpori, quām ea, quibus infertur nocumentum exterioribus rebus,* quales sunt divitiæ (honor, & fama) quæ extrinsecus adjacent, quo circa bona extrinseca appellantur à D. Th. hic q. 73. a. 3. in corp. Scito autem ex ira nasci contumeliam: unde illius filia ponitur: licet enim unum peccatum ex diversis queat nasci vitiis, ex eo tamen principaliter dicit originem, à quo frequentius prodire consuevit ratione propinquitatis ad finem; sed ad iræ finem, qui est vindicta, frequenter dicit contumelia, nihil enim tām promptum est irato, ut vindicetur, quām jacere verba contumeliosa: ergo contumelia maximè oritur ex ira. Fatendum tamen est, contumeliam aliquando oriiri ex superbia; unde 2. Machab. 1. v. 28. dicitur: *Afflige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia;* hæc namque ad contumeliam disponit, quoniam superbus ægrè fert quidquid ipsi ingratum dicitur, ideoque proclivior est ad iram, & injurias irrogat, præfertim si patresfamiliae, & domini superbi sint: unde Eccli. 4. v. 35. dicitur: *Noli esse sicut leo in domo tua, evertens domésticos, & opprimens subjectos tibi;* & Prov. 11. v. 2. *Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia.*

2175 Hactenus adducta citra controversiam à DD. excipiuntur, disceptatur autem 1. *An contumelia sit species specialissima?* Et affirmo, nam tria hæc, contumelia, convitium, & opprobrium, non differunt formaliter: objectum enim eorum unum est, dispositio scilicet, & potentia proxima ad actualem honorationem, quæ debita est fratri, & tollitur à contumelioso: similiter ratio sub qua lœdunt tria illa, videtur una, nempè, quod nocent vi, seu quadam cum violentia: igitur solùm differunt materialiter, sive ratio-

ne materiae erga quam versantur. Itaque defectus proximi sunt in triplici specie: 1. culpæ, & vitii, e. c. furtum, mendacium, & similia, quæ, si proximo objiciantur, sunt contumelias. 2. poenæ, & supplicia, ut career, verbera publica, quæ objecta efficiunt convitium. Et 3. denique imperfectiones physicae, quales sunt stultitia, cæcitas, illegitimitas, & alia, quæ et si non infamant, opprobria tamen sunt, & quandoque lethalia ex communi DD. Unde miserè falluntur, qui putant se non peccare, dum verbis offendunt proximum, quoniam ipsum non infamant, cū ad contumeliam non exigatur essentialiter infamia, sed sufficit irreverentia, ut docet D. Th. hic a. 2.

2176 Opp. Habitus diversificantur pér actus; sed actus, quibus honorantur parentes, Reges, Magistri, & alii, sunt diversi, cū observantiæ virtus in plures species dividatur: ergo habitus, qui ad deferendum honorem inclinant, sunt diversi: ergo & virtus ipsis opposita: contumelia igitur non est species specialissima. Resp. C. primo syllogismo, N. ult. conf. Licet enim virtus, observantiæ opposita, differentia specie, minimè verò, quæ in materia honoris contrariantur justitiæ; quia horum peccatorum objectum non est negatio actualis honoris, aliàs contumeliam non faceret, qui reverenter dehonstaret proximum eo tempore, & loco, quō non tenetur honorare, nam tunc non auferret quod proximo debebatur. Insuper, non consistit contumelia præcisè in dehonestatione, & inhonoratione activè sumpta; si quidem hōc modō nihil proximo admittitur; sed tantum infertur dedecus contra præceptum negativum observantiæ: igitur injustitia contumelias in eo stat, quod quis detrahit proximo bonum dispositionis, & potentia proximæ (quæ quid est passivum) ad actualem honorem accipiendo pro loco, & tempore: unde Sotus hic §. Contra hoc, ait: *Objecta propria, & formalia contumelia, & detractionis non sunt honor, & fama, &c.* Igitur quamvis contumelias materia sit diversa formaliter, tamen est unum peccatum specie intra suam lineam.

2177 Rursus quæres: Num, & quando contumelia sit peccatum mortale? Ad 1. resp. genere suo esse culpam lethalem; est enim species injustitiæ, cū lœdat jus quod habet proximus ad honorem. Ad 2. dico, in verborum injuriis duo esse pensanda: intentionem scilicet injuriantis, & injuriati dñnum:

num: igitur tunc semper, & solum erit venialis contumelia, quando intentio est inferendi leve damnum, & damnum illatum reipsa est leve. Et hoc extende ad detractionem, & ad alia peccata verborum, quæ possunt esse mortalia ex intentione, & ex facto absque intentione ladedi. Scias tamen, damnum leve, aut grave sumi ex circumstantiis injuriati, & injuriantis; necnon auditorum, & ex aliis, quæ oportet in praxi considerare: calumnia etenim, quæ uno casu est mortal, in alio erit levis, & econverso; ideoque nulla regula adhiberi potest omnes eventus complectens, nisi fortè regulæ generales in materia morum de ignorantia, inadvertentia, &c. Sed observa cum D. Thoma hic q. 72. a. 2. ad 2. licere quidem prælatis, & superioribus ob correptionis finem verbum aliquod convitiosum dicere: unde Dominus Lucæ ult. discipulos appellavit *stultos*, & *tardos corde*; & Apost. Galat. 3. vocat eos *insensatos*. Monet autem S. Aug. Serm. Domini in monte, quod id nonnisi raro, & magna necessitate fiat, & Cajet. ad prædictum D. Th. locum scribit: *Tutius mihi videtur, quod nunquam, nisi Spiritu S. sugerente, fiat.*

2178 Aliud dubium hic se offert, etenim si ex contumelia nascitur restituendi obligatio, ut est apud omnes inconfesso: *quis modus erit sufficiens?* Cajet. putat fieri satis, si voluntatem retractet injurians, exhibeatque injuriato reverentiam, quin sit necessarium veniam petere. Verum tamen existimo Cajet. non negare, requiri frequenter venia petitionem, præsertim ob consuetudinem, quæ jam obtinuit, ut non credatur satisfecisse contumeliosum, maximè si ejusdem sit conditionis, quoisque veniam petat; nec aliter impertienda est absolutio, nisi Confessarius perspexerit, pœnitentem certè, & opportunè veniam petitum: unde Mattb. 5. v. 23. dicitur: *Si offers munus tuum ad altare, &c.* Hinc SS. PP. plurimum commendant, requiruntque venia petitionem, maximè in subditis, & æqualibus. Hæc tamen intelligenda sunt, ubi prudenter constiterit, reverentia iterata, & venia petitione proximum esse placandum, condonaturumque. Cæterum, si probabiliter timeatur irritandum fore, prætermittenda sunt tamen reverentia, quam veniam petitio, & sufficiet honorificè de proximo loqui, quamdiu is fervet ira. Inde deduces, solâ prudentiâ diffiniri posse, quis modulus censendus sit aptus, & necessarius. Sed nota 1. quod ubi contumelia absent fuit il-

lata, rogandi sunt, qui audierunt, nè id in notitiam injuriati deducant, quod si fortè jam devenit, orandi sunt ipsimet, ut proximo suam retractationem significant, & pœnitentiam. Nota 2. quod ubi offendit fuit secreta, publica non requiritur satisfactio. At econverso, si injuria fuit aliis manifesta, occulta non sufficit compensatio: unde Paulus Act. 16. noluit occultè è carcere liberari, quia publicè ad carcerem fuerat damnatus.

2179 Postrema q. sit: *Quandonam est licitum, aut debitum contumelias ferre patienter?* Duxi: *patienter*, nam tacere, ut silentio amplius irritetur contumeliosus, potius esset vindicta, quam patientia, ut docet D. Th. hic a. 3. ad 3. Hoc prælibatō, resp. Quod tenemur ex charitate patienter ferre contumelias, ubi ex resistentia nostra aliorum timeatur scandalum, aut ejusdem contumeliosi, qui amplius irritabitur; unde Prov. 26. v. 4. dicitur: *Nè respondeas stulto juxta stultitiam suam, nè efficiaris ei similis.* Et estò vers. seq. dicatur: *Responde stulto juxta stultitiam suam, nè sibi sapiens esse videatur, utrumque tamen pro temporum, & personarum diversitate concordat;* unde Apost. 2. Cor. 12. v. 11. *Factus sum*, inquit, *insapiens, vos me coegistis.* Alia exempla habes apud Alapide loc. cit. ex Proverbii, ubi unum satis lepidum refert. Sed nota, quod propter duo possimus, ac debemus contumelias, & detractiones repellere, 1. propter bonum contumeliosi, ut reprimatur, & de cætero talia facere non attentet. 2. propter aliorum bonum, quorum profectus impeditur ob contumelias nobis illatas: unde S. Greg. Hom. 9. in Ezech. scribit: *Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, nè eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant: & ita in praxis moribus remanentes, benè vivere contemnunt.* Itaque prælati, superiores, & qualibet aliæ personæ, quarum honor, & fama, aliis, & suo muneri ritè exercendo necessarius est, debent calumnias, & detractiones sibi illatas propulsare, non propter cupiditatem privati honoris, sed propter officium charitatis. D. Th. hic a. 3. ad 1.

ARTICULUS II.

De Detractione, seu Infamia.

2180 **D**iffinitur Detractio, seu Infamia: *Denigratio alienæ famæ per oc-*
sūlū cul-

culta verba. Dicitur: *denigratio*, quia detrahens denigrat, seu nigrat facit notitiam proximi apud alios, & quidem per *occulta verba*, id est, dicta in absencia corporali, & intentionaliter, ut ex dictis appareat: unde patet, quod *detractio* differt à *contumelia* duplicitate: *primo*, quantum ad modum propoundingi verba, manifeste, scilicet, vel occulte, unde *Eccles.* 10. v. 11. dicitur: *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrabit.* *2.* Quantum ad objectum, seu finem ab utroque intentum: *contumeliosus enim derogat honori*; & famæ *detractor*. *Scito autem honorem aliquando esse sine fama*, & econverso: nonnunquam etenim prudens exhibetur reverentia propter sanguinis splendorem, aut dignitatem ei, cuius *famam* in moribus opinionem habemus; & *sæpenumero clara* habetur notitia de nonnullis latitantibus, & non honoratis.

2181 Bifariam autem contingit *detractio*, directe, scilicet, & indirecte, & quidem quadrupliciter directe, ut in hoc verbu ex-primitur:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Et totidem indirecte, nimirum: *Qui negat, minuit, reticet, laudative remisit*. Explicatur: *Imponens*, scilicet alteri falsum crimen. *Similiter augens* verum proximi peccatum, detrahit, necnon *manifestans*. Dicitur: *in mala vertens*, qui quando recte facta negare non potest, quocumque tamen modo pervertere tentat, sicut Judæi opera Christi blasphemando, ut notat S. Aug. ad illa verba *Psal.* 108. *Pro eo ut me diligenter, detrabebant mihi*. Hi enim Rei sunt judicii temerarii, famamque restituere debent, ut recte obsecrat *Cajetanus bīc a. 1. q. 73*. Indirecte autem famam alterius lœdit, qui *negat, minuit, vel reticet*, ubi proximum tenetur laudare; unde *detractio* est filia litoris. His septem modis quos refert D. Th. loc. cit. ad 3. addi potest *laudans frigidè*; & est ratio: quod ille putatur amicus, & nihil amplius reputatur in eo reperiri, ut in laudibus ponat. Scito etiam, reum, qui verum crimen negat sibi juridice objectum, lœdere testis famam, sique detrahit.

2182 Concl. *Detractio genere suo peccatum est injustitiae mortale, unius quidem speciei, & gravius furtō, levius tamen quam adulterium, & homicidium.* Prob. 1. p. nam *Rom. 1. v. 30.* dicitur: *Detractores Deo odibiles, quod ideo additur, inquit Glosa, nè leve*

putetur propter hoc quod consistit in verbis.

Rat. Inferre proximo grave damnum, per se est mortale; sed *detectione* auferitur proximi *famam*, quæ bonum est magni pretii, & cuius effectu impeditur homo ab agendo re. c. *uxta illud Eccli. 41. v. 15.* *Curam habet de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi, & magni: ergo.* *Rat. 2. p.* Omnes detectionis modi nuper relati respiciunt idem objectum materiale, famam scilicet lœsam, & unicum formale, nempe per verba occulta: ergo sicut contumelia, convitium, & impropterum ejusdem sunt speciei, ita detrahendi modi; explicare tamen eos oportet in confessione propter varium modum, qui debet servari in famæ restituzione. *Rat. 3. p.* *Melius est nomen bonum, quam divitiae multæ.* *Prov. 22. v. 1.* sed *detractor intendit obcurare nomen proximi: ergo plus ipsi nocet, quam si divitias furaretur.* *Rat. 4. p.* Per homicidium tollitur bonum vitæ præsentis, & adulterio idem bonum in prole lœditur; sed bonum vitæ est præstantius fama: ergo.

2183 Sequitur 1. Detectionis gravitatem pensari non ex verbis solitariè, sed relate ad illum, cui damnum inferunt; idcirco dicere de juvene mundano, aut milite, luxuriosum esse, injuriarum vindicem, aut similia; regulatiter non est mortale; benè verò vitrum Ecclesiasticum, & timoratum appellare mendacem, quia hoc notabilem infert injuriam; secùs verò appellare ipsum iracundum, vanum, &c. nam id frequenter habetur, ut veniale, cum solùm significet nonnullam inclinationem ad hujusmodi vitia. Insuper considerare oportet, quis, & qualis sit *detractor*: etenim persona contemptibilis, cui nulla fides tribui solet, quamvis peccet detrahendo, obnoxia tamen non manet restitutio-ni, quia reipsa infamiam non inducit.

2184 Sequitur 2. Ex dupli radice, ori-ri detectionis gravitatem, ex intentione scilicet, & *nomento*: etenim si intenditur lœdere famam proximi graviter, quamvis res sit levis, & materia detectionis parvi momen-ti, tamen *detractio* erit lethalis. *Similiter* ubi quis grave in fama *nomentum* inferat, quamvis non sit intenta, aut protestetur se nolle infamare, peccat mortaliter; quia quod verbis dicit, verbis contradicit. Regula igitur est: quod ubi verba per se gravem inducere possunt infamiam, peccatum est ex genere lethale, quamvis non concurrat for-malis intentio detrahendi, unde dicitur de-tra-

tractio materialis, ad differentiam formalis, quæ intentionem importat formalem læden-
di proximi famam. *Sequitur 3.* Quòd etsi contumelia sit peior detractione ex parte quidem objecti formalis, quia magis à Deo avertit, ut docet D. Th. *bic a. 3. ad 3.* & re-
ctè explicat Salomon; nihilominus ex aliis capitibus excedit detractio, 1. quia privat famam, quæ est majus bonum quam honor, ut est inconfessò apud prudentes. 2. quia honor facilius reparatur venia petitione, aut reverentia; infamia vero difficulter repellitur. 3. quia pluribus nocet detractio, quam contumelia. 4. quia licentiùs fit cum in absentia, & in occulto fiat.

2185 *Scito autem 1.* quòd si quis verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat propter aliquid bonum, vel necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio. D. Th. *bic q. 73. a.* 2. *in corp.* Et nota to: bonum, vel necessarium, & to: debitibus circumstantiis observatis; servanda quippe est moderatio, ita ut nec plura, nec graviora dicantur, quam postulet finis prætentus. Fines autem honesti, & necessarii sunt: 1. *instruētio* audientium, nè similia faciant. 2. eorundem cautela, nè decipientur per malam aliorum doctrinam, aut societatem, quos præsumunt bonos, aut doctos. 3. absentium correptio, ut scilicet ipsis referant præsentes, quod dicitur pro emendatione. 4. repulsa damni proprii extra judicium, & in judicio; unde reus, & multò magis innocens testes illegitimos repellunt viam legitimam. Et 5. denique profectus animæ, ut scilicet alios efficacius provocet ad orandum pro conversione proximi. In his ergo, & similibus casibus potest esse licitum, & meritorium, proximi delicta referre. Signum vero, ut dignoscatur intentionis rectitudo est, quòd dum quis talia profert, quandam in se sentit compassionem, & charitatium affectum circa delinquentem, sicut pia mater non delectatur in narrando longè mala filii sui, nec dicit illa, nisi ex necessitate, ut puta ipsi medico, aut illis, qui ejus saluti poterunt prodefesse. Gerson in *resp. ad qua-
tuor qq. quæst. 1. tom. 2. pag. mibi 355.*

2186 *Scito 2.* Peccatum esse detrahere defuncto, & aliqualiter gravius, quam viventi, nam *Ecli. 10. v. 37.* dicitur: *A mor-
tuō non prohibeas gratiam:* ergo capax est ob-
sequii defunctus, vivit enim ejus anima, & famæ conservatio, conformis est affectui, quem habuit cum viveret, manetque ejus-

modi affectus in statu separationis, unde injuria est capax. Insuper ex majori livore nascitur detractione contra defunctum, quam ubi viventi interrogatur: primo, quia ille defendere se nequit, sed nec defensores suæ famæ habent, sicut in vita. 2. quia sicut laverare in mortuorum cadavera, major est crudelitas, ita & lædere famam animalium, quæ in hominum memoriis vivunt. Dixi: aliqualiter, quia fama plus indigent viventes, ægrius que ferunt ejusdem jacturam, unde ex hac parte, gravius est detrahere viventi quam defuncto, sicque hoc affectivè, & subiectivè majus est peccatum, sed in effectu, & objective, p. jus est detrahere viventi.

2187 *Controversia 1.* est: *An liceat oc-
cultum proximi crimen detegere viro cordato
apud quem est certum, illud celatarum?* *Resp.* negauit cum D. Th. *bic art. 1. ad 2.* dicente, detractionem esse, etiam si coram uno solo quis detrahatur. *Rat.* est: quòd læditur graviter proximi fama in parte populi; sed hoc sufficit ad peccatum mortale, ut apparet in judicio temerario, & in contumelia, quamvis apud unum solum lædatur proximi honor: ergo. *Præterea:* Quilibet prudens pluri-
s estimat famam suam apud virum cordatum, quam apud plures insipientes: ergo. *Limita 1.* ubi adfuerit necessitas, & utilitas ejus cui narratur, aut delinquentis, & ideo uxor revelat filiorum delicta, ut vitet scandala, rixas, &c. cum se sola nequeat illis mederi, unde adhibitis circumstantiis rem indi-
cat marito, consanguineis, aut Confes-
satio. *Limita 2.* ubi quidquam revelatur, ut acceptio prudentis consilio remedium op-
portunè applicetur. *Limita 3.* in confessione sacramentali, in qua quis: *Si potest speciem pec-
cati confieri, non innotescendo personam cum
qua peccavit, peccat eam exprimendo, nisi for-
te salvato correctionis ordine, quem Dominus
statuit.* *Si verò speciem peccati exprimere non
potest, nisi exprimendo personam cum qua pec-
cavit, putat, si cum sorore concubuit, nece-
sse est, ut exprimendo peccati speciem, exprimat
personam.* Sed si fieri potest, debet querere ta-
lem Confessorem, qui personam sororis peni-
tius non cognoscat. D. Th. *opusc. 33. ad Fr. Ger-
rardum, lect. Bisantin.*

2188 *Controv. 2.* *An detrahatur qui absque
justa causa refert aliis quæ audivit, non affir-
mando ea ut certa, sed deferendo hesitans?* Af-
firmo: quia etsi tunc per se non oriatur infamia certa, bene verò suspicio contra fa-
mam proximi; sed iusplicio istud nocet ip-

si, juxta materiæ gravitatem, ut apparet ex dictis de judicio suspiciose: ergo & talis narratio. Dixi: *per se*, nam per accidens, seu ex levitate audientium, in his casibus sæpenumerò gravissimè læditur fama, dum certum dicunt quod tanquam incertum ab uno acceperunt, & subinde qui prius narravit, ignem mittit in famam proximi; cæteri vero illum flatu augent, quos omnes meritò reprehendit Soto, lib. 4. de Just. q. 6. a. 3. ad 4. dicens: *Iste modus infamandi est tanto perniciosior, quantò usitator, & minoris aestimatus.*

2189 Controv. 3. *An delicta in uno loco notoria alibi queant revelari?* *Resp. 1.* Quod si crimen tale sit, ut aliis possit obesse, licetum est illud manifestare, quibus nocere potest delinquens non emendatus; immo actus est charitatis, cum potius habenda sit ratio eorum, qui damnum pati possunt, quam ejus qui inferre valet, prudenterque timetur malum illaturus, quia emendatus non est: quare fas est ignorantiam Theologi, Advocati, Medici, &c. aperire, ne damnem inferant. Similiter licet manifestate eos, qui falsa virtute aliis nocent, sicut & fictos pauperes, qui damnum inferunt veris. *Resp. 2.* Quod in crimib[us] vulgaribus, & publicis, putat furti, homicidii, &c. contra charitatem agit, qui ea, sive judicis sententiam, alibi revelat ubi reus fuerit emendatus. *Rat.* Repugnat charitati absque justa causa, proximum famâ privare, uniusquisque etenim ægrè ferret id cum eo fieri; sed in præsenti nulla adest causa justa necessitatis, vel utilitatis, cum supponatur Rei emenda: ergo. *Nota* vero, contra justitiam, nedum charitatem, agere qui delicta notoria non propter sententiam judicis, quæ notoria jure dicuntur, sed notoria factio, vel famâ, aut rumore, manifestaret ubi ignorantur, & non erant facile evulganda, sicutque tenetur ad famæ restitutionem; rumor enim plebis delinquentem non spoliat jure suo, benè vero judicis sententia. *Rursus:* Sicut fama proprio factò amittitur, contrahiturque infamia, sic etiam proprio factò purgatur infamia, & recuperatur amissa fama: si ergo vivendo honeste alicubi recuperavit quis famam, evulgare delictum ejusdem præteritum erit contra justitiam. *Resp. 3.* In delictis atrocibus hærelis, prodictionis civitatis, & similibus juridicè publicis, licetum est ubivis ea revelare, nomina, & cognomina personarum exprimendo, poenasque pro illis impositas. *Rat.* Eo in præcedentibus ca-

sibus nefas est manifestare delicta, quia nulla inde consequitur boni communis, vel particularis utilitas; sed in proposito utilissima judicatur delictorum revelatio, hâc enim notitia diligentius invigilant Rectores, & Gubernatores, nitunturque sollicitè vitare illes pestes, & quivis particularis timore constitutur, arceturque: ergo.

2190 Opp. 1. Sequi ex his 1. publica iuridicè in aliquo Monasterio, vel Collegio, aliis extraneis posse revelari. 2. eos qui sententiis privatis S. Officii intersunt, ad secretum non teneri; sed utrumque videtur falsum: ergo. *Ad 1. dic:* illa tantum dici notoria secundum quid, non enim apud exteros privatur fama reus, quinimò vult Praelatus intra cancellos Collegii, aut Conventus manere delictum. *Ad 2. similiter dic:* Judices fidei sententiis illis non intendere reos apud laicos infamare, sed consulere bonæ existimationi statu ecclesiastici, ad quem pertinet reus, quod fit, ut simul populi scandalum vitetur, quare laicis hæc delicta prodere non licet. Quoad Ecclesiasticos vero absentes non videtur commissum secretum adstantibus, ut colligitur ex numero, & diversitate, qui vocati intersunt sententiæ, & abjurationi. Existimo itaque hanc secreti obligationem naturâ suâ non esse tam strictam, ut nimis scrupulosè putant quidam, præsertim apud illos, quibus nota est captura, ut plerumque contingit: *Parum enim, vel nihil ejus fama læditur ex eo quod in particulari scient id, quod in genere, & inconfusso jam sciunt.* Ita C. Lugo, & communis sententia.

2191 Controv. 4. *An peccet criminis sua occulta detegens?* Scito prius, idem non esse infamare se, ac infamiam pati, sicut aliud est tormenta pati, & sibi meti ipsi ea inferre. Certum est autem in cuiusquam arbitrio esse detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum. *D. Th. b[ea]t. q. 73. a. 4. ad 1.* subditque: *Et ideò in hoc potest commendari ejus patientia, quod patienter proprias detractiones sustineat.* Quærimus ergo: *An sit licetum se ipsum infamare?* *Resp.* Quod genere suo peccatum est veniale; ratione vero alicujus circumstantiæ pravæ fieri potest aliquando mortale, & nullum, ob circumstantiam honestam. *Rat. 1. p.* Propriæ famæ unusquisque dominus est; bonum enim famæ est temporale, nobisque commissum non secus ac divitiæ: sicut ergo has dissipare est per se veniale, ut docet D. Th. *infra* q. 117. ita propriæ famæ dissipatio erit venialis, &

mag-

Quæst. IV. Art. II. Detractio.

511

magnanimitati opposita, quæ circa bonum nomen versatur: unde præceptum illud Eccli. 41. v. 15. *Curam habe de bono nomine,* non ligat ad mortale. Rat. 2. p. Fama, seu nomen bonum ad salutem animæ aliquando requiritur, eoque neglectò, grave damnum sèpiùs nobis, aut familiæ, statui, consanguineis, officio, ordini regulari, aut reipublicæ infertur; sed hoc est mortale: ergo in his, & similibus casibus tenemur nostræ famæ consulere, adeò, ut si laddatur proximus, debitum erit ex justitia; contra charitatem verò, si tantum nobis inferatur, cùm ad se ipsum nec justitia sit, nec injustitia.

2192 Rat. 3. p. Honestum est, & rectæ rationi consonum exponere, aut negligere minus bonum pro majori, minusque subire malum, ut majus vitetur; sed in aliquibus circumstantiis, licet negligatur, aut exponatur fama, acquiritur tamen criminum promulgatione bonum excellentius, & præstantius: ergo. Ratio isthæc est efficax, etiam opinione dicentium, et si non verè, hominem non esse dominum suæ famæ: profectò neque dominus est membrorum suorum, & tamen impunè eligit membra absissionem, ob salutem, vel vitam, quæ sunt majus bonum. Hinc licet delicta propria evulgare: 1. ratione pœnitentia, ut per verecundiam Deo plenior exhibeatur satisfactio. 2. ratione charitatis, ut liberem innocentem damnatum pro mea culpa, possum enim tunc prodere me, idque est conforme charitati. 3. ratione amicitia, ut liberem amicum in crimine complicem, de quo nulla est infamia; bonum enim amicitia id honestat. 4. ratione justitiae, cùm alteri imposuit falsum crimen, nec aliter recuperare valet famam. 5. ratione doloris, aut consilii, ad capiendum scilicet consilium, vel levandum tristitiam.

2193 Controv. 5. An, & quale peccatum sit, sibimet crimen imponere falsum? Resp. Simplici verbo, absque juramento, & sine ullo scandalo, jactantia, damnove proprio, aut aliorum, sibi falsum crimen imponere, peccatum est genere suo veniale. Rat. Quia tale mendacium est contra magnanimitatem, sed officiosum, aut ociosum; minimè verò perniciosum: ergo utrumcum incurrit duo venialia. Præterea: Falsi impositio in præsenti, vel esset mortalis ratione infamiae, vel mendacia, vel loci judicialis? non rat. 1. quia cùm sim famæ propriæ dominus, queo sicut meas dicitias expendere. Non ratione 2. quia nulli nocet. Neque 3. quia mentiri in judicio, se-

clusò perjuriò, non est genere suo mortale; nam si interrogatio non est juridica, mendacium non erit: si vero legitima fuerit, non exinde mendacium erit lethale, quamvis materia sit gravis; etenim si falsis testibus, & instrumentis coram judge petit à me Titius debitum 100. ducatorum, valeo citra culpam mortalem, ad vitandam litem in judicio, fateri debitum, quamvis peccem venialiter, mentiendo; unde, mendaciò seclusò, sequerer consilium Christi dicentis: Matth 5. v. 40. *Ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Hinc qui gravium tormentorum metu, falsum sibi affingit delictum, lethaliter non peccat; tenetur tamen in mortis articulo dictum suum revocare, si commodè id posset fieri, fatendo metu tormentorum mentitū fuisse, ut suam famam recuperet, purgetque mendaciū.

2194 Circa eos qui detractores audiunt, tene ut certum, peccare dupliciter. 1. directè incitando, vel interrogando, ita ut proper audientis delectationem excitetur detractor, & tunc uterque contra justitiam facit, nam auditor cooperatur injusto famæ proximi invasori. 2. indirectè, ubi quis cùm possit, & teneatur, non resistit detractori; consentire enim videtur, juxta regulam 43. Qui tacet, consentire videtur. Hæc inquam omisso culpabilis, est contra charitatem inter personas privatas, cùm non teneantur ex justitia proximi mala depellere; cæterum personæ publicæ ad id officiò ligantur, subindeque contra justitiam faciunt, non resistendo detractori sibi subdito, quem compellere debent ad famæ restitutionem, imò ut rectè notat Salon, subditò non restituente, constringitur Prælatus ad restitutionem possibilem, & prudentem; id enim postulat officii æquitas: & probatur à simili in judice, qui etiam si fut nollet restituere, deberet ille hoc facere, ubi licuisset absque proprio incommodo.

2195 Petes etiam: An Prælatus audiens detractionem contra subditum suum, teneatur ex justitia resistere detractori? Affirmo, siue detractor sit subditus, siue non, tunc enim ille est non obstante proximi damno: Prælatus enim bona temporalia, quæ necessaria sunt pro spiritualibus, debet subdito procurare; sed fama prout in plurimū est hujusmodi: ergo. Dices: Prælati cura est, nè subditi peccant, non tamen ex justitia adstringi debet, ut protegat subditorum famam; ferendo enim patienter injurias linguis detrahen-
tium

tium ipsis illatas , virtutem exercent , & apud viros cordatos augetur eorum fama: ergo. *Resp.* Teneri Prælatum offendicula peccandi tollere , quare est amissio famæ , nam ea desperita , licentiū vivitur. Et estō patienter detractiones ferret subditus (non ita semper evenit) Prælatus inde non excusatur: subditus enim , ut potest , juri suo cedit ; at alieno juri cedere nequit Prælatus, sicque est dispar ratio; addoque, quòd ubi superior non contradiceret , facilis detractori crederent circunstantes , sicque damnū subditi esset magius. Laus verò proborum ex subditi patientia per accidens se habet , & omnino extra rem affertur ad Prælati excusationem : *Utilitas, quæ ex detractione provenit* (verba sunt D. Th. hic q. 73. a. 4. ad 3.) non est ex intentione detrahentis, sed ex Dei ordinatione, qui ex quolibet malo elicit bonum : & ideo nihilominus est detractoribus resistendum , sicut & raptoribus , vel oppressoribus aliorum , quamvis ex hoc oppressis , vel spoliatis , per patientiam meritum crescat.

2196 Petes in finem : *Quandonam excusetur audiens detractorem, ipsique non obstat?* *Resp.* 1. Quòd ubi prudenter timetur grave malum , quoniam detractor immitis est. 2. ex rationabili verecundia , putà si detrahens sit vir gravis , & auditor fuerit persona abjecta. 3. si videt nihil se profuturum, sed potius obfuturum. Monuerim tamen in his casibus, teneri auditorem de circulo se subducere , si commodè possit , vel saltem ostendere , quod ei detractione displiceat per tristitiam faciei, quia ut dicitur *Prov. 25. v. 23. Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis, linguam detrahentem.* Hinc deduces, illum qui omnino neglit detractionem corripere , vix à veniali posse excusari , ut ait Soto , nam frequenter minimò negotiò potest quis occurrere aliquo modo detractori.

2197 Contumelia, & detractionis Rei, & quidem pessimi, sunt confidentes libellos famosos , si isti veri Authoris nomen præferebunt: si verò nomen celatur, directè sunt detractores , & indirectè contumeliosi , quia eò ipso , quòd se non prodat Author , aliquali ter revereri proximum videtur; unde consequenter solum , & indirectè vim proximo infert , quod est contumeliae proprium. Peccatum hoc est gravissimum , plurimum enim nocet , & difficillima est famæ , & honoris restitutio. Qui contra Papam , aut Cardinales scribunt libellos famosos, incurrit ipsò factō excommunicationem majorem. Alexander

IV. tulit excommunicationem adversus eos, qui contra Ordines Prædicatorum , & Minorum libellos famosos evulgaverint, ut ait Cajet. v. *Excommunicat. cap. 81.* Si verò libellus famosus sit contra privatum religiosum, non incurrit excommunicatio. Ferenda verò est excommunicatio , si evulgantur libelli contra Prælatos , aliasve personas ecclesiasticas, nisi ipsis restituatur honor, & fama, *Can.* *Si qui, dist. 5. q. 1.* Jus civile capit is damnat Authores libelli famosi : jus verò canonicum virginis verberandos eos decernit : qui verò invenerint aliquem libellum famosum , peccant mortaliter , si cùm agnoscentes ut tamē, non lacerant, aut comburant , & iisdem poenis ac Author subsunt , ut habetur in d. *Can.* *Si qui.* Circa Historicos aliquam concedunt licentiam AA. temperatè tamen , & cum discretione , quòd scilicet delicta profusa non sint occulta : neque notam , aut infamiam perpetuò mansuram afferant statui, familiæ , vel ordini. Et rursus non ex pravo affectu delicta permittuntur narrari, sed ex fine deinceps vitandi hujusmodi mala , seu propter bonum publicum ; quare prudenter his enarrationibus procedendū est, ita ut prætereantur , quæ ad rem non faciunt , quæque necessitatia non sunt , ut bona fide historiam texuisse credantur.

ARTICULUS III.

De Susurratione , Derisione , & Maledictione.

2198 *Oncl. I. Susurratio* (quæ est : *Ocultia contra proximum oblocutio ad dissolvendam amicitiam*) est peccatum mortale , unius speciei atomæ , & gravius detractione , atque contumelia. *Rat. 1. p.* Susurrationis finis est dissolvere amicitiam , & seminare discordias , per quod differt specie à detractione , & contumelia , quamvis in materia cum illa conveniat ; sed illud est genere suo mortale : ergo susurratio tam formalis, quam materialis, peccatum est mortale ex genere; sicut detractionis formalis , vel materialis. *Rat. 2. p.* Licet sint tres amicitiae species , 1. quæ bono honesto innititur. 2. utili, & 3. delectabili , omnes tamen sub una ratione respicit, seu potius destruit susurratio , abstrahit enim in sua tendentia ab illarum differentiis, & intendit præcisè amicitiae dissolutionem : sicut ergo hac ratione odium proximi specie est unum , eti mala , quæ ipsi desiderentur , sint specie diversa ; ita in proposito. Verum tamen

Quæst. IV. Art. III. Susurratio.

513

men est, sèpè susurrationi adjungi alia diversarum specierum peccata; sed non ex hoc ipsa est diversæ speciei, ut perperam existimant nonnulli. Rat. 3. p. Susurrationis objectum est pejus, cùm contrarietur bono amicitiae, quod præstat bono famæ, & honoris, juxta illud Eccli. 6. v. 15. *Amico fideli nulla est comparatio: unde D. Th. hic q. 74. a. 2. docet, quòd famâ est dispositio ad amicitiam, & ad inimicitiam infamia, cùm igitur dispositio sit imperfectior formâ, ad quam disponit, inde fit, susurrationem esse pejorem; & propterea Prov. 6. v. 17. dicitur: Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur: eum (scilicet) qui seminat inter fratres discordias.*

2199 Nonnulla autem hic DD. est discordia: *An qui amicitiam cuiuspiam, quâ indiget in suam utilitatem, obtinere tamen nequit, quin alium ab amicitia dejiciat, ennihi hoc valeat, manifestando aliquos proximi defectus?* Exploratum est cum primis, id esse illicitum procurare dolô, fraude, &c. vel si oriatur damnum proximo ex eo, quòd excludatur ab amicitia, & familiaritate. Hujusmodi autem damna sunt quandoquè contra bonū spirituale, & tunc incurrit scandalum, aut contra bonum temporale, & utile, purâ quòd hâc viâ acquirat sibi possessionem, societatem in commercio, &c. vel contra bonum delectabile, ponendo, nimitum, discordiam inter conjuges ex fine adulterii: in his, inquam, casibus, præter susurrationem, invenitur peccatum alterius speciei, juxta damni qualitatem. Hoc prælibato, *Resp. negativè: Quia reipsa dānum proximo infertur; privatur siquidē amicitiae bono, quod estò gratuitum, semel tamen quòd sit possedium, jus aliquale habet proximus.* Existimo tamen cum Salon, quòd ubi revelatio defectus esset citra infamiam, damnum, &c. id non esse mortale. *Nec obstat dicere 1. licitum esse impedire, nè alter in amicitiam admittatur, postquam inita est: ergo. Rursus: unicuique licet sibi consulere: ergo. Non inquam obstat; nam ad 1. N. consquia in casu ant. jus pro me stat; & pro proximo in conf.* Ad 2. dist. licet, absque alterius injuria, C. cum injuria, N. Et hæc de Susurratione.

2200 Concl. 2. Irrisio diffinitur: *Debonoratio proximi per verba, aut facta, quibus intenditur ejusdem erubescens. Ponitur: debonoratio, quia in faciem irrogatur proximo ejus defectus, singulari tamen modò, id est, ludò, nam contumelia sit serio. Per verba, aut cachinis, & scotabibus, aut per facta, seu*

Tom. II.

gestibus, per quæ notatur proximi defectus, idque propriè dicitur *subsannatio*, quæ proinde accidentaliter solum differt ab irrisione, cùm gestus vicem gerant verborum, quibus intenditur formaliter, aut materialiter, ut dixi de contumelia, & detractione: *proximi erubescens*, & per hoc differt ab irrisione; derisor enim communicat cum prædictis vietiis in materia, differt autem fine, D. Th. hic q. 75. a. 1. ad 2. Materia siquidem horum omnium vitiorum est proximi defectus; finis verò contumelia est *inhonoratio*, detractionis *infamia*, susurrationis *inimicitia*, & irrisionis *erubescens*, seu pudor. Nota autem, quòd irrissio Dei, & eorum, quæ Dei sunt, non distinguitur à blasphemia; irrisiones autem, quæ sunt contra fidem, & religionem, dicuntur contra ea, quæ Dei sunt. Nota etiam, quòd cùm quies conscientiæ magnum sit bonum, juxta illud Prov. 15. v. 15. *Secura mens quasi iuge convivium*, malitia irrisionis consistit in eo, quòd proximi conscientiam perturbat, ut optimè ponderat S. Bernard. *serm. 24. in Cant.*

2201 Concl. 3. Derisio genere suo est peccatum veniale; sed potest esse mortale, ubi admisceatur contumelia, aut proximi contemptus. Rat. Irrisio laedit verecundiam, & pudorem fratrii; sed hoc non est graviter nocivum, nisi admixtam habeat contumeliam: ergo secundum se derisio peccatum est veniale contra charitatem proximi, licet ratione contumelia nonnunquam sit lethalis injustitia, & pejor solâ contumeliâ, derisio enim contumeliosa majorem continet proximi contemptum. Hinc derisio, quâ proximo objicitur defectus gravis, quamvis jocò, & tanquam res levis dicatur, peccatum est mortale contumeliae irrisoriæ, & tantò gravius, quanto persona, quæ illuditur, majoris est digna reverentia; ita siquidem eam contemnit, ut quod ex se est graviter in honificum, reputet in eo leve, & tam vilem estimat personam, ut de ejus malo non sit curandum, sed sit quasi pro ludo habendum. D. Th. loc. cit. a. 2. in corp. Et de hujusmodi irrisoribus dicit Sapiens Prov. 10. v. 23. *Quasi per risum stultus operatur scelus.*

2202 Tres itaque constitui possunt gradus irrisionis mortalis: 1. quando à filiis irridentur parentes, ob idque Gen. 9. Cham in filio Chanaam maledicitur à Noe; & Prov. 30. v. 17. dicitur: *Oculum, qui subsannat patrem: effodiant eum corvi.* 2. quando derideatur justi simplicitas, Job 12. v. 4. derisio isthac est

est valde nocens; unde merito S. Bernard. hujusmodi derisores comparat Pharaoni, & Herodi, qui filios Dei adhuc parvulos suffocarunt, ut latè prosequitur Peraldus tom. 2. tract. 6. cap. 15. 16. & 17. Et Mag. Soto hic: *Irrisio* (ait) *cujuscumque virtutis nocentissima est*, &c. 3. ponitur derisio, quæ sit in proximos promiscuè, & hujusmodi derisio, juxta diversitatem materiae, & personæ, potest esse mortalis, aut venialis, ut dixi; quamvis enim materia joci sit levis, si tamen prævideo, aut prævidere debeo proximum graviter inde contristandum, peccatum est lethale: nam id quod habet speciem peccati, dimitendum est semper propter proximi charitatem, ex qua unusquisque tenetur saluti proximi providere, D. Th. *supra* q. 43. a. 3. Idcirco viri timorati abstinere solent ab hujusmodi jocis, cùm sæpenumerò sint proximis molestæ irrisiones, easque punivit Deus 4. Reg. 2. in pueris irridentibus Eliseum, & cap. 1. ibid. duos viros principes igne cœli consumptos invenies, quia irrisoriè dicebant Eliæ homo Dei. Et haec tenus de Irrisione.

2203 Maledictio (de qua nunc loquimur) est: *Per quam pronuntiatur malum contra aliquem, vel imperando, vel optando.* D. Th. hic q. 76. a. 3. Et redigitur in definitionis formam sic: *Imprecatio, quæ quis alteri optat, aut imperat malum in quantum malum.* Dicitur: *imprecatio*, quia maledictionis verba aliquiliter sunt causa eorum, quæ dicuntur, ea scilicet intendendo, aut exequendo, ad differentiam detractionis, & contumeliae, quæ solummodo enuntiant malum. Ponitur, quæ quis, &c. duabus enim modis contingit maledictio per verba, scilicet imperativi modi: sicut si quis verbō suō moyet servum, v.g. ut malum proximo inferat; & per verba optativi modi, qui frequentior est, exprimiturque per eum interior affectus, seu desiderium malii in quantum malum: nam si aliquis imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni: sic est licitum, nec erit maledictio per se loquendo: quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, sed ad bonum. D. Th. hic a. 1. in corp. Inde maledictio per verba optativa levius est peccatum ex se, quam detractio, & alia præmissa peccata; nam gravius est, inferre nocumentum, quam desiderare; sed præallata vitia detrimentum inferunt: maledictio autem optativa importat solummodo desiderium: ergo secundum se levius est peccatum.

2204 Concl. 4. *Maledictio formalis ex*

genere est mortalis, partiturque in tot species accidentales, quot sunt mala imprecata. Rat. 1. p. Maledictio est actus exterior, & peccatum linguae: igitur ejusdem est rationis cum interiori; sed ista genere suo est lethalis, & intra suam lineam directè contra charitatem; recurrat enim cum odio proximi: ergo maledictio ex se mortalis est: erit autem venialis ob parvitatem mali, affectum inefficacem, vel propter subreptionem, ut notat D. Th. loc. cit. a. 3. Tria itaque omnino exigunt mortalis maledictio. 1. quod malum imprecatum sit grave; 2. quod imprecatio fiat ex animo, & affectu serio; & 3. quod plena cum deliberatione imprecetur. Rat. 2. p. Maledictio se habet eodem modo ac odium proximi: sicut ergo istud transit, diversaque induit species malitiæ accidentales secundum diversitatem malorum, quæ proximo desiderantur, ita quoque maledictio: unde D. Th. loc. cit. a. 4. ad 2. ait: *Si ille qui maledicit (idem de audiente) velit malum occisionis alterius, desiderio non differt ab homicida:* igitur si velit malum infamiae, spoliationis, & sic de aliis, desiderio erit detractor, spoliator, &c. Et ratio omnium est: quod velle, optare, aut imperare malum, ad eandem attinent speciem ad quam spectat illud exequi.

2205 Atque ex his liquidò appareat, quod hæ circunstanciæ aperiri debent in confessione. In priori verò, res est satis intrincata discernere, quandonam maledictiones sunt lethales; & bene multi sunt, qui afferant, signum esse venialis maledictionis, quod transacta ira dolent, noluntque evenire quod optarunt maledicendo. Sed signum hoc est fallax: equidem si prævaluit ira, ita ut ad consensum traxerit rationem, optando revera, & pro illo tempore malum grave, mortale est peccatum: sicut cùm passio concupiscentiæ tantum exardescit, quod trahit ad consensum in actum venereum: oportet igitur ipsum iræ tempus inspicere, & an tunc consenserit maledicens, id est, num voluisse prout, quod sic esset, ut dicebat: hoc enim tempus infallibiliter ostendit, an mortale, an veniale fuerit. Ita Cajet. communiter receptus. Et licet aliqui excusationes prætextent, quod in iis casibus vehemens passio perfectam impedit deliberationem, seu quod affectus, seu desiderium sit inefficax, nihilominus confitenda sunt hujusmodi maledictiones, saltem ad cautelam, quia non raro peccata sunt mortalia propter mutatum animum, seu affectum, vel ratione scandali, aut confi-

Quæst. IV. Art. III. Susuratio.

515

conscientiæ erroreæ , ut rectè observat Prado *bis cap. 25. q. 4. n. 9.* His adde: quòd ubi pœnitens consuetudinariè , & continuè recidivando solitus est graves maledictiones evomere , debet illi Confessarius absolutionem denegare , quoisque spes effulgeat emendæ , sicut sit in aliis recidivis.

2206 *Scito in finem*, quòd maledicere irrationalibus , prout creaturæ Dei sunt , dicitur blasphemia ; in quantum autem hominibus sunt utiles , tale est peccatum quale incurreretur , si maledicerentur illi homines , quibus res irrationales , aut insensibiles sunt in subventionem. Denique maledicere insensibilibus , aut irrationalibus secundum se consideratis , otiosum est , & vanum , & per consequens illicitum. D.Th.*bis a. 2.* Cùm enim creaturæ irrationales in se ipsis consideratæ , injuriæ sint incapaces , vanum est , & otiosum eas maledicere. *Nota* autem , quòd sicut inferre malum , seu nocumentum temporale , aliquando licet , ita & malum dicere , aut optare. Hac ratione , in poenam peccati refertur *Gen. 3.* Deum maledixisse terram , & in significationem sterilitatis Judæorum , ficalneam maledixit Christus *Matt. 20.* Similiter David montibus Gelboe malum precatus est , *2. Reg. 1.* propter cladem Sau-

lis , & populi , necnon *Job cap. 3.* tempus natitatis , per tropum accipiens natitatem , ipsam maledixit citra culpam propter peccatum , scilicet originale , in quo natus est , ut subjiceretur ærumnis hujus sæculi. Et de quinque verborum Injuriis dicta sufficientiant.

2207 Et hæc de octo Decalogi præceptis , sub quorum sexto , & septimo , nempe , *Non mæchaberis : Non furtum facies , nonum , & decimum comprehendendi potuerint* , cùm dubium non sit , sed lumine naturæ notum , eum qui pravum prohibet opus , simul etiam malam prohibere voluntatem , & desiderium. Nihilominus hæc duo postrema præcepta distinctè , & explicatè tradi , convenientis fuit ob illam (missis aliis) quam tradit D. Th. rationem *2. 2. q. 122. a. 6. ad 4.* ubi ait: *Quòd homicidium secundū se non est concupiscibile , sed magis horribile ; quia non habet de se rationem alicujus boni. Sed adulterium habet rationem alicujus boni , scilicet deletabilis. Furtum etiam habet rationem alicujus boni , scilicet utilis. Bonum autem de se habet rationem concupiscibilis. Et ideo fuit specialibus præceptis prohibenda concupiscentia furti , & adulterii , non autem concupiscentia homicidii.* Hæc Ang. Dr.

TRACTATUS III.

De quinque Præceptis Ecclesiæ.

QUÆSTIO I.

De primo Præcepto.

ARTICULUS I.

Præceptum Auditionis Missæ exponitur.

2208

ONCL. I. Datur præceptum ecclesiasticum audiendi Missam Dominis diebus, & festis, cunctos fideles obstringens postquam ad plenum rationis usum per-

venerint. Constat ex Jure canonico de consecr. d. 1. c. 63. ubi dicitur: *Missas die Dominico secularibus totas audire spirituali ordine præcipimus: ita ut ante benedictionem Sacerdotis egredi, populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.* Et c. 62. hæc præcipit: *Omnes fideles, qui convenient in solemnitatibus sacris ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum, & Evangelium audiant. Qui autem non perseverant in oratione usque dum Missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communione privari.* Et quidem valdè congruenter ab Ecclesia jungitur hoc præceptum, cùm sanctificatio Sabbati eò tendat, ut Deo debitus tribuatur cultus; sed ad id accommodatissima est Missæ auditio, cùm in hoc sacrificio supremus Dei cultus contineatur: ergo. Hoc tamen præceptum impletur, et si Missa audiatur extra Ecclesiæ Parochialem, ut fert communis praxis, & consuetudo fidelium à cunctis Episcopis tolerata. Satisfaciunt insuper dicto præcepto in Ecclesiis regularium sacrum audientes, ut statuit Leo X. *conf. 25.* quæ incipit: *Intelleximus. An verò satisfaciant, Missam audientes in privatis Oratoriis? dixi p. 1. à n. 953. & seq.*

2209 Concl. 2. *Hoc præceptum ex se sub mortali ligat, siveque ejus transgressio letalitatem est, licet ex contemptu, aut cum scandalo non*

sit, sed solùm ex negligentia. Prob. ex prop. 52. ab Innoc. XI. damnata: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalō, si absit contemptus.* Ejusdem furfuris est prop. 23. ab Alex. VII. damnata, nempe: *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod teneatur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc facit, putā, quia non vult se subjecere præcepto.* Utriusque falsitas hac brevi rat. refellitur: Præceptum Missæ est virtutis religionis, & jejunium ad virtutem abstinentiæ spectat; sed transgressio præcepti in materia harum virtutum genere suo est mortalitatis: ergo. *Scito tamen, quod etsi integra Missa audiri præcipiatur; solùm tamen venialiter peccat, qui sine justa causa omittit partem levem; qui verò notabilem, mortaliter peccat.* Hæc certa sunt apud Autores, sed in varias distrahuntur opiniones, dum definiunt, quænam sit Missæ pars notabilis, quænam verò levis. In hoc Valentino Regno praxis, & consuetudo omnium fidelium tenet, quod qui integrum audituri Missam accedunt, si cœptō Evangelio reliquum Missæ audiunt, præcepto satisfecisse intelligunt. Hæc praxis etsi tolerari posset in his, qui cum intentione integrum audiendi sacram accedunt, vereor tamen, an sit excusabilis eorum omissio, qui præ foribus Temporum circulos facientes, & plurima vana obloquentes, Ecclesiam non ingrediuntur, usque dum sacrum legatur Evangelium: graviter ergo sunt reprehendendi, & ad integrum Missæ auditionem monendi, & cogendi, nè apud strictum Judicem talis voluntaria omissio de mortali convincatur. Et notandum: quod in Synodo Valent. 22. April. 1657. sub Ill. D. Fr. Petro de Urbina, sub excommunicatione majori prohibitum fuit, facere circulos ante Ecclesiæ januas, dum Missæ, aut divina officia peraguntur; quod & confirmatum fuit in Synod. Val. 22. Jun. 1687. sub Ill. D. Fr. Joan. Th. de Rocaberti, tit. 7. de venerat. & cult. Eccles. *conf. 5.*

2210 Concl. 3. *Præcepto de audiendo Sacro non satisfacit, qui duas ejus partes, simul à diversis celebrantibus audit: neque qui successivè omnes Missæ partes à diversis celebrantibus audit.* Quoad 1. p. diffinita est ab

ab Innoc. XI. contradictoriam damnante sub n. 53. nempe: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, immo quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Posterior pars, et si expressè diffinita non sit, ex priori tamen sufficienter colligitur; quod sic probatur: Præcipimur audire totam, & integrum Missam; sed partes Missæ, à diversis celebrantibus auditæ simul, aut successivè, non sunt tota, & integra Missa; totum enim non resultat ex partibus divisis: ergo. Urgeo: Sacerdos nunc consecrans panem, & post horam vinum, sacrificium non conficeret, propter medianam interruptionem: ergo similiter audiens non interest sacrificio, si mediante interruptione morali omnibus partibus Missæ assisteret; aliás posset ad auroram audire Missam usque ad consecrationem: & post, domi se recipiens, fabulari, ludere, &c. auditio-nem Missæ à consecratione ad finem usque complere; sed hoc manifestum est absurdum: ergo & id ex quo sequitur.

2211 Si dicas cum Viva: quod ubi à duobus celebrantibus audiuntur duæ medietates, auditio terminatur ad unam Missam *integrum moraliter*, seu *æquivalenter*, ut loquitur La Croix *hic n. 611.* *Insto* 1. Quod id absque fundamento dicitur, neque exhibetur discrimen, ut medietates successivæ fiant una Missa *moraliter*, & non simul. 2. Totum morale, quod penes contrarios resultat ex Missa partibus auditis successivè, non admittitur præcipientis Ecclesiæ intentioni, ut apparet in adductis canonibus; neque medietatibus adhuc successivis adversatur. Dices: Quod talis unitas moralis in prudentum judicio fundatur. *Insto*: id est, quod disputamus, an tale sit prudentum judicium? Profectò, si adversariorum opinio vera non est, eorum judicium erit planè imprudens. Quocirca Suarez de ea opinione ait *tom. 3. in 3. p. disp. 88. sect. 2.* Sibi esse suspectam, *quia revera est parum consente-
tanea intentioni ecclesiastici præcepti, & reli-
gioni, ac reverentia debitæ buic sacrificio.* Ita ille ante Innocentianum decretum; unde post istud, successivam Missæ auditionem esse prædicè improbabilem censeo.

2212 Opp. 1. Integra Missa audiretur, quamvis deficeret Sacerdos in media Missa, & ab alio Sacerdote post medianam horam completeretur: ergo in præsentiarum æquivalenter est etiam una Missa. 2. In casu controverso est idem principalis offerens, Christus nempe: eadem hostia consecratur, offertur, & sumi-

tur, nimirum Christus: orationes denique, ceremoniæ, & reliqua, sunt eadem: ergo. *Resp. ad 1. N. cons.* Nam in casu ant. sacrificium est unum formaliter, & essentialiter; sed in casu conseq. est duplex numerò. *Ad 2. N. cons.* quæ nulla est: Profectò, si hoc argumentum aliquali polleret efficaciā, ex eo probari posset, quod assistens hodie uni Missæ, assisteret æquivalenter omnibus, quæ eodem rito alibi celebrantur, ac futuris annis celebribuntur; quod quidem ridiculum est. Merito ergo Cardenas *diff. 32. ad propos 53.* scribit: *Si attenderemus solum ad principia intrinseca, rectè dici posset, banc opinionem de auditio-ne successiva esse tenuiter probabilem.*

2213 Petes 1. *Qualis attentio requiratur, ut auditionis Missæ præcepto satisfiat?* *Resp.* Quod citra dubium exigitur ea attentio, quæ per totam Missam perseveret virtualiter, vel secundum virtutem, licet non secundum essentiam actus: idque non est importabile onus, ut nonnulli jactant, sed leve, & suave volentibus Dei, & Ecclesiæ servare mandata. Inde Missam audientes voluntaria distractione interiori, quamvis velint externe assistere Missæ, Ecclesiæ præcepto non satisficiunt, peccantque lethaliter, si tanta sit distractio, ut Missæ notabilem partem absemat. Constat abundè ex supra dictis de attentione ad officium divinum requisita, à *num. 831. & seq.* Sequitur, transgredi hoc præceptum eos, qui impudicè alpectando foeminas, assistunt Missæ, cùm nec debitam attentionem habeant, nec Deo, ut oportet, vident, quin potius fovent cogitationes pessimas, & prorsus à sacrificio distrahentes. Sic S. Antoninus *p. 2. tit. 9. cap. 10. §. 2.*

2214 Petes 2. *An peccet, qui cum affectu peccati mortalis Missam audit?* Natalis Alexand. *lib. 4. de Decal. c. 4. a. 6.* contendit, reum esse peccati mortalis. Concina verò *tom. 5. diff. 3. cap. V.* docet: *Sic audientem sacram peccare solum venialiter.* Uterque verò, ut in auditione sacerdoti, omnis culpa vitetur, exigit, ut prius conterat peccator, seu per attritionem cum Sacramento ad gratiam disponatur, siveque devotè queat audire Missam. Utriusque fundamentum est idem, quod nempe, fideles unà cum Sacerdote assistentes, non solum sacrificium offerunt, sed etiam Deo in sacrificium offeruntur. Ex hoc principio infert Natalis: similem auditionem esse gravem sacrificii profanationem. Concina verò vult, esse levem. Quò positò, *Dico 1.* Si auditio Missæ sit cum affectu actuali, vel desiderio con-

tinuandi in peccato mortali, erit lethalis; quia Missam audit sine attentione prout est in præcepto: inconjungibilis siquidem est devota, & religiosa Missæ attentio cum desiderio, & affectu actuali ad mortale. *Dico 2.* Accendentem in peccato mortali, posse devotè Missam audire, si peccati effectum deponat, atque ad Deum convertatur aliquali sincero dolore, vera retractatione, & poenitentiâ præteritorū peccatorū cum proposito non peccādi; quāvis hæc retractatio non sit tam efficax, ut ad fructum Sacramenti poenitentiae obtinendum sufficeret: talis inquam hac dispositio Missæ assistens, nec venialiter peccat.

2215 Resolutio isthæc prob. Fideles Missam audientes, ministri sunt minus principales remoti, & non deputati aliquo charactere ad activam, & passivam oblationem; sed eō ipsō nec venialiter peccant ex hoc præcisè quod sordido corde, & maculatâ animâ intersint Missæ: ergo. Prob. min. Minoribus ordinibus initiati, & charactere insigniti, ex officio assistentes sacrificio, venialiter tantum peccant, tametsi cum peccato mortali ministrent, & tamen proximiùs, magisque principaliter intersunt Missæ: si ergo fideles non ex officio, &c. nec venialiter delinquent. *Urgeo:* Qui Missam poenitenti affectu, licet non prorsus efficaci (ut dictum est) audit, præparatur hâc viâ, ut consequatur auxilia Dei uberiora, quibus sufficienter disponatur ad gratiam justificantem: *Hujus quippè oblatione placatus Dominus, gratiam, & donum poenitentie concedens, crimina, & peccata etiam ingentia dimitit,* Trid. *sef. 22. c. 2.* ergo juxta Concilium, Missæ auditio dispositio est ad consequendam gratiam peccati remissivam; sed hoc esset falsum, si in eo qui est in peccato mortali, auditio Missæ esset mala: ergo nullatenus talis est.

2216 Ex dictis facile solves argumenta. Quod enim solet objici ex Aug. *10. de Civit. cap. 4. & 6.* & est communis PP. doctrina, nimurum: fideles Missæ assistentes, sacrificium offerre cum Sacerdote, & offerri tanquam hostiæ spirituales; hoc inquam non infert, eos non audire Missam sicut oportet, eō ipsō quod in mortali existant. Licet enim maculati, & sordidi intersint, humiliter tamen orare valent, devotè attendere, studiosèque offerre sacrificium laudis, quod placatus Deus ipsis gratiâ conferat, ut à peccato mundentur, ut colligitur satis manifestè ex Tridentino. Affectus enim actualis studiosè, devotèque audiendi Missam, optimè componitur cum af-

fetu habituali pravo, seu macula ex peccato actuali relicta. Nec ex quo Trid. *sef. 22. c. 6.* optet, ut assistentes Missæ spirituali affectu communicare possint, imò & quod omnes sacramentali Eucharistie perceptione communicarent, infirmatur nostra resolutio, imò potius roboratur. Si enim Concilium optat, spiritualem fieri communicationem in Missa, id est, unionem cum Christo spiritualem: ergo neutrum præcipit, neque tanquam præceptum supponit; subindeque ad honestam Missæ auditionem status gratiæ essentialiter non exigitur. Prædictis itaque verbis in memoria revocat S. Synodus priorum Ecclesiæ sæculorum usum communicandi quoties fideles sacro intererant: verum hujusmodi fervor propè finem sæculi III. languescere coepit, ut ex multis commonstrat Card. Bona *lib. I. rer. Liturg. cap. 14. n. 5.*

ARTICULUS II.

Quænam sint causæ ab Auditione Missæ præceptæ excusantes?

2217 *Oncl. Impotentia, consuetudo, & charitas, seu pietas, causæ sunt ab auditione Missæ præceptæ excusantes. Explicantur: Impotentia est triplex, physica, cùm scilicet quis graviter infirmatur, vel in carcere detinetur. Moralis, eorum scilicet, qui nonnisi cum gravi difficultate absistere valent Missæ, ut qui nimium distant à loco, ubi celebratur Missa: quænam verò requiratur distantia, certitudinaliter statui nequit; nam quod uni est parum, alteri magnum erit, & in dubio standum est Patrochi judicio. Similiter morali sunt impotentes, qui grave damnum timent in salute, aut bonis fortunæ, si ad Ecclesiam se conferant pro Missa audienda: unde pastores, custodes, nutrices, & alii similes, qui nec ad breve tempus sine gravi periculo relinquere possunt res sibi commissas, excusantur; minimè verò famuli, si absque gravi incommmodo possunt Missæ absistere, quamvis subjaceant alicui levi rixæ; quod si ex Sacri auditione imminaret ipsis grave damnum, excusatentur, cùm hoc præceptum Ecclesiæ non liget cum tanto detimento. Excusantur quoque fœminæ ex criminè occulto gravidæ, ut suæ famæ consulant, necnon mulieres honestæ, ac nobiles, quæ vestitu carrent decenti, ut possint in publicum prodire: curare tamen debent accedere valde manè ad Ecclesiam, ut Missam audiant, ubi id sine gra-*

vi incommodo, aut notabili confusione facere possint. Conjugata similiter, quæ non habet, evi committat infantulum, & periculum imminet, si eum domi relinquit, excusat. Spiritualis denique *impotentia* excusat excommunicatos, interdictas personas, & commorantes in loco interdicto, qui facile impedimentum tollere nequeunt.

2218 Scito autem contra La-Croix lib. 3. p. 1. dub. s. n. 676. Privilegiarios tempore interdicti teneri audire Missam, & oppositum dicit Suarez *bis sect. 6.* non esse practicè probabile. Nec inde interas cum Concinna, hujusmodi privilegiorum (idem intellige de eo, qui vi, aut morbo, vel alia quacumque ratione cogitur domi manere) teneri datō stipendiō procurare Missam. Non inquam hoc inferas, 1. quia in casu posteriori per privilegium non tollitur inhabilitas, seu impedimentum audiendi sacram; manent etenim infirmitas, vincula, &c. At verò in casu priori privilegium aufert inhabilitatem: ergo dispar est ratio in utroque. 2. Sublatō impedimento reddit privilegiarius ad obligationem juris communis, quæ rationabiliter præsumitur in privilegiante priori; minimè verò in posteriori; jus etenim commune neminem ligat, ut propriō stipendiō sibi Missam procuret. Mitto ex prædicta doctrina sequi 1. teneri omnes, cùm commodè possint, Bullam Cruciatæ sumere, si commorentur in loco interdicto, & ubi vigeat Cruciatæ. 2. Quod divites debent exhibere stipendum pro Missa in omnibus festis, ubi eam aliter nequeant audire, nec id sit penes ipsos, dummodo si ne gravi incommodo stipendum dare possint, ut sacram celebretur; sed utrumque videtur falsum, & nimis durum: ergo. Neque obstat Reg. 55. *Qui sentit onus, sentire debet commodum*, nam ut dixi p. 1. num. 1213. intelligitur regula de contrariis, & connexis, sicque ex ipsa habetur tantum, quod privilegium habens oratorii, si vult eō uti, debet procurare necessaria ad ritam Missæ celebrationem; necnon Sacerdotem querere, qui celebret: minimè tamen sequitur debere uti privilegiō; alias *quod in gratiam alicujus conceditur, in ejus dispendium retorqueretur*, contra Reg. 61. de qua ibi num. 1225.

2219 Rursus excusat *confuetudo*, modò sit rationabilis, & legitima. Hinc S. Antonius p. 2. tit. 9. c. 10. §. 2. docet: *Quod viduæ aliquibus diebus, vel hebdomadis in morte viorum maneat domi in signum tristitia, unde & Missam non audiunt, videtur tolerandum, si*

est de more patriæ. Sed quod maneant per integrum annum, vel per sex menses, excusari non possunt, quia magna abusio est: unde in C. Mediolan. I. p. 2. tit. Quæ pertinent ad celebrat. Miss. viduæ non permittuntur ultra unum mensem à morte viri non audire Missam, alias poenis, & censuris ad id compellantur. Puerperas per totum puerperium à Missa excusari, nemo est qui dubitet; transacto verò puerperiō, quamprimum possint adire Ecclesiam, ad id obligantur, ubi instet Dominica, festumve de præcepto. Dixi: quamprimum, nam ubi causa occurrerit rationabilis illud differendi, excusari possunt unō, vel altero die propter consuetudinem, quam audio.

2220 Postremum excusationis caput est *pietas, misericordia, seu charitas*; præstat si quidem omitti sacram, ut subveniatur proximus in necessitate gravi constitutus, sive in corpore, sive in anima. Quoad necessitatem corporalem scito, quod graviter infirmanti deserviens, excusatur ab auditione Missæ, quando infirmo aliquod remedium est exhibendum tempore Missæ; nec altera celebratur; quinimò, si laborem magnum, animi anxietatem, vel quid simile pateretur infirmus, ex quo relinquatur solus, justa esset causa omittendi sacram; nec opus est ad hanc prætermissionem, quod vita infirmi periclitetur, aut quod ægritudo notabiliter augeatur.

QUÆSTIO II.

De Præceptis Ecclesiasticis Confessionis, & Communionis.

ARTICULUS UNICUS.

Confessionis, & Communionis annua Præcepta expenduntur.

2221 **C**oncl. In Concilio Lat. IV. sub Innocentio III. celebratō anno 1215. cap. 21. sic statuitur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti, & injunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistie Sacramentum, nisi forte de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tem-*

*tempus ab ejus perceptione duxerit abstinentiam: alioquin, & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur & moriens christiana careat sepulturam. Hæc ibi, quæ & confirmavit Trid. *seff. 13. can. 9.* Quia verò in prædicta Decretali utrumque confessionis, & communionis exhibetur, utrumque etiam simul explicabimus, sigillatim percurrente eadem Decretalis verba.*

*2222 Omnis itaque utriusque sexus fidelis: solum igitur baptizati comprehenduntur hoc præcepto: qui pè intelliguntur nomine fidei, minimè vero cathecumeni, quia nondum baptismò, vi cuius subdūtur Ecclesiæ præceptis, sunt initiati; ac proinde hæretici valide baptizati, hoc canone ligantur. Postquam ad annos discretionis pervenerit. Hæc clausula diversimodè exponitur respectu confessionis, quam communionis, ut infra dicam. Nunc scito 1. omnes pueros baptizatos adstringi præcepto confessionis, cum fuerint doli capaces, idque frequenter contingit cum attingunt primum septennium. Scito 2. Perperam à quibusdam limitari hoc præceptum ad eos solum qui conscientiam habent peccati mortalis. 1. quia ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; sed in proposito nulla ponitur exceptio, aut distinctio, neque ad excipiendum ullum fundamentum grave occurrit: ergo. 2. Hujus præcepti materia non sunt peccata mortalia, ut incogitanter dicit Concina, lib. 4. *dissert. 1. cap. 2. n. 9. tom. 5.* materiam Sacramenti confundens cum materia præcepti: hujus enim materia est confessio valida, nam hæc præcipitur; sed confessio validam utiliter, & proficè potest facere, qui nullum perpetravit mortale, dum tamen de venialibus se accusat: ergo. 3. Quia alias in cujusvis potestate foret Ecclesiæ declinare præceptum, aperiaturque via figmentis, unde hoc editum redderetur illorum. Fagnan. super banc Decretal. num. 14. In hanc sententiam propendit D. Th. q. 6. *suppl. art. 5.* & apertius in 4. *dist. 17. q. 3. art. 1. q. 3. ad 3.* Dicendum (inquit) quod ex vi Sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesiæ, quando non habet alia quæ confiteatur. Vel potest dici secundum quosdam, quod ex Decret. prædicta non obligantur, nisi illi qui habent peccata mortalia, &c. Ubi, ut vides, aliorum profert sententiam, non propriam, & similia præmiserat ibi *dist. 16. q. 2. art. 2. qq. 3. ad 3.* & concludit: Unde si aliqui concessum esset, ut à peccato veniali immunitus esset, sicut B. Virgini est collatum, non tenetur ad illud præceptum: illi ergo, quibus ta-*

lis non est concessa immunitas, tenentur ad illud præceptum ex institutione Ecclesiæ.

*2223 Opp. 1. in hac Decret. dicitur: Omnia sua peccata confiteatur fideliter; sed nullus omnia venialia confiteri valet: ergo. 2. Præceptum Ecclesiæ est divini præcepti determinatio; sed Deus non jubet venialia in confessione deponere: ergo neque institutio Ecclesiæ. Ad 1. dist. maj. Omnia peccata, ita ut confessio sit integra, C. aliter, N. & hic est sensus illorum verborum, ut dicam. Ad 2. dist. est determinatio præcepti divini, sic ut jus divinum præscribat totum quod præscribit Ecclesia, N. ita ut solummodo determinet tempus confessionis, prout est instituta à Deo, C. Unde D. Th. *dist. 16. cit. Gadit*, inquit, *sub præcepto (Ecclesiæ) magis taxatio temporis, quam ipse confessionis actus. Sequitur*: innodatos excommunicatione majori, ubi negligentes fuerint in procuranda absolutione, eos esse hujus canonis. Similiter meretrices non excusantur ab obligatione horum præceptorum, quinimò plus ipsis expedit parere huic canoni, alioquin puniri possunt, non minus, quam alii transgressores: adeò enim gravis censetur horum præceptorum violatio, ut sint suspecti de hæresi, qui per annum prætermittunt confessionem, aut communionem. Ita Hostien hic in principio, & num. 11. Joan. Andreas hic num. 3. Pæna in Direct. Inquisit. p. 3. c. 24. & communiter Canonistæ. Et de hac clausula hactenus.*

*2224 Sequitur: Omnia sua solus peccata confiteatur fideliter. His verbis integritas ad confessionem requisita significatur, seu quod confessio sit integra, ut notat Fagnan. hic num. 26. & concinit Trid. *seff. 14. de Sacram. Pænit. cap. 5. & can. 7.* Unde resolvitur illa q. An qui semel in anno ritè confessus est omnia peccata sua, si ante finem anni in novum peccatum mortale relapsus fuerit, teneatur iterum, ut huic præcepto satisfaciat, confiteri? Resp. Vel confessus est intra tempus consuetudine præscriptum, vel ante? Si 1. per se non tenetur denuò confiteri; benè vero per accidens, ubi scilicet debeat accedere ad communionem paschalem. In 2. autem casu, adstringitur ad novam confessionem vi consuetudinis, ut dicam. Rat. Præceptum est de unica, & integra confessione; sed hæc ponitur in priori casu, & non in posteriori: ergo. Hæc est fideliū praxis: nemo enim se accusat de transgressione horum præceptorum, semel quod ritè, & tempore debito ea impleverit, quamvis ante finem anni illius ecclesiastici in-*

inciderit in novum peccatum mortale: unde non rectè Concilia ad iteratam confessio-
nem compellit fideles, innixus falso princi-
pio, quod confessio h̄ic præcepta, est de pec-
catis mortalibus infra annum commissis: pro-
fecto si hac Decretali illud præcipitur, non
cadet sub hōc præceptō confessio peccato-
rum ante annum præsentem commissorum;
sed hoc est absurdum: igitur hāc clausulā
præcipitur confessio integra, ut innuit tō fide-
litter. Verum tamen est, quod si oblitus fue-
rit quis, etiam si invincibiliter, alicujus pec-
cati mortalisi, per se teneretur ante finem an-
ni illius, cūm pōsset, oblitum peccatum de-
ponere in confessione, alias non aperiret om-
nia peccata sua, prout requiritur ad integri-
tatem confessionis ab Ecclesia præscripta. Su-
perest explicanda particula: *solum*, quā de-
notatur: neminem teneri per interpretē
confiteri, ut impleat præceptum annuæ con-
fessionis. An verò ad id teneatur ex præcep-
to divino, etiam extra articulum mortis? dis-
sidiūm est inter DD. quod suō locō deci-
demus.

2225 Sequitur: *saltem (peccata) semel in*
anno confiteatur. Sublata est per hanc Decre-
talem dispositio, cap. *Etsi non frequenter, de*
consecrat. ubi adstringebantur fideles ter sal-
tem in anno confiteri, & corpus Christi su-
mere, quamvis in aliquibus Ecclesiis, etiam
post Conc. Later. viguerit consuetudo, feu
praxis prædicti cap. *Etsi non frequent.*
Hodie tamen nonnisi semel in anno præcep-
tum tam confessionis, quam communionis
ex institutione Ecclesiæ obligat omnes fide-
les, etiam Religiosos, & Moniales, nec est
aliquid aliud præceptum regulares adstrin-
gens ad frequentiorem horum Sacramento-
rum receptionem; nam quod S. Bened. Mo-
nachi quolibet mense debeant confiteri, jux-
ta Clem. I. Nē in agro, §. Sanè, de statu Mo-
nachorum; probat, id esse statutum ipsorum
particularē, non obligans sub mortali: unde
similes ordinationes habent alii regulares, ad
majorem quidem in vita spirituali profectum,
& ad disciplinam monasticam fovendam. *An-*
nus, vi consuetudinis universalis Ecclesiæ,
quam meritò retinendam esse afferunt Trident.
PP. *seff. 14. c. 5. in fine*, intelligitur à qua-
dragelima ad quadragesimam, seu ab uno
Paschate Resurrectionis ad alterum, idque
videtur conforme Extra. Sixti IV. *Vices, de*
Tregua, & Pace: unde olim in cap. jejunii te-
nebantur fideles confiteri, ut colligitur ex
CC. Remensi ann. 639. cap. 8. & Meldensi

Tom. II.

ann. 845. cap. 76. Et *dīst. 3. de consecrat. cap.*
de Pœnit. statuit Julius I. confessionem esse
faciendam feria quinta majoris Hebdomadæ,
quod & hodie plerique laicorum, nedum ec-
clesiastici tūm regulares, tūm sacerdotes, imi-
tantur laudabiliter.

2226 Hoc autem tempus quadragesimæ,
& Paschatis in aliquibus Dioecesisibus exten-
ditur post Pascha, & quadragesimam. In Archie-
piscopatu Valentino differri potest confessio,
& communio Paschalis ad Dominicam pri-
mam post Pascha, ut declaratum fuit in Syno-
do Dioecesana anni 1657. sub Ill. D. D. Fr.
Petro Urbina, tit. 5. *de sacr. pœnit. const. III.*
Scito autem speciali decreto Ill. D. D. An-
dere Mayoral, hujus Dioec. Archiepiscop. ne-
minem admitti posse ad confessionem, &
communionem Paschalem, quin prius se-
sistat Parochio suo, vel alteri Confessario
de licentia sui Parochi, ut probetur circa no-
titiam Doctrinæ Christianæ, & constito, sub-
ditum hujus Archiepiscopatus scire necessa-
ria necessitate medii, & præcepti, admitti pos-
se, & non aliter, ut præceptis hisce Ecclesiæ
satisfaciat.

2227 *Sequitur 1. Communicantem in Pas-*
chate cum sola contritione, per se teneri ad
confessionem quamprimum possit, quam-
que inculpatè omisit ob defectum Confes-
sarii, aliamve justam causam, cūm præcep-
tum confessionis non impleverit. Victoria in
Summ. n. 147. & Suarez hic *dīsp. 36. sect. 4.*
n. 2. *Sequitur 2.* Præcepto hoc præfigi tem-
pus non ad finiendam obligationem, ut in
præceptis jejunii, recitationis, auditionis sa-
cri, & aliis; sed determinatur annus ad dif-
ferendam confessionem: & ideo qui illud in-
tra annum non implevit, tenetur statim con-
fiteri anno sequenti, sicut qui unō annō cen-
sum non solvit, ad id tenetur in sequenti, &
quamprimum. Hoc colligitur 1. ex intentio-
ne legislatoris, nē diutiùs differatur confes-
sio. 2. ex praxi ordinariorum, qui post trans-
factum annum constringunt regulariter sub
excommunicationis pœna (& hæc est praxis Ar-
chiep. Valent.) debent tamen Curati post mo-
nitiones nuntiare id Vicario Generali, ante-
quam negligentes declaret excommunicatos
vitandos, ut confiteantur; quod si non fece-
rint, incident in excommunicationem, nec
absolvuntur, donec confiteantur. Sed nota,
unica confessione neminem satisfacere obli-
gationi duorum annorum; licet enim uno
actu possit quis duplē implere obligatio-
nem, id tamen fallit, ubi duplex intenditur

actus, sicut in proposito. Sciendum autem prævaluuisse præsum, ut si quis pluribus annis non fuerit confessus, ad unam tantum confessionem cogatur: *Unde non videtur hoc multum scrupulosè exigendum, ut alii advertunt*, inquit Prado *bis dub. 2. n. 15.*

2228 Petes 1. An prævidens fore tempore quadragesimæ, aut Paschatis se ob superveniens impedimentum non impleturum confessionis, & communionis præcepta, anticipare eas teneatur? *Affirmo*, etiamsi impedimentum fuerit involuntarium, non enim est diversa ratio de impedito involuntariè, ac sponte, quamvis hunc magis urgeat. Prob. ergo resolutio 1. à simili in eo qui prævidet se hora nona non posse assistere Missæ, constringitur enim prius eam audire, esto alias posset id differre ad meridiem. 2. rat. Ex institutione Ecclesiæ non coarctantur hæc præcepta ad finē anni. Rursus: neque ex consuetudine, sed solummodo obligant semel in anno; at si non anticipat confessionem, & communionē, non cōfitetur semel, neque semel recipit corpus Christi: ergo. *Colliges*: confessionē differri non posse ab eo, qui peccatis innovatus reservatis, & ut nunc ea confiteri vallet Sacerdoti jurisdictionem habenti, si prævidet se non habiturum eō anno copiam similis Confessarii, nam eadem est ratio ac in præcedenti. Et de hac clausula satis.

2229 Prosequitur Canon: *confiteatur proprio Sacerdoti*, quo nomine præter Parochium intelligitur Papa, qui est maximus, & Summus Pastor, Legatus in sua provincia, ejusque Pœnitentiarius, Episcopus, & ejusdem Vicarius Generalis. *Regulares* verò habent licentiam audiendi confessiones fæcularium à Papa, ut in Clement. Dudum, §. Statuimus, de sepult. Hæc Fagnanus (quæ intelligenda sunt cum limitationibus referendis ubi de Pœnit.) & consequenter, subdit Fagnan. qui illis cōfidentur, satisfaciunt præcepto Ecclesiæ, de quo bie (idest in Decretal. Omnis) nec tenentur iterum confiteri Parochiali Presbytero, ut est text. in Extra. Vas electionis, de Hæreticis, ubi damnatur error Joannis de Poliaco Doct. Parisien. qui oppositum adstruebat. Ita ille: refertque num. 58. Sac. Cong. Conc. declarationem, quâ dicitur: Episcopum mandare non posse, nè quis tempore Paschatis cōfiteatur Fratribus Mendicantibus, nisi de proprii Parochi licentia. Scito autem, Confessarios Regulares audire posse cōfessiones fæculariū, eisque in Paschate Eucharistiam ministrare, Viaticum, ubi opus fuerit, præbere, Extremam-

unctionem, & sepulturæ tradere, modò sint de familia, & continui commensales. Qui nam autem sint propriè commensales, & continui familiares, habes apud Passerin. tom. 2. de statib. q. 187. art. 1. n. 976. Unde mulieres, aut viri Tertiī Ordinis S. P. N. Dominicī, quoad omnia prædicta, excepta confessione, pertinent ad Parochū in cuius Parochia existunt: item omnes qui deserviunt in Regulatum Monasteriis, sed non sunt eorum continui commensales. Hactenus de hoc Confessionis præcepto.

2230 Nunc specialiter loquemur de altero Communionis mandato: *Suscipiens*, inquit, Pontifex, reverenter ad minus in Paschate Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de proprii Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam ad tempus, ab hujusmodi perceptione duxerit abstinentiam, tunc enim prorogari potest confessio, & absolutio sacramentalis, nedum communio. Et ab Episcopo posse ex causa pro omnibus suis subditis prorogari utrumque hoc præceptum, censuit S. Cong. Conc. apud Fagnan. ibi n. 46. Et n. 47. refert in Insulis Philippinis fideles ex indulto Apostolico ob Sacerdotum paucitatem, & populi frequentiam, quolibet anni die præcepto Ecclesiæ satisfacere ad viginti annos, & durante necessitate judicio Episcopi. Circa priora autem hujus clausulæ verba, scito 1. ea connecti cum prioribus: postquam, scilicet, ad annos discretionis pervenerit; diversimodè tamen applicari præcepto communionis, ac confessionis, ut ex communni notat Fagnan. *bis n. 32.* accipiunt enim latitudinem, & extensionem ex subjecta materia: unde Canonistæ constituant tres gradus annorum discretionis. 1. ad ministrandum facultates; 2. ad contrahendum matrimonium; & 3. ad suscipienda alia Sacraenta. Itaque discretionis anni ad Eucharistiæ sumptionem regulariter non incipiunt in primo septennio, ut expressè tradit D. Th. in 4. diff. 9. q. 1. a. 5. qq. 4. Pueris, inquit, jam incipientibus habere discretionem, etiam ante perfectam etatem, putà, cum sint decem, vel undecim annorum, aut circa hoc (Sacramentum, scilicet, Eucharistiæ) potest dari, si in eis signa discretionis appareant, & devotionis. Hæc D. Th. quibus habetur anni discretionis pro communione esse decem, vel undecim; quare frustra defatigatur Concina lib. 4. diff. 2. c. 1. oppositum persuadere volens. Hoc tamen unum illi concedimus cum Prado 3 p. q. 80. dub. 17. n. 9. & seq. quòd cum primum pueris tribui potest sacramentalis abolitionis pos-

poteſt quoque iſpis ministrari Eucharistiā, cūm longē diſſicilior videatur diſpoſitio ad obtinendū pōnitentiā fructū, quām Eucharistiē; ad hunc etenim ſufficit volūtaſ ſuſcipientiſ, exiſtentiſque in gratia. Negamus tamen cum communiſ ſententiā, præceptum Ecclesiæ circa communionem eodem modo deberi applicari, ac Sacramentum abſolutioniſ; hoc enim eſt magis neceſſarium, ideoque eſt anticipandum: Eucharistiē verò, eſtiſ Sacramentum dignius, maturiorem re quirit atatem, ut ex præcepto pueri ligentur ad ejus receptionem: quare ex communiuſu Ecclesiæ, priuſ obligat præceptum confefſionis, quām communionis, cui favet maniſtē D. Th. loc. cit.

2231 Scito autem 2. Judicium discretio niſ circa communionem, ut puer, vel puella ex præcepto, aut devotione ad Eucharistiā accedant, debere efformari à parentibus, & Confefſario; ab illis quippe, quoniam continua converſatione experiri faciliuſ poſſunt, an prædicti panem ſpiritualem à materiali diſcernant: à Confefſario verò, quoniam in iſta confeſſione poſteſt adverteſtre discretio niſ, aut devotionem, quæ pueri ineſt. Hac ex Cajet. Subditque: *Et videtur nimia cau tula abbiberi à parentibus non exponentibus puellas decem annorum ad communionem, dicunt enim, quod sunt nimis parvæ, cūm tam enſufficientem habeant & discretionem, & devotionem. Et licet ipſi pueri, ac puellæ videantur excusari, retrabentibus parentibus, & con feffore non præcipiente (nomine Confefſorii intelligitur hic Parochus, cui interest hæc cura pro pueriſ, & puellabus ſibi ſubditis) quoniam disciplina atatis illius exigit, ut majoribus ſuis plusquam ſibi ipſis, & credant, & pareant: parentes tamen non excusantur.* Hac Cajet. q. 80. art. 9. Scito 3. Vi hujuſ canonis præcipi non ſolū annalem communionem; verum etiam determinatum anni tempuſ, in Paſcha, ſcilicet: unde Trid. ſeff. 13. can. 9. anathematizat id neganteſ. Paſchalis verò communione ſuſcipienda eſt à fidelibus in propria Parochiali Eccleſia, & nonniſi ex gravifſima cauſa (ut habetur in Synodo Val. loc. cit.) poſſunt Parochi licentiam dare accipiendo Eucharistiā extra Parochiam, ut huic præcepto ſatisfaciant ſui parochiani. Porro regularibus nullum competit privile-

giuſ, ut in ſuis Eccleſiis coſmunicent ſacculares (exceptiſ ſupra relatiſ) pro implendo hoc præcepto, imò expreſſe id illiſ prohibetur conſt. In ſupremo, Urb. VIII. datā 1. Junii 1635. Et eſtò de rigore juris non liceat in die Reſurrexiōnis communionē accipere in Eccleſiis regulariū, adhuc devotioniſ cauſa, ut ex laud. conſt. variique decisionib⁹ S. Cong. Conc. conſtat, tamen cum licentia Parochorum, quantum ad hoc, rationabiliter præſumatur, jam prævaluit conſuetudo in oppofitiuſ, ita ut hodie omnibus liceat accipere communionem ſacram in die Reſurrexiōnis D. dummodò id fiat ex devotio niſ, non ex fine ſatisfaciendi præcepto. Et de hoc ſatis.

2232 Concludit autem præceptum hiſ verbis: *Alioquin vivens ab ingressu Eccleſie ar ceatur, & moriens chriſtianā careat sepulturā.* Claſſula haec importare videtur interdictum perſonale, ſpeciale, & partiale; ſed ad hanc pōnam incurrendam præcedere debet ſententiā judicii eccleſiaſtiči; ideoque in pluribus Dioceſiſ Epifcopi ſententiā excommunicationis in tranigrefſores ferunt poſt trianam ca noſcam monitionem, & haec eſt praxis Dioceſiſ. Valentiniæ, ut ſupra dixi. Scito autem 1. Pōnam tranigrefſoribus hujuſ præcepti im poſitam, incurri non ſolū, ubi prætermittatur confefſio, & communione; ſed etiam ſi alterutruſ tantuſ præceptum tran grediatur. Scito 2. Inter damnatas pro poſit. ab Inn. XI. ſub num. 55. haberi lequen tem: *Præcepto communionis annua ſatisfia per ſacrilegiam Domini manducaſionem.* Refelliſtur 1. ex tō: *reverenter*, ut habetur in ca none: ergo lex iſpa præcipit modum, in quo decepti ſunt AA. propositioniſ. Rurſus: Manducaſio Domini ſacrilega ſecundūm ſe eſt omniō prava, juxta illud: *Qui mandu cat, & bibit indignè, judicium ſibi manduca ſt, & bibit;* ſed hoc ipſo non poſteſt eſſe mate ria præcepti: ergo. Prob. min. ſeu declaratur: largitio eleemosynæ ob vanagloriam poſteſt eſſe materia præcepti eleemosynæ, quia ſecundūm ſe, & præciſim à circumſtan ciis, hujuſmodi largitio eſt bona, & honesta: ergo ſi manducaſio ſecundūm ſe eſt omniō prava, non poterit eſſe impletiva præ cepti. Et haſtenus de 2. & 3. Præcepto.

QUÆSTIO III.

De quarto Ecclesiæ Precepto.

ARTICULUS I.

Jejunii Ecclesiastici quidditas exponitur.

2233 *C*oncl. 1. Congruenter ab Ecclesiæ jejunium pro certis diebus institutum est. Est contra Lutherum, & Calvinum, qui impii Eustathii Aerii, Joviniani, aliorumque hæreticorum errores ab orco suscitantes, non solum ciborum delectum improbat, sed etiam negant jejunia esse opera meritoria, Ecclesiamque Catholicam damnant, quod jejunia lege obligante in conscientia præcipiat. Nec mirum quod jejunia de medio tollant, qui cœlibatum improperant, & condemnant; & dum illi veneri indulgent, ventrem repleant operet. In eorum vanis commentis profligandis diutiùs immorari nequimus, & satius sit hujusmodi jejunii ossores urgere cum S. Ambrosio lib. 3. Epist. 25. alias 82. Et quia isti (loquitur de quibusdam Apostatis) jejunandum negant, quâ causâ Christus jejunaverit, adstruant, nisi ut nobis exemplo esset ejus jejunium? Adeas Concina tom. 5. dissert. I. de Jejun. cap. 2. ubi num. VIII. recenset, & refellit singularem Launoii opinionem.

2234 Ad rem ergo nostram progredientes, scito: pro usitatis Ecclesiæ jeuniis tria maximè designati tempora, nimirum, quadragesima, vigiliæ præcipuarum festivitatum, & quatuor anni tempestates, nempè, Veris, Æstatis, Autumni, & Hyemis, quæ quatuor temporū jejunia dicuntur ob diversas rationes, quas inter quamplures AA. assertunt Joannes Fileac, Theologus Parisiensis, nobili opusc. de Quadrages. ann. 1600. Luteiæ edito, & Joannes Nicolai opusculo, quod prostat in Pantbeol. Rainerii, v. Jejunium, cap. 17. ¶ 18. Inter prædicta jejunia, quadragesimale omnibus præfertur, ut docet D. Th. hic q. 147. a. 5. in c. Quod quidem diversimode observatum est quoad dierum numerum; ubique tamen ad sex saltem septimanæ protractum est, ut testatur Benedictus XIV. lib. 7. de Synod. cap. 54. Vigiliarum jejunia quatuordecim sunt, ex quibus tria consuetudine ligant, nempè, in vigilia S. Joannis Bapt. S. Laurentii, omniumque Sanctorum: cætera

verò per Sacros Canones præcipiuntur. Scito insuper, consuetudine introductum esse sub præcepto ligare jejunia vigilæ Pentecostes, & trium dierum infraest. Pentecost. ex Cajetano: ibi. An verò in Ecclesia Romana hujusmodi consuetudo servata fuerit ante sæculum XII? Inter eruditos res est ambigua. Utut sit, nunc sub præcepto esse talia jejunia, sine ulla dubitatione agnoscimus.

2235 Scito etiam, quod occurrente vigiliâ in festo Patroni loci, potest Episcopus jejunium transferre in diem pridianum. Cajet. in Sum. v. Jejunium, Tabiena, aliisque: unde Panormi ob festum S. Christinae Patrone jejunatur pridie ejus festi ob vigiliam S. Jacobi Apost. teste Potesta tom. 1. n. 2822. ¶ 2903. Præterea: si vigilia S. Joannis Bapt. incidat in fest. Corporis Christi, jejunium anticipatur in feriam IV. præcedentem, ex Decreto Leonis X. & Urbani VIII. die 13. Oct. 1638. Quoad vigiliam verò S. Mathiæ, dum incidit feria II. aut III. quinquagesimæ, dubitandum non est requiri autoritatem Apostolicam, ut in Sabbathum præcedens anticipetur jejunium. Sic pluriès declaravit Sac. Congregatio, nimirum, die 23. Januar. 1694. apud La-Croix lib. 6. p. 2. n. 2072. editionis Ravenat. 1747. ubi retractat quod alibi dixerat: & die 11. Jul. 1699. apud Monaceli p. 2. tit. 16. form. 4. in fin. & apud Begnudelli v. Episcopus, §. 10. refertur alia ann. 1704. Adhac, Benedictus XIV. edito suo particulari ann. 1751. in quo vigilia S. Mathiæ fer. III. incidit, jejunium anticipavit in Sabbathum præcedens pro laicis tantum, jussitque Ecclesiasticos omnes, nullō demptō, jejunium Bacchanalium observare: quare opinio, Episcopis facultatem tribuens anticipandi tale jejunium, videtur hodie improbabilis.

2236 Concl. 2. Jejunium ecclesiasticum est: Unica comedio juxta formam ab Ecclesiæ præscriptam. Hanc præferimus jejunii definitionem, quia observantiarum diversitas in hoc jejunio præcepta, antiqua, & recens, haud aliter sub una valet ratione complecti. Tria ergo ad Ecclesiæ jejunium requiruntur: nempè, unica comedio, aliquarum rerum abstinentia, & determinata hora sumendi cibum. Ex quibus, primum, & tertium, essentialiter constituunt jejunium, prout hodie ab Ecclesiæ præcipitur: abstinentia verò à carnibus, non omnibus est præcepta, sed illis tantum, quibus cibi esuriales non obfunt. Hoc prælibato, sciendum: jejunium quadragesimale, præter carnium abstinen-
tiæ,

tiam, importare simul abstinentiam eorum, quæ ex carnibus animalium in terra quietentium, & respirantium procedunt, putà, lacticinia ex gressilibus, & ex avibus ova. Et licet cap. *Denique*, de *Consecrat. diff. 4.* pro jejunii omnibus prædicta abstinentia statuatur, nihilominus universalis fermè consuetudo jam obtinuit, ut jejunantibus licitum sit ovis, & lacticiniis uti, quadragesimâ dumtaxat exceptâ: quocircà Alex. VII. prop. num. 32. proscriptis: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadragesima, obliget.*

2237 Hujus propositionis falsitatem omnium fidelium usus planè demonstrat, quod in quadragesima accuratiù servanda esse jejunia, credant. Quare D. Th. hic q. 147. a. 8. inquit: *Inter alia jejunia solemnius est quadragesimale jejunium: tūm quia observatur ad imitationem Christi: tūm etiam, quia per ipsum disponimur ad redēptionis nostræ mysteria devotè celebranda; & ideo in quolibet jejunio interdicitur eus carniū: in jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova, & lacticinia. Circa quorum abstinentiam in aliis jejunis diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundū morem eorum inter quos conversatur. Unde Hieronymus (epist. ad Lucinium) dicit de jejunis loquens: Unaquæque Provincia abundet in suo sensu: & præcepta majorum leges apostolicas arbitretur. Hæc S. Dr.*

2238 Inquires autem i. *An non solum in jejunis quadragesimalibus, verum etiam in Dominicis quadragesima prohibita sint hodie sub culpa mortali ova, & lacticinia?* Negativam novissimè tuetur Madalena tom. 1. *Tyrcin. Mor. q. 7. a. 6. n. 790.* Affirmativam verò Genovèr in *Selectis, disp. 3.* quam *communissimam* vocat, Concina tom. 5. lib. 2. diff. 2. cap. 5. n. 4. refertque ex Diana, jussu Supremi Senatus Inquisitionis Romanæ, & Sac. Congreg. Indicis, priorem sententiam fuisse expunctam ex cūjusdam Casuistæ libro. Verùm si variarum consuetudinum in diversis regnis genera inspiciantur, universaliter improbanda non est opinio negativa, ut apertè colligitur ex Hier. & D. Th. nuper allatis; sed diffiniendum est juxta consuetudinem, etiamsi particularem alicuius Provinciæ. In Regno Valentino à tempore immemorabili consuetudinem esse utep-

di lacticiniis, & ovis Dominicis quadragesimâ, certocertiùs est; quare hīc commrantes, qui Cruciatæ privilegiō non gaudent, omnes indiscriminatim palam, & absque ullo conscientiæ remorsu in prædictis Dominicis vescuntur ovis, & lacticiniis, consentientibus Episcopis.

2239 Sed quā horā possit accipi cibus in jejuniorum diebus, non omnium atatum eadem fuit disciplina: priscis enim saeculis nonnisi ad vesperam, id est, solis occasum, solvi jejunium consuevit, facile crediderim, tūm autoritate SS. PP. cūm ex cap. *Solent, de consecrat. diff. 1.* Sed ante annum Christi 1000. in Italia solvebatur jejunium hora nona, ut probat Thomas. p. 1. vet. & nov. *discip. lib. 2. c. 83. n. 13.* Hujusmodi autem horæ anticipatio durabat saeculo XIII. ut colligitur ex D. Th. hic q. 147. a. 7. ubi scribit suo tempore horam solvendi jejunium fuisse nonam, id est, tertiam post meridiem. Nunc tandem hora sexta, id est, in meridie, communis Latinorum consensu designatur pro solvendo jejunio, quam nonnulli vocant principium horæ nonæ, nè videamus omnino recessisse à majoribus nostris. Controversatur autem: *An qui sine urgente causa prandii horam anticipat in die jejunii, peccet, & qualiter?* Resp. Esse mortale, ubi notabiliter antevertatur hora; censetur autem regulariter notabilis anticipatio, quæ fuerit ultra unam horam: quia, ut docet D. Th. loc. cit. ad 2. *Ad jejunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam estimationem.* Quodnam verò sit notabile tempus, pender ex prudentum judiciō: hoc autem ex communi sumitur estimatione, juxta quam non constat unam horam esse tempus notabile; nam plures sanè prudentes id negant: igitur regionis consuetudo est servanda, à qua sine justa causa recedentes, notabiliter citra dubium peccant, & ut opinor, mortaliter, si ultra horam retrotrahatur sponte hora prandii. Causæ verò rationabiles antevertendi horam, sunt: urgens, & grave negotium post meridiem tractandum, lectio instans, concio, iter, debilitas, & similes, quæ nimis nocuam facerent abstinentiam usque ad horam consuetam. Istiusmodi causæ sufficiunt etiam, ut à culpa excusent eos, qui manè, sive meridie sumunt collationem, coenamque in fero.

ARTICULUS II.

Aliæ difficultates de Jejunio deciduntur.

2240 Concl. 1. Qui modicum quidquam cibi permitti in jejunio accipit sæpius, ubi ad notabilem pervenit quantitatem, transgreditur jejunii præceptum. Ita declaratur ab Alex. VII. proscribente seq. thes. n. 29. In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, et si notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium. Neque eximuntur ab hac damnatione qui licentiam tribuunt sumendi modicum cibi toties quoties, modo id fiat ex fine, nè potus noceat; vel nè videatur inurbanus, qui est ab alio invitatus. Profecto, quod ex objecto pravum est, non redditur à fine honestum; sed juxta Decretum Alexandri relatum modicum comedens frangit jejunium, ubi ad notabilem pervenerit quantitatem: id ergo ex fine salutis non redditur honestum. Quod si dicant, iteratam potionem, adhibitò cibò modicò, esse necessariam ad salutem conservandam, vel acquirendam: satius esset affirmare, hunc à jejunii legem esse liberum; sed quòd jejunet comedendo toties quoties ipsi libet, nunquam verè dici potest.

2241 Concl. 2. Pluriès in die notabilem cibi quantitatem sumens, pluries etiam peccat. Rat. Comestionis unicæ præceptum virtualiter est negativum, sicut illud de unius Missæ celebratione; sed præcepta negativa obligant semper, & pro semper: ergo. Rursus: Abstinencia à carnibus sub negativo cadit præcepto, prout imponitur ab Ecclesia: igitur plurimum comestionum negatio similiter sub præcepto cadit, prout ab Ecclesia latum est. Nec officit, quòd jejunium semel unica comestione violatum, nequeat jam observari: cæterùm carnium abstinencia durat post unam, vel plures comestiones. Non inquam officit: nam id est, quod vertitur in quæstionem: num utraque negatio prout ab Ecclesia præcepta perduret? Opinio nostra affirmat, nimirumque ratione, & exemplo satisfacit firmis: contrarii autem negant, quia gratias dicunt, quòd jejunium tunc est solutum; contra quod facit: 1. quòd D. Th. q. 147. a. 6. ad 2. significanter dicit: *Jejunium Ecclesia: non solvit, nisi per ea, quæ Ecclesia interdicere intendit instituendo jejunium;* sed Ecclesia intendit prohibere plures comestiones: ergo. 2. Datò, jejunium esse solutum (nam

hæc quæstio plurimum habet de voce) manet tamen obligatio abstinendi, prout possit, proindeque non comedendi, nisi semel: sicut ergo qui non aliter potest jejunare, quam sumendo mane, vel vespere refectionem aliquam, pro suis viribus persolveret jejunium, & satisfaceret optimè præcepto ecclesiastico, ut loquitur Cajet. ita in proposito tenetur abstinentiam unicam modo possibili servare. 3. Qui per inadvertentiam, aut ignorantiam inculpatam manè comedit quantitatem cibi notabilem, vel solvit jejunium: vel non? Si 1. jam ergo sine præcepti fractione poterit pluriès comedere. Si 2. igitur neque sciens solvit jejunium; scientia etenim, vel ignorantia jejunantium intentionē Ecclesiæ præcipientis non variat. Scito autem obiter: non frangere jejunium, qui è mensa surgit animo continuandi refectionem, modo tempus interfluens semihoram non excedat, cum enim hoc sit breve intervallum, moraliter reputatur unica comestio: igitur in proposito duæ sunt necessariæ conditiones, intentio scilicet continuandi, & modicum intervallum.

2242 Concl. 3. *Salvâ sacri jejunii lege, licet serò aliquantum cibi sumere.* Rat. Consuetudine universalis Ecclesiæ id est introductum: sicut ergo per consuetudinem bis est mutata hora solvendi jejunium, ita ut prius nonnisi post solis occasum prandium sumeretur, unde ortum est, quòd cœna à S. Paulino epist. 24. ad Amandum, & ab aliis dicitur; posteà verò immediate post horam nonam, ut dixi, & hodie ad horam sextam; ita quoad vespertinam refectiunculam prævalet jam contra legem consuetudo. Collationis nomen cur huic comestiunculae fuit accommodatum, & quæ sit ejus origo, non ita manifestum est, & legi possunt Filefac opusc. cit. cap. 6. & Concina lib. 2. dissert. 2. cap. 7. n. 2. tom. 5. Id autem videtur exploratum, quòd ineunte saeculo XIII. sola potus sumptio permettebatur in collatione. Saeculo autem XVI. communis obtinuit usus, ut præter potum, quidquam cibi acciperetur. Cœpit autem hæc consuetudo postquam imbecillitate nostra prævaluit illa solvendi jejunium ad meridiem. Et utrique consuetudini citra omnem culpam stare hodie posunt cuncti fideles, ut est apud AA. certum. Discordant verò circa quantitatem, & qualitatem cibi hac in cœnula; sed in hoc standum esse consuetudini, & timoratæ conscientiæ virorum praxi, sentimus. Quod novissimè declaravit Benedictus XIV. in respons. ad 2. postulatum Com-

postellani Antistitis; ubi eam quantitatem, & qualitatem cibi approbat, quō uti solent *jejunantes recte meticuloſe conscientia*: improbat ergo qualitatem, & quantitatem, quam *jejunantes laxioris conscientia adhibent*; sed isti sunt, qui pisces, caseum, &c. posse sumi pro collatione, eam ad octo, vel decem uncias extenderentes, docent: ergo.

2243 Inquires autem: *An liceat in per-vigilio Nativitatis Domini excedere aliquantulum in serotina refectiuncula?* Resp. negati-ve, quia tale jejunium æquè obligat, ac cætera, quæ per annum ab Ecclesia præcipiuntur. Unde omnes timoratae conscientiae pari severitate illud observant. Nec ulla extat in Ecclesia legitima consuetudo, vi cuius in cœnula vigiliæ Nativitatis Domini ali-quiid præter consuetum accipere liceat, nisi dicere velint aliqui Probabilistæ, quod ex con-suetudine, jam tali die rigorosè non jejunatur. Quod præcipue fateri tenetur modernus Miravete, qui in Opusculo, cui titulum inscripsit: *Praxis jejunii, panct. 5. quæst. 7. n. 97. in fine*, ait: *In per-vigilio Nativitatis, non verò in aliquo alio die, non habet hæc refectiuncula alium terminum nisi fines temperantia*. Qualiter cum hac sententia jeju-nium cohæreat, cæteri judicent. Ex quibus colliges ad jejunium teneri eum, qui spe-ciali voto esset obstrictus ad jejunandum om-nibus sextis feriis, etiam si in talem diem in-cideret vigilia Nativitatis Domini, cum hæc, ut diximus, à rigoroso jejunio non excusat; ad jejunandum tamen non teneretur feria sexta, in quam incideret festum Natalis Do-mini, etiam si votum jejunandi emisisset om-nibus sextis feriis; nisi oppositum constaret de jejunantis intentione, qui dum votum emisit, expreſſè voluit se obligare ad jejunandum etiam in die Natalis Domini, quia pruden-ter judicatur à tali voto exemptam fuisse diem Natalis D. in qua facultas conceditur vescendi carnis ob tanti festi solemnita-tem; quod multis illustrat Fagnan. cap. *Expli-cari, de obser. jejun. à n. 12. ad 25.* & Thomasin. p. I. lib. 2. c. 83. n. 15. refert ad hanc rem quandam declarationem PP. Græcorum.

2244 Et quoniam in prædictam Decreta-lem incidit sermo noster, juvat hic addere: minimè in ea contineri privilegium vescen-di carnis; sed declarari, quod fideles car-nibus propter festi excellentiam (Nativitatis nempè Dom.) vesci possunt secundum con-suetudinem Ecclesie generalis, & ex hoc ruit Con-cinæ fundatum lib. 2. *dissert. 2. cap. 17.*

n.3. tom. 5. Ut enim ab hac consuetudine ex-cluderet regulares, qui ad jejunum, & abstinentiam solummodo tenentur sub poe-na, & non sub culpa, ut in Ord. Præd. ni-titur hōc falso principio, quod scilicet in al-lata Decretali privilegium conceditur hy-potheticum, illis tantum qui nec ex voto, neque regulari obseruantia sunt adstricti. Hoc autem liberè afferitur à Concina, ut ex nu-da textus lectione fiet cuiquam comper-tum: *Expli-cari per Sedem Apostolicam postu-lasti* (inquit Honorius III.) *utrum illis sit li-citum, qui nec voto, nec regulari observan-tia sunt adstricti carnes comedere, quando in-sexta feria dies Dominicæ Nativitatis occur-rit?* Ad hoc tale damus responsum: quod illi, qui nec voto, nec regulari observan-tia sunt adstricti, in feria sexta, si festum Nativitatis Dominicæ ipso die contigerit eve-nire, carnis propter festi excellentiam uti possunt secundum consuetudinem Ecclesie ge-neralis; nec tamen bi reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere. Hæc ibi, Quæ ad diem Sabbati, si in eam incidat Dom. Nativitas, extende, cum communi DD. Quis autem non videt in prædicto textu, nec co-lorem esse privilegii, & multò minus hypo-thetici? Obvius certè canonis sensus est compendiosè expressus his verbis: *Possunt carni-bus vesci ea die omnes de quibus interrogas, propter festi excellentiam secundum consuetu-dinem Ecclesie generalis:* sed qui voto, aut regulari observantia adstricti sunt, maneant in ea ipsa obligatione, quæ in petitione sup-ponitur, aut continetur; cum enim de istis non fuerit interrogatus Pontifex, nihil mi-rum, quod non disponat circa eos.

2245 Hinc nostram resolutionem dicit esse certam Fagnan. ibi n. 4. quem refert, & sequitur Natal. Alex. lib. 4. Decal. art. 7. regu-la 7. post Silvestrum, Victoriam, aliosque se-verioris Moralis Scriptores: unde immerito hanc interpretationem, quam novissimè am-plectitur noster Milante *Exercit. 23. in Pro-posit. Alex. VII.* rejicit Concina ut laxam, & falsam, hōc solō ductus ratiociniō: *Pri-vilegium comedendi carnes illis solis conceditur, qui vel ex voto, aut ex regulari observantia non tenentur abstinere: eos ergo excipit Pon-tifex à suo privilegio, qui non modò votō, sed etiam regulari observantia obstricti sunt ab-stinere à carnis.* Resp. enim 1. ex dictis, N. suppositum, nam Pontifex declarat solummodo consuetudinem, approbatque, non ta-men dat privilegium. Sed age, demus Con-ci-

tinæ, concedi à Pontifice privilegium iis solis, qui nec votō, nec regulari observantia sunt obstricti, & Resp. 2. dist. conseq. Eos excipit à suo privilegio, ita ut sint transgressores voti, aut regularis observantiae, C. ita quod transgrediantur præceptum abstinentiæ alias commune, N. Exceptio itaque Pontificis hoc in privilegio (loquor Concinæ phrasí) stat in eo, quod aliis fidelibus licitum est vesci carnibus: minimè verò his, qui votō, aut observantiā obstringuntur. Sed quid inde? Non diffiremūt esse illicitum, seu prohibitum vesci carnibus his, qui voto, &c. sed negamus, quod sit illicitum quoad culpam, & quidem gravem, ut contendit Concinæ, absque firmo fundamento: unde non debuit exagitare Mag. Milante. Addendum prædictæ Decretali: non comprehendi in consuetudine ibi approbata, qui vi voti, aut præcepti graviter obligantis, ut Carthutiani, Minores, & Minimi, tenentur abstinere à carnibus: & esto eorum quidam ex sententia S. P. N. Francisci, quam refert Pisanus Confort fructu 8. putarint, licere Minoritis eo die carnes comedere, id tamen refellit Vvandingus in Not. ad Reg. S. Francisci, cap. 12. aliquie Interpretes; quare Potesta t. 1. p. 3. q. 3. n. 2834. concludit: *Non est ab hac sententia recedendum.*

2246 Opp. 1. Qui specialiter vovit jejunium in die veneris, vesci carnibus potest in die Nat. D. igitur & qui vovit generaliter, poterit simili uti licentia, siveque falsum est quod diximus de Minoribus, & aliis. 2. Qui abstinentiam à carnibus, vel jejunium pro omnibus quintis feriis vovit, non tenetur abstinere, aut jejunare, ubi die Jovis occurrat festum Nativitatis: ergo. Ad 1. N. conf. & disp. est, quod de voente generaliter præsumitur voluntas privandi te libertate comedendi carnes in diebus etiam permisis; vi enim voti ad eam abstinentiam tenetur in alijs festivitatibus Domini: ergo etiam in festo Nativitatis; non sic autem præsumitur de voente jejunium diebus veneris, nam creditur vovisse abstinentiam pro diebus, quibus erat interdictus carnium esus. Ad 2. N. ant. Ob eandem rationem, quod scilicet de tali voente præsumitur vovisse abstinentiam carnium servare in diebus permisis: quamvis ergo in Natali Dom. permittatur esus carnium in diebus alias prohibitis, teneretur nihilominus ex voto abstinere. Ita Fagn. loc. cit. n. 24.

2247 Concl. 4. *Electuaria per modum medicinæ sumpta non frangunt jejunium; bene verò si ob solam delectationem, ad extinguendam famem, vel in fraudem jejunii accipiuntur.* D. Th. hic q. 147. a. 6. ad 3. Rat. 1. p. Jejunii lege non vetatur accipere teedium juxta mensuram exigentia, ut vietetur infirmitas: ergo. Rat. 2. p. In jejunio prohibemur quidquam sumere extra unam comedionem, quod per se ad nutritionem, vel delectationem faciat: ergo. Hinc sequitur 1. Ad extinguendam sitim posse sumi aquam cum saccharo, & alia liquida, quæ sunt verè potus, & nullatenus ad nutritionem per se ordinantur: potus enim omnium sententiæ integratati jejunii non adversatur, nisi fortè extrahatur ex materia in diebus esustralibus prohibita, ut juscule ex carne, lac, & similia. 2. Quod Concionatores, Cantores, & alii, pro juvanda voce, valent sumere electuaria ad pectus emoliendum, putà, crufsta saccharea, vulgo, caramelos, modò non sint in tanta quantitate, ut fieri in fraudem jejunii videatur.

2248 Sed præstat hac occasione non-nihil de confectione Inda, chocolatâ promere, cuius usus in Hispania præsertim frequentissimus est. Dissertationem hac de te latissimam instituerunt viri præstantissimi Cardinales Coczza, & Laurea, Thomas Hurtado, & alii quamplurimi; nuperrimè autem idem argumentum fusè prosequitur Concinæ lib. 2. diff. 2. cap. 9. 10. & 11. tom. 5. Quia in re cumprimis mihi certum videtur, quod chocolata est verè cibus, quomodo enim dicimus chocolatam esse potum, si nullam facultatum potus habet; cibi verè facultatibus omnibus insignitur? Verba sunt disertissimi Pauli Zachias qq. *Medico-Legalium*, lib. 9. tit. 8. q. *unica*, num. 8. cuius judicium hac in re pluris facio, quam cujusvis Theologi. Concludit autem ibi num. 10. sic dicens: *Ergo velle chocolatam tanquam potum canonizare: est palliare abusum ejus assumptionis, ut id, quod ex sua natura illicitum in jejunis est, licitum faciamus*, & eorum voluptatem secundemus, qui hujusmodi potionis dediti sunt, ejusque tanta aviditate detinentur. Ita ille: quibus fit manifestum, violare jejunii legem, qui toties quoties libuerit, chocolatam accipiat. Tota ergo difficultas vertitur circa quantitatem, cum enim sit extra omnem controversiam, admitti debere hac in lege parvitatem materiæ, variæ sunt AA. sententiæ. Mihi autem videtur 1. peccare veniali-

liter, qui extra unicam comedionem, & collationem absque ulla necessitate quantitatem chocolatæ sumit, et si parvam, non secùs ac ille, qui modicum panis v.g. acciperet sine causa justa, ultra comedionem, & collationem assuerat. Videtur 2. pro collatione sumi posse cyathum, vel scutellam, cui regulariter admiscetur uncia pasta chocolatæ cum modico panis; praxis enim, & consuetudo communis habet pro materia collationis chocolatam. Nec quemquam audiui, qui hanc consuetudinem detrectaret, ut abusum, ideoque censeo securè posse pro collatione chocolatam sumi in quantitate debita.

2249 Videtur 3. Quod rationabili concurrente causa, jejunium non frangit unus cyathus chocolatæ. Justa vero causa creditur imbecilla corporis constitutio, stomachi debilitas, onus, vel officium exercendum, putà, letationi incumbere, confessionibus audiendis, verbi Dei prædicationi, negotiis, aut causis publicis interesse; pro his quidem, & similibus introducta est citra dubium consuetudo publica, & indulgentia ecclesiastica, cùm non in jejuniorum fraudem, quin potius per modum medicinæ sit inducta. Nec ratione destituitur consuetudo isthac, cùm eò collimet, ut abstinentia ab Ecclesia intenta non prætermittatur omnimodè ab iis, qui non nisi cum sanitatis periculò, & magna difficultate strictam componere valent abstinentiam cum officiis, & oneribus quibus subsunt. Cæterùm indiscriminatim approbare usum pro quibusvis non audeo, quoniam nulla verè probabilis allegari potest ratio, quæ ostendat justam, legitimam, rationique conformem esse consuetudinem singulis faventem quoad chocolatam, cùm tot sint otio ut minimum vacantes, & fortassis non consenteant ad suum statum. Quis enim credit ejus rei gratiâ concedi ab Ecclesia facultatem, saltem implicitam, sumendi scutellam chocolatæ, ut nutriat otiosos, pigros, & nullatenus indigentes hoc remedio? Pro istis igitur ineptè assertur consuetudo.

2250 Dices: Vi consuetudinis effecta est licita etiam pro his, qui nullâ causâ accipiunt refectionem serotinam: similiter ergo dicendum de chocolata. Resp. N. conf. Ad naturam quippè sublevandam, somnum capiendum, & naturæ fragilitati subveniendum, invecta est consuetudo collationis, nullo reclamante, ut sciām, quia prout in plurimum, & universè rationabilis præsumitur

Tom. II.

causa, & motivum pro hoc usu: unde & rationabiliter præsumitur, illum Ecclesiam approbasse; mens siquidem Legislatoris respicit ea, quæ ut in pluribus contingunt, nam quòd in aliquibus non concurrat ratio, & motivum legis, nihil refert, cùm hoc sit per accidentem. Ediversò autem in chocolata res se habet: ab initio equidem illimitato ejus usui obstiterunt Theologi numerò, & autoritate præstantiores, non modo si exteris expectemus regiones, verum etiam Hispaniam; quamplurimi enim Theologi Hispani verbò, scriptò, & exemplò non cessant clamare adversus usum chocolatæ illimitatum: prætextitia igitur, & prorsus irrationabilis est consuetudo universalis pro otiosis dicitibus, & potentibus sine ulla ratione ab adulatoribus, non à Doctoribus probata: unde longissimè abest, opinor, ut ab Ecclesia generaliter confirmetur, sicut acceptata est collatio serotina. Et de hoc plusquam satis.

ARTICULUS III.

Quid jure novo circa Jejunium statuatur?

2251 P ræsentem instituimus articulum, ut quæ tenenda sint in praxi circa ecclesiasticum jejunium faciliter dignoscatur, & aliqua dubiola, post recentes Benedicti XIV. constitutiones, resolvantur. Compendiosis itaque regulis ediccam quid ab omnibus hac in re debeat observari. Reg. I. li, quibus ciborum quadragesimalium, piscium, nempe, & olerum nocivus est usus, si alias fuerint robusti, ita ut mortaliter impotentes non sint, unicam servare comedionem, tenentur, nedum in quadragesima, sed in reliquis etiam anni jejunii ad unicam comedionem. Ita colligitur ex litteris laudati Pontificis datis 22. Augusti 1741. In suprema, &c. ubi præcipit: Ab omnibus omnino, nomine excepto, unicam comedionem servandam esse; quod & confirmat in Rescripto ad Illust. D. D. Andream Mayoral Archiep. Valent. sub die 22. Maii 1742. datō, ex quo habetur rem, quam versamus, non esse consilii, ut dictitabant quidam, sed præcepti. Id postquam à Sede Apostolica decisum est, ad privilegium Cruciatæ amplissimum confrugerunt nonnulli, vociferantes laudatis Decretis Apostolicis non comprehendi eos, qui Cruciatæ fruebantur. Sed hoc ut falsum, temerarium,

perniciosum, & scandalosum meritò prædamnavit Supremum Hispaniarum Sanctæ Inquisitionis Tribunal, die 31. Januarii 1747. Reg. 2. Dispensati ad vescendas carnes, ut supra, tenentur horam pro unica comeditione jejunantibus præscriptam servare: eō cibō, ea que uti portione, quibus utuntur homines jejunantes recte meticulosa conscientia. Ex Brevi, quod incipit: *Si fraternitas tua, ad Archiepiscopum Compostellæ, datō 8. Julii 1744. respons. ad 2. & 3. postulatum*, idque non solum in jejuniis quadragesimalibus, verum & in totius anni jejuniis servandum jubar ibi, resp. ad 7. postulatum. Reg. 3. Prædicti exempti in jejuniis, & Dominicis quadragesimæ prohibentur vesci piscibus, ut habetur in resp. ad 5. postulatum; idque verum est etiam pro his, qui Cruciatā gaudent.

2252 An autem illa Pontificis constitutio comprehendat etiam sextas ferias, & Sabbata in quibus carnibus vesci non licet, in dubium verti potest. Ad quod resp. Probabilius nobis videri, dispensatos ad edendas carnes præfatis diebus, pisces edere non posse: unde aequè illicita est post præfatas Benedicti XIV. constitutiones, carnium cum piscibus commixtio illis diebus, ac in quadragesima, ceterisque jejuniis. Sic nos opinari cogit ipsius Pontificis responsum ad postulatum IV. Antistitis Compostellæ. Consulitur enim Romanus Pontifex: utrum memorata duo præcepta, scilicet, unicæ comeditionis, & carnium cum piscibus non permixtionis, urgeant extra quadragesimam? Respondet Pontifex: *Urgere extra quadragesimam utrumque præceptum, illud scilicet unicæ comeditionis cum reliquis legibus in secundo, & tertio ad hæc postulata responso, expressis: & alterum non permiscendi epulas licitas cum interdictis, ut in quarto postulato diffinitum est.* Ex quibus verbis præceptum non permiscendi epulas interdictas urgere, etiam omnibus diebus extra quadragesimam, in quibus carnes comedere prohibuit est, nobis videtur certum. Ratios assignamus: Quia Pontificis responsum eō tendere debuit, ut proposita difficultas plenè solveretur; sed ab Antistite Compostellano quærebatur absolute, & indeterminatè: an extra quadragesimam urgeret illud præceptum: ergo voluntariè restringitur ad dies formalis jejunii, quia adhuc dubium extabat plane insolutum circa præfatos dies præcisæ abstinentiæ.

2253 Præterea: Sum. Pontifex maturè

considerans commixtionem carnium cum piscibus in illis, qui ob infirmitatem, vel ob grave nocumentum ex cibis esurialibus proveniens, dispensati sunt ad edendas carnes, jejuniis diebus in, & extra quadragesimam, intolerabilem esse abusum, strictè prohibuit, seu potius non licere declaravit talem commixtionem; sed aequè intolerabilis est abusus carnes cum piscibus permiscere in sextis feriis, & sabbatis, ac in ceteris jejuniis in, & extra quadragesimam ab Ecclesia præscriptis: ergo. Maj. aperiè constabit legendi prædictas constitutiones. Min. prob. Ideò intolerabilis reputatus fuit abusus carnes cum piscibus commiscere, in diebus jejuniis in, & extra quadragesimam, quia ad edendas carnes facultas jure tantum conceditur, vel ob infirmitatem, vel ob grave rocammentum ciborum esurialium, quâ proinde facultate concessâ abutuntur, carnes cum piscibus commiscentes illis diebus; sed dispensati ad edendas carnes, & permiscentes cum carnibus pisces in sextis feriis, & sabbatis, aequè abutuntur facultate ipsis concessâ ad edendas carnes: ergo. Maj. est nota, & min. prob. Ideò abutuntur facultate ipsis concessâ dispensati ad edendas carnes, pisces cum illis commiscentes in diebus jejuniorum in, & extra quadragesimam, quia facultas edendi carnes ipsis tantum conceditur, eo quod infirmi sunt, vel pisces ipsorum saluti nocent, itaut si infirmi non sunt, vel pisces non sunt nocivi, facultas carnibus vescendi non conceditur, sed tenentur cibos esuriales tantum comedere, nec ulla tenus carnes, & pisces simul edere valent; sed pariter facultas edendi carnes in sextis feriis, & sabbatis ipsis conceditur sub eisdem conditionibus, infirmitatis scilicet, vel gravis nocumenti salutis, ut est notum: ergo.

2254 Nec contra facit, quod cum in Brevi Pontificio expressè non habeatur commiscendi carnes cum piscibus prohibitio, nisi in jejuniis in, & extra quadragesimam, minimè ad alios dies extendenda est. Non obstat, inquam, quia expressè esse prohibitam in prædictis diebus carnium cum piscibus commixtio, in Pontificia constitutione sentimus, tūm quia non similis tantum, sed eadem est omnino ratio pro omnibus diebus, quibus carnium esus interdictur. Tūm etiam, quia Summus Pont. postulato: An extra quadragesimam illicita est talis commixtio? Respondit, illimitatè illud præceptum urgere etiam extra quadra-

Quæst. III. Art. III. Jejunium.

531

dragesimam, ut supra diximus; unde voluntariè videtur restricta interpretatio ad dies jejunii formalis in, & extra quadragesimā propter eandem rationem ob quam non licet Dominicis diebus quadragesimae carnium cum piscibus commixtio, ut declaravit ipse Rom. Pontifex.

2255 Quid verò dicendum de illis, quibus datur facultas edendi ova, & lacticinia in jejuniis quadragesimalibus, possint nè contra omnem culpam, pisces cum ovis, & lacticiniis permiscere? *Resp.* Non esse iplis prohibitam ovorum, & lacticiniorum cum piscibus commixtionem, nisi forte pisces ipsum saluti noceant. Quod constat ex declaratione Benedicti XIV. in responsione ad IV. postulatum Compostellani Archiepiscopi, dicentis: *Piscibus tamen edendis non interdicuntur, quibus datur tantum facultas adhibendi ova, & lacticinia; quibus verbis omnne solvitur dubium, quod forte emergere potuit.*

2256 Ex dictis infer: dispensatum in die jejunii ad esum carnium, non posse quascumque carnes comedere, quia non præsumitur in tali dispensatione comprehendendi carnes illas, quæ insalubres, & nocivæ sunt valetudini. Unde dispensatis epulæ licitæ permisæ, sunt carnes salubres: peccant ergo qui quocumque carnium etiam insalubrium genere vescuntur, quia dispensationis fines prætergrediuntur: unde Clemens XI. in Decreto Romæ publicatō die 24. Februarii 1702. *Animadvertisant* (*inquit*) *& Medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carnium, quod nempè sint salubres, quia hæc solū permittuntur in quaaragesima bis, qui ex justa causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus.* Hæc tententia videtur communis, & subscriptit La-Croix lib. 3. p. 2. n. 1313. contra Tamburinum lib. 4. c. 5. §. 1.

2257 Hæc nunc ad prædictorum Breuium complementum finalis regula nobis est expendenda: licentiam, nimirum, edendi carnes pro singularibus personis, requirere justam causam, & utriusque Medici consilium, idque exigi tanquam formam pro valore talis dispensationis; unde quamvis causa sit omnino certa, Medicorum consiliū, ubi cōmodè fieri possit, adhibendū est. Medicus itaque corporalis justam excutiat causā; spirituālis verò debet instruere poenitentem, ut Medicō corporali aperiat veritatem; neuter si quidem suas partes transgredi debet: igitur Confessarius perspectā causā per Medicum

corporalem approbatā, denuntiet poenitenti, posse ipsum carnibus vesci, præscribatque ipsi unicam comestionem, & piscium abstinentiam, tanquam ex præcepto Ecclesiæ, idque intelligo per consilium utriusque Medici; non enim spectat ad Confessarium judicare de morbis, sed ad Physicum; verum de hoc infra operosius. Modò adverte hæc respicere singulares personas: *Multitudini verò* (verba sunt Bened. XIV. Brevi, quod incipit: *Non ambigimus*, editō 30. Maij 1741.) *veluti populo, aut civitati, aut genti indiscriminatim integræ, nonnisi gravissima, & urgente necessitate, & in casibus per Sacra Canonum statuta prescriptis, cum debita Apostolice bujus Sanctæ Sedis reverentia, à quadragesimali jejunio dispensationem toties quoties opus fuerit, concedendam, nec audacter, fidenterque usurpandam, nec superbè, & arroganter ab Ecclesia, sicut alicubi in more positum esse accepimus, esse postulandam.*

2258 In litteris porrò datis ab eodem SS. die 10. Augusti 1745. *Libentissimè*, normam ab Episcopis in multitudinis dispensatione observandam præscribit: *Imprimis* (*inquit*) *loci Episcopus id postulare à nobis debuit, ac de gravissima, urgente necessitate suum testimonium interponere.* Deinde carnes minimè permisæ fuerant, si lactis, & ovorum usus satis esse videretur. Tùm verò facultas edendi carnes, tribui solūm confuerit, cum interposito Episcopi testimoniō, id omnino necessarium judicaretur; nec sufficiens necessitatē remedium afferri constaret, si ova solūm, & lacticinia concederentur. Quoties autem abstinentia quadragesimæ nostra autoritate soluta fuit, certos tamen dies præscripti simus, quibus integra abstinentia servaretur, nempè, diem Cinerum, dies quatuor Temporum, Vigilias præceptō obeundas, dies majoris Hebdomadæ à Dominica Palmarum. Quandisque recensuimus etiam totam hebdomadam Cinerum; aliquando etiam indiximus abstinentiam feris sextis, ac sabbatis, etiam si facultas à Nobis tradita lactis, & ovorum usum solūm complectereetur. Postremò eam conditio nem semper addidimus, nè jejunii lex, unius per diem comestionis ullò modò violaretur, ac nè simul in mensa carnes, & pisces apponarentur. Hæc ibi.

2259 Progradimur ad Milites, qui sive in munitionibus, sive in castris commoren tur, exolvuntur à jejunio, juxta communem sententiam, quocirca transcribam solummodo

privilegiū, ipsiusque declarationes, quō gaudent Exercitum Regis Catholici Militares. Sit ergo: Clemens Papa XII. Ad futuram rei memoriam. Ut securitati conscientiae, & corporum incommode eorum, qui in Exercitibus charissimi in Christo Filii nostri Philippi Hispaniarum Regis Catholici in iisdem Hispaniis militant, quantum cum Domino possimus, opportunè consulamus, supplicationibus ipsius Philippi Regis nomine Nobis super hoc humiliter porrectis inclinati, universis, & singulis Militibus Exercituum predictorum, ut quadragesima, & aliis anni temporibus, ac diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum esus est prohibitus, ubicumque eos declinare contigerit, ovis, caseo, butyro, & aliis lacticiniis, ac etiam carnibus, (nō tamē feriis sexitis, & sabbatis quadragesima predictis, ac tota majori hebdomada quoad carnes) vesci absque aliquo conscientiae scrupulo, aut censoriarum ecclesiasticarum incursum, liberè, & licetè valeant, auctoritate Apostolica tenore presentium licentiam, & facultatem concedimus, & impartimur. Non obstantibus constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, categorique contrariis quibuscumque. Datum Rome apud Sanctam Mariam majorem sub anulo Piscatoris die decima quarta Martii anno millesimo septingentesimo trigesimo sexto. F. Cardinalis Oliverius.

2260 Sed quoniam nonnullæ circa hoc privilegium exortæ sunt difficultates, post promulgationem Brevium Benedicti XIV. & Edicti Supremi Senatus Inquisitionis Generalis Hispaniarum, ut supra retulimus, oportet hic afferre controversiarum decisionem ab Illust. D. D. Francisco del Castillo, Episcopo Barcinon. & Vicario Generali Exercitum Regis Catholici datam, prout ab ipso accepi lingua vernacula, cuius transcriptum authenticum apud me habeo, & est tenoris sequentis:

2261 Dudas, que se proponen al Ilust. Sr., Obispo de Barcelona, Capellan Mayor, Vicario General de los Exercitos de su Magestad, sobre si los Militares sean comprendidos en el todo esto: y Edicto del Ilustr. Señor Inquisidor General. por el SS. D. 1. Si ausentes los Militares, que sirven al Rey de España, sus mugeres, hijos, y criados gozen del privilegio de comer carne en los días, Solo lo actua que esta prohibida dicha comestión, à excepcion de los Viernes, y Sabados de Quaresma, y la Semana Santa. - Item, si gozan del privilegio de no ayunar en los días, que por el mencionado privilegio comen de carne? 2. Si las

mugeres, hijos, y criados de los Militares ausentes gozen el privilegio de no ayunar en los Viernes, y Sabados de la Quaresma, y en la Semana Santa? 3. Si las mugeres, hijos, y criados de los Militares, supuesta la providencia tomada por el Señor Inquisidor General, con ocasión de las disputas sobre los Breves de N. SS. P. Benedicto XIV.: Ambiguum: - In suprema, pueden mixturar pescados con la carne en los días, que comen de ella en virtud del expressado privilegio? 4. Si después de dicha providencia las mugeres, hijos, y criados de los Militares en los días de ayuno, comiendo de carne, ó de pescado, segun sus privilegios, pueden bazer muchas comedias? - SUPUESTA la declaracion hecha en 12. de Enero de 1741. sobre el privilegio Apostolico concedido à favor de los que militan en los Exercitos del Rey de España por el Capellan mayor, Vicario General de ellos en calidad de su Prelado Ecclesiastico, y que de él no haze la menor mención N. SS. P. Benedicto XIV. en sus ultimos Breves para derogarlo, ó limitarlo, permanece en su primitiva fuerza, y vigor. En cuya consequencia, y de otras consideraciones legales, devén los Militares juzgarse dispensados; y sobre estos principios se responde afirmativamente à los quatro dubios, que anteceden. Barcelona 25. de Febrero de 1747. Francisco Obispo de Barcelona, Vic. General. - Concuerda esta copia con la de su original, que queda en los Registros Militares, de que hago fe, como Secretario de Camara de dicho Ilust. Señor Obispo de Barcelona, 8. de Marzo de 1747. D. Miguel Gonzalez de Quintanilla, Secretario.

2262 Hæc, quæ de Militarium famulis dixi, limitanda sunt ad eos, qui de eorumdem Militarium mensa paucuntur, ut declaravit laudatus D. Vicarius Generalis, & Capellanus Major: unde qui ob quotidianum stipendium deterviunt, & ex ipso sibi procurant alimentum, quales sunt Procuratores Dominorum, Rhedatii, & similes, prædicto nō fruuntur privilegiō. Illud quoque inane duxi recensem, Militarium convivas prædicto privilegiō potiri, quod nulla ratione firmari potest, sicque ablegandum tanquam falsum; nam invitatus ad Militarium mensam, si Militaris non est, neque de ejusdem familia, prout præfertur, debet omnes jejunii conditiones observare, quia ad illum nullatenus potest fieri extensio amplissimi privilegii relati, ut constat ex dictis.

ARTICULUS IV.

De Personis, quæ ad jejunium obligantur, & de causis, & potestate dispensandi.

2263 Concl. 1. *Pueri, transacto primō septennio, tenentur sub mortali abstinere à carnibus (& in Quadragesima à laeticiniis) non solum in jejunis de precepto, sed etiam diebus veneris, & sabbati totius anni.* Rat. Absque ullo sanitatis dispendio prædicta abstinencia servari potest à pueris post primum septennium: cùm ergo in ea ætate jam sint legibus Ecclesiæ subjecti, ut supra diximus, nulla est ratio ad eximendum eos ab hac obligatione. Circa antecedentis veritatem, quæ medica est, vide Paulum Zacciam qq. *Medico-legal.* lib. 5. tit. 1. q. 3. num. 15.

2264 Concl. 2. *Pueri ad exactam jejunii ecclesiastici observantiam non tenentur, donec constituti sint in tertio septennio.* Est communis non minus quam præcedens, eamque disertis verbis tradit D. Th. 2.2. q. 147. a. 4. ad 2. *In pueris (ait) maximè est evidens causa non jejunandi, tum propter debilitatem naturæ, ex qua provenit, quod indigent frequenti cibo, & non multò simul assumptò: tum etiam quia indigent multò nutrimentò propter necessitatem augmenti, quod sit de residuo alimenti.* Et ideo quamdiu sunt in statu augmenti, quod est (ut in pluribus) usque ad finem tertii septennii, non tenentur ad ecclesiastica jejunia observanda. Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore se ad jejunandum exerceant plus, vel minus, secundum modum suæ ætatis. Quandoque tamen, magna tribulatione imminente, in signum pœnitentia arctioris etiam pueris jejunia indicuntur: sicut etiam de jumentis legitur Jone 3. Homines, & jumenta non gustent quidquam, nec aquam bibant. Hæc D. Thomas. Quibus habetur 1. Pueros ante tertium septennium ex causa obligari posse ab Episcopo territorii ad jejunium ecclesiasticum. Similiter, ex voto, ut apparat in emittentibus professionem religiosam anno 16. ætatis. Ex precepto denique Confessarii jejunium ecclesiasticum injungentis pro confessione sacramentali. Habetur 2. quod quamvis bonum sit in ætate tenera pueros assuefieri jejunio, prout ab Ecclesia præscriptum est, ad id tamen jure naturali non obligantur, bene verò ad jejunium naturale; sed jejunium naturale est distinctum secundum formam

ab eo quod præscribit Ecclesia: ergo jure naturali nemo ante vigesimum primum ætatis annum constringitur servare jejunium Ecclesiæ. Maj. videtur certa, jus siquidem naturale circa abstinentiam, & jejunium correlative esse debet jejunio abstinentiæ. Min. verò constat ex dictis 1. p. num. 1454.

2265 Concl. 3. *Ætas quamvis sexagenaria in viris, & in fœminis quinquagenaria, per se ipsam à jejunio non excusat.* Ita S. Antonin. p. 2. tit. 6. c. II. §. 6. S. Vincentius Ferrerius ser. I. fer. IV. *Ciner.* & Theologi magis communiter, Medicis verò acceptissima juxta præscriptum Hippocrat. lib. 1. *Aphorif.* 13. *Senes facillimè jejunium ferunt;* & Galenus expendens hunc locum, *Est autem (inquit) senum facilitas, & in appetendo, & nil inde mali sustinendo.* Colligitur ex D. Th. 2.2. q. 147. a. 4. *Hoc est observandum, inquit, in jejunis ab Ecclesia institutis, ad quæ omnes communiter obligantur, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimentum;* sed senectus (juxta D. Th.) secundum se non est impedimentum, alias ejus mentionem faceret, sicut de pueris: ergo. *Insuper, art. 7. ad 3. hoc supponere videatur, cùm dicat: si forte propter infirmitatem, vel ætatem, aut aliquid hujusmodi, hoc (idest, solutio jejunii horâ nonâ) eis in magnum gravamen cederet, effet cum eis in jejunio dispensandum, vel ut aliquantulum prævenirent horam:* requirit ergo D. Th. ad dispensationem jejunii, vel horæ taxatae magnum gravamen, quod obveniat per infirmitatem, vel ætatem: igitur ubi absque magno gravamine in ætate senili possunt jejunare, ad id tenentur.

2266 Rat. Quamvis in senibus frequenter sit causa dispensandi jejunium, quam in aliis, ipsa tamen senectus ex se impedimentum non est, sicut pueritia. Dissimilatò enim quod ipsa senectus sit morbus, non tamen quemlibet à jejunio excusat, sicut nec qualiscumque labor; sed tantum ubi fuerit incompatibilis cù jejunio, ut definitum est ab Alexandre decretô infra referendô: igitur nisi adsit aliqua senilis ætatis infirmitas, nemo propter ætatem à jejunio excusatur. Quare Paulus Zaccias loc. cit. num. 21. scribit: *Minimè tutum est illi, qui secundum conscientia rectitudinem excusari vult, ab annorum numero se immunem facere;* sed debet propriam tolerantiam, & vires cum consilio Medici mensurare, borum adminiculò seipsum regere. Hæc ille. Nec in contrarium quidquam momenti affertur, oraculum namque S. Pii V. commentitum est, ut demonstrant Conci-

cina tom. 5. cap. 19. n. 9. & Genover select. disp. 4.

2267 Concl. 4. *Labor corporis, vel animi cum jejunio incompatibilis, ab eo excusat.* Videatur diffinita ab Alex. VII. damnante propos. seq. num. 30. *Omnes Officiales, qui in republi- ca corporaliter laborant, sunt excusati ab obli- gatione jejunii, nec debent se certificare: an labor sit compatibilis cum jejunio.* Explicatur. Medicorum sententiâ labor est: *vehemens motus, qui fit cum notabili inanitione, & debilitate virtutum;* unde consequitur, quod laborantem necessitas novi alimenti urgeat, sitque à jejuno immunis; nec refert, an labor corporis sit, vel animi. Quia tamen vulgi opinio quemcumque motum appellat laborem, ideo ad vitandum errorem, & equivocationem, diximus, *laborem cum jejunio incompatibilem excusare;* sic enim consentaneè magis ad Decretum Alex. loquimur. Ex hoc autem infer obiter, dissonantiam propositionis damnatae, quam sub hac forma explicò. *Officiales non de- bent se certificare, an labor sit incompati- bilis cum jejunio:* ergo neque debent se certificare, an verè laborent; sed hoc plusquam absurdum est: ergo. Prob. 1. cons. Omnis labor verè talis est incompatibilis cum jejunio, ut constat ex diffinitione inter Medicos communi: sed officiales non tenentur se certificare de labore cum jejunio incom- patibili: ergo neque de eo quod verè la- borent.

2268 Cæterum inter labores, quænam exercitia, & artes numeranda sint: seu quinam sint cum jejunio incompatibiles? haud faci- lè diffiniri potest. Hoc imprimis est certum, mechanicas artes exercentes teneri ad cibos quadragesimales, non tamen ad jejunium, dummodo labores quos subeunt, tales sint, ut corpus debilitetur, detrimentumque gra- ve reportare possint ex unica comeditione, cujusmodi sunt agricolæ, fabriferrarii, lignarii, lapidicinæ, cæmentarii, figuli, texto- res, fullones, lanarii, bajuli, aurigæ, aliique similes: minimè verò hi qui sedentarias non-nullas artes exercent, ut scriptores, notarii, bibliopolæ, sutores, chirothecarii, coronarii, barbitonfores, nummularii, crepidarii, cal- ceolarii, argentarii, aliique his similes. Si verò horum aliqui ex suo exercitio maximam no- xam prudenter timent, dispensari possunt à jejuno; tunc enim labor cum jejunio in- compatibilis adest, ac per consequens excu- fatur ratione veri laboris: *Si tamen ope- ris labor commodè differri possit, aut diminui-*

absque detimento corporalis salutis, & ex- terioris status, qui requiritur ad conservatio- nem corporalis, vel spiritualis vita, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda, D. Th. 2.2. q. 147. a.4. ad 3. & similia tradit S. Antonin. p.2. tit.6. c.11. §. 6. quos com- muniter sequuntur Theologi, si paucos exci- piás juniores.

2269 *Quid verò dicendum de Concionato- ribus, Confessariis, Doctoribus, aliisque simili- bus?* Resp. Quod munera concionandi, audiendi confessiones, & hujusmodi, ex se ipsis non reddunt immunes à jejuno ea exercentes. Quod si eorum aliqui ingentem propriæ salutis noxam ex jejuno prudenter expectant, distingueundum est: si nō occurrat gravis necessi- tas, prætermittere debent, saltem pro eo tem- pore jejuniorum, exercitia prædicandi, au- diendi confessiones, &c. secùs verò ubi secùs. Ratio ex D.Th. 2.2. q. 147. a.4. ad 3. *Non vi- detur (inquit) fuisse Ecclesiæ statuentis jeju- nia, ut per hoc impediret alias pias, & ma- gis necessarias causas.*

2270 Hinc in Cap. Gener. Ord. Præd. Rom. 1601. & Vallisoleti an. 1505. confirm. 24. apud Fontana tit. *Prædicatores, num. 21.* inhibitur tempore quadragesimæ prædicare, qui ra- tione infirmitatis jejunia non observant: si ergo prædicandi exercitium veratur iis, qui tempore jejunii ratione infirmitatis actua- lis vescuntur carnibus, quomodo alii, nè infirmentur, excipi volunt à jejunio ob præ- dictationis exercitium? Apage nugas. Sed ve- rò prætereundum nobis non est, AA. qui utilitatè spiritualem utilitati jejunii, ejusque observantia præponunt, non de omnibus Prædicatoribus, Confessariis, &c. loqui; sed de illis, qui nō sponte sua, sed ex obedientia mis- si, aut necessitate proximorum compulsi, mu- nera obeunt spiritualia, & opus habent solve- re, aut relaxare jejunium, ne jacturam, & viri debilitatem eum gravi salutis damno patian- tur. Horum sanè Theologorum opinioni utro- que pollice suscribo: cæterum ex utilitate spirituali sponte, & frustra quæsita, quam- que alii cum jejunii observantia, populique ædificatione satius consequuntur, generalem desumere à jejunio immunitatem, nec molliores Theologi docent, cùm potius jejunii rigorem expoicat ministerii sanctitas. Circa quod legas S. Ludovicum Bertrandum serm. 1. *Cinerum, num. 5. & 6.*

2271 Hoc tanquam certum videtur sup- ponere Leo X., Minoribus actu concio- nantibus, concedens licentiam anticipan- di,

di, vel postponendi horam comedionis, & serotinæ collationis, ut refertur *in supplémentum*. fol. 39. concess. 282. quod privilegium, si verum est, communicatur aliis regularibus: ex ipso tamen manifestè deducitur jejunandi obligatio in proposito; si namque à jejunio soluti sunt actù concionantes, quia concionantur: ergo incassum, & omnino frustà ipsis privilegium datur præveniendi horam solvendi jejunium. Quare qui jejunium cum labore prædicandi impotens est compone-re, ad jejunium teneri puto, & desistere à prædicatione, nisi aliud exposcat proximo-rum necessitas, vel urgens obedientia Præ-lato debita, aut quid simile. Unde Præla-ti non debent tales ad prædicandum mitte-re, qui vesci cibis quadragesimalibus ne-queunt, ut colligitur ex Constitutionibus Societatis Iesu tom. 2. pag. 124. ult. edit. Et de hoc satis, superque.

2272 Modò ex ipsis ad alios dirigatur oratio nostra. Qui curru vehuntur, vel na-vigio deportantur, aut in equis incedunt, vel alio quolibet modo in itinere sublevan-tur, à jejunio non sunt exempti; imò nec pedibus iter conficere, excusat à jejunio, si illud differri potest, aut liberum est, & spontè suscepit. Constat utrumque ex prop. 31. damnata ab Alex. VII. *Excusantur abso-lutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant: etiam-si iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei confiant.* Vide S. Vincentium serm. 1. fer. IV. Ciner. *Equitantes non excusantur (inquit) equus, vel mula poterit cœ-nare, sed non vos sine peccato.* Circa pau-peres, audi D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4. *Pau-peres, qui possunt sufficienter babere, quod eis sufficiat ad unam comedionem, non excusantur propter paupertatem à jejunis Ecclesie, à quibus tamen excusare videntur illi, qui frustratim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul babere quod eis ad victum sufficiat.* Hæc D. Th.

2273 Morbus insuper causa est à jeju-nio manifestè excusans; sed quoniam id ad Medicos spectat, tria solummodo admone-re hac de re placet: 1. Quod cibi quadra-gesimales insalubres non sunt, nihilque sanitati in se præjudicant, si regula, & modus adhibetur, ut latè probat Zacchias loc. cit. q. 2. per tot. 2. Quod non omnis mor-bus legitima est causa dimittendi jejunium, neque quivis morbus à quavis jejunii condi-tione indifferenter excusat; sed alter quidem

ab esu carnium, alter ab esu ovorum, alter ab unitate refectionis, alter ab hora, alter de-nique ab omnibus simul reddit immunem hominem. 3. Quod febres omnes ac singu-læ: omnesque ac singuli morbi febrem quam-cumque, sive de necessitate, sive per acci-dens habentes, continuæ, vel interpolatae, à qua-cumque jejunii conditione legitimè excu-sant. Ita Paulus Zacchias loc. cit. q. 5. n. 23. ubi fusè alios percurrit morbos à jejunio excusantes, & concludit: *Mulieres utero ge-rentes quocumque gestationis tempore, puer-para per totum puerperium, nutrices quo-uf-que suis puerulis lac præbent, non modò je-junare non tenentur, sed jejunantes, peccant, maximè prægnantes, & nutrices, si ex jeju-nio quicquam aduersi conceptuum, aut pueru-lorum sanitati adveniat, ut alias dixi. In hoc tamen animadvertendum, quod conclusio pro-cedit, quando prægnantes sensibiliter experiu-ntr, se vel à ciborum qualitate, vel à retar-datione, & diminutione refectionum laedi; & quo ad nutrices, quando in ipsis lac evidenter deterius evadit ex tali qualitate ciborum, (nam quo ad quantitatem refectionum proculdubio non tenentur) vel puerulos suos babent viribus im-becilles, & valetudinarios; aliter si nihil à je-junio sentiant se laedi, non solum non peccant jejunando, sed peccant nisi jejunent. Hoc ta-men Medicorum judicio relinquitur.* Hactenus ille.

2274 Hoc tamen prætermittendum non duxi, quosdam Medicos licentiam solvendi jejunium nullâ, vel legitimâ causâ con-de-ntes, peccare mortaliter, neque apud Deum excusabiles erunt, qui talibus utun-tur Medicis; horum quippè licentia dam-nosa est animabus illam impetrantibus; quod ex motivo C. Contraria, de consecrat. dicitur: *Contraria studiosè sunt divina cognitioni præ-cepta medicinæ. A jejunio revocant, lucubra-re non sinunt, ab omni intentione medita-tionis abducunt. Itaque; qui se Medicis de-derit, seipsum sibi abnegat.* Medicorum enim non pauci, ut potentibus lenocinentur, præ-ferre summa cum temeritate audent corpo-rum sanitatem, imò & voluptatem, sanita-ti animæ, & præcepto Ecclesiæ: unde non modò levissimi mali præsentia, sed timore futuri mundanô permittunt à suis consul-toribus frangi jejunium, ut eos sibi adstrin-gant, gratosque habeant. Vx Medicis hu-jusmodi, & vx tales Medicos consulentes.

2275 Ex deductis hic, & supra de Mis-sæ

se præcepto constat, morbum, laborem, paupertatem, privilegium legitimum, consuetudinem, & pietatem, à jejunio excusare. Superest dispensatio, vi cuius certū est, quemlibet eximi ab hac jejunii lege, modò illa per legitimam potestatem impartita sit. Cùm igitur saera jejunii lex sit Canonica, solummodo Papa, aut illi, quibus ipse commiserit, habent dispensandi facultatem. Hæc est communis sententia, quæ nobis non placet opinio Concinæ lib. 2. diff. 2. cap. 26. n. 3. tom. V. dicentis: *Prout tamen hæc lex (jejunii) spectat hanc Diœcesim, subjacet jurisdictioni Episcopali, quatenus Episcopus vallet legem illam interpretari, & ex justa causa ab eadem suos subditos dispensare: alioquin Episcopus non plus, ad hoc quod attinet, auctoritatis haberet, quam simplex Confessarius.* Hæc ille, quibus non assentimur; cum primis enim doctrina hæc sapit eorum opinionem, qui dicunt: *Quod potest Papa in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua Diœcesi, quæ communiter reprobatur.* Deinde, principia senioris Theologiae circa dispensationes revertit; illius enim est dispensare, cuius est condere legem. Levissimo denique nititur motivo, ut enim ex iis, quæ dicam statim, liquet, plus ad quod attinet auctoritatis habent Episcopi, quam simplex Confessarius.

2275 Ad Episcopum quippè privativè spectat discussio, & examen rationabilis, & urgentis causæ, & qualitatis ejusdem, ut excusat à toto, vel à tanto, ut multitudinem totam suæ Diœcesis reddat immunem à jejunio, vel sub una, aut altera jejunii conditione. *Rursus:* suum testimonium circa prædicta interponere, & postulare à Sede Apostolica dispensandi facultatem. Ita statuit SS. D. N. Benedict. XIV. Brevi, quod incipit: *Libentissime, §. In Litteris, & seq. Porro.* Sed hæc exponenda sunt juxta ea, quæ dixi p. I. n. 856. & seq. Si enim occurreret casus non admittens moram, dubio procul ex præsumpta Sedis Apostolicæ voluntate facultatem dispensandi pro multitudine habet Episcopus: Parocho verò, & multò minus simplici Confessario, nec competit examen illud, postulatio, & executio, ubi occurrerit casus moræ impatiens: ergo plus ad quod attinet auctoritatis habet Episcopus, quam Confessarius.

2276 Forsan dices: ex præfata doctrina inferri differentiam in dispensatione multitudinis, sed non in dispensatione particula-

rium personarum. Sed insto 1. nam Concilia loquitur de dispensatione multitudinis: *Epicopi*, inquit ibi num. 7. *justa urgente causa belli, pestis, similisque necessitatis, possunt cum tota Diœcesi, vel civitate dispensare.* Hæc ille, excusandus tamen est, quod hæc scripta ante relata Decreta, mihi que persuasum est in posterioribus dissertationibus, quas videre non licuit, quaque circa laudata Brevia edidisse audio, normam à SS. D. N. Benedicto XIV. præscriptam amplexurum. 2. Pro singularibus personis adhuc plus auctoritatis, ut arbitror, habet Episcopus quam Parochus, vel simplex Confessarius, ille namque facultatem habet ordinariam declarandi causam, adhibitò Medici corporalis consilio, & causâ cognitâ dispensat potestate quasi ordinariâ sibi commissâ ex voluntate Sum. Pontificis. Parochus verò, & simplex Confessarius solum id habent ex potestate delegata: ergo adhuc quoad singulares personas est diversitas in proposito Episcopum inter, & alios.

2277 Consultò dixi: *dispensandi*, tūm quia D. Th. in 4. diff. 15. q. 3. a. 2. qq. 4. ad 3. loquens de his, qui ratione laboris excufari possunt à jejunio, inquit: *Possunt secundum dispensationem Sacerdotis sui jejunium solvere, unde Silvester v. Jejunium, q. 7. n. 2. dicit, esse ex mente omnium Doctorum;* tūm etiam, quia can. 9. C. Tolet. VIII. ann. 653. post causas ad dispensandum in jejunio, subditur: *Non ante prohibita violare presumant, quam à Sacerdote permisum accipient:* non bene igitur quoad singulares personas negat Concinna facultatem dispensandi Parochis, ibi num. 8. *Adbæc:* ex Brevibus Benedicti XIV. jam laudatis apertè satis habetur, hanc dispensandi facultatem quantum ad singulares personas competere nedum Parochis, verum etiam aliis Confessariis territorii, modò in tali permissione obseruent normam à sua Sanctitate præscriptam, non enim requirit nisi *consilium utriusque Medici*; nomine autem Medici spiritualis venit quilibet Confessarius licentiam habens audiendi confessiones in eo territorio, ut dixi p. I. num. 951. *Insuper:* in Brevi ad Ill. D. D. Andream Mayoral Archipræsulem Valent. sic loquitur Sum. Pontifex: *Præcipimus autem Episcopis, eorumque Delegatis, &c.* Delegati autem Episcopi quoad forum internum sunt omnes Confessarii, quibus ipse licentiam impartiatur ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ, quamvis Parochi sint magis specialiter De-

legati; & communī consuetudine introducētū est, ut non soli Parochi, sed etiam Confessarii quoad hoc consulantur: igitur jure saltem novō nullatenus potest hāc facultas Confessariis denegari.

2278 Hāc autem à me sic dicta sunt, nè à communi loquendi modo recedere videar. Si tamen proprietatem theologicam servare voluerimus, dicendum est, quod nemini tribuitur facultas dispensandi; sed solummodo dandi licentiam, ut subditi respectivè solvant jejunium sub hac, vel illa conditio:ne: in isto, aut illo casu: in personis particularibus, vel in multitudine, putà Civitate, Regno, &c. Quod hac rat. prob. Permissio ex Canone relato Conc. Tolet. requifita, & facultas, quam Episcopis, eorumque Delegatis tribuit Benedictus XIV. juxta normā superius relatam, intelligitur non solum in causa dubia, sed etiam in causa, quā quis potest se existimare à jejunio immunem, unde præcipitur Episcopis de gravissima, urgente, & necessitate suum testimonium interponere, ubi à jejunio exsolvant multitudinem; pro particularibus vero legitimam exposcit causam, & urgentem; sed concurrente causa certa, vi cuius judicet quis, se à jejunio immunem esse, nulla eget dispensatione propriè tali, ut est apud omnes inconfesso: ergo prædictis textibus præscribitur obligatio petendi licentiam; & hoc modò intellegendos esse arbitror. Unde in Brevi ad Ill.D.Achiae. Val. dicitur: *Veniam tribuant, in alio, quod incipit Libentissimè, §. Neque: Ipsisque carnes permittantur, &c.* Si vero aliquando utatur voce dispensationis, interpretandum est de dispensatione impropriè tali. Hoc etiam modo accipio D. Th. loc. cit. ex Sent. Silvestrum, aliosque tradentes alterum jejunii excusorium esse dispensationem. Hoc tamen non diffiteor, posse quempiam, imò & Civitatem, aut Regnum, dispensationem strictè talem impetrare à Sum. Pontifice: nec ad id exigetur gravissima, & urgenter causa; sed sufficeret non solum prudens, & gravis, sed alia, præter eas, quas Benedictus in suo Brevi Libentissimè, designat.

QUÆSTIO IV. ET ULTIMA.

De quinto Ecclesiæ Præcepto.

ARTICULUS UNICUS.

Utrum ad solvendum Primitias, & Decimas Ecclesiæ Prælatis, & Ministris, homines teneantur, & quo jure?

2279 **O** Missis, quæ à Canonistis latò calamò discutiuntur, ea solum quæ ad Theologum spectant moralem, in hoc unico articulo breviter exponere fuscipimus. Et quia quæ difficultatem aliquam specialem in hoc punto ingerere possunt, mirabili claritate D. Thomas resolvit in qq. 86. & 87. non multum in eorum expositione immorabitur, gradum facientes ad ea solum solvenda, quæ ad praxim attinent, quæque inter modernos Theologos in dubium vertuntur. Pro intelligentia autem discriminem advertas, oportet, quod datur oblationem inter, primitias, & decimas. Licet enim tria hæc sub uno oblationis nomine, quatenus commune est ad omnes res, quæ in cultum Dei exhibentur, comprehendantur; oblatio tamen specialiter accepta, de sui ratione habet, quod voluntariè Deo offeratur per manus Sacerdotis, & de bonis licet acquisitis, & possisis. Unde oblatio specialiter sumpta, est: *Libera, spontanea, & ultronea donatio Ecclesiæ facta rei mobilis, aut immobilis licet acquisita, & posse.*

2280 Potest autem contingere, quod aliquis ad oblationem Ecclesiæ faciendam teneatur quadruplici ratione, quam expedit D. Th. a. 1. 2. & 3. laud. q. 86. scilicet, ex præcedenti conductione: propter præcedentem deputationem, sive promissionem: propter Ecclesiæ necessitatem: & propter consuetudinem. Hinc habetur, quod licet Sacerdos, cui dicuntur debere fieri oblationes has spontaneas, sit Parochus, quia cum teneatur divina dogmata, & Sacraenta populo exhibere, fundatam in jure dicitur intentionem habere in perceptione omnium oblationum, quæ a fidelibus fiunt; ubi tamen constaret, intentionem offerentis fuisse, quod res oblata cederet in alterius utilitatem, implenda esset hujus voluntas: primò, quia rei suæ quilibet est moderator, & at-

biter, L. *In re mandata*, C. *Mandati*. Secundò, nam id postulat ratio voluntariae, seu ultroneæ oblationis. Unde oblationes, quæ sunt celebrantibus primam Missā, ipsis queruntur; & similiter quæ sunt in Ecclesiis Regularium, à quarum perceptione excluditur nedum Parochus, sed etiam Episcopus, C. *Nimis, de excesso*. Prælat. quidquid dicat Trullench lib. 3. in Decal. cap. 3. n. 13. Videas Fagnanum. De oblationibus verò factis occasione funeris, seu de quarta canonica, ut vocant, videndi sunt Canonistæ cap. 1. *de sepult.* & pro omnibus Passerinus tom. 2. de stat. q. 187. a. 4. à n. 483. O 691. ubi locupletissimè hoc litigiosum argumentum persequitur. His præmissis, sit

2281 Concl. 1. *Ad jus naturale pertinet, ut homo ex rebus à Deo sibi datis aliquid exhibeat ad ejus honorem: sed quod talibus personis (idei Sacerdotibus, & Ministris Ecclesiæ) exhibeat, aut de primis fructibus (unde Primitiæ dicuntur) aut in tali quantitate, in Vet. lege fuit de jure divino; in nova autem lege, diffinitur per determinationem Ecclesia, ex qua homines obligantur, ut primitias solvant secundum consuetudinem patriæ, & Ministrorum Ecclesiæ indigentiam. D. Th. bīc q. 86. a. 4. ubi adducit varios Scripturæ textus, quibus Deum in veteri lege primitias solvere hominibus præcepit, atque Ecclesiæ statuta refert, quibus primitias exhibere in nova lege decrevit. Unde fallitur Leander tract. 6. disp. 9. q. 9. dūm tradit, D. Thomam non agnovisse præceptum hoc in nova lege, nam præter textum à D. Th. ex Decr. ibi adductum, plures sunt quibus primitiarum solutionem approbavit, & præcepit Ecclesia, in CC. Carthaginensi III. can. 3. & Trullano cap. 28. & Lateranensi IV. quorum determinationes D. Thom. latuisse non est credibile. Videas Thomasinum part. 3. lib. 1. c. 3. n. 10.*

2282 Concl. 2. *Tenentur homines ad Decimarum solutionem quantum ad substantiam iure naturæ: Ecclesiastico verò quoad determinationem quantitatem; sive aliam partem quam decimam, statuere potuit Ecclesia. D. Thom. art. 1. communiter a Theologis receptus, necnon à modernis Canonistis: licet horum quidam veteres nimis dure loquantur, eorum tamen sententiam hereticam dicere non audeo, nam existimarent decimarum præceptum esse morale adhuc in hac parte, vel quod lex illa judicialis fuit per Christum confirmata; & esto utrumque sit aperte fal-*

sum, hæresim tamen manifestam non continet, ut rectè contra Bellarminum observat Passerinus ad tit. de Decimis, q. unic. a. 1. n. 12. Rat. 1. p. Jus naturæ dictat, ut communi utilitati invigilantes, sustententur à populo, aliás vivere non possent: hac ratione Principibus, judicibus, & aliis hujusmodi stipendia à populo queruntur: unde Apost. id probat per humanas consuetudines 1. Cor. 9. v. 7. *Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantavit vineam, & de fructu ejus non edit?* sed Ecclesiæ ministri communi fidelium utilitati deserviunt: ergo. Rat. 2. p. Jus naturale non determinat qualiter, ex quibus, & quæ pars beat dari in congruam ministrorum Ecclesiæ sustentationem; unde ante tempus veteris legis, sicut non fuerunt determinati ministri, ita nec determinata pars decimæ pro oblationibus, D. Th. bīc ad 3. Præceptum autē quod habetur in Exod. Levit. Numer. Deuter. & alibi in Scriptura, quantum ad determinationem decimæ partis erat judiciale, proindeque cessavit, sicut & præcepta cærimonialia.

2283 Nota verò cum D. Th. 2.2. quæst. 87. art. 1. in corp. diversitatem: quod cærimonialia illicitum est observare tempore legis novæ; judicialia vero, et si non obligent tempore gratiæ, tamen possunt observari absque peccato; & ad eorum observantiam aliqui obligantur, si statuantur auctoritate eorum, quorum est condere legem. Sicut præceptum judiciale veteris legis est, quod qui furatus fuit ovem, reddat quatuor oves, ut legitur Exod. 22. Quod si ab aliquo Rege statuatur, tenentur ejus subditi observare. Ita etiam determinatione decimæ partis solvenda, est auctoritate Ecclesiæ, tempore novæ legis, instituta secundum quandam humanitatem. Hæc D. Th.

2284 Concl. 3. *Decimæ debentur Ecclesiæ non ex iustitia commutativa, sed ex Religione, quæ est iustitia ad Deum. Videtur expressa D. Thomæ, ut ex dictis apparet; unde falso pro contraria citatur à Leandro tom. 3. tract. 7. disp. 2. q. 11. Prob. quoad 1. p. Quod debetur ex iustitia commutativa, datur ut pretium; sed decimæ nullatenus dici possunt pretium, aliás accipientes ipsas essent simoniaci: ergo. Prob. 2. p. Decimæ penduntur in pauperum, & Ecclesiistarum subventionem, in sustentationem ministrorum, ut liberius, & expeditius vacent divinis; vel denique, & maximè, in protestationem supremi Dei dominii, cap. Tua nobis, de Decimis; sed hæc omnia Religio-*

Quæst. IV. & ult. Art. ult. Primitiæ, & Decimæ. 539

nis sunt propria: ergo decimarum exhibito actus est non justitiae commutativæ, sed Religionis, & ideo non reddens decimas debitas sacrilegus appellatur à S. Gregor. VII. cap. *Decimas*, eod. tit. & à S. Raymundo in *Summ. tit. de Decimis*, §. 7.

2285 *Sequitur* 1. Debitum decimarum esse fortius, altius, & excellentius, quia ex Religione; nam hæc virtus longè præstat justitiae commutativæ. 2. Quòd etsi Author *Conf. Apostolic. lib. 2. cap. 29. 31. ¶ 38.* comparat decimas cum tributis Principum, ubi dicit ad restitutionem teneri, qui negat decimas: intelligendum id est de lata restitutione, prout recurrat cum solutione. 3. Quòd ad solvendum decimas compelli possunt à Clericis fideles non actione justitiae vindicativæ, quæ supponit justitiam rigorosam in petente, sed canonica actione, quia ex canone, & lege; unde cap. *Moderamine 16. q. 1. tò vindicent*, intelligitur impropriè; nam idem valet ibi ac *appropriant*, ut ex contextu palam eruitur. 4. Quòd decimæ non sunt eleemosyne, ut ajebat Vvicleff, meritò damnatus in Constantiensi *sess. 8. a. 18.* sed ex justitia Religionis debentur; id quod significare voluerunt S. Chrysost. *hom. 74. in Matth. & August. in Enchir. cap. 76.* enumerantes decimas inter eleemosynas, vel quia deserviunt pariter ad subventionem pauperum, ut dictum est.

2286 *Concl. 4. Decimæ regulariter non debentur nisi de fructibus collectis.* Est communis; & ex hoc uno principio resolvuntur plures casus. Dixi 1. *regulariter*; quia in aliquibus territoriis hujus Valentini Archiepiscopatū, priusquam colligantur, imo & nascentur fructus, deputantur portiones vineæ, & arborum, tenenturque collectores decimarum fructus colligere. In his inquam decimis, & similibus, nec procedit resolutio, nec quæ ex ea consequuntur, ut videbimus. Dixi 2. *de fructibus collectis*, quia sunt in eo statu, quô solet decimari. Prob. 1. ex cap. *Cùm habes*, hoc tit. ubi ad rem dicit Adrianus IV. *creatus an. 1154. Statim collectis fructibus :: prout debent, persolvant. Rat.* Licet debitum decimarum sit reale, ita quod prædia, eorumque fructus habeant onus, & debitum, hoc tamen onus non ineſt formaliter nisi fructibus collectis: ergo. Cons. est bona, nam deficiente debito formalis, & immediato, nihil operatur debitum remotum, & mediatum; hoc enim exigi nequit nisi mediò illō. Ant. verò prob. Onus hoc

est deputatio quædam actualis, & passiva fructuum, quorum decima pars (quia numerus est perfectionis) in Dei cultum consecratur; sed hujusmodi deputatio cadit super fructus collectos, & non ante: ergo.

2287 *Sequitur* 1. Eum, qui segetes proprias combusit, aut succedit arbores fructus ferentes, non teneri decimas solvere, nec qui impedit injustè, nè venando capiantur animalia, nec denique cuius negligentia suā pereunt fructus, quia noluit eos colligere, qui alias collecti fuissent, & de quibus collectis solvendæ fuissent decimæ. Ita communiter Theologi, & Canohistæ, quos fideliter citat Passerin. *q. unic. de Decim. a. 3. n. 30. ¶ 48.* Dixi: *segetes proprias*, quia fur rapiens omnes fructus indecimatos, tenetur reddere decimas, quia egit contra justitiam commutativam, privando Ecclesiæ jure percipiendi decimas, sicut qui privat pauperem jure petendi eleemosynam. Ita communiter Doctores cum Latorre; in eo tamen dissident, quòd Suarez *lib. 1. cap. 36. n. 11.* asserit, quòd fur non rectè facret reddendo novem partes Domino, & decimam Ecclesiæ, quia non potest ipse sua autoritate decimam ab alio debitam ex illius bonis solvere. Passerinus verò *loc. cit. n. 44. ¶ 45.* defendit, quòd fur decimam solvere debet Ecclesiæ, cùm ista immediatam habeat actionem contra furem possidentem fructus non decimatos, qui sunt onus reale prædiorum.

2288 *Opp. cum Concina:* Jus habet Ecclesia supra fructus, & segetes agrorum, seu prædiorum; sed de his disponere nequit, neque actum aliquem exercete super illos antequam colligantur; sicut nec dominus prædiorum ante frugum collectionem ad decimas solvendas adstringitur: qui ergo lèdit hoc jus Ecclesiæ, qui eam privat proximo actu istius juris, qui denique illi surripit fructus ad quos jus habet, grave ei infert damnum: ergo ad compensationem obstringitur. Simile format argumentum n. VII. de nolente colligere fructus jam maturos. Sed, nisi mea me fallit opinio, non rectè procedit Concina, eodem modo philosophando de parochiano ac de fure, quod est falsum, & contra omnes. *Rufus:* ex eo quòd supra fructus colligendos aliquod jus habeat Ecclesia, quod nullus ambigit, infert universaliter, & generalissimè obligationem compensandi, non scilicet ac postquam sunt collecti; quod no-

540 Tract. III. De quinque Eccles. Præc.

bis displaceat. *Resp.* ergo ex dictis: dict. ant. jus remotum, & mediatum, permitto; proximum, & formale, N. & cons. Argumentum convinceret, si Ecclesiæ jus laderetur, quod actū haberet ad fructus antequam maturerentur, vel essent in statu, in quo sit solutio decimarum; non autem ex quo qualequale jus, quod dicimus in potentia, & remotum laderatur, & hoc solum dici potest habere Ecclesia ad fructus, si colligantur. Unde Ecclesia non privatur jure aliquo

quæsito; sed solum, ut non acquirat jus facit, qui fructus antequam sint in statu colligendi, eos sinit perire: unde licet ille fortè peccare posset, neutquam tamen ad restitutionem, seu compensationem tenetur, quia tanquam dominus de eis, etsi iniquâ œconomia, disponere potest, ut ipsi libuerit. Ac de secunda Cursus Parte haec tenus; tercia quamprimum, Deo favente, publicam aspiciat lucem.

THESES PROSCRIPTÆ, quæ in hoc Tomo II. confutantur.

Ab Alex. VII. damnatae.

Propositio 1. *Homo nullo unquam vitæ sua tempore tenetur elicere actum fiduciæ, spes, & charitatis, ex vi præceptorum divinarum ad eas virtutes pertinendum. Impugnatur, Num. 65.*

2. prop. *Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. Num. 689.*

3. prop. *Sententia afferens, Bullam Cœnam solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio S. Congregationis Emin. Cardinalium visa, & tolerata est. Num. 173.*

4. prop. *Pralati regulares possunt in foro conscientia absolvere quoscumque sacerdtales ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa. Num. 173.*

5. prop. *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis. Num. 272.*

6. prop. *Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur solicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus. Num. 260.*

7. prop. *Modus evadendi obligationem denuntiandæ solicitationis est, si solicitatus constitetur cum solicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi. Num. 260.*

17. prop. *Est licitum Religioso, vel Cle-*

rico calumniatorem, gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando aliis modis defendendi non suppetit; ut suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel ejus Religioni publicè, & coram gravissimis vits prædicta impingere, nisi occidatur. Num. 689. 1608. & 1503.

18. prop. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem à quo iniqua certa imminet sententia, si alia viæ non potest innocens damnum evitare. Num. 689. 1608. & 1522.*

19. prop. *Non peccat maritus occidens propria autoritate uxorem in adulterio reprehensam. Num. 1476.*

20. prop. *Restitutio à Pio V. imposta Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam judicis, eo quod sit pena. Num. 870.*

21. prop. *Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit sua obligationi, si officium per alium recitet. Num. 871.*

22. prop. *Non est contra justitiam Beneficia ecclesiastica non conferre gratis; quia collator conferens illa Beneficia ecclesiastica, pecunia interventiente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur. Num. 1132. & 1558.*

23. prop. *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod*

Theses proscript. ab Alex. VII.

541

quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, putat quia non vult se subjecere praecepto. Num. 1383.

24. prop. Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem. Num. 1687.

29. prop. In die jejunii qui sèpiùs modicum quid comedit, et si notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejuniū. Num. 1406. & 2240.

30. prop. Omnes officiales, qui in republi-
ca corporaliter laborant, sunt excusati ab obli-
gatione jejunii, nec debent se certificare, an
labor sit compatibilis cum jejunio. Num. 2267.

31. prop. Excusantur absolute à praecepto
jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando,
utcumque iter agant: etiam si iter necessarium
non sit, & etiam si iter unius diei conficiant.
Num. 2272.

32. prop. Non est evidens quod consuetu-

do non comedendi ova, & lacticinia in qua-
dragesima, obliget. Num. 2236.

33. prop. Restitutio fructuum ob omissionem horarum, suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit. Num. 873.

34. prop. In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit praecepto. Num. 880.

35. prop. Unicò officiò potest quis satis-
facere duplii praecepto, pro die praesenti, &
crastino. Num. 875.

40. prop. Est probabilis opinio, quæ dicit
esse tantum veniale osculum habitum ob de-
lectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex
osculo oritur, seclusò periculò consensùs ul-
terioris, & pollutionis. Num. 1656.

42. prop. Licitum est mutuanti aliquid ul-
tra sortem exigere, si se obliget ad non repe-
tendam sortem usque ad certum tempus. Num.
1960.

Ab Innocentio XI. damnatæ.

Propositio 2. Probabiliter existimo, Ju-
dicem posse judicare juxta opinionem
etiam minus probabilem. Impugnatur,
Num. 662.

5. prop. An peccet mortaliter, qui actum
dilectionis Dei, semel tantum in vita elice-
ret, condemnare non audemus. Num. 95.

6. prop. Probabile est, nè singulis quidem
rigorose quinqueniis, per se obligare prae-
ceptum charitatis erga Deum. Num. 95.

7. prop. Tunc solum obligat, quando te-
nemur justificari, & non habemus aliam
viam, quâ justificari possimus. Num. 95.

10. prop. Non tenemur proximum diligere
actu interno, & formaliter. Num. 486.

11. prop. Præcepto proximum diligendi,
satisfacere possumus per solos actus externos,
Num. 486.

12. prop. Vix in secularibus invenies,
etiam in Regibus, superfuum statui. Et ita
vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando
tenetur tantum ex superfluo statui. Num.
519.

13. prop. Si cum debita moderatione fa-
cias, potes absque peccato mortali de vita
alicujus tristari, & de illius morte naturali
gaudere, illam ineffaci affectu petere, &

desiderare; non quidem ex displicentia per-
sonæ, sed ob aliquod temporale emolumen-
tum. Num. 452.

14. prop. Licitum est absolutò desideriò
cupere mortem Patris, non quidem, ut malum
Patris, sed ut bonum cupientis; quia ni-
mirum ei obuentura est pinguis hereditas. Num.
452.

15. prop. Licitum est filio gaudere de par-
ricidio Parentis, à se in ebrietate perpetrato,
propter ingentes divitias inde ex hereditate
consecutas. Num. 452.

16. prop. Fides non censetur cadere sub
præcepto speciali, & secundum se. Num. 65.

17. prop. Satis est actum fidei semel in
vita elicere. Num. 95.

18. prop. Si à potestate publica quis in-
terrogetur fidem ingenuè confiteri, ut Deo,
& fidei gloriosum, consulo: tacere, ut pec-
caminosum per se non damno. Num. 104.

19. prop. Voluntas non potest efficere, ut
affensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam
mereatur pondus rationum ad affensem im-
pellentium. Num. 24. & 28.

20. prop. Hinc potest quis prudenter re-
pudiare affensem, quem habebat supernatura-
lem. Num. 28.

ria

21. prop. *Affensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem, stat cum notitia solum probabili revelationis; imo cum formidine, quæ quis formidet, nè non sit locutus Deus. Num. 30.*

22. prop. *Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate mediti, non autem explicita Remuneratoris. Num. 71.*

23. prop. *Fides latè dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit. Num. 66.*

24. prop. *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut posse damnare hominem. Num. 1308.*

25. prop. *Cum causa, licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis. Num. 107. & 1335.*

26. prop. *Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum; revera non mentitur, nec est perjurus. Num. 107. & 2129.*

27. prop. *Causa justa utendi bis amphibologis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censatur tunc expediens, & studiosa. Num. 107. & 2129.*

28. prop. *Qui mediante commendatione, vel munere, ad Magistratum, vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum. Num. 2129.*

29. prop. *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactum alapam, vel ictum fustis, fugiat. Num. 689. & 1523.*

30. prop. *Regulariter occidere possum furum pro conservatione unius aurei. Num. 1536.*

32. prop. *Non solum licitum est defendere, defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. Num. 1536.*

33. prop. *Licitum est tam bæredi, quam*

legatario, contra injustè impedientem nè vel bæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem. Num. 1536.

34. prop. *Licet procurare abortum ante animationem foetus, nè puella, reprehensa grava, occidatur, aut infametur. Num. 1495. & 1500.*

35. prop. *Videtur probabile, omnem foetum, quandiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem babere, cum paritur; ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi. Num. 1503.*

36. prop. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi. Num. 1719. 1797. & 1869.*

37. prop. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salariò, quod recipiunt. Num. 1801.*

38. prop. *Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtæ, quantumcumque sit magna summa totalis. Num. 1795.*

39. prop. *Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. Num. 1812. & 2006.*

40. prop. *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem persona, & cum contractu retrovenditionis præviè inito cum intentione lucri. Num. 1951.*

41. prop. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eò titulò ab usura excusari. Num. 1952. & 1958.*

42. prop. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum; sed solum si exigitur tanquam ex iustitia debitum. Num. 1990.*

43. prop. *Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis autoritatem magnam sibi noxiā falso crimine elidere? Num. 1608.*

44. prop. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix illa erit opinio probabilis in Theologia. Num. 1608.*

45. prop. *Dars temporale pro spirituali, non*

non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale: vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtrà. Num. 1132.

46. prop. *Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spirituale: imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quam res spiritualis. Num. 1132.*

48. prop. *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam quia interdictam, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur. Num. 1651.*

49. prop. *Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde si Deus eam non interdixisset, sapè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali. Num. 1690.*

50. prop. *Copula cum conjugata, consente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum. Num. 1557.*

52. prop. *Præceptum servandi Festa non*

obligat sub mortali, deposito scandalo, si absit contemptus. Num. 1383. & 2209.

53. prop. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacrò, qui duas ejus partes, imò quatuor, simul à diversis celebrantibus, audit. Num. 2210.*

54. prop. *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem. Num. 891.*

55. prop. *Præcepto Communionis annue satagit per sacrilegiam Domini manducationem. Num. 2232.*

62. prop. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta fugiendi occurrit. Num. 439.*

63. prop. *Licitum est querere directè occasionem proximam peccandi, pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi. Num. 439.*

64. prop. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Iesu Christi. Num. 85.*

PROPOSITIONES

Ab Alexandro VIII. damnatæ.

Proposito 12. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiamsi videantur credere, non est fide divina, sed humana. Impugnatur, Num. 26.*

14. prop. *Timor gehennæ non est supernaturalis. Num. 328.*

15. prop. *Attritio, quæ gehennæ, & pœ-*

narum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis. Num. 328.

25. prop. *Dei Patris simulacrum nefas est Christiano in Templo collocare. Num. 963.*

26. prop. *Laus, quæ defertur Mariae, ut Maria, vana est. Num. 927.*

INDEX RERUM, ET VERBORUM,

quæ in hoc Tomo II. continentur.

A

Abjuratio.

Abjuratio est : *Solemnis hæresum detestatione cum assertione catholicae veritatis, obligatione, juramento, & pœna munita permanendi in fide.* Triplex est : *de levi, ve-*
bementi, & de hæresi formalis. num. 255.

Abortus.

Aabortus est : *Maleficium contra naturam, quod violenta foetus inanimati, vel animati procuratur ejectio.* num. 1493. Mortale est contra iustitiam, ad homicidium reductivè pertinens. ibi. Procurans aborsum in Ecclesia, nulla externa vi adhibita, immunitate non privatur. ibi. Illicitum omnino est procurare foetus, etiam inanimati, expulsione, propter sanitatem tuendam. n. 1495. Neque id licet, et si mulier experta sit in omni partu mortis periculum. n. 1501. Matri gravi morbo periclitanti, licite applicatur medicamentum tendens directe ad ejus sanitatem, et si indirecte noceat foetui inanimato, dummodò prudenter existimetur quod aliter peritura sit mater simul cum foetu. n. 1501. Si foetus sit animatus, probabilisque sit spes, quod baptizari possit, abstinentem matre à remediis, ab his abstineret tenetur, etiam cum mortis peticulo. n. 1502. Quo tempore foetui infundatur anima rationalis. n. 1503. Irregularitas, & excommunicatio ex aborsu. ibi. Procurantes aborsus foetus animati, effectu secuto, cooperantes, &c. privantur ipso factō officio, beneficio, omnique dignitate ecclesiastica, inhabilesque redundunt ad quascumque imposterum obtinendas. n. 1515.

Absolutio.

Valida est collata à Sacerdote potestatem non habente, si in poenitentibus adsit bona fides, seu error communis. num. 1542.

Abusus.

Abusus, & contemptus Sacramentorum suspicionem hæresis generant. num. 256.

Acceptio.

Acceptio personarum est : *Injustitia, quæ præter proportionem agitur in debitis distributionibus.* num. 1879. Genere suo peccatum est mortale. n. 1880. Ex parte materiae partitur in quatuor species. n. 1882. In honore gratuito, & liberali, personarum acceptio locum non habet. n. 1883. An incurri possit in iis, quæ per legem non taxantur, sed judicis arbitrio relinquuntur ? n. 1885.

Accusatio. V. Judex.

Accusatio est : *Delatio Rei de criminis in libello, ad vindictam propter bonum communem.* num. 1579. Formalis est, & virtuallis; & haec est quintuplex. n. 1550. Accusatio occulti criminis injusta est; & iusta redditur per prævaricationem, & tergiversationem. n. 1581. Judici accusare tenetur, qui crimen novit in damnum publicum spirituale, aut corporale vergens, si sufficienti testimonio probari possit: non vero tenetur, si in damnum particulare vergat: neque si crimen probabile non sit, etiam si sit contra bonum commune. n. 1582.

Acedia.

Accomuner dicta, est : *Trifititia de bono spirituali;* quæ charitatis gaudio opponitur, est : *Trifititia de bono divino,* & haec est intrinsecè mala. num. 589. Ex vera humilitate non nascitur. n. 593. Genere suo peccatum est mortale. n. 594. Qui de opere præcepto secundum se, & absolutè tristatur, & ex hoc opus negligit, unum dumtaxat peccatum committit. n. 597. Vitium est capitale, cuius filiae sunt : malitia, ranco, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, & evagatio mentis circa illicita. n. 600. Acedia remedia. n. 603.

Adjuratio.

Adjuratio est : *Invocatio divini nominis, ut altus agat, omittante aliiquid.* num. 1357. Licitæ est. n. 1538. Aliter adjuratur Deus, aliter creatura rationalis. n. 1359. Illicita est dæmonum adjuratio per modum depreciationis: sed per modum compulsionis li-

Index rerum, & verborum.

545

cita aliquando est. n. 1360. Creaturæ irrationales non debent adjurati secundum se sumptæ, sed quatenus moventur à Deo. n. 1361.

Adoratio. V. Imago.

Generatim sumpta, est: *Actus externus, quō per convenientem corporis gestum protestamur nostram submissionem erga alterum.* num. 926. Adoratio, seu potius religiosus cultus, triplex est: *latriæ, hyperdulie, & dulie;* explicantur. n. 928. Latria, hyperdulia, & dulia specificè distinguuntur. n. 929. Sanctorum cultus non procedit à virtute religionis, sed *observantia*, cuius est actus primarius. n. 929. Datur præceptum adorandi Deum. n. 930. Latria adoratur Christus, ut Deus, & ut homo. n. 932. Sacramentum Eucharistiæ, ratione Christi contenti, adorandum est cultu latriæ externo, & absoluto. n. 936. Caro, vel puer, in Eucharistia miraculosè apparens, cultu latriæ adorari debet. n. 937. Et Crux, in qua Christus fuit affixus. n. 938. Sicuti & cætera passionis Christi inanimata instrumenta. n. 939. B. Virgo latræ adoranda non est. n. 940. Quæ prohibita sint ab Urbano VIII. circa Servorum Dei cultum. n. 942. Summistæ ineptè dividunt adorationem in latriam, duliam, & hyperduliam. n. 753. Cur adoratio imaginis frequenter reputatur actus dulie, & non religionis: & irreverentia ejusdem imaginis semper sit sacrilegium contra religionem? n. 1060.

Adulatio.

Adulatio est: *Vitium, quō quis alios verbis, vel factis, delectare vult supra debitum virtutis modum, in communi conversatione.* num. 2151.

Adulter. Adulterium.

Adulterium est: *Concubitus adversus matrimonii fidem.* num. 1676. Conjugatus, foemina solitam cognoscens, jure civili non est adulterii reus. ibi. Consensus conjugis non excusat adulterium. n. 1677. Simpli-citer adulterium non est copula sodomitica inter conjuges. ibi. Neque similis soluti copula cum uxorata. n. 1678. Adultera non tenetur revelare proprium crimen, nè filii legitimi in bonis fortunæ graventur, etiam si infamia, ex revelatione sequenda, valde notabilis non esset. n. 1872.

Adultus.

Adultus in sylvis nutritus, quomodo fidei actum eliceret. num. 60.

Tom. II.

Affabilitas.

Affabilitas, seu Comitas, est: *Virtus ordinans hominem convenienter ad alios in coniectu communi in factis, & dictis.* num. 2149.

Amor.

Amor concupiscentiæ, & amicitiæ in quo differant. num. 313. Amor mercenarius quicquam dicitur. n. 320. Triple amor sui. n. 402. Propositiones damnatae circa amorem purum. n. 304.

S. Antonius Abbas.

Patronus est contra infernalem ignem. num. 778.

Appellans. Appellatio.

Appellatio est: *De minori ad majorem justicem, ratione gravaminis illati, provocatio.* num. 1619. A sententia interlocutoria, definitiva, & mixta appellari potest. n. 1620. A Supremi Principis sententia appellari non potest. ibi. bene verò ab eodem sub una qualitate ad eundem sub alia. n. 1622. Appellatio, quoad substantiam, juris est naturalis: ejus tamen modus jure humano est introductus. n. 1623. Appellare à correctione, non est idem ac appellare à gravamine: istud licet, illud religiosis non licet. n. 1624. Clausula: *appellatione remota effectum devolutivum non impedit; nec suspensivum, si in jure expressa sit causa appellandi.* n. 1625. Appellatio, et si frivola sit, denuncianda est superiori. ibi. Licitum est appellare ad Dei judicium, & tribunal, si concurrent veritas, judicium, & justitia. n. 1626. Appellatio quoad modum, in verbale, scriptam, & realem partitur: *quoad substantiam verò in judiciale, & extrajudiciale.* n. 1627. Inter istas, quatuor sunt differentiæ. n. 1628. Ecclesiasticis licitus est recursus ad regium tribunal ob causam auferendi violentiam. n. 1629. A correctione extrajudiciali, et si publica, Regulares appellare nequeunt per viam interpolitæ querelæ, adhuc ad Apost. Sedem. n. 1633. A correctione fori judicialis Regularibus licitum est appellare: & si gravamen certum fuerit, & manifestum, appellatio devolvit, & suspendit: si verò probabile, aut dubium, solum devolvit. n. 1634. Post appellationem, regularis declinare potest judicium Prælati, si iste subditum vult extrajudicialiter corrigere poenis propriis folius correctionis judicialis. n. 1635. Appellatio licita est quoad devolutivum, si gravamen sit dubium ex parte injunctæ poenæ, sive ex forma procedendi. n. 1637. Si

ZZZ

gra.

gravamen certum sit, & manifestum, prohibita non est regularibus appellatio propriè, seu suspensiva. n. 1639. Quilibet regularis gravatus potest appellare ad Papam, ad Congregationem Episc. & Regular. & ad Nuntios cum facultate Legatorum à latere. 1640. Si verò ad præfatos gradatim non fiat appellatio, illicita erit regularibus. n. 1641. Appellans à sententia Papæ ad Concilium Generale, quomodo sit schismatis. n. 220.

Apostasia.

Triplex est à Fide, Ordine, & Religione. num. 146. Apostasia à fide, est: *Temerarius recessus à statu fidei, quam quis professus est tenere.* num. 147. Considerata formaliter non est infidelitatis species, sed circumstantia species omnes infidelitatis aggravans, & transcendentis. n. 148. In ea reperiuntur, recessus à fide, recessus ab ipsa fide prout prius suscepta, & conversio ad falsam sententiam. n. 152. Apostata à fide hæreticus esset, licet in paganismum, aut judaismum incidere. n. 153. Theologicè loquendo apostasia, & hæresis non recurrent: & in confessione declaranda est apostasia. n. 154.

Ars notoria. V. Vana observantia.

Asscuratio.

Asscuratio est: *Contractus, quô quis in se suscipit rei alienæ periculum, obligans se ipsum ad eam compensandam, si perierit.* n. 2034. Ut justa sit, quatuor requirit conditiones. n. 2035.

Astrologia.

Una est naturalis, & judiciaria altera. num. 1007. Superstitionem est conjectari futura casualia, & libera ex astrorum motu, aspectu, & situ. n. 1009.

Avaritia.

Avaritia est: *Immoderatus appetitus habendi.* Mortalis est ex genere prout justitiæ opponitur: secùs quatenus liberalitati contrariatur. num. 2094. Peccatum est spirituale, & capitale. Ejus filiæ. n. 2095. Dicitur insanabile peccatum. n. 2096.

B

Baptismus.

VAlidè baptizatur, & ad christianæ religionis observantiam tenetur, qui quocumque metu perterritus baptizatur. num. 204. Paganorum, & Judæorum pueri, invitis parentibus, baptizandi non sunt, n.

207. Exciuntur tres casus. n. 210. Puer contra suorum parentum voluntatem baptizari petens, baptizari potest, quanquam dubitetur an liberum rationis usum habeat. n. 216.

Bellum.

Bellum est: *Diffensio populorum, quâ arma sibi mutuò inferunt.* Differt à prælio, & pugna. num. 633. Non omne bellum est illicitum. n. 634. Bellum justum medium est ad pacem. n. 641. Militia imponi potest in poenitentiam. n. 642. Institui potest Religio ad militandum. n. 643. Bellum quandoque necessarium est, & in præcepto. n. 644. Ut sit bonum, & honestum, conditiones requisitæ. n. 645. Geri potest ab habente potestatem supremam. n. 647. Urgente necessitate, geri potest inconsulto Principe. n. 649. Ad fidei, & religionis conservationem Papa Principibus Christianis præcipere potest nè moveant bellum, desistantque à moto. n. 650. Principes Christiani copias auxiliares mittere possunt Principi infideli justè beligeranti. n. 652. Vix licitum est Principi fidei in auxilium belli justi hæreticos, aut paganos milites vocare. n. 653. Injuria accepta est unica, & sola cauta ad bellum inferendum. n. 654. Princeps Iesus, post bellum justè incepsum, acceptare tenetur satisfactionem ab inimico oblatam, & desistere statim à bello. n. 656. Princeps arma sumere nequit ad imminuendam Potentiam crescentem, quam auctam sibi nocitaram timet. n. 658. Iniquum est inferre bellum pro amplificando Imperio. n. 659. Justam belli causam investigare debet Princeps antequam bellum indicet, vel suppetias alteri beligeranti ferat. n. 660. Quid in casu dubii. n. 661. Quid jure belli licitum sit contra hostes. n. 664. Principi justè bellanti licet, urbis, vel arcis obsecræ traditionem pecuniâ procurare. n. 668. Capellani exercitūs nequeunt jure belli spolia sibi accipere. n. 669. Quinam jure postliminii gaudeant. n. 671. Episcopis, & Clericis interdictum est propria manu pugnare. n. 679. Idem interdictitur Beneficiariis in minoribus constitutis, Monachis conversis, & Cardinalibus. n. 681. Si præliandi necessitas inevitabilis fuerit, omnibus pugnare licet: si tamen alii sint, qui præliare possint, tunc Ecclesiasticis non licet pugnare contra infideles, & si aliquem percuterent, irregulares manarent. n. 682. Ut incurritur irregularitas, requiritur, quod unus de hostibus occidatur, vel mutiletur in prælio. n. 684.

Be-

Index rerum, & verborum.

547

Beneficium.

In mortali existens, ad beneficia ecclesiastica indignus non est, si peccatum infamiam non inducat, censuram, aut quodlibet aliud impedimentum: vel fortè credatur, quod talis perseveratus sit in peccato. n. 1887. Tria sunt beneficiorum genera: & in quovis beneficio tria sunt. n. 1888. Potest quis innoxie beneficia ecclesiastica expetere, ut ad Dei gloriam labore, animatumque saluti invigilet. n. 1889. Appetens beneficium curatum, Episcopatum, aut prælaturam, debet se ipsum mensurare per respectum ad tria. n. 1891. Beneficii, præfertim Curati, petitio, tunc solùm est illicita cum præsumptuosa est. n. 1894. Patronus laicus dignorem ad beneficium præsentare tenetur. n. 1895.

Blasphemia.

Blasphemia est: *Locutio falsa contra Deum per modum convitii.* n. 234. In perfectam, & imperfectam, seu formatam, & informem: in hæreticalem, & simplicem, partitur. ibi. Hæreticalis potest esse cum interna hæresi, & sine illa: & manifestè hæreticalis, & sub dubio. n. 239. Regulæ pro dignoscenda in praxi blasphemiam. n. 240. Mortalis est genere suo. n. 241. Primò, & secundò Decalogi præcepto prohibetur. n. 242. Pejor est perjurio. n. 243. Venialis nequit esse ob materiæ levitatem, sed defectu deliberationis: & mortalis esse potest, estò sit subitanea. ibi. Blasphemia propriè dicta unius est speciei. n. 247. Contumelia contra Deiparam, vel Santos prolata, prout in ipsis sanctitas, & excellentia relucet, blasphemia est: inobsvantia verò erit, si solùm proferatur ex intentione derogandi sanctitati creatæ. n. 248. Blasphemia in Spiritum S. idem est ac peccatum in eundem. n. 249. Blasphemiam audiens tenetur ex charitate, & præcepto blasphemantem corrige-re. Si verò blasphemia fuerit hæreticalis, intra sex dies S. Oſicio denuntiandus est, licet sit emendatus, & in foro conscientiæ absolutus. n. 250.

Bona. V. Dominium.

Bona spiritualia, quæ supererogationis dicuntur, omitti possunt propter bonum spirituale proximi, imò & temporale. n. 441. Bona uxoris sunt paraphernalia, dotalia, & communia: filiorum verò castræ, quasi castræ, adventitia, & profectitia: explicantur singula. n. 1721. Jure peculiari Hispaniæ uxori competit medietas bono-

rum communium, vulgo *gananeiales*, & qua-si castræ, n. 1722.

C

Cambium.

Cambium est: *Permutatio pecuniae pro pecunia aliqualiter diversa.* n. 2073. Partitur in simplex, & mixtum: in reale, seu verum, & fictum, seu siccum: in minutum, seu manuale, & locale. ibi. Cambium siccum est illicitum. n. 2074. Requisita ad cambii localis licitudinem. n. 2077. An sit licitum cambium obliquum? n. 2078.

Cantinelæ.

Vanæ, & sacerdtales cantinelæ in nocte Natale Domini reprobantur. num. 1364.

Caramuel.

Eius scripta in re morali cautè legenda. num. 880.

Carnes.

An catholico inter hæreticos degenti liceat vesci carnis diebus ab Ecclesia interdictis. num. 120.

Cathecumenus.

An sit salus deneganda cathecumeno morienti initiò expositionis mysteriorum fidei, & nondum habenti fidem Christi explicitam. num. 83. Si post suscep-tam fidem relabitur in paganismum, ejus infidelitas pertinet ad hæresim imperfectè, & impropiè talem. n. 143.

Census.

Census est: *Fus ad rem pretio estimabilem ex re, aut persona alterius utili, seu fructifera certis temporibus.* n. 2079. Multiplex census divisio. n. 2080. Census reales licti sunt. n. 2081. & personales, si irredimibiles sunt. n. 2085. Conditions ad rectam census constitutionem exactæ. n. 2087.

Charitas.

Quæ perfecta est, non pugnat, neque excludit amorem concupiscentiæ. n. 315. Respicerre potest beatitudinem ut mercedem. n. 316. Charitas est: *Virtus theologica, per quam voluntas hominis existentis in gratia inclinatur ad diligendum Deum propter se, & alia propter ipsum.* n. 382. Conjungit nos Deo quoad effectum. n. 387. Est una virtus specie atoma. n. 789. Vera est amicitia hominis ad Deum. n. 390. Si homo conditus esset in pura natura, vel cum dono integratatis naturalis, inter ipsum, & Deum authorem naturæ dari posset amicitia naturalis, saltem

imperfecta. n. 391. Præceptum charitatis. n. 392. Distinguuntur ab amore naturali. n. 393. Forma est virtutum omnium. n. 394. In ea tres distinguuntur gradus, Incipientium, Proficientium, & Perfectorum. n. 396. An sit charitatis actus ad justificationem immedia-
tè non disponens? n. 397. Objectum pri-
marium, & secundarium. n. 398. Tanquam
id quod volumus, possunt diligi ex chari-
tate omnia bona creata, naturalia, & super-
naturalia, quatenus sunt bona eorum qui
possunt beatitudinem habere. n. 401.

Charitatis ordo est, Deum magis dili-
gere, quam nosmetiplos & proximum. n.
424. Impossibile est diligere proximum ex
charitate, amore intensiori quam Deum. n.
421. Actus dilectionis Dei non debet esse in-
tensior in suo genere actu dilectionis pro-
ximi in suo. n. 432. An charitatis intensio
cadat sub præcepto. n. 434. Charitatis per-
fæctio præcepta est. n. 426. Homo ex chari-
tate magis se ipsum diligere debet, quam
proximum. n. 438. An liceat optare mi-
nus à Deo diligi, ut alter plus diligatur? n.
453. Tenetur quis sibi velle temporalia po-
tius quam proximo, ceteris paribus. n.
445. Cum vitæ, bonorumque temporalium
jacturâ, tenemur succurere extremæ necessi-
tati spirituali proximi. n. 446. Non vero ex-
tra casum extremæ, aut gravis necessitatis.
n. 448. Liceatne morti se exponere pro
servanda vita corporali amici, vel æqualis?
n. 450. Ad vitandas hujus vitæ gravissi-
mas ærumnas, licet optare mortem sub con-
ditione: si Deo placuerit. n. 453. Dilectio
proximi ex charitate debet esse ordinata.
n. 455. Ille magis est diligendus, qui om-
nibus inspectis propinquior est diligenti. n.
457. Parentes quando omnibus sunt præfe-
rendi. n. 466. Conjugx præferenda est filiis
quantum ad objectum, sed non quoad ma-
jorem conjunctionem. n. 468. Mortale est ex
genere ordinem charitatis invertere.

Datur præceptum diligendi Denim su-
per omnia, speciale, & non generale solum.
n. 471. Quandonam obliget? n. 479. Pro-
ximum tenemur diligere per se, & non tan-
tum per accidens actu charitatis formalis, &
explicito, interno, & externo. n. 486. Hoc
præceptum semper obligat, sed non ad sem-
per. n. 490. Hoc præceptum teneretur expli-
re qui per annum, vel annos existeret in
mortali. n. 495. Actum charitatis consequun-
tur gaudium, pax, & misericordia. n. 495.
Primus effectus externus charitatis est be-

neficentia, secundus elemosyna, tertius cor-
rectio fraterna. à n. 506.

Chirographa.

Chirographa, seu credita certa possunt mi-
noris emi, quam valent, ratione difficultatis
periculi, expensarum, damni emergentis,
vel lucri cessantis, non alias. n. 1952.

Chocolata.

An frangat jejunium? n. 2248.

Christianus.

An Christiano inter Turcas degenti liceat
nomina Turcica sibi imponere? n. 125. Et ha-
reticorum, aut infidelium tempora adire. n.
126. Christianus, qui fit paganus, aut ju-
dæus, duplex committit peccatum. n. 143.
Quando cibis immolatiis velci potest. n. 116.

Codicillus.

Codicillus est: *Certa ultimæ voluntatis dis-
positio, quæ sine hereditis institutione, aut re-
vocatione, quæ sunt in testamento disposita,
supplentur, vel mutantur, temperantur, addun-
tur, aut minuantur. n. 1754.*

Cognitio.

Imperfecta esse potest ex parte objecti, me-
dii, & subjecti. n. 20.

Collatio.

Salva sacri jejunii lege, licita est in ea quali-
tate, & quantitate cibi, quæ uti solent jeju-
nantes rectæ meticulosæ conscientiæ. n. 2242.
Eam aliquantulum excedere non licet in vi-
gilia Nativitatis D. n. 2243.

Comœdia.

Prout nunc repræsentantur, illicitæ sunt, illis-
que interesse, & inspicere, peccatum est le-
thale genere suo. à n. 728. Eas non appro-
bat D. Thomas, sed reprobat. n. 736.

Commodatum.

Commodatum est: *Concessio alicujus rei ad ali-
qualem specialem usum gratuitæ facta. n. 2023.*
Rei commodataæ dominiū penes commodan-
tem manet. ibi. Locum non habet in rebus,
quarum usus est inseparabilis à substantia.
Si ad determinatum usum res sit commo-
data, non licet commodatatio eā ad alium
usum uti. ibi. Divisio commodati. n. 2025.

Communio.

Comunionis Paschalis præceptum explicatur.
n. 2230. Anni discretionis pro ea sumenda
sunt decem, vel undecim, ibi. In propria Ec-
clesia parochiali recipi debet. Regulares nul-
lum privilegium habent, ut fideles in suis Ec-
clesiis communicent. n. 2231. Pœnæ im-
positæ transgressoribus præcepti annuæ com-
munionis. n. 2232. Communione sacrilega
præceptum non adimpletur. ibi.

Com-

Index rerum, & verborum.

549

Compensatio.

Compensatio est: *Occulta debiti recuperatio*. Conditions ut sit justa. n. 1800. Qui cogente necessitate communi adigitur circa pretium infimum inservire, propria auctoritate nequit justum recuperare stipendum. n. 1803. Qui verò gravi necessitate presus cogitur inservire infra justum stipendum, istud compensare valet de consilio viri docti, & timorati. n. 1804.

Compositio.

Quæ circa bonorum restitutionem fieri solet, est: *Quædam condonatio à Sum. Pontifice facta, quæ onus restitutionis extinguitur sub certis limitationibus*. n. 1877. In Hispania opportuniùs fieri potest per Bullam Cruciatæ. ibi.

Conductio. V. Locatio.

Conductio est: *Contractus, quò ad certum tempus accipitur usus, aut fructus rei, vel personæ pro preto*. n. 2051. Conductoris obligatio. n. 2055. Operarium conducens, & illius opere non utens, mercedem conventam solvere tenetur. ibi.

Confessarius. V. Absolutio.

Confessarius sollicitans. à n. 259. Gregorii XV. Diploma. ibi. Benedicti XIV. Constitutio. n. 261.

Confessio.

Confessionis simulatio. n. 288. Confessionis annuæ præceptum explicatur. n. 2221. Obligat baptizatos doli capaces, licet mortalia non habeant. n. 2222. Peccata mortalia non sunt materia hujus præcepti, sed confessio valida. ibi. Præceptum hoc trasgrediantur, qui majori excommunicatione innodati, negligunt procurare absolutionem: sicut & meretrices. n. 2223. An qui semel in anno omnia sua pecata rite confessus est, si in novum mortale ante finem anni incidat, iterum confiteri teneatur, ut præcepto satisfaciatur? n. 2224. Obligat etiam religiosos, & moniales. n. 2225. A quadragesima ad quadragesimam, seu ab uno Resurrectionis Paschate ad aliud, computatur annus. ibi. Confessio, & communio Paschalis differri possunt ad Dominicam I. post Pascha in Dioecesi Valentina; sed in ea nullus admitti potest, quin prius sit approbatus circa Doctrinę christianę notitiam. n. 2226. Communicans in Paschate cum sola contritione, per se teneatur, quamprimum possit, confiteri. 2227. Unica confessione non satisfit duorum annorum obligationi: praxis tamen invaluit, ut ad unam tantum confessionem cogatur, qui pluribus annis non fuit confessus. ibi. Præ-

videns tempore quadragesimæ, aut Paschatis ob superveniens impedimentum, etiamsi involuntarium, confiteri, & communicare non posse, anticipare eas tenetur. n. 2228. Idem de habente reservata dicitur. ibi. Regulares excipere possunt sæcularium confessiones pro adimplendo præcepto. n. 2229. V. Episcopus.

Consuetudo. V. Juramentum.

Contemptus.

Contemptus formalis & expressus, quò quis deliberatè vult non subjici præcepto, speciale peccatum est inobedientiæ. n. 1456.

Contentio.

Contentio est: *Impugnatio veritatis cum confidentia clamoris*. n. 629. Genere suo peccatum est mortale. n. 630. Filia est inanis gloria. n. 632.

Contractus.

Simpliciter acceptus, est: *Ultrò, citròque obligatio*. n. 1896. Ejus divisio multiplex. n. 1897. Error antecedens circa rei substantiam nullum reddit contractum: hunc tamen non semper irritat, si sit circa qualitatem. n. 1899. Jure naturæ validus est contractus ex gravi metu factus, sive metus sit ab intrinseco necessario, sive ab extrinseco libero, modò tamen sit justè illatus. n. 1902. Metus gravis ab intrinseco libero, & justè incusus ad extorquendum consensum contractus onerosi, ipsum non reddit de facto invalidum, & hoc verum est jure naturali, & humano. Excipe sponsalia, & matrimonium, professionem religiosam, dotis solutionem, aut promissionem, Prælati electionem, promissionem, vel traditionem bonorum ecclesiasticorum, absolutionem excommunicationis, & authoritatem tutorum. n. 1903. Metus levis injustè incusus, dans causam contractui, ita quòd alias non esset celebrandus, irritat contractum. n. 1908. Metus reverentialis gravis, in utroque foro, rescindibilem efficit contractum: si levis fuerit, solum in foro conscientiæ rescindi poterit contractus, cui causam dedit timor injustè incusus, etiamsi modicus. n. 1909. Contractus, substanciali juris solemnitate destitutus, si habeat requisita ex jure naturali, validus est in foro conscientiæ, sed revocabilis à judice. n. 1910. Quid si quis beneficio judicis renuntiet, & sub juramento promittat, se eō nunquam usurrum? n. 1911. Legitimè potest inire contractus quilibet rationis compos, absolutam bonorum administrationem habens, ni-

si speciali jure fuerit impeditus. n. 1912. Minor, vel pupillus, pubertati proximus, sine curatoris, aut tutoris autoritate contrahens cum extraneo in his, quæ absque judicis interventu alienari queunt, obligati sunt in conscientia, & naturaliter, et si non civiliter. n. 1915.

Contractus, vulgo *Carta de gracia*, licitus est, debitibus circumstantiis peractus. n. 1947. Eadem licet potest adjici pactum locationis ipsi venditori facienda. n. 1948. Contractus *Mohatra* est illicitus. n. 1951. Contractus *Societas*, est: *Conventio duorum, aut plurium, conferentium aliquid pretio astimabile in ordine ad commune lucrum pro rata*. n. 2057. Ad ejus licitudinem tria requiruntur. n. 2059. Contractus *Trinus*, qualiter sit illicitus, & licitus. n. 2062.

Contumelia.

Contumelia est: *Debonoratio proximi per verba, quibus id, quod est contra ejus honorem, in ipsis deducitur notitiam*. n. 2174. Differt à detractione. n. 2175. Nascitur ex ira, & aliquando ex superbia. ibi. Species est specialissima. n. 2176. Non differt formaliter à convitio, & opprobrio: genere suo lethalis est, & quando. n. 2177. Obligationem restituendi parit: & quisnam sit sufficiens restituendi modus. n. 2178. Quandonam licitum sit, aut debitum, patienter ferre contumelias. n. 2179.

Convitium.

Convitium est: *Dùm pœna, & supplicia proximo objiciuntur*. n. 2175. Prælatis, & superioribus licet ob correptionis finem verbum aliquod convitiosum dicere. n. 2177.

Correctio.

Correctio fraterna est: *Admonitio fratris de emendatione delictorum ex charitate procedens*. num. 549. Præmittenda non est in crimen suspicionis de hæresi. n. 258. Correptio, & correctio idem non sunt. Correctio alia ostensiva, & alia coactiva. n. 548. Correctio fraterna est in præcepto. n. 551. Ab ea desistendum, si æquale sit dubium, noceat ne, vel proficiat. n. 552. Ejus præceptum est naturale, & diuinum. n. 555. Aliquando tenentur subditi prælatum corriger. n. 556. Obligat existentem in mortali. n. 558. Ejus materia. n. 559. Ejus omissione quando, & quale sit peccatum. n. 560. Ordo à Christo præscriptus cadit sub præcepto divino, & naturali. n. 562. Frequenter est illicitum, statim delictum ad prælatum deferre: in aliquibus casibus li-

cet. n. 564. Inter Regulares omitti potest induc̄tio testium. n. 566. Juri correctionis fraternali potest quis renuntiare. n. 671. In hypothesi prædictæ renunciationis, non tenentur cæteri servare cum cedente correctionis ordinem. n. 673. Cessio PP. Societas Jesu. n. 675.

Crimen.

Publicum tripliciter dicitur. num. 1560. Crimina ad S. Officium spectantia denuntiari debent, et si delinquentes nullâ laborent infamiam. n. 1561. Idem de criminibus in re publicæ detrimentum, si huic aliâ viâ occurri nequit. ibi. Dum inquiritur idoneitas, vel indignitas personæ ex fine non errandi in electione, promotione, &c. illius occulta crimina manifestari possunt, & tenentur. n. 1566.

Culpa.

Culpa juridica partitur in latam, levem, & levissimam. num. 1816.

D

Debitum matrimoniale.

Qui nupsit post emissum castitatis votum, semel consummatō matrimonio (non ante) potest debitum reddere, non tamen petere: qui vero nupsit cum religionis voto, matrimonio consummatō, petere, & reddere potest. n. 1222.

Decimæ. V. Oblatio.

Discrimen est inter Decimas, Primitias, & oblationes. num. 2279. Tenentur homines ad Decimarum solutionem, quantum ad substantiam jure naturæ: Ecclesiasticō vero quoad determinatam quantitatem; atque aliam partem quam decimam, statuere potuit Ecclesia. n. 2282. Decimæ debentur Ecclesiae non ex justitia commutativa, sed ex Religione, quæ est justitia ad Deum. n. 2284. Ad eas solvendum, compelli possunt à Clericis fideles canonica actione. n. 2285. Decimæ regulariter non debentur nisi de fructibus collectis. n. 2286. Non tenetur decimas solvere, qui segetes proprias combussit, aut succedit arbores fructus ferentes, nec denique is, cuius negligentia pereunt fructus, quia nequit eos colligere. n. 2287. Fur rapiens fructus indecimatos, tenetur reddere decimas. ibi.

Declarationes S. Congregat.

Si authenticæ non sint, nullam fidem merebuntur. n. 173.

De-

Index rerum, & verborum.

551

Decretum.

Decretum Benedicti XIV. circa opus inscriptum: *Mística Ciudad de Dios.* n. 54.

Delectatio.

Effectus est per se devotionis. n. 766. Sensibilis, est periculosa. n. 767.

Denuntiatio. V. Sollicitans.

Denuntiatio est: *Delatio Rei de crimen ad excitandum judicem, ut contra Reum procedat, prout sibi placuerit.* n. 1583. Qualiter in ea debeat se gerere judex. n. 1584. Ex quibus obligatio denuntiandi nascatur, n. 1586. Qui non denuntiat, et si peccet graviter, non tenetur ad damna, nisi ex officio denunciare debeat. ibi. Quod illicitum est denuntiari ante preceptum, isto superveniente etiam cum censura, denuntiari non licet, si tamen ex omissione nullum grave damnum communitati, aut innocentii immineat. n. 1587. Pratermissa correctione fraterna, licet denuntiari possunt delinquentes in damnum publicum, aut privatum innocentis, etiamsi emendati sint delinquentes. n. 1589. Si denuntiatio ordinatur solum ad bonum privatum, istudque obtineri possit media correctione fraterna, haec procedere debet. n. 1594.

Depositum. Depositarius.

Depositum est: *Contractus, quo aliquid alteri traditur gratis custodiendum.* n. 2015. Re deposita depositarius uti nequit sine deponentis consensu tacito, vel expresso. n. 2016. Depositario non licet depositum retinere in compensationem alterius debiti, etiamsi liquidi. n. 2017. Si res sit deposita apud Clericum, vel Religiosum, quorum dolo, vel culpâ latâ perdatur, restitutio non tenetur Ecclesia, vel Monasterium, nisi in eorundem utilitatem res deposita versa fuerit, aut inde ditiones evadant. n. 2020. Reipublicæ depositarius, qui illius nomine summam alicui solvit, nihil ab illo accipere potest. n. 2021. Triplex est depositum. n. 2022.

Deriso. V. Contumelia. Convitum, Desolatio.

In supremis desolationibus mori debet nostra voluntas quantum ad id quod habet inordinationis ex peccato. n. 324.

Desperatio.

Positiva desperatio est intrinsecè mala. n. 353. Reperi potest absque infidelitate. n. 356. Genere suo mortalis est. n. 360. Ex parte subjecti est pejor, & periculosior, quam infidelitas, & odium Dei. n. 364. Ex luxu-

ria, & accidia nascitur. Ejus remedia. n. 368.

Detractio.

Detractio, seu Infamia, est: *Denigratio alienæ famæ per occulta verba.* n. 2180. Differt à contumelia, ibi, Directè, & indirectè fieri potest. n. 2181. Genere suo peccatum est mortale in justitia, sed unius speciei: furtò gravius; sed adulteriò, & homicidiò levius. n. 2182. Relatè ad personam, pensanda est ejus gravitas, n. 2183. Regula ad dignoscendum, quando sit mortale. n. 2184. Contumeliam excedit in pluribus. ibi. Nec detractione, nec peccatum est, verba aliqua proferre propter aliquod bonum, vel necessarium, et si per verba diminuatur alterius fama. n. 2185. Defuncto detrahere peccatum est, & aliqualiter gravius, quam viventi detrahere. n. 2186. Non licet occultum proximi crimen detegere viro cordato, qui certò illud celatus est. n. 2187. Detrahit, qui sine justa causa ab aliis auditâ refert, et si ea non affirmet ut certa, sed deferendo hæsiteret. n. 2188. An delicta, in uno loco notoria, alibi revelari queant? n. 2189. An liceat seipsum infamare? n. 2191. An sit peccatum, & quale, si bimet falsum imponere crimen? n. 2193. Audiens detractores, bifariam peccare valet? n. 2194. Prælatus, contra suum subditum detractionem audiens, tenetur ex justitia detractori resistere. n. 2195. Detractorem audiens, ipsique non resistens, quandonam excusat. n. 2196. Libellos famosos conficienes, contumeliae, & detractionis Rei sunt. n. 2197.

Devotio.

Devotio est: *Voluntas promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum.* n. 759. Devotionis preceptum per se obligat frequenter; cui obligationi fit satis actibus virtutum, qui exercentur ex devotione, ut imperante, n. 761. Causa principalis, & extrinseca devotionis est Deus: intrinseca vero est nostra meditatio, sive contemplatio. n. 763. Substantialis devotionis effectus per se, sunt: consolatio, lætitia, delectatio, exultatio, gaudium, & jubilus spiritualis, & sensibilis, n. 766. V. *Delectatio.*

Dilectio.

Inimicorum dilectio est in precepto. n. 405. Inimicis per se solum debetur dilectio communis interna, & externa. n. 413. Si inimicus, aut inferens injuriam, satisfactionem sufficientem offert, pars læsa non tenetur per se, bene vero per accidentem, omittere actio.

Index rerum, & verborum.

actionem coram judice. n. 416. Quænam erga inimicos exhibenda sint signa, & beneficia amoris. n. 417. Qui injuste aliquem læsit, sub gravi culpa tenetur veniam ab eo petere, illique reconciliari. n. 419. Inimico veniam petenti, & offendit remittere tenemur, & aliqua benevolentia, seu reconciliationis exhibere signa. n. 420. Quando duo, ejusdem conditionis & statū, se invicem offenderint æquali injuriæ gravitate, qui prius læsit, veniam prius exposcat: si vero alter dignioris fuerit conditionis, qui minoris est, digniori se humiliiter subjiciat. n. 421. An sit magis meritorium diligere inimicum, quam amicum? n. 422. V. Charitas.

Discordia.

Discordia est: *Diffensio voluntatis à voluntate proximi circa bonum divinum, vel proximi, quod quis velle tenetur ex charitate.* n. 622. Peccatum est speciale, & genere suo mortale. n. 624. Per se, & per accidens contingit discordia. n. 625. Ejus remedia. n. 628.

Dispensatio. V. *Episcopus.* *Fejunium.* *Juramentum.* *Lex.* *Votum.*

Distractione. V. *Hore Canonicae.*

Distributiones.

Distributiones quotidianæ, & beneficii fructus, idem non sunt. n. 907. Solùm quotidianas distributiones recipiunt, qui statis horis intersunt. n. 913. Dandæ sunt juxta cujusque Ecclesiæ consuetudinem. n. 915. Qui ex privilegio absunt, & percipiunt distributiones, recitare tenentur, quæ in choro recitantur. n. 916. Qui choro non assilit, dum sanus est, distributiones non lucratur, quando ægrotat, n. 920. Clerico fugienti tempore pestis, aut belli, distributiones non debentur. n. 922. Causæ ad lucrandum distributiones, pro his qui choro non intersunt. n. 919. Emolumenta funeralia æquiparantur distributionibus. n. 925.

Divinatio.

Divinatio est: *Supersticio, quæ dæmonum operantur res naturaliter incognoscibiles.* n. 995. Genere suo mortale est. n. 997. Partitionur tanquam in species, in eam, quæ fit cum pacto explicito, & sine isto. n. 998. Quæ fit cum pacto explicito, semper est lethalis, si sit libera. n. 1002. Multiplex divisio divinationis cum explicita dæmonis invocatione. n. 1003. Præstigia magica non sunt verè miracula: differentia inter hæc, & illa. n. 1004. In duo genera dividitur accidentaliter divinatio sine expressa dæmonis invocatione. n. 1006.

Doctrina Christiana.

Præceptum eam addiscendi, & docendi. n. 97. Ad confessionem, & communionem annuam nullus admitti potest in Dioecesi Valentina, quin prius sit approbatus circa notitiam doctrinæ christianæ. n. 2226.

Dogma. V. *Fides.*

Dolus.

Potest esse formalis, & materialis. n. 1901.

Dominium.

Propriè tale, est: *Facultas utendi re, ut propria quoad omnes usus lege permisso in suum commodum.* n. 1704. Secundum quid tale, est: *Facultas utendi re in omnes usus lege permisso.* n. 1705. Prælatis ecclesiasticis solùm competit dominium jurisdictionis. ibi. Titulus non est dominium, sed hujus radix, & est duplex, *verus,* & *præsumptus,* seu *coloratus.* n. 1707. A possessione distinguuntur. V. *Possessio.* Dominium absolutum est separabile ab usu facti rerum, unicò actu consumptibilem: iste tamen usus inseparabilis est ab aliquali dominio, & revocabili earundem rerum. n. 1713.

Dominii subjectum. Homo non est dominus propriæ vitæ, & membrorum: benè vero propriæ famæ, & honoris. n. 1716. Jure naturæ nullus homo est simpliciter dominus alterius: jure tamen gentium, & civili introducta est servitus. n. 1717. Tuti, quibus homines efficiuntur servi, sunt: nativitas, delictum, bellum, emptio, & venditio. n. 1718. Parentes extrema necessitate pressi, non vero gravi, vendere possunt filios, etiam invitatos. n. 1719. Illicita est emptio, & venditio Æthyopum. n. 1720. Uxores dominium, & administrationem habent in bonis paraphernalibus, si haec implicitè sibi reservaverint: in dotalibus vero, & communibus solùm dominium. n. 1722. Filiifamilias, adhuc sub potestate patria, plenum habent dominium, & administrationem bonorum castrensis, & quasi castrensis: adventitiorum, dominium tantum: profectitiorum vero, nec dominium, nec administrationem. n. 1723.

Dominium Ecclesiasticum. Bona ecclesiastica sunt, vel patrimonialia, vel quasi patrimonialia, vel merè ecclesiastica: explicantur singula. n. 1724. Ecclesiastici absoluto potiuntur dominiō bonorum patrimonialium, vel quasi. ibi. *Merè ecclesiastica,* primis quinque Ecclesia sæculis, communia fuerunt, dein in portiones quatuor divisa sunt. ibi. Ecclesiastici absolutum dominium habent portiones

Index rerum, & verborum.

553

nis fructuum, quæ ad ipsorum congruam sustentationem necessaria est. n. 1725. Ex beneplacito Ecclesiæ, portionis fructuum, honestam ipsorum sustentationem notabiliter excedentis, fiunt etiam domini, non absoluti & independentes, sed cum onere erogandi eam in pauperes, & alios pios usus. n. 1726. Pauperum portio in præsentiarum permixta & indivisa est cum Ecclesiæ redditibus. n. 1728. Ecclesiasticus prodigè dissipans pauperum bona sibi commissa, indubie tenetur ad restitutionem. n. 1734. Corrupta, & abusus est, consuetudo quæ Clerici in Hispania, Gallia, & Germania de beneficiorum fructibus disponunt causâ mortis, etiam ad usus prophanos: & datō, quod validia sint testamenta, nunquam tamen licita erunt. n. 1734. Bona Commendatorum S. Joannis in Jerusalem, Calatravæ, Alcantaræ, & similium, sunt simpliciter ecclesiastica. n. 1735. Quidquid Beneficiario superest post congruam sustentationem, expendi debet in pauperes, aut pios usus; & hæc obligatio sæpè extenditur ad necessaria statū. n. 1736. Episcopi, & Parochi tenuerit quandoque necessitatibus ovium ex bonis patrimonialibus providere. n. 1737.

Papa supremo potitur administrationis dominio in omnibus bonis immobilibus ecclesiasticis: Ecclesiæ verò particulares dominium habent in his quæ ipsis donata sunt; quorum bonorum, Prælati Ecclesiarum sunt administratores. n. 1738. Ad validam immobilium Ecclesiæ alienationem requiruntur causa justa, utilitas nempè, aut necessitas, legitima solemnitas, & Apostolicus consensus: in Hispania verò vi consuetudinis alienatio fit cum sola Ordinariorum licentia: in Provincia Aragoniæ Ord. Præd. fit cum facultate Provincialis de consensu Patrum à consiliis. n. 1740. Probabilius est, quod sine Papæ licentia repudiari non possunt legata, hereditas, & quid simile: certum tamen est, Prælatum talia sine justa causa repudiantem, peccare mortaliter. n. 1739. Translatio dominii, est: *Transmissio rei ab eo, qui prius legitimè possidebat, in alterum qui perinde incipit esse dominus.* Ia legalem, & voluntariam partitur. n. 1742.

Donatio.

Donatio est: *Liberalis alicujus rei collatio.* n. 1749. Alia est strictè liberalis, & alia remuneratoria, seu antidoralis. Utraque partitur in donationem inter vivos, & causâ mortis: in verbalem, seu incompletam:

Tom. II.

& realem, seu completam. ibi. Ille solùm donare potest, qui rerum habet dominium, & administrationem non impeditam. n. 1750. Donatio liberalis, facta ex metu iustè incusso, jure naturæ irritanda est. n. 1909.

Dubitans. Dubium.

Deliberatè dubitans in fide, est infidelis. n. 132. Dubium temerarium contingit, ubi animus levibus motivis innixus, in utramque contradictionis partem æquè movetur, & in neutram determinatur. n. 2105. Generis suo mortale est, si sit de gravi proximi malo, & cum perfecta advertentia. n. 2107. Explicatur regula illa: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda.* n. 2117. Subditus dubitans, an teneatur ad jejuniū v. g. accidente Prælati nolentis præceptō, liberatur à jejunii obligatione. n. 2171.

Duellum.

Duellum est: *Pugna corporalis duorum, vel paucorum, deliberata, & ex condicione quantum ad locum, & tempus, cum periculo occisionis, aut gravis vulneris.* n. 685. Prohibitum est jure naturæ, divinō, canonicō, & civili. n. 686. Licitum est duellum ubi veram induit defensionis rationem. n. 687. Quodnam duellum prohibitum sit à Clemente VIII. n. 691. Pœnæ in duellatores. n. 692.

E

Eleemosyna.

Eleemosyna est: *Opus quod aliquid indigent datur ex compassione propter Deum.* Est effectus charitatis. n. 507. Ejus materia est opus spirituale, & corporale. n. 508. Eleemosynæ spirituales majoris sunt meriti, & perfectionis. n. 510. In præcepto est naturali, & divino. n. 513. Hujus præcepti duæ sunt radices. n. 517. Privato graviter indigenti non tenetur eleemosynam dare ex simpliciter necessariis statui, sed ex necessariis secundum quid ad statū conservationem. n. 522. In gravi reipublicæ, vel communilitatis necessitate tenetur civis eleemosynam facere ex bonis simpliciter necessariis statui. n. 527. In extrema proximi necessitate tenetur ad eleemosynam ex simpliciter necessariis statui. n. 528. Eleemosynæ præcepto non satisfit mutuando in necessitate absolutè extrema. n. 530. Obligatio clargiendi eleemosynam in extre-

Aaaa

tre-

Index rerum, & verborum.

trema necessitate , non est justitiae rigorosæ. n. 532. Qui prætextu paupertatis eleemosynas extorquet , tenetur ad restitutio nem. n. 537. Eleemosynam facere potest , qui potest res alienare. n. 540. Uxores eam facere possunt ex matiti licentia rationabili ter præsumpta , & ad avertendum aliquod malum , sibi , marito , vel familiæ imminens. ibi. Mendicatio intra sacras Ædes interdicta est. n. 542. Habens superflua non tenetur huic , vel illi pauperi determinatè dare , sed distribuere secundùm quod sibi visum fuerit opportunum. n. 543. Ex superfluis secundùm præsentem statum , aliqua reservare licet ad consequendum altiore , cum duabus limitationibus. n. 544. Dives quomodo expendere potest notabilem pecuniaë summam , ut aliquis , in extrema necessitate constitutus , mortem evadat. n. 545. Monasteriis Monialium necessitate prefissis quarumcumque eleemosynarum dimidiā partem dari , præcipit Greg.XIII.n.547.

Emphyteusis.

Emphyteusis est : *Contractus , quō traditur rei immobilis possessio , & dominium utile sub onere pensionis realis.* 1709. Emphyteuta pensionem annuam per biennium , aut triennum domino directo non solvens , privat ur dominio utili. In regno Valentino poena commissi exigit quadriennium , ejusque executio auctoritate judicis facienda est. ibi. Quænam non liceant emphyteutæ. n.1710.

Emptio.

Emptio , & Venditio est : *Contractus solo consensu initus , ultrò , citròque obligans de merce pro pretio , seu de pretio pro merce.* n. 1932. Ad emptionem , & venditionem requisita. n. 1934. Merx , in specie tantum determinata , vel ad mensuram vendita , perit venditori , nisi emptoris mora causa sit , quòd illa statuto tempore non tradatur. n.1935. Si ante rei traditionem , & pretii solutionem , merx melior fiat , aut deterior absque vendoris culpa , ad emptorem attinet commodum , aut incommode. n. 1936. Secùs verò , si merx vendita sit in individuo , sive ad corpus. n. 1937. Emptionis , & venditionis contractus retrotrahitur ad diem , in quo fuit initus , si conditionis impletio pendet ab eventu fortuito : non verò si conditio pendet à voluntate ejus , cui imponitur. n. 1939. Tria sunt pacta contractui emptionis assignari solita. n. 1940. Quænam augeant , vel minuant rerum preia. n. 1941. Pretium rei multiplex. n.1943. Illicitum est in foro animæ ,

& contra justitiam agit , qui justi pretii limites transgreditur. n. 1945. Justum pretium rei sub hasta venditæ est , quod à licitoribus offertur. n. 1954. Qui merces vendendas à domino suscipiunt , nihil sibi retinere queunt , si pluris vendant , quàm à domino fuit præscriptum. n. 1955. Qui alterius nomine emit , nihil sibi ex tali emptione adipisci valet. 1956. V. *Usura.*

Episcopus.

Potestas absolvendi ab hæresi mixta , & annexa eidem excommunicatione , à Tridentino Episcopis concessa , per Bullam Coenæ derogata est. n. 172. Episcopi palatum immunitate ecclesiastica gaudet , etiamsi ab Ecclesia majori procul distet. n. 1077. Privativè pertinet ad Episcopum , an crimen rei confugientis sit exceptum , neçne ? n. 1093. Episcopus efficitur superior deliquentis in sua Dioecesi , etiamsi exemptus sit. n. 1540. Ex litteris sine subscriptione (vulgò cartas ciegas) Episcopus nec potest , nec debet contra Ecclesiasticum specialiter inquirere. n. 1572. A Vicario Episcopi ad Episcopum non fit appellatio à diffinitiva ; bene verò recursus ab interlocutoria. n. 1622. Clericus nequit appellare ab Episcopo , qui ob occultum crimen illum non vult ordinare , aut ab Ordine sucepto suspendit. n. 1633. Judicium de digniori in promotione ad beneficia parochialia pertinet ad solum Episcopum : ad Examinatores verò synodales pertinet judicium de digno. n. 1894. Episcopus promovere tenetur digniorem ad beneficia curata. n. 1895. Episcopus præcipere non potest , nè quis tempore Paschatis confiteatur Mendicantibus , nisi de licentia Parochi. n. 2229. Potest pro omnibus suis subditis protogare tempus pro adimplendo præcepto annuæ confessio nis , & communionis. n.2230. Occidente vi gilia in festo Patroni loci , potest Episcopus jejunium transferre in diem pridianum. n. 2235. Episcopis pro dispensanda multitudine à lege jejunii , normam observandam præscribit Benedictus XIV. n. 2257. Episcopus dispensare nequit in lege jejunii totam multitudinem suæ Dioecesis. V. *Festus dies.*

Excommunicatio.

Excommunicationem incurrit non denun tiants intra præfixum tempus confessarium solicitantem. n.270. Eam non incurrit qui percutit Clericos in sacris constitutos in bello manu propria pugnantes. n. 680. Excommunicatio ob procriptionem abortiū foetus ani-

Index rerum, & verborum.

555

animati ; & quisnam ab ea absolvere possit. n. 1511. Sub excommunicatione majori prohibetur in Dioecesi Valentina circulos facere ante januas templorum , dum in ipsis Missa, aut Officia divina peraguntur, n. 2209.

Exorcismus.

Si de maleficio , testimonio medici constat, exorcismis uiri potest , & non aliter. n. 1015.

Extrema-uncio.

Eius forma deprecatoria est. n. 848.

F

Fatica.

FAtica est : *Facultas à domino directo concessa utili domino ad alienandum rem emphyteuticam.* n. 1710. Pro ea laudemum debetur. ibi.

Festus dies.

Præceptum de sanctificatione sabbati affirmativum est, & negativum; morale, & cæremoniale. n. 1365. Diei Dominicæ observantia successit sabbato. n. 1368. Præceptum colendi festa est affirmativum, & negativum. n. 1370. Festorum institutio ad solum Papam , & Episcopos pertinet, & non ad sæcularem potestatem. n. 1372. Decretum D. D. Andreæ Mayoral , Archipræsulis Valentini , prohibentis abusum festorum in vicis , & plateis. n. 1736. Etsi Episcopi cum Capituli consensu festa de præcepto instituere possint; non tamen expedit. n. 1378. Synodus Tarragonensis an. 1727. statuit, ut Sacro auditio, opera servilia exerceri possint in aliquibus festis de præcepto. n. 1380. Potest institui dies festus de præcepto Patroni principalioris pro Regno , & alterius principalioris pro Civitate ; non vero tertii Patroni. n. 1381. Omnis fidelis, usum rationis adeptus , per se tenetur ad observantiam festorum de præcepto. n. 1383. Regulares servare tenentur festa de præcepto indicta ab Episcopo. n. 1385. Festi obligatio incipit ab hora noctis duodecima, ad eandem noctis sequentis horam. n. 1387. Mortaliter peccant contra hoc præceptum, saltem quatenus legem naturalem importat , qui diebus festis, auditâ Missâ , reliquum diei tempus otiosè terunt nugis , chorois , ludis , &c. n. 1388. Decretum D. D. Andreæ Mayoral pro religiosa festorum observantia , & debita à servilibus cessatione. n. 1393. Lege naturali , & ecclesiastica prohibentur in festis opera servilia : & quæ-

nam sint hæc ? n. 1395. Duplex peccatum non committit peccans in die festo. n. 1403. Causæ , quæ à transgressione præcepti excusat laborantes in die festo. n. 1406. Mortaliter peccat , qui præcipit pluribus famulis per diem integrum laborare serviliter lucri causâ , licet singuli modicô solùm tempore laborent. n. 1407. Licitè exercentur in festis opera servilia , immediatè , proximè , & simultaneè ad cultum Dei ordinata ; secùs verò quæ remotè tantum. n. 1409. Ad vitandas tentationes non licet operibus servilibus vacare in die festo. n. 1414.

Feudum.

Feudum est : *Contractus , quô traditur rei immobilis possessio , & dominium utile sub onere fidelitatis , & obsequii personalis.* n. 1709.

Fidejussio.

Fidejussio est : *Contractus , quô quis fidem , & personam constringit ad solvendum loco alterius , si is deficiat.* n. 2036. Fidejubere possunt , qui liberam habent rerum administrationem : secùs alii. ibi. Fidejussor solùm in defectu debitoris principalis teditur ad debiti solutionem, licet fidejussionem juramentô firmaverit , aut hypothecam adjecetit. n. 2037. Quandonam fidejussor agere possit in judicio , ut ab one re fidejussionis liberet eum debitor. n. 2038. An fidejussor aliquid à debitore accipere possit titulô fidejussionis , & de eo pacisci. n. 2039.

Fidelitas.

Realiter distinguitur à veracitate , & inclinat ad verum dicendum determinatè in stipulationibus. n. 2122.

Fides.

Fides , virtus theologica , est : *Sperandarum substantia rerum , argumentum non apparentium ; five : Habitus mentis , quô inchoatur vita eterna in nobis , faciens intellectum assentire non apparentibus.* n. 2. Fides forma ta , & informis accidentaliter tantum dif ferunt. ibi. Ejus objectum. n. 5. Fidei resolutio. n. 7. Praxis resolutionis fidei. n. 12. Fides divina pro omni tempore est una specie. n. 13. Fidei divinæ , nec per se , nec per accidens potest subesse falsum. n. 14. Simpliciter certior est omnibus scientiis naturalibus , imò etiam habitibus supernatura libus gratiam comitantibus. n. 15. Dubitationes in fide oriuntur ab obscuritate objecti , & libertate voluntatis , non vero à motivo , & ratione assentiendi. n. 16. Du bitationes contra fidem , absque consensu

Index rerum, & verborum.

libero insurgentes, sunt molestæ, sed bonis non solent esse periculosa. n. 17. Assensus fidei firmior est Donis sapientiae, scientiae, intellectus, & consilii. n. 18. Major dici potest fides in uno, quam in altero ex parte objecti materialis, & ex parte subjecti. ibi. Inevidentia, sive obscuritas, est conditio fidei. n. 19. Evidens credibilitas fidei catholicæ, ejusdem est attributum. n. 21.

Ad credendum fide divina exigitur judicium certum, evidens, & supernaturale de credibilitate mysteriorum fidei; æquale tamen non est in omnibus, sed juxta diversam personarum capacitatem. n. 22. Præfatum judicium habetur saltem virtualiter quoties elicetur actus, quod creditur articulus, *Credo unam Sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam.* n. 23. Pia voluntatis affectio necessaria est ad credendum, & non sufficit contramotio. n. 24. Pia affectio non est purè electiva, sed est aliqualiter dilecta objecti propositi. n. 26. Pia voluntatis motio dirigitur judicio practico credibilitatis, & ad id, insufficiens est judicium speculativum. n. 27. Actus fidei liber est libertate contradictionis, & contrarietatis. ibi. Credere prout est actus fidei formatæ, est meritorius vitæ æternæ: actus verò fidei in peccatore, qui amisit gratiam, et si bonus, non tamen æternæ beatitudinis meritorius est. ibi. In Hostia ritè consecrata creditur fide divina, & absoluta verum Christi corpus existere, non verò absolute creditur corpus Christi existere in hac, vel illa hostia, quæ proponitur adoranda. n. 30.

Symbolum est: *Dogmatum, & Articulorum fidei summa, sive compendium.* n. 31. Tria Symbola recipit Ecclesia, nempè, *Apostolorum, Nicenum, & S. Athanasii,* live Athanasii Africani Episcopi, seu Vigilii Tapsensis. ibi. In Niceno omittitur *Desensus ad inferos,* & additur, *Ex Patre natum, &c.* usque ad, *Per quem omnia facta sunt:* & quare. n. 32. Concilium Constantinop. I. addidit, *Dominum, & vivificantem, &c.* usque ad, *Per Prophetas.* Addidit quoque verba illa, *De Spiritu S. ex Maria Virgine, & illud, Cujus regni non erit finis.* Authoritate Ecclesiæ Latinae accesserunt particulæ illæ, *Passus, secundum Scripturas, & Filioque.* n. 33. Prædicta tria Symbola, doctrinæ substantiæ non differunt, sed explicatione, articulorumque numerō, quod unitati fidei nostræ non officit. n. 34.

Aliud est regula fidei, dogma fidei, &

articulus fidei. Regula est, mensura extrinseca, cuius sententiam quis sequens non errat. Dogma dicitur, qualibet veritas per fidem credenda. Articulus vero, veritas fidei speciem habens rationem non visæ. n. 35. Verba illa Symboli *Passus, mortuus, & sepultus,* unicum constituunt articulum fidei, licet sint tres fidei veritates. ibi. *Mors Christi, & Resurrectio,* duos constituant fidei articulos, & quare. n. 36. In articulo, quod credimus in unum Deum, Creatorē cœli, & terra, fidei articulus non est unitas Dei, & absoluta creatio, licet sint veritates ad fidem spectantes; sed est, unitas Dei authoris gratiæ, & quod Deus non ab aeterno, sed in tempore creavit ecelom, & terram. ibi. Articulus, qui continetur verbis *Natus ex Maria Virgine,* non consistit in eo quod sit natus, sed credimus perpetuam virginitatem B. Mariæ ante, in, & post partum. ibi. Fidei articuli secundum substantiam, temporum successione non creverunt, & convenienter ab Ecclesia distincti sunt in quatuordecim, vel duodecim: & isti in Cathecismis Hispanis numerati non constituant articulos distinctos ab iis qui in Symbolo continentur. n. 36. V. *Revelatio.*

Actus supernaturalis, & internus fidei, strictè dictæ, necessarius est in adultis necessitate medii ad utramque salutem: in parvulis verò sufficiens est fidei habitus, qui simul cum gratia per Baptismum ipsis infunditur. n. 57. Prædictus fidei actus quoque est necessarius necessitate præcepti. n. 61. Præceptum fidei, spei, & charitatis fuit Adamo divinitus inspiratum, & deinceps Seth, Enoch, Noemo, & aliis. n. 62. Fidei præceptum est divinum, & connaturale statui elevationis hominis ad fidem supernaturalem: & duplex est, affirmativum, & negativum. n. 64. Fides explicita, & implicita explicantur. n. 68. Quilibet fidelis tenet explicitè credere, & omni tempore Deum esse, & habere providentiam de rebus humanis. n. 69. In his duabus veritatibus comprehenduntur etiam, quod Deus est unus, creator, justificator, bonorum glorificator, & malorum vindicta, & etiam animæ immortalitas. ibi. Per scientiam cognosci potest, Deum esse auctorem naturæ, non verò auctorem gratiæ. n. 70. Mysterium Incarnationis (& consequenter SS. Trinitatis) aliqualiter oportuit omni tempore ab omnibus esse creditum, diversimode tamen secundum diversitatem temporum, & personarum. n. 74. Post Evangelii promulgationem neces-

Index rerum, & verborum.

557

saria est, *necessitate mediis*, fides explicita Incarnationis, & Trinitatis. n. 78. Et etiam *necessitate praecepti*. n. 85. Quid agere debet Confessarius circa moribundum, qui contritionis signa dedit, confessionemque petiit, ignorat tamen mysteria Trinitatis, & Incarnationis, sed propter angustias morbi instrui nequit? n. 86.

Homo per se tenetur actum fidei elicere in primo instanti morali rationis, si ipsi fides sufficienter sit proposita; si vero fides sufficienter proposita non fuisset, teneretur ad actum fidei, *per accidens*, & ratione praecepti dilectionis Dei. n. 89. Præceptum fidei urget per se in articulo mortis. n. 90. Homo in vi præcepti credendi, sive per le, tenetur frequenter actum fidei elicere, cui obligationi satisfacit, quando se exercet in aliarum virtutum actibus, qui directione fidei regulantur. n. 91. Post promulgatum Evangelium tenentur omnes fideles *necessitate præcepti scire*, & credere nedum Trinitatis, & Incarnationis mysteria, sed quatuordecim fidei articulos, vel Symbolum Apostolorum, & sacramenta Baptismi, Eucharistiae, & Poenitentiae, quatenus Sacraenta sunt necessaria *necessitate mediis*: aliorum vero Sacramentorum fidem explicitam habere tenentur, ubi ea suscipere debent. n. 97. In ordine vero ad operandum, omnes scire tenentur Decalogi præcepta, & orationem Dominicam. n. 98. Doctrinam insuper Christianam. n. 99. Haec tria, *Credere Deum*, *credere Deo*, & *credere in Deum*, in uno, eodemque actu fidei formatæ reperiuntur; sed diversa significant. n. 100. Dicitur recte, *Credo S. Matrem Ecclesiam*; dici etiam potest, *Credo Sancta Mater Ecclesiae*, non ut motivo credendi, sed tanquam medio nobis proponenti revelata: non tamen dici potest, *Credo in Sanctam Ecclesiam*, cum haec non sit noster finis ultimus. ibi.

Datur præceptum divinum de externa fidei confessione. n. 102. Hoc præceptum affirmativum obligat, quando honor Deo debitus impendi debet, & quando proximi salus promovenda est. n. 103. Datur insuper præceptum negativum de non neganda exteriis fidei. n. 107. Non licet, vitæ servandæ causâ, catholicam occultare religionem, gestando vestes, vel utendo ritibus, & cæteroniis, & prædictis simulando actiones protestativas falsæ sectæ. n. 111. Contraria quorundam Missionariorum Sennium praxis damnata est à Sede Aposto-

lica. n. 112. Num liceat Catholicos inter hereticos degenti vesci carnis die ab Ecclesia vetito? n. 120. Quid de usu vestium infidelium? n. 122. An liceat Christiano inter Turcas commoranti nomina Turcica sibi imponere, ne cogatur tributum solvere, si appareat Catholicus? n. 125. An liceat hereticorum, aut infidelium templum adire? n. 126. Licitum est ex se de rebus fidei cum infidelibus disputare, cum certis tamen limitationibus. n. 181. Infideles baptizati compelli possunt ad fidem catholicam suscipiendam. n. 190. Compellere ad fidem adultos nondum baptizatos, est contra legem ecclesiasticam, divinam, & naturalem. n. 195. Confessio fidei dupliciter accipi potest. n. 242.

Finis.

Ad finis consecrationem tria requiruntur. num. 348.

Fornicatio.

Fornicatio est: *Vagus soluti cum soluta concubitus*. num. 1650. Prohibita est quia mala. n. 1651.

Funus.

Funeris expensæ moderatæ, & necessariæ præferendæ sunt omnibus debitiss. n. 1586.

Furtum.

Furtum est: *Rei alienæ occulta acceptio*. n. 1786. Qui rem furtò ablata recuperat, non tenetur solvere pretium ei, qui illam bona fide à latrone emit. n. 672. Furti divisio. n. 1787. Furtum, & rapina genere suo sunt mortalia, distinctaque specie, sed rapina gravior est furtò. n. 1792. Ratione parvitätis materiae venialia esse possunt. n. 1793. Peccatum est veniale unum, vel alterum uix racemum comedere in aliena vinea, si haec juxta viam à multis frequentatam sit plantata. n. 1794. Quatuor argentea est materia gravis furti respectu cujuslibet, etiam ditiissimæ personæ. n. 1795. Acceptio rei alienæ ad subveniendum necessitati propriæ, vel alienæ, furtum est extra casum necessitatis extremæ, non vero hac urgente. n. 1796. Maritus dissipans, aut distrahens uxoris dotem, seu alia quæcumque bona, furtum committit. n. 1798. Furta filiorum, & famulorum mortalia sunt ex genere, sed interdum excusat ut ob materiae parvitatem, vel ob consensum tacitum dominorum. num. 1799.

Index rerum, & verborum.

G

Gratitudo.

Gratitudo est: *Virtus specialis gratiam benefactori reddens.* n. 1460. Ejus gradus. n. 1465.

H

Hæres.

Hæredes alii sunt necessarii, alii liberi. num. 1757. V. *Testamentum.*

Hæresis. Hæreticus.

Hæresis est: *Error pertinax, catholicae fidei manifestè contrarius, in eo, qui fidem Christi profitetur.* n. 155. Ad eam non requiritur realis suscepitio fidei, sed sufficit existimata. n. 143. 156. Duo addit supra errorem. n. 162. Ex superbia nascitur. n. 163. Quisnam absolvere possit ab hæresi mixta, & excommunicatione eidem annexa. n. 172. Privatus Confessarius approbatus indirectè absolvere potest ab hæresi occulta in casu urgentissimæ necessitatis. n. 179. Differencia hæresis à schismate. n. 221. Crimina ex quibus hæresis suspicio suboritur. n. 256. Hæreticorum poenæ. ibi.

Hemorroïsa.

Statuam æream in Christi honorem erexit. num. 948.

Homicidium.

Homicidium est: *Injusta hominis occisio.* n. 1467. Relatè ad reipublicam est contra iustitiam legalem, & non contra communitativam. ibi. Unum est peccatum cum tribus malitiis, invicem & intrinsecè in illo conexis. n. 1469. Est intrinsecè malum. ibi. Quinto Decalogi præcepto est prohibitum. n. 1470. Occidere malefactores publica auctoritate, & propter bonum commune, non est prohibitum. n. 1471. Licit est malefactorum occisio, quorum morte vitantur reipublicæ perturbationes, & civium quies consequitur. n. 1473. Lex suspendendi fures, & latrones, justa est prout est lata. n. 1474. Nulli privato licet interficere tyrannum, qui sola gubernatione talis est: tyrannum verò, qui injustè regimen tenet, privatus quilibet occidere potest, si ad superiore recursus non est. n. 1475. Maritus occidere nequit uxorem in adulterio deprehensam. n. 1476.

Suicidium directum prohibetur quintō præceptō. n. 1478. Non licet puellæ se ipsam occidere, nè ab alio corruptatur. ibi. V. *Sepultura.* Licitum est morti se tradere ob magnum reipublicæ bonum procurandum, aut ipsius ingens malum vitandum. n. 1480. Matrona honesta, præsertim virgo, in pudendis periculo ò morbō laborans, chirurgi manum sustinere tenetur, alioquin certò breviter moritura, nisi à chirurgo curretur. n. 1481. Ad vitam conservandam nemo tenetur exequi remedia extraordinaria. n. 1484. Pro conservatione vitæ nullus tenetur pati membra abscissionem, quæ fieri nequeat sine vehementi cruciatu. n. 1485. Non licet navigantibus ignem injicere in pulverem tormentarium propriæ navis ad pereundum, et si aliter hostium manus effugere nequeant. n. 1486. Illicitum omnino est occidere innocentem. n. 1487. Tyranno civitatem obsidenti, & innocentis caput petenti, nequit tradi innocens pro totius multitudinis salute. n. 1488. Privatae personæ semper est illicita mutilatio, sicut & castratio, nisi toti corpori expediatur. n. 1492. V. *Abortus.*

Ob sui defensionem licita est alterius occisio. n. 1516. Ad licitam aggressoris occisionem requiritur, quod occisio nullatenus intendatur, sed sola defensio: quod hæc fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, & quod fiat in actuali conflictu. n. 1519. Si evidenter constet de proxima futura invasione injusta, interfici potest aggressor ob propriæ vitæ defensionem. n. 1520. Sed ad hanc defensionem per se nemo tenetur, potest tamen per accidens. n. 1528. Non licet occidere furem, vel latronem pro rerum defensione. n. 1529. Id tamen liceret si ex ablatione deveniendum esset in necessitatem extremam. n. 1533. Theologi homicidium *casuale* dicunt, quod est simpliciter involuntarium: juris peritii verò homicidium casuale accipiunt contra *præmeditatum*, seu factum *per insidas*. n. 1537. Homicidii peccatum sex modis incurri potest, nempe: factō, præceptō, consilio, vel auxiliō, defensione, permissione, & cooperatione. ibi.

Honor.

Qui parentibus exhiberi præcipitur quartō Decalogi præceptō, consistit in reverentia, obedientia, & subventione, ad quæ tria obligantur filii quæ tales. n. 1424. Hæc reverentia præcepta otiri debet ex corde: si-

mulatā , non impletur præceptum , quod est affirmativum , sed negativum includens . n . 1425 . Graviter peccant non solum qui reapsè parentes percutiunt , sed qui ad id manum elevate , &c . n . 1426 . Cogi nequeunt filii ad deponendum contra parentes , neque isti contra filios . n . 1427 . Honorandi sunt consanguinei , majores natu , dignitate , jurisdicione , vel scientiā præcellentes . n . 1447 .

Hore Canonicae.

Horæ canonicae sunt : *Oratio vocalis , & publica statutis horis à personis ad id deputatis facienda ex præscripto canonum . n . 826 .* Regulares , qui mentaliter tantum dicunt officium , recitationi horarum non satisficiunt . ibi . Qui propter extaticam contemplationem , horas lingua non pronuntiaret , posteà recitare teneretur . n . 828 . Ad ritè recitandum necessaria est intentio saltem virtualis . n . 829 . Non exigitur intentio implendi præceptum . n . 830 . Attentio est : *Consideratio mentis in oratione Deo exhibita . n . 831 .* Triplex est : ad verba , ad sensum verborum , & ad finem orationis . n . 832 . Ad officium divinum omnino requiritur attentio interna , saltem ad verba , subinde que voluntariè distractus , dum horas recitat , peccat mortaliter , aut venialiter . n . 834 . Datur præceptum ecclesiasticum attentionis internæ pro officiis divini recitatione . n . 842 . Actum purè internum Ecclesia præcipere non potest : benè verò internum cum externa operatione connexum . n . 845 . Defectus internæ attentionis in oratione voluntaria , est peccatum veniale : & quis dicatur voluntariè distractus . n . 851 . Remedia contra mentis evagations . n . 853 . Recitandi præcepto satisfacit , qui dum recitat , rapitur ad contemplationem adeò vehementem , ut ad verba , quæ reapsè profert , non attendit . n . 854 .

Ad horas per se tenentur sacris initiatī , etsi excommunicati , suspensi , degradati , & ad tritemes damnati . n . 856 . Regulares sub mortali tenentur horas recitare etiam extra chorūm . n . 857 . Tenentur etiam Beneficiati omnes , etsi beneficium sit tenuē . n . 858 . Pœnæ contra non recitantes , & præcipue de fructuum restitutione . n . 859 . Obligatio horarum non potest per alium impleri . n . 870 . Neque per eleemosynas , quas antea fecerit Beneficiarius de beneficii sui fructibus . n . 873 . Beneficiarius non recitans peccat contra virtutem religionis , sed non

contra justitiam . n . 860 . 874 . Pensionarii ad horas non obligati , ad recitationem officii parvi tenentur . n . 874 .

Officium divinum integrè persolvendum est , & mortaliter peccat , qui notabilem partem omittit . n . 875 . Servatō ordine kalendarii , persolvendum est . n . 876 . Qui inculpatè mutavit officium , ad iteratam recitationem non tenetur . n . 878 . Qui proprium Breviarium habent , Romanō uti non possunt . n . 879 . Horæ canonicae , in , & extra chorūm distinctis diei horis recitari debent . n . 881 . Interruptio sine causa in una , & eadem hora , culpa venialis est . n . 882 . Obligatio recitandi incipit à media nocte , ad medium noctem . n . 883 . Peccatum veniale est , Missam celebrare , maturinō non recitatō . n . 885 . Causa à Breviario eximens est impotentia physica , vel moralis . n . 887 . Qui solus recitare nequit , potest tamen cum socio , tenetur socium adhibere , si commode potest . n . 890 . Impotens recitare majorem officii partem , non excusatur à minori . n . 891 . Dispensatio Papæ excusat à recitatione . n . 895 . Prælati regulares nequeunt proprios subditos stricte dispensare à recitatione , neque debitam in aliam commutare . n . 896 . Quid de privilegio Monialium S. Claræ ? n . 897 . Regulares , etiam Moniales , sub mortali tenentur in choro recitare . n . 901 . Canonici , & Præbendati per se ipsos assistere choro , psallere , & cantare tenentur . n . 902 . Contraria consuetudo est verissima corruptela . n . 904 . Prædicti mortaliter peccant , si ultra trimestre choro non assistunt absque legitimo impedimento . n . 905 . Submissè recitans chori sui versus , non satisfacit recitandi præcepto . n . 906 . Subditus dubitans , an teneatur horas recitare , liberatur ab obligatione , accidente Prælati nolentis præcep-
tō . n . 2171 .

Hypotheca.

Formaliter accepta , est : *Contractus , quō res quadam creditorī obligatur pro debiti securitate absque eo quod ipsi effectivè tradatur . n . 2032 .* In expressam , & tacitam partitur . n . 2033 . Bona ecclesiastica , nec particulari , aut universal hypothecæ subjici possunt . ibi .

Hypocrisis.

Hypocrisis est : *Simulatio , quā quis simulat personam justi , aut justioris . n . 2143 .* Imperfetta , & incompleta genere suo est venialis : lethalis verò , perfecta , seu completa . n . 2144 .

Idem

I*Idolothytum.*

Quando licitum sit catholico idolothytia edere. n. 117.

Idololatria.

Idololatria est: *Supersticio, quæ creaturae diuinus exhibetur cultus.* n. 989. Cultus falsus ab Arrianis, & his similibus, Deo tributus, est idololatricus, si ab infidelitate dirigitur. n. 991. Idololatria genere suo est mortale omnium gravissimum. n. 992. Alia interior, alia exterior: hæc in veram, & simulatam subpartitur. n. 993. Ejus causa. n. 994.

Ignorantia. Ignorans.

Ignorantia invincibilis excusat ab heresi. n. 160. Etiam crassa, & supina. n. 161. Ex ignorantia crassa errantes in fide, absoluvi possunt à quolibet Confessario approbato post sufficientem instructionem, & editam fidei professionem: tutius est tamen ad Inquisidores recurrere. n. 165. Affectata excusat etiam ab heresi, si errans promptus sit obedire Ecclesiæ. n. 168. V. *Præscriptio.* Ignorans culpâ suâ fidei mysteria incapax est absolutionis. n. 86.

Imaginum cultus.

Hæretici, qui primum insurrexerunt in sacrarum imaginum cultum. n. 945. Licitus est, & pius sacrarum imaginum usus. n. 948. Rectè collocantur in templis, & à fidelibus venerantur. n. 950. In earum cultu quænam sint servanda. n. 953. Frequenter instruendus est populus, qualiter venerari debeat sacras imagines. n. 956. Unica adoratione cum prototypis adorantur. n. 958. Sacris imaginibus tribui non possunt religiosi cultus, putâ: sacrificium, petitiones, vota, &c. n. 964. An, & qualiter adorandæ sint Imagines Christi, Deiparae, aut Sanctorum, quæ interdum in visionibus imaginariis, aut corporeis apparent? n. 965. V. *Adoratio.*

Immunitas.

Immunitas ecclesiastica est: *Fus, quô loca, res, & personæ ecclesiasticae à communi onere, seu obligatione sunt liberae, & exemptæ.* n. 1077. Quinam loci gaudeant immunitate ecclesiastica. ibi. Personæ jure asyl gaudentes recensentur. n. 1078. Casus numerantur, quibus confugientes ad ecclesiam immunitate privantur, vi constitutionis Be-

nedicti XIII. n. 1080. Forma servanda in Reorum extractione ab eodem Pontifice præscripta. n. 1091. Si judex ecclesiasticus culpabiliter recusat tradere reum, isto invitò, potest extrahi. n. 1094. Poenæ contra violatores immunitatis ecclesiasticæ. n. 1095. Immunitate non privat, qui in Ecclesia aborsum procurat absque vi externa. n. 1494. Qui sodomitam in Ecclesia committit, non privat immunitate. n. 1701. V. *Episcopus.*

Impetratio.

Impetratoria non sunt opera extra charitatem facta. n. 802. Impetratio differt à merito. n. 816. V. *Purgatorium.*

Impotentia.

In dubio, an impotentia sit naturalis, vel ex maleficio, præsumptio stat pro causa naturali. n. 1035.

Incestus.

Incestus, speciale luxuriæ peccatum, est: *Illicitus consanguineorum, vel affinium concubitus.* n. 1679. Quadrupliciter rationi repugnat. ibi. Incestus diversæ sunt speciei. 1680. Copula cum spirituali, aut legali cognata, sacrilegium est ad modum incestus: cum virgine verò Deo sacratâ, sacrilegium est per modum adulterii. n. 1682.

Indulgentia.

Leo X. concessit indulgentias decem annorum Principibus, & judicibus blasphemos plecentibus. n. 250. Indulgentia, quæ per modum suffragii applicatur, defunctis non prodest, si applicans non sit in gratia: contrarium est probabilius. n. 808.

Indicia.

Indicia sunt: *Signa, & circumstantiae, ex quibus aliorum facta solemus judicare.* n. 1559. Certa sunt, seu expressa: *probabilia: & levia.* ibi. Expressa, seu manifesta sufficiunt ad inquisitionem specialem, non verò probabilia. n. 1569.

Infamia.

Infamia est: *Quidam rumor de aliquo criminis ortus, & sparsus inter multos probos, & honestos.* n. 1559. Differt à clamorio in sinuazione. ibi. Duo testes sufficiunt ad infamiam probandam, sed non ad eam cau sandam. ibi. Si proximus infamia non laboret, nullus tenetur, nec potest ejus crimen revelare judici interroganti. n. 1562. Crimina ad S. Inquisitionem spectantia denuntiari debent, et si delinquentes nulla laborent infamia. n. 1561.

Index rerum, & verborum.

561

Infidelitas. Infidelis.

Duplex est: negativa, & privativa. n. 128. Negativa peccatum non est, benè verò privativa. n. 129. Quæ peccatum est, oritur ex superbia. n. 134. Gepere suo mortalis est, & major omnibus quæ in morum perversitate contingunt. n. 135. Partitur in Paganismum, Judaismum, & Hæresim. n. 137. Hæc tria habent objecta specie diversa. n. 139. Prædicta divisio est generis in species, & adæquata. n. 141. V. *Hæresis.* Communicatio cum infidelibus quoad infidelitatis actiones, illicita est. n. 185. Principibus christianis non licet vi, & armis ditioni suæ subjicere infideles, ut sic facilius edoceantur, & ad fidei receptionem informentur. n. 205. Possunt tamen cogere infideles subditos ad legis naturæ observantiam: secùs verò non subjectos. n. 206.

Ingratitudo.

Peccatum est speciale, & genere suo mortale. n. 1463. Ejus gradus. n. 1465. Ingrato subtrahi possunt beneficia, et si convenientius sit tantisper ei benefacere. n. 1466.

*Innocens. V. *Homicidium.**

Inobedientia.

Propriè considerata peccatum est speciale, & unius speciei. n. 1456. Ejusdem gravitas ex tribus desumitur. n. 1457.

Inquisitio.

Inquisitio est: *Investigatio delicti, aut delinquentis, à judice legitimè facta.* In generalem, specialem, & mixtam partitur. n. 1561. Ad generalem nulla prærequiritur infamia: nullus tamen tenetur, nec potest, proximi crimen, de quo non est infamatus, judici interroganti revelare, etiamsi censuæ imponantur. n. 1562. Processus inquisitionis, differt à processu denuntiationis. n. 1583. V. *Judex.*

Inquisitores.

Crimina ad Inquisitores spectantia. n. 256. Hæreticum occultum coram eis non delatum, absolvere nequeunt in foro conscientiæ sacramentaliter. n. 177. Ipsiis competit facultas cognoscendi, & procedendi contra quascumque superstitiones, privativè ad judices laicos, sed cumulativè ad Episcopos. n. 1036. Crimen divinationis maleficii, & cujusvis superstitionis, quæ peccatum sit mortale, S. Officio denuntiandum est. n. 1038.

Instans.

Primum usûs rationis instans, morale est, Tom. II.

non metaphysicum. n. 84. In eo tenemus actum fidei elicere. n. 89.

*Intentio. V. *Horæ Canonicae.**

Invidia.

Invidia est: *Trifitia de bono proximi quantum propriæ excellentiæ estimatur diminutum.* n. 604. Mortalis est genere suo. n. 612. & unius speciei specialissimæ. n. 614. Vitium est capitale, cuius filiae sunt: odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis, & in prosperis afflictio. n. 615. Invidia non est proles odii, nec ex hoc infalibiliter, & necessariò sequitur. n. 619. Ejus remedia. n. 620.

Ironia.

Ironia est: *Mendacium, quô quis de se minora fingit.* Intrinsecè mala est. n. 2147.

Irregularitas.

Quæ ex abortu nascitur. n. 1509. Irregularitatem incurruunt Clerici sacris initiati manu propria pugnantes. n. 680. 684.

Irrisio.

Irrisio est: *Debonoratio proximi per verba, aut facta, quibus intenditur ejusdem erubescencia.* n. 2200. Genere suo est venialis: ac mortalis esse potest, si admisceatur contumelia, aut contemptus. n. 2201. Et si jocum materia sit levis, si tamen prævideo, aug prævidere debo proximum inde graviter contristandum, peccatum est lethale. n. 2202.

J

Factantia.

Factantia est: *Ostentatio, quâ quis verbis se extollit, plus de se dicens, quam sit, aut appareat.* n. 2145. Mortalis, & venialis esse potest. n. 2146.

Jejunium.

Jejunium ecclesiasticum est: *Unica comedio juxta formam ab Ecclesia prescriptam.* n. 2236. Congruenter pro certis diebus statutum est. n. 2235. Occurrente vigilia in festo Patroni loci, potest Episcopus jejuniū transferre in diem pridianum. n. 2235. Si vigilia S. Joannis Bapt. incidat in festo Corporis Christi, jejuniū anticipatur in feriam IV. præcedentem. ibi. Dum vigilia S. Mathiæ incidit in feria II. aut III. Quinquagesimæ, Apostolica authoritas necessaria est, ut in sabbatum præcedens anticipetur jejuniū. ibi. Ad jejuniū requiruntur unica comedio, aliquam rerum bbbb ab-

abstinentia, & hora determinata sumendi cibum. n. 2236. Jejunium quadragesimale importat etiam abstinentiam ab ovis, & lacticiniis. ibi. Confuetudo immemorabilis vigeret in Regno Valentino utendi ovis, & lacticiniis in Dominicis Quadragesimæ etiam absque Cruciatæ. n. 2238. Hora solvendi jejunium est meridies: & mortale est, si ultra unam horam antevertatur tempus. n. 2239. Qui in die jejuniæ saepius quid cibi permitti comedit, jejunium transgreditur, ubi ad notabilem pervenerit quantitatem. n. 2240. Pluries peccat, qui pluries quantitatem cibi notabilem in die jejuniæ sumit. n. 2241. V. Collatio.

Vovens jejunium in omnibus sextis feriis, jejunare non tenetur feria sexta, in quam Nativitas Domini incideret, nisi oppositum de mente voventis constet. n. 2241. Honорius III. declaravit fideles carnibus vesci posse feria sexta, aut sabbato propter excellentiam festi Nativitatis Domini; minime vero ad id privilegium concessit. n. 2244. Declaratio isthac non extenditur ad eos, qui voto, aut regulari observantia adstricti sunt. n. 2245. Electuaria non frangunt jejunium per modum medicinæ sumpta. n. 2247. An Chocolata frangat jejunium? n. 2248.

Hi, quibus cibi quadragesimales sunt nocivi, & alias sunt robusti, servare tenentur unicam comedionem, nedum in quadragesima, sed etiam in cæteris anni jejuniis. n. 2251. Prædicti etiam servare tenentur horam pro unica comedione: & in jejuniis, & Dominicis Quadragesimæ prohibentur vesci piscibus, etiamsi Cruciatæ gaudeant. ibi. Illi, quibus in jejuniis quadragesimæ libus conceditur facultas edendi ova, & lacticinia, possunt etiam vesci piscibus, nisi isti ipsorum saluti noceant. n. 2255. Dispensati in die jejuniæ ad esum carnium, salubres tantum carnes edere possunt. n. 2256. Licentia ad esum carnium requirit justam causam, & utriusque medici consilium. n. 2257. Milites Regis Catholici exsolvuntur à jejuniæ lege per Breve Clementis XII. n. 2259. Dubia quedam circa eosdem milites declarata à Vicario Generali Exercituum Regis Catholici. n. 2260.

Pueri, transacto primô septennio, tenentur sub mortali abstinere à carnibus, & in quadragesima à lacticiniis, non solum in jejuniis de præcepto, sed etiam in sextis feriis, & sabbatis totius anni. n. 2263.

Ad jejunium vero ecclesiasticum non tenentur donec sint in tertio septennio, n. 2264. Aetas sexagenaria in viris, & quinquagenaria in foeminae, per se ipsam à jejunio non excusat. n. 2265. Corporis, vel animi labor cum jejunio incompatibilis, ab eo non excusat. n. 2267. Quid de Concionatoribus, Confessariis, Doctoribus, aliisque similibus? n. 2269. Quisnam morbus à jejunio excutet? n. 2273. Qualiter, & quando excusentur prægnantes, puerperæ, & nutrices. ibi. Mortaliter peccant Medici, qui nulla, vel legitima causa interveniente, licentiam solvendi jejunium concedunt. n. 2274. Solus Papa propriè dispense potest jejunium. n. 2275. Jejunium solvere non licet propter irruptionis periculum. n. 121.

Judaismus.

Judaismus est: *Resistentia fidei suscepta in figura.* n. 137.

Judex.

Judex est: *Persona, quæ ex jurisdictione propria, vel delegata, seu commissa, potestatem habet ad causas criminales, aut civiles terminandas.* n. 153. Tria debet habere: potestatem legitimam, veritatem judicii, restatamque intentionem. ibi. Judicandi potestas absoluta, vel secundum quid. ibi. Judex, alius ordinarius, alius delegatus, alius arbitrus: & in quo different. n. 1539. Valent gesta ejus, qui errore communi habetur ut judex, etiamsi titulum coloratum non habeat. n. 1541. Juxta allegata, & probata sententiam ferre debet, etiamsi ipsi evidenter contrarium constet. n. 1544. Nec tunc tenetur officio suo renuntiare. n. 1545. Valent acta judicis excommunicati notorii, aut publici; secus nominatim excommunicati. n. 1549.

Procedere potest viâ accusationis, denuntiationis, & inquisitionis: explicantur. n. 1550. Neminem damnare potest, quin præcedat accusatio formalis, aut virtualis. n. 1552. Nullus inauditus damnari potest, nisi in casu rarissimo. n. 1552. Nulla est confessio facta juris ordine prætermisso, & injustè tunc damnaretur reus, judexque tenetur damna sequuta resarcire. n. 1554. Graviter peccat judex, privatâ scientiâ, & absque juris ordine aliquem privans bonis ad nutum non amovilibus. n. 1554. Judici liberum non est poenas juris relaxare, antequam pars læsa injuriam remittat. n. 1555. Sententiam sibi probabiliorem sequi debet in ferenda sententia. n. 1556. Si

æqua-

Index rerum, & verborum.

563

æqualia sint jura litigantium, neuterque possideat, res est dividenda, si divisibilis sit; sin minus, compositio facienda est inter ipsos. n. 1557. Si per imprudentiam subditi revelatur crimen occultum, nequit contra reum specialem instituere inquisitionem. n. 1563. Inquirens de uno delicto, & detegens aliud non connexum, sed omnino disparatum, de quo reus non est diffamatus, nequit de tali detecto crimine specialiter inquirere. ibi. Ut legitimè viâ inquisitionis specialis procedat, regulariter præcedere debet infamia, aut clamorosa insinuatio, quinque casibus dumtaxat exceptis. n. 1567. Dubius de motivo sufficienti ad specialem inquisitionem, potest ad eam procedere, si damnum æqualiter immineat bono communni, & reo. n. 1573. Invento cadavere in platea, potest, & tenetur interrogare generaliter: testis verò, nec potest, nec debet occultum manifestare reum. n. 1575. In dicto casu illicitum est inquirere in particuliari. n. 1576. Ut viâ accusationis legitimè procedat, requiruntur accusator, & semiplena probatio, vel indicia manifesta. n. 1577. Qualiter se gerere debeat in puta denuntiatione. n. 1584. Ex denuntiatione evangelica ad juridicam pergere denuntiationem, & denuntiatum punire potest index, si delictum sit in grave communitatis damnum, aut innocentis particularis, cui aliâ viâ occurri non possit. n. 1585. In Regnis Aragoniæ, & Insulis Balearibus spectat ad *Judicem contentionum* dubia dirimere, an crimen sit exceptum, necnè? n. 1093.

Judicium.

Judicium est: Intellectus practici diffinitio, & sententia circa alterum, ad stabiliendum inter ipsos aequalitatem. num. 2098. Ut rectum sit judicium, tria requiruntur. n. 2100. Peccatum mortale judicis, si scandalosum non sit, non impedit ejus officium. n. 2103.

Judicium temerarium

Est: Firma, certaque sententia de alterius malitia ex levibus indicis exorta. n. 2105. Generis suo mortale est, si sit plenè deliberatum de gravi malo proximi. n. 2107. Tria consideranda sunt ad rectum proximi judicium. n. 2114. Regulæ duæ pro dignoscendo, quando judicium temerarium, & suspiciosum sint mortalia. n. 2115. Explicatur regula: *Dubia in meliorem partem sunt interpretanda.* n. 2117.

Juramentum.

Juramentum est: Invocatio divini testimonii

ad aliquid confirmandum. n. 1293. Actus est Religionis. n. 1295. Juramus per Sanctos, quatenus in ipsis divina veritas relucet. n. 1298. Multiplex juramenti divisio. n. 1299. Variæ ejusdem formulæ. n. 1301. In casu dubii practici attendenda est intentio, & animus jurantis. n. 1304. Licitum, & honestum est cum debitis circumstantiis factum. n. 1305. Juramenti liciti comites sunt, veritas, judicium, & justitia. n. 1307. Juramentum assertorium, & promissorium, si prima veritate caret, peccatum est lethale. n. 1308. Secunda veritas, pressè loquendo, est executio veritatis promissionis. n. 1309. A mortali non excusat perjurans jocosè, neque falsum jurans ex lapsu linguae, si advertit se falsum jurare: excusat tamen, si hoc non advertat. n. 1310. Temerè, & imprudenter jurans tanquam verum, vel certum, quod reapsè falsum, & incertum est, quomodo peccet. n. 1312. Venialiter tantum peccat, jurans quod certò novit verum, sine aliqua tamen necessitate. ibi. Juramentum promissorium de re, quæ sine mortali exerceri nequit, est lethale: veniale verò, si sit de re, quæ solum cum veniali exercetur. n. 1313. Licitum est juramentum de parendo alterius voluntati. n. 1316.

Consuetudo jurandi, perniciosa est & damnanda: & velie in ea perseverare, est speciale peccatum contra charitatem, & distinctum à consuetudine. n. 1317. In statu peccati venialis est, qui habet consuetudinem jurandi sine necessitate, si verum jurat. n. 1318. Non ligat juramentum de re prohibita, seu illicita. n. 1319. Juramentum nihil operatur in operationem factam per errorem. n. 1321. Non ligat adjectum contractibus à jure Pontificio, aut civili irritis, non solum secundum se, sed etiam juratis: ligat verò, si contractus solum prohibeantur præcism à juramento. n. 1323. Illicitum est de re, directè, & formaliter impeditiva majoris boni. n. 1209. & 1324. Jurans mulieri eam ducere, & cum ea comanere, qualiter ad utrumque teneatur. n. 1327. Validum non est de re indifferenti quæ tali. n. 1328. Obligat, etsi sit per vim, aut gravem metum extortum. n. 1329. Promissorium dolô jurantis factum, illicitum est, sed obligatorium n. 1332. Dolus iste peccatum est lethale. n. 1336. Sine animo jurandi factum, per se ligat, & qualiter. n. 1338. Regulæ, quibus in praxi obligatio

juramenti dignoscitur. n. 1339. Non ligat factum contra prius juramentum. n. 1342. Valet actus contra prius factum juramentum, si lex, aut statutum actui jurato non obstat: secus, si resistat. n. 1343.

Papa non potest dispensare, aut relaxare juramentum homini factum in hujus utilitatem, isto invitato, nisi obstat causa communis. n. 1345. Ad irritanda inferiorum jumenta sufficit dominium gubernativum, & administratorium. n. 1347. Jurata promissio relaxari potest ab eo, cui est facta, nisi intuitu pietatis principaliter facta sit. n. 1348. Episcopus relaxare potest suorum subditorum jumenta, exceptis quibusdam. n. 1350. Principes seculares relaxare nequeunt directe suorum subditorum jumenta: bene verò indirecte. n. 1351. Relaxandi jumenta facultas diversa est omnino ab auctoritate dispensandi, aut commutandi vota: n. 1352. Quinam jurare prohibeantur? n. 1354. Jumenta falsa, & injusta non sunt blasphemiae. n. 244.

L

Lacticinia. V. Jejunium.

Laudemium.

Quid sit, & quandonam solvendum? n. 1710.

Legatum.

Legatum est: *Donatio rei, quam testator post obitum præstandam relinquit ab herede de eo quod foret heredis.* n. 1755. Purum est, vel conditionatum. ibi. Purum, sequuta testatoris morte, & legatarii acceptatione, transit ad legatarii heredes. n. 1756. Valet testamentum quoad legata, etiā heres hereditatem non acceptet. ibi. Legatum in pios usus est privilegium. n. 1855.

Legitima.

Legitima filiis debita à parentibus gravari nequit. n. 1557. Omnia parentum bona constituunt filiorum legitimam. n. 1758.

Leo IV.

Qualiter Imperatoris judicio se subdidit. n. 1539.

Lex.

Lex naturæ quare sic dicatur. n. 62.

Libellatici.

Libellatici, & Lapsi quinam dicebantur. n. 109.

Liberalitas.

Liberalitas est: *Virtus specialis voluntatem inclinans ad rectum pecuniae usum, qui in*

illius datione conficit. n. 2088. Ejus materia proxima, & remota. n. 2089. Præstantior est temperantia. n. 2093.

Libri prohibiti.

Lectio librorum hæreticorum, judæorum, & mautorum est prohibita: gentilium verò permissa. n. 189.

Limbus.

Patres antiqui in eo degentes pro vivis orare poterant. n. 785.

Litteræ.

Litteræ moratoria, sive induciæ, aut dilatationes pro solvendo, in foro externo debitoribus concessæ, si absque fraude, & allegatione falsi impetrantur, debitores securos in conscientia reddunt. n. 1806. Ex litteris sine subscriptione, vulgo *Cartas ciegas*, Prælatus nec potest, nec debet inquire contra Ecclesiasticum, aut Regularem. n. 1572.

Litigium.

Litigium est: *Contradiccio in colloquiis, aliisque actibus ad convictum humanum spectantibus, ex fine contristandi proximum.* n. 2152.

Locatio.

Locatio est: *Contractus, quō ad certum tempus traditur usus, aut fructus rei, vel persona, pro pretio.* n. 2051. Rei locatae periculum manet apud locantem: & ad quid teneatur iste circa locatarium. n. 2052.

Ludus.

Ludus est: *Contractus, quō, pretiō solvendō certō, inter se convenientiū ludentes, ob quādam animi delectationem.* n. 2042. Ex multiplici circumstantia malus redditur. ibi. Est triplex. n. 2044. Ludus à sorte pendens ecclesiasticis est prohibitus. n. 2045. Sicut & ipsis assiduitas ludi liciti prohibetur. n. 2046. Ut quis dicatur lusor consuetudinarius, quid sufficiat. ibi. Licitè non lucratur ludens, qui summam non habet quam ludo exponit: aut in animo est non solvendi, si perdat. n. 2047. Qui cum decem furatis, & ludo expotitis, viginti lucratur, hæc licite retinere potest. ibi. Nulli licet preces, vel Missas loco pretii temporalis exponere ludo. ibi.

Luxuria.

Luxuria est: *Vitium temperantiae oppositum, prout hæc moderatur concupiscentias delectabilium tactus circa venerea.* n. 1642. Genere suo peccatum est mortale, & capitale. n. 1643. Ejus species sunt: simplex fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & via contra naturam. n. 1644. Sacrilegium, & adul-

Index rerum, & verborum.

565

adulterium species sunt accidentales luxuriæ (etsi à Gratiano, & Magistro inter prædictas non numerentur) ad illam non omnino per accidens se habentes. n. 1648. In rebus venereis non datur parvitas materiae extra matrimonium. n. 1662.

M

Maledictio.

MALEDICTIO est: *Imprecatio, quā quis alteri optat, aut imperat malum in quantum tale.* n. 2203. Formalis peccatum est genere suo mortale, partiturque in tot species, quot sunt mala imprecata. n. 2204. Sed tria requirit, ut sit mortal is. ibi. Signa pro discernendo an mortal is sit, vel venialis. n. 2205. Consuetudinario solito graves evomere maledictiones, deneganda est absolutio. ibi. Blasphemia est maledicere creaturis irrationalibus prout creaturæ Dei sunt: in quantum hominibus utiles sunt, tale est peccatum, quale est maledicere hominibus, quibus illæ utiles sunt: vanum verò est & illicitum ipsis maledicere secundum se consideratis. n. 2206.

Maleficium.

Multiplex est. n. 1014. Regulariter illicitum est uti operâ magi ad dissolvendum maleficium: licitum est tamen, si magus modō licitō illud destruere potest. n. 1016. Si hoc dubites, petitio illicita erit. 1017. Quænam à malefico inquirere debeat Confessarius? n. 1040.

Maritus.

Spirituale uxoris bonum impedienti obedientia non debetur. n. 1444. Lethaliter peccat, si uxori alimenta non præstat. n. 1445. Etiam si uxor occultè sit adultera. n. 1446.

Mendacium.

MENDACIUM est: *Enuntiatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata.* n. 2123. Divisio mendacii in illud, quod transcendent veritatem in majus, & quod ab ipsa deficit in minus, essentialis est: accidentalis verò, & inadæquata in perniciosum, jocosum, & officiosum. n. 2124. Omne mendacium est intrinsecè malum; veniale est ex genere: at perniciosum secundum se est mortale; secus verò jocosum, & officiosum. n. 2125. Mortale non est eo præcisè quod sit in judicio tam fori, quam poli. n. 1601. Mendacium infamatorium non est medium proportionatum ad defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ. n. 1612.

Metus. V. Contractus. Votum. Juramentum.
Misericordia.

Misericordia est: *Virtus alienæ miseriae sublevativa.* n. 499. Virtus est à charitate distincta. n. 503. In ea tria sunt consideranda, nempe: operatio exterior, quā subvenitur indigenti, quod accidentaliter ei convenit: affectus interior, quō appetit misericors proximo subvenire, quod est objectum materiale: & motivum miserendi, quod est ejus objectum formale, quō differt à beneficentia. n. 505.

Missæ.

Datur præceptum ecclesiasticum eam audiendi diebus Dominicis, & festis, omnes fideles obstringens postquam ad plenum usum rationis pervenerint. n. 2208. Præceptum hoc ex se sub mortali obligat, sicutque ejus transgressio mortal is est, licet ex contemptu, aut scandalio non sit, sed solùm ex negligencia. n. 2209. Quænam sit Missæ pars notabilis, ut ejus omissione sit mortal is? ibi. Dicto præcepto non satisfacit qui duas Missæ partes simul à diversis celebrantibus audit, neque qui successivè omnes ejus partes audit à diversis. n. 2210. Qualis attentio requiratur, ut præcepto auditionis Sacri satisfiat. n. 2213. Voluntariè distractus præcepto non satisfacit: peccatque lethaliter, si distractio notabilem partem absusat: & similiter peccat, qui Missæ assistit impudicè aspectando foeminas. ibi. An peccet qui cum affectu peccati mortal is Sacrum audit? n. 2214. Causæ excusantes à Missæ auditione sunt, impotentia, consuetudo, & charitas, seu pietas. n. 2217. Privilegiarii tenentur tempore interdicti audire Missam. n. 2218.

Missionarii Sinenses.

Praxis quorundam à S. Sede damnata. n. 112.

Mollities.

MOLLITIES est: *Voluntaria seminis emissio contra commune bonum generationis.* Est intrinsecè mala, & jure naturæ prohibita. n. 1690. Propriè & simpliciter datur in foeminis. n. 1691. POLLUTIO prævisa, licet per se non intenta, sed per accidens sequuta, est peccatum mortale, nisi eam excusat necessitas, vel utilitas ponendi causam. n. 1693. POLLUTIO nocturna secundum se nunquam est peccatum: comparativè ad suam causam quandoque est sequela peccati præcedentis. n. 1697. Triplex ejus cauta. ibi.

Moniales. V. Eleemosyna.

Pistoriam dulciariam immoderatè, & lucrificauit exercere nequeunt. n. 1931. V. Hora Canonica.

Mo-

Index rerum, & verborum.

Monopolium.

Monopolium est: *Venditio, aut emptio ab uno, vel à pluribus per modum unius facta.* n. 1969. Injustum est, nisi fiat interveniente auctoritate publica, & justâ causâ. ibi.

Montes pietatis.

Licitu sunt. n. 1985.

Moribundus.

Quid agere debet Confessarius, dûm moribundus contritionis signa dedit, ignorat tamen mysteria Trinitatis, & Incarnationis, & propter morbi angustias instrui nequit. n. 86.

Mutuum.

Mutuum est: *Contractus, vi cuius traditur quoad dominium & usum, res usu consumptibilis sub obligatione similem in specie, & bonitate redendi.* n. 1975. Mutuum dare & recipere possunt, qui alios queunt inire contractus, nisi ipsis id veter specialis juris dispositio. n. 1976. Ratione poena conventionalis licitum est aliquid supra sortem exigere, dummodo poena non apponatur in usurâ fraudem. n. 1979. Pactum legis commissoriæ in mutuis apposatum, ordinariè est illicitum. n. 1980. Mutuans est usurarius, si vi mutui aliquid pretiò estimabile ultra sortem sperat, exigit, vel accipit tanquam debitum ex obligatione civili. n. 1968. Obligatio civilis, seu legalis, & honestatis, seu moralis in mutuatario, explicatur. n. 1989. Illicitum est directa intentione petere mutuum sub usura, inducendo mutuatorem, ut ad usuram mutuet, etiamsi ad id paratus sit mutuator. n. 2010. Qui tantum mutuum petit ab usurario, non peccat. n. 2011. Mutuarius, jurans usuras solvere, & eas non repetere, potest ab usurario petere remissionem usurarum, & juramenti: sed si usurarius pollet, solvere debet usuras. n. 2014.

N*Necessitas.*

Levis, gravis, & extrema explicantur. n. 445-514. *Coactionis* necessitas pugnat cum merito, & demerito: *rationis* vero, auget præcepti meritum. n. 1216.

Negotiatio.

Non est idem ac negotium. n. 1921. In propriam, impropriam, & propriissimam partitum. *Propria* est: *Emptio rei eō animo facta, ut emens, carius illam vendat immutatam, ut lucrum accipiat.* ibi. Nulla negotiatio est intrinsecè & positivè mala: omnibus Ecclesia-

sticis jure canonico interdicitur negotiatio propriè talis. n. 1923. Poenæ Clerico negotiatori impositæ: quibus non subjacet unum, vel alterum negotiationis actum sine scando lo exercens. n. 1925. Prohibitum est Ecclesiasticis per alios negotiari. n. 1926. Nominis Ecclesiastici intelliguntur Clerici sacris initiati, aut beneficiati, monachi, & moniales. n. 1927. Ecclesiasticis verita est negotiatio, quæ propriissimæ affinis est. n. 1929. V. *Moniales.*

O*Obedientia.*

Obedientia, virtus specialis, est: *Virtus moralis, quâ superioris præcepto, expresso, vel tacito subditur inferior.* n. 1451. Ejus materia sunt omnes virtutes, sed non omnes virtutum actus. n. 1452. Ex parte objecti duo requirit, ibi. Propriæ accepta est una virtus specie atoma. n. 1454. Duplex est, una necessaria, & sufficiens, alia perfecta. n. 1458. Obedientia filiorum erga parentes. V. *Honor.* Cur in Scriptura commendatur? n. 1429. Quomodo filios constringat erga parentes. n. 1430. Filia matri præcipienti impudicum ornatum, &c. obedire non debet. n. 1431. Fili, in consultis parentibus, non debent uxorem ducere. n. 1434.

Oblatio.

Specialiter sumpta, est: *Libera, spontanea, & ultronea donatio, Ecclesiae facta, rei mobilis, aut immobilis, lícet acquisitæ, & possessæ.* Differt à Primitiis, & Decimis. n. 2279. Ad oblationem Ecclesiæ faciendam quadruplici ratione potest quis teneat. n. 2280. Oblationes primam Missam celebrantibus factæ, ipsis quæruntur: sicut & factæ in Ecclesiis regularium, à quarum perceptione Parochus, & Episcopus excluduntur. ibi.

Observantia.

Observantia est: *Virtus per quam cultus, & honor exhibentur personis in dignitate constitutis.* Distinguitur à pietate. n. 1420. Non est una virtus specie specialissima: ejus species sunt innominatae. n. 1422. Ad eam pertinet cultus & honor virtuosis, doctis, & majoribus tributus. n. 1423.

Occasio.

Differt à causa. n. 283.

Occultum. V. *Detractio.**Odium.*

Odium Dei est peccatorum maximum. n.

Index rerum, & verborum.

567

577. Odium proximi peccatum est, & genere
gravissimum. n. 580. & unum specie
atoma. n. 583. Ex invidia nascitur. Ejus re-
media. n. 587.

Oratio.

Oratio est : *Petitio decentium à Deo.* n. 768.
In bonam, & malam incongruè à Navarro
partitur. n. 769. Differt à desiderio. ibi. In
mentalem, & vocalem adæquatè partitur.
num. 770. Alia est communis, seu publica:
alia singularis, seu privata. num. 771. Ad
solam Deum effundenda est tanquam per
ipsum implenda. n. 772. Ad Sanctos in coe-
lo regnantes orare possumus. n. 774. Men-
ti D. Thomæ est conformius, ex præcepto
teneri Sanctos invocare. n. 781. Animæ Pur-
gatorii non orant pro nobis. n. 787. Antiqui
Patres in Limbo orare poterant pro vivis. n.
785. Petitio Divitiae in inferno oratio religio-
sa non fuit. n. 787. Animæ in Purgatorio pro
se ipsis orant. n. 789. Oratio in adultis nece-
faria est necessitate medii ad salutem. n. 790.
Datur præceptum naturale, divinum, & ecclæ-
siasticum orandi Deum. n. 792. Tale præcep-
tum est de oratione mentali, vel vocali. n.
795. Orationi mentali vacare tenentur Re-
gulares ex præcepto generali, sed non spe-
ciali. n. 796. Pro viatoribus omnibus oran-
dum est. n. 797. Et pro animabus Pur-
gatorii. n. 798. Opera extra charitatem fac-
ta, nec satisfactoria sunt, nec pro aliis im-
petratoria. n. 802. Opera à peccatore facta,
impetratoria sunt pro ipso ex pura Dei
misericordia. n. 813. Effectus, sive fructus ora-
tionis justorum sunt: meritum, mentis refec-
tio, & impetratio. n. 815. Conditiones ex-
actæ, ut oratio sit impetratoria. n. 817. Quæ
fit pro uno determinatè, est magis impetrato-
ria pro illo, quæ si fiat pro multis. n. 821.
Mixta ex mentali, & vocali excedit nudè
mentalem: regulariter tamen utilior est men-
tal is. n. 822. Vocalis, publica, & privata, in
quibuscumque personis bona est, & honesta.
n. 823.

Ordinatio.

Ordinatio Capituli Gen. Roman. ann. 1629.
pro Ordine Præd. circa absolutionem à Prio-
ratu, pessimè à quibusdam intellecta, ex-
pli catur aptissimè à Passerino. n. 1585. & 1639.

Oscula.

Oscula, tactus, amplexus, & cætera hujus-
modi, si libidinosa sint, & deliberata, spe-
cie sua sunt peccata mortalia. n. 1656. Ut
prædicta sint libidinosa, non requiritur con-
lensus in opus, sed sufficit consensus in de-

lectationem, quam quilibet luxuriæ actus
importat. ibi. Prædicta in conjugatis, ex
libidine facta, peccata venialia sunt. n. 1658.
Excusantur à peccato, si fiant ob natura-
lem delectationem. Signa, ut dignoscatur in
praxi, quando fiant ob delectationem natu-
ralem, aut venereum. n. 1661.

P

Paganismus.

Paganismus est : *Resistentia fidei non sus-
cepta.* n. 137.

Papa.

In schisma potest incidere. n. 227.

Parentes.

Eorum erga filios tria sunt munera, nem-
pè : congrua vitæ sustentatio, in bonis mo-
ribus educatio, & in honesto vitæ statu col-
locatio. n. 1439.

Parvitas.

Parvitas materiæ non datur in blasphemia.
n. 243. Nec in rebus venereis. n. 1662.
Nec in simonia. n. 1106.

Peccans.

Peccans cum proposito mox confitendi,
minus peccat, quæ qui in peccato perse-
verare proponit. n. 376. Peccans in die fe-
sti non committit duplex peccatum. n.
1403.

Peccatum.

Quod gravius est secundum suum genus,
potest esse minus grave secundum aliquas
circumstantias. n. 136. Vitare peccatum prop-
ter poenam, bifariam contingere potest. n.
239. Omne peccatum importat completi-
væ actum intellectus, & voluntatis. n. 355.
Conversio, & aversio, in omni peccato re-
periuntur. n. 361. Unum peccatum oriri ex
alio, qualiter intelligitur. n. 367. Illicitum
est se exponere probabili peccandi pericu-
lo ob salutem spiritualem proximi. n. 440.
Peccatum in Spiritum S. quare sic dictum n.
579. Duplex peccatum adest in violatione
voti, si hujus materia aliæ sit præcepta : se-
cùs, si fecùs. n. 1198. Vovens non mentiri,
si postea mentitur, duplex committit pec-
catum, nempe, contra fidelitatem homini de-
bitam, & contra religionem. n. 1220. Du-
plex incurrit mortale, qui vovet se dictu-
rum mendacium, confirmatque juramento
votum. n. 1315. Velle perseverare in con-
suetudine jurandi, distinctum peccatum est
contra charitatem. n. 1317. Differentia pec-
ca-

catorum consistentium in verbis, ab illis, quæ consistunt in factis. n. 2172.

Penso.

Solus Papa imponere potest pensionem duraturam ad pensionarii vitam. n. 1187.

Permutatio.

Nè labo simoniae inquinetur permutatio Beneficiorum, exigit Superioris autoritatem. n. 1185.

Pertinacia.

Ad pertinaciam non requiritur, quod errans sit inflexibilis, nec quod diu in errore persistat: in instanti pertinacia perficitur. n. 155. 158.

Pietas.

Pietas est: *Virtus specialis, quâ parentes, & patriam colimus, quia post Deum, principium sunt nostri ortus.* n. 1417.

Pignus.

Pignus est: *Contractus, quô traditur res, & acceptatur à creditore pro debiti sui securitate.* n. 2030. In conventionale, seu privatum, prætorium, & judiciale partitur. n. 2031. Qualiter, & quando divendi potest. ibi.

Pœna.

Pœnae temporales in quo differant ab æternis. n. 1473.

Pollutio. V. Mollities.

Pro vita corporali conservanda, non licet procurare pollutionem. n. 1497.

Poffatio.

Diffrt à dominio. n. 1707. Formaliter sumpia, est duplex: *juris, & facti.* Illa est: *Jus insistendi rei, ut suæ non prohibitæ possideri.* Facti vero, est: *Ret occupatio corporis, animi, & juris adminiculo.* n. 1708. Quatuor privilegia possessionis. ibi.

Postliminium.

Postliminium est: *Reditus rei ad priorem statum, aut ad priorem dominum, à quo fuerat abstracta.* n. 671. Quinam postliminiij jure gaudent. ibi.

Precarium.

Precarium est: *Contractus, quô usus aliqui-jus rei petenti conceditur, ad nutum con-eidentis revocabilis.* n. 2027. Diffrt ab emphyteusi. n. 2028. Finitur obitu ejus, cui est concessum, alienatione, & revocatione libera. n. 2029.

Prædicator.

Falsa miracula, & indulgentias promulgans, vel falsas reliquias adorationi exponens, peccat mortaliter. n. 2127. V. Jejunium.

Prælatus. V. Regularis. Episcopus.

Præscriptio.

Præscriptio est: *Adquisitio domini, & ju-ris alieni exceptio per possessionem continua-tam tempore à lege requisito.* n. 1773. Qui-nam præscribere possunt. ibi. Prævalere ne-quit contra legem naturalem, aut divinam. n. 1774. Ad eam requisita. n. 1775. Præ-scriptioni non obest invincibilis ignorantia facti, benè vero juris clari. n. 1779. Quid si ambiguum fuerit jus ignoratum. n. 1781. Qui juxta canonum, & legum normam præ-scripsit, non tenetur in foro conscientiae rem re-stituere, eti postea reficiat rem esse alienam. n. 1785. Immediatus hæres furis, suc-cedens bona fide, non præscribit tempore longo, & usitato, sed longissimo. n. 1786.

Præsumptio.

Præsumptio est: *Suspicio causata ex variis argumentis, conjecturis, & indiciis, que quan-tò magis urgent, tantò plus firmatur.* Tri-plex est: *hominis, juris, & de jure.* n. 253. Præsumptio, spei theologicæ contraria, est: *Inordinata futura beatitudinis expectatio.* n. 370. Genere suo peccatum est mortale, & contra Spiritum S. sicut desperatio: hæc tamen gravius est peccatum. n. 375. Quam-plures sunt præsumptiones speciem hæresis præferentes. n. 374. Præsumptionis pecca-tum incurrit, quisquis digna indignè, sive inordinatè à Deo, & de Deo sperat. n. 379. Præsumptio destruit spem, si est com-pleta, & perfecta: secùs, si incompleta, & imperfetta. n. 380. Directè oritur ex superbia: indirectè vero ex ignorantia, ne-gligentia, & vitiis carnalibus. n. 381.

Prætextus.

Prætextus est: *Facere unum sub velamine alterius, quod non est, nec principaliter in-tenditur.* V. Sollicitans. n. 283.

Probatio.

Probatio semiplena, est: *Dictum unius testis oculati, & jurati, ac omni exceptione majo-ris.* n. 1561.

Prodigalitas.

Prodigalitas est: *Peccatum, avaritiae opposi-tum per superabundantiam in dando, & de-fectum in retinendo.* n. 2097.

Professio.

Professio religiosa potest esse nulla ex de-fectu consensus, quæ nullam in con-scientia infert obligationem: & ex defectu so-lemnitatis ex requisitis à jure. n. 1242. Nulliter professus defectu solemnitatis ad one-ra religionis manet ligatus, donec per ju-di-

dicis sententiam irritetur professio. n. 1243. Professio, defectu solemnitatis nulla, non habet vim voti simplicis obligantis ad religionem in communi, vel ad servandam castitatem in saeculo, post judicis sententiam declarantis nullitatem professionis. n. 1244. Talis professio nulla, ipso facto non est irrita in conscientia, sed valida est eodem saltem modo, quoniam alii contractus, vel quasi contractus sunt irriti, & tamen valent in conscientia. n. 1245. Nulliter professus in casu gravis metus, nequit propria auctoritate dimittere habitum, & ad saeculum redire; sed constringitur in foro animae servare formam a Tridentino praescriptam, & interim in foro externo se gerere tanquam professum. ibi. Professio religiosa, ex natura rei, & jure divino, dirimit matrimonium postea contrahendum. n. 1247.

Promissio.

Promissio simplex, est: *Pollicitatio voluntaria alteri facta sine juris solemnitate.* n. 1744. Tam simplex, quam legalis, & mutua, praesenti, & acceptanti facta, obligat in conscientia. n. 1743. Legalis, & mutua generre suo obligant sub mortali; non vero simplex. n. 1745. Promissio simplex lethalis esse potest, si ex non adimpletione grave documentum proximo infertur. n. 1748. Promissio meretrici facta solvendi pretium pro actu inhonesto, et si illicita est, non tamen injusta. n. 1771.

Propheta.

Non omnia cognoscunt, quae in eorum visis, verbis, aut factis intendit Spiritus S. n. 41.

Propositum.

Fractio solius propositi melioris boni, loquendo formaliter, peccatum non est adhuc veniale per se, & ex parte operis: per accidens vero, & ex parte operantis ferè semper est veniale. n. 1200. Dupliciter potest quis retrahi a proposito melioris boni. n. 1201.

Pudicitia.

Pudicitia, & pudor, idem non sunt. n. 1482.

Purgatio.

Purgatio est: *Ostensio innocentiae ab objecto criminis.* Canonica est, & vulgaris. n. 1054.

Purgatorium.

Animae Purgatorii non orant pro nobis. n. 782. Et licet pro nobis orare possent, ipsas invocandas non esse, ut pro nobis orient, docet Card. Bellarminus. n. 788. Pro ipsis orandum est. n. 798. Missæ sacrificium pro

Tom. II.

illis oblatum, quem prodest, sive a justo, sive ab iniquo Sacerdote offeratur. n. 799. Ipsæ non juvantur suffragiis fidelium in mortali existentium, quantum ad opus operantis. n. 801. Suffragia nomine Ecclesiæ a ministris extra charitatem positis facta pro animabus Purgatorii, impetratoria, & satisfactoria sunt. n. 804. Ipsi prodest suffragium nomine alterius factum, si iste sit in gratia, quamvis offerens sit extra charitatem. n. 806. *V. Oratio.*

Q*Querela.*

Querela est: *Actio, quæ quis agit apud judicem in foro exteriori, ut jus dicat super delicto.* n. 1580.

R*Rapina. V. Furtum.*

Rapina est: *Ablatio rei alienæ, injuria, & violentia.* n. 1789.

Raptus.

Raptus, species subalterna luxuriæ, est: *Violentia, causâ libidinis explenda, illata alicui persona, aut parentibus, sub quorum cura existit.* n. 1673. Raptore sunt qui pueros rapiunt, & foeminæ viros rapientes. ibi. Raptus potest esse cum, & sine stupro. n. 1674. Pœnæ contra raptore. n. 1675.

Regula.

Regula fidei idem non est ac dogma, sive veritas fidei, & articulus fidei. n. 35.

Regulares.

Dispensare nequeunt in votis saecularium non reservatis. n. 1282. Neque dispensare, vel commutare valent juramentum castitatis, aut religionis. n. 1315. In festorum observantiâ Episcopo subjiciuntur, ad eam tamen Episcopus eosdem censuris compellere nequit. n. 1386. Inter Missarum solemnia dies festos, & jejunia annuntiare possunt, sed ad id compelli nequeunt. ibi. Nullus regularis Ord. Præd. damnari potest ad poenam gravioris culpæ, quin serventur quatuor juris substantialia. n. 1635. Prælatus regularis proprium subditum constringere nequit, ut membra abscissionem toleret, quæ sine vehementi cruciatu fieri nequeat: excipe si vita infirmi maximè necessaria sit pro bono communis. n. 1485. Ex

cccc

lit-

litteris sine subscriptione (vulgò *Cartas ciegas*) nec potest, nec debet Prælatus contra subditum specialiter inquirere. n. 1572. Regularis tantum est *usuarius*, & non *usufructuarius* rerum à Prælato quoad usum concessarum: & harum usum aliis concedere nequit absque licentia Prælati. n. 1712. Ære alieno gravati, & ratiociniis reddendis obnoxii, inhabiles sunt ad ingressum in religione, si ex ingressu magna lis, aut molestia timeatur. n. 1874. Temporalium dominium, & proprietas in communi regularibus competit, exceptis Minoribus strictoribus, & Capuccinis: in particulari verò Professus incapax est dominii. n. 1741. Mūnus testamentarii exercere nequeunt, nisi de licentia Prælati. n. 1760. Qui bona à Religioso donata accepit, restituere debet Monasterio, de cuius bonis facta est donatio. n. 1852. Quid circa ludos regularibus sit licitum, & illicitum? n. 246. Regularis specialiter agens contra obedientiam, duplex incurrit peccatum. n. 1198.

Religio.

Religio est: *Virtus cultum debitum Deo exhibens, tanquam primo rerum omnium principio.* n. 748. Inter virtutes theologales non connumeratur. n. 749. Est una specie athoma. n. 751. Incongruè dividunt aliqui Religionem in latram, duliam, & hyperduliam. n. 753. Actus elicit à Religione, sunt interiores, & alii exteriores. n. 754.

Reliquiae.

Reliquiae Sanctorum sunt adorandæ. n. 972. Illicitum est, & simoniacum sacras reliquias adorandas exponere largioris eleemosynæ causâ. n. 973. Invita eorum detractio, est sacrilegium. n. 976. Ut publicæ exponantur venerationi, exigitur Episcopi territorii recognitio, approbatio, & sententia. n. 977. Concionator falsas reliquias adorandas proponens, mendax est ex parte colentis: & talis est similiter, qui in privatis colloquiis falsas reliquias, ut veras proponeret adorandas. n. 983.

Renuntiatio.

Renuntiatio Beneficii fieri nequit in manibus Ordinariorum cum onere pensionis. n. 1183. Simoniaca est renuntiatio Beneficii, si per eam grave damnum inferatur Ecclesiæ. n. 1184.

Repressalia.

Repressalia sunt: *Potestas capiendi, & detinendi hostium bona, à Principe collata in recompensationem damni, vel injuriarum.* n. 675.

Quatenus sunt quoddam imperfectum bellum, justæ sunt, servatis debitiss conditionibus. n. 676.

Reservatio.

Odiosa est, & ad casus non expressos non debet ampliari. n. 1696.

Restitutio.

Restitutio est: *Actus iustitiae commutativa, quod redditur alicui quod ab eo volente, vel invito acceptum est.* Differt à satisfactione sacramentali. n. 1807. Est in præcepto naturali, & divino, quod primariò affirmativum est, & secundariò, seu ex consequenti negativum. n. 1808. Restitutionis principia sunt: sola acceptio rei alienæ: vel res accepta: vel utrumque. n. 1809. Qui est vera causa, *physica*, vel *moralis* acceptio, nisi injustæ, seu damni, et si istud absque ejus opere esset futurum, restituere debet, & quidem in solidum, si totius damni causa fuerit. n. 1810. Causæ *morales* illis verbis: *Fusio, Consilium, &c. contentæ, explicantur.* ibi.

Nullo interveniente contractu, ex sola culpa theologica, oritur obligatio restituendi. n. 1814. Regulæ tres pro facienda restitutione ex contractu. n. 1819. Bona fide rem alienam possidens, competit quod aliena est, gratis eam domino reddere debet, etiam si emptione eam obtinuisse. n. 1822. Bonæ, & malæ fidei possessor, in quo convenient, & differant? n. 1824. Res fura bona fide empta, reddi potest furi ex fine redimendi pretium. n. 1825. Si mala fide empta sit, non furi, sed domino reddenda est, nisi emptor sit certus forem restituturum. n. 1829. Si Titius bona fide emit à fure rem alienam, & eam bona fide vendat Petro eodem pretiō, tenetur pretium restituere Petro, si iste cognitus est esse rem alienam. n. 1830. Qui falsam monetam cum errore accepit, & bona fide alteri tradidit, hujus damnum resarcire tenetur. ibi. Quid dicendum de dubio supervenienti bona fidei possessori. n. 1831. Non peccat, qui sciens, aut dubitans rem esse alienam, eam emit animo inquirendi dominum, & ipsi restituendi. n. 1834.

Facienda est restitutio ei, à quo res est accepta, cum certis tamen limitationibus. n. 1835. Si rei dominus sit omnino ignotus, restitutio fieri debet in ipsius beneficium, erogando eleemosynas pauperibus. n. 1837. Bona inventa, dominō non comparente, inter pauperes sunt distribuenda.

da. n. 1841. In litore matis post naufragium inventa, tradenda sunt dominis. n. 1842. Meretrix non tenetur restituere turpem quæstum, nisi sit immoderatus, aut violentiâ, dolôve quæsus, sive ab his solutus, qui alienandi jus non habent. n. 1843. In Hispania ministri justitiæ restituere tenentur ipsis donata exercendæ justitiæ causâ, vel abstinenti ab injustitia. n. 1844. Ecclesiasticis ministris prohibita est munera acceptio. n. 1845. Obligatio isthac ligat in foro conscientiæ ante judicis sententiam. n. 1846. Ad redimendam injustam vexationem licitum est aliquid dare judicii, ejus concubine, & testi: id tamen non licet pro obtainenda gratia, aut justitiâ apud Sedem Apostolicam. n. 1849. Post latam sententiam licet ministris justitiæ moderata munuscula accipere, si liberaliter sint oblata, & nec directe, aut indirecte petita. n. 1850. Injustè donata, fisco sunt applicanda post judicis sententiam, vel pauperibus, aut piis usibus. n. 1851. V. *Regulares*.

Mortaliter peccant, qui viâ compositionis debitorum remissionem sibi procurant, cùm aliquibus solvere possint. n. 1852. Præferenda sunt debita certa incertis, & creditores certi ignotis. n. 1853. Res extans restituenda est creditori, qui eam tradidit, licet nihil omnino supersit, quô aliis debitibus satisfiat. n. 1856. Prius sunt solvenda debita realia, seu hypothecaria, quam personalia, seu non hypothecaria. n. 1857. Antiquior hypothecarius creditor præferendus est, nisi posterior privilegiatum habeat hypothecam. n. 1858. Creditor extrema, aut gravi necessitate pressus, præferendus est creditori non indigenti. n. 1860. Debitori non licet admonere creditorem amicum, ut sibi debita prior petat, sique integrum exigat debitum. n. 1861. Debitor tenetur restituere non bona fide acceptum absque creditoris damno. n. 1860. Injustè retinens rem alienam, propriis expensis, & periculô tenetur rem ponere in loco, ubi dominus eam haberet, si apud ipsum manisset. n. 1863. Debita ex contractu restitui, aut solvi debent, ubi contractus fuit initus. n. 1865.

Impotentia physica, aut moralis, à restitutione excusat. n. 1866. Debitor in extrema necessitate constitutus, restituere non tenetur: bene verò in gravi. n. 1868. Dùm ex solutionis dilatione, alias justa, æquè damnificatur creditor, ac ex restitutione de-

bitor, statim restituendum est. n. 1870. Debitor non tenetur per se bona inferioris ordinis restituere cum proprio gravi detimento in bonis superioris ordinis. n. 1872. Restituere, seu damna resarcire tenentur, qui prolem in Hospitali exponunt. n. 1443. V. *Adulter.* Domini voluntas interdùm à restitutione excusat. n. 1875. Sufficit quandoque virtualis, & præsumpta donatio, aut remissio. n. 1876. Qui elemosynis restituunt, tenentur sic integrum debitum restituere. n. 1877. Absolvendus non est qui in alia confessione restituere neglexit. ibi. Qualiter per compensationem restitutio fieri possit. n. 1878.

Restitutio in integrum, est: *Prioris statutus reintegratio.* Beneficium restitutionis in integrum, est: *Remedium juris extraordinarium, quô graviter Iesus auctoritate judicis restituitur in statum, & jus, quô fuerat ante lassionem.* n. 1919. Quibusnam hoc beneficium concedatur? ibi.

Restrictio.

Alia est purè mentalis, alia materialis. n. 2128. Purè mentales sunt damnatae ab Innoc. XI. tanquam vera mendacia; & si juramentum firmentur, tanquam perjuria. n. 2129. Quænam dicantur restrictiones latè mentales, & quibus de causis sint licitæ? n. 2130. Quid de Confessario interrogato de crimen notorio. n. 2139. Regulæ pro recto restrictionum usu. n. 2140.

Reus.

Legitimè interrogatur à judice, si concurrat infamia super delicto, vel manifesta signa, aut indicia, vel semiplena probatio. n. 1595. Si reo non constet, aliquod horum trium juridicè esse probatum, non tenetur præteritum manifestare delictum: nec si rationabiliter dubitat de legitimitate interrogationis. ibi. Juridicè interrogatus de crimen criminolo, tenetur sub mortali confiteri judici veritatem, et si evidenter sciat ex sua confessione mortem sibi imminere. n. 1596. Alioquin non est sacramentaliter absolvendus. n. 1598. Veritatem celare potest reus non requisitus juridicè à judice. n. 1603. *Fusè* damnatus, et si ad mortem, nequit se defendere: secùs, si iniquè, si inde scandalum, aut perturbatio gravis non timeatur. n. 1604. Reus innocens, sed juxta allegata, & probata nocens, non peccat, se ipsum citra scandalum defendens. n. 1605. Reo licita est defensio contra falsum testimoni, & contra verum, qui juxta formam

juris non tulit testimonium. n. 1606. Mortale peccatum est contra justitiam legalem, & commutativam, si reus in sui defensionem crimen falsum testi objiciat. n. 1608. Falsum testimonium dicens in judicio injusto, ut innocentem libertet, ex hoc capite non agit contra justitiam, neque mortaliter peccat, sed solum ex violato jamento. n. 1611. Prolata judicis sententia, reus tenetur poenam subire. n. 1613. Juste ad mortem damnatus, licet potest fugam arripere. n. 1614.

Revelationes.

Quid circa privatas revelationes attendi debet. n. 37. Aliæ sunt *comminationis*, *præscientiæ*, & *prædestinationis*. n. 40. Privatae, aliæ apochryphæ, aliæ dubiae, aliæ certæ. n. 53. An persona, cui fieret à Deo privata revelatio omnimodè certa de aliqua ab Ecclesia non proposita veritate, possit huic assentire per fidem infusam? n. 46. Et an si credere noluerit, dicendus esset hæreticus? n. 52. Liceatne privatis personis actus proprios regularē, & dirigere secundūm privatam revelationem? n. 55. Falsæ non sunt, nec ridiculæ revelationes, aut visiones, in quibus diabolus flagellatum fuisse refertur. n. 56.

Rex Christianissimus.

Jure sanguinis, vel innata virtute concessam non habet gratiam strumas curandi. n. 1012.

Ritus.

Ritus Sinenses damnati à S. Sede. n. 111. Abissinorum ritus Ecclesia non tolerat. ibi.

Rixa.

Rixa est: Bellum privatum ex privata auctoritate commissum, quō unus alterum laderre conatur. n. 696. Semper est peccatum, genere suo mortale, saltem ex parte invadentis alterum injuste. n. 697.

S

Sacrilegium.

Sacrilegium est: *Violatio rei sacrae*. n. 1055. Regulariter peccatum est commissio- nis, sed omissione patrari potest. n. 1057. Peccatum est speciale contra religionem, & genere suo mortale. n. 1058. Partitur in species infimas, in reale, locale, & personale. n. 1062. Regula pro discernendis sacrilegiis. n. 1063. Gravitas inter sacrilegia explicatur. n. 1064. Quisnam sit locus fa-

cer. n. 1065. Furtum sacrilegum triplex. n. 1066. Recensentur sacrilegia contra locum sacrum. n. 1067. Contra res sacras. n. 1069. Sacrilegium est abuti Sacrae Scripturæ verbis. ibi. Sacrilegia quibus Ecclesia polluitur. n. 1072. Poenæ in sacrilegos aliae pecuniariæ, aliae spirituales. n. 1075. Sacrilegium reservatum in Valentina Diocesi. ibi.

Sacrilegium, speciale luxuriæ peccatum, est: *Violatio rei, vel personæ, aut loci sacri per actum venereum*. n. 1684. Violatio voti monachalis est specie distincta à violatione voti clericalis. n. 1685. Monachus Sacerdos luxurians unicum sacrilegium committit. ibi.

Salutatores.

Facile credendum non est, quod eis insit certa sanandi virtus. n. 1012.

Sancti.

Quomodo cognoscant in cœlis, quæ apud nos in terris aguntur. n. 776. Ministeriales mediatores sunt apud Deum. n. 779.

Scandalum.

Scandalum est: *Dictum, vel factum minus rectum præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis*. n. 702. Partitur in activum, & passivum. n. 703. Passivum, in Pusillorum, & Pharisaorum. n. 705. Activum, genere suo mortale peccatum est, & speciale. n. 706. Speciale scandalum datur, quando ruina spiritualis proximi per se sequitur ex opere ex se pravo. n. 708. Sollicitatio ad inducendam proximi ruinam plus influit in aliorum peccata, quam pravum exemplum absque sollicitatione. n. 713. Ad scandalum formale non exigitur intenſio expressa, & formalis, sed sufficit virtualis, & interpretativa. n. 711. Licet scandalum per se sit mortale, veniale esse potest ex parvitate materiae, & defectu deliberationis. n. 716. In virtutis perfectis regulariter non inveniuntur scandalum. n. 718. Propter scandalum non sunt dimittenda, quæ necessaria sunt ad salutem. n. 720. Opera spiritualia de consilio, occultanda, aut differenda sunt ad visitandum scandalum pusillorum, sed non pharisaicum. n. 721. Vitandi scandali causâ licet, ac debet quandoque prætermittere quod alias caderet sub præcepto positivo naturali, divino, aut humano. n. 724. Idem dicitur de bonis temporalibus. n. 725. Absque peccati scandalio foeminæ uti non possunt ornatu superfluo, etiam si nulla adsit interior cupiditas provocandi ad amorem impudicum. n. 740. Nec talis superfluuus or-

natus licet uxoribus, etiam jubente marito. n. 743. Innocentius XI. sub poena excommunicationis reservatae præcepit, ut mulieres, densò ad minus velò coopertæ, in publico escent. n. 745.

Schisma.

Schisma est: *Recessus per se, & directè ab Ecclesiae unitate.* n. 218. Exigit formalem recedendi intentionem exercitam, & non signatam. n. 219. Differt ab hæresi. n. 221. Est peccatum mortale specie distinctum ab hæresi, & genere suo minoris gravitatis. n. 222. Materiale non imputatur ad culpam. n. 223. Schismaticus quis sit? n. 220. In eo manet ordinis potestas, quā licet uti nequit. n. 228. Amittit potestatem jurisdictionis. n. 229. Schismaticorum poenæ. n. 230.

Seditio.

Seditio est: *Diffensio inter cives, bono pacis politice contraria.* n. 699. Peccatum est speciale, & genere suo mortale. n. 700.

Sepulchrum.

Inventum tempore Constantini. n. 76.

Sepultura.

Ecclesiasticâ sepulturâ privatur sui ipsius voluntarius occisor: non verò si dubium sit, an à se ipso, vel ab aliò sit occissus. n. 1479. Quid de mortuo invento in puteo: de puerla à se ipsa imperfecta ob pudoris defensionem: & de eo qui ex furore se ipsum interfecit? ibi.

Simonia.

Simonia est: *Studioa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Sacrilegium non est. n. 1097. Pensiones ecclesiasticae sunt ejus materia. n. 1100. Essentialiter exigit pretium, quod est triplex, nempe: *munus à manu, ab obsequio, & à lingua.* n. 1101. Simonia non est conferre spiritualia ex metu justo. n. 1102. Neque conferre beneficium ratione consanguinitatis, aut affectionis carnalis. n. 1103. Sepultura in loco sacro est res spirituali annexa, & invendibilis; sed ejus servitus vendi potest. n. 1104. Simonia genere suo est mortale, & in ea non datur parvitas materialis. n. 1106. Pro collatione spiritualium recipi non potest stipendum temporale ex pacto simpliciter tali. n. 1108. Sed est licitum recipere stipendum donatum ex causa, vel sub modo. n. 1111. Simonia est, locari actus spirituales ex parte agentis, secùs spirituales ex fine. n. 1118. Sacerdos, aut Prædicator ægrotus nequit accipere pretium ratione specialis laboris pro actibus specia-

libus. n. 1121. Simoniae materia est omissio authoritativa actus spiritualis: secùs nuda, & simplex, nisi sit annexa bono spirituali. n. 1122. Simoniacum non est, pretiò redime-re vexam certò injustam in jure quæsito, & in re: secùs in jure quærendo, & ad rem. n. 1125.

Explicantur pactum implicitum, & pre-tium virtuale, seu interpretativum. n. 1129. Pactum implicitum, & simoniacum interve-nit, quando temporale pro temporali da-tur propter finem operis principaliter inten-tum. n. 1130. Differentia inter traditionem gratuitam, & onerosam. n. 1131. Non est per se illicitum, neque simonia, dare tem-porale pro spirituali tanquam propter fi-nem operantis. n. 1142. Signa pro practi-cè dignoscenda simonia. n. 1148. Pretium simoniacum restituui debet, ex præcepto ju-ris ecclesiastici, & ante judicis sententiam, Ecclesiæ, aut pauperibus. n. 1155. Simoniaca munerum largitio facta à regularibus, eorumdem Monasterio restituenda est. ibi. In simo-nia ordinis, religionis, & beneficiorum, & non in aliis, facienda est restitutio ante ju-dicis sententiam. n. 1157.

Simonia dividitur in prohibitam jure di-vino, & naturali, & prohibitam jure huma-no. n. 1158. Simonia exterior in mentalem, conventionalem, & realem partitur. n. 1161. Et in veram, & præsumptam, vel juridicam. n. 1164. Confidentialis potest esse mentalis, conventionalis, & realis. n. 1165. Confiden-tialis est: *Simonia fiduciam includens, quam unus in altero, in quem beneficium ecclesiasticum confert, constituit in accessu, ingressu, & re-gressu ejusdem beneficii.* n. 1166. Ejus materia explicatur. n. 1168. Confidentiales Beneficio-rum permutations comprehensæ in Bullis. n. 1169. Simoniacus, adhuc confidentialis, non est, constituens patrimonium pro Ordinibus suscipiens cum pacto, quod ordinatus nihil exiget à constituente. n. 1170. Nec sic ordinatus, simoniacus est: incidit tamen in poenæ Sixti V. & Cle-mensis VIII. & ipso facto suspensionem in-currit. ibi. Simonia ratione muneris est tri-plex: *à manu, ab obsequio, & à lingua.* n. 1171. Quid intelligatur nomine *beneficii, ingre-sus religionis, & susceptionis Ordinum?* n. 1172. Poenæ adversus simoniam. n. 1174. *V. Per-mutatio. Renuntiatio. Transactio.*

Simulatio.

Simulatio est: *Mendacium quoddam, in ex-teriorum signis factorum consistens.* n. 2142.

Genere suo venialis est. n. 2144. Simulatio David, Thamar, Jehu, & Naaman Syri. n. 111. Simulatio confessionis. V. *Solicitatio*.

Sodomia.

Cognitio sodomiae spectat ad S. Officium. n. 257. Et est: *Concubitus inter personas ejusdem sexus. Seu: Concubitus ad non debitum sexum, ut masculi ad masculum, vel foeminae ad foeminam.* n. 1698. V. *Adulterium.* Ex copula sodomitica non inducitur affinitas. n. 1699. Masculi cum foemina concubitus in vase praepostero, non est propriæ sodomia: et si propriè talis reputetur quoad canonicas poenias. n. 1700. Poena in sodomitas. n. 1701.

Solicitatio ad turpia.

Constitutiones Apostolicæ circa eam exhibentur. n. 259. Clausulæ Bullæ Benedicti XIV. sigillatim explicantur. à n. 281. Vi const. Benedictinæ hujus criminis reus est: Sacerdos sollicitans, etiamsi careat licentiis, & jurisdictione, audiat tamen confessiones, vel simulet audire. Similiter Confessarius sollicitatus, qui crimen admiserit turpe, & in honestum. Denique et si poenitens non consenserit sollicitationi, vel longum tempus effluxerit post ipsam sollicitationem, aut hæc peracta fuerit à Confessario non pro se ipso, sed pro alia persona. In prædictis constitutionibus quatuor veniunt consideranda, nempe: *Sacerdos sollicitans: Persona sollicitata: Materia, & objectum sollicitationis: & Poena.* n. 264.

Sacerdos sollicitans. Comprehenduntur omnes Sacerdotes, etiamsi Inquisitores essent: exceptis foliis Episcopis, & Legatis. n. 265. Vi harum constitutionum denuntiandi non essent, laicus qui se Sacerdotem fingens, confessiones audiens, sollicitaret: neque confessionis interpres, et si fuerit Sacerdos: nec qui extra confessionem, & confessionale consulteret, sive mandaret sollicitationem intra confessionem: sed prædicti laicus, interpres, consulens, & mandans denuntiandi essent S. Officio, ut suspecti de hæresi. n. 265. Foemina Confessarium sollicitans, lege sollicitationis non comprehenditur: denuntianda tamen est tanquam abutens Sacramento Poenitentiae, & suspecta de hæresi, vi decreti Alexandri VII. n. 266. Denuntiandus est Confessarius, qui ab infirma foemina sub prætextu confessionis vocatus, & ad turpia provocatus cum minis, quod si non consenserit, clamabit sibi à Confessario vim inferri; ductus tali metu consentit. n. 268.

Persona sollicitata. Omnis poenitens, si ve vir, sive foemina sollicitata, sub mortali tenetur Confessarium sollicitantem S. Officio denuntiare intra spatium sex dierum in Hispania, in Italia intra duodecim, & in Lusitania intra triginta: alias excommunicatione major incurritur. n. 270. Sub eadem excommunicatione denuntiare tenetur quilibet sciens (extra confessionem) sollicitationis delictum, et si occultum sit, & probari nequeat, vel longum tempus à sollicitatione effluxerit, aut sollicitans sit emendatus. n. 272. Pariter tenetur is, cui sollicitationis delictum secretò naturali, vel etiam juratò fuerit revelatum; nisi forte ob finem petendi consilium revelaretur. n. 273. Quando sollicitatio solum constat ex persona male famæ, vel ex indiciis levibus: si indicia tam levia fuerint, ut nec dubium exurget rationabile de delicto, non est facienda denuntiatio, si à persona, mentiri assueta, dicatur sollicitatio: secùs ubi secùs. n. 274. Tenetur etiam denuntiare pueri, & pueræ dolii capaces. n. 275. Foemina sollicitata, & in articulo mortis constituta, tenetur denuntiare per alium: & si nollet, absolvvi non potest. n. 276. Qualiter tunc facienda est delatio à Confessario moribundæ assistente. ibi. Foemina sollicitationi consentiens non excusat à denuntiando. n. 277. Poenitens Confessario promittens denuntiare intra præfixum tempus, potest absolvvi ante peractam denuntiationem. n. 278. Si propter inobedientiam incurret in excommunicationem contra non denuntiantes, absolvendus non est adhuc virtute Cruciatæ, nisi facta prius denuntiatione (si per ipsum non stet, ut ea fiat) et si promittat, quod illico denuntiabit. ibi.

Materia, & objectum sollicitationis est, omne peccatum mortale externum contra pudicitiam, vel castitatem. n. 279. Sollicitationis criminis reus non est Confessarius sollicitatus, mente tantum consentiens, exterritus verò omnimodè resistens, nihilque in honestum agens: inò et si postea ad domum foeminae sollicitantis accederet, & cum ea peccaret. n. 280. Sollicitatio dicitur facta *immediate ante confessionem*, ubi præcesserit poenitentis petitio ad confessionem, vel si Sacerdos ipsum ad confessionem invitaverit, vel poenitens sponte ad confessionale accesserit cum animo confitendi, licet non sequatur confessio. Dicitur verò facta *immediate post confessionem*, ubi mo-

Index rerum, & verborum.

575

raliter connectitur cum ipsa confessione. n. 282. Dùm ex Sacramento Poenitentiae prætextus, aut occasio accipitur quasi medium ad provocandum ad turpia, casus est sollicitationis, et si ante, vel immedia-
tè pòst confessio non intervenerit. n. 283. Ut sollicitatio detur, requiritur, ut solli-
citata sit eadem persona (non vero alia)
cujus confessionis occasione, aut prætextu
facta est sollicitatio. n. 284. *In honesti sermones* formaliter non erunt, si ex circumstan-
tiis rationabiliter præsumi potest, quod ver-
ba prolata sint absque animo provocandi.
n. 285. *Tractatus in honestos* habet, nedium
qui turpe aliquid proponit, vel fieri pe-
tit; sed & qui consentit actioni turpi, vel
eam approbat, datve consilium, vel auxi-
lium. n. 287. *Tractatus in honesti* possunt es-
se non solum verbis, sed etiam signis, nu-
tibus, tactu, & per scripturam. ibi. Solli-
citatio, ex hoc præcisè quod sit facta in
confessionali, & absque simulatione confes-
sionis, exclusoque prætextu, & occasione
confessionis, non subjici poenis harum con-
stitutionum, tanquam probilius defendi-
tur. n. 289. Simulatio confessionis præsumi-
tur, si foemina flexis genibus loquatur cum
Confessario, et si mulieri dicat, nolle tunc
ejusdem confessionem excipere. n. 290. Ut
sollicitatio detur, sufficit quod fiat in con-
fessionario, vel loco ad confessionem ele-
cto, simulata confessione: nec interest, an
confessio sit vera, vel valida, & an poenit-
tens accedat ad confessionale animo con-
fitendi peccata, vel tractandi alia negotia;
& an confiteantur peccatum aliquod, vel
non. ibi. *Confessarii sollicitantis pena.* n.
291.

Somnia.

Ex triplici causa accidere possunt. n. 1011.

Sors.

Sors est: *Inquisitio occulti excedentis huma-
nam industriam per aliquid à nobis factum.*
n. 1018. Pactum, & implicitum cum dœ-
mone in ea intervenire potest. ibi. Ex par-
te causæ finalis partitur in divisoriam, con-
sultoriam, & divinatorm. n. 1019. Super-
stitiosum est, expectare eventum fortis ex
astrorum situ, fortuna, aut dœmone. n. 1020.
Divoria, concurrentibus debitis circumstan-
tiis, licita est. n. 1021. Laudabilis est con-
suetudo designandi prima die Januarii San-
ctum Patronum pro toto anno. n. 1024. In
electionibus ecclesiasticis fortitio est mala
quia prohibita, sed non econverso. n. 1026.

Hanc prohibitionem extendunt aliqui ad
alias conventiones. n. 1027. Debitis circum-
stantiis concurrentibus (quaæ vix in praxi con-
currunt) fors consultoria est honesta, sed
regulariter illicita. n. 1028. Divatoria est
intrinsecè prava. n. 1030.

Spes.

Spes est: *Virtus theologica tendens in Deum,*
ut beatitudinem nostram, obtentu arduam,
sed divinò auxiliò asequibilem. n. 293. Ejus
objectum. n. 294. Et certitudo. n. 296. Hæ-
reticorum errores circa ejus actum. n. 302.
Sperare beatitudinem adipisci ex Dei gra-
tiâ propter merita nostra, actus est bonus,
& honestus. n. 305. Sicut & desiderium, sive
concupiscentiæ amor, quod beatitudinem
volumus tanquam bonum nostrum, & vel-
le operari intuitu retributionis aeternæ.
n. 307. Actus prædicti non impediunt cha-
ritatis perfectionem. n. 314. Spei exercitium
expediens est in ultimis spiritu probatio-
nibus. n. 318. Illicitum est sperare, & ope-
rari intuitu temporalis mercedis, consti-
tuendo in hac finem ultimum. n. 319. De
actu formalis spei datur speciale præcep-
tum. n. 338. Quando obligat. n. 341. Da-
tur præceptum sperandi alijs beatitudinem.
n. 342. Spes theologica reperitur in ani-
mabus Purgatorii, sed non in damnatis, &
hæreticis. n. 344. In Beatis reperitur. n. 347.
Is, cui à Deo certa fieret suæ damnationis
revelatio, nec posset, nec teneretur spe-
rare. n. 350. Et positivè desperare posset,
in tali hypothesi. n. 352. Contra spem pec-
care tripliciter contingit. n. 354.

Sponsio.

Sponsio est: *Contractus, quod duo, aut plu-
res, contradictoria sustinentes, de eventu for-
tuito, & incerto pacificuntur de certo pretio,*
*ei cessuro, qui veritatem dixisse fuerit com-
pertus.* n. 2049.

Stuprum.

Prout est speciale luxuriæ peccatum, est:
*Concubitus consummatus, & perfectus extra
matrimonium, cum ea qua est prædicta vir-
ginali integritate.* n. 1655. Datur stuprum,
specie distinctum, dum virili coitu illicite
virgo defloratur, sive ipsa, & parentes vio-
lationi consentiant, sive non: sive sub cu-
ra sit parentum, vel extra illam. n. 1666.
Ex stupro violento duplex nascitur resti-
tuendi obligatio. n. 1669. Stuprator tene-
tur in duplice casu in uxorem ducere puel-
lam violatam. n. 1670. Violentum dicitur,
non quod sit involuntarium, sed quia vi-
mi.

Index rerum, & verborum.

minis, precibus importunis, aut virginis seductione exequitur. n. 1671. In stupro voluntario, quid parentibus restituere debeat stuprator: & an teneatur puellam datur, aut ducere? n. 1672. Poenæ in stupratores. ibi.

Subventio filiorum erga parentes.

Qualiter filii parentibus subvenire teneantur? n. 1434.

Suffragia. V. Purgatorium.

Supersticio.

Supersticio est: *Vitium Religioni oppositum secundum excessum.* Partitur in eam, quæ est cultus indebitus ratione modi, & ratione objecti: hæc subdividitur in idolatriam, divinationem, & vanam observantiam. n. 974. Supersticio indebiti modi subpartitur in superfluam, & perniciosam. n. 980. Cultus perniciosus potest esse ex parte rei significatæ, & ex parte colentis. n. 982. Genere suo est mortalis: in individuo vero perniciosa est mortalis, & superflua regulariter est levis. n. 986. Cujuslibet sit generis, individualiter aperiti debet in confessione. n. 987.

Suspicio.

Suspicio est: *Opinio mali ex levibus indiciis procedens.* n. 2105. Suspicio temeraria de gravi malo proximi cum plena advertentia, mortalis est genere suo. n. 2107. Quæ est ex levibus indiciis, temeraria est: ex gravibus, sed non sufficientibus, est *probabilis*: ex gravioribus, & sufficientibus, est *violenta*. n. 2114. Suspicio *judicialis*, & *legalis*, est: *Quædam animi declinatio in unam partem, quæ ad opinionis firmitatem, seu gradum non pertingit.* Ejus divisio. n. 254.

Sufurratio.

Sufurratio est: *Occulta contra proximum oblocutio ad dissolvendam amicitiam.* n. 2198. Genere suo est mortalis: unius speciei athomæ: & gravior detractione, & contumeliâ. ibi. Illicitum est manifestare proximi defecitus ad obtinendam alterius amicitiam. n. 2199.

Symbolum. V. Fides.

T

Tentatio Dei

Est: *Irreverentia, quæ homo absque ulla necessitate, vel utilitate explorat divinam potentiam, scientiam, aut voluntatem.* n. 1042. Formalis est, & expressa, aut virtualis, &

interpretativa. n. 1043. Formalis genere suo mortalis est, & ob parvitatem materiæ nunquam est venialis. n. 1044. Tentare Deum circa rem parvi momenti, non minuit, sed auget irreverentia culpm. n. 1047. Virtualis, peccatum non est mortale, nisi qualitas tentationis reducat actum in tentationem formalem. n. 1049. Venialis interpretativa quando reperiatur? n. 1051. V. *Purgatio.*

Testamentum.

Ultima voluntas, est: *Libera dispositio de eo, quod quis post mortem suam fieri vult.* n. 1751. Testamentum est: *Suprema voluntatis dispositio solemniter facta cum bæredis institutione ordinaria.* Clavulm, & scriptum est: vel apertum, & nuncupativum. n. 1752. Conditiones pro illis exactæ. n. 1753. Hæredes, necessarii sunt, vel liberi. n. 1757. V. *Legitima.* Parentes unum ex filiis meliorare possunt in tercia parte. Exemplum pro partitione facienda. n. 1758. Hæredes necessarii, & liberi tenentur inventarium confidere. n. 1759. Testamentum ad causas pias quænam exigat? n. 1761. Fideicommisarius, hæres institutus à patre cum onere tradendi filio spurio hæreditatem, nec tenetur reddere, nec spurius recipere eam potest: illamque tenetur uterque in conscientia restituere hæredibus ab intestato, & post judicis sententiam Fisco. n. 1767.

Testis.

Testis est: *Legitimus probator super statum causæ alterius adductus.* Quibus de causis fiat illegitimus. n. 2153. Interrogatus legitimè à proprio judice, tenetur ferre testimonium in his quæ sunt manifesta, vel de quibus præcessit infamia, aut semiplena probatio. n. 2154. Testis dolosè eludens citationem, nè compareat, & interrogetur, peccat contra charitatem, sed non contra justitiam. n. 2156. Citatus, & interrogatus contra aliquem, tenetur damna refarcire. In quibusnam causis, graviter teneamur testificari. n. 2160. Regulariter sufficit in judicio duorum, vel trium testimonium, si sint testes contestes. n. 2163. Quando sit sufficiens testimonium testis singularis. n. 2164. Quomodo testes iniqui repellendi sint? n. 2165. Quando fieri debeat retractatio testis? n. 2167. Nequit quidquam recipi pro ferendo testimonio. n. 2169. Teneaturne respondere qui dubitat, an judex legitimè interroget? n. 2170. V. *Infamia. Judex.*

Index rerum, & verborum.

577

S. Thomas Aquinas.

Opusculum sexagesimum tertium falsò ei adscribitur. n. 807. In omnibus ejus articulis argumentum *Sed contra spectat ad rationem dubitandi, sed non ad resolutionem.* n. 1532. Verisimile est S. Doctorem non vidisse acta Synodi VII. n. 959.

Timor.

Filialis, & servilis compatitur cum charitate. n. 323. Quid sint filialis, & mundanus? n. 325. Servilis bonus est. n. 328. Datur habitus pro timore servili bono. n. 331. Quid sit timor initialis? n. 333. Solus filialis est Donum Spiritus S. n. 335. Quodnam sit hujus Doni primarium objectum? num. 336. Speciale præceptum timoris datur. 339.

Trajanus.

Fabella est, ejus animam fuisse ab inferno erutam precibus S. Gregorii Magni. n. 345.

Transactio.

Transactio est: *Pactio non gratuita in dubiis, & sub certa lice constituta.* Conditiones exactæ, ut non sit simoniaca transactio circa Beneficia ecclesiastica. n. 1186.

Translatio. V. Dominium.

Trifitia.

De suscepto jam Clericatu, prava est. n. 591. Bona est, & mala. n. 602. Prava est, de prosperitate temporali indigni, ex se, & precisim ab omni alia circumstantia. n. 608. Spiritualis, & sensitiva est effectus devotionis per accidens. n. 765.

U

Ultima voluntas. V. Testamentum.

Unitas.

Ecclesiae unitas triplex est. n. 218.

Usura. Usurarius.

Usura est: *Mutuatio, vi cuius aliquid pretio estimabile ultra sortem tanquam debitum exigitur.* n. 1981. Usura est, pluris rem vendere, quam in præsenti valet, præcisè ob dilatam solutionem: sicuti & minoris vendere, unicè propter anticipatam solutionem. n. 1958. Non augetur pretium, eò præcisè quia merx nequit vendi nisi credito: neque minuitur, quia præcisè anticipata solùm solutione emi potest. n. 1961. Titulus augendi pretium est, periculum amittendi sortem, modo sit morale, & pe-

Tom. II.

culare. n. 1962. Lucrum cessans ex vi contractū cum altero initi, verus est justitiae titulus ad exigendum auctarium, sub certis tamen conditionibus. n. 1967. Usura per se mala, & illicita est. n. 1982. Regula generalis pro dignoscenda usura in contractibus. n. 1986.

Usurarius non adquirit dominium lucrī usurarii, & ad restitutionem tenetur, si lucrum sit ex re usuraria fructifera: secūs si sit ex re non fructifera. n. 1999. Alienare non potest res habentes usumfructum; potest verò res usu consumptibiles, si aliundē habeat unde restituat; & si non habeat, eas alienare potest per contractus onerosos, sed non per gratuitos. n. 2004. Quotquot physicè, vel moraliter vere influunt in usurariam acceptionem, obnoxii sunt restitutioni, licet inde nihil utilitatis ipsis accrescerit. ibi. Peccat mortaliter contra charitatem, & justitiam deponens pecuniam apud eum quem scit eā ad usuras abusurum. n. 2006. Usurarius mentalis ad restitutionem tenetur. n. 2009. Restituendum est lucrum ex contractu reapsè usurario bona fide factō, etsi alias mutuator posset ipsum acquirere per contractum licitum. n. 2013. Usurariorum poenæ. n. 1985.

Usus. Ususfructus.

Duplex est: facti, & juris. Usus facti est: *Ipsomet actus utendi, vel fruendi.* Juris vero, est: *Jus utendi, & fruendi re aliena, salvâ rei substantiâ.* n. 1711. Usus, prout comprehendit res permanentes consumptibiles, est: *Jus utendi re aliena de consensu domini sui.* ibi. Usuarius, & usufructuarius substantiam rei conservare tenentur, alias damna resarcire debebunt. n. 1712.

Vana observantia.

Vana observantia est: *Supersticio, quā per media inutilia à dæmonie, explicitè, aut implicite imploratō, aliquod expectatur opus.* n. 1031. Partitur in quatuor species accidentales. n. 1032. Si dubium sit, an effectus proveniat à Deo, vel ex dæmonis pactō, non licet uti eō remedio, vel dubiā causā. n. 1035.

Venditio. V. Emptio.

Vendor nunquam potest mentiendo vitium rei contegere, etsi non semper tenetur ex justitia illud manifestare. n. 1971. Potest dissimulare copiam mercium brevi superventuram, & interim pretio currenti suas vendere. n. 1973. Qui plus duplō, quam res yalet, exigit, prætextu quod emptores

ddd

res

res longè minus sunt oblaturi, est in peccato mortali, si paratus sit recipere quidquid offeratur, etiam ultra summum premium: & quid de venditore affirmante mendaciis, & perjuriis, tanti sibi rem stare? n. 1974.

Veritas.

Veritas in sermone reperta, sive veracitas, est: *Virtus, quā quis talem se exhibet exterius in verbis, qualis est.* n. 2119. Virtus est moralis, & specialis, ad justitiam spectans tanquam pars potentialis. Ejus materia sunt facta, & res quatenus virtualiter sunt verba. n. 2120. Veritas fidei quid sit? n. 35.

Vitium.

Vitium contra naturam, est: *Actus venereus naturali generationis humanæ ordini repugnans.* n. 1686. Ejus species sunt quatuor, quæ peccata sunt specie essentiali distincta. n. 1687. Genere suo sunt mortalia, n. 1688.

Votum.

Votum est: *Deliberata promissio Deo facta de aliquo meliori bono.* n. 1189. Signum pro discernendo in promissionibus rudium. n. 1190. Ejus materia est bonum quod melius sit ipsum, quam non ipsum. n. 1191. Ad ejus valorem sufficit deliberatio virtualis. n. 1195. Validum est votum ebrii, si ante ebrietatem vellet se obligare casu quo promissionem emitteret. n. 1196. Votorum fractiones non differunt specie. n. 1198. Duplex non consurgit obligatio ex eo quod fiat votum ex affectu ad rem promissam. n. 1198. Si voti materia alias sit præcepta, ejus violatio duplex est peccatum: secùs ubi secùs. ibi. Votum non exigit quod fiat ex affectu ad rem promissam. n. 1199. De qualibet re illicita deliberatè factum, est mortale, sicut & de re simpliciter impossibili. n. 1203. Ejus materia non est opus indifferens quā tale. n. 1205. Ejus materia sunt necessaria ex præcepto. n. 1206. Lictum, & validum est (sed rarissimè consulendum) votum non peccandi mortaliter in qualibet materia, & universaliter. n. 1207. Nullum est votum vitandi omnia venialia: validum verò in determinata materia. n. 1208. Propria voti materia sunt opera supererogationis, quatenus expediunt ad vitæ æternæ consecutionem. n. 1209. Vota de his, quæ sunt formaliter opposita consiliis, sunt irrita, & nulla. ibi. Votum non vovendi nisi de licentia Magistri spiritua-

lis, est validum, sed non omnino consulendum. ibi. Validum esse potest votum non nubendi. n. 1210.

Majoris meriti est opus cum voto, quam sine illo. n. 1212. Voti obligatio est religionis, & major quam juramenti. n. 1217. Gravis est genere suo: & venialis esse potest parvitatem materiae, et si sit totalis. n. 1218. Materiam voti redditum impossibili, vovenus quod in se est facere debet, ut promptam habeat voluntatem faciendi quod potest. n. 1221. Religionis ingressum vovenus, ad castitatem, & alia religionis onera non tenetur, et si suā culpā non fuerit receptus. n. 1222. Negativum obligat ad semper: affirmativum, quamprimum possit moraliter impleri. n. 1225. Signa pro dignoscenda mortifera voti dilatione. n. 1226. Vovenus religionis ingressum, & impediens conditiones voti intrinsecas, peccat. n. 1227. Votum ad diem non differendum, & ad diem non finiendum, explicatur. ibi. Non obligant vota facta ex metu gravi injustè incuso ad extorquendum consensum: at judicis sententia exigitur. n. 1228. Vota emissa per ignorantiam, etiam vinclibilem (excipe affectatam) circa substantialia, sunt irrita: secùs si sit circunstancia levis momenti. n. 1230. Si conditio ignorata causa fuerit finalis, proxima, & primaria voti, hac deficiente, votum est nullum: secùs si sit causa solùm secundariò movens. n. 1231. Vovenus religionem, & postea corrumpens virginem, aut viudam, voti nescias, sub spe, & promissione matrimonii, ad votum tenetur: petere verò debet voti dispensationem, aut commutationem, & eā obtentā, nubere. n. 1232.

Voti multiplex divisio. n. 1233. Vota conditionata de materia reservata, non sunt ab Episcopo dispensabilia, neque à Regularibus commutabilia. n. 1236. Votum poenale conditionatum, dispensabile est ab Episcopo ante purificatam conditionem: secùs hanc impletā. n. 1239. Vovenus sub conditione, & hanc impediens scienter, peccat. n. 1240. Voti solemnitas explicatur. n. 1246. Divisio voti in simplex, & solemnē, specifica est. n. 1252.

Nullum votum Religiosi est firmum, nisi sit de consensu Prælati; non tamen peccat vovendo. n. 1254. Impuberum vota valida sunt, sed irritabilia à parentibus. n. 1258. Quænam sunt attendenda,

Index rerum, & verborum.

579

Si dubium est, an puer tempore emissio-
nis voti, usum rationis habuerit? n. 1259.
Puerorum vota, pubertate adveniente, ir-
ritabilia sunt à parentibus. n. 1262. Im-
puberum vota, semel à patre confirmata,
aut de ejus licentia emissa, ab eodem
non sunt irritabilia. n. 1264. Sola superio-
ris taciturnitas non sufficit ad voti confir-
mationem, sed requiritur ejus consensus
saltem virtualis; & non tantum præsumptu-
sus. ibi. Communitas, vel populus emitte-
re potest votum successores ex fidelitate
obligans. n. 1265.

Ad directam voti irritationem, requiri-
tur potestas dominativa: & quinam eam
habeant? n. 1267. Maritus ea tantum uxori-
s vota irritare potest, quæ usui matri-
monii, proliis educationi, & domesticæ
gubernationi præjudicant: uxor verò so-
lum mariti vota irritare potest, quæ usui
matrimonii præjudicant. n. 1271. Dispensa-
tio voti est: *Ablatio vinculi voti, facta ab
babente jurisdictionem spiritualem in foro
externo.* n. 1281. Ut licita, & valida sit,
requirit superioris autoritatem, causam
justam, & quod non sit in præjudicium

tertii. n. 1274. Causa dubia sufficit ad dis-
pensationem voti certi. n. 1279. Dispensa-
ri potest absque consensu ejus, in cuius
favorem fuit emissum. n. 1280. Solùm dis-
pensare possunt Ecclesiæ Prælati, & Pasto-
res, & alii ex horum commissione. n.
1281. Regulares dispensare nequeunt in
votis non reservatis sacerdotalium. n. 1282.
Vota quinque Papæ reservata dispensare po-
test Episcopus, & quando? n. 1283. Reser-
vatio non pendet à voventis intentione,
sed ab Ecclesiæ dispositione. n. 1284.

Propria authoritate fieri potest voti
commutatio in melius. n. 1285. Sed ad com-
mutationem in bonum æquale, necessariò
requiritur authoritas legitima superioris. n.
1288. Commutatio in bonum minus facta,
est nulla. n. 1289. Voti commutatione facta,
non licet voventi propria authoritate re-
gredi ad primum votum. ibi. Qualiter cog-
noscenda est æqualitas materiaæ subrogan-
dæ. n. 1290. Facultas commutandi, & dis-
pensandi vota, per accidens, & indirectè
se extendit ad vota jurata. n. 1291. Sub-
reptitia est dispensatio voti jurati, tacitò
juramentò. n. 1291.

F I N I S.

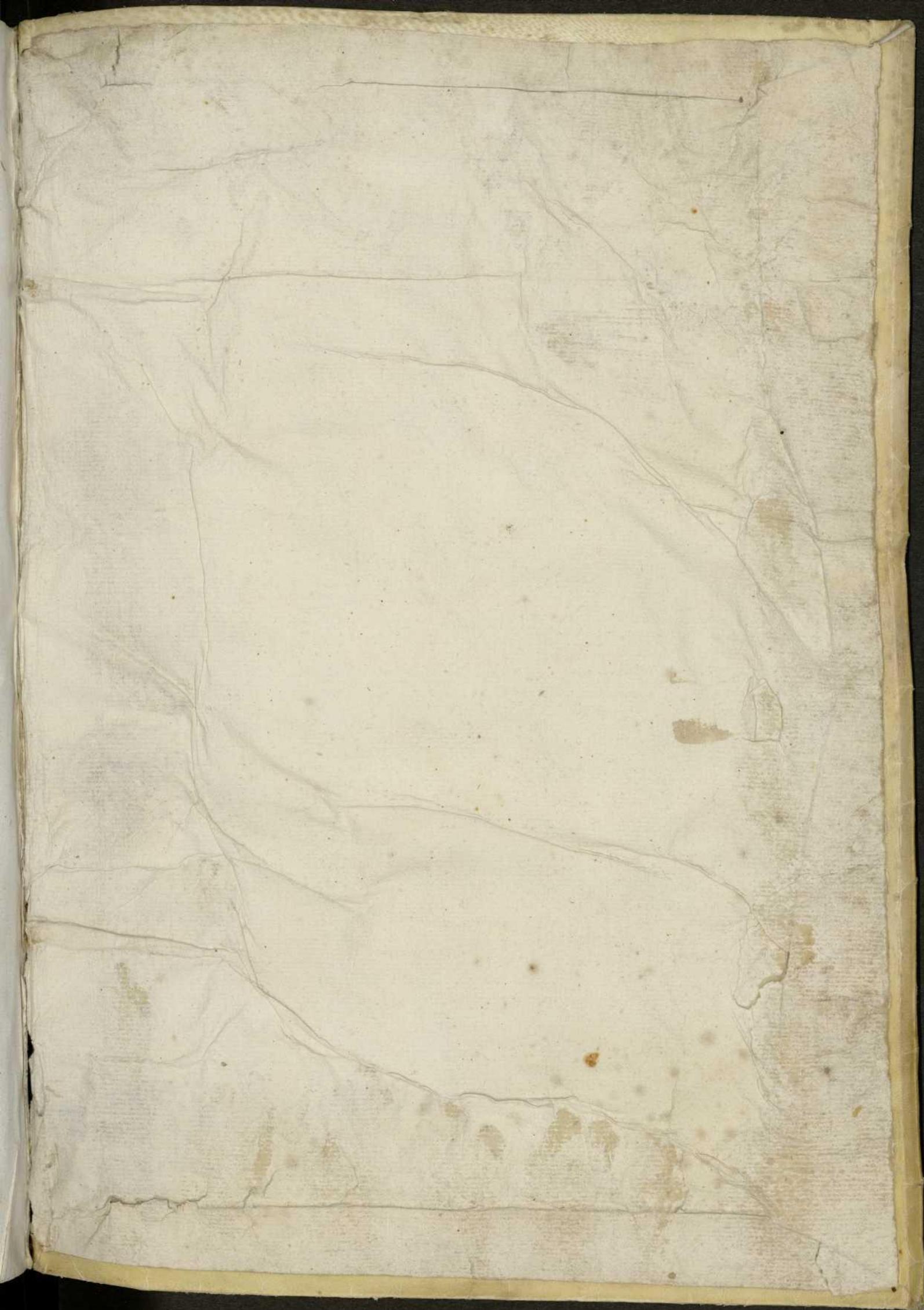

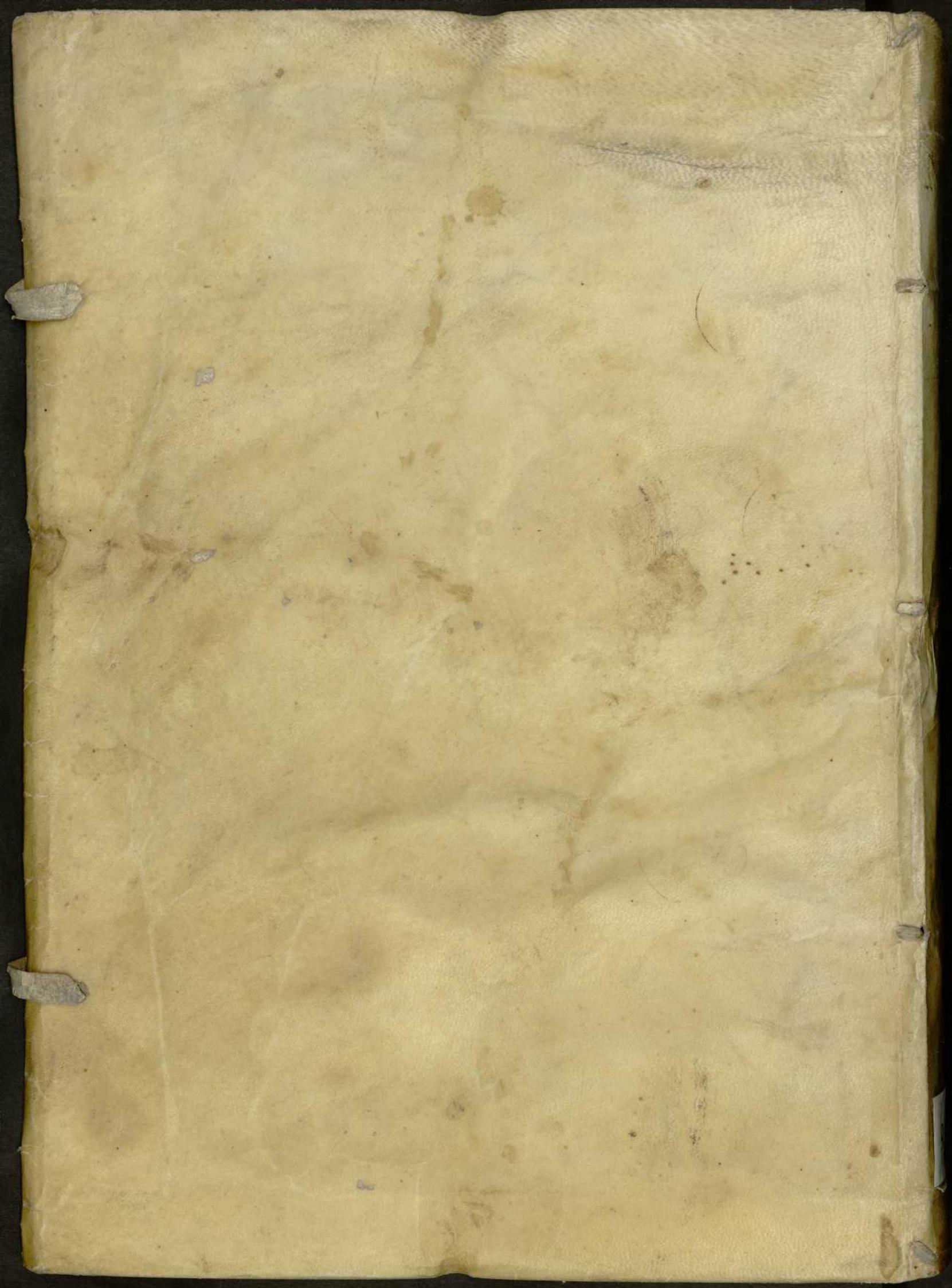
que se ha de tener en cuenta para el
caso de que se presenten. Si no se
pueden cumplir las condiciones que
se establecen en la norma, se procederá
de acuerdo con lo establecido en la
ley, y se informará al jefe de la
agencia correspondiente.
En el caso de que se presenten
condiciones que no permitan la
realización de los objetivos establecidos
en la norma, se procederá de acuerdo
con lo establecido en la ley, y se
informará al jefe de la agencia
correspondiente.

En el caso de que se presenten
condiciones que no permitan la
realización de los objetivos establecidos
en la norma, se procederá de acuerdo
con lo establecido en la ley, y se
informará al jefe de la agencia
correspondiente.

21111

NAVASE

CURS.

Fliecol.

A
3
81
2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.

2.